

WANDALIA

Albert Krantz

2^d Hint.

62

<36609417620014

<36609417620014

33 Bayer. Staatsbibliothek

A. KRANTZII, VIRI IN THEOLO- GIA ET IVRE PONTI- FICIO CELEBERRIMI, HISTO- RICIQUE CLARISSIMI, WANDALIA.

*De Wandalorum vera origine, variis gentibus, crebris è pa-
tria migrationibus, regnis item, quorum vel autores vel
euerfores fuerunt.*

CVM INDICE CVPLETISS.

Adiecta est appendix inftar, Polonici regni, & Prussiae, tum regiae
tum ducalis descriptio, nunquam antehac visa.

H. G. Pappo.

*M. Samuel Lubet.
1703.*

FRANCOFVRTI,
Ex officina typographica Andreæ Wecheli.
M. D. LXXV.

GRAVISSIMO ET ERVDITISSIMO VIRO

D. HVBERTO LANGVETO, ILLV-
strissimi Principis Electoris, Saxonia Ducis consiliario
dignissimo, amico singulari, S. D.

CVR hanc à nobis recusam Wandaliā, Doctiss.
LANGVETE, tibi nuncupem, si causā afferenda
est, me omnibus pene satisfacturum esse arbitror,
quā eam respōdebo amicitia, quā inter nos iam-
pridem cōcepta, diuturnitate temporis, vicissitu-
dine officiorū, & summa beneuolentia aucta ad
hunc diem confirmataque est, causā cur id fa-
cerem extitisse. Et verò nullus est ex iis quos vsus
& consuetudo mihi vnquam conciliauit, cuius
optimam in me voluntatem & candidum animum apertius perpexisse
videar. Verū quum in memoriā redit, quantopere me consulendo &
consolando non ita pridem iuueris, longè maius quiddam abs te accepisse
me iudico, quā ut in mutua necessitudine nostra ius aliquod par &
exæquatum agnoscere audeam. Memini enim quum nocte illa infausta
& funesto piis Gallico diluculo in scias & gladios parricidarum Luteriæ
pene incidissemus, ut vel constantissimus quisque, tam repentino pericu-
lo grauiter perculsus, omnino viribus concideret, tu apud me in lectulo
iacens, & à me supra modum attonito excitatus, in præsentī tamen discri-
mine incomparabilem animi præsentiam ostendisti, meque ex tanta con-
sternatione verbis collegisti, erexisti, confirmasti: denique me mihi, qui
apud me non eram, restituiisti. Ibi in communi vtriusque periculo nō tua
magis quā mea causā laborandum esse tibi putasti, ut paulatim ex sum-
ma rerum desperatione, aliqua tandem euadendi ratio appareret. Quod
quum tua prudentia, consilio & gratia, qua apud multos valebas, perfe-
ceris, ego vix animo complecti, nedum oratione consequi possum, quid
tibi tādē me debere intelligā. Celebratur ille à Poeta, qui amico, quem
itineris comitem afcuerat, deinde ponē relictum, à circumfistētibus ho-
stibus interfici videbat, non sustinuit superstes manere: sed in mediam il-
lorum turbam præcipiti ruens impetu, cædens, & ad extremum cæsus,

Tum super exanimem sese proiecit amicum

Confossus, placidāq; ibi demum morte quieuit.

Fortiter ille profecto, qui eodem periculo inuolui, eodemque fato cū ami-
co fungi nō detrectauit. Sed tamen & periculum ipse inconsiderato ani-
mi feruore accersierat, & in illud amicum rei fortiter susceptæ fociū im-
pulerat: qui scilicet comes duntaxat, non ipse facti auctor,

Tantum infelicem nimium dilexit amicum.

1

EPISTOLA.

literis proditas esse narrabas. Hæc sunt præcipua, mi LANGVETE, ex innumeris, quæ maxima à te accepisse me recordor. Enimvero qui me ex fluctibus & læuissima tempestate præter omnem expectationem tua singulari prudentia eripuisti, idem postea, quam in eo vitæ genere quod amplexus sum, ad omnium vtilitatem administrando viam insistere debeam, amanter docuisti. Quid igitur causæ est, cur non te iisdem verbis affari queam (quamuis in re prorsus dissimili) quibus seruum sibi obsequentissimum Comicus adolefcens?

--- *O mearum voluptatum omnium*

Inuentor, inceptor, perfector.---

Quamquam enim voluptatis nomen leuius videtur, quàm vt ad tantam tuorum in me beneficiorum magnitudinem explicandam adhibeatur, cui salutem ipsam, vitam & incolumitatem acceptam iure fero, tamen si nihil salute, vita & fortunarum tuta quietaque possessione est charius, nihil profecto verius aut accommodatius à me dici potest, quàm vt omnium rerum quas expetere possum, quibus nihil est optabilius, quibus frui maxima voluptas, seu potius felicitas meritò videtur, te inuentorem, inceptorem perfectorem agnoscam & prædicem. Quamobrem quoniã meam erga hominem amicissimum voluntatem testatam relinquere, tanti beneficij memoriam aliquo documento demonstrare, salutari sapientis hominis consilio obtemperantem me ostendere æquum est: en tibi nostram Wandaliã offero, LANGVETE charissime, qua amicitia veteris pignus, vitæ nuper seruata munus, & optimi consilij fructus aliquis extet. In qua excudenda nostram operam ac fidem si gratam tibi esse intellexero, facile spero fore vt bonis & doctis viris omnib. probetur, quos sui stomachi iudiciũ ex tuo facturos esse non dubito. Prodit autem nunc secundò Wandalia, non tantum emendatior quàm antea, sed etiam aucta comite vicina Polonia, quam illi nostra editione subiunximus. Continetur ea duobus libris, quibus regionis situs, vrbes, arces, hominum mores, vita, Polonici regni leges, instituta & administratio, vnà cum Prussia finitima, summa elegantia in mira breuitate explicantur. Hoc igitur siue necessitudinis *μνημόσυνον*, siue pietatis *ἀνάμνημα*, æquo animo, si non quale tua eruditio postulat, at quale nostra potest tenuitas, vt accipias, rogo & obsecro. Vale. Idib. Mart.

M. D. LXXV.

Tuus in omnibus tibi addictissimus

Andr. Wechelus.

Aa iij

LECTORI.

EXEMPLAR quod Colonia ante annos 50. impressum habuimus, Lector, quam fieri maxima fide potuit, secuti sumus, adeoque nostro iudicio indulgere noluimus, ut aliquot locorum scripturam seruare libuerit, quæ tamen minus nobis probabatur. Quorum nonnulla tibi subiecimus Pag. 35. ver. 12. satis. 37. 13. mortibus. 112. 55. eam diem. 220. 44. rudibus, ubi legendum videtur rudentibus. 122. 5. quos primos ille facere consueuerat. 125. 8. quem ipsa propulisset in suam redisse terram. 129. 36. induxit, quum indixit mallems. 183. 30. argenti. Cuiusmodi etiam alia non pauca occurrerunt.

Sunt tamen etiam errata quedam, quæ nostram diligentiam effugerunt: de quibus te monitum voluimus. Pagina igitur 35. ver. 44. lege claruerunt. 61. 45. dele annotationem. 105. 8. venerabilis. 123. 8. cogerentur. 155. 7. secundi. 154. 53. in annotationibus lege liberauerat. 155. 34. Letuani. 164. 22. mare. 187. 35. Lakoldus 193. 40. pridem. 209. 26. in annotat. lege Vngaris. 265. 53. Taboritæ 327. 5. nomine) Teuthones & Teuthonicos ubiq; scribi oportuit, nõ Theutones, ut à nobis ubique fere perperam factum esse fatemur. Porro Suediam initio scribere audebamus, sicq; diu scribere perreximus, quæ præsertim nostræ lingue Gallicæ sonus huiusmodi scripturæ velut dictare nobis videretur. Quæ in re exemplar nostrum non satis circumspicte negligebamus. Tandem quum gentile nomen Suecorum non semel occurreret, quin & Suecones apud alium nostræ ætatis scriptorem reperiremus, Sueciam legendum esse non dubitauimus. Hinc autem varietatem ortam arbitror, quod multi sic proferunt, ut in huiusmodi nominum finibus vix ullum discrimen inter literas c & s agnoscas. Vnde patritius pro patricius, Mauritius pro Mauricius passim videas scribi, instar nominum fictitius, nutritius, &c. Equidem memini non indoctum hominem, hac discriminis in pronuntiando negligentia deceptum, officium scribere per incogitantiam, pro officium. Sic ex Suecia factum est Suetia, pro quo Gallicum Suedia facile inoleuit. An verò coniecturis meis non fallar, neque planè scio, neque contendam pugnaciter: hoc dicam, quum Suecus dicatur, Sueciam dicendum & scribendum videri. Cætera quæ occurrent, Lector, errata, ipse facile deprehendes, & cum venia emendabis. Iam ipsum Crantzium, quem alij Latino magis more Crantium scribunt (quum tamen sic quoque scriptum Crantzium pronuntient) audiamus.

ALBERTI

ALBERTI KRANTZII

VIRI IN THEOLOGIA ET

IVRE PONTIFICIO CELEBERRIMI,

HISTORICIQUE CLARISS. WANDALIÆ,

LIBER PRIMVS.

3

PRÆFATIO.

ANDALORVM ab origine antiquissimam, & nunc totius Europæ latissimam gentem, à primis cunabulis recensere difficillimum & prope impossibile arbitror, quodd in ea gente diu nullæ literæ, quibus antiquitatum memoria seruarietur, viguerunt, primumque illis (sicut plerisque) cum Christianismo sunt inuictæ. Quæ ex re ordinem quoque gestorum in ea omni gente, ad nostra usque tempora deducere, prorsus factum non possibile iudicavi. Quos enim annales, quos codices rerum veterarum indices in cis proferunt? Certè nullos. Et (quod

*Wandalis olim
nulla litera.*

30 difficultatem exaggerat) ea Wandalorum natio pro sui magnitudine multas provincias occupans & aliquando mutans, nomina multiplicauit, & aliquando variauit: ut non putet eandem esse gentem, quam variis vocabulis inscriptam, diuersis & longè distantibus provinciis reperis habitantem: quum tamen vnus vbique moribus, iisdem legibus, vna denique lingua viuat. Boemi quidem, insignis huius gentis portio, quædam suæ veteris præferunt monumenta: quæ literis latius illustrauit Æneas Syluius, tunc Senensis cardinalis, deinde Pius papa 11. paucis ante pontificatum diebus, quum per ocium ageret in balneo Puteolano. Sed in his ipsis ab illo meruerunt de suæ antiquitatis commemoratione protinus irrideri, quodd illam usque ad Babylonis turrim & linguarum confusionem produxerunt. Cur enim non inde usque ad arcam Noë, & ad ipsum primæ parentis vtrumque paradisiq; delicias ascenderunt? Vana nimirum iactantia & merita irritione castigata. Nulla enim media tempora à multis annorum millibus, nullos duces, nullas res gestas per multa secula commemorant. Quanquam & illa ipsa quæ de sua Boemi in eam regionem transitione prodiderunt, vana sint & friuola, & multorum testimoniiis facile conuincenda. Tenemus, teste Blondo, tempora quibus Wandalis (quos ille, ut cæteri, Sclauos appellat) è priscis sedibus in Dalmatiam, Histriam & Illyricum transferunt, sub imperio Mauricii Constantinopolitani, non (ut illi fabulantur) ex Dalmatia in Bohemiam duce Zetho commigrarunt. Nam magnam Bohemorum gentem in Hercinia sylua dudum mansisse longè ante tempora ab illis signata, Ptolomeus cosmographus, qui

40 sub Hadriano Imperatore scripsit, commemorat. Tacitus verò Boiemos vocat, à Bois (Gallica gente) traducto vocabulo: quam sedibus suis, hoc est montosis illis (quas nunc Bohemi tenent) regionibus pulsos exegerunt: & ab eodem Tacito sunt appellati Boiæmi Marcomanni: quod suo loco, quum ad tempora Marci Antonij peruenierimus, commemorabitur. Nec tamen Æneam in ea sua narratione coarguerim, qui traditam sibi à gente fabulam fecerit Latinam, fidem narrationis à tradentibus iubens requiri. Sclauos

*Boiemos, qui
Wandalis sunt,
origo ridicula*

Aa iiii

*Sclau, qui al-
ter Wandali.*

Tacitus.

*Berosus Baby-
lonij aias.*

*Tuifconis Ger-
manorum pa-
tris filij.*

*Lingua Wan-
dalica vsus la-
tissimus patet.*

autem appellant quos veteres dixerē Wandalos. Nam & illi ipsi Bohemi in suis antiqui-
tibus ad turrim Babylon extruendam, in diuisione linguarum se adfuisse, & tum Scla-
uonos (hoc est verbosos) se cōtendunt appellatos. Sed hæc fabulosa iustis de causis cum
Ænea reuicētes, antiquitatem totius Wandalarum gēis ex vetustissima memoria col-
ligimus. Nam Cornelius Tacitus ad principium Germaniæ suæ, Celebrant, inquit, Ger-
mani carminibus antiquis (quod vnum apud illos memoriæ atq; annaliū genus est) Tuif-
conem Deum terra editum, & filium Mannum originem gentis conditoresq; Manno
tres filios assignant, ē quorum nominibus proximi oceano Ingeuones, medij Hermio-
nes, cæteri Isteuones vocentur. Quidam autem licentia vetustatis plures de eo ortos,
pluresq; gentis appellations, Marfos, Gambriuios, Suzuōs, Wandalos affirmant. Ea q; 10
vera & antiqua nomina & Caius Plinius in naturali historia, per eadē fere tempora qui-
bus Tacitus (sub Traiani imperio) scribens, Genera, inquit, Germanorum quinq; Wan-
dali, quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini Guttones. Alterum genus Ingeuones,
quorum pars Cimbri, Teuthoni, à Caucorum gente. Proximi autem Rheno Isteuones,
quorum pars Cimbri mediterranci. Hermiones, quorum Suzui, Hermanduri, Catti,
Cherufci. Quinta pars Peucini Basternæ, contermini Dacis. Horum testimonio proba-
tissimorum inter omnes authorum discimus, inter vetustissimos Germanicæ gentis ex-
tare Wandalos, quando Sclauorum nulla sit memoria. Ob eam rem vetustissimo pro-
batissimoq; inter autores vocabulo, iure optimo vtetur in vniuerso opere. Nam & Ta-
citus & Plinius hanc consonam gentis nominationem ex eodem (vt arbitror) fonte hau- 20
serunt, Babylonio Beroso, qui sacerdos Chaldaicæ gentis publico ministerio renouauit
veterum annales, & per sua tempora continuauit. Scripsit autem tempore Alexandri
magni: cuius fidelem cum interpretatione historiam ad nos nostro tempore perduxit
quidam Viterbiensis diligentissimus antiquitatum scrutator. Is ergo Berosus tradit No-
am, patrem noui seculi, iam ante diluuium genuisse Chamæsem, Sameum, & Iapetum:
post cataclysmum verò genuisse filios multos, in quibus primogenitus Tuifcon pater om-
nium Germanorum habitantium à Tanai ad Rhenum. Ea enim magna appellatur
Germania. Tuifconis filij fuere Mannus, Ingeuon, Isteuon, Hermion, Marfus, Gamb-
briuius, Suzuus, Wandalus, Hunus, Hercules, Teutanes. Hæc est prima Germano-
rum origo ex patre Tuifcone, auo Noa. Manni autem in omni gente illa memoria per- 30
manfit, vt virum fortem & strenuum hodie ex virtute Mannum appellant. Ingeuon,
Isteuon, Hermion ex Tacito (quod diximus) suas regiones sortiuntur. Marfi ad
Albim concessere: quorum tenues reliquæ in palustribus sunt non longē ab ostio flu-
minis, Thietmarfi, Wilermarfi, Crempmarfi: qui quoniam in palustribus habi-
tant, obtinuit Saxonum consuetudo vt omnes palustres Marfi vocitentur. Gambri-
ui nulla reliquere vestigia: nisi fortē Sicambros, Francorum ad Rheni fluentia patres,
inde deriuari credamus. Suzui notissima in Germanos natio. Wandali sunt quos nunc
exequemur, Russi, Poloni, Bohemi, Dalmatæ, Croaci, vna gens, vt docebimus. Hu-
ni verò, quod Tuifcone patre orti sunt, intra Germaniam numerabuntur: vt erube-
scant qui Asiaticos esse contendunt. Nam (quod suo loco docebimus) magnum im- 40
perium in Europa sub Attila rege tenuerunt. Iam verò Herculem Tuifconis filium ag-
nosceamus, primum omnium cui id vocabulum contigisset. Multos enim eo dignatos
nomine legimus, pro virtute. Vnde intelligere promptum est fuisse primarium virum,
à quo tot clari viri agnominari pro magno habuerunt. Teuthonem autem fuisse Tuif-
conis filium inde libenter agnosceamus, quod iam Teuthonum vocabulum in omni
gente vulgatum est, vt omnes Germani Teuthones vocitentur: quanquam latius sit
Germaniæ quàm Teuthoniæ vocabulum, quod Germania omnem complectitur la-
tissimam à Tanai ad Rhenum ditionem, in qua linguæ plurimæ: Teuthonia verò ad
eas coartatur provincias, quæ vna lingua Teuthonum perfruuntur. Sed hæc interim.
In Wandaliā reuertamur: de cuius antiquitate à Wandalo patre Tuifconis filio hæc 50
sint breui commemorata.

Cæterum quod ad gentis magnitudinem & ditionis latitudinem pertinet, pau-
cis exequamur, certissimum argumentum vnius gentis sequuti, linguam, quæ in Rus-
sis (magna vique gente) Polonis, Dalmatis, Histris, & in nostris Wanda-
lis vna est, sub quadam varietate, quæ per tractum & distantiam regionum incidi-
talem

qualem cernimus in Italia & Teuthonia sub vna lingua diuersitatem, quum ipsa rerum vocabula sint vbique vna. De Romana quidem vernacula lingua ad Hispanias & Gallias propagata, & olim in Aphricam & magnam Asiæ partem extēta, alia ratio est: quod Romanum imperium tunc in illas regiones prolatum per Romanos præfides, linguā quoque propagavit: quod primum in Italia peregrit, abolens veterum Etruscorum & aliarum Italiæ gentium prisca sermocinationes. Nullum autem Wandalorum, aut Rufforum, aut Polonorum, aut Bohemorum, aut Dalmatarum in eiusdem linguæ mortales possumus imperium memorare. Quod si res per se clara testibus indigeat, vnam esse gentem & linguam, in eis quas diximus nationibus, Blondum nostrum temporis Romanum scriptorem, diligentissimum antiquitatis scrutatorem, audiamus. Ait enim ad finem libri viii. primæ Decadis, Quamquam verò Gregorius plura de hac Sclauorum in Histriam irruptione non scribat, tamen nos compertum habemus, eam gentem quam ultra Danubium sedes certum est habere, tunc primum oram Hadriatici sinus dextra lateris occupasse, & ita habitationem in ea continuasse: vt quicquid prius Histria & Dalmatia dicebatur, ad tempora vsque nostra dicatur Sclauonia. Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium sedes: quoniam iidem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem loquutionis similitudo ac pene propitias, ostendit, eos qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur, ex Sclauorum reliquiis fuisse. Incolerūt autem prius ea loca Wandali: quos credendum est, quando ad Romanorum inuadendas provincias sunt profecti, partem gentis in patria reliquisse. Quare Sclau paulo post superuenientes, ita loquutiones commiscuere, vt ex vtraque tertiam reliquerint: quæ pro regionis & ducum diuersitate, partim Bohemica, partim Polonica sit postmodum dicta. Hic tuam Blonde prudentiam requiro, vt planè intelligas Wandalos esse gentis generale vocabulum, vt vna gens vnus linguæ fuerit, nec sit necesse ex duabus tertiam conflare linguam. Subsequitur idem, Sunt etiam certiores proximis in regionibus Sclauorum reliquiæ apud Saxones, quorum coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatæ nunc vtuntur, Sclauonicam locutionem. Hæc sunt verba Blondi Romani scriptoris: quæ etsi omnia ad liquidum non probo, in hoc mihi satisfaciunt, quod testantur eandem nunc esse linguam Polonorum, Bohemorum, Dalmatarum, quæ est in reliquiis Wandolorum inter Saxones. Nam & hæc commonstrant, non Bohemos ex Dalmatis, sed Dalmatas ex Bohemis & cæteris Wandalis esse profectos. Cuius rei apertissimus, fidelissimus & maximus testis est beatus Gregorius papa, qui quum Sclau Histriæ imminerent, eius provincie scribit episcopis, Equidem de Sclauorum gente (quæ vobis imminet) quod audio, me affligit vehementer & turbat: affligor in iis quæ in vobis iam patior: conturbor, quia per Histros aditum iam in Italiam tenere cœperunt. Hæc ideo reteximus, vt vnam esse gentem Polonos, Bohemos, Dalmatas Histriosque doceremus: quos nostri Sclauonos, veteres vero nomine dixerunt Wandalos. Hoc autem vetustissimum totius gentis vocabulum in solis nostræ regionis hominibus inter Saxones permansit, vt vel soli Wandali dicerentur, qui ad mare Germanicum olim habitabant, nunc retro pulsi in mediterranea, & ad magnam raritatem perducti, in seruitutem vltimam & omnium contemptum perueniunt: quod inde possumus euenit. Nam accerrimus quisque vbi contemptum & seruitutem exhorruit, se proximis immiscuit nationibus, linguam gentis perdicens, vt euaderet grauissimum seruitutis iugum. Mira rerum conuersio, ita gentem nunc haberi contemptui, cuius patres res magnificas infra memorandas exandauerunt. Hodie tamen, quæ fuerit olim gens Wandalarum in vniuersum ignoraremus, nisi vernacula Saxonum lingua hoc vocabulum conseruasset, vt inter eos, qui olim Wandali, fracto (vt fit) vocabulo nunc *Wenden* vocitentur. Ea gens ad mare Germanicum, à veteri ciuitate Holsatiæ, quæ illorum lingua Starigard, Saxonum verò, Oldenborch vocitata, per Germanici maris littora, orientem versus, vsque in Prussiam (quæ olim Sarmatiæ pars erat, nunc verò annumeratur Teuthoniæ & legibus & lingua) pertingit in Poloniam & Russiam.

IN HOC autem maritimo tractu Wandaliæ, ab olim à Wandalis (quos Sclauos etiam nostri dixerunt) habitato, nunc verò à Saxonibus occupato, floruerunt ab olim aliquot splendidæ vrbes, quarum erat tanta potentia, vt potentissimo Danorum regi sæpe confingerent: nunc partim funditus euer sæ, partim ad villarum rusticam vilitatem redactæ.

Romana lingua cur adeo propagata.

Blondus hanc cinatur.

Wandali ex Sclauis idem.

Wandalorum appellatio inter Saxones mansit.

C A P. I.

*Wandalica
vrbes hodie.*

*Fata oppidis
et hominibus*

Ruffia fuit.

*Ruffum vrbem
infiffima pro-
pina et clades*

atque marcuerunt. Sub Saxonum autem gubernaculis aliarum locis aliis extructae, nunc potissimum, propitio Deo, florent: quae vetus regionis nomen etiam ipsae non erubescunt, usque hodie appellatae Wandalicae urbes: quarum commemoratione hunc de Wandalis tractatum alacrius suscepi, ostensurus quid ab olim ea natio gesserit rerum, & in quos principes efflauerit, quas etiam urbes nunc insignes habeat insularis tractus. Quarum ab occidentua parte (ut inde ordiamur) prima & omnium florentissima est totius maritimae Saxoniae, & inferioris Germaniae decus & corona Lubica, Imperiali exemptione praedita ab memoria diui Frederici 11. Imperatoris: omnium mercatorum huius regionis ab omni mundi plaga velut in centro collocatum emporium. Proxima sursum orientem versus Wismaria est, ditionis Magnopolensis non contemnendum oppidum, sed antequam nunc fortunatus. Cui deinde succedit Rostockium, eisdem nunc principibus parens, ab olim suum dominum agnoscebat: pulchro literarum gymnasio etiam nunc florente insignis urbs. Hanc in eodem littore sequitur splendidum oppidum Stralsunda, iam Pomeraniae duci parens, olim suum habens principem, quem ducem dixere Bardenfem, populosa nihilominus urbs, & multis mercatoribus frequens. Quam deinde eodem littore excipit Griepswaldum, oppidum non silendum: quod & ipsum literarum fouet gymnasium, magno patrum conatu fundatum, sed ciuilibus malis diu laborans extenuatum. Plura deinde oppida, olim Wandalico ritu florentissima, nunc ad maximam exilitatem tenuata. Sunt enim oppidis, ut hominibus, sua fata: sunt ista tempora, quibus euolutis paulatim decidunt. Cui rei memorabile exemplum ea regio prodest oppidum Iulinum, olim nulli clarissimarum urbium secundum, multas etiam praecelas oppibus & structuris exuperans, nunc qua cerni potest tenuitate contractum. Inter Wandalicas urbes & Hamburgum numeratur, ad occidentum à Lubica super Albim fluiuium aedificata. Sed illa ab omni literarum memoria Saxoniae fuit iuncta, & post illam multis seculis, quae supra memorantur, sunt extructae: quod suis locis infra monstrabitur. Et quoniam in vcrutissimis rebus (ubi reliqua nulla est in literis memoria) coniecturae fit locus, omnem ego Holsatiam & Stormariam, in cuius solo fundata est Hamburga, Marforum genti deputandam puto: quae in solis palustribus nomen seruauit, in arida autem habitantibus hoc nomen permisit, ut (ad suae gentis aliqualem in solo differentiam) Holsati dicerentur, qui per vicina nemora usque ad terminos Wagriae diffunduntur. Stormaria verò, quasi Storemaria sit appellata: vnde pro Marsia Maria sit inolitum, ut sit verborum detorsio. Omnis autem ea Marforum natio Saxoniae ab omni literarum memoria fuit annumerata, & perinde Hamburgum etiam Wandalica urbs à solo non sit, multis tamen in rebus focia est urbibus memoratis, olim comitibus, nunc principibus Holsatiae subiecta. Luncburgum quoque in hac Wandalicarum urbium societate numeratur, propter altrinsecam habitatorum in mercaturis communionem: urbs pro sua magnitudine, & opibus & splendore insignis: paret principi, qui ab ea titulum habet ducalem. Hanc autem Wandalicae provinciam primam posui, quod in ea pene sola vetus gentis vocabulum conseruatur.

CAP. 2. IAM sequitur Ruffia, quam Plinius vocat Roxilanam siue Roxanam: Strabo quoque Roxanos siue Roxos (vnde nunc effractum est, ut dicamus Russos) ad aquilonem facit spectantes, inter Tanaim & Borythenem campestris quoque pascuntur. Vniuersum autem aquilonaris à Germania usque portas Caspiae tractus campester est, qui nostras ad aures cognitionemque peruenit: num verò qui supra Roxanos habitent, ignotum est nobis. Roxani quidem aduersus Mithridatis Eupatoris duces bellicerant, quibus imperator erat Tasius. Aduenerant autem Palaco Sciluro socij: quumque pugnacissimi iudicarentur, contra instructam egregie phalangem & armis ornatam, natio barbara omnis infirma protus apparuit & nuda fere. Illi igitur quinquaginta millibus consistentes, aduersus millia sexaginta militanter instructa, ductu & auspicio Diophanti ducis Mithridatici, resistere ac susterre non valentes impetum, maxima ex parte trucidati sunt. Vtuntur autem galeis ex crudis bouum coriis, thoracibus & scutis: ad percutiendum autem lanceas habent, arcusque & gladios. Reliquae fere huius gentis plures nomades: etenim tentorii utuntur, Teuthonum instar, pilo contextis, in plaustris vitam degentes, circumque tentoria pecora comitantur, à quibus victum capiunt: & aluntur lacte, caseo, carne. Pascua verò sectantur, loca semper herbosa permittantes:

tantes: hybernis quidem temporibus, Maxoticis versantur in paludibus: æstiuus verò, per campestria vagantur. Libuit de Roxianis, Roxanis siue Roxiis, Strabonis verba ponere. Eam verò nunc regionem, pulsus retro Roxiis, Tartari tenent, qui necdum tercentenis annis habitauere, erumpentes sub Frederico de Caspiis portis, adhuc nomades, hoc est tentoria habitantes, e pecoribus vitam ducentes. Qui verò aquilonem ad nos incolunt, olim Sauromatæ, & (paulum inclinato nomine) Sarmatæ dicti, Russi sunt, Letuani, & Poloni (magnæ nationes, in quibus maxima est Russia) diuisi in Albos & Notos. Maxima huius gentis nationi hodie imperat magnus Musgouiæ princeps, Christianus vti-
Non omnes Christiani pateriam caput agnoscant.

10 hodieque pertinax gerit bellum aduersus magnam Letuaniam principem, de domo Polonorum, Alexandrum. Cui bello socij Liouones, cum magistro per Liuaniam fratrum ordinis beatæ Mariæ Teuthonicorum, accessere: Tartarorumque non parua manus in hanc partem militans, oppugnat Russum: cuius belli exitum necdum vidimus. Huius verò gentis acta ab initio recensere non suscepimus, quod nulli eorum (si qui extant) annales ad nos peruenere. Non debuit tamen silentio præteriri quòd magna portio est Wandalicæ gentis: quam de tenebris in aliquantam lucem deuocare conabor, sicuti tamen rerum quarundam intercidit memoria à Russis, non præteribitur. Præclaras habet vrbes, Musgouiam, nunc regni caput: quam nemo se vidisse latatur. Nam qui nuper ex nostris mercatoribus eò sunt captiui perducti, post laxamenta patriam repetiunt, magna
20 intercepti tempestate in mari perierunt. Paret illi nunc principi magna illa Nouguardia: cuius opes & vires ipsi habitatores quum metiri non possent, sumpsere prouerbium, Quis potest contra Deum & magnam Nouguardiam? Ioannes certè modernus Musgouiæ princeps potuit, qui captam expilauit, ciues maiores abduxit, & remisit habitatores ex sua prouincia, quò magis parerent, nec de rebellione aliquando cogitarent. Deinde in eà prouincia versus Liuaniam Plesgouia est, vrbs non contemnenda, Teuthonico ritu muris ac mœnibus instructa, sed intus (pro more regionis) lignea: quam æstate proxima ferunt à Russionibus & Letuanis oppugnatam: sed exitum rei necdum compertum tenemus.

PROXIMA Wandalicæ gentis portio Polonia est, quæ à planicie nomen accepit, CAP. 3.
30 ad discrimen Bohemiarum, quæ (vt dicemus) tota montibus includitur. Polonia igitur regio ad orientem Germaniæ magnæ connumeratur, rebus opulenta, ambitu spaciola, pluribus & magnis prouinciis distincta, multorum fecunda parens natorum, quos proceritate corporis, virium robore, aspectus venustate natura dotauit. Habet autem eam regio ad orientem Sarmatiam, cuius olim pars numerabatur (eam nunc Tartari tenent) à meridie Walachiam, quæ Turcis proxima est: per quam ætate proxima (imò ante paucos annos) à Turcis est oppugnata Polonia. Ad aquilonem habet Letuaniam non paruum prouinciam, olim & ipsam Sarmatiæ annumeratam. Ab occidua parte Prussiam. Præclaram inter multas urbem habet Cracouiam, multis opibus, ciuium frequentia & literarum gymnasio insignem. Sunt & aliæ vrbes, sed splendore non æquandæ Cracouiæ. Lignea sunt pene omnia in urbibus domicilia, & in agris præsidia: vt minimum fiant munitionibus, quas solus potest ignis expugnare. Patrium est illi genti, quò magis in omni nobilitate seruetur æqualitas, non indulgere structuris lapidum, & fidere munitionibus præsidiorum, quas nostri vocant arces: pace, paritate & tranquillitate se potissimum munitos voluit. Compertum est aliquando, qui militauere Teuthonicos, opportunitis locis præsidia fixisse murorum & mœnium ex lateribus: sed non est passa nobilitas protrahere quenquam in regno, fidentem præsidio munitissimo. Et in pace quidem non improbanda gentis institutio: cæterum si ingruat externum bellum, omnia sunt rapinis & incendiis exposita. Ea verò regio tum nobis primum comperta est, posteaquam Christianissimum accepit: & ideo ad ea tempora nobis differenda est rerum in ea gestarum
50 commemoratio: nisi quod initio nobis attingenda erat paucis, quòd in natione Wandalicæ (quod lingua testatur) suam quoque laudem meretur prouincia.

BOHEMIA proxima huius gentis pars nobis attingenda est. Ea, vt ait Æneas Syluius (qui traditam gentis historiam reddidit Latinam) in solo barbarico trans Danubium ab Italis, à nobis verò citra Danubium sita, Germaniæ portio est, aquilonis flatibus tota ferme exposita. Cuius ad orientem vergens latus Morauia obtinet & Silesita-

rum natio: septentrionem iidem Slesitæ ac Saxones, qui & Misnenses & Turingi appellantur: ad occidentem, aduocatorum terra est, Baioariorumque regiones: meridionalem plagam tum Baioariorum tum Australes habent, qui ripas utraq; Danubij accollunt: nec alia Bohemiæ quam Teuthonum terra coniungitur. Regionis longitudo latitudoque pene parem formam rotundam (ut ferunt) habet, cuius diameter trium dierum expedito itinere pateat. Sylva vniuersam claudit, quam veteres Herciniam vocauerunt, cuius & Græci scriptores meminerunt & Latini. Flumina quæ terram irrigant vniuersam, in Albim exonerantur. Hic in montibus exorients qui Bohemiam Morauiamque determinant, mediam ferme provinciam perlabitur, primò in occidentem, inde septentrionem versus. Vbi provinciam reliquit, per angustias montium & abrupta conuallium præceps Saxoniam petit: quam duas in partes dirimens, in Oceanum fertur, ibique à Rheno flumine æquo terrarum spacio distans: quod plerique Germaniæ terminum Sarmatiæque quondam dixere: sed nostra ætate Oderam fluium, qui Slesiam interfecat, & ipsum Vistellam, Prutenorum amnem, Germania prætergressa, Albim in alueo & fonte continet. Amnes alij quos Bohemi commemorant, Ornoze, quod aquilam signat: Egra, qui ex nomine oppidi quod alluit, vocitatur: in terra Aduocatorum exorients, apud Litomeritium Albi miscetur. Sed cunctos Multauiæ excedit, qui metropolim regni Pragam influit. Hic Saxanam & Lusuntium & Misam in Albim secum trahit. Gelida prorsus regio, pisce atque armentis abundans, cum volucere ferisque, frumenti ferax. Sicera pro vino vitur, illi cereuisiam vocant, quasi ex cerere factam. Ager toto regno optimus. Circa Zazium colles, apud Litomeritium consiti vitibus ac vineis. Vinum quod nascitur, acerbum: ditiores ex Austria atq; Vngaria importato vtuntur. Sermo genti & Dalmatis vnus. Mos vetus in hunc vsque diem seruatur: in templo sermone Teuthonico plebes docent, in cæmeteriis Bohemico: vbi secularium presbyterorum collegia sunt, aut monachorum prædia possidentium. Solis mendicantibus libertas fuit, qua vellent populum lingua instruere. Quæ res palam indicat (vt ait Æneas, cuius hæc sunt omnia) regionem ipsam olim Teuthonicam fuisse, sensimque subintrasse Bohemos: quod Strabonis testimonio in libro septimo, licet confirmare. An tu Ænea non vides ideo inductam linguam Germanorum, quod omne genus Wandalicum suam erubescit vernaculam? Et iam Bohemia vndique septa Teuthonicis, quid aliud studet, nisi quod lingua sit conformis gentium proximarum? Accedit quòd in Bohemia multi viuunt inter Teuthonicos nati, qui linguam patriam non intermittunt. Hæc idcirco diximus, quia non omnino consensio fuisse Teuthonicos qui ante Bohemos regionem incoluerint: subscribo enim Tacito, qui Boios, gentem Gallicam, tradidit his regionibus à Marcomannis Wandalis pulsos: quod suo loco recordabimur. Prosequitur Æneas, Plebs toto regno bibula, & ventri dedita, superstitionumque sequax, & auida nouitatum. Quomodo autem & vnde hoc genus hominum in Germaniam venerit, sic habeto: Bohemi (sicut cæteri mortaliū) originem quam vetustissimam ostendere cupientes, Sclauorum se prolem asserunt: Sclauos autem inter eos fuisse qui post diluuium condendæ famosisimæ turris Babel autores habentur. Atq; ibi dum linguæ confusæ sunt, Sclauonos (id est verbosos) appellatos, proprium idioma sumpsisse: relicto deinde campo Sennaar, ex Asia profectos in Europam, eos agros occupasse quos nunc Bulgari, Sarni, Dalmatæ, Croaci & Bosnenses incolunt. Nemo tam altæ suæ gentis initium reddit, præter Hebræos, omnium mortalium primos. Multi ex Germanis satis se nobiles arbitrantur, quòd ex Romanis sint: Romani ex Teucris originem ducere satis habent. Franci, qui & Germani fuerunt, Trojanum se esse sanguinem duxerunt. Eadem Britannis gloria satis est, qui Brutum quendam, ex Illo profectum generi suo dedisse principium affirmant. At Bohemi longius orbi, ab ipsa confusione turri se missos indicant. Cæterum nec qui tunc fuere principes, nec cuius terræ cultores exiterint, nec quo duce, quibus periculis in Europam venerint, nec quo tempore, tradunt: fuisse illic Sclauonos aiunt, dum labium vniuersæ terræ confusum est. Vana laus, ac ridenda. Quòd si qui Bohemos imitari velint, nobilitatem gentis ex ipsa vetustate quarentes, non iam ex turri Babylonica, sed ex arca Noæ, atque ex ipso deliciarum paradiso primisque parentibus, & ab vtero Eux, vnde omnes egressi sunt, facile sibi principia vendicabunt. Nos ista, tanquam anilia deliramenta, prætermittimus. Omnes reges ex seruis ortos, omnes

Sylva Herci-
nida.

Albim fluuius.

Bohemia fere
citata.

Æneas Syl-
uini repetita
dicitur.

Etymon He-
braicum.

Plato.

omnes seruos ex regibus scripsit Plato. Veram atque germanam nobilitatem vnica virtus gignit. Libuit ista ex *Ænæa*, verbis illius inferere. At nos Bohemorum (vt aliorum eius generis Wandalorum) ex vno Wandalto parente, auctore Berofo Babylónico, traduximus. Et hæc quidem initio præfari sit satis, redituri ex cōmodo ad gentis illius prosequutionem, vbi originem & transitionem ab *Ænæa* commemoratam Bohemorum (sicut antè) exflabimus.

*Vandalus
pater Vvan-
dalorum.*

Q V I verò ex hac gente Dalmatiam, Histriam Croatiamque incolunt, recenti me-
CAP. 5.
moria (& de qua testes extant plurimi) ex regionibus citra Danubium à nobis illò con-
cesserunt, imperante iam Mauritio, & in Romàna sede præsidente beatissimo Grego-
rio, eius nominis I. quod suprà attigimus, & vbi tempora illa contingemus, non præte-
ribimus. Habitarunt enim illa tempestate Wandalis latissimè à mari nostro Germani-
co (siue Baltico) per Pomeraniam, Marchiam Brandenburgensem, Slesiam, Bohemi-
am & vsque ad Danubium: quas sedes impetrarunt à Constantino magno, quod suo
tempore dicemus. Inde in immensum multiplicata gente, transiit fecere sub primo
Valentiniano ad ripam vsque Rheni: ibique burgis erectis (quòd Valentiniani princi-
pis reuerentia eos fœderatos contineret, ne vltra Rhenum Romanis prouinciis immi-
nerent) Burgundiones sunt vocati. Etiam sub Honorio exemplum sequuti Gothorū,
Hunorum, Francorum, in Gallias intruerunt: quorum pars sedem sibi in Galliis delegerunt,
Burgundiam de suo nomine prouinciam nominantes. Maior pars vltius pro-
gressa per Gallias & Hispanias, magnis rebus gestis peruenit in Africam, ibique regnum
stabiluit. Iam verò ex illo tempore, post annos fere ducentos, alia eius gentis manus in
immensum excrefcens, transito Danubio peruenit in Histriam, Croatiam atque Dal-
matiam: quod beatus Gregorius (vt in principio posuimus) scribens episcopis earum
partium, grauissimè ac dolentissimè queritur. Vt erubescant Bohemi, fabulam *Ænææ*
præferentes, de protectione Zethi ex Croatia in Bohemiam, ad fundandam ibi gentem
suam. Non enim ex Croatia in Bohemiam, sed ex Bohemia in Croatiam Wandalis mi-
grauere. Nam si quis duces eorum numeret, & inde tempora computet, inueniet non-
dum Bohemos in Croatiam transisse, quando fabulatores volunt iam tunc ex Croatia
venisse Zethum in Bohemiam. Ita cum *Ænæa*, hanc quoque partem inter deliramenta
30 reputamus anilia, Bohemosque facimus longius tempus in sua prouincia, quàm ipsi ren-
tur, esse demoratos. Sed hæc interim.

*Burgundiani
origo & no-
men.*

H A R V M autem omnium gentium res gestas perscribere, & ad ætatem nostram
C A P. 6.
perducere infinitum est, & his viribus non ferendum. Habet Polonia, habet Bohemia,
habet & Dalmatia cum Histria suos scriptores: sua quisque in gente & vicinis nationi-
bus, quæ commemoratione digna putauerit, perscribat. Et Russi ætate nostra (vt fertur)
ad maiorem ciuitatem perducti, inuenient qui illorum præclara facinora commemo-
ret. Instituto meo satis esse iudicauit, post totius gentis commemoratam antiquitatem,
& designatam latitudinem, illa solum prosequi quæ nostris Wandalis (hoc est ad littus
Germanici maris olim habitantibus) sint propria: quorum nonnulla olim ante proa-
40 uorum & attauorum nostrorum secula, Saxo Grammaticus, vir Sialandicus, suæ gentis
Danorum memorabilis historicus, vbi Danorum res prosequutus, ad Wandalos (qui-
bus cum Dano nonnulla præclara fuere facinora) nonnunquam descendens, attingit:
quos ille (vt ceteri) Sclauorum appellatione designat. Cuius nominis originem haud
aliam inuenio, præter eam quam ostendit *Ænæas* in sua Bohemica, Sclauonos eos, hoc
est (sua lingua) verbosos appellari, quòd multa loqui natium sit genti. Hodie tamen
ad summam indignitatem apud nos traductum est nomen: quòd quum nostræ regio-
nis Wandalis sint hodie grauissima pressi a Saxonibus seruitute, seruales homines & vl-
timæ fortis mancipia, Sclauos cum indignatione solent vocitare. Quòd si antiquitatis
memores simus, & meminisse libeat res patrum, nõ erit in vitio à talibus viris fuisse pro-
50 genitos: sed gloriæ etiam ducendum erit, tales habuisse gentis propagatores. Huius au-
tem maritimi tractus Wandalorum res gestas perscribere in animo est. De cæteris au-
tem eius gentis hominibus, si quid ad nos fama pertulerit (nam annales non tenemus)
suis temporibus inferemus. Et hæc quidem in præfatione dicta sint: nunc ad narratio-
nis ordinem conuertamur.

*Saxo Gram-
maticus.*

*Sclaui vlti-
ma mancipia.*

I C I T V R quum Danorum reges terra marique velut iustum exercerēt imperium, C A P. 7.

Bb

*Piratica olim
in honore, nec
hodie plane
desit.*

piratica in honore fuit, non minus quàm olim apud Lacedæmones furtum: arbitrantibus in paganismo Barbaris (quibus nullæ leges proditæ, nulla iustitiæ comperta monita) iuste possideri quicquid vi aut armis quaerere tur. Quam sententiam inter Christianos necdum multi antiquauere, armatam præsertim militiam sequentes: quorum ea ratio est, vt inter beluas in agris & saltibus, in aquis inter pisces, & in æthere inter volatilia, imbecilliora quæque præda sunt ferocioribus: ita ducendum inter homines. Wandali perinde tum Germaniæ littora tenentes, eodem quæstu prouocati nauigabant. Ita factum est, vt nonnunquã mari concurrentes quos vnus quæstus eduxerat, nauali prælio Dani Wandalis manus conferrent: inde peruentum est ad maiores in suæ cuiusque gentis conflictationes, vt totis nonnunquam viribus Dani Wandalos, & vicissim Wandali Danos obtinerent: nonnunquam prædam abigentes leuioribus præliis conflixerunt. Quod quoties & quibus occasionebus ac ordine factum sit, ex historia Danorum mutuabimur. Nemini tamen dubium debet remanere, diligentius ista ad Danorum gloriam quàm in partem Wandalarum esse enarrata, illuc inclinante scribentis affectu, vt patriam illustraret. Primus igitur qui in literas relatus est ex iis qui è Dania Wandali impugnauiere, Helgo rex Daniæ fuit, qui cum fratre partitus ditionem, maris imperium sibi desumpsit, prouinciam interim fratre moderante. Qua in administratione maritima Helgo regem Wandalarum Scalcum classe sibi & maritimis copiis occurrentem, oppressit: enauigatoque mari, quum milites expouisset in terram, totam maritimam Wandaliæ redegisse fertur in prouinciam, vt Danorum regibus annua penderent tributa. Nec plura in eam rem commemorat scriptor antè dictus, quippe pro rerum vetustate parum multa reperisse ante se priorum scripta testatus, maioremque partem illustrium rerum se de carminibus veterum heroum laudes continentibus collegisse: quod vnum in omni Germanorum gente antiquitatis monumentum & animalium genus est, vt tradit Tacitus.

*Helgo Dania
rex Wandala-
rum superat,
tributarium
reddidit.*

CAP. 8. DEINDE post aliquot annos, nonnullorum regum intercurrente imperio, quum iam Wandalia resumptis viribus patrem se Danorum potentia arbitraretur, cepit rebellare, iugum tributariae seruitutis excutiens. Regnum tum Daniae administrabat Roricus rex adolescentior: cuius quum annos nonnulli pridem Daniae subiecti contemnerent, ad rebellionem spectasse referuntur. Wandalis tamen virum suarum molem inspectantibus, spes magna victoriae fuit: itaque totis conatibus in arma ruebant. Nec Danorum regi segnis erat mora patrium imperium defendere. Inter multos rebellantes, primos est aggressus Wandalos, arbitratus (quod res erat) illis, ad arma potioribus, ad iuga coactis, faciliorem sibi ad reliquos futurum laborem. Wandali ne bellum sine duce committerent, capite opus esse cernentes, regem ex suis creauere, ceterisque militibus suæ viribus palam ostensis, obscuriore loco binos ad insidias armatorum manipulos condunt. Nec tamen Daniae regem insidiae sefellereunt, latebras & ille focis captandas indicit: erat enim nauale prælium. Concurrentibus ergo primùm qui in aperto dimicauere, & æqua manu contendentes qui ex Wandalis latuerunt in insidiis. Actior pugna surgit: omnes ad vnum caeli feruntur Wandali, regibus ipsis cum mole exercituum pugnam primam inspectantibus. Igitur dum totis esset viribus concurrendum, instruunturque acies dimicaturæ, procedit ex Wandalis vir, corpore procerus & animo promptus, Vt, inquit, res inter nos agatur compendio, mihi ex vobis vir opponatur, qui mecum totorum exercituum fortunam experiat. Et si quidem ille victus fuerit, optata nobis libertas, & à soluendis tributis reuertatur immunitas: sin vobis cesserit victoria, prisca sint nobis onera duplicata, quæ volentes pollicemur. Pudendum erat detrectare pugnam: totiusque nationis detrimentum putabatur, si nemo ausit occurrere prouocanti. Erat in regio Danorum exercituum vir animo quàm viribus promptior, qui regem seiscitatur quæ maneant præmia victorem. Rex armillas proferit, insigne tum decus militantium: quales hodie sunt torques, aut cinguli militares, equitum ornamenta auratorum: easque victori præmia rex decreuit. Quid tandem, inquit ille, victo reponitur, præter ignominiam aut celerem exitum, dura & iniqua militis stipendia? At tamen quoniam vita bene impenditur patriæ, æquo mihi animo prodeundum in hostem. Hæc dicens prouocatorem gladio ferit. Quum iam constisset metato in circo, ille feriẽtem simili mercede remunerat: sed vno statim ictu ad mortem

*Wandalum
duello, ad
quod prouoca-
uerat, uictor.*

mortem usque prostravit. Æquata Danis fors pugne videbatur, quod quum mari pridem ipsi victores extitissent, nunc vicissim in area prostravisset Danum Wandalus. Ille verò ad redintegrandum pugnam non segnis, cumulatam suæ gentis gloriam ambiebat: arbi-
 10 tratus non facile proditurum ex Danis quenquam, qui victoris gladiu experiretur. Diu circumspiciens aere Dani quæ insolenti ex victoria opponerent. Inuentus est & alius, qui spiritum patriæ deuoveret: ne de suis Decis soli Romani gloriantur. Primum tamen ex rege sciscitatus est ille quæ victori præmia forent. Ille senas inuicem nexas ostendebat armillas. Quid, inquit pugnaturus, si post nauatam operam, animum ipse mutans præmia retraxeris? Prodent apud sequestrum pugne mercedem deponere: nam spe-
 10 data ante oculos præmia alacriorem facient pugnaturum. Cui rex subinde, Si, inquit, allequi diffidis promissa victori præmia, accipe ante congressum quæ pepigisti. Et hæc dicens, è naui quæ rex vectabatur, in aliam proicere conatus, viribus destituitur, decideruntque armillæ inter naues in profundum. Tum pugil, Vt, inquit, omnes probe intel- ligant, non me mercenarium in pugnam descendere, etiam gaudeo perisse propo- sita præmia: alacrius deinde gloriam (quæ sibi merces est) amplector. Quo dicto, in cam-
 10 pum descendit, armis suis incinctus. Acris diu pugna conferitur, mutuo vires alternant, acuiunt utrumque conspicientes exercituum oculi: collatum ex æquo robur cerneba- tur. Excepit autem vna utrumque fortuna pignantem: nam mutuis vulneribus con- ciderunt,ambo inuicti, & victi, victoresque. Ibi Wandalis se tributo solutos arbitrantur. Da-
 10 nis æquatam pugne sortem ducentibus, longè mens alia fuit: nam ad præfca Wandalos onera deuocabant. Sed tum res qualitercunque sine noua consuetudine dirimitur: in sua quisque lætus reuertitur, utrique sibi constitisse victoriam arbitrati.

*Victor item
promouet aliud
ad duellum.*

*Ambo pugiles
cadunt.*

TRANSIBANT hoc in rerum statu anni multi, ut interdum leuibus præliis in mari concurrentes conflingerent Dani atque Wandalis, nusquam totis aciebus. Non- nunquam in alternas terras vicissim ingressi, prædas agebant: sed totis regnorum viri- bus, aut magnis exercitibus, ad alterius nationis subiectionem, multis annis non erat de- certatum, utriusque nationis principibus aut per modestiam sua forte contentis, aut a- liarum nationum armis implicatis. Froto rex iustitia & fortitudine insignis, tenebat iam regnum: sub cuius imperio (quod illi longæuum erat) Christus mundi salus illuxit,
 30 veritatisque de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit. Erat tum inter proceres regni vir primarius, viribus & sapientia multos exuperans, Ericus: origine quidem Norwa- gius, sed qui se Danorum regi Frotoni ita meritis insinuasset, ut alter esset sub rege re- gni moderator. Interea Wandalorum nunciatur irruptio. Ericus autem ut erat inter aulicos primus, operam sibi desumpsit hostibus occurrendi: octonis nauibus bene in- structis mare ingreditur. Vbi verò hostes habere cepit in prospectu, vna naui parat in-
 40 sidias. Nam septem alias virenti fronde circumponit, ut ne carbasa quidem conspici- antur: iubetque in sinu maris secretius delitescere. Ipse sua naui hostibus occurrens, e- ludit conatus eorum quoties voluit, ante frementium ora versatili rate elapsus, donec pertraheret (quod conabatur) ad insidias. Vbi suis signum dedit, micuere. Et adhuc hostibus allabi nemus, non armatæ naues videbantur, donec circumseptis hostibus
 40 Dani ad eos insilirent. Usque ad quadraginta viros Wandalis omnes cæsi feruntur, Eri- cus ad regem victor regreditur. Hanc verò Wandalorum irruptionem rex ultor ex- ercitus contrahit, naues perarmat, traicitque in Wandaliæ, fræna subiectionis gen- di inieciurus: equestrem autem militiam itinere terrestri mittit per Iutiam atque Hol- satiam Iutiæ continentem. Strumico tum rerum Wandaliæ tenebat principatum, siue regem illum appellemus. Hoc enim vocabulum à Latinis mutuauere exteræ nationes, ut quem imperium tenere sicerent, regem appellarent: nam coronationis adhibita so- lennitas, ex Hebræis prodiit in Christianos, & inde processit in Gentes. Is tum rex Wan- daliæ missis ad Daniæ regem oratoribus, inducias postulat, facturum pollicitus quod
 50 ex æquo bonoque sit. Froto autem rex, iam procinctum habens quam maximum, lega- tis respondit, non oportere hostem induciis armare, hæc sua in exteris esse primor- dia belli, quæ nullo pacto tardari patiatur: regi suo renuncient imperata faciat, alioqui, siquid illi virum sit aut animi, occurrat in armis. Semel esse discernendum de rerum summa, diu se satis sine armis victitasse, tranquillitate sua hostes factos insolentiores: leonem semel expertum, non esse facile nisi victorem redigere ad quietem. Hæc re-

CAP. 9.

*Vandalos
Erico Danici
exercitus duci
cadit.*

*Regis Froto-
nis responsio.*

nunciata Wandolorum regi, ad arma quoque illum exciure.

CAP. IO. [~] **I**NTEREA Danorum naues in portus adnauigant Wandaliæ littoris: equites destinatum iter tenentes, ipsi quoque parati in finibus consistere per continentem Holsatiæ. Concurritur quantis maximè viribus potuit: ac re diu prælium stetit. Volitabat diu incerta victoria, quibus signis inclinaret. Demum Danis cecidit, oppresso in acie regu Wandolorum Sturmicone. Concidente enim rege, fors quoq; regni concidisse videbatur. Venit iterum in ditione Daniæ Wandalia. Vnde videri potest permansisse in hodiernum eum Danorum regibus titulu, vt se Gothorum & Wandolorum reges inscribant, quamuis nihil in Wandalia à multis diu seculis tenuerint. Sed est posterioribus seculis renouata eius tituli causa: quod suis locis non silebimus. Tum rex Froto, annis pro-
10. uinciam suam Wandaliæ purgare malis hominibus, edixit vt qui in aliquo scelere genere præmineret, aut latrocinio, aut piratica, aut furto, prodiret, magnis a rege præmiis afficiendis, quod in hostes taligenere militum indigeret, latrocinium vlturus in hostes latrocinio. Credidere multi, seq; prodiderunt, verum arbitrati quod edicto proponebatur, non solum impunitate, sed etiam præmia improbitatis accepturi. At ubi præmia demorantur, cōfessos quosq; de suis sceleribus iussit affici meritis supplicii. Sed tamē priusquam mentem illis suā adaperiret, quod plures prodirent, iussit abcedere in vltimum locum prodeuntes. Vbi verò iā pro magna parte emicueret, cōuersus rex in proceres & reliquā multitudinem, Hac, inquit, o Wandali, pessima hominū collunie patriam vestrā vacue-
10. facere conuenit. Hi sunt qui inter nos pacem turbant, qui vtriq; creant infinitum laborem: hos, si pacem quaeritis, de medio tollite. Illi verò à rege iussu, non segnes incubuere negotio, sceleratos homines in altissimas cruces egere: quando illorum scelere patratu est, vt patria seruitutis fræna pateretur. Ita stolidis hominibus, pro scelere præmia poscentibus, digna perfoluta sunt capitis supplicia. Stultissimos quis non dixerit, qui quum regem ac ceteros latuisse poterant, seipsos ad mortem prodidere: In hoc rerum statu transierunt anni aliquot, tantumq; incessit in Danos Wandolorum obsequium, vt illos deinde non tributarios sed federatos haberent, iunctisq; armis socia agmina ducerent in hostes. Quicquere perinde maria, & tranquilla nauigatione transibant vniuersi. Fuisse tamen hoc bellum non ad omnē gentem latè fusam coniecto, quæ neque vno principatu (quod sequentia docebunt) teneretur: sed potissimum in occidua Wandalia, ad
30. urbem veterem, olim magnam, nunc pastoralibus rusticisq; caellis satis humilem in Wagria, Oldenborg, quam Dani Brannesiæ, Wandali Stargard dixeret.

Wandalia latrocinibus sublatu pacata. Cruenta redditur.

CAP. II.

Veniunt, unde Vinnuli.

WINVS erat in Wandalis vir primarius, qui magna ditione in gente sua dominaretur: vnde quædam gentis portio traduxisse nomen videri poterat, vt Vinnuli dicerentur: quanquā hoc ipsum nomē vsurpatum videatur à quibusdā facilitate linguæ, vt Vinnuli vocarentur, qui essent Wandali. Quū autem rex Froto, superioris ex Fridleuo filio nepos, in gente Danorum regnaret, illiq; militaret Stareaterus, vir monstroscæ fortitudinis, cuius laudes in Dania & Suedia attigimus. Hic ergo Stareaterus Danorū regis nomine, iuncto sibi ex Wandalis memorato Wino, orientales nationes iam regi Danorū sub tributo seruientes, nunc autem imperium detrectantes, vt aut in fide contineret, aut
40. ad iuga reuocaret, instructis agminibus petiit. Pugnatum est in Curetes, quorum hodie quoque natio extat in Liouonia: in Sembos, qui hodie Prussorum præsertim ordinis Teutonicorum fratris parent: & in Semigallos, quos Senogallos à Latinis arbitror appellari, quod ex Gallorum gente prouenerint, ac diffusi sint: qui magnis olim agminibus Italiam vastauerint, urbem Romam incederint: in Thracias ac multas gentes disfederunt, vt essent Gallogræci. Hodie tamen in orientis regione hoc nomen (cum prius multis) interit: sicut post paucos in Liouonia annos interibit memoria Liouonum & Curetum, linguis eorum intercedentibus, & in vicinis coalescentibus: quod in præfatione huius operis diximus. In Wandalis autem ea tempestate tam celebris militia habebatur, vt eam non modò viri, sed & puellæ & feminae amplecterentur: inauditum
50. nostra tempestate negotium. Quo minus admiremur apud vetustissimo Babylonios Semiramidem, & Troianis temporibus Penthesilæam ad prælia furentem, mediis ardentem in millibus (vt de ea canit vates Mantuanus) & Casimillam, subducta litera Camillam, in Italia bello detonantem: & in Herculeis laboribus domitas prælio virgines (quas res in nostra Suedia attigimus) agnoscamusq; quod in hac Wandolorum natione apud

Senogalli in quos regiones Gallia profecti dispersi sunt.

Puellarum ex militum apud militem populos militantiū enumeratio.

apud Bohemos contigisse narrat in eius gentis historia Æneas, quum Libussa virgo diu paternum administraret imperium: quod deinde sub marito (quem à proceribus, fœminei pertæsis imperij, eligere cogebatur) paulatim defluxit. Intantum vt quum mulier fato functa esset, comites quondam eius virgines, recolentes quantum illis sub regna tenente sceptrâ habitum esset honoris, quantumque nunc vicissim sub rege cõtempus incederet, duce Valisca primum pauca concilium inierunt repetendæ militiæ: inde multas afficiunt, vt mediocrem iam exercitû educerent. Quotidie militaribus exercitiis puellæ terebatur, equestribus pugnis sese assuefecere, equitare, iaculare, arcus tendere, ludus diu erat puellaris. Et iam bonum in modum instructæ, viros & iuuenes in pugnam euocauere. Iuuenes contemptu sexus in prælium vadunt segniores, sed congressi superantur. Alij item alijs subarmantur: omnes ad vnum cæsi, qui puellis sunt ausi configere. Arcem vnâ ac alteram occupantes insident: illuc refugiunt, inde acies producunt. Septimum iam annum inuicta agmina in omnem terram educunt: quotquot fœmineam insolentiam pertæsi occurrunt in prælium, opprimuntur. Viuebat adhuc rex viduus, cui nomen Pribislao, cui nulla occurrendi puellis fiducia: nulla vi superari poterant. Insidiis demum circumuentæ, pars vna primum, inde altera paulatim exterminatæ perierunt. Hæc (vt dixi) in Bohemis, testantibus eorum annalibus, gesta feruntur. Quæ hoc loco commemoranda putavi, vt ex eadem gente prodita exempla fidem faciant narrationi sequenturæ.

Mulierem diu regem in Bohemia posita, nimis delotumatur.

- 20 **WISNA** puella ex Wandalia cum militari puellarum agmine aderat magnæ illi **CAP. 12.** expeditioni, quum Haraldus Daniæ rex, viribus vndiquaque collectis, duceret in Ringuonem Suediæ regem, magnis illis apparatibus per septennium plenum antè factis. Nō degenerabat Wisna, consimili pene ætate, à virtute Bohemicarum suæ nationis ac linguæ puellarum, militaribus rebus exercita, cum valida suarum manu Danici regis agmine exornauit. Nec sola sui sexus in latissimis agminibus dux præerat: nam erant & **Dania & Norwagia** similis animi & virtutis puellæ suarum agminum duces. In acierum autem ordine tantum fœmineo robori rex dederat, vt aquiliferam faceret Wisnam, quod præcipuum in eius virtute fiduciam ponere videretur. Quumque ad pugnam ventum esset, fortissima fœmina semper illæ signa seruauit: donec Starcaterus, vir mirificæ inter suos virtutis, tum Suedis militans, Daniæ signa conuellere annis, aquiliferam aggredditur, manumque præscidit signa tenentem: vt iam alia vis succedere cogeretur signis sustinendis. Hæc eo consilio libens retuli, vt nemo miretur, eodem pene seculo, aut non multū distante, Christianâ puellam diuam **Vrsulam**, virgineum agmen Christo sponso militaturū contrahere, cumq; eo mare transire sit ausa, ex Britannia per Rhenū ascendere, & ex Basilæa pedestri itinere Romā petere. Quumq; inde remearet, per Rhenum in patriam reditura, in ipso descensu ad mœnia Agrippinæ Colonix obidentes Hunos reperit: à quibus tantum agmen Christianarum virginum in Christi contumeliam est trucidatū: providente castitatis amatore virginū sponso Christo domino, vt mallet impius hostis mactare quàm contaminare tantū agmen sacratarum virginum: quanquam viro rû agmen (quod illi nō est defuisse putandum) vim illam prohibuisset. Sed decretū erat omnibus, idq; à Christo approbatum, vt in gloriam eius sanguinem profundentes, stolas suas primum rubrificarent in suo, deinde albarent in Agni cruore.

Virginem aquiliferam.

Vrsula virgo Christiana cõmittibus, ex Britannia Romā proficiscitur.

- WANDALI** interea solite artis obliuisci non poterant. Ad prædam potius quàm **CAP. 13.** adiutam pugnam exibant, quum per agmina sua terrestri itinere ducerent in Luthiam prædabundi, sine ordine, sine duc incedentes. Regnabat tum in Danis Siwardus, multum à paterna probitate degenerans: cuius contemptu Wandali id ausi, Luthiam, tantam provinciam, vastare sunt aggressi. Adiuuabat illos tempus, quod regem iam Norwagico bello sciebant implicari. Illud quoque fortunæ illorum accesserat, quod quum illi grassarentur in Luthia, rex laceris agminibus victus magno prælio redibat. Magnis tamen itineribus cum eo quod reliquum erat agmine contendit in Luthiam, vt obuius fieret Wandalis grassatoribus. Illi verò ubi audierant properare regem, periculo suo prospectantes, cautiore in reliquum incedere curabant: nam creato ex se duce bellum redintegrabant, ferro flammisque vndique sæuiunt. Occurrentem Daniæ regem aggressi, apud Fioniam prælio excipiunt & superant: eundemq; vires reparantem in Luthia offendunt, prælium instaurant, fugant superantque: provinciam sui viris faciunt, ex hoc

Wandali Luthiam vastant, & Dani prælium superant.

*Dne filia re-
gu venditur,
& filius fit
m.*

die latius imperantes. Filium regis Iarmericum prælio captum, cum gemina sore in partem prædæ abducunt. Sed quoniam apud veteres venalia fuere coniugia, magno pretio altera ex captiuis Daniæ regis filiabus Norwagienfium duci viro primario vendunt: alteram in Germania simili sorte distrahunt. Quod ne cui mirum videatur, valet hodie ea (vterum) cōsuetudo in Thietmaris, gente palustri, ad exitum Albis fluminis, vt nuptui tradant filias indotatas, sponso quantum inter eos cōuenit, annuerante aut pendente iis qui puellam in potestate habuerunt. Iarmericus autem regis filius in carcere Wandalorum diu fuit: inde exemptus operi rustico deputatur. Sed non defuit adolefcenti industria se in libertatem vendicandi, egregieque in gentem vlciscendi acceptam iniuriam: quod in Dania diximus.

10

CAP. 14.

*Iarmericus se
suoque in li-
bertatem vin-
dicas, & ho-
stet subigit.*

ISMARVS in gente Wandalorū tum regnabat, qui Iarmericum Danorum regis filium captum asseruabat. Quumq; carceri iamdiu assuetus humilitatem priuatam induisset, regiumq; animū cum fortuna posuisset, exemptus vinculis operi rustico sub custodia deputatur. Quid faceret nobilis adolefcens? Cessit fortunæ, quod necesse fuit, dominis paruit, donec accepta occasione nō solum elaberetur magno suo periculo, sed etiā abiens se vindicaret, igne supposito ædibus, in quibus regem, nihil tale præudentē, incendio consumpsit. Reuersus autē in regnū, se de hostibus præclare vindicauit. Nam iugum seruitutis, quod sibi imposuissent, quum excussisset, magno prælio superatos ad tributa pendenda coegit. Captos ex his viros XL totidem lupis adiunctis, vno suspensio consumpsit, vt regij sanguinis carcerem & seruilem in agris operam compenlaret. Sed hæc nunc breuiter attigisse contenti, in Dania plenius sumus exequuti.

CAP. 15.

*Marcomanni
sunt Vanda-
li.*

*Punici in ho-
mine nō Chris-
tiani.*

*Pluuia ad pre-
ces Christiano-
rum militum.*

Ex hoc verò tempore, in commemorandis Wandalorum rebus Romanarum rerum scriptores habebimus & testes & adiutores. Quod ad bellum Marcomanicum attinet, paucis attingamus: præmittentes quæ gens fuerit Marcomannorū: quod apud multos vsq; in hodiernum mansit incomptū, & nos in nostra Saxonia docuimus, istoque loco iure repetimus, quod propria gentis cōmemoratio hic deposcit in congentium descriptione. Marcomanni igitur, probatissimo teste Cornelio Tacito docente, Wandali fuere: qui pulsus de montibus, quos infederant, Boiis (gente Gallica) ipsi inhabitauerunt loca, quæ ante Taciti tempora iam dudum tenuerunt: nomen tantum seruantes præfixæ gentis, vt ex Marcomannis, antiqua appellatione Boiæmi diceretur. Nam & magna Boiorū gens apud Ptolemæum. Inde dicta creditur tota natio Wandalorum, quaquaerfūm habitans, iam inde à Russis per Polonos, Morauos, Bohemos, Slesios, vique ad ripam Danubij. Alioqui si vnus prouinciæ mortales diceret, non magnam gentem appellaret: nunc verò optimo iure magnā gentem appellauit, quæ tot prouincias occupabat. Necdum Dalmatiam attingo, in quam longè post hæc tempora commigrarunt. Huic ergo tam magnæ genti Marcomannorum (quam eandem, docente Tacito, accipimus quæ montibus Boios expulit) & intra & extra montes diffusa, ingens bellum inferebat Marcus Antonius, optimus Romanæ reipublicæ Imperator (cui vtinam pietate & virtute pares multos vidisset Christianismus) bellum, inquam, terrificum & memorabile, quod totis Romani imperij viribus, nō per duces, sed ab ipso Imperatore administrabatur: tanta mole, vt Punicis bellis æquiparetur. Quæ res argumento est, non cum vnus prouinciæ mortalibus rem Imperatori fuisse, sed cum magna natione & amplissima gēte, quæ tam magnificum ab ipso Imperatore deposceret apparatus. Pugnassemus in ea conficiatione si non Russos (quod longinqui videantur) nulli dubium sit omnem Poloniam, omnem Slesiam atq; Morauiam, Bohemiam, & omnem regionem vsque ad Danubium. Memorabile hoc ex omnibus rebus tum fortissimè gestis, retulerunt, quòd exercitum Imperatoris siti laborantem, pauci qui inerant exercitui Christiani milites, pluuiam precibus de cælo impetrantes referunt: testaturque Imperator literis, diuinitus tum cælo datum imbrem, fuisse exercitui salutarem. O si & cognouisset potuisset cuius munere, quā potentia, hoc illi tum beneficium esset collatum! Diuturnum & periculosum bellum: in quo licet singulorum præclara facinora non sint commemorata, inter omnia tamen in Germania gesta bella (quæ non pauca fuere) durissimum & laboriosissimum confitentur Romani scriptores. Id erat gentis robur, ea magnitudo, vt in oppugnandam, totius Romani imperij tunc florentis, viribus opus videretur. Sed eum quem solent, exitum faciunt Italicorum annalium scriptores, ad iuga coactam

coactam gentem Imperatori cessisse. Marcomannus, si rem in literas misisset, aliud nobis fortasse testimonium reliquisset.

Hic locus deposcit ut in Bohemiam Ænæ respiciamus. Faciunt, sine præfinitione & designatione temporum, Zethum quandam Croacia emigrantem, quod ibi hominidum commiserit, in Bohemiam venisse, ibique gentis fundasse primordia. Id supputatione temporum, ad hanc ætatem potuit pervenire (ex ordine ducum quos præfuisse commemorant ex Zetho) ad tempora Henrici I. & Ottonum Imperatorum: quorum tertius tetigit annum Christi millesimum. At testimonio colligitur omnium Italarum, Wandalos (quos illi Sclavos appellant) primum sub Mauricio transisse in Croaciã Dalmatiamq; Quomodo ergo inde nunc ante Magnum Cōstaninum potuit Zethus emigrare Croaciã? E diuerso monstrat Tacitus, ante sua tempora Marcomannos, eiectis Bois de nemorosis locis, occupasse Bohemiam, quæ à Bois nomē retinuit. Ergo Zethus adueniens ante se reperit Bohemos Marcomannos (hoc est Wandalos) ex præfiscis habitatoribus Bois nomen mutatos. Multis igitur modis conuincitur vana de Zetho emigrationis & fundatæ gentis fabula. Illud facili assentiar, virum prudentem, qui exterar regiones lustrauerit, ciuitatem plurimam didicerit, patrios mores, quum authoritatem in gente sumpserit, composuisse: & regno permissum fuisse, ut ex illo primum recognito ceteri deinde duces numerentur. Hic ergo Zethus ordinato regno, primus in gente dominatus est libera potestate: quum alij vel annui, vel mensuri, vel ad bella essent duces: quo modo in Rom. repub. diu legimus obseruatum. Sed huic fratrem faciunt Lechem, quem, ubi cerneret germanum ditatum, in vltiora concessisse, Poloniamq; regno tenuisse, (inde nomen mutuatum, quod plana, sine montibus terra sit: nam Pole lin gentis vernacula planum dicit) illumq; adeo in gente multiplicata profecisse, ut impleret Poloniam, Russiam, Pomeraniam, Cassubiam, Morauiam. Accipio testimoniũ, quod ex eadem gente sint Poloni, Russi, Pomerani, Cassubi. Hoc enim multis modis astringendum nobis est: arbitrantibus nonnullis, non tam latam esse gentem quàm nos initio fecimus. Nunc qui dubitare, discant ex ipsorum testimonio Bohemorum, qui congenites suos non ignorant. Sed hoc planè friuolum, quod aiunt ex Polonis reliquos esse deriuatos. Nam ostendimus ex Strabone & Plinio, Roxios, nunc Russos, dudum ante Augustum Cæsarem (sub quo scripsit Strabo) regionem suam tenuisse. Et Pomerani suilittus tenuerunt cum Cassubis, priusquam Christus nasceretur in terris: quod nostri Saxonis crebris testimoniis & docuimus, & ubi opus euenerit, ostendemus.

CROCVS in Bohemis successit Zetho: cuius hoc solum fertur insigne, quod de nomine suo fundatam reliquit Cracouiam: tum Bohemis, nunc Polonis pareat. Sic enim in ea regione (quo modo & in alijs) sæpe mutati sunt termini, & limites ditionum. Nam & Morauie reges (quod infra docebimus) aliquando tenuerunt imperium in omnem eam gentem. Huius erat Libussa vnica filia, quæ moriente patre virgo cepit administrare paternam ditionem tam prudenter, ut rex diu nullus desideraretur in gente. Ita circumspecta omnia, adeo iustitia insignis erat, ut nemo sub illa quereretur se suo destitutum: adeo scelus vltix, ut impune nemo peccaret. Mansissent proceres sub femina longius: sed mortale prospicientes, semen regium affectare ex illa videbantur. Diu tamē nemo interpellare audebat grauem super ea re feminam. Sumpere audaciam nonnulli ex maioribus, ut voluntatem procerum & totius populi consensum atq; desiderium explicarent. Illa toruo primum vultu intuita referentes, Quid est, inquit, quod vobis desit in hoc rerum statu, ut regem desideretis? Nihil, inquit illi, si te immortalem habere mus: nunc, quoniam communis omnes sorte sumus defecturi, quum te carere iam debemus, semen ex te regium explet pro te populi desiderium: aut, si minus, explet vel mitigaret ingentem tui nominis affectum. Dissimulabat aliquandiu casta mulier populi de se desiderium: tam illam delectabat thorus sine socio, tam cælibatus illi inhærebat. Sed quū illi finem non facerent, illā siue oraculo cōmonita, siue suis deseruiens nutibus (si forte in rustica plebe vjū iam delegeret, cui illa imperaret) iussit ornari candidū, cui insidere proficiscens solebat, gradarium: illum sequi præeuntem proceres iubet. Apud quem ille consisteret quiescens, si ferrea de mensa relictū illū conspicerent, regem mox iuu consulerent: nam illam dignaretur thoro maritū, quem fata iumento imperantia mōstrarent. Sed ubi implet quod iusserat regina: sternunt iumentū, & permissio illi fræno liberū sinū

CAP. 16.
Ænæa Styl.
uij error car.
gnitur.

Zethus pri.
mus rex Boh.
mia.

Pomerani.

CAP. 17.
Cræcus Boh.
mus Cracouia
conditor.

Libussa Boh.
morum regi.
ne laudat.

Semen regium
queritur ex re
gina.

*Ferrea mensa,
aratum.*

præire: illi pone sequuntur, obseruantes quò vadat. Abibat in agros, viam non paruâ, nec per solita gradiebatur itinera: sed compendia quærere visus, ibat in directum per nemora, per dumeta, per agros: donec ipsa iam meridie deprehenderet hominem ex labore fessum, se ad refectiõnem in agro, quem ararat, reponentem. Verterat aratum: & ferrû ex sulco splendescens attito in planiciem positum, pro mensa habebat. Quum cerne-
ret hominem iumentum, stetit immobile, nusquam diuertens aut circumspectans. Ade-
rant qui obseruabant: vbi vident hominem aratri ferro vti pro disce, recolunt quid de
ferrea mensa illis regina denuntiasset obseruandum: voto se positos interpretantur, &
gaudent: mox sciscitantur de nomine. Pribislao, inquit interrogatus, mihi nomẽ est. Illi
verò, Surge, inquit, protinus, & stratum tibi conscende iumentum: regina te demora
tur futurum regem, futurum sibi maritum. Ille vt erat rustica simplicitate, illudum quid
bitratur iri, rogatq; ne de se rideant ignominiosè, contentum se sua sorte. Illi virgent re-
cufantem, & in eo quem tenuit habitu inuitum rapiunt in iumentum, pertrahuntq; ad
reginam, insinuantes quid repererint. Illa fato monstratum virum complectitur, & pro
regia dignitate, suis nudatum vestibus, ornat atq; thoro dignatur.

CAP. 18.

*Libussa mari-
ti dominatum
peritisa mari-
tur.*

IAM regem habuere Bohemi, iam legitimo illis iure imperabat vir non postre-
migenij. Sentit Libussa iam se agere sub marito: nec enim liberum illi remâssit imperium,
vt prius. Quod etsi iustum non improbaret, non potuit tamen non mouere regiam puel-
lam limitatum iam arbitrium, recolentem humilitatem originis in homine, quem sibi
ac regno præponi permisisset. Ferunt prole ex illo mascula suscepta, mœrore tabescen-
tem, non diu rebus humanis interfuisse. Pribislau iam solus regni gubernacula tenebat,
nec festinauit ad secunda vincula, nec erat qui perurgeret: quum cernerent legitimam
ex regina sobolem regno natam, faciliè proceres quieuerunt. Sed puellæ in nutritæ aulæ, re-
miniscentes quanto sub honore habitæ essent, dominante regina, nunc verò rege impe-
rante, simul ad viros omnem administrationem esse deriuatam, duce Valisfa viragine
(quod antè diximus) ad militiam exercebantur: & aucto numero in bonum modum, cœ-
perunt in viros regionum præfectos seuire. Nec erat moderatum imperium, vsque in
contemptum regis, & omnium regionum: armis vtentes, armis erant cõprimendæ. Mit-
titur agmen virorum, quod satis putaretur edomandis. Superatur: plures subornantur,
vincuntur à puellis. Quid multa? arcem vnâ atque alteram occupant, eas comuni-
unt, illò refugium, ibi se rotantur. Cinguntur obsidione: nihil agitur. Euocantur ad præ-
lium, occurrunt, nec erat constantia virilis in eas. Septem plenis annis inuito rege, pro-
ceribus etiam frementibus, exercent in omnes violentum imperium. Ad extremum, lo-
catis insidiis, fraude non vi superantur, paulatim oppressæ armis: donec extenuato nu-
mero, nec supplemento veniente, manus victæ darent regi proceribusq;. Hanc, pro sui
nouitate rem, non piguit semel attackam replicare. Pribislau autem rex iam senescens,
tranquillitati studuit, donec in fata concedens, filio vacuaret imperium.

CAP. 19.

*Ninislau rex,
nomen Vanda-
lica termina-
tione perit.*

NINISLAUS filius, ex Libussa regium trahens sanguinem, patri succedit: genti-
le nomen, quod sua terminatione testatur esse Wandalicum. His enim in omni gente
vtuntur Dalmatæ, Bohemi, Poloni, Pomerani: nam Hermolaus, Stanislaus, Boleslaus,
Ladislaus, Buggeflaus, Pribislau, nomina sunt conformia Wandalorum, quibus in ho-
diernum omnes vtuntur: vt vnâ esse gentem, etiam hoc argumento accedẽte, sermo-
ne eodem certus perdisceas. Huius autem regis nulla in fastos sunt relata præclara faci-
nora: nam quod ceteræ sunt passæ nationes, in Bohemis quoque deprehendimus, raros
admodum initio fuisse scriptores, qui res præclaras perennarent. Filius huic successit
Mnata, cuius omnino nulla reliqua est in fastis memoria: adeo claris viris obstitit obli-
uio, & intermissum scribendi officium. Quod ne soli querantur Bohemi, facit in omni
penè gente similis defectus: satis habent omnium iactatorum primi, à memoria proxi-
morum repetere seculorum. Hi sunt Græci & Latini, qui non multis seculis res præcla-
ras ante se repetebant, vnus est inuentus Liuius, aliàs historicus clarissimus, qui inuidisse
fertur antiquitatibus Hæthruscorum: quorum res præclaras, quum Italiæ & vrbis Ro-
mæ illustrata facta celebraret, fertur volens præterisse. Ob quod à nonnullis Imperatori-
bus doctissimis, bibliothecis exturbandus putaretur, exturbassentq;, nisi doctissimorum
hominum authoritatẽ cederetur. Nero ex his erat: homo vt erat nequissimus, ita fertur
litteratissimus. Sed si extabant antiquitates Hæthruscorum, quas ille stilo poliret, cur non
alij

Mnata rex.

*Historia mo-
numenti apud
paucos popu-
los.*

alij post eum nihilo minores, operam sibi illustrandis Hetruscis desumpserunt? Nihil enim legimus, præter id quod ætate nostra Viterbienſis quidam, ex rudæribus collapſorum operum nuper admonitus, ſcrutatus eſt fragmina vetuſtorum opærum, ex Originibus Catonis, ex Itinerario Antonini, ex Myſilo, ex Sempronio, ac aliis Romanis, & ple-
 10 rique Græcis ſcriptoribus. Sed hæc interim.

Ioannes An-
 nius: cuius ta-
 men ſcripta
 Lud. Vives pa-
 ra uera putat.

10 M N A T A rex Bohemiæ duos reliquit filios, Vratiſlaum & Vratiſlaum. Vratiſlaus ma-
 ior natus ſucceſſit in regnum: frater contentus portione ditionis in ea quæ nunc eſt Sleſia,
 præclaram urbem fundauit, de ſuo nomine Vratiſlauiam, Breſlow vulgò appellant.

CAP. 20.

Vratiſlauiam
 ſileſiorum cõ-
 ditur.

Quæ res indicat omnem tunc Sleſiam paruile Bohemiæ: quod & diu poſt fecit, donec
 10 Vngariæ reges eã ad ſua iuga cogerent: quod & nouiſſimus feciſſe Matthias agnoſcitur.
 Sed illo ſine prole moriente, quum Wladilaus Bohemiæ rex etiam Vngariæ imperaſ-
 ſet, reddidit ſunt regnorum limites in antiquam poſſeſſionem, vt & Sleſia (ſicut antè) pa-
 rareret Bohemiæ. De Vratiſlao autem Bohemiæ rege nihil nobis reliquum eſt, niſi quia fi-
 lium reliquit regni ſucceſſorem, Grezomiſlaum, qui alio nomine dictus eſt Neclam: cu-
 ius ſub imperio fundata eſt (quod diximus) Vratiſlauiam. Vratiſlaus patruus regis, vbi com-
 perit ignauiam ex fratre nepotis, indignum regno iudicans, deturbare illum conatur,
 bello illato. Sed non ſunt paſſi proceres iuſtum languinem regno priuari: bellum pro re-
 ge ſuſcipiunt. Et vt regis ſpeciem bello præferrent, hominem habitu corporis regi non
 diſſimilem bello præſtiterunt. Is regis uſus ornamentis, vbique rebus gerendis ſtrenuus
 20 aderat, aciem auſus opponere hoſti Vratiſlao: ſibi quum pertinaciter viri fortes rem gere-
 rent, ceſſit fortuna cum victoria partibus regiis. Vratiſlaus in prælio cadens, luit perfi-
 dia ſuæ meritis pœnas. Reliquit autem moriens Vratiſlaus impuberem filium: cui tu-
 torem fieri curauit rex, virum quem rebatur paruulo fidem, natu Turingum. Is regnan-
 di cupidine correptus, paruulum de medio facit, ſimulato morbo, aut improuiſo caſu,
 qui illum abſumpſiſſet. Non potuit ſcelus occultum remanere, prodiit ad Bohemiæ re-
 gem Neclam: qui hominem partiçidij reum perſequitur corripitque. Comprehenſum
 iam morti deſtinatum, donat arbitrio, vt genus ſibi mortis deligat. Ille faciliorem lethi
 viam amplexus, ſuſpendio vitam finiuit. Arbitrantur enim, intercepto ſpiritu, om-
 nium eſſe promptiſſimam moriendi viam. Sed informe hoc genus moriendi vates
 30 dicere.

Neclam rex.

Vratiſlaus na-
 tum in iſto
 bello aggreſ-
 ſus, in prælio
 cecidit.

ſuſpendium
 mortis genus
 celeritimum,
 ſed turpe.

30 N E C L A M vbi viuendi finem fecit, Noſtericum filium regni reliquit ſucceſſorem:
 nec eſt aliud quod ſuper huius regis nomine præferant annales, niſi quia patri ſucceſſit
 in regnum. Neque nobis diuinandi ars eſt neque fingendi animus, vt quæ tradita non
 ſunt, efferamus. Boſtonioius illi filius erat, patri ſucceſſus in regnum. Peruenit autè ad tẽ-
 pora Arnulphi Imperatoris, hoc eſt ad annum à Chriſto nongenteſimum. Vnde facilis
 coniectura eſt, abauum eius vel tritauum non emiſſaſſe Croacia, in quam ætate Zethi,
 necdum Wandali ſe contulerunt. Primus hic memoratur qui Chriſti ſacra inter Bohe-
 mos ſubierit: matre enim præuia, fidelis hic factus Chriſtianus, Deo fidelis inferuiuit, pa-
 40 rens imperio Zwantocopij, regis Morauorum, qui tum Bohemis, Polonis, Sleſiis vnus
 imminebat. Sed hæc interim ſtilum figemus, ne nimium longè relinquamus tempora
 quæ in rebus Wandalicis, quanto fieri poteſt diligentius, conſectabimur, aliorum prin-
 cipum rebus atque temporibus (ad oſtenſionem veritatis) coaptantes: redituri denique
 ad eas Bohemorum res proſequendas cum Polonis, vbi tempora Imperatoris Arnulphi
 contigerimus: à quibus longè nunc agimus.

CAP. 21.

Primus Bohe-
 morum rex Chri-
 ſtianus anno
 demum 900.

50 C O N S T A N T I N U S Magnus erat in imperio, quando magnos in oriente motus
 exciuerunt Wandali. Nam bello magno victi à Giberico Gothorum rege, in Romanis
 prouinciis à Conſtantino Magno ſedes petiere, impetraruntque, illo concedente, in Pan-
 noniis. Tanta erat gêris multitudo, vt illis Ruſſia, Polonia, Bohemia, Morauia, Sleſia, an-
 guſtè viderentur. Ergo in Pannoniis ab Imperatore conceſſis, annis ſexaginta conſede-
 rant: tantum Romanorum principibus ſe fide & conſtantia inſinuarunt, vt eorũ pro-
 60 ceres in aulam traherentur imperialem, facti inter proximos primi. Quod in Stilicone
 claruit, duorum ſine medio Imperatorum, alterius gener, ſocer alterius: quod ſuo loco
 dicemus. Refert Sigibertus Gemblacenſis monachus, Gallorum ſcriptor memorabilis,
 Wandalos ſedibus ſuis pulſos à Gothiſ, in Romanas prouincias tranſiſſe, & vſque
 ad annum X I I I. Arcadij & Honorij Imperatorum ſedes tenuiſſe. Igitur Wandali,

CAP. 22.

Vandalorum
 ſi à Gæthiſ,
 Conſtantini vo-
 luntate in Pa-
 noniam mi-
 grant.

*Vandalorum
crebra migra-
tiones.*

qui dudum Sarmaticos implevere campos (quorum magnam partem hodie tenet Rus-
si congentes, maiorem Tartari) primum ab Hunis, in eisdem locis & regionibus tum
dominantibus, partim ad occidentum & aquilonem pulsi, partim ad Danubium acti: vn-
de à Gothis propulsi, ad interiora Pannoniarum coarserunt: sequuti exemplum gentiū
cætarum, largioribus sedibus quærendis operam impenderunt. Audierunt ante se Go-
thos Thracias & Græciam occupasse, & iam in Italiam motus meditari: non ignorantes
quoddam Galli prouinciis penetratis, in Asia sedes acceperint opulentas: statuerunt
& ipsi fortunam percontare. Assumptis secum Sarmatis atq; Alanis, ad ripam fluminis Rho-
ni confederunt: ibiq; velut in limite Romani Imperij, primas sedes firmauerunt: & cre-
bros burgos crigentes, Burgundionum nomen a vicinis acceperunt, quanquam hoc vo-
cabulum vetustius sit, quàm vt ibi & illo tempore exortum credatur. Nominat Plinius

*Burgi à Gra-
eco proprios di-
cti.*

3 7 6.

Burgundiones, quos partem esse testatur Wandalorum: ille autem longè ante hæc tem-
pora scripsit, sub Traiano. Sed iam in Romano erat Imperio Valentinianus 1. anno post
natum Christum ccc. lxx. Hic quum esset princeps ad regendam rempublicam vigi-
lantissimus, & in hostes fortissimus, eius tum & metus & reuerentia detinuit Wandalos,
ne ultra progredirentur. Extat testimonium Cornelij Taciti apud Blondum: nam inte-
gram Cornelij historiam hodie non tenemus. Eam partem Wandalorum, quibus po-
stea Burgundionibus erat nomen, ad octuaginta armatorum millia, vltiores Rhæni ri-
pas (hoc est nostri lateris à Germania, quas Itali vocant vltiores) infedisse: quos Drusus
& Tiberius Cæsares, post subactam interiorē Germaniam, in sedes proprias repulo-
runt. Ergo sedibus suis Wandali longè ante hæc tempora egressi tentarunt fortunam ap-
prehendendi nouæ regionis. Patriæ autem Wandalorum sedes fuisse Sarmaticæ latissi-
mi campi: quorum latera etiam hodie tenent, Russiam, Poloniam, Bohemiam: sed me-
diterranea vastissimorum hodie locorum tenent Tartari. Sed quum adhuc in Panno-
niis habitarent, tantum eualuit gentis fortuna, vt principes gentis paulatim Romanis Im-
peratoribus fierent commendatissimi: è quibus Stilico dux acerrimus & fortissimus apud
Theodosium magnum Imperatorem in id excellentiæ excreuit, vt Imperatoris flo-
rentissimi filiam coniugem mereretur, & ipso viuente Theodosio maximas res gereret:
intantum vt Theodosius moriens, imperium occidentale, cum Honorio filio, illius fidei
& prouidentie permitteret. Cui etiam tam charus diu mansit, vt ambas eius filias, alterâ
post alteram, duceret Honorius coniuges: sed vtraq; integritate virginali decessit.

*Stiliconis Vn-
dali summa
auctoritas ex
singulari vir-
tute.*

CAP. 23.

Idem Stilico comes, Honorij tutor, & regni administrator, quum apud orientē pro-
tereuire sentiret Rufinum, qui pro Archadio rem suscepit: deturbato per arma Rufino,
seruauit Imperium Archadio legitimo hæredi. Cuius viri laudes qui nosse volet, legat
Claudianum insignem illorum temporum poetam, qui multis operibus eius viri laudes
attollit. Quæ tempora velut fastigium quoddam, & quoddam velut culmen totius Ro-
mani imperij, Blondus, declinantis Imperij scriptor, optima ratione deputauit. Nec ab re
Wandali eam rem in suæ gentis gloriam deriuant, alstruentes cum suo Stilicone floren-
te Imperium vnâ floruisse, & cum eo cadente pariter cecidisse. Nam illi sunt protinus
mortem Stiliconis casus consequuti, vt euidentissimè appareat fortissimi ducis & pru-
dentissimi viri consilio stetit imperij gloria, quoddam eo subacta mox omnia dilabe-
rentur, Gothi vastarent Italiam, peruaderent urbem Romam, & eam maculam inure-
rent Imperio quam nunquam potuerit abolere. Interea verò Stilico quum maximas res
in consularibus suis peregisset, Radagaisum Gothorum regem cum ducentis millibus
suorum in montibus Fesulanis conclusisset, & fame premeret obfessum, vt fugam reli-
cto exercitu intenteret: ex qua captus ad Stiliconem pertractus, Romano in carcere ma-
ceratus, occiditur: infinita illa barbaries capta, ergastula omnia impleteret, nec esset do-
mus quæ seruum ex illa colluie hominum non haberet. Quum tanta ergo facinora ad
reipublicæ salutem & gloriâ peregisset, non potuit gloria carere inuidia, & ab ipsis Go-
this (si diis placeat) Imperatori defertur, quod non rectè administraret rempublicâ: quasi
ad præscriptum barbarorum & hostium (qui suis armis Romano populo minitarentur
occasum) res essent procurandæ. Culpatur quoddam eius dolis, quum pararet filio imperij,
Saulus Hebræus, copiarum ductor sub illo, Gothis sacro Paschæ die armis incubuisset,
quum illi facris essent intenti: quasi non hæc sine Stiliconis fraude & consilio geri pos-
sent. Quod autem talem præfecerit exercitui, qui Hebræus Christianæ genti infestus es-

*Romani Im-
perij solitudo.*

*Gothi à Stili-
cone uicti.*

*Iudeus Chri-
stianorum co-
piarum dux.*

fer, quis culpandum duxerit, quando in deligendis ducibus non religio, sed militaris rei peritia solet spectari? Euocasse contendunt Stiliconem, vt filio aditum strueret ad imperium, Wandalos, Sueuos, Alanos. Quasi non illi suo ingenio, aliorum exemplo, ad res nouas possent aspirare, ab illo non inuitati.

- V N V M Orosii testimonium omnes in Stiliconem efferunt, quod quale sit libet in-
CAP. 24.
tueri: quando Wandalorum præclaras res scribentem, par esse confido, tueri quæ pos-
sunt videri non rectè culpata. Interea, inquit Orosius, comes Stilico, Wandalorum im-
bellis, auaræ, perfidæ ac dolosæ gentis genere editus, parui pendens quod sub Impera-
tore imperabat, Eucherium filium suum (sicut à plerisque traditur) iam inde Christia-
10 norum persecutionem à puero meditatum, imperio quoquo modo substituit nite-
batur. Quamobrem Alaricum cunctamq; Gothorum gentem, pro pace optima & qui-
buscunque sedibus suppliciter & simpliciter orantem, occulto fœdere fouens, publicè
autem & belli & pacis copia negata, ad terendam terrendamq; rempublicam seruauit.
Præterea gentes alias copiis viribusq; intolerabiles, quibus Galliarum nunc Hispania-
rumq; provinciæ premuntur (hoc est Alanorum, Sueuorum, Wandalorum, ipsosq; si-
mul motu impulsorum Burgundionum vltro arma sollicitans) deterfio semel Romani
nominis metu suscitauit. Eas interim ripas Rheni quateret, & pulsare Gallias voluit: spe-
rans miser sub hac necessitatis circumstantia, quia & extorquere genero imperium pos-
set in filium. Hæc sunt quæ in caput Stiliconis accusans congerit Orosius: cui si licuit vita
20 functum dehonestare conuiuiis, cur non licebit accusatum tueri, & ita (quod tutum est)
pugnare cum laruis? Imbellem ais gentem Wandalorum: cui celsæ Gallix, Hispaniæ,
& tertia mundi pars Africa, nec valere vllæ in eam Romanæ legiones. *Auaræ.* Credo
quia aliena inuaserat, quia terras non suas occupabat, quia latè quærebat dominari.
Si hoc est auaritiæ, auarissimi fuere Romani tui, qui cum toto penè terrarum orbe rem
habeant: quibus neque Europa neque Africa sufficere, sed in Asia quoq; magnam
occupauere partem. *Perfidæ ac dolosæ gentis.* Si hoc improprias, quod Arriani fuere, do-
ctorum ea causa est, qui errorem disseminauere, non indoctæ multitudinis, cui facile
peruaseris in religione quilibet. *Dolosæ gentis:* quia in fidiis potius quam armis pugnari.
Quid si grammatici opponant, Dolus an virtus in hoste requiratur? Et tamen crimine ab
30 vno totam commaculati gentem, vide quale sit. Romani ergo perfidi, quia Catilinam
protulerunt: & apostoli, quia Iudam? Videamus quid obiciatur criminoso. *Eucherium fi-
lium (sicut à plerisque traditur) iam à puero Christianorum persecutionem meditatum.* Ergo quod
incerto auctore crimen attentatur, damnationem meretur? Quasi non sint innocentis-
simi viri maximis aliquando criminibus falsò insinulati. Nam quid egit primum Sci-
pionem in exilium? quid postea Rutilium? Breuius omnia dico, quod ad alia festinat o-
ratio. Suspicionem criminis in crimen vocas, & quod fortasse æmuli confinxere, tu pro
veritate enuncias. Si suspiciose dicis, non legitime accusas. *Alaricum occulto fœdere fuit.*
Cur igitur Alaricus apud Honorium accusat Stiliconem? De quo testis est Blondus. A-
lias gentes excitat, vt Romano Imperio motus concitet. Quid si congenites suos cõmo-
40 nere voluit, vt à gente Gothorum sibi caueant: & ita præcipiant præcedentes in Gallias?
His ergo criminibus, velut accusatore Orosio, occisus est ab Imperatoris satellitio Stili-
co. Sed iusta illum mox consequuta sunt præmia: mouerunt in Italiam redeuntes Gothi,
peruasuruntq; nec erat qui obganniret. Quid? Nisi mors Stiliconis inuitasset homines,
itinere suo transissent in Gallias. Sed quoniam cæso Stilicone, non superesse scientes quæ
formidaret, reuerfi sunt, Italiam euastauere. Illa terrarum orbis dominatrix vrbs Roma
indefensa, nullo negotio capta est: non erat qui gladiu pro illa distingeret. Et illi subuer-
sores Stiliconis, qui sub eo fortissimo suo duce, a ducentis Scytharum millibus securi sue-
re, iam sub medio vix hostium numero ita compressi iacēt, vt se commouere vix auint.
Nos verò tanto pòst tempore omiſsa deploratione, cæpta prosequamur.
- 50 C R O S C V S in Wandalis Burgundionibus rex erat, quum Gothi iam reliq̃ta Italia
Gallias vastarent: Franci verò Germani (qui postea nomen suum Galliis inuexerāt) iam
transito Rheno in Galliis erant. Ea quum comperta haberent Wandal, iam burgorum
suorum ad Rhenum mansionibus non contenti, & ipsi agmine factò Rhenum transie-
runt. Pugnatorum erant trecenta millia: nam & Suæui & Alani illis se agminibus iunxe-
re. Et vbi in Galliis ante se Francos repererunt, instigantibus Suæuis (quorum erat ad

Stilico aucto-
re Orosium
descendit ut.

Orosii in Vo-
dalis maledi-
centia refelli-
tur.

Vvandalis Ar-
rianis fuit.

Stilicini inlu-
flam cedera
Demi italie
vassinate vici
fuit.

CAP. 25.
Vvandalorum
in Gallia ex-
peditores.

*Burgundie re-
gni, nunc du-
catu, ex comi-
tatu, origo.*

Francos perpetuum dissidium) dictos Francos aggressi armis, in Germaniā redire com-
pulerunt. Ibi tum Burgundiones (hoc est Wandali) qui tam diu in Burgis ad Rhēnū con-
federant, certas sibi sedes in Galliis delegerunt, apud Heduos, Lingonas, Vefontios, no-
bileq; diu regnum Burgundiæ fundauerunt: quod post aliquot secula in ducalem rediit
administrationem. In qua nunc per Karolum nouissimum ducem Burgundiæ deficien-
te virili stirpe, magnis interuenientibus bellis, ducatus coronæ Franciæ adunatus est: co-
mitatus autem permansit apud Philippum, sanguine materno ex Karolo natum. Hæc
est igitur altera Wandalarū gloria. Nam primū in Stilicone ad gubernacula Romani
imperij confecerunt: deinde quōd in Galliis locupletissimum diu regnum, cuius hoc
die potenti ducatu ac comitatu magna extant vestigia in felici terra, genti suæ ac postea
10 fundauerunt. Nam Burgundiones esse Wandalarum genus, si non aliunde cōstaret,
locuples nobis testis Plinius in naturali historia satis astrueret. Wandali autem cæteri,
fratribus iam ad quietem redactis (qua in re quanta fuerit emigrantium multitudo, faci-
le perpenditur) duce Croco Gallias peruagati, multas vrbes, plures ecclesias subuerūt.
Dum tamen incautē rex ipse excurrit apud Arelatum, à Martino, loci pro Romanis
præfide, captus, & per victas spoliatusque à se vrbes ignominiosè tractus, ad mortem vs-
que excruciat.

*Croco Vvan-
dalarum dux
captus neca-
tur.*

CAP. 26. Igitur quum Burgundiones acceptis iam sedibus cōquiescerent, reliqui Wan-
dali, Suzui & Alani, vltius progressi, Aquitaniam inuadere, populationib. intenti: trāsif-
sentq; mox in Hispaniam, nisi Pirenæorum montium saltus, partim Honoriaci militib.
20 partim ab accolis defensis, transitum illis fecissent difficillimum. Itaq; ad mediterraneam
Galliam reuersi, vastationi & prædæ institerunt ad satietatem: non enim erat qui
tueretur. Ergo progressi, quum regem Crocum ad Arelatum captum amississent, non
sunt passi esse sine rege, quem ex corpore suo Wandali, non ex Alanis, non ex Suzuis as-
sumpsere. Vnde perspicuum est, Wandalos in illa gentiū colluue fuisse priores, & mul-
titudine & autoritate cæteris præstantes: vt in assumptione regis nulla Suzuorum, nul-
la Alanorum habita sit ratio, quamuis & illi nobilitatem plurimam & proceres haberēt.
Assumptus est ergo ex Wandalis rex Modigisilus, quum adhuc in Galliis Wandali ma-
nerent. Iam verò Franci pridem in Germaniam à Wandalis retroacti, resumptis animis,
& roborati viribus, in Gallias redierunt, certi provinciæ partem à Wandalis defendere:
30 obiciuntq; se armati regi Modigisilo, non passi excludi regione fatali. Igitur res ad præ-
lium peruenit: ausi Franci iterum tentare fortunam, prodierunt in aciem: & tum illis a-
deo omnia fuisse prospera, vt regem ipsum Wandalarum superatum, cum viginti milli-
bus opprimerent: magna proculdubio victoria, magno prælio victores: & (vt Sigibertus
Gallorum historicus testatur) Wandali ad interuentionē tum cæsi fuissent, nisi Resplen-
dial, Alanorum dux, tum superueniens, Wandalarum viribus accessisset. Ea tum clade
accepta, de transitu Pirenæorum montium Wandali deliberauerunt: nam in Galliis, palæ-
stra nationum, Franci, Gothi & Romani, prælio semper erant excipienda. Ergo obserua-
uere tempora, & vbi primū data est opportunitas, emigrarunt. Vacuefactis enim fau-
cibus montium per mutuas cædes custodum, iam Hispanias petunt: ibiq; per annos fe-
40 rē triginta cum commilitonibus Suuis & Alanis diu constiterunt. Est postquam omnia
in Palentinis (sub Pirenæis ea prima est Hispaniarum regio) abraferunt, ad Asturgam a-
mnem peruenerunt: eiusq; fluenti sequuti, eiusdem nominis urbem circumsederūt, op-
pugnarunt, ceperunt. Ibi ingenti præda locupletati, ad vltiora progredi cæperunt. To-
letum peruenerunt. Hanc exemplo Asturgæ capere sperantes, magno conamine obsede-
runt: oppugnarunt quidem strenuē, sed expugnare non poterant, quōd ciues necessa-
rios defensionis apparatus habuere, fortiterq; suam sunt tutati ciuitatem. Agros vicosq;
in ea regione vastantes, secundum Tagi fluminis fluentia ad Vlisipponem præclaram vr-
bem peruenerunt. Iam edocti experimēto, muratas vrbes defensionis paratas, posse vim
eorum eludere, spemq; frustrari, obsidionem quidem monstrabant: sed pacta & acce-
50 pta à ciuib. ingenti pecunia abierunt.

CAP. 27. Gvndericus Modigisili filius, iam rebus in Hispania pacatioribus regnat post
patrem, præfuitq; annis totis sedecim. Per quæ tempora satis quæta, quum iam Beticam
provinciam sortiti Wandali tenuissent, Gothi in Galliis sibi fixere sedes. Capta tum à
Wandalis Valentia ciuitas, Galliarum Hispaniarumq; media, patientib. Romanis: quōd
iam

*Gothi sibi in
Galliis locuti*

iam ex omni terrarum orbe imminerent noui tyranni, noui principatus. Sed Wandalis locupletati præda, iam de sua quiete cogitarunt: quod & fratres suos in Burgundia fecisse, & iam Francos Gothosque in Galliis audiuerunt. Cæperunt & ipsi ambire, ut pacatis rebus aliquando cum liberis & coniugibus sedes haberent quietas. Itaque Hispanias, iam pene Romano imperio liberatas, inter se fortiri cæperunt: prouenitque Wandalis (ut diximus) Betica, vberissima ac ditissima prouincia, nunc Granata dicta (quam paucos ante annos Fernandus Hispaniarum rex clarissimus, octingentos pene per annos à Mauris possessam, recuperauit, ac Christiano nomini reddidit) Alanis & Sueuis inter se Lusitaniam partientibus. Quorum Alani paucos post annos, à Romanis, annitentibus Wisigothis in eadem prouincia manentibus, sunt exterminati. Sequuti autem Wandali cum Sueuis exemplum Wisigothorum, pacem à Romano Imperatore Honorio postularunt, & facile impetrarunt: quod dicerent se inter alterutrum digladiaturos, Romano tamen Imperio obsequuturos, in quacumque regionem vocarentur. Ignauus Imperator, & qui nulla nisi per duces bella gesserit, facile poscentibus pacem indulsit: quod Constantius fororius eius (iam ab illo Cæsar declaratus) qui Alanos vicerat, rebus in vrbe Romanis turbatis, in Italiam reuocaretur, quum Tertullius quidam ex patritiis Augusti sibi nomen asciuisset. Ita factum est ut Wandali in Betica, opulentissima regione, diu quieti consisterent. Gunderici autem regis hic exitus fuit: Quum capta Hispal, præclara ciuitate Beticæ regionis, impiè manus in ecclesiam mitteret, mox Dei iudicio à dæmone correptus interit. Frater autem Genfericus, exemplo illius terribus, modelstior imprimis apparuit: sed procurfus temporum alius est inuentus: nam diutissimè (quod dicemus) regnauit.

Wandali, Alani & Sueui inter se Hispaniam diuiserunt.

Wandali quod Hispaniarum partem fortuui sunt, diu tenuerunt.

CONSTANTIO, qui germanam Honorij, pridem nuptam Gotico, teneret coniugem, iam ad augustalem dignitatem assumpto cum Honorio (qui diutius quàm imperij sub eo ruentis calanitas pateretur, Romano præfuit Imperio) aliquandiu res Romanæ fulticæ sunt. Sed Constantio primùm, deinde Honorio Augustis de medio factis, Iohannes quidam Augusti nomine tyrannidem inuasit, cui Castinus magister esset militum, vir barbarus, origine Scythæ. Bonifacius autem comes Thrax genere, vir Christiani nominis amantissimus, & maximi doctoris Augustini tum in Africa florentis familiarissimus, pro Romanis Imperatoribus tum Africam gubernabat. Operæ precium iudicauit, quia comitum nomen illa tum primùm ætate inclaruit (ut Stilico Theodosij, Constantius comes Honorij, & Bonifacius Valentiniani diceretur) agnoscere qui tum fuerint comes, quid dignitatis, quid officij prætulere. Equidem arbiſtor, qui, quum Senatus rempub. administraret, rexere prouincias, proconsules, & sub Augustis inde imperatoribus, prouinciarum prætides dicerentur, aut præfecti prætorij: ipse postea sub Imperatoribus iam imperio declinante, comes dicerentur. Erat, inquit, comitatus Imperatoris Mediolani. Quid vult insinuare aliud, nisi quia publicum Imperatoris consiliū ibi quicuerat? Comes ergo in prouinciis habebantur, qui in quaque prouincia publicum fouebant consilium. Hoc ipsum & epistolæ Augustini sonare videntur. Ætate autem nostra longè aliud præfert comitis nomen, inferiorem scilicet nobilitatis gradum, sub duce, supra barones. A consuetudine verò Imperialis curiæ, à memoria diui Iustiniani, legum parentis, varij erant comitum ordines. Erant enim officia palatii Imperialis: quod tituli librorum Codicis nouissimorum satis ostendunt. A qua etiam consuetudine dictum existimo, quòd in Italia & Francia comestabilis dicitur qui dignitatem primam tenet sub principe, ut administratio rerum bellicarum illi deferatur. Sic dictus quia dignitas illi permanens sit, quum aliorum administratio sit temporalis. Sunt tamen qui comitem itabulum putent appellatum, quòd equis & armis præsit, & perinde ductor sit copiarum equestrium, quòd olim erat magister equitum. Germani illum vocant marchallum: quod unde ductum sit vocabulum, adhuc requiro: nisi quis à Marte dictum arbitretur. Galli quoque vocant senescallum, in consilio præpotentem. Sed hæc hæc tenus.

CAP. 28.

Constantius.

Bonifacius comes.

Quod officij comitis olim.

Comestabilis.

Marchallus.

Senescallus.

QUUM ergo post Honorium Iohannes occidentale occupasset imperium, Castinus Senator & exconsul, & adhuc magister militum (sub quo cōsule Bonifacius comes sacramenta militaria reipublicæ præstitisset) quia idem Bonifacius non annuiturus videbatur imperio, quod Iohannes apprehendisset, agente Castino, hostis reipublicæ iudicatus est. Id quum beatissimus Augustinus ex Italia cognouisset, Bonifacius in Africa manenti, & hæc ipsa tum fortasse non ignoranti, per literas intimaui. Interim Castinus pa-

Bonifacius hanc declarationem, quod totius imperij non probaret.

Cc

rato comœatu, militibus & armis in Ahricam traiecit: idq; diuus Augustinus concitò nunciavit Bonifacio. Nec ille dormitabat, quò minus exercitum & ille confcriberet: quem opponeret venienti ab Italia Castino. Augustinus verò sanctissimus episcopus, se pro authoritate quam apud omnes merebatur, & pro familiaritate quæ illi cum Bonifacio magna fuit, intercipiendo bello operas impedit, & curauit vt inuicem duces ipsi venirent in colloquium, iurato etiam fœdere, quòd communibus consiliis rempublicam administrarent. Fidem faciebat Augustinus Bonifacio, cui ille credidit: quia suspexit animum perfidi Scythæ, qui Christo non crederet. Insidias tamen iuratus instruxit Castinus: quas vbi comperit Bonifacius, arma comparat. Prælio res erat dirimenda: concursus est magnis vtrinq; viribus. Sed is fuit exitus, vt Bonifacius victor, minimo suo-
 10

*Castinus se-
den datam
soluit.*

CAP. 30.

INTEREA Theodosius II. audit patrui Honorij morte & Iohannis tyrannide, Valentinianum III. ex Constantio (quem creasset Honorius Augustum) & ex eius germana filium, Cæsarem fecit. Ille ex orientalibus ducibus rei militaris peritissimum Ardaburum ducem legit, quem in Italia opponeret Castino. Quo auctore quum aliquot leuia essent peracta prælia, capitur Castinus, militibus eius ad Valentinianum iuxta suc-
 20

*Prætorum in
Gallia regni,
eius caput
Latania Parisi-
orum.*

cessionis Imperatorem facili transeuntibus. Capitur & Aetius vir primarius, quem & ipsum ducere suspectum. Castinus mittitur in exilium. Aetius autem, quòd plurimum reipublicæ necessarius esset, ad continendos in fide Hunos & alios barbaros (quibus esset ille commendatissimus) præficitur Galliis. Vbi Burgundiones oppugnans, pacem illis concedere compellitur, quòd iterum Franci cum armis in Galliam transierunt, nobile regnum in loco Parisiorum fundantes: quod ab illis hodie nomen tenet, vt & Germanis Francis regnum Franciæ sit deinde semper dictum. Interim Iohannes tyrannus Bonifacium pro Imperatore agentem, fortiter oppugnat: sed dux Christianus fide plenus, & sacerdotum orationibus innixus, hostem vincit, & (vt nonnulli sunt authores) occidit, Valentinianus autem male gratus, Aphricam de manu Bonifacij extorquerè conatus, multa facit. Bene autem sibi ac reipublicæ consuluisse, si fidelissimū virum fortiter pro Romano imperio & Imperatoribus agentem intentatum reliquisset. Non enim patitur se vir fortis suis præmiis etiam à quolibet fraudari. Igitur quum Valentinianus Mauortium ac Gallionem Bonifacio duces immisisset, Bonifacius illos mox terram tangentes oppressit. Demum Sisulphum, quem habebat ex ducibus præstantissimum, opposuit Bonifacio: qui in Aphricâ cum exercitu traiciens, occurrit comiti, & inito prælio cedit Bonifacius in Mauritaniam. Inde quum suis iam virib. diffideret, mittit in Hispaniâ & Beticâ regionē, inuitans ad societate belli regem Wandalorū: optionē illi permittens, siue velit stipendiis militare, siue regionis prædâ sumat in præmiū, siue vrbium partē in possessionē.

*Bonifacius ad-
uersus Impera-
toris sui tyran-
nidem armis
se tuetur.*

CAP. 31.

*Wandali in
Aphricam à
Bonifacio ac-
cessi.*

GENERICVS frater Gundetici, filius & ipse Modogisili, tum regnum in sua gente Wandalorum tenebat: qui auditis magnis militiæ præmiis (in quibus & hoc erat constitutum, si mallet accipere partem regionis inhabitandam) multa mouens animo, tam grandia militiæ stipendia contemnere non potuit. Adiuvam eam animorum inclinationem Gothorum, quam in Beticâ & reliqua Hispania perpressus est, quotidiana pressura. Nam Gothi pro antiquitate & magnitudine rerum gestarum inuidebant Wandalis, velut nouæ genti, opulentam regionem: inde arma etiam inferre ipsis pro Beticâ parabant. Hoc quum rescisset Genericus, facili Bonifacij cōditiones amplius in Aphricam emi-
 40
 30

*Wisigothi in
Beticam.*

Catalani.

grare, cum tota sua gente disponebat. Annus erat post natum Christum ccccxx. ad supputationem Eusebij, quum Genericus Wandalorū rex, & rota eius subiectio (in quibus erant Alani plurimi) cum vxoribus & liberis & omni familia, cumq; locupleti & omnigeni præda rerum, quam per multos annos ex Romanis prouinciis, ex Hispania, ex Galliis comportassent, in Aphricam traiecit. Wisigothi vacuam Beticam mox inuadunt. Alani autem & Suzui suis etiam sedibus expulsi à Romanis ducibus in eandem Beticam ad Wisigothos concessere: vnde constatur arbitratu Blondus genus Catalanorum, ex Gothis & Alanis. Interea Genericus in Aphrica decretas
 sibi

fibi ac suis à Bonifacio vrbes ingreditur: maxime autem maritimas illi partes deputauit, quò magis propugnaret, & hostibus ex proximo magis opponeretur. Sed Wandali, nò contenti datis vrbibus & agris, latè populantur vicina. Carthaginè tamen & Hipponensem regionem ab his Sisulphus egregie tutabatur. Ita factum est vt maioris Aphricę parte statim Wandali potirentur: & Imperator, qui administrationem Bonifacio inuidit, nec ipse habuit, nec Bonifacius retinuit. Wandali verò ab Imperatore pacem habuere, permissa quę est illis ex fcedere magna pars Aphricę. Imperator deinde Valentinianus Sisulphum Carthaginē in Italiam reuocauit, iam físus paci & fcederi quod illi cum Wandalis esset. Cogitauit enim Sisulphum opponere Hunis & aliis nationibus, quę cum Attila rege Gallias inuadere. Sed decedente Aphrica duce Sisulpho, Genfericus fcedera cõtemnens, arma parat in Carthaginem: quam aliquandiu impugnatam capit, mox transfertur in prouinciam Hipponensem. Ita Carthago, quę annis DXXXV. suberat Romanis, cepit esse Wandalica. Incluta nimirum ciuitas, & in tetarum orbe vni vix cedens vrbi Romę, cunãtis aliis illustrior potentiorq;. Vixerat adhuc diuus Augustinus, quum iam Wandali Hipponem ciuitatem, in qua episcopatum gerebat, obsidere cõpissent, & impetrauit à Domino ne captam videret urbem. Itaque tertio obsidionis mense migravit ad Dominum: quod postulauit, vt aut ciuitatē obsidione, aut se carne eximeret, à Domino impetrauit. De Bonifacio varia fama est. Nam Genfericus qui Imperatoris fcedera contempsit, pacta Bonifacij non potuit magni facere. Sunt qui nauigasse ferunt in Italiam: sed non est verisimile venisse illum sub oculos Imperatoris, contra quem Aphricam defendit, & iam Imperio abalienauit. In Hippone regio in consolationem magni Augustini pugnassee illum libet credere, donec qualicunq; conditione ciuitatem à Genferico redimeret, vt ibi priuatus in pace quieuerit: non passus ab Augustino in morte separari, quem in vita plurimum dilexisset.

Carthago à Wandalis capta.

Augustinus in Hipponensi obsidione moritur.

GENFERICVS autem protulit imperium ad omnem (quę latissima est) Aphricā CAP. 32. vq; ad Ægyptum & Æthiopiam. Quo tempore, quum immineret Gallis Attila, neglecta est ab Actio Britannia, quum illam Scoti Pictiq; premerent, & inuocatis Saxonibus Anglis, primum ab illis defensi postea ab eis dē pulli & subacti sunt Britones: inualentibus in eum modum Anglis Saxonibus, vt prouincia exinde mutato nomine ex Britannia dicta fuit Anglia. Et hæc alia Germaniæ laus non vulgaris. In quamcunque enim regionem manus iniecere Germani, mox illi regnum firmauerūt. Tenemus enim tria ab illis regna breui constituta, paucis interpositis annis, Burgundiæ ab Wandalis: Franciæ, à Germanis Franci: Angliæ, ab Anglis Saxonibus. Super omnia tertiam mundi partem Germani Wandali iam tenuerunt imperio. Declinatio hæc fuit maxima Romani imperij, quando per Wandalos amissa Aphrica, Gallias à Burgundionibus & Francis tutari non poterant, Britanniam & Angliam etiam nomine mutata, eodem tempore occupantibus Saxonibus amittentes. Genfericus inde rex Aphricę, impatiens moræ, non contentus Aphrica, classem parauit maximam, traiecitque in Siciliam: & maxima eius parte euasata, audiuit Imperatorem respicere ad Aphricam recuperandam: cuius spes absente Genferico magna affulsit. Nam Sebastiano comite de Hispaniis exercitum ad traiciendum comparante, reuersus est ad tutandam Aphricam suam Genfericus. Sebastianus autem Imperatore contempto, de sua prouectione cõpẽt cogitare. Nam fcedera iniit cum Wandalis in Aphrica, inde cum Wisigothis, Alanis & Suzuis, vt sibi primum Lusitaniam compararet: sed delusus ab his quibus se crediderat, statimque oppressus interiit. Quo iam vita functo, prouincias suas, quas pridem tenere, Alani, Suzui, Gothi recuperare. Et quũ iam Theodosius II. viuendi finem fecisset, in orientis imperio successit Marrianus. Quo tempore Valentinianus, occidentis Imperator, pacẽ cum Genferico innouauit, limitibus iterum constitutis ad vtrancq; ditionem. Quam pacẽ cum cupidè amplexatus est Genfericus, quòd intelligeret inter proceres suos in caput suum initam coniurationem: quam vt elideret, pacem libens ab Imperatore accepit. Qua etiam constituta, gaudiuit in confcios conspirationis animaduertit. Interim Gallia magnò prelio confixit cum Attila, in quo multa sunt cæsa millia exterorum. Nam Aetius Romanorum patrius pro Imperatore agens, sibi ascieuit magni belli socios quos potuit, Gothos, Alanos, Suzuos, in Attilam: qui & ipse secum multas nationes eum suis regibus traxit. Sed tum repulsus Attila, non diu post concessit in Italiam, in qua Aquilegiã diu

Vines Imperij Genferici.

Germani maximas prouincias Romanas ademerunt.

Genfericus in Siciliam.

Pax inter Imperatorem & Genfericum.

*Venetia ex-
traipta.*

obfessam cepit, & reliquam populatur prouinciam. Quo tempore primores regionum in vicinas paludes concessere, ibiq; cœptæ sunt extrui Venetiæ. Sed procedentem vltra regem Attilam Leo papa 1. occurrens retro egit, mirantibus cunctis in viro diuinam virtutem. Sed reuersus in sua breui finem viuendi fecit Attila.

CAP. 33.

*Wandalin
Italia à semi-
na vocatur.*

INTEREA mortuo Valentiniano, quum Imperium Maximus nomine quidã Romanus occupare tentaret, Eudoxiam Valentiniani reliquam etiam renitentem sibi asciuit vxorem, per eam sibi exercitus & legiones conciliare sifus. Sed mulier ingentis spiritus, indignatione concepta, fidum sibi nuncium adornauit, quem in Africam misit ad Genfericum, veniret Roman, subiici paratam in ditionẽ acciperet, seq; ab iniuria Maximi tyranni vindicaret. Lẽtus hoc nuncio Genfericus Wandalorum rex, classẽ iubet

456.

expediti: armat ex omni Africa quos poterat, Wandalos, Mauros, Numidas, hominũ trecenta millia: & anno virginici partus post quadringentesimum quinquagesimo sexto traiecit in Italiam. Ad insperatum tanti agminis aduentũ omnis turbatur Italia, vrbs Roma male sibi fidit. Maximus se perarmans cum iis quas contrahere potuit copiis, congressus, facile superatur: primores vrbs cum coniugibus & liberis latibula circumspexere. Supererat adhuc Leo sanctus pontifex, qui Attilam retroegit. Adortus etiam Genfericum orat per Christum, factis parcat, si ciuilibus rebus vti ad prædam velit. Sed in tanta hominum colluue atque barbarie, quantum potuit pontificis precatio ac regis iustis? Maximus oppressus in Tiberim proicitur: sacra & prophana iuxta diripiuntur. Quatuordecim in vrbe diebus commoratus, Eudoxiam Imperatoris reliquam cum opificib;

*Roma cum
Campania op-
pida diripitur*

*Paulini ponti-
fici Nolan-
incomparabi-
lu in captiui
ebrius.*

primariis, quotquot in vrbe reperit Genfericus, præmisit in Africam: ipse cum exercitu ad spoliandam vastandamq; prouinciam Campaniam egreditur. Oblidetur Capua: Nola: & vrbes aliæ capiuntur, & diripiuntur. Prædam ingentem cum captiuis imponunt nauibus, & regrediuntur in Africam. Ibi tum Paulinus Nolanæ vrbs pontifex inclauit. Nam precibus viduæ & lachrymis victus, quod eius filius inter captiuos esset abdu-ctus in Africam, quum lamenta non ferret, medullitus miseratus plorantem, nauigabat episcopus in Africam, pollicitus matri filium, si viueret, remittere. Venit in prouinciam, exquirat hominem, loquitur cum Wandaloadulescentis domino, vt vicaria seruitute se accipiat, iuueni libertatem reddat. Facile accepit conditionẽ homo, quod in vultu Paulini nescio quid diuinum conspiceretur. Redit in patriam iuuenis, non reuertente pontifice. Interim hortu excolendo iustus instare Paulinus diligenter operatur. Obseruabat dominus eius serui sui vestigia, & (vt erat Christianus) crebras illius orationes demiratur. Vocat in partem: secretius alloquitur, quid proficatur, quidve in Italia operis illi fuisset. Ille se inutilem fuisse pontificem profitetur. Miratur Wandalus, quid se ipso te ex episcopo in tantam seruitutem coniecisset. Ille se lacrymis matris & diuina fraternaq; charitate testatur impulsus, vt quouis pacto filium matri remitteret. Audiens Wandalus ad pedes eius procidit, veniam orans. Tantum erat pondus in verbis, ea vultus constantia, vt nihil dubitaret. Mox Paulinum absoluit cum honore, illius orationibus se cõmendans: nec solum eum, sed merito & precib. illius omnes Nolanæ vrbs ciues secum remittendos impetrauit. Ita pastor bonus, qui pro vna exibat & se constringebat, cum multis ouibus ad caulas latus reuertitur.

*Wandalus ad
pedes Paulini
episcopi.*

CAP. 34.

*Genfericus Ari-
ano in Ca-
tholicos sentit.*

STETIT interim Africa satis sub Genferico quieta, nisi quia errore imbutus Arriano, multam in episcopos catholicos & populum fidelem exercebat impietate: multos ad martyria coegit, plurimos relegauit. Audiens deinde in Italia novos concitari motus, quod nonnulli aduersus Anthemium, nomen Imperatoris in vrbe sustinentem, se crexerint occupaturi tyrannidem, in spem venit Romanum aliquando Imperium in se transferre: quod magnopere visus est cupere. Auxerat hanc illi spem Stiliconis recordatio congenitis sui, qui tantum in eo Imperio eualluit, vt cum stante staret, caderetq; cum cadente. Quid enim? Tertia mundi pars Africa tota ab illo possessa, animos facere non poterat, iam cõuulsum Romanum Imperium arripere ac subleuare: Itaq; classẽ quantam potuit maximam in Africa perarmauit, & in Italiam secundo nauigauit. Accepit autem Leo Constantinopolitanus Imperator, qui primus ex Græcorum gente tenebat Imperium, tãtos ex Africa nuntiatos apparatus: veritus, ne si per suam quietẽ occidentale à Wandalis occuparetur Imperium, laborandum sibi quoq; fore de suo. Itaq; statuit occidentali Imperatori Anthemio, adhuc qualescunq; vires præferenti, ferre suppetias. Classẽ

*Verrinzi Imper-
rij aduersus
Wandalos ap-
paratur.*

Classē validam expediri & ipse iubet, præfēctq; ex suis virum primarium, bellorum peritum, occidentali Imperatori affine m, & perinde gratissimum: quippe cuius germanam in matrimonio coniugem teneret. Et ipse Anthemius vires sibi comparat, terra mariq; Imperium suum defensus: classē inde suam orientali coniungit, pariterq; nauigantes hostem operiuntur sub finibus Populoniæ. Adnauigabat Gensericius, spe certus Italiam (vt prius) inuadendi. Vbi tantam videt sibi obuiam fieri classē, vtriusque Imperij viribus armatam (id enim signa prodidere) de reditu cogitabat. Sed quoniam aduersante vento redire non poterat, ad prælium quā leuissimē agendum, vt in Aphricam sese opportunē reciperet, comparabat, paulatim retrocedens. Facile superatur a Romanis Wandali, ad pugnam leuem emissi, quibus id erat mandatum, vt hostem pugna distinerent. Ipse interea rex rem in alia tempora differens, remeabat in suam prouinciā. Et tum in vrbe Roma pōst inuicem plures ex patritiorum genere ad Imperium contendebant: & perinde nihil diu magnum in recuperandis prouinciis est attentatum. Nouissimus omnium purpuratorum erat Augustulus Orestis senatoris filius: qui quum ad Imperium peruenisset, maximum rerum suarum momentum in Wandalis constituēbat, sedus iniens cum Genserico, vt quoties opus videretur, in illum respiceret. Nec diu ab erat magna eius rei & opportunitas & necessitas.

ODOACER enim ex reliquiis Attiliani exercitus (rex, vt ferebant, Herulorum, vt alij, Rugiorum) collectis vndique viribus, cum exercitu transibat in Italiam: & occurrentem sibi Augustuli patrem Orestem fudit, & victum in Placentia extinxit. Filius audita morte patris, abdicans Imperium purpuram ponebat: quod exinde vacabat Imperium ad Karolum vsque Magnum, per trecentos & amplius annos. Rediit ergo Augustulus ad vitam priuatam. Operæ precium est agnoscere qui fuerint Heruli, qui Rugij, quorum iste rex extiterit. Italici scriptores rem istam paucis absoluunt, de reliquiis illum Attilæ fuisse: sed quæ gens fuerit, vnde exorta, nemo bene explicuit. Iordanes quoque Rauennas episcopus, origine Gothus, Herulos (quod in Gothia diximus) Scythas esse perhibet. Ego Wandalorum id quoque genus fuisse contendo, & ex multis rebus docendum astruo. Blondus enim nostri temporis scriptor Romanus, antiquitatū diligentissimus scrutator, commemorat Odoacrem regem, quum primum Italie quietam possessionem teneret, dispositis opportuno loco præsidis, in Germaniam reuertisse, & natalis soli imperium vltra Danubium non contempsisse: quod quum per emigrationem suam Phelteū Rugiorum regem occupasse comperisset, illi congressum superasse, retroq; egisse, & eua stata Rugilandia redisse in Italiam: vacuam autē Rugilandiam possessionem tum occupatam à Longobardis. Ista confusē narratur ab ignaris regionum. Cæterum docuimus in Dania, anno Christi ccc lxx x. Danos sub Longobardorum nomine egresos Scania, minuendæ multitudinis gratia, sedibus suis pepulisse Rugianos (Wandalorum id genus est) qui in mediterranea pulsi concessere. Odoacrem autem in eis certum est mansisse regionib. quas Constantinus Magnus Wandalis permisisset ad ripā Danubij, quasq; pro magna parte vacauerant, qui trans Rhenum in Gallias & Hispanias, & demum in Aphricam peruenere, multiplicata in immensum gente. Ergo quum Odoacer transisset in Italiam, vacuefactas sedes Rugiani, eiusdem nationis & linguæ Wandali, occuparunt, rege ex suis creato Phelteo. Quum autem Odoacer natiuas sedes necdum animo posuisset, sed constituto in Italia regno rediret in Germaniam vltra Danubium, victoque Phelteo expulisset Rugianos: & terram, quam illi pridē eieci patri tenebant, euasit. Nam veram Rugiam tenebant iam diu (vt diximus) Longobardi. Odoacer ergo per gentis suæ prouincias tam facilem ex Italia transitum habuit. Nam illa tempestate quicquid mediū inter Danubium ad aquilonem vergebat in mare Germanicum, totum Wandali tenuere, præter regionem quam tunc mari proximam Longobardi occupauerūt. Nam ab Danubio concessit prouinciā Wandalis (vt diximus) Magnus Constantinus. Illi proximi fuisse Bohemi Wandali. Sed & Slesiam & omnem Brandenburgensem marchiam ex Wandalis captam, certissima sunt documenta: idque in Saxonia nostra ostendimus.

ODOACREM ergo fuisse ex gente Wandalorum, & regio quā infederat, & transi-

Vvandali ferantur.

Augustulus Romanus imperator in Wandalis spem colat.

CAP. 35.

Romani imperij distorserunt, iustitiam.

Heruli & Rugij Wandali sunt.

Dani Longobardi.

Odoacrem vultu regnum in Italia patria.

CAP. 36.

*Longobardi Ro-
manorum se-
des occupant.*

gobardi de prima Rugia, post Odoacrem iterum tenuerunt: bis succedentes in provin-
cia Rugianis. Quæ res multos in errorem ducit. Nam anno CCC LXXXII. Scamij expu-
lerunt sua patria natiaq; regione Rugianos: deinde post annos ferè x. c. quum Odoacer
reuerfus ab Italia Rugianos primò è Danubij ripis expulit, deinde proximam eorù re-
gionem vastam reliquit, eam, iterum progressi Longobardi, tenuerunt. Hoc est igitur no-
uum gentis huius, quam celebramus, decus, quodd primum post extinctum in Italia Ro-
manum Imperium, Wandali cum suo rege Odoacre, regnum Italia primi exterorum

*Romani ab
Wandalis ac-
cipiunt quod
aliis insulerat*

omnium tenuerunt, ipsique Romani Imperij in Italia oppressi (si quid laudis habet) glo-
riam tulerunt. Et quare timide loquimur, & non quod res habet enunciamus verum? Si
est gloria Cyri oppressisse Chaldaeorum, si Alexandri Magni subuertisse Persarum &
Medorum, si Romanorum decus est extinxisse monarchiam Græcorum: cur non lau-
di ducimus Wandalarum Romanis insolentis finem dedisse? Transiens autem Odoacer
Noricum, benedictionem promeruit Seuerini, viri in alpinis solitarij: quem ex ite-
nere declinans adire voluit, vt ex illo ventura prædisceret. Florebat enim inter cæteras
virtutes, spiritu prophetiæ: vnde dicebat, Vade Odoacer in Italiam, nunc quidem pelli-
bus te cæcis vilius, mox multis multa daturus. Quumque vir proceræ staturæ ad super-
liminare casellæ caput impegisset, ait Sanctus, Humilis casella sublime caput magnis
multisque dominaturum non capit. Quieuit autem sub eo annis xv. Italia: vincitur de-
inde à Theoderico Gothorum rege, ad ordinem quem in Suedia memorauimus inter
res Gothicas. Sed ex ea digressionem non impertinenti in Africam reuertamur. Genfericus
regno suo per annos xlviii. multa cum laude præfuit, excepto quod religione

*Principes do-
ctorum culpa
veram doctri-
nam oppugnant*

Cap. 37.

HONORICVS patri successit in regnum Aphricæ, nulla in re (quod ad religionem
pertinet) patre melior: quippe qui eiusdem Arrianæ perfidiæ sectator & defensor fuit ac-
cerrimus, initium regni à crudelitate auspiciatus. Nam quibus pater ob eamtem pepercit,
episcopos catholicos egit in exilium: deinde synodum euocauit, pontifices CCC. ex
quibus x. l. qui subscribere noluerunt Arrianæ perfidiæ, misit in exilium: ecclesias Catho-
licorum per Africam iussit claudi, plebem fidelem grauiter insectari, postquam su-
peratis in consilio (vt ille dicebat) Catholicis Arriani vicissent. Pax erat in reliquo terrarum
orbe, Italiam gubernante Theoderico Gothorum rege. Orientis autem Imperij Con-
stantinopolitanus tranquille administrabat. Africa quoque satis quiescere videbatur,

*Christiani in
Christianos se-
nuunt, postquam
deserunt Niro-
nem.*

*Sub Arriani
plurimi mar-
tyres.*

*Honorici vi-
rolo instat à
Deo percussus.*

Cap. 38.

*Genetivus
rex catholicus*

*Ad Dei indi-
cia contri-
stans.*

nisi (quod diximus) Honoricus supra modum zelans quam putauit veram, sectam Ar-
rianam, multos catholicos episcopos ecclesiis suis spoliavit. In plebe linguam præcide-
ratis qui Arrianam sectam verbis execrarentur. Lamentabile hoc in gentibus exteris,
quodd fidem Christi ambientes, doctores nacti sunt Arrianos: qua impietate semel imbi-
bita, magnas ecclesiæ & viris Catholicis diu calamitates intulerunt: diabolo in eis seuien-
te, qui pridem in tyrannis aduersus Christi fidem digrassantibus, tot millia sanctorum mar-
tyrum misit in cælum. Nec minor erat numerus eorum qui sub Arrianis (hoc est Gotho-
rum Wandalarumque manibus) ad Christum peruenerunt: patiente omnium rerum ar-
bitro Deo, vt in sanguine agni multi lauissent stolas suas, & cum triumpho martyrij transi-
rent ad immortalitatem: hac in re cæteris faciliores, quodd de morte, quam vnuerſi natu-
re debemus, ipsi etiam sacrificium Deo facerent. Hic ergo rex pro insigni in sanctos
à impietate à Deo percussus scateat vermibus, miserabiliter expirans, postquam annos viii.
post patrem regno præfuit Wandalarum in Africa.

GENETIVS filius eius regnat post eum annis ix. Hic melior sensu quàm
parentes, impietatem declinauit: Eugenium inter episcopos primarium ab exilio reuo-
cauit, & eius consilio rem bene gessit. Erat autem Eugenius Carthaginensis archiepisco-
pus. Mox ecclesiæ diu clausæ reuerantur, episcopi catholici ab exilio reuertuntur, noua
in Africa lux oriri visa est. Sed inuidit fortuna rebus Africanis tam bonum diu regem:
vix enim annis ix. regnum administrabat, & mox ad meliora translatus est regna. Vi-
debatur potuisse reflorescere Africa sub hoc rege, in eum statum quem temporibus beati
Augustini diu habuisset, interruptum ab Genferico Arriano, & deinde ab eius fi-
lio impietatis successore. Sed voluit Deus exagitata ecclesiam suam ad coronam
martyrij in filius euocare, vt crescente martyrum numero, Dei gloria in illis augeteretur:
quod

quod in Apocalypsi spiritus dixit ecclesiis. Verè terribilis Deus in cõsiliis super filios hominum. Quæ olim per Thebaidè & Ægyptum his illis temporibus tot milia fuit monachorum, & omnem pene Aphricam legibus subdiderat Christianis, primum exagitari illam sub Ariarianis permisit: deinde omnem illam prouinciam cum Ægypto & Palæstina ad impiissimos Mahumetanos fecit peruenire: in quorum spurcissimis ritibus multis seculis multæ pridem Christianismo subiectæ (proh pudor! proh dolor) sorduerunt prouinciæ.

- TRASIMONDVS frater erat Guntamundi, filius Honorici: qui coniugem haberet Eudoxiam Imperatoris Valentiniani relictam: mirum ætati illius quomodo feminam congruentem, quam auus Genfericus Italia & vrbe Roma volentem extraxit. 10
Iam erat graui ætate Genfericus quum urbem Romam vastaret: potuit & filios & nepotes in armis habere, vir septuagenarius. Cur nõ filiũ quinquagenarium & nepotem haberet trigeniariũ, vt iuuenula non male annis congrueret nepotis? Hic rex in eandem qua patres eius lapsus perdidit, rursus omnia post fratrem in deterius transformat: redit proscriptio Catholicorũ, persecutio in omnem plebem fidelium. Claudũtur ecclesiæ catholicæ pacis, Ariani insolecunt, regem nacti impietatis suæ defensorum. Præfederalum Romanæ ecclesiæ vir insignis Symmachus Papa: qui proscriptorum miseratus calamitatem, recipit, fouet, reficit. Fulgentius illo tempore floruit inter proscriptos episcopus, vir sermone, fide & vita præcipuus. Tremenda in homines Dei iudicia, qui vocat in regnum eos qui in ignem & aquã non trepidant ire in refrigerium, vt qui (quod diximus) Ægyptũ per eam ætatem tam multis bonis patribus per ecrem diffusis insigniuit, Aphricam multorũ innocentium sanguine rubricauit: & (quod est omnium dolorosissimum) nunc in illis terris à multis retro seculis Christianum nomen inuisum haberi dissimulat, impurissimo Mahumet omniã occupante. Hic ergo rex multo plures annos in regno durauit, quàm regno & ecclesiis par erat. Tanto autem seruiore insectatus est Catholicos, vt etiam post se disponere curaret ne inualecerent. Nam moriturus vocatum ad se filium iuramento cõstrinxit, ne vnquam Catholicis fauorem impenderet: sed patrum suorum religionem, quam ille iustam & verã putaret, magnificè (quod in se didicisset) tueretur. Expleuit autem in regno annos xxxvi. & fato functus in ea impetate emigrauit, translatas corpore & spiritu ad patres suos.

- HILDERICVS filius eius ex vxore Eudoxia, Imperatoris Romani relicta natus, 30
patri in regnum surrogatur: & quamuis iuramentum morienti patri præstitisset de perscquendis Catholicis, meliore tamen mente secum contulit, quod longo post tempore Romani pontificis decretum efferebat. *In malis, inquit, promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum.* Catholicos ergo episcopos reuocabat ab exilio, ecclesias dudum à patre claudi iussas aperuit, & pacem reddidit catholicis, post annos LXXIII. ex quo Genfericus proauus eius turbare cœpisset ecclesias. Sed eadem nunc fortuna in optimo rege, quæ pridem erat: non enim passus est hunc diu regnare insidiosus regni Gelimerus, quem vocant alij Gildimerum. Octo vix totis annis præerat Hildericus, quum à 40
Gelimerò truncatus perderetur. Sed iam regno parabat exitum regnator mudi Deus, talem ad sceptrā permittens, qui à maioribus quæ sita per insolentiam pessundaret, qui regnandi finem Wandalis faceret in Aphrica.

- GELIMERVS, aut (vt alij scribunt) Gildimerus, occisor HildERICI, regno potitur: fuitq; in eo aliquandiu, quum Iustinianus, legum parens, Imperium teneret orientis, & occidentale adhuc premerent Ostrogothi post Theodericum. Is ergo Imperator circumspiciens Imperium miserè laceratũ, eius restaurationi & perditorũ recuperationi intendit. Et primum quidẽ in Persas conuersus, quũ per Bellisariũ ducem à se missum rem bene procurasset, constituto ad illos sedere, eundem Bellisariũ virum ingenio acrem, & militaris rei peritissimum, & (quod est omnium maximum) in præliis felicissimum, 50
mittit ad recuperandũ Imperio Aphricam. Copias ille suas partim ostendit, maiores tamen in occulto habuit: ne hostis apparatus cernens, maiori sibi conatu occurreret. Carthaginẽ autem caput regni per insidias petit. Nam plaustro rustico aliena specie milites texit: sicq; inuectos, nemine quicquam suspicante, iussit portam introducendis copiis obseruari: ille cũ agmine non aberat longè. Processere feliciter insidias, nihil magnum verito rege Wandalarum. Adiunxit tamen partes Bellisarij vehemẽter, quod pro

CAP. 39.

*Trasimondus
rex Arrianus.*

*Aphrica alter
nunc vicibus de
Christianis mutata.*

*Ve in quorũ
culpa Christi
nomen male
audiat.*

CAP. 40.

*Hildericus
rex Catholicus
sanctus.*

CAP. 41.

*Imperium ab
orientē resti-
tuitur, in occi-
dente colla-
psum.*

*Bellisarius Iu-
stiniani legatus
Aphricam
recipit.*

*Wandalis in
Aphrica rebel-
lis à Bellisario
dominantur.*

sua crudelitate cunctis inuisis esset rex iste, omnibus sub quouis quàm sub illo degere cupientibus. Captum perinde regem misit Imperatori Iustiniano: positisque praedictis ad terram pro Imperatore gubernandam, praefecit idoneos praesides. Ita restituta est terra pars orbis terrarum Imperio Romano post annos quinque ac centum, ipso Imperatore teste, *l. i. in prin. C. de prese. pra. Aphri.* Hanc autem Wandalicæ gentis mentionem à nostris antea nunquam habitam, & ab Italis, quæ fuerit ea Wandalorum gens, & vnde venerit, quum ex professo sit ignoratum, libens inserui. Non tamen usque adeo Wandalorum in Aphrica vires contractæ sunt primo bello à Bellisario, quin eo copias extra provinciam ducente rebellavit. Guntaricus inter primores animo & manu promptior, ausus est post hæc regium nomen assumere, suos ad rebellionem concitavit: sed iam consensuit prisca illa vis gentis, sub molliore interim cælo emollita: quippe quum exercitu regressus idem Bellisarius facile compressit excitatos motus. Quum enim iam teneret expedita agmina, quæ duceret in Gothos in Italiam, auditis Aphricæ motibus, in eam primum deflexit: & compressis qui rebellionem instituerant, pacatâ reliquit provinciam. Iam enim gens imperiis assuevit alienis: & deinde quæta manens in reliquum etiam nomen amisit. Nemo enim Wandalicæ sanguinis deinde recordatur: omnes se Aphricanos habuere, qui in Aphrica intra c. v. annos sunt exorti.

LIBRI PRIMI FINIS.

20

ALBERTI KRANTZII
WANDALIÆ LIB. II.

CAP. I.

*Wandalorum
aliud examen
epatriamini-
gra.*

5 8 3.

*Wandali Hu-
nos aduersus
Mauritij vi-
ri optime-
runt.*

DIXIMUS est ad ea tempora in commemoratione rerum Wandalicarum, quibus ea gens nouis etiam tunc sedibus quaerendis intendat minuendæ multitudinis causa. Ita enim agente rerum natura, & eius gubernatore Deo, gens multiplicata est, ut non terra caperet, non alerent agri populum suum. Igitur quum Romano imperio Mauricius Imperator Constantinopolitanus praeset, gens Wandalorum (quam omnes iam visitato vocabulo Sclauonorum vocant) partim Bohemia & Slesia, partim subiectis ad Danubium terris sparsa, in Dalmatiam, Croatiam & Histriam sese diffuderat. Cuius rei testes in principio operis acciuium: ut fabula Bohemorum de sua antiquitate coarguatur, cõrendentium suæ gentis originem esse ex Croatia per Zethum. Longè enim vetustiores in sua provincia sunt Bohemi quàm rentur ipsi: nam illorum & Ptolemæus & Tacitus recordantur, alter sub Traiano, alter sub Hadriano, Romanis Imperatoribus scribentes. Minus verò debet videri vnde tanta gentis Wandalicæ irrepsit ignorantia, quæ tam latè fusa per Germaniam magnam, sicut est hodie, sic fuit ab olim: & tamen Italicorum eam nemo attigit, nisi quantum ad eam pertinet expeditionem, quam (ut praediximus) in tertiam terrarum orbis partem Aphricam occupandam fecere, & supra centum annos provinciam regno tenuere. Sub imperio verò Mauricii Imperatoris (quod dicere cepimus) ad annum Domini **D LXXXIII.** iam primum Sclauinæ gentis, quæ ipsa Wandalicæ est (quod neque Blondus neque docti alij inter Italicos aduertere) mentio incidit: quod ea Hunos, fortissimum genus hominum, quod in Pannoniis ripam à nobis vltiorem Danubij, à memoria Attilæ truculentissimi regis accolebat, est tutata. Nam Mauricius Imperator misso in expeditionem filio ac locero, Hunos vehementer virgebat, ut iam aliquando regredi in regionem suam meditantur. Tamen ad proximam Sclauorum (ut ait Blondus) hoc est Wandalorum gentem, quæ non alia quàm Bohemorum fuit intra Hercyniam habitans, cõuersa, auxilium implorauit & impetrauit. Nam à ripa Danubij vltiore abierant pridem Wandali in Gallias: ex eadem Odoacer mouit in Italiam. Ergo quos inuocauere Huni, non erant nisi Bohemi, & qui proxima eis loca tenuerunt, vno sermone, iisdem moribus, Wandali. Hic vide quale fuerit, Hunorum nationem pene integris Romanis

Romanis viribus terribilem, in fidem ac defensionem Sclauorū (hoc est Wandalarū) conuolasse: societatemq; eisdem Wandalos iniisse cum Francis, qui nunc Francones, cumq; Bauaris, quos Baioarios veteres, & alij Auares dixere, denique cum Longobardis, qui iam dudum transibant in Italiam: Wandalos verò Bohemos semel excitatos, sumptis armis in Dalmatiam, Croaciam Histriamque commigrasse, ibique fixisse sedes, quas tenent in hodiernum, inde quoque suppetias laboranti nonnunquam ab Saracenis Italix fortiter tulisse: quod suo loco commemorabitur.

- HINC attendam vanitatem suæ fabulæ Bohemi, quise ortos Dalmatia, siue Croacia, indeq; aliquando populariter emigrasse se iactant: ignorantes gentem suam potius in Dalmatiam per hæc tempora Mauricij Imperatoris transisse. Teste introducit Blondus Gregorium summum pontificem (cuius verba suprà retulimus) Histrix episcopos super eai rruptione consolantis: liquidoq; idē præscribit (quod suprà in huius libri præfatione ostendimus) vnā esse gentem Russorū, Polonorum, Bohemorum, Dalmatarū: eius etiā partē inter Saxones ait cōsedisse. Testis est vna (quod sæpe diximus) lingua, sub ea varietate, quæ in eadē sermocinatione solet contingere, in multis provinciis disparata. Ergo à mari Germanico ad Mediterraneum vsque hoc tempore Wandali habitauerunt: quando à Rugia maritima ad Pomeranos, inde ad Marchitas & Slefitas, quibus proximi sunt Bohemi, inde ad Pannonias, quas sub Constantino Magno acceperant: à quibus ad Dalmatas & Histros in litore maris Mediterranei habitantes, proximus est transitus. Inde facilis est coniectura, Herulos (quos suprà ostendimus primos inter externos regno tenuisse Italiam) huius fuisse gentis portionem, tam latè per Germaniam fuisse, tamq; multas provincias insidentis. Priusquam tamen ad nostram gentem, hoc est Wandalos, qui nunc inter Saxones sparsi, tenues ostendūt suæ antiquitatis reliquias, redeamus, ea commemoranda sunt, quæ magnorum testimonio authorū, ab gente Wandalarum vel in Galliis vel in Italia sunt peracta. Testatur Robertus nostri temporis Gallorum historicus, ætate Karoli Martelli, magni per Gallias ducis, qui pro rege Franciarum maior domus regnum magnificè administravit circa CCC.LXX. annum à Christo, Wandalos agmine facto in Gallias transisse, quærēdis nouis sedibus, more patrum, quibus id felicitate euenisse audierant. Verba scriptoris ad fidem ponenda putari. Per id tempus Wandali, sedibus suis relictis, quum finitimos populos vexassent, in Franciam crudeli agmine ad Senonas vsque irruerunt: sed impetu in eos facto vrbis antistes Obbo, obsidione liberata ciuitate, hostem in fugam vertit. Tam breui rem pro suo more Robertus absoluit: sed vnde venerint Wandali ostensurus, pene sit ridiculus. Huius, inquit, gentis Wandalarum origo (sicut & Hunorum atque Gothorum) à Scythia esse traditur: qui patria à Gothis pulsi, indeq; ad Danubium fugientes, quum illas sedes longo satis tempore habuissent, Gimerich Gothorum rex eos à Danubio proturbat. Coacti igitur Romanorum legibus audire, à Constantino incolendi locum impetrant, Pannoniamq; annis l.x. obtinuerunt: donec Stilico aduersus Arcadium Honoriumq; imperium affectans, Wandalos in societatem belli acciuit. Qua occasione excitati barbari, per Gallias primū diu grassantes, inde à Gothis pulsi, in Hispaniam transgressi, Hispalim ciuitatem obtinuerunt: cuius omnem latē regionem Wandaliā de suo nomine dixerunt. Sed quum Honorius doleret Gothos Gallias vastare, Hispaniam illis permitit: vnde non multo post Wandalos ciectos, Aphricam petere coegerunt. Vbi ad Bellisarij tempora incolentes, Iustiniani edicto, per Bellisarium gentem & regnū amiserunt. Sic Robertus. Hoc autem est ostendere exitum Wandalarum qui Aphricā tenuerunt: non est docere vnde venerint qui sub Karolo Martello Franciam vastarint: quod hic locus deposcebat.

- ET tamen in ea ipsa commemoratione per multa friuola & ficta leguntur. Quis verò mirabitur hunc hominem vana de Wandalis scripsisse, quando tam multa commentitia de suæ gentis (hoc est Francorū) origine ille contradidit: Quod etiā loco monstrauimus. Trojanā, inquit, originem habuere Franci, Sicambriā ad Mæotidas paludes urbem insignē coluere: vnde Valentiniani iussu expugnauere Alanos: quo merito per decennium tributo liberi fuere. Sed exacto tempore illo quum censum negarent, ab eodem Imperatore expugnatos, in Germaniā transisse. Hæc est Gallorum omnium cantilena ab Roberto renouata. Trojanos origine Francos quis credat, nullis per tot se-

CAP. 2.

Bohemorum
vera origo,
quem ipsi
necant.

Quam latè
patent Wandala-
rū sedes.

Heruli sunt
Wandali.

Cognitio de
prima Wan-
dalarū in Gal-
liis migra-
tione.

CAP. 3.

Francorū Gal-
lerum origo
falsa ab ipso
met scribitur.

*Capituli error
ostenditur.*

cula ducibus cōmemoratis? Quasi nulla gens clara prodierit nisi illa stirpe: de qua quī Romanī gloriantur, Franci quoque (si diis placet) cō se cōtulerunt. Sicambria verò non ciuitas, sed regio fuit: non ad Mæotidas, sed Rhenum, teste Ptolemæo Straboneque, & in Commentariis Cæsare. Sed cō confugiunt, vt geminam fuisse contendant Sicambriam. Credamus, si vel vnum testem producant: sed commentitiā rem esse sequentia monstrabunt. Nam quoddā aiunt illos iussu Valentiniani expugnasse Alanos, vanum est: nam Valentinianus nulla ad Mæotidas habuisse bella memoratur, præsertim quum Alanī iam in media agerēt Germania cum Suxuis & Wandalis, postea in Galliis & Hispanias (quod Romanæ docent historiæ) cōmigrantes: Saxones verò, qui rebellionem intentarunt illa tempestate, per Sicambros (hoc est Francos Germanos) crediderim cō-
pressos Imperatoris iussu, Orosio teste. Saxones, inquit, gentem inuiis paludibus sitam Romanis prouinciis irruptionem meditantes, per Sicambros compescuit. Nam quod sequitur, post decennium Sicambros tributa negantes ab eodem Valentiniano deletos, friuolum est: quum solis vndecim annis in Imperio fuerit, nec initium imperij eius bella habuit ad Mæotidas. Sed totam hanc fabulam subruit, quæ sequitur narratio. Qui superfuere cædi Sicambros, ait in Germaniam transisse, ibique Francos (hoc est liberos) appellatos. Possum docere multis testibus, Orosio, Hieronymo, Eutropio, Paulo diacono, Francos diu ante tempora Valentiniani in Germania habitasse. Flauius Vopiscus, qui vitam Aureliani Imperatoris misit in literas, inter cætera commemorat, Idem (inquiens) Aurelianus, apud Moguntiacum tribunus legionis sextæ Gallicanæ, Fran-
cos irruentes, quum vagarentur per totam Galliā, sic afflixit, vt trecentos ex his captos, septingentis interemptis, sub corona vendiderit. Ecce Franci in Galliis vincuntur ab Aureliano, necdum Cæsare: qui plus centum annis ante primum Valentinianum imperauit. Deinde Eutropius de temporibus Diocletiani, Franci, inquit, & Saxones mare infestabant: quibus Carausius dux præficitur comprimendis. Sed quum nec præda integra prouinciis redderetur, nec Imperatoribus mitteretur, venit in suspitionem præfectus, quod barbarorum aluerit audaciam, vt ille spoliis eorum potiretur. Diocletianus autem multo tempore præcessit in Imperio Valentinianum, sub quo Franci iam mare Britannicum infestauere. Hieronymus autē in Hilarione tradit, temporibus Constantij Cæsaris missum sancto patri liberandum dæmone iuuenem ex Francia. Ea, in-
quit, prouincia media est inter Saxones & Suxuos. Quid potest dici expressius? Orosius autem, Valentinianus (inquit) Saxones, gentem in oceani litoribus & paludibus inuiis sitam, virtute atque agilitate terribilem, Romanis finibus irruptionem iam diu meditantem, in Francorum finibus oppressit. Sic Orosius non in Alanos, sed Saxones: non in Mæotidas paludibus, sed oceani gentem, in Francorum finibus (quos olim dictos inueniet Sicambros, qui diligenter Ptolemæum inspexerit) esse repressam & edomitam. Quam rem huic negotio extraneam, huc tamen introduxi, vt videamus quam fidem faciat in origine Wandalorum commemoranda, qui in suæ gentis antiquitate describenda tantum à vero abfuit.

*Præconia Ger-
manorum, olim
Francia.*

CAP. 4. ATTAMEN quale sit quod de Wandalorum tradit origine videamus. A Scythis
productæ gentis originem. Sic solent etiam Italici in vastam illam Scythiam recurrere, quoties ignotæ sibi gentis nomen occurrit. Non legerat Tacitum in Germania, qui vetustissimam Wandalorum originem in ea prouincia demonstrauit. Non viderat Berosum Babylonicum, sacerdotem, antiquitates gentium ex officij publici ministerio scribentem, qui Tuifconem Nox post diluuium, primogenitum filium, docet omnia impleuisse confinia intra Tanaim & Rhenum, filiosque habuisse Hunum, Wandalū, Manum, Suzuum, Marsum, Gambriuium. Vndeli quiddā apparet, non modò Wandalos, sed & Hunos, non esse Scythas Asiaticos, sed Europæos homines: quod etiā alibi ostendimus, & priusque dicendum est pro rei nouitate, quoddā hæc enus nobis Berosus incompertus erat. Sarmaticos campos etiam nunc clauissimos, olim Huni Wandali que imple-
uere: quos nunc tenent Tartari. Et Hunorum quidem nomen interiit, delectum in Pannoniis per magnum Karolum: quod in Saxonia monstrauiamus. Wandalorum autem latissima natio vsque hodie permansit in multis prouinciis, depulsa Sarmaticis campis, sed vberiores inde nata prouincias. Magnam tamen hodie suæ gentis partem ibi recognoscit Russos atque Polonos: nam illæ sunt partes Wandalorum in magna Germania.

*Wandalorum
origo ad-
scribitur alio
scriptore
offertur.*

*Reperitur
paucæ Wan-
dalorum mi-
grationes.*

*In Polonia
Russiam.*

nia. Quòd à Gothis aliquando pulsa sit pars gentis, non inficiamur: quòdque à Constantino Magno sedes meruerint ad ripam Danubij, & inde in Gallias & Hispanias, & demum in Africam transierint, fatemur: sed non est hoc ostendere vnde prodierint qui sub Martello Gallias infestarunt. Ego ex his fuisse contendo, qui littora maris Germanici etiam post hanc ætatem diu tenuerunt: in quibus vetus rerum vocabulum permanebat, vt Wandali etiam tunc dicerentur: quum aliæ gentis huius portiones in suis prouinciis, mutatis nominibus, aut Ruffi, aut Poloni, aut Bohemi, aut Dalmatæ iam dicerentur.

In Franciam
Galliam, &
per in A-
fricam.

- INTERIM Wandali ex Bohemis & Slesia ac vicinis regionibus profecti, Histriâ, CAP. 5.
10 Dalmatiam, Bosnam, Croaciam, Stiriam, Russiam implevere prouincias: quæ tum no-
minum distinctio non erat, sed postea emerfit. Vno autem tum nomine Sclauum dicebatur, & omnis prouincia ex illis initio Sclauonia, abolito vero & infidissimum nomine Wandalarum. Nec tamen quieti his prouinciis confederunt. Carentania pars est Dalmatiz regionis, quam corrupto (vt fit) nomine, hodie Carinthiam vocant. In eam Arnefrides, Lupi ducis Longobardorum filius, paterna ditione pulsus, ex Italia se contulit, auxilia rogans ad recuperandum Forumiulij: nec frustra implorauit. Nam manum inde non cõtemnendam secum traxit in Italiam: qua Arnefrides adulescens Foroiulianos fines improuisus irrupit, improuidis & ipse, inexploratis hostium apparatibus. Et quum iam Nemaus admoouisset castra, oppido munitissimo, eruperunt ex insidiis parati in præ-
20 lium Longobardi. Caritanis ad subitum incursum territis, Arnefrides fugiens occiditur, Carentani dissipantur. Ea re in prouinciam nunciata, publico consilio bellum à gente Wandalarum suscipitur: magna mole, vt vim & cladem suorum Carentinorum vincerentur, expeditionem in Italiam faciunt. Sed is fuit apparatus regis Grimoaldi, motus magnos præsentientis, vt nihil tum proficerent. Quia verò gentis huius vsquequaque diffusæ prosequi historiam infinitum est, nec à me tantum opere desumptum: vno præclaro commemorato huius Wandalarum portionis facinore, ad alia quæ suscepit diuertar. Longo post eam memoriam tempore, quum iam Wandali aliquot seculis, in prouinciis quas diximus coaluissent, magno fuere Italiæ præsidio. Primus Otto Romanus regebat Imperium, quum Saraceni in Italia ad Garganum montem confederissent,
30 & ex eo loco proximique Sipontino sinu magnam Italiæ partem vexare soliti. Indignè iudicantes Wandali (quos illi Sclauos dicere tum, & etiam nunc, consuevere) magnis agminibus duxere in Saracenos: & feliciter prosperati omni exturbat prouincia. Fueruntque ij, qui sub Sueropilo rege Dalmatiz, annitente Hadriano, i. i. Romano pontifice, fidem Christi accepere.

In Dalmatiz,
ex qua Sclauum appellati sunt.

In Carinthia

Sclauum Wandali Italiam Saraceni libenter.

- PRIVS QUAM ex peregrinatione domum repetam, quia omnium testimonio CAP. 6.
scriptorum Burgundiones ex Wandalis prodierunt: eius gentis exortum procursumque vsque in hodiernum, paucis libuit attingere: vt hac quoque parte, sua laude non fraudetur gens Germanica Wandalarum. Plenam autem historiam polliceri non possumus, quòd annales eorum non tenemus, quam habent ipsi in sua regione vberrimam,
40 & Gallicè & Latine scriptam. Hæc ergo Burgundionum Wandalarum gens, regnum diu nobile in præclara Galliarum parte fundauit ac tenuit, nomine etiam nunc potissimum permanente. Plinium probatissimum authorem prima fronte locamus, ad ferendum super hac re testimonium. Genera (inquit) Germanorum quinque, Wandali, quorum diu Burgundiones, Varini, &c. Hoc satis nobis. Augusti quoque temporibus (vt refert Cornelius Tacitus) ea pars Wandalarum, quibus Burgundionibus etiam tum fuit nomen, ad octoginta armatorum millia vltiores Rheni ripas infederat: quos Drusus & Tiberius Cæsares, post subactam interiorè Germaniam, in sedes proprias repulerunt, & extra verbes munitaque loca dissiparunt: à quibus vicatim habitandi ritibus (quos patrio gentis vocabulo Burgos appellant) eos Burgundiones fuisse appellatos tradit Oro-
50 sius. Sub imperatore autem Valentiniano ad burgos in ripa Rheni redierunt, ibique reuerentia tanti Imperatoris eos cohibuit. Sed sub Honorio iam sumpta audacia, Rhenum transierunt. Erant autem in eorum commilitio tum Alani. Suauos autem & in Heduis & circum ea loca repertos, in suam aduersus Romanos societatem facilliter traxerunt. Fuisse autem traduntur ab aliquibus trecenta, ab aliis quadringenta armatorum millia, quæ vxores filiosque, non minorè mortaliū numerum, secum duxere. Erant autem

Burgundiones originem suam in Wandalis referre debent

Burgundiones à Druso & Tiberio puls.

*Franci Goma
ni Franci no
mini in Gal
lia autores.*

lumi in Galliis Franci Germani. Eos autem primus Romanorum ducum domuit in patria, olim Francia, nunc (Gallis verum nomen furripientibus) Franconia, Constantius, Magni Constantini filius. Eademque tunc accepta clades effecit, vt vsque ad tempora Archadij & Honorij Imperatorum, fuerint in sua patria quietissimi. Sed eorundem Imperatorum anno vlt. mutandi soli, & melioris quærendi gratia, patriis sedibus relictis, Rhenum tranſmiferunt: & apud Treuiros, Matricorenses (qui & Merenses) & Leucos (qui & Tullenſes) Veredunensesque confederant: quos, Suzuii vtriusque simulantes inſtigantibus, Wandali Burgundiones & Alani Rhenum per vim & arma retranſire, & in Franconiam ſe recipere compulerunt. Quibus vltra Rhenum retro pulſis, Wandali, Alani & Suzuii ad diripiendas vaſtandasque Gallias ſunt proſecti, Burgundiones autem, 19

Wandalorum pars, qui tamdiu in burgis ad Rhenum confederant, à gentilibus ſuis volentibus ſunt ſeparati: eorum tamen ſocietate freti Rhenum tranſierunt. Alii vltra tendentibus, ſedes ipſi capere conſtituerunt, eaſque delegerunt apud Heduos, Veſontios, Lingonas, Cabilonenſes & Maſiconenſes. In quibus proximisque ciuitatibus, ad hæc vsque tempora manſere, vt ipſis in locis pars regionis (quæ prius Gallia Belgica fuit dicta) annos iam ſupra mille Burgundia nominetur. Non ſuſcepi exinde gentis præclatas res ſtylo celebrare, contentus principum & regum ſucceſſiones ad noſtra tempora deducere, quòd apud eam gentem pleniffima de rebus geſtis tenetur hiſtoria.

*Imò hæc Burgundia ſequa
morum eſt, ad
Belgarum, Au
torum homo
nymia noſtri
ſeculi ſallia,
quæ Belgæ à
Gallijs Burgun
dionæ vocan
tur.*

C A P. 7.

4 I 5.

Gondiacus

Burgundionum

rex.

Ad nunc erat poſt natum Chriſtum ccccxv. quum Burgundiones Wandali Galliam Belgicam apprehenderunt, ſedes in ſuas habituri. Creauerant autem ſibi ex ſuis regem Gondiacum, qui ſtrenuè rem adminiſtrabat, cæſis in prouincia Romanis omnibus, qui ſibi aut fuga aut latibulis non conſuluerunt. Nullum tum ab Imperatore Honorio aut ab vniuerſa Italia præſidium ſperabatur, quòd Gothi in Italia capta vrbe Roma graſſarentur: Galliarum verò pars maxima, præter eam quam Burgundiones Wandali apprehenderant, à cæteris eius nationis hominibus (quibus Suzuii & Alani bello ſocij erant) vaſtabatur. Honorius autem vt exoneraret Italiam Gothiſ, permiſit illis Gallias iam ab exteris nationibus inſeſſas: vt in ſe verſæ nationes gentium mutuis ſe vulneribus attererent, & lucro Romani Imperij in ſe mutuam ferrum acuerunt. Proſperatum eſt autem hoc Imperatoris cõſilium. Nam Gothi duce Aſtaulpho Gallias ingreſſi, Burgundiones quidem intactos præterierunt, quòd iam fixis munitionibus ſedes ſibi firmauerant, non facile expugnabiles. In cæteros autem Wandalos cum Suzuiis & Alanis ſociis conuerſi, eos Galliis cedere, & in Hiſpanias tranſire perpulerunt: quod ſuis locis in Gothia, & in hac ſuperius Wandalia oſtēdimus. Sed (quod huic loco proprium eſt) Burgundiones acceptis ſedibus ſacram Chriſti religionē pro magna ſunt parte amplectati: vnde etiam ad Francos poſtea (Germanicam gentem, in eiſdem Galliis regnum nobile proximis annis fundantem) peruenit: quod ſuo loco dabitur. Lupicinus tantę pietatis miniſter & apoſtolus gentis memoratur. Gondiacus autem primus (quem diximus) Burgundionum rex, rebus per omne regnum compoſitis in pace quieuit, quum annis circiter cccxiii. regno præſuiſſet. Alij tradunt illum prius ab Actio Romano patritio victum, ad Romana fœdera eſſe protractum, inde ab Hunis oppreſſum. Certum eſt tamen, in magna illa pugna Aetij in Atilam, Burgundiones fuiſſe in parte Aetij victrice, non mediocrem ſibi gloriam ex eo prælio, & Romanæ ditioni præcipuam fidem impleuiſſe. 20

*Burgundionum
aut Aſtaulphum
conuerſi.*

C A P. 8.

Gondiaci filij.

*Atræx fratris
et nepotus
eius.*

GONDEBALDVS & Gondeſilus filij fuere Gondiaci, qui paternā ditionem hæreditario ſibi iure vendicarent. Sed quoniam non ex æquis partibus diuiſerunt, maiores & duplas partes ſibi vendicante Gondebaldo, fraternam ea res æmulationem & ſimulatorem pluſquam ciuilem excitauit. Tertius erat frater Childepertus, vir tranquillæ animi: nec ſic tamen fratris Gondebaldi gratiam promeritus. Nam regni auidus occupandi, fratres de medio tollere conſtituit: idque aggreſſus primùm in Childeperto peragit. Nam cum nihil tale à germano metuētem oppreſſit, & crudeliter extinxit, vxorem eius ligato in collum ſaxo in profluentem abiecit, duos filios gladio peremit. Totidem filias amici ſubduxere morti: quarum natu maior Sedecolenita Chriſto ſe deuouit. Iunior autem Clotildis ad nuptias Francorum regis Clodouei peruenit, mulier animo & corpore egregia: quæ virum ſuum Chriſto lucrata, ex infideli perfecit vt fidelis fieret. Gondeſilus frater, videns Childeperti crudelem exitum ab germano, veritus exemplū ſimilis 30

similis crudelitatis, ad Francos (nouam tum in Galliis gētem) ē Germania profugit: cui iam Clodoueus post patrem Merouem regnabat. Exceptus est autem per benignē, quōd rex ille (vt diximus) neptem eius Clotildim coniugem teneret. Rex verō & vxoris instantia primū Christo credidit, quū magno praelio ab Alemannis vrgeretur, votum emisit, si victoriam, dei quem Clotildis coleret, auxilio assequeretur, eius se in reliquum tempus futurum cultorem. Vicit, & credidit, baptisatusq; est ab Remigio Remorum antistite. Quum autem vxor illi patris & matris indignam ab Gondebaldo necem sēpe ante oculos querelis reuocaret, Gondephilus quoq; fratris accusator accederet, simul Burgundionum inhians regno, faciliē in sententiam trahitur Clodoueus, vt bellum
 10 suscipiat in regem Burgundionum. Non segnis illi Gondebaldus, iam prae sciis futuri motus, illi paratus occurrit: sed commissio praelio Francis par esse nō potuit, quōd multi in sua gente illum destituerent, fratrem sequuti. Itaque victus profugit: sed tamen in regis Francorum manus peruenit: vnde se multo auro (quo diues abundabat) redemit, pactus annua Francis dare tributa. Quibus inter se firmatus, Francus relicto satis valido ad frēnandum impetum praesidio sub manu Gondephili, in regnum reuertitur. Sed vbi abfuerit Franci, Gondebaldus promissi oblitus, regnum pulso praesidio recuperat, tributa recusat. Vicinam urbem, in qua frater cum praesidio confederat, occupat: fratrem extinguit, vxorem cum liberis incendio absumit: & Francis iam alteri bello implicitis, regnum suum Burgundia, per Wandalos (vt supra memorauimus) fundatum, in pristina
 20 nam reduci, excullo iugo, libertatem.

Rex Francis
fit Christianus.

Gondebaldus
victus ex tri-
butarius, post-
ea rebellat.

SIGISMUNDVS & Gundibarus illi superstites fuere filij, patris regnum proce-
 30 rum voluntate suscipientes, in fide Christi eruditi, & sacris eius religionis initiati: imprimis Sigismundus Christo deuotus. Illustris enim puer, melior adulescens, quum adul-
 tam contigisset aetatem, tanta illi incessit deuotio erga ecclesias aut sanctorum limina, vt
 dies ac noctes vigiliis atque ieiuniis frequens perageret. Patre autem rebus humanis
 exemplo, gens Burgundionum, licet magna ex parte gentilitatis adhuc funderet errore,
 in Sigismundum tamen regem Christianum consensere. Rempubicam sollicitē, pru-
 denter, fortiter administrabat: principali semper oculo ad immortale dei regnum respe-
 xit, nihil intermittens, quod ad dei gloriam & ad ecclesiarum honorem pertineret. Sor-
 40 titus est coniugem filiam Theod. Gothorum regis, in Italia tum florentis: ex qua filium
 sustulit Sigericum. Qua rebus humanis exempta aliam superduxit, nouercali odio infe-
 stantem eura puerum quem ex prima coniuge rex sustulit: perfecitq; vt pater, alius vir
 integerrimus, stimulis ad us vxoris, filium suum iuberet occidi. Sed ille ad cor cōuersus,
 plusquam dici potest indolens, emendandi criminis gratia multum sibi laboris sponte
 desumpsit, praecipua religione excolens locum Agaunum, vbi sancta Thebaeorum mili-
 tum corpora, pro Christo trucidata, quiescunt. Cumq; illis partem in Christi regno ha-
 bere desiderans, magnis sumptibus templū primō, inde monasteriū erexit in loco: cho-
 ros dei laudem assidue canentium instituens, ministris omnia prospexit ad victum ne-
 cessaria. Clotildis autem Franciae regina, quia paternam ac maternā necem Clodoueus
 40 maritus ad plenum non vindicauit, post eius excessum atque Gondebaldi mortem, ad
 filios conuersa (quos Clodoueo quatuor peperit) vltionem in Burgundos efflagitauit.
 Clodomirus maior natu filius, matris querimoniis incitus, bellum suscepit in Burgun-
 dos. Sigismundus illi, vt poterat, occurrit. Magnis vtrinq; viribus pugnatum est: sed
 cessit fortuna Franco. Sigismundus elabitur, & in solitudinem se confert, orationibus ac
 ieiuniis intentus: & ne agnosceretur, monachali tonsura deformatur & habitu. Frācus
 interim rex Burgundiam accepit. Burgundiones iam sibi conciliatos, regem suum per-
 quisitum iubet adducere. Qui inuenere latitantem sub habitu regulari: tradunt hosti
 in manus, polliciti prius eum in ruta perducere. Clodomirus optimum regē Sigismun-
 dum iubet cum filiis & coniuge in puteum praecipitari: inde post triennium extracti, diui
 50 Mauricij monasterio redduntur tumulati. Ipse rex miraculis clarescens, ascribi meruit
 sanctorum catalogo prodentibus signis.

CAP. 9.

Sigismundus
Burgundiae rex
primus.

Filiū ad nouer-
ca impulsus
necat.

Burgundus ad
Franco victus
excullū induit.

Creduliter ma-
tatur.

GUNDIBARVS frater regno succedit, ac regi Francorum statim rebellionem
 ostendit, defensus regnum & patriam libertatem. Ducit in eum Clodomirus agmine
 magno: nec impiger Burgundio venienti occurrit. Tanto ardore cepta est pugna, vt
 ante alios elatus Francorum rex fortiter pugnas, imprimis caderet. Ea tamen fuit Fran-

CAP. 10.

Gundibarus
rex rebellat
Franco.

corum constantia, vt amisso licet rege, fortiter in pugna perstabant, Burgundionesque egerunt in fugam. Sequuti terram vastabant, vicos incendebant: & spoliis opimis ditati, in sua redierunt. Ita peracta est vindicta de parentibus Clotildis, non sine impendio proprii sanguinis. Pene excidit institutum, vt contra animi propositum, regum successiones pollicitus, rerum in gente magnarum texere instarem annales. Sat fuerit initia regni tetigisse. Illud tamen adiiciendum, quantum in ea gente semper religio & diuini cultus amor floruerit. Nam Trophinius rex ecclesiam in Auenione fundatam cum circumiacente agro, sedi tradidit apostolicæ. Guntramus rex fundauit Gimnacium, à quo prioratus Cluniacensis exiuit. Guntramus alter apud Cabilonem fundauit ecclesiam sancti Marcelli papæ. Iohannes rex in Lugduno fundauit ecclesiam cathedralem. Stephanus rex, ecclesiam sancti Stephani: quòd illi cognominis esset, instruxit regularem. Diocus rex fundauit Rezelai. Fuerunt deinde duo reges Sigismundi, post primum & secundum, tertius & quartus, qui multas ecclesias erexerunt. Sed & Rodolphus rex cathedralem ecclesiam apud Coloniam supra Rhenum fundauit, deinde apud Moguntiam, Strazeburgum, nunc vocant Argentinam. Deditque maiorem partem ditionis suæ sacro Romano Imperio, quum iam Conradus 11. illi præesset, paulum supra millesimum à Christo annum. Vnde vsque hodie perseverat illa imperialis Burgundia, quem comitatum dixere, in quo Vefontium metropolis. Cuius vrbs memoria à primo C. Cæsare perseverat. Ducalis autem Burgundia quæ & illa traderetur Imperio per eundem Rodolphum, postea reuertitur ad regni Franciæ coronam, cui etiam hodie paret.

CAP. II. Hunc regem ferunt per germanam sororem, quæ regina esset Franciæ, vel maleficiis implicitum, vel aliis viis, ne gigneret, emaculatum. Id quum compertum haberet, odio Franci regis, Imperio se subiecit, & ecclesias Rheni (quòd Franci repagulum essent, ne in Germaniam irrumperent, Germanique præsidio semper essent) locupletauit. Inde illæ Transrhenanæ Germanis opes, inde Treuerensis, quæ tota est in Gallicis finibus, opulentia. Habuit deinde domus Burgundiæ, præter Sigismundum 1. (de quo diximus) & alios nonnullos, catalogo sanctorum ascriptos. Nam sanctus Claudius, Burgundiæ comes, archiepiscopus erat Vefontinus. Sancta Leonella, filia regis Burgundiæ, ducissa fuit Lingonensis, soror patris sancti Symphoriani. Clotildis regina his annumeretur, si non cruenta patriæ bella concitasset, primum per mantum Clodouicum, deinde per filium Clodomirum, in quo perijt sanctus Sigismundus, & deinde ipse superimpensus erat Clodomirus. Ex hoc autem ordine regum fuit & ille Rodolphus quem Itali contra Berengarium inuocauere: qui, quum Italiæ regnum cum filio tenuisset, rediit post aliquanta tempora in suam prouinciā, perfidiam detestatus Italiæ gētis. Hic est ille Rodolphus qui ad primi Henrici Ro. regis tempora pertinet: à quo idem Henricus lanceam dominicā magno munere promeruit. Insigne decus Ro. Imperij: cuius non contemnenda pars nunc Nurenbergæ, præcipua vrbe seruat. Huic filia erat vnica Iohanna, quam Otto Morauicæ marchio, Palatinus comes, duxit vxorem. Hic filiam reliquit Alheidam, comitissā Burgundiæ, Matiscouig, Viennæ. Eam accepit vxorem Iohannes de Cabilone, comes Salinensis, & princeps Arragoniæ. Interim rebellantibus Burgundis, de regno Rodulphi actum est, vt ad ducatum reduceretur: & Odo Campanensis, frater Roberti Franciæ regis, filius Hugonis, primus dux Burgundiæ fuit, anno Christi M C X C 1. Hic filiam reliquit Agnetem Franciæ reginam. Successit patri filius Odo, secundus dux Burgundiæ: qui genuit Iohannam & Endonem. Iohanna facta est Franciæ regina: Endo patri successit in ducatu Burgundiæ, qui filius habuit Philippum: sed is ad successionem non peruenit, vulneratus in prælio Pictauiensi bello. Reliquit autem paruulum filium sibi æquiucum: qui auo successit tam in Burgundiæ ducatu, quam Aluerniæ comitatu & Boloniæ. Iohanna regina de stirpe Burgundionum, nupta Philippo Longo, Francorum regi, peperit ei tres filias, quarum prima fuit ducissa Burgundiæ, altera comitissa Marchiæ, tertia comitissa Flandriæ, iuncta Ludouico comiti, qui apud Treffiacum occubuit. Cui filius Ludouicus, quem illa peperit, successit in Flandria: & iure materno fuit comes Artesiæ & Burgundiæ, quum ex aliis fororibus propinquior hæres non extaret. Hic ergo nouissimus Ludouicus, cognomento de Malen (is enim erat locus natiuitatis suæ, non longè Brugis) folani fi-

Mili volui,
ego repensam.

Burgundie re
gum pietas.

Vide nam sit
Rezelai.

Burgundia du
cto bipartito
diuisa.

Distantur ec
clesiæ Rheni.

Rodolphus
Italiæ tenuit.

Burgundia su
ducatus.

1191.

Burgundia de
cimo enumera
tio ad Carolu
mque nostru
atque Pyrrhu.

Iam filiam reliquit hæredem: quam, vt inconuulsa manerent dominia, Philippus iuuenis dux Burgundiæ (de quo diximus) cepit vxorem. Quo intra metas adolescentiæ deficiente, Iohannes rex Francorum, ducatum Burgundiæ ad se reuolutum, dedit Philippo filio suo iuniori: qui relictam sponſam Philippi iunioris ducis duxit in aeternam, & perinde Burgundiam coniunxit Flandriæ, Artoſiæ, Boloniæ, comitatibus. Nam illæ ditiones erant ſponſalitæ, dotis nomine venientes ad Philippum, per filiam vnicam comitis Flandriæ Ludouici.

- P I L I P P V S, cognomento *Le hardi*, regis Franciæ filius, dux Burgundiæ (qui primus tot ditiones cumulauit) tres filios, & totidem filias, ex vxore, comitis Flandriæ filia, suscepit: Iohannem, Philippi (quem pro virtute cognominauere Bonum) vsque ad ætatem noſtram ptingentis, patrem: Antonium, ducem Brabantæ & Limburgi, Philippum ducem Niuerniæ. Quæ omnia dominia partim in Iohannem, partim in Philippum eius filium confluxere, vt omnium principum titulatissimus fieret Philippus. Qui Karolum filium reliquit, ducem Burgundiæ, ætate noſtra inuiſſimū: qui etiam veterum laborem, & industriam, & bellicam gloriæ ætati noſtræ retulit. Operæ precium iudicauit paulisper his rebus, quæ ætatem noſtrā propius attingunt, immorari, quòd & illustrem habent memoriā, & ad noſtra tempora non parū momenti. Iohannes Burgundiæ dux, quum rex Franciæ Karolus v. i. & corporis aduerſa valetudine & mentis alienatione laboraret, adminiſtrandi ſibi regni poteſtatem non putauit deſerendam, quòd auum numeraret paternū regem Franciæ. Obſtitit Ludouicus Aureliani dux, vir armis & prudentia conſpicuus ſingulari: quòd eodem gradu coronam reſpiceret. Igitur grauissima inter duces memoratos oritur ſimultas, quanta ſolet de regni cōſortio & cōmulatione fieri: diuerſi quiſque in ſuam partem rem adminiſtrabant. Et quum ſeruaret bellum Anglicorū, non vno animo vtrique bellum gerebant. Rex conciliandi gratia duces ad ſe vocat Pariliū. Venerant: ſed Ludouicus dux veſperi, quū ab puerpera regina, quam ſalutaſſet, domum repeteret, in ipſo itinere maſtatur: amputata prius dextera, quam ſeſui prætenderat. Turbati omnes qui aſſuere principes, de tanti nece viri. Lubent inquiri de cæſoribus. Inuenitur quòd domū Burgundiæ peſiſſent: & quum in cōſilio res præſente Iohanne Burgundiæ duce ageretur, expalluiſſe eſt annotatus, & ab amicis clā admonitus, conſcientiam criminis viſus oſtendere. Qua de re, velut valetudinis cauſa concilio egreditur, velociſſimo iumento impoſitus, nō prius curſum frænauit quam Atrebatum ciuitatem ſuam attingeret. Iam cunctis innotuit, Burgundum cædis authorem. Igitur crimina diſſeminari iuſſit & prædicari Pariſius, de maleſicio Ludouici, de perfidia in regem, de multiplici adulterio. Res in apertum bellum proceſſit: aliquot leuia prælia committuntur. Burgundus Anglicis adhæret, quòd tota illi domus Franciæ videretur aduerſari: laceratur inter manus regnum.

- D E L P H I N V S (ſic enim vocant regis primogenitum) ſimulat abolitionem cædis. Burgundum palam propter conciliari, quòd tempus illud minimè (propter Anglicos) patereſſet regni diſſidium. Submittit qui ſua deant Iohanni duci colloquium de rebus gerendis cum Delphino: nihil apud Delphinū reſidere indignationis, eſſe inſenſum Aurelianiſi parti, Burgundi fauorē captare. Huiuscemodi verbis peruincunt, vt Iohānes ſe fidei permitrat Delphini, ſuaſus poſſiſſimum cuiuſdam, cui maxime fidebat, verbis. Monſtreoli oppido & arci nomen eſt, in quo indicitur conuentus principum, vt de integro inter Delphinum & Iohannem fiat conciliatio. Procedit dux cum non contemnenda ſuorum manu: obuium habuit ex Delphini cōſilio hominem amiciffimum, qui ſaluū deduceret. Præmiſit tamen Iohannes in oppidum qui rumores exciperent, ſubauſcultarentq; quid ageretur. Perſenſere illi nō omnia eſſe pacata, ſubefſe inſidias: itaque duci ſuo occurrunt, hortantes ſibi proſpiciat: vereri ſe exitus nō bonos, latere incertum quid inſidiarū. Motus dux reſtitit. Tum is qui obuiā prodibat amicus, Nihil, inquit, te moueat, tuta eſſe omnia conſide: me reſpice. Cui dux, Ego, inquit, tibi propemodum fidem habeo: ſed tu vide quibus cōſidas, ne fortè tecum fallaris. Tum ille, Vana eſt trepidatio: ego vitam tibi meam pro tuo periculo pacifcor. Credidit dux, & cum procedente procedit, bos ad viciniam. In arcem ponte vtrinque ſublicio tranſiit. Vix introierat, & ſublatus vtroque latere viderat pontem. Conuenerat vt decimus vterque in conſilio eſſet: reliquam multitudinem dux in oppido iuſſit manſurare: iungitur ex latere du-

Dd ij

CAP. 12.
philippus dux
Burgundiæ,
Francorū re-
giſſimus.

Burgundi &
Aurelij de ad-
miniſtrando
Franciæ rebus
contento.

Aurelio inter-
ſeſſo, Burgun-
dus ſceleris cō-
ſcium auſuſe.

CAP. 13.
Delphinus ſi-
mulat ami-
cia & collo-
quij ſide Bur-
gundum cir-
cumuenit.

*Deus eadem
eade volen-
tate.*

ci, quicui occurrerat. Vbi venere in conspectum Delphini, dux ex more gentis, regio iu-
ueni inclinabat, pene ad genua volutus. Vbi assurgere conatur, qui proximus afflitterat,
gladio caput assurgens magno vulnere findit. E suis quidam intercurrebat. Vbi vidit
distingi gladium, proditorem domino suo incumbentem pariter trucidabat. Ita fide
violata perit qui ante se perire fecit Aurelianum. Ad famam rei vix elabuntur ducales,
aliquot casus, nonnullis etiam captis.

CAP. 14.

*Fraternitas
aurei velleris.*

*Burgundus
Franciæ regi
bellum inferi.*

*Rex vulpinus
pellem leonina
assuit.*

*Burgundus du-
post mortem
superstes credi-
tur.*

CAP. 15.

*Burgundiam
Rex occupat.*

*Flandri Maxi-
milianum re-
bus præfere-
bant.*

PHILIPPVS Iohannis filius acrem paternæ necis ultionem parabat, Anglis fœ-
dere coniunctus: eamque vastitatem regno induxit, quæ hodie cernitur. Perpulit ma-
gno bello vt post aliquot annos ad eius nutum rex illi satisfaceret, alias illi terras in per-
petuum, alias ad tempus permittens: ære etiam magno persoluto tot ecclesiis ac mo-
nasteria rex construeret. Et quidem dominia acceperat, quæ etiam Karolo filio reliquit: de
aliis sunt continuata bella. Hic Philippus rebus demum constitutis, omnium ducum clarif-
simus & ditissimus euasit: fraternitatem constituit aurei velleris, in quam principes, mul-
tos comites & barones acciuit, hodieque in eius posteritate continuatam. Rex nunc Ro-
philippi pater, in ea primatum tenet. Karolus Philippi filius in omnibus ditionibus suc-
cessit, nostri cui maximum decus, incomparabilis animi ac roboris inuicti: qui Burgun-
dos suos ita armis instruxit, viribus exercuit, vt inuicti haberentur à Francis: ausus Lu-
douico Franciæ regi, Karoli v. i. filio, aciem opponere, quum adhuc ageret sub pa-
rente: cruentissimo cum illo confligit prælio ad montem Harri. Pares regni in societa-
tem belli contraxit, regem Parisiis conclusit, quod cuncta non ex arbitrio Parium, sed
ad propriæ frontis in regno impetum constitueret. Inuenit causas quique suas, quas re-
gi opponeret. Sed tum exitus is erat, vt rex diuisis Paribus, pene singulos postea armis
aut insidiis aut consilio perderet: Karolo etiam suum ereditur exitum procurasse. In-
terea Karolus dux Burgundiæ victricia signa circumtulit: Dinantum præclarum oppi-
dum euertit, Leodiū oppugnavit, & expugnauit, multis in eo millibus perditis: ad Nus-
siam anno pene integro oblidionem tenuit, multis ac magnis oppugnationibus infesta-
uit. Romanorum Imperator Fridericus totius Imperij viribus occurrit: sed res tractati-
bus, non armis, dirimitur. Is fuit exitus, vt vnicam filiam suam Karolus dux tum despon-
deret Maximiliano Imperatoris filio. Ex hoc bello Lotharingum illi fatale suscepit:
multa cepit oppida, terras vastauit. Prælia multa gessit. Sed magna Suitensium liga illi
se obiecit: insinuita pugna ad Nanseium oppidum illi fuit nouissima, ibi victus in fuga
cæditur, Nanseio tumulatur, diu à suis viuere creditus & peregrinari: fed inter mor-
tuos remansit.

KAROLVNICA filia Maria Friderici Imperatoris filio Maximiliano desponsata
nubit: administrationem terrarum dotalem ille subit. Rex Franciæ Ludouicus Bur-
gundiam ad se, verum dominum reuolutam occupat: Maximilianus relucatur. Picar-
diam quam tenebat Karolus Burgundus cum Artesia, idè Francus inuadit: Maximili-
anus defendit. Sed priusquam ille administrationem acciperet, Flandria à vicinis Gallis
laborabat. Constituitur à Maria capitaneus bello Adolphus dux Geltrix, quem Karolus
Burgundus, capto eius ducatu, vincit tenebat. Egreditur armatus in hostes: apud Tor-
nacum prima congressione cadit, dum Flandrensis prospicere conatur. Inde Maxi-
milianus iam Mariæ iunctus quum administraret, postquam illa genuit primogenitum
suum Philippum, quamuis acerrimum bellum gereret, noluerunt illi Flandrenses diu-
tius rebus præesse: quamdiu tamen superesset Maria, patientiam qualemcunque præsta-
bant. Illa verò vbi Margaretam filiam enixa est, & filium alium Franciscum (qui mox ex-
cessit) & ipsa concessit in fata. Tum verò eriguntur Flandrenses in Maximilianum. Bra-
bantinos quosdam habuere consortes: sed illos præuenit, vt in fide contineret. Intesti-
num oritur bellum duci Maximiliano: sed ille domuit tumultuantes, vt malo suo edo-
cti paterentur patrem filio præesse. Quievere aliquandiu: sed quoniam bella in Gallos
pro defensione terrarum filij suscepit, infinitos illa sumptus deposebant. Exhaustos se
questi sunt Flandrenses, filium patri abstraxerunt: filiā, reclamante patre, Karolo Fran-
corum regi despondebant: dotem dixere terras de quibus bella gerebantur. Cogit ta-
men Maximilianus dux armis rebelles, vt filium redderent, & legitimam patri tutelam
permitterent: filiam verò iam tenebat Francus. Deinde ex aliis quoque causis noua bel-
la consurgunt: de quibus pauca contingemus.

IAM

I A M auctus dignitate Romanorum rex erat Maximilianus, & per occasionem in C A P. 16.
 Flandria constituta monetæ noua bella confurgunt. Aderat ubique motibus obuiatus ^{Maximilianus}
 rex: venit Bruggas armatus, Francis se ex proximo obiecturus. Ibi malo ciuium con- ^{captiuum pa-}
 silio includitur, obseruatus arctissimè in libera custodia. Erant qui dedendum putarent ^{ter Imperator}
 regi Francorum: sed Bruggenses resistere. Interim Imperator immisit arma Flandriæ: ^{bello liberato}
 iterum igni ferroque vastatur terra. Bruggenses in suos conciuēs crudelī gladio saue-
 bant, quos malorum causam sunt arbitrati. Perierunt multi innocentes viri. Papa ac
 Imperator quisque suum gladium in contumaces Flandrenses exercebat. Rex interim
 Romanorum, pactionibus interpositis ac impunitate iurata, datis etiam fideiussoribus,
 10 dimittitur. Sed neque sic res quieuerant, nobilibus vindictam exercentibus in eos qui
 regem inhonesto more incluserūt. Ibi Philippus de Rauensteen, ex dōmo Cluiensium,
 qui hætenus fidelissimè regi militabat, quum videret fidem iurata[m] ab exteris non im- ^{Fides regia.}
 pleri (pro qua ipse interuenit) iunxit se Flandrensisibus: & in arce Slusis, quæ portum ha-
 beret apertissimum, sese communiuit: Bruggenses & reliquam Flandriam immisisit fru-
 gibus alens. Sed quum Albertus dux Saxoniz oppidulum Dam occupasset, interclusus
 erat à mari Bruggenses aditus. Tum verò fame acri laboratum est Bruggis: necessi-
 tas subire adegit conditiones qualescunque: quas idem Albertus dux Saxoniz cū me-
 morato Philippo pepigerunt. Interim Philippus Maximiliani regis filius, Karoli Bur-
 gundi ex filia nepos, quum adulesceret, filiam Fernandi Hispaniarum regis coniugem
 20 accepit: Margaretam verò filiam, quam ad ea tempora Karolus Franciæ rex impube-
 rem tenebat, quum filiam ducis Britanniz, dudum Maximiliano regi desponsatam, sa- ^{Rex Maxi-}
 tis rapuisset (nullo obstante publicæ honestatis impedimento) remisit in Flandriā: eam ^{liani sponsam}
 verò idem Fernandus rex filio suo coniugem accepit, facta vicissim puellarū quasi qua- ^{intercipit, &}
 dam permutatione. Rex Hispaniarum iuuenis non diu supererat: Margareta diu man- ^{priorem repu-}
 sit vidua in regno. Philippus iam Brabantiz, Limburgi, Lutzenburgi Burgundiæque ^{diat.}
 dux, cum conthorali sua prolem excitauit. Interim ad Gallorum regem (mortuo Ka-
 rolo) Ludouicum, pridem Aureliani ducem, pactiones interueniunt, vt Philippus, di-
 missio Burgundiæ ducatu, Arthesiam integram recipiat. De titulo adhuc ambigitur, ^{Burgundia vi-}
 rege inficiante deberi illum duci, & illo non omitte[n]te. Hic est in hodiernum status ^{culus in con-}
 30 Burgundiæ: cuius decursum paucis annotandum putauī huic operi, quòd origo Bur- ^{trouersa est.}
 gundionum (vt ostendimus) Wandalia est, quæ ex verusta obliuione absterfam, in lucē
 qualemcunq[ue] reponere contendimus. Ea verò in re quantū perfecimus, alij iudica-
 bunt. Excitandos etiam putauī posteros, vt tali accepta commonitione, diligentius ip-
 si peruestigent quæ deesse nobis videbuntur, ne patiantur illustres patres æterna obli-
 uione lacere sepultos.

Q V I A verò per ea tempora quæ exequuti suprà sumus, attingimus annos, scilicet C A P. 17.
 post natum Christum c c c. & circiter, plus minúsve, tanta fuit per Europam gen-
 tium concursatio, facili rerum scriptores (qui in nobis semper rari erant) cum Roma-
 nis & Gallis, commemoratione magnarum rerum, quæ per Italiam, Gallias, Hispanias
 40 tum siue à Gothis, Hunis, Wandalis, Alanis, Suzuis, Gepidis, abstracti, illisque rebus ^{Wandalis feri-}
 impliciti, neglexerunt interim quæ ad mare Germanicum ab eius regionis Wandalis ^{tores defu-}
 agerentur. Nec Saxo noster in ea parte diligentior, qui & ipse multa suorum regum &
 tempora & nomina & res gestas transiliit. Vnde etiam iacturam passi Wandali, qui per
 ea secula clauerunt, obliuione sunt sepulti. Sigibertus tamen Gallicus commemorat
 Winulos (sic enim corrupto vocabulo Wandali, maxime à Gallis, mollitiem linguæ se-
 quentibus dicebantur) regnante iam Francis Dagoberto, circa sexcentessimum
 quadragesimum annum post natum Christum. Hoc ergo tempore, Winuli, qui tene-
 rent ea tempestate eam quæ nunc est Magdeburgensis & Halberstadtensis provincia,
 magno agmine ingressi Turingiam, tum Francis parentem, vastauerunt, & omnia ferro
 50 & igni pessundederunt. Sed quum Dagobertus expeditis copiis ad Rhenum vsque
 descendisset, hostibus obuiam iturus, Saxones ad eum mittunt, oratū vt tributo, quod
 patri filioque hætenus pendissent, leuarentur: id erat quingentorum per annos sin-
 gulos boum. Si id à rege impetrarent, suis se impensis atque armis faciliè Wandalos re-
 pulsuros. Vrebat indomitum populum ignominia[m] magis quàm tributorum onus. Co-
 ditione admissa pensum est remissum Saxonibus. Illi quotidianos hostes aggrediuntur ^{Saxones Wan-}
 60 ^{dalis resistunt.}

Wandalos: & à Turingia repulſos in ſuaſe recipere compellunt. Non tùm contem-
nenda videbantur Wandalorum arma: quibus tantum erat fiducia, vt potentiſſimum
Franciæ regem auderent laceſſere. Sed hac breui commemoratione per tranſitum ſa-
cta, libet alterius hiſtorici teſtimonio, latitudinem gentis & magnitudinem nationis o-
ſtendere. Quamvis enim in principio de antiquitate & magnitudine veterum teſtimo-
nia induximus, non ſunt contemnendi recentiores: adiuuant enim fidem vacillantem,
& adiuuantur ipſi & emendantur, veteribus collati. *Helmoldus* iſe eſt, cuius teſtimo-
nium aduocamus, ſub Friderico 1. nouellæ eccleſiæ Lubicenſi retexens Wandaliz
(quam ille, vt cæteri, Sclauiam vocat) latitudinem & antiquitatem. Sclauorum, inquit,
populi ſunt habitantes in littore Baltici maris: ſinus autem huius maris ab occidentali
oceanò, interpoſita Cherſoneſo Cimbrica (quæ vtrunq; dirimit) orientem verſus
porrigitur: appellatus ideo Balticus, eo quòd in modum baltei, longo tractu per Scythi-
cas regiones tendatur viſque in Græciam. Hic patere vt bona venia interfari *Helmoldus*
liceat. Balteus ille qualis ſit non prout intello: nam quòd mare noſtrum porrigatur
in Græciam non credo: nam deſcriptiones geographorum & coſmographorum aliud
docent, & commeanunt contra te loquuntur teſtimonia. Nam ex Ruſſia in Suediam
itinere peſeſtri perueniunt, & ex Liuania in Letuaniam, & ruſſi Poloniam: nullum
mare. Vbi eſt ergo balteus in Græciam? Balticum autem mare dicitur à Baltia peninſu-
la, quæ tria cõtinet aquilonis regna, Daniam, Suediam, Norwagiam. Teſtis eſt Plinius,
qui ſuos introducit auctores. Non ergo à balteo, quem tu fingis, ſed à Baltia peninſula
appellatur mare Balticum. Proſequitur nunc teſtis noſter. Idemque mare Barbari, ſeu
pelagus Scythicum appellatur, à gentibus, quas alluit, barbaricis. Addo, appellatur &
Germanicum, Suæuicum, & Sarmaticum. Teſtis eſt Cornelius Tacitus, diligentiſſimus
Germaniz luſtrator.

CAP. 18.

Ho c mare, inquit *Helmoldus*, multæ circumſedent gentes atque nationes. Dani
ſiquidem, & Sueones (quos Normannos vocamus) ſeptentrionale litus & omnes in eo
continent inſulas: at litus australe Sclauorum incolunt nationes. Quorum ab oriente
primi ſunt Ruſſi, deinde Poloni, habentes à ſeptentrione Pruſſos, gentem moribus & lin-
gua diſcrepantem: ab auctro Bohemos, & qui dicuntur Morali (nunc Moraui) inde
Carinthe atq; Sorabi. Quòd ſi adieceris Vngariam in partem Sclauoniæ, vt quidam vo-
lunt (quia nec habitu nec lingua diſcrepat) eo uſq; latitudo Sclauicæ linguæ excreſcit, vt
pene careat aſſimilatione. Hæc ſunt omnia *Helmoldi*. In quibus lector attende, quod de
Vngaris ait, fidẽ non meretur: teſtantur enim omnes lingua diſcrepare Vngaros à Scla-
uis. Tenemus tempora proſectionis Vngarorum ex Scythia ſua: Sclau autem ab omni
memoria ſuam regionem ad Sarmaticos campos tenuerunt. Nullam igitur de Vngaris
admittimus mentionem, quum de Wandaliſ loquimur. Proſequitur teſtis, Omnes, in-
quit, hæ nationes, præter Pruſſos, Chriſtianitatis titulo decorantur: diu enim eſt ex quo
Ruſſia credidit. Ruſſia autem vocatur à Danis Oſtrogard, eo quòd in oriẽte poſita, om-
nibus abundat bonis. Ea etiã Cunigard dicitur, eo quòd ibi ſedes Hunorum aliquando
fuerit: huius metropolis ciuitas eſt Chue. Quibus autem doctõribus ad fidem venerit,
minimè compertum habemus, niſi quòd in omnibus obſeruantiis ſuis Græcos magis
quàm Latinos imitari videntur. Pruſſi necdũ ea ætate lumen fidei acceperũt: homines
multis naturalibus bonis præditi, humaniſſimi erga neceſſitatem patientes: qui etiã obuiam
tendunt iis qui in mari periclitantur, vel qui à piratis infeſtantur, vt eis ſubueniãt.
Aurũ & argentum pro minimo ducunt, pelibus abundat peregrinis: quarũ odor lethi-
ferum noſtro orbi ſuperbiæ venenum propinauit. Et illi quidẽ vt ſtercora hæc habent,
ad noſtram credo damnationem, qui ad marturinam veſtem anhelamus quaſi ad ſum-
mam beatitudinẽ. Itaq; pro laneis indumentis, quos nos appellamus Faldones, illi offe-
runt tam preciosos marturos. Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in mori-
bus, ſi haberent ſolam fidem Chriſti: cuius prædicatores immaniter proſequentur. Ap-
ud illos martyrio coronatus eſt illuſtris Bohemiæ episcopus Adelbertus. Viſque hodie
profecto inter illos quum omnia cætera communia ſint cum noſtris, ſolus acceſſus luo-
rum & fontium (quos autumant pollui Chriſtianorum acceſſus) prohibetur. Carnes iu-
mentorum illis pro cibo ſunt: quorum lacte & cruore vtũtur in potu, ita vt inebriari di-
cantur. Homines carulei, facie rubra, & citrini, præterea inacceſſi paludibus: nullũ inter
ſe do-

*Helmoldus
hiſtoricus re-
periturus.*

*Balticum ma-
re vocat, ex
que nomina
habet.*

*Ruſſi Chriſti-
ani non Roma-
ni ſunt.*

*Proſerum hu-
mani mores
adſcribuntur
eius.*

se dominum patiuntur. Vngaros transeo: quorum aduentum in has terras, quas Pannonias dixere veteres, compertum habemus. Solita mansio exterarum nationum. Ibi Gothi, Huni, Gepidæ: ibi Heruli, Longobardi, & iterum Huni confedere: donec à Magno Karolo oppressi, sedes venientibus Vngaris vacuefecere. Carinthe proximi sunt Bauaris, homines diuino cultui dediti: nec est vlla gens honestior, & in cultu Dei & sacerdotum veneratione deuotior.

Pannonia multis aduenis patuit.

PROSEQVITVR deinde testis noster. Bohemia regem habet, & viros bellicosos: plena est ecclesiis & religione diuina. Polonia magna Sclauorum provincia (cuius

Polonorum regio & merces.

10 *tus:* nunc ducibus gubernatur. Seruit & ipsa (sicut Bohemia) sub tributo Imperatoris maiestati. Est autem Bohemis atque Polonis eadem armorum facies, & bellandi confuetudo. Quoties enim ad externa bella vocantur, fortes quidem sunt in congressu, sed in rapinis & mortibus crudelissimi: non monasteriis, non ecclesiis, minus cæmeteriis parcunt. Sed neque alia ratione peregrinis bellis implicantur, nisi conditionibus admisis, ut substantiæ quas sacrorum locorum tutio comprehendit, direptionibus publicentur. Vnde etiam contingit ut propter auaritatem prædaram, amicissimis sæpe abutantur velut hostibus: ob quod rarissimè ad quaslibet bellorum necessitates asciscuntur. Hæc de Bohemis atque Polonis & cæteris orientalibus Wandalis, omnia ad verbum sunt Helmodi, præter illud quod de Vngaria inserui. Quæ ideo repetenda putavi, ut illorum temporum statum agnoscamus, & vnus gentis Wandolorum latissimam nationem illius testimonio comprobemus. Fecimus verò loqui testem ante ortum suum & vera tempora, quod firmare oportebat multis testimoniis fidem de vna latissima gentis natione: quod etiam hodie difficulter multi in fidem accipiunt. Adiungit etiam hoc: Vbi ergo Polonia finem facit, peruenitur ad amplissimam Sclauorum provinciam, eorum qui antiquitus Wandali, nunc autem Wini seu Winuli appellantur. Horum primi sunt Pomerani, quorum sedes protenditur vsq; ad Oderam. Est autem Odera diuissimus amnis Sclauicæ regionis: & oritur in profundissimo saltu Morahorum, qui sunt ab oriente Bohemiar, vbi & Albis fortitur principium. Nec longis inuicem distant spatiis: sed diuerso currunt meatu. Albis enim in occasum ruens, primo impetu Bohemos alluit cum Sorabis: medio cursu Sclausos dirimit à Saxonibus: nouissimè Hamburgensem provinciam diuidens à Brementis, victor oceanum ingreditur Britannicum. Odera autem vergens in Boream, transit per medios Winulorum populos, diuidens Pomeranos à Willis. In huius ostio, quæ Balticum alluit pelagus, quondam fuit nobilissima ciuitas quam Winetram dixere. Nam inde riuo nomen coniectura est remansisse, ut Diuinow appelleretur, nullo extante flumine cui respondeat: quò modo Panis & Suzuuus suum ad exitum, post magnum lacum nomē recipiunt quod pridem habuere, sed in lacu amiserunt. Diuinow autem ex lacu riuus nisi ab vrbe nomen fortiat, non apparet vnde enascitur: præsertim quid dicat Helmodus, ad exitū Oderæ in mare fuisse illam ciuitatē: ut responderit riuus Oderę, sed nomen ab illo flumine non teneat. Cæterum verisimile est ab ea quondā florente vrbe tenuisse: cuius hodie ne vlla remansere vestigia. Mirum autē quod Saxo noster, antiquissima repertens tempora, nullā illius facit mentionē. Hæc interiecta sunt testimonio Helmodi, qui deinde subsequens profectur, Fuit ciuitas, inquit, olim nobilissima Wineta, præstans celeberrimam stationem barbaris & Græcis in circuitu. De cuius præconio vrbis, quia magna quædam & vix credibilia recitantur, libet aliqua commemorare digna relatu.

Pomerani Winuli seu Wandali sunt.

Fluminis Albi ex Odera cursus.

Wineta vrbs quondam antiquissima, hodie non remansit habet.

30 FVIT sanè maxima, inquit, omnium quas Europa claudit ciuitatum, quam incolit aliis permixti gentibus Græci cum barbaris (nam & aduenæ Saxones parè cohæbitandi licentiam acceperunt) si tantū Christianitatis titulū ibi commorantes non publicarent. Omnes enim ad excidium eiusdē vrbis paganis ritibus aberantur: cæteris moribus & hospitalitate nulla gens honestior aut benignior potuit inueniri. Ciuitas illa mercibus omnium nationum locuples, nihil non habuit iocundi aut rari. Hanc ciuitatem opulentissimam quidam Danorum rex maxima classe stipatus, funditus euertisse memoratur: præsto sunt adhuc antiquæ ciuitatis illius monumēta. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturæ. Tribus enim freis alluitur ea insula: quorū aium esse viridissimæ speciei, alterum subalbidæ, tertium motu furibūdo perpetuis sæuit tempestatib. Eam vrbe dixere Winetā, ab gēte (cuius solo tenebatur) Winitorū: siue gentē ab vrbe traxisse cognomē

CAP. 20.

dicatur. Subuerſam autem ciuili diſcordia: quæ omnium vrbium peſtis eſt pernicioſiſſima. Sic enim perierunt maximæ vrbes quæ à ſeculo flourerūt: nam Gothi, Wandalī, Saxones, quicūq; alij eam incolere, in ſe verſi, dum ſibi quiſque primatum vendicaret, effecere vt opulentiſſima vrbis bello preſſa vaſtaretur, & ſolo æquaretur. Nam Gothi qui habitauerūt, gentis ſuæ in Suedia regem Haraldum implorauerunt, autem in ſocietate belli euocauit Hemmingum Danorum regem, qui tempora contigit vicina Karolo Francorum & Germanorum regi, poſt etiam imperanti. Qui reges iunctis armis impugnatā ciuitatem expugnarunt, milibus diripiendam tradiderunt, & deinde ſolo æquarunt. Quod autem huius expeditionis nullam faciat Saxo Danicus ſcriptor mentionem, ab incuria temporum venit, quæ minus ſunt in eius hiſtoria explicata. Huius excidio ciuitatis excitatam crediderim in Gothlandiam eam quæ nunc viſitur Wiſbu, olim (vt cerni poteſt) opulentiſſimam, & poſt Winetam euerſam. Emporium vniuerſarum in circuitu nationum, Gothorum, Danorum, Wandalorum, Saxonum, Sembrothum, Pruſſorum, Eſtonum, & ſi quæ tunc alix florebant. Nam Græcos (quos commemorat Helmolduſ) ad hoc maris brachium quomodo pertingere potuerint, priuſ nō video: longè enim ad Mediterraneum Græcia recedit, ad litus Europæ boreale, quod eſt nobis (in aquilone morantibus) meridionale. Teſtantur nobilem antiquitatem vrbis Wiſbu teſtudinatæ domus, ianux ferratæ, ex cupro fenestræ, & quod ius maritimum etiam hodie inde ferunt expectandum. Sunt & alij Wandalorum populi, qui intra Oderam & Albim degunt, longeq; ſinu in aſtrum protendunt: ſicut Heruli, vel Eueldi, qui Habelā fluiuium & Doxam incolunt: Lembuſi & Winuli Stoderani, cum multis aliis. Poſt Oderæ ergo leuem meatum, & varios Pomeranorum populos, ad occidentalem plagam occurrit Winulorum prouincia, eorum qui Tolenzi ſiue Rethari dicuntur. Ciuitas eorum vulgaſſima Rethere, ſedes idololatriæ. Templum ibi magnum dæmonibus conſtruetum, quorum princeps eſt Radegaſt: ſimulachrum eius auro, lectus eius oſtro paratus. Ciuitas ipſa nouem habet portas, vndique lacu profundo incluſas. Pons ligneus tranſitum præbet, per quem tantum ſacrificantibus aut reſponſa petentibus via conceditur. Deinde venit ad Circipanos ſiue Kiſſinos, quos à Tolenzi & Rethri ſeparat flumen Panis, & ciuitas Wineta, Kiſſini, & Recipani: cis Panim Tolenzi, & Rethri trās Panim habitant. Hos quatuor populos à fortitudine Wiſſos ſiue Luticios appellant. Ultra illos ſunt Lingones & Wernaui, hos ſequuntur Obotriti: ciuitas eorum Mikilinborg. Inde verſus nos Polabii: ciuitas eorum Racisborg, nunc Razeburgum. Inde tranſitur fluiuius Trauenz, in noſtram Wagrienſem prouinciam: quæ (vt ſuprà diximus) iam appellatur Hoſſatia. Ciuitas huius prouinciæ quondam fuit Aldenburgum maritima.

CAP. 21.

*Infula quas
Sclau incolit*

Sunt & inſulæ Baltici maris, quæ incoluntur à Sclauis: quarum vna Fimbria vocatur: ego Cimbriam autumo ab antiquo dici. Hæc eſt oppoſita Wagriis, ita vt videri poſſit ab Aldenburgo. Altera inſula longè maior contra Wiſſos poſita, quam incolunt Rani (qui & Rugiani) gens fortiſſima Sclauorum, qui ſoli habent regem: extra quorum ſententiam nihil agi de publicis rebus fas eſt. Adeo metuuntur propter familiaritatem decorum (vel potius dæmonum) quos maiori præ cæteris cultura venerantur. Hi ſunt omnes Winulorū populi diſſuſi, per regiones, & prouincias, & inſulas maris. Omne hoc hominum genus idololatriæ deditum, vagum ſemper & mobile, piraticas exercēs prædas, ex vna parte Danis, ex altera Saxonibus inſectum. Sæpius ergo multisq; modis magnorum Imperatorum & ſacerdotum ſolertia tentatum eſt, ſi gentes illæ rebelles & incedulæ, poſſent aliquatenus ad agnitionem diuini nominis & credulitatis gratiam adduci. Hæc ſunt ad verbum Helmolſi ſuper hac gente teſtimonia. Vellem limites ad aſtrum quoque dixiſſet, quos ſignauit ab oriente in occidentum & aquilonem. Certe ſunt tamen & euidentia documenta, quod ex Polonia in Sleſiam, & inde in Marchiam, nouam & veterem, per Magdeburgenſem & Halberſtadenſem diocēſes, vſque ad Hercynios montes, & inde ad Viſurgum fluiuium, in occidentum, omnem eam prouinciam fuiſſe Wandalorum. Sed Saxones deſcendentes montibus à meridie, & tranſeuntes Viſurgum ab occidente, paulatim pulſis Wandaliſ ſuam ſecere prouinciam: donec per incrementa temporum idem facerent in Marchia memorata, & in omni prouincia maritima, quæ hodie & linguam & mores præfert Saxonum tota.

CAP. 22.

De ciuitatibus autem præcipuis, quas in gente fuiſſe memorat Helmolduſ, Aldenburgum

burgum nouimus in Wagria, nunc Holsatia: Racisburgum quoque iam (ut aliam quoque memoratam) cernimus ad rusticam uilitatem posita ciuitate degenerasse. *Miklinborg* transit in vicinam Wismariam. Sed *Rethre* ac *Wineta* quæ fuerint ambigimus. De *Rethre* metropoli mediterranea, suspicarer olim ibi fuisse ubi nunc Brandenburgum, septa paludibus & riuibus: nisi iam per tempora Helmoldi dudum illa mutasset & religionem & linguam. Primus enim Henricus Romanorum rex eam fecit Saxonum coloniam, constituto ibi marchione: quod dicemus. Hic autem testis noster loquitur de vrbe, quæ illius tempore maneret in paganismo. Ergo *Rethram* in ea terra quæ nunc Stargardia dicitur, ad lacum magnum & locum Rabele fuisse crediderim (quod nomen Stargard Wandalicum, appellatiua denominatione insinuat) magnam & antiquam ciuitatē, cui proprium fuerit nomen *Rethre*. De *Wineta* quærimus, illustri quondam vrbe: quam (ut testis noster commemorat) olim florentissimam, & omnibus Europæis urbibus incomparabilem, nisi ad exitum riuus Diuinow in mare fuisse dicamus, *Archon* aut *Iulinū* extitisse dicemus: quas ambas Danorum reges exinauerunt. De nomine autem hoc comperit habemus, quod præclaras Wandaliæ vrbes alia Dani, alia Wandali nūcupatione habuere. Quam enim Wandali dixerunt Stargard, Saxones Aldenburg, Dani vocauerunt Brannefiam. Ita fieri potuit, ut quam Danicus scriptor appellauit vel *Archon* in Rugia, vel *Iulinum* in cōtinentē, Wandali dixerint sua lingua *Wineta*. In rebus enim obsecuris cōiecturæ sit locus. De *Archon* prompta est cogitatio, quod ea fuerit in insula Rugia, quæ diuerso latere variis alluitur fretis: quod ille commemorabat in vrbe mirabile. Hæc fuerit non iniuncta cum teste confabulatio, quod eruēdis antiquitatibus (ubi deficient annales) ad cōiecturas recurrere uenia est & licentia.

- HANC gentem, præsertim maritimam, assidua cum Danis bella gessisse tradit Saxo, Daniæ gentis historicus. Ad quam etiam fertur penetrasse Magnus ille Imperator Karolus, domitis per multa tempora Saxonibus: postquam Tassilonem Bauariæ ducē, post Longobardorum in Italia subactionem, bella pro Desiderio (cuius Tassilo teneret filiam) renouantem compressisset: & post primam de ditionem in perfidia deprehensum, reum læsæ maiestatis iudicasset, & ad vitam monasticā cum filio tonsurari iussisset. Prius quam Hunos Bauariis suppetias ferentes attingeret, Wilfos gentem Wandalarum qualicunq; occasione oppugnare aggreditur: vno sed grandi prælio ita eam gentem perdomuit, ut in reliquum tempus imperata se facturos pollicerentur. Wilfos autem ad Hanciam fluuium habitare, nomine ipso prodit oppidum Wilfenacum. Erat tum post natum Christum, datamq; mundo salutem, annus DCC LXXIX. quū (ut diximus) Karolus mortuus in Wilfos, pontes duos strauit super Albim fluuium, & vtrinque firmavit præsidia, ne ab hostibus ad intercludendum reditum occuparentur. Ingressus autem prouinciam, late omnem terram populatur: nullo fidente ex aduerso aciem regi potentissimū opponere, sperantibus terræ habitatoribus, quum ipsi in inuis paludibus tuti consisterent, breui futurum ut abirent. Ille autem non segniter oppugnationibus insistens, coegit hostes ad ditionem. Nam autem religionis ab illo in pactis mentio sit habita, annales non præferunt: nisi quod promptum est pendere, non tam breui populum ad religionem cogi potuisse: recolentibus quantum temporis atq; laboris sit impensum in subigendis ad salutis sacramenta Saxonibus. Quo tempore Obotriti querimoniam regi super congenitilibus detulerunt, quod iam illi ducibus Karoli in Saxonia belligerantibus conciliati, regno Franciæ confederati haberentur. Ad quod prælium pro Obotritis euocati a ducibus eiusdem regis Saxones, aderant quidem corpore, sed non satis fidam operam præstiterunt, quod iniquis adhuc animis iugum Gallicum paterentur. Nam antè non quieuerunt, quam ab actio iugo temporalis imperij, episcopis permitterentur, & diuina solum religione cōstringi viderentur: quamuis & illis temporalis etiam gladij potestas non deesset. Sed suffecit Saxonibus ad speciem exhibita libertas, quod regem & exactorem tributorum non paterentur. Longus quidem labor in edomandis ad iuga Christi Saxonibus: sed longè maior ad subigendas Danorum, Normannorum atque Suedorum nationes: quod in Metropoli nostra satis ostendimus.

IN DE verò Magno Karolo iam per mortem subactō, quum filius eius Ludouicus Imperio & regno succedens, Francordiæ conuentum haberet Imperij, venire in eum locum principes Wilforum duo fratres, ætate iuuenes, fiducia sedetum, ad Imperatorē,

*Nomina tribu-
tatum Wan-
daliæ.*

*Eadem oppida
varie à variis
populis appel-
lantur.*

*Locum cōiectu-
ra.*

CAP. 25.

*Wilfi à Carolo
Magno de-
uicti.*

789.

Obotriti.

*Vel autem nō
fuit: quod regni
meum non est
de hoc mōdo.*

CAP. 24.

Imperator ar-
biter infra-
na de regno
contentione.

cumq; arbitrum inter se de paterna successione & regno elegerunt: quum amborum pa-
ter moriens, ætatis iura sequutus, præfessisset maiorem: sed is per ignauiam regno impar,
à populo improbat, præferente ad omnia minorem. In tanta autem disceptatione Lu-
douicus Imperator arbiter factus, quum studia populi cognosceret, minori regnum ad-
iudicauit, seniore aliis in locum conditionibus quietato: datisq; muneribus, eos ad pro-
pria pacatos remisit. Sed de religione nihil tum actum est. Nam inter omnes borealium
nationum populos sola Wandalorum provincia remansit cæteris durior, & ad creden-
dum tardior. Sunt autem multi (vt ostendimus) Wandalorum populi: quorū qui dicun-
tur Winuli, magna ex parte respiciunt parrochiam Hamburgensem. Nam præter hono-
rem metropolitanæ sedis, (qua omnes nationes siue regna complectitur aquilonis) ha-
buit Hamburgensis ecclesia præscriptos terminos suæ parrochiæ, vltimam videlicet par-
tem Saxoniz, quæ est trans Albim, continens tres populos, Thietmarcos, Holtatos, Stur-
marios: inde extenduntur termini ad Winitos, eos qui dicuntur Wagri, Obortici, Kissi-
ni, Circipani, vsque ad flumen Panim & urbem Demyn. Ibi erat limes Hamburgensis
parrochiæ. Non caret ergo admiratione, quod dignissimi præfules & euangelici prædi-
catorum ingens efferebat (studium) Wandalorum curam tantopere dissimulauerint, vt nec
per se nec per ministros aliquem in eis fructum fecisse legantur. Effecit hoc (vt existimo)
populi illius inuincibilis duritia, non prædicatorum corporum: quibus animus & erga gen-
tium salutem ita ardens fuit affectus, vt nec opibus nec vitæ pepercerint, si qua vnquam
spes salutis affulisset.

Wandali ferro
ad folem addu-
cuntur.

CAP. 25.

Monachi è
Corbia Picar-
dorum ad Ru-
gians veniunt

TRADIT antiqua veterum relatio, quod temporibus Ludouici I. (is erat rex Ger-
maniz, filius Imperatoris Ludouici) egressi de Corbia monachi sanctitate insignes, gen-
tium sitientes salutem, impenderunt (seipsos ad subeunda pericula pro diuulgatione ver-
bi diuini: peragratisq; multorum Wandalorum prouinciis peruenerint ad Rugianos ma-
ritimos, vbi fomes errorum & sedes fuit idololatriæ. Prædicantes igitur verbum vitæ cum
omni fiducia, omnem illam insulam lucrati Christo feruntur: vbi etiam oratorum fun-
dauert in honorem Domini Saluatoris & in memoriam Sancti Viti, Corbieensis pa-
troni. Postquam autem permittente Deo, mutatis rebus, Rugiani à fide defece-
rant. Pulsi sacrorum & Christianorum, religionem reuerunt in superstitionem. Nam
beatum Vitum, quem nos sanctum martyrem & Christi seruum electum confitemur, ip-
si pro Deo ceperant venerari, creaturam anteponentes creatori. *Suauiter* appella-
runt. Nec erat postea aliqua barbaries sub cælo, quæ Christianos ac sacerdotes magis
exhorreret. Solo nomine sancti Viti gloriabantur: cui etiam templum & simulachrum
amplissimo cultu dedicauerunt, illi primatum deitatis specialiter attribuentes. De om-
nibus quoque prouinciis Wandalorum inde responfa petebantur, & sacrificiorum an-
nua libamina persoluebantur. Sed neque mercatoribus qui fortè illas sedes appulerunt,
fuit vlla facultas sua distrahendi, aut alia comparandi, nisi prius sacrificium Deo suo de-
mercibus persoluant. Flaminem suum non minus quàm regem venerabantur. Ab eo er-
go tempore quo fidei Christianæ primùm renunciauerunt, hæc superstitio apud Ru-
gianos perseuerabat. Sanè populis Wandalorum, & cæteris gentibus fide imbuendis, ma-
gnum præstitit impedimentum ea bellorum tempestas, quæ Normannis tumultuantibus
in omni littore maris defauit, ad Gallias vsque portendens. Porro Normannorum
exercitus collectus erat de fortissimis Danorum, Sueonum Norwagiorumq;: qui vno
prædandi affectu, primò omnium Wandalos (qui proximi videbantur) misere sub iugū:
deinde cætera finitima regna mari terraq; vexabant: quibus de rebus & in Norwagia ple-
nè & in Saxonia ex parte explicuimus. Quibus profecto non parum addiderat virum
e Romanis Imperij diminutio, quæ post tempora senioris Ludouici, prius quidem inter-
stinis bellis est exorta, postea in quatuor diuisa portiones. Omnis primi Karoli latissima
ditio, quatuor regulis subdita regebatur. Constat ergo illo tempore Normannos, per Li-
gerim Turonos succendisse, per Sequanam Parisios obsedisse, Karolum Galliz regem,
adactum armis, vexationem regni auro penso redemisse: vastata deinde ab illis Lotha-
ringia, & Phrisia subacta. Ludouicus autem rex Germaniz Normannos fœderibus sine
prælio, hoc modo retinuit, vt quum Franciam totam vastauerint, regno eius minimè no-
cuerunt. Post cuius mortem omnia turbati ceperunt. Nam Bohemi, Sorabi, Sussi, & ve-

Martyri Chri-
sti templum &
simulacrum in-
perfectione de-
dicatur.

Hoc in Saxo-
niam episcopi
autem viti
mō dabatur.

Normanni qui
corum res
gestæ.

terres

terres Wandali (quos ipse tributarios tum habebat) seruitutis iugum excusserunt.

Post temporum intervalla, regnante Conrado, orta est Vngarorum grauis irru- **CAP. 26.**

prio: qui non solum Saxoniam aliasq; cis Rhenum provincias, verum etiam trans Rhenum Lotharingam & Franciam demoliebantur. Dani quoq; Wandalos auxilio habentes, primo Transalbianos Saxones, deinde flumine transiisso, magno Saxoniam terrore quatiebant. Sed tamen de Ungaris aliquanto nobis repetendum est altius. Zuantho copius ea tempestate Morauorum rex, ditione tenebat Bohemiam, Slesiam Poloniamq; & amicis fublaris de magnitudine ditionis, Imperatori Romano Arnulpho fortissimo principi tributa soluere (quæ aliquandiu soluisset Ludouico Germanicæ regi) pernegabat.

10 Magnò bello petitur: magnis ille nihilominus viribus reluctatur. Varia fortuna sepe sunt
in acie collata: manus: nulla parte confitit victoria, æquis virib. discessum erat. Sed erant
tum Vngari, gens noua, ad repagula quæ illis Morauorum rex obieciasset: nec erant vlla
transcendendi facultas. Imperator, qui in animum induxerat nonnisi victor redire ab

Morauis, vnde cunq; circūspexit auxilia. Audiuit gentem magnam confēdisse ex latere Morauorum, quæ transitus tempora opportuna demoraretur. Misit in eam gentē virum fidum, qui de pactis cum illa loqueretur, gerēdi belli in regem Morauorum: quibus ex sententia Cæsaris constitutis, ipse cum agmine suo profectus transitum Vngaris aperuit: immisitq; hostilem Christianis populis gentem, qui infinitis postea malis provin- ciis afflixerunt. Sed tum opera illorum vñs Imperator præsente in Morauorum regem,

10 bello conflixit magno praelio tantis auctus copiis, suppressit; regem: & multis profunda
tis atque captis, in fugam vertit hostem. Ille elapsus, in profundum solus se recepit saltu:
& proiecitis armis regio; apparuit, ad solitarium quandam se contulit virum, Christo
Iacobi nomine, sanctaeque ecclesiae, sanctaeque civitatis, in fugam esse, non commisit: inquit, in
Morum prae-
lia superant
in crenum fo-
edus.

deuotum: cuius vius contubernio laceratis, in finem vix vite eremiticam vitam impleuit. Moriturus iam de propinquo, primum quis esset aperuit: & in Christi pace quiescens, meliora regna promeruit. Tum Bohemia, Polonia, & Slesia, suum quæque prouincia ducem constituit, liberè viuens: tributa tamen superioritatis agnitione vel modica pendebat Romano Imperio. Tempore ex illo Vngarorum gens Christianas prouincias male habebat. Erat autem circiter nongentesimus à Christo nato annus.

Q V M autem ad Romanum Imperium Henricus dux Saxoniz allectus esset, Ro CAP. 27.

30 manorum rex, Vngarorum infolenissimus ausus magna parte repressus est. Nam gentē
(quod in Saxonia diximus) maximo praelio vicit, docuitq; intra suam consistere provin-
ciam. Bohemos quoque, & Wandalos, Sorabos, ab aliis regibus edomitos, & ceteros

Wandalorum populos no grandi prælio ita perpegit, vt cæteri, qui per pauci reman-
erant, & regi tributum & Deo Christianitatem vltro promitteret. Quo tempore vrbe[m]
Wandalorum primariam Brandenburgum idem Henricus per brumam oppugnauit,
castra figens in glacie: & labore magno expugnauit, arcemq[ue] Minæ firmavit aduerfus
insultus gentis: & præfecit illis viros industrios, qui ad imperata segnes compellerent, &
in fide continerent. Quod initium fuit marchionum, vno principum electorum. Per

eadem tempora idem Henricus urbem quæ Delmborg vocatur, fundavit, in ea monasterium puellarum instituens: quod etiam grandi terrarum dominio locupletavit, donans terram quæ hodie dicitur Aduocatorum. Erant tum ministeriales monialium (qui

nunc sunt Barones) quatuor: quorum hæc sunt nomina, de Gera, de Wida, de Plawis, de Rutze. Deinde cum exercitu Daniam ingressus Henricus, Gormonem regem primo statim impugna perterritus. ut imperata se facturum missio nuncio demandaret. & pacē

supplex deposceret. Sic Henricus victor, apud Sleswicum regni sui terminos ponens, marchionem constituit, & Saxonum coloniam habitare præcepit: quod antea similiter fecisset in solo Wandalico in urbe præcipua Brandenburgo. Sed feliciter cessit in Wan

Deuam al
Henrico sub
Henrico
dinturne fies

dalia quàm in Dania: nam apud Sleswicum cum eius vita finiuit & marchionatus. Quò
enim ille finem viuendi fecisset, Dani iugum quod acceperant, proiecerunt: occiso Mar

chione coloniam Saxonum eiecerunt. Wandali quoque vicini Danis, in antiquam felicitatem receperunt, projecto tributo cum Christianismo.

A memoria autem Ludouici regis Germaniæ Bohemia magna ex parte erat Chri- CAP. 28.

Caesar ut rebel-
lem domaret,
Vngari Christi
fidei hostib. iter
ad captivita-
tem aperuit.

Moravum pra
lio superatus
in cremona se
cessit.

900.
CAP. 27.

Wandali ob
Henrico supe-
rati Christiani
ni sunt.

Memialib. vir-
ginibus domi-
natio ampla
tribuitur.

Danorum ab
Henrico sub
Eorum non
diuturna fides

- CAP. 28.
- Boemi victi
- baptisimū susci-
pere compella-
untur.

gente fuisse lauacrum regenerationis, imperante iam Arnulpho, qui nepos erat Ludouici memorati, ex filio Karlomanno. Equidem fieri potuit ut ante quatuordecim copiarum duces, barones aut comites, sub Ludouico baptizarentur: primus autem inter vnuerſæ provincie generales duces fuerit iste Borsinous. Tempore ex illo Christi fides in Bohemia permansit. Borsinous ergo decimus erat dux, ex primo illo Zetho, à quo illorum annales sumunt principium: quanquam (ut ante monſtrauimus) longè vetustior sit Bohemorum in ſuis montibus incolatus. Iste autem Borsinous moriens filium reliquit Vraſiſlaum. Nam alius etiam filius Spitigneus natu maior, quum exili tempore regnaſſet, moriens fratrem reliquit Bohemice principatum. Vraſiſlaus dux Bohemice rebus præerat, quo tempore 111. Ludouicus Imperium iam teneret Romanum. Reliquit autè moriens filios duos, Wentzſlaum & Bolislaum, diſſimili virtute aduſcentes. Nam Wentzſlaus incredibili deuotione fidem Chriſti ambiebat: frater vix nomine ipſo paſſus dici Chriſtianus, ſeculi vanitates antepoſuit religioni: iuſtitiæ non æquo & bono, ſed armis metiebatur & viribus. Wentzſlaus quotidie profecit in viis iuſtitie, vſque adeo ut cunctis amabilis pro modeſtia & religione videretur: tantumq; emeruit apud Deum, ut ſignis aliquot viuens clareſceret. Nata eſt inde fraterna ex virtute æmulatione: nam Bolislaus, ſtimulante matre, dum eleemoſynarum largitorem prodigere paternas opes acculaſſet, inſurgens fratrem oppreſſit. Ille ad meliora tranſlatus, promeruit amplioribus etiam ſignis clareſcere, ut breui Sanctorum in catalogum tranſcriberetur. Bolislaus ſacrilagus quum poſt fratrem cæſum aliquandiu rebus præuiſſet, moriens reliquit filios Bolislaū & Stratiqatem. Bolislaus filius, patruo quam patri ſimilior, virtute amplexatus, per veſtigia patru, Deo deuotus, hominibus iuſtus (ut erat) apparebat. Stratiqates aſcribitur in clerum: & dum ad epiſcopatum eligitur, contemplit, quod non is quem depoſceret, locus videretur. Inde verò quum pertinaciter locum alium ambiret, & pro generis dignitate repelli non poſſet, à Moguntino archiepiſcopo tentatur conſecrari. Sed venit illi pro benedictione maledictio: nam ſub manibus conſecratoris arreptus à dæmonio, diuq; tortus in ea vexatione, infelice in animam exhalauit. Bolislaus filium ſui nominis reliquit tertium Bolislaum. Rebus Bohemicis tum ſubterendi inſignis ciuitas Craconia: ut ſolent limites regnorum, variante fortuna, vel protendi vel breuiari. Quum autem tertius Bolislaus præeſſet, Meſco dux Polonice, contempta Bohemice aduſcentia, Cracouiã intercepti, ſuoq; iuri denuo conſociauit. Venitur ob eam rem ad graue bellū, multa inuicem irrogantur ferro & flammis incommoda, multa pridem & hominum cædes: demū ex procerum alternæ ditionis inſtantia, fit colloquiū inter duces de legibus pacis. Cum illis Bohemus ex animo intendit, minus cauuit inſidias: ibi enim à Polono Meſcone nihil tale timens opprimitur. Filios hic reliquit Iamirem & Vdalticum. Iamires natu maior patri ſuccedit in ditione. Vdalticus externam amplexus militiam, Henricum ſequitur Romanorum regem, cum qui primus ex domo Saxonice conſcendit hoc culmen. Quum audiret patriam à Polonis laborare, impetrata ab rege venia Bohemiam repetiuit: & magno labore repreſſis hoſtibus, fratrem regno non idoneum excecauit, ne quando ad reſumendum conaretur: ipſeq; præſuit cum plurima laude rebus Bohemicis.

CAP. 29. AD Polonice deinde res introducendas cōuertamur, quæ ut Bohemice, ita illæ quoque nobis cum ſuſcepto Chriſtianismo inclaruſerunt. Ex illo enim tempore cum principibus noſtris verſabantur, & cœperunt inclareſcere: ut nomen haberet, qui prius eſſent incogniti. Meſco dux præerat Polonis ea tempeſtate, quum Henricus Romanum teneret regnum. Sed ille armis intentus, minus ad religionem inclinabat: filium habebat Bolislaum. nam hoc nomen tum erat in omni ea gente venerabile, ut & Bohemice & Poloni principes illo frequentius vterentur. Iuuenem hunc optime indolis aggreditur Adelbertus Pragenſis epiſcopus, vir in diuina religione ſeruentiſſimus: & agrum bonum naſtus, in quo conderet diuini ſemen verbi, Bolislaum in fide Chriſti erudiuit: adeoq; profecit, ut breui faceret conſummatum Chriſtianū. Interim patre mortuo, rebus gerendis præerat per Poloniam Bolislaus. Adelbertus epiſcopus profectus in Gentes, Chriſtum vbi-que euangelizabat. Peruenit ad Pruſſos: illis quoque cepit nomen Chriſti, cum religione & promiſſione immortalis regni proponere. Sed quid vis apud barbaros? Modeſtia & manſuetudo viri aliquandiu eos à crudelitate frænabat: vbi verò incruduere, virum aggreſſi ſanctiſſimum, trucidabant, martyrio coronantes. Bolislaus vbi audiuit maſcatū à ſuiſ-

*Boemia duci
ſeruit.*

Vraſiſlaus.

*Frater fratris
Cainica mu-
dua occidit.*

*Epiſcopus ſeri-
uiculus male
perit.*

*Meſco Polono
patriam Boe-
mice iugo libe-
rat, & Boe-
mum dolo in-
terfici.*

*Frater fra-
tre excacato
dominatum
occupat.*

*Bolislaum Po-
lonum Adel-
bertus Chriſti
lucraſcit.*

à seuissimis patrem optimum (cui hoc ille debebat quòd esset Christianus) indoluit: missq; muneribus, sacrum martyris corpus à perfidissimis mercabatur, tràstulitq; in suam ciuitatem: quo accepto, Cæcili opes & regna maxima sibi uenisse reputabat. Venerat ex Italia nonnulli Christo dediti sacerdotes, qui in gentibus Wandalorum pro Christo cõtenderant euangelizare: sed linguam gentis vernaculam summo prius studio perdiscere constituerant, ne interprete opus esset. Hoc in conatu diu laborantes, confederant in celis non satis à vi & iniuria tutis & communitis. Procurari iussit dux optimus viris bonitæ necessaria. Aduerterant nonnulli latrones, exteris illis viris cum duce esse crebra colloquia, nesciẽtes quid ageretur, dum illi de ratione seminãdi euangelij cum duce loquerentur. Arbitrati magnos esse apud peregrinos, qui longè abiissent à patria, thesauros reconditos, nõctũ aggressi cellas effringunt, viros opprimunt: & vix parum aliquid viatici (quod à duce illi meruerant) auferentes, cum rubore discedũt. Dux autem religiosè tumultulatos, qui in conatu sacri ministerij sunt oppressi, inter martyres (vt erant) pro Christo cæcos meritò illos deputauit. Interim signa multiplicantur ad tumultum Adelberti Episcopi, & martyris fama volat in orbem.

Adelberti pro Christo cæsi corpus magno redimuitur.

Presbyteri & alia egressi in Polonia truci dantur.

10 O T T O interim i. Henrici primi filius, pro rerum gestarum magnitudine cognominatus Magnus, erat in Imperio. Conuersus ad Wandalos, tanta virtute illos constrinxit, vt tributum pendere & Christianismum subire pro vita & patria simul offerrent victori: baptizatusq; est magnus gentilium populus. Ecclesiæ tum primũ in Wandalia cõstruãt. Inde verò postquam reuersus est ab Italia, omne studium incoĩsit ad gentium uocationem, præcipuè Wandalorum, quòd pro sententia illi euenerant omnia, Deo cooperante, & dexteram eius ubiq; roborante. Subactis autè & Christianæ fidei adactis Wandalorum gentibus, Magnus Otto in clytã urbem Magdeburgum super ripam Albis fluminis instaurauit: quam Wandalis metropolim statuens, Adelbertum, summè sanctitatis virum, ibidem consecrari fecit archiepiscopum. Is primus omnium in Magdeburgo ordinatus, duodecim annis strenuè pontificatum administtrauit, multosq; Wandalorũ populos prædicando conuertit. Illi autem archiepiscopatu subiecta est tota Wandalia vsq; ad Panim fluium. Episcopatus suffraganei quinq; : quorum Marsburgum, Cicensis, ad Salam conditæ vrbes, Misina super Albim, Brandenburgum & Huelbergum ad interiora recedunt. Sextus Wandalicæ episcopatus est Aldenburghum: hunc (sicut cæteris) Imperator Otto Magdeburgensi primũ subiuicere decreuerat, propter gentis cognationem: quem tamen Adeldagus Hamburgensis archipræsul, Imperialis cancellarius, pro suo defendit, eo quòd terminus suæ ecclesiæ antiquis priuilegijs Imperatorum esset comprehensus. Est autem Aldenburghum ea quæ Wandalica lingua Starigard (hoc est vrbs antiqua) dicitur, sita in occiduò Baltici maris, in terra Wagriorum: & est terminus Sclauicæ (hoc est Wandalicæ) in ea regione. Hæc autem ciuitas cum prouincia, fortissimis quondam incolebatur viris (eo quòd in fronte totius Wandalicæ posita, contiguos haberet Danorum & Saxonum populos) qui omnes bellorum motus ipsi aut primi inferret, aut aliis inferentibus primi exciperent. Tales enim in ea quãdoq; fuisse reguli perhibentur, qui omnium Obotritorum siue Kislunorum, & eorum qui longè remotiores sunt Imperio, fuerint potiti. Conclusa igitur ac subneruata omni horum natione Wandalorum ab Imperatore, vrbs quoque vetus Aldenburghum inter alias quoq; ad fidem Christi peruenit, & facta est numero fidelium copiosissima.

CAP. 30.

Wandali rursus ad Christi vultu adducuntur.

Magdeburgũ metropolim Wandalorum cum suffraganeis.

Et episcopatus tunc summi est de imperij limitibus bellis.

10 H V I C vrbi tum præcellentissimæ gloriosus Imperator Otto pontificem primũ dedit venerabilem virum Marconem, subdens ei omnem Obotritorum prouinciã, vsq; ad Panim fluium & urbem Demyn: præterea ciuitatem opinatissimam Sleswig, quæ alio nomine Heidebu dicitur, eiusdem curæ delegauit. Eo enim tempore ea vrbs cum adiacente prouincia (quæ scilicet à lacu Sliã ad Eydorã fluium portenditur) Romano Imperio à memoria Henrici, qui pater erat Magni Ottonis, subiacebat: habens terram spaciosam, & frugibus fertilem, sed maximè desertam, eo quòd inter oceanum & Balticum mare sita, crebris incursionum iacturis attereretur. Postquam autem misericordia Dei & virtute Magni Ottonis matura pax omnia possedit, cœperunt habitari deserta Wagricæ & Slesuicensis prouinciæ: nec vllus iam angulus relictus fuerat, qui non esset conspicuus vrribus & vicis, & plerisq; etiã monasteriis. Diu superfluerunt antiquæ illius habitationis clara vestigia, in sylua, quæ à vico Lutellẽborg, per longissimos tractus vsq;

CAP. 31.

Marconem primus Aldenburghensis episcopus.

*Christianismi
per Wandalia
incrementa.*

Sleswicum pertrahitur. Cuius vasta solitudo, & vix penetrabilis, inter maxima sylvarum robora sulcos præterdit, quibus iugera quandoque fuerant disparita: vrbium quoque for mam structura vallorum præterdit. In plærisque etiam riuus, qui propter molendina cõ-
gendis aquis aggeres congesti sunt, ostendunt omnem illum saltum ab hominibus quã-
doque habitatum. Primus igitur huic nouellæ plantationi Marco præfuit episcopus, qui
populos Wagriorum & Obotritorum sacro baptismatis fonte lauit: quo defuncto, Sles-
wicum singulari pontifice honoratur. Aldenburgensem autem sedem suscepit regendâ
venerabilis vir Eguardus: qui multos quoque ex Wandalis conuerit ad Dominum. Or-
dinatus est à sancto Adaldago Hamburgensi archiepiscopo. Creuit ergo populus fide-
lium: nec fuit aliquid quod nouellæ ecclesiæ aduersaretur omni tempore trium Otto-
num, qui omnes pari affectione in eius gentis conuersionem ferebantur. Et repleta est
omnis terra Wagriorum, Obotritorum & Kislínorum provincia, ecclesiis & sacerdoti-
bus, monachis, & Deo dicatis virginibus. Porro Aldenburgenfis ecclesia dedicata fuit in
honorem sancti Iohannis Baptiste: Magnopolensis autem instructa fuit sub patrocínio
sancti Petri, continens monasterium virginum. Fuerunt deinde Aldenburgenfes ponti-
fices, honorabiles regulis & principibus Wandalorum, eo quòd munificentia Magni
principis Ottonis, cum ulati essent temporalium rerum affluentia: vnde possent copiose
largiri, & populorum sibi conciliare fauorem. Dabatur autem pontifici annuo de om-
ni Wagriorum & Obotritorum terra tributum (quod pro decima imputabatur) de
quolibet aratro mensura grani, & quadraginta resticuli lini, & duodecim nuni puri ar-
genti, ad hæc vnus numus, precium colligentis. Wandalicum verò aratrum par boum
& vnus conficit equus. De vrbibus verò & earum prædijs, ac curruum numero, quæ ad
possessionem pontificis pertinebant, non est huius operis explanare: eo quòd vetera in
abolutionem transierunt, & ecce noua sunt omnia. Hæc ad verbum translatâ ex anna-
libus, ad fidem legentium certior.

CAP. 32.

*Dani in-
regem Chris-
tiani autem
eius filio rebel-
lant.*

PRINCIPIVM autem perturbationis rerum Christianarum erat ex Dania. Nam
quum adhuc Magnus Otto superesset, Zuenotto regis Haraldí filius (quem ad sacrum
baptisma Otto victor adiegit) quum videret regni proceres leue iugum Christi portare
cum murmure, indignantes & execrantes Haraldum regem seniore, quòd id oneris
regno & regnicolis imponi passus esset: simul sperans quòd per eam occasionem ad re-
gnum (cuius erat cupidissimus) perueniret, patri rebellauit coniuratione maioris partis
procerum in senem regem Christianum. Igitur vbi inualuit conspiratio, concurrunt ad
arma. Haraldus nihil minus quàm hoc à filio metuens, matri Tiræ Christianissimæ scæ-
minæ (quæ filia fuit Anglorum regis) monumentum & perenne memorabile ad tumu-
lum constituere parabat, defatigans milites suos in opere rustico prouendi de tervis im-
manissima saxa: quod ipsum militum suorum animos à rege auerterat. Quo in opere quã-
desudaret, affertur regi triste nuncium de filij & procerum in se conspiratione propter
Christianissimum, paratos ad arma venire in secum exercitu ad illum improuiso oppræ-
mendum. Vbi audiuit, intermisso opere, quæ pro tempore angustia potuit, arma cõtra-
xit: venientem super se filium expectauit, quum non aliud vnus posceret, nisi vt filium illi
setuarent in prælio (si fieri posset) incolumem. Facta cõgressione, pater vincitur: renoua-
to rursus prælio, eadem fortuna: quum tertia quoque pugna pararetur, interposito collo-
quior res tractatib. agi cepit. Quum interim treugæ cõstituerentur, quib. sisus Haraldus
incuriose ambulabat in nemore: quo in loco ictus sagitta lethaliter, in Iulinum Wanda-
liæ oppidum (q. filio minime fideret) se iussit deportari. Ciuitas quidem gentium idolis
adhuc dedita, sed Haraldo tamen regi Christiano peramica: cui etiã ille plus fidei tribuit
quàm filio, treugarũ inducias violari passo. Non aut diu rex vulneri superfuit: sed quò eff-
lasset spiritum, reductus in Daniam, regio funere in Roschildiam tumulatur. Sed ad id,
cuius rei gratia introducta est Danorum regis mentio, aliquando veniatur.

CAP. 33.

*Aburda ety-
mologia ex
quadam syl-
labarum simili-
tudine sumpta*

EGREGIÆ quondam vrbis Iulini, in Wandalico solo ad litus maris Germanici,
nunc vilissimi oppidi speciem ægrè seruantis mentionem sine laude transire non debe-
mus, vt mortaliũ rerum specimen præcipuum in eius ruina intueamur. Tradit Iulinum
ab Iulio Cæsare fundatore nomen habuisse: quomodo Wolgastum, Iuliam Augustam
olim vocitari, & Demyn, quasi dominam mundi, & Tribuzelfz, quasi tributum Cæsaris,
& Robel, quasi rebellionē. Sed fuerint istæ consonantiæ in lingua Wandalica ad Latinã
(quo

(quo modo & in aliis) fortuitæ: certè ab Iulio Cæsare imposita nomina certum est non fuisse. Nam ille bis transito Rheno ex Gallis tetigit Germaniam: sed statim rediit reductis copiis, per pontes quos in flumine strauit. Testis est ille ipse in suis cõmentariis. Nec Romani duces post illum tenuerunt terras vnquam vltra Albim, quem dedit Augustus limitem Romano imperio: testis Strabo. Si tamen memorata nomina contendis esse origine Latina, fieri potuit vt Wandalicæ nationis principes, cupidi visendarum regionũ, Albimq; transeuntes aliquandiu militauerint per Germaniam Druso Neroni Augusti priuigno, & Drusi filio Germanico, aliisq; præsidibus: qui regressi narrantes quæ viderint, & nomina Latina ad imitationem Romanorum, suis indiderint castellis. Eius transi-

10 tionis testes sunt Strabo, Cornelius Tacitus, in Augusta historia. Erat Iulinum præclarum illa ætate Wandalarum emporium, tantis opibus, tantis mercatorum negotiis frequens, vt vix aliud par illi tum Europa videret, Constantinopoli semper excepta, quæ tum florebat. Ibi Russi, Dani, Sembi, Saxones, & ipsi Wandali, singulæ quoque gentes suos vicos & plateas incolebant: nulli præclusum municipium, nisi qui de Christianismo sermones fereret. Hæc erat ingredientium terra marique lex, vt omnia pacata inuenirent, si non de religione verbum facerent. Iam Haraldi filius Zuenotto Danicæ regnũ, proiecto populariter Christianismo, cognomine pariter, quod illi additum erat honoris gratia in baptismo, abiecto, moderabatur: iam enim iniuriam ducebat, si quis illum de cætero Zuenotro neminem vocitaret. Ergo bellum ante omnes indicit Wandalis, patris

20 sui, iam hostis, receptatoribus: nec illi segnes excipiunt, animo & opibus non impares. Fit pugna (vt frequenter) navalis: diu communi Marte volauit victoria: demum Wandalarum nauibus infedit. Captus rex in prælio abducitur in Wandaliæ: graui ære per interuallum persoluto, redimitur. Pristina bella renouat: eadem illum, quæ prius, fortuna insequitur, vindicæ Deo iniuriam reiectæ religionis. Iam pristina redemptione exinanitis regni thesauris, quum in promptu aurum non adesset, datis vadibus, & priorum in regno procerum filius obsidibus, regreditur, nec sic quieturus: nam tertio quoque belli sortem in eisdem statuit hostes experiri. Iam cautiore futurus, omnia diligenter collustrabat. Nocturnis classem vigilis, circumductis scaphis, iussit velut castra circuire, ne quid intentent hostiles insidias. Viderant hanc regis diligentiam Iulinenfes Wandali, &

30 ex tempore consilium mutuantur. Nam quidam ex eis promptiores, vbi Danicæ vigilæ iam ad quietem redibant, sub orituram mox lucem, in scenâ nauicula, quum haberent qui linguam Danicam callerent, prætoriam regis nauim adeunt: vigiles regij sunt ab omnibus crediti, idque assimulant: regis colloquium deposcunt, velut magnæ opportunitatis rem allaturi. Rex arbitratus esse suos excubitores, qui aliquid magni contemplati celeriter disicerent, nihil insidiarum veritus, caput è nauì protulit. Qui autem sermonem in aurem afferret, ait esse secretum non palam efferendum, ne etiam proximi audiant cauendum. Rex ad moturus aurem pectore tenus inclinat loquuturo: statim rapitur in scapham, & ore ocluso, tacito remigio abducitur, priusquam arma quicquam expediat in nocte: nam stabat in ordine paratæ Wandalarum acies. Ita tertio captus rex

40 Iulinum perducitur: manifesta illum vindicta persequente, quòd in parentem impius, & in omnium parentem Deum esset sacrilegus. Iam tertie redemptionis circumspectum impendia, vacuato ærario, ac obsidibus pridem obligatis. Igitur scemina locupletres in regno, regiam sortem commiserat, ipsæ de suis ornamentis aurum contulerunt pro illius redemptione. Qua pietate commonitus rex, iam redemptus, legem de successione sceminarum (quæ iniqua pridem illis erat) maribus exæquauit. Impetitur inde Suecico bello: & iterum vincitur, regnoq; pellitur. Victus, in Norwagiæ regem respexit, & ad illum confugit: sed ab eo contemptus, sensit cum fortuna mutatos amicos. Angliæ regem adit: sed speculator potius quàm exul habitus, cum contumelia dimittitur. Scotiæ quoq; regem perterritat, ibi reperiens qui eius calamitatem miseraretur. Sed tamen septennio ibi habitus hospitaliter, medio tam longo tempore recogitauit quid pateretur, & vnde malorum illi esset origo, de proiecta Christi religione. Eam ex animo complexus resumit, voto concipiens, si vnquam illi reditus esset in patriam, promulgare in populum. Deinde reuocatus in patriam, fidelis permansit Christianus.

INTEREA Wandali iam à temporibus Ottonis 1. ex magna parte Christi fidem receperunt, illi præcipue qui in mediterraneis habitabant: instante à meridie Adelber-

Albis Romani imperij limites.

Iulinum emporium.

Danici nominis Christiani hostis, à Iulinenfis, victus, captus, ex bellum subinde renouat.

Rex per speciem colloquij captus abducitur.

Scemina redimunt regem.

Rex regem pulsu, exilio motus adfugit.

to, primo Magdeburgensi archiepiscopo, qui iam (vt diximus) suos in Wandalia habere cepit suffraganeos, Brandeburgensem, Havelbergensem, cum cæteris quos suprà memorauimus. Ab occidua verò parte Adaldagus, Hamburgensis archiepiscopus, strenuè suæ legationis in gentes obibat officium, ordinatis episcopis in Aldenburgo Wagrig regione. Sed qui ad mare habitabant, ferociores semper erant, non passi ad se penetrare qui fidè Christi disseminaret. Iulinenses enim (quod diximus) lege lata uenerunt ne aduenarum quicquam nouæ religionis mentionem vllam faceret: quo factum est vt omnium illi nouissimi ad Christi fidem peruenirent. Quamquam & mediterranei semel acceptam religionem non satis constanter seruauerant: quod quibus sit factum occasionebus, infra suis temporibus contingemus. Intorsus autem ad orientem, Ottone tertio regnante, Bolislaus Polonorum dux (qui, vt dicemus, Imperio se coniunxerat, recognoscens in eo superioritatem) omnem Wandaliā vsq; ad Oderam suis subiiciens tributis, ad iuga Christi cogebat. Prussis quoque grauis imminerebat: à quibus (quod diximus) corpus sancti Adelberti Pragensis episcopi, quem occiderant, pretio redemit, inq; suam regionem veneratundus adduxit. Cæperat ergo ab illa quoq; parte orientis Christi euangelium rutilare. Sed ab aquilone Wandalis maritimis quis immineret: quod Dani ipsi satis adhuc infirmis erant radicibus, rege Zuenone timidius agente in populo: qui etsi ipse fidem assereret, veritus est tamen proceres durius resistentes adigere iugo fidei, ne (quod formidabat) iterum regno pelleretur. Sed nos in Bohemiam Poloniamq; paucis redeamus, Christiana tempora nacti in illis prouinciis: quæ illorum res illustrare.

Polonia dux Christianissimus armis promouet.

Dani non audet suos ad religionem cogere.

CAP. 35.

Bohemorum regis filium Imperator Otto filiam ex viro suum monasterio rapit.

BOHEMIA per ea tempora ducem habuit Vdalricum, qui per magna tempora i. Ottonis rerum potiebatur. Filium is habuit Bitiscislaum audacem pariter & procacem iuuenem: qui ausus grande facinus, raptu sibi quæsiuit coniugem. Imperator Otto eius nominis 11. vnam ex filiabus suis commendabat sacris virginibus apud Ratisponā Deo seruiantibus, vt (si illi videretur) pariter & illa spōsum deligeret immortalē: alioqui suo tempore nuptui tradendam. Audiuit Bohemus virginem & nobilitate & forma præstantem in monasterio præcludi: irritatur magis ea re, quod minus licere videretur. Patrem virginis interpellare non secebat, quod puellam monasterio à parente deputatam, arbitraretur sibi nequaquam permitti sponsandam. Fretus armis paternis & Bohemice viribus, fidebat raptam defendere. Igitur aggressus magnum facinus, puellam (volentem an nolentem inecitum, magis autem est augurari promptam non valde repugnantem) rapuit, & abduxit ad interiora regni, coniugemq; sibi legitimis nuptiis afciuit. Pater in comparabile nefas detestatus, quod auderet vir Imperio subiectus tantam irrogare & Imperatori & domino suo iniuriam, statuit armis facinus coarguere: itaque magnis viribus duxit in Bohemiam Otto. Occurrit Vdalricus senior cum filio, & ipsi exercitum in armis ducentes. Sed tamen præmiserat Vdalricus viros ætate & moribus graues, qui indignationem Imperatoris verbis & obsequiis tentarent delinire. Venerat post illos Iutta filia, & (quando ita placitum videretur superis) obsecrabat patrem, vt quoniam factam rem ad iniectum nemo reduceret, non committeret vt sanguine innoxiorum nuptias eius commacularet: sumeret obsequia mariti, sumeret preces soceri, & post omnes placaretur lachrymis filie: iam non posse vindicari in Bohemos quod illam intactam præteriret. Imperator iusta satisfactione constituta, precibus & lachrymis filie cessit: permissaq; Iutta Bitiscisla pacatum reduxit agmen, iam placatus.

CAP. 36.

Imperator apud Polonos religio seruata persequitur.

POLONIS per ea tempora præfuit Bolislaus dux Christianus, qui iustitia in subditos, & æqualitate in vicinos, & in Deum religione promeruit ab omnibus iustam venerationem. Audiuit Otto 11. Imperator, cognomento Rufus, famā sancti martyris Adelberti, de mirabilibus quæ operaretur per illum Deus: voluitq; inuisere martyris sancti sepulchrum. Insinuabat Bolislauo aduentum suum, vt illi permitteret in ciuitate pro dignitate hospitium. Gaudius ille (dignationem interpretatus, quod à tanto principe tertia eius inuiseretur) non facile dictu est quanto honore, quo apparatu, quam magnifico instructu Imperatorem venientem exciperet. Vidit Imperator in ciuitate ducis, & in mansione principis, eam quam nō putabat opulētiam, magnificum in omni ciuilitate apparatū: miratus ministrorū ordinem, valorū, poculorūq; ex materia & arte præstantis, generosum principis animū, cuncta per hilaritatē largitatis maiora facientē. Non putabat Imperator in ea gente tantū splendore extitisse. Vnde conuersus in suos, Deposcit huius in nos meritum

meritum viri, vt aliquo vicissim à nobis magnifico munere decoretur. Cernimus nihil deesse tantis opibus & regni amplitudini, quàm vt maiori fulgeat nominis dignitate. Si regem appellauerimus, & amicum Romano Imperio ascribamus, nihil indignum & rebus & viro fecisse videbimur. Probant principes Imperatoris consilium. Igitur euocatum Bolislaum Imperator his verbis alloquitur, Ostendisse nobis animi tui magnitudinem & obsequij diligentiam, tibi nobisque gratulamur. Ideo te euocauimus in hunc cœtum principum, vt vicaria te remuneratione decoremus. Regium tibi nomen damus & honorem, & te Romani Imperij socium, amicumque Cæsare maiestatis ex hoc die ascribimus. Et hæc dicens coronam capiti eius imposuit. Deditque Imperator Bolislauro regi pro regalibus insigniis lanceam beati Mauricii, & clauum Domini. Hæc autem regalia insignia, corona scilicet, & sceptrum, & lancea, ad multa tempora in armariolo Cracouiensis ecclesiæ ad memoriam posterorum conferuantur. Rex autem Bolislaus, ob reuerentiam Imperialis dignitatis, & in pignus alternæ amicitiae & deuotionis, donauit Imperatori brachium diui Adelberti martyris: quo assumpto ad propria ille reuertens est. Deinde quum ex hac vita subtractus esset rex Bolislaus anno Christi MXXV. 1025. Mefco filius eius regnauit pro eo, longè impar paternæ probitati: sed sustinuit eum magni patris dulcis apud omnes memoria, vt filij degenerem animum minus odirent subditi. Duxit vxorem nobilem, filiam memorati Ottonis Imperatoris, fororem nihilo minus Ottonis III. Sed hic Mefco quum desidia & deliciis resolutus, propriis non communibus vtilitatibus intenderet, cœperunt externæ nationes, quæ patri suo essent vestigales, minus honoris illi impendere, colla iugo subducere, & tributa regionum denegare. Contemptus ergo vixit non modò à suis, sed & ab exteris. Vt quum tamen illo viuentē viguit in cordibus hominum memoria patris: cuius etiam reuerentia filio seruabat qualemcunque obedientiam. Quum verò ille rebus exemptus humanis filium relinquere Casimirum, cognomento Karolum, mox insurrexere procures, & filium cum Theutonici nominis odio expulerunt regno.

Imperator Lau-
te acceptus Po-
loni regem fa-
cit, ex omni
appellat.

1025.

Poloni regem
suum degenerem
expellant.

IAM erant Poloni sine rege, sine duce. Quum sibi quisque consuleret, & suis pro se commodis inserviret, cœpit in longinquum & procures & populum confusionis raderet. Non supererat regia nobilitas: nec erat cui deferrent honorem pro paritate nataliū. Inuidebat quisque alteri regnum: nec tamen sine rege, sine duce poterant durare. Cœpit eiectione regno Kasimirus vehementer desiderari: & de reuocando in regnum magnus erat omnium consensus. Quæsitus per Germaniam inueniri non potuit, apud matrem, apud cognatos: nusquam repertus est. Transiens enim in Gallias longius (quò tutius lateret) monasterium Cluniacense ingreditur, habitum poscens fratrum, nec aperiens cuius esset sanguinis. Suboleuerant vestigia qui quærebant: quibuscunque indicis innouit quòd apud fratres illos ignotus demoraretur. Venerat eò missi in eam rem oratores: inuentus est iam annum septimum agens in religione. Expositis autem itineris sui causis, vasa auri & argenti protulerunt, petentes vt regium illis sanguinem (in quo regni esset iusta successio) remitterent: magna in eo esse regni commoda, pauperum refrigerium, pacem temporum, sineim bellis, diuinæ seruitutis gloriam inde prouenturam, nunciantes. Abbas id neque sui neque ipsius Kasimiri esse potestatis respondit, semel Deo oblatum, seculo remittere. Sed si tanta regni commoda in Kasimiro essent constituta, adeant summum pontificem, ab eo dispensationis gratiam poscentes. Illi non segnes Romanam petunt: Benedicto IX. tum summum administranti pontificatum, rem aperiant, dispensationem apostolicam requirentes. Auditis autem Papa Benedictus Poloniæ desolationibus, Christiania compassus pietate genti, ob regem amissum, Kasimirum ad regendam Poloniam redire concessit: permittitque vt inito matrimonio, posteritati constitutuendæ operam impenderet. Ferunt, ob titulum huius dispensationis, indictum esse Polonis, vt in confusa rotunda capillorum diu se conformarent ritibus religiosorum: quâ potestea ignominiam abolendo, supra cæteras nationes cœperunt nutrire capillum. Idq; ad nostra tempora durauit, vt femineum in morem capilli dorso virorum flagellent. Statutum nihilominus esse aiunt à Pontifice, vt pro alendo in perpetuum lumine, in ecclesia beati Petri Romæ, censum soluerent: quod in Polonica lingua *Suato Petre*, hoc est sanctum beati Petri vocatur. Igitur legati exequuti negotium, assequuti propositum, læti & alacres recipientes suum ducem Kasimirum, redeunt in Poloniam. Multa erant illi initio

CAP. 37.

Poloni regem,
quem eiecerat,
& Gallia reperi-
unt.

Papa mona-
stium vici-
lolum regem
feri ex-
uocari
ducere permis-
sit.

1045

Cracouienſis
pontificatus
archiepiſcopo-
ſui ſit.

noui regni certamina: excreuit multorum & intus & foris per abſentiam inſolentia: cui reprimendæ poſteaquam diu laborauit, regno ſuo tranquillitatem reddidit. Accepit autem vxorem ex Ruſſiæ principibus nobilem, nomine Debronegam, dignam pro virtute cognomine Mariæ: ex qua ſuſtulit quatuor filios, Boſiſſaum, Verladum, Meſconem, Etnem. Quo tempore, quum iam ageretur x l. poſt mille annus, Aaron episcopum Cracouienſem Benedictus Papa, quum in Coloniam Germaniæ deſcendiſſet, conſecrat archiepiſcopum, hac quæ ſeruata eſt forma verborum: Pro reuerentia principis apoſtolorum, ſub cuius velamento te conſtituiſti, & pro amore diui Kaſimiri regis veſtri, coniugisq; Mariæ, amborumq; filij Boſiſſai, totiusq; regni, ſtabilimus, benedicimus in perpetuum archiepiſcopatum apud ciuitatem Cracouienſem, qui hæcenus erat episcopatus: cui etiam ſubiicimus omnium episcopatum parrochias, quæ in omni regno ſunt Poloniæ, vt archiepiſcopali more tu frater omnibus præſideas. Tibi quoq; archiepiſcope concedimus pallium, diebus ſolemnibus deferendum.

CAP. 38.

Wago episco-
pus ſororem
Obotritorum
regi datus in ma-
trimonium.

SEd ne longius à temporibus noſtris excurramus, paulo nobis retrocedendum eſt. Florebant ſatis per trium Ottonum tempora res Chriſtianæ in Wandalia huius noſtræ regionis. Nam Wago, vir nobilis, tertius Aldenburgenſi eccleſiæ præſuit pontifex, ſucceſſitq; Eduardo. Hic in ſumma proſperitate inter Wandalos degens, ſororem ſertur habuiſſe ſpecioſam: quam coniugem poſtulauit Obotritorum regulus Bilug. Quumq; interpellationibus crebris pontificem ſuper hac re conueniſſet, quidam familiarium episcopii petitionem incauta verborum iniuria repulerunt, dicentes iniuſtum eſſe pulcherrimam virginem in cultu & agreſti viro copulati. Quam ille contumeliam prudenti diſſimulatione compreſſit, & amoris ſtimulo incitatus preces iterare non deſiſcit. Timens autem episcopus ne eccleſiæ nouellæ grauius inde aliquid, ſi negaretur, oriretur, poſtulationi eius annuit, data illi ſorore in coniugium. Procreauit autem ex ea filiam nomine Hodicam: quam pontifex auunculus monaſterio virginum contradidit, & ſacris literis eruditam, abbatiffam præfecit virginibus in Magnopoli, quum tamē necdum legitimos perueniſſet ad annos. Quod frater puellæ Miſiſſa egerimē tulit, odio (ſicet occulto) con-

Obotritorum
vxorem filius a
vitijs, ianu ſta-
tus abiecit.

citatus Chriſtianæ religionis: timens ne peregrinus mos ille latē per omnem ſerperet regionem. Patrem verō frequenter commonuit peracerbē, quaſi qui mente alienatus ſuperuacuas diligeret adiuuones, nec timeret patriis derogare legibus, prius quidem ducens vxorem Theutonicā, deinde filiam ſuam monaſticę cōtradens clauſuræ. Quūq; his verbis patrem ſæpe exaceret, cepit ille ſenſim animo ſecti, & iam cogitare de acceptę coniugis repudio & rerum mutatione. Sed conatus eius timor repreſſit: eo quod grauium cauſarum introitus ſemper fuit difficilis, virtus quoq; Saxonum admodum eſſet formidabilis: nec eſſe enim fuerit, repudiata ſorore pontificis, & diuinis rebus peſſundatis, ſtatim ad bella peruenire. Quadam die contigit episcopum venire in vrbum Magnopolim viſitationis gratia: quod etiam Bilug cum primoribus illi occurrerat, excepturus ſororum ſiue propinquum ſuum ſimulata deuotione. Episcopum igitur publicis cauſis intentum ſæpeditus Obotritorum regulus palam alloquitur, Magnas, inquit, pietati tuę pater venerabilis debeo gratias, quibus agendis licet totus non ſufficiat (priuata enim be-

Obotritum tri-
butum à pon-
tifici accipit.

neſicia quæ mihi impendiſti, quia multiplicia ſunt, non facile numerantur) generalem prouinciæ ſalutem diſſimulare non debeo. Sollicitudo enim tua ſuper eccleſiarum inſtitutione & animarum ſalute omnibus manifeſta eſt: ſed nec latet quantas principum offenſas tua prouidentia fregiſti, vt cum pace & gratia in principum tranquillitate degamus. Honori ergo tuo, ſi expoſtulari fuerimus, & nos & noſtra incunctanter impendemus. Petitionem autem paruulam apud te deponere, tua inuitat humanitas. Eſt apud Obotritos pontificalis tributum quod pro decima imputatur, de quolibet aratro, quod duobus bobus & vno equo conſtat, meſſura grani, & quadraginta reſtes lini, & duodecim numi probatæ monetæ, præterea vnus numus pro colligente. Hæc me rogo ſinas colligere, deputanda ſtipēdijs neptis tuæ filiz meæ. Quod ne forte ad tui iniuriam & annonæ diminutionem rogare videar, adiicio poſſeſſionituz in ſingulis vrbibus quæ ſunt in terra Obotritorum, villas, quas ipſe elegeris, exceptiſſis quæ ad ius pontificale Imperatoria dudum conſeſſione peruenerūt. Pontifex non attendens callidiſſimi hominis dolum verborum colorib. adumbratū, reputans etiā nihil offidere rerū permutationē, ſine mora petitioni eius annuit. Ipſe quidem villas opulentiffimas accepit: tributum verō quod diximus,

Pontifex cir-
conuentus, a-
liquo nihil
daturus.

diximus, fororio suo in manibus filiarum eius collocandum resignauit. Aliquandiu apud Obotritos commoratus, prædia colonis exercenda distribuit: ordinatisque omnibus, in terram Wagriorum ad ecclesiam suam est reuersus.

- HABVIT autem pontifex, præter alias, duas nobiles curtes, apud quas frequenter CAP. 39.
 commanere solebat: vnam in via publica, quæ dicitur Buza: alteram super fluuium Trauenam, in loco qui dicitur Nezetma: ubi etiam fuit oratorium & concameratio murato opere facta, non longe à radice montis quem veteres Eilberg, moderni, propter castellum impositum, Zegeberg dixerunt. Post multos ergo dies, quum pōtēfex Waggo alias occupatus, terram Obotritorum rarius inuideret, supradictus Bilug vna cum filio Mizilla opportunitatem nactus, dolum quem erga Deum & pastorem sanctum conceperat, paulatim detexit: cepitque possessiones episcopales (quas ille ut fidei & affini suæ tuendas episcopus commendauerat) occultis vastare latrocinii, & submittere seruos, qui prædam inde clam & apertè abducerent. Conatus eius ad id usque processit, ut episcopum sicut decimarum iure, sic possessionibus exueret, perturbatoque capite cultus omnis facilius pateret exterminio. Pontifex admonitus quum veniret in prouinciam, cum colonis habita inquisitione, deprehendit ad liquidum quorum machinamentis tanta possessioni immitterentur latrocinia. Permotus itaque (non mirum) stupore atque timore, quod atrocissimos insidiatores inuenisset eos quos putabat amicissimos, iamque præsentens nouellæ plantationi imminentem defectionem, multum cepit animo turbari. Recurrens ad id quod pro tempore tutius videbatur consilium, tentare cepit si fortè verbis suauissimis mederi possit morbo paulatim subrepenti. Multis fororiorum blanditiis cepit mulcere, ut à ceptis desisteret, neque possessiones ecclesiasticas latronibus depascendas exponeret: prouenturam sibi, nisi respuerit, non modò Dei offensam, sed & maiestatis Imperatoris iustam censuram. Ille obiectis dolos præstruens respondit, nunquam se erga dominum & patrem tantam admisisse imposituram, ad quem semper habuerit animum optimè affectum. Si quid autem inuito se factum sit, latronum insidiis esse peractum, qui de Wilis seu Rugianis commeanes, fortè nec illius prædii parcerent, si sinerentur: se quidem ad illos cohibendos, consilio & auxilio semper assuturum. Facile ergo persuasum est bono & simplici viro, opinionem de affine conceptam deponere. Postquam autem accepta satisfactione pontifex abcessit, illi statim, rupta pollicitatione, ad cepta reuoluti sunt crimina, furtisque villarum incendia miscuerunt: præterea colonis omnibus qui ad ius episcopi pertinebant, nisi quātocyus prædia desererent, mortem sunt interminati. Sic factum est ut defert agri, vacuefactæ sunt possessiones. Accessit his malis, quòd idem Bilug matrimonij sui iura corruptis, repudiata sorore pontificis: fuit hæc causa inimicitiarum præcipua occasio. Cæperunt res ecclesiasticas paulatim titubare, nec fuit vnde status nouellæ ecclesiæ posset ad plenum conualescere: eo quòd Magnus Otto iam pridem vita decessit, mediisque necnon 1111. Otto, bellis Italicis essent occupati. Ob quam rem Wandali temporis opportunitate freti, non solum diuinis legibus, sed & Imperatoriis iussibus cæperunt paulatim obniti: soli Saxoniarum dux Benno (filius hic erat Hermannus ducis, quem Magnus Otto sublimauerat: quòd in Saxonia diximus) aliquam dominationis umbram, licet tenuem, prætereundum videbatur: cuius solo respectu Wandalarum impetus fuit retardati, ne aut fidei Christianæ palam renunciarent, aut arma corripirent. Wagone in hoc rerum statu facto de medio, Ezico successit in cathedram: iste suscepit ordinem à sanctissimo Adalberto, Hamburgensi archiepiscopo. Quatuor ergo pontifices ante excidium Aldenburgerensis ecclesiæ extitisse comperimus, Marconem, Eguardum, Wagonem, & Eziconem: quorum temporibus Wandali vtcunque in fide perstiterunt: ecclesiæ per prouinciam sunt erectæ, monasteria virorum ac mulierum Deo seruientium constructa sunt plurima. Sed hæc tandem sub Ezicone res inclinauere.
- PRINCIPES eorum Wandalarum qui Winitii sue Winuli dicuntur, fuerunt eo tempore filij Bilug, suprà memorati principis, qui per Christianismum primus ex hac gente nobis innotuit. Qui ad annum Christi nongentesimum octuagesimum, quum iam male Christianum videretur, defecit moriens. Reliquit autem filios, Mizilla, Naccon, & Sederich: sub quibus pax continua fuit, & illi sub tributo Saxonibus seruierunt. Sed Mizilla ille Obotritorum princeps, Christum palam cōfiteus, clam persequabatur: fororem CAP. 40.

Episcopales possessiones rex populatur.

Episcopus regem à latrocinio auertere conatur.

Prædatorum ad ingressum.

Inclinatio res gentis apud Wandalos.

Wandalorum regu piji.

confanguineam, Deo dicatam virginem Hodicam, monasterio virginum, cui præerat in Meklinborg, extraxit, & cuidam Bolislao inuitam celerato iunxit coniugio. Cæteras virgines, quæ ibidem sunt repertæ, aut militibus suis coniuges tradidit, aut in terrâ Wilforum (seu Rugianorum) transmisit: sicque monasteriū illud deperit. Siquidem in diebus illis (permittente Deo, propter hominum peccata) perturbata est apud Danos & Wandalos tranquillitas, & pulchris diuinæ religionis incrementis inimicus homo supereminuit zizania: nam eodem fere tempore Zuenotto (quem diximus) res in ipsa Dania perturbata. Quo tempore quum iam Dania bono rege indigeret, factæ sunt illæ grauissimæ Danorum in Saxoniam excursions, vastatis initio maritimis Hadelæriæ. Inde maritimam omnem terram Saxoniz ferro & igne deformarunt, pugnantes apud Stadium feliciter in Saxones. Sed per Visurgum ascendentes, ductore Saxone perueniant in difficilima loca, cæsiq; sunt ad vnum omnes: quam rem in Saxonia diximus. Harwaro Saxoni nomen erat, qui ductu suo hostes perdidit: qua de re nomen eius carminibus patriis diu celebre permansit. Sed priusquam ad sequentia transeamus, reddendus est antiquitati suus honor, vt successiones principum agnoscamus, quorum est memoria nostra tam clara posteritas: duces dico Pomeraniæ, Stetini, Wolgasti & Magnopolis. Aperuit autem primos nobis christianismus: nam qui fuerint in paganismo prioribus annis, nobis sunt incompti. Ottonis ergo 1. temporibus, in hac maritima Wandalia latissimè dominabatur princeps illustri Bilug, de quo supra memorauimus. Cuius ditionis latissimi termini à Wislao fluuio (quem veteres Vistulam vocant) per maritimos tractus, peruenere in vicina Cimbrorum, hoc est Iutiz, in veterem urbem, quam Wandali sua lingua Stargard, Saxones vocauere Aldenburgum: in qua omni ditione olim florere vrbes Wineta maritima, & caput religionis in gente, Rethre, Iulinū, Stargard, Wolgastum. Nonnulli arbitrantur Iuliam Augustam aliquando vocitatum: sed de his quid sentiam, non multo antè dixi. Demum dominium putant tum appellari, Haulberg, Custin, Melchow, Kissin. Rabel rebellionem vocari putant, Mekelinburg, Mersburg, Aldenburgum. Nunc rustica oppida, tum ciuilitate institutæ ciuitates. Hic Bilug filios reliquit Mizislao (de quo statim supra) Naccon, Sederich: quibus est partitus ditionem.

*Dani Saxoniz
populati ce-
duntur.*

*Pomerania
Stetini, Crt.
ducum, serui.*

*Oppida olim
celebria nunc
rustica.*

CAP. 41.
1002.

*Bernardus Sa-
xe aduersus
Imperatorem
rebellans, mo-
uimus desistit.*

*Wandali do-
ram nunc do-
minationem
exercent.*

*Wandali do-
lor contum-
losa repulsa
ad bellum im-
petit.*

CIRCA quæ tempora impletus est annus à Christo **MII.** quo fortissimus Imperator Otto **III.** quum iam tertio Romam victor intrasset, immatura morte subtractus occubuit. Cui successit Henricus eius nominis **II.** per electionem prior assumptus, ad constitutionem quam de electoribus Imperij Otto **III.** cum summo pontifice Gregorio sanciuir. Quo etiam tempore, mortuo Bennone Hermannii filio, Bernardus filius, tertius eius stirpis, Saxoniz dux, rebus præfuit. Animofus iuuenis, parum memor auicq; humilitatis, & Imperatoriz in domum eius largitatis, rebelles animos Henrico Imperatori est ausus ostentare. Commouit multam nobilitatem sibi aduersus Imperatorem conspirantem: sed interuenere (quod in Saxonia diximus) viri boni, pacis zelatores, qui iuuenilem frangerent impetum, & Imperatori illum reconciliarent. Sed interim Wandali, rebus à duce turbatis, de sua quoque libertate cogitarunt, quod tributis grauarentur. Bernardus enim dux omnes Saxoniz ecclesias terruit atque turbauit, illas præsertim quæ in rebellionem eius ad Imperatorem, illius malitiaz noluerunt subscribere. Accessit his, quod idem dux gentem Winulorum per auaritiam crudeliter opprimens, ad necessitatem paganismi coegit. Sanè eo tempore Wandalorum dominio potiti sunt Theodericus marchio Brandenburgensis, & dux Saxoniz Bernardus: illo quidem orientalem, isto occidentalem premente Wandalorum sub tributo prouinciam: quorum ignauia nescio an improbitas, coegit Wandalos fieri Christianæ fidei defectores. Rudes enim in Christi fide gentium populos, quos optimi quondam principes cum summa lenitate fouerant, temperantes rigorem iis quorum insubstant saluti: isti verò tanta crudelitate insequuti sunt, vt excusso tandem seruitutis iugo, libertatem suam armis defendere cogerentur. Principes tum erant Wandalorum Mistsiwoi & Mizzidrag, quorum ductu seditio est inflammata. Nam Mizzila horum pater, ad annum nonagesimum nonum moriens, hos filios reliquit successores. Proditum est veterum narratione, quòd idem Mistsiwoi postularerit sibi dari coniugem, ex neptibus quandam Bernardi ducis: quam etiam ille nō negans, spem fecit poscenti. Imminebat tum expeditio Henrici Imperatoris

peratoris in Italiam: ad quam vocatus dux Bernardus se accinxit. Intelligens hoc memoratus princeps Wandalorum, ut futurum matrimonium aliquo in ducem obsequio mereretur, mille ex suis armabat in ducis comitatum, ipse quoque comes ibat duci proficiscenti. Quumque magna essent Imperatori praelia in Italia, praefertim Calabria, milites Wandali in prima semper pugnantes acie pene omnes perierunt: qua ex re deuotissimum sibi suum se habere ducem arbitrabatur. Quumque rediens de expeditione pollicum sibi puellam deposceret, Theodericus marchio fertur rem disturbasse, confanguineam ducis exclamans non dandam cani. Quo ille audito vehementer indignatus, abcessit. Dux ista comperiens non probabat, angebaturque, suspicatus quod euenerat de rebellion: missoque post eum nuncio reuocauit, ut optatis nuptiis potiretur. Ille amaricatus fertur respondisse reuocanti, Oportet generosam magni principis neptem nobilissimo viro copulari, non dari cani. Magna nimirum sanguini nostro gratia rependitur pro obsequio, ut iam canes, non homines iudicemur. Si ergo canis fuerit valens, magnos dabit latratus & morsus. Et hæc dicens reuersus est in Wandaliæ: & primò omnium abiit in ciuitatem Rethre, quæ est in terra Luticiorum, in dominatu (ut coniectura est) nunc Stargardenfi. Nam vrbs tota deperit, nec de nomine quicquam remansit.

CONVOCATIS ibi Wandalorum principibus qui oriente habitant, causatus est de iniuria irrogata grauique contemptu, quòd Saxonum æstimatione gens omnis inter canes deputetur. At illi, Meritò, inquit, hæc pateris, qui spretis contribulibus tuis excoluisti Saxones, gentem perfidam & auaram. Iura ergo nobis quòd deferas eos: & stabimus tecum. Quo iurante arma illi expediunt: & dum Bernardus dux abesset, bellicis intentus ad interiorem Germaniam, Wandali vastant Nordalbingiam: hæc est Holsatia, cum conterminis. Deinde reliquam peragrantes Saxoniam, omnes ecclesias incenderunt, & vsque ad solum diuerunt. Sacerdotes autem & reliquos ecclesiarum ministris variis suppliciis enecantes, nullum Christianitatis vestigiū trans Albim reliquerunt. Apud Hamburgum eo tempore & deinceps multi ex clero & ciuibus in captiuitatem abierunt, plures in odium Christianismi sunt interfecti. Narrant seniores Wandalorum, ait Helmoldus (cuius hæc sunt fere ad verbum omnia) qui omnes barbarorum res gestas memoria teneret, Aldëburgum ciuitatem populosissimam ex Christianis inuentam. Sexaginta ibi presbyteri, cæteris more pecudum trucidatis, ad ludibrium sunt seruati: quorum maior loci præpositus Oddar nomen habuit. Ille ergo cum cæteris tali martyrio consummatus est, ut cute capitis in formam crucis incisa, ferro cerebrum singulis aperiretur: deinde ligatis post terga manibus, confessores Dei per singulas ciuitates Wandalorum sunt tracti, donec deficerent. Taliter illi spectaculum facti & angelis & hominibus, in stadio medijs cursus victorem spiritum exhalauerunt. Multa in hunc modum, per diuersas Wandalorum & Nordalbingorum prouincias facta memorantur. Omnes igitur Wandali, qui intra Albim & Oderam habitant, per annos lxx. & amplius Christianitatem coluerunt, omnium tempore Ottonum trium Imperatorum: hoc modo se absciderunt à corpore Christi & ecclesiæ, cui antè fuerant coniuncti. Hæc facta sunt vltimo tempore Libentij archiepiscopi Hamburgensis, sub duce Bernardo Bennonis filio, qui populum hunc grauius afflixit. Theodericus marchio, magnam antè tenens in Wandalico solo prouinciam (cui eadem fuit in gētem auaritia, similis crudelitas, qui occasione præstitit auersioni gentis) depulsus honore, exutus est à Wandalis omni suo principatu: præbendarius factus in Magdeburgo, miseram vitam in calamitate finiuit. Memoratus tamen Miltiwoi circa vltima tempora vitæ ductus factorum penitentia, & ad cor reuersus, quum nollet Christianitatem deferere, pulsus patria ad Bardos concessit: ibique fidelis consenuit & finiuit. Bardorum vicum appellant Bardewick.

DISTURBATIS rebus sacræ religionis per Wandaliæ, Folquardus post Ezi- conem (qui ante tumultuationē rebus excessit humanis) in pontificatu erat Aldenburgenfi, quum inundatio illa & euasatio fieret: ut cunq̃ saluatus euasit periculū. Quumque videret nullam sibi superesse spem fructificandi in credito sibi populo, propter feruorem recentis crudelitatis, abiit in Norwagiam: ibique multos domino lucratus, cum gaudio rediit Bremam. Per absentiam autem eius, quum res ad quandā tranquillitatem

CAP. 42.

Saxonia d
Widala va-
statur.Presbyteri a-
tracissima sup
plici afflicti.Wandali in
paganismum
relapsi.Wandali re-
spiciunt &
mora.

CAP. 43.

*Ecclesia apud
Wandalos in-
flauit.*

*Episcopi de-
cuperant opo-
bus cura.*

*Operarius
mercede, qua
dignus sit, con-
tenti esse.*

*Quod satis est
cui contingerit,
nihil amplius
optet.*

*Homini aua-
ri intolerabi-
li dominatio.*

*Sic Macedones
Paulo apud
Corinthios e-
genti iuliane
pmi. 2. Cor. 11.*

denuo componeretur, & spes aliqua afflueret admittendæ à populo prædicationis, or-
dinatus est a metropolitano Hamburgensi (quem Vnwanum fuisse coniicio) in sedem
Aldenburgensem, mortuo iam Folquardo, Reginbertus. Is tempora sua in prædicatione
diuini verbi feruens consumpsit, quicuique in pace. Vnwanus autem metropolitani-
nus quum Bernardum ducem iam Imperatori conciliasset, prudenter apud ducem effe-
cit, ut Wandalis tributo moderato, ad ducis quoque beneuolentiam redirent. Ad ma-
tris autem Hamburgensis ecclesiæ reſtaurationem, venerabilis metropolitanius fertur
post cladem Wandalicam, ciuitatem & ecclesiam fecisse nouam, simul ex singulis con-
gregationibus suis, quæ virorum essent, tres eligens fratres (ita ut duodecim fierent) qui
in Hamburgo canonica degerent conuersatione, & populū auerterent idololatriæ cul-
tu. Ordinauitque in Wandalia, mortuo Reginberto, Bennonem, virum prudentem, qui
de fratribus Hamburgensis ecclesiæ electus, in populo Wandalorum multum prædi-
cando fructum attulit. Hic sanè magnæ deuotionis vir, cupiens Aldenburgensis sedis
diruta omnia restaurare, perquire cepit de possessionibus & redditibus, quos ad ius
episcopale Magni Ottonis deputauerat institutio. Sed quia post excidiū Aldenburgensis
ecclesiæ, primitiua instituta & magnorum principum donationes venerant in aboli-
tionem, & Wandalorum possessioni cesserant, memoratus pontifex in præsentia ducis
Bernardi questus est, quoniam Wagrij, & Obotriti, ceterique Wandalorum populi de-
bita sibi & ecclesiæ negarent stipendia: quid faceret? Ea de re principes Winulorum à
duce sunt in colloquium euocati: & inquisitione habita quare pontifici legitimam sub-
traherent annonam, illi prætere de cepit varias exactionum impositiones: expe-
dire sibi egreditur, quam implicari maioribus vectigalium pensionibus. Conſyderas
igitur non posse instaurari ecclesiastica iura, secundum eam formam qua fuerant tem-
pore Ottonis i. petitione adhibita vix obtinuit, ut de qualibet domo, paupere vel di-
uite, per omnem Obotritorum terram, duo numi pontificalibus soluerent impensis.
Præterea curtes illæ nouissimæ Buzu & Nezetma, & cæteræ possessiones in terra Wa-
griorum, episcopo restitutæ sunt rursus incolendæ. Illa verò prædia quæ fuerant in remo-
tioribus Wandalia, quæ olim ad Aldenburgensem episcopium pertinuisse commemorat an-
tiquitas (quorum nomina, de Rirzewe, Morize, Culni, cum attinentiis suis) episcopus
Benno nullatenus per ducem obtinere potuit, licet ad ea requirenda enixius contende-
ret per opportuna tempora. Postquam autem placuit piissimo Cæsari Henrico curiæ
celebrare in arce Werbena, iuxta Albim fluium, ad experiendos pertentandosq; ani-
mos Wandalorum, venerunt omnes principes Winulorum in præsentiam Cæsaris, se-
que Imperio ad bonum pacis & tranquillitatis commoda obtemperaturos semper sunt
protestati. Ibi quoque Aldenburgensis pontifex, veterem super iuribus ecclesiæ suæ re-
nouauit questionem. In facie Imperatoris interrogati Wandali de possessionibus ad ius
ecclesiæ spectantibus, recognouerunt, vrbes aliquot suburbiaque ecclesiastici iuris esse,
& ad pontificem pertinere. Præterea omnes Obotriti, Kissini, Polabi, & Wagrij, & cæ-
teri Wandalorum populi, qui terminis Aldenburgensis ecclesiæ concludebantur, polli-
citi sunt dare omnem censum, quem pro decima Magnus Otto ecclesiasticis stipen-
diis deputauit, quorum tamen pollicitatio plena simulatione fuit. Statim autem ut Cæ-
sar soluta curia se vertit ad alia, nihil de promissis implere. Dux quoque Bernardus, in
armis quidem strenuus, sed totus auaritiæ feruens, Wandalos (quos è vicino positos,
bellis siue pactionibus subegerat) tantis vectigalium pensionibus onerauit, ut nec me-
mores dei nec sacerdotibus ad quicquam essent beneuoli. Quamobrem Christi cōfessor
Benno, videns legationis suæ ministerium à principibus seculi non solum non adiuna-
ri, sed penitus impedi, cassō labore fatigatus, quum non inueniret ubi quiesceret pes
eius, peruenit ad sanctissimum virum Berwardum Hildesemensem episcopum, osten-
dens ei angustias suas, & querens in tribulatione consolationem. Ille (ut erat vir huma-
nissimus) collegit hospitem, præbuitque exulanti hospitalitatis humanitatem: & de fa-
cultatibus ecclesiæ suæ suppeditauit ei vitæ stipendia, quatinus ad legationis suæ opus
exiens & rediens, inueniret stationem tutam in qua pausaret. Eo tempore memoratus
pontifex Berwardus in possessione, quæ sibi hereditario iure prouenerat, magnam fundauit
ecclesiam, amplissimis (ut videri potest) impensis, in honorem sancti Michaelis
archangeli: quod etiam copiosam monachorum turmam ad seruiendum Deo congre-
gavit.

gavit. Consummata igitur ad votum basilica, ad denunciatum dedicationi festum convenit immensa multitudo, ubi sinistrum ecclesiæ latus Beruo episcopus quæ dedicaret, à populo cōpressus & attritus, post paucos dies ingrauescente morbo vita functus est. In aquilonari eius ecclesiæ regione honestam obtinuit peregrinus pontifex sepulturam, in ecclesia quam ille rogatus benedictionis munere consecrauit.

MEINERS illi in Aldenburgenſi ecclesia succedens, benedictionem & consecrationem episcopalem obtinuit à Libentio secundo, Hamburgensi archiepiscopo, nec amplius præterunt annales de gestis eius: vnde coniicimus brevè fuisse eius præsulatū.

- Abelinus post illū ordinatur ab Alebrādo metropolitano. Quo tempore pax solida fuit in Wandalia. Hoc tamenſi testis noster asseueret, pacem fuisse solidam per Wandaliā, ita accipimus, quia nulla tenuerunt arma, soluere proceres consueta Saxonibus tributa, rustica plebs (pro sua consuetudine) impositum censum non recusabat. Cæterum, in quo maior vis erat, non erat pax ad Deum: abiecta erat Christiana religio, redierunt ad vomitum canes. Nec id dux Saxoniz magnopere curabat, tributis & censibus contentus: & si obniteretur, nō suppetebant vires aduersus tantam nationem. Regū opus erat & Imperatorum, reponere iugum quod ab initio imposuere genti. Nam primus Otto Imperator adegit post Danos & Wandalos suscipere Christi iugum: quod (vt diximus) per tempora trium Ottonum tenuerunt, & proiecerunt per occasionem contemptus principis Miſtiwoi: nec antè receperunt, quam armis Henrici Leonis ducis Saxoniz.
- 10 (qui potentia reges equabat) à terra & à mari, pressuris Waldemari primi Danorum regis adigerentur: quod sequentia tempora monstrabunt.

- SED paulo ante hæc tempora Henricus Imperator in Bohemiam parabat expeditionem, armis adiutus inter alios principes etiam Bernardi ducis Saxoniz. Belli autem gerendi hæc suberat tum ratio. Quum Poloni Bohemique Romano parerent imperio, orta inter eos similitate, & perinde bello, Imperator suarum esse partium duxit de legibus pacis tractare, imperauitque vtrique vt ab armis discedant, iustitia & æquitate, non bello decerent. Contumacia videbatur apud Bohemos, quod Biticeslaus dux insolentior esset Bohemorum, ex numero filiorum ad arma valentium, animos ducens. Quinque enim sustulit ex luctu natos, Spitigneum, Conradum, Wladislaum, Iarimirum & 30 Ottonem. Iam antea victor Vngariam quoque peruastabat. Duxit ergo in Poloniam, vlturus aut iniurias, quod ille oppressus esset a Polonis, quam etiam illi Cracouiam adimerent. Imperator iterum Bohemo mandat, quæ abstulisset Polonis, reddat, alioqui armis adigendum. Duxit ille lenius, & mandata & minas remandans Imperatori, se tributa debere annua Imperio, boues centum viginti, talenta centum quinquaginta: ea separatim exhibere quotannis: supra id si quid posceret, Imperatorem ab æquo discedere. Imperator magno agmine ducit in contumacem: densis syluis magno exercitu difficulter ingreditur Bohemiam. Ingressus autem excipitur inſidiis, multis suorum captis ac trucidatis. Sed tum nihil salubrius quàm retro pedem ducere. Parte ex altera Bernardus Saxonum dux victor ingreditur, & vastato solo quod erat in conspectu,

- 40 ubi casum Imperatoris accepit, onustus præda regreditur. Sequenti tamen anno reuersus cum copiis Imperator, perpulit ducem vt se dederet. Imperator autem, rebus exſtentia inter Bohemum & Polonum compositis, reduxit exercitum. Huic duci iam rebus excedenti, successit maior natu filius Spitigneus. Is omnes Theutonici nominis excedere iubet provincia: nec matrem Theutonici sanguinis passus est intra limites consistere ditionis. Nec mitior in fratres, quos etiam bello persequitur. Wladislaus ad Andream regem Vngariæ profugit: cæteri se fratri permittunt. Reuocatus inde Wladislaus ex Vngaria, pace inter fratres sequuta recepit quæ sua essent, & vnde ad bonum modum pro rerum qualitate se sustineret. Nec enim passi sunt dirimere paternam ditionem, redè sentientes. Quod si seruassent in hunc diem Germaniz 50 principes, res multo florerent per Germaniam pulchrius. Stetitque sub hoc duce diu quæta Bohemia.

CONRADVS Sucus Romanum tenebat Imperium, qui insolentiam Wandalarum à Christo & Imperio deficientium non tulit. Quo factum est vt Winulos frequentibus bellis attereret. Veruntamen Christiana religio & cultus domus Dei parum recepit tum per arma incrementum, præpediente auaritia ducis Saxonū: tributis immani-

CAP. 44.

Pax in Wandalia, sed religio uiciorum abiecta.

Imperatorum et regum officium.

CAP. 45.

Bohemus Poloni bellum inferri.

Imperator Bernardus aggressus subegit.

Regnum amplius ditionem suam mandata.

CAP. 46.

Circum Wandalarum armis non potest Christus lucifera.

1025.

ter inhiabat. Didicere præfecti quod principi gratum cernerent: nam omnia corradentes, nec ecclesijs nec sacerdotibus quicquam sunt passi esse residui. Principes Wandalarum tuum fratre filij Mstivoi, qui deficiens moriendo ad annum Christi xxv post mille, successores reliquit filios, quorum hæc nomina, Anatrog & Gneus, tertius Vdo male Christianus: vnde etiam pro crudelitate sua, à quodam Saxonum transfuga improvisè confossus est: cuius filius Godscalcus nomine, apud Luneburgum scholasticis erudiebatur disciplinis. Qui morte patris comperta fidem reiecit cum literis: amneque transmissio peruenit ad gentem Winitorum, congregataque multitudine latronum, percussit in vltionem patris omnem terram Nordalbingorum. Ibi semper prima Wandalarum palestra in exercenda sæuitia, quòd nulli ibi protectores viderentur. Tantas autem strages fecit Christianæ plebi, vt crudelitas omnem modum exceßerit: nihilque remansit in Holsatorum ac Sturmariorum prouincia, siue eorum qui Thietmaris dicitur, quod manus eius effugerit, præter notissima illa præsidia, Etzeho & Bokelenborg. Illò enim fe quidam armati contulerunt cum vxoribus & paruulis, & substantiis quæ direptioni superferant. Quadam igitur die, quum memoratus princeps Godscalcus latrociniali more per vicos & campos vagaretur, videns regionem viris & ecclesijs pridem refectâ, nunc redactam in solitudinem, exhorruisse fertur propriæ crudelitatis opus, & tactus dolore cordis, intra se deliberauit, à nefariis cæptis tandem cohibere manus. Auulsus ergo parumper à focis, & quasi ad insidias exiens, inopinatè offendit quendam Saxonem Christianum: qui quum armatum venientem eminus fugeret, ille clamore sublatò hortatur vt subsistat, iurat se illi nihil nociturum. Quumque vir timidus recepta fiducia substitisset, cepit percunctari ex eo quis esset aut quid nosset rumoris. At ille, Ego inquit, sum homo pauper Holsatia natus. Sinistros autem rumores quotidie experimur: quia princeps iste Wandalarum Godscalcus multa mala infert populo & terræ nostræ, sitimque crudelitatis suæ satiare querit sanguine nostro: tempus autem esset vt vindex Deus vlcisceretur iniurias nostras. Cui Godscalcus, Multum, inquit, coarguis virum illum Wandalarum principem. Reuera enim multas ille pressuras excitauit populo & terræ vestræ: vindex tamen paternæ cædis est ardentissimus. Ego sum qui tecum loquor: propterea, vt loquamur apertius. Doleo vicem vestram, mihi que impositum esse tantum sumere vltionis in Deum & Christicolas, veruntamen iam vehementer cupiens redire in gratiam eorum quibus tantum vltionis irrogauit. Accipe ergo verba mea, & reuertaris ad populum tuum: annuncia vt ad locum illum (significabat autem quem vellet) mittant viros fideles, qui mecum agant de fœdere & pacis conditionibus. Quo facto, omnem hanc turbam latronum, quæ mihi magis necessitate quàm voluntate alitur, dimittam. Quum autem venisset ad præsidium homo rusticus, in quo Saxonum reliqui magno timore delituerunt, intimauit senioribus verbum absconditum, suggerens omni modè vt mitterent viros ad præfinitum colloquium. At illi non intenderunt, reputantes dolum insidiis opportunum.

Pacis conditiones querens cred. los non reperit.

CAP. 47.

Godscalcus ca-
pit in iudicio
intra dimitti-
tur.

POST non multos dies, quum idem Godscalcus iam fiducia conceptæ pacis incuriosius transfret, à duce captus est, & in vincula more latronis est coniectus. Reputans ergo dux, virum fortem & ad arma strenuum vtilem sibi futurum, comperto etiâ quòd iam de pace cogitauerit, mandauitque Saxonibus Transalbinis: inuit cum eo fœdus, & honorificè donatum abire permisit. At ille dimissus abiit ad regem Danorum Kanutû, & mansit apud illum multis diebus, variis bellorum laborumque exercitiis in Norwagiam, in Angliam, virtutis sibi decus consciscens. Adeo apud regem sit commendatus, vt ad regij generis nuptias perueniret. Inde verò longo postliminio in terram patrum suorum redire meditatus, non facillè dimittitur à rege. Kanutus enim rex, paternarum memoriniuriarum, bellum parauit in Iulinenfes Wandalos. Cauercant enim sibi Iulinenfes memorati, vt tertio capto Zuenone, Kanuti patre, sacramentû præstaret, se nunquam quod acciderat vindicaturum: quod pius, iam in Christi religionè deuotus, sedulo impleuit. Sed filius Kanutus, quod patri per iusiurandum non licuit, ille sibi putauit implendum, primitias inde belli auspicas, si piam patris causam vindicaret. Itaque parata armorum expeditione, nauigauit è Dania sua in portum, & oppugnata aliquandiu ciuitate, rebus pactione compolitis, ad vrgentiora bella respexit. Dum ista gererentur ad litus Germanici maris, Godscalcus (quod diximus) patrem quoque suum vindicans,

Rex Danorum
in Iulinenfes
eandem pater-
nâ vicem sta-
tuit.

eans, ista peregit quæ commemorauimus. Magnis inde rebus gerendis Kanutus rex
 Godscalcum semper adhibuit: erat ille inter regij corporis custodes vir semper habitus
 fidelissimus. Post multa autem reuersus in patriam, quantum prius in euerrenda, tan-
 tum tunc in reducenda Christi religione impiger laborauit: nec quieuit, donec omnem,
 qui per illum defecisse videbatur populum, cum multis aliis, ad diuinæ religionis iura
 reduceret. Et prosperatum est opus in manu eius. Erat tum (vt diximus) in Romano Im-
 perio Conradus Sucus, qui Henrico filio vxorem accepit memorati Kanuti filiam,
 potentissimi Danorum regis: qui etiam cum Imperatore Conrado ad percipiendam
 Romæ coronam profectus est per Italiam, memoriam renouans patrum suorum, Go-
 10 thorum diu ibi regnantium. Inde verò egressus Kanutus filiis suis regna viuus dimisit.
 Sed Suediæ & Angliæ regibus filiis pater superstes, solum reliquit Knutonem, sui san-
 guinis hæredem. Is Norwagiam inuadens, pactus est cum Magno, diui Olau regis fi-
 lio, vt qui ex duobus alteri fieret superstes, alterius regnum suo coniungeret, & teneret
 vtrunque: eaque pacta iuramento regum & procerum sunt firmata. Quumque Knu-
 to Daniæ rex prior decessisset, Magnus ex fœdere iurato Daniam possedit, proceribus
 regni iusiurandum præferentibus sanguini. Iam Magnus duobus regnis insignis, mo-
 uit expeditionem in Wandalos itinere terrestri, ex lutia ducens per Holsatiam in Wan-
 daliam. Occurrit illi magno agmine princeps Winulorum Ratibor, & manu conserta
 cum Danis, cadit in acie ductor. Filij autem eius, quos ille octo reliquerat omnes ad
 20 arma validos, bella cum Danis renouant, & ipsi omnes ad internecionem cæduntur.
 Winuli tamen, obseruantes tempora quibus Magnus rex, aliis implicitus bellis, eis
 occurrere non posset, magno agmine vastantes lutiā, vsque Ripam oppidum tum
 florens peruenerunt. Sed rex præoccupatis illis, apud Sleswicum demoratur egressus-
 ros: ibique prælio excipiens redeunt, multa ex his millia strauit. Pax inde firmatur
 vtriusque. Godscalcus etsi iam in Wandalia ageret, tamen quia in principatu non age-
 bat, permisit rem suo Marte decurrere: nec suæ vicis esse dicebat, se rebus ad se non
 spectantibus cum magna partium multitudine immiscere. Igitur ad omnia quietus exi-
 tum demorabatur.

Magnus Da-
 nia regis &
 obtinuit,

Winulus cum
 octo filiis à
 Danis deletus.

30

LIBRI SECVNDI FINIS.

ALBERTI KRANTZII WANDALIÆ LIB. III.

40

50

GODSCALCVS interea reuersus in Wandaliam, quum inuenisset CAP. I.
 hæreditatem suam ab aliis inuafam, dimicare constituit, & comitan-
 40 ad conquirendum sibi apud Deum magni meriti locum intendens
 animus, Wandalorum populos (quos Christianitatis ab olim cepit
 obliuio) ad recuperandam fidei gratiam, & ad recipiendam religio-
 nem, quam abiecerant, excitare cōtendit. Infinita autem gentiliū
 multitudo, per instantiam eius ad baptismi gratiam peruenit, & reedificatæ sunt per vni-
 uersam Wagriorum provinciam ecclesiæ, necnon Polaborum, Obortitorum, quon-
 dam dirutæ ædes sacræ. Iamque missum est in omnes provincias pro sacerdotibus ac
 ministris verbi, qui rudes gentiliū mentes fidei doctrina erudirent. Granulabantur
 vbique fideles de nouellæ plantationis incremento, factumque est vt provinciæ reple-
 rentur sacerdotibus & ecclesiis. Sed & Kissini & Circipani, & quæcunque gentes citra
 Panim habitant, receperunt verbum dei. Est autem Panis fluuius, in cuius ripa sita est
 50 Demyn, vrb̃ earum partium olim nominatissima: illuc enim quondam protendebat
 limes Aldenburgenſis ecclesiæ. Igitur omnes Wandalorū populi, qui ad Aldenburgen-
 sem pertinebant curam, toto tempore Godscalci Christi fidem deuota mente sunt am-
 plexati. Sanè memorabilis ille princeps tanto diuinæ religionis amplificandæ studio

Godscalcus
 hæreditatem
 recuperat, &
 religionem
 Christianam
 promouet.

Nouella plan-
 tatio fidei cre-
 scit.

Godscalcus pie-
 tas.

Ff

exarsit, ut sermonem exhortationis frequenter ad populum in ecclesia ipse faceret: ea scilicet quæ ab episcopis & presbyteris mysticè dicebantur, cupiens Wandalicis verbis reddere planiora, explicauit. In hac omni prouincia nemo vnquam princeps surrexit potentior, & tam fecundus Christianæ religionis exequutor. Etenim si vita illi longior extitisset, omnes paganos congenites suos ad Christianismum pertrahere meditabatur, quum fere tertiam partem reduxerit eorum qui sub auctore eius Miltiwolrelapfi sunt in paganismum. Tunc quoque per singulas vrbes cœnobita aut instaurabantur diruta, aut de nouo à fundamentis erigebantur: sanctorum virorum canonicè viuientium, item monachorum, atque sanctimonialium congregationes instruebantur in Lubica, Aldenburgo, Racisburgo, Leonzio (nunc Lentz vocant) & aliis ciuitatibus. In Magnopoli verò (quæ fuit inclyta Obotritorum ciuitas) tres fuisse congregationes Deo seruientium referuntur.

*Inflaurantur
patrum cœno-
bia.*

CAP. 2. PER quæ tempora factus est magnus motus in orientali Wandalia populorum inter se ciuili bello dimicatum. Quatuor autem sunt populi eorum qui Luttici siue Wilsii dicuntur: quorum Kissinos atque Circipanos citra Panim, Riaduros siue Tolenzos, ultra Panim habitasse constat: Riaduci (qui & Retherij) à metropoli Rethre denominati. Inter hos quatuor populos cepit æmulatio grauis consurgere, de prioratu dignitatis. Siquidem Riaduri (siue Tolenzi) propter antiquissimum illud templum & sanum cum celeberrima vrbe (in qua simulachrum Radigast omni genti cultissimum erat) cæteris imperare volebant: ascribentes sibi nobilitatis hoc stemma, quòd ab omni natione ibi peterentur responsa, & annuas sacrificiorum pensiones cæteri debebant. Porro Circipani atque Kissini seruire detestabant: imò libertatem suam armis tueri stauerunt. Crescente ergo paulatim indignatione in alterutrum, res in apertum bellum peruenit, prælioque commisso Riaduri & Tolenzi victi fugantur. Igitur secundo ac tertio inter partes prælio instaurato, eadem victos fortuna consequitur, ut fusi fugatique cederent hostibus. Multa sunt hominum millia hinc atque inde prostrata: Circipani tamen atque Kissini, quibus bellum necessitas indixit, victores. Riaduri & Tolenzi, qui pro gloria certabant, deiectionis suæ pudore vehementer afflicti, accesserunt in auxilium fortissimum regem Danorum Zuenonem (hunc accipio magni Kanuti ex germana sorore nepotem) & ducem Saxonum Bernardum, & Godscalcum principem Obotritorum, singulos cum exercitibus suis: alueruntque tantam militum multitudinem magnis impendiis per mensem ac dimidium. Inualuitque prælium aduersus Circipanos atque Kissinos, nec satis illis erat virium ad resistendum. Superati armorum & agminum multitudine, cæque est ex eis non parua manus, plures abducti captiui. Ad extremum quindecim millibus marcarum pacem sunt mercati: principes inter se pecuniam partiuuntur. De Christianismo nulla tum fuit mentio, ut Christiani principes ne Deo quidem, qui contulit victoriam, darent honorem. Sed præponderauit in Saxonum præsertim gente auaritia: qui quum inter gentes cæteras barbaris contiguas præpollent armis & usu militiæ, semper prouiores sunt tributis augendis quam animabus Deo querendis. Decus enim Christianismi sacerdotum instantia iam dudum in Wandalia con-

Saxonum auaritia.

CAP. 3. EA igitur tempestate (qua misericordia Dei & virtute religiosissimi principis Godscalci, status ecclesiæ & sacerdotij cultus in Wandalia decenter viguit) defuncto Abbelino Aldenburgenfi pontifice, ea ecclesia diuisa est in tres episcopatus. Quod quidem Imperiali minime factum ferunt ordinatione, sed magni Adelberti Hamburgensis archiepiscopi adinuentione: quod in Metropoli diximus. Ille enim vir magnificus ac præpotens in omni regno, quum fortissimum Henricum Cæsarem Conradi filium, nec non tum summum pontificem Leonem haberet propicios, atque voluntati suæ per omnia consentaneos, in omnibus borealibus regnis, Daniæ, Suediæ, Norwagiæ, fundus auctoritate episcopali & legationis apostolicæ ministerio, ex prædecessorum priuilegio. Nec his contentus, patriarchalem honorem assequi contendit, eo scilicet ordine, ut intra terminos suæ parrochiæ duodecim consisterent episcopatus: de quibus in eadem Metropoli. Quæ illius animosa constitutio sapientibus pro deliramento est habita. Cōfuebant tamen in curiam eius multi sacerdotes & religiosi, plerique etiam episcopi, qui sedibus suis exturbati mensæ eius erant participes: quorum sarcina ipse alleuari percipiens,

*Adelbertus episcopus
viri loci confisus.*

*Patriarcha episcopus
cuius auctoritas.*

piens, transfmisit eos in latitudinem gentium : quosdam locans certis sedibus, quosdam immisit nationibus ad sedes incertas. E quibus Ezonem furrogatum Abelino, in Aldenburgenſi, Aſtione quendam ab Hieroſolymis venientem, in Racisburgo eſſe coſtituit: Iohannem in Magnopoli deſtinauit. Iſte Iohannes peregrinationis amore Scotia egreſſus venit in Saxoniam : & clementer (vt omnes) acceptus ab archiepiſcopo, non multo poſt in Wandaliā miſſus eſt ad principem Godſcalcum: apud quem commoratus illis diebus, multa paganorum millia ſcribitur baptiſaſſe. Pax tum certa & firma fuit in omni regno: quia fortiffimus Cæſar Henricus 111. Cōradi filius, Vngaros, Bohemos, Wandalos & omnia finitima regna potenti manu coercuit. Cuius temporibus reſtitutam ad integrum Brandenburgenſem Marchiam crediderim, qua in re & ipſe Conradus plurimum laborauit. Quo 1111. Hērico tranſlato ad meliora, filius eius Henricus 1111. ſuccceſſit in ſceptra, puer annorum octo : ſtatimq; ebullierunt perturbationes in regno, eo quod principes, contentionis amantioreſ quam pacis, cōtemnerent ætatem regis. Surrexit ergo vnuſquiſq; aduerſus proximum ſuum, & multiplicata ſunt mala in terris, de prædatione, incendia, cladeſ mortalium. Verba ſunt annalium.

Rara quies
pueræ regæ.

ACCESIT perturbationi rerum in omni regno etiam mors Bernardi ducis Saxoniz: quæ Wandalos reſpicere fecit ad libertatem, quod graui iugo tributorum onerati, vita chaniorem duxere patriâ libertatem. Quadraginta annis præfuit dux iſte rebus ſtrenue: ſed in virga ferrea direxit genus Wandalicum: arbitrans hoc genus hominum duræ ceruicis, niſi in manu forti non poſſe ſub iugo contineri. Bernardo autem duci in ditione ſucceſſere filij Ordulphus & Hermannus, inter ſe partiti ditionem, vt maior Ordulphus ducatur, Hermannus verò comitatu præeſſet. Ordulphus quidem militiæ vſu ſatis ad arma ſtrenuus, ſed patri nequaquam ſimilis. Vix quinq; tranſierunt à morte patris anni: iam Wandalij freti temporum opportunitate, quod rex puer non formidaretur, duci ſuo rebellionē ſuſtenderunt: principium autem malorū à capite ordiuntur. Nā religioſum principem ſui generis Godſcalcū, dum conuerſioni & ſalutigenſis cum epiſcopo Iohanne vigilantiffimus inſtaret, Wandalorū primores, inita conſpiratione, in ciuitate Leontio (Lentze vocant) crudeliſſimè trucidarunt, virum omni æuo memorabilem, propter fidem Deo & principibus ſeruata. Sic enim conceperant, liberius ſe duci rebellare, ſi domi non eſſet qui vrgeret à tergo. Ergo à congenitalibus ſuis, quos ad ſalutē inuitauerat, vir fideliffimus opprimitur. Paſſus eſt autem alter ille Machabæus in loco memorato, in ripa fluminis Albez, v 111. Idus Iunij, cum preſbytero Ippone, qui ſuper altare ſertur immolatus, cum alijs multis tam clericis quàm laicis: qui diuerſis pro Chriſto ſupplicijs interempti, tranſierunt ad regna melioris mundi. Anſuerus monachus, & cum eo alij multi, in Racisburgo lapidati ſunt, Idibus Iulij. Fertur idem Anſuerus, quum ad paſſionem veniſſet, efflagitaſſe perſequutores, vt prius ſocij (quibus timebat) lapidarentur: quibus coronatis, ipſe gaudens cum Stephano ſuſcepit lapides, genuaq; poſuit, & orabat. Iohannes epiſcopus ſenex cum cæteris Chriſtianis in Magnopoli captus, ſeruabatur ad triumphum. Ille igitur pro confeſſione Chriſti, ſuſtibus cæſus, deinde per ſingulas Wandalorum ciuitates tractus eſt ad ludibrium, quum à Chriſti confeſſione ſpectari non poſſet, truncatis manibus & pedibus. Corpus eius in plateam eſt proiectum: caput verò deſectum barbari conto inſigentes, in titulu victoriæ, deo ſuo Radigaſt immolauerunt. Hæc in metropoli Rethre geſta ſunt 1111. Idus Nouemb. Eam nunc interpretor ciuitatem Starigard, vltra Panim. Appellatiuum eſt enim Starigard, & inſinuat magnam, nobilem & antiquam ciuitatem.

CAP. 4.
Bernardo Saxone mortuo
Wandalis de rebellionē cogitant.

Godſcalcū à
Wandalis interſectum.

Chriſti mortis
res mortem op
petunt.

FILIA regis Danorum, reliſta Godſcalci principis, apud Magnopolim, ciuitatem Obotritorum, ludibrio habita eſt. Nam rebus omnibus expoliata, veſtibus etiam detractis, nuda eſt dimiſſa cum aliquantis Chriſtianis mulieribus. Hanc enim (vt prædiximus) Godſcalcus regi Kanuto militans in Dania, meruit vxorem: ex qua filium ille ſuſcepit Henricum, virum à nobis præcipua cura memorandum: nam maior eius filius Buthue, ex priore natus eſt illi matrimonio: magno vterq; Wandalis exitio genitus, ſed maiori Henricus. Exarſit inde grauiffimum bellum, quum filij immeritam patris necem iuſtis doloribus vindicarent. Wandalij exeuntes, turmatim omnem Hamburgencium prouinciâ ferro & igne ſunt demoliti. Sturmarij & Hoſſari fere omnes aut occiſi aut in captiuitatem ducti. Arx ea quæ Bernardus dux in Hamburgo ad lacum Alſtrię commu-

CAP. 5.
Godſcalci vidua habetur ludibrio.

Godſcalci filij
paternam uen-
iam viciſſim-
tur.

*Slesvici-
um.*

nierat, funditus excisa est: & in derisionem Saluatoris etiā cruces à paganis sunt trunca-
tæ. Quo etiā tempore ciuitas Sleswig (quæ à Danis Heydebu dicitur) sita in confinio re-
gni Danici, opulentissima & populosissima, per eam tempestatem ex improviso Wan-
dalorum incurfu funditus est euerfa. Huius autem cladis auctor Pluffo quidam ex pri-
moribus fuisse dicitur, qui sororem Godfcalci teneret coniugem: domumq; reuersus
& ipse est obruncatus. Omnes igitur Wandali, facta generali conspiratione ad paga-
nismum denuo sunt relapsi, occisis omnibus qui perstitissent in fide. Dux Ordulphus in
vanum sæpe contra Wandalos dimicans, per annos duodecim (quibus patri superstes
rebus præerat) nullam vnquam potuit ex illis consequi victoriā, totiesq; victus à Wan-
dalis, etiā à suis est derisus. Accidit autem perturbatio ista generalis in prouincia an-
no Christi millesimo sexagesimo sexto, anno regni Henrici quarti octauo, quum Ham-
burgensi ecclesiæ præesset Adelbertus, vir in omni régno primarius. Ex hoc autem die
vacauit Aldenburgeris sedes annis octoginta quatuor.

1066.
erat Henrici
IIII Lotharii

CAP. 6.

*Godfcalci fi-
lij patria pel-
lantur.*

GODSCALCO, Christianissimo principe, iam rebus humanis exempto, ad filium
eius natu maiorem, Buthue, legitima successione peruenit principatus. Timentes autem
eum ij qui patrem eius interfecerant, ne forte vltor paternæ necis sciret in eos, concita-
uerunt tumultum in populo, dicentes, Non hic dominabitur nostri, sed Crito filius
Grimi. Quid enim prode rit nobis, occiso Godfcalco libertatem armis recuperasse, si
iste extiterit hæres principatus? Iam enim iste plus nos affliget quàm pater, exasperatus
in nos illius cæde, iunctusq; Saxonibus nouam inferet terræ calamitatem. Statimq; 20
erexerunt Critonis principatum, exclusis filiis Godfcalci, quibus omni legitimo iure
debatur. Quorum iunior, Henricus nomine, profugit ad Danos, quod maternā inde
stirpē duceret: ac senior Buthue declinauit ad Bardos. Sic enim est in annalibus, quo-
rum verbalibuit ex fide ponere. Saxones autem vult dicere, quibus hoc nomen indidit
propter insigne oppidum Bardeuwyck, quod illa tempestate videbatur in gente Saxonū
eminere. Apud nullum tamen cæterotum lego Bardorū nomen: nisi quod Latini Bar-
dos vocant (pro incitia) barbaros. Crediderim Bardoni nomen fuisse viro qui primus
id oppidum fundauit, à quo nomen remanserit. Senior autem filiorum Buthue declina-
uit ad Saxones, quærens auxilium ab eorum principibus, quibus pater eius semper de-
uotus fidelisque fuit: qui etiam rependentes fidei illius gratiam, susceperūt pro eo præ-
lium, multoque labore restituere pene illum in principatum paternum. Status tamen 30
eius semper fluctuabat, nec ad plenum potuit reparari: eo quod Christiano parente na-
tus, & amicus Saxonū, apud gentem suam velut proditor libertatis haberetur. Post eam
cladem, qua primū oppresso Godfcalco Nordalbingia vastata est, Wandali seruitutis
iugum armata manu submouerunt. Tantaq; animi obstinatione libertatem defende-
re sunt annisi, vt mori mallent quàm recipere Christianismum, aut tributa pendere Sax-
onum principibus: hæc enim cohærere arbitrabantur, vt alterum sine altero non es-
set. Ibi fuit causa & radix odiorum. Tantum enim ingrauata sunt tributa, vt exinde per-
tinax Christianismi odium nasceretur. Hanc sanè contumeliam sibi met parturiuit in-
ferre Saxonum auaritia, qui quum adhuc virium suarum essent composites, & crebris at-
tollerentur victoriis, non recognouerunt quia Domini est prælium, & ab ipso victoria: 40
quin potius Wandalorum gentes (quas præliis aut pactionibus subegerant) tantis ve-
tigalium pensionibus vexauerunt, vt diuinis legibus & diuinæ seruituti refragari ama-
ra necessitate cogerentur.

*Exilem ne Sa-
xones quidem
restituere pos-
sunt.*

*Wandali im-
modicu tribu-
tu vexati alie
norum à Chri-
stianis.*

CAP. 7.

LVIT hanc noxam Ordulphus, Saxonum dux, qui derelictus à Deo, quandiu pa-
tri superuixit, nulla in Wandalos victoria est potius. Vnde etiam contigit vt filij God-
fcalci, qui spem suam in ducem posuerunt, super baculum arundineum atq; cōfractum
inniti videbantur. Ordulpho autem post annos duodecim facto de medio, successit in
principatum filius eius Magnus, natus filia Danorum regis. Statimq; in ipso sui princi-
patus exordio ad subneruandos Wandalorum rebelles animum & vires intendit, ex-
eunte eum ad id filio Godfcalci Buthue. At illi vnanimiter refragari cœperunt, sequen-
ti Critonem filium Grimi, qui capitale odium in nomen Christianum præ se ferebat. Et
primò quidem quum se Magnus dux, Ordulphi filius, patre iam quiescente commoue-
ret, Wandali Buthue principatu expulerunt, diripientes præsidia in quæ refugiebat. E-
iectus confugit ad ducem Magnum, qui tum fortè Luneburgi agebat in arce quam
Herman-

Hermānus ab autis eius communierat. Alloquitur his verbis ducem, Nosti dux inclyte, qua fide quaque integritate parens meus tibi tuisque sit semper obsequutus, nihil præmittens eorum quæ ad cultum Dei & fidem principum pertinerent. Ego quoque, paternam imitans modestiam, omni fide & deuotione mandatis principum obsecundauimus, infinitis me obiciens periculis, ut mihi vel vacuum honoris nomen, vobis verò fructus proveniret. Qualis autem merces & me & patrem mecum exceperit, neminem latet: quum illum quidem vita, me patria exuerint hostes nostri ditione. Si igitur honorem tuum tuorumque salutem tueri duxeris in animum, viribus & armis est utendum: denique fortuna nostra in extremo sita est. Qua de re maturandum, ne hostes progres-

Oratio Buthue principis Wandalorum.

10 si etiam Nordalbingorum provincia (quod solent) abutantur. Cui dux, Non possum, inquit, hac vice ipse in arma venire, quod detinear (ut nosse potes) magnis impedimentis. Sed dabo tibi Bardos, Sturmarios, Holfatos atque Thietmarfos: quorum auxilio fretus, hostium impetum ad tempus excipere & reprimere contendas. Ego quamprimum his nexibus expeditus videbor, adero maioribus supplementis. Porro constituta illi dies nuptiarum in præsens ducem detinebat. Assumptis ergo Buthue fortissimis Bardorum transit Albim, & peruenit in terram Wagriorum. Nuncij quoque ducis, percurrentes omnem Nordalbingorum provinciam, urgebant ad arma populum, ad præstanda Buthue auxilia: nam hostes perurgebant. At ille præibat sexcentis stipitatus: veniensque ad Plunensem præsidium, portas oppidi præter spem apertas & viris vacuum re-

20 perit. Quò quum introisset, mulier Theutonica, quæ fortè obuia fuit, ingrediēti loquuta est illi, Prædare, inquit, si voles, & onustus abi celerius: hostes enim in insidiis sunt: si moram feceris, circumfundi vrbem, & desperabiliter te cernes obfideri. Qui leuius pendens mulierculæ verba, nocte illa permansit in præsidio. Est verò oppidum (ut hodie cerni potest) lacu profundissimo vndique cinctum, & commenantibus aditum pons præbet altissimus.

Responsio Mulieris Saxonis.

Mulier in præsidio occupata nimis diu moratur obfideri.

O R T A luce postera, infinita manus hostium vallauit oppidum. Prouisum autem ab hostibus erat ne vlla visquam superesset nauicula, quæ spem daret obfessis ad abitum. Buthue igitur obfisionem cum sociis magna rerum penuria tolerabat. Auditò autem sinistro hoc nuncio, Sturmariorum, Holfatorum Thietmarforumque collecta manus accelerabat, ut obfessis ferret opem. Quumque turmatim peruenissent ad riuum Zuale,

30 determinantem Wandalos à Saxonibus, præmiserunt virum Saxonem, gnarum Wandalicæ linguæ, qui exploraret quid apud hostes ageretur. Missus ille peruenit ad obfidentes, qui pro multitudo cooperuerant faciem campi, præparantes varias oppugnationi machinas: à quibus intercipitur nuncius, ubi se incautè prodidit. Duçtus ad Critonem tentatur, si accepto præmio prodatur secreta suorum. Ille & vitæ suæ timens, & præmio inuitatus, aperuit ducem non adesse: ceterùm agmina quæ venirent auxiliorum, facile se auersurum, si modò promissis suis fidem iungant. Illi pollicentur quam certissima fore præmia, constituto loco, quo proditoris mercedem accipiat. Reuersus ille ad suos, falsò renunciat Buthue esse extra omne periculum, nullos se in obfisione reperisse: vanum esse rumorem asserit, qui illos exciuerit: proinde reuertantur in sua quisque, si sapiant. Illi facile accipiunt laboris remissionem, in sua reuersi: Buthue in afflictione & periculo remansit. Ita vnus perfidi hominis dolo ad proditione tantus est proditus fortium virorum cuneus. Portentum execrabile, in vltimas terras exportandum. Reperi & aliam narrationem, eiusdem tamen exitus: sed quam dixi, veri longè similior est. Adiciunt hunc proditorem, à Wandalis persuasum, transisse pontem, & obfessis verba fecisse. Confule, inquit, ô Buthue salutis tuæ virorumque qui tecum sunt: quia Saxones, in quibus tu habebas fiduciam, non venient: hac vice succurre tibi. Tunc ille consternatus animo fertur exclamasse, Heu me infelicem ab amicis desertum! Sicine Saxones supplicem sui & auxilia implorantem, in tribulatione destituunt? Male delusus

50 sum, qui Saxonibus bona semper innisus fiducia, nunc in extrema necessitate pessundum. Ad quem ille, Venit, inquit, dissensio in populum, & tumultuantes inter se reuersi sunt in sua quisque: alio ergo consilio tibi est utendum. Confusus taliter rebus, nuncius ille proditor ad suos relabitur. Vbi ille abierat, Buthue conuersus ad suos deditionis consilium iniert: tum versus in obfidentes pacificatur, si deditionem fecerint quid sperent? Quibus illi, Nos, inquiunt, aurum & argentum à vobis non expetimus, vitam tantum

C A P. 8.

Explorator interceptus, eos prodit à quibus mittabatur.

Mulier in insidiis postulat deditionem.

fame. Ericus deinde, frater alius, regnum excepit, mortuo per dolorē animi Olauo. Hic rex proceritate & robore corporis insignis, bellum intulit suis temporibus Iulino clarissimo Wandalarum oppido ad mare: quod Daniæ regno proscriptos foueret, & inde piraticam in Danos cum proscriptis exercerent. Arcta cinxit rex obsidione oppidum, ad-
 10 egiťq; habitores dedere profugos & Dania proscriptos: in quos insigni iussit scire sup-
 plicio, quod patriam impugnant, & quosdā nobiles in mari captos peremissent. Nam deligatos ad palum nudari iussit, ventrem in longum nouacula scindi, viscera profundi, & cor extractum viuentibus ostendi. Pacatæ hoc modo res paucorum supplicio vide-
 bantur. Sed Wandali obsidionem suam ulturi, quum rex aliis bellis implicaretur, Daniā
 10 vastant, obuios obruncant & hostilia cuncta scruientes exercent. In quos secundō ac
 tertio rex ducens, ad æquas pacis condiciones rem tandem sinit peruenire.

*Danus Wila
in bello cogit
proscriptos de-
dere.*

*Cruelle genus
morum.*

PER ea tēpora Bohemis dux præerat Vratillaus, patre natus Bitilla, & matre Iut-
 ta, filia Ottonis 11. Præfuit autem post fratres multo tempore, peruenitq; ad tempora
 Henrici 1111. Imperatoris: cui tam erat commendatus, ut de prouectione honoris eius
 Imperator cogitaret. Moguntia tum cœtum agebat Imperij: aderant frequentes Imper-
 20 atori regni principes, inter alios & Vratillaus dux Bohemiæ, iam Bohemis, Morauis, Po-
 lonis, Slesitis Lusatisq; præficiens. Eam magnitudinem ditionis perpendens Imperator,
 simul & virtutem principis honorans, ad decus etiam Imperij respexit (cui magnificum
 erat etiam regibus imperare) decreuit illi regium nomen cum honore: missoq; Gilberto
 20 Treuerorum archiepiscopo coronam tradidit, ut in sua sede, in medio populi, inunctum
 & coronatum regem consecraret. Idq; ex dignitate perfectum est: quum tamen ille non
 diu superesset honori regio: nam moriens omnia reliquit in manu germani fratris sui
 Conradi. Sed iste Conradus, iam annis grauis & æuo maturus, delatum quidem regnū
 à proceribus & fratris filius non recusauit, quod senectum in gente venerabilis habe-
 retur, & ob memoriam imperialis sanguinis omnes per ordinem Bitilla filij (non habi-
 ta ratione liberorum) ducali honore decorarentur. Æquanimiter ergo tulere Vratilla
 filij patruum sibi honore præferri, imō & ipsi per modestiam deserebant, quod illo diu
 per ætatem frui non possent. Abstiniuit tamen regio vocabulo, quod illi oneris plusquam
 honoris inesse iudicaret: moriensq; nepotibus, filiis Vratilla, permisit ditionem: qui
 30 & ipsi regio nomine abstinerunt (incertum qua potissimum ratione: nisi quod seruitu-
 tis sibi iugum sub honoris specie impositum interpretarentur) redieruntq; ad antiquam
 ducis appellationem. Quæ ex hoc die perdurauit in quartam generationem, vsq; ad
 tempora primi Friderici: qui renouato honore, iterum imposuit coronam Bohemo-
 rum duci: quod suo tempore commemorabimus.

C A P. II.

*Dux Bohemia
creatur rex.*

*Regis frater s
lium regni
successorem pra
feruit.*

POLONIÆ verò per ea tempora (anni post Christum millesimi quinquagesimi
 octau) rex Casimirus, ex monacho princeps, vita decedit: & Bolislaus filius eius regno
 succedit. Proximo autem anno episcopus Cracouiensis Aaron in fata concedit: cui Lā-
 bernus (qui & Sula) succedens, insignia archiepiscopatus petiuit. Sed rex Bolislaus à pa-
 tris virtute nimis degenerans, abiit in profundum malorum omnium, religionis con-
 40 temptor, iustitiæ negligens, qui de omnibus male mereretur. Sanctum Stanillaū, archie-
 piscopum Cracouiensem (qui inaudita virtute mortuum exciuit de sepulchro, ad feren-
 dum veritati testimonium) rex ad mortem persequutus, martyrio coronauit. Antea ta-
 men pro recuperandis terminis regni Poloniæ, quos auiserant patres sui post tempora
 Magni Bolislai proauis sui, suo stipatus exercitu prouincias peragrauit, & ceteras natio-
 nes circuibat, & contra rebelles prælia multa consumpsit. Iam septimus decimus annus
 voluebatur, quo rarius in patria, continuus in castris, semper vero apud hostes moraba-
 tur. Cōmixtus inter gentes, didicit opera corū, & seruiuit immūditis eorum: intermisso
 virtutis studio, factus est sentina omnium vitiōrū. Dumq; audis victoriæ diuissimē ex-
 tra patriam moraretur, mora quantā ampliandæ reipublicæ cōmodi afferre videbatur,
 50 tantū postea ingessit discriminis, nobilibus Poloniæ cum rege bellorū occupationib. im-
 plicitis. Nam domesticis rebus per absentiam dominorū dilabentibus, in vxorib. & filia-
 bus sensere deſtinenta pudicitia. Nobiles enim Poloniæ, qui cum rege multis erant an-
 nis in castris occupati, audita fama domesticorum malorum, zelo acceptæ iniuriæ vin-
 dictam meditantur. Inuito rege, nulla impetrata venia domos repetunt, noxios suppli-
 cii excruciant: scēminas, quæ vltro seruis consenserant, pœnis atrocissimis peremerunt.

C A P. 12.

1058.

*Polonus 17.
annis natum
bellum gerit.*

*Poloni æſerui
idi quod olim
Lacedæmoni
ab Helio et
perimuntur.*

Ff iiii

Poloni in nobili regim maneat.

Rex verò Bolislaus, post multas strages quas fecit in hostes, elatus in superbiam, beluzq; ferocis indutus sæuitiam, efferratis animis rediit in Poloniam, & in suos bellum ab hostibus intorsit. Fingit desertores suos non in plebem suas esse vltro iniurias, sed regî in plebe potestatem ostentasse. Ait enim viros sibi non placere, quibus sint magis cordi feminea quàm regia obsequia. Conqueritur nihilo minus se non tam apud hostes desertum, sed hostibus vltro expositum. Proinde maiores ac præcipuos in nobilitate viros supplicio damnat: & quos manifesta vi capere non potest, insidiis aggreditur. Mulieres quoque, quibus mariti pepercerunt, ducti humana consuetudine, tanta insectatus est immanitate, vt ad earum vbera catulos applicare non horreret, infanculis abiectis: quibus etiam hostes pepercissent.

CAP. 13.

Episcopus in regem improbum gladio sibi commisso pugnat.

V I D E N S ergo Stanislaus, Cracouiensis archiepiscopus, quòd crudelem regem ab immani sæuitia & a sua crudelitate insigni nõ posset paterna suasionem reuocare, sed quasi lupum rapacem & beluam sæuentem, in dominicas oues magis ac magis videret desæuire, & gladium tyrannidis eius in omnem ordinem digressari: ascendens ex aduerso, se pro domo Domini murum opposuit, & vt pastor bonus pro ouibus suis animam ponere non refugit. Præmissa igitur monitione secundum normã ecclesiasticæ discipline, primò illi regni per iniustitiam (ni conuertatur) excidium futurum Deo vindice comminatur: deinde, vbi hoc non proderat, anathematis suum distingit in eum mucronem, ecclesiæ quoq; denegat introitum. Sed quid vis apud induratum cor? Corripere potuit, emendare non valuit. Nihil omisit pontifex integerrimus, si qua posset via ad sanã mentem redigere: sed magis exasperauit quàm emendauit. Quæ res potissimum exitio. Prius quam tamen exitum attingamus, proderit sanctissimi viri insigne miraculum in inferre, omni commemoratione dignissimum. Emerat ille ecclesiæ & pauperum vñbus prædiũ à iusto domino, pretiumq; numerauit, adhibitis (pro consuetudine regni) testimoniis, & possedit. Interea venditor rebus excessit humanis. Heredes illius post interuallum, apud regem instituta in pontificem querela, quòd hæreditatis suæ partem teneret occupatã, litem mouent. Pontifex iustam interuenisse emptionem pretiq; solutionem obtendit: illi pernegant exolutam pecuniam, credere recusantes. Circumspectus pontifex testimonia, quibus vteretur ad veritatis ostensionem. Nonnulli ex iis qui affuere, iam mortem obierant: alij malignitate aut timore se subtraxerant. Stabat solus pontifex: iussus testes cum documentis producere, aut prædio cedere, postulat paucorum inducias dierum, cogitabundus quid faceret: nam ecclesiæ & pauperum causam omittere graue duxit: inuitos ad testimonia pertrahere non potuit. Fiducia iustitiæ suæ respexit in Deum, & oratione cum lachrymis profusa tumulum adiit ante quadriennium defuncti venditoris, & emoueri iubens cum terra lapidem, quasi præsentem & viuentem alloquitur, Quia, inquit, Petre (hoc illi nomen erat) periclitatur te absente ecclesiæ & pauperum causa, surge & perhibe veritati testimonium. Assuerunt multi exitum prestolantes. Nulla interposita mora surgit mortuus, & vt erat vix linteo cinctus, palatium cum archiepiscopo petit: & aduocato aduersario, apud regem, ad quod venerat perhibuit testimonium, accepto se à pontifice iusto pretio, ecclesiæ prædium tradidisse. Stupore conterriti qui videbant & audierunt, inaudito antè miraculo. Pontifex peracto testimonio, testem suũ reducit ad tumulum, & commendato precibus homine, redeundi vnde venerat permittit licentiam. Ille compositus tumulo iterum obdormit. Aduersarius cum rege, maleficiis deputauit diuinam quæ apparuit virtutem, nihilo facti mitiores.

CAP. 14.

Stanislaus in sacra maiestate.

T A L E M est tantum pontificem rex tum non solum increpantem contempsit, sed ad mortem est, & que insectatus. Nam paternæ correctionis tyrannus impatiens, quasi lignum tortuosum & aridum, facilius frangi quàm dirigi potuit: ad deteriora conuersus, maiori vafania induitur. In ecclesiã igitur sancti Michaelis de Rupella, sancto pontifice diuina celebrante, & patrocinia sanctorum aduersus pericula implorante, iuxta aram, in insulis, non ordinis, non diuini officij, non loci, non temporis, non diuinæ maiestatis habita ratione, nec reueritus vbiq; videntis Dei præsentiam, ab ara iubet angustitem trahi. Ad quem satellites atrocissimi quoties irruere tentant, diuina virtute retro pulsi retrocedunt, tertio prostrati mansuescunt: quos tyrannus ad fores ecclesiæ fremens obiurgat, indignantissimè dicens, O degeneres & ignaui ad vnum trahendum sacerdotem! Deinde irruens ipse in christum Domini, manus iniicit violentas: mox irruunt sequuti dominum

minum milites, frustra inq; cæsum discerpunt, foras mittunt partes corporis canibus vorandas. Sed Deus omnipotens, qui in sanctis suis semper est mirabilis, ad declaranda sancti merita, conferuandaq; sacri corporis reliquias, cœlestes ac terrenas subito deputat custodias. Ex quatuor namq; partibus cominus Wislæ quatuor sunt visæ aduolare aquilæ, quæ sublimius locum passionis circumuolantes, a contactu sacri corporis abigentes volucres aliasq; aues sanguipetas. Hac verò nouitate miraculi adunati, ac zelo deuotionis homines plurimi accensi, sparsas membrorum particulas colligere gestiunt. Ad locum passionis propter miraculo magno, corpus antè discissum reperiunt integrum: nullisq; conditum aromatibus reponunt in basilicam. Erat autem annus post mille octua

Stanislai cor-
pus cictm ab
aquila defen-
ditur, & into
gru reperitur.

10 gelimus septimus. Bolislaus autem rex iam Deo hominibusque iuxta perosus, in Vngariam expellitur: anno autem propulsione suæ secundo inaudito languore correptus miserabiliter interiiit. Mefco autem filius eius cum eo actus in exilium, in primo pubertatis flore petiit veneno: & perinde domus tota sanguinarii principis corruit. Hæc de Polonia breui inserta hunc locum teneant: cetera vbi incurunt, suis temporibus inferemus. Diligentio rem tamen narrandarum rerum curam Polonis de suis annalibus referuamus, quos iam credo apud illos constare plenissimos, & pro temporum ratione magis ac magis inlascrescere. Iam enim diu Polonia cœpit inter illustria Christianitatis regna non in postremis numerari.

IN solo quoque Wandalico marchia Brandenburgensis fundata, à nobis præteriri
20 non debuit. Eam quippe suo superius loco, & in Saxonia nostra, ab Henrico eius nomi-
nis 1. institutam ostendimus, insignem nunc Germaniæ, & iam Saxoniæ connumeratam.
Coaugmentata quippe est, & honore dudum electuræ honestata, incertum tamen
à qua memoria. Nam quum de electione Imperatoris Otto 111. cum Gregorio v. suo
pontifice constitutionem illam edidisset, Brandenburgensis marchio angustè habita-
bat, nec erat magnus inter magnos: vt illi tum, contemptis Bauaris & Suzuis & Francis
ducibus, electura deferretur. Saxonia verò inde nomen magnum habuit, quòd qua-
tuor continua successione Imperatores edidisset, Henricum, & tres Ottones: nec voluit
Otto ille 111. domus suæ rationem intermittere. Sed de Brandenburgensi marchione
non immeritò quærimus. Nimirum habuit princeps ille rationem eius principatus non
30 sine magna causa, quòd iam superioribus Alemannis pro sua dignitate consultum vide-
retur, qui iam comitem Rheni Palatinum (vtique ducem Bavariz) cum tribus archiepi-
scopis in sua natione tenere crederetur. Ducis Saxoniæ stabilire curauit authoritatem,
iuncto illi marchione memorato, qui non contemnendum tum principatum tenebat
in solo Wandalico: qui tamen sub Henrico 11. (quod diximus) insigniter attereretur:
vt Theodericus tum marchio, omni per Wandalos exutus ditione, in Magdeburgo pri-
uatam vitam & duceret & terminaret: inuisus nimirum cæteris principibus, quòd eius
tumultuationis author diceretur, per contemptum principis Wandalorum (quem in ho-
nesto conuicio amaraui) & esset tamen de principibus ille Saxoniæ optime meritis:
quod suo loco suprà ostendimus. Sed rerum gestarum in hac prouincia diligentem
40 explicationem relegamus in eius prouinciæ habitatores, quos habet illa ciuitate do-
ctissimos: vt de annalibus suis (quos illos audio tenere copiosissimos) promant quæque
cognitu dignissima: ne tamen fabulas pro veritate edant, diligenter & ipsi curabunt. Nam
primordia antiquitatum in hac gente (quod sæpe quæsti sumus) fabulis & inanibus
anilibus quæ neni sunt plenissima.

CAP. 15.

Brandenbur-
gensis quando
elector esse ce-
perit.

Saxonis 4.
continuos edi-
dit Imperato-
res.

Theodericus
Brandenburg-
gensis ditionis
pulsus.

IVVAT inuicem requirere quæ, vnde traductum sit nomen Marchiæ atq; marchio-
nis. Quia in re ridiculus est qui feudorum vsus conscripsit. Pollicetur enim in titulo doce-
re quis sit marchio: & ubi ad rem ventum est, ignotum per ignotum conatur ostendere.
Marchio, inquit, est qui tenet Marchiam: at quæ sit Marchia, & vnde dicta, debuit expla-
nare. Marchionis quidem vocabulum veteribus incompertum est: nisi quis modernorum
renouans antiquitates, illuc inferat nouum vocabulum. In nostris quoque annali-
bus nullam eius verbi legimus mentionem ante primum Henricum Saxonem, Romanorum
regem: qui primus domitis Danis ad oppidum Sleswicum, quum eò transulisset
Saxonum coloniam, imposuit regioni præsidem, quem appellauit marchionem: & il-
li regendos tuendosque regni limites imposuit provinciam, quasi duci limitaneo. Inde
quoque, quum ordinata per illum prudentissimè Saxonia, constitueret qui agros colere,

CAP. 16.

Marchia et
marchio unde
dicantur,

Brandenburgum metropolim expugnata marchionem accipit.

Marchia Saxonia dictio in aliarum gentium lingua serpsit.

Marcomannorum aymologia.

Incuriosa vetustas.

Marchionum Brandenburgensium origo investigatur.

Locus annalis proferretur.

qui sequi tenerentur in militiam (quum quintum quinq; quatuor in agris remanentes sumptibus & armis expedirent, illumq; durante militia alere iuberentur) vires quas perinde in Vngaros comparauerat, primum in Wandalos statuit exercere, tyrociniū hoc reputans maioris militiæ: duxitq; in metropolim gentis Brandenburgum: eamq; obfedit per brumam in glacie, & oppugnavit constantissime, & exhaustis obfessorum viribus, consumptisq; commeatibus etiam expugnauit: collocauitq; in ea primus marchionem, qui provinciam tueretur armis quælitam, & auficere contenderet in diem: & quam Romani simili ex causa dixere provinciam, ille appellauit Marchiā. Mecum diu reputans, multaq; circumspectans, nihil reperio de nominis origine probabilius, quàm vt ex vulgari Saxonum ductum esse credam: vt fit in aliis quoq; nationibus, vt vernaculæ linguæ quædam nomina inferantur Latinis, *Latiumq; beetur diuine lingua*. Marchiam autē vocant vulgò Saxones districtum vnus villicationis aut ditionis (inde *Felmarke* nomen duxere) vt tum Marchiam dicerent Saxones, eam provinciam quam sui iuris esse per arma sunt conseruati. Inde præsidii nomen inditum, vt marchio diceretur, qui illius dice-ret, Sic in Dania ad Sleswicum (vt diximus) marchionem constitutum, ita & in Wandalis per eundem Henricum regem, Marchiam illam suo marchioni deputatam: indeq; fluxisse nomen, vt deinceps aliæ quoque provinciæ hoc vocabulo in simili principatu vrentur, dicereturq; marchio Misnensis, Badensis, Stiriz, Morauiz in Germania: & in Italia, Truifina, Anconitana, Mantuana, Ferratensis, & si quæ sint aliæ ibi Marchiæ. Soleo quoque Marcomannorum nomen ad eandem referre originem. Vocant enim vulgò Marcomannos, gentem vndeunque confluentem in vnam ditionem. Mannos autem quid vocent Itali, per imperitiam linguæ Germanicæ, tenemus. Vocant enim burdones aut veredos (hoc est ex equa & asino natas bestias) mannos. Sic apud Horatium Acron interpretatur. Sed docet Cornelius Tacitus (quod ex Beroso sumpsit Babylonio) Mannum esse Germanorum parentem Deum: quod tamen Berosus non astruit, mortalem ex mortalibus deriuans. Mannus Tuifcone natus, genuit Suecum, Gambriuium, Marsum, Hunum, Wandalum, filios, Germanicæ nationis propagatores: mansitq; honor nominis in gente, vt bene marem & valentem virum *Man* appellemus etiam hodie Germani. Marcomanni autem tum pro suo robore dicti sunt Wandalī, quū eos oppugnaret Imperator Marcus Antoninus: quod suo loco diximus. Hæc sine præiudicio melioris sententiæ, candide lector accipe: & si quid habes probabilius, fac communē, vt mittatur in posteritatem. Nos enim luimus damna incuriosæ vetustatis, quæ nobis pauca reliquit ad memoriā suæ veritatis.

CAP. 17. C O M M E M O R A N T præterea nostri annales, fuisse marchiones qui tenuerint comitatum Stadensem arque Thietmarsiam: qui si pariter fuerint quoque Brandenburgenses, non satis explicatur in annalibus. Tradūt enim Idam nobilem feminam, natam fratre tertij Henrici Imperatoris, ex germana sorore Brunonis, tum summi pontificis Leonis 11. ex Sueuia in Stadensem comitatū per hæc tempora peruenisse, & in Elstorp habitasse, mortuo primo eius marito, Lupoldo, duobus post inuicem nupsisse comitib. Thietmarsiz, Dedoni & Ethelero Albo, quorum vterq; in Thietmarsia comes, in eadē gente cæsus occubuit: ex quibus nati filij magnam nobilitati posteritatem reliquerunt: inde natos comites de Aldenburgo, & de Luckow, multosq; alios. Sed Idæ hæc editas, ea moriente, peruenit ad Vdonem marchionem, qui comitatum tenuit Stadensem, & ab illo ad Vdonem filium, & inde ad illius filium Henricum. Secundo Vdoni frater erat Rodolphus, qui Soltwedel teneret. Inde coniectura est, vnam fuisse familiam marchionū, quorum alter teneret Brandenburgum cum appenditiis suis, alter comitatum regeret Stadensem cum Thietmarsia. Ipsa annalium verba ad fidem ponenda sunt. Comes, inquit, Rodolphus, nimirum primi Vdonis filius, secundi Vdonis frater, rem diu possedam (de comitatu hoc dicit Stadenfi) leui testimonio non se permittens, quum in manu valida venisset, Fridericum (qui Stadium peteret) abduxit, & Soltwedel incarcerationi: donec Imperator (is erat Henricus V.) ne ignominiosè frustra datum ab Friderico aurum haberet, eum catere abfoluit: & multo tempore, quia reditus ad propria non paruit, secum detinuit. Et infra, Quum igitur Henricus marchio (is erat secundi Vdonis filius) vacuum nomen principatus gestaret, & Fridericus tam domini sui rebus, quàm eis quas variis modis cōquisierat, afflueret: ex deliberato comes Rodolphus (is tenebat Soltwedel)

del) & nepos suus Henricus marchio iuuenis, cum multa militia Stadium properat. Sed Fridericus audito eorum introitu, ex altera parte oppidi fugit. Principibus ergo Staden-
 sibus quæcunque in Friderici possessione fuerant, vendicantibus, Luderus dux Saxoniz, *Fridericus fa-*
 postea Imperator, castrum Vorde ædificauit: & totius ducatus Saxoniz vires ad Fride-
 ricum restitutum informatur. Hæc sunt annalium verba: quæ quod requirimus pro-
 dunt, eandem fuisse familiam marchionum in Soltwedel & Stadio: quorum originem
 ostendimus in Saxoniz, quum de Stadio specialiter loqueremur. Quum ergo Henricus
 marchio puer sine hærede decederet, rediit comitatus Stadenlis in Rodolphum. Is fi-
 lios reliquit Rodolphum alium, in Thietmaria cæsum, & Hartwicum maiorem Bre-
 mæ præpositum, inde archiepiscopum. Hæc autem marchionum stirpe in nouissimo
 Rodolpho finitæ, Thietmaria venit per Hartwicum eius fratrem ad ecclesiam, quum
 ille vicissim ab ecclesia caperet Stadensem comitatum: qui & ipse quoque morte illius
 rediit ad ecclesiam. Sed tum Henricus Leo multa molitus, se de vtroque immiscuit.
 Soltwedel verò rediit ad Ottonem de Balenstede & Anholt comitem, Alberti mar-
 chionis, cognomento Vrsi, patrem: qui ab imperatore Conrado assequutus de Branden-
 burgo principatum, permisit Henrico Catulo, duci Bauariz, Leonis patri, Saxoniam:
 quæ in Saxoniz plenius sunt explicata. *Henricus Ca-*
tulus.

S E D ad nostros inde maritimos Wandalos reuertamur. Crito enim per ea tempora
 Obotritorum, Wagriorum & magnæ partis reliquæ Wandaliz principis, rem gere-
 bat plena in Wandalis potestate, ad contemptum usque Magni ducis Saxoniz: qui diu fru-
 stra contra illum colluctatus, nihil profecit: quum oppresso (quod diximus) Buthue, ma-
 iore Godscaldi filio, Saxonibus sæderat, iunior Henricus ad Danos materni sanguinis
 sibi propinquitate deuinctos peruenerat. Interim Crito persequitur Christiani nomi-
 nis accerrimus, imperium in suis gerebat. Hic veteri Lubica ad Zwartow posthabita, pau-
 lo superius ad ripam eiusdem fluminis Trauenæ noua cepit moliri fundamenta nouæ
 vrbs, longè commodiori loco, inter lacum Wokenisiz & eundem fluuium, ut vtroque
 ab latere esset irrigua ciuitas. Cuius loci opportunitatem iam ab antiqua memoria Cimi-
 bri conspicati, quidam ex eius gentis ducibus ibi iecit nouæ vrbs fundamenta. Sed ne-
 que Cimber neque Wandalis multum sua molitione profecerunt, dilabentibus breui
 30 & euanescentibus initiis ceptæ vrbs, per bella tonantia aut alias auersiones. Seruatum
 est hoc decus Adolpho, eius nominis 11. de Sco wenborg & Holfatia comiti: qui extru-
 ctam ibi urbem, renouatis veteribus fundamentis, ad ea perduxit incrementa, ut inui-
 diam faceret auctori nouum opus in oculis ducis Saxoniz, qui tum esset per omnem re-
 gionem & Saxonum & Wandalorum potentissimus. Cuius rei suo in loco & tempore
 meritam introducemus mentionem: nunc autem ad tempora quæ in manibus sunt re-
 uertentes, exequamur Critonis Wandalorum principis facinora. Luctabatur ille assidue
 aduersus ducem Saxoniz Magnum, & multis laboribus se defendit, ne rediret ad iuga
 Christianismi & tributorem. Facileque fuisset religionem reparare, si in animum inducere
 potuissent principes temperare impositis oneribus. Sed dum illi inhiant tributis, Wan-
 dali vno pariter odio & religionem & seruitutem refugiebant. Ita factum est ut omni æ-
 40 uo Critonis in duritia sua Wandali, Obotriti Wagriique permanerent. Adiuuunt illam ho-
 minum pertinaciam temporis malitia, quod Roman. Imperatores Henricus 1111. &
 v. infensi Saxonibus illos persequerentur, & implicati ecclesiasticis turbationibus,
 quod à summis pontificibus execratione & maledicto laborarent. Vnde factum est,
 ut duplici illa de causâ minus tenderent propagandæ inter Wandalos religioni.
 Poloni tamen Christiani principes, Bolislaus, & qui sequebantur eum, sategerunt
 conterminos Wandalos in ditione Pomeraniz ad iuga Christi cogere. Vnde fa-
 ctum est, ut ad orientem prius quam in nostro occiduo ad Christum Wandali per-
 uenirent.

30 C R I T O iam in suo principatu consenuit. Henricus autem, Godscaldi filius, diu in
 Dania delituit, expectans si fortè Saxoniz dux contribulibus suis edomandis conuale-
 sceret. Sed quum nihil inde cerneret procedere, ad amicos paterni generis, quos habebat
 in provincia, & literas & nuncios crebrius misabat. Vbi eam rem satis præparasse
 videbatur, egressus Dania reuersus est in terram patrum suorum: nec fidebat armis op-
 pugnare hostem, dolo & insidiis aggressus est. Non enim vsque adeo caruit amicis,
 C A P. 18.
Crito Wanda-
lorum principis
tuus.
Nouæ vrbs
fundamenta
à multis repe-
rita.
Critus Wandali
Christianismi
fugerent.
Vtriusque causa
hodie nimis
certa est.
 C A P. 19.
Henricus Wala-
lus in Dania
exul.

*In patriam vi-
ditum sibi
parat.*

quin superessent qui illum inuitarent in patriam: & si occasio bene gerendæ rei fuisset aut certe periculum ei capitis imminere vidisset, pro illo suscepisset arma. Crito tamē sibi ab illo metuens, introitum omnem illi intercludere pertentabat. Henricus autē col- lectis de Dania atq; amicorum in Wandalia openaibus, Aldenburgum à mari oppu- gnans cepit: & omnem maritimam Wandalarum prouinciam vastans, infinitam inde prædam abduxit. Quumq; hoc secundo & tertio iterasset, factus est timor magnus ab il- lo omnibus vicinis Wandalarum populis insulas & litus maris habitantibus: adeo vt ip- se Crito iam senex, iam armis disiectus, & laboribus impar, præter spem Henricū ad pacis æquas condiciones videbatur admittere: & concessit regresso villas ei opportunas ad habitandum. Nec tamen sincera erat senis intentio: virum enim fortem & bellis in- suetum, quem vi nequibat, fraude conabatur opprimere. Vnde etiam per interualla tem- porum accuratis (de more gentis) conuiujs animum eius explorabat, pertentans oppor- tunum insidijs locum: at illi ad cauendum nec consilium nec doli decerat. Nam domi- na Sclauina, Critonis coniunx, affectior erat Henrico quàm Critoni par esset: perinde sæpius hominem præmonuit, denuncians collocatas sibi insidias. Deniq; maritum iam vetulum exosa, Henrico (si fieri posset) nubere constituit, si Crito esset de medio factus: nam Henricus coniuge vacabat. Vnde factum est, vt instinctu eiusdem feminæ, Henri- cus Critoni vicem redditurus humanitatis, inuitauit illum ad conuiuium. Quem multa potione temulentum, quum triclinium in quo sunt conuiuati, viratura procerus, iam incuruatus egredere, Danus quidam securi percussus strauit: & eodem ictu caput auulsit. Mallem alia opportunitate perdidisset, non deos hospitales violasset. Sed incidit ille in foueam quam fecit: qui epim crebrius domi suæ Henrico tetendisset insidias, quid mirum, si patiatur quod primus intentauerat: Et accepit Henricus, vt pacta erat, Sclauina- nam coniugem: & obtinuit principatum paternum in terra, occupauitq; munitiones quas antè habuit Crito: & reddidit hostibus suis vltionem.

CAP. 20.

A C C E S S I T autem Henricus ducem Saxoniarum Magnum, fretus cognatione quæ illis esset de maternis lineis. Natus est enim Magnus filia regis Daniæ atque Norwagie Magni, qui patrem habuit Olauum, in sanctos relatum. Et magnificatus est Henricus apud ducem, fecitq; illi iuramentum fidelitatis ac subiectionis, quod solebant Wandaliæ principes ab olim principibus Saxoniarum. Sed & Nordalbingorum populos, quos Crito vehementer attriuerat, iste conuocauit in vnum: & iniit cum eis pactum & fœdus sol- lidissimum, nulla bellorum tempestate conuellendum. Et lætati sunt Holfati atque Stormari, ceteriq; Saxones Wandalis contigui, eo quòd corruisset hostis eorum acerrimus atque infestissimus, qui cladibus & captiuitatibus terram vexasset diutinè: iunctiq; sunt Henrico iusto principi ex animo, cum illo & pro illo parati extrema subire, priusquam diuellerentur. Audientes ergo vniuersi Wandalarum populi orientem & austrum, quòd surrexisset inter eos princeps qui diceret subeundas Christianiles, patrem habens qui in eam causam periisset, indignati sunt: conueneruntq; omnes vna voluntate & ead- em sententia, vt pugnarent aduersus eum, alium sibi principem statuantes de genere Critonis, qui erat nomini Christiano & Saxonum generi semper infestissimus. Nucia- tumq; est Henrico quia egressus est orientalium Wandalarum exercitus ad prælium, vt illum denuo pelleret. Misit nuncios suos ad ducem Magnum, & fortissimos Bardorum, Holfatorum, Sturmariorum atque Thietmarforum: qui omnes occurrerunt prompti animo, & progressi sunt in terram Polaborum, in campum qui dicitur Smilow, vbi exer- citus hostilis erat diffusus super latitudinem terræ. Videns ergo Magnus quia exercitus Wandalarum grandis est & armis instructus, dubitauit congregi. Protractumq; est pug- næ tempus à mane vsque in vespem: eo quòd internuncij tentarent prælium condi- tionibus dirimere, dux quoque expectaret manum validam milicem, quos iam iamq; su- peruenturos sperabat. Factum est autē circa solis occasum, & ecce speculator ducis nunciat militiam armis instructam eminus accedere. Quo nuncio dux factus alacrior, exhi- larati Saxonum animi: sublatoq; clamore aggressi sunt hostes: & inito prælio interrupta est acies Wandalarum: disiectiq; fuga salutem quaesierunt. Et facta est victoria illa Saxo- num celebris & memoria digna longæua: eo quòd affuerit Dominus credentibus in se, & concluderit multitudinem hostium in manu longè minoris exercitus. Referunt qui interfuere prælio, quia solis splendor iam occumbentis Wandalarum oculos in cōgres- su

*Wandali, ut
Christiani
vni, Henrico
rebellant.*

*Magnus Saxo
paucioribus co-
pis Wandales
profficit.*

su adeo obtunderet, vt omnino cæcutierint, fortissimo Deo hostibus suis in minimo præbente magnum offendiculum. Seruieruntq; ex illo die omnes illæ orientalium Wandalarum nationes Henrico sub tributo. Factus est deinde in omni sua gente clarissimus Henricus, præcepitq; populo Wandalarum vt coleret quisq; agrum suum, extirpauitq; latrunculos & viros desertores à terra: cæterum de religione verbū nullum. Sciebat obstinatissimos eorum animos, & inextricabile odium in religionem, quod grauis tributorum exactio, semper Christianismo focia, exaggerabat. Nordalbingi autem, qui latuerit hætenus in præsidis, exibant in terram excolendam, diffusi per villas & antiquas possessiones. Et reædificatæ sunt domus & ecclesiæ in prouincia Christiana, bellorū tempestatibus subuersæ per eam prouinciam. Porro in vniuersa Wandalia necdum erat ecclesia nec sacerdos, nisi in veteri Lubica, eo quod Henricus cū familia ibi crebrius moraretur.

*Religio cur in illa
agere apud Wā-
dalos resistitue-
retur.*

Q V V M autem dux Saxoniz Magnus per ea tempora rebus excessisset humanis, nulla relictæ prole mascula, sed duabus tantum filiabus: quarum altera nupsit Ottoni de Balenstede & Anehold ac Berneborg, comiti (qui etiam magnā marchionatus de Brandenburgo possederat partem) altera Bauariæ duci Welpo, quem Latine vocant Catulum. Henricus eius nomen in 1111. (ad quem feudali iure ducatus est reuolutus) dedit Saxoniz ducatum Ludero comiti, viro fortissimo, qui etiam postea peruenit ad Imperiū. Ad illum verò deuenit ducatus, quod iam magnam prouinciæ partē ex dote, & aliquantam paterno iure teneret: quod in Saxonia plenius explicuimus. Accidit autem in dieb.

C A P. 21.

*Magnus imperator
Ludero
Imperatoris
beneficio succedens.*

illis vt latrunculi Wandalarum venirent ad prædā in Stotmariā, abegeruntq; iam captam de iumentis & hominibus, non longè ab Hamburgo. Dissimulasse vicinos Wandalos absente Henrico crediderim, vt ex interiore Wandalia (quam veteri nomine etiam nunc Prignissam vocant) prædā agerent: quo modo in hunc vsq; diem res eisdem locis est perpetua, permanebitq; post ista secula: quia hoc cælum nō aliud genus quā con-
suevit, procreabit. Ad vocem autem clamoris surrexit comes eius ditionis Godfridus cum aliquantis suorum, & persequutus est latrones. Sentiens autē quia multi sunt, substitit aliquantisper, vt colligeret manum militum paulatim sequētium, & accedentium agmini. Obuium autem habuit virum rusticum, cuius vxor & filij capti abducebantur. Is dolore suo concitus comiti ait, Quid trepidas? quos expectas signaue ductor: Cor tibi pauidum, non virile. Certe si te calamitas, quæ me, premeret, vxorem & filios in captiuitatem trahi cernerem, non ita cunctatio remoraretur. Properea, festina, siquid tibi est ani-

*Prignissa la-
truncinis sem-
per infama.*

mi libera captiuos, si qua in re famæ tuæ per reliquum vis esse consultum. His inflammatus stimulis vir fidelis, concito insequitur prædatores. At illi post se reliquerunt insidias, quum fugerent. Quas quum præterisset insequutus fugientes, surrexerunt, & intercep-
tum virum in medio circumsus multitudinis oppresserunt: nec enim plures viginti erant in armis viri: & abierūt Wandali cum prædā in viam suam. Prouinciales autem per interuallum insequentes, repperunt cadauer oppressi comitis, capite defecto: quod postea multo precio redemptum, in patriis reconditum est sepulchris. Comitatum autem vacantem dedit Luderus, dux Saxoniz, nobili viro Adolpho de Scowenberg comiti:
40 fuitque sincera pax & intelligentia mutua inter Adolphum memoratum, & Henricum Wandalarum principem.

*Godfridus à
Wandalis la-
truncibus, quos
insequutus, inter-
fecit.*

P E R quæ tempora, quum federet Henricus memoratus in veteri Lubica quietus, improuisus venit à mari exercitus Rugianorum: subuectiq; per Trauenam, obsederunt urbem. Rugiani autem populus crudelis & superbus, qui principatum sibi totius gentis arrogabat, propter sanum tori genti celeberrimum, & propter locorum difficultatē ad-
eundorū: habitant enim in corde maris. Augebat eos recens Henrici memoria, & quod Christianus ipse Saxonibus Christianis esset coniunctus: hæc belli erant incitamenta. Gentes quas armis subigunt, sano suo faciunt censuales. Maior flaminis quā regis apud eos est veneratio: quā fors ostenderit, mittunt exercitum. Victores, aurum & argen-
tum in ærarium Dei sui conferunt: cætera inter se milites partiuntur. Venerat igitur Lubicam, per eam transcentes, Wagriam in suam potestatem reduci. Henricus autem intrepidus præfecit ciuibus & populo virum fortissimum, ad defensionis incitamentū,
50 vt propugnarent, & obsidionem paucis diebus tolerarent: ille auxilia contraxerunt, non de media solis duobus comitibus egreditur, constituto termino quadridui, & designato loco in quo se videndum præberet: quod si fortē spes auxiliorum nulla esset ex Holsatia,

C A P. 22.

*Rugiani idolo
latra Lubicæ
obsidem.*

*Henricus cum
auxiliis Ru-
gianos hostes
aduersus delet.*

Gg

neq; se ad locum & diem ostentaret, tum sibi quisq; consuleret. Egressus in Holfariam & conterminos populos, contraxit plurima equitum peditumq; auxilia: & ad præfinitum tempus & locum sese ostentans exhilarauit suos, qui antè merore tabescebant: audierat enim vano rumore Henricum ab hostibus interceptum. Recreati, fortiter sustinuerunt oppugnationem. Henricus autem magna dissimulatione, quam potuit occultissimè exercitum suum circumduxit, ne ab hostibus persentiretur: & à mari præmissis equitibus ad mouebat agmen, hoc quod acciderat animo voluens, ratusq; futurum. Rugiani cernentes à via maris procedere equites, suos arbitrati (quos expectauerant) gratulabundi prodierunt de castris obuiam, vt exciperent venientes cum lætitia. Henricus quadrato agmine lentus incedebat, vt pedites secum traheret. Vbi omnia constitere ex sententia, turbidus irruit in hostes: & primis conculcatis, vbi ad arma peruenerant, inito conflictu grauissimam cædem stragemq; peregit in Rugianos. Alij fugientes in nauium receptacula, demersi sunt: paucissimi fuga elapsi, nauigiis cladem nunciare. Seruat mons nomine suo victoriæ memoriam, Raneberg etiam nunc dictus (nam Rugiani etiam tum dicti sunt Rani) ibi enim congesta caëtorum cadauera tumulabantur. Magnificatus est Deus in manu Christianorum in die illa: statueruntq; vt dies Calendarum Augusti celebretur annua commemoratione eius victoriæ. Ex quo die Rugiani facti sunt Henrico tributarii, quo modo Wagrij, Polabi, Obotriti, Kissini, Circipani, Luticij, Pomerani, & vniuerse Wandalorum vsque in Poloniam nationes, quæ sunt inter Albim & mare Balticum, & longissimo tractu ascendunt ad terram vsque Polonorum. Super omnes hos imperauit Henricus vocatus rex in omni Wandalorum & Nordalbingorum provincia: quamuis ille per modestiam honorem sibi regium non arrogaret. Sed quid facies blandimentis subicetorum præferim in barbarie? Hæc de Helmoldi sunt testimoniis ad fidem etiam verba posita, vt fidelius veritas videatur.

Henricus ditione ampliat a regio tam nomine abstinet.

CAP. 23.

Brisani & Stoderani in Henricum rebellant.

NE QVE tamen omnibus modis quietum erat Henrici in Wandalos suos imperium: nam Brisani atq; Stoderani, qui Haulbergum & Brandenburgum habitant, rebellionem ostenderunt. Visum est Henrico præuenire moturos in se. Ergo contractis Nordalbingorum auxiliis, suisq; perarmatis, concito mouit in rebelles, & obsedit oppidum Haulbergum. Creuitq; obsidio assidue, accidentibus nouis supplementis ex omni ditione eius, præsertim Obotritorum, qui patrio illi iugo erat obnoxij. Dum Henricus obsidionem virgeret, filius eius Mistiwoi, iuuenis impiger, quum audisset & ille laicos suæ gentis populos (qui & Ligones appellantur) tumultuantes parare rebellionem, affumpris ducentis ex Holfatis armigeris, & trecentis Wandalorum agminibus expeditoribus auxilio, concitus mouit in eos: & per inuias paludes & loca nemorosa improuisus irruens, magnam egit prædam iumentorum: quam quum educeret, conglobati indigenæ omni qua poterant multitudine, se obiecerunt egressuris ad locorum angustias. Ibi prælium inuenit: sed erat victoria Mistiwoi & suorum. Nam cæsis plurimis aliquot etiam cepere captiuos, inter quos eius gentis principem: & continuato itinere ad Henricum patrem victor filius cum ingenti præda regreditur. Grauat inde oppugnatione, auctis viribus. Sed Brisani, sibi diffidentes, quum Henrici semper vires augerentur, illorum semper decreverent, facto interloquio deditionem fecerunt: & datus obsidibus, Henrico se in reliquum imperata facturos sponderunt. Quo etiâ tempore alius ex filiis Henrici Waldemarum, æmulatione fraternæ victoriæ incitus, quum fortè tributis exigendis immineret grauior quam illi ferrent, Rugianus populus infrenis & iugi impatiens (vt qui aliis imperare consueuisset) exactorem oppresserat. Pater iustæ ultionis iram colligens, magnū ex omni Wandalia armorum & exercitus fecit apparatus in Rugianos. Accessere mille sexcenti ex Holfatis Sturmariisq; Henrico semper voluntarij. Henricus suo agmine præcessit, vt primus pericula pertentaret. Saxones memorati, transmissio amne Trauena, per Polabos, Obotritos, Kissinos, longo itinere (pacata tamen vbiq; sub Henrici Imperio terra) ad oppidum Wolgast, Henricum operientem inuenere. Ille delectatus agmine instructo auxiliorum, compellandos putauit, hac aut simili vsus oratione.

Brisani deditionem faciunt.

Expeditio Henrici in Rugianos ob Waldemarum filij cædem.

CAP. 24.

Henrici ad militum orationem.

MA GNA mihi semper, viri commilitones, fiducia de vobis creuit in hunc vsq; diem, quum vos ne longinqua militia pro me suscepta fatigarit. Quid vobis, quid generi vestro debeam, non ignoro: idque libens, dum spiro, votis omnibus & viribus exequar vicem reddere gratitudinis tantæ in me meosque alacritati. Sed quando vos armorum

armorum præfides paratos habeo in pericula socios, cur non etiam consiliorum participes facio, viros integritate & fide præstantes? Hac quæ præterit nocte Rani me nunciis sunt adorti: poenitentiam peractæ necis prætendentes, culpam in paucos sceleratos refundunt. Itaque mortem filij ducentarum marcarum pretio æquandam afferunt, in reliquum imperata faciunt. Quid igitur fortissimi viri facio? Quæ animis vestris sententia sedet, quæ paucis edicite: oblatas condiciones suscipimus, an minime? Tum breui interim factò colloquio, Saxones præfectum suum iubent edicere, Rem non obcursum inelyte princeps refert in consilium, nostræ non indigam discussionis. Arbitramur autem non tam te dubitare quid facias, quam explorare quo in te simus animo. Nemini nostrum videri potest dubium, charissimam tibi sobolem nullo pretio licitandam: taceamus, ut ad exilium æris summam ab occisoribus sinas æstimari sanguinem nullo ære exæquandum. Hanc enim facinororum æstimationem irrisionis magis formam quam veræ poenitudinis satisfactionem, præferre arbitramur. De nobis autem quid sentias sic habeto, Ad prælium pro te tuorumque iusta ultione subeundum venimus, non ad hostium ludibria toleranda. Si nos consulis, aut sequeris præcedentes, iustam in contumeliosos hostes vindictam suademus, non verbo modo, sed factò iniuriâ tuam ulturi. Pontem tibi stravit vindex iniuriæ suæ atque tuæ Deus (crat enim brumale tempus, glacie vndique confrieto mari proximo) vtere & armis nostris, & deditissimis tibi semper manibus. Ille ubi gratias habuit fideli consilio, fortique promisso, & iustæ commonitioni,

*Saxonum ad
Henricum postea
lata responsa.*

agmina sua prior ipse promouit, ducens in hostes.

TRANSMISSIS ergo sylvis atque arundinetis, in conspectu habuerunt hostilem terram, & mare subiectum oculis. Tum Wandalarum agmina, quos ad arma Henricus deuocauit, in littore tetenderunt: volitabant signa militaria per singulorum cohortes tribunorum & præfectorum. Egressi duces (sic enim Henricum regio dignabantur honorem) regem suum salutare, gentili more in terram inclinantes: peregrinumque exercitum Saxonum demissis capitibus honorauere. Tum actum in concilio de cererum ordine gerendarum, & quorum primum agmen hostilem terram inuaderet. Saxones inde verbo sibi desumpserunt, Non patimur, inquit, optime princeps, gentis nostræ gloriam in nobis antiquari. Nostrum semper fuit primos in agmine pugnare, primam aciem inuadere hostium, redire nouissimos: pace tuorum, operam desumimus itineris tibi ad hostes instruendi, nec cedimus cuiquam in tolerando labore, aut periculis subeundis. Placuit supra modum Henrico Saxonum alacritas: eiusque eliciendæ vocis gratia rem ponebat in medium, sciens consuetudinem fortium virotum. Accessit quod neque genti suæ tantam habuit quantam Saxonibus fidem, quod communi religione Christianismi cum illis teneretur: in suis autem congenitibus perfidiam duplicem est reueritus, quod gens naturâ fluxa, odium execrabile Christianismi pateretur. Igitur lenatis signis Saxones præceperunt, sequuntur agmina Wandalarum: suo quisque ordine per glaciem in terrâ perueniunt hostilem. Ibi proximis incendia villis intendant, aperueruntque qui venirent. Missio autem exploratore Henricus intellexit non abesse longe hostes Rugianos, ad prælium paratos. Henricus structis ordinibus suos alloquitur, Cernitis, inquit, viri quid agatur: in conspectu sunt hostes pugnaturi: nos numero & virtute præstamus, cauēque hinc iustior pugnat: vicinus, si modo viri sumus. Nam si quem (quod absit) ignauia comprehendit, ut in fuga sperarit, inanis fiducia illum vexat. In terra hostili aut vincere aut mori, ex duobus alterum necesse est. Nam ubi ignauiam detrexeris in fugam respiciens, proximus fugientem gladio confodiat. Quin potius fiducia pleni in hostem irruite: cernitis dicto citius terga fugientum. Hæc loquutus vidit supplicem procedere flammam, posceretque principis alloquium: ille non detrectat. Vbi venit in conspectum, præfatus veniam, populum crimine purgat: in satisfactionem offert quadringentas argentimarcas. Vbi videt Henricum rugare frontem, aurem auertere, octingentas pollicetur.

Sed neque sic flecti videt iratum, murmurque personat agminis progressum virgētis. Procidit ad pedes misericordiam implorans, Ecce, inquit, terra in conspectu tuo est: vtere rebus omnibus, modo sanguini parcas. Intercipitur inde prælium tractatibus: & omnium iam animis ad pacem inclinatis, noluerunt Saxones refragari. Quatuor ergo millibus ac quadringentis marcis pacem mercati, bellum ablegarunt: acceptis obsidibus Henricus reduxit exercitum.

*Dux saluta-
torius.*

*Oratio Henri-
ci sub pugna
tempus.*

*Hostis supplicem
veniam orat
et pæ-
temperat.*

CAP. 16. R E B V S iam pace sedatis, misit Henricus in terram nuncium, qui numeratum afferret æs summæ antedictæ. Illa verò tempestate nulla erat in terra moneta: sed rebus res

*Henricus vi-
ctus statera do-
loso falsâ.*

commutantes, vetustissimo more mercabantur. Hoc sciens Henricus, vt à barbaris aurum omne tolleret (quo ad nullam pietatem vterentur) stateram misit doloſam: ad cuius pondus æquandum, omne aurum quod erat in ærario idoli sui (quod vtique non paucum erat) quodq; in vxorum ac filiarum ornatibus inueniebatur, totum contulere, nec ad dimidium promissæ summæ poterant pertingere, fraudante eos statera doloſa. Igitur quod allatum fuit accipere nuncij, Henrico referentes. Quum reuera pliquam expromissum erat teneret, ad iudicium staterę dimidium, quod deesse videbatur, expofcebat.

*Rugiani dolo
amicum aduerso
erant vexantes.*

Erant in Raniſ qui dolum deprehendiſſent, & iam ſe expleſſe promiſſa contenderent, etiam menſuram prætergreſſi debitam. Henrico contrâ acceptatæ ſemel ſtateræ eſſe ad extremum ſatiſfaciendum. Hac controuerſia durante obſides tenuit, proxima bruma iterans in eos, velut fideſragos, expeditionem. Luderum, tum Saxoniz ducem, inuitauit certis conditionibus ad arma, & ad belli in Rugianos ſocietatem. Ille aderat parato agmine: terram iunctis agminibus ingreſſi populantur. Sed tum gelu mare concretum ad laxationem glaciæ inclinabat: itaque ne repedandi via ſuſtolleretur, feſtinantiuſ regreſſi in ſua ſe receperunt. Rani ex illo die quieti permãſere. Libet inueniri quàm magnâ tum cerneret Henricus in gentem ſuam latiſſimam ditionem. Quam enim quòd tres aut etiam plures imperio terram tenent duces & principes, eam tum ſolus Henricus gubernabat: tantus apud Saxoniz ducem, vt illum pertraheret in belli ſocietatem. Cui etiam poſtea ad Imperium ſublimate, amicum ſuum Kanutum, Slefui ducem, conciliabat: quod inſrâ ſuo tempore à nobis commemorabitur.

CAP. 27. I A M D V D V M Henrico Wandalorum principi nata eſt in Daniæ regem iuſta querimonia. Is erat Nicolaus, vnus ex Zuenonis multis filiis, qui inuicem regno ſibi ſucceſſerant: quod in Dania ſumus plenius exequuti. Henrico autem, materno ſanguine prouenientem in regno Daniæ hæreditatis portionem, violentus rex (vt cætera omnia) occupabat. Quumq; iure nullo ſæpe petitam aſſequeretur, armis expetendam putauit: Iutiamq; ob eam rem crebrius incurſabat, quum fœderatos haberet Nordalbingos: adeoq; infeſtam fecit regionem, vt iam nemo pene præſtaturam (ſic Dani vocant ſub rege ducatum) Slefui deſideraret, cunctis reſugientibus crebras & violentas Henrici incurſiones. At Kanutus Eriſ regis filius, vir ad omnia integerrimus, hanc ſibi provinciam à rege depoſcit, & impetrat. Crebrior illi cum Henrico conſiſtatio, leuia ſemper prælia agebantur: aliquando etiam ad iuſtos exercitus producos reſperuenit. Perurgebat Kanutum Henricus, & opimam de regione prædam crebrius auſerebat. Viciſci Kanutus, vicemq; illi reddere adortus, Henricum fugabat in Lubicam veterem: quo in loco manſio illi fuit cum præſidio. Perurgebat ſequens cum exercitu Kanutus Henricum, vt ne in præſidiis ſolitis ſua fideret tueri. Aliquando tam de propinquo concurrunt, vt iurgii & conuiitiis inuicem milites conſiſtarent. Hac rerum vicifſitudine diu perdurante, Kanutus (vt erat vir vbique integerrimus & fidens atq; cordatiſſimus) cogitabat Henricum ipſum inermem inermis pertentare, ſi fortè malorum ſine in vel ſic inueniret. Et quoniam fidelis vir nullas ſtruebatur inſidias, nullas ab hoſte itidem (vt ſciebat) bono viro, metuebat. Tendeſcit Henricus in armis opportuno loco, & nihil expectabat quàm cum hoſte de proximo conſigere. Adequitabat Kanutus, ſolis viginti comitatus: & præmiſſo nuncio, ſuam Henrico præſentiam denunciabat, quum ad amicum colloquium adueniſſet. Experrectus Henricus, vbi adeſſe audit Kanutum, ad arma reſpicit, iam pene captum ſe reputans. Nuncius quàm ſanctè iurat adeſſe pacificum Kanuti, ſine armis. Ille vbi ſit rogat: in foribus aſtare reſpondet: & cum dicto Kanutus ingreditur. Mox ruunt in amplexus mutuos: erant enim conſobrini: nam mater Henrici ſoror erat Eriſ regis, quem patrem Kanutus habebat. Miſcetur lachrymæ: & poſt mutuas verborum querimonias, quum alter in alterum reiiceret culpam malorum, nullo interim mediatore cauſam belli dirimunt: pauca quidem vterq; in ſuæ partis pugnationem, ſobrie de alternis queſti. In eam ſententiam conueniunt, vt Kanutus Henrico argentum dependens ac numerans, eius (vt in Dania) ab rege ſuæ partis accipiat hæreditariam portionem. Memorabili inde exemplo, familiaritatem inuenit, quæ in germaniſ ſatritibus ſincerior eſſe non poſſet: durabatq; ad amborum mortem.

*Henricus Da-
mo bello inſert.*

*Kanutus, re-
gu legatus,
querit pacem
cui conſobrino.*

*Hoſtes collo-
quiuſ pacem
inuenit.*

HENRI-

HENRICVS iam senescens, & filiorum suorum inertiam prospiciens, Kanuto ditionem suam omnem, si quid illi humanitus contingeret, commendauit: imò rogat, obsecrat, vt se præmortuo (quod ab annis eius verisimile fuit) sibi Kanutus defumat in gentem (suam gubernacula: ab Imperatore Romano (is tum erat Luderus dux Saxoniz) rei totius confirmationem faciliè impetraturum. Recusat Kanutus, præterdicens non esse decorum, ex hæredes facere legitimos successores, sibi etiam sanguine non alienos: neque honori sibi futurum, si propinquos suos paterna detruderet successione: neque illos quietos, neque proceres faciliè passuros imperium externi hominis. Ille recusantem grauiter perurget obsecrationibus, ne patiatur liberos suos indefensos. Kanutus se, quando-

10 quidem tantopere Henricus precibus perurgeat, facturum spondet quod ex æquo bonoq; sit. Interim Henricus apud Lotharium (ita Luderum iam imperantem crebriores vocitabant, quòd ab antiquo Imperatoriũ id nomen haberetur) vt Wandalia, quæ iamdudum sub Oronibus in ditionem concessit Imperij, Kanuto permittatur administranda procurat. Nec minus ipse Kanutus solenni dono pro fortuna (quæ ei fuit opulentissima) insigniter munerat Imperatorem, equum illi mittens auro vndique circumfulgentem: nescio si & auro calceatum, sed auro non sufferratum scio. Imperator interposita auctoritate, postulationem Henrici non grauatus admittit. Henricus non diu post in fata con-

20 cedit, ad annum à Christo millesimum centesimum vicesimum secundum. Kanutus administrationem subit Wandaliz pro nepotibus suis, Henrici filiis. Per eadem fere tempora, quum Henricus Imperio teneret omnem prouinciã citra Panim, Warcislaus princeps erat in orientali Wandalia. Qui instante sanctissimo viro Ottone, Bambergensi episcopo, sponte sibi prædicationis officium in Wandalos asciscente, fidem Christi cum proceribus & vrbibus accepit: perurgente hinc à mari Nicolao Danorum rege, inde à terra Bolislaui Poloniz duce. Perdurauitq; susceptum semel euangelium Christi in ea prouincia, quum in Henrici ditione diu post variis casibus fluctuaret, vsque ad tempora Henrici Leonis Saxoniz ducis: quod suo loco commemorabitur. Ab hoc ergo loco du-

CAP. 18.

Henricus Kanuto liberos suos commendat.

I 122.

Widali orientales ad Christum qua ratione conuersi sunt.

DVM illageruntur in occidua Wandalia, Nicolaus Daniz rex ab oriente eandem bello premit prouinciã. Warcislaus princeps præerat superiori Wandaliz, diuturnas cum Danis atq; Polonis fouens similitates. Mouit in eum Nicolaus Danorum rex, & à terra Bolislaui Polonus, cui ad regem Danorum iam fœdus erat & affinitas: nam filiam suam Polonus Magno, Nicolai regis filio, desponderat vxorem. Vsuam Wandaliz vrbem obsidione premebant amborum exercitus: & quum grauius oppugnaretur, in ditionem regis concessit. Ibi Bolislaus Polonus, tradita regi filia, sponsa Magni, reducit exercitum in Poloniam. Mox Iulinum à Danis obsidetur, & expugnatur, magno nimirum ab utroque populo sanguinis impendio. Warcislaus autem, earum partium princeps, quum rebus quoque suis ab Danorum rege diffideret, pacem inire percipiens, misso ca-

40 duccatore petit interposita publica fide colloquium: iussusq; introire nauim regiam, nihil dubitat, vbi inerat, causam suam agens. Suggestur regi à militibus, vt sublatis velis caprum principem, velut pacis obsidem, abducant. Eam rem Kanutus Sleswici dux, quum adesset, valde in concione improbat: nam sempiternam regio nomini maculam inureret, quòd fidem publicam Daniz rex violasse diceretur: ceterum vniuersæ nationi non mediocriter futurum dedecus in omni gente, quòd hominem, qui fidem regiam sequutus ad fœdera venisset, pro captiuo abduxissent. Omnis concio in sententiam ibat Kanuti. Decernitur vt cum honore Warcislaus in patriam remittatur. Eius rei occasione exarsit emulatio in Magno aduersus Kanutum, dissimulante prudenter Kanuto, qui pro veritate & iustitia offensionem non recusabat. Nuptiæ interim Magni magno instruntur apud Ripam oppidum apparatur: ibi conuentus procerum omnium. Non de-

50 erat Kanutus, primus inter primos, qui fratruelis esset sponsi. Splendidus ostro fulgebat, in veste Saxonica, vt qui in ea gente plurimum versaretur. In eum cauilatus Magnus, Ostro, inquit, fulgidum latus ferro penetrari non potest. Ille nihil motus, placide respondit, & quæ peruium est, si ouillis pellibus contegatur: nihil voluit asperus reicere. Creuit tacita inter pares sanguine, & virtute dispares, æmulatio. Nam Kanuto semper primas dedere partes in omni opere virtutis: quod æquis auribus Magnus nunquam ac-

CAP. 29.

Danus Wandalorum vrbes capta.

Widale cum rege colloqui per Kanutum tuus licet.

Kanutus Saxoni ob integritatem inui-

cepit. Interim in præfecturam reuersus Kanutus, proximam Wandalarum provinciam sibi commendatam reuifit. Ibiq̃ rebus pro tempore ordinatis adiit Cæsarem Lotharium, tum Bardewico agentem, pro rebus quæ tum interuenerant in prouinciâ procurandis, & apud principem ordinandis.

CAP. 30.

*Kanutus rex
ab Imperatore
appellatur.*

LOTHARIUS autem Imperator, perpenſis Kanuti natalibus, & maiori (quæ illis pulchrè responderat) virtute, conciliandum ſibi beneficio conſtituit virum nobilem & potentem. Coronam ei regiam decreuit, & impoſuit, regem appellans Obotritorum: ea enim prouincia in eius erat procuratore. Nec vna cauſa impulit Cæsarem, vt eo dignaretur honore virū. Natalibus (vt diximus) magnis viri permotus eſt Imperator, quòd regis eſſet Erici filius: magna virtus acceſſit: deinde non contemnenda magnitudo ditionis, quòd à Slefwickenſi ducatu, per Wagriam atque Magnopolim, magnæ prouinciæ dominaretur. Super omnia verò hæc erat amplificandi honoris cauſa, vt illuſtraret Romanum imperium: quod tum videretur illuſtriſſi, ſi regibus imperaret. Nam Otto 11. illi adiecit coronam Poloniæ, Henricus 1111. Bohemiæ: quanquam in eis regnis sæpe renouatus honor regius, crebrius intercidit. Kanutus igitur Obotritorum rex apud omnes habebatur. Quæ res initium præſtabat (vt eſt promptum coniectura) noſtri ſeculi Danorum regibus, vt ſe Danorum Wandalarumque reges eſſent in titulo: nam moriens Kanutus regium titulum tranſmiſit ad poſteros. Sed & multis deinde bellis magna pars Wandaliæ littoralis paruit regibus Danorum, vt inde quoque titulum mutuari credantur. Ea verò res coacti in Kanuto honoris in Dania, non vno ab omnibus animo accepta eſt. Qui bene voluerunt Kanuto, gratulati ſunt principi magnifico de honoris acceſſione. Cæterum qui Magno eius æmulo blandirentur (quorum erat maior numerus, propter præſentem Nicolai regis maiestatem) rem ſiniſtroſum detorſere: aſſerentes regium honorem, de manu Cæſaris acceptum, ad hoc reſpicere, vt proximus illi gradus ſit, iam regi, ad inuadendum Daniæ regnum (ope Saxonum, quibus ſe totum permetteret Kanutus) ſimul & libertatem regni ab olim ſeruatum, vinculis ſtringat ſubiectionis ad Romanum Imperium. Qua in re cauendum Magno, ne patria illum ſucceſſione depellat. Ingraueſcebat mira indignatio in caput Kanuti. Ille vbi intellexit, vt erat

*Cur Danus
Wandaliæ re-
gem inferbat.*

*Kanuto,
quoniam Imperator
auxerat,
Magnum inuocauit.*

*Kanutus ora-
tione cordata
e clauicinis di-
lata.*

terrore omni poſito vir interritus & intrepidus, præſentem ſe facit muſſitantibus: & in oculis omnium obarr. bulans, expectabat ſi quis ea de re ſermonem inceperet. Cohibuit præſentia multorum pridem oblatantium ora. Sed rex euocat inter proceres, cum illo agebat, quid ſibi vellet rumor volitans ſuper nomine de regno à manu Cæſaris accepto. Aderat Magnus regis filius, vt cuncta perſpiceret & audiret. Kanutus rogatus à rege, rationem facti reddit in hunc modum, Ego inquit, rex tua voluntate in Slefwickenſi præfectura (quam à te nemo cupiebat diu) per inſignem laborem verſatus, aliquando Henrico Wandalarum principi, propinquo noſtro, reconciliabar. Vbi mutua freti familiaritate & ſanguinis coniunctione, multa communiter egimus, ille iam ab annis ingraueſcens, me quam ſanctè rogat, tutelam filiorum eius ſuſcipiam: non reſuſaui. Nam omnem in me prouinciæ principatum transferre volens, à me repellitur: pro filiis autem eius adminiſtrationem ſubijlibens. Dum in prouinciâ venio Saxonum, ibi crebrius diutnè diuerſatus, gentis in eo familiaritatem, & ad Cæsarem ab illis pettrahor. Ille neſcio quid in me perſpiciens, non roganti, etiam reſuſanti, coronam imponit ad regnum Obotritorum, credo imperij ſui ſtudenti honori, vt etiam regem, cui imperet, habeat. Ita me regem ſuum Wandali vocant: cæterum in tuis prouinciis rex, nō alium me gero ac debeo, Slefwicki præfectum. Habes omnem de rumore veritatem. Rex vbi cognouit, æquum ſumpſit animum in Kanutum, interpoſitaq̃ opera filio Kanutum & illi filium, quibus poterat modis, reconciliabat.

CAP. 31.

*Frater qui
tutor erat Ka-
nuti, bella
diſſidens.*

KANUTVS iam rex erat Obotritorum, noua Wandaliâ illuſtrans dignitate. Igitur Kanuto Obotritorum rege, ſtrenuè omnia circunſpectante, obeunteq̃ prouinciam, filij Henrici, paulatim aduleſcentes, ad regimen terræ ſub rege exceſſerunt: vt quoniam ille & in Slefwicki prouincia & Daniæ regno multis erat rebus implicitus, interim illi rebus præſeſſent in ſuo territorio. Sed tum improvidi per ætatem iuuenes, abſente Kanuto domeſtica bella conſtantes, novos Nordalbingis parturiebant labores. Nam Zuenteplogus ſolus ambiens adminiſtrationem, Kanuto fratri multas irrogauit iniurias: ad extremum, ſumptis Holſatis, cum in arce Pluneni obſedit. At Kanutus obſeſſus,

obsessus, prohibens ne obsidentes iaculis sui incesserent, ascendens in propugnacula, alloquitur his verbis exercitum fratris, Quid causæ est, inquit, optimi viri Hollati, ut amicum oppugnetis, iræ fratris seruientes? Eundem patrem præferimus, Henricum vobis semper deditissimum: eodem sanguine creti, æquo de provincia iure contendimus, Arbitros ego vos hodie constituo, ad causam meam: videte quo iure oppugnetis, cuius ad omnem rem tenetis iustitiam in manibus. Apud fratrem vobis contendendum, ut ad æquas mecum conditiones descendat: mei iuris tradidi vobis potestatem. Vbi audiuerit Hollati, inter se fremunt, æquum postulat, dicentes, iste adulescens. Quid agimus? cur non potius eius germanum conuenimus? Igitur obsidione soluta, partes interponunt ad fratres reconciliandos. Quare ex sententia peracta, Kanutus fratrum junior non diu rebus superfluit. Nam contentione inita in oppido Lutkenborg opprimitur, incertum an fratris consilio, aut conuiuentia: quod facile sibi persuadere, qui rem intuebantur. Soli perinde Zuenteplogo sub rege cedit paternus principatus. Ille Adolphum Hollatiz comitem, iam inde sub patre notissimum, in societatem belli vocauit cum Hollatis & Stormariis: expeditionemque fecit militarem in terram Obotritorum, obseditque urbem quæ dicitur Werlo. Contumaciam ostenderant principi suo, quod maiori potestati fiderent, cui subessent, regi suo Kanuto. Ille autem ea fuit modestia, ut nisi inuocatus non adesset parenti Henrico, potestatis quod filios eius exhaeredes non faceret. Permisit ergo gubernacula Zuenteplogo. Ille verò ea tum urbem in potestatem redacta, promouit exercitum in Kissinæ urbem. Quam similiter ad obediendam reducta, acceptis vndeunque obsidibus reuersus est in Lubicâ. Hollati quoque in suas sedes repedarunt.

Hoc erat illud tempus quo Vicelinus, religiosissimus in Christo sacerdos, mira institit opera ad reuocandam Christi fidem in provinciam, vnde diu nimis exulauerat. Aduocatis fratribus, fauore huius prædis in provincia genti prædicabat. Sed quoniam impacata erat bellis tonantibus ea regio, parum initio profecerunt, iterum atque iterum inceperant repulsi: & per annos triginta, magno labore & instantia mirabili in hoc pulo Vicelinus euangelizabat, verus Wandalorum apostolus. Cuius rei ordinem quia in Metropoli nostra explicauimus, inde requirat qui nosse vult. Zuenteplogus autem, princeps Henrici filius, non diu post est interfectus dolo Dasonis prepotentis in Hollatia viri. Reliquit ille filium, cui Porcello Zuinecke nomen erat: sed & hic interfectus est apud Erteneborg, urbem Saxoniz transalbianam: defecitque stirps Henrici in principatu Wandalorum, mortuus filiis atque nepotibus. Prædixerat hoc Henricus dum viueret: solent enim diuinare morituri. Ille tamen, nescio quibus oraculis edoctus, præ-nunciavit stirpem suam de proximo perituram. Iam pleno iure principatus in Kanutū demigrabat regem, virum (ut diximus) integritate & virtutibus insignem, Danis formidabilem, ceterum Lothario Cæsari in præcipuis habitum, cui iam (ut diximus) coronam regni donauit: quum interim vnâ sub Danorum rege Sleswici præfecturâ (hoc est ducatum) administretur. In qua procuracione tantus iustitiæ & veritatis cultor erat, ut pro his rebus neminem vereretur, nulli ignosceret. Deprehensi sunt in Merica suæ ditionis latrocinantes & insidiantes transeuntibus: quibus iam ultimo supplicio condemnatis, quum penam sumere carnifices iussisset, ex medio damnatorum grege quidam proclamasse se de principis Kanuti cognatione, iure sanguinis impunitatem & vitam deposcens. Cognato (inquit) nostro, ut honoratio sit, sublimiorem parate crucem. Sic ille muneratus est, quod cognatum se diceret principis. Occupauit autem omnium prior Kanutus montem Alberg, quem nunc dicunt Zegeberg: imposuitque manfuniculas, intendens aliquando communire castellum: quod postea Imperator impleuit Lotharius. Sociavitque sibi Kanutus omnem virum fortem in Hollatia: fecitque incurfiones in terras contumacium Wandalorum, occidens & prosternens omnes aduersarios.

PRIBSLAVS erat frater fratruelis Henrici principis, qui post filios Henrici principatum aphelabat. Sed & Niclotus, maior terræ, aduersus Kanutum erexit cornua, de dignatus alienigenam dominari in terra. Sed Kanutus duxit exercitum in utroque: diuisis copiis utriusque conflictatus, ambos capit in prælio, secumque ducit in Sleswicum, manibus etiam ferreis astringens, quoadusque vadibus & pecunia redempti pacem discerent & facere imperata. Sæpius etiam in terra Wagriorum diuersatus, Falderensibus

Zuenteplogus
fratrem occiso
lus domina-
tur, ex verbis
quidam co-
piat.

C A P. 32.

Henrici post
ritas defuit.

Xenoph. in A-
pol. Secr.

Kanuti regis
amplificata
& virtutes
præclara.

C A P. 33.

Kanutus con-
tumaces bello
domat.

*Religionem
promouere cō-
stituit.*

vsus est hospitio apud Vicelinum: nunc vocant nouum monasterium, à cenobio quod idem sanctus ibi extruxit, nunc translatus in Bordesholm. Erat igitur Kanutus per familiaris beato Vicelino, viro per omnia sanctissimo, facileq; conuenit virtuti cum virtute: pollicitus fratribus meliora omnia, si Dominus res eius in Wandalia direxisset. Veniens quoque in veterem Lubicam, dedicari iussit ecclesiam quam à fundamentis extruxerat Henricus, astante venerabili sacerdote Ludolpho, & cæteris qui de Faldera eidem loco erant Mancipati. Quo tempore vitam finiuit Adolphus, primus comes Holfatiz ac de Scowenborg, reliquitque filios duos: quorum senior Hartungus, vir militaris, habiturus erat comitatum: at iunior filius Adolphus literarum studio deditus erat per omnia. Contigit autem per ea tempora Imperatorem Lotharium grandi expeditione ducere in Bohemiam: vbi prima in acie pugnans cecidit Hartungus cum multis nobilibus. Adolphus perinde accepit comitatū tam Holfatiz quā Scowenborg, vir prudens, in diuinis & humanis rebus exercitissimus: præter facundiam enim Latinæ & vernaculæ linguæ, Wandalicæ nihilominus linguæ non ignarus erat. Quæ res diuini eius ampliandæ non mediocriter profecit: quod deinde dicemus.

*Principi lin-
guarū peritus.*

CAP. 34.
*Reges ad col-
loquium.*

*Kanutus pa-
truo parum ci-
uilitate excepto
inuicem in se
conuocant.*

*Per inuicem
ad colloquiū
conuocati erant
facti.*

KANVTVS Obotritorum rex in prouinciam Slesuici descendit: acceperat enim Nicolaum regem ex aduerso occurrere illi ad colloquiū. Gratulabundus ergo iussit Kanutus omnia regio cultu apparari splendescereque, vt patruum regem condigno exciperet honore. Erat in regia Slesuici locus instructus, cui præcipua cura institit Kanutus, vt honorem regium in patruo (quantum fieri posset) extolleret. Circumfusa coro-
na procerum, militum ac populi vniuersi, regius confessus erat editiore loco insignis. Sedit ergo rex senior in throno suo coronatus. Ex aduerso sese collocauerat Kanutus, itidem coronatus. Id vitio datur viro aliàs integerrimo, quòd in regno suo, superiorem regem non suspicaret. Ille verò, vt erat Saxonum generi deditissimus, fortè (vt erat olim) coloniam ibi Saxonum esse duxit, vt liceret, quasi in limite Romani Imperij, sedere coronatum. Vtunque fuerit, rex patruus quum videret nepotem suum in fastu regio sibi non assurgere, nec offerri ex more gentis osculum, dissimulata iniuria, surgens cæpit transire ad Kanutum, oblaturus ei salutationem per osculum. Cui ille mox occurrans ex medio, sese per omnia patruo & dignitate & loco visus est coquare. Quod factum Kanuto lethale cōcuiuit odium. Nam Magnus, Nicolai filius, huic assidens spectacu-
lum cum matre, incredibile est memoratu quanta exarserit indignatione, dicente ad eum matre, Nonne vides quia fratruelis tuus iam sumpto sceptro regnat? Arbitrari cōuenit eum hostem, qui viuente adhuc patre tuo, patruo suo, nomen tibi regium vsurpare non timuit. Quod si longius dissimulaueris, scito te & vita & regno pariter exuendum. His stimulis ardens alioqui animus iuuenis, actus est in furore: & ex hoc die molitur in sedias fratrueli. Sentiens Nicolaus rex, conuocat vniuersos regni proceres: dedit operam vt iterum dissidentes reconciliaret. Dissensionibus ergo ad pacem inclinatis, iurata sunt vtrinque fœdera: sed pactiones istæ fuere firmæ apud Kanutum, in Magno verò facile obliterantur. Statim enim vt facta fœderatæ animus eius inuestigat, & omni suspicionis malo vacuum considerat, rogat Kanutum Magnus vt occurrat sibi ad interiora regni, ad singulare de rebus magnis colloquiū. Vxor Kanuti dissuadet abitum, terribi somnio quod viderat. Vir fortis contemnit muliebrem visionem: procedit euocatus nuncio. Armatus Magnus fouet in insidiis. Kanutus nihil hostile reconciliato fratrueli metuebat. Qui illum euocabat, præmonitum cupiebat: sed obstitit iusiurandum. Carmen in ipso itinere (vt fit) transiens concinebat, quod perfidiam similis exitus exaceraret. Kanutus non attendit. Arma, quæ tecta gerebat, ostendit, vt vel sic admone-
retur ad quale colloquium inter armatos vocaretur. Ne sic aduertit vir fidelis. Venit ad locum insidiis paratum. Magnus armatus venientem excipit inermem: consalutant, confident: interim prodeunt armati. Quid sibi velint rogat. Ille respondit habere se rem cum nonnullis agricultoribus, quam expedire velit in contumaces. Non esse tempus Kanutus refert (erat enim Epiphaniæ veneranda festiuitas) per arma quid expediendi. Vadem se interponit Kanutus, facturos viros quod sit æquum: imò se pro illis, nisi fecerint, pecuniam numeraturum (ne Sabbathum ille violet) pollicetur. Magnus iam depudit: & exurgens, Hoc, inquit, loco, inter nos de successionis regni transigemus. Viuit, inquit ille, & viuat diu feliciter pater tuus, & regnet: vbi ille concesserit in fata, tum proceres

proceres discutiunt de successore. Magnus mox ferrum stringit. Iam, inquit, decernere tempus. Et cum dicto caput ferit, gladium etiam suum distringere parantis. Ibi vir optimus & dux fortissimus cadit, talibus in reliquum miraculis insignis, ut & ille post patrum, æque Kanutum, Danie regem, inter sanctos deputatus numeretur. Hæc etiam in Dania sunt dicta, quia tamen Kanutum regem Obotritorum hic scribimus, exitum eius ostendere paucis non erit alienum.

*Detestabile
Magni parricidum.*

- RUGIANI deinde, maritimus Wandaliæ populus, ab Erico Kanuti memorati C. A. P. 35.
fratre, in regno succedente Danie, oppugnatur. Causa belli in festatio erat piratica, quæ sine fine Rugiani intentabant. Nouissima fuit ea inter Wandalos provincia, quæ ad fidem Christi semper contumax, post omnes peruenit. Nam in meridiem versus Wandalos Otto I. perdomuit, & aliquoties relapsos ipsi marchiones reuocarunt: orientales Bolislaus Poloniæ dux ad Christi iuga coegit: cum occiduis vir sanctissimus Vicelinus iamdiu luctabatur. Ibi enim gladius non fœuit, sed sancta diu prædicatio. Vnde factum est ut & tardius proficeret, & tenacius retineretur accepta religio. Adiuit tamen zelosum virum Imperatoris Lotharii instantia: qui locum speculatus idoneum in Wagria, in monte Alberg (quem ante eum Kanutus quoque delegit ad collocandum præfidiū) ibi firmavit arcem, appellauitque montem victoriæ: vnde etiam edomita est illa pars Wandaliæ. Cæterum orientales, ad mare versi (qui corrupto nomine ex Wandalis Winuli dicebantur) contumaciores erant ad Christi iugum subeundum. Hos bello adortur rex Danie Ericus, Kanuti frater, regis Obotritorum, vindex quoque mortis eius in Magnum parricidam, quem prælio magno oppressit. Belli causa in Winulos eadē quæ in superioribus annis, quod piraticæ nullum facerent finem, arbitrari (barbaro sensu) honestum id esse militis genus. Rex iste Danie primus nauibus impositos equos vexit ad bellum, quaternos singulis nauigiis imponens: mille centum nauibus in Wandalos duxit. Rugia (ut diximus) caput gentis, erat aliquot tum viribus (quæ modò nullæ sunt) insignis: præcipua fuit Arcon, tantis firmata vallis & munitionibus, ut pene inexpugnabilis haberetur. Aduersus tamen eam firmatur obsidio, quæ parti est commissa exercitus (neque enim totis erat opus copiis) reliquæ vastandæ Rugianorum terræ dissipantur. Obfidentes interim aliquando a tergo oppugnati, in eos qui irruerant conuersi, faciliè repulerunt. Quumque Arconensibus nec congregendi in prælium fiducia, nec spes villa soluendæ de foris obsidionis superesset, deditionem fecere, pacti, ut retento simulachro in sancti Viti honorem, Christiana sacra sumerent. Voluit rex ut vniuersi in riu, qui erat in conspectu, baptizarentur. Illi volentes procurant ad amnem, magis extinguentis sitis quam suscipiendæ religionis gratia. Specie quidem prætulerunt Christianæ pietatis: sed corda inania remanere, fide & deuotione vacua. Quippe in suæ reducto hostili exercitu, Zuantewith (quem deum habuere) ut prius, simulachrum coluere. Ita grauis illa ac sumptuosa regis Danorum in Wandalos expeditio pene in vacuum cessit. Interea Vicelinus sacerdos, annitente Alberone archiepiscopo Bremensi, in nouo monasterio fratres collegit, verboque prædicationis instituit in veteri Lubica: . . .
quo in loco Henticus olim princeps ecclesiæ fundauit. Irruentes tamen Rugiani locum vastant: sacerdotes vix elabuntur, redeunt in Falderam. Posteri autem Henrici, quandiu Kanutum habuere regem, faciliè sunt defensi: illo autem absumpto, abruptæ sunt vndique rerum habentæ.

Quantum interest, armu an verbum velle gentem intraducas.

Winuli vultu mi ad fidem bella adducunt.

Ericus IV. regn. ab 1035. - 1042. Abbo. N. E. 112. p. 175.

Equi classis primum ad bellum velli.

Arconensis de ditione facta Christianos se simulant.

Ericus frater Kanuti eadem vltima statu.

- IMPERATOR interea Lotharius, comperta cæde optimi viri, fortissimi ducis, iustissimi regis Kanuti, vehementer indoluit: nec inultam passus rem abire, occultis nunciis egit cum Erico rege memorato, Kanuti fratre, ut ille a tergo, Imperator a fronte regem lacefferent Nicolaum, Magni parricidæ patrem, ad sumendam vindictam de sanguine occisi. Lotharius conscripto exercitu mouit per Holsatiam in Slesvicum, ad vallum vsque notissimum Denewerck, quod Ottonis primi tempore Tira regina, Haraldum mater, iussit firmari. Contenderat e regione Magnus cum immenso Danorum exercitu, defensus terram suam à vastitate: sed territus est virtute Theutonici militis: & apud Cæsarem immenso auro in satisfactionem, & hominio, quod nunc vocant homagium (ne quid Imperio morte Kanuti decessisse videretur) præstito, indemnitate & impunitatem coemit. Videns Ericus Kanuti frater, quia refriguit Cæsaris indignatio, cœpit armari in vltionem fraterni sanguinis: sed crebrioribus præliis fuga-

res leporinus
ob fugam di-
fluit.

tus est Ericus. Vnde etiam cognomen illi indiderunt, ut pes leporinus diceretur, propter promptam crebramque eius fugam ab hoste. Exturbatus autem Dania Ericus cōfugerat Slesuicum: ubi populus Kanuto amicissimus, ob eius memoriam defendit Ericum. Sequutus Nicolaus rex cum Magno filio, cinxerunt ciuitatem obsidione. Erat autem brumale tempus: inde lacus glacie cōcretus, duram præstitit ciuitati oppugnationem. Adolphus comes, eius nominis 11. è ciuitate constituta pecunia, ad obsidionem soluendam inuitatur. Magnus è diuerso, maiori retinet promisso, ne oppugnet obsidentes. Ita incertus quid faceret Adolphus, rem coniecit in suorum consilium. Omnes liberandæ ciuitati, ob crebra commercia & memoriam Kanuti, erant propensiores. Proficiscitur comes cum expeditis, soluere (si posset) obsidionem: sed ab obuiò Magno repellitur. 10
Ciuitatem tamen, soluta obsidione, Dani capere non poterant. Æstate proxima victus Magnus occubuit. Nicolaus in eadem ciuitate Slesuico, quam pridem obsederat, oppressus à ciuibus, finem ibi viuendi fecit: ita Ericus regno successit. Is quum in Dania succederet regi, fratris quoque iura ad se deuoluta arbitratus, primus (ut arbitrator) se in titulo præferebat regem Wandalorum. Vnde sumpsisse posteros reges titulum coniectura est, ut se etiam Wandalorum reges inscriberent. Sed (quod ante dixi, & suo tempore commemorabitur) etiam posterioribus seculis magnam Wandaliæ partem, Danorum reges suo imperio cōiunxerunt, eam videlicet quæ littora maris tangit. Sed nec ipsorum Danorum in Wandalos Imperium stabile mansit.

Magno patri-
cida cum pa-
tre interfecit,
Ericus Dania
regnum acci-
pit.

CAP. 37.

Wandalia ido-
latria ex ne-
fary cultus.

PRIMUM ergo post Kanutum Obortitorum regem, principes in occidua Wandalia 20
fuere Pribislaus in Wagria, Henrici fratruelis, filius Buthue, atque in terra Polaborum, quæ est diocesis Raceburgensis. Niclotus autem (quem nostri dixerunt Nicolaum) Obortitis præerat: pari uterque in Christianos odio. Inualuitque illis diebus multiplex superstitione per Wandaliā. Nam præter lucos & penates, quibus oppida & agri redun-
dabant, primi & præcipui in falsa religione diui erant Prone, Deus Aldenburghensium, Sjwe dea Polaborum, Radigast Deus terræ Obortitorum. His dicati erant flamines & sacrificiorum libamenta, multiplexque cultus supersticiosus. Porro solennitates diis dicandis sacerdos ad sortis nutum denuntiabat: conueniuntque viri & feminae cum paru-
lis, maerantque diis suis hostias de bobus & ouibus, plerumque etiam de hominibus Chri-
stianis, quorum sanguine deos suos oblectari iactant. Post cæsam hostiam sacerdos de
crucore libat, ut sit efficacior paratioque oraculis captandis: nam demones sanguine faci-
lius inuitari, vulgata est opinio. Nec mirum Christianum sanguinem in deliciis apud
illos haberi: quod hoc genus hominum tanquam hostile magis execrentur. Student e-
nim subuersionibus falsæ religionis. Consummatis iuxta morem sacrificiis, populus ad
epulas & plausus conuertitur. Erat autem Wandalorum ea tempestate miserabilis er-
ror. Nam in conuiujs & compotationibus suis pateram circumferunt, in quam confe-
runt non consecrationis, sed execrationis verba, sub nominibus deorum, boni scilicet
atque mali: omnem prosperam fortunam à bono deo, aduersam à malo dirigi profiten-
tes. Vnde etiam malum deum lingua sua Zerneboch, hoc est nigrum deum, appellant.
Inter multifaria autem Wandalorum numina præpoller Zuante-with, Deus terræ Ru-
gianorum, utpote efficacior in respōsis: cuius respectu cæteros quali semideos æstima-
uere. Huic velut peculium honoris, annuatim hominem Christicolam (quem fors ac-
ceptauerit) litare consueuerunt: quintiam de omnibus Wandalorum prouinciis, sta-
tutas sacrificiorum impenas eò transmiserunt. Mira autem diligentia erga fani reueren-
tia sunt affecti: nam neque iuramentis facile indulgent, neque ambitum fani neque
ostia temerari quauis immundicia patiuntur. Fuit præterea generi crudelitas ingeni-
ta, saturari nescia, impatiens otij, vexans regionum proxima terra marique. Quanta mor-
tis genera Christicolis intulerat, dictum est difficile: quum his quidem viscera eduxerint,
palo circummigrantes: hos cruci affixerint, irridentes signum Christianæ redemptionis:
sceleratissimos enim cruci subigendos autumant. Eos autem quos custodię manciant, 50
pecunia redimendos, tantis torturis & vinculorum nodis excruciant, ut ignorantia vix
sit opinabile. Ita pœnis gaudent miserorum.

Christiani
quatuor ja-
cerantur.

CAP. 38.

IMPERATOR ergo hoc sciens Lotharius, animoque nimis detestatus, meditabatur quid aduersus hæc fieri posset. Interim aditus & commonitus ab optimo (ut diximus) sacerdote Vicelino, montē Alberi (quem etiam Kanutus rex cepit communire) ipse

ipse imposito praesidio roborauit: appellauitque montem victoriz. Hæc sunt illa tempora, quibus Imperator ducatum suum Saxoniz permisit Henrico Catulo, duci Bavariz, genero suo, ipse secundam in Italiam parans profectiorem. Interea Vicelinus sacerdos (conciliato uterque Pribislao, Wagriorum principe) legationis sibi creditæ solers curator, idoneas euangelio personas ad opus sacri ministerij consciuit. Ex quibus venerabiles sacerdotes Ludolphus, Hermannus, Brunonem, in Lubica constituit, Luthmundum cum cæteris Zegeberge commorari præcepit: iactumque est misericordia Dei, & virtute Lotharii Cæsaris, nouellæ plantationis stabile fundamentum. Sed accedentibus ad Dei seruitutem tentationes non defuerunt. Nam Cæsar ab expeditione Italica iam rediens, in ipso itinere subtrahitur morte: corpus eius reuectum in Lutor monasterio tumulatur. Inde in omni regno facta est commotio. Wandalos quoque fecit insolentiores, quum de ducatu contenderent Saxoniz Albertus Brandenburgensis marchio, & Henricus dux Bavariz, ambo filia Magni nouissimi, de genere Hermanni ducis geniti, ambo nepotes, per matrem, eiusdem Magni. Sed quum Conradus in regno succederet Romanorum, partemque foueret Alberti, exturbato Henrico: nam prætenderant regni principes insolentum videri, unum duobus præfisse ducibus. Quum ergo æque censerentur materno genere propinqui, in hoc prælatus est Albertus, quod ducatum non haberet. Inde consergunt per Saxoniam bella. Albertus arcem Luneburg civitatis, Bardewicum atque Bremam occupauit. Nordalbingia quoque illi parere est coacta. Vnde Adolphus comes, fidem nolens temerare, quam debebat Lothario, & eorum genero Henrico Catulo, duci Bavariz, cessit Holsatia: cuius administrationem mox dedit Albertus Henrico de Bade wide. Arcem quoque Zegeberg idem occupauit: quod Hermannus, cui illam Imperator Lotharius commendasset, iam in fata concesserit.

Religioni negotium salubriter promouetur.

Noni motus Imperatoris morte commouetur.

PRIBISLAUS Wagriorum princeps, Lubicæ consistens, quum videret tempus opportunitatem, quod Imperator Conradus longè abesset, & de Saxonia principes magno prælio impliciti colluctarentur, memor quod Lotharius Zegeberg suæ ditioni subtraxisset: non iam Christianitatis odio (nam domi prædicatores euangelij confuebat) sed ciuilis sui iuris causa, ut recuperaret, armatis quotquot potuit, duxit in Zegeberg: suburbium euastauit & vicina loca, monasterium incendit. Folkerus frater simplex oppressus: cæteri fugerunt in Falderam: finitima Saxonum tentata prædium. Qui verò Lubicæ fuerant sacerdotes in præsidio Pribislai, securi videbantur: sed tam præter calamitatem quam sæpe tulerunt, vincula, verbera, necesse captiuorum quotidie cernebant. Nec multo post quidam ex maioribus Wandaliæ, Race, de semine Critonis, classica manu aduersus est, arbitratus hostem suum Pribislau se Lubicæ reperiturum: duæ enim nobilium cognationes, Critonis atque Henvici, de principatu contendebant Wagria. Quum ergo Pribislau abesset, Race suorum manu, nouam Lubicæ arcem demolitur cum adiacentibus præditiis. Sacerdotes inter arundinetæ seruati, Falderense præsidium noctibus ambulantes, multo labore apprehenderunt. Venerabilis ergo sacerdos Vicelinus cæteri quoque diuini verbi prædicatores, graui mœre sunt confecti, eo quod nouella plantatio in ipsis initiis emarcuerit: continueruntque se in Falderensi ecclesia, orationibus & ieiuniis intenti assidue. Quanta verò vitæ austeritate, quanta ciborum abstinentia, omnique sanctitatis conuersione Falderensem illud cœnobium tum claruerit, non satis potest explicari. Dedit illis Dominus gratiam sanitatum, iuxta quod in euangelio pollicitus est, Infirmos curate, dæmones fugate. Obsessorum, qui longè aduecti sunt, plena erat domus, ita ut fratres quiescere non possent: clamantes, sanctorum præsentia patrum ignes suos accendi. Nemo autem sine conflictatione discessit. Sed quum esset vbique tribulatio, in Nordalbingia, in reliqua Saxonia, in Dania, Vicelinus sacerdos hortabatur populum spem omnem conferre in Deum, agere letanias in ieiunio & attritione cordis, eo quod dies essent mali.

Religio recreata dissipata ab Wandaliis sacra.

Faldera mira cultu illustratur.

HENRICVS interea, qui comitatum Holsatiæ administrabat, vir ad arma strenuus, congregato latenter de Holsariis Stormariisque exercitu, brumali die intrauit Wandaliæ, aggressus quos primos reperit, percussit plaga magna terram Plunensem, Lutkenborg, Aldenburgensem, omnemque Wagriorum regionem, ad mare vsque Balticum. Proxima ætate Holsati se mutuo adhortantes, arcem Plune vallarunt, oppugnarunt, ceperuntque pulchre se per illum annum vindicantes, prosperati præliis & excur-

CAP. 40.

Henricus Saxoniae ducem uictis Alberti recipit.

sionibus. In Saxonia interim rebus conuersis, Henricus dux Bavariz cœpit conualescere, & captis per arma præsidii & arcibus, Albertum marchionem ducatu eiecit: quo tempore Adolphus cum eo rediens, transiit in Holsatiam suam. Videns ergo Henricus de Badewide quod cessisset Albertus Henrico, nec sibi consistendum putauit, demolitis quæ prior Adolphus firmauit in Zegeberg & aliis locis opportunis: arcemq; in Hamburgo (quam mater Adolphi murato illic opere condiderat) quum retinere non posset, non est passus ad æmulum peruenire. Demolitis ergo omnibus abiit. Henricus autem Catulus non diu supererat: sed moriens paruulum reliquit Henricum filium, qui postea cognominatus est Leo. Cuius mater Gertrudis rem inter Adolphum & Henricum de Bade wide, accepta ab Henrico pecunia, ita ordinauit, vt quoniam Henricus labore suo grauissimo Wagriam pro magna parte subegisset, eam teneret: Adolphus Holsatia cum Stormaria contentus maneret. Magna erat Adolpho ea rerum detractio. Nam quod Holsatorum viribus edomitum erat, Holsatiz vt accederet, videbatur æquissimū. Gertrudis verò mater pueri, nupta Henrico primo Austriæ duci, Conradi Imperatoris germano, elongata est, vt neque Henrico prodesse, neque Adolpho posset obesse. Peregit ergo Adolphus apud tutores pueri, vt Wagria accederet Holsatiz: Henricus autem Polaborum terram, æquē ab illo euastatam, obtineret. Pribislaus iam cesserat, vel morte subtractus, vel in aliam rranslatus regionem. Hæc prima Wagriz in potestatem Saxonum transitio, quæ permanfit exinde semper. Sed terra habitatoribus erat vacua, vel cælis vel aliò translatis hominibus qui coluere. Nam tributorum exactio grauissima, quam solebant imponere victis Wandalis Saxonibus, adeo terruit gentem, vt Christianismi inde odium conciperent, & Saxonibus subesse morte grauius ducerent. Vacuatis agris consulendum putauit Adolphus: nunciis in Flandriam, Hollandiā, Traiecten sem terram, ac Westphaliā missis, iussit proclamari, qui agris indigerent, properarent cum familiis, accepturi quod satis esset. Holsatis dedit arbitrium eligendi: quia sanguine satius emercati videbantur hanc terram. Venerant ex memoratis prouinciis, agrorum futuri cultores. Et primi quidem Holsati, occidua Zegeberg acceperant circa Trauenam, campestria Zuentinefeld, & quicquid à riuo Zuolen, vsque Agrimelsen & lacum Plunensem extenditur. Darginensem pagū Westphali, Vtinensem Hollandi, Sulle Phrisij incoluerunt. Plunensis ager adhuc permāsit desertus: Aldenborg vero & Lutkenborg & cæteras maritimas terras, permisit qui supererant Wandalis incolendas.

Mulieris arbitrio
disidium
componitur.

Saxones in tri-
butu exigenda
modum ex-
cedentes, Chris-
tianismi inui-
siam reddunt.

Accersuntur
longinquas ter-
ras incolæ.

LIBRI TERTII FINIS.

ALBERTI KRANTZII
WANDALIÆ LIB. IIII.

CAP. I.

Lubicæ funda-
menta, & no-
men.

II 40.

Adolpho
religio in Wa-
gria instaura-
tur.

VAGRIA, quia accessit Holsatiz, nouis nunc cultoribus impleta, nouæ ciuitatis Lubicæ fundamēta nunc iacientes, nouo recte principio ordiemur. Igitur anno x l. salutis Christianæ post centum atque mille, Adolphus comes Holsatiz, iam Wagriæ dominus, vsque ad lacum Wakenisse tenebat ditionē. Cernens quā optimē Cimbrorum olim dux, & deinde Crito Wandalus, inter lacum & flumē in colle vrbis mēia inchoassent, sed tempestatibus bellorū impliciti ab opère destitissent, tertius ipse futuræ ciuitatis fundamenta cœpit iacere, Lubicamque de Zuartow cum nomine transulit in superiora, ciuitatem, quæ propicio Deo in diebus nostris ita effloruit, vt inuidiam sit prætergressa omnium in circuitu principum & vrbium. Locum antè dixere Bucu, quē Adolphus ruderibus eiectis, in formam oppidi vallo cinxit: nam maiores eius partes iam flumine & lacu præmuniebantur. Appel- lauitque Lubeck, translato nomine de oppido, quod in eadem fluminis ripa, intus ad mare Henricus quondam Wagriæ princeps firmauit & inhabitauit. Prosperatus ergo opere Adolphus, misit oratores ad Niclotum Obotritorum principem, cōponere cum co- sœ-

eo fœdera, & amicitiam fociare, omnes maiores in prouincia donis sibi concilians: adeo ut omnes ei obsequi & terram eius compacare decertarent. Cœperunt ergo in inhabitari deferta Wagriæ prouinciæ, & multiplicabatur numerus accolarum eius. Vicelinus quoque sacerdos, inuitante & adiuuante comite, prædia recepit, quæ Lotharius Imperator ad constructionem monasterij & in subsidium seruorum Dei iam olim sibi corârare Zegeberg contradidit. Visum autem fuit patribus ex re esse, propter incommoda fori & tumultus castrenses, monasterium in villam Hagelstorp transferre: misitque Vicelinus eò venerabilem sacerdotem Folkardum cum industriis viris, qui oratorio & claustralibus officinis erigendis operam darent, ecclesia verò prior in curam parrochiæ transferretur.

- 10 Q V V M autem per ea tempora res Christianorum in Asia labefactari cœpissent, CAP. 2.
*Bernardus
Burgundus mi-
raculorum.*
 venit ex Burgundia vir insigni sanctitate Bernardus in conuentum Imperij Franckfordien-
 sem, ad prædicandam crucem, in expeditionem saluberrimam. Huius viri fama tanta
 fuit, signorum opinione celebris, ut è toto orbe, ad eum conflueret populorum fre-
 quentia, cupientium videre quæ per eum fiebant miracula. Quum ergo vir sanctus in
 ecclesia positus, curandis ægrotis in nomine Domini propensius instaret, astante rege
 Ro. Conrado & summis principibus, incertum erat, inter tantas populorum cateruas,
 quid quis pateretur, & cui fortè subueniretur. Aderat comes Holsatiæ Adolphus, certius
 nosse cupiens ex operatione diuina virtutem viri. Inter hæc offertur ei puer cæcus & clau-
 dus, cuius debilitas nulla potuit esse dubitatio. Cœpit igitur sagacissimus scrutator A-
 dolphus intentare solerter, si fortè posset in hoc puero sanctitatis eius experimentum su-
 mere. Cuius credulitatis diuinitus edoctus vir Dei, remedium prouidens, puerum pro-
 pter morem sibi iussit applicari. Cæteros tantum verbo consignauit, hunc verò exhibi-
 tum manibus excepit, oculisque morosa contrectatione, visum restituit: deinde genua
 contracta corrigens, iussit eum currere ad gradus, manifesta tandem indicia tam visus
 quam gressus recuperati. Cœpit sanctus ille, nescio quibus oraculis edoctus, adhortari
 principes cæterasque fidelium plebes, ut proficiscantur defendere Hierosolymam, ad
 comprimendas & Christianis legibus subigendas barbaras orientis nationes, dicens ap-
 propinquare tempus, quo plenitudo gentium debeat introire, ut & sic omnis Israel sal-
 uus fiat. Protinus ad verba exhortantis, incredibile est dictu quanta populorum cater-
 ua se ad eandem deuouerit professionem: in quibus primi erant Conradus Ro. Imper-
 ator, Fridericus Sueuiæ dux, qui postea regnauit, Welf dux Bauriæ, cum principibus
 & episcopis: militia plurima nobilium & plebeiorum sine certo numero, Ludouicus
 deinde Gallo-
 rum rex, & omnis flos iuuentutis in idipsum aspirauit. Nō est recognitum
 vicinis temporibus, nec auditum à diebus seculi, tantum conuenisse exercitum volun-
 tarium grandem nimis: fueruntque signo crucis insigniti, & vestibus, & armatura.
 Visum autem fuit authoribus expeditionis, partem exercitus vnā mitti per orientem,
 alteram in Hispaniam, tertiam verò ad Wandalos nostrarum partium. Primus ergo, qui
 & maximus, abiit itinere terrestri cum rege Romanorum Conrado, & rege Franciæ Lu-
 douico, & præcipuis vtriusque regni potestatibus. Ferunt Germaniam tunc purgatam
 40 latrocinii: nam omne id genus hominum sacram cum rege iniit professionem. Tran-
 sierunt regnum Vngariæ, vsque ad fines Græciæ: præmiseruntque oratores ad Impera-
 torem Constantinopolitanum, ut transitum permetteret incolumem, & commutem
 sineret cōparari. Ille territus magnitudine exercitus, verbo quidem annuit postulatio-
 ni, si venirent pacati. Cui responsum est, non modò ad seruandam, sed amplificandam
 Christianam pacem exisse tantos reges. Multa sunt visa portenta cladem nunciare: præ-
 cipuū, quod sanguine pluisse cernerent in vestibus. Continuo se extremis præparauere,
 iudiciis moniti cœlestibus. Quid verò egerint, quosque sint experti casus, ad huc locum
 non pertinet. Imperator orientis, quum adhibitis notariis numerum relegeret tran-
 seuntium, fertur dixisse, Quare eduxisti populum hunc multū Domine de sedibus suis?
 50 Verè brachio virtutis tuæ indigent, ut iterum videant terram suæ natiuitatis. Secundus
 exercitus, naualis, Colonix & in aliis Rhēni ciuitatibus conflatus & ex flumine Visurgi,
 cœpit nauigare latissima oceanī spacia, quousque veniret Britanniam: quo per aliquot
 dies refecita classe, non modica etiam Anglorum Britannorumque adiecta manu, tor-
 serunt vela in Hispaniam: appuleruntque ad Portugalensem nobilissimam Galiciæ vr-
 bem, adoraturi ad reliquias S. Iacobi. Rex autem Galiciæ exhilaratus super aduentu pe-
 Hh

*Bellum Asia-
ticum, nō val-
de tamen sa-
lubre.*

*Quales in re-
pensione illa
milites fuce-
runt.*

*Vlyxbona se
vincum admi-
tur.*
regrinorum, rogauit vt si ad honorem Dei exissent pugnaturi, fierent sibi præsidio aduersus Vlyxbonam, cuius occupatores Saraceni fines Christianorum vexarent. Nec grauati cesserunt voto peregrini, duxeruntque in urbem memoratam cum magna nauium multitudine. Rex à terra vrgebat hostes, & à mari exercitus ille peregrinus. Multum tamen temporis effluxit in hac obsidione. Ad extremum capta ciuitate, propulsi que barbaris, rex idem orabat peregrinos, vt permitterent illi vacuum ciuitatem. Diuisa inter se socialiter præda, factaque est exinde Christianorum colonia, vsque in præsentem diem. Hoc solum prosperè cessit de vniuerso labore quod pararat expeditio.

CAP. 3.

*Christianorum
in Wandalos
expeditio.*

*Adolphus W
dalo opem fer
re rogatus re-
spondit.*

*Wandali clas-
sem comparati,
& hostes, Hol-
stati excepti,
occidant.*

*Sacerdos bella-
tor, qui aliis
ut sibi uictis
esse dicant.*

Ad Obotritos autem & Luticios, nostrarum partium Wandalos, tertius cruce signatorum exercitus diuertebat, vturi suorum, & imprimis Christi domini iniuriam: cuius religionem proiectam conculcauerunt. Huius verò expeditionis principes erant, 10
Adalbero iam Bremenfis archiepiscopus: intercidit enim iam titulus Hamburgenfis, abolito legationis honore. Aderant vniuersæ Saxoniarum principes, Henricus dux Saxoniæ adulescens, Conradus dux de Saringia, Albertus Marchio de Soltwedel, Conradus de Within. Audiens ergo Niclotus Obotritorum princeps, quia in proximo esset conuenturus exercitus ad subuersionem gentis suæ, misit in vniuersam nationem, vt præpararent se in bellum. Firmavit arcem Dobin, misitque nuncios ad Adolphum Holstatie comitem, commonens eum pacti fœderis, simul etiam præberi postulans facultatem colloquendi & consilio participandi. Quumque comes assereret hoc durum sibi, propter offensam principum omnium, videri: esse causam generalem cunctarum in 20
circuicui principum: in qua satis præstaret fœderato, si quiesceret: nam ubi commoueretur, illico actum esset de illo. Cui Niclotus remandauit, Ego tibi pro muro hæcenus fui, vt quieris ageres in terra non tua Wagriorum: ego querelas audio quotidianas quorum tenes ditionem: ne tibi ingruant, solus restiti: tu vicem reddes bonam contemptum pro labore. Quid ergo censes, nisi me quoque repagulo subducto, in te sinam descendere cupientes? Ad quem Adolphus, Vides pro tua prudentia quid agatur. Exiles tibi vires prodesse non possunt: mihi exitio est vel semel commoueri. Proinde non te 30
peniteat in me officiosum fuisse, persevera in eo quod hæcenus fecisti: erit aliquando vt cernas Adolphum non immemorem in se officij. Niclotus vt potuit, cæteris circumspexit in provincia. Adolphus verò præcepit suis, vt peruigilem iumentorum & rerum omnium agerent custodiam, nequid capiant detrimenti. Sentiens ergo Niclotus irrevocabilem esse iuratæ expeditionis protectionem, clam parat naulem exercitum: transmissoque, totam classem applicat ad ostium Trauenæ, percussurus omnem Wagrie provinciam, priusquam Saxonum exercitus infunderetur finibus suis. Transmisitque nuncium vespere Zegeberg, eo quod promiserat Adolpho comiti admonere eum. Sed vacuus ibat ille nuncius: nam comes defuit, nec tempus erat congregandi exercitum. Erat tum exitus Iunij mensis, quum à mari per Trauenam Wandali ascenderent. Ciues Lubicanæ urbis, audito rumore, colligendi se spacium non habuere: inter vina enim & epulas sepulti tenebantur occupabanturque, priusquam perferrent. Publicum tum habuere mercatum, nundinas vocant: ingens confluxerat populi multitudine. Sciebant Wandali, & supra trecentos oppressere viros. Cohortes equitum 40
duæ longè lateque circumagebantur, prædantes, & incendia miscentes. Quicquid novæ gentis aduenerat, spoliabatur, trucidabatur. Hostatis partum est. Id fraude hostium factum, an occultata Hostatorum machinatione sit gestum, mansit in incerto. Erant qui suspicaretur, Wandalos indigenas non æquis oculis aspicere populum aduenam, & perinde clam sensisse cum Wandalis: quod impunitas eorum fecit suspicari. Ad pagum Slusle Phrisiorum memorabilis tum est pugna peracta, hortante & imprimis viriliter pugnante sacerdote, quum viri vix centum propugnarent aduersus aliquot millia 50
Wandalorum. Hostato communierat ab incurfione villam suam, in morem viculi, & quum Wandali oppugnantes capere non possent munitionem, incolumem abeuntibus vitam pollicentur, si dedant. Inclinauere nonnulli ex Phrisiis, vitam paciscentes. Tum Gerlaus sacerdos, Quid est, inquit, viri Phrisij? quæ vos ignavia corripit? Viri estis, arma tenetis, vallum nos diuidit ab hostibus. Securos nos arma nostra tuerent: illa si proiciamus, vita in dubio est. Fidem sequimini perfidorum? Nulla illis gens vilior odiosiorque est Phrisiis: pecudum more crucidabimini, si arma dederitis. Proinde in hostes illa ver-

illa vertite. Et hoc dicens porta egreditur, vno comitatus, & egregiæ virtutis specimen edens exemplo, inuitauit contribules. Oculum pugnans amisit, vulnus exceptit in fœmore, nec legnius pugnabat. Peruicitque pertinax virtus, vt Wandali affecti tædio, simul pudore suffusi discederent. Tantum valuit viri vnus inuictum pectus. Innotuit res Adolpho: ille collegit exercitum, vt occurreret. Wandali certiores ea de re facti, pedem retrahunt: ad naues cum præda redeunt locupletati, celeriterque sublaris velis abierunt.

- F A M A volat per vniuersam Saxoniam, quia Wandali facta eruptione bellum priores intulerunt, & festinauit expeditio crucelignatorum, vt ad prælia pia pro Domino pararentur. Proceffit exercitus in duas turmas diuisus. Hostes neutri obuia prodierunt, non ausi conferre manum, neque aciem venientibus opponere: tolerandæ se obfidioni parauerunt. Dobin atque Demin diuisa Saxonum agmina petierunt, obfederuntque. A mari egressi Dani, Dobini auxerant oppugnationem. Qui intus fuere Wandali, quum cernerent Danos negligentius agere in caltris, eruptione facta plurimos oppresserunt: nec poterant à fociis defendi, intercedente lacu. Oppugnantur exinde grauius, vt ad interne cionem, si fieri posset, deleantur. Cernentes Saxonum nonnulli rem eo spectare, vt terra in desolationem veniat, inter se loquuti primores, qui Henrico duci & Alberto marchioni parebant, Quid agimus? inquirunt. In principum nostrorum tributaria terra, quam oppugnamus, vastitati nullus est modus: in nos ipsos & principes nostros laboramus. Quin potius pactionibus & conditionibus rem præstat dirimere. Hoc capto consilio, cepit de die in diem Saxonum virtus in oppugnatione languescere: tributa enim magis quam Christi honorem & populi salutem queritabant. Si quando congressi Wandali fugabantur, nulla facta aut permessa hostium insectatio. Iam cæteris etiam in propatulo fuit, Saxones principibus parentes, non ardentem instare victoriz. Quo comperto, pactio interponitur, vt Wandali Christianam vireant ac recipiant religionem, captiuos laxent, quos ex Danis semper habuere multos. Illi omnia cōstanti verbo promittunt: in hanc legem reducuntur exercitus. Tenuis reuera fructus magnæ expeditionis. Nam Wandali falso & ad speciem baptizari videbantur: cordibus autem perseverauit solita perfidia. Ex captiuis Danis senes & inutiles laxauere, robustos seruitio suo obstrictos tenuerunt. Talis habet fructus & exitus auaritia. Eadem enim quæ dudum abicere fidem coegit Wandalos, nunc specie tenus recipere, & corde reipitate permittit, deterioribus factis post bellum quam fuit antè: nisi quod principes ad antiqua tributa, iam exinde certiores effecti, redierunt. Fœlices, si non tam sua quam quæ Christi sunt procurassent. Adolphus quoque comes, pacatis vt cunq̃ tum rebus in Wandalia, reparabat cum Nicloto veterem intelligentiam, & cum cæteris orientalibus, ne quid ab illis formidaret: ad extremum tamen se non permisit illis, quo minus omnia circumspiceret. Populum autem suum super acceptis incommodis & damnis, quomodo potuit, est consolatus, vt forti animo essent, nec cederent fortunæ: res novas semper initio experiri difficultatem, futura omnia per temporum successus meliora. Captiuos quibus poterat conditionibus redemit, viros ac mulieres. Inter hæc autem Vicelinus Christi sacerdos nihil omisit precibus apud Deum, assiduis curis apud homines, vt rectè procederet omnia: pauperes aluit multos, quos proxima vastitas fecit plurimos. Ad portas enim noui monasterij iacebant quotidie, expectantes exaturari de micis. Fratres quantum poterant elemosynas institere. Admirabilis in ea re Tiadmarus, qui illa largitate erogabat, vt proximè ad inopiam cæteris vergere videretur cœnobii. Prouisores ob eam rem clausa illi omnia habuere. Quid faceret vir misericordiarum? Eiulatum pauperum non sustinuit: circuibat horrea, loca pridem vacuata, & penora cuncta, si quid fortè superesset, in consolationem miserorum. Reperit quod mortalis nemo posuerat: erogabat largissimè, cunctis stupentibus vnde essent quæ ille inter pauperes distribueret. Renouata sunt vetera Helix prodigia. Ille cunctis præbebat alimoniam: monasterio interim nihil decedebat.

V I X ea tempestatas conqueiuit, & ecce nouus turbo surrexit ab aquilone, vnde (iuxta Hieremiam) panditur omne malum super habitatores terræ. Nam in regno Daniz Zucno atque Kanutus, ambo regum filij, de regno colluctabantur: alter Erici nouissimi, alter Magni (qui sanctum perdidit Kanutum) filij. Vterque sibi conciliare Adol-

Hh ij

CAP. 4.

Oppida Wandalarum Christiani obsequio.

Saxonum culpa expeditionis fractus multos exitu.

Christiani simulata profissio.

Adolphus comes accepta damna refert.

Miraculum in sipe erogata.

CAP. 5. Adolphus Danorum proceribus de regno cidentibus pariter prouidenter iungitur.

phum, comitem Holfatię, missis nunciis properabat cum muneribus. Inclinabat Adolphus in Kanutum (quod maiori ad illum pridem familiaritate utebatur) magno Holfatię suę incommodo. Prudentissimum fuerat in neutralitate demorari, & equis aspersis oculis amborum luctamen, quod de corona regni proceres Dani habuere. Hęc erat prima comitum de Danorum rebus implicatio: multos in reliquum creauit posteris eorum & vniuersis habitatoribus labores. Zueno regni gubernacula, maior nau, tenebat: Waldemarus, diui Kanuti filius, primum diuque Zuenonis partes sequebatur, inde iunctus Kanuto, quum perfidiam suę partis deprehendisset. Sed prima (vt diximus) colluctatio fuit inter Zuenonem & Kanutum. Ethelerus quidam erat homo Thietmar¹⁰ fia natus, in qua illa tempestate militaris aliquot ordinis homines manerent. Hic apud Zuenonem primas partes agebat. Ille vbi intellexit comitem inclinare partibus Kanuti, profectus in Holfatiam, militares donis Zuenoni conciliabat plurimos, aliis equos, aliis ara largiens, vt Zuenoni quamplurimos deuinciret. Exemplum eius multi sequuti, sequentibus seculis regem quam comitem sequi maluerunt, quod maioribus rex donis & amplioribus beneficiis suos locupletaret. Primus hic ex Saxonum natione pro Danis suos contribules Thietmarfos cepit attrahere, & alios oppugnare. Ethelerus factis excursionibus in Wagriam, Aldenburgum, vsque ad suburbia Zegeberg, omnia peruehbat. Comes Henrico Leoni duci, per atatem adulescenti, cuncta aperuit, suorum perfidiam ac defectionem, Etheleri instantiam. Dux emissio decreto, editoque proposito mandauit, vt qui fidem sequerentur Danorum, Holfatia cederent ante pręnitium²⁰ diem, hostium loco habendos, si post deprehenderentur. Qui iam manifestis rebus se ostenderant, cessere: multilatuere, qui etiam propterea mutauere sententiam. Zueno rex Sleswicum communiens ibi sedebat, moturus in Adolphum de proximo. Vbi ille rescituit, occulto nuncio egit apud Kanutum, vt Zuenonem sua quisque de parte in ea vrbe obsiderent, habituri finem rerum, si prosperarentur. Admouit copias suas à mari & terra Kanutus. Adolphus cum quatuor millibus de sua parte occurrit. Vbi videt rex se inclusum, nec esse sibi copias ad eruptionem faciendam, Ethelerus apud Zuenonem³⁰ vir primarius, interposita publica fide Kanutum adiit, docet quo in loco res future sint, si ad tempus regi cedat: magna pollicetur, in pręsens multa permittit. Demum effecit vt Kanutus quibuscunque conditionibus exercitum suum reduceret. Hoc illo factum est proposito, vt Adolphum solum (cui male volebant) iam auxiliis destitutum facilius opprimerent. Paratur eruptio. Erat ex Adolphi familia quidam in vrbe Sleswico, explo- randarum rerum gratia: qui vbi quid ageretur intellexit, concito contendit ad domi- num suum, docens quod pararetur in illum eruptio.

CAP. 6.

*Adolphus co-
gnito periculo
juuor reducit.*

COMES alloquutus suos vt parati essent, rem dissimulanter habet, verba faciens in hunc modum, ne timorem significaret. Laborant, inquit, iumenta nostra (vt cernitis commilitones) à pabulo: parum nobis retrocedendum in pręsens, vt illis recreatis ad prælum parati stemus. Et illico mouit castra. Qui de propinquo stantes comitem audire, quamuis ille dissimularet, timorem eius & graue periculum persenserunt. Itaque fugam maior pars iniit, & præterlapi sunt Eydoram, priusquam comes sequeretur ad-⁴⁰ uentans. Tanta facta est populo concussio: vix quadringenti equites cum comite consistere. Curauit enim postremus reuerfus ab hostibus, ne quis suorum maneret in periculo: quos his verbis alloquitur, Hic est, inquiens, limes ditionum: hic nobis consistendum, vt videamus quis nos fugans insequatur. Si viri estis, state mecum: efficiamus hodie vt manum paruulam in precio ponat Zueno Danus. Cor pauidum milita- liquando obicere nonnulli, quum aut cunctationem legitimis de causis interponerem, aut aperta pericula & sanguinis sine fructu effusionem euitarem: hodiernus dies ostendet, si perseueratis, quis vir sit Adolphus. Omnes qui afflere, comitis vocem approbauere, moriendum cunctis priusquam limite pelli paterentur. Misit comes qui apud hostes quid ageretur scrutarentur. Intercepti sunt à Danis primi, & in vinculis habiti.⁵⁰ Miratus ille alios submittit, qui concito redeuntes, renunciant adesse hostem graui agmine equitum peditumque. Iussit comes subduci nauiculas, ne facile transirent præluentem. Sed Dani alio vado, ad villam Scullebu Eydoram transierunt. Quo com- perto, illuc mouit Adolphus, priusquam omne agmen transponeretur, pugnaturus in primos: hostes iam reperit in ordine stantes. Incurrunt Holfati Danis, insectis hastis.

Pluri-

*Danis se sub-
sequentes ag-
greditur.*

Plurimi ex utraq; parte iumentis deturbantur, nonnulli pereunt opprimunturq;. Inter alios comes equo deturbatur: assunt fidi milites, reponentes in iumentum comitem.

STABANT interim aliquandiu dubia signa inter ambos exercitus, numero impares victoriæ: quum Danis vires crescerent, pluribus transportatis, Holfatis verò decreverent. Tum inito concilio, Holfati eorum poplies pcesidere percutientes. Quo viso Dani iam concepere timorem, quum equo cadente eques fieret in periculo. Cecidit inter alios fortiter pugnans Ethelerus. Rex ab altera fluminis ripa pugnam conspiciens, quum suos paulatim cedere, non paucos etiam cadere cerneret, & imprimis Ethelerum acciperet cecidisse, fugam iniit. Holfati victores, qui cædi super-
 10 fuerant Danos, duxere captivos, multa etiam præda locupleti. A redemptis autem captivis magnum æs comes extorquebat: vnde contractum æs alienum antè plurimum eluebat. Hæc prima cum Danis Holfatorum conflictatio: præter eas quæ vetustissima memoria crebriores, sub Saxonum nomine præcesserunt. Hæc opima victoria, quæ illos in reliquum animavit: ut imparibus licet viribus, auderent coronæ sese digladiantes opponere. Hæc in reliquum tempus visa est auspiciū præbere sortis amorū post futuræ. Constituit autem Adolphus comes in finibus ditionis suæ paratam suorum manum, ad Eydoram atque Trauenam, qui limitanei milites arceret finibus hostem, & ad omnem motum starent expediti, siquid vel à Danis vel à Wandalis novaretur. Plurimum verò laboris insumpsi comes in edomandis frændisq; suis Holfatis. Gense-
 20 rat pridem effrænis, ait Helmoldus (cuius hæc sunt fere omnia quæ nunc percurrimus) & quæ iugum non passa, suo semper sensu ferebatur. Comes autem pro singulari prudentia, modeste agens, frænos illis iniecit, ut facili alia facies terræ, alij mores hominum cernerentur. Qui enim pridem fuerant sævum caput abdere laruis ad excursions (non dico latrocinia) & deprædantes tendere decipulas, furari quæ rapere non poterat, nunciam mutatis moribus, reuocasse gradus ad omnia meliora. Comes autem Zuenoni regi per intermissos conciliatur, ne semper sui agerent in timore: Kanuto valesciens, qui prior deferuit illum ad obsidionem Sleswici, non antè (quod oportuit militari iure) præmonitum. Quid enim aliud quàm ad prædam exposuit?

WANDALIS per ea tempora dux Henricus Leo fræna, quæ abiecerant, paulatim reposuit, ad colligenda & amplificanda tributa. Sacerdotes autem satagebant reparandæ religioni. Duxit autem coniugem primam Henricus Clementiam, filiam ducis Saringiæ (alij vocant Lantgraviū Turingiæ) iuualescens quotidie in gentem Wandalorum. Quoties enim se commouere, admouit illis martiam manū. Facile illi semper cessere armis superati: rarius enim poterant in acie sustinere Saxonum manū. Interim de religione cura duci exilis. Hartwicus autem Hamburgensis archiepiscopus (sic enim illum inscribit etiam ista tempestate Helmoldus) videns quia pax erat in Wandalia, constituit restaurare sedes episcopales in provincia, quas barbaricus furor euerterat, in Aldenburgo, Racisburgo, Magnopoli: è quibus Aldenburgensem Magnus Otto prior instituerat. Subiecerat ei Polabos, Obotritos, à terminis Holfatorum vsque ad fluvium
 40 Panim & ciuitatem Demin: posuitque ille in Aldenburgo primum pontificem Marconem. Successit illi Eguardus, cui Wago, quartus Ezico, quintus Folkardus, sextus Regimburtus, septimus Benno, octauus Meynerus, nonus Abelinus, decimus Ezo: cuius temporibus præfuit Hamburgensi ecclesiæ magnus Adelbertus, vir insignis magnique nominis apud summum pontificem & Imperatorem: qui (ut diximus) de peregrinis episcopis (quos multos fuit in mensa sua) Iohannem Scotum præfecit in Magnopoli, pro Christo martyrem factum, Aristonem in Racisburgo: atque in hunc modum Aldenburgensem in tres diuisit. Postquam vergo permittente Deo recruduerunt Wandali, exturbantes à se omne Christianum nomen, vacabant hæc sedes annis octuaginta-quatuor, vsque ad tempora Hartwici archiepiscopi: qui propter generis nobilitatem, duplici principatu clarus, magno studio enisus est pro recuperandis in obediētiam episcopis suffraganeis per Daniam, Suediam, Norwagiam: quos Hamburgensi ecclesiæ legationis iure subiacuisset diu, ad plenum ostendimus in nostra Metropoli: retraxere autem colla iugo, posteaquam singulis in provinciis habere ceperunt metropolitanos. Sed quum obsequiis & variis largitionibus apud papam & Cæsarem nil profecisset Hartwicus, ne omnino careret suffraganeis, aggressus est iam pridem abo-

CAP. 7.

Holfati Danos poplitibus equorum suæ interitus superant.

Adolphus comes à suis finibus arceat, et suos morigeros reddat.

CAP. 8.

Wandalis ab Henrico domitis, religionis negotium promouetur.

Sedes episcopales restaurantur.

litos episcopatus in Wandalia restituit.

CAP. 9.

ACCITVM ergo venerabilem sacerdotem Vicelinum, Aldenburgensem consecrat episcopum, quum iam esset ætate prouectus, & mansisset in Holstia annis triginta: porro in Magnopoli ordinauit dominum Emerherdum. Et consecrati sunt ambo in Rozenuelde (nostri vocant Hartzeulde) missique in terram egestatis & famis. Facta sunt autem hæc duce atque comite inconsultis: vnde etiam familiaritas inter dominum Vicelinum & comitem turbata videbatur (nam ante cum patris loco Adolphus venerabatur) tulitque comes decimas omnes anni illius, quæ in iure videbantur noui pontificis. Episcopus autem duce adit, cum eo (velut capite) rem transacturus: qui illum venerabiliter excepit: sed tamen primùm exposulauit his verbis, Poteram, inquit, pater episcope, hoc nomen in persona vestra non agnoscere dissimulareque, quod non dedera-
m in terra ditionis meæ, quam patres & prædecessores mei in sanguine & gladio possederunt. Sed quoniam sanctitas vestra mihi comperta semperque probata fuit, atque patribus meis fida semper & obsequens est reperta, præteritionis meæ iniuriam in persona vestra dissimulo: si tamen in reliquum feceritis quod equitatis iure deposco, vt ex me inuestituram episcopalem agnoscat: hoc enim pacto res vestræ (nō aliter) procedent. Visum est episcopo verbum istud durum, eo quod esset præter ius & consuetudinem, de manu laica recognoscere pontificatum. Quidam ergo fidelium ducis, Hêricus de Wida, vir potens & militaris, ac amicus episcopi, in aure dicit episcopo, Facite quod vultis rebus vestris conducit, complacentes principi domino nostro, vt ædificentur ecclesiæ in Wandalia, & dirigatur cultus domus Dei in manibus vestris. Alioqui frustrabitur labor vester, eo quod nec Cæsar nec archiepiscopus possit causam vestram promouere, nostro duce obtinente. Videtis vniuersam hanc terram esse in manu eius: & vnde principatus nisi à Deo? Quid est autem tam grande quod deposcitur ex vobis, quod aut de legibus illicitum, aut ex moribus est verecundum? Quantulum est accipere virgam de manu ducis, quod ipsum grandem habet honorem inter gentes ad quas ingredimini conuertendas?

*Episcopo gra-
uius videtur, a-
gnum, nec prin-
cipu beneficium
tuum.*

CAP. 10.

TEMPVS hoc erat infaustum, quo Imperator Fridericus I. iam inchoauerat cum Romana ecclesia similem de inuestiendis episcopis controuersiam. Tolerabile fuit, ab Imperio secula temporalium rerum recognoscere: quod hodie quoque geritur. Sed 30
voluere principes etiam de personis assumendis disponere, quod ipsum est iuris ecclesiastici. Durauit ea controuersia ab usque memoria tertij, quarti & quinti Henricorum: & peruenit ex hoc Friderico I. ad II. & deinde ad Ottonem III. Post Fridericum autem II. ea fuit Imperij perturbatio per multos annos, vt facile pontifices ius suum defenderent & obtinerent. Nunc ergo Vicelinus episcopus, quum à duce vrgeretur, postulauit sibi permitti inducias, vt deliberaret super hoc verbo: dimissusque pacificè venit Bardewicum: vbi mortali tactus egritudine, per dies aliquot est moratus: nam incidit paralytim, in qua ad extremum vsque vitæ laborauit. Egritudine autem paulisper respirans perductus est in vehiculo Falderam, multumque tempus cum imbecillitas subtraxit ecclesiastico labori: ætatis enim mole grauior morbus accessit. Vbi autem 40
vires ei tantæ sunt redditæ, Bremam proficiscitur, consulturus archiepiscopum & eorum super eo quod dux deposceret: qui omnes vna voce refragati sunt, dicentes, Nihil dubitamus prudentiæ vestræ, optime pontifex, esse perspectissimum quid in eare expediat. Sed quia dignatur sanctitas vestra participare consilio nostro, non abscondimus quod sentimus. Compertum est, vnum hoc esse Imperatoris celsitudini referendum (quod magno illi mercati sunt impendio) vt ab episcopis domini vocitentur: decimas, possessiones & prædia in eam rem plurima sunt ecclesiis elargiti. Vbi autem dux vel marchio, vbi in regno principatus quantu libet magnus (qui pontificibus manus nō offerat) reculsatus, oportune, importune se ingerat, certatim currunt vt hominia sumant ecclesiarum, & participes fiant beneficiorum ab ecclesia. Vos ergo hunc honorem pessundari patiimini, & infringetis iura magnis autoribus edita? Dabiturne duci huic manus vestras, vt hoc exemplo incipiant esse principum serui, qui fuerant illis semper habiti maiores? Non decet ætatem vestram, honestatis decore maturam, vt per vos incipiant abusiones in domo Domini. Longè sit à vobis verbum istud. Quod si furor principis effrenatus in vos egerit, nonne satius est ferre bonorum quam honoris iacturam?

*Cleri Bremensis
sua consilia de
prædium eccle-
siasticum, se
principibus nō
subijcunt.*

ram? Auferant, si velint, decimas: occludant vobis, si videbitur, introitum parrochię vestrę: tolerabilis est ista molestia. Habetis certę Falderensem domum, in qua tuta interim statione possitis consistere, & præstolari cum silentio salutare Dei.

- H I S & similibus verbis auerterunt virum, ne duci cederet. Parturiuit sanę persuasio hæc nouellę plantationi multiplex impedimentum. Quoties enim pontifex ducem adiit, interpellaturus de negotiis ecclesię & conuertendorum, ille se paratum respondit ad omnia quę poposcisset vtilitas, si primũ sibi debitus honor non posthabereetur: alioqui frustra contra fluminis niti impetum. Pontifex autem humilis animo, facilię inclinasset animum, vt duci honoris cupido, pro ecclesię lucro, morem gessisset: si archiepiscopus cum suo clero non obtulisset. Nam & ipsi seruientes honori, rebus suis detractum iri putauerunt: nec tantopere fructum in populo, quàm numerum suffraganearũ sedium quærabant. Quod in hoc vel maximẽ apparuit, quia in possessionibus Falderensis ecclesię archiepiscopus Vicelino, iam episcopo, multas iniurias irrogauit, demens & conuellens aliqua, nec tutum sinens in statione quam ipse pridem deputauerat. Videns ergo virum antea magni nominis, defensorem libertatis, & suimet valde compotem: post acceptum episcopale nomen, quasi innodatum vinculis quibusdam, & supplicem omnium. Homo enim pacis suę, in quo sperauit, auertit eum à via consilij & pacis, ne illis adhæreret à quibus poterat ecclesię incrementum prouenire. Italoquitur bonus Helmodus. Fecit ergo quod necessitas indixit: visitauit ecclesias parrochię suę, ministrans plebibus monita salutis, præbens ei pro ministerio vicis suę spiritualia, quum tamen ipse meteret ab his temporalia: siquidem comes decimarum iura tollebat. Dedicatum autem est eo tempore oratorium Cusalinę in Hagerstorp: sed & ecclesia in Bornehouede tunc est consecrata. Venit inde Vicelinus in nouam Lubicam, commanentes illic confortare: & dedicauit ibi altare Domino. Inde progrediens visitauit Aldenburchum (vbi sedes quondam fuerat episcopalis) & receptus est à barbaris habitatoribus terrę illius: quorum adhuc idolum Prone erat in honore. Mirum si non à Græcis hoc nomen est traductum, qui prone vocant prouidentiam qua gubernatur mundus. Porro nomen flaminis qui præerat superstitioni illi, erat Myke. Sed & princeps eius ditionis, de femine Critonis, erat Ruchel, idololatra atq; pirata violentissimus. Cæpit ergo pontifex annunciare populo verbum veritatis, qui Christus est, exhortans, vt relictis idolis festinarent ad lauacrum regenerationis. Pauci autem initio applicuere se fidei, eo quod languor esset fortissimus, & necdum inclinata essent corda principum ad edomanda peccata rebellium. Dedit autem episcopus pecuniam cæforibus lignorum, ad impensas sanctuarij: & cæptum est opus fabricę ad vallum vrbs antiquę, quod omnis terra diebus dominicis conuenire consueuerat ad mercatum.

- P E R eatepore parauit Henricus dux Leo expeditionem in Bauriam, in Henricum vitricum suum, fratrem Córadi regis: qui quum Austriam teneret, Bauriam quoque sibi subdere tentauit. Paratum autem proficisci adiit pontifex Vicelinus in Lunenburgum, rogans (vt semper consueuerat) vt opus Dei in sustinendo pontificatu prouideret, perinde futuram eius professionem faciliorem. Cui dux (quod ille quoque solebat) referebat facturum omnia quę poscerentur, si sui quoque honoris vlla ratio haberetur. Ad hæc pontifex, Pro honore, inquit, eius qui pro nobis se exinaniuit, paratissimũ se esse, etiam minimo ex clientulis se subiicere, non modò tanto principi, cui Deus ampliores inter mundi potestates magnificentiã contulisset. Et his dictis fecit quod necessitas imperabat, suscepitq; episcopatum per virgam de manu ducis. A nimæ quior inde factus dux ait, Quia vidimus sinceritatem vestram in id inclinari quod rectum est, oportet vicissim nos sanctitati vestrę dignam præstare reuerentiã, & petitioni vestrę in reliquum esse promptiores. Sed quia nunc in prociñctum sumus magni itineris, & ordinatio causę vestrę prolixius tempus requirit, damus interim vobis villam Buzu (quam petistis) cum sua pertinentia Dulzamza: vt ædificetis vobis domum in medio terrę vestrę, & præstolari possitis redditum nostrum. Tunc, propicio Deo, ordinandis rebus propensius intendemus. Rogauitque præsentem Adolphum comitem, vt huic donationi præberet assensum. Cui ille, Ex quo dominus meus flexus est ad pietatẽ, non possum nec debeo in rigore permanere, sed votis piis inclinari. Ergo quod dominus meus permittit ecclesię, ego illi subscribo, adiucies, dimidiũ decimę, cuiã ante ordinationẽ iurib. ecclesię

Hh iij

C A P. II.

Nedam vt
gratu eman-
gessarent.

Proneam illi
appellant.

C A P. II.

Episcopus qua-
lescenti obij-
quit: principi
necessi ad ex-
teriori præstat.

Gratu accipi-
non. Gratu mi-
bi dant.

*Saxones prae-
lio superant.*

permitto. Profectus autem dux comiti vicinam Wandaliā commendauit. In domo autem ducis omnia gubernabat Adolphus, cum domina Clementia ducis coniuge, in arce Luneburgi commanente. Qui respectus eum coram Wandalis & Danis vehementer attollebat: ut Danorum reges de corona contententes, magis magisque semper respuerent in Adolphum. Kanutus enim tum profugus apud Hartwicum archiepiscopum commanebat: collectoque interim exercitu conducto mouit in Iutam, in qua maior illi pars procerum & populi fauebāt. Zueno autem exercitu comparato nauigauit Wiberum: ibi expositis copiis, mouit in Kanutum. Collatis viribus, diu stabat anceps fortuna. Sed tum Saxones viribus & numero minores cessere, Kanutusque cum eis se proripit in fugam: iterumque profugit in Saxoniam. Inde paulum respirans, ad Phrisios se contulit, qui littora tenent aquilonis: & ibi auctus viribus, Zuenum expectabat. Inde quoque proturbatus rediit in Saxoniam: Holstiamque pertransiens, humanissime ab Adolpho excipiebatur, plurimis humanitatis officiis honoratus. Zueno interim in Dania regnabat: sed implicitus domesticis & intestinis laboribus, Wandalarum excursionēs piraticas non repressit. Vno tamen praelio comprehensos in Zelandia ita perdomuit, vt laceris viribus, vix ad sua qui caedi superfuerant, redirent.

CAP. 13.

*Adolphus no-
scens rebel-
lionem facili-
ter comprimit.*

QUVM ergo abesset Henricus dux, bellis implicitus in Bauaria, Niclotus princeps Obotritorum curiam petens ducis, questus est Kissinos & Circipanos minus parere dicto, propter absentiam ducis: opus videri, ut ostenso illis exercitu terreantur, ne in maius crescat coniuratio, conualecatque rebellio. Tum qui praefuere concilio, Adolphum comitem precibus onerant, exercitum conscribat, & Nicloti viribus auctus moueat in rebelles. Ille per armatis aliquot millibus, quum etiam Niclotus non contemnendam educeret, duxerant in orientales: & obuia quaque concutientes, tantum intulere terrorem rebellibus, ut vltro se paratos praestarent ad omnia, tributa & onera nulla recusarent: sanum tamen in eo itinere contriuerunt. Tantaque fuit prosperitas in illa expeditione, ut nihil intentarent quod non ex sententia perficerent. Tanta disciplina militaris in exercitu, vt vno ex populo vterque constatus videretur exercitus, Wandalis per omnia contententibus se studio & ordine Saxonibus coaquare. Ex qua die tanta inaccessit Adolpho atque Nicloto familiaritas, ut saepe in Lubicam, saepe in Trauemunde conuenientes, peramicē agerent de rebus communibus, de finibus & reliquis rebus, quae solent contemnimis praestare dissidentiam materiam, memorabili exemplo vnum sentientes. Quae consensio incredibile dictum est quantum praestiterit nouellae plantationi incrementum. Forum quoque Lubicense crescebat in singulos dies, & augebantur naues institorum eius. Dominus Vicelinus episcopus incolere cepit insulam quae dicitur Buzu, & habitauit sub fago, quousque extruerent casas in quibus consistere: cepitque illic ecclesiam aedificare in Domini nomine, & commemoratione principis apostolorum diui Perri. Porro vtensilia domus, & quae sufficerent curandis aratris, prouidit episcopus de Cuzalina & Faldera. Initia enim episcopatus (vt penè rerum omnium) tenuissima fuere, eo quod comes, alius vir

*Henricus Leo
prudenter ho-
stium aduentum
auertit.*

optimus, soli episcopo fuerit mediocriter bonus. Quo tempore Henricus dux Leo non est prosperatus in Bauaria, quod multi ei oblisterent principes, praesertim Conradus rex, frater Henrici, quem Leo oppugnabat. Cernens Albertus marchio quia difficultatibus implicaretur dux Leo, veterem de Saxonia quaestionem renouauit, tempus esse ratus nunc agere, quando ille alibi distractus, adesse non posset. Egit occulte cum Caesare, ut veniens Brunswicum occuparet. Caesar, oclusis omnibus itineribus Henrico Leoni, ne descendat, parat se ad descensum in Brunswicum. Henricus Leo, ista prospiciens (aut su per his commonitus ab amicis) simulat se proximum natalem Dominicum acturum in Saxonia, omnes vndecunq; amicos inuitans. Et hac omnium expectatione crebrescente, ipse cum tribus clamiter inuadit: & magnis contendens itineribus, quinto die Brunswicum ingreditur, letantibus suis sine modo. Caesar quum ex Goslaria mouisset, accepit certissimum nuncium quod Henricus descendisset. Itaque dissimulans profectionis causam, rediit in Goslariam.

CAP. 14.

1151.

QUAMDIU verò supererat Conradus Caesar, qui Henrico restiterat in recuperanda Bauaria, non profecit. Sed ubi ille finem viuendi fecit (quod erat à Christo Domino MCCL.) Fridericus Saxonia, natus Conradi fratre Friderico, in regnum subuectus atque suffectus est, secundiora omnia fuere Leoni. Is principum controuersiam finire studēs, conuen-

- conuentum indixit Imperij, in Mertzburgo Saxoniz: eoque Danorum reges, de regno contententes, euocabat. Aderat Kanutus, sæpe Dania pulsus, quem Henricus Leo perduxit ad Fridericum. Zueno autem archiepiscopi Hamburgensis ductu peruenit in eundem locum. Et auditis vtrinq; causis à Cæsare, res in hunc modum componitur: Zueno à Cæsare coronatur: Kanutus illi homagium præstans, patrimonio & parte ditionis contentus iubebatur esse. Hoc erat quod diu Cæsares conati sunt, reges sub Imperium mittere: Aderat Vicelinus conuentui: & cuncta quæ gerebantur, vidit audiuitq;. Henricus autem dux & Albertus marchio conciliari non poterant, quòd amborum animi intumissent: & noui regis authoritas necdum bene cõualuit. Suasit tum archiepiscopus Vicelino, vt de manu regis inuicturam episcopatus sui acciperet, non tam regis honori quàm ducis studens detrimento. Reuersus inde Vicelinus, propter disensionem archiepiscopi & ducis, proficere non potuit. Agebat autem de ecclesiæ suæ iuribus & prædiis, olim Deo dicatis. Reperit, vbi rediit, Tiadamum eleemosynarium (de quo supra) emigrasse, virum incomparabilem: qui relicto decanatu Bremensi post Vicelinum abibat, vt illi cohæreret, multis in Holsatia clarescens virtutibus per annos decem. Quæ res in-
 consolabili dolore animum percussit pontificis, vt & ipse quoq; paralyti dissolutus diu iaceret elinguis: Domini flagellum male interpretantibus qui affuere, quasi à Deo videretur derelictus, quum magis illi in tentatione ille prouentus statueretur: quo morbo duobus annis & dimidio ante exitum laborabat. Quum in Buzona nouissimum offerret sacrificium, appellans populum consolabatur, promittens breui futurum vt ecclesiæ status conualesceret. Qua in re deprehensum, futura prænosce Vicelinum, gratia prophetiz.
- 10 H o c autem erat illud tempus quo Henricus dux, Leo, sentiens incrementa nouæ
 vrbis Lubicz importare maxima Bardeuico detrimenta (quum mercatores Lubicam
 peterent, maritimam vrbe[m], priore relicto emporio) interpellabat ea de re comitem.
 Duo sunt, inquit, quæ magno rerum mearum detrimento tibi videntur accedere: bene
 feceris, si ad æquitatem respiciens, moderari rem pro dignitate patiaris. Lubicam dico,
 nouam vrbe[m], & salinam tuam in Todeslo, quæ mihi non mediocrem afferunt rerum
 mearum iacturam: quum in tuam vrbe[m] mercatores pene omnes commigrent, veteri
 deserto emporio: & salina mei iuris, sub Luneburgi arce nuper reperta, tuo sale nimium
 vilescit inuecto. Æquum fuerit, mediam nobis vrbis tuę ditionem permittere, & itidem
 salinæ dimidium: vt in reliquum tempus nulla sit nobis posterisq; nostris controuersia
 materia. Quum comes non annueret, sed oraret, vt fortunæ suæ, quâ illi miseratur Deus
 permitteret, non inuideret: dux mercatorib. suis aditum Lubicæ interclusit interdixitq;.
 Insuper venas salinæ Todeslo ita immisis aliunde aquis interturbauit, vt exilis inde fructus
 esset. Quo etiam tempore in ecclesia Raceburgensi ordinatus est episcopus Euer-
 modus, præpositus de Magdeburgo translatus: deditq; ei comes Polaborū Henricus ha-
 bitandam insulam apud ecclesiā, assignauitq; trecentos mansos ecclesiæ in perpetuū
 seruituros: insuper decimas integrè permisit ecclesiæ. Pro dimidia verò accepit ab episco-
 po beneficiū, factus ei feudatarius, vt haberet ecclesia suum defensorem: quod rerū no-
 uitas videbatur deponere. Aderat huic tam solenni donationi Adolphus comes Holsa-
 tiz: quem intuitus Ludolphus in Cusalina præpositus, dixit, Cernis optime comes, nobis
 viri largam in ecclesiā benedictionem. Præcessit exemplo nobilis nobilem, cõmon-
 strans quid tu quoq; debeas ecclesiæ Aldenburgensi: in quā rem te (vt confidimus) propen-
 sum videbatur inclinari natūa pietas, vt Domino (cuius est terra & plenitudo eius) vel parum a-
 liquid de magno refundas: hortatur literarum, quæ te ornat, insignis eruditio. Nec cun-
 ctatus Adolphus trecentos quoq; mansos permisit duci, vt per manum eius assignentur
 in dorem ecclesiæ Aldenburgensi. Facta sunt hæc viuente adhuc Vicelino, licet in extre-
 mis agente. Aderat dux in Italicam expeditionem cum Romanorū rege profectus, quū
 episcopus ille anno Christi M C L I I I . pridie Idus Decemb. ad Christū emigraret, Wan-
 dalorum verus apostolus. Tumultus est in Falderensi ecclesia, præse[n]te Raceburgensi
 episcopo, & diuinum officium peragente. Multa autem sunt quæ eius viri sanctitate præ-
 cipuam contestantur, visiones fratribus & sacris virginibus ostense in transitu eius, in-
 dubitatam cunctis fecere beati viri gloriam. Etenim quis dubitet regnare cum Chri-
 sto decentem mundo, quem tanto zelo, tam eximia difficultate, & diuturna barba-
 rorum conflictatione, meminisset laborasse pro ipso: vt verus Wandalorum apostolus,

*Principi dñi
 dia ex parte
 quodam com-
 ponuntur.*

*Pietatem que
 suam efficit
 tranant.*

C A P. 15.

*Contentio in-
 ter Henricum
 Leonem &
 Adolphum a-
 ritur.*

*Fondatarij ec-
 clesiarij quorū
 sum fidebant.*

& fundator Christianismi, in occidua eius gentis regione, iure optimo prædicetur. Nos verò Wandalæ res prosequamur.

CAP. 16.

*Tiadmarus or-
tus, vita, pie-
tas & mors.*

QV AN QV AM non alienum sit à Wandalæ rebus, si narrationi rerum eius inter-
examus vitam, mores & exitum beati viri, & præcipuam gloriam sui prædicatoris: cuius
meritis & instantiæ debet hic angulus, quòd Christianus est. Libet autem præmittere
testimonium Helmoldi, de Tiadmaro, incomparabili viro: qui adiutor fortis & dulcis
erat Vicelino, consolator in omni aduersitate & labore: & quoniam prior abierat, prius
à nobis commemorandus est verbis auctoris memorati. Erat Tiadmarus in omni con-
uersatione suauissimus, omni semper honore prosequendus: neminem suo tempore vi-
sus est habuisse comparem. Vt enim de vita eius quiddam vel breuiter summamque
perstringam, ante conceptum matri sanctæ reuelatus, ab ipsis cunabulis mancipatus est
altaris ministerio: commendatusq; bono magistro discipulus optimus, perseverauit in
disciplina vsq; ad viriles annos: discipulus Vicelini in Brema, socius in Francia, sustinuit
iugum magistri cum patientia. Post reditum autem ex Francia, quum abiret Vicelinus
in Wandaliæ, veluti sublato pædago relictus est sibi. Qualis igitur apud Bremâ
in regendis scholis, qualis fuerit in decanatu, dixerint Bremenses. Hoc nobis commemo-
rasse sit satis, quia post digressum eius ad Holsatos, lumen subductum sensit sibi Bremen-
sis ecclesia, idq; voce sua Brema contestatur. Translatus ergo in Ealderam, ob melioris
vitæ desiderium, magnum attulit gaudium de sua præsentia domino Vicelino. Sed & om-
nibus, quos angulus iste horroris & vastæ solitudinis continebat, noua quædam facies
est exorta de tanti hospitis aduentu. Post aliquot annos, dilatante Deo fines ecclesiæ, mis-
sus Cusalinam (quæ & Hagerstorp) incolis nouæ habitationis, magna per eum accessit
consolatio. Captiuus enim & despoliatus tanta pietate condoluit, vt largitus eius magni-
tudo vires domus illius longè exuperaret. Inter orandum autem & legendum, aures e-
ius semper vigilabant ad ostium suspensæ, si peregrinus, si egenus quispiam adesset. Eius
autem incredibilis miserationis singulare supra ostendimus documentum. Reuereba-
tur eum comes Adolphus, quamuis redargueret culpas eius, nec parceret delinquenti.
Duritiam enim cordis, quam præferbat Vicelino pontifici, venerabilis iste sacerdos ad
hibitis verborum emplastris suauiter emolliuit. Et licet omne medicamentum altior a-
uariæ morbus euicerit, auditio tamen eo multa faciebat, sciens cum virum iustū & san-
ctum. Expletis ergo in hac terra annis decem, infirmitate corripitur, absente Vicelino,
& adud Martipolim posito. Quum ergo fratres lecto ægrotantis assidentes, spem recupe-
randæ sanitatis illi prætenderent, ille cum magna reculatione aiebat, Nolite fratres mei
charissimi, præsentis vitæ dilationem inaniter mihi reponnere: nolite spiritum meum
de peregrinationis fatigio, ad patriam tendentem, eiusmodi verbis affligere. Ecce iam
sunt anni decem, ex quo vitam meam sub huius professionis titulo protrahi rogavi, &
exauditus sum: nunc tandem requies laborum oranda est, & confido de solita pietate
Dei, quia nec hac petitione frustrabor. Agebantur ergo torfiones, vitalium scilicet de-
fectione, corporis vigor interioris hominis emarcuit. Completum est in eo illud Salo-
monis, Fortis est vt mors dilectio: flumina & venti non poterant extinguere eam. In mo-
riente ergo viuere charitas: quæ in exhausto corpore integrabat affectum, præbentem
fratribus solatium de mœrore, consilium in rebus ambiguis, morum ædificationem im-
primentem cordibus amicorum, nouissima quædam valedictionis vestigia nunquam
abolenda. Sed nec immemor dilectissimi patris sui Vicelini, orabat intimè vias eius à Deo
dirigi: per hunc sibi viam salutis & spem regni patefactam multoties congratulans. Ve-
nerunt ergo ad ægrotum fraterna sollicitudine prior Falderensis ecclesiæ, Eppo & Bru-
no sacerdos: & post visitationis obsequium, exhibuerunt ei sacræ vñctionis ministeriū.
Quo venerabiliter percepto, participatione nihilominus viuifici corporis Domini com-
munis, perseverabar in gratiarum actione. Nocte igitur qua vigilia Pentecostes obue-
nerat, peruigil in oratione precibus inuitauit angelos, suffragia sanctorum interpellauit
omnium: iamq; recedente anima, mouebatur adhuc in oratione lingua in laudis confes-
sionem. Hæc interim ad verbum de eo viro nostri sunt Helmoldi testimonia: quæ eo po-
sui consilio, vt videat posteritas quibus tum viris terra floruerit.

CAP. 17.

H V I V S ergo venerabilis sacerdotis transitum longè antè prædicere solebat Lut-
bertus frater, qui militiam huius seculi seruitute Dei cōmutans, cum famulo Dei Tiad-
maro

*Enipio dissoluti
& esse cum
Clisso.*

maro pauperum qui erant in hospitali, curam gessit. Hic tempore quodam visitans Falderam, vultum præterdidi solito tristiore atq; lachrymis suffusum. Interrogatus causam mœstitiæ, respondit merito se tristiari, qui patris amantissimi breui esset solatio destituendus: fatetur nihilo minus, de his non somniantem, sed vigilantem, diuinitus esse commonitum. Nec longè post prædicantis verbum, velox sacerdotis obitus est subsequutus: fratresq; quos intus viri affectus flere coegit, reuertentes ad cor, hauserunt spem, & resumpserunt spiritum consolationis, memores oraculi. Vbi ergo renunciatum est in Faldera de obitu eius, statim miserant nuncios ad transferendum corpus, eo quòd ipse decedens hoc attentius orauisset: quod tamen venerabilibus fratribus, Theoderico, Ludolpho, Lutberto, & cæteris qui illic debebant, nullatenus persuaderi poterat vt sinerent, dicentibus cunctis omnes se malle mori, quàm tanto pignore priuari, quod Wagriensi ecclesiæ, nouiter cæptæ, futurum esset honori & solatio. Confluentibus ergo de Zegeberge & de vicinis oppidis fidelibus populis, corpus sanctum terræ commendatū est, cum multa pauperum lamentatione, quòd oprimo patre destitutos se quærentur. Magnificetur ergo Dominus in sanctis suis, qui virum hunc præfecit se dignum sacerdotem, consummatum, vocatione felici. Vicelino tamen redeunti de cætu principum, quanquam multa fuerint aduersa, nihil tamen grauius tulit quàm sancti viri decessum: quo adhuc superstitie, tolerabilius videbatur omne quod vergebat. Afficiebatur ergo fastidio vitæ per singulos dies: quæ fuit consolantem se, & non inuenit. Transactis autem posteaquam à curia rediit, paucis diebus, venit Buzonam, quò domum & ecclesiam cepit instruere, & plebibus ibi aggregatis præbuit verbum salutis. Iam enim circumiacentes agri incolebantur cum oppidis, à Christicolis, sed cum grandi pauore, propter infidias latronum: arx enim Plunensis necdum restituta erat. Consummans ergo pontifex sacra mysteria, & offerens Deo nouissimum sacrificium, pronus adorauit in terram coram altari Domini, orans fortissimum Deum, vt cultus ipsius propagaretur tam in eo loco quàm in vniuersa latitudine Wandaliæ. Multoties autem hominibus adueniens inter exhortatoria verba præfagebat cultum domus Dei sublimem breui futurum, & ne desicerent animis portantes duram patientiam, in spem temporum meliorum.

V A L E D I C E N S ergo venerabili sacerdoti Brunoni & cæteris, quos eadem loco

præfecerat, & confortans manus eorum in Domino, reuersus est Falderam: vbi intra septem dies correptus virga Domini, adeo paralyti destitutus est, vt manus eius & pes, totum deniq; latus dexterum exaruerint, quodq; omnibus miserabilis, priuatus est officio linguæ. Conturbati sunt hoc spectaculo cuncti qui viderant virum incomparabilis facundiæ, doctorem præcipuum, exuberantem verbo sacræ exhortationis, & veritatis prædicatorem egregium, subito lingua manibusq; destitui, & per omnia fieri inutilem.

Quàm dissonæ ergo fuerint multorum sententiæ, quàm temeraria multorum nomine tenus religiosorum iudicia, piget reminisci, nedum verbis prosequi. Dicebāt quia Deus dereliquit eum, nec intendebant scripturæ dicēti, Beatus qui corripitur à Domino. Dolebant autem irremediabili afflictione omnes qui erant in Faldera & Cusfalina, maxime tamen ij qui in has terras dudum cum eo peruenerant, & cōsensuerant cum eo sub pondere diei & æstus. Adhibebatur autem ægroto medicorum opera inefficax, prouidente diuinitate meliora de eo, & viciniore salutis: dissolui enim, & esse cum Christo multo melius. Duobus igitur annis & dimidio versatus est in strato ægritudinis suæ, nec federe nec iacere contentus. Curabatur autem impensius fratrum diligentia, præbentium ei necessaria corporis, & ad ecclesiam eum deferentium. Nunquam enim missarum solenniis vel cōmunioni sacræ voluit abesse, nisi fortè valetudo grauior detineret. Tantis autem Deum gemitibus & interno cordis clamore compellabat, vt aspicientes vix à fletu temperauerint. Gubernabat interea domū prior eiusdem loci venerabilis Eppo, vir magni in Christo meriti. Porro Cusfalina & ecclesias quæ in Wagria erant, regebat dominus Ludolphus, qui olim in Lubica multos propter euangeliū Christi pertulit labores.

Huic præposituram Cusfalina, dum adhuc vigeret, commendauit episcopus. Quum autem dux in Italiam Romanorum regem longius abesset, Vicelinus diem claustris extremum: obiit autem pridie idus Decēbris, anno quarto & quinquagesimo post mille centumq;. Sedit in episcopatu annis quinq; hebdomadibus nouem. Corpus tumulatum est in Falderensi ecclesiā, quòd necdum cathedralis esset instructa.

tamen ij qui in has terras dudum cum eo peruenerant, & cōsensuerant cum eo sub pondere diei & æstus. Adhibebatur autem ægroto medicorum opera inefficax, prouidente diuinitate meliora de eo, & viciniore salutis: dissolui enim, & esse cum Christo multo melius. Duobus igitur annis & dimidio versatus est in strato ægritudinis suæ, nec federe nec iacere contentus. Curabatur autem impensius fratrum diligentia, præbentium ei necessaria corporis, & ad ecclesiam eum deferentium. Nunquam enim missarum solenniis vel cōmunioni sacræ voluit abesse, nisi fortè valetudo grauior detineret. Tantis autem Deum gemitibus & interno cordis clamore compellabat, vt aspicientes vix à fletu temperauerint. Gubernabat interea domū prior eiusdem loci venerabilis Eppo, vir magni in Christo meriti. Porro Cusfalina & ecclesias quæ in Wagria erant, regebat dominus Ludolphus, qui olim in Lubica multos propter euangeliū Christi pertulit labores.

Huic præposituram Cusfalina, dum adhuc vigeret, commendauit episcopus. Quum autem dux in Italiam Romanorum regem longius abesset, Vicelinus diem claustris extremum: obiit autem pridie idus Decēbris, anno quarto & quinquagesimo post mille centumq;. Sedit in episcopatu annis quinq; hebdomadibus nouem. Corpus tumulatum est in Falderensi ecclesiā, quòd necdum cathedralis esset instructa.

Huic præposituram Cusfalina, dum adhuc vigeret, commendauit episcopus. Quum autem dux in Italiam Romanorum regem longius abesset, Vicelinus diem claustris extremum: obiit autem pridie idus Decēbris, anno quarto & quinquagesimo post mille centumq;. Sedit in episcopatu annis quinq; hebdomadibus nouem. Corpus tumulatum est in Falderensi ecclesiā, quòd necdum cathedralis esset instructa.

Huic præposituram Cusfalina, dum adhuc vigeret, commendauit episcopus. Quum autem dux in Italiam Romanorum regem longius abesset, Vicelinus diem claustris extremum: obiit autem pridie idus Decēbris, anno quarto & quinquagesimo post mille centumq;. Sedit in episcopatu annis quinq; hebdomadibus nouem. Corpus tumulatum est in Falderensi ecclesiā, quòd necdum cathedralis esset instructa.

Thadmar
mori fratri
absentis
latur.

Buzona
con-
struitur eccle-
sia.

CAP. 18.

Vicelinus pa-
ralyticus.

Varia. Iromi-
num de Viceli-
ni morbo sen-
tentiæ iudicia.

1154.
Vicelinus Wa-
dalorum apo-
stolus mor-
tuo.

CAP. 19. **MORTVO** igitur, inò ad meliora translato Vicelino, agebatur impensus memoria boni patris tam in Faldera quàm Cusalina: fuitq; præfixum curatoribus, quid singulis daretur diebus in elemosynam pro remedio animæ salutari. In Cusalina autem erat sacerdos quidam Folcardus nomine, minister mensæ, qui primus ad Falderam cum domino Vicelino aduenerat, industrius in rebus forensibus. Hic ergo elemosynas pro boni patris anima constitutas dare aliquando neglexit, parcus in rebus supra quàm necessesse esset, quòd forte non necessarium duceret pro beato dare ad suffragia quicquam. Apparuit venerabilis pontifex mulieri cuidam consistenti in pago Zegeberge, circuncinctus cultu sacerdotali, dixitq; ad eam, Vade, & dic Folcardo sacerdoti quia impiè agit in me, subtrahens ea quæ pro remedio animæ meæ fratrum mihi deuotio supplicauit. Cui mulier, Quis, inquit, domine vitam vobis & linguam restituit? Nonne fama latius percrebuit, vos multis diebus & aliquot annis linguæ officio destitutum, postremo etiam morte defunctum? Quam ille blando vultu consolans, præ gaudio flentem, Ita est, ait, vt loqueris: sed hæc melius instaurata nunc ecce recepi. Nuncia ergo memorato sacerdoti, vt celerius suppleat quod retraxit: quinetiam hoc adiungas, vt nouem post me expleat officia. Et his dictis disparuit. Vbi ergo hæc nunciata sunt sacerdoti, abiit Falderam consulere super hoc verbo. Interrogatus autem, culpam cõfiteretur iuxta sermonem viri Dei: promisitq; emendationem. Porro de nouem officiis post eum à sacerdote complendis, diuersa commentantibus veritas permanfit incognita: sed rei euentus verbum quod latebat, aperuit. Idem enim presbyter nouem post episcopum hebdomadibus vixit solis: declaratumq; est septimanas officiis præsignatas. Vir clarissimus Epopo præpositus, pontifici pro vitæ reuerentia valde familiaris, inconsolabiliter lugebat sancti patris obitum. Quod quum multis diebus ageret, sæpe dictus pontifex virgini cuidam castæ & simplici in somnis astitit, dicens, Dic fratri nostro Epopo vt cesset à fletu: quia & fletibus eius condoleo: ecce enim lachrymas ipsius in vestibus meis porto. Dixit, & ostendit ei vestem niui candoris totam lachrymis infusam.

CAP. 20. **QVID** dicam de illo cunctis notissimo, cuius supprimo nomen? Ita enim placuit, eo quòd adhuc superstes sit in Faldera, cupitq; latere. Hic post mortem pontificis nondum expletis triginta diebus, audiuit eum in visione dicentem, repositam sibi requiem cum famosissimo illo Bernardo Clareuallensi. Cui quum diceret, Vtinam vos essetis in requie, ille respondit, Sum Dei gratia. Et vos quidem credidistis me mortuum: ego autem viuo, & semper postea vixi. Grata profecto nec onerosa fuerit lectori vnus adhuc facti narratio, quam in laudem Dei & commendationem pontificis gestam, multorum probant testimonia. Erat in Falderensi parrochia, in villa quæ dicitur Horgene, matrona quædam Adelburgis nomine, pontifici propter vitæ simplicitatem admodum familiaris. Hanc postmodum luminibus orbatam venerabilis pater consolari frequentius solebat, adhortans & commonefaciens virgam paternæ correptionis patienter sustinere, nec deficere in tribulationibus: nam oculos eius in cælum esse deportatos. Post transitum ergo pontificis vix annus est emensus, vidit mulier cæca in visione nocturna assistentem sibi Vicelinum, & de statu salutis eius sollicitè percontantem. Cui illa, Quæ, inquit, mihi salus quæ in tenebris sum, & lumen non aspicio? Vbi quæso domine consolationes tuæ, quibus oculos meos dicebas in cælum præmissos? Ego autem protrahor in hac miseria, & cæcitas inueterata perdurat. Noli, ait ille, diffidere de gratia Dei nostri. Statimq; prætendens dexteram signum venerabile crucis oculis eius impressit, adhibens benedictionem, & abiit. Mane ergo facto euigilans mulier, sensit ex operatione diuina, cum noctis tenebris transisse noctis suæ cæcitatem. Tum exiliens è strato mulier prona cecidit in terram, exclamans in gratiarum actionem, & designata consuetum ducem, proprios direxit gressus ad ecclesiam, pulchrum de illuminatione sua præbens spectaculum omnibus notis & amicis. Fecitq; postea de manu propria velum, ad operiendum sepulchrū beati pontificis, in testimonium & monumentum suæ illuminationis. Multa quidem & alia fecit Deus per virum hunc mirabilia, digna relatu, quæ non sunt scripta. Igitur

Faldera pontificis magno letetur honore:

Virtutes animo, contegat ossa solo.

CAP. 21. **POST** transitum Vicelini episcopi, fratres de Faldera recesserunt à subiectione Aldenburgerensis ecclesie, quippe cui nunquam suberant: & elegerunt sibi præpositum Epoponem,

*Nihil tale fac-
eru literu of-
qua proditur.*

*Vicelino cæ-
ca mulier in
somno visum
restituit.*

- ponem, virum memorabilem. Porro episcopalis electio & assumptio duci est reseruata, ^{Electio episcopi duci reseruatur.} scientibus cunctis quantum fuerit laboris Vicelino ad reconciliationem, præsertim quò necundum esset constitutum eius ecclesiæ solenne capitulum. Geroldus interea quidam, & Suzuia natus sacerdos, Brunswico agebat, scholis præfectus, vir cui in literis rarus se audebat comparare, ducis absentis coniugi per famam notus opinione castæ ac facer dotalis continentię: cui etiam deuotio inerat, se aliquando in cœnobium Redageshusen (cui germanus eius abbas præerat) conferendi. Hærebat autē in curia dicti ducis magis corpore quàm animo. Vbi ergo fama vulgauit Vicelinum episcopū emigrasse, scemina princeps Geroldum alloquitur. Si tibi, inquit, propositum est Deo seruiendi (vt ferunt) in austeritate vitæ, assume tibi laborem vtilem & lucrosū: proficiscere in Wandaliā, & sta in opere in quo diu fuit Vicelinus episcopus. Hoc enim faciens, & tibi & multis proderis ad frugem vitæ melioris. Sciens autem vir Deo deditus quid esset, laborem non recusauit. Accessit ergo per literas domina Ludolphum de Cusalina præpositum: commendatumq; sacerdotem transmisit cum eo in Wagriensem terram, vt eligeretur episcopus. Accessit cleri populiq; facilis consensus: præcessit enim virum fama boni testimonij. Aberattum fortē archiepiscopus, qui consecraret electū. Ille enim duci ab initio aduersatus, ob causam (quam in Saxonia diximus) de Stadenſi comitatu: tum verò crescebat vehementer indignatio in alterutrum: eo quòd dux occupatus esset expeditione Italica, & communitæ sunt aduersus eum arces episcopi, Staden, Fordem, Herborg, Friburg. Nam & orientalis Saxonię principes, & quidam de Bavaria, conspirationis (vt ferebatur) gratia condixere colloquium: euocatusq; archiepiscopus occurrit eis in saltu Bohemico: quo postea reditum maturante, male libi timens à ducalibus, non audebat itinere suo redire in parrochiam: mansitq; toto pene anno in orientali Saxonia. Surgens ergo electus Geroldus abiit post eum in Saxoniam, quæsitumq; reperit apud Martipolim, Aldenburgensem episcopatum in alteram transferre personam parantem. Audito autem Geroldi aduentu, perturbatus animo cœpit irritare factā de illo electionem, immaturam ecclesiam, & personis adhuc vacuam, sine sua autoritate permisso: nec eligere neque decernere quicquam posse. At ex aduerso responsum est, ratum esse opus electionis, quam perfecisset postulatio principis, concordia cleri, aptitudo personæ. Tunc archiepiscopus, Non est, inquit, huius temporis vel loci talium explanatio: expedit hanc causam, quam rediero, Bremense capitulum. Videns ergo electus archiepiscopus sibi aduersantem, remisit Ludolphum præpositum ad eos qui secum venerant, in Wagriam. Ipse verò abiit in Suzuiam, designaturus duci per nuncium de statu suo. Cui dux celerius remandauit vt properaret in Longobardiam, processurus cum ipso Romam. Quo prorante incurſatus est à latronibus, & amisso viatico, percussus etiam est gladio in frontem. Nec his remoratus vir æltuantis animi, profectus est itinere cæpto: perueniensq; Terdonam (vbi erant castra regis) benignè suscipitur à duce & amicis eius. Ea capta ciuitate, rursus progrediuntur Romam. Ibi multis antè peractis (quæ in Saxonia diximus) ea fuit opera ducis in obsequium summi pontificis, vt quamuis propter literas archiepiscopi (quæ præuenerant in urbem) auersatum summum pontificem inueniret: tamen propter singularem tum ducis operam placentem pontifici, consecratus est Romæ Geroldus de summi pontificis mandato.

EPISCOPVS autem iam consecratus, accepta à duce licentia, se contulit in Suzuiam: vbi venerabiliter ab amicis susceptus, & per dies aliquot retentus, diuertit in Saxoniam. Inde transmissio Albi venit in Wagriam, ingressurus vineam Domini, & in ea laborem arripiens, cui se deuouit. Deniq; ingressus episcopatum, non inuenit stipendia, quibus vel ad mensē sustentari poterat. Siquidem Falderensis domus, post mortem beatæ memoriæ Vicelini episcopi, commodo simul & quieti consulens (sic enim interpretatur Helmodus) ad Hamburgensem ecclesiam sese transulerat. At Ludolphus præpositus, cum fratribus in Cusalina, satis libi esse putabant, vt episcopum ingredientem & egredientem, hospitio exciperent. Sola domus Buzow stipendii episcopalibus deferuebat, vacua admodum & inculta. Visitans ergo episcopus & alloquens filios ecclesiæ suæ, reuersus est inde ad Albiam, loquuturus archiepiscopo apud Stadium. Quem quum archiepiscopus per fastum elationis diutius pertraheret, essetq; difficilis admissio, dixit Geroldus ad abbatem Redageshusen, germanum suum, & eos qui secum venerant, Quid

Ii hic

Archiepiscopus duci archiepiscopi communiti aduersari cogitat.

Archiepiscopus ecclesia suffragia communit.

Geroldus veniente licet archiepiscopo, a papa consecratur.

Geroldus cum superbo archiepiscopo libera expostulat.

CAP. 22.

hic stamus fratres? Eamus videre faciem hominis. Et nihil moratus ingressus est ad eum, acceptiq; osculum sine verbo salutationis. Ad quem Geroldus, Mihi, ait, cur reticet maior meus? Expectandum mihi scio ut prior loqueretur potestas maior: sed quia pertinaciter siletur, veniam mercor, silentium rumpens. Quid peccaui, ut salutationem demeruerim? Demus, si placet, arbitros, qui iudicent inter nos. Veni (ut scitis) Martipolim postulare benedictionem: & renuistis. Necessitate ergo inductus abij Romam, impetraturus ab apostolica sede quod hic recusabatur dari. Iustior mihi apud æquos iudices succensendi est ratio, quod mihi onerosa ista proficiscendi imposita est molestia. Ad quem archiepiscopus, Que, inquit, tam inexcusabilis causa vos Romam ire compulit, ad subeundum viz laborem & impensas? An quia extra provinciam positus, vestram postulationem ad faciem ecclesiæ nostræ distuli? Distulisti, ait episcopus, tanquam infirmaturi causam meam: hoc enim (ut verum fatear) verbis deprehendi non obsecutus. Sed gloria Deo, qui perfecit nos in ministerio suo, laboriosa siquidem, sed grata assequutione. Tunc archiepiscopus, Apostolica, inquit, sedes potestate sua (cui certe obniti non possum) vñ est in consecratione vestra, quæ ad nos omni iure spectabat. Sed huic iniuriæ rursus prouidit remedium, designando nobis per literas, nihil in hoc facto authoritati nostræ de vestra subiectione subtractum. Ad hæc respondit Geroldus, Scio quidem, nec diffiteor, hoc ita esse ut dicitis: & ideo huc veni, ut exhibeā me in iis quæ digna sunt vobis, ut sopiantur discordiæ, & instaurantur ea quæ pacis sunt. Iustum quoque arbitror, ut nobis, quæ subiectionis sunt exhibentibus, provideatis sustentationis adminiculum. Militantibus enim stipendium quis neget? Et his dictis in mutuam gratiam redierunt, promittentes alterutrum in necessitatibus opem vicariam. Inde digrediens Geroldus episcopus abiit Bremam, occursum duci. Eam enim ciuitatem, velut suam, dux ipse tenebat, ex causis quas in Saxonia commemorauimus. Dux ea tempestate in sensus Phrisonibus, qui dicuntur Rustri (sunt autem qui ad Iadam fluuium accolunt) venit Bremam Calen. Nouemb. & iussit teneri Phrisios eius generis quotquot ad forum venerant, & substantias eorum diripi. Interrogatus autem a duce præsul Geroldus quomodo illum exceperit archiepiscopus, rem omnem vertit pro sua prudentia in faciem meliorem, & studuit lenire ducis animum ad illum. Inueteratæ enim causæ dissidij (quæ diu suberant) eo tempore inuenerant locum digressandi, eo quod archiepiscopus omisisset Italicam expeditionem, violator perinde habitus præstiti Imperio iuramenti, & perinde reus læsæ maiestatis: cuius rei vindicem ab Imperatore se ferebat dux Henricus. Qua de re Bremam veniens occupauit omnes curtes episcopales: & quæcunque reperit episcopi, addidit fisci iuribus. Idem factum est Vdalrico Halberstadeni episcopo. Redeuntem ergo ducem Brunwicum adiit Geroldus, & egit cum eo festum Dominici natalis. Quo expleto rediit in Wagram, assumpto germano suo, abbate de Redageshusen. Abiit Aldenburgum, acturus diem solennem Epiphaniæ in loco cathedrali.

CAP. 23. VENIENS ergo Geroldus episcopus in ecclesiam suam brumali tempore, inuenit urbem desertam penitus, non habentem incenia, derelictam habitatoribus, sanctuarium paruulum, quod beatæ memoriæ Vicelinus erexit. Illic in asperissimo frigore, inter montes niuium peractum est sacrum officium. Auditores nulli de Wandalis, præter Pribislaum & paucos alios. Expletis sacris mysteriis, rogauit Pribislaus Italicæ pontificem cum suo comitatu in domum eius, quæ erat in vico distantiore. Venientem suscepit alacritate plurima, fecitq; conuiuium lautum: mensam appositam viginti fercula cumulauit. Inde experimento compertum est (quod antè fama vulgante inter omnes percrebuit) quia nulla gens vrbaniore Wandalis in hospitalitate. In colligendis enim hospitibus omnes quasi ex vna sententia alacres sunt, ut nec hospitium postulare permittunt, vltro offerentes. Quicquid in agricultura, piscationibus seu venatione conquirunt, totum in largitis opus conferunt, eo fortiorem quenque, quo profusorem, iactantes. Cuius ostentationis iactantia multos ex his ad furta & latrocinia contrudit: quæ vitioque vitiorum genera apud eos quidem venialia sunt: excusantur enim hospitalitatis palliatione. Wandalorum enim legibus accedens, quod noctu furus fuisset, crastina hospitibus disparsit. Si quis verò (quod rarissimum est) peregrinum hospitio dimouisse deprehensus fuerit, huius domum & facultates diripere vel incendio licet consumere: atque in id omnium pariter vota conspirant: illum inglorium, illum vilem

Papa legibus solutus.

Rustri Phrisios à duce detinentur.

Dux archiepiscopo tanquam maiestatem læsæ infestus.

Wandalorum mos, ut prædentur quæ in hospitibus proficiant.

vilem & ab omnibus protinus exhibendum dicentes, qui hospiti panem negare timuisset. Manentes autem apud regulum nocte illa cum die ac nocte subsequenti, transierunt ad orientem, ascendentes in viteriorem Wandaliā, hospitati apud potentem quandam ingente, cui nomen Tassemaris enim illos accerierat. Accidit autem vt in transitu nemus offenderent, quod vnicum est in terra illa: tota enim in planiciem sternitur. Illic inter vetustissimas quercus, viderunt sacras (vt vocant) arbores, quæ dicatæ fuerant Deo terræ illius Prone, quas ambiebat atrium & seps accuratio, lignis extructa, continens duas portas. Præter penates enim & oppida, quibus singula (vt putabant) numina inerant, locus ille genti sanctimonium fuit & vniuersæ terræ: cui flamen, & ferix, & sacrificiorum varij ritus, dedicati fuerant. Illic omni die Lunæ cum regulo, populus & flamen conuenire solebant, propter iudicia. Ingressus atrij omnibus interdictus, præter sacerdotem & sacrificij causa venientes, vel quos mortis urgebat periculum: erat enim constitutum miseris asylum. Tantam enim sacris suis Wandali exhibere reuerentiam, vt ambitum fani nec hostium sanguine pollui sinant, iurationes difficillimè admittant. Nam iurare apud illos est quasi peierare, ob vindicem deorum iram. Est autem genti multiplex idolorum cultus: non enim omnes in eandem superstitionis consuetudinem consentiunt. Hi enim simulachris imaginarias formas prætendunt, templis inclusas: quale erat Plunense idolum, cui nomen Pogaga. Alij sylvas vel lucos inhabitant: qualis erat Prone Deus, quem coluere Aldenburghenses: quibus nullæ sunt expressæ effigies. Multos etiam duobus vel tribus, aut eo amplius capitibus exculpunt. Inter multiformia verò deorum numina, quibus arua, sylvas, tristitias atque voluptates attribuant, non diffident vnum Deum in cælis, cæteris imperantem illumque præpotentem cœlestia tantum curare, hos verò distributis officiis obsequentes, de eius sanguine processisse, & vnumquemque præstantiorem, quo proximiorum illi deorum Deo.

*Idoli. Prone
Incul & cul-
tur.*

*Fi Romanen-
si Deum Tri-
nitatem tripli-
ci vultu pen-
gent.*

VENIENTE autem episcopo cum comitatu suo ad nemus illud & locum profanationis, adhortatus est cæteros episcopus vt fidenter accederent ad subuertendum lucum: ipse equo desiliens, contriuit conto insignes portarum frontes. Et ingressi atrium, omnia septa eius congesserunt circum sacras illas arbores: & de strue lignorum, iniec-
to igne, pyram excitarunt ingentem: non tamen sine metu, ne forte tumultu & incur-
sione gentis obruerentur. Illi autem diuinitus protecti abierunt. Peruenerant ad hospiti-
um destinatum, vbi Tassemar excepit eos grandi apparatu. Nec tamen dulcia aut iu-
cunda illis fuerunt Wandalorum pocula, quod cernerent compedes & variatorum
genera, quæ intentabantur Christicolis è Dania aduectis. Aspexerunt illic ge-
mentes sacerdotes Domini, captiuitatis diutina calamitate maceratos: quibus episcopus
nec vi nec prece subuenire poterat. Proxima die Dominica conuenit populus vniuer-
sæ terræ ad forum Lubicense: & veniens episcopus verbum proposuit exhortationis ad
plebem, vt relictis idolis colerent vnum Deum qui in cælis est, & percepta baptismatis
gratia renunciant operibus malignis, prædis & necibus Christianorum. Quumque
perorasset ad plebem, innuentibus cæteris ait Pribislaus, Verba tua venerabilis ponti-
fex, verba Dei sunt, & saluti nostræ faciemur congrua. Sed qualiter ingrediemur hanc
viam, tantis malis irrecti? Vt enim intelligere possis afflictionem nostram, accipe pa-
tienter verba mea. Populus quem aspicias, populus tuus est: & iustum est nos tibi pan-
dere necessitatem nostram: tuæ vicis erit compati nobis, & siquæ potes, nos adiuvare.
Principes nostri tanta seueritate grassari in nos constituunt, vt propter vedigalia & ser-
uitutem durissimam, melius sit mori quàm viuere. Ecce hoc anno nos habitatores bre-
uissimi anguli, mille marcas duci perfoluimus, porro comitatus centenas. Et necdum
emimus vt respiremus: sed toties emungimur & premimur, vsque ad exinanitionem.
Quomodo ergo vacabimus huic religioni nouæ, vt ædificemus ecclesias, & percipiamus
baptismum, quibus quotidiana innouantur onera, vt nihil cogitemus quam de fu-
ga? si tamen esset quò confugeremus. Transseuntibus enim Trauenam, ecce similis ca-
lamitas occurrit: venientibus ad Panim fluuium, nihilominus adest. Quid ergo restat,
nisi vt omnis terris feramur in mare, & habitemus cum gurgitibus? Aut quæ culpa no-
stra, si pulsi terra mare turbemus, & deprædemur Danos, & reliquas gentes mercan-
di gratia nauigantes? Nonne principum erit ea noxa, qui nos exturbant? Ad hæc epi-
scopus, Quòd principes nostri hæcenus abusi sunt gente Wandalorum, non est mira-

*Episcopo ad fi-
dem inuitanti
obicitur tri-
buti gravitas.*

*Wandalis si
Christiani fi-
ant, equior
promittitur
conditio.*

bile: non enim se multum delinquere arbitrantur in idololatrias, aut qui viuunt sine vero Deo. Quin potius concurrunt ad nostræ Christianitatis ritum, & subiiciunt vos omnino creatori Deo, sub quo curuantur qui portant orbem: & erit onus vestrum magna ex parte leuatum. Nonne Saxones & cæteræ gentes quæ Christiano censentur nomine, degunt cum tranquillitate, contenti legitimis suis? Vos vero sicut ab omnium discrepatis cultura ac religione, sic omnium odio laboratis, & patetis direptioni. Et ait Pri-bislaus, Si domino duci & tibi placet, ut nobis cum comite sit eadem culturæ ratio, dentur nobis iura Saxonum in prædiis, & redditibus: & volentes subibimus Christiana sacra, ædificabimus ecclesias, & decimas persoluemus. Episcopus operam pollicitus abibat.

CAP. 25.

*Episcopus de
inopia conque-
ritur, & agere
placatur.*

EDIXIT Henricus dux prouincialem in Erteneborg conuentum: ad quem inter alios properabat Geroldus episcopus, aderant euocati Wandalorum quoque primarij. Admonente episcopo, dux verba fecit ad regulos illos super Christianismo suscipiendo. Ad quem Niclotus regulus Obotritorum ait, Sit Deus (quem nos quoque in cælis regnare credimus) Deus tuus, esto Deus noster: & sufficit nobis. Excole tu illum quàm uoles religiosissimè: nos autem te venerabimur. Eraridens corripuit eum dux de verbo stultitiæ pleno. De rebus verò ecclesiæ & episcopatus nihil amplius eo tempore actum est, eo quod dux nuper Italia rediens, totus in questu erat, sumptibus exhaustus. Camera enim vacuefacta, commonuit corradere, ut impleretur. Redeuntem ducem in Brunswicum suum insequitur Geroldus episcopus, & mansit apud eum diebus multis: dixitque duci, Ecce iam annum in curia tua consumpsi totum, nihil præter onus afferens: ducis, Cur ergo onus nominis huius & officij mihi impositum est? Melius mihi erat in gradu pristino permansisse, quàm in episcopatu mendicare. His incitus dux exciuit comitem Holsatiæ Adolphum, & habuit eum eo rationem de trecentis mansis, qui oblati fuerant in dotem episcopi. Comes autem præsentem ducem, assignauit episcopo in possessionem Vthin & Gamel, cum appenditiis eorum. Insuper prædium quod dicitur Buzow, adiecit duas villas, Gudesuelt & Wobze. In Aldenburgo quoque dedit ei prædium commodum satis & adiacens foro. Erat comes, erat dominus episcopus in Wagriam, & adhibitis uiris industriis æstimari faciat prædia: quod defuerit de trecentis mansis, ego supplebo: si quid superfuisset, sit vicissim meum. Veniens ergo episcopus vidit possessiones: & habita inquisitione cum colonis, deprehendit prædia vix centum implere mansos. Quamobrem comes volens redarguere agri mensores, adhibuit mensuram suam funiculo breui, & hominibus incomper to: præterea paludes & nemora funiculo comprehendit: & fecit de mensura sua maximum agrorum numerum. Perlata verò causa ad ducem, adiudicauit ille episcopo dari mensuram ad morem terræ, nec mensurandas paludes ac sylvas robustiores. Multum ergo laboris adhibitum est in requirendis agris, nec per ducem nec per episcopum poterant in designato à comite spacio deprehendi. Hæc autem inopportunitate sua conquisiuit Geroldus episcopus, quotidie insistens auribus principum, ut ad bonum modum episcopalis prouisio expediretur. Et ædificauit oppidum & arcem Vthin, constituens ibi forum. Quia autem congregatio cleri non erat vlla in Aldenburghensi ecclesia, præter eam quæ erat in Cusalina (hoc est in Hagerstorp) annuente duce reduxit illam in Zegeberg, ad locum primæ foundationis: quatinus in solennitatibus, quum pontificem oporteret adesse populo, haberet in clero facti officij ministerium. Quod licet Ludolpho præposito & fratribus videretur incommodum, propter tumultus fori, cesserunt tamen consilio maiorum: nam refragari locus non erat. Et erexit eo loco domum episcopus. Inde progressus adit archiepiscopum, cui etiam multa dependit

*Geroldus episcopus in ceteris
veniens bonis di-
ligens.*

*Episcoporum de
ecclesiis ampli-
ficandis cõsen-
sio.*

de obsequia, sperans sibi reddi Falderense monasterium, quod antecessor eius & fundasse & possedisse dignoscitur. Sed archiepiscopus in partem ecclesiæ suæ priorior, callidis sponsonibus deduxit virum, promittens per inducias, & tempora redimens. Mandauit autem Epponi, venerabili præposito, ne penitus retraheret manum, à subsidio nouellæ ecclesiæ huius, sed subueniret episcopo tam in episcopatu quàm in cæteris adiumentis. Quamobrem Geroldus accessit de Falderensi cœnobio venerabilem Brunonem sacerdotem (is enim defuncto Vicelino Wandalia decesserat) & remissit eum Aldenburgum, ut curaret salutem populi illius. Ad quod nimirum opus, ille diuino

diuino incitabatur instinctu, vt non grauaretur labore, sed inuitaretur fructu.

V I D I T namq; nocturna visione chrismale in manibus suis, de sub cuius operculo succreuerat oliua plena visoris, quæ confortata validam peruenit in arborem. Quod nimirum pro sententia eius ita prouenit. Statim enim vt redit Aldenburgum, aggressus est opus Dei cum magno seruiore: & vocauit gentem Wandalorum ad regenerationis gratiam, succidens lucos, & destruens ritus sacrilegos. Et quia arx & ecclesia, vbi olim fuerat ecclesia cathedralis, deserta erat, obtinuit apud comitem vt fieret illic Saxonum colonia, & esset solatium sacerdoti de populo, cuius nosset linguam & consuetudinem. Et factum est hoc nouellæ ecclesiæ non mediocri adiumentum: siquidem ædificata est ec-
 10 clesia honestissima in Aldenburgo, libris & signis & cæteris vtenilibus copiosè adornata. Et restauratus est cultus domus Dei in medio nationis prauæ & peruersæ, anno quasi nonagesimo post excidium prioris ecclesiæ. Et dedicata est à pontifice Geroldo in honorem sancti Iohannis Baptiste, altante & omnem deuotionem adhibente nobili viro Adolpho comite, & domina Mathilde eius coniuge. Et præcepit comes populo Wandalorum vt transferrent mortuos suos tumulandos, in atrium ecclesiæ, & vt conuenirent in solennitatibus ad ecclesiam, audire verbum Dei: quibus etiam sacerdos Dei Bruno, iuxta creditam sibi dispensationem, sufficienter illis præferebat salutis monita, habens conscriptos sermones lingua Wandalorum, quos populo pronuciare oportune. Et prohibiti sunt Wandalis de cætero iurare in arboribus, sentibus, & lapidibus: sed offerre-
 20 bant criminibus pulsatos sacerdoti, ferro vel vomeribus examinandos. Danum autem quendam per ea tempora comprehensum ob nescio quas causas, Wandalis confixerunt cruci: quod quum Bruno sacerdos renunciaffet comiti, ille traxit noxios in causam, & cre multauit, tulitq; genus illud supplicij de terra. Videns ergo Geroldus episcopus quia in Aldenburgo positum esset fundamentum bonum, suggessit comiti vt in pago, qui dicitur Sulle, suscitaretur ecclesia. Et miserunt illuc de Falderensi domo Dulcinum sacerdotem, cuius spiritus sitiebat labores & pericula in prædicatione euangelij. Missusq; venit in speluncam latronum, ad eos qui habitauerunt Wandalos ad fluium Crempine: erat autem illic piratarum familiare latibulū. Et habitauit inter eos sacerdos, seruiens Domino in fame, siti & nuditate. Opportunum deinde visum est vt & in Lutkenborg ædificaretur ecclesia, & in Rarekow: & abierunt illuc vnà episcopus Geroldus & comes Adolphus, & designauerunt ecclesiis extruendis opportuna loca. Creuit ergo opus Dei in Wagriensi ecclesia, & iuuerunt inuicem se comes & episcopus ope vicaria. Arcem quoque Plone per hæc tempora comes instaurauit: muniuit oppidum, cõstituens forum. Et abierunt secretò timentes Wandalis, qui tenuerunt vicina loca: veneruntq; Saxones, & habitauerunt illic, defeceruntq; indigenæ paulatim de terra. Sed & in terra Polabiorum multiplicatæ sunt ecclesiæ, instantia domini Euermodi episcopi, & Henrici comitis de Rasesborg. Veruntamen affluos prædis Wandalos non ita cohibere initio poterant, quo minus in mari piraticam, & per terram occulta latrocinia exercerent. Daniam autem affluetam habebant palæstram antiquæ dimicationis.

*Ecclesia post
disturam in-
termiffionem
restituitur.*

*Supplicij cru-
ci tollitur.*

*Wandalis la-
trocinia dedi-
cere non pos-
sunt.*

W A N D A L I S enim & Danis perpetua fuit de mutua præda colluctatio: nisi quòd
 40 iam Dani, post susceptum Christi iugum mansuetiores facti, propulsandis de mari & ter-
 ra sua Wandalis laborabant. Opportunū enim tempus nacti, quo Dania ciuili intus bello
 flagrarat (duobus de regno contendentibus, Zuenone & Kanuto) continuè excurrere-
 bant in eos Wandalis. In Zelandia tum vastitatem commisere, præmissis speculatoribus,
 quum regem Zuenonem abesse intelligerent. Vrbi Roschildiæ admovent exercitum,
 non diffidentes imparatam occupare. Rex autem quum iam sero vespere eam vrbe ma-
 gnis itineribus contendens, clam Wandalis intrasset, præmisso etiam ex suis speculato-
 re, quos potuit perarmare, hostibus occursum. Qui præibat, statim obuio habuit ex
 Winulis equites expeditos, qui cum pernecitate equorum facillè poterant graui præire
 50 onustum armatura. Declinauit Danus vim hostiū: satis iam præmaturis se ab illis (vt po-
 terat) elongabat. Equidem robustum viri iumentum facillè dissipauit stipulas, quæ im-
 pedimento erant pernecibus Wandalorum equis, ad cursum non ad statariam pugnam
 expeditis. Interrogatus ille inter percurrendum, si rex adesset, adesse respondit: veritate
 facilius illis illudere reputans, quòd vera non dicere hostem illi putarent: indubitatum
 illi erat nec credituros quod diceretur. Certumque illi mox sunt interpretati quod co-

CAP. 27.

*170. 179. - 1857.
Acta. r. p. 179. p. 179.
Wandalis Da-
nia populan-
tur.*

Danni Wila-
les aduersus
ad naues com-
pelit.

rum speculatores renunciabant, regem non adesse: itaque progrediuntur agmine qua-
drato. Nec longum tempus in medio, regij equites vrbe egrediuntur, rex ipse sequutus
cum aliquo pedum cohortibus ac alis equitum. Primi ex Danis equites distincte hos-
tem, donec regius exercitus instruat. Iam stabant in ordine acies, iam pugna conse-
ruitur. Promptum fuit regis, ex summa quiete procurentibus, hostiū agmina prima per-
turbare. Fortiter tamen Wandali resistunt: sed quoniam Danorum vires paulatim cre-
scere sentiunt, ob regem (quem non putabant praesentem) suasque decretere, consilium
pugnantes retrocedunt. Erat praelium fugae non dissimile, ut saepe conuersi hostem aut
sustinerent, aut repellerent. Vtrinque tamen magna caede peracta, Wandali ad naues re-
deunt, multis (quod necesse fuit) dum trepidant in littore, amissis: ceteri in naues rece-
piunt, vt vastata Iutia ad Eydoram vsque, vici habitatoribus vacui cernerentur, agri desola-
ti. Fionia, Falstria, Zelandia, non meliori tum sorte agebant: Lalandia etiam, precio ve-
nationis redimenda gratia per soluto, quiete suam impendio emebat. Cernens rex Zue-
no quia domestico dissidio cuncta perturbante, Wandalarum flammam extinguere non
poterat, magno aere interueniente Henricum Saxoniae ducem, cognomento Leonem,
subarrabat, vt suis ille viribus Wandalis inuectus, domi illos detineret, ne Daniae regnum
durante intestina dissensione labefactarent. Mille quingentas argenti libras publica col-
latione rex corrogauit, vt Henrico duci (cuius tum fuisse vires praecipuae) stipendium mi-
litaris in Wandalos perfoluat. Ille accepta pecunia aliquot equitum cohortes illis immi-
sit. Sed maiores tum erant Wandalarum (quos corrupte Winulos dixere) vires, quam
vt paucis cohortibus terrerentur. Itaque nihilominus rem in Daniam peregerunt: nec
amplius tum a rege actum putabatur, quam vt damno dedecus adiecerit, patriam
suam non armis, sed argento tutari confisus: quae etiam res multorum ex suis ab eo a-
nimos fertur abalienasse.

Danni Saxo-
nis opem ad-
uersus Wanda-
les implorat,
sed frustra.

CAP. 28.

P A R V O deinde post tempore vi Wandalia apud Fioniam clades incidit memo-
randa: vt si secundam illi similem insula accepisset, cultu diu vacua remaneret, resque eius
non afflictæ modò, sed perditæ fuissent. Zueno enim rex tum pulsus exulabat: cuius rei
ordinem in Dania sumus exequuti. Quandiu enim illi res fuerat cum solo Kanuto, vt-
cunque armis & semel (quod diximus) Caesaris Friderici interpositione se in regno conti-
nuat. Vbi verò Waldemarum regium iuuenem a se abalienauit, Kanutusque hostis illum
sibi deuinciret, data illi sorore in coniugium: iam cunctis amborum cedere coge-
batur armis. Ergo fractis viribus, semel ac interim infeliciter praelio gesto, & quum se multi ab
eo ob Wandalarum retraherent incursum, impositis in naues rebus, cum coniuge & li-
beris, se transfugerent in Wandaliā, & applicuit in Aldenburghum. Qua re comper-
ta, comes Adolphus (in cuius venerat ditionem) non potuit non commoueri, regem quan-
dam potentissimum, cuius frater in maxillis populorum, omnium borealium natio-
num, repente deiectum exulare. Cupienti ergo regi transire per terram Adolphi, mul-
tas comes exhibuit humanitatem: diuertitque ille in Saxoniam, ad focerum suum Con-
radum de Within, marchionem: & mansit illic annis fere duobus. Quo tempore Hen-
ricus dux Leo ad conuentum regni, quem Imperator in Ratispona indixerat, festinauit,
recepturus ducatum Bauariae, quod Imperatori in Italia fortissimè astitit: & recepit il-
lum, patruo Imperatoris Henrico destituto, quem Austria contentum esse iussit. Et crea-
tum est Henrico iterum nomen nouum, vt dux Bauariae & Saxoniae scriberetur. Pera-
tis ibi rebus ad votum, ducem a curia redeuntem adierunt principes Saxoniae, inter-
pellantes, vt regi Zuenoni expulso, ad restitutionem adesse dignaretur. Promisit rex du-
ci pecuniam imminendam. Collectis ergo dux copiis vndeunque, per brumam reduxit
regem in Daniam: & apertæ sunt ei ciuitates Sleswicum, & Ripa. Nec tamen ultra pro-
fecit illa expeditio. Instabant enim quadragesimæ religiosi dies: & nullis potuit perueniri
precibus Henricus vt remaneret: sed postulanti, vt Wandalarum Henrico parentium, 30

Zueno poten-
tiori cadere co-
gitat.

Henrico Leo-
nis Bauariae re-
stituitur.

40
viribus vteretur, dum promptus annuit. In praesenti autem retrovertit ducem, quod vi-
derat nullas in regno suppetias venire Zuenoni, quamuis gloriatus pridem esset apud il-
lum, ad primam de Saxoniam armorum ostentationem, totius aut maioris partis regni ad
se fieri concursum: quod longè secus acciderat.

CAP. 29.

R E D V C T V S autem paulo post Zueno viribus Wandalarum in Fioniam, tanta gra-
tulatione

tulatione omnium ad se concurrentium exceptus est, ut dici vix possit feliciôrne rediens, quam infortunatior fuerit abscedens. Quam susceptionem, & reliquos deinde successus, quia in Dania satis explicuimus, nihil lioc loco, nisi quod ad Wandalos pertinebit, nobis recensendum: quorum hæc præcipua laus est, quod regem, quem florentem oppugnare consueverunt, nunc armis in regnum restituant. Facto ergo ad redeuntem regem maximo suorum concursu, Kanutus & Waldemar, eius perduelliones, & ipsi diuisis locis copias instruunt, ut occurrant venienti, & iterum eiciant, priusquam conualescat. At ille confederat in Lalandia, securus locorum firmitate. Interuenit autem Helias Ripensis præsul, priusquã ad arma concurrant: & compositione intentata trium voluntate, regnum tripartito scinditur: & unicuique sua pars, qua contentus abiret, deputatur. Waldemaro Lütia, ut à Saxonibus discluderetur Zueno: Kanuto Scania: media verò regni dantur Zuenoni, ut interceptum in medio facilius continerent. Adhibita sunt singulorum sacramenta, ut pax firmaretur. Qua (ut credebant) firmata, quum Waldemar atque Kanutus, iam positis armis, omnia tuta & fide stabilita arbitrarentur, Zueno conuiualiter excipit regni consortes in Roschildia: illi nihil veriti assunt. Struit dolos inuitator Zueno: & hospitalibus diis posthabitis, in ipso conuiuium ferrum intentauit, miscuitque poculis cruorem. Cæsus est ibi Kanutus. Waldemar grauitur faucius vix elabitur, & peruenit in Lütiam suam. Ibi collecto exercitu, venientem cum agminibus Zuenonem excipit, & opprimit. Rex inde pacificus in omni regno fit Waldemar competitoribus absumpsis. Quam rem nunc breuiter rememoratam, in Dania plenius, qui volet, perquirat explicitam.

P E R quod tempus ciuitas Lubicensis conflagrauit incendio, quum ei loco splendor esset maior adhibendus. Purgauit ignis, auferens primordia, tumultuariè non magnis apparatibus instructa. Mercatores tum afflicti damno ingenti, ducem circumfisi sunt, dicentes, Hactenus princeps illustis, in patientia dissimulauius detrimenta negotiationis nostræ, posteaquam nobis interdictum est à te liber mercatus ad omnes. Quo minus locum mutaremus, distinuit affectio penatium atque domorum: nunc quoniam incendium cõsumpsit omnia nostra, etiam ea parte liberi, locum sponte deserimus. Da ergo, si tibi videtur, alio in loco liberum nobis emporium: quod ex integro ædificantes, tuo fauore mercemur ad incrementum nouæ vrbs, ut perinde census increfcat tuo dominatui. Visi sunt probabilia dicere: iterum verbum ille facit comiti super in insula Lubicæ, ut eam iam domibus & habitatoribus vacuam permittat duci. Neque tum cessit comes domio suo. Igitur ad lacum Wakenissam dux noua moenia molitur: vocat Lubicæ mercatores, ut ibi instruant ædificia. Venere plurimi: urbem nouam appellat Leoninam suo de nomine. Sed quoniam à mari difficilis erat in lacum aditus, transportari multo incommodo de Trautena flumine per terram merces videbantur. Ea difficultate territi multi cepto destiterunt. Sed neque Lubicam renouarunt, non permisi à duce, liberè merces à mari venientes, interdicto principis, distrahere. Videns comes quia neque ipse prouentum loci sui poterat magnum expectare, quod nemo fideret instauracionem exulstæ vrbs adire, & quoniam ducis in se indignatio grauiores exitus minitabatur, permisit duci nouam Lubicam: ille locum multis insigniuit immunitatibus. Mox ad restaurandam urbem ciues concurrunt: noui denique veteribus accessere. Incredibile est memoratu quantum breui profecerit vrbs nouella, postquam in ducalem peruenit potestatē. Ille dispersis nunciis per omnia regna aquilonis, fecit præconari per Russiam & ceteriora regna, immunitates mercatorum ad nouum suæ ditionis emporiū diuertentium. Constituit iura, moneta excuditur, vectigalia non onerosa imponuntur. Ex eo die magnum ciuitati & repentinum prouenit sine exemplo incrementum: erat autem post datam mundo salutem annus M C L V I I I.

I N reliquam deinde Wandaliã respiciamus: cuius hæcenus adeo res fluxæ erant, ut apprehensam aliquoties Christi religionem ad tempora seruauerint. Sed per occasionem grauatorum in eos tributorum aliquot vicibus reiecerunt: prius enim à terra vicinorum principum censibus sunt adacti soluendis, quam ad Christi iuga coacti. Ab occidua quidem parte, iam tenuiter ceperunt Christi fidem sectari. Maior tamen pars se recepit ad interiorem Wandaliã, orientem versus, ut nascentē declinarent religionē. Etiam dux Leo Henricus Obotritis & interioribus Wandalis censum denuo imposuit,

Zueno reuer-
sus à suis exci-
pitur.

Zueno pax ex
commissio ad ne
sariam eadem
abusus, postea
deletur.

C A P. 30.
Lubica incen-
ditur, & con-
flagrat.

Instauratur
Lubica, & im-
munitatibus
amplificatur.

I I I 8.
C A P. 31.

Christiani-
smus in Wan-
daliã ex-
troducitur.

Albertus quoque marchio sibi conterminis ad onera incubuit. De Christianismo autem quid apud marchionem ageretur, perspectum non habemus. Obotriti autem & vicini Winuli tributa quidem pensitarunt, sed religionem Christi necdū hac ætate subierunt. Qui verò ad mare habitabant, intacti ab his principibus persisterunt, abusi per ea tempora Daniæ civilibus bellis. Nam dum illi inter se de regno colluctantur, & mutuas attrituere vires, interim Wandalī totis incubuere conatibus Daniæ *insulis euastandis*: idque impigrè perfecerunt qui vocantur Winuli, Rugi, & eorum contermini. *Waldemar*us autem, quum ad se regnum peruenisset solum, duobus cōpetitoribus per mutuas cædes contritis: nam Zueno perdidit Kanutum, Waldemar^{us} Zuenum. Prima fuit regi cura in Wandalos vindicandi, quòd illi per occasionem ciuiliū bellorū adeo *seuierint* in Daniam. Cuius rei gratia quum regni conuentum Waldemar^{us} haberet, proceres nullo modo ad denunciandum tum Wandalis bellum inclinabant: quando attenuatis per intestina bella viribus, simul euastatis insulis per crebras Wandalorum incursiones, nullus poterat cogi exercitus tantæ hostilitatē opponendus. Nam si collatis viribus semel nunc Wandalī superarent, facile illis fuerit totam regni latitudinem vastando peruadere. Itaque dandum tempus, consilio moram interponendam, ad augendas vires, & tum maturatis vndique rebus (si videatur) belligerandum: ita ingrediantur, vt ex regni decore & commodo futurum sit. Rex etsi inuitus à susceptione belli discederet, parer^t tamen initio (quod necesse fuit) consilio procerum, ne res tenues & nouitate infirmas attenuare videretur.

Dania intestino bello laboram a Wandalis sustatur.

CAP. 32.

Q V O tempore Wandalī parata classe Arusiā inuadunt, & spoliātam omni parte denudant, Falstrensis insulam suā, quibus poterant viribus, aduersus infinitam hostium multitudinem præmunientibus. Erant interea qui regiis auribus Falstrenses deferrent, perfidiam illos in regem alere, secreta miscere cū hostibus Wandalis colloquia, occultam esse inuicem illis intelligentiam, nihil tam secretum in Dania fieri, quod non illi præmissō nuncio hostibus Wandalis insinuent: ita innocentium virorum fides apud regem labefactatur. Nam quod illi tutandi sui gratia fecere, non habentes in quouis defensore præsidium, & quòd necessitatis gratia interdum se hostibus (quibus erant armis impares) familiarius exhibuere, versum est illis in perfidiam. Credulus rex delatorum sermonibus Zelandiam perarauit, satis illi virium esse in Falstria ratus. At illi non segnes, militiam in Falstrense, etiam gaudentes amplectuntur, quòd perpetuo diffidio Zelandenses Falstrensis essent insensī. Iam stabat in anchoris classis, expedita erant arma, classicum solum demorantur: quum rex subita febri corripitur, vires amisit, dimissoque exercitu expeditionem in Falstria intermisit. Quis autem dubitare poterit hoc diuino nutu contigisse, vt populo innoxio, & regi nihilominus decepto delatorum verbis tum parceretur?

Falstrenses satis apud Waldemarum deservunt.

CAP. 33.

P E R quæ tempora instabat Romanorum Imperatori Friderico altera in Italiā expeditio: ad quam euocatus Henricus Leo, dux Saxoniae & Bauariae, se præparabat: deesse enim Imperatori non poterat, iam grandi beneficio constrictus eidem, quòd illius nuper opera receperisset Bauariam. Henricus autem priusquam Saxonia exiret, colloquium habuit ad Eydorā cum rege Danorū Waldemaro: ille enim erat limes ab antiquo vtriusque ditionis. Rex postulat vt dux dedita opera Wandalos cohibeat à piraticis excursionibus, quas frequentes in Daniam fecerant: in quam rem rex duci pollicetur mille argenti libras. Dux vicissim orat vt suos in regno contineat, ne illorum insultatione perueniatur ad arma. Itare constituta discedunt. Dux inde euocatis Wandalorū principibus, & inter primarios Nicloto Obotritorum regulo, seriò indicit, vt per absentiam suā omni se commotione vel in Daniam cohibeant: si quid præter solitum acciderat, facturum vt poeniteat tumultuantes. Illi spondent meliora. Nec tamen simplici cōtentus est dux sponse: iusurandum extorquet: quod est Wandalis onerosissimum. Et vt fidem rebus astruat, iubet piraticas naues in portum Lubicæ conuenire. Illi veteres & inualidas eò misere, melioribus in abdita reclusis, fidem quam constituere, exhibentes. Comes quoque Adolphus, cum duce profecturus, interpositis Wagriensis terræ senioribus, Marcrado atque Hornone, conuenit Niclotum, & exegit ab illo cum beniuolentia, vt fidem terræ suæ exhibeat illibatam. Quod ille pollicitus, etiam facto compluit, atque præstitit ex fide. In hūc modum rebus ordinatis, profectus est dux in Longobardiam

Henricus Leo profecturus, quærit sine dissona profpicit.

Wandalī pacem non bona fide faciunt.

gobardiam, cum mille (vt aiunt) loricis, habens in suo comitatu Adolphum comitem, & multos nobiles ex Bauaria atque Saxonia. Et quum longius duraret ea expeditio, dux accepta ab Imperatore licentia repedauit, relictis ibi fortè militibus: vtriple cum paucis retrocederet. Nam ex ea retrogressionem nullam apud Imperatorem offensam inuenitur (vt postea) contraxisse.

- INTEREA comes Adolphus cum Reinoldo electo Colonienſi functus est publica legatione in Angliam, ad eius gentis regem, ab Imperatore, an Henrico duce, incertum: nisi quòd pro dignitate electi Colonienſis, promptius de Imperatore quàm duce processisse legationem est intelligere. Ibi tum de nuptiis Henrici ducis inter alia est constitutum. Nam cogitauit ille repudium facere dominæ Clementiæ, propter cognationem, quæ (vt ferebatur) deprehensa est in gradu prohibito: quum summi pontifices non tam faciles tum (vt nunc) ad dispensationem (quod in Saxonia diximus de domina Mathildi) inuenirentur. Et contristati sunt tam clerus quàm populus Holsatiæ, de diuturna absentiâ domini Adolphi, boni patroni. Wandalis enim de Aldenburgo & Magnopoli, laxatis frænīs per absentiam principum, violarunt constitutam in Danos pacem: fuitque Holsatia in tremore à facie regis Danorum. At Geroldus episcopus tum per se tum per nuncios studuit lenire regis iram, induciis tempus redimens, ad reditum vsq; principum. Redeunte ergo duce atq; comite, præfinium est colloquium prouinciæ tam Saxonibus quàm Wandalis, in loco quem vocant Berenfort. Rex quoq; Danorum venit in Erteneborg, & conquestus est Wandalos constitutam violasse pacem. Qui sibi male conficij fuere ex Wandalis, in conspectum non prodeunt. Edicto autem proposito proscripsit omnes super ea re infamatos, & præcepit suis omnibus vt se ad expeditionem vere proximo faciant aptarent. Niclotus autem, Obotritorū regulus, pendens ducis in se exasperatum animum, parariq; in se arma, statuit præoccupare bellum. Lubicam enim intercipere cogitauit insidiis, missis in eam rem amobus filiis cum expeditis militibus, qui speciem pacis præferentes, necdum hostilibus nunciatis, urbem nouam improuisi occupare facile ducebant. Habitabat tum Lubicæ sacerdos quidam, Athelo nomine: huius domus vicina erat ponti qui tum iter sternebat per lacum Wokenissam in austrum. Is quum riuum duxisset longiusculè, effodi iussit terram, & in aggerem conici, fossatumque ponti prætendit temporaneè, nihil eorum quæ acciderant prospiciens aut formidans. Sed ea tum res saluti fuit nouæ molitioni. At Wandalorum illa insidiatrix manus quum recto itinere esset eo casu interclusa, quærens hinc atq; inde aditum, detecta est. Proclamauere quidam ex familia sacerdotis, hostes adesse. Accurrit sacerdos, & ponte pendulo per catenam demisso, iam stantibus in altera pontis parte Wandalis, vix aditum præcluserit irruentibus. Dux vbi comperit, præsidium in ea vrbe militum ad similes casus præuidendos collocauit. Ita tum casus, & vnus sacerdotis vigilantia, magnam cladem præuenit intentatam.

CAP. 34.

Wandalis via
lani pacem.Lubicæ ab ho-
stibus tentata,
vix eo casu ser-
uatur.

- NICLOTVS hanc alteram habuit excipiendi belli causam ab duce. Validissimam igitur parauit dux expeditionem in eam gentem. Niclotus autem, Obotritorum regulus, iam bello denūciato & hostilibus omnibus, cum capitis periculo, omnes quibus tutandis diffidebat, succendit arces, Ilow, Mekelnborg, Zwerin, Dobin: solum firmauit præsidium Werlo ad Vernouiam fluiuium, iuxta terram Kissinorum. Ibi armis & com meatibus abunde comportatis, statuit obsidionem tolerare. Egressi autem milites Wandali per singulos dies, iterum gnari, ducis explorabant exercitum: & per insidias excurrentes, nonnullos intercepte de Saxonibus. Castra fixit dux ad confinia Magnopolis: quum filij Nicloti, Werslaus ac Pribislaus, accepta manu expeditissimorum militum ad laceſſendum hostilem exercitum, egrediuntur frumentatum: egressos Saxones inuadunt, sternunt, capiunt, fugant. Dux vbi comperit, insidiis opposuit insidias, & collata manu Saxones, fugam ineuntibus Wandalis, multos ex eis capiunt: quos dux omnes mox iussit necari suspendio. Elapsi Nicloti filij, omiſſis equis, per paludes & inuia redierunt ad patrem. Ille indignatus, Putabam, inquit, me genuisse & enutrisse viros: sed opinione falsus sum, omnibus fœminis video fugaciores. Ipse egrediar, vt experiar si viro cum viris conueniat. Assumpsit ex omnibus copiis expeditiores, & ducit in hostem. Non tamen palam ausus in aciem congregi, stetit in insidiis, vt pabulatores excipiat. De castris autem ducis egressi sunt iuuenes solito plures

CAP. 35.

Expeditio du-
cu in Wanda-
liam aduersus
Niclotum.

Niclotus in-
cans: hostes a-
dortus perit.

ad pabulandum: & prosperientes quod acciderat, ex militibus se plures armati miscue-
runt: vt insidiantes fallerent insidiis. Niclotus princeps infesta hasta procurrit in me-
dios, & exceptus ab armatis (quorum loricas tectas non præuidit) in ipso ictu sensit ar-
ma: & priusquã se referret, crebris ictibus petitus, equo deturbatus periit, nemine suo-
rum auxilium ferente: quòd incautius procurrisset in eos quos putauit inermes. Ita pe-
riit vir nobilis & fortis, quòd fortius quàm cautius pugnat. Caput eius defectum, & ab om-
nibus recognitum, defertur in castra ducis.

CAP. 36.

Initium comi-
tatum Zweri-
nensis.

Filiis cõperta patris morte, arcẽ Werlo succedunt, affectus suos cum preciosa sup-
pellectili nauibus imponunt, ipsi cum promptissimis in memora se condunt. Dux omni
terra euastata firmat fortalicia, & imponit suorum præsidia. Guncelinum quendam ex
prima nobilitate, Zwerino imponit: qui exinde ad longam vsque posteritatem comes
cepit esse Zwerinensis. Inde verò Nicloti filij per interpositos amicos redibant in gra-
tiam ducis, qui eis permisit arcem Werlo cum subiecta terra: ceterum omnem Obotri-
torum, quam pater fugiens reliquit, terram, dux suis dimisit fidelibus. Nam in arce Kis-
sin Ludolphum quendam ex aduocatis Brunswici præfecit: apud Malchow Ludolphũ
de Peina iussit præesse. Zwerinum autem & Ilow Guncelinus regebat. Magnopolim
permisit cuidam nobili viro, Henrico de Scatem: qui de Flandria aduocauit magnam
multorum multitudinem, exhaustis per bella indigenis, aut fuga fe proripientibus in in-
teriolem Wandaliã. Episcopum autem in Magnopoli constituit esse Bernonem, de-
functo Euerhardo. In dotem autem ecclesiæ attribuit trecentos mansos, quo modo &
Racisburgensi & Aldenburgenſi contulit ecclesiis: ipse directus dominus comitum ab
eo feudatorem. Missa autem ad Imperatorem legatione, ab illo impetratuius consti-
tuendorum pontificũ per terras quas gladio sibi suo subieciſſet: & dedit promptus Im-
perator quod non habuit. De quo & antè & post magnæ fuerant controuersiæ inter re-
gnum & sacerdotium. Vt cunque fuerit, Fridericus Imperator, tum adhuc duci Henrico
affectus, postulatam permisit, vt dux suo arbitratu, de nouis disponeret episcopatibus.

Principes epi-
scopi, non cen-
tra debere ho-
magiũ, sacer-
dotũ placuit

Ita Geroldum Aldenburgenſi, Euermodum Racisburgensi, Bernonem Magnopolen-
ſi, præfecit ecclesiis, vt ab illius manu recognoscerent pontificium, & ei subiicerentur
per homagij præstationem: quod contrã deuit: sicut etiam longè post prouenit. Epi-
scopi non ignorantes quid ageretur, seruierunt tamẽ necessitati, maxime propter illum
qui seipsum exinanituit, formam serui accipiens. Et dedit etiam dux priuilegia de posses-
sionibus, & de redditibus, & de iustitiis, hoc est iurisdictione. Et præcepit dux Wandalis
qui remanserant in terra Wagriorum, Polaborum & Obotritorum atque Kissinorum,
vt soluerent redditus episcopales, qui soluuntur apud Polonos atque Pomeranos, hoc
est de aratro tres modios siliginis, & duodecim numos monetæ publicæ. Porro aratrum
Wandalicum perficitur duobus bobus & totidem equis. Et auctũ sunt decimationes in
terris Wandalorum, eo quòd confluerent de cæteris terris homines Theutonici, ad in-
colendam terram spaciosam, fertilem frugibus, commodam piscuis, abundantem pisce
& carne & omnibus rebus ad vitam necessariis.

CAP. 37.

Brandenburgensi datio-
nem suam di-
latat.

Quo tempore orientalem hinc Wandaliã, ad austrum Pomeranorum & Kissi-
norum, tenebat Albertus marchio Brandenburgensiſ, cui cognomen erat Vrſo. Hic
propicio Deo prosperatus est vehementer in funiculo fortis suæ. Omnem enim terram
Briſannorum & Stoderanorum, multarumquẽ gentium habitantium ad Albim & Ha-
uelam fluuium, misit sub iugum, & subſtraxabat rebelles eorum. Deficientibus autem
Wandalis per cædem atque emigrationem, misit ad Traiectum & vicina Rheno loca, in-
super qui habitant ad oceanum, eius fluctibus fatigatos Hollandos, Zelandos, Flãdros,
& adduxit terris euastatis necessarios cultores. Et confortatus est vehementer ad introi-
tum aduenarum episcopatus Brandenburgensiſ & Huelbergenſis, eo quòd multipli-
carentur ecclesiæ, & decimarum excresceret non parua possessio. Sed & australe latus
Albis in ipſo tempore ceperunt incolere Hollandi aduenæ, ab vrbe Soltwedel, omnem
terram palustrem atque campeſtrem, terram quæ dicitur Bersfemerland & Marsfemer-
land, ciuitates & oppida multa, vsque ad saltum Bohemicum, possidebãt Hollandi. Cre-
diderim, Ottonem tempore iam tunc has terras à Saxonibus, pulsus Wandalis, inſeſſas:
nam & Henricus rex, Ottonis Magni pater, expugnatam vrblem Brandenburgum fecit
Saxonum coloniam, instituto ibi marchione, cuius posterì titulum ab illo tenent exi-
mum.

Multiſeſſio
profecti in
dationem mi-
grant.

mium. Sed exorta rebellione sub principe (quod diximus) Miftiwoi (quem cani comparauit marchio) vsque adeo à Wandalis exterminata est gens Saxonum cū fide Christi, vt omni ditione, quam tenebat latissimam, exutus, idem marchio ad præbendam uenit in Magdeburgo. Sed tulit incuria sequentiū temporum, vt quum Imperatores alijs rebus laborarent, Wandali vicissim pulsīs Saxonibus, natale solum recuperauerint. Tēstantur aggeres coniecti ad excursionē Albis: quo in opere non Wandali, sed Saxones, sudasse creduntur. Nunc vicissim reualeſcente Saxonum virtute per industriam principum, Henrici ducis & Alberti marchionis, cæsis, pulsīs & exterminatis pro magna parte Wandalis, aduenæ populi de littoribus oceani terras occuparunt, & coaluerunt in mores & iura Saxonum, vsq; in præsentem diem. Et multiplicatæ sunt ecclesiæ, repleta terra cultoribus: creuerūt tributa principibus, & ecclesiæ decimis. Per quæ tempora, quū annus ageretur Christianæ salutis 1111. post mille atq; centum, videns Geroldus Aldenburgenſis episcopus, quia Lubica noua ciuitas inciperet esse populosa, & in opibus & ciuitate plurimum exereſceret, Aldenburum verò in medio nationis prauæ constituta, non tam vigeret quàm degeret, suggerebat duci de sedis suæ translatione, & faciliè impetrauit. Hoc etenim quum & duci ex sua dignitate videretur, constituerunt diem quo Lubicam conuenirent, ordinaturi de rebus. Et designauit dux locum in quo ædificaretur oratorium, in titulum matricularis ecclesiæ, & areas clauſtrales erigerent. Et statuerunt illic præbendas duodecim clericorum canonicè viuientium: porro tertia decima est præpositi. Et dedit episcopus in stipendia fratrum decimas quasdam, & tantum de redditibus quos illi soluit Wandalia, quantum præbendis ſufficeret perficiendis. Et resignauit Adolphus comes villas opportunas prope Lubicam, quæ statim dux obtulit in vsus fratrum, & de theloneo cuique fratrum marcas duas Lubicenſis monetæ, insuper alia, quæ priuilegijs ecclesiæ sunt inscripta. Præpositum autem assumpſere dominum Athelonem, cuius suprà cum laude fecimus memoriam, quòd urbem seruaerit ab incurſu latenti filiorum Nicolai.

Ecclesiæ ortibus augentur.

1163.

Lubica episcopali sedes constituitur.

Hoc erat illud tempus quo grande luctamen esset inter regnum & sacerdotium, Alexander papam 111. & Fridericum 1. Imperatorem: qui iuris sui plurimum intercessit ratus pontificem Romanum creare & approbare, quum in electione eiusdem Alexandri diuisio fieret, & pars maior atque sanior Rolandum crearet Alexandrum. Ab diuersa parte Octauianus quidam Victoris nomine erigitur: cui, quòd se Imperio subderet, Fridericus cæpit assistere. In quam rem euocato omnium principum vtriusq; ordinis concilio, in Vesonium (vrbs est metropolis in Burgundia Imperiali, hodie Bizuntium vocant) quò, velut prouinciaturum omnium medio, reges Francia, Hispaniæ atque Angliæ, ad placita concurrerent, occurrerentq; orientalibus. Euocatur & Waldemarus rex Daniæ, & venit: & duo regna (vt ferunt Saxones) ſuſcipiens de manu Imperatoris. Dani autem non fatentur, sed regem suum quibuscunq; conditionibus inde abiisse, pollicitum, postquam cum suo concilio res discussa esset, remandaturum per literas ea quæ poscerentur. Memincrat Fridericus, rem se inter Zuenonem & Kanutum, super corona contententes, composuisse. Volebat ius Romani Imperij in illam nationem propagasse, sed non esse illi successum ad vota Dani loquuntur. Rex quidem Franciæ Ludouicus venit in eum locum etiam ante Imperatorem: & aliquot horis expectans repedauit, quum quid ageretur suboleret. Hartwicus Hamburgensis archiepiscopus aderat, Henricus dux, comes Adolphus, Geroldus episcopus. Hartwicus quidem renouauit quaestionem suam, super iure legationis in omnia regna aquilonis: sed constitui nihil poterat, propter ecclesiæ perturbationem, quæ tum grauius imminabat. Interim verò in Wandalia res erant quietæ, omnia curant Guncelino, viro forti & prudenti, per absentiam ducis. Henricus comes Racisburgensis ecclesiasticas res curæ habuit, prouiditq; vt decimæ de integro soluerentur, ecclesiæ instaurarentur, & Dei cultus vbique augeretur: profectiq; vehementer status ecclesiæ sub illius deuotione singulari, maius verò ad filij eius Bernhaldi tempora ſuſcepit incrementum. Holati verò, & quicum eis occupauere Wagriam, celsi hospitaliter ad omnes ſe gererent tranſeuntes, ecclesiæq; fouerent ritu Christiano, decimas tamen ex more soluere recusarunt. Nam paruulas de arato menſuras intulerunt: afferentes hoc illis ab initio esse permissum & promissum, priusquam nouam terrā introirent, ad cultum magno labore

CAP. 38.
Schisma in ecclesia luctuosum.

Concilium primum Vesonie habuitur.

Non bene constituitur ecclesia, nisi decimæ exacte soluantur.

redigendam: & nunc quotidianos bellorū tumultus hoc ipsum deposcere, vt quoniam vndeque angerentur difficultatibus, releuentur ab onere grauissimarum decimarum.

CAP. 39.

GEROLDVS Aldenburgenſis, & nunc Lubicenſis epiſcopus, adhibito Adolphi comitis conſilio, literis quam accuratè conceptis ſcripſit ad Hoſtatos in Bornehouede, vbi caput eſſe videbatur populi. Prætendit diuinum in decimis præceptum: oſtendit non eſſe magnum, pro ſpiritualibus ſeminantem metere temporalia: monet, hortatur, obſecrat, vt in ſalutem animarum & eccleſiæ decus, huic oneri ſubiiciant humeros, leuiſſimè ſupportando vbi pia voluntas acceſſerit. Exempla eccleſiarum omnium, & præſertim proximarū (quæ non minori, etiam maiori difficultate laborent) prætendit. Sed parum literæ profuerunt, tumultuantibus, & ſublato clamore dicentibus, ſeruili conditioni nunquam ſe colla ſubmiſſuros, per quam omne Chriſticolarum genus pōtifiſicum preſſura laboret. Præterea & hoc adiecerunt (non multum à veritate aberrantes) quòd omnes pene decimæ in luxus ceſſerint hominum ſecularium. Nam Henricus Polaborum comes dimidium decimæ accepit ab eccleſia in beneficium, noſtri vocant ſeudū: idem Adolphus comes, ſi res proſperabitur, facturus videbatur. Epiſcopus populi duriſſimam retulit ad ducem. Ille ſub obtentu gratiæ, Hoſtatis & omnibus in terra Wagriorum confidentibus præcepit, vt ad exemplum Polaborum & Obotritorum, legitima perſoluant eccleſiæ. Quumque in camino tribulationis ſedentes parent, cur non etiam in tranquillitate agentes obtemperent? Illi obſtinatis animis nunquam parituros reſponderunt: malle ſe in cenſis ædibus emigrare, quàm ſe ac filios in perpetuam mittant ſeruitutem. Grauius etiam aliquid cogitabant, Epiſcopo & omnibus qui vrgerent, occiſis, tranſfugere in Daniam. Feſſeruntque quod minabantur, niſi protinus obſtiſſet noua nuper interpoſita regis ac ducis pactio, quæ inter alia hoc continebat, quòd neuter alterius terræ profugos receptet. Anguſtati ergo Hoſtati, talem cum pontifice in ducis præſentia fecere conuentionem, vt de manſo ſex modios ſiliginis, & octo ſoluerent auenæ, eius menſuræ quam vulgò dixeret *Hymten*: & ne futuris temporibus, nouis à pontificibus ſequuturis onerentur angariis & perangariis. Hanc autem conuentionem ſcripto editam, poſtularunt literis & ſigillis ducis & epiſcopi roborari. Sed quum notarij marcæ auri depoſcerent, Hoſtatiq; dare recuſarent, res manſit vt erat, nullis literarū documentis firmata: interuenienſq; mors proſperata pontificis rem liquit nō ad plenum reſolutam, præſertim quòd bellorum noui motus ab Obotritis nunciarentur.

*Epiſcopum
ingem nō ſua-
nt.*

LIBRI QVARTI FINIS.

ALBERTI KRANTZII
WANDALIÆ LIB. V.

CAP. I.

*Filij Nicoloti
bellū mouent.*

RIBISLAUS & Werſlaus, germani fratres, Nicoloti Obotritorum principis filij, non contenti terra Kiſſinorū (ea eſt vltra Wernouiam, ad Panim vſque fluuium) ad recuperandam Obotritorum provinciam aſpirabant. Quorum molitiones Guncelinus Zwerini præfectus compertas habens, ſine dilatione duci nunciavit. Ille mox vndique contractis viribus, priuſquam hoſtes inualeſcerent, duxit in eos, præmittens Guncelinum cum expedita manu, qui arcem Werlo (in quam ſe hoſtes receperant, obſidionem ibi toleraturi) circumuallaret. Erat in eo præſidio Werſlaus: frater autem cum expeditis equitibus nemora tenuit, excuſſurus, vbi cōmodum videbatur. Placuit duci quòd hoſtes obſidionem paterentur, certiffimo quòd exinde caperetur. Obſedit arcem: & egreſſi iuuenes miſſilibus certauere, grauiſatis labore atque periculo. Quibus dux ait, Quid eſt quòd prodigi ſanguinis excurritis, vulnera ſine fructu excipientes? Quin potius ſedete in tabernaculis quieti: fames pugnabit, nobis ad omnia quieſcentibus. Nam importari nihil poterat, & erat incluſa ingens nobiliū & plebis multitudo. Inſiſtit ligna comportari ad faciendæ machinas, quales in expugna-

expugnatione vidisset Mediolani. Erat Arieti primæ nomen: ea conuellendis muris feruebat. Altera erecta in sublime, turris in morem iacula desuper emisit in hostem. Qua territi, ne caput profferre sunt ausi Wandal: Werflaus enim vulnus accepit ex missili. Pribislaus autem excursiones fecit de insidiis, prælia leuia multa conficiens. Visus est aliquando cum turba Pribislaus. Mittitur Adolphus comes cum promptissimis ad requirendum eum: sed ductor Wandalus, quæsito quàm quærentibus affectior, duxit in errore inuestigantes, per inuia & paludes, tota die sine fructu defatigatos. Dux autem præcepit ne quoquam milites digrederentur à castris, quòd hostes armati cõpicerentur. Holsati autem (vt sunt ceruicosi) ducis præceptum negligentes, exierunt. In quos
 10 ex commodo ducens Pribislaus, tam dimicauit ardèter, ac proinde vt centum ex eis viros prostermeret, reliquis in castra refugientibus. Qua de re dux acrius ira stimulatus, feruentius vrget obsidionem: iamq; munimenta portarum vacillare ceperunt, minantia ruinam: nam suffossione laborabant obsidentes. Tum Werflaus spe posita meliore, euocauit interposita fide comitem Adolphum, ab eo cõsilia deponens rerum peneperditarum. Cui comes, Sera propè tua est consultatio, velut morituri de proximo, tum primùm de medicina cogitantis: rectè tibi consuluisse, si in suum tempus petisses consilia. Quis te coegit obsidionis tolerare discrimen? Magnæ fuit imprudentiæ ponere pedem in neruo, vbi nullum erat diuerticulum, nulla spes euadendi. Quis tibi nunc aliud potest præbere consilium, nisi quòd res ipsa & extremum suadet periculum, victori te
 20 tuaque dedere? Præter hoc non est alia tibi nunc via salutis. Cui Werflaus, Pro tua quæso integritate interponete duci atque mihi, vt deditio, si necessaria est, sit etiam ex fide, vt vitæ & membrorum incolumitatis mihi certa spes sit. Fecit comes quod petebatur: & facillè apud ducem impetrauit vt deditis vita incolumis permitteretur, ita tamen si & Pribislaus ab armis discedat. Ergo comitis accepta fide egrediuntur de munitione Werflaus & nobiles quique, iam dediti: qui ad genua ducis prouoluti, veniam deprecantur. Dux acceptos reclusit in custodiam: præcepit autem vt Dani captiui (quos illi multos incluserant) laxarentur. Et exiit multitudo magna captorum, duci liberatori suo vitam & victoriam imprecantes. Porro arcem & vulgus ignobile dux iussit asseruari, præficiens Lubemarus, Nicloti germanum fratrem, vt præsetlet terræ, & faceret impetrata. Werflaum secum duxit Brunswicum, & alstrinxit eum mancis ferreis: ceteros
 30 verò per custodias iussit dissipari. Pribislaus, interpositis idoneis apud ducem nunciis, animum eius pertentaui, si possit germanum educere vinculis, & de legibus pacis agi iussit. Dux multiplicem obtendit petenti perfidiam: nisi præberet obsides, nihil se credere paciscenti. Ad quæ Pribislaus, Quid est opus domino potere ex feruis, quos in potestate tenet, obsides, præsertim quum teneat germanum, multorum mihi charissimorum charissimum? Sit ille cum concaptiuis ex capto obsec: quòd si temerauerimus promissam fidem, abutatur illis dominus noster pro arbitrio. Accepit dux conditionem, inde terra pacem sensit. Dux autem arcem pridem acceptas firmavit, Malchow, Ilow, Zwerin, Dobin, Magnopolim.

Werflaus obsisus deditio-
non facit.

Werflaus
Brunswicum
deditum pacis
obsis firmatur.

40 Vix peracta fuit hoc tempore nouæ Lubicensis ecclesiæ dedicatio, per archiepiscopum Hartwicum, præsentem duce ac comite Adolpho, singulis pro cuiusque opibus magnificè oblationem facientibus. Qua vix impleta, Geroldus episcopus cepit viribus corporis repente destitui, sentiens sibi adesse diem nouissimum: nec tamen destitit operi diuino manum dare. In psalmodiis vir erat incomparabilis, qui nullam sine fructu vel orationis, vel pij operis sinebat horam præterire. Adierunt consolandi gratia ægrotantè Odo Lubicensis decanus, Ludolphus Zegebergenf. præpositus, ceterique, magis ab illo consolationem reportantes, quàm illi perferentes. Quumq; illi facerent spem vitæ longioris, Meliora, inquit, dicite. Quod aliquando futurum est, cur non hodie? Lecturus psalmum, apprehendit codicem: & fortè reperit psalmum istum, Lætatus sum in iis
 50 quæ dicta sunt mihi. In domum Domini ibimus. Tum suspirabundus, oculis in cælum sublati defectum spiritus pati videbatur: & oleo inde sacro delibutus spiritum efflauit, tumularus in ecclesia nouella, quam ipse extruxit. Vacauit autem sedes ad præsentiam vsque ducis, ex cuius solius voto res tum omnes pendebant. Rebus ille in Bauaria compositis, Luncenburgum arcem petiuit in Saxonia: ibiq; clerum Lubicensem iussit conuenire, cui dederat pontificem Cõradum, Geroldi germanum fratrem, abbatem in Red-

C A P. 2.

Geroldi episcopi
pi mors.

K k

dageshusen. Quæ res licet archiepiscopo & omni Lubicensi capitulo non placeret, preualuit tamen ducis voluntas: cui nemo potuit refragari. Recepit ille consecrationem de manu Hartwici archiepiscopi, in oppido Stadenſi. Pollebat autem literatura, facundia, affabilitate, multis præterea donis, quibus dignam personam superueſtiri decorum est. Sed pulchram virtutum superficiem deformabat (vt est apud Helmoldum) insana-bilis quædam morum impetigo, mobilitas animi, facilitas verborum, quæ nunquam in eo perſiſtebat: diffidens ipse secum nihil ex consilio faciebat, incertus in promissis, extraneos diligens, suos fastidians. Clero, quem in tenella reperit ecclesia, magna primùm seueritate est abusus, incipiens à primis vsque ad nouissimos, qui rus habitabant: bona sacerdotum omnium sua esse dicebat, non quasi fratres, sed vt seruos reputans omnes. 10

Episcopi tyranni iustitiam. Si quem fratrem fortè pulsare cœpisset, non legitima vacatione, non temporis vel loci habita ratione, neque capituli sententia vsus est: sed ad placitum, quos grauare voluisset, aut suspendit officio, aut eliminauit ab ecclesia. Commonitus à duce nihil remissus agebat: sed alienauit se à duce, & confederatus est archiepiscopo, quatinus coniunctis viribus facilius reuincerent omnem resistantem. Quum primum ad iura pontificij cōsecratus eſſet, maneretque in Horeborg cum archiepiscopo, orta est tempeſtas maxima ventorum, procella fulgurum, coruscatio, & fragor tonitru, quæ paſſim multas ædes vel incendit vel subruit. Insuper tanta maris inundatio est suborta, quanta non est audita à diebus antiquis, quæ inuoluit omnem terram maritimam Phriliæ & Hadelæriæ, & omnem terram limosam atque palustrem Albi & Visurgi, nunc Weſeram vocant. 20

Calamitas in gentem. Subuersa tum perierunt hominum multa millia, & iumenta sine numero. Quanti diuites, quanti potentes vespere sedebant, & deliciis affluabant, omni timore malorum sublati? Sed veniens repentina calamitas, inuoluit res in medijs fluctibus. Erat autem XIII. Calend. Martij, de mense Februario.

CAP. 3. QUUM ea calamitas maritimis incidit, eadem die Magnopolis vrbs prima Obottororum, non minori laborat afflictione, per hanc occasionem. Werlaus princeps, Pribislaus frater, dum in vinculis ageret Brunſuici, fratri per fidissimos mandat atque reman-dat, En ego vinculis astringor, & nulla tibi mei cura remansit: fastidium carceris & vinculo-rum horas me faciunt omnes dinumerare. Tu inter hæc libertate fruere, voluptate ac deliciis defluens, obliuiscere germani: ego tibi commutata vice alium exhibe-rem fratrem. Si nostra te commouere possunt exempla, reminiscere, quia parens nos-ter, dum in carcere Luneburgi ageret, quum arma corripere, mox ille dimissus ad libertatem rediit. Expergiscere, & virum te memineris, patris iniuria, fratris calamitas, & omnis generis oppressio, te commoueat in vltionem. His atque similibus stimulis ac-tus Pribislaus, copiis clam coactis, duxit in Magnopolim, vrbem primam Obottori-um. Aberat tum fortè loci præfectus, Henricus de Scaten: Wandali cinxere clausam. Obsidione firmata alloquitur Pribislaus obſeſſos, Quanta mihi ac generi meo irrogata sit iniuria, viri, non ignoratis: cæsus parens, captus frater, adempta hæreditas, quam tenetis violenti. Vires vestras atque meas cernitis, longè vobis auxilium, in manu mea conclusos teneo. Do tantum optionem: è duobus vnum accipite, aut munitione de- 40 cedite cum vestibus, & armis, & rebus quas ferre poteritis, innoxij: fidem præbeo, dedi-tos nihil mali passuros, qui egrediuntur. Sin perſiteritis, per quicquid est sanctum iu-ro, omnes sine discrimine morituros. Ad ea qui merant Theutonici, non verba sed tela referebant. Ille autem obsidionem perurgens, grauius multis in locis oppugnabat: loci magnitudo facilem fecit oppugnantibus victoriæ viam. Dum hic pugnatur, alibi transiens vallo munitione capitur. Wandali, capta vrbe, quicquid Theutonici nominis fit obuium, obruncant sine discrimine sexus & ætatis. Celeritate vsus Pribislaus, mox duxit in Ilow, ipse cum expeditioribus præcedens. Guncelinus Zwerini præfectus, mo-tum sentiens, ipse cum aliquot armatis accurrit, hostemque præueniens, oppidum in-greditur. Suos & quos ibi Germanos reperit, adhortatus, vt egressi Pribislaui exci-piant, priusquam accedat copiæ, quas sciebat sequuturas: facile esse fessum de cæde, quam fecerat, opprimere. Alia mens erat cætororū. Senſerunt enim mox à tergo oppi-dum à Wandalis, qui intus erant, obſeratum iri, si egrediantur. Sciebant gentis morem, quòd congenitibus suis summo studio fauerent. Tum Guncelinus cōuerſus in omnes, clara voce dicebat, vt à Wandalis audiretur, Audite commilitones, si vllam fraudè per-ſenſeritis

fenferitis eorum qui nobiscum agunt Wandalorū, in eos conuersi, primū in illos vindicetis, succensis etiam domibus, vt primi pereant qui intus fraudem intrunt. Hac vocē detēriti Wandalī qui intus fuere, nihil se commouebant. Qui foris erāt cum Pribislao, nihil magnum tentauere, scientes inesse Guncelinum, & cum eo viros fortissimos. Ea res immutauit eorum consiliū, vt primo mane discedant. Guncelinus autem, veluti torris erutus ab igne, relicta lloſ, & collocata illic fida suorum custodia reuerſus Zwerinum, recreauit suos: audierant antē pridem in oppugnatione caſum.

- B E R N O verabilis episcopus Magnopolensis, quum audiret quam stragem perpeſſi eſſent ſui, quinto die peruenerat eō cum paucis clericis de Zwerino, tumulare caſos: & ſacris indutus, erexit aram in medio caſorum, obtulit pro eis hoſtiam ſalutarem cum luſu & tremore. Quo iam ſacrificium peragente ſurrexerunt Wandalī de inſidiis, vt percuterent pontificem & qui cum eo erant. Sed celeriter, quaſi miſſus à Deo, ſuperuenit quidam Richardus de Soltwedel, cum expedita manu. Hic audio quia Guncelinus obſeſſus eſſet lloſ, egreſſus eſt in auxilium eius, & iter faciens opportune ſuperuenit in Magnopolim, quum pontifex & ſui iam in media morte tenerentur. Cuius aduentu territi Wandalī fugerunt, & ſaluatus episcopus peregit opus pietatis quod ceperat, & tumulauit ex interfectis ad ſeptuaginta corpora, & reuerſus eſt Zwerinum. Poſt non multum tempus Pribiſlaus cum valiſſimo exercitu mouit in Malachow, deinde Cuſſin, & alloquitur loci præfectos his verbis, Scio viros vos eſſe fortissimos fidelissimos: quē principi veſtro, quōd in hoſtica terra tam longē vobis permiſerit cuſtodiam præſidiū. Si dimicari placet, aut obſidionis experiri incommoda, in vtrunque paratus venio: deſcendite, ſiquid eſt animi. Alioqui ego ad vos aſcendam: tam ē vicino poſſitos ſola diriment arma. Quōd ſi pugnam ſubieritis, eam vobis denuncio ſortem, de ſanguine, non de gloria inter nos decertari. Si dedenda putabitis præſidia, ea vos fide deducendos curabo, vt ad ripam Albiſ cum rebus perueniatis incolumes. Nulla vos terreat diſſidentia, viſis fortibus per arma, non per fraudem congredior. Circumſpexere obſeſſi vires ſuas perexiles, hoſtium immenſas, auxilia longē, & diuturna in medio tempora, præter fidem & mortem nihil ſe domino ſuo poſſe præſtare: vitam tamen ſuam eſſe aliquanto duci rebantur chariores & vtiliorem. Itaque (quod neceſſe putabatur tueri non potentibus) præſidia, vitam & arma pacti tradiderunt. Ita res primū in manibus Pribiſlai proſperari magis atque magis videbantur: terruit viros exemplum eorum qui ſine fructu in Magnopoli perierunt.

- H E N R I C V S dux vbi audiuit res in Wandalia labefactari, arces quas in eum diem ſeruabat, communiuit: & maioribus rem viribus acturus, ipſe grandem conſtauit exercitum. Waldemar ſus autem rex Daniæ, veterem vlturus in Wandalos (aſſiduos hoſtes) iniuriam, à mari validam claſſem inuexit. Sed & Albertus marchio vires ſuas cōiunxit. Ita tribus trium exercitiſus principum res geritur. Henticus vbi peruenerat Malachow, arcem iam Wandalī tenebant: ibi in conſpectu hoſtium mandauit Werſlaum principem, Pribiſlai fratrem, ſuſpendio necari in oculis fratris, quōd germanum (vt compertū habebat) ſtimulaſſet ad rebellionem, quodq; in pactis nouiſſimis eſſet comprehenſum, ſi præſtitam fidem Wandalī violarent, Henticus dux pro arbitrio abuteretur obſidibus. Dux exinde caput belli petiturus, ad interiora ductare conſtituit exercitum, & euocat ſiquatuor procerum fortissimis, iuſſit cum expedito equitum numero præire, ſequuturū grauē exercitum. Hi fuere Adolphus Hoſſatiæ, Reinaldus Thietmarſiæ, Chriſtianus de Aldenburgo, & Guncelinus de Zwerino comites, qui equitatum eduxere, ante molem ſequuturi agminis cum exercitu. Locus illis præſignatur ab duce, vt oppidum Demyn procurſu cingant caſtrametantes. In eam urbem cum Pribiſlai conuenerant Caſimarus & Buggiſlaus, Pomeraniæ principes. Memorati ergo Saxonum comites locum caſtris capiunt. Viſum eſt Wandalorum primoribus pertentare animos eorum de legibus pacis, & (quod eſt veriſimilius) ſpeculari vires & caſtrorum ordines. Miſſis nunciis æra expromittunt, vt accepta pecunia illi reuertantur, pace reddita, conſtituuntque ſe daturos tria marcarum millia: ſciebant de ære primam eſſe bellandi cauſam. Adolphus cum cæteris nullas adhibuit aures. Poſtera die reuertuntur, iam duo tantum millia præferentes. Viſa eſt res (veterat) ludibrio plena. Remiſi ſunt non ſine contumelia oratores, quōd irridere, non paſſici venirent. Interea qui ex Wagria ſequuti ſunt Adol-

CAP. 4.

Bernus ceſſi
iuſſa faciens
pene opprimi-
tur.Pribiſlaus lo-
ſtes verbis ter-
ritis in dedi-
tione acci-
pit.

CAP. 5.

Grauiſſum
principem in
Pribiſlaum ex-
peditus.Werſlaus ob-
ſeſſi, Pribiſlai
fratrem, ſuſpen-
ditur.Simulata de
pace legatio.

phum Wandali, suis congenilibus affecti, omnem rerum gerendarum ordinem secreto nunciarunt hostibus. Perpensum est hoc ipsum ab Hollatis, quorum maior Marcradus ait comiti, Operæ precium est hostium rebus aliquanto diligentius intendere. Sunt ex hoc nostro ordine, qui secreta illis nostra secretius aperiant. Illi se parant ad arma: in his castris nulla vigilia, nulla custodia, nulla excubia. Contemptus hostium proximus est ad ruinam gradus. Comes ista leuioribus accepit auribus, quod emortua putaretur virtus hostium. Moram fecit exitus ducis, serius sequutus: & defecerunt præmissis equitibus victualia, quæ in paucos accipere dies. Egressi autem ex cohortibus expediti equites, ut de magno grauique ducis exercitu expeditent commeatum, præmissis cohortibus quatuor comitum. Vix castra suorum exiuerant, & ecce primo mane magnus equitum peditumque de cliuo exercitus quadrato agmine visus est descendere. Primum rati sunt esse exercitum ducis sui, non prospicientes quod hostes à tergo intercepti illis in medio imminerent.

*Wandalorum
in Adolpho ca-
stra erupit,
et adq. illata
& accepta.*

CAP. 6.

WANDALORVM hoc erat agmen vrbe emissum. Malebant enim fortunâ belli experiri cum paucis, quam totam exercitus molem excipere: sciebant quâta illis manu dux immineret. Ministri Saxonum concito pedem retorserunt, & magno clamore adesse hostes nunciabant. Dormierunt securi pro magna parte milites, itinere fatigati: præsertim quod hostilem contemptum induissent, nō arbitrati fidere hostes, ut se campo credant. Primi Adolphus atque Reinaldus hostibus se opponunt venientibus, cum ea quam poterant tumultuosa manu cōtrahere. Fortiter resistunt incurstantibus, & primam quidem aciem Wandalorum fortiter sustinuerunt, deinde etiam repulerunt. A secunda excepti, iam inter eam atque primam intercepti, dum fortiter pugnant, ad vnum omnes ibi conclusi perierunt, Hollati, Thietmarsii, cum comitibus suis Adolpho atque Reinaldo. Fecit hostium multitudo, ut Guncelinus atque Christianus laborantibus suis adesse non possent: conglobati tamen trecenti cum eis equites, locum editum cepere. Inde Wandali diripiendis Saxonum castris intenti fuere. Qui sarcinis custodiendis relictis fuerant, auxilium implorauere Guncelini & commilitonum eius. Aduolantes ergo direptoribus castrorum, magnam in eis stragem peregerunt. Deinde qui ex prima fuere pugna dissipati, quum cernerent suos miscere gladium, insusi vnâ Wandalis, maximam in eos stragem peregerunt: ut pauci plures & caderent & fugarent. Henricus dux ubi comperit suorum sortem, iter celerauit. Vbi accepit mortuum cecidisse Adolphum, lachrymas dedit amico, amplexus virtutem viri: cæterum strages hostium (qui ad duo millia quingentos cecidisse ferebantur) ex parte recreauit dolentem.

*Adolphus &
Reinaldus co-
mites cadunt.*

*Adolphus Min-
da sequebatur.*

Adolphus corpus iubet diligenter curari condiri que, ut sepulchro patrio reddatur in Minda: necdum enim habebat Hollatia vel monasteria vel insignes ecclesias, præter vnam Hamburgensem, in qua multi posteriorum temporum Hollatiæ comites sunt tumulati. De huius autem patre, ubi sit reconditus, in Minda an in Hamburgo, incertum est. Quis verò fuerit iste Reinaldus Thietmarsii comes, satis quæritur: præsertim quum Hartwicus Bremensis archiepiscopus, eius generis nouissimus, permutationem fecerit cum ecclesia Bremensi, accipiens ab illa Stadenensem, & reddens ecclesiæ Thietmarsii comitatum. Sed mihi solet videri ducem non approbasse eius generis permutationem, neque Hartwico permisisse Stadenensem, neque ecclesiæ Thietmarsii comitatum: sed tamen illius dominatum cuidam ex suis nobilibus indidisse, quum cum Adolpho ceciderit. Wandali stragem tantam ab exercitu parte peressi, nō constiterunt in conspectu magni quod superuenerat agminis: sed succenso Demin oppido cum arce (ut tum erat) munitissima, retro abierunt. Partem ibi collocauit copiarum Henricus dux ad tutam vulneratorum, cum mandato ut demolirentur quæ restiterant, æquarentque solo valla omnia. Ipse progressus cum exercitu ad interiorem Pomeraniam, peruenit Stolpe: quo in loco Casimarus & Buggislaus, iam dudum Christiani principes, fundarunt abbatiam in memoriam cæsi patris Wercellai, qui primus in ea gente suscepit Christianismum à venerabili Ottone Bambergensi quondam pontifice: quod in Saxonia diximus.

*Wandali De-
min oppido in
castra abierunt.*

CAP. 7.

PRIVS QVAM debellaretur, venit Henrico duci nuncius, qui diceret orientalis Imperatoris nuncios esse Brunswici, demorantes reditum eius. Quare cōperta permissi proximis exercitū, ut æquabili iure rem terminarent: ipse properabat audire legatos.

Quod

Quòd nisi concitò euocatus abisset, ea lege subdidisset sibi Pomeranorum terram, quo modo Obotritorum. Sed quonià Christiana fuit prouincia in mediterraneis, leuius bellum est passus administrari. Obotriti autem exhausti, terram reliquerunt inanem atque desertam: reliquæ ad Pomeranos & Danos confugerunt. Sed & illi sine miserationis respectu venderunt profugos Polonis, Sorabis & Bohemis. Adolphi interim corpus, aromatibus seruatum, inferitur patrio sepulchro in Minda. Vidua eius Mathildis cum paruulo suo, item Adolpho, terram (vt poterat) Nordalbingorum administravit. Sensit tamen terra tanti præsidis obitum: consilio enim & armis cepit deficere. Vnus ille erat fortissimis annumerandus, qui consilio, prudentia, fortitudine terram redegit in ordinem, quòd etiam, exterminatis Wandalicæ perfidiæ superstitionibus, Christo tota militaret. Superstitēs verò Guncelinus Zwerini, & Bernhardus Henrici, iam præmotui Raceburgensis comitis, filius, tantæ virtutis æmuli, & ipsi in funiculo suæ sortis fortiter egerunt, vt tota esset Christiana prouincia, & fuscitaretur cultus domus Dei in gente diu incredula. Quamquam breues antiquæ gentis superestit reliquæ, cæteris (vt diximus) aut cæsis, aut ad interiora dilabentibus: quæ & ipsa res male cessit desertoribus. Pribislaus autem, tantæ rebellionis author, paternæ hereditatis factus extorris, consistebat apud duces Pomeranorum Calimarum & Buggislaum: cœperuntque instaurare subuersam urbem Demyn. Vnde frequenter exiens Pribislaus, per insidias percutiebat finis Zwerini atque Racesburgi, & tulit prædam ex hominibus atque iumentis. Cuius exitum observantes Guncelinus atque Bernhardus, pugnabant & ipsi de insidiis: & commissis leuibz sæpe præliis, semper inclinauit victoria Saxonibus: donec amissis promotionibus, omnes vires Pribislai sunt penitus attritæ. Displacuit ea res principibus Pomeranis, qui vbi compererunt, præmonitum fecere vt latrocinio abstineret, quando iusto prælio decernere minimè posset. Quandiu apud illos moraretur, hospitaliter esset habendus, obius cognationis & communis nationis. Si tamen hostes illis nouos semper concire, quolibet abiret: non se perditis rebus posse in suam perniciem immiscere. Ita cohibitus paulisper quieuit. Contritæ sunt autem ex illo dies Wandalorum, quos Obotritos, Kissinos & Circipanos dixere. Dux autem crebris colloquiis apud Eydoram aut Lubicam regem Danorum Waldemarum conueniebat: quod plene in Dania diximus. Supererat autem Rugia illa maritima regio Wandalorum: quam rex à mari solus est aggressus, quem dux interim aliis rebus implicaretur. Et tamen quia edomita sunt mediterranea Wandalicæ, defecerunt ex magna parte piraticæ Wandalorum excursiones, quietius agebāt infulæ regni, quæ semper huius gentis incursionibus erant infectæ, & vacuefactæ damna sua probebant.

INTERIM verò Henricus dux Leo magnis incrementis gloriam patrum suorum opibus & ditione supergressus est. Nam præter hereditatem magnorum progenitorū, Lotharij Cæsaris & coniugis eius Rixæ, multorumq; ducum Bauariæ atque Saxonie, accesserunt ei nihilominus multorum principum ditiones, Heïmanni de Wintzenborg opulētissimi, Sifridi de Homborg, Ottonis de Dasse. Quid de amplissima ditione Hartwici archiepiscopi, qui de antiqua descendit Vdonum profapia? Nobile illud castrum Stathen (nos Stadium vocamus) arce demolita, cum omni attinentia, cum comitatu vtriusque Ripæ, & comitatu Thietmarsicæ, viuentē adhuc episcopo obtinuit, quædam hæreditaria, alia beneficii iure. Extenditque manum suam in Phrisiam, & admouit illis exercitum: & dederunt ei pro sua redemptione quod fuerant postulati. Hæc ad verbum, propter antiquitatis fidem, transtuli ex Helmoldo, horum temporum diligentissimo scriptore: qui etiam ante Hærici exitum narrationem suam terminauit. Vnde in reliquum ad alios nobis respiciendum est authores. Sed quia gloria parit inuidiā, nec est perpetuum aliquid in rebus humanis, tantam viri gloriā non æquis aspexere oculis cæteri Saxonie principes. Ille enim immensis diuitiis locuples, clarus victoriis, & propter geminum Saxonie atque Bauariæ ducatum sublimis, omnibus Saxonie & principibus & militibus intolerabilis esset visus. Sed manus principum formido Cæsaris continuit. Postquam autem Cæsar quartam profectionem parauit in Italiam, & opportunitate tempus adduxit, statim inueterata conspiratio processit in publicum: & vbi non erat, facta est coniuratio omnium contra vnum. Ista verò prosequi pertinet ad Saxoniam. Ceterum per ea tempora comitatum Holfatiz, Sturmariz atque Wagrix administrabat

Adolphi laudat.

Pribislaus vires ad extremum collapsas.

C A P. 8.

Henrico Leoni magna opum sunt accessiones.

Henricus inuoluitur ad alios ceteros principes laborat.

relictâ Adolphi comitis, cum tenello filio. Propter confurgentes autem bellorum motus, posuit dux puero tutorē, qui armis præfesset, Henricū comitem de Orlemunde, natum Turingia. Communicato autem principum suorum consilio, idem Henricus dux Pribislaus principem Wandalorū, quem multis (vt diximus) præliis prouincia expulerat, admisit in gratiā: & reddidit ei omnē hæreditatem patris sui, terram scilicet Obotritorum, præter Zwerinum & attinentia eius. Et fecit Pribislaus duci & amicis eius securitatem fidelitatis, nulla deinceps bellorum tempestate conuellendam, stare semper ad mandatū eius, & obseruare oculos amicorum eius absq; omni offensione: & reddita est tranquillitas Obotritis. Pribislaus autem quum recepisset paternam ditionem (præter ea quæ diximus à duce permissa proceribus eius) Nicolao, fratris filio, permisit terram 10
 Killinorum: & cœptum est ex illo die communiri oppidum *Rostockium*, quod in eam diem rusticis castellis arx erat circumfusa, tum *cingi cœpit vallo*, & in formam oppidi cō-
 1170. *struere*. Erat tum post mille centum pene lxx. annus: quum iam zelo catholicæ fidei prouectus Pribislaus, in signe Cisterciensis ordinis monasterium in *Dobran* exedificauit, prædiis ditauit ad fratrum sustentationem, cooperante & plurimum stimulante venerabili Bernone Magnopolēsi episcopo, qui ordinis & domus suæ de Amelungesborne fratres aduocauit & introduxit, sub abbate Conrado primū ibi præfidente. Nicolaus autem quum suspectam duceret fidem magnatum qui arcem tenuere Rostockij, illo in colle quo nunc diui Petri manet basilica, e diuerso & ipse fortalitem crexit in altero colle, qui verus seruans nomen, etiam nunc Borchwal (hoc est arcis vallum) nuncupatur: vt malignantes faciliè comprimeret, & sub iugo cohiberet. Prit islaus autem vsque adeo conciliatus est Hérico duci, vt inter alios proceres comitem illum suum faceret in terram sanctam: quam protectionem in Saxonia diximus.

CAP. 9. Qv o tempore quum Henricus dux vndique occurreret inimicis, archiepiscopus Hartwicus, omissa Brema (quam dux occupauit ex causis in Saxonia explicitis) Hamburgo confedit, pene solitarius & quietus, structurus claustralibus & cæteris ecclesiæ suæ commodis intentus. Archiepiscopus autem Colonienſis egetique principes mandarunt ei per scripta, vt reuocaret ad eor omnes pressuras quibus attriuiſſet eum dux: tandem veniſſet tempus, quo posset auxilio principum recuperare statum honoris sui: patere sibi urbem Stadium & creptum comitatum, si manus ei principum accesserint. 30
 Hartwicus autem archiepiscopus, multis experimentis edoctus fortunatum semper in præliis esse ducem, ambiguum quoque inesse principibus fidem, & se huiusmodi dispositionibus semper esse delusum, fluctuare cœpit animo. Prouocabat eum recuperandi honoris cupiditas, sed deterrebat eum sæpe comperta mobilitas principum: hæbat interim superficies amicitiarum, & pax sonabat in verbis. Veruntamen arcem suas Horeborg & Friburg communire cœpit archiepiscopus, & congeſſit illuc apparatus armorum & eſcarum, qui ſufficeret in menses & annos. Hæbat illi indiuiſus comes Cōradus episcopus Lubicensis, penes quem summa fuit cōſiliorum eius illo tempore. Perlatum est autem duci quodd Cōradus stimulare in se Hartwicum archiepiscopum: cuius rei gratia euocauit dux Conradum in Erteneborg, vt expoſtulare eum eo. Ille autem declinans Leonis iram, concessit in Phrisiam, simulans archiepiscopilegationem. Quum inde reuertetur, misſo iterum nuncio dux euocat eum in colloquium, virum quem ab olim dilexiſſet. Ille accepto Hartwici archiepiscopi conductu, nihilominus inductus ſuaſu Bernonis Magnopolensis episcopi, Stadium adiit, quo ducem reperit loco: qui obiecit illi ingrati tudinem de prisca prouectione, quodd per eum & abbas & episcopus fuisset: nunc illi excitaret hostes, reddens mala pro bonis: quum potius & episcopi & amici fuerit rogare quæ ad pacem sunt, & diffidentes reconciliare. Ille nullam se huius rei in se culpam recognoscere respondit, ſcire quid principi debeat, & cuique sub cælo poteſtati. Inde dux ab illo expetiuit hominij debitum. Ad quod verum vir magnanimus reſiliit, dicens, Modicam esse ſtipem ecclesiæ suæ, nunquam se eius gratia libertatem suam cuiusquam imperio ſubditurum. Cui dux, omnino oportere vnum 50
 è duobus fieri, aut loco cedere, aut proposito: quodd Imperiali donatione permiſſum illi eſſet ius hominij in his Wandalix terris, quas ſuo gladio ſubegiſſet. Quumq; fixus in ſententia maneret episcopus, præcepit dux ocludi ei introitum ecclesiæ suæ, & omnes redditus tolli episcopales.

P O S T

POST abitum ducis archiepiscopus Conradū alloquitur. Vides, inquit, frater, quid agatur: dux nos gladio suo circumfedit. Non satis arbitror tuæ securitati consultum, si constiteris hoc loco: sed proficiscere ad Wichmannum Magdeburgensem archiepiscopum, tibi mihi que futurum beneuolum susceptorem: nam ego te consequar euestigio. Quod & factum est subinde: nam profectus Conradus fere duobus annis apud illum cōsedit. Inde abiens vadit in Franciam ad Cisterciensē conciliū, reconciliari Alexandrō papæ (nam Henricus dux, Imperatorem sequutus, cum suis adhærebat antipapæ Victori) receptus in gratiam per manus episcopi Papiensis, qui ad hoc erat Alexandri papæ commissarius. Adiecit ille ut quamprimum ex commodo posset, se Conradus præsentaret

10 Alexandro, aut nuncium mitteret ad hoc speciale. Quibus peractis reuersus est Magdeburgum: & inuenit ibi Hartwicum archiepiscopum (nam & ille loco celsio) & manserunt ibi diebus multis. Veruntamen milites archiepiscopi, qui tenebant arces Horeborg & Friburg, faciebant frequentes excursus, & incendia, & prædas, ex possessionibus ducis. Quamobrem dux transmissa militia occupauit Friburgum, & demolitus est à fundamentis: fecitq; tolli ex illo die omnes episcopales redditus, nec vllas fecit reliquias. Soli qui erant in Horeborg, continuerunt se ad reditum vsque archiepiscopi, eo quod locus esset munitus per paludosas voragines. Feruebat autē seditionum sæua tempestas per omnem Saxoniam, contententibus vniuersis principibus aduersus ducem: & factæ sunt leuibus præliis captiones militum hinc atque inde plurimæ, & dimembrationes & euersiones vrbiū atque domorum, atque incendia ciuitatum. Et addita est

20 Goslaria principibus in ducem: & præcepit dux custodiri vias, nequis frumenta inueheret Goslariam: deficientibusq; alimentis, facta est in ea fames valida.

*Archiepiscopus
litem militum
incendia &
præda.*

PER catempora Fridericus Imperator in Italia circumtulit victorem exercitum: Genuensem urbem oppugnauit & expugnauit: urbem Romam cæsis primū occurrentibus Romanis, victor intrauit: fugato Alexandro Calixtum suum introduxit. Sed per moram attenuatur exercitus: multi enim peste interierunt. Et ceperunt Longobardi confurgere, & rebellionem ostendere. Imperator abiens in Germaniam, conuentum fecit Imperij in Bambergæ: & euocatis principibus Saxonix, primores corripuit, quod per intestinam discordiam res Italix tumultuantes sint roboratæ. Reconciliatis ibi inuicem & Henrico duce & principibus, effecit vt Hartvicus archiepiscopus rediret in terram ditionis suæ: sed breui post rebus excessit humanis. Et renouatum est imperium ducis in terrâ quæ pridem fuit ecclesiæ, præsertim Stadensem comitatum. Conradus quoq; Lubicensis redire permittitur, facto prius hominio duci, quod antè recusabat. Quumq; pax & tranquillitas, compositis principū simultatibus, rediret, rex Daniæ Waldemarus in Rugiam parabat expeditionem, fœderatus Christianis principibus Pomeraniæ, quib; cordi erat Christianâ religionem ad eos, suos contribules, propagari. Accessit Pribislaus Obotritorum princeps, qui ducis præcepto tulit suppetias Danorum regi in Rugianos. Tædebat optimum regem, quod gens Christo & vicinis perfida (quæ regno suo semper hostilis fuisset) in sua sæuitia perduraret. Suceperant aliquando Wandali eius regionis verbum Dei à religiosis viris Corbeia egressis, & commendatū habuere patronum Corbeix, S. martyrem Vitum. Illi ad sordes non diu post relapsi, Dei honorē oblit, martyris nomen conseruarunt, vt Zwantewyt pro Deo colerent pessima superstitione. Quæ tantum inualuit, vt diu ex omni Wandalia illi fano penderent tributa, & hoc templū inter omnia colerent religiosissimū. Cuius honori flamen inseruiens, etiā regi in gente præponebatur. Inde responsa quæsierunt: ibi euentus sortiū explorarunt: quas in omni gente Germanica plurimū valuisse olim tradit Cornelius Tacitus: flamen fortibus, flammī rex parebat. Solebant etiam Christianū hominē inter libamina quandoq; inferre Deo suo: cuius cruore deos oblectari iactabant. Conuenerat in annos singulos eam in insulâ Rugiæ maxima hominū multitudo, ad allecū, quæ tum ibi erat, piscaturam. Aditus nemini interdictus, modò Deo suo Zwantewyt tributa penderet. Nuper enim sacerdos (ait annalis) de Bardewico, rogatus à mercatorib; Christianis, Christiana ibi sacra peregit. Sentiens sacerdos gætis peregrina ibi sacra peracta, regē & populū inflammauit, irata clamās sua numina de piaculari crimine factorum alienorum. Itaq; tumultu factō sacerdotē deposcunt exhiberi ad pœnam. Vbi non datur (pecunia enim crimē diluere Christiani repromittunt, centū marcis expromissis: non proficiunt) in crastinū vim parant Wandali.

CAP. II.

*Fridericus in
Italia victor.*

*Episcopus cum
duce principis
se subleuauit.*

*Wandalorū,
licet non Chri-
stianorū, vi-
tutes,*

Mercatores noctu collectis sarcinis & rebus naues intrant, & abeunt. Odium Christiani nominis in omni quidem Wandalorum seruebat gente, sed in hac præcipuum erat. Hospitalitas in illis (ut in veteribus Germanis omnibus, & præsertim aquilonaribus) plurimum viguit: cura parentum præcipua. Quem debilem fecit infirmitas, aut ætas decrepita defectum, hæredis curæ delegatur, plena fouendus humanitate. Hæc enim duo, cura senum & hospitalitas, primum in gente virtutum locum obtinent. Rugianorum terra ferax frugū, piscium, animalium: vrbs eius prima *Arcona*, cuius sunt hodie nulla vestigia.

CAP. 12.

*Dani in Ru-
gians expedi-
tio.*

I I 6 8.

*Arcone vrbi-
simo & super-
stitiosum cultum
descriptum.*

SED eius expeditionis in Rugiam, regis Danorum, ordinem diligentius explicare magnitudo rei deposcit, testimonio Danici Scriptoris *Saxonis*: quem in Dania potissimum semper prætulimus authorem. Annus erat post Christū natum MCLXVIII, quū rex Danie *Waldemarus* validam expeditionem parat in Wandalos *Rugianos*: classem 10 perarmat copiosissimam, & plenus fiducia ducit in hostem. Vbi hosticam tangit, exponit copias: & excursionibus aliquot equitum factis, ad obsidendam vrbe[m] *Arconā* (gen- tis caput) vires intendit. Ibi sanum genti sacratissimum, veræ religioni execratissimum: ibi omnium malorum in gente principium. Vrbs erat in arduo sita promontorio, ab oriente & meridie cincta mari, tanto præcipitio montibus in alta surgentibus, ut arcus iactus ab imò vix æquauerit. Ab occidua parte ingens atq; altum vallum communiuit vr- bem, ab aquilone fons scaturiuit, atq; communitus aditus, vt prohiberi posse oppidanis non videretur. Ericus tamen superioribus annis aliquando intercipiens, ad deditionem eos compulsi. Intus in vrbe grata plantities fanum habebat, religione vana simulachri ce- 20 lebratissimum: exterior ædis ambitus accurately celamine renitebat, rudi atq; impolito ni- mis artificio picturæ, varias rerum formas complectens: vnicum in id ostium patebat intraturis. Ipsum verò sanum duplex septorum ordo claudebat: ex quibus parietib. con- textus exterior, puniceo culmine tegebatur: interior verò, quatuor subnixus postibus, parietum loco, pensilibus aulæis nitebat: nec quicquam cum exteriore, præter tectum & pauca laquearia, communicabat. Ingens in æde simulachrum, humani corporis for- mam granditate supergressum, quatuor frontibus stabat subnixum, duabus antè & toti- dem retro patentibus, in dexterum tamen & leuum de tortis: dextera cornu meri plentū, sinistra arcum tenebat, lateri reflexa: corrasæ barbæ, crinis attonsi figurabantur: vt arti- 30 ficis industriam, gentis habitum cerneret expressisse. Haud procul frænum cum sella & ocreis gladioq; figebantur non solum grandi, sed argento foris conspicuo. Semel quot- annis post lectas fruges, mactatis ante ostium victimis, solenne gentis epulum erat. Ad e- sacerdos verbatim, spiritu oris compresso: quem quoties renouare opus erat, ad ostium decurrit, ne humano halitu numinis præsentia offenderetur. Primo mane excubate ad fores populo, sacerdos ingressus promissa solus barba, cornu quod priore anno impleue- rat, contemplatur: & siquidem eadem plenitudinis mensura responderit, vrberem pron- 40 unciant futuram messem: siqua parte minutam, diligentius iubet asseruari fruges, caristia imminente. Tum vetus merum delibās, ad pedes simulachri profundit, repletumq; hau- rit: atq; in eandem formam meri plentum dexterae numinis restituit. Placentam quoq; ea magnitudine adhibito multo effingunt in formam rotundam, vt post eam homo late- re possit. Sacerdos eò decurrens, se abscondit, orans vt futuro minus quam nunc anno conspiciant eum. Inde in nupatis votis, donaria pro se quisq; infert. T recentos aut mi- lites cum iumentis Dei stipendio militare, qui prædam omnem referūt in sacerdotis cu- stodiam. Ille aulæ & reliqua fani ornāmēta, in auro & purpura inde comparat. Equum præterea candore niuem alunt, solius sacerdotis ministerio attrahendum: quippe eo *Zwanewitium* (hoc enim simulachro nomen, vt diximus, indidere) solere hostes suos insequi putant. Perfidiā fouet quòd eum mane sudantem conspiciunt, quasi magnum noctu confecerit iter. Hunc illis equum auspiciari faciunt bellum quod imminet: nam si dexter pedes locum signatum tetigerit, faustum: si sinistro, infaustum ominantur.

CAP. 13.

*Rex certam
spem de capien-
da vrbe sibi
facit.*

HANC tantam gentis superstitionem rex subuertere conatus (in qua totius gentis perfidiā frangere posse putabat) magnam trabium vim iubet aduehi, vt perfectis ma- 50 chinis ea vrbe potiretur. Sed statim suum ipsius damnans proposuit, vidit cassam ope- ram machinatur: inciditq; regi præfagientis animi certa spes, vrbe[m] *sancti Viti* propin- quante sollemnitate capientiam, quòd non pateretur sanctus martyr, tantam de suo nomi- ne superstitionem diutius vigere: idq; se non somniis, non auguriis, sed certa animi præ- sumptio-

- sumptione tenere. Intermittitur ergo machinarum instructio, & obsidio grauius firmatur. Interim pueri egressi, munitionibus insultant oppidanis, quos in sinu gessere lapillis. Oppidani contemptis paruulorum lusibus, sedent ociosi: sed adulescentiores immixti pueris, tela iaciebant. Hos dum vindicant obsessi, pugna puerili principio grauis oritur. Interea quidam propius assilens vrbis portæ, quæ sublimis & vnica fuit, solis ignis prominentibus, nullis etiam armis inde detonantibus: quod tutam sublimitate, & signorum (quæ sacra dicebant) præsentia putarent. Aggeriebant autem portæ cespites congestos, ne aut flammis vreretur, aut machinis impelleretur. Hic ergo iuuenis, perpesso quod aggesti intus cespites desidentes, inter capedinem fecere hominis capacem, orat à circumstantibus lancearum vsu subleuari in eum aggerem: nec mora sustollitur. Iam in voraginem se recondens, ne ab hostibus læderetur, iubet afferri sibi fomenta incendij: stramina quæcunq; deprehensa, in manipulos redacta surriguntur. Ferrum se habere respondit, siliem se facile inuenturum. Igitur accenso igne, a sociis excipitur in terram. Corripit ignis facile turris tabulata: auctusq; vehementer, citò terribilis visu hostibus esse pyra cœpit. Concurritur totius vrbis viribus ad restinguendum incendium. Dani oppugnant incendia iuuant, prohibentq; restinguere. Defecerat iam obfessis aqua, lætè restinguere tentant: sed eo, velut fomento, ignis horrendum exarsit. Interim sauiente incēdio, rex iubet cunctam urbem in corona oppugnari, nullamq; obfessis dari requiem. Illi intus ambigui, incendio an hosti occurrunt, maior pars igni colluctatur. Rex edita castrorum parte, laborem conspicatur oppugnantium defendentiumq;. Ibi Casimarus Bugslausq;, Pomeraniæ principes, iam ex fœdere ad militiam socij, in oculis videntis regis fortem egregiamq; nauant operam. Nulla interim quies, nulla intermissio telorum. Defatigati tandem ciues, mittunt qui sonora è muris voce colloquium deponat. Silentium dicturo factum, quid petat edere iubetur. Orat intermitti oppugnationem, quoad de deditioe facienda populus sermonem conferat. Quamdiu, inquit Dani, non cessatur ab incendio restinguendo, pugnam non intermittendam. Si cupiant requiem ab oppugnatione, cessent à restinguendis flammis. Necessitas vrgebat conditionem accipere. Interea deliberabundus rex cum proceribus, deditioem oblatam non abnuere constituit. Id quum in exercitu publicaretur, vnus omnium clamor exoritur, frustra illis victoriam adimisi: iam pene captam urbem, militum direptioni esse permittendam: quādo nulla iustiora militiæ præmia, in quibus multum sudoris, plus etiam sanguinis sit impensum. Eam ob tumultuationem rex aliquantulum castris digressus, cum primoribus consulat quid facto sit opus. Ibi tum dictæ multorum sententiæ: capi quidem vrbe posse, sed non ea qua rebantur facilitate: dirupta mœnia intus pluteis resecta, robustiorem esse deintus munitionem quā foris videatur: rebus conducere currentis victoriæ, vt vrbe in deditioem accepta ad reliquas obsidendas progrediantur, potius quā ad vnam sedante diuturno, quod certum est, sed an optato etiam exitu, satis sit incertum. Alius etiam adiicit, docendum populum, non sequendum. Igitur admissis ab vrbe oratoribus, quum regis pedibus prostrati iacerent, has leges deditiois accipiunt, vt simulachrū foras producant exirendum, captiuos Christianos sine vllo redemptionis impendio laxent, religionem Christi ex Danico ritu accipiant, stipendia sacrorum (vnò sacrilegiorum) sacerdotibus Christi impendant, quoties euocantur, Danicæ expeditioni comites accedant: ex singulis boum iugis annua quadraginta numismatum pendant, totidemq; obfides regi emittant. Absoloni episcopo suscipiendorum obsidum cura committitur: ille maiorum liberos, partim etiam pro liberis in crastinum parentes admittit.
- NOCTE quæ intercessit, clamor ad mœnia de muris est factus poscentis Godscalcum quandam, quo interprete idem pontifex vrtebatur. Vbi aderat, rogat de muris Absolonem, vni sibi permitti vt Karenitinis ciuibz suis nuncius eat (cuius vrbis oriundum in hac solo legationis munere demoratum esse) Arconensium fortunam eius exponat, vt simile periculum præcurrant voluntaria deditioe. Se iam corpore debilem (ostendit lacertum grauitè vulneratū) exili, si repugnare velit, opera se ciuibz suis futurū: postredie se rediturum ad castra: Granfam se nomine dici. Pontifex in taliter affecto homine parum esse dispendij ratus persugiendo, permittit abeat: sed tridui spacium, ne hostibus munitionis opem afferat, præscindit, crastinum indulgens operi exequendo. Quod nisi eo in littore crastino vespere cōspiciatur, nullo se in reliquū vsurum pactionis remedio.

Ignem turri im-
missis, vrbes a-
cercimè oppu-
gnantur.

Conditiones de
vrbe dedenda.

CAP. 14.

Granfa ciues
sunt Kareniti-
nos delatio-
nem facturas
recipit.

*Simulachrum
iubetur euerri.*

Abit ille pollicitus. Orta luce, proceres primi, Esbernus & Zuno, ingressi urbem simulachrum euertere a rege iubentur. Circumstabat expectantis exitum populi densa corona, arbitrati violationem sui numinis non impune Danis cessuram. Famuli ferro excindere aggressi, monentur prudenter circumspicere, ne festinando quid capiant detrimenti casu molis: quod in colas, Dei sui viribus, si acciderat, ascripturos detineat in perfidia. Ingenti strepitu conuulsa statua percussit terram. Tum oppidani educere iussi, detreçant numinis se culti triste peragere ministerium: aduenas, & qui in oppido locarant operas, adigunt educere molem. Interim alios religio terruit, alios risus excepit: prudentiores rubor corripuit, tanta se veneratione coluisse Deum, qui ne sibi posset adesse. Concurrit omnis spectatum exercitus: proceres non antè adiere, quàm plebs expleta videndo discederet. Principum scribæ, sacerdotum vice, in urbe docendæ plebs, & deinde bapti-

*Sacerdoti per-
nuria scriba
docent & bap-
tizant.*

zandæ peregerunt officia: sanum concrematur: & ex lignis quæ rex faciendis machinis aduxerat, instruitur basilica. Thesaurus numini pridem consecratus, ad prænitam horam iubetur asferri. Interim Absolon episcopus docet primores de Granfæ Karétini pollicitatione, triginta nauibus noctu præcessit regem in mane sequuturum. Antequàm constituto littori pontifex accederet, iam demorâtes sibi reperit Karentinos. Quis classi præsit, clamans quidam exquirat. Vbi audit Absolonem, se esse Granfam affirmat, adesse ex constituto principes totius gentis: fide publica interposita accipiuntur in nauim. Ibi ex formula cum Arconensibus constituta deditione paratur: quæ proxima luce venienti Danorum regi & offertur & accipitur. Aderat Tecislaus rex gentis, Iarimarus frater, cū cæteris terræ proceribus. Pontifex, rege annuente, iubetur deditionem cum obsidibus accipere. Ille assumpto Zuenone Arulienfî pōtifice, ac solo Iarimaro, vix triginta ex domesticis comitantibus, Karentiam proficiscitur, Esberno fratri innuens, p̄ cæteros, quoad reuertatur, conuiuio excipiat, reuera futuros obsides. Angusto itinere per medias paludes inceditur: quo si parum declinaueris, in horrendum cœnum dilaberis. Ad finem calles per planiciem ad urbis vallum ducit. Illic effusa urbis multitudo armata per turmas stabat, ad numerum sex millium. Zueno territus, quid effusa multitudo & illa armata feceretur rogat. Nihil dubitandum refert Absolon, pacis non belli esse apparatus: alioqui in urbe promptius exceptos obtinerent. Tam præsentis fidentisq; animi vir metum in pectus admittere non potuit. Vbi propius venere Dani, genibus nixi oppidani venientes consalutauere: acceptis in urbem hospitibus, ad omnia prompti annuerunt.

CAP. 15.

TRIA erant intus fana, locus habitatoribus frequentior bello quàm pace (quod loci munitio tutelam præferebat) sed tanta ædium compressio, vt per angusta sint publica itineranti spacia. Satis persuasum erat spectantibus faciem urbis, non diu tolerari obsidionem potuisse, pro multitudine quæ concurrerat, & angustiis locorum tetrum odorem exhalantibus. Prima cura subuertendi fana. Maximum simulachrum Rugiemum dixeret: monstrum horrendum, informe, ingens. Sub vno capitis apice facies septem: totidè gladij inhærebant lateri: cæterum hirundines sub ora nidificantes, pectus stercore turpabant. Martis simulachrum voluere, septem diebus præfidentis. Porenium alterum dixeret, quatuor frontibus in capite, sed quinta defixa in pectore. Hæc portenta conuellere aggressi famuli, imprimis cauerunt nequid subirent discriminis, maiore perfidia in populo quàm suorum corporū periculo: facile enim superstitioni homines sui numinis iræ casum tribuerent. Urbe media iussi concremare, rogabant vt educi sincerent, ne flamma proximas ædes corripiat, per angusta viarum. Admirati primùm incolæ numinum suorum inertiam: inde irridentibus, ipsi quoq; ridentes, suam superstitionem damnauere. Horrenda tantum ferebantur dæmonum præstigia, quòd ad aulteri, mulierculis alienis, quasi canes cohærendo, dirimi diu non poterant: ridiculo sæpe spectaculo in publicum producti cernebantur. Sed tum purgato simulachris loco, sacras ædes erigi iussere regij commissarij. Digressusq; urbe tria locis opportunis Absolon cœmeteria cōsecrauit: scribas iussit docendo baptizandoq; sacerdotum vices implere. Inde ad regem regreditur: apud quem iam constituto die thesaurus factorum producit, vt inde rei diuinæ in reliquum consulatur. Casimarus & Buggislaus, Pomeraniæ principes, quum spe cecidissent potiundæ in suam ditionem Rugiæ, accepta licentia ex fœderatis hostes sunt. Rex in sua regressus, legitimos sacerdotes immisit prouinciæ cum opportunis cōmeatibus (ne populum rudem initio grauari viderentur) reuocatis qui eam diè impleuerunt scribis. Cæterum

*Superstitiosi
argumenta fa-
cite cantant,
quibus se in ur-
bare cōpiment*

terum vt pacatum à piratis mare eſſet, iuſſit rex quartam quamque nauim excubare: in quam rem lecta iuſſerunt, quæ necdum coniugiis illigata inſtantius rem vrgeret, principes illi operi præpoſuit Abſolonem atque filium Chriſtophorum: quoad liceret tota regni potentia hoſtes repellere. Quid non mutat æui longæua vetuſtigia? Rugia tum totius nationis caput, memoratis floruit vrbibus, quarum ſunt hodie nulla veſtigia. Sed hæc interim.

CAP. 16.

PRÆFERERE ex illo die rebus gerendis in Rugia Dani. Nam regis ditioni in ſecularibus, & pontificibus eius regni in ſacris ſubeſſe, victoriæ iure, tum eſt à rege conſtitutum. Fundatum eſt ergo opus nouellæ plantationis in terra Rugianorum. Accepit autē rex filios nobilium obſides, & abduxit ſecum in regnum. Hæc autē eo peracta ſunt tempore quo Saxones ciuilibus in ſe bellis diſſidebant. Henricus autem dux quum rediſſet in Saxoniam, miſſis oratoribus ad regem Danorum, numerum obſidum dimidium & acceptæ prædæ depoſcebat: ita enim ex ſœdere conuenit inter regem & ducem. Rex ducis arma non acceſſiſſe prætendit: ſœdera loqui de iis quæ communibus viribus vtriuſque partis fuiſſent adminiſtrata. Dux pro ſe miſſum obtendit Pribiſlaum. Sed tum inanes ad indignantem rediere nunciij ducem. Interim ille euocatis Wandaliæ principibus exponit, quando, inquit, in littore Germanici maris cōſiſtant, quid ita inclinent Danis, vt malint illorum parere imperiis, quam pari cum Saxonibus iure agere. Eſſe ſibi quoque grauius Danorum regem, qui æquis ſœderum non pareat conditionibus: opus eſſe in regem arma conuerrere. Quid de illis ſperet ſciſcitatur, vbi ad bella cum Danis fuerit peruentum: regi an ſibi adhaerere velint edicant. Proceres nihil cunctati, in regem operas ſuas pollicentur, obliiti promiſſorum. Amoti ſunt veſtes & oſtia, quibus iam pridem conſolium erat mare: & erumpebat vadens, & inundans, & intentans excidium multis Danorum inſulis & regionibus maritimis. Inſtauræ ſunt prædæ nauæ, & occupauerunt in regno Danorum terras opulentas: & expleti ſunt Wandali Danorum opibus, quas ſitiebant. In Magnopoli ſeptingentæ Danorum animæ vno die ſunt venales expoſitæ, ſi emptor inueniretur. Diu ſiluit rex Danorum, diſſimulans ſuorum iniurias. Libet ponere ad verbum teſtimonia annalis noſtri: vt collata Danicæ narrationi, videatur quum quiſque ſcribat affectuoſe in gloriam gentis ſuæ. Magnifica enim de regibus ſuis Dani præferunt, quæ nos & hic & in Dania noſtra non præteriuimus. Audiat interim vetus Saxonum teſtis de Danorum regibus.

Saxo regionis bello ſubacta partem ſibi vindicat.

Wandalicum Saxoni aduerſus Danorum prociatorem inuit.

Partium ſtudia inſcriptorum.

CAP. 17.

REGES, inquit, Danorum, ſegnes & diſcincti, & inter conuiuas & epulas ſemper poti, vix aliquando ſentiunt percuſſuras plagarum. Tandem velut ſomno excitus rex Dania, congregauit exercitum, & percuſſit partem modicam Circipanz regionis. Filius quoque regis ex concubina Chriſtophorus cum mille (vt aiunt) loriceis venit Aldenburgo, quæ Danicè dicitur Brandenhufe, & percuſſit maritima illius: eccleſiam verò, cui deſeruiebat Bruno, non læſerunt, nec attigerunt penitus bona ſacerdotis. Recedentibus verò Danis, Wandali è veſtigio ſequuti, damna ſua vltioni decupla compenſarunt. Dania ex parte maxima in inſulas diſpartita eſt, quas ambit mare circumfluum: nec facile caueri poſſunt inſidiæ piratarum, eo quòd ſunt illic promontoria inſidiis Wandalarum promptiſſima: vnde clam egredientes, percutiunt de inſidiis incautos. Valent enim quàm maximè Wandali clandestinis incurſibus. Vnde per proximam tunc æſtatem latrocinialis ea conſuetudo adeo apud Wandalos inualuit, vt omiſſis penitus agriculturæ commodis, ad nauales excuſus expeditas ſemper extenderent manus, vnicam ſpem & opum ſuarum ſummam in nauibus habentes. Sed nec in conſtruendis ædificiis operoſi ſunt: quin potius caſus de myrtis contextunt, neceſſitati tantum conſulentes aduerſus tempeſtates & pluuias. Quoties autem bellicus tumultus inſonuerit, omnem annonam paleis excuſſam, aurum quoque & argentum, & precioſa quæque, ſollis abdunt: vxores & paruulos munitionibus, aut ſaltem ſyluis, contutantur: nec quiſquam hoſtili patet direptioni, præter tuguria: quorum amiſſionem inter facillima ducunt. Danorum impugnationes pro nihilo habent: imò voluptuoſum ducunt manum cum illis conſerere. Solus eis dux eſt formidini, qui protriuuit robur Wandalarum, ſuper omnes duces & reges qui fuerant ante eum, plus etiam quàm ille Magnus Otto: & miſit frænum in maxillas eorum, & quò volebat duxit eos. Hæc ſunt Helmol di ad verbum de Danis atque Wandalis teſtimonia.

Wandalorum piratica dedicationem moi in bello gerenda.

CAP. 13.

H V I C verò non dissonat in ea parte Danorum de suo rege testificatio. Rex, ait ille Waldemarus, quò aliquantas antea expeditiones magno molimine, sed exili fructu per-
egisset, meliori còsilio rem gesturus, in hostes assiduos Wandalos arma parat, paucis ad-
hibitis eius consilij participibus. Quippe priuato consilio, sed publicis armis, rem censuit
agendam: nequis occultam molitionem perferat ad hostes. Classẽ ex omnibus regni
partibus iubet conuenire paratam, vbi edixerit. Interim tyrones exerceri, arma iubet ex-
pediri. Et vbiam conuenisse vider ducentarum sexaginta nauium classẽ, nauigationẽ
instituit: remigio tamen magis quàm velis vsurus, vt latentior hosti fieret aduentus. Pra-
missi nonnulli, qui expeditis ad cursum nauibus res hostiũ specularentur. Vbi longẽ præ-
currerant, vident regiam à tergo nauim vela sustulisse contra propositum, paulatimque
reclab in portum Monæ insulæ subalbidæ. Mirati qui præierant, sine rege, sine sequuto
agmine nauigationem suam inutilem diiudicant: retrouersi, quid rerum sit cisciscitantur.
Audiunt regem sub instantem noctẽ, nauigationis peractum, in posteram lucẽ rem distu-
lisse. Pontifices cum proceribus, rei indignitate permoti, ad regiam prætoriamq; nauim
ex conducto conueniunt: mutuis in se defixis luminibus, silentes regẽ circumsistunt. Rex
motus rei nouitate, quòd iniussi aderant, quid rei sit percunctatur. Ibi fidentior inter epi-
scopos, regis mutationem verbis liberioribus detestatur, gerendæ rei occasionem amissi-
sam: posse tempestatem de proximo interuenire. Rex iram colligit, sed temperat: mode-
stius secum agendum insinuat: & pene res ad iurgia peruenit. Postera noctẽ tempestas
incubuit, quatriduo perdurans. Tum rex, monitoris secum verba pertractans, æquiorẽ
sumpsit animum in eos qui perturbauerunt: obseruari, nec negligẽdam edicit proximam
nauigandi opportunitatem, nec iterum sine fructu (vt sæpe) dilapsurã. Qua præstita, rur-
sus mare tentauit. Quandiu autem sub prætenu terræ transeunt, tranquilla satis est visa
nauigatio. At vbi relicto à tergo litore mare inuadunt apertum, ibi verò exerta vis tem-
pestatis: multarum latera nauium quassata laxantur: rex non sine periculo prætoriã de-
scendens, in aliam cum signis se transfert. Maior pars ea difficultate concussa, pandit vela,
ac retro cursum legit: magno remigij labore, maiore omnium periculo, sub hosticam terrã
perueniunt. Sexaginta vix naues ex omni classẽ remanserunt. Pecora per campos lito-
rum innocua, incompertam eorum ad nauigationem prodebant. Rex in terram egres-
sus concilium aduocat, quo ordine res gerantur intendit. Erant qui perpẽsa insigni pau-
citate, retro legendum iter astruerent, quãdò & commecatus decissent, & insignis pugna-
torum paucitas ipsis sibi exitio, hosti ludibrio futura videretur: prosperam secũdo ad re-
ditum vento nauigationem in oculis haberi. Alij vastanda littora, prædam agendã com-
memorabant. Regi neutra placuit sententia, crimen gloriæ suæ semper affuturum vt ce-
deret hostibus: quòd nulla vnquam memoria prodidisset, Danorum regem terga Wan-
dalis ostendisse. Itaq; explicato agmine equites peditesq; armari iubet, custodes etiã nau-
ium cohortes deputat sub præfecto. Vicinas Rugiæ insulas tam insperatò inuadit, vt in-
colæ productis de fenestra capitibus, loci dominos aduentare rati, Casimarũ sine an Bug-
gillus sit rogent, qui venerit. Sed missa in aduersos tela, declarãt hostem. Itaq; prædam
agentes opimam Dani ad naues reducant. Interea hostes adesse regẽ sentientes, classẽ
peratant, egressurum intercepturi: viderant enim vires. Classi Danicę præfectus tutan-
dæ cohortem in paucas naues impositam hostibus opponit, leuiq; prælio fatigatos abire
cogit. Iterum iterumq; incurrentes fugat: longiusq; insequetur, nisi quod acciderat a-
nimo voluisset, regem littori cum præda propinquare. Miratur rex classẽ suam sine cu-
stode inanitam: sed videt, è profundo cum paucis adnauigare præfectum. Itaque onustæ
naues præda parant abitum. Sed adfuit maiori nauium suarum numero hostes: nec diu
cunctati adoriuntur Danos. Ibi rem relatu pudendã Danicus scriptor cum robore com-
memorat. Nam magna pars nauium Danicarum ad conspectum tantæ multitudinis ve-
la pandunt ad fugam, deserto in periculis rege suo, nec respiciunt. Ibi neq; increpatio re-
gis, neq; insultatio hostium, homines leporino corde potuit auertere à fuga. Rex solis se-
ptem nauibus inter tam multa hostium nauigia relictus, quòd necesse fuit, suos viriliter
hortatur, inclamat, laudat: cuius maiestatis reuerentia, insignem Danicũ militis paucita-
tem inter multas hostium naues fecit clarescere: vnã enim & prælium agunt, & fugã pa-
rant. A spirantibus ventis, fortis sed parua, multitudinis hostilis respectu, manus pericu-
lũ viribus excinit. Ingenti præda, sed maiori fortitudinis gloria, hostile impetũ eua-
dunt,

Dani magnam classẽ in Wandalos ducit.

Tempestas qui naues multas percutit.

Wandali improuisè Dani aduentu opprimuntur.

Dani à suo magna parte turpiter desertis, paucorum virtute enadi.

dunt, regem incolumem reducant. Libuit ea duorum diuersæ gentis testimonia conferre. Nunc redeamus in ordinem.

Q V V M ergo (quod dicere cœpimus) incitati Wandali à duce, grassarentur in Daniam, rex perspecta calamitate gētis suæ, misit oratores ad Henricum ducem Leonem, postulans locum familiaris inuicem colloqui ad Eydoram. Non recusans ille venit: & occurrit ei rex, & habitis hinc inde pro cuiusque dignitate colloquies, in eum exitum res peruenit, ut ex fœdere prius rex & obsidum & prædæ dimidium ex Rugianis duci permittat, & ex tributo gentis, & ad singula quæ dux iudicauit exigenda, rex illi cessit: & renouata sunt inter illos fœdera: & iussi sunt Wandali duci parentes conquiscescere. Hi enim grauissimi fuere, qui Danis eo tempore imminebant: nam Rugiani conquiscescere, fessi bello Danico. Nulli sunt autem vtriusque principis nuncij, ut cognoscant & constituant æquo iure tributa duobus. Sed & affinitatem mutuam visum est inire principibus. Nam Henricus filiam suam, relictam Conradi nobilissimi principis (qui patrem habebat Conradum Imperatorem) quum ille sub Imperatore Friderico in nouissima expeditione Italica defecisset, vxorem dabat Kanuto filio regis. Quod factum exhilarauit vniuersos, facta pace per mare, per terras: & mutatum est gelidum frigus aquilonis in lenes flatūs austri: & cessauit marina vexatio, & detumuerunt procellæ tempestatum, & pacata est via transuentibus à Dania in Wandaliā: & ambulauerunt mulieres & paruuli per eam, eo quod sumnota sunt offendicula, & defecerunt prædones à via. Pribislaus quoque, Obotritorum princeps, deposita diuturna rebellidinis pertinacia, sciens quia non expedit calcitrare aduersus stimulum, sedit quietus & contentus funiculo permixta ditio-
nis, & adificauit vrbes Magnopolim, Ilow, & Rostockium, & collocauit in terminis eorum populos Wandalarum. Et quia Wandalarum latrunculi inquietabant habitatores Zwerini & in terminis eius, Guncelinus præfectus, vir fortis, & duci fidelissimus, mandauit suis, ut quoscunque inuenissent Wandalarum incendentes cum armis (quibus non esset euidentis ratio) captos statim necarent suspendio: & cohibiti sunt vtrunque à furtis & latrocinii. Erant per idem tempus & alij per terram Obotritorum nobiles, principum genere editi: de quibus suo loco supra attigimus, & infra (ubi opus euenerit) non præteribimus, ut successionem principum ostendamus.

Daniam Sa-
zone colloqui-
um, pacis &
offinitas.

Itinera pace
facta inuaduntur.

Wandali cruce
metu à la-
trocinii coar-
centur.

M V L T A faciebant Waldemar rex & Henricus dux à terra, priusquam mitteret Wandalos sub leges Christi. Sæpe anno vno rex geminas in littora Wandaliæ fecit expeditiones, vere & autumnō, nec requiem dabat. Omnium pertinaciores erant Rugiani, sæpe victi, sæpe rebellantes: donec superatis vrbibus, plenam (quod diximus) fecerant deditionem, traditis de pace obsidibus. Sed non est iniucundum cernere memorati regis in littora Wandaliæ assiduum laborem & infatigabilem animum. Priusquam fræna illis imponeret, post eam (quam proximè diximus) vernam regis sed instructuosam expeditionem, inde tamen auctiori spe, per eiusdem anni autumnū classem reparat: & secundos nauctus ventos, in urbem Arcona & confinia eius milites exponit: populabundus per continentem ingreditur: inexpectatus hostium aduentus imparatam reperit apud hostes militiam. Oritur condensa nebula, ut in longinquum cerni non possit. Verum ubi hostibus regis aduentus innotuit, arma corripiunt, exercitum contrahunt, Danis occurrunt: non antè conspicientes quo sunt loco castrametati Dani, quàm ante eos in nebula constitissent. Strepitu primum festinantium ad arma proditi: inde paulum circa meridiem serenato aere sub oculis aduersi exercitus, certiores effecti. Non erat alia via nisi per hostes, illi aut illis: nam retrocedere, id verò pudendum visum. Itaque arma, dispositis per tempore aciebus intentantur, fortis dimicatio confurgit: Dani Wandalos, illi Danos repellere adnuntantur. Multi inuicem cadunt, varia ac dubia diu volat victoria: tandem Danorum parti inclinat: cedunt Wandali, vicino vado multi immerguntur. Nauabant vtrinque fortes viri operam: sed tum res Danis cessit. Itaque præda onustus rex, quia bruma imminebat, reuersus est in regnum.

Danum in Wā
daliā improf-
fione facta in-
fieri certamine
vincit.

C A P. 21.
Missus à Wan-
dalis de pace
legatus, se pro
rerum ratione
prudenter ge-
rit.

A N N O proximo, quum rex in Rugianos expeditionem renouaret, instaurata classe Wandali, ex suis proceribus virum delegere ingenio & eloquio præstantem, qui pacem ex rege peteret quibus posset conditionibus. Enauigat in Daniam: vnum ex pontificibus (quem regi magis nouerat intimum) adit, mediatorum illum componendæ pacis fieri deposcit. Ille Wandalarum oratorem eò perducit, ubi rex classem iubebat ex-

pediri, terrendum apparatu. Ibi virgnarus, murmura Iutarum in regem accipit, alimentis sibi deesse querentium, quamvis illis rex subsidia commeatuum ex aliis Daniæ insulis polliceretur. Animatur tum Wandalus ex eo murmure, ut æquas pacis condiciones (quas antè non audebat) exposceret, quum initio leges pacis cum plurimo fux gētis detrimento non recusasset. Interrogatus, si rex fœderibus annueret, quibus modis de parte Wandalorum firmarentur, respondit, lapidem se in mare iacturum: quod Wandalis ictu fœderis loco esset, arbitrantibus fœderis violatorem ita periturum. Sed pontifex is quem pacis sequestrum ille delegisset, obfides dando asseruit: sic enim Danis à Wandalis prioribus semper annis esse cautum, non modò obfides, sed etiam classis supplementa & pecuniam instaurandis nauibus dari consueisse. Ille refert temporum esse rationem habendam: si hoc in retroactis sit aliquando obseruatum, nunc esse aliam rerum faciem, vastatam à sua gente Daniam proximis annis: nunc satis accipere, si æquas à Wandalis pacis condiciones impetrarit. Indignatus episcopus respondit quæ videbātur rebus & temporum congrua: ceterum ad regem se cuncta perlaturum pollicetur. Regi quidem superba visa Wandalarum legatio, & ideo properandam expeditionem. Sed quoniam horrescens ventis mare navigationem interclusit, maioribus agendum viribus rex censet. Ergo Henricum Saxonæ ducem inuitat ad colloquium & ad belli communionem, ut iunctis viribus, ille à mari, iste à continenti terra inferant arma Wandalis interceptis: ut ita facilius indomitæ genti iugum imponant & tributorum & Christianæ religionis. Ceperat iam antè Henricus ex Wandalis magnam Obotritorū & Kissinorum ditionē. Guncelinum (ut diximus) Zwerino præfecit, & Werlow iam arcē tenuit: unde facilis illi transitus ad Rugianos videbatur. Nam & Albertus Brandenburgensis marchio fux ditionis vicinos Wandalos effecerat. Iam rex cū classe aduectus maritima populatur: dux quoque à terra promouit exercitum: sed quidam ex pabulatoribus, à Wandalis intercipiuntur. Struunt vicissim insidias Saxones hostibus, & intercipiunt ex Wandalis principem gentis, nobilem virum, patrem adulescentis qui nuper odio superstitionis gentilis ad Danos confugerat: sed quum capi pater non pateretur, oppressus est. Audita autem patris nece adulescens non aliud respondit, dolere se, quòd in paganismo sacrilegus periisset.

CAP. 22. Igitur per mutua expeditionis tempora rex a duce conuiua excipitur in castris: splendor & apparatus rege dignus instruitur in famulatu, in epulis, in omni rerum ordine. Sua quisque deinde parte hostilia populatur. Wandali se arcibus atque præsidii continent, sua omnia inuiuis paludibus condunt. Magno internunciorum periculo principes redeunt in colloquium. Rex suo itinere vastans omnia, ad oppidum tum paruum, Rostockium peruenit, idque habitatorum metu desertum incendit: inde populatus circum omnibus ad mare contendit. Nunciatur classis Pomerana cum Rugiana ad nauigare. Rex a duce præmonetur amnem linquat, mare repetens, ne intercludatur ab hostibus: quod rex consilium putauit non contemnendum. Sed tum insidias cogitauit insidiis illudere. Compertum habuit militis sui in terram egressum expectare Wandalos, ut ea opportunitate classem exurgerent atque expugnarent. Rex iubet milites condire in naues, paucos in litus egressos vicinas domos incendere: arbitraturus Wandalos omne Danorum agmen expositum terras populari. Sed neque hostibus Wandalis defuit calliditas circumspectiendi: nam omnium rerum facti certiores se continebant. Vires enim suas utrique exercitui terra marique impares (ut erant) reputabant. Igitur ad pacem inclinant, eundem quem pridem in Daniam misere oratorem, submitunt, de pace tractaturum. Is signum in litore accendit: id erat signum colloquii de pace petentis. Interdicitur Danis ne in cuiusquam nauim excipiantur, ne pacis cupidus arbitretur Danos. Sua igitur nauis aduehitur, eundem quem prius pontificem Absolonem sequestrum requirens. Ille per contumeliam rememorat, insulas Daniæ vastatas à Wandalis, exprobrans quòd antè ab illo fuerat obiectum in Dania, quòd ibi legatione fungeretur. Respondit Wandalus cuique tempore suam esse orationem accommodandam: factam nunc rerum commutationem, ut Danis inclinet victoria. Si neglecta fuerit præfens nunc de pace oblata conditio, fortè futurum aliàs ut reiectæ poeniteat exhibitionis. Hac verborum vicissitudine quum multa inuicem iactata fuissent, Absolon pontifex sequestrum se facit apud regem: conuenitque ut datis in fœdera tum icta obfidelibus, rex classem reduceret. Sed hæc ad solos Rugianos pactio pertinebat.

Dani & Saxones in Wandalo expeditione.

Rostockium incenditur.

Wandali legatum mittunt, qui de pace agat.

CATE

CÆTERVM orientales Wandalinequaquam hostiles animos posuere: quibus e-
domandis rex fœdera renouat cum Henrico duce Saxonum, vt ille à terra, ipse à mari
vrgeat hostes. Adnauigat iterū classis regia: Henricus verò dux nihil segnius à terra pro-
ducit exercitum. Præmiserat tum ille (quod diximus) ex equitū alis nobiles quatuor co-
mites. Hi præmissi castris metandis, dum incautē rem gerunt, cladem insignem accipi-
unt, duobus oppressis. Quam rem ad hoc solum renouamus, vt Danici scriptoris testi-
monium nostris annalibus conferamus. Accepta clade, Saxones tamen victores, vr̄bem
Demyn subruunt incensam, vt solo æquaretur. Cosconam quoque simili premunt de-
speratione, desertamq; iubent conflagratione deleri. Nam habitatores cum omni sup-
pellectili se in proximis paludes condidere. A mari autem rex Wolgastum oppidum
aggressurus, vt cætera, vacuum reperit atque desertum: sed ille suorum imposito præsi-
dio fecit communiri. Cæterum populationibus vtrinque, rex à mari, dux à terra, non se-
gniter institere: quando neque pugna dabatur copia, neque ab hostibus fœdera pete-
rentur. Progressus tamen rex longius in flumen, exercitum ducis nauibus ponte factō
transposuit, oppida mediterranea totis viribus expugnaturus. Quod vbi Wandali com-
pertum habuere, submissis oratoribus de pace atque fœderibus agere cœperunt. Nam
vsque in illam diem nusquam totis copiis in aciem prodierunt, sed leuibus tantum præliis
confixerunt ex insidiis. Pacis tum condiciones hæc fuere, vt Wolgastum oppidum, op-
portunū litetris locū situm, trifarium vacuum diuideretur, & quib. vellet rex præditiū teneretur:
20 piratis Panis fluminis aditus negaretur: & ad ea obseruanda, tam regi quàm duci obsides
darentur. Wandali obsides se duci dare pernegabāt, quòd ille nuper nobilem virū Werf-
laum obsidem suspendio necasset. Rex sine belli consorte se pacifici reculabat: perferri ta-
men ad ducem iubebat pacis fœdera, si fortē probaret. Ille regio deserens honori assen-
sus est, dum inodo in fœdere conciperetur, ducem, quæ belli tempore occupasset, iure
belli retenturum: quod quū vtrinq; placuisset, reductis exercitib. pax reddita est ceteris.

CAP. 23.
*Expeditis in
Wandalos or-
ientales, et
oppidum in-
censum.*

*Pacis condi-
tiones.*

Sed diuturna esse non potuit, propter æternum immortale vtriusq; gentis odium:
quum Dani principes, Wolgasto præsidentes, Rugianos secum ex fœdere in vr̄be agen-
tes, vexationibus crebris oppidum deferere compellerent. Nec minus Rugiani, nouarū
rerum cupidi, in ducem Henricum respicientes, Danis rebellare audent. Quod vbi Da-
30 norum rex compertum habuit, classem reparat: Rugiam aut in fide cōtinere, aut ad pri-
stina iuga reducere. Angebat plurimum Christianum regem nō tam ditionis suæ
in eam gentem propagatio, quàm idololatræ gentis subuertenda religio, cupientem ad
Christi iuga reducere populum iamdiu infidelem. Verna expeditio solam vastationem
effecit prouinciæ, Rugianis se intra mœnia tenentibus: nisi quòd leuibus præliis fiebant
excursionēs & agrorum populationes. Renouata in autumnum classica expeditio,
quum horrea omnia plena reperirentur, ad Arcon oppidum legiones expositæ: ipsi ci-
uics, mutuata à vicinis militia, in improuisos se adoriri credentes erumpebant, iusta Da-
nis acie congressuri. Ibi multa fortium virorum præclara facinora vtrinq; sunt conspe-
cta. Sed tum oppidani intra sua mœnia sunt repulsi, & rex populatione prouincia facta,
40 incolumem exercitum classemq; spoliis reduxit onustam. Interea dux Henricus pactis
federib. iam sibi Wandalorum primores deuinxit, regemq; Daniæ ad colloquium cuo-
cat opportuno loco. Ibi dux questus, quòd rex sibi fœderatos Wandalos, non prius corā
se quæstione intentata, sit aggressus bello. Rex autem nullius se respectu retinendum re-
spondit, quo minus hostes suos bello lacerasset. Ita exasperatis vtrinq; sermonibus, collo-
quium simul cum fœdere diremerunt: multæ deinde nauales pugne varia fuisse fortuna
inter partes. Sed erat ex Danis vir gnatus linguæ Wandalicæ, & inter proceres eorū pa-
terna familiaritate notissimus. Hic ex consilio nonnullorum de regno procerum circum
ueniendæ gentis audaciam præsumit, monitus tamē ab illis quos consocios fecit, ne qui-
bus promissis Daniæ regnum oneraret: armis enim, non dolis, Danos bella gerere con-
50 sueffe. Ille profectus ad Pomeranos principes, mirari se ait, quid prudentes viri Saxonū
fidem Daniæ integritati prætulerint: quorum alij fines eorū iam sibi subiecerint, quoti-
die ditionem suam cum Wandalorum detrimento amplificantes: Dani autem finibus
suis contenti, non nisi de præda cum hostibus confistant: si sapiant, longē illis Danorum
quàm Saxonum magis ambienda fœdera. Mouit oratio principes viros. Nam Henricus
Zwerinum, Raceburgum, Werlam & omnem Obotritorum terram tenuit à Wadalis.

*Saxonia dux
à Dane ali-
natus.*

*Wandali ho-
mines Dani
ratione in
frandem im-
pellunt.*

Itaque nulla interposita mora cum Saxonibus bella Wandali renouant, arbitrati Danos sibi facile accessuros. Sed hac in parte ludificatos se competerunt.

CAP. 25. Q V V M dux emisit ad regem oratoribus, Lubicensi & Wernensi præsulibus, filiam suam (quod diximus) regis filio desponder, arbitratus fœdera sic sancitum iri: venit ad colloquium apud Eydoram. Bellum communi consilio & auxilio Wandalis indicitur. Rex à mari Wolgastum oppugnat, dux Demynum iam reparatum obsidet. Sed quoniam obsidionis longam moram prospiciunt, populationi indulgent. Wandali verò viribus impares, utrunq; hostem ære placent & obsidibus. Henricus interim dux, & in Saxonia & in Bavaria motus in se coactus excipere, Wandalarum inde facta posthabuit. Pomeraniæ autem principes, quòd Rugianis popularib. suis non bene vellent, propter contemptum quem ea gens pro solita sibi superbia principibus ostenderat. Accessit zelus diuinæ religionis, quòd memorati principes, ex parte Christiani, non æquis oculis aspicerent vanissimam gentis illius superstitionem. Iam Daniæ rex Waldemarus in animum induxerat, semel genti toties victæ, toties rebellanti, totis regni sui viribus incumbere, ut sub iuga missos Christo simul & sibi parere cogeret: in quam rem iam propensos Pomeraniæ principes belli socios acciuit. Illi non se gnes incubuere, quòd sperarent, regem Christi honore & suis tributis contentum, facile illis prouinciam permissurum gubernandam. Hac interim fiducia pleni, non minori illi apparatu à terris bellū intruunt, & omnem apparatum constituunt, quam rex à mari. Tum illa facta Arconæ vrbis expugnatio, fani simulachriq; subuersio, deinde vrbs Karentinæ deditio, & vanorū 20 numinum exterminatio, & Christianæ fidei in gentem propagatio, quam suprà x i i. capitulo (ordinem sequuti temporum) fecimus, nunc interpositis alterius authoris testimoniis, in idipsum reuerſi. Sic pacatis Rugiæ rebus, omnia Danis compacata videbantur. Sed neq; Pomerani neq; Circipani neq; Kissini satis quievere.

CAP. 26. O B S E R V A B A N T omnes interim opportunitates rerum gerendarum. Audierant regem Waldemarum, totius regni celebrato cōuentu, parentem suum Kanutum, missis ad hoc Romam nunciis, in sanctorum numero ascriptum prodentibus miraculis, curare ut in aram de tumulo trāsferatur, filiumq; Kanutum corona donatum, secum regnare constituisse. Ita summa exultatione, omnia laudibus & plausibus per Daniā resonabant, quum rex duorum medius, inde patris æternam gloriam per gentes vulgari, inde filij auctam cerneret in terris maiestatem. Wandali interim excurrerant ad prædā, 30 quadraginta nauibus egressi ad solitum quæstum. Norwagij regis oratores eidē inerant conuentui: iam redeuntes, à Daniæ quibusdam proceribus honoris gratia deducuntur per aliquot milia: Esbernus is erat ex primoribus Daniæ, qui hospites deducebat. Ille iam rediens, apud Oldam insulam audit regem suum iam arma renouare in Wandaliæ: rogatiq; ab illo incolæ si quas piratarum naues conspexissent, quadraginta nuper vela in proximum se portum contulisse retulerunt: sed piratarum an mercatorum fuerint, esse illis incompertum. Statuit ille sub noctem profundo se credere, littora vitare, ut falleret 40 fortē ad prædā excubantes. Proditus autem exorta luna, à Wandalis incurritur: hi enim in insidiis latuere. In proram progressus Esbernus, iubet armatos suos se circumſistere, telis hostem infestare. Diu utrinq; pugnat, Wandalis plurimum sanguinis ab vna naue haurientibus. Semel, iterum ac tertio repulsi, quum virtutem mirarentur, rogant quis nauis sit præfectus. Frustra, inquit Esbernus, de præfecto sciscitatio, quando prædā imminere non poteritis. Captiuorum apud Wandalos quispiam ex Danis vocem agnouit loquentis: Esbernum, ait ille, capere non poteritis. Tum illi, partim pudore partim furore inuecti, pertinaciter insistant ut capiant: fortiter oppugnati, fortius se defendunt, donec absumpta pene tela viderentur. Tum iubet Esbernus vnum è suis accepto silice malum inscendere, inque summitate excusso igne ostendere flammam: Wandali rati dari signum sociis nauibus, absistunt. Sic inter multos pauci in patriam reuertuntur incolumes.

CAP. 27. W A N D A L O R V M ergo bellum intermittere rex nō passus, auctus Rugianorum ex fœdere classe, Zuinam fluuium ingreditur, ducturus in Iulinum oppidum, ea tempestate in Pomeranis præcipuum, quòd duces inimico in se animo essent propter Rugiam, quòd sperabant illis non permissam. Iam regia classis per latum illum sinum quem tres amnes, Panis, Zuina, Diuinaw, collecti ante exitum in mare conficiunt, peruenit ad confinia

Repetitur historia de Wandala subactis.

Wandali, dñ Dani solum dies agui, classem parant.

Esbernus Danus fortiter cā Wandala præliatur.

Danus afficit Rugianorum auxilium Pomeranos aggreſſatur.

confinia Iulini. Pons illic amni Zuinæ superpositus, oppidum coniungit aduersæ ripæ: hic nocte prima coievere. Ante lucem Iulini ciues in cymbas suas coiere, hostibus in lacu obuiam ituri, ut iter interciperetur: nec Danis fiducia defuit illos excipere: diu in flumine certatur. Interim rex pontem ex parte demolitus, transitum clausi facere constituit. Pugna & ibi conseritur: perucit tamen Danorum instantia vt classem deducerent, sepi- bus multis, quæ in flumine piscandi gratia constiterant, demolitis. Peruenitur ad vicinâ Camini vrbis insulam Cristoam: quam rex populari prohibuit, vt esset ibi iumentis pa- bulandi refugium. Ducitur in urbem: quam oppugnare rex adortus, primum certamē in ponte conserit: sed ea videbatur pons imbecillitate, vt magis pugnantibus ab illo peri- culum esset quàm ab hostibus. Quo perpenso, rex iussit receptui cani: & iam excursionē facta in vicinas ripas, quicquid prædæ contrahi potuit, in naues congeritur. Rex iam de reditu cogitans, præmisit qui vadosa propinqui fluminis loca pertentarent: infida enim erant ea peregrinis & ignotis vada. Ipse tamen non expectato exploratoris reditu, egrediendi audis superuenit scrutanti: seque in syrtes atque periculosa loca coniecit, vnde plurimo post labore vix eriperetur. Verum quia Iulini oppidi vicina erant prædia, in ea excursiones facere ante abitum constituit. Absolon, vnus ex pontificibus, noctu loca explorauit vadosa: & quibus exponi copias poterant, fixis noctu stipitibus, aut in no- dum curuatis iuncis, signabat. Orta autem luce cum expeditis egressus, latè populatur. Interim rex agmen & totius robur exercitus in ordinem redigit, oppidi illius oppugna- tionis institurus: in quam operam egressos pridem equites iubet reuocari. Sub ipso au- tem reuocationis momento Absolon pontifex Magnum, Erii nobilis viri filium, cum parte copiarum audit ab hostibus circumuentum, nisi succurratur, statim periturum. Ibi iam vir fortis pontifex animum circumfert quid cui preponat, regis imperium aut socio- rum salutem posthabeat. Sed sumpto ex tempore consilio, commilitoni primū fert sup- petias, & cohorti consulit alioqui perituræ: itaque aduolans socios eximit periculo. Ma- gnus acceptæ per illum salutis non immemor, seruatorem suum publice vocat, seque suū- que caput semper pro illo vigilaturum spondet. Absolon verò, vt iustam in se indigna- tionem regis temperet, magno ante se captiuorum pecorumque grege in castra præmis- so subsequitur, regios oculos re bene gesta sibi concilians. Rex tamen leuiter increpi- tans, ad latus suum (vt semper) deuocat accubiturum.

*Episcopus bel-
le firenum si
præstat.*

RE PET IT A classe, anceps eius periculum erat educendæ, quod paludosis locis hærentia nauigia, iam prædis & hominibus onusta, vix erat commouere. Aliis effodiendæ arenæ iniustendum, vt per fossata egrederentur, est visum: sed infinitus & frustratus labor aliis est visus. Eò confugiendum duxere, vt subiectis teretibus lignis tractu victorū educerentur. Potuere sex Rugianorum non magnæ naues illo ordine exportari. Interim Casimarus dux iam hostem in casses coniectum reputans, quadraginta naues per arma- uit ad amnis ostia constituendas. Bugslaus verò à terris imminens, equitum peditumque copias ductabat, Iulinenfes increpitans, quod per focordiam non in aciem aggressi Da- nis se contulissent. Iam Dani hærebant in vadis: vtrinque hostes perurgebant. Misera re- rum conditio, victores victis similiore. Circumfusi Absolonem Iuxæ conuictis incesse- bant, quod eo ductore in eas essent perducti angustias, è quibus nisi rex saluus educere- tur, perpetuum dedecus Danico nomini oriretur, se verò vniuersos, hostiū gladii subie- ctos, certa in morte remanfuros. Solere reges rebus gerendis illustres viros præficere, & talium ductu cuncta gerere: nunc factorum pontifices, arma tractantes, regem & omnē nobilitatem, pariterque omne nomen Danicum, in perpetuum ignominiam perduxisse. Has conuitationes moleste sed dissimulanter tulit vir prudens, nil aliud respondens, quàm esse prouidentis viri ea proloqui, de quibus nihil eum dixisse pœniteat. Superue- niens autem quidam vir fortis, & qui Absolonis fortia facta sæpe expertus sensisset, pri- mo quidem tumultu quid ageretur accipere non potuit: vbi verò conuita iaci in fortissi- mum ductorem animaduertit. Parcite, inquit, commilitones, virum qui patriæ decus sæpe auxit, semper sustinuit, conuictis lacessere: cuius ductu eò peruenit Danicum nomen, quod maiores nostri ne respicere audebant, cuius auspiciis multæ sunt peractæ victoriæ. Et quid est quod feminarum ritu ad euolationem descendimus? Viri sumus, gladios te- nemus, exercitum habemus incolumem. Si mare inuiū est, per medios hostes equites re- uehamur in patriam. Talibus aliquandiu monitis insultens, magis obtruncantiū ora cohi-

C A P. 28.

*Dani manibus
loca palustri
hærentibus pa-
ruclantur.*

*Episcopus flos
ta quâ natus
est, non contra
tum, bellū gerit*

buit, quā animos à trepidatione reuocauit. Interim Casimarus per contumeliā & cōtem
ptum Danorū tentoria figit in littōre: ibi aureis argenteisq; poculis bibit in oculis hostiū.

CAP. 29.

*Rex è præsen-
tia Abfolo-
lonis confilio
enadit.*

Rex ex tali deprehensus discrimine atq; periculo, proceres conuocat, percontaturq;
quo sit opus facto. Diu silentium fuit. Iubet proloqui quemq; quid sentiant. Tum vnus
præ cæteris, Pueros, inquit, tibi rex in consilium adhibendos censemus, quorum ductu,
ingressus in eas difficultates, expliceris. Sentiens sibi Abfolonis familiaritatem obiecta-
ri, non esse inquit rex, boni moris, vt in concilio conuiciis se viri boni lacerant: dicere
quenq; par esse, quid in communi periculo pro omnium salute sit ineundū. Tum Abfo-
lonem intuitus, quid videatur ex te esse percundatur. Ille nihil moratus, Cunda tibi, in-
quit, in expedito esse rex, si per obiectatores liceat, edicam, naues expositis iumentis at-
que grauiori armatura, exonerandas: tibi cum equitum manu in littus secedendum, ex-
pedita remigiis, ac loricatis plena nauigia præmittenda: vt sustetata primū hostilis clas-
sis incurfione, cæteris nostræ classis nauibus exitus præparetur. Rifū exeeperē dicentem
æmuli, percundantes si primus ipse esse velit qui naui exeat loricata. Ego, inquit, nisi exe-
quendi præsumerem audaciam, consilium tale inter l. os proceres non vulgarem. Fit ra-
tum quod ille conceperat. Rex expositis in conuenientem iumentis, conscenso equo, ex-
peditam rata manu in littus perducit. Tunc Casimarus antè iactabundus, se colle-
ctis tentoriis festinatò proripit, inq; naues se recepit. Septem armantur apta loricatis na-
uigia: sequitur classis tota, iam oneribus expedita, pertransiens formidata vada. Ad pri-
mum conspectum egressorum de lacu iugiorum hostica classee retrocessit, non expe-
ctandam rata manu illorum quos antè irriferat. Iulium deinde rex cum equitatu al-
labitur. Bugslaus, paulo antè de trepidatione deq; timore Iulinenfes coarguens, ipse fuga
se proripit: pontem nuper effractum per transitum, traiciendo equitatu reparat, vt inte-
rim expedita classis elabatur. Ventum est ad ostia Zuinæ fluminis: ibiq; iumentis iterum
in naues receptis, ad maris principia anchoras proiciunt, firmantes nauigia. Omnium
anteriores fuere Esbernus atque Suno post Abfolonem.

CAP. 30.

*Dani conspe-
ctus hostes ter-
riti, fugati.*

*Dani cum in-
gentis præda
domum redeunt.*

INTERIM Iulinenfium quidam eques in littore obsequitans, quum per interpretē
Gutscalcum nunciaret, suis ciuibus in animo esse, postero die missis oratoribus fœdera
pacis inire cum rege, & iam abiturus equum calcaribus vrgeret per iactantiam: exiliens
iumentum vehemensius quàm ille caueret, præcipitem dedit equitem, tam graui lapsu,
vt semianimis in arena volueretur. Famuli effusum leuare conantes, Danorum prohibi-
ti sunt telis. Interim scapha inuecti Abfolonis ministri, illum in liburnicam domini infe-
rebant nihil sentientem. Interposita mora, quum ex graui lapsu quasi profundo somno
resilisceret, in proximos conuersus, vbi esset interrogabat. Diu erat, antequam perno-
scet in hostili se naui teneri. Interim rumor percrebuit, expectare hostes, venientes ab an-
teriore terra sinu Danos, vt exciperent in mari, magna & expedita classe paratos ad præ-
lium. Iulinenfisse ille omnem esse vanum rumorem qui disseminaretur, quam sanctè asse-
uerabat, compertum sibi esse, genti suæ non superesse animum manum cum Danis con-
ferendi: inq; eam rem multis commemoratis, tempori seruire, & hostibus (à quibus cap-
tus teneretur) assentari credebatur. Sed tamen rerum exitus declarabat vera loquutū.
Sic enim euenerat vt nemo se illis ad prælium obiectaret in mare prodeuntiam, agmi-
ne ad pugnam instructo. Nam omni classe reducta, omnigenū rerum præda onusta, in-
columē in patriam navigationem Dani tum victores habuerunt. Erat ex eo agmine, qui
reparandæ ratis suæ gratia, post abeuntem classē in hostico remaneret, & rudibus re-
paratis, post eam sine cuiusquam incurfione nauigabat. Libet hac in parte interfari. Iuli-
num oppidum regi quondam Danorum Zuenoni, ad tempora Ottonum Imperatorū
regnanti, sepe se opposuit, bello sustinens totius regni molem: ter etiam regem prælio ce-
pit. Nunc paucis interpositis seculis, ne in aciem prodire audeat. Ea rerum est vicissitudo.
Et ipsa Danorum natio, quæ ante illa tempora terrori fuit Gallis, Germanis, & omnibus
circumiacentibus prouinciis, nunc ab vna Wandalia tot bellis distinctur, tot laboribus
implicatur. Vide rerum mutationem mirabilem, sed non nouam.

CAP. 31.

*Victoria ex
clade varia
nauium induci.*

*Pomerani Sa-
xonum, Danos
Rouianorum au-
xilium assecu-
ter annuit.*

INTEREA Casimarus, Pomeranorum principes, scientes Danorum
regem non quieturum, Henrici Saxonum ducis vltro manum petiit, auxilium venturam
aduersus regis potentiam. Ille vt potestatis suæ in eos diuisionē acciperet, non cunctan-
ter annuit. Rex non ignarus, vtriusq; etiam iuncti hostis arma nihil veritus, vltro iterū in
Pomera-

Pomeranam classe procurrit prouinciam, Rugiana virtute in auxilium & supplementum copiarum & nauium desumpta. Per Zuenam fluium, lacum illum magnum, inde per Oderam Stetinum vsq; vetus & opulentum in prouincia oppidum, peruenerunt, cui præerat Werflaus, principibus terræ memoratis sanguine coniunctissimus: sed qui imperio ab illis seposito, suæ ditioni præerat. Superstitionem ille patriæ veterem vehementer auersatus, sacram Christi religionem omni voto expetebat, quod in se fuit, religiosos & bonos viros exquisito cultu prosequutus. Iam fidei nostræ & ille rudimenta perceperat ab Ottone Bambergensi episcopo: urbem illam præsidio tenebat. Rex urbi oppugnandæ institit. Est autem oppidum ab imo decurrentis Oderæ in aduersum cliu-
 10 uum erectum, vallis ac mœnibus roboratum, vt eius capcio perquam difficilis videatur. Sed tamen virtuti nihil imperium rati Dani, oppugnationem intentauere, coronaque cincti infestabant. Vallum fossionibus impetitur, vt per cuniculos properetur expugnatio: penetratum est sub mœnia. Illi à telis iam immunes (quod in longinquum & in directum illa mitteretur) hostes infestauere: fessis recentes alij subiere. Quid multa? Defatigati ciues præfectum orauere, vt ad hostes descendens deditionem impetraret. Cuius mentio apud milites fieri non potuit, inhiantes urbi capiendæ, vt eam diriperet. Volentibus ergo qui intus laborauere, ac permittentibus qui foris oppugnaverunt, Werflaus per funem muro demittitur, vt regem petat, deditionem oblaturus. Quam ille legationem libenter audiebat, vt sanguini parceretur in reliquum fundendo. Quum autem
 20 esset auditum in exercitu deditionem accipi à rege, quum offerretur ab hoste, languidius insistere oppugnationi: nam direptioni (quam sperabant) per eam occasionem locus non erat. Ita facti est, vt magnorum sibi laborum minimum proficientes fructum, seignius pugnarent. Rex ubi aduertit ob eam rem milites tardius frigidiusq; pugnare, murum obsequit, hortatus milites vt urbem annitatur capere. Sed tum illi quoni maxime contenderent, videntes urbem captu non facilem, intermisere murmura. Tum rex admissio præfecto deditionem accepit, cognitaq; viri virtute, urbem illi sub Danorum imperio regendam permisit, segregatam ab reliquo Wandaliæ principatu.

Stetinum Dani oppugnant.

Danorum oppidum in deditionem accepit.

C. A. P. 32.

IMMINEBAT iam tempus allecum sub Rugia capiendorum, quæ nunc à multis annis ad littora Scaniæ contingit. Et ne alimentorum defectio publicorum regioni incidere, intermittendæ rex expeditionem putauit: attribuitq; eam sub Rugia gubernandam Kanuto, Pribislai, qui è Wandalia ad regem dudum profugerat, filio. Ille operam recusans, causatus est, non tanti esse quod in Dania ab rege teneret tenues Lalandiæ fines, vt pro his capitis discrimen subiret, pugnaturus assiduò in cogensules suos: ad pontifices, quorum consilio & nutu cuncta gererentur, ille deriuabat onerosum ministeriû. Rex nõ æquo ferens animo imperij detractionem, Pauca, inquit (fateor) hæcenus accepisti, quia nec maiora meruisti. Et quoniam Absoloni sibi obiectam familiaritatem iterum reputabat, illi rex percuñdatur, si tutadæ prouinciæ operam sibi velit desumere. Nihil moratus ille respondit, quicquid per pontificem possit exerceri, horum se nihil pro publicis cõmodis reculare. Addidere se tanto labori locios etiã spontaneos Esber-
 40 nus frater, Torbernus, ac Petrus Torstani filius: quibus accessit Zueno Arusiensis potifex, cum aliquantis lutiis. Rex omnibus collaudatis, gratias habet Absoloni, quod non grauatur subiret ab aliis recusatam prouinciam, quodq; singulari tam sibi deuinxisset ciues suos animo, vt nulla in re pontificem suum putarent deserendum, in regnum reuertitur. Quum interim Ticilaus Rugiæ princeps (tum verò sui regem illum dixere) cum germano fratre magnam Danis commeatu importari iussit copiam. Sed quum Lutæ aliquanto se insolentius ad rapinam pararent, oblata etiam sponte præripientes, eo iussit Absolon Rugianos obsequio abstinere, de solis allecibus recens captis, quantum diurnis vîbus satis esset, iussit inferri. Iam ciuitato incurfionis (vt sperabant) periculo, Rugiani redire in sua disponebant nauigantes, & tamẽ Iutarum vix manus euasere, populi in-
 50 frænis, & qui sacrorum antistitem in armis ducem contempserat.

Absoloni episcopo prouincia traditur aduersus hostes descendenda.

C. A. P. 33.

IMPLETO ad quod stabant Dani ministerio, quum ciuitato Pomeranorum incurfu in regnum redirent nauigarentq; Lutæ sub littore Fionia: piratas se longè fortiores conspicati, relictis nauibus in prædam terras fuga petiere: hostes directus nauibus contractisq; abiere. Absoloni triste nuncrum defertur, socios Iutas nauibus exutos. Adnauigat, videt laceras reliquias. Scrutatur nota piratarum receptacula, & nemine

Absolon Wandalarum classis pericari perit.

reperito parat abire. Quumq; expeditissimo ad cursum vteretur nauigio, longè præuolauit, & iam de vicino littore hominem conspiciatur, panno sublato signum edere postulat colloqui. Rem magnam esse ratus Absolon demittit anchoram, cymbam conscendit. Vbi propius venit, agniti hominis fidem damnat, quod accepta nuper pecunia, hostiles conatus (quos primos ille facere confueuerat) non prodidisset. Sed ille purgationem afferebat, piratas tum abiisse, priusquam ille fidem interposita pollicitatione dedisset. Tum rogat pontificem quò proficiscatur. Vbi domum petere audiuit, iam, inquit, expeditio erat inunda, quum tu deponere conaris. Nam magna paratur classis ab hostibus Wandalis, quem locum petitura, necdum comperi: sed comperturnum se breui promittit, & ex fide renunciaturum. Quo loco pontificem requirere veniat, sciscitatur: constituitur illi insulæ Monæ promontorium: diem edicere iubetur, quo illic se videndum iterum præbeat: sextum pollicetur. Et hoc dicens abiit, è conspectu factus antequam Danorū focia: naues propinquarent: veritus est enim, ne à multis agnitus proditusq; patriæ pœnas daret. Aduentantibus sociis Absolon exponit, compertū sibi esse proximam venire hostilem Wandalorum classē: nunc optionem illis esse marine velint, aucta classē, aut expositis equis, terra confluere: aut si neutrum probent, incolas regionis à mari in mediterranea iubeant commigrare, ne hostibus præda sint. Certe iumenta in terram exponere, perquam difficile & incerti videbatur exitus, si hostes in terram non elicerentur: incolas emigrare miserum. Statuunt vt domum quilibet repetēs, aucta classē commeatibusque adductis, naualem pugnam præstolentur.

Deratione beligerandicum sui deliberat.

CAP. 34.

I A M bruma appetebat, nec minus tamen ad expectatū hostem exire maturabant. Exortum est autem tantum subitò gelu, vt crustatis in glaciem glebis madentibus plaustra figerentur immobilia. Sed agricolæ commeatus in naues portaturi, onustis iumentis plaustra relinquere cogeantur. Præteriens Absolon equo vectus, miseratus est laborem agrestium. Illi se solantur, leuius id esse censentes, quàm ad prædam exponi incursantibus piratis. Tum ad Monam constituto die se recepit: illic quem miserat, reuersum se cernit expectare, qui omnia reportans hostium consilia denudabat. Quumq; Wandali longius morati non apparent, classis Danica portum delegit duabus speculatoriis, quarum altera Zelandensis, altera Falstrensis, communi tamen omnium periculo perarmatis. Qui Falstrensem gubernabat, vir eius regionis primarius, & qui hostibus quam ciuibus propensior à nonnullis putaretur, demoratur, quoad Danorū omnia consilia hostibus secretò demandet. Ita vnus hominis perfidia, bene gerendæ rei adempta est occasio. Igitur quum intellexissent Wandali Danicam classē in expedito esse, demorariq; aduentum suum, sinum qui viridis dicitur, solum attingere: editoque in littore signo, quum sublimem ibi crucifixi Domini statuam euertissent, abire. Sed neque tam citò moliri fugam poterant, quin Danica classis, iam comperto eorum gressu, protinus adnauigaret. Primo mane soliti educere Wandali, celerique sibi fuga consulere, tum Absolonem non fefellerunt. Quippe superuenit abeuntibus, infestauitque nouissimos, nec destitisset persequi, nisi exorta tempestas tantum vtrinq; creasset laboris, vt alternis obliuiscerentur. Intenti quique propriis periculis ægrè lucentes Dani in portus redierunt. Wandali tempestate disiecti pro magna parte perierunt, testificantibus crebris nauium fragmentis, quæ per littora visabantur. Iarimarus Rugianus duabus ex ea classē nauibus captis, alteram dono misit Absoloni. Sacra erat diui Nicolai festiuitas, quum interposita nocte tantum in portu glaciei concreuerat, vt non nisi magno labore educeretur, vna semper præuia naui, & ea sæpe mutata, quòd glacies in ferri modum tabulata nauium discinderet.

Speculator hostibus prodit consilia.

Absolon infestat Wandalarum nouissimos.

CAP. 35.

II 7 0.

Æ S T A T E proxima, quum iam annus ageretur Christianæ salutis post mille ac centum septuagesimus, colloquium fuit inter regem Danorum Waldemarum, ducemq; Saxonie Henricum Leonem, de rebus Wandalorum ad Eydoram fluuium. Christophorus regis naturalis filius, Sleswici præfectus (nostri ducem vocant) solis tum suæ præfecturæ viribus Brannesios (sic enim vocant Dani Wagrios Aldenburgerenses) infestis habuit: quæ provincia iam Holfatis parebat, paucis in ea Wandalis antiquis piraticæ quæstibus necdum posthabitis, in mari permultum nauigantibus. Absoloni prouincia datur, vt iunctis cum Christophoro copiis in eam ducat regionem. Audiebant autem Wandalos iam prædatū exisse in Daniam: sequi properant quò illi diuerterant. Excun-

tibus

*Episcopi belli
duces.*

tibus Danis iungit se Eſchillius pontifex regionis maximus, hoc est metropolitanus Lundie, promissa barba testificatus peregrinationem longinquam de terra sancta. Is Abſoloni mandat per fidem ire se socium quocumque ille pergat. Conuenit inter illos petere Landiam, quo & Rugianæ septem naues subsidio uenere. Fortè Rugiani in portum se cōtulere quo hostilis manus latitabat. Aggressi hostiliter Wandali Rugianos (iam hostes, licet congenites) agunt in terram, prædā partiuntur, duabus ex iis nauibus quæ promptiores videbantur, abductis. Sed quo minus abducerent, ab iis qui Zelandenſium nauibus custodes inerant, deterrentur. Quum verò Wandali relinquere cogerentur captas Rugianorum naues, perforatas meriere. Danica autem classis, quum euaneſceret
 10 ex oculis hostes, urbem Branneliæ recto cursu adnauigauit. Iam incolæ munitioni dif-
 fusi, quæ ex veteribus conuulsionibus nullæ vel exiles erant, in ecclesiā quam extra val-
 lum habebant, confugientes, pretiosiora quæque secum tulerent. Cohibuit religio viros
 Christianos, quo minus se sacrilegio contaminarent: quanquam prædā per iniuriā pau-
 peribus detracta, etiam sacris in ædibus immunitatem non habere mereretur. Pontifi-
 ces autem, qui rebus præerant, boni consulebant. Progressi autem cum exercitu pro-
 uinciam vastabant, iam Holſatiæ comiti parentem: Wagriam dixere veteres, quā Dani
 Branneliæ appellauerunt. Burna atque Marcradus, Holſatorū primores, quos Adolphus
 apud Demynum orientis oppidum oppressus, filio impuberi tutores reliquit, magna
 Wandatorū Saxonumque manu collecta, obuiam ductabant Danis ubique digraſſantibus.
 20 Illi conspecto hostili exercitu, legiones suas in ordinem deuocabant: Holſatiique campis
 æquioribus demorati, excursionem hostium expectabant.

** Prædā loco
sacro non sol-
lunt.*

CAP. 36.

E X I E R A T iam pridem manus non contemnenda Danorum, quæ ab Holſatis in-
 tercepta, ad interuentionem fuisset delecta, nisi auxilium illis sociæ cohortes in tempore
 attulissent. Riuus erat amborū agminum medius, vno meabilis vado, ad quem cunctis
 hærentibus, primus Abſolon equum adegit tranſmiſitque. Sequuti equites expediti, fo-
 ciis laborantibus tulere suppetias. Sed is erat exitus pugne, ut neque hac neque illa parte
 magnopere victores viderentur. Nam Dani Holſatos cum auxiliariis sepius sustinuerunt,
 ne retro pellerentur: Holſati Danos prohibere, ne (quod cupiebant) progredierentur.
 Sed abeuntibus in naues Danis, patriamque repetentibus, inter auxilia Holſatorum tum
 30 deliberatum est de bello Danis inferendo. Erant autem qui rem absente duce gerebant
 magnates Saxonū, Guncelinus Zwerini comes, & Bernhardus Raceburgenſis. Henricus
 autem Leo dux, in superioribus agens Bauariæ provinciis, Henricum de Orlemundem,
 vicarium pro se, tutorem dedit Adolpho paruulo. Inter ipsos verò quos diximus, quid
 de inferendo bello ageretur, compertumque esset Danos equitatu plurimum valere, na-
 tale bellum instituendum nonnulli putauerunt: quod in eo promptissimis Wandalis
 vterentur. Sed neque hoc tutum videbatur, Danis, nautico populo, in mari conſigere.
 Quod si viribus quas nuper vix sustinuerant, rex ipse cum totius regni sui accederet ro-
 bore, vix ipsi duci Henrico, si adesset, videretur sustinendus. Tum in Slesuicum ductam
 40 duſ videbatur exercitus, ut Iulia euastaretur, quo modo superiliis sepius bellis factum
 esse meminerant. Non est paſſus Bernhardus Raceburgenſis comes, quod regis bene-
 ficio non parum terræ in ea regione possideret. Adiecit autem non facile esse Slesuici
 pulsare portas, quam sexaginta armatorum milia, à rege Danorum tutandam imposita,
 tenuerunt. Henricus quoque, qui tutorio nomine Holſatiam administrabat, nequaquam
 paſſus est, bellum genti, quæ nihil præter pacem & temporum tranquillitatem quaere-
 ret, inferre. Itaque victus sociorum sententiis Guncelinus, treugas per Sunonem con-
 ſtituit ad reditum vsque ducis. Sed ne interim Danorum animi torpescerent, assiduos
 hostes Wandalos Circipanos, bello tum rex petiuit.

*Dani valent
equitatu, Wan-
dali bello na-
uali.*

CAP. 37.

C L A S S E inuectus illi genti rex quum copias exponeret, limosam naſtus est palu-
 dem in conspectu, supernè quidem viridi tectam cespitem, cæterum oneris impatientem:
 50 defecit enim facillimè. Sed *victrix domat omnia virtus*. Equos poſt traxere præeun-
 tem, armis nonnulli detractis, quò onere leuarentur, incesſere. Sic quoque cæno deperſi,
 iam iumentū, iam ſeſſor ſubſedit, iam ductorē suum equus calce protriuit, nūc iumento
 periuſbas, ne mergeretur, eques in hæſit. Miſerum ſpectaculum, & labor infelix. Rarò
 plus laboris in pugna extricatum, quàm tum in tranſeunda palude. Rex ipſe Danorum
 militū humeris incumbens, non armis neque veſtibus grauis tranſiliit. Iam peruenierant

*Difficili limo
ſe paludem trā-
ſiuit.*

in solidam, stupentibus Wandalis, terram: nam inuium semper ab incolis hoc iter est habitum. Progressi vident oppidum in lacu nauigabili, solo ponte aditum præbente: sed illum præfectus vrbi Othmarus, stagnante in sublime opere vrba, vt soli supernè palam eungerent. Dani his adminiculis pontem alium superimponere aggressi, vimina multa concessere: quum interim oppidani, lignea de turri instantes operi, Danos proturbant: sed obiectis clypeis, reiectisque telis, labore indefessi imminēbāt. Abfolon interim cum expeditis militibus prædatum exhibat. Othmarus vrbi præfectus, videns opus crescere aduersus oppidum, scapha traiecit ad regem, supplicationes pacis intentans: sed illas ita temperabat conditionibus, prout prospera aut aduersa suis in pugna vidit prouenire. Rex vbi tergiuersantem deprehendit, auersas habuit aures. Miles quoque Danicus vbi de pace agi comperit, remissius segniusque pugnabat: & iam aspirante in noctem vespere, cepit rex ad preces Othmari aurem inclinare, ne cum rubore aut obsidione solueret, aut oppugnationem intermitteret. Reuersus cum præda Abfolon, quum de pace apud regem fieri verbum intellexit, seuocat paulisper interpretem: regi que iubet seueriores interpretationem de verbis Wandali obtendere, ne ad pacem inclinaret. Interim oppugnatoribus ipse accedit, hortatus vt perseveret. Erat tantus in militibus capiendi oppidi feruor animi, vt armati tranarent ad hostes, ponte nouo pro multitudine pugnantium in eo subsidente. Abfolon cū paucis destituitur ipsis sub mœnibus. Qui nandi peritiam habuere, se suosque extraxere de periculo. Iam sub mœnibus pugnabatur. Falce demissa supernè Wandali Danorum scuta, de turri lignea retinaculis cæcis, cadere fecerunt cetera cibus. Sed perucit pertinax Danorū instantia, vt oppidū caperetur. Incola, quia scaphæ nullæ erant, doliis se immiscere cū paruulis & vxoribus, vt elaberetur: sed facile retroacti Danis victoribus fuisse ludibrio. Oppido direpto atque in ceno, ad vnum omnes trucidantur mares: Othmaro tanquam pacis legato, vix ipse rex pepercit, magis suæ famæ quam illius consulens merito, qui non synceram agebat legationem.

CAP. 38.

Saxoni erga Danis fusi.

D v x interea Saxonie Henricus, à Bauaria reuersus, ad Eydoram regi colloquutus occurrit: sed iam indignatione in regem concepta, propter innouata per eius absentiam, pontem transire, regemque (vt prius consueuerat) honore præuenire detrectauit. Rex dignatione humanior quam fastu sublimior, illi occurrit. Nam dux euitauit, ne superiorem regem verbo aut nutu fateretur. Ibi inuicem exposulantes quæ acciderant, rebusque colloquio vtcunq; firmatis, pacificè discessere. Abfolon interea præternauigans in Zelandia littora calculis frequentia, lapides in nauim iussit comportari, nouo præsidio, quod in Zelandia ad portum mercatorum crexerat, prospiciens. Nam telorum hoc genus tum non vile est habitum: iacula vocant diui Stephani. Inde quum eo loci in balneis ageret, audiuit cuiusdam nauis velut piraticæ, ab oriente venientis, inter socios fieri mentionem. Intermissio, ad quod venerat, lauandi studio, vestem iniicit, tubicinem canere iubet, vt remiges nauigio, quod promptum stabat, in anchora aptarentur. Duas è vestigio naues perarmat: ille velo in sua, alterius verò magister remigiis utebatur. Piratæ venientes conspicientes, velo deiecto in obliquum, quò Abfolonem ventus ire non sineret, remigio flexere cursum. Sed ille inuictus comes illos insequitur, telis incessens. Illi mutato consilio, quem declinare non poterant excipiunt, quò latus nauigij sui hosti obiectum altius muri specie obtenderent. Sed expugnati, ex his nonnulli, ne caperentur, mare insilierunt: alij præcis caputibus capti interiore: quæ interim figebantur in palos ad nouum Abfolonis oppidum, terrorem piratis allatura. Interim verò Wandali, memores vastitatis quam rex nuper intulit patriæ, in Daniam crebris se incursionibus vindicauere. Rex verò Waldemar, cum cæteris tum recentis iniuriæ futuris vindex, quòd Wandali Pomerani nuper nauim interceptissent, quæ regia munera ab eius focero missa portabat: misit tamen rex primùm in eam nauim cum rebus recuperandam, ad principes Pomeraniæ oratorem, qui præter cōtemptum & irrisionem nihil reportabat, hostilia omnia illos sentire in Danos, nihil pacati. Rex autem commo- nito primùm duce Saxonie Henrico, vt ex federe concurrat, ipse totis regni sui viribus à mari, & dux à terra incubuere.

CAP. 39.

Julini oppidi excidium.

R e x expedita iterum classe Zuenam ingressus fluuium, ducibus Rugianis, Iulinum oppidum, non satis à pristinis cladibus respirans, capium direptumque incendit: ex quo die nunquam rediit ad pristinum florem, quòd iam à Saxonibus nouè ciuitatis ex locotore fir-

tore firmarentur: præsertim Lubica in solo Wandalico, magnis incrementis, Wandaliz veteres vrbes cepit obscurare. Interim dux Demynum obsidens, riuum qui vrberem fecit inexpugnabilem, castris suis oppositum, cepit aliorum deriuare: sed ea opera incassum fuit. Quo enim extenuare molitur munitionem, inde magis firmauit. Igitur frustrato labore dux oppugnationem omisit: sed fortuna quod hostis nō poterat, peregit. Nā suapte incendio vndecunq; coorto, vrbs pene tota conflagrauit. Henricus verō dux omisso Wandalico bello, ad hlia properauit, quod audisset Vdalricū Halberstadensem episcopū (quem ipse propulisset in suam redisse terram) hostilia omnia in se commoliri. Faucibus episcopo principes Saxoniz, Henrico auersi. Interim pactis apud Wandalos pro temporis cōditione rebus, eō se conuertit. Dissimilis per idem tempus regis fortuna. Nam ille vrberem Cosconam oppugnans, igne immisso pene consumpsit. Incolæ dilapsi in vicinū nemus paludibus oblitum, omne pecus & omne m suppellectilem eō deduxere. Captiuum quendā, cum fratre & coniuge ac liberis interceptum, adegere minis pollicitationibusq; vt ad paludem, in qua incolę delitescant, eos perducant. Promittit operā, fratrem illis permittens ducem, nauigio illuc ituris. Rex agmen terre stre, agmen ducit Absolon fluuiale: cuius ductor spontaneo (vt cernebatur) errore defleātes, diu illos ludificauit. Cōperta tergiversatione gladio caput eius demerunt, vt vel sic ab errore redeat in viam. Palus minoribus tantū nauigiis adiri potuit, quorum Absolon Zelandensium manu prædā omnem abegit, in vniuersum tamen exercitum partiendam: quæ res non nihil illi apud suos peperit inuidiæ. Egressis paludem quidā ex remigibus iugulandū clamabat ductorem, qui illis pridem illulisset, & per risum collo eius funem cōiecit. Ille verū arbitratus supplicium, præuenire cōstituit. Nam simulatione hauriendæ aquæ se aquis immergit, incertum dolo an metu. Semel ac iterū emerit, funem manu tenens: nouissimē tamen suffocatus apparuit. Tanta autem pecorū vis coacta est, vt pastorum opera Dani indigerent. Nā tanta erat vastitas ab incendio, vt ne hirundines domicilia reperirent, sed in malis nauium antennisq; nidificarent. Inde rex ducis Saxoniz colloquio iterū fruaturus, superiora conscendit provinciæ, amnis diuisus a duce. Caminum vrberem petit, vicina depopulatus: tantumq; pecoris abegit, vt duobus mensibus alimenta inde præberet legionibus. Vbi intellexit rex abiisse ducem, regressus Wolgastū est. Præfectus inerat oppido Zulister, qui extrema pontis parte descēta hostibus aditum curauit adimere: sed pertinax virtus nihil linquit intentatum. Nam manibus sociorum Dani milites subleuati adrepere nonnulli, in ipso ponte prælium conferentes: vbi vnus Absolonis armigeri conspicua pugna fuit. Interceptus ab hostibus videbatur, tamen pugnas elabuit. Gladij sui longitudine impeditus a cursu præceps labitur, illic lanceis multis petitur: sed meliore fortunæ quā suo clypeo regitur. Genibus nixus, crura petit proximorum, donec assurgens, a superuenientibus sociis iuuaretur, rediretq; ad suos incolumis. Seruata est tum vrbs, ne caperetur ab hostibus.

Demynum incendio flagrat

Absolon episcopus ingens prædā potitur.

CAP. 40.

Wolgastū amplitur.

Anna Dana rum clas in Wandalos.

WOLGASTENSES autem vrbis suæ angustias perosi, moenia prolatauere, deuolutaq; saxa immisere fluentis, vt nauali obsidione premi nō possent: quæ res illis subsidio erat & salutis in proxima Danorum expeditione. Nam rex imperium declinans Panim fluuium, ad Zuenum nauigio cōtendit. Iulium oppidum superioribus expeditionibus euastatum, nunc tamen denuo cœptum habitari, quum illis munitionibus nondum firmatum esset, vt tolerandæ obsidioni sufficeret. Ciues ad famam nouæ ex Dania clasfis populariter emigrantes, Caminū contenderunt: ibiq; firmatis sedibus obsidionē tolerare cōstituerunt. Sed rex ad Osnā vrberem cōtendit, populationi potius agrorum quā vrbi tardæ obsidioni insitens. Ostendit tamen Osnæ vrbi apparatū obsidionis, si forte ea re territi ciues deditionis facerent mentionem. Sed ciuibz ea re nihil motis, reduxit exercitū, aliam sequentis anni meditatū expeditionē. Iam enim rex ille in eam venerat cōsuetudinem, vt annuā in Wandalos armaret classem, vel quod illi ab excursionibus solitis sibi non temperaret, vel quod suos in regno desidentes, ad tumultū & ciuilia mala promptos intelligeret, externis maluit bellis implicari. Quanta temporū mutatio! Erat ea natio Danorū terrori aliquādo vniuersis: Britannia occupauit, Gallias expilauit, Germaniæ littora est populata, Phrisiis imperabat, Saxones aliquando ad iuga coegit. Nunc ab vna gente Wandalorum ita fatigatur, vt pares pene vires & aliquando superiores ostendere Wandalia videatur. Nec mitum in Danis debet videri tantam esse mutatio-

nem, quando in Græcis & Romanis eandem, si non maiorem, conspiciamus rerum conuersionē. Rex fedulus Wandalis imminēbat: sed neq; Wandolorū peruijil cura dormitabat, patriæ iura tueri, assiduū Danis hostem agere. Vetus enim & pene innatum erat odium duarum mari diremptarum nationum, cōmunis vtrique mare palēstra, primū de præda, inde etiam de gloria certatium. Et (si quid credimus Helmoldo) voluptati suæ dabant Wandali Danis cōferre manus. Sed tamen ea gentis pertinacia Wandalicę hoc effecit, vt primū ad inopiam redactis omnibus, deinde vastatis oppidis & exhaustis, consumptisq; terrę cultoribus, per crebra bella alienigenis terra impleteretur, & ad Saxo num iura nouæ ciuitates instructę, veteres desolatę, antiquum Wandolorum nomen pene aboleuerit, & in contemptum ignominiamq; detorserint minores.

CAP. 41.

CONSENTANEVM est huic operi inferere memorabilia vtriusq; ordinis in hac Wandalia nostra. Quum enim varia fortuna maritimi Wandali (præsertim orientales) Danorū regi conflictarent, interim Wagria, pars Wandalię occidua, sub Holsatorum gubernaculo debuit conuiescere: furtim tamen maria tentauit. Terrę autem præfuit Henricus de Orlemunde comes, tutor Adolphi paruuli, sed continuò per annos, pro ætate succrescentis. Episcopatū tunc Lubicensē post Geroldū germanus eius Conradus administrabat, diu extra ducis gratiam cū archiepiscopo Bremensi agens. Nouissimē tamen illi reconciliatus, longam cum illo peregrinationem terrę sanctę iniit, anno

1172.

LXXII. post centum mille: in qua defecit moriens, tumulatus in Tyro. Quum autem dux felicitē in suā euerfus est, adeunt cū Lubicenses canonici, pastorem eius nutu depolscentes. Sciscitatus eorū inclinationem, audiuit quia Hēricum sancti Egidij in Brunswico deposcerent abbatē, eiusdē peregrinationis comitem, incomparabili literatura virum, Brabantinum genere: qui insignis eminebat in conspectu Constantinopolitani

Græcorum cū
Latinis de Spi
ritu sancto
disputium.

Imperatoris & sui præsentia ducis, quum inter Græcos & Latinos de processione Spiritus sancti disputaret, atq; obtineret, etiam Græcorum testimonio doctorum, illū à Patre Filioq; procedere. Diu deliberans dux ait, Virum nobis commendatissimum, & consiliis nostris opportunum deposcitis: cuius absentiam de Brunswico non æquē ferimus: tamen quia ecclesię vestrę profectum diligimus, si ipse annuat, permittimus. Profecti Brunswicum, in conspectu fratrum sancti Egidij, astantibus vicinorum abbatibus monasteriorum atque præpositis, literas electionis & ducalis consensus exhibuerunt: quibus lectis, fratres quidem variē affecti, patris prouectioni congratulati, suam defectionē

Episcopus crea
tus prouincia
suscipit.

complorabant: ipsum intuebantur, quid sentiret, quid ve loqueretur. Ille, vt erat singulari prudētia, defixo diu in terram vultu, inde suspiciens, Magnum est, inquit, fratres, patres & domini, ad quod me vocatis, nihil ego in me tanta vestra de me expectatione dignum agnosco: quale sit onus video in Dominica vinea laborantibus præsidere. Quia tamen non tam ad honorem quàm laborem, non tam sublimiora quàm onerosiora deuocor, præsumens diuinę voluntatis in vobis operari beneplacitum, ecce pareo. Perductus est autem Lubicam, & cōsecratus à Walone Halberstadenſi, Bernone Magnopolenſi, & Euermodo Racesburgenſi, episcopis. Humilitas non extincta, sed in episcopatu est adaucta. Nam quum multis à Domino præditus fuerit donis spiritualibus, specialius tamen in eo effulsit scientia literalis cum facundia sermonis. Et quum his pleriq; euanescentes in cogitationibus suis, magis ad arrogantiam vtantur quàm ad ædificationem, ipse in eadē humilitate permanſit, semper deuotus Deo & gloriosissimæ eius genitrici, in ieiuniis, vigiliis, abstinentiis, orationibusq;, in elemosynarum largitate: in prædicatione autem diuini verbi ita singulari quadam prærogatiua fulgebat, vt nemo tam faxeum petus haberet, qui non ad eius cordatissima verba compungeretur, vel etiam ad lachrymas impelleretur. Nam profundissima Scripturarum ita planissimis verbis exponendo dilucidabat, vt occultat eorum similitudinem de internis visceribus elicis, omnes dulcissimo pane verbo Dei reficeret, vt gaudium omni populo non modicum mellita eius faceret doctrina. Transibat Turingiam, & in monasterio dominarum pausaturus, accepit hospitium. Ipsa meridie, quum in vesperum sequens aduenteret, quædam ex dominabus (quæ post in abbatiſſam alterius est assumpta loci) dū meridiano sopore quieuit, vidit per quietem in medio fororum episcopum, cui illæ canerent, Verē felicē præfulem, verē fidei doctorem: & inter hæc astare quendam ætate venerabilem virū, qui per fenestram, vnde sacra sumitur cōmunio, dominabus loquens ait, Accipite venientem

Monialis per
quietem vidit
episcopum ven
ientem.

tem pontificem, cui canticum solenne iam in visione decantastis. Hæc vidit: & expectata, quum sacrum nonarū officium expleretur, narrauit sororibus visionem. Nec longum tempus in medio, venit qui pro aduena pōtifice deposceret hospitium. Recordata visionis incunctanter annuunt, postulantes vt exhortationis verbo illas adoriri dignaretur. Nihil ille moratus, incipit, *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*: multa de castitatis, multa de religionis laude introducens: quæ tali compunctione afficeret vniuersas, vt verè felicem præfulem, veræ fidei doctorem (quod vna viderat) omnes testificarentur. Hic est ille qui cum Henrico duce primum posuit lapidem maioris ecclesiæ Lubicensis (quæ etiam nunc extat) in honorem sancti Iohannis Baptiste ac diui Nicolai: nam illa vetus in arena, opus erat Geroldi. Henricus autem dux & huic & Raceburgensi ecclesiis instruendis aliquandiu institit: sed inciderunt statim tempora, vt omnis illi tum Saxonia insurrexit. Sequuta sunt grauiora tempora, quibus Ro. Imperium suis viribus in eum abuteretur. Primam quidem grauem tumultuationem placauit Imperator: altera verò durauit ad Imperatoris mortem. Sed ea in Saxonia nostra legūtur. Iste verò pontifex in vrbe Lubica diui Benedicti sui ordinis erexit monasterium viro- rum, eo nimirum anno quo pax integraretur inter sacerdotum & regnum, papam & Imperatorem, hoc est post mille centum LXXV I I. Proque tenui rerum suarum facultate idem dotauit monasterium, vbi etiam sepultus expectat nouissimam tubam.

*Henricus dux
apostatis offi-
cio bello orro
mouetur.*

1177.

20. EVERMODVS Raceburgensis pontifex eo etiam tempore vitam finiuit in terris, sed viuit in Christo: quia religiosam vitam ducēs in sanctitate & iustitia, vsque in finem vitæ perdurauit, tantæ proculdubio apud Deum & homines æstimationis, vt etiam per viuentem Deus virtutes multas faceret. Henricus Raceburgēsis comes captos tenebat Phrisios, multis sæpe tormētis expositos. Interuenit pro eis episcopus, vt laxarentur: nihil profecit. Dies erat solennis Paschæ, quum capiti in catenis sub custodia astarent in ecclesia. Circuissis pontifex omnes fideles aquæ infudit aspersione: videns captiuos, miseratus in eos intendit: & aspergens catenā, dixit, Dominus soluit compeditos. Mox illa dissiluit: illi silentes abierunt. In virtutis testimonium catena seruabatur. In Thietmaria magnus erat archipræsul Hartwicus: solēnia missarum peregit Euermodus. Accidit sub diuino officio, vt homicidium fieret: quod in celebri conuentu populi non insolitum habet illa terra. Episcopus inter missarum solēnia populum de euangelio erudiens, inter alia de diuino præcepto charitatis inseruit, admonens, vt quoniam in oratione Dominica postulamus dimitti nobis, quomodo & nos dimitimus. Conuersus in illum ad quem occisi proxima pertinebat iniuria, orabat vt culpam dimitteret occisori. Vbi ille non mouetur, descendit ambone pontifex, & sacris reliquiis in manu gestatis procidit ad pedes eius, orans veniam occisori. Ille per Deum, & quicquid est sanctum iurat, nunquam se dimissurum. Exurgit pontifex, & contemnenti benedictionem, alapam durissimè inflixit. Quis non tum putauerit hominem insanitum? Certe manibus statim complosis, annuit episcopo, veniam tribuit. Quod soluitur factum quis non videt? per alapam enim vir sanctus dæmonem, qui cor eius tenebat astrictum, effugauit. Successor illi in ecclesia illa Isfridus, præpositus in Lerichow regularium, non canonicorum sed monachorum ritu viuens in præpositura (hoc est, nulli seueritate vitæ cedens, nulla vtens relaxatione) durissimè sibi imperabat, vir vtique singularis, quem tamen & intestina & forensia mala pertentantur. Nam qui sub eo præposituram agebat, ad pontificatum aspirans, multis malis virum lacerastiuit. Et comes Bernhardus inquietū esse voluit, quod Henrici ducis familiaritatem nollet deferere. Deposito quoque Henrico, quum Bernhardus, antea comes de Anehold, ad ducatum peruenisset, hominum ab episcopo deposcebat. Pontifex renisus aiebat, Henrico quidem, qui omnia contulisset ecclesiis, meritis suo tempore (velut patrono) impensos honores, longè aliorū esse aliam rationem. Tulit illi dux omnes ecclesiæ decimationes: ille non intuebatur. Homines ecclesiæ vinxit, & emunxit pecunia. Episcopus causam ecclesiæ Deo commendauit, omnia sustinens, priusquam ecclesiæ nouam induceret seruitutem.

CAP. 42.

*Euermodi episcopi
virtutes
& miracula.*

*sprenenti be-
nedictionem
episcopo pu-
blice dat ala-
pam.*

ALBERTI KRANTZII

WANDALIÆ LIB. VI.

CAP. I.

Iv nos tenuit nota regio, commemorâtes domestica & propinqua, in quibus copiosiores sunt annales, quæ externis rebus parum tribuunt. Verùm Wandaliæ res commemorare profectum, non decet Bohemos, Polonos, Russos, Dalmatas, & iam Bulgaros, tacitum præterire: de quibus singulis magni codices scriberentur, si quis vetustatis adiumenta teneret. Sed quoniam de his parum compertum tene-

mus, debet quisque patriæ suæ, Russus, Polonus, Dalmata, Bulgarus, ut collectis antiquitatibus res proferat in medium, edatque legenda sua, qui cupidè requirit aliena. De Bulgaris autem hæcenus nihil à nobis commemoratum est, quòd huius gentis portionem esse nemo commemorat: esse autem ostendit evidentissimum nationis signum, eadem quæ cæteris est lingua, certis proprietatibus (ut sic) per tractus regionum variata. Ea verò pars gentis vnde cunq; demigrans, venit in Thraciam, Mœciamque aliquot annis posteaquam congenitales eius Dalmatiam, Croatiam Histriamq; occupassent: factiq; sunt Christianismo limitanei milites, aduersus infestissimam nominis Christiano Turcorum gèrem, eo tempore quo 11. Ludouicus Lotharii filius, Ro. tenebat Imperium, circa annum Christi DCCCX. diuq; insequuti sunt ritus Ro. ecclesiæ, quum à summis pontificibus sciscitarentur de quo in ritibus nostris dubitauere, illisque pontifices rescripserunt. In quibus Nicolaus papa 1. singulare præstitit diligentia: nam ex eius rescriptis multa sunt inserta corpori Decretorū, per Gratianum: quod monstrat infcriptio, quæ in hunc modū est, *Nicolaus papa ad consulta Bulgarorum*. Tantumq; profecit in gente, ut pullo Photino hæretico (qui se illi genti insinuarat) veri fieret catholici: ita ut rex gentis tradito regno maiori ex filiis, monachalè habitū acceperit. Verum quum accepisset illū recidere ad paganismū, resumpsit regnū, & eiectio excolatoq; maiori filio, minorem ad sceptrā repoluit, ipseque rediit in monasterium. Quo etiam tempore Zweropylus Dalmatarum in eanatione rex, Christo credidit cum gente sua. Verum quum Imperatoribus orientis de multis communicarent (propter locorum confinia) ceperunt in ritus Græcorum degenerare: in quibus permanent vsque in hodiernum. Multis sæpe bellis suppetias tulere ceteris aduersus Saracenos, aduersus etiam Turcos, Iustinianum 11. Imperio eiectum, armis illi suis restituerunt.

CAP. 2.

Blondi verba de Bulgaris.

SED vt certis agamus authoribus de Bulgaris Wandalarum congenitilibus, Blondi ponenda sunt verba, Tenebat orientis Imperiū Cōstantij filius, & in Ro. pontificatu erat Adeodatus, circa annū Christi D.C. quū Bulgari, noua gens, Thraciā inuaderent, quū Imperator iam diu Saracenis cōstitutus pacem cum illis faceret, tributa pollicētibus. Accidit, inquit Blondus, pax illa opportuna, quòd Bulgari post parū Thraciam inuaserunt. Fuerunt verò non ex illis quos aliquoties suprà Danubij accolā fuisse ostendimus, sed noua eius gentis examina, quæ Scythiæ finibus tunc primū egressa (rectius dices Blonde Sarmatia, sunt enim Europæi) constituerunt in Romanorum prouinciis sedes capere. Congressus illis Imperator inter Pannoniam & Mœciam superiorem, insignem accepit eladem: quumq; potius fugeret quàm pedem referret, paci ab illis oblata cupientissimus acquieuit. Satis namque Bulgari supraque est visum, feracissimi agri prouincias Danubio continentes, Romani principis autoritate, per ista secum fœdera habitare. Cessitque ei genti non modò prius barbaræ & effrætæ, verum omni Europæ fausta felixque modestia, qua Bulgari tunc sunt vli, quòd habitam eo ex fœdere de Romanis prouinciā, hæcenus annos septingentos & suprà possident: vbi tanquam limitanei milites excubitoresque Christianorum, aduersus ceteram barbariem permanserunt. Deinde ad tempora Iustiniani 11. qui patri suo Constantino successit in Imperio, hæc de Bulgaris infert, Generalem, inquit, omnium prouinciarum pacem primum omnium rupit Imperator Iustinianus: qui fœdera violans cum Saracenis ista, eos apud Mesopotamiam & in Perside maximis affecit incommodis. Illi verò reparatis viribus irruentes, Imperatorem cum exercitu omni Mesopotamia expulerunt: & multo plura tunc Iustinianus cæde in exercitu damna accepit à barbaris, quam intulerat.

Alim Blondi locum.

intulerat. Redintegrata tamē est pax, secundū quam nouo fœdere firmatā, fregit Imperator inconstans aliā pacē, à genitore Constantino cū Bulgaris constitutā. Duxit namq; in illos improuisus, quibus (vt erant imparati) nullo in loco resistentibus, cædibus Imperator & incendiis per vniuersam Bulgariā debacchatus est. Illi verò cōspicati Iustinianū furentem, nulla ratione bellicæ disciplinæ duci, & exercitū sine ordine palantem dimittere, retro ad superiora Mœtiæ Thracumq; cōfinia confugerunt: qui magnā in manum coacti, nihil per multos dies aliud annisi sunt, quā vt suis incōdita etiā mulierum puerorumq; turba in vnū coactis locum, vrbes oppidaq; furenti Imperatoris exercitui diripienda permitterent. Exinde animis post tantā cōsternationem resumptis, saltus cæterosq; meatus, per quos Iustinianus in Thraciā & Constantinopolim redeundum erat, obice multo & additis stationibus muniunt. Quæ postquam audiuit imprudens Imperator, ad Bulgaros mittens, ea conditione pacem reditūq; impetravit, vt captiuis rebusq; omnibus quas diripuerat omiſsis, abiens, pacem precariō concessā iureiurando confirmaret, & sui exercitus primarios, sacramento adaſtos permitteret cōfirmare.

*Iustinianus
pax violata
Bulgaros a-
dortus, pacem
tandem peti.*

N E C longum tempus in medio, quū Iustinianus Imperio deturbatus exulabat, confugiensq; ad Bauarorum regem anno ibi integro delituit: & filia eius accepta coniuge, reduci per illum sperauit. Sed Absimarus, qui Imperium occupauit, secretis apud Bauarum egit nunciis, vt accepta pecunia proderet illum & hospitem & generum in manus hostiles. Quod quum reſciſſet Iustinianus, fugiens Trebellio se regi Bulgarorū coniunxit: & Trebellius susceptam adueniē curam ex fide gerens, illum per arma reduxit in patriam. Sed vſus est Iustinianus in Trebelliū regem maxima prorsus ingratitudine. Nam ortis inter Thracas & Bulgaros (vt fit) de finibus contentionibus, Bulgariam cum exercitu est ingressus. Et tamen Trebellius armis tumultuariē raptimq; correptis occurrēs, illum repulit, & maximo affecit incommodo. Nec aliqua in re exilij & periculorū, quæ pro illo subiit memor, ferociam asperitatemq; morum (qua primis Imperij temporibus erat vſus) deposuisse videtur: præterquam quod Romanū pontificem fouens, quātum debuit veneratus est. Aliquot deinde annis interpositis satis Bulgari quieuerē vsq; ad tempora Imperatoris Constantini, & qui hostis esset imaginum, contemporaneus Karolo magno. Quum rex Bulgarorum Thelesius Thraciam est populatus: quem Cōstantinus repulsum magna copiarum parte spoliavit. Iſque Thelesius in patriam de fuga reuerſus, à suis ob rem male gestam interfectus est. Ei surrogatus in regem Sabinus, Constantinum Imperatorem placare, & sibi fœdere atque amicitia cōiungere cupiens, illi in imaginum depositione cœpit consentire. Quod adeo moleſtē tulerunt Bulgari, vt nouum regem interficere sint annisi: sed is fuga prolapsus, Constantinopolim se recepit. Creatusque est à Bulgaris rex nomine Pagianus. Idem Constantinus cum Leone filio, eo ferme tempore quo Karolus Saxones domuit, Bulgaris bellum induxit. Cui bello pax à Bulgaris petita, præter eorum spem breui attulit finem. Constantinus enim post inchoatum hoc bellum, se morbo implicari sentiens, concedendæ paci se facilem præbuit: & Bulgari (quibus esset eius inhumanitas notissima) postquam eum intellexerunt morbi necessitate, quod à suis abhorrebat moribus, tanta vſum facilitate, bellum magnis conatibus resumpserunt. Constantinus autem, quem morbus (eo lentior quo diuturnior perniciosiorq; futurus) nondum strauerat, exercitu parato magnam in illis temere furentibus edidit stragem. Triumphanſque Constantinopolim reuerſus, elephantis morbo grauari cœpit: ex quo aduſti spumantiſque sanguinis vitio, putrida caro, neruos ossaq; deſtituens, illum vbique vlceratum, ad crudeliſſimum & ſua omni vita digniſſimum perduxit interitum.

CAP. 3.

*Iustinianus
Imperio detur-
batur.*

*Erga Bulgaros
qui cum
reſiſterunt,
ingratus.*

*Constantinus
Imper. hostis
imaginum.*

*Constantino-
pol. imperato-
ri aduerſus
Bulgaros bel-
lum.*

M I C H A Æ L Imperator Constantinopolitanus bello Bulgaros agitabat: in quos aliquandiu inferiores dum insolentius vitur victoria, apud Adrianopolim victus fugatusq; non magis copias quā animos amiſit. Namq; Constantinopolim ex fuga reuerſus, siue quia occidi à populo timuerit, siue quia adeo altum in cor mœſtitia descendit, Imperio se abdicauit. Crunus interim Bulgarorum rex, Adrianopoli potius, & victoria de Michæle parata audaciſſimē vſus, ip Constantinopolim arma vertit: & caſtris ad portas vrbs firmatis oſtēntationem attentare præſumpſit. Leo autem ſuffectus Imperator, cum populo militibſque erumpens, & repulit audaces Bulgaros, & Cruno fortē congreſſus, illum interfecit. Ludouicus Karoli filius iam præerat Imperio: qui Bul-

CAP. 4.

*Ludouicus I.
Imp. in Bulga-
ros.*

Mm ij

garos post petitam impetratamque pacem Pannoniarum limites ingrediaufos, sola mittendi in eos exercitus ostentatione à motibus fecit abstinere: & petitam iteratò pacem per Baldricum & Gerhardum comites Interranorum (qui sunt Dalmatiae populi) concessit. Eam verò pacem, vix dum istis foederibus constitutam, Bulgari rumpentes, nauigiū ingens per Danubium, in Draui fluiui ostia perduxerunt. Maior interim difficiliorque expeditio Imperatoris, patrem & filium distinebat. Nam Aido quoniam perfidus, quem Ludouicus regendae Aquitaniae praefecerat, Anso nam urbem dolo captam diruit. In illum versus Imperator, Bulgaros reliquit. Paulo dein de post Bulgari, quum longo prius tempore schismatici fuissent, catholicae fidei dogmata acceperunt: eorumque rex (quod diximus) regno relicto & filiis, effectus monachus: & Zueropylus Dalmatiae rex, subditaque illi gens Wandalorum (quam nunc Sclauorum vocant, & quam à Bohemis Germanis originem habuisse etiam Blondus ostenderat) tunc primum ad fidem Christiani sunt conuersi. Facta autem est per id tempus regni Dalmatiae diuisio: cuius membrorum nomina aetate etiam nostra in vsu sunt. Siquidem vetusti nominis Dalmatia, Graeciae origo prima, ab oriente Macedoniam, ab occasu Histriam, à meridie pelagus Adriaticum, à septentrione Pannoniam habuit. Noua autem diuisione à campis Dalmatiae, hinc Histriam vsque, Croatiam albam, inde à dictis campis Dyrrhachium vsque, Croatiam rubram: & versus montana, à flumine Drino, trans flumen ipsam Macedoniam vsque, Rasciam, & citra flumen Bosnam vocauere. Seruat tamen aetatis nostrae consuetudo, ut ea omnis Dalmatia quondam, in mare superum vergens, Dalmatia: & quicquid eiusdem montis mediterraneaque fuere, Croatia nominetur: Rasciaque & Bosna, pro regni Croatiae regionibus habeantur.

Dalmatia diuisio & nomina.

CAP. 5.

Vngari, Scythia, non Germaniam, Germaniam vocant.

VNGARI verò gens Scythica, cuius nulla sunt in Germania (quo modo Hunorum & Wandalorum) expressa vestigia, natio moribus & lingua discrepans omnibus in Germania gentibus, tunc primum per Arnulphum Imperatorem apertis claustris, quum illos vocaret in societatem belli aduersus regem Morauorum, immittitur: quod & supra suo loco, & in Saxonia diximus. Ea gens Vngarorum noua, primum euasata Germania, versa in Graeciam Macedoniamque, multas eorum ciuitates sibi tributa pendere coegerunt: prateritque populati Bulgarorum agros, & ipsis Bulgaris praelio congregi ausis, magna pariteris occisione, eos sibi fecere tributarios. Magna tum vis Vngarorum, insuperabilis potentia. Bisque terque Italiam agmine ingressi, victoriam reportant à Saracenis, à Burgundionibus: & quum diu incertis sedibus essent diuagati, in Pannoniis confederunt. Ibi rege creato, temporibus Henrici I. Imperatoris (cuius qui primus per electionem electorum principum est assumptus) ad Christianissimum peruenerunt: quum Henricus illi Imperator germanam sororem Gislam coniugem daret. Cuius foeminae instantia singulari, rex baptizatus, Stephani nomen accepit in sacro fonte: adeoque profecit in Christi religione, ut viuens & mortuus claret miraculis, perindeque relatus in ceterum sanctorum. Nec minoris erat virtutis filius eius Emericus: qui tamen parum regnauerit, illa tamen fuit integritate ac sanctitate morum, ut & ipse mortuus in catalogum sanctorum ascriberetur. Successit Ladislaus, tertius in regno Christianus rex, & ipse sanctitatis eximia, sanctorum in ecclesia numero deputatus est. Huius autem gentis praecleara facinora prosequi, non est nostrae professionis, quod satis aliis magnam suscepimus prouinciam, gentem Wandalorum latissimam è tenebris educere. Cuius portio (ut diximus) Bulgari, quum à nobis attingeretur, nos induxit in mentionem Vngarorum. Nulla me tamen tenet dissidentia, superesse hodie & in Bulgaris, & Vngaris, & Bohemis, & Polonis, qui sua quique gente admonitis, praecleara antiquitatum monumenta reuocent in lucem. Ea quoniam perexilia ad nos vsque hodie peruenerunt, breuius quam vellemus cogunt transire illustrium nationum praecleara facinora.

CAP. 6.

Ex Bohemia Bulgari & Dalmatiae.

BOHEMIA multarum iure gentium, quae diuisis temporibus (iunctis sibi vicinis de Morauia deque Slesia cogentibus) Dalmatiam & Bulgariam impleuit suae gentis hominibus, à nobis in mentionem reuocanda est, sub hoc tempore Friderici I. quod nunc est in manibus. Nam quum saepe alias illa prouincia consisteret Romanis Imperatoribus, dedit manus Ludouico Germaniae regi, Ludouici Imperatoris filio: victa etiam ab Arnulpho Imperatore, tributa pependit. Tum ab Ottone Magno parere iussa, saepe retraxit colla iugo. Henricus quoque I. gentē parere coegit: & I. I. I. deinde Henricus (quod suo lo-

fuo loco diximus) coronam reddidit contemporaneo regi Vratiflauo, antè quidè à patribus sæpe promerita & acceptam, sed à sequentibus non dignatà suscipere, quòd perinde superiori regem aut Imperatorem agnoscere dicerentur. Igitur multi regis nomine & dignitate temperantes, satis habuere duces dici Bohemorù. Verùm Vladislaus, quarto loco natus à nouissimo rege, quò militaret Imperatori Friderico tum Mediolanù oppugnanti, ibiq; operam nauaret præcipuam, Imperator remunerationis loco coronà imposuit, regemque Romani Imperij socium appellauit: & ita auctum dignitate remisit in regnum, deditq; illi quæ ferret insignia in clypeo, rubrum leonem caudæ bifurcatæ, in campo candido: quæ vsq; hodie tenent arma reges Bohemorum. Is pontem Pragæ

Bohemia regni nomen & titulum accipit: quo tamen nonnulli abstin-

- 10 strauit super flumine Muldauia, strenueq; regnù per sua tēpora administrauit. Quumque fato functus ad meliora transisset, quidam ex primoribus procerum ditionem occupauit, abstinensq; regio nomine ducē se appellauit. Sobieslauo viro nomen, qui ausus regis sui filium paternam ditionem detrudere. Sed non sunt passi provinciales per vim partodi incubare Imperio: vix enim quinquennio præfuit, & à provincialibus actus in exilium, legitimo hæredi fecit regni locum. Fridericus is erat, cuius nomen genti alienum, declarat honori Imperatoris datum, vt ex eo vocabulum fortiretur. Sed neque ille diu præfuit: abstinuitq; regio nomine, quòd perinde charioem se proceribus (quo illis dignatione propior esset) futurum sperabat. Cum viuente adhuc & regnante eodem Friderico excepit Conradus, ex proceribus vir nobilissimus: qui Imperatorem toties in
- 20 Italiam mouentem cum expeditis sequutus, quocunque deuocabatur aderat. Sed in agmine & expeditione illa, cum multis nobilibus moriens defecit. Bitislaus exinde accepit Bohemiæ gubernetacula, regio & ipse temperans nomine. Hic binomius erat: nam & Henricus Bitislaus est appellatus: perinde insignis, quòd pontificatum vnà gessit cum ducatu annis quindecim, cælibatum ex more Romano implens in pontificatu: quocirca motus hæredem non reliquit. Wentzelslaus huic frater successit: qui & ipse cum patribus suis regio nomine temperauit, siue quòd parui facerent, siue quòd ab Imperatore, more maiorum non impetrauerit. Wentzelslaus Primislaus, Vladislai secundi regis filius, ditione eiecit, & à Philippo Romanorum rege, Friderici filio (qui in controuersia cum Ottone III. fuit electus, quemque Romana ecclesiæ regi non cognouit) tertio loco coronam regni est adeptus. Huic duo erant filij, Wentzelslaus & Otokarus, quorum primus breui absumptus regnum fratri reliquit. Is alio nomine Primislaus v. Rex magna peregit, quæ infra suo tempore commemorabimus.

Bitislaus Bohemie dux & pontifex.

Bohemia tertio regnum dicitur.

- PRIVS QVAM in nostram Wandaliæ reuertamur, Iustrandæ sunt nobis vicinæ provincie: quæ etsi huius communionis non existant (quod lingua euidentissimo signo demonstrat) non tamen silentio prætereundæ sunt, quòd nobis in conspectu positæ, sine culpa filieri non debebant ab eo qui etiam longinquiora in mentionem adduxit. Sunt autem Prussia, Letuania, Liuania, in quas nostri quotidie mercatores solent commeat. Prussia regio ab oriente habet Letuaniam, à meridie Poloniam, ab aquilone Liuaniam, ab occidua parte Pomeraniā: inclusa pro magna parte Wandalicis provinciis,
- 40 magnum rerum habet commercium cum habitantibus veterem Wandalicis tractus regionem, maritima Germaniæ. Olim sua lingua (quæ etiam in vna parte gentis permanet vsque hodie) à cæteris discreta nationibus, nunc eius pro magna parte oblita, in vrbibus & arcibus tota Theutonica est: nisi quòd (vt dixi) rure interiori pauci prisce linguæ homines manent. Præclaras fouet vrbes ad mare Sarmaticum: quod ab illa parte orientis nomen accepit. Vnde intelligere debemus, authore Ptolemæo, omnem illam vastissimam regionem Europe, ab ea parte maris in orientem, per Prussiam, Liuaniam, Letuaniam, Russiam, Pomeraniam, Poloniam, & nunc Tartariam, vno olim nomine appellatam Sarmatiam, & (vt Græci vocant) Sauomatiam. Sed (vt dicere cœpi) Prussia maritimas vrbes habet Montem regiù, opus præclarum Odinkari regis Bohemiæ (quod suo
- 50 loco dicemus) in quo magni magistri ordinis Theutonicorum nunc sedes est: posteaquam Poloni Mariæ burgum cum magna parte provincie interceperunt. Deinde Elbingen, & omnium nunc locupletissimam Gdanum (Dantiscum vocant, abutentes vocabulo) vrbe in signem, magnù emporium mercatorum: cuius per reliqua mentione crebriorem, vbi opus euenerit, erimus habituri. Intus autè ad mediterranea in ripa Vistulæ fluminis insignis vrbs, Turrea vocant, olim florens, nunc (vt ferunt) magnis decre-

Prussia fuit & celebriora oppida.

Sarmatia, Græci Sauomatia, quod gentes continet.

Cor. Taciti lo-
cus, & fucci-
ni descriptio.

mentis defluens: quod omnis negociatio ad mare positam Gdanum urbem confluit. Huius provincie comeminit Cornelius Tacitus in Germania sua, per hæc verba: Dextro Suzuici maris littore Efluorum gentes alluuntur, quibus ritus habitusq; lingua Britanica propior: matrem deum venerantur, insigni superstitionis formas aprorum gestant. Id pro armis omniq; tutela, securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat: rarus ferri, strepens fustium usus: frumenta ceterosq; fructus patientius quam pro solita Germanorū inertia laborant. Sed & mare scrutantur, ac soli omnium fuccinum (quod ipsi Glesum vocant) inter vada atq; in ipso littore legunt: nec quæ natura quæve ratio gignit, vrbarbaris, quæsitum compertumve diu. Quinctiam inter cetera clementia maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomē, ipsi in nullo usu. Rude legitur, informe per-
fertur, preciumq; mirantes accipiunt. Succum tamen arboris esse intelligas, quia terrena quædam & etiam volucra animalia plerumque interlucent, quæ implicata humori, mox defrescente materia clauduntur. Fecundiora igitur nemora lucosque sicut orientis secretis (ubi thura balsamaque sudantur) ita occidentis insulis terrique inesse crediderim: quæ vicinis solis radiis expressa, liquantia, atque in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in diuersa littora exundant. Si naturam fuccini admoto igne tenes, in modum tædæ accenditur, alitque flammam pinguem & olentem: mox vcin picem refinamq; lentescit. Libuit tam vetus & fidele testimonium doctissimi viri, illius verbis dicere. Arbitror tamen ab illa ætate, gentem esse accolam innouatam. Nam vastam illā Sarmatiam, quam nunc occupauere Tartari, ante illos Huni tenere, gens indigena, te-
Beroso: quæ inde in Pannonias & vicinas provincias commigravit, deletaque est ad internecionem à magno Karolo. Per latissimos autem campos coaluere gentes, quæ moribus & lingua diuersæ, nunc in angustum ad mare Sarmaticum, coarctatæ habitant: inter quos & Prussos deputandos putavi, cum cæteris per Liouiam sparsis gentibus, vt in ea dicemus. Nunc verò ad mediterranea introfusus pulsi Prussi, agros paucos in seruitute colunt: maritima Theutones omnia tenent. Imperat autem ordo Theutonicorum fratrum: qui vnde originem acceperint, in Saxonia nostra diximus, & vbi memoria incidit, quod ad rem pertinebit, non præteribimus. Olim quidem Prussia tota parebat ordini memorato: nouissimo autem bello, quod memoria nostra gessum est, pro magna parte cecidit volens in ius regis Poloniæ. Hæc tam pauca dixisse contenti super hac
gente, cætera suo seruamus tempori.

Prussi nō sunt
nūc gentes.

CAP. 8.

Lituania sit-
tus, lingua,
mores & ur-
bis.

Tartarorum
mores.

LET VANIA post eam magna provincia, Polonos à meridie, & Russos ab oriente, Liouiam ab aquilone, & occidua quadam parte habet: cui Prussia ab ea regione coniungitur. Paucos ante annos, aurore memoria, primum in ius Christianæ religionis concessit (quod ad sua tempora commemorabimus) multum annitente, & plurimum in eam causam sanguinem profundente memorato ordine Theutonicorum in Prussia manentium. Populus lingua & moribus discrepat à vicinis: cui etiam frequens gladiatio est de finibus, cum vicinis iam Tartaris, peculiari gente, quæ veteri eius regionis more pastorem vitam agit, in carris omnem portans suppellectilem. Sedes mutat, vt pote quæ domicilia nulla tenet: agros nullos colit, venatione & pecorum suorum cibo
contenta. Principes tantum domunculas tenent sine precio, quas facili ex causa mutant. Nulla est in gente ciuitas: religionis nulla diu mentio. Paret magno suo Imperatori, quem Grandem canem appellant, iusto ad mores vocabulo, quod canino potius quam humano ritu cum suis viuunt. Sed ad Letuanos redeundum. Eagens paret magno suo principi, quem non regem, non ducem vocat, sed hoc solo dignatur nomine, vt magnum principem vocitet. Reuera si gentis molem metiaris & latitudinem ditionis, magnus est princeps, nulla in re viribus aut opibus minor vel Russorum Imperator, vel Polonorum rege. Aliquot vrbes, paucas tamē in magna provincia tenet. Quicquid ibi ciuitatis est, à Theutonibus est. Habitant Saxones, Westphali, & ex Prussia Liouianaque, Theutones non pauci. Commearant mercatores, preciosis vtique mercibus in commutationem, adductis pellibus atque cera, magno pondere atque numero. Vila atq; Cau-na vrbium primarium nomina sunt: sed nihil ad vrbes Theutoniarum aut cæterarum provinciarum ciuiliū. Hanc ego gentem cum conterminis latius quandoq; habitasse conicio: quauis etiā hodie vastis tendatur prouinciis. Sed tamen à Tartaris vastissimos campos Sarmatiæ olim tenentes populos, in angustiora esse perductos (in quibus & Letuanos)

nos) magna illis celsissae regione est verisimile. Paret autem Letuaniam modò vni ex filiis regis Poloniæ. Magna enim illa hodie domus Poloniæ, originem ducens ex Letuanis: quod suo tempore ostendemus. Incomparabilis est hodie sua magnitudine, cunctis principum per orbem Christianum familiis. Quam enim gentem dabis tam latè impetrantem? Teneat Hispaniarum rex hodie propicio Deo omnem Hispaniam, quinque regnis distributam: adiecerit magnum Beticæ regnum, quod Granatæ vocant. Pace cuius dixerim, Poloniæ domui par esse non potest: tria enim latissima regna hodie complectitur. Tenet Wladislaus senior inter fratres regna, Vngariam cum Bohemia: tenet Iohannes Albertus ipsam Poloniam: Alexander frater magnum Letuaniam principatum,

Polonia regis familia amplissima, ex regnum latissimum.

fratre rege Poloniæ nulla parte minor. Adicio fœmineam latè sparsam cognationem. Tenet ex regum fororibus alteram Georgius dux Bauariæ, iam cognomento Diues: alteram Georgius dux Saxonie, Alberti filius, cuius est frater hodie magnus in Prussia ordinis Theutonicorum magister: alteram ex fororibus coniunctam thoro dux Pomeraniæ clarissimus Buggislaus, & gente, & vicinitate, & nunc affinitate regibus coniunctissimus. Hæc de gente Letuanorum paucis præmonuisse sit satis: cætera suis locis atque temporibus seruantur.

L I V O N I A M iungimus provinciis & regnis memoratis, non quò lingua vel mo-

C A P. 9.

ribus Wandalis cohæreat, sed quoniam finibus eius includitur. A Prussia, Letuanis & Russis circumfessa vrgetur ad mare. Sarmatæ olim (vt diximus) tenere, gens magna,

Liouonia finis ex quatuor dispersantur linguae.

diffusa per campos vastissimos Tartariæ: sed à nationibus quæ ex Scythia descendebant, compulsa est in angustum ad mare. Nec olim fuisse vnius linguæ populum per Sarmatiam, in euidenti est: testis est linguarum per Liouoniam diuersitas. In ea enim non lata provincia coangustata sunt multarum gentium linguæ, olim (vt diximus) diffusius habitantium. Barbaram tamen & inciuilem atque illegalem fuisse omnem illam gentem monstrat linguarum perseuerans varietas, in nullo incidentium inuicem. Alioqui si vlla vitæ communio, aut rerum pace belloque gestarum exitisset societas, vna in omnibus lingua & fermocinatio valuisset, aut saltem non tanta varietate loquerentur: nunc Liouones, Estones, Letti, Curoni, nihil habent in lingua commune. Illæ enim quatuor Liouoniam tenent linguæ per rura. Nam arces & oppidata tota Saxonica. Ordo Theutonicorum ex Prussia eò diffusus, magnam partem terræ tenet, ecclesiis minore reseruat: quod ab initio conuersionis contra fuit, quum tertium in terra pedem ecclesia permittit ordini ad defensionem orthodoxæ fidei. Nam Russi schismatici, sequentes orientalem ecclesiam, vna de parte contingunt. Altera gens Letuani (vt diximus) a uorum memoria primùm ad fidem Christi est conuersa. Nam & Liouonia diu in perfidia permansit. Anni sunt ab hodierno non plures trecentis, quum primùm Liouonia credidit, sub I. Friderico, ad eius nouissima tempora, quæ iam scribentes contigimus: per occasionem mercatorum qui adierant, sacerdotesq; inuexerant. Tanta tum fuisse simplicitate ferunt gentem, vt expresso melle, ceram velut purgamenta exportarint ædibus. Fecit pretium illi nostratum diligentia: quòd illi primùm à nostris mirantes acceperunt:

Orientalium ecclesiam occidentali pro schismatica habet.

Liouonia ceram fructissima.

nunc verò, comperta rei æstimatione, carius vendunt.

M E Y N A R D V S erat vir religiosus de Zegeberg, sacerdos, ordine (vt conicitur) C A P. 10.

regularis: qui se Christo dedicans, terram cum mercatoribus de Lubica nauigans adiit, paulo ante completum M C C. à Christo annum. Casam extruxit, in qua mansit cum famulo: linguam gentis magno labore perdidicit, & paulatim instruxit diuina religione quos potuit. Rebus miseratis Deo prosperatis, basilicam erexit. Inde etiam, quia à Letuanis (effera gente) fiebant incurfiones, prælidium firmare in loco quem hodie vocant Kerkholm. Arx præcipua ordinis ad ripam Dunæ fluminis, duobus millibus supra Rigam, hodie florentem metropolim terræ. Consecratus inde ab archiepiscopo Bremensi in eam prouinciam Liouoniensis episcopus idem Meynardus, rem auxit ecclesiasticam: & multis ad Christum per sua tempora conuersis, fundamenta iecit bona super ædificandæ religioni. Quumque ille in pace Christi quiesceret, Bertoldus quidam Cisterciensis abbas, illi in opere pietatis & episcopatu successit. Lucensem dixere annales conuentum vnde venerat. Is cum peregrinis, qui pro Christo se deuouerant, in terram illam enauigauit: & rebus intentus augendis, quum prædecessoris grandem operam miraretur, in procurrentes fidei hostes vnà cum peregrinis, qui deuotionis

Exordia Christianæ religionis in Liouonia

Religionem episcopus verbo & fœro promouit.

gratia ad militiam conuenerant, pugnare constituit, seque armavit in perfidos. Quum ad pugnam ventum esset, equo infreni prouectus in medios barbaros, confoditur, sanguineque suo terram consecrauit. Interim aduicta multorum fidelium deuotione, multi se spontaneos in sacram aduersus Christi hostes militiam deuouerunt: nouo eiusque religionis habitu adinuento, se Gladiferos fratres appellauerunt. Duo post inuicem eius professionis fuisse magistros. Sed quum rebus satisfacere non posse viderent, succrescerentque hostes foris & intus, se magno Theutonicorum ordini per Prussiam coniunxerunt, ut illorum ceterum viribus & tueretur & aueretur: quæ res illis prosperè cessit.

CAP. II.

INTERIM Albertus tertius Liouoniensis episcopus, Bremensis canonicus, genere natus militari, & à suo archiepiscopo in Liouoniam consecratus pontifex, peregrinis vnde accersitis, alacris nauigat in terram, propicio Deo rem dudum à predecessoribus inchoatam adauictus: perfecitque diligentia singulari, ut summus pontifex cruciatam, imò plenariam in militiam Liouoniæ faceret indulgentiam prædicari. Quæ ex re duces, comites, pontifices, milites, & sine numero militares, mercatores, & omnis generis populus voluntarius in sacram se accinxit peregrinationem. Seruauit hunc morem Albertus episcopus Liouoniensis memoratus, ut qui per annum militasset, iam anno ad finem decurrente redirent in sua: & cæteris interim ad prædicationem crucis concurrentibus, nouam terræ manum inuexit. Id continuatum per annos triginta (quibus ille præfuit) rem Christianam in ea prouincia adauit vehementer. Interim ille primus cinxit muro Rigæ ciuitatem, & ecclesiis inibi crexit. Fratres autè Gladiferi noui ordinis (ut diximus) qui iam duobus post inuicem suberant magistris, quum viderent rem factu difficilem, per suam militiam defendere terram, inito concilio se permittunt fratribus ordinis Theutonicorum, iam in Prussia commorantibus: qui acceptam terrâ, impositis præceptoribus, defendunt & amplificant usque in hodiernum. Sed hæc post tempora Alberti. Rex quoque Danicæ Waldemar, eius nominis 11. à mari Estoniam impugnavit, & progressus in terram retro egit hostes. Reualiamque exædificauit: inuentum ibi populum iussit baptizari, & in prouinciam duxit suæ gentis sacerdotes. Vnde factum est ut Reualiensis ecclesia ut que in hanc diem permanferit sub archiepiscopo Danicæ Lundenf. Alium quoque episcopatum Dani fundare, quem dixere Lealhensem: extant hodie vestigia domorum magnificè apparatarum. Sed illa periiit, inque ecclesiam Rigensem est transfusus populus, postquam ordinatione summi pontificis ille cepit esse archiepiscopatus, à dextris habens Curoniensem, à sinistris Tarbatensem, & à mari Osiliensem. Hi sunt episcopatus hodie in terra illa. Cætera autem huius prouinciæ præclara facinora in consequentibus (ubi temporibus incidunt) commemorabimus: in Wandaliâ (vnde sumus peregrinati non frustra) reuertamur.

CAP. 12.

WANDALIÆ, eius quæ Saxoniam contemina fuit, per nouissima Friderici Imperatoris tempora res fere turbatissima, quum Henricus dux Leo offensam contraxisset Friderici Imperatoris in conuentu Imperij: quod humiliant se Imperatori, & ad vltimas preces descendenti, ut expeditioni Italicæ personaliter interesset, non annueret. Inde Saxonum primò, deinde Rheni principes in ducem surrexere. Cui quum antè male vellent, tum sumpsere audaciam, quum indignante illi cernerent Imperatorem. Adolphus quoque, Adolphi apud Demyum cæsi filius, iam ad arma maturus, comes Holsatiæ: quum pro duce interfuisset magno illi prælio in Halrefeld, captiuos (quos ceperat) duci non redderet, sed pro suo lucro retineret, ducis subiit indignationem: & ab eo auersus Holsatiam amisit. Inde Imperator quoque ad vindictam insurgens, Henricum ducem insecutur. Et primùm quidem Bauaria pulsam cedere coegit in Saxoniam: inde etiam Saxonia deturbauit, & Lubica (quod confugerat) tum ciuitate sua eiecit. Indeque rebus exutum, honore ducali per sententiam nudauit: ducatumque attribuit Bernhardo pridem de Anshold comiti, filio Alberti marchionis de Brandenburg, fratri autem Otonis (qui post patrem Marchiam rexit) & Sifridi archiepiscopi Bremensis. Henricus tanto culmine principatus eiectus circumspectabat amicos. Regem Danicæ Waldemarum euocat ad colloquiū, ut sæpe aliàs. Iam venienti occurrit vltra pontem, quum aliàs semper constitisset in medio. Ibi multa questus de Imperatore deque principibus, arma rogat in hostes auxilia, & belli quod intentabat, pro suo iure, societatem. Rex multa exoptulans opponit, quòd ecclesiis Dei grauis dux immineret, quòd omnes præ se contemnat principes, quòd feda

Plenaria indulgentia ad colligendos milites aduersus impios.

*Waldemar
Danus rex in
Estonia.*

*Omni dignitate
teutus, Dani
auxilia nequequam im
plorat.*

dera subtiliter interpretando violet. Demum multis rationibus ostendit, cur quod impræsentiarum petitur, fieri non possit. Dux, quando non annuit rex societati, hoc tamen veteri rogat amicitia præstari, ut recusationem quam fecit, abscondat, & clam habeat, ne sit aliis inde occasio ab illo discedendi. Rex pollicitus discedit. Henricus Lubicam conatur perferenda obsidioni communire. Præfecit autem rebus in Lubica curandis Simonem de Tekeneborg comitem, Bernhardum de Aldenburgo, & Bernhardum de Welpe, nobiles viros comites: Marcradum Holfatorum præfectum, & Emeconem de Nemore, cum aliis Holfatorum fortissimis. Iam enim comitem propulit profugientem ad Imperatorem, facileq; fîsum per illum sua recuperare: quod & factum est. Imperator
 10 ergo ex animo ducem insectatus, omnem illi spem auxilij statuit præripere, missis oratoribus ad regem Daniæ Waldemarum, qui hoc agerent ne quas ille Henrico supplicias ferret, sed Cæsaris cum eo fœderibus viam sternerent, néve hideret Henrico, homini vario, sæpe de perfidia notato. Et ut societatis vinculum etiam affinitatis nexus roboraret, duobus Cæsaris filiis totidem regis filias desponderi poposcerunt. Rex audita legatione, etsi non omnino erat oblitus implicationum, quas dudum euocatus à Cæsare Bizuntium pertulisset, nec ignoraret, non tam in se propensione quam odio in ducem omnem eam rem postulari, & perinde multis dehortantibus: regina ipsa, non parui faciens Cæsaris affinitatē, non sinebat regem (quod pronus erat) recusare. Sed dotis quid posceretur, ab oratoribus rex percunctatur. Illi super eadem re conueniendum responderunt: eam
 20 esse utriusque magnificentiam, ut de ære facili conueniret, nec levis pecunia posset tantos principes commouere. Orauerunt demum ut rex Cæsarem iam proximè in Lubicam descensurum inuiseret. Rex pollicetur.

*Cæsar Daniæ
 sibi ad oppri-
 mendum Hen-
 ricum consiliat.*

INTEREA Fridericus Cæsar cum exercitu descendens, Henricum Bauaria pulsum, etiam Saxonia conabatur extrudere. Cedit ille venienti, quippe cui viribus par esse non poterat. Bardewicenses duci venienti portas habuere clausas, & de moribus non
 nihil irrogasse feruntur contumeliæ, quod iam omnibus exosum cernebant, & à Cæsare laborantem. Dux Lubicam venit, ibiq; instruit de rebus quos diximus futuros vrbis custodes. Cæsar Albim traiecturus sagittarios præmittit, multis ad hoc nauigiis supernè comparatis, quibus prono flumine delaberentur. Habuit & dux milites opportunis lo-
 30 cis, qui transitu Cæsaris quantum posset impedirent: sed aduersus ingentem multitudinem, quæ Cæsari militauit, nihil potuere. Igitur Cæsar ad obsidionem Lubicæ contendit. Ea quum per aliquot dies extraheretur, venit a mari rex Daniæ Waldemar, classe luxu quam armis ornatiore. Lubicam petit, amnem ingressus quæ nauigabilis erat: obuiosq; habuit Cæsaris equites perbenignè regem Cæsareo nomine saluantes, percitant-
 resq; si vellet Cæsarem postero die ad medium itineris obuiū videre. Rex moderatione præcipua, se ad illius castra venturum, minor maiorem suum aditurus, respondit. Igitur postero die magno suorum Cæsarisq; militum comitatu proficiscitur rex ad Cæsarem in castra. Ille regi obuius castra egreditur: amplexatus osculatusq; regem, apprehensa
 40 quoq; manu eius, comiter secum per castra duxit in papilionē. Concurfus ingens ad spectandum regem tentorium fecit subruere. Cæsar cum rege palam in campos egreditur. Auida spectandi multitudo tumultuat, videndi regis desiderio. Imperator præconis voce iubet quenq; loco quo consisteret, confidere, ut per primorū capita longinquiores spectarent. Inuitat regē Cæsar in cellam: sed ille solita modestia suam se dixit expectare. Magnus per agmina rumor perlabitur, regis proceritatē & totius corporis dignitatē colaudantium. Cæsare nulla parte regis personæ comparandum, eius speciem Imperio dignam. Post morā reductum in tentoriū regem vario sermone comiter Cæsar habebat, familiarissimè cum illo iucundissimeq; sermocinatus de multis, omnib. tamen ad hilaritatem & comitatē compositis: nec quicquā grauissimarum rerū tum inter eos est pertractatum. Sed antequā discederent, inter eos cōuenit ut postero die ad vicinū nemus con-
 50 uenientes, de reb. quarū causa conuenerāt, colloquātur. Ita disceditur, vniuersa Germanorum iuuentute regē (ut Cæsar iussit), psequente. Iuxta conditū postero die redeunt colloquiū. Ibi primus sermo de suorum pignorum coniugio. Interim Cæsaris filij adulescentiores pueri, regiam in nauim perducunt, speculandi gratia introducti: & puerilibus iam lulisbus futuræ familiaritatis initia præcludunt. Rogat rex quid dotis nomine filius deposcatur. Cæsar maiori xxx. millia talentorum, minori vii. millia, dotis nomine

*C. A. P. 13.
 Lubicam Cæ-
 sar obsidet.*

*Daniæ corp-
 us proceritatis
 & dignitatis
 præstans.*

*Cæsar & Dani-
 mus de libera-
 rione coniugis
 agunt.*

constitui æquum censet. Rex maiorem summam suis ærariis iniquam: minorem, regis Vngarorum arctissima sibi familiaritate deuincti fretum, posse conficere respondit. Cæsar non se pecuniâ, sed affinitatem imprimis requirere testatur: & ideo in summam minorem faciliè consensit. Spondet vterq; & vt indissolubile vinculum permaneat, etiam sacramenta inuicem polcunt & accipiunt. Cæsar in castra, rex in naues, regrediuntur.

CAP. 14.

Cæsar Pomerania principis ab Henr. Leone abstractus.

CÆSAR principum Pomeraniæ Kalimiri & Buggislai potentiam quum duceret suspectam (quod Henrico Leoni iam destituto diu per familiares fuissent) misso ad eos nuncio illos in castra vocauit, insignioris tituli promissione facta, quod principatum suum non satis illustri nomine pro magnitudine ditionis tenerent honestatum: duces se illos creare pollicetur. Illi magnifica Cæsar's promissione mouentur, nescientes quod sub specie honestioris tituli, ad quandam Romani regni obligationem (si non seruitutem) deuinciantur. Dum ergo Cæsar cum rege transigit de rebus futuræ affinitatis, aderant nuncij Kalimiri & Buggislai principum, illos non longè abesse testati: sed Daniæ regis metu (cui sint hostes) accedere non aulos. Imperator cum paucis cymbam conscendit, regem petit: inopinatus sanè aduentus eius in regiam nauim. Rex miratur, præfatus se obuium promptè venturum, si nosset: indignam se rem cernere, quod minor a maiore videatur. Cæsar nihil ea re commoueri oportere testatur: familiaritatis esse iura, inuicem sine discrimine se salutantes præuenire. Rex colloquij habendi gratia primores suorum contrahit. Cæsar exponit, Henrici Leonis iusto odio, Wandalorum se principes quibusdam pactiōibus euocasse, quæ tamen pollicitationibus pridem regi super ea re factis non obuiunt: pati rex non grauetur illos adire pacatos. Facta Henrici plena expugnatione, tum se promissioni, quam regi fecerit Bizuntij, operam daturum, Rex comiter respondet, non esse eam iustam causam, quæ Cæsarem ipsum suis castris extraxerit: etiam per nuncium vel minimum agi potuisse inter eos, qui iam non solum affines, sed amicissimi habeantur. Faciliè postulatis annuit. Igitur venientes in castra Cæsar's principes Pomeranorum, ducali nomine, traditis aquilis cum bānerio, insigniuntur: factaq; de homagio fide, in propria reuertuntur. Cæsar priusquam rex abiret, peregit vt filia altera Waldemari regis Sifrido, Turingorum principi, coniunx daretur, celebratis proximè nuptiis in Sleswico, vrbe tum non mediocri.

Principes Pomeraniae sunt duci.

1181.

CAP. 15.

Inducens Cæsar permittit ad Henr. Leonem legatos mitti.

OBSIDIO durabat ad Lubicam. Ciues cum militaribus quum vrgerentur obsidione dura, nec spes superesset ab Henrico Leone (iam rebus destituto) obsidionē possē dissolui, inito concilio, episcopus loci Henricum (cuius de virtutibus diximus) adierunt, orantes vt legationem subire non graueretur ad Cæsarem, his verbis, Fidem, Cæsar inuicte, quam debemus principi nostro, ad sanguinem vsque seruare iustum arbitramur: sacramenta, vt vitam, in precio ducimus: vinci possumus, flecti à fide non possumus. Si permittis, legationem mittimus ad eum cui obstringimur: eius cognita voluntate, tibi respondemus. Interea si vel quod precamur reiciis, aut mutata sententia, quū pen deat legatio, quicquam fuerit à tuis (quos in arma ducis) attentatum, quod viros decet fortes, fidei vitam impendemus. Ille non grauatius munus legationis subiit: & mandata Imperatori adeo suauiter peregit, vt libēs ille cederet postulatis, permittens legationem ad Henricum Leonem, qui tum se Stadis cōtinebat. Tanta deniq; affectione motus est in episcopum Cæsar, vt illum pro vitæ sanctimoniam (quam per famam acceperat) proq; singulari eloquentia diligeret plurimum. Et quoniam malis tum ille febribus vexabatur, suum illi physicum Cæsar permisit, vt eius opera curaretur. Ciues legatione missa ad domum suam, reportarunt illum cedere fortunæ, illi se permittere, & ipsi cedant tempori & necessitati. Hoc quum accepissent, egressi primores ad Imperatorem, supplices rogarunt, vt ante dedicationem clemēter annuat pristinis virbis libertatibus, & possessiones permittat, quas de munificencia principis sui hætenus tenuissent. Cæsar non ea modò concessit, verum auxit insignia ciuitati priuilegia: super quibus Imperatoriæ datæ sunt litteræ, quæ extant. Adolphus Holfatiæ comes iam erat in castris Cæsar's, pulsus pridem ditione per Henricum Leonem: quem (vt diximus) in iram prouocauit, quod captiuos in Halresfeld non redderet. Huic Imperator medietatem tributorum totius ciuitatis de teloneis, molendinis, trapezitis, in beneficio dedit, vt inde militaret Imperio, præsertim quia eadem ciuitas comitis patrem & dominum habebat & fundatorem. Hic comes eisdem in castris Hamburgensibus insignia, quæ extant, priuilegia impetrauit. Quibus de more

Inducens in dedicationem honorifici accipiuntur.

Medietas tributorum datur comiti.

more firmatis Imperator solenni pompa urbem ingreditur, magnificè susceptus à ciui-
bus cum hymnis & laudibus, tripudiente clero & omni populo. Hæc est illa prima Lubi-
cæ ad Imperium susceptio, quæ facta est anno Christianæ salutis MCLXXXII. imperan-
te Friderico I. cuius viribus & armis cessit.

*Lubica imper-
ialis sit.*
1182.

P E R eadem tempora Wandali arcem quam ad Zueni fluminis erexerant ostia (ne
Danis pateret ingressus) quia inundatione & vi tempestatis perierat, geminam pro vna
instaurare conantur: vt & Zuenus & Panis vterq; fluuius ab Danorum incurfu serua-
retur. Iam per brumam comportauere ligna, magnoq; labore institerunt vt perficeren-
tur, priusquam hostes impedituri possent irrumper. Ea quum regi nunciarentur, con-
tractis vndiq; nauibus classem instruit atq; perarmat, in celeritate plurimum constitues.
Sed iam absolutum opus accepit, quum ille adhuc in viridi sinu classem suam colligeret:
nec minus tamen expeditionem præparat. Sed ingrauescente iam ætate, Absoloni atq;
Kanutus filio regendas legiones permisit. Pontifex Scaniis atq; Zelandenibus ductorẽ
se futurum pondet, lutiis nequaquam: qui etiam iunioris regis facit pro solita contuma-
cia contemnerent adulescentiam. Quæ rex difficultate perpecta, ipse ductor agminum
ire contendit in expeditionem, etiam si corporis vires reculent. Sed ab annis atq; labori-
bus accedente molestia curarum, febris regem apprehendit. Quo conspecto, lutarum
primores ad omnia se beneuolos promptosq; pollicentur: regem orant: sibi parcat, do-
mifedeat, illos in expeditionem ire sinat. Interim sub lutiæ tempestas diuturna ac grauis
incubuit: quæ dum classem remoratur, lutiæ pro sua consuetudine primi tumultuantur,
clamantes soluendum prociñctum, quod commeatibus deficiant, quod cœli & aeris in-
æqualitate ire prohibeantur. Inualecente clamore, Absolon Kanuto loquentem suadet,
vt quod futurum est sine ipsis, ipsi præuenientes permittant, dilapsuram suam sponte clas-
sem. Permissa abeundi venia soluunt, ne (quod diuo contigit regi Kanuto) pœnam con-
tumaciæ exigens, grauioribus concitet motus. Iam dilabi incipientibus, concione contra-
cta, abeundi potestas permittitur. Absolon cum regio filio regem petit: qui exinde non
diu permanens in rebus humanis, pacem reddidit Wandalis per aliquot annos. Nam
Kanutus, qui patri successit in regnum, dum pacandis domesticis rebus intendit, exter-
nis vacare non potuit. Principium autem commotionis Wandalorum erat à Cæsare.

*Dante ad Wã
dalorum mu-
nitiones euer-
tendas classem
parat.*

*Pax mortuo
Dano datur
Wandalo.*

A P V D insulam Samfam conuenitur. Ibi multis vltro citroq; dictis dies ducitur, ni-
hil tamen agitur. Nam Buggislaus, ex sententia Cæsaris, non pacem quæsiuit, sed bel-
lum. Erat autem consilium Cæsaris, vt quoniam Kanutus rex nullis conditionibus pel-
lici potuit vt Romanum Imperium supra se agnosceret (quo modo pater eius fecisse di-
ceretur) motus illi excitaretur in Dania, quò facilius intestino & externo bello laboran-
tem Imperator adoriretur, iugum illi imponens. Pollicentur autem nunc Buggislaus ora-
tores, ducem suum quolibet loco regi placito occursum, vt res facili ante bellum so-
piatur. Dum ista geruntur, viri militares in Dania, sub Waldemaro expeditionibus af-
fueri crebrioribus, pacis tempora grauius ferre videbantur, vires, nisi præliis exercean-
tur, quæsti dilapsuras. Placuit piraticam in Estones agere, gentem adhuc pro magna parte
Christo perfidam, & quæ assiduis excursionibus mare tenebat infestum: vt nihil in
eam peccatum videatur, si suis artibus imperatur, hoc sustinens quod aliis solet inferre.
Erat enim per id tempus iam inchoatum in Liuania prædicari euangelium, in parte Let-
torum & Liouum. Interea Buggislaus Cæsaris voluntatem perspicens, quingentarum
nauium classem contrahit, inq; Rugiam Danis subiectam ducit, Cæsari nuncium mit-
tens, qui doceat quantis viribus Danium petat. Cæsar ducem collaudat, nunciumq; ma-
gnificè munerat. Iarimarvs Rugiæ præfectus, misso in Danium nuncio celeri, Absoloni
ostendit quo in statu res sint, tanto apparatu à Buggislauo impugnata. Ille ocypus epistolas
circunferri iubet, omnem iuuentutem in arma vocat: adesse quod pridè postulauerant,

CAP. 17.
*Cæsar Pompe-
ranos aduer-
sus Danum
concitat.*

*Pomerani
100. nauium
classe Rugiam
aggrediuntur.*

*Episcopus Po-
meranus hosti-
bus occurrit.*

optimam gerendarum bello rerum occasionem, breui illis conueniendum edixit. Quatuordecim naues in Scania perarmatæ venerant, quatuor solæ ex Fionia: reliquas vires ex sua traxit Zelandia. Tam insignis paucitas hostium multitudini comparata, contemni poterat. Rex, quod longius abesset in Iulia, tardius excepit nuncium: itaque ad diem venire non potuit. Absolon cum ea quam contraxit manu, navigationem iniiit. Eodem die in insulam Hithim perueniens, ibi Rugianorum speculatoriam nauim habuit obuiam, monentem vt ibi consisteret, donec compertum haberetur qua parte inuaderet hostis, ea de re certior futurus ab Rugianis.

CAP. 18.

BUGGISLAUS per mediam belli tempestatem (quod de eo Danicus tradit scriptor) crapulæ indulserat, vt non bellum sed diem festum conuiuio agere videretur. Ea re Danis nunciata, etsi pauci numero viderentur, certam tamen victoriæ spem præsumperunt, quod aduersus ebrios illis esset certamen ineundum. Egressi speculatores, nunciant hostem ex aduerso Strelæ insulæ copias in terram exponere. Nihil cunctatus Absolon, appertente etiam crepusculo, scapha terram petit, iubetq; conuenire nauium suarum præfectos: quibus contractis, edocet quid molitur: noctu, an interdiu, classem mouere, ducereq; in hostem sit melius, consultat. Visum est ex re lucem præstolari, quod incerta vada ignaros fallant, facileq; sub tenebras incidat periculum. Iubet tamen quenique suos milites de imminenti prælio facere certiores. Dicit non potest quanta acceptū sit alacritate à militibus verbum de prælio. Ingenti clamore pugnam deposcunt, de victoria certi, quod gentem illam vincere soleant Danorum cohortes. Aspirante luce classis loco mouit. Absolonis nauis pro pōdere altius arenis inhehit. Tanta fuit alacritas euntium in prælium, vt etiam duces expectare vix paterentur. Laudabat feruore Absolon, & quamprimum potuit, expeditus sequitur, tanto remigū sudore, vt etiam primos suorum deprehenderet. Occurrunt Rugiani nuncij, nihil festinandum nunciātes, quod hostis adhuc pristinis inhæreat sedibus. Declinat Danica classis in vicinum portum, ibi Larimaro deuocans in colloquium: quod nuncij præferebant. Sed non erat in medio longa mora, quum alij superuenientes nuncij Rugianorum hostem abire ferebant, decepti nebula quæ interuenit. Dum inter se consultant Dani quo sit factu opus, venit festinus à Larimaro nuncius, classē Pomeranam adnauigare, iamq; tam esse vicinam, vt, si per nebulam liceat, cōspiciatur. Absolon iam in terram expositus, diuina peragere constituit in ara mysteria: sed accepto nuncio celer in naues rediit, de cruore hostium Deo sacrificaturus. Et quum rareficeret nebula, Dani à Wandalis visi, crediti sunt esse subsidiana ab amicis Wandalis classis. Tanta fuit à Danis in animo illis securitas, vt nihil minus quam illos credere adesse: & inter hostes amicosq; parum per indiligentiā differuerunt. Iubet Absolon expediri arma: classēq; suam partitur in opportuna loca, vt spacium sit ad ineundam pugnam. Buggislaus iam præter Rugianorum littora nauigabat, Iudificandi equitatus gratia, qui littora asseruabat. Vbi videt aduersam classē parare pugnam, arbitratus esse Rugianam, iubet centum quinquaginta naues ex suis accingi in hostes: onerariasq; naues defensorib; vacuas, velut in præsidio locat, lignorum extantiū speciem prætereundæ volens militum frequentiam. Eam in partem respiciēs Zuno, interpretatur Theutonū esse auxilia, quæ Wandalis accessissent: monetq; Absolonē cautius rem gerere, q; se Theutonum arma præuideat excepturum. Ille nihil moratus in hostē ducit.

CAP. 19.

*Pomeranorū
Wandalorum
fuga & insu-
gna cladis.*

FVLSERE iam signa Danica de malis, Absolonis vexillum volitare visum. Quæ vt erant hostibus inopinata, ita stuporem iniecerant cum formidine. Igitur classis, quæ in anchoris quæta stabat, vbi Danos adesse comperit, anchoris sublatis fugam iniiit: Dani insistere fugientibus. Tanta facta est trepidatio, vt alij desperata fuga (quod maioribus nauigijs veherentur) in pelagus desiliere: terram plerique petentes, per nemora & saltus euadere conati, à Larimaro pro magna parte cæduntur. Multi de maioribus in minora nauigia transire, oppletaq; multitudine mersere nauigia. Ex tanta classe quingentarum nauium quinque & triginta saluæ abierunt: cæteræ aut in Danorum venere potestatem, aut mersæ mari perierunt. Tantaq; fuit Absolonis auspiciis illa victoria, vt post eam diē nulla sit Wandalorum classis ausa Daniam infestare: & perinde piratæ gentis illius repressa & edomita finem habuit. Contemplandarum autem rerum gratia misit Absolon oratores ad Buggislaum, cum mandatis coarguēdi eum de perfidia deq; rupta cum Danis societate. Et hanc quidem legationis speciem prætendentes, reuera conspiciere volebant,

*Episcopus vi-
cium hostem
perfidia ar-
guit.*

lebant, quid tanta clade accepta hostibus animi esset. Dux summa dissimulatione tegebat acceptam cladem, eam præ se ferens fiduciam, quasi nihil actum videretur. Sed populi partim gemitus partim clamorem audit: isq; dum quisq; suos requirebat, prodidit quid factum esset: tantusq; motus incubuit, ut viliſ legatorum nauibus nouam in fugam pendērent. Dux tamen grātia haberi iussit pontifici quòd boni consuleret, facturum se deinceps quicquid illi videretur. Præmittit pontifex ad regem victoriæ tantæ nuncium cum Buggilal tentorio, quod in argumentum magnæ prædæ prætendebatur. Wiburgitum rex agebat. Quo loco contracta cōcione iubet exponi victoriæ ordinem, nouamq; ex consilio Absolonis victoris. Expeditionem hortatur fieri nuncius, ut priusquam se colligant hostes, de integro opprimantur. Alacres omniū animi fucere: classisq; non contemnenda decernitur, auspiciis Absolonis in hostem ducēda. Nihil enim actum arbitratum est, quandiu aliquid superesset agēdum. Ergo ut qui cœpit perficiat, in hostem duce-re decernit, duce Absolone: rex interim componendis in regno rebus intendit.

P o s t ingentem illam victoriam alacriores Dani ducunt in Wolgastenses. Sed illi iam hoc propicientes, Panis amnis fluēta magnis faxis imperuia fecere. Sed virtuti nihil iniuium. Ut militibus laborum author esset Absolon, se misit in vndas, ut exemplo ceteros prouocaret: effectumq; breui ut transitus nauigiis pateret. Sed vbi propius vrbi admovent exercitum, palos sub aquis experti sunt defixos, quibus aditus ad mœnia intercluderetur. Qui autem saxa remouerant, palos obsistere non sunt passi: dissilientesq; in aquis pugnaere. Hostes à mœnibus fortissimè missis iaculis Danos infestauere: sed corporum agilitate pro magna parte sunt euitata tela. Conspetus in nauī Absolon vr-gere pugnantes, quum à mœnibus balistario designaretur insignis clypeo & signorum luce, animaduersum est à quodam suorum commilitonum illum oculis signari, qui hoc Absoloni insinuandum putauit. Vides, inquit, here signari te oculis, & diligenter ab iaculatorum catapultario obseruari: Mitte (inquit) illum, ut nostri curam habeat. Ita inter media pericula generosus spiritus de capitis sui perniciē ridebat. Visum est Danis hoc oppugnationis genus instructuosum. Esbernus grandiorē suis nauem stuppa complet de littore, ac reliqua igni facili materia: illam à ventis appellī mœnibus curat, ut incendio suo subruat tabulata propugnationum. Sed hæst nauis incensa, palo defixa, ut innocua consumeretur. In modico fortunæ ludibrio & hostium salus & Danorum hærebat victoria. Buggislaus autem cum equitatu aduenit, colloquium deposcens Absolonis, ut interim de pace constitueretur. Accessit ille in præfluentem duobus nauigiis. Rogatus à duce Absolon ut continentem terram peteret (facilius in tentorio quàm nauigio rem agi) credidit pontifex, quum nihil dolere suspicaretur. Retentus tamen à suorum quopiam, arbitrate, temerarium videri armato se hosti credere: somniūq; sui monita adiecit. Recogitans secum pontifex, remandat duci, æ-quum videri, ut si colloquium expetat, veniat minor ad maiorem. Adhuc Danis omnia constare ad victoriam, quòd rectius illis pareatur.

CAP. 20.

*Dani in Wol-
gastum oppi-
dum nauigat.*

*Episcopo di-
gna paenitentia.*

*Wandalucet
loquium fieri
petit.*

CAP. 21.

D v x audito victoris insolenti verbo statim abiit: quæ res molitæ fraudis Danis in-
40 gessit suspicionem, ut qui solet etiam minores ob causas Absolonis ratem petere, nunc in tanta patriæ clade & periculo recusaret. Dani relicta obsidione, terram vastare aggressi, ponte facto copias transponunt: sed angustiis loci celeritatem non ferentibus, oppidani transeuntes infestauere. Deturbati à sagittariis continentem petiere, conuitiis & clamoribus hostem insequuti. Tanta autem oppidanorum mentes pertinacia corripuit, ut relictiis mœnibus tentoria Danorum, quæ paucis colligenda reliquerant, inuaderent. Equites qui à tergo imminebant, propter fumum non conspecti, audaciam illis fecere: sed superuenientes facile dissiparunt turbam sine ordine. Ita in conspectu oppidi cæsi ciues, supplicia luerunt conuitorum quæ exercitui ingerebant. Osenſes horum casum vbi audiuerunt, suburbia sua immisso igne concremauerunt, ne hostilis victoriæ gradus inde fieret. Inde Iulium petere placuit. Præmissus Esbernus, qui Zueni flu-
50 minis ostiis insisteret, deiectis propugnaculis arces (subuerteret, aut ad minus oppugna-ret: donec Absolon cum copiis superueniret. Adnauigauit ille, & iam de longinquo portæ illi patuere. Nam impositi præsidio, quum hostem cererent adnauigare, diffi-munimentis fugam iniierunt. Incensa arces ambæ concrematae sunt: fumusque Absolon de longinquo conspectus, & superuenientes nuncij certam rem denunciauere.

*Dani terram
vastant.*

*Tulini oppidi
arces incendit
tur.*

Igitur Abfolon hac parte laboris à fratre leuatus, vaftationi inftitit finium Iulinenfium. Itaque oppida capta difficilia, & iam commeatibus vacua, deferenda Dani putauerunt: poft colle ctas fruges, potius plenas quàm nunc vacuas, cenfuerunt adoriendas. Receptui cani iuffit Abfolon. Vbi egreffuri fumantes Zueni arces confpexere, à fundamentis fubuerterunt, lateres adhuc ab incendio calentes in profundum iecere. Et hic fuit expeditionis huius exitus.

CAP. 22. A V T V M N O domi peracto, rex Kanutus expeditionem in Wandalos orientales renouauit, duodecim millibus ex Rugia affumptis propugnatoribus, quod gnari locorum viderentur. Proximè igitur Tribufanam prouinciam populabundus aggreditur: inde ad Circipanenfes conuerfus, paludem paterna militia infignem ingreffus, urbem

Dani in Wan dalus Pomeram expeditio.

Lubuina petiit: fed obfidiōni inftandum non duxit. Igitur ea præterita Demyno propinquat vrbi, tam hoftium fecuris ciuibus, vt quafi in media tranquillitate, conuiuiis & choratis indulgerent. Miratus rex tantam populi fiduciam, hæretæ cepit: fed munitionem contemplitur, & quod obfidiōnis apparatus non haberet, præteriuuit. Iam in naves agmen conuertitur. Sparfi ad prædam latè, redeunt. Rex ad figna demoratus accipit nuncium, locupletem villam animosè ab hoftibus defendi: fi accedat auxiliaris manus, poffe expugnari. Copiæ deerant. Libet tamen cum dimidia præfentium manu Abfolonem ferre fuppetias locis. Ille quò paucitatem difsimulet, iubet incedere fparfos, perq; nemorofum iter alios iterum fe atq; iterum oftentare, nonnullos retro abire, crebriusq; adequitare, quò magni incrementi fpeciem faciant in oculis hoftium: quorū longè maior multitudo victa atq; fugata, opimā prædam Danis reliquit. Deerant qui ferrent: incenfa cremataq; eft, militib. vehemèter dolentibus, q; magna militiæ præmia ignis abfumeret, quū iam efferent in victorū potestate. Abfolon ad regem regreditur propter Lubuinam agmina continētē: factōq; à Rugianis ponte, exercitum per Lacunā facili labore trāsmittit: inde in portum fe recepit cum claffe non longè à Pani amne. Vbi tēpeftate diu vexatus, quū iam cōmeatus pene deficerēt, petenti Buggiffao per legatos rex pmiſit treugas.

Abfolonū ftra tegema.

CAP. 23. E X A C T I S domi hybernis, verno tempore expeditionem rex curauit renouare: mouensque in amnem Zuenum, Grotzuinam urbem lacerat, prouinciāq; deſpoliat. Ibi Iarimar ſlituo admonitus, quod terribilius inſonuit, regem admonuit hoſtes adeſſe.

Dani promerdaſi populantur.

Abfolon, non antè denunciandam hoſtium inſtantiam, quàm oculis cernerentur, præfatus, timoris id ſignum videri volebat. Tum Iarimar ſincipiti ſe queſtus laborare periculo, ſiquidem ſileat, euentum præuiſum non prænuncians, perfidiæ: ſin admonet, timoris arguatur. Parum ea prouincia explorare potuit prædæ auidos. In Pomeranos ducendum erat, locupletiore (vt rebantur) regionem. Longinqua militia, & commeatum difficultas, erat proſpicienda: ſed dulcedo prædæ fecit omnium immemores. Abeunt, prædantur, omnia vaſtant. Wandali ſemcenis continuere. Libet hoc loco paucis interſari. Dum crebras inuicem expeditiones Dani in Wandalos, & illi viſſim in Daniam excuſſiones fecere, non alterutrius partis internecionem quaſitam video. Poterant enim Dani aliquando depugnare: ſed abſtinuerunt, ne quotidianus illiſtina deſſet hoſtis. Volebant ſuperſeſſe in quos vires exercerent: ne deſidentes, ad inſeſtina & domeſtica bella peruenirent. Wandaliſ quoque ea res ludibrio viſa eſt: qui pacem æquis conditionibus conſtituere poterant, nec voluere. Sæpe redit in mentem quod apud Helmoldum legitur, pro ludo ac voluptate fuiſſe Wandaliſ, Daniſ conſtitari. Altius erat conſilium Romani ſenatoris Scipioniſ Naſicæ: qui in Romano ſenatu, dum hoc ageretur, vtiuit Carthaginem deleri, ne Romanis ciuibus & militib. deſſet æmula virtus, qua exerciti ſeſe acuerent. Vidit enim (quò futurus declarauit exitus) Romanos deliciis & ocio diſfluenteſ, in mutua vulnera conuerſoſ, tam magnum imperium, à patribus conſtitutum, protinus ſubuerſuroſ.

Wandalia Dalmice virtutis cotricula fuit.

Scipioniſ Naſicæ de Carthagine nō delenda ſententia.

CAP. 24. O R I E N T A L I S quidem Wandalia ita Danorum regi conſiſtatur. Interim Obo triti & Kiſſini multis inter ſe præliis, inſeſtino malo, laborauere digladiabanturq;. Aberat Henricus Leo, domitor ambarum partium: iam ab Imperatore pulſus, in Anglia per id tempus exulabat. Erat enim poſt mille centum tertius & octuageſimus annus, quum ea quæ commemorauimus gererentur. Fratruelſ duo, Burewinuſ Pribiſlai, & Niclotuſ (quem nos Nicolaum vocamus) Werzlai, fratrum filij, terram tenebant: Niclotuſ quidem eam quæ nunc eſt Magnopolis, Burewinuſ ad orientem magis tenuere diſionem.

Ex

Ex quibufdam in fe rebus magnis motibus verfi, ciuili & plusquā ciuili bello diffidebant. Acciuerat ſibi quiſq; fauorem vicinorum principū. Nam Nicloto Bernhardus tum dux Saxoniz ſtudebat, eidemq; Iarimarus fauebat, princeps Rugiz: Burewinus autem Buggiſlaum, Pomeraniz ducem, habuit adiutorem. Tenebat enim cōiugem, Henrici Leonis filiam naturalem: & propterea, quum eſſet Buggiſlaus Henrico exulātī amiſſiſſimus, partes ſouebat generi eius Burewini. Proceſſit ea conſtitutio in magnam partis vtriuſq; iacturam. Nam Burewinus, dum Rugiam ſuis partibus aduerſantem nauibus vexat, caprus à Iarimaro, mittitur regi Daniz, cui tum Rugia parebat: ibiq; captus diu detinetur. Niclotus quoq; dum aduerſas partes audius quā cautius inſequitur, incidit in manus

*Fratrueles bel
lo interſe diſſi
dentes ambo
capiuntur.*

10 Buggiſlai, ducis Pomeranorum. Sed rex Daniz Kanutus (qui Burewinum tenebat) arbi-
ter factus inter diſſidentes, ita litem diremit, vt Nicloto Roſtockium cum terra Obotritorum, Burewino verò Ilow & Magnopolis (ea eſt terra Obotritorum) proueniret, & v-
terq; de manu regis terram ſuam recognoſceret. In quam rem dedere obſides vigin-
ti quatuor: inter quos erat Burewini filius. Hæc eſt altera cauſa cur Daniz reges titulum ſi-
bi deſumant, vt ſe Wandalarum quoq; reges profiteantur. Nam primā ex Kanuto Obotritorum rege, ſub Lothario Imperatore, eius nominis nouiſſimo, acceperunt. Ex hoc die Roſtock cenſus ditio permanſit diuiſa à reliqua Magnopoli, vſq; dum per mortem nouiſ-
ſimi domini (quem puerum de Roſtockio dixerunt) Magnopolenſium principatui conſo-
lidaretur. Arcē quidem Roſtockij cum oppido primus Pribiſlaus, Burewini pater, com-

*Cur Danie
rex ſe Wanda-
larum quoque
regem ſcribat.*

20 munit: nunc autem ex regis Danorum partitione ceſſit Nicloto. Pribiſlaus enim Bu-
rewini pater, primus ciuilitatem cum Chriſtianismo in terra firmavit. Monafteriū Do-
bran (quod ſuprà diximus) fundauit: cum Henrico duce in terram ſancām eſt peregrina-
tus. Quum autem ex ea reuerteretur, prouincia ſua in bonum modum compoſita, re-
bus exceſſit humanis, ad annum Chriſti LXXIX. poſt mille centum. Quo ſubtracto,
qui ex proceribus fidem Chriſti nomine tenus coluere, non ex animo (quum metu prin-
cipis magis quā ſuū timore Dei tenerentur) facta incurſione, monafterium Dobran ferro
ac flammiſ inuaſere: obuiſ obtruncauerunt: rati religionem nouam facile ſubruī, ſi caput
religionis (quod ibi eſſe interpretabantur) ſubuerteretur. Niclotus, Roſtockij & orien-
talis citra Panim prouinciæ dominus, collectis armis occurrit graſſatoribus. Sed pro mul-
titudine hoſtium agmen eius interceptum, & pene ad internecionem ceditur, vix ipſo di-
labente principe. Burewinus patris ſui plantationem non eſt paſſus diu manere ſubuer-
ſam: ſed magnificē reſtaurauit monafterium, locupletauitq; datis prædiis pluribus. Sub-
uerſores autē, quia male potentes erant, non tam armis quā prudentia & ratione man-
ſueſcit, vt ex animo fidem amplecterentur. Quæ ſunt optabiles cunctis victoriæ: vt ille vi-
ros, ſic ipſi errores ſuperauerunt. Quumq; monafterium indies religioſe & opibus flore-
ſceret, erat vir paſtorius, qui ſacra die Paſchæ de manu ſacerdotis accepto venerabili ſa-
cramento, cogitauit curioſius de illo aliquid conſtituere. Nam quum cerneret ab om-
nibus ſumma veneratione haberi, indignum ratus in ventrem demittere, aſſeruauit in
ore: & clam egreſſus eccleſiam, baculum paſtorales (pedum vocant) arripuit, & capite

*Miraculū Eu-
chariſtiæ.*

40 fiſſo ſacramentum inmiſit, arbitratus gregem ſuū proſperari patrocinio rei ſacraſſimæ.
Viſæ ſunt noctibus ardere candelæ, quacunq; parte domus conderetur. Sæpe locū
mutauit: idem prouenit. Id diu præter vxorem nouit nemo: innotuit inde cæteris, perue-
nit ad ſacerdotem, inde ad pontificem. Re comperta vt geſta ſunt, ſummo honore vene-
rabilis Chriſti ſacramentum deſertur in monafterium: ibiq; diu magno populorum con-
curſu inclauſere Chriſti mirabilia, quum (de more) facta & inſecta nunciarentur.

*Inſecta ſili-
ces pro ſaltu
de more vul-
gantur.*

PER ea tempora quum Henricus Lubicenſis antiſtes, vir per omnia prudens, reli-
gioſus & ſanctus, ad meliora tranſiſſet, ſepulchrum in eccleſia ſancti Iohānis monafterio fra-
trum ſuorum (vbi nunc eſt monialium cōuentus: tum erat fratrum ſancti Benedicti, qui
nunc tranſlati Ciſmariani habitant: qui locus ex vicinitate maris nomen tenet) canoni-
ci Lubicenſes apud Imperatorem egerunt de ſucceſſore. Nouella plantatio principum
50 fauore indigebat. Ideo non audebant canonicam ſine Imperatore iam Lubicæ domino
inire electionem. Aditus Imperator dedit illis quandam ex Præmonſtratenſibus præpo-
ſitum. Auerſati illi, ordinis ſui virum petierunt. Circumſpiciens Imperator, quia indige-
bat res viro ciuilibus rebus exercito, propter rei nouitatem, dedit eis Conradum ex au-
licis ſuis proximum ſcribam: nunc vocant Cancellarium. Electus veniens ad eccleſiam

CAP. 25.

*Episcopi
claras virtu-
tes manifestat
auaritia.*

suam, omnia prudenter ordinauit. Imprimis clerum in vitæ sanctimoniam redegit: populum in iis quæ sua sunt, non est passus aberrare. Clero satisfecit eruditio viri præcipua, laicis conspicua fuit vitæ feueritas & sanctimonia: quæ utraq; in illo viro pollebant. Consecrationem suam consulto differebat, explorare volens & vires suas in sacro ministerio, & prouentus ecclesiæ in sustinendo onere. Tenebat multas in multis ecclesiis præbendas & dignitates, quas illi consecratio mox ademisset. Reperit autem, Adolphum comitem, iam per Imperatorem terræ suæ redditum (quum illum Henricus Leo eiecisset) grauius incumbere ecclesiæ suæ, quòd ad prædia nonnulla olim ecclesiæ suæ debita, non aditum illi permetteret. Et quum itec apud Imperatorem eius rei satis salubre remedium inueniret, deliberatus adiit Sifridum Bremensem archiepiscopum: & in manibus eius reliquit episcopatum suum, rescribens clero vt de alio cogitarent pontifice. Absoluit eundem ab obedientia sibi nuper præstita: siue quòd loci illum qualitas non oblectaret, siue quòd ab Imperatore domino suo maiora quædam præstolaretur. Ecclesia ergo Lubicensis pasto re destituta, circumspectit. Longè aberat Imperator, in Italica expeditione occupatus. Igitur Hartwicus Bremensis archiepiscopus, qui Sifrido successerat, in Hamburgum euocauit canonicos Lubicenses, cum illis de electione tractaturus. Et quum venissent, archiepiscopus Albim transire non potuit, quòd glacies occupasset, necdū firmata ad gressus, nec cedens nauigationi. Igitur in purificationem Mariæ re dilata, venit archiepiscopus Lubicam: ibiq; electionis insituto negotiò, diuisa sunt vota. Nam alij abbateim voluere Harfuedensem, eiusdem archiepiscopi germanum fratrem: alij verò præpositum ecclesiæ suæ præferebant. Sed eò res finit, vt utroq; dimisso, in Theodericum, in Zegebergo regularium præpositum, consentirent omnium vota. Recusauit constanter fugiendi militas: multis multorum hortatibus vix potuit permolli, vt flecteretur. Subiecit volens nolensq; humeros, & permansit in præpositura sua ad reditum vq; Imperatoris de Italia: & cum archiepiscopo tum ascendit in eius præsentiam. Acceptaq; inuestitura (pro consuetudine illorum temporum) de manu eius, rediit Bremā cum archiepiscopo: ibiq; sanctificationis oleo est delibutus. Hæc est prima in hac ecclesiâ libera electio pontificis. Nam Henricus, qui solebat vrgeri, illo tempore exulabat in Anglia.

*Cui ergo iure
situram o-
disia, que li-
bertatem non
sollebat?*

CAP. 26.

*Adolphus Lu-
bicensibus mo-
lestus, impera-
tori auctorita-
te placatur.*

ADOLPHVS comes, qui iam in Holsatiam rediit, episcopum honorificè excepit, permittens omnia ecclesiæ quæ ad ipsam de veteri memoria pertinuisse memoraretur: noluit ecclesiæ alteram inducere calamitatem. Nam Conradum, virum magnificū, Imperatoris cancellarium, per feueritatem suam ferebatur abegisse. Idem tamē Adolphus, ciuibus tum Lubicensibus durior imminabat. Nam ad ostium Trauenæ præsidium erexit, veteri dieicto per ea tempora quibus Imperator Lubicam obsidebat. Sed illud vetus mari alluebatur, non vique quaq; validum: nouum verò introrsus collocabat ad terram. Firmauitq; magis, vt veltigalia defumeret ab ingredientibus & egredientibus mari. Ciues se opposuere Lubicenses, libertatem ab Imperatore collatam præferentes. Ille reiecit, nihil donauisse Imperatorem noui, sed vetera stabiluisse. Constat inter omnes Henrico Leonis persoluta in eo loco veltigalia: sibi quoq; in eius ius succedenti, esse persoluenda. Ad quæ ciues, Henrico ad tempus, dum portum instrueret, dum graui rerum mole laboraret, permissum vt acciperet ab transeuntibus: ceterum temporale rem non præiudicare perpetuæ libertati. Habuitq; comes quod huic obiceret: sed cõtento perducta est ad Imperatorem. Interim quæ in iure ciuitatis erant per Holsatiam in pascuis, fluuiis, syluis, comes ciuibus ademit. Imperator interposita opera, rem ita composuit, vt ciues trecentas argenti marcas comiti persoluerent, & in libertate permanerent. Ceterum pro pascuis & flumine aliàs ducentas annuerent, & flumine velut sui iuris vterentur, vq; in Todcslo, exceptis pascuis, quæ pridem ad annum Domini 1200 in Reynefelde tum inchoato monasterio donarentur. Quum Bernhardus dux Saxonie annueret, & comes de suo cõsentiret, Imperator, interposita auctoritate roborauit. Hæc autem ciuium Lubicensium renouata indulta, Imperatoris sunt literis roborata. Adolphus ergo, qui pridem reuerfus in ditionem Holsatiæ, de Scowenborg, vicino loco Locken, fratres in eam terram introduxisset, & monasterium in Reynefelde inchoasset, per hæc tempora instantissimè curauit consummari, memoriam ibi constituens sui nominis sempiternam. Sed non est illi satis permisum in ea terra finire. Nam exactus est (quod infra dicemus) & in primam de Scowenborg est retropulsus ditionem.

*Lubicensium
primilegia con-
firmantur.*

SURRE-

SURREXIT interea noua controuersia inter Imperatorem & Danorum regem, CAP. 27.

quæ in longum & multiplicem Holfatiz & Wagriæ laborem excreuit: vnde rex omni Theutonico infensus nomini, quanto potuit odio est infectatus. Misit enim Imperator ad Kanutum Daniæ regem oratores, pro altera dotis dimidia, quam pater eius Waldemarum cum Kanuti sorore filio Imperatoris desponderit: quæ etiam iamdiu fuerat in aula Imperatoris per Germaniam enutrita. Rex auersatus legationem, quod sciret Imperatorem non se æquis intuitu animis, pecuniam mittere recusauit. Sciebat quis Pomeraniz ducem in se in excitari: sed tum qualicumq; causa prætenfa inanes remisit nuncios ad hoc missos. Imperator autem, & ante iusta indignatione succensus regi, quod magnam Wandaliæ partem, quæ Imperio pertineret, rex Daniæ occupasset, quod in Germaniæ finibus & in littore Germanici maris sita esset: & quod Imperio recusaret hominum præstare (quod patrem eius ferunt præstitisse) & nunc accedente noua causa pernegatæ dotis soluendæ, exarsit in regem, & germanam eius sororem regi remisit intactâ. Ludouicus quoque Turingiæ princeps, eiusdem Imperatoris ex sorore nepos, matrem Kanuti regis (quam nuper accepit coniugem) nunc repudiatam à se dimisit, questam de multis noui mariti iniuriis. Hæc semina erant bellorum. Cæterum & Holfatorum, Wagriorum, Polaborum, Stormariorum terras suas esse prætendebat: & easdem omni conatu recuperare ex hoc die contendit. Quæ infiniti causa laboris fuit. Quando enim tot erant in medio iniuriarum irritamenta, quæsiuit quæq; pars causas in alteram. Quid verò iuris prætenderit rex in terras memoratas, annales non exponunt: nisi quod cōiectura promptum est, recordari illum eorum temporum quæ erant sub Kanuto Obotritorū rege, qui omnibus his terris præerat: cuius successionem rex præferebat: vt esset Albis fluius limes suæ ditionis. Sed quum intercessissent tot anni, legitima transibat præscriptio. Principes verò non legibus, sed armis prouincias querunt.

PER ea tempora, Christianorum in Asia degentium infelicitate dicam, an ignauia iterum est amissa Hierosolyma. Crux missio in Germaniam de latere legato, prædicatur. CAP. 28.

Ipse Imperator cruce se munit, cum filio Friderico Suzuiæ duce: multi principes, nobiles, magnates. Sexcenta millia cōscripta feruntur in eam militiam: Imperatori enim suo omnis pene Germania subscripsit. Aderat comes Holfatiz Adolphus, Lubicensis Bremenensesq; ciues non defuere. Imperator in ipso itinere, quum iam aliquot prælia in hostes fecisset gessisset, defecit in Armenia. Nam quum meridiani æstus leuadi gratia ingressus esset inexplorato riuum non magnum, sed vorticosum, in oculis omnium suorum periit, nullius ei accedente suffragio. Hic est ille Fridericus, quem Itali Barbarossam dixere. Exercitum filius eius cum primoribus ducebat. Multum in ea parte frustra laboratum: nam quod Christianis perierat, vsque in hunc diem irrecuperatum permansit. Quum interea multi per æstum insuetum ex peregrinis languerent, & acceptis in prælio vulneribus deficerent, primi ciues Lubicensis & Bremenenses, productis velis de nauibus suis, fixere papiliones, sub quas ægrorum multitudinem comportarunt, pietatis studio illis obsequentes. Viderunt piæ illorum operam principes, Fridericus Suzuiæ dux, & Imperialis cancellarius Conradus, pridem Lubicensis episcopus: & collata in vsu egētium grandi pecunia, pietatis exemplo & ipsi inclauerunt. Et quoniā forti in armis opere nullus erat vsus, ad pietatem intenderunt studia: processitq; res vsque adeo, vt primum eius rei firmiter quandam statuerent, sub titulo Mariæ virginis: quam multi etiam militares subierunt. Inde militaris ille ordo prouenit, qui dicitur Theutonicorū: quem deinde aliquot intercedentibus annis, Fridericus 11. Imperator obtinuit à summo pontifice cōfirmari. Nunc magnam Prussiæ partem & Liouoniam pene totam tenent: disseminati per Germaniam, in Rheni tractu multa possident. Lubicensis & Bremenenses, quia primi fuerunt qui semina futuri ordinis iecere, inter militares assumuntur in ordinem: quam alios plebeios non admittant nisi in chorum psallentium. In his autem ordinibus militariibus laici præfunt sacerdotibus: quicquid aliàs de iure diuino conueniat obseruari.

QUUM Imperator sanctam init expeditionem, Henricus Leo ex Anglia reuersus in Saxoniam, ab archiepiscopo Hartwico 11. benigne excipitur, permittente illi comitatum Stadensem: quum Thiermaris se iam ab ecclesia Bremensi subtrahentes, per Sleswickensem episcopum Waldemarum se coronæ Daniæ subdidissent, ex causis quas in Saxonia diximus: quod grauissimo ære, quod soluere nō possent, ab Adolpho comite

*Henr. Leonem
uerfus, Adol-
phum ab ocu-
pata Holfatia
expulit.*

pro ecclesia pugnante vigerentur. Sed Henricus Leo tum reuerfus, amicorum armis e-
leccit Holfatia præfectos Adolphi Holfatiz comitis. Quem ſemel ab illo ciedū, reſtituit
Imperator Fridericus: ſed nunc in terra ſancta pugnātem facilius abſentem ſuperabat.
Comes de Daſſe, Adolphi auunculus, & in eius abſentia vicarius, cum matre Adolphi
(quæ eius erat germana ſoror) & coniuge (quæ filia erat comitis de Querforde) Lubicam
ſe contulit. Henricus tum primū conuerſus in Bardewicum, expugnabat: inde in Lu-
bicam verſus, eam quoq; iuri ſuo contendit recuperare. Et quoniam cætera ſumus in Sa-
xonia ad plenum exequuti, huius tantū Lubicanz obſidionis curſum ſatis erit explicuiſ-
ſe: nam hoc ad Wandaliā pertinet, cuius primaria tunc & nunc Lubica fuit. Simonis
& Iudæ apoſtolorum die expugnatum eſt Bardewicum: & eiſdem copiis circa feſtum
Martini idem Henricus Lubicam cœpit obſidere. Territi ciues euentu vicinæ ciuitatis,
quod abſente Adolpho imparati eſſent ad arma, miſerunt obuiam oratores cum exerci-
tu venienti, poſtulantē vt Adolphus de Daſſe comes, cum matre Adolphi de Scowen-
borg, & eius coniuge, necnon fidelibus eiſdem Adolphi Holfatis, ſaluis rebus & corpo-
ribus illaſi abirent: ſe tum imperatis parituros. Henricus annuit poſtulationi: & illis abe-
euntibus, ciuitate Lubica iterum eſt potitus. Quumq; Loucborg arcem nouam, quam
erexit Bernhardus dux Saxoniæ, oppugnaret, ante exactum menſem deditam accepit,
paciſcentibus qui intus fuere, quod ſalui abirent. In Holfatia verò Leoni ſe omnes permi-
ſerunt, excepta arce Zegeberg, quam Adolpho fideles viri aſſeruauere. Henricus Leo
copias ſuas permixtiſ Waltero de Blandefile ad obſidionem memoratæ arcis, accedenti-
bus Holfatis pro Henrico. Verū illi ex animo non inhæſerant reuertēti Leoni, iam pœ-
nitentes quod à comite ſuo tranſierint: ſeruierunt tamen temporī. Superſuere autem in
Holfatia ex Adolphi amicis, quorum præcipuus Eggo de Sture: qui obſidentes inuadēs,
ſtatim ab Holfatis (qui ſpecie quidem obſidebant, animo autē fauebant obſeſſis) adiua-
tur. Captus eſt Walterus, Henrici præfectus: & arcē quā liber obſedit, iam captus inſedit.

CAP. 30.

*Henricus Leo-
ni male pu-
gnauit.*

ADOLPHVS de Daſſe coniunctis amicorum de Holfatia armis, urbem Lubicam
impugnauit, iam Henrico Leoni parentem. Prodiſerunt ex ea eius nomine Bernhardus
de Raceburgo, Helmoldus de Zwerino, comites, & Iordanus dapifer: quibus congreſſi
Adolphus & Holfati, multos in Trauenam vrgentes merſerunt, alios etiā captiuos ab-
duxere. Capti Helmoldus & Iordanus: Bernhardus de Raceburgo comes vix elabitur.
Capti trahuntur in Zegeberg, & deinde per interuallum ære magnō perſoluto laxan-
tur, redempta libertate. Nam Helmoldus trecentas marcas denariorum, dapifer au-
tem (quia pecunioſus erat) ſexcentas marcas dedit argenti. Quæ res indicium eſt, Hel-
moldum non fuiſſe ex comitibus. Niſi protinus ei parſum credamus, quem ſperarent a-
micum de cætero habituri: alterum verò, quod nihil aliud ex eo ſperarent, emunctum
argento vſque ad extremum facultatum eius. Alioquin iniqua videretur æſtimatio co-
mitis & viri militaris, qui alias miniſterialis eſſet ſuo principi. Henricus tum Roma-
norum rex, eius nominis VI. patre etiā viuente coronatus, iam res Imperij poſt pa-
trem adminiſtrabat. Quum audiſſet Henricum Leonem in Saxoniam rediſſe, & Lu-
bicam recuperariſſe, Adolphi terram occupariſſe, indignatus contendit Brunſuicum: &

*Imperator Leo-
nem Adolphi
aſſonem o cu-
pata reſtitue-
re compellit.*

propè erat vt caperet, non iniuſtè: quando Henricus res Imperij iam dudum inuaſiſſet.
Henricus autem Leo per ſubmiſſos effecit vt gratiam regis reciperet: & conuenit, vt red-
ditis omnibus quæ Adolphi erant, in terra ſancta peregrinantis, Lubicam ſibi haberet
pro dimidia, reliqua mediæ parte Adolpho comiti reſeruata. Sed & hoc in paſtis erat, vt
muros Brunſuici quatuor in partibus demoliretur, ne iterum venienti Imperatori
clauſa eſſet: Louenburgum arcem demoliretur: & filium ſuum iuniorem Luderum
daret obſidem implendæ pactionis ſeruandæque pacis. Filium quidem miſit, qui non
diu poſt diem ſuum obiit in Auguſta: de cæteris verò capitibus nihil eſt impletum. Fi-
lium tamen ſuum natu minorem Henricum, cum quanta potuit manu miſit, quum
rex expeditionem faceret in Apuliam, ſimul accepturus Romæ imperialem coro-
nam. Breuius nunc cuncta tranſimus, quod ea ſola contingimus quæ urbem Lubicam,
Wandaliz præcipuum decus, reſpiciunt: reliqua omnia in Saxonia plenius ex-
equuti. Mirum eſt intueri, quoties intra centefimum annum (imò ſexageſimum) à
prima ſua fundatione dominos mutauit. Nam ad annum quadrageſimum poſt mil-
le centum inchoata à comite, ab illo poſt incendium tranſiuit ad Henricum Leonem,
qui

*Lubica ſepe
mutauit domi-
nos.*

qui illam per ordinem egregium, magnopere auxit: deinde Imperator deditam accepit. Restituta per illum in parte comiti, & post Leonis reditum, in ipsius rediit potestatem. Inde quoque comiti restituta, breui post concessit in ius regis Danicæ. Nouissime rediit ad Romanum Imperium: in qua ditione permansit in hodiernum, diu (vt confidimus) permanſura. Et hæc omnia intra paucos annos, necdum centesimo eius anno euoluto.

ADOLPHVS interim in terra sancta iuxta Tyrum audiuit casus suorum, & quòd CAP. 31.

Henricus Leo terram suam occupasset, amicorum fretus consilio in patriam redire cōtendit: in Suzuia autem consalutauit nouum Imperatorem Henricum, Friderici filium, *Adolphus ab expeditione domi ad sua recuperanda redit.*
 10 questus casus suos. Rex magnis muneribus datis, consolatur eum de terra sua omni modo recuperanda. Quum autem in Scowenberg peruenisset, cognouit vndiq; sibi præclusum Holstiatum: nam Stadium, Hamburgum, Louenburgum, Boycenburgū, Henricus tenebat præsidii impositis: Wandaliæ proximam Burewinus, ducis gener, concluderat. Igitur ad Bernhardum ducem Saxonie, & Ottonem marchionem fratrem eius, contendit: qui manu valida deduxerunt eum Erteneburg. Ibi exceptus ab Adolpho de Dasse, affine suo, & magna Holstatorum manu, reducit in Holstiam. Bernhar-
 20 dus quoque iunior comes de Raceburgo, quem Henricus de clericatu per dispensationem (vt præsumitur) apostolicam, ad militiam (quum esset subdiaconus) retorquebat, quum diffideret partibus Henrici Leonis (cui Imperiū aduersaretur) se cōtulit ad Bernhar-
 30 dū ducem, & fratrē eius Ottonem marchionem, & perinde Adolpho comiti indiuſus adhæsit. Pater verò eius permansit in fide Henrici Leonis exducis, nec diu rebus humanis superſuit: sed in clauſtro Raceburgo in pacē quieuit, additus patribus suis. Sed quoniam in terra Polaborum, in solo Wandalico habitauere comites memorati, non est alienum rebus quas in manibus tenemus, originem & exitum comitum memoratorum his rebus inferere: præsertim quia titulus huius comitatus permanet in hodiernum, à ducibus inferioris Saxonie cum ditione possessus.

QVVM Adolphus i. cedere cogeretur Holſatia, pulſo per Albertum marchionem CAP. 32.

Henrico Catulo, patre Leonis, Henricus de Badewide pro eo in Holſatiam reponitur. Sed quum breui coniuſiſſet Hēricus Catulus, & per arma Saxoniam recepiſſet, Adol-
 30 phus quoque reuerſus eſt in suam ditionem. Et tum Henrico memorato primū Wagria permittitur: inde Adolpho procurante, terra illi Polaborū (dimissa in manibus Adolphi Wagria) conceditur. Hic eſt comitatus Raceburgenſis. Genuit iſte Henricus filium Bernhardum, poſt patris exitum rebus præſidentem. Bernhardus genuit Volradū Henricumq; militantes, & Bernhardum, in Magdeburgo clericis aſcriptum. Volradus in prælio aduerſus Wandalos periit: Henricus quoque immatura morte ſubtrahitur. Bernhardus ex clericatu rediit ad militiam: & accepta vxore ſilia comitis de Haldermūde, breui deſunctus eſt. Paruulus ſui nominis, quem reliquit infantem, non diu poſt ſequutus eſt patrem. Ita finitur linea comitum illorum, rediitq; feudum, ſiue beneficium, ad ducem Saxonie Bernhardum. Sed hæc anticipando dicta, hunc teneant locū. Adol-
 40 phus comes Holſatie redux ex terra ſancta in terram patrum ſuorum, cum iuniore comite de Raceburgo, Lubicam obſidione premebat, quiſque de parte ditionis ſue. In vrbe rebus præſuit Lutardus de Bergen, ab Henrico præſectus. Quumq; per Trauenam rebus inuehendis & euehendis liber eſſet aditus, vili penderat ciues obſidionem. Id vbi comperit Adolphus, palis in fluuium deſixis obſtruxit aditum: & proſectus ad regē Danicæ Kanutum ſalutandum, gratias agit, quòd per abſentiam ſuam nihil ſit paſſus inno-
 50 uari. Quanquam non ignorauit Waldemarum ducem Sleſuici, regis fratrem, cum Waldemaro ibidem epiſcopo, manu valida fines intraſſe Holſatiam: qui ab Adolpho de Dasse, eius auunculo repreſſi, obſides acceperunt, quòd Thietmarſos, iam Danis parentes, non moleſtaret. Iunxerant enim Thietmarſi, poſtquam ab Hartwico ſecundo archiepiſcopo Brementſi, grandi pecunia exoluenda ſunt emunſi, ſe (quod diximus) Waldemaro Sleſuickcenſi epiſcopo, & per eum coronæ Danicæ. Hæc etſi ſciret Adol-
 phus, tamen prudenter diſſimulauit, regi ad ſpeciem nihilominus gratias habens. Sic ſe habet inter homines ciuilitas, vt maioribus blandiamur, etiamſi non ignoremus nobis illos aduerſari. Colendi enim ſunt alij vt proſint, alij ne noceant: quo modo veteres Romani etiam febrem & ſcabiem in diis habuere, hoc quod diximus prætenden-

Na iij

Adolphus ab expeditione domi ad sua recuperanda redit.

Comitatus R. Raceburgenſis origo, ex comitum enumeratione.

Holſatiam Lubicam obſedit.

*Calceum vni-
us, quem crea-
matu uellent.*

tes. Tempus id erat quo Adolphus, iam primum terris suis redditus, & ab Henrico Leone oppugnandus, plurimis indigeret hinc atque inde fautoribus.

CAP. 33.

*Lubica sub-
dio ex com-
munitu inua-
tur.*

LUBICA continuata obsidione ab Adolpho & Bernardo comitibus premebatur. Henricus autem Leo collecta manu in Stadio, misit eam ad soluendam Lubicę obsidionem. Ascendentes illi per Albim nauigiis in Louenborg expositi in terram, ducunt in obsidentes. Herenborg locus est mille à Lubica passibus, via ducente in Raceburgū. Ibi concurrentes copię Henrici Leonis, & comitis Bernardi, qui ab ea parte Lubicam obsideret, conflixerunt. Ibi pugnabat pater in filiū, Bernardus senior in iuniore stantem pro Adolpho. Sed tum iunior cessit, seque recepit in Raceburgum. Ciues egressi omnem eius commeatum vrbi intulerāt: & intrabat cum eis ciuitatem comes senior, cum fatellitibus quos pro Henrico Leone ductabat. Quadringenti feruntur equites extitisse, qui cum comite seniore, pulso eius filio, Lubicam intrarunt. Hi, quod prima victoria facti sunt alacriores, ausi erumpere, Holsatos ab altera parte obsidentes sunt aggressi. Habuere illi iam suppetias ab rege Danorum Kanuto: ideo erumpentes Henrici ab vrbe milites facili in vrbum repulerunt. Bernardus quoque comes iunior, refumptis viribus iam ad obsidionem suę partis redibat. Vgebantur obfessi, iam pene fame laborantes: equites obfessis nulli erant vsui. Igitur abire constituerunt, quod famem ingratulantes-tem cum suis illi iumentis auferent. Ad orientem exiuerunt, vbi neque Holsati neque Raceburgenses, intercedente lacu, poterant occurrere. Bernardus iunior quum videret abiisse patrem cum equitibus, dimissa obsidione, cum expeditis tendebat in viam qua sciebat egressuros. Ibi insidiatus multos strauit, plures etiam cepit, patre incolumi abeunte. Capti multi ex ciuibus Stadij, ad Adolphum iam ægotantem in Zegeberg perdu-
cuntur. Tantę victorię nūcius illum recreauit, vt ex infirmata se respiraret. Ille data militibus pecunia sui iuris fecit Stadenfes captiuos, cum quibus ad partem loquutus, promissionem ex illis accepit Stadij, quum veniret, in manus eius tradendi: potius enim se comiti quā Henrico, duro domino, seruituros. Qua promissione sacramento vallata liberi remittuntur. Ciues interim Lubicenses obfessi consultant quo sit opus facto. Nonnullis placuit se regi Danorum dedere Kanuto, vt in regnis eius liberius mercen-
tur: multi etiam ad Ottonem marchionem inclinauerunt. Sed peruicit eorum sententia qui se comiti permittendos putauerunt. Igitur pacti pristinam libertatem, comitem acci-
piunt in ciuitatem, dimissis incolumibus qui pro parte Henrici Leonis ciuitatem in il-
lam vsque diem rutabantur.

CAP. 34.

*Stadium ex
parte ciues A-
dolphi tradit.*

ADOLPHVS comes, non immemor promissi quod à captiuis suis de Stadio acceperat, fortunā, qua se parte ostendit duem, sequitur: & contractis in Hamburgo quantas potuit viribus, primum in insulam quę Gorgefwerder dicitur, mouit: inde quantas potuit nauibus ingressus Zuingam fluuium, flammis declarauit se adesse. Ciues Stadij igne conspecto, quum præfectus vrbi Conradus de Rothe nihil hostile timeret, & perinde imparatus ad bellum & ad obsidionem, audiuit ciuium iam non occulta murmurā, sed apertam indignationem, se pridem ciues suos amisisse, captiuos adhuc esse plurimos in Raceburgo, ipsos iam diu æte exhaustos non posse obsidionem perferre, dedit se ac sua comiti consilium inire. Ipse cōsensus iumentis suis iam stratis, velut alio procurando, ciuibus tuendę vrbis mandatum relinquens, irrediturus abit. Statim qui in arce fuerant, cum ciuibus obuiam comiti prodeuntes, vrbs potestatem, se ac sua omnia permittunt. Comes ingressus, præfecti vxorem cernens curru impositam, abire quod veller cum rebus fecit potestatem. Ea specie multa femine illę auexere, quę iure belli comes, si perurgeret, recte tenuisset victorię præmia. Iam Adolphus trium comitatuum titulo insignis erat, Scowenburg, Holsatiz, Stadij. Extant literę sigillatę, quę Adolphū comitem Stadij præferunt. Nam hoc tempore erectum est vetus monasterium Buxtehude, quod eius nominis viri militares fundauere, in loco quo nunc est, necdum extante oppido quod est in riuo Este, sub Henrico Leone iam exduce, Hartwico secundo archiepiscopo Bremensi, & Adolpho comite Stadenfi, intra cxxc. annum supra centum mille. Quod autē de Lubica diximus, sæpe illam mutasse dominos, rectē de Stadio confitebimur, qui comitatus variē iactatus plures habuit dominos: quod in Saxonia plenius diximus. Primum enim marchiones fuere domini, de stirpe Vdonis. Inde ad ecclesiam peruenit, primi Hartwici temporibus. A qua vi intentata abstulit Henricus Leo: &
nunc

*II 90.
Stadij, vt Lu-
bica, sæpe do-
minos muta-
uit.*

nunc qua via acceperit, denuo amisit, translatum ad Adolphum. Sed neque in illius manu (quod dicemus) diu permansit.

- P E R quæ tempora Theodericus, episcopus Lubicensis, Tzeuenam in diocesi Bre-
menſi cœnobium ſacrarum virginum gubernabat etiam in pontificatu, ſicut antè, reſu-
gij locum ibi conſtituens, vt erant res vrbiſ Lubicæ infinitis iactatæ perturbationibus.
Quum ergo in eum locum veniſſet viſitandi gregis ſui gratia, Bremenſes ciues, quū ad-
uerſus Stadij præfectum (priuſquam Adolphus acciperet) exiſſent, prædam abegerunt.
Nec magnopere (vt fieri ſolet in talibus) quid hoſtium, quid amicorum eſſet, diſcreue-
runt: iumenta & boues monaſterij vnâ abegerunt in prædam. Spoliati pauperes epico-
pū circumſiſtunt, deplorâtes omnia ſe ſua perdiſſe, Bremenſibus cuncta abigentibus.
Vix ſacra poſuerat indumenta expleto officio, & pedes cum peditibus ſequitur præda-
tores, per mille paſſus deprehendit, ſuorum iumenta repoſcit. Prædatores ſacram eius
caniciem (quam ſudore madentem viderant) venerati, quum niſil hoſtile in eum ſen-
tirent, cum robore reddiderunt quæ abſtulerant. Cerneret ſacras pontificis manus, tau-
rorum atque bouum cornibus inſectas, pro ſuis pauperibus decertare. Itaque inermis &
pedes ſua recuperauit, quæ alius etiam eques & armatus non reſuliſſet. Quumq; archie-
piſcopus Hartwicus, per eadem tempora Henricū ſequutus Leonem, non rectè affice-
retur ad eundem Theodericum Lubicenſem episcopum, cognatum ſuum, quod à Bre-
menſibus (in quibus omnem ſuam Theodericus cognationem habere) eiſus rû eſſet
10 archiepiſcopus: prædia memorati monaſterij ſatellites vel Henrici vel Hartwici miſerè
vaſtauerunt. Archiepiſcopus autem in Luneburgo apud Henricū conſtitutus, ſi frequen-
ter episcopum ad audiendum ſuam citauit per epiſtolam. Sed ille legitimis obiectis ex-
ceptionibus, extra prouinciam, inter hoſtes ſuos, nec audebat nec debebat comparere.
Et quum aliquando ad terminum peremptorium eſſet citatus, ante exitum termini di-
citur excommunicatus. Nam quū proximo tempore Mindę eſſet cōſtitutus conuenus
archiepiſcopi & Bremenſiū ciuium, vt de omni controuerſia diſceretur, inter alia ar-
chiepiſcopus episcopū pronunciauit excommunicatū. Bremenſes autem eam ſenten-
tiam exanguē & vitibus carentem contempſerunt, quum episcopus eam non metuerit,
nec eſſet legitimus impletus ordo. Pertranſiens inde proximis diebus Cinthius cardina-
lis, in Daniâ legatus, eam ſententiā euacuauit. Hēricus autem iunior, Henrici Leonis fi-
lius, habens in comitiua archiepiſcopum, Stadium venerat introire. Sed neuter admiſ-
ſus indignationem auxere, & in Tzeuenam diuerſentes, omnia quæ ſanctimonialiū fue-
re, quæq; ſecuritatis gratia eò contulere agreſtes, ſine diſcrimine conſumpſere: vt ancila
Chriſti, quæ ibi clauſa, ipſo ſuo Chriſto cœleſti die noctūq; laudum reſonant carmi-
na, niniū diuturna laborauerint inedia. Indoluit bonus pontifex gregi ſuo: ſed quid fa-
ceret potentioribus ſecundū ſeculum? Vbi poterat, neceſſitati occurrebat. Ad interue-
niendū autem erat ſtrenuus, ad diſcordantium compositionem humiſſimus: ita vt non
nunquam in pontificalibus, eorū prouolueretur pedibus, quos à reconciliatione ſuper-
bus erexit & auertit animus. Beatius dixit dare quàm accipere. Vnde in conſecrationi-
bus eccleſiarū magis omnes de propriis ſumptibus accuratè procurabat, quàm illis gra-
uis immineret. In frequentia ſuorum gaudēbat clericorum. Hoſpes enim domi erat lar-
giſſimus, ſoris verecundiſſimus, pauperum procurator diligentiſſimus. Aduerſitates om-
nes tanta vicit patientia, vt nunquam eum aliquis viderit irascentem, audierit claman-
tem, aut malum pro malo reddentem: ſed cogitatum ſuum iactans in Dominum, dice-
bat cum apoſtolo, Si Deus pro nobis, quis contra nos?

B E R N O N I ſ interea primi Zwerinenſis, ſed Magnopolēſis tertij episcopī, quum CA
& ille apoſtolus fuerit præcipuus Wandalorum, memoriā ſine culpa in rebus Wan-
daliſ præterire non poſſumus. Hic eſt ille qui in gente duræ ceruicis multas contu-
melias accepit, & verbera expertus, non deſtitit ab opere pietatis. Cuius temporibus
10 Henricus Leo ex Angliā rediens, ſedem tranſtulit de Mekelnburgo, quam nunc Ma-
gnopolim (compaſto ex Græco atque Latino vocabulo) dixere: poſuitque in Zwe-
rinum. Primus ergo hic eſt ciuiſ vrbiſ antiſtes. Incredibile eſt memoratu quantos pro
Chriſto pertulerit labores, quæ ſubierit vitæ pericula, quoties ludibrio habitus ad ſa-
crificia dæmonum attractus eſt à barbaris. Ille tamen per Chriſtum confortatus, cultu-
ras dæmonū eliminauit, lucos ſuccidit, bonū certamen certauit, fidem non ſolū ſeruauit

CAP. 35.

Bremenſes præ-
dam abſciſſi,
Episcopū repo-
ſcenti reddidit.Excommuni-
cationis ini-
que ſolmen
ſpernendam
eſt.Egregie episco-
pi virtutes.

P. 36.

Beruo Wanda-
lorū episcopos.

1195.
Henricus 1°
moritur.

uit, sed mirificè in populo barbaro amplificauit, & bono cursu consummans, indubitan-
ter ad coronam, & supernæ vocationis brauium peruenit. Erat autem annus post na-
tum Christum & datam mundo salutem M C X C V. Quo in tempore inclytus ille prin-
ceps Henricus Leo, par multis regibus, post multos labores, quos tulit in plurimam for-
tunæ iactationem, in sua vrbe Brunswico mortuus est, & sepultus in ecclesia sancti Blasij.
Bernoni autem in sua ecclesia suffectus est Brunwardus, eiusdem ecclesiæ decanus,
secundus in Zwerinensi, sed in vniuersum à prima sede quartus. Nam primum Iohan-
nem, quem Adelbertus archiepiscopus Hamburgensis constituit in Magnopoli episcopum,
Wandali tumultuantes, & fidem reiicientes trucidarunt, & martyrem Domino
consecrarunt. Què longo licet interuallo, post annos LXXXIII. sequutus est in ea sede
Euerhardus, ab Hartwico archiepiscopo constitutus, quò diu laborasset & apud summum
pontificem & apud Imperatorem, antiquæ legationis (quæ sub Hamburgensi vigebar
titulo) iura reparare. Frustratus autem, contendit studia ad reparandas sedes episcopa-
les in Wandalia, dudum vacuatas (ne archiepiscopalis sedes Bremenis omnino suffra-
ganeis careret) in Aldenburgo Vicelinum, in Magnopoli Euerhardum, & in Racebur-
go Euermodum constituens: cuius suo loco diximus Isfridum successorem.

CAP. 37.

Brulm inter
Danis & mar-
chionem Bran-
denburgen-
sem.

Sic traditio-
ne bona pari à
vulgi errore
notati.

Adolphus bel-
læ immiseret,
sed suo iudicio.

CAP. 38.

Niclotus in
prælio cadit.

INCESSERAT per ea tempora Kanuto Danorum regi, & Ottoni marchioni de
Brandenburgo dissensionis causa, super quibusdā Wandaliæ provinciis. Quamuis cau-
sam supprimant annales, ex superioribus eam licet coniectare. Rex inter Niclotū & Bu-
rewinum, fratruales dissidentes, arbiter factus, ditionem partitur, sibi seruans superio-
ritatem in vtrosque, quòd Burewinum captiuum tenuisset, & Nicloto fauisset per Iari-
marum. Eam rem non æquo ferens animo Otto memoratus, præsertim quòd Iari-
Romano fidem deberet, noluit regem in Wandalis tenere ditionem. Rex, vbi dissensio
processit in bellum, classem suam mittit in Wandaliā: Wernouia fluuius Rostockij vr-
bem præterlabitur in mare: eum inuectus, copias exponit in terram. Non aberat longè
marchio cum agminibus suis: Rugiani autem Danis auxilia miserant. Iam inoleuerat
apud Danos, ab Absolone nunc defuncto, vt episcopi præessent exercitibus. Ergo Pe-
trus Roschildensis episcopus, cancellarius, cum Durberno fratre copias regebat. Qua-
dratis agminibus in se ibant. Collata manu fit pugna grauissima: cadunt vicissim multi,
inter alios Durbernus, episcopi frater, agminum ductor: ipse capitur pontifex. Rex pu-
gnæ non aderat, in Mone confidens. Victi Dani ad mare refugii: in fuga capiuntur &
cæduntur plurimi. Episcopus duro carceri mancipatur, quem Otto multis vberiore
sibi futurum sperabat. Ægrimoniā contraxit in carcere: eam autem simulans vero
maiores, orabat laxius haberi. Marchio indecorum sibi futurum ratus, si & captiuus &
episcopus in carcere suo moreretur, indulgentius cœpit habere, sub custodia tamen. Il-
le autem custodi loquutus eum permolliuit, vt accepta pecunia cum illo profugeret. Ita
carcerem euasit episcopus, illudens victori suo, liberatorem suum, & pridem custodem,
magnificè remunerans. Proxima bruma Otto in Wandaliā Danis parentem renoua-
uit exercitum. Adolphus illi Holsatiæ comes accessit, malo fato suo: Rugiamque infi-
gni vastatione percurtissent, si in eum modum durata glacies mansisset. Sed tamen cō-
tinentem terram, quæ Iarimaro Rugiæ principi parebat, in qua oppidum Tribuzes, om-
nimoda vastatione, gladio & igne deformabat. Quæ res Adolpho nouorū initia prest-
it laborum, vt iterum extorris fieret: nam rex proximè ducebat vltra Eydoram. Sed tum
quidem tanta fuit Adolpho manus auxiliaris, vt regem distineret, vtq; infecto negotio
rediret. Sed dilapso tum Adolpho exercitu, mense Maio rediens rex, Adolphum iam au-
xiliis non suffultum eò perpulit, vt arcem Reynoldesborg, clauem terræ firmatā in Ey-
dora, regi permitteret: quam rex magis atque magis firmauit, iam sine labore, quoties
veller, Holsatiā & omnem Nordalbingiā ingressurus. Tum verò comiti circa arcem
Louenborg laboratum est: quam rem in Saxonia peregrinus.

BUREWINVS interea & Niclorus fratruales, qui regi Danorum tum parebant,
eius iussu expeditionem parauerunt in terram comitis Adolphi de Dasse: ea est in diocesi
Hildesemenfi. Mirum quomodo in tam longinquum, nisi quia Burewinus Saxones si-
bi fauentes habuit, propter vxorem quam tenebat, & propter commune odium in no-
men Adolphi de Holsatia & amicorum eius. Et collata manu, primus omnium Niclo-
tus princeps Kilsinorum & Rostockij, cadit, vir prudens & bonus, & qui meliore dignus
esset

esset fortuna. Tota illum luxit vicina Wandalia. Cognito tanti viri occasu, alacrior hostis insurgit. Sed & Wandalis calor incidit se in Theutonicos vindicandi. Fit versa prælij vice cædes in agmina Adolphi: sine comparatione plures ceciderunt de parte Adolphi. Tam acris erat stimulus vindicandæ mortis Niclori. Causa autem huius incurSIONIS fuit, quoddam hic Adolphus cum nepote suo Adolpho Holfatiæ comite, nuper Thietmarsiam vastantes percurrerunt, quæ tum Danicæ parebat coronæ. Deinde verò (quod in Dania diximus) quum Adolphus exutus Holfatia per ducem Sleswici, Waldemarum regis Daniæ germanum fratrem, se in Hamburgum (fidam sibi urbem) contulisset per brumam, cincta est obsidione ducis: in cuius erat castris Burewinus Obotritorum princeps. Et quum comes nec terra nec mari posset elabi, venit Adolphus in potestatem Waldemari ducis, & in captiuitatem trahitur per Holfatiam suam in Sleswicum miserabiliter. Ibi quæ perdurauit, donec omni Holfatia in manu regis posita, datis obsidibus abiret ultra Albim, in antiquam ditionem suam Scowenborg: nec est ultra reuersus vnquam in Trāsalbinam. Iam omnis Holfatia, præter arcem Zegeberg, erat in manu ducis. Nam Waldemar, omnium compos per Holfatiam, quum Hamburgum iam teneret, continuato victoriæ cursu Raceburgum, Godebusch, Wittenburgum, se illi permiserunt: sola arx Louenborg remansit in manibus fidelium Adolphi. Tum se Waldemarus cum victore exercitu Lubicam contulit. Ciues cogitantes quod res erat, defensorem se nullum respicere, conciuēs suos æstate proxima piscantes in Scania captos, Daniæ regno
 10 se nulla ex parte posse carere, pacti suorum relaxationem & pristinarum obseruantiam consuetudinum, duci se & per illum regi Daniæ permiserunt.

*Adolphus cap-
tus Holfatiæ
spoliatur.*

*Lubicæ regi
Danorum se
tradunt.*

LIBRI SEXTI FINIS.

ALBERTI KRANTZII

WANDALIE LIB. VII.

30

Am Lubica præclara Wandalarum (Wandalico verius dixërim in solo fundata) vrbs, emporium singulare mercatorum, adhuc intra centesimum annum primæ foundationis, in ius Danorum regis concessit. Nam proxima æstate rex Lubicam veniens, ciuitatis ibi dominus est consalutatus: quoddam antea etiam ciues deliberauerant, quum ab Adolpho obsideretur, regi eam permittere. Iam ipse rerum citissus ordinabat vt dominus fieret, nullo in eam rem educto gladio.

CAP. I.

*Rex Danorum
salutatur Lu-
bica dominus,
ex omnia A-
dolphi occu-
pat.*

Capto enim Adolpho comite, quid nisi in potestate habuit captiui omnia dominia? Qui tum comitis arcem ad ostium Trauenæ tenuerunt, audito quoddam omnia pessundata essent, regi quoque illam consignauerunt, pacti abire liberi. Hic est interim rerum status, vt vnus Kanutus regem se Danorum, Wandalarum & Nordalbingiæ ferat, & in titulo scribat. Erat autem tum annus MCC. Holfatiam tum pro rege administrandam accepit Albertus de Orlemunde comes, frater vterinus Adolphi ex eadem matre: quod in Saxonia ostendimus. Quumque per ea tempora ecclesiæ Raceburgensi præses Iffridus, Euermodi (cuius supra virtutes ostendimus) successor, vir magnæ patientiæ, summa abstinentiæ, & totus religionis cultibus deditus. Illo autem circa hæc tempora deficiente, facta est dissensio inter canonicos de successore, ipso necdum funerato. Pars enim conuenerat in personam domini Henrici, quem idem ille locus præpositum habebat, virum discretum, & omni honore dignissimum: qui præposituram suam multum amplauit, rebus, personis & edificiis, & (quod omnia superat) religionis honestate. Pars autem altera personam domini Philippi (qui capellanus fuisset episcopi defuncti) sibi præferri episcopum expetebant. Facta autem controuersia hoc ordine quieuit, vt partes tam electorum quam eligentium, arbitrio comitis Adalberti se committerent. Mira illorum temporum simplicitas, vt in manum laicam conferrent arbitrium episcopi constituendi. Sed quid miramur, quum iam dudum ante Romani ipsi arbitrium summi pontifica-

I. 200.

*Vniuersa episco-
pi erant rati-
o.*

tus constituisſent in manum Imperatoris Hérici 111? & Henrici alij, & Fredericus 1. diu ſuper ea re duriffimas contentiones cum eccleſia ſub arbitrio conſtituendorum pontificum habuerint? & Henricus Leo eius rei ſibi arbitrium deſumpſerit? quod ſuperiora declarant. Ille ergo accepta deliberatione, Philippum cenſuit præponendum. Hæc autem ideo facta ſunt, quia dominus Waldemarus Daniæ rex, iam vique ad Albm omnium terrarum dominus, in Suedia erat occupatus: alioqui ad illum recurriffent. Philippus inueſtitus Bremam ſe contulit, & à domino Hartwico benedictionem episcopalem accepit, ſicque conſecratis eccleſiis, & ordinatis rebus in ſua dioceſi, ad episcopum Traiectenſem eſt profeſtus: ibique per annum conſiſtens, domino regi Waldemaro ſe non exhibuit. Vnde factus eſt regi ſuſpectus: ſed tamen interueniente comite in gratia eius eſt reuerſus. Nec multo poſt Hartwicus ſecundus Bremæ archiepiſcopus vita exceſſit. Quumque illo adhuc viuente eccleſia eius miris motibus concuteretur, nunc deſtituta paſtore grauiore turbatione excepit. Nam electionis negotio pendente, interloqui canonici dominum Waldemarum Slefwickenſem episcopum (qui tum longæua captiuitate ſolutus Bononiæ agebat) vnanimi cleri & populi conſenſu archiepiſcopum poſtularunt.

Diſſident canonici in eligendo archiepiſcopo.

CAP. 2.

FVERVNT tamen qui ſe huic electionis, ſue potius poſtulationis negotio ſubtraxerant, non reclamando, ſed elongando rem improbarunt. Burchardus hic erat, maior præpoſitus, cum quibuſdam adherentibus. Hamburgenſes autem canonici, propter regem Waldemarum (qui ipſam tum tenebat ciuitatem) ſuſpecti in hac electione habiti, non vocabantur ad eam. Qui de contemptu ſuo grauiter ſe opponebant poſtulationi, dicentes ſuam eſſe eccleſiam matricem, à qua deriuatus eſt honor metropolitici: qua de re iniquum eſſet eius membra in electione præteriri. Bremenſes, miſis honoratis nunciis tam ex clero quam eccleſiæ miniſterialibus domino Waldemaro Bononiæ conſtituto, ipſam illi de ſe factam poſtulationem intimarunt. Qui accepta competenti familia, cum eiſdem & teſtimonio Bremæ eccleſiæ domino ſe præſentauit apoltolico: qui adgaudens dominum poſtulatam (quem ſciebat eſſe virum regij ſanguinis) per benignè accepit: ei congratulatus, quod poſt fortunæ varias iactationes, locum ſe dignum in archiepiſcopatu reperiffet. Nec tamen feſtinauit in cõfirmatione factæ poſtulationis, donec diligentius de meritis cauſæ ſcrutaretur. Quo tempore nuncijs Hamburgẽſium canonicorum ſuperuenere, reclamantes poſtulationi, & eam minus canonicam aſſerẽtes. Venit quoque orator regis Waldemari, Petrus Roſchildenſis præpoſitus, ſine literis tamen & documentis ad cauſam publicis (quæ ſe in curſione latronum in ipſo itinere diceret amiſiſſe) poſtulationi tamen memoratæ magno niſu ſe obiiiciens. Commonefecitque ſummum pontificem iuriſurandi quod regi præſtiterit Waldemarum, nunquam ſe tali loco moraturum, in quo regi ſuſpectus videri poſſet. Commouerat enim pridem illi bellum de regno, quod & ipſe patre rege eſſet progenitus, illo Kanuto, qui cum Zuenone & primo Waldemaro partitus eſſet regnum: quod oſtendimus in Dania. Quibus cognitis, papa Waldemarum per aliquot dies Romæ detinuit, quoaduſque de ſacri collegij conſilio de ipſo ordinaret. Waldemarum autem videns ſe in arcto conſtriẽtum, illi centiatis vrbe ſecedens, ad regem Romanorum ſe contulit Philippum, de regno decertantem cum Ottone 1111. Leonis filio, qui eum honorificè Bremam miſit. Illi exultantes, poſtulatam ſuam cum gaudio ſuſceperunt. Papa autem miſſis literis ad omnes Germaniæ eccleſias, Waldemarum inobedientem vinculo excommunicationis diſtrictum nunciavit. Bremenſes hoc diu ignorauere, quia literas apoſtolicas nemo eis porrigere præſumebat: donec in quadam miſſa publica, à quodam inter cæteros offerente, in altare ſunt collocatæ.

Non mirum, ſi Apoſtolici inſtituto exemplo neque clero, inter ſe diſſident.

Papæ excommunicatione poſtulatam.

CAP. 3.

HANC autem Waldemari episcopi in Bremam ſuſceptionem rex Waldemarum tulit permoleſtè: ſciebat enim hominem non quieturum, quod ſe (vt diximus) coronæ aſſereret affinem. Cum multitudine igitur graui rex dioceſim ingreditur Bremenſem, volens depellere Waldemarum, & eius loco Burchardum præpoſitum introducere. Habuit autem rex Guncelinum & Henricum eius fratrem (comites Zwerinenſes) ſibi tum grauiter aduerſantes, quod Iohannem cognomento Gantz terra ditioſis ſuæ eieciſſent (occupata arce Grabow, quæ ad illum pertineret) profugientem ad regem Daniæ memoratum, miſſaque parte copiarum ſub manu Alberti comitis Nordalbingiæ.

Rex Danorum in dioceſim Bremenſem.

Hic

Hic erat (vt diximus) Henrici de Orlemunde comitis filius, qui matrem tertij Adolphi viduam duxit coniugem: vnde erat Adolphi frater vterinus. Hunc enim, pulso Adolpho, rex Holsatiæ præfecit. Albertus ergo arcem Boytzenborg diruit, deinde omnem terram Zwerinenfium euastauit. Waldemarus verò episcopus petere armis regis ditionem constituit, vt se in eum vindicaret. Sed cæso per ea tempora Philippo Romanorum rege, partes Waldemari conciderunt. Burchardus autem maior ecclesiæ præpositus, ad archiepiscopatum aspirauit, Hamburgenses canonicos & quosdam Bremenenses sibi deuinctos habens. Ad regem Romanorum proficiscitur Ottonem, ab eo impetrans inuestituram episcopalem. Quumque compos voti redisset Hamburgum, eam urbem
 10 in sua tenuit potestate: & per quosdam amicos etiam Stadium urbem accepit. Veniens autem Waldemarus episcopus, latenter eam urbem recipere tentauit: sed impeditus est diligentia aduersantium. Ergo contractis armis ex omni dioecesi, Stadium Waldemarus episcopus obuersatus, & cepit armis, fugientibus aduersariis: direptum est oppidum miserè. Sed tamen postea Burchardus cum amicis recuperauit, atque firmavit. Porro rex Waldemarus Albim ponte strauit, quibusdam credo locis opportunis, quæ tum angusta fuerint: vt de insula transiens in insulam, ultra Albim mitteret equites peditefque. Et ita infusus partibus Bremenensium, per suos arcem apprehendit Horneborg, & diligentissimè communiuit, tenuitque durante illo bello.

*Archiepiscopus
 tunc competitor
 res armis com-
 tendunt.*

OPERÆ PRECIUM est intueri quis tum status fuerit Hamburgi, antiquæ urbis,
 20 postquam Waldemarus comes, relicta non modò Holsatia, sed etiam (vt hic locus indicat) comitatu Stadenfi, de quo Waldemarus & Burchardus contenderunt, concessitque in Scowenborg, antiquam patriam. Certè Hamburgum peruetusta memoria semper Saxonum genti inscribitur, cum omni Nordalbingia, hoc est Stormaria, Holsatia, Thietmarsia. Nunc obtinuit consuetudo vt Wandalicis urbibus annumeretur, quo modo & Luneburgum, quæ ab omni sui memoria Saxonibus paruit. Sed nulla vnquam memoria prodidit his urbibus, Hamburgo & Luneburgo Wandalos habitasse: quanquã Luneburgum in solo Waldalico conditum ab Saxonibus, negare nò possumus, quo modo Lubicam, Wismaria, Rostockium, & quæ in eo sequuntur littore maris Germanici. Sed vetustior est memoria pulforum Luneburgo Wandalorum, quàm cæteris. Hamburgum
 30 verò, illo quod scribimus tempore, Daniæ regi parebat, cum omni Nordalbingia & ciuitate Lubica, postquam Adolphus, eius nominis tertius, per brumam glaciale Hamburgo interceptus à Waldemaro, tunc duce, postea rege, cepit omni illa ditione carere. Sperauerant diu Saxones, ducem Waldemarum, postea regem, fororiorum suo Wilhelmo, Henrici Leonis filio, Nordalbingiam donaturum. Sed dulce semper fuit Danorum regibus, in Germania tenere ditionem: vnde flecti non potuit Waldemarus vt ea cederet. Alberto tamen de Orlemunde comiti, eam rex permisit administrandam. Hic est ille Albertus quem annales nostri produnt, non ostensa eius origine, nisi quòd testantur regem Waldemarum fuisse auunculum eius: & aliis locis memorant, Wilhelmum Henrici Leonis filium, Ottonis tum Romanorum regis fratrem, habuisse coniugem Walde-
 40 mari germanam. Vnde in suspicionem venerunt nonnulli, fuisse Albertum Wilhelmum filium: sed tempora non patiuntur. Paruit ergo ea tempestate Hamburgum (quo modo & Lubica) regi Danorum Waldemaro: quomodo autem eam occupauerit, in Saxonia diximus. Deinde quum eadem urbs iam Romanorum regi Ottoni subesseret, occupata secudò ab rege Waldemaro, donatur Alberto memorato in perpetuam possessionem. Vnde extat litteræ Alberti, super quibusdam iuribus illi tum urbi permissis. Arcem ille firmavit super eam ad orientè, cuius extant fundamenta, nò longè à villa Stenbecke: quum rex oppugnationis tempore aliam teneret ad occidentum, in expugnatione secunda. Cuius loci nomè permanfit, sed nulla vestigia: appellatur enim Noua arx. Vicus nunc ciuitati inclusus, tum locus erat extra mœnia. Tenuitq; Albertus Hamburgum
 50 vsque ad tempora 1111. Adolphi, qui eam urbem cum omni Holsatia recuperauit, positus magna de rege victoria in Bornehouede, ipsa die Mariæ Magdalene.

*Hamburgum
 in solo Saxo-
 nico.*

*Dulce Daniæ
 in Germania
 imperare.*

*Hamburgum
 diuersos ha-
 buit dominos*

HÆC autem tempora memorabilibus rebus sunt insignita. Nam anno post natum
 Christum MCCIX. Waldemarus Daniæ rex ministerio Iarimari principis Rugiano-
 rum fundauit urbem nunc præcipuam Stralsundensem: quæ nunc in cæteris urbibus
 Wandalicis non minima, floret opibus, ciuibus plena, ædificiis exornata: quæ vnde

*CAP. 5.
 1209.*

*Stralefunda à
Dano cōdita,
quod habeat
etymon.*

nomen fortita sit, paulisper intendamus. Danicæ linguæ vocabulum *Sund*, insinuat eius autorem fuisse Danum, aut Danis parentem: talis incunctanter tum fuit rerum status. Vocant autem Dani angustam maris faucem *Sund*. Nam quum Dania sit tota insularis, præter Iutiam & Scaniam, quæ sunt peninsulæ (vt in principio Daniz ostendimus) multas esse fauces maris faciunt insulæ sibi obiacentes: inde Orsund, Gronsfund, & eius generis. Eundem in modum hæc vrbs quam scribimus, obiacēs Rugiæ, Wandalarum insulæ, *Stralefunda* est vocitata, quòd proxima insula *Strela* diceretur. Nunc detorto (vt sit) paulisper vocabulo, *Stralefunda* appellatur, à proximo mari, & inter Rugiam & vrbelem excurrens, ambas diuidit. Sic enim *Stralefunda*, quasi *Strelæ* faux, vocitatur. Ita maris vocabulum proximæ vrbi nomen indidit. Eodem anno vrbs Lubica proprio confla grauit incendio, vsque ad domos quinque tota consumpta: quæ hodie nomen seruant, vt vicus quinque domorum appelletur.

CAP. 6.

*Danum regni
limites propa-
gare aggredi-
tur.*

PER eadem tempora rex Waldemar, multis auctus victoriis, Prussiam est adortus, & ad iuga sua coegit, vt tributa persolueret: nondum enim ordo Theutonicorum eam acceperat terram commendatam. Inde mouens, contendit aduersus duces Pomeraniæ, quos (vt Obotritos) suæ voluit parere ditioni: quo expedito, iam omnem maritimam tenebat Wandaliæ. Nam ab occidua parte Wagriam tenebat cum Holfatia: inde Obotritorum, & Kissinorum (quæ nunc tota est Magnopolis) subiectam tenuit, quum principes eius dominum illum suum recognoscerent. Rugiam iam à multis annis pater eius domuit. Quibus si accessisset Pomerania, nihil deesset littori Wandalico, quod non regi paruisset: nam mediterranea vel marchioni vel duci Saxoniz erant subdita. Rex tum aliquot ciuitatibus in Pomerania captis, & Demyno nota vrbe instaurata, impositoque pro tempore præsidio, victorem exercitum reduxit in Daniam. Interim Lubicæ miserè seruiebat: qui arci præfuere Dani, cuius nimum graues incubere: tantumque imperij sibi vendicabant, vt etiam vicos de regis & militum nomine censerent. SED pessimus diuturnitatis custos est metus: quem enim quisque metuit, perisse cupit. Ciues continuò cogitabant quomodo regis manus euaderent, & ad pristinam libertatem Deo miserante redirent. Erat tum in Romano Imperio maxima turbatio, quòd Ottonem III. summus pontifex quantum antea aduersus Philippum adiuuerat, tantum homini postea in sensus, vbique reluctatur, efficiens vt contra illum eligeretur II. Fridericus, Siciliæ rex, Henrici VI. filius, & Friderici I. nepos. Quantum autem in illius promotione profecerit ecclesia, non est nunc dicendi locus: sed sequentia monstrabunt. Quia nō est inuentus alius Ro. Imperator Christianis temporibus, qui grauior fuerit. Ro. ecclesiæ cunctæq; Italiæ: cuius vastitatem maximam suis temporibus, præsertim Longobardiz, & fecit & procurauit. Sed hæc interim.

CAP. 7.

*Papa à Ro.
prouocatus.*

ANNVS erat à nato Christo post mille ducentos XXVI. quum in Romano Imperio Fridericus iste II. ageret. Ciues Lubicenses legationem solennē faciunt ad Imperatorem, ostendentes maiestati suæ olim separuisse illius auo, & eius munificenti multis donatos libertatibus, ad decus Imperij, quòd in eius vltimo sinu constituti, minimam ex illo protectionem haberent: deinde varia fortuna iactatos, nunc ab Henrico Leone, nunc à vicinis comitibus exagitatos, nouissimè in ius atque ditionem Danorum regis peruenisse. Orabant quam sanctè, vt seruituti grauissimæ exempti, ad Imperij protectionem susciperentur: facturos in reliquum tempus Imperio Romano omnem cum obsequio honorem. FACILE impetrat, qui sic petit, vt meliorem faciat conditionem eius cui supplicat: facilisque est inuentus Imperator ad ea concedenda quæ amplitudinem eius decorarent. Solenni ergo exemptione iuribus excepit quorumcunque qui Imperio suam pridem ciuitatem detraxissent: & ad integritatem Ro. ditionis denuo reuocauit, scribens principibus vicinis, Bernharδο duci Saxoniz, Gerharδο archiepiscopo Bremensi, comitibus de Aldenburgo, Raceburgo, Magnopoli, vt suppetias ferrent vrbi ex faucibus Danorum eruendæ. Reuersi oratores, clam omnem rem habuerè, subductis litteris, donec opportunum tempus inuenirent arci in sua ciuitate occupandæ. Dani eius custodes nihil tum suspiciones habentes, superbè ac liberè agebant, euntes & redeuntes. Quum interim obseruantes nonnulli ex ciuibus tempus negligentis custodiz, clam ingressi arcem, quum arma sub vestibus gererent, facilè enecatatis qui resisterant, cæteros, si vellent, abire permiserunt: arcemq; suæ potestatis factâ statim confre-

*Lubica respul-
so præsidio li-
bertatem recu-
perat.*

confregerunt: & post non multos dies fratribus Prædicatoribus consignauerunt, qui
 vsque hodie tenent: nomen quoque nunc seruat monasteriū arcis, vt etiam nunc *Borg*
 dicatur. Rex autem Waldemarus comperta Lubicensium rebellionem, exercitum con-
 traxit validum, & per Iutiam pedestri itinere duxit in Holsatiam. Otto dominus Lune-
 burgensis, nepos Henrici Leonis ex filio Wilhelmo, natus sorore regis Waldemari, a-
 uunculo suo Danorum regi tulit suppetias. Thietmarsii quoque iam dudum regi pare-
 bant: nam à temporibus Hartwici secundi archiepiscopi (qui grandi ære imposito mul-
 tate constituit) sese iungere Waldemaro episcopo Sleswickcensi, & perinde Dani-
 cæ coronæ. Pertæsi nunc & illi Danici imperij, quum inuiti regem sequerentur, in ip-
 10 sa acie constituti, versis clypeis transfugerunt ad comitem & Lubicenses. Ciues au-
 tem iam dudum exhibitis Imperialibus literis ad vicinos principes, auxiliaria arma con-
 traxerunt plurima.

A R M O R V M ductor erat Adolphus Holsatiæ comes, ordine I I I I. à primo eius
 nominis, ex Adolphi I I I. (quæ primum Leo, deinde rex extrusit Holsatia) filius: qui po-
 tuit inter obsides esse quos ille dedit regi, quum captiuitate laxaretur. Non enim esse po-
 tuit iste I I I. qui in hac expugnatione pugnabat: illum enim hoc tempore facio septua-
 genarium, ex diebus occisi patris apud Demynum. Erat enim quum ille caderetur, an-
 nus L X I I I. post centū mille: rum filius iste erat adulescentulus. Ex hoc autē in X X V I I.
 post mille ducentos, fluxerunt anni ad minus L X X. Hunc ergo I I I I. Adolphum illum
 20 accipio, quem ferūt Holsati, quum Danorum imperio premerentur, per feminam no-
 bilem Dest imperatam à patre puerum, in Holsatiam educum, quum gladio ius suum
 Holsati se defensuros præfecto in Zegeberg obtenderēt. Erant ergo in castris partis Lu-
 bicensium, Gerhardus archiepiscopus Bremensis, Albertus dux Saxoniz, Bernhardi fi-
 lius, Henricus de Zwerino comes, Burewinus Obotritorū princeps. Cōuenerant exer-
 citus hostiles in Mericam in Bornehouede, vbi die festo diuæ Magdalenz, explicitis a-
 ciebus pugnam ineunt. Vota sunt in laudē Dei, si victoria potirentur. Inito certamine
 30 diu multumq; conflictatum est: sed Dani cæperunt solem aduersum habere, vt radiis
 reuerberati cæcutirent. Contenderant enim Theutonici, & peruicerant, vt hostibus sol
 in oculis esset, ipsis in dorso. Tum visam credunt Magdalenam opposuisse nubem. Ibi
 tum multis cæsis rex cum filio fugam iniit. Otto dominus de Luneburgo captus principi-
 bus venit in direptionem. Thietmarsii in ipsa cæde transfugientes, Danis vt hostibus
 incubuere. Eius victoriæ memoriam quotannis peragunt Lubicenses die Magdalenz,
 data stipe. Fratres quoque prædicatores solennibus epulis institutis, maiores vrbis inui-
 tant, & pauperibus multa largiuntur: ipsi in gloriosa paupertate diuites.

C A P. 8.
*Damus abital
 fato caso exer-
 citu fugia.*

12. 2. 7

*Thietmarsii
 Danum in ip-
 so praelio deso-
 runt.*

C A P. 9.

*Damus parum
 sulciter bellū
 redintegrat.*

*In Thietmar-
 sis persequi
 animadu-
 tia.*

H Æ C est illa Lubicanz vrbis gladio parata libertas. Eximit Imperator, & exceptum
 participium Imperialium ciuitatum: sed nulla arma exeruit pro illorum libertate, ipsi
 suis gladiis & vicinorum auxiliis libertatem sibi à Danis pepererunt. Ferunt Daniæ re-
 gem, quum ante hos dies (quod in Saxonia diximus) captus teneretur ab Henrico co-
 mite de Zwerino, in sua relaxatione iureiurando firmasse, nunquam se Nordalbingiam
 40 repetiturum: proximo tamen anno (illo quem nunc scribimus) magnum agmen infau-
 sto sydere duxisse in Holsatiam. Sed neque sic quieuit. Nam anno qui tum sequebatur,
 infesto agmine Holsatiam iterū petiuit, obsidens Reynoldi arcem (nunc breuiato nomi-
 ne vocant Rendesborg) clauem terræ, & arcem liminare. Adolphus Holsatiæ, Hen-
 ricus Zwerinensis, comites, expeditis militibus obuiam egressi. Animos fecerant & re-
 gis quæ præcessit captiuitas, & sequuta insignis de illo victoria. Paludem transeuntes à
 tergo immincebant Danis: & inito conflictu, Danos soluere coegerunt obsidione, a-
 liquot captis & cæsis. Rex tamen eodem agmine in Thietmarsiam versus, vindicauit in
 populū quod fecerat transfugium (quod fide violata, in ipsa acie transissent ad hostes)
 multis eorū cæsis & euocatis. Inde conuertit agmen in Irzecho: sed ibi non nihil accepit
 50 detrimenti, Holsatis vndiq; incurstantibus. Interea Adolphus & Henricus comites, mis-
 sis solennibus nunciis Albertum Saxoniz ducem euocarunt, vt veniens ditionis suæ vo-
 luntarios Nordalbingos susciperet, tueretur, & recuperaret ditionis suæ terminos, Ra-
 ceburgum & Louenburgum: quæ quum prius (vt omnia) in manibus regis existissent,
 nunc rebus conuersis ad antiquum dominum respicerent. Non contempti ille legatio-
 nem, veniensq; recepit quæ pater suus Imperiali beneficio primus accepit. Interim rex

Dania: Holfatiâ magno agmine pertransiuit: & quoniâ in aciē Holfati prodire noluerit, vastandis terris & obsidendis arcibus instatit. Obsedit rû attem munitissimâ Zegeberg, & aduersus eam vt expugnaret, firmavit aliud præsidium: sed frustratus rediit in regnū.

CAP. IO.

Omnes à Danis, clade accepta, præter Rugianos, deficiunt.

PER quæ tempora Demynum oppidum orientalis Wandalix, quod tum etiâ Danorum regi imposito paruit præsidio. Quum audirent ciues, versa Danorum fortuna Lubicam & omnem Nordalbingiam excussisse iugum regis, & ipsi de sua libertate cogitarunt. Interpellauere autem congenitiles suos, vicinos Wandalos: & facti impetu in præsidium militum quod rex Danix imposuerat, omnes aut ceciderunt aut ablegarunt. Nec mansit ex eo die quicquam in fide regis ex Wandalia, præter solam Rugiam: quæ virtute Iarimari sub regis imperio conqueuit. Paulatim verò in crescente noua vrbe, in littore maris opposita Rugiæ, multi in eam commigrarunt Saxones, vt & lingua & moribus iamdudû sit Saxonica: quod idem in Lubica atque Rostockio (præclaris nunc eius provinciæ vrbibus) cernimus euenisse. Nam etsi fundus sit Wandalicus, omne tamen nomen Wandalicum ita habuerunt aduenæ Saxones exosum, vt non patenter in suis collegiis & societatibus quemuis esse, qui non sit ortus parentibus Theutonicis, idque sacramentis extorquent ab iis quos suscipiunt. Magna gentis iniuria! quæ patrio solo exturbata, in ipsis suis natiuis sedibus non finitur habitare & viuere: retrusa in mediterranea, vbi pro durissima seruitute multis dilabentibus, & Saxonum se populus immiscens, vix pauci ad agrorum culturam, sub grauissimis tributis refederunt. Titulus autem gentis remansit apud principes: qui morientes, proxima successione illum

Saxones Wandalia occupata, genti morum in angustissimas prestringunt.

transmiserunt ad duces Magnopolenses: quibus hodie paret terra quæ Wandalix nomen retinet, ex latissima Europæ totius latitudine redacta in breuem angulum: vt latissima natio antiquum nomen nusquam nisi in illo mundi angulo conseruet. Remanere principes antiquæ originis in ditionibus suis, mansit nobilitas in paternis prædiis & possessionibus: rustica plebs effugiens durum iugum imminuta est, transfugio deferens agros, & abscondens in externis gentibus originem. Facit hoc contemptus gentis, vt nemo, nisi quæ lingua prodit, se fateatur esse origine huius gentis, hodie per Christianissimum (vt diximus) diffusissimæ. Quid enim attinet erubescere originem Wandalicam, cuius gentis patres tam amplas res gesserunt in Galliis, Hispaniis, Aphrica, & quotidie gerunt in Russia, Polonia, Bohemia, Dalmatia, Histria, Bulgaria (quæ, teste lingua com-
muni, gens vna censetur) quas suprà commemorauimus?

Wandalum appellari hodie dedecori est.

CAP. II.

GYNCELINVS patri cognomius, Zwerinensem comitatum tenet post patrem, quem ille ab Henrico Leone promeruit. Hic ergo filius quum Mekelnborg pro sui magnitudine oppidum cerneret immunitum (quod disten sum in longum, nullis vallibus ac muris potuit firmari) vicino loco ad mare contiguum vrbe cepit commoliri, quam Wisfariam (incertum vnde ducto nomine) appellauit. Si Latini rem gessissent, suspicaret Cismariam vocitatum. Nunc quum Saxones fundamenta iecerint, in obscuro manet vnde sit nomen ductum. Wisfariam tamen nomen esse Wandalicum, ex aliis meminimus. Potuit ergo vir in gente nobilis, ibi habitas, loco relinquere nomē, vt ex Wismaro Wisfaria, quo modo ex Romulo Roma diceretur. Ad eā Saxonici generis multi habitatores se contulere, breuique coaluit intantum, vt omnem memoriam veteris oppidi Mekelnborg (hoc est magnæ vrbis) penitus aboleret. Vnde sibi titulum sumptere principes nunc Magnopolenses, abolito veteri Obortitorum vocabulo. In quo dum antea Sleswici Kanutus, de regio Danorū sanguine, aliquando regnabat, vir inter primos optimus, tempore Lotharij Imperatoris de domo Saxonix nouissimi: quod suprà suo loco commemorauimus. Erat autem tum à Christo xxxviii. post mille ducentos. Monasterium quod prius inerat Magnopoli, cum arce Wandali rebellantes (quod suprà diximus) subruerant. Sunt autem in locis aliis in ea terra non paucis erectæ virginum monasteria, quæ primam illam ruinam magnificè compenfarunt.

Wisfaria comitis Saxones incolæ accipiunt.

CAP. 12.

Adolphus Lubicensis, quos liberatu erat, sit hostis.

ADOLPHVS autem Holfatix comes, tum ciuibus Lubicensibus de quibusdam rebus male consererat, dum sibi partæ illis libertatis aliquam habendam gratiam putaret, maiorem quàm illi recognoscerent. Ciues innixi Imperialibus exemptionibus, non satis illi ad nutum responderant. Ille tamen Imperiales in vrbe concessiones sibi vendicarat, quas parenti suo Henricus Imperator, Friderici primi filius, contulisset. Ciues obtenderant, eas donationes & regis Danorum victoria intercidiisse, & renouata secundi

Fride-

Friderici exemptione abolitas esse contenderunt. Controverſia dum finem non haberet, peruenit ad arma. Comes iam Danorum regi reconciliatus, effecit vt rex de Lubicensibus querenti acceſſerit, iunctaque armorum ſocietate Lubicam ſtatuere legibus priſtinis adigere: idque anniſi ſunt maris oſtia obſerare. Rex magnis viribus adnauigans, & exercitum non minorem, qui ſe copiis Adolphi comitis coniungeret, terreſtri ex Lucia miſit itinere: duoque præſidia rex firmavit altrinſecus ad oſtia Trauenæ. Nec ſatis hoc ratus, veterem & iam rimofam nauim, ſaxis oppletam demerſit in os fluminis, vt obſtrueret. Ciues propugnaculis deſenſi, fodientes alium flumini exitum, in mare aſperuerunt. Rex vero quæ non potuit impedire mergendo, catenis includere inſtitit,

Danno Adolphi inſtitur, Lubicenſi à mari obſidet.

- 10 quas in duabus Trauenæ præſidiis firmavit. Sed ſuperuenere de Liuania naues onerariæ: quæ quum iſta prænoſſent, magno vento impactis nauibus diſſilire fecere catenas, magnamque perinde gratiam cum Lubicensibus iniere: quòd nonnullis libertatibus in vrbe Lubica per eam occaſionem dotarentur, vt ferunt. Cuius rei memoria inchoata vrbes ædificari: Nunc etiam, tanto poſt tempore, quæ de Liuania Lubicam naues petunt, mercibus & rebus Lubicenſium onuſtæ magna parte nauigant. Etideo naues quæ tum ſoluerant obſidionem, non alienæ, ſed ciuium creduntur propriæ. Auſti tantis ciues nauibus, armatos impoſuere, auſi in mari congregi regiis copiis. Sed illæ in Wernouiam conſeſſere. Dereſta res eſt Wandaliſ qui tum Roſtockium tenere cum conterminis locis, eſſe Danos (publicos Wandalarum hoſtes) in eorum portu.
- 20 Quantis potuerit viribus, duxere in Danos. Lubicenſes à mari perurgent. Ita in vtrorūque medio Dani coanguſtati pugnaverunt, & multis antè amiſſis, reliqui ſibi fuga conſulerunt, redeuntes in Daniam.

Dani nauali prælio ſuperantur.

PER ea tempora tantus fuit motus rerum ab gentibus barbaricis per Liunioniam, vt timor eorum Lubicam & omnia maritima contingeret. Nam quicquid erat extra oppida & arces Chriſtianitatis, abſumitur à barbaris. Theodoricus de Haſeldorp, vir nobilis, ea tempeſtate inter multos occubuit. Creditumque eſt fieri poſſe, vt barbari apprehenſis nauibus, quas multas tum homines noſtri inuexerant, per maria aduſque Germaniæ littora peruenirent. Hoc veriti Lubicenſes, aggerem ſuæ vrbi ad Holſatiæ præ-

CAP. 13. Letuaniam in prælio terrore Liunionis replent.

- 30 tenderunt. Letuani fuere qui tum timebantur, gens nimirum magna, quæ tum in Liunioniam verſa, eam excitauerat formidinem. Poterant vrgeri illi à nouis hoſtibus Tartariſ, qui de Scythia magnis agminibus egreſſi, tum Sarmaticos campos (quos vſque hodie tenent ingenti hominum multitudine) impleuerunt. Perierunt in Liunionia aliquot noſtrati millia, ad internecionem caſa, quum multitudine ſua Letuania exercitū Chriſtianum penitus includerent corona circumdatum, & paucorum amiſſio nulla erat inſinitæ multitudinis damno. Sic Turci, ſic pugnant hodie Tartari, ſic & Ruſſi, non ſtatariam (vt olim) pugnam agentes, ſed incurſionibus & excuſſionibus omnia ſubruentes. Nam hoc erat illud tempus, quo Tartari primò noſtris innotuerunt, gens immanis, & quæ victu & moribus multum ad beluinam feritatem accedit. Vngaros & Polonos maximè tum vrgebant iidem Tartari, & ad eam redegerunt neceſſitatem, vt pro-
- 40 inedia & fame vrerentur abominandis. Occiſi in prælio dux Colomannus, frater regis Vngarorum & Henricus dux Sleſiæ, cum magna hominum multitudine. Mira res, hoc nunc pati Vngaros à Tartariſ, quod ante annos trecentos ipſi Pannoniis, Germaniſ, Italiſ, & omnibus quas attigerant nationibus intulerunt. Quo etiam tempore fratres ordinis diui Benediſti Lubicæ commorantes, quum in vrbe apud concilium ciuitatis non ſatis pro arbitrio ſuo ſinèrentur agere, egrediendo & ingrediendo vrbem, mane ac veſperi, die ac nocte, aſſueti libertatibus quas per ſylvas, falus, montes & per nemora habitantes in ordine ſuo tenent, in Wagriam contendunt, ex ædificato monaſterio ad maris littora. Ciſnariam dixere, à loco nomen mutuantes, quòd cis maria habitarent. Mox deſerto eorum intra vrbem Lubicam monaſterio, moniales ſunt intro-
- 50 ductæ ordinis Ciſtercienciſis.

Tartarorum gens primò cognita, Vngariſ vocat.

QUUMQUE per ea tempora, mortuo Iohanne Lubicenſi epiſcopo, canonici non ſatis in electione vnũ ſentirent concordantes, per ſex continuos annos vacante eccleſia, Albertus Liunionienſis epiſcopus (qui grande de ſua eccleſia luſtamen ſuſtinerat) Lubicenſem interim vicarius paſtor regebat per continuos annos ſex. Fovebat illum

CAP. 14. Eccleſia Lubicenſis epiſcopus per annos 6. præſici aequi.

Scholastici mu-
nere docendi so-
luti, opes sa-
men retinent.

Innocentius I I I I. tum apud Lugdunū Galliz (propter tyrannidem Friderici in Italia) manens, illicq; conciliū agebat solenne. Hic pontifex fecit Albertū memoratū suum in Liouoniam & Prussiz oratorem, & permisit illi sedem vicariam Lubicz, donec in Rigensem ecclesiā denuo transferretur. Erat is pridem scholasticus in ecclesiā Bremēsi, vir omni literarū genere doctissimus, quod illa tempestate (necdū crebrescentibus publicis academiis) apud insignes ecclesias qui nūc durē scholastici, tū vocabantur magistri, docentes in omni literarum genere, in cunctis ingenuis & præclaris artibus. Ætate nostra scholastici officiū nullum est, nisi collectas pauperū scholarium in vsus mensz suæ vertere, pro se vicariū laborantem cogat insignitè esurire. Multa tum erant Lubicensibus incōmoda. Rex vr̄bem Ericus ē mari infestabat, memor quod patri aliquando suo paruisset, quē magno victū pralio à se ciues repulissent. Fecit rex quod patrē audiit fecisse: piscantes ciues ē Lubica in Scania comprehensos, pro arbitrio suo emunxit ære, vbi iugum non potuit (quod optauit) reponere. Ciues verò nō satis ad iniuriarū patientes, ausi rebellare regi, classem perarmant, mittuntq; in portum mercatorum: ita vocant locum regiz mansionis. Ibi regiz oppugnant, & solo deiectam funditus euertunt arcē, excinduntq; præsidii, & præda nauibus importata, onusti reuertuntur in vr̄bē suam victores. Sed vr̄bs eadē circa hos dies ad dimidiū conflagrauit incendio, quod adhuc esset lutea. Expurgatā voluere fata, vt lateritia fieret, quæ tum adhuc primordiorum suorū prætenderat vilitatem. Mira loci fortuna. Adhuc intra centesimum annum erat à prima fundatione, & iam ter incendio periiit, totiesq; (vt ostendimus) dominos mutauit, donec in eum exiret quem nunc seruat, statum Imperialis exemptionis.

Lubica vr̄bi
erbre confa-
gratione, &
dominijs muta-
tione.

CAP. 15.

Lubicenses vr̄-
bem Sunden
improvisā ca-
pitam diripiūt.

P E R eadē fere tempora vr̄bs noua Sundensis, in terra Circipanorum supra Rugiam (quod ostendimus) parum ante hos annos erecta, vbi sensus opes & vires mercaturis & negotiationibus per mare, per terras increuisse, aduersus Lubicensem superbi- re non poterant. Igitur iniuriarū passi Lubicenses, nemini tamē querelam detulere: sed suæ vindicēs iniuriarū, perarmatis aliquot nauibus, duxere in Sundenses. Animos faciebat cum opibus tum armis, quæ sita pridem ab rege Danorum victoria, quod minus distimulare poterant, ab vicinis in eodē littore commorantibus. Solum vtrōbiq; Wandalicum, Saxones tamen & collectitium genus hominum confouebant. Sundenses nullum belli apparatus (vtpote nihil tale à mari formidantes) in noua vr̄be fecere. Nam vbi ab Danorum rege nihil timuerunt, non putabant exoriri hostem illis à mari. Ergo imparatos facile superant, qui armis ad oppugnandum parati venerant: facile capitur vr̄bs ab iis qui omnem apparatus belli aduexere. Capiuntur ciues, ædes diripiuntur, & prædam nauibus importantes redeunt victores in suā: insolens nihilominus factum, & sine exēplo. Sed (vt diximus) augebat animos respectus Imperatoris: qui tamen superioris ius nec auferebat principem, nec auxit Lubicensibus in vicinis potestatem, vt suis viribus, pro suo arbitratu, vindicent quod iure vel iniuria in se factum prætenderent. Noua autem fuere tum in hoc littore Germanico omnia, nouæ vr̄bes, noui principes: non ea etiam ciuitatis, quæ per temporum decursus cum opibus increuit.

CAP. 16.

Magnopolis,
ducum ferri.

R E P E T E N D A paucis lineæ nobilitatis in Magnopoli & Pomerania. Burewinus Pribislai filius, ex vxore Mathilde, filia ducis Poloniz, sustulit filios, Henricum & Nicolaum. Nam alius Nicolaus, Burewini fratruelis, dominus Kissinorum & Rostockij, quū caderet in pralio Daslensi, prolem nullam reliquit. Ergo filij Burewini, viuo patre, ipso curante diuifere ditionem. Henrico prouenit orientalis Kissinorum ditio, Magnopolis Nicolao. Is Nicolaus sine prole decessit, obrutus domo corruente in Gadebusch. Henricus duxit vxorem Sophiam, filiam regis Suediz, ex qua sustulit filios quatuor, Johannem, Nicolaum, Burewinum & Pribislaium. Viuebat pater Burewinus, & inter alia præclara opera fundauit monasterium virginum in Campo solis, non longē à Westkenbrugge. Sed propter agrorum sterilitatem, postea transtulit in locum quo nunc etiam manet, cui nomen indidit, vt diceretur Nouum monasteriū in hunc diem. Henricus deinde, patris religiosi bonus filius, ecclesiā fundauit Gultrowensem, quā priuilegiis & opibus voluit Hildesemensi comparari. Superuixisse ferunt seniorē Burewinum Henrico filio, & nepotum legitimam suscepisse tutelam. Henricus autē peruenit ad annū x x v I I I. post mille ducentos. Vnde Burewinū seniorē vel interfuisse, vel mi-

vel milites misisse in regem Danorum Waldemarum 111. in locum Bornehouede, non est incredibile: nam nepos eius nominis, necdum attigit ætatem armorum. Filij autem Henrici diuifere paternam ditionem. Iohannes senior accepit Magnopolim, Burcwinus Rostockium, Nicolaus Guſtrov, Pribiſlaus Richenberge. Iohannes in aduleſcentia miſſus Pariſios, literis multo tempore inferuiuit, annos (vt ferunt) viginti: & factus est in theologia magiſter, gradus nobilitati inſolitus. Quumq̃ multa nobilitas ibidem literis inuigilaret, fertur geminas ibi ſorores, alteram Maſſilia principi, alteram Cypri regis filio deſpondiſſe. Ipſe quoque comitis de Hennenberge germanam, ſui conſtudentis, traditur acciuiſſe. Hæc etſi inſolita ſint, quia in annalibus leguntur, fidem illis non putauim abrogandam. Reuerſus in patriam, quum præ ſe ferret grauitatem ſuo ordine & gradu dignam, irrideri meruit à contriſulibus, appellantiſus illum patrio vocabulo *Kneſe Janike*. Ex vxore ſiſtulit filios ſex, Nicolaum, qui fuit præpoſitus Zwerinenſis, canonicus Magdeburgenſis & Hamburgenſis: Hermannum, qui fuit canonicus Zwerinenſis, Hildeſemenſis, Lubicenſis: Poppone, qui ſuſcepit ordinem Theutonicorum: Albertum, qui duxit vxorem, ſed obiit ſine liberis: Iohannem, qui duxit filium comitis de Rauensberge, ex qua reliquit filiam: & Henricum, ad quem peruenit tota patris ditione. Hic eſt ille captiuus in terra ſancta.

*Nobiles, etiam
vxoꝛes duſtu-
ri, theologie
dant operam.*

POMERANORVM autem & Stetinenſium principum linea hæc eſt. Werſlaus primus in ea nobilitate, princeps Chriſtianiſſimus, vixit ſub Henrico Imperatore v. baptizatus à diuo Ottone Bambergenti epiſcopo: peruenit ad annum Chriſti M C X X I I I. ibiq̃ ſinem viuendi faciens, filios reliquit Bugſlaum & Caſimirum, qui ſub Imperatore Frederico 1. ſuſceperunt ducalem honorem, in obſidione vrbis Lubicæ. Caſimirus præmoriens ſine prole, fratri reliquit omnem ditionem: qui fundauit eccleſiam Caminenſem, monaſteria Stolp & Colberge, pulchra nominis ſui monimenta. Peruenit ad annum M C L X X V I I I. moriensq̃ reliquit filios, Bugſlaum, Caſimirum, Werſlaum. Hic Bugſlaus inde nomen habet, quia fundauit præpoſituram in Camino. Præclara principum facinora ad me non peruenerunt, requirerent ea non minima diligentia. Peruenit viuendo ad annum M C C X X V I I I. Caſimirus reliquit filium Zuantoborum, ex quo nepotes, Caſimirus, Zuantoborus, Werſlaus: in quibus ea linea ſubſtitit. Werſlaus tertius frater, reliquit filium Bartholomæum, in quo ſubſtitit. Bugſlaus autem (in quo durauit diu ſucceſſio) reliquit filios, Barnaim & Bugſlaum. Barnaim fundauit eccleſiã beatae Mariæ in Stetino, peruenitq̃ ad annum Chriſti M C C L X X V I I I. Bugſlaus frater non reliquit prolem. Barnaim autem reliquit filios, Bugſlaum, Barnaim, Ottonem. Ex quibus Barnaim filius, moriens anno Chriſti X C V. poſt mille ducentos, non reliquit prolem. Otto ex fratribus tertius, reliquit ſucceſſores, quo modo & Bugſlaus. Et quoniam tetigerunt illi annum trecentefimum poſt mille, vſque ad illa tempora intermittamus numerationem, medios primùm annos excuſuri.

C A P. I 7.

*Pomerania et
Stetini decum
enumeratio.*

T V M verò Adolphus, Hoſſaiæ comes, quum filiam ſuam deſpondiſſet Abeli duci Slefwickceſi, comparatis copiis nauigauit (ducta etiam ſecum coniuge) deuotionis gratia in Liouiam. Erat enim plenaria indulgentia pugnantiſus in ea prouincia, quo modo eſſe conſueuerat in terram ſanctam militantiſus. Sed quum omnis ſpes de illa recuperanda iam pene cecidiſſet, intenderunt pontifices in Liouiam, quæ tum primò ad Chriſtum conuerſa paulatim augeſcebat, Adolphus ergo abeſſe non paſſus tam piæ cauſæ, etiam vxorem (quæ viro militanti impenderet obſequium) ad participium gratiæ plenariæ ſecum traxit. Memor erat vir nobilis patriæ virtutis in terram ſanctam: bis enim in eam peregrinationem abiit tertius Adolphus. Quia in terram ſanctam non poterat, in prouinciam propinquiorem Liouiam intendit animum, eadem cōſequutus plenariæ indulgentiæ munera, quæ ex Palæſtina parens aſſequabatur. Quid verò proſecerit, latè teſtantur annales terræ illius: quos quia non tenemus, ſtylum hic ſigimus, ad alia diuerſentes. Hoc autem certum eſt, quòd inde regrediens, rebus iam ex ſententia conſtitutis, quum filios haberet Iohannem & Gerhardum, quos literis perdiſcendis Pariſium miſerat, paruulūq̃ domialebat Luderum, non diu ſuperſtitit, ſiliūq̃ (quod diximus) Abeli duci Slefwickceſi coniugē collocave: cōmendata illi terra pro filiis, ad eorū reditum gubernāda, ſe reddidit fratribus minoribus in Håburgo, die ſancti Hippolyti, cum duobus militibus, dictis de Gickow, anno Chriſti X X X I X. poſt mille ducentos, inque eo

C A P. 18.

Miles plenaria indulgentia ad bellum immitatur.

*Adolphus bel-
lis deſunctus
Franciſci cu-
callam iudicis*

ordine vixit religiosissime supra annos xx. quod in Saxonia diximus.

CAP. 19.

Odoacer Bo-
emia rex.

BOHEMIAM interea, huius nationis præcipuam partem, regno tenebat Odoacer rex, filius Primislaui: qui à Philippo Romanorum rege (qui cum Ottone quarto colluctabatur de Romanorum regno) coronam regni accepit, post multos qui præerant, duce nomine contenti, abstinentes regio. Sed hic Primislaus duos reliquerat moriæ filios, Wentzslaw & Otkarum, quem Odoacrem Itali vocant. Fratre, qui maior erat natu, breui exempto rebus humanis, Odoacer regno cæpit præesse. Cõtenderant tum (quod diximus) de Romanorum regno Philippus Suzuiz, & Otto Saxoniz duces, ambo coronati reges ab Adolpho Colonienfis archiepiscopo: quod in Saxonia ostendimus. Sed (quod huic proprium est loco) Odoacer dux Bohemiz, Philippo tum inhæserat. Philip-
pus autem, ut sibi magis conciliaret hominem, magisq; beneficio sibi deuinciret, ex duce creauit regem illum Bohemiz. Antè quidem (quod diximus) aliquot vicibus Bohemia regem habuit: sed quum tæderet populum libertati assuetum, adorare Cæsarem, supra se dominum venerari regem, vitæ & mortis ferentem arbitrium, temperabant fastiū dominantis: ut ducem potius haberent quàm regem. Iste tamen Odoacer à Philippo coronam accepit, & illi in Ottonem æmulum tulit (supercias. Non diu tamen permansit illa sinceritas. Nam offensus à Philippo Odoacer, cum duce Turingiz, quem vocant Lantegraviū (Latini comitem prouincialem appellarent) transiuit ad Ottonē. Grata fuit Ottoni accessio: nam Misnam vicinasq; prouincias, Philippo parentes, euasit. Hermannus tamen Turingus memoratus, malis coactus est redire ad Philippum. Occasione verò
per quam Bohemus discessit à rege, hæc fuit: Vxorē Bohemus suam, quæ soror erat Marchionis de Misna Theodorici, repudiabat, inducā pellice (quam coniugem ille appellauit) ex Vngaria. Eam arbitror fuisse Margaretam, Friderici Austriæ ducis, sine hærede morientis, germanam sororem: cui Austria velut hæredi inhærebat. Ea femina in prima adulescentia nupsit Henrico Imperatori, Friderici primi filio, & alterius Friderici patri: quo moriente, vidua permansit ad hæc tempora. Iam verò anus nupsit Odoacri regi Bohemiz: nam ille, non tam coniugis ætatem quàm dotem animo voluens, sterile inuit coniugium. Vlricus eo tempore Carinthiorum tenebat principatū. Qui quum virile prolem non haberet, accepta pecunia ex Odoacre (quem alij Otkarum vocant) Carinthiam, & portuolam, marchiam Sclauonicam, & portum illi Naonis tradidit. Veronenses, Feltrenses, Teruissini, & multi ex Foro iulio se illi submiserunt. Ita aucta per multas prouincias ditione, animo Bohemus intumuit.

CAP. 20.

ERGO quum repudiata Misnenfis marchionis sorore, Odoacer rex aliam coniugē superduxisset, ille germanæ iniuriā nō leuiter ferens, queritur Philippo Romanorum regi. Ille amicum regem commonefacit per nuncium, ut condhoralem recipiat. Vbi pertinaciter recusat, Philippus marchionis memorati instinctus stimulis, cæterisq; principi-
bus, qui vel sanguine vel affinitate contingerent Theodoricum, indignam rem maligne ferentibus, regem Bohemiz euocatum, ut responderet querimoniis, nec venire dignantem, legitimis euocationibus ac competentibus ad rem dilationibus constitutis, cõtēmentem, per solennem sententiam, regno destituit. Erat per id tempus Magdeburgi nobilis ex Bohemia iuuenis, qui ibi literis inuigilaret, Theobaldus, magno genere editus, multis propinquorum titulis ad regnum commendatus: quem Philippus de regno inuestitum, literis commendabat regni proceribus. Continuo per Bohemiam magni motus exurgunt: cōcurrunt totis regni viribus. Odoacer ut regnū defenderet, annititur: Theobaldus, ut eiectio illo regnaret pro eo. Sed tum difficile fuit innutritum armis regem pel-
lere: quocirca cæptis destitit Theobaldus. Odoacer autem cōstitutis rebus in Bohemia, in Philippum se properauit vindicare, tanti in se motus concitatore. Iungitur illi Hermannus (ut diximus) Turingiz princeps, oblitus consobrini sui Philippi: natus enim erat sorore Friderici Imperatoris 1. Otto rex ut magis atq; magis sibi deuinciret Hermannū, vrbes Northusen & Mollhusen illi perpetuò possidendas attribuit: ut quæ prius Saxonici erant iuris, exinde ad Turingiam pertinerent. Cupide amplexus est donationem regiā Hermannus. Sed quamuis magnis viribus Bohemus atq; Turingus ducerent in Philippum, non tamen ausi se credere aciebus, prælio confingere in aduersum abstinere: sed vastationibus latè excurrentes solum indulsere. Philippus quoq; auctus viribus Lupoldi archiepiscopi Moguntini, Erpesfordiam tenuit. Inde procurrens, Hermannī Turingi prædia

Bohemiz re-
gnum aduer-
sus Imperato-
rem decretum
tactur.

prædia igni ferroq; fœdauit. Ex diuerso Bohemi, nunc Ottonis in partibus militantes (se-
rox hominū genus, quod sacra profanaq; semper in æquo habuit) vicinas omnes provin-
cias nudauerunt, deformarūt ecclesias, monasteria virorū fœminarūq; direptione fa-
cta, flāmis succenderūt: sacris vasis ac vestib. ludibrio habitis sunt miserabiliter abusi: pal-
las altaris, equorū faciunt velamina: sacris ipsi vestib. per ludibriū & cachinnū induūt.
Ea semper fuit Bohemorū insolētia, Wandalicis traducta radicibus: q̄ (permittēte Deo) p
ætate aorum nostrorū nimis exauēctā, in beluinā excreuit ferocitate, quā naturæ ferocię
velania mentis hereticę accessisset: in qua iam multis annis, permittēte Deo, Induruerūt.

PRVSIAM, ad eam diem quietam à principib. Christianis (quū omnes in circui-
10 rugentes Christo crederēt) antiquus gentilitatis error occupabat. Primus eam gentem
à mari inualit rex Daniz secundus Waldemar. Iam enim Poloni, Pomerani, Rugiani
Christo crediderunt: iam per Liuoniam fidei Christianæ iacta erant fundamenta. Alber-
tus tertius Liuoniensis episcopus, à Bremensi archiepiscopo consecratus, quum esset de
collegio suorū Bremis canonicorū, iam Rigam nouā urbem cōmuniuit ad flumē Dune,
quod ex Russia diffluit in mare. Ergo Prussiā rex memorat^o magno agmine aggreditur:
coq; gentem perpulit, vt sacram Christi fidem suscipere pollicerentur. Sed quod metus
expreslerat votum, nō diu permansit. Rege enim cum exercitu in Pomeraniā abeunte,
Prussi ad pristinas sordes redierunt: donec per fratres ordinis Theutonicorum, tempore
11. Frederici (qui illis terram Prussiā permisit gubernandam) ad plenam religionis Chri-
10 stianæ normam perducerentur. Iam verò cœpit illa grandis per Italiam perq; Germaniā
rerum turbatio, quæ regnum & sacerdotium magnis iterum motib. commisit, nec scip
an vnquam maioribus: quum Fredericus 11. aduersus Ottonem electus, grauissimam ec-
clesiæ perturbationē moliretur, resuscitans antiquas de Italiæ provinciis, deq; inuestien-
dis episcopis, controuersiam: de qua Henrici duo 1111. & v. pater & filius, inde Frederi-
cus 1. huius auus, & deinde Otto 1111. grauissimē, sed frustra contenderūt. Vterq; prin-
ceps Christiani orbis, gladium suum distinxit in aduersam partē: Papa execrationibus,
maledictis, interdicitis, anathemate vituit in Imperatorem. Ille carnalem gladiū distin-
git in omnes qui parent pontifici, clericos, sacerdotes, episcopos: Cardinales urbem pe-
tentes capit, vinciri in carcere iubet: itinera obsidet, ne quis Romam petat. Quum mul-
30 ti pontificibus durabat ista diuersitas. Post longam duorum annorum sedis apostolicæ
vacationem, Sinebaldus, in Innocentium 111. mutatus, papatum accepit. Erat is pridē
in cardinalatu, Imperatori ceteris omnibus familiarior: obseruabat ille Imperatorem, pro-
pter cognitionē suam, cui timebat ab Imperatore. Impleta electione, currebant qui nun-
ciarent Imperatori rem (vt sperabat) grauissimam, Sinebaldum ei deditissimum, esse sur-
rogato pontificem. Fredericus, qui nosset hominem, fertur respondisse, Sinebaldū, ex
amico cardinali nunc factum hostem sequissimum: quod ille factō impleuit, execrationi-
bus infectatus Imperatorem super omnes prædecessores. Sed hæc Italis scribēda linquam^o.

LIUONIA interim et si pulsaretur grauissimis motib. Letuanorū, proficiebat tamē
in Christianismo, vt iam tota Christo crederet, maximē annitēte Alberto Liuoniēsi epi-
40 scopo: qui verus Liuonū apostolus, p annos triginta ecclesiā nouellam & instituit & am-
plificauit, multis laborib. & periculis exantlatis terra mariq;. Quum gladiū etiam carna-
lem ipse in contumaces fidei hostes saepe distinxisset, in pace Christi cōquieuit. Cui Bre-
mensis canonicus suo (vt putabant) iure, de suo confortio Albertum alium, ecclesiæ scho-
lasticum, virum dignissimū surrogarunt. Sed Rigēses canonici, iam ad bonum modū au-
cti, cōmuni omnium ecclesiārū iure sibi quoq; vtendū putauerunt: vt de suo gremio epi-
scopum substituerēt. Elegerunt ergo quendā ex suis Nicolāū. Est causa in Romanā curiā
deuoluta, biq; aliquandiu ventilata: in fine autē per sententiam Bremensib. perpetuum
indicitur silentiū. Albertus tamē iste iam consecratus episcopus, Lubicā (vt diximus) se-
dit annis sex, ecclesiā illam viduatam strenuē gubernans, donec per summum illi pontifi-
50 cem dealia prouideretur. Nam quum iterum sedes illa Liuoniæ vacuaretur, missus est in
eam autoritate summī pontificis iam archiepiscopus, quum iam regis Danorum accē-
dente opera, Estonia quoq; Christo crederet, obtinuit in ea sedem episcopalem Reua-
liæ, quem regni sui metropolitano subesse rex ordinauit. Iam Tarbarenfis, Osiliensis, Cu-
roniensis sedes fundatæ sunt: ita vt quum suffraganeos tres sedes haberet prima, genera-
le nomē euauit, vt non in reliquū (vt prius) Liuoniēsis diceretur. Quod nomē tū habuit,

*Bohemi sacra
vestes campri-
dem nihil fa-
ciunt.*

CAP. 21.

*Prussi armis
subacti Chri-
stiani sunt.*

*Italię provin-
cias priedem
imperii paren-
tes, papa occu-
pat, & repe-
tentibus ma-
ledicit.*

*Cathedra Ro-
mana motus
mutat.*

CAP. 22.

*Hinc nempe la-
torum querunt,
Ecce duo gla-
dijs huc.*

quum in ea provincia solus esset: quum verò accessissent sedes suffraganeæ, iam Rigen-
 sis cœpit esse sedes metropolis: cui post Albertum Nicolaus, Nicolaus alius successit Al-
 bertus, is qui Lubicensem sex annis gubernabat ecclesiam. Sed omnis rebus Liooniæ
 (quæ sunt Wandaliz nostræ penitus extraneæ) in provinciam quam suscepimus com-
 memorandam, reuertamur.

CAP. 23. BRANDENBURGENSIS marchio in solo (vt diximus) Wandalico principa-
 tur: ideo eius provincie res claras non omittere erit ex professo. Otto per id tēpus Bran-
 denburgensis marchio, bellum gerebat in Ludolphum episcopum Halberstadensem.
 Inuicem pro more grassantes, multa sibi mutuò intulere damna. Sed Otto dum incau-
 tius pugnat, intercipitur ab hoste, in ludiis sibi cōstitutis: protractusq; stetit in carcere, do-
 nec ad nutum se redimeret victoris. In arce Langesteen seruabatur, quoad usq; permit-
 teret episcopo oppidum Aldesleue cum pertinentiis suis, adiiceretq; non modicum ar-
 genti pondus in sui relaxationem. Quo tempore, quum ageretur à Christo nato MCC-
 XXXV. Vngari congressi Australibus, ducem cum omni nobilitate oppresserunt. Eam
 remindicant verliculi fatis barbari, in vetusta sculpti rupe,

*Non marchio
 ab episcopo capi-
 tur.*

*1235.
 Aufriaci ab
 Vngari capti.*

*Anno milleno, centeno, terq; tricenno,
 Huius quinquaginta similes, tunc bene discis
 Austria quod tota sit principibus viduata,
 Terraq; cornuto discis seruire tributo.*

*Aufriaci duci-
 bus vici.*

Sed hi verliculi præferunt annum MCCXL. Quia in mentionem Austriæ incidimus, o-
 peræ precium est agnoscere, quum apud veteres nulla sit Austriæ memoria, à quo tem-
 pore iste ducatus cœperit habere initium. Nam Austrasia, quam Gallici memorant, est
 provincia Metensis, quæ Gallicis videbatur australis. Sed nos de Austria, non Austrasia
 requirimus. Satis constat inter geographiæ peritos, Noricum olim dictam provinciam,
 supra Danubium in austrum. Conradus autem Francus, eius nominis III. Ro. rex, quū
 eius provincie iam princeps (qui dux Noricorum vq; in illum diem vocabatur) defe-
 cisset, nec sui sanguinis reliquisset heredem, germano fratri suo Henrico illum ducatum
 permisit, creans ducem Austriæ, abolito veteri titulo Noricorum: vnde clarissimæ vrbi
 Nurenbergæ nomen creditur remansisse. Illiq; Henrico fratri suo coniugem dedit Ger-
 trudem, matrem Henrici Leonis: sed ea non superfuit. Nunc eius stirpem Vngari dele-
 uerunt. Sic se res habet, generatio transit, & succedit altera: nomen autem Domini ma-
 net in æternum. Swiceri quoq; huic genti Austriæ inimica natio, sæpe illi colluctati, mul-
 tos eius duces perdiderunt: quod suo tempore commemorabimus. Nunc quoq; com-
 monuisse sufficiat, stirpem Francam de sanguine Conradi III. Romanorum regis, hoc
 esse tempore bellis interemptam. Seruiuitq; terra aliquandiu Vngaris, donec illam rex
 Bohemiæ per occasionem accepisset (vt diximus) dotalem: vnde peruenit ad Rodolphū
 Romanorum regem & in posteritatem eius. Quod postea suo tempore ostendemus.

CAP. 24. INTERIM in Holfatiam reuersus ab vrbe Roma Adolphus, frater minor, comes
 Holfatiæ, dispensationem afferebat apostolicam suscipiendorum ordinum sacrorum: &
 in vrbe subdiaconus, à magistro ordinis prædicatorum episcopo diaconus, & à Iohanne
 episcopo Lubicensi presbyter est ordinatus. Afferebat enim literas eius tenoris, Vniuersis
 præsentibus literas inspecturis, frater Reynardus & frater Gerhardus, domini papæ pœ-
 nitentiarii, salutem in Domino. Noueritis quòd nos audita confessione fratris Adolphi,
 ordinis minorum fratrem, præsentium petitorum, eidem super omnib. articulis pro qui-
 bus duxerat ad apostolicam sedem laborandum, & de similibus, siue minoribus (si quos
 in obliuionem deduxit) de speciali mandato venerabilis patris nostri Ottonis, sancti Ni-
 colai in carcere Tulliano diaconi cardinalis (cui dominus papa plenariā suam hanc con-
 cessit potestatem) beneficium absolutionis impendimus: & vt ad omnes sacros ordines
 valeat promoueri, dispensauimus cum eodem, iniuncta sibi pœnitentia salutari. Datum
 Lateran. x. Calend. Maij: pontificatus domini Innocentij papæ IIII. anno primo.
 Hic acceptis ordinibus, primam missam peregit dominica *Omnis terra*, in Zuuentina, loco
 valde solitario, & fratrum minorum eremitorio: & in Hamburgo (loco primo comitat^o
 sui) in quadagesima publicè apud fratres minores die Gregorij celebravit. Filij autem
 eius Iohannes & Gerhardus, iam ex academia Parisiensis redeuntes in Holfatiam, ditio-
 nem diuiserant. Incessit per ea tempora grauis indignatio regi Danorum Erico, in fratrem
 suum

*Literarū quas
 Adolphum præ-
 dicatorem à pa-
 pa habuit, ex-
 emplum.*

suum Abelem Sleswici ducem, comitum Holsatiz sororium. Accessere partib. fauores ex nobilitate proxima. Nam regi militabant Guncelinus de Zuerio comes, & Burewini-<sup>simulacra gra-
uit inter fra-
tres.</sup> nus iunior, cum fratribus, Magnopolenses principes: Abeli inhaerant propinqui sui, co-
mites Holsatiz. Guncelinus, satis immemor beneficij quod nuper illi impederat dux A-
bel, quum illum reconciliaret fratri suo Danorum regi, recordanti quod Guncelini pater
amborum, Erici & Abelis, patrē Waldemarum regē cepit, in carcere tenuerit, & xre ma-
gno emunxerit: quod in Dania diximus. Antiquauit eam memoriam Abel, & fratri ex
animo excussit, reconcilians regi Guncelinum: nunc idem Guncelinus arma producit in
Abelem. Nam quum regi placere contenderet Guncelinus, cum principib. Wandalicis
10 mouit in Todeslo oppidum, q. Iohanni Holsatiz comiti pareret: & congressus quib. in
præsidio steterant Holsatis, nonnulli cæduntur, alij capiuntur. Hoc initium belli. Cæte-
rum quum rex fratrem grauius persequeretur, in id excreuerunt odia, ut Abel in necem
fratris molitus, peregit ut in Sleswico captus, in nauim abduceretur, ibique gladio cæsus
periret: quod in Dania fumus plenius exequuti.

Abel Caini
quum Abel
similis.

ADMONITVS hac Wandalorum incursione Iohannes comes Holsatiz, arcem CAP. 25.

cæpit communire in Todeslo, intra Trauenam & Bestam riuos, ut inposito præsidio
tutamē esset ab impetu hostili. Sed eius arcis nulla hodie uestigia. Ducto au-
tem in longum bello, comites expeditionem fecere in regem, quam in Saxonia signa-
uimus. Hoc est illud tempus anni quinquagesimi post mille ducentos, quo ministeria-
12 50.

20 les ecclesiaz Bremensis, in flumine Lu, in fundo Harfuedensi extruxerunt præsidium,
Horneborg vocantes: vnde postea annis multæ sunt factæ excursions in terram Lu-
neburgensem. Quæ res indicio est quod crebræ commemorationes arcis Horneborg,
non hanc palustrem, nunc demum fundatam, sed illam super Albim (quæ nunc est di-
tionis Luneburgensis) designarint: vnde colluctatio crebra fuit archiepiscopis & duci-
bus. Res verò nouitate sua mirabilis à nobis præteriti non debet, quæ his diebus in Bur-
gundia apparuit, rebus (ut ostendemus) Wandalicis non aliena prouincia. Erat enim
quinquagesimus primus, quum nouo & inaudito miraculo in Burgundia imperiali, duo
inuicem montes disceslere: vallis amborum media magno scinditur hiatu, per quinque
(vterque) passuum millia. Omnem plebem ruiticam, in ipsa valle aut montium pede

Montes prodigi-
ose discesserunt.

30 commorantem, aut hiatus absorbit, aut saxa montibus deuoluta peremerunt. Ferunt
illo ipso tempore in Toledo Hispaniz vrbe, quum Iudæus rupem villæ proximam, quæ
vineæ imminebat, scindere pararet, ut amplificaret vineam, & solis radios admitteret:
scissa cuneis rupe, reperit concauitatem cameratam plenissimam, inque ea librum ili-
gnis foliis inscriptum, ad longitudinem psalterij. Ibi tribus linguis, Hebraica, Græca &
Latina legebatur de triplice mundo ab Adam, initio tertij nasciturus esset Dei filius, &
quod tempore Fernandi regis Castellæ, sub lucem venturus esset liber. Iudæus com-
perta tanta vetustate, mox cum omni domo sua est baptizatus. Cui non dissimilem
rem narrant Romanæ historiz, de lamina inscripta, quæ in lucem prodijt sub Hire-
ne orientis Imperatrice.

Liber mirifi-
cus à Iudæo o-
ratus.

40 PER eadem tempora quum res Christiana plurimum augeteretur in Liuonia, ecclesiaz CAP. 26.

(quod proximè diximus) suffraganeæ erigerentur, Albertus secundus, qui Lubicæ per
annos VI. confederat, iam morte Nicolai sede vacuata venit in ecclesiam Rigensem,
iam archiepiscopalem decreto Innocentij III. factam, primus ipse archiepiscopus:
quum ante eum quatuor episcopi Liuonienfes extitissent, Meynerus, Bertoldus, Alber-
tus, Nicolaus. Ipse iam secundum Albertum ordine episcoporum quintus, sed in archiep-
iscopatu primus ecclesiam regebat metropolitana. Ordo gladiiferorum fratrum iam
stabat in ea prouincia, strenuè verò rem administrabant bello. Sed quum hostiles in-
cursiones à Letuanis multiplicarentur, audirentque fratres Theutonici in Prussia vi-
cinis gentibus cum plurima laude & prosperitate colluctari: operæ precium putauerunt
50 maiores illorum vires implorare. Itaq. missis nunciis orauere, ut venientes terram pro-
tectione sua tuerentur, fratres in suum ordinem coaptarent: se suæque omnia illis per-
missuros. Non erat res quæ multa supplicatione esset extorquenda: facillè impetratur
quod magis commodat rogato quàm roganti. Venerant fratres Theutonici ex Prussia
in Liuoniam: prolata ditione, etiam illam susceperunt prouinciam defendendam. Iam
vrbes fundatæ, arces erant communitæ, iacta bonarum rerum optima fundamenta.

Gladiiferi
Theutonici
equitib. acco-
san. ferro ha-
bitis Christo lu-
crificantes.

Sed nos tempus admonuit commemorare quo ordine, quove tempore memorati ordinis Theutonicorum fratres in Prussiam perueniunt.

CAP. 27. **T H E U T O N I C O R V M** ordinem militarē, titulo beatæ Mariæ, in ipsa expeditione principum, sub Imperatore Friderico 1. terram sanctam magnis agminibus transeuntium, post mortem eiusdem Imperatoris, ab officio pietatis in terra sancta fumpsisse principium, antè diximus. In eum multi se contulere militares viri, fortiter in terra sancta pugnantēs: obtinuitq; secundus Fridericus ab Honorio summo pontifice eum ordinem confirmari: deditq; fratribus per Germaniam disseminatis, Prussiam prouinciam gladio ad Christiana sacra perpellendam: vt nihilominus memorati fratres suum haberent agmen in terra sancta, quoties opus videretur. Huius ordinis magister sub eodem adhuc Friderico Imperatore ibat nauigans Ptolemaidem, cum expeditione Brundusij coacta, quam Fridericus destituit nauigantem. Quumq; rem in Asia Christianam per inducias Damiatæ constitutas, quum interceptus esset rex Francie cum multa nobilitate, perq; Friderici perfidiā torpescere videret, & cum ipso Friderico rediit in Italiam: Messanenſi archiepiscopo & eodem magistro oratoribus Romam missis, pacem Fridericus ac veniam supplex orauit. Pontifex tum his cōditionibus est assensus, vt viginti centumq; milibus auri vnciis eo bellorum in Italia impendio consumptis, in ecclesiæ ararium relatis, Fridericus benedictione apostolica restitueret, Imperator & rex vtrobiq; in Sicilia & Germania appellaretur. Dum ergo rebus Asiæ nullo sunt vsui fratres Theutonici, amplificationis in Prussia rebus intenderunt: & felici auspicio terram omnem sibi parere, populumq; sacrum subire baptismum coegerunt. Aucta est optimis incrementis ibi res Christiana: & vsq; ad Liouoniā (quod dicere cœpimus) fratrum memoratorū est ditio propagata.

CAP. 28. **H O C** etiam tempore Iarimarus princeps Rugianorum (qui ex multis annis Danorū regno paruerat) tunc perarmata classe infestus contendit in Zieolandiam Daniæ, quū focueret nescio quid simulatis in Daniæ regem Christophorū. Pertaxum est enim aliquando Danorum imperij gentem Wandalarum, quum cernerent omnes congentiles suos (qui aliquando Danis suberant) iam subductis iugo ceruicibus, solum iustus in sua gente principib. parere. Iarimarus autem tum oppidum Nestwede expugnauit, diripuitq;: & longè lateq; excurrēs, incendia miscuit depredationibus. Cōtraxit tantum perinde in gente Danorum odium, vt ne nomen eius audire sine stomacho paterentur. Mendicant aliquando (vt fit) peregrinatum egressi Dania, declarauere gentis suæ longæuam in hunc Iarimarum indignationē. Nam in Rugiam descendentes ex his nonnulli, si quis pro salute defuncti Iarimari illis exhiberet elemosynam, contempere, cum indignatione auerſi. Hunc ego Iarimarum, primi illius, qui à Waldemaro primo victus est, filium esse contendendo: nam eundem hunc esse, ratio temporum non patitur. Rugia circa annum Christi septuagesimum post centum mille ad Christi fidem conuertitur. Iarimarum tum frater regis Tecisslai in armis fuit. Etiam annus est sexagesimus post mille ducentos, quum ista in Daniam excursio memoratur. Interuenientes ergo anni nonaginta, nō patiuntur eandem personam in vtraq; expeditione militasse. Sed per hæc tempora Dania in illum cōtempturn peruenit, vt facile à quouis impugnaretur. Christophorus suis inuisis eiicitur regno: potuit tum pro illo restituendo, illa fieri Rugianorū in Daniæ expeditio. Sed nihil est opus in obscuris diuinare: satis est rem nosse gestā, etiam si ex quib. causis signoretur.

CAP. 29. **O D O A C E R** in gente sua Bohemorum adhuc regnum tenuit, omnium regum potentissimus: qui imperium suum protulit ad mare Sarmaticū, quod nos appellamus Germanicum, Cornelius Tacitus dixit Sueuicum. Fundauit in eo littore maris, præclaram urbem, cui nomen indidit vt Monstregalis diceretur. Sedes nunc magni magistrī ordinis Theutonicorum, posteaquam bello Polonico patrum nostrorum memoria, Mariburgum arcem ornatissimam amiseret. Sed per eam quam nunc scribimus temporis seriem, Belo rex Vngariæ magno bello hunc regem lacessiuit. Ille autem magno rex animo, hosti, licet potenti, cedendum non putauit. Perarmatis ergo copiis duxit in hostem: cōgressi durissimo prælio, diu pertinaces acies consistere in aduersum. Sed tū Belo rex Vngariæ accepto vulnere excessit acie, cœpitq; inclinare fortuna Bohemis. Nam Vngari iam lentius pugnantēs pedem retraxerunt: inde etiam multis cadentibus, fugam iniere. Sequuti Bohemi vrgebant terga fugientium. Quumq; ad ripam intercedentis fluminis peruenirent, nec parata inuenirent quibus transponerentur nauigia, & quæ aderāt, festinatione

ne

*Theutonicorū
equitum ordo
denus explicat
ur.*

*Frid. Imp. veni-
am à ponti-
ficis.*

*Iarimarum Da-
no domino bel-
lum infert.*

*Belo Vngariæ
rex Odoacrem
adversus super-
atur.*

ne ac trepidatione prementium impleta mergerentur, ex omni numero ad sedecim milia Vngarorum (præter eos qui in acie & fuga ceciderant) ibi perierunt. Victor Odoacer incolumem reduxit exercitum. Mirum si in rege tanta sit viuacitas, ut vsq; in hæc tempora idem ille regnum continuarit, qui à Philippo Romanorum rege coronam regni sui percepit. Philippus autem intercidit ad annum octauum post mille ducentos. Iam ad minus habebat Odoacer annos viginti: & iam tangimus annum Christi lxx. post mille ducentos. Ergo prope erat nonagenarius, quum hoc prælium conficeret. Memoraturq; hoc tempore, vxore repudiata, superduxisse filiam regis Mufgouiæ, siue Massouiam dicere velint. Ea est enim pars Poloniæ: quum Mufgouia sit in remotissimis Rusiæ prouinciæ latissimæ. Non hoc faciliè recipitur de vetulo nonagenario, sed de iuniore, qui potuit eius nominis esse filius eius. Hac tamen rem in medio relinquimus, si fortè manifestiora deinde eius rei indicia in sequentibus deprehendamus. Potest enim viuax senecta, quod arida iuuenta multorum negat.

*Vngarifugien
tes magna ma-
nente merguntur.*

1270.

SCRIBIT in Bohemia sua Ænæas, Odinkarum (sic enim vocat quem Latini Odoacrem) regem vocatum ad Imperij cœtum, venire contempsisse: quum palam dictaret, regem Bohemiæ nihilo esse minorem Romanorum Imperatore. Magnitudo enim ditionis quam (vt diximus) tenebat, à Carinthia Carniolaque, per Bauariam, Bohemiam, Slesiam & Prussiam, animos faciebat. Rodolphus comes de Habsburg præerat Imperio: qui quum pridem regis Odoacri curiæ magister fuisset, minoris à rege pendebatur. Misit ergo Imperator legationem regi, Austriam, Carinthiam, cum cæteris Romani Imperij prouinciis repositens: quando nec Austria muliebri feudum esset, nec Viriatus prouincias illas iniussu Imperatoris vendere poterat. Recusat rex: & armis tueri parat quod legitimo accepisset titulo. Erant qui se interponerēt viri sensati bello, quod exoriri timebatur. Effecerant inter vtrosque reges seriò tractantes, ut Bohemus modestior factus Austriam redderet Imperatori: qui filiam regis Odoacris coniugem accepit, vicifimq; filio regis Wentzeslao Imperator reddidit suam filiam in thorum. Dotem accepit Imperator de manu regis prouincias alias, quas Bohemus teneret, Romano tamen Imperatori debitas. Itarebus constitutis bellum videbatur auctum: sed aliunde recrudescente superbia renascitur. Rex in verba Imperatoris, ut Imperio subditus, iurare vrgetur. Serio negat, quod tanti regni maiestatem non pateretur inclinare vlli mortali. Imperator ab Imperij viribus discedere non patitur. Nouum bellum in foribus apparatur arma in alterutrum, coguntur agmina, educuntur exercitus, acies instruntur. Rex tamen, priusquam configerent, missis oratoribus offert se iuraturum, si modò honoris sui ratio habeatur, liceatq; intra tentorium coram paucis præstare iusurandum. Accipitur conditio. Instruitur tribunal apparatu magnifico: sedet Imperator in maiestate, ex latere qui aderant electores, aliiq; magnates. Procedit rex Bohemus cum paucis, suggestum petit, pedibus prouoluit Imperatori: iuramentum quod exigebatur, hominij & fidelitatis, de more præstat. Interea ex composito, dum ille iaceret ad pedes Imperatoris, quatuor partibus discissum corruit tentorium. Sic enim paratum fuit ut innoxie caderet, & patefaceret cunctis quod geri putabatur in occulto. Duobus exercitiibus monstratur rex ad pedes Imperatoris. Gratulantur tripudiantes Theutonici: moesti indignantur Bohemi. Rex etsi intelligat quid agatur, premit iram, dissimulat in breue tempus. Vbi ad suos reuertitur, fremunt cuncti: indignatur & stimulos facit imprimis vxor regina. Mox cunctorum procerum voluntate bellum indicitur, & capitis periculum denūciatur præfenti Imperatori, quod fidem non impleuerit expromissam.

CAP. 30.
*Bohemus Im-
peratoris vo-
cantini parat.*

*Bohemus Im-
peratoris bellū
insere se ab il-
lo laqueum indu-
it.*

STABANT vrinque (vt diximus) parata agmina, stabant ordines in acie, nihil expectatur nisi signum. Volenti ergo regi impiger Imperator cōcurrit. Vbi cecinerent signa, atrociter configitur: multis vtrinque cadentibus sæuit per agmina Mauors. Sed rex Bohemus dum iræ nimium indulget, incautus pugnans opprimitur: quo cadente in fugam respectant Bohemi. Victor Imperator illis fugientibus aliquandiu iubet instari: denum canit receptui. Siste perit rex potentissimus & æuo grauis: qui si idem fuerit qui Philippo regi conflixaui, iam supra nonagenarium erat. Nam Rodolphus septuagesimo tertio peruenit ad Imperium: Philippus autem octauo post mille ducentos occiditur. Qua ergo fuerit ætate, qui ambobus conflixaui, faciliè inuenitur. Ex hoc rege redibat dotis nomine ad Rodolphum Bauaria. Austria quoque vacuata circa ea tempora, redibat ad

CAP. 31.

*Odoacer oppri-
mitur.*

Wentzelus
Bohemia rex
Imperium re-
cepit.

feudum Imperij, permiffaſque ab Imperatore patre filio eius Alberto, qui ſecundus poſt patrem imperabat. Wentzelus autem Odoacris filius, regno ſuccedit paterno. Cuius tanta fuit virtus, vt Imperatore Rodulpho moriente, illi ab principibus Romanum deferretur Imperium. Sed qua virtute promeruit, eadem modeltia recuſauit, aſſerens ſatis ſuperque ſibi laboris eſſe, paternam ditionem æquis legibus gubernare: externis ſcilicet abſtinere, cedereque dignioribus: vir tanto Imperio magis donandus, quo magis à ſe abegit. Res quæ in paucis inuenit exemplum. Fatigant cæteri cælum & terram, vt im-
peret: ille manibus pedibusque oblatum recuſauit Imperium, regno ſuo contentus: quod tamen non diu poſt patrem tenuit, morte abſumptus. Reliquit autem filium ſui
10 nominis: qui coronam adeptus, ordine regum ſeptimus, non diu rebus præfuit. Nam dum in Moravia domo priuata ſpaciaretur, nihil mali veritus, erat qui obleruaret obtrū-
caretque regem. Deprehenditur homo Turringus cruento gladio: & priuſquã de con-
iuratis, deque modo rerum inſtitutarum ac omni ſcelere patefaceret, ab imprudenti po-
pulo laceratur. Ita factum eſt vt grande hoc malum (quod non paucos neque leues habe-
ret aucthores) in occulto remaneret. Nec ab re fuerit ſuſpicari, conſcios emolitos vt pa-
trato ſcelere occideretur. Vir non ſatis patri virtute compar: & ideo multis inuiſus, qui
paternam in eo probitatem deſiderabant.

Mira ſceleris
occultandi ra-
tio.

CAP. 32.

Henricus Ca-
rinthia prin-
ceps rex Bohe-
mia creatur.

HENRICVS Carinthiæ princeps, perid tempus Pragæ commoratus, rex creatur Bohemia. Albertus Imperator, qui per medium Adulphum patri in Imperium erat ſur-
rogatus, filium ſuum Rodulphum in regnum, pulſo per arma Henrico, prouexit: arbitra-
tus (quod leges habent Romanorum & regum conſuetudines) vt vacuatum morte Wen-
tzelai abſq; hærede mâre regnum, ad Imperatorem iure beneficij reuerteretur. Sed hic
Rodulphus filius primo anno regni ſui rebus excellit humanis, rediitque Henricus me-
moratus ad ſceptra: iam enim Albertus Imperator abſumptus eſt, caſusque ab proximo
ſuo. Rodulphus Rodulphi Imperatoris erat filius, Alberti Imperatoris germanus frater.
Is accepta coniuge filia Wentzelai, germana ſore ſilij Wentzlai, Agnete, genuit ex ea
filium Iohannem. Is quum ſequeretur in armis Albertum Imperatorem patrum ſuum,
nullam ſui ab patruo in conferendis regni beneficiis indoluit haberi rationem. Contulit
multa multis Imperator: ſolus Iohannes ex fratre nepos præterbatur. Id acer iuuenis nõ
iuuenerit animo voluens, tranſcuntem per Rheni ripam Imperatorem Albertum, mi-
nus iam armis tutum, confodit, & elabitur. Poſtea facti penitens adiit ſedem apoſtoli-
cam, vt gratiam mereretur patrati apud Deum & homines atrociffimi ſceleris. Papa il-
lum reiniſit ad Imperatorem, vt eius arbitratu de ſcelere ſatiſfaceret. Is erat Henricus
30 vti de Lutzenborg. Ad quem quum Iohannes a pontifice miſſus veniſſet, atrocitatem
ſceleris in ſupremum dominum ſecum reputans, & coniunctiſſimi principis necem ani-
mo voluens, iniunxit, vt armis dimiſſis ingrederetur eremitarum diui Auguſtini ordinẽ,
ibi que quandiu viueret penitentiã impletet: quod ille volens factitauit. Sciebat enim nuſ-
quam ſibi in ſeculo tutum viuere, inter acerba odia tantæ nobilitatis. Henricus autẽ Im-
perator non æquis aſpiciens oculis regnare in Bohemia Henricum Carinthiæ principẽ,
accerſibat è regno Elizabeth nouiſſimi Wentzlai filiam, & eam Iohanni filio ſuo adule-
ſcenti optimo, Spiræ dedit vxorem: armisque validis miſit in Bohemiam. Vbi expugnata
Praga, quam tenebat Henricus, fugere illum & redire coegit in Carinthiam ſuam. In ea
domo per aliquot ſucceſſiones manſit Bohemia vſque ad ætatem noſtram.

Albertus Im-
per. à nepote
trucidatur.

Bohemia ab
Imperat. filio
occupatur.

CAP. 33.

IN terra Obotritorum (quæ nunc Magnopolis eſt) per eam ætatem arx erat ſita ad
intimũ maris ſinum, qui de mari magno tractu terram ingreditur, & cui de mediter-
ranea obuius ſit riuus. Ad hunc ſinum arx erat, Dorſow illi nomen dedere: extat ho-
die oppidulum ruſticum nomen referens. Ea tum paruit comitibus Hoſſatiæ, incer-
tum quo iure, armis capta, an ex ſœdere tradita, vel fortẽ xre coempta. Habitatores &
arcis cuſtodes clam comite receptauere (vt ſit) publicorum itinerum inſidiatores. Id
non paſſus Iohannes, Adolphi religioſi viri filius, comes Wagriæ, quum aliquando
adequitans noxam deprehenderet, iuſſit arcis cuſtodem publico iuſſicio damnatum
gladio cædi. Nec tamen illo cedente res factæ ſunt meliores. Ciues autem Lubi-
centes earum rerum impatientes, cum Iohanne Obotritorum principe, quem tum
pro conſuetudine ſuæ gentis Wandalica lingua *Kneſe Ianike* appellauerat. Aderat filius e-
ius Henricus, qui deinde in peregrinatione terræ ſundę captus diu fuit inter Saracenos:
quod

quod dicemus. Pater & filius, ciuibus Lubicensib. colloquuti, societatem oppugnationis in dictam arcem inierunt: iunctisq; armis & animis eam expugnaverunt, ac solo deicerunt. Dederuntq; principes memorati ciuibus Lubicensibus priuilegium, vt eo vterentur riuo ad aliquot millia à mari, supra oppidum memoratum, quodq; nemo in perpetuum firmaret arcem aut præsidium ad eius riuu vtrinq; ripas, & ad certos limites ciuitatis memoratae. Quo tempore Wislmaria nouum oppidum, vt totum ex lateritiis instauraretur, perijt incendio. Quod plerisq; maioribus prouenit vrbibus, quæ in floridiores emicuerunt: mansissentq; in reliquiis primæ vetustatis rusticæq; vilitatis, nisi purgator ignis renouari ædes compulisset. Circa eadem tempora Guido cardinalis de latere, missus in Daniam componendis rebus inter regem & archiepiscopum Lundensem, per Germaniam quoque prouinciæ suam multa constituit, quæ extant. De Lubica autem transfretauit in Daniam, multam ibi impendens operam ad liberationem archiepiscopi Lundensis, quem Ericus rex vincum tenebat in carcere. Quumq; diu laborans nihil perficeret, festinauit egredi, regem excommunicans: interdixit diuinis per omne regnum. Excevit iste legatus in quartum Clementem summum pontificem, per omnes gradus euectus ad summum sacerdotium. Erat iurisperitissimus aduocatus in cõcilio regis Franciæ, vxorem tum fouens ac liberos. Vxore defuncta factus est episcopus Podienfis, inde Narbonensis archiepiscopus. Quo ex gradu factus est cardinalis Sabinensis & in eo functus est legatione in Angliam & Daniam. Absens mortuo Vrbano electus est summus pontifex. Is quum videret Coradinum nepotem Friderici 11. ex Conrado filio, magnis multorum fauoribus duci per Italiam, miseratus adulescētis fortem, fertur dixisse altantibus, Ducitur iste ad certam mortē, vt bos ad viātam ignarus: quod ita euenit. Nam captus cum duce Austriæ à Karolo Gallo victore, per ignauiam Romanorum, cæsus publico gladio interijt. Hic Karolus comes in Prouincia, ab Vrbano pontifice inuocatus contra Manfredum Friderici bastardum, regnum Siciliæ victor obtinuit.

*Lubicenses
dorsum ar-
cem circumstant.*

*Guido cardi-
nalis, postea
papa, interdi-
xit Daniam
fret.*

Ex x primi Burewini per Henricum filium (qui præcessit morte patrem) nepotibus, primus Iohannes filium habuit iidem Henricum. Is ad nouam in terram sanctam expeditionem (quam Gregorius x. absens creatus pontifex, quum primū potuit edixit) anno septuagesimo sexto post mille ducentos se accinxit, crucem accipiens: in terram sanctam cum cæteris peruenit. Et quum ad prædam cum aliquantis exisset, à militibus Saracenorum Saldani captus, per totos sex & viginti annos (quæ magna pars est annorum vitæ) in seruitute permansit. Infelix peregrinatio, & omni pro Christo morte grauior. Anastasia autem vxor eius, quum ignoraret quid marito accidisset, cæteris redeuntibus, nec omnino certum aliquid de eo renuntiantibus, ipse nō rediret, incerta viueret, neque (captum audierat, sed an in eo statu diu superfuisset, nosse non poterat) de consilio patris sui, Bernaim ducis Stetinenfis, Luigardam amborū filiam, Pribislao duci Gneznenfi despondit vxorem. Erat ea annis nouem in cōubernio mariti, puella insignis, & bene morata: qualis enim vixerat, mira post eius mortem opera prodiderunt. Maritus zelotypus quum nescio quid suspicaretur obiceretq; puellæ, eam in cubiculo clām strangulauit: sed vitæ innocentiam testata sunt ad tumultum eius facta miracula. Interim pater in captiuitate permansit. Per quæ tempora iterum Lubica, insignis ciuitas, proprio per negligentiam incendio conflagrauit, iam quarta vice. Nam primò sub Adolpho, secundo vix bene consummata (quum eam acciperet Henricus Leo) deinde ducentesimo nono, quum vsque ad quinque domus periret: tertio circa annum quadragesimum, pro parte media: nunc verò post mille ducentos anno sexto & septuagesimo. Ex hoc autem nouissimo incendio, eo qui nunc cernitur ordine instructam compertū habemus, vt in longum velut per dorsum dux tendantur plateæ, ex lateribus autem velut costæ deuiuentur viculi, hinc ad Trauenam fluiuium, inde ad lacum Wokenissam: qui vtrinq; ciuitatis muros alluunt tutanturq;e.

CAP. 34.

*Henricus in
sanctam expe-
ditionem pro-
ficiscitur, 26. an-
nos tenetur ca-
ptiuus.*

1276.

*Lubica quater
conflagrauit.*

NICOLAUS, ex nepotib. Burewini per filium Henricum, in distributione patriarum diuionum sortitus est Wandaliæ, vberem frugum prouinciæ, oppidis non contentendis plenam. Duxit vxorē filiam comitis de Anehold, ex qua reliquit filios Henricum & Iohannem: nam tertius Bernhardus dormiuit ante legitimos annos. Erant Nicolao per sua tempora multa cum marchionibus conterminis bella. Timor Dei & circumspectio sollicita tutum illum præstare inter ardua videbantur, mores, & verba futilia, quæ

CAP. 35.

*Wandalus cal-
lus: tunc Bran-
denburgenses
circumuenit.*

nullum præ se ferre pondus viderentur: sed erat prudens & virilis in cæpto constantia. Ludicra, & leuia, & inania videbantur quæ dixit: sed in exitu apparebat prudens consilium. Marchiones Brandenburgenses, insigni tunc (vt nunc) electuræ principatu, Wandalorum principes suos habuere satellites. Vestem illis curialem, quo modo domesticis, misere. Eam honorificè excepit Nicolaus, & quum prodiret in conspectum, ea tectus i-
bat. Erat controuersia de finibus: ventum est in cætum ad tractandum super rebus: ma-
le sibi timuit Nicolaus. Nouit superbiam maioris principatus: armauit validam suorum
manum. Et clam habuit tectos vmbreis & nemoribus: iussit tamen expectare signum, sta-
re suspensos, vt quum ille pileum suum proiceret ludibundus in altum, erumperet. Cæ-
perunt tractare magnates super controuersis: ille de suorum consilio, quod visum est in
rem, iussit responderi: ex verborum alterna contentione cæpit indignatio marchionum
clarefcere. Nicolaus risu excepit rem. Quantum est, inquit, si illustres vos marchiones,
hominem tenuem Wandalum, vestra veste tectum, opprimere contendatis: Sit æquū,
sit iustum inter nos iudicium. Alioqui, si vim paratis, indecorum est, vestra veste conte-
ctum accipere iniuriam. Si omnino (vt apparet) indignantes scuire paratis, finite, hono-
ris gratia, vt vestem ponam quam dedistis, ne crebrescat rumor, domesticum marchio-
num per vim oppressum. Quum murmur cresceret, & altius iræ spirarent, reputantium
sibi illud: visum est Nicolao, prope esse vt vim intentarent. Putabat non expectandum:
sed ludens (de suo more) pileum suum proiecit in aera. Accipere signum qui latuere: &
incurfione facta nudabant arma. Marchiones non tam ad arma parati secesserunt: nec
tamen sine cæde & sanguine transigi potuit. Capti feruntur aliquanti militares. Sed Ni-
colaus qualicumq; consilio ita rem peregit, vt sua tueretur. Locutales nonnunquam præ-
tulisse leuitas videbatur: sed non degenerauit exitus: sed sapienti prouidentia. Stabat ali-
quando in conspectu marchionum, ad similes causas de finibus contrectandas: & quum
quadrare sibi responsa non videretur, detracto pileo, Ecce, inquit, caluus Wandalus: rur-
sus positus, Ecce audacissimus miles. Cachinno excipitur a magnatibus: sed tam illius
iocos quàm aliorum grauitatem reuerbantur. Legimus ironem Socratem, & sopum sa-
bulatorem: sed inerat rebus ludicris summa prudentia. Nicolaus ad annum 1111.
peruenit post mille ducentos, tumulatus cum patribus in Dobran. Iste Nicolaus reliquit
filios Iohannem & Henricum. Iohannes ex vxore, filia comitis de Lindow, genuit filios
Nicolaum, Iohannem, Gunterum, Henricum, & Bernhardum: quorum duo nouissimi
ordinem prædicatorum in Robel ingressi, ibi finierunt: Gunterus in canonicatu Magde-
burgensi moritur: pater defecit, 1111. annos natus. Nicolaus, & Iohannes paternam
ditionem regunt. Henricus Iohannis frater, genuit Henricum & Nicolaum parricidas:
eo quod pater transierat ad secunda vota, cæsus ab illis in Rugia ad villam Zale, quum ca-
pi non pateretur, præter intentionem (vt ferunt) cædentium.

1177.

CAP. 36.

*Filij patrem
cæci perierunt*

*Pater ab inco-
gnitis appel-
latur.*

PER quæ tempora in principatu Rostock cæsi erat Burewinus tertius, Henrici (quæ
stirpem nobilitatis facimus) filius, primi Burewini nepos: isq; ex filia regis Danorū Mar-
gareta genuit filios, Ericum, Henricum, Waldemarū. Burewinus in ætate prouecta cæ-
cus degebat. Filij illum Ericus & Henricus cæcitate percussus contempnere, non absti-
nentes iniuriis: quapropter (iuxta Scripturæ comminationem) non erant longæui super
terram, mortui sine prole. Burewinus autem peruenit ad annū Christi MCCIX. & mor-
tuus sepelitur in Dobran cum patribus suis. Filius autem Waldemarū accepta coniun-
ge comitis filia Holsatiæ, sustulit ex ea filium Nicolaum, quem puerum cognominauere:
quia puer diu agebat sub tutoribus. Accessit altera causa, quod pueriliter inter coniugia
variabat: ex tribus sponfis, filia comitis de Lindow, filia Alberti marchionis, & filia ducis
Steinensis Bugslai, solam accepit coniugem: quæ illi acceitæ suæ fuit multorū
causa laborum. Sed & ibi pueriliter rem gerebat: quia quum se subiecisset Erico Dano-
rum regi ad protectionem, postea pueriliter recessit ab eo, bellum intentans in eum infe-
liciter cum suis Rostock censibus. Sed ad Waldemarum patrem redeamus. Hic habita-
bat, & dominatus est quietè & tranquillè, in suo Rostockio. Peruenit ad illum Daniæ re-
gina, matertera eius, Margareta, matris eius soror, & in viduitate Deo diu seruans, mo-
nasterium fratrum minorum extruens cum nepote. Eodem anno obdormierūt in Chri-
sto, post mille ducentos 1111. sepulti in Dobran, in maiorum suorum sepulchris: &
inde cæpit dominium Nicolai pueri, ad annum vsq; 1111. post trecentos.

E A

*Comptis ures
archiepiscopa-
tus armis de-
ceruunt.*

*Contentio de
sacerdotio nul-
lum habet sui
tum.*

*Monachorum
mendicanti-
um in episcopum
rebellis et su-
perbia.*

*Galli omnes
uersi uno
die in Sicilia
occidati.*

E A tempestate motus erat ingens in Magdeburgensi diocesi, quum duo in discordia electi pro archiepiscopatu contenderent, Ericus frater marchionum de Brandenburg, Ottonis atq; Iohannis, in parte erat: cui opposuere alij Bussionem de Queruorde comitem: q; male afficerentur ad domum marchionum antedictorū, qui diu graues imminebant ecclesiæ memoratæ. Quumq; electi iura sua non iure, sed gladio tuerentur, asperum bellum exarsit: diu inuicē interrogata sunt damna, abactæ prædæ, mixta incedia, leuibus præliis vicissim multi capti ac cæsi: interuentu deinde bonorum vtrinq; virorū pacata in eam formam res est, vt vtriq; electi cederent, accepta in compensationē damnorum pecunia. Quumq; super ea re conuenisset inter partes, electus denuo Gunterus de Swartzeborg comes. Sed marchiones statim à conuentis resiliunt: multi illis in circuitu principes adhæserunt, Albertus dux de Brunswico, cum aliquantis comitibus. Albertus quoq; dux Saxoniz, ab hac parte consistens, occupauit arcem Aquisensem. Quumq; ciues sine fine multis ac magnis rebus à marchionibus damnificarentur (interceptis curribus, qui merces per publica itinera cōueherent) egressi ciues cum armatura sua atq; pontifice Guntero, sequuti ducem de Anehold comitem, Albertum Saxoniz ducē arce fugauerant exuerantq;. Capti sunt ibi comites, & nobiles plurimi: ferunt inibi ex Holsatiz comitibus vnum interceptum. Marchio vbi audiuit Magdeburgenses grassari per agros, arma contraxit, & mouit in hostes, ipse quoq; grassabundus incedēs. Concurrent agmina nō longē ab oppido Vrose: ibi magno ardore est decertatum, totis est virib. pugnatū. Capitur inter alios Otto marchio: cadit comes de Arnsten, cum multis nobilibus. Marchio captus abducitur: sed non longē reperit fideiussores, vt pro septem millib. laxaretur. Mysterium iniquitatis operabatur, vt essent in parte archiepiscopi qui fauerēt marchioni: nam ex promissam pecuniam minimē persoluit. Renouatur bellum de integro. Otto de Anehold comes, & Otto Hildesemensis episcopus steterant pro archiepiscopo: Albertus autem dux Brunswici de parte pugnatat marchionum. Et quum iterum Iohānes copias duxerat, in Stasford telo per galeam ictus ferrum diu portabat in capite: inde ducto vocabulo, vt diu marchio sagittarius diceretur. Sed Gunterus archiepiscopus vbi quid ageretur persensit, dimissa ecclesia reidit in terras paternæ ditionis, vix explēs annum in pontificatu: & successit Bernhardus de Welpo comes. Nec tum quieuerūt marchiones, ius fratris persequentes. Magno deinde congressi prælio Magdeburgensis ecclesiæ militēs succumbunt: capti primores cum trecentis, qui stratis vectabantur iumentis. Hac ruina res ecclesiæ extenuantur. Sed tum intercepta est res treugis: peruenitq; tota controuersia in manus arbitratorum, in quibus permansit sine fine. Nouus electus Romanus petiit: sed Ericus denuo ad ecclesiam illam peruenit, satis postea feliciter gubernans.

CIRCA hæc quoq; tempora Burchardus Lubicensis episcopus, vir annis grandæ- uus, sed viribus recens (qui octuagenarius electus, quadraginta & vno federat annis) causam ecclesiæ defendit aduersus fratres mendicantes: qui iam tum, quum essent adhuc heretici, ceperant in ecclesiam erigere cornua: occasione sumpta de sepulturis, quas libere sibi vendicabant quàm iure permitterentur. Interdixit episcopus in ciuitate diuinis officiis. Qua de causa, quum populus fratribus (vt solet) in clerum astipularetur, clerus vt be fecedere cogitur. Fratres interposita appellatione, continuant diuinum officium. Causa deuoluitur ad Romanam curiam: vbi quid peractum sit, inferiora docebūt. Quo tempore Hamburgum Stormariæ vetus oppidum, olim archiepiscopatu insignē (quem honorem nulla sua culpa perdidit) incendio conflagrauit, & multos suis rebus extrahendis occupatos flamma intercept. Hoc etiā tempore marinus piscis, ad vltima lutiæ (Scagen vocant) caput, leoni similis. Prodigium fuisse, multi tum interpretabantur. Prodegit hoc monstrum Gallis: nam illi tum implacabili odio omnes cæsi sunt in Sicilia, Panormi factō initio. Mulieres à Gallis prægnantes interemptæ sunt: extrahi factus, ne quid Gallici nominis maneret in provincia. Durabat bellum Magdeburgense quod antè commorauimus: captus in prælio Theodericus, marchio de Landesberg. Nam & arcē Wolmerstede Bernhardus archiepiscopus vi expugnans, cepit, adiecitq; ecclesiæ. Magnū & diuturnum malum eam ditionem & vicissim Marchiam attriuit, ducatumq; Brunswicensem non mediocriter affixit. Nam Albertus dux Ottoni & Iohanni marchionib. in hæsi: quorum fratribus Albertus marchio, stetit pro ecclesia. Quū autem Bernhardus archiepiscopus non diu superesset, iterum ecclesia vacante, canonici memoratum Eri-

cum, marchionum fratrem, pacandarum rerum gratia denuo elegerunt: indignantib. ciuib. qui marchiones oderant, & imprimis Ericum, q. ille diuturnis malis causam præbuisset. Tumultuantes, opprimere voluerunt electum in ciuitate: nisi elapsus per cloacā, nauiculā impositus Wolmerstede peruenisset. Postea tamē memorabili charitate cum ciuib. vixit, adeo vt quum prælio quodam captus teneretur, nec fratres eius relaxationi multum intendere, ciues beneficium in eo, suo domino collocantes, ære viritum com portato, quingentis illum argenti marcis redemerunt. Idem pontifex quum obfedisset oppidum & arcem Gaterfleue, Otto frater fratri tulit suppetias. Quumq. in longum tenderetur obfidiū, archiepiscopus cum fratre, custodibus & præfectis exercitui adhibitis, recreandi animi gratia concessit in Caluen. Custodes excubias negligentius seruauere. Hostes, qui erāt ex ministerialib. ecclesiæ, superueniētes incautis, cepere multos ex Marchia: in quorum redemptionem quum vrgeretur archiepiscopus, terram Lufatiæ in pignus tradidit, pecunia suscepta. Qui huius inuasionis erat ductor, dominus Falco miles, à marchione non diu post cædi iubetur Magdeburgi in ecclesia sancti Pauli: cæsus extrahitur per capillos in viam latam. Ita principibus quod libet, licet.

Archiepiscopus
pau. bellis quid
f. 150. f. 151. ap-
tior.

CAP. 39. ANNVS erat à nato Christo LXXXII. post mille ducentos, quum inter dominos Johannem & Henricum, filios Henrici principis Magnopolensis, in captiuitate manētis

I 2 § 3.

Bellum de fini-
bus.

his quoq. partib. de Misina marchio in super Saxoniz & Luneburgi duces, ex altera parte, bellum de finib. deq. alternis iurib. esset. Contempui erant tantis principib. iuuenes illi, patre orbat. Sed illis tum pro patre fuit (vt ferunt) diuina protectio, quam illis matris, Deo deuotissimæ feminæ, preces ac lachrymæ procurauerunt. Intrauerant hostes magno agmine terram Magnopolensem, igne ac gladio vndiq. sœuientes. Iuuenes illi nobiles, quib. poterant viribus contractis, obuiam hosti contenderant. Inter oppida Greuef molen ac Gadebusch obuia sibi agmina fuere: prælium paribus animis, et si non viribus, inuit pari fiducia: quum hinc de parte aduenarum hostium vires maiores fiducia crearent, illinc patriæ defensio iusti respectus confidentiam augebat. Diu fortiter configunt,

Contemptus ho-
stium.

& inclinabat fortuna quò minimè casura putabatur ab omnibus: nam iuuenes Magnopolenses, fugato hoste, multos inde captiuos eduxere. Non alia magis tum res nouiſſo principib. aduenis in conspicuo est, quàm hostilis apparatus ipse contemptus: qui causā fuit ruinæ plurimis. Dum enim contemnitur aduersarius, minus circumspectitur, minus omnia prouidentur: quum ille interim angustis pressus cogitat quæ aduersariis in mentem non veniunt. Ea victoria perfecit vt totus principatus Stargardiz, qui dubio iure videbatur esse inter marchiones & Magnopolenses, ex hoc die cederet Magnopolensib. Nam precium redemptionis captiuorū, dotalitia pecunia quam ex Alberto marchione, cuius filiam primam alter ex fratrib. Henricus accepit coniugem, accepisset, sed & stipendium militiæ ex rege Bohemiæ, cui militauit in Rudolphum Imperatorem: hæc omnia collata sunt marchionibus, vt à iure discederent principatus memorati. Fuit iste Henricus, magnitudine animi & felicitate bellorum Leo cognominatus: à quo descendit posteritas principum nunc florentium, quorum lineam suo loco & tempore numerabimus. Per eam ætatem mendosus quidam senex, quem Fridericum Holstuch dixe-

Duo quidam
Friderici nomi-
ne falsis se vo-
cant.

re (alij Tile Kolup cognominant) de Colonia exortus, venit Nussiam, inde in Westphaliā, mentiens se esse Fridericum Imperatorem 11. qui nō (vt credebatur) mortuus, sed peregrinandi gratia fuerit profugus. Multa edixit inter signia, quibus nōnullis fidem credulitatis fecerat. Sed tum Rodolphus Imperator iussit in quæstionem abripi hominem in qua planè confitetur se ista confingere, quòd olim in curia Friderici seruisset. Igne crematus est iussu Imperatoris tantus falsarius. Non hinc lōge alius quidam nebulo, eadem prætenſa imagine venit Lubicam. Et primū quidem secretò loquutus, cauere putatur internoci: inde, ubi creuit audacia in populo credulo, palam se prædicat esse Fridericum quondam Imperatorem: venisse in urbem, quam ipse creasset Imperialem. Persuasit credulæ plebi, ita vt subuictum equo ducerent per ciuitatem, cunctis visendū dominum suum. Erat vir industrius inter proconsules, Henricus Steneken, qui in legationibus crebrius alloquutus Imperatorem, multa de persona, multa de statu curiæ peruidisset. Secretò cepit super multis compellare hominē: ille ad omnia vacillabat. Com-
perta falsitate, effectum est vt euanesceret, nemine sciente quòd abiisset.

M A R.

MARCHIONES de Brandeburgo atque Misna, iunctis armis & viribus per ea tempora duxere in Poloniam, quum haberent de finibus nescio quid cōtrouerfiam, & quum oculis rem tegerent, scientes Poloni regis consuetudinem. Rex eius temporis, male dispositis excubiis in loco non tuto pernoctabat: non enim vrbibus & arcibus multum communis hoc regnum floret, vt æqualius vivant. Ibi occupatus ab hostibus rex, dum capi non patitur, ab improvidis opprimitur. Oppida quæ erant in conspectu immunita, acceperè faciliè dedita. Flexere agmina sua in Prussiam, ibi quoque occupantes magnam terræ partem, quam firmatis præfidiis coniunxerunt, appellanturque nouam Marchiam, vique in hunc diem. Sed eam tamen fratres de domo Theutonica, quum Prussiam tenerent, magna ab marchionibus pecunia redemerunt, vt illis pareret cum reliquis ditionibus. Sed patrum memoria, quum magno bello laborarent fratres à Polonis (inicio sumpto à ciuitatibus ad mare Sarmaticū, quæ iustis, vt ferunt, causis declinarunt à dominis suis) armorum tum indigui auxilium, eam terram rursus pigrore obligabant dictis de Brandeburgo marchionibus: quod suo tempore non erit in obliuione. Sed eo tempore quod nunc cōmemoramus, ludæi in Bohemiam, vrbe Praga (monstrorum semper propagatrice) die sacra parasceues foribus clausis, quendam Christianum hominem ludæo ob inopiam seruientem crucifixerunt, in contumeliam Christi Domini & Christianorum omnium, impletis in eo omnibus quæ didicerant in Christo Domino peracta. Populus Christianus vbi comperit, iusta indignatione correptis armis sequitur perfidos: extruxitque duas basilicas in honorem noui martyris, quem in causa Christi hostes antiqui Christiani nominis crucifixerunt. Per vicina tempora, hoc est circa nonagesimum post mille ducentos, Iohannes de Magnopoli, nobilis princeps, Henrici adhuc captiui filius, coniugem accepit Helenam filiam Wentzlai, domini Rugianorum, quæ matrem habebat de sanguine ducum Brunswicensium. Nuptiæ cum magno tripudio celebrantur in oppido Sterneberg. Hæc etiam anno molendina quæ ciues Lubicenses cōstruxerant apud maiorem ecclesiam in austru, volutari cœperunt: quæ fuit in causis dissensionum inter clerum & populum, vel vna de maximis: quod prætenderet clerus, in ecclesiæ solo ædificatum, iuribus cedere ecclesiæ. Sed causa diu in Romana curia ventilabatur sub Burchardo episcopo: quæ secundum fuit secessionis ratio vniuersi iterum clero: quum pontifex supra centenarium, Romam peteret, & ecclesiæ suæ per quadriennium ibi sedulus adest, victor reuersus. Sed (quod necessitas imperauit) passus est, accepta pecunia, rem compositione dirimi: quod postea dicemus. Quo etiam tempore Henricus, Henrici captiui filius, Iohannis germanus frater, sacra nuptiarum iniit, duxitque filiam Alberti marchionis de Brandeburgo coniugem, solennibus peractis in oppido nouo Brandenburg.

CAP. 40.
Marchionis in
Poloniam ex
Prussia subita
irruptio.

Iudei Christi-
anum crucifi-
xerunt.

1290.

Clerus in
seruandis, id est
opum, fortuna
citra studium.

C. A. 41.

Latrocinandi
ritum Wan-
dali natura
insum.

Subuertuntur
latronum re-
ceptacula.

EXCTES & ædificatis per littora maris Germanici vrbibus, florente in primis Lubica, quum negotiationes & mercaturæ à mari orientali ad occidentum multiplicarentur, cœperunt itinere publico merces inter Lubicam atque Hauburgum deuectari. Militares autem hominès de vicinis prouinciis, præsertim Wandaliæ originis (quibus pene natia est vis latrocinandi) assueti præsertim per tempora multa hostilibus, quæ bello gerebantur, de prædationibus, in pace publica iam egenses, hostes sibi creauere, qui rebus videbantur fortunatiores. Aggressi viis publicis mercatores, finem latrocinandi nullum fecerunt. In ducatu inferioris Saxonie tum erant multa præsidia; quibus receptarentur latrocinantes. Id quum ciues Lubicenses apud ducem sæpe quererentur, dux autem vel non posset, vel non satis attenderet eam rem auertere, memorati ciues, quum in federe essent cum principibus de Wadalia, eorum opem accersita copias perarmarunt, iunctisque viribus duxerunt in Raceburgū, à capite rationem deposcentes. Dux vbi videt rem ad arma peruenisse, submissis oratoribus iussit interpellare hostiles venientes, quid se immeritum, nunquam in eos hostilia moliente, armis peterent: Arma sibi impræsentiarè auerterent. Si qui in sua ditione manerent, quorum cōpessissent maleficia, facile passurum, in illos impeterent. Ciues iusta illum postulare rati, duxerunt in præsidia quibus nouerant publicos hostes receptari. Pessimum enim hoc genus hominum receptorum (vt Imperator ait) in eandem recidit culpam cum latronibus. Ergo adorti ciues nota latronū receptacula Walrow, Klockstorpe, Karlow, Mostin, Dufow, Slaweckestorp, Linow, & Nannendorpe, à solo subuerterunt: quum sibi fuga qui

inerant, per paludes & inuia consuluissent. Igitur subuersis latronum latibulis, onustum præda reducerunt exercitum, quum dilapsi hostes eorum manus cuitarint. Ciuibus autem in sua redeuntibus, multæ ex deiectis munitionibus denuo instauratur, quod principi suo se de impositis criminibus legitimè (vt putabatur) purgassent. Permanit aliquādiu eius rei memoria, vt latrocinis exteri & receptationibus propinqui abstinerēt. Sed temporis tractu, quum virgeret inopia, faciliè ad veterem quæstum redierunt.

- CA. 42. REMANSIT à vetusta memoria principatus in gente Wandalorum, qui solus generale totius ac latissimæ gentis vocabulū seruaret (vt vique in ea tempora, & nunc quoque, principatus Wandalix diceretur) interceptus Magnopoli ducatu, Stargardixque principatu: nunc principes tenent Magnopolenses. Cuius sunt oppida Gustrow atque Parchim. Hoc loco opportunum, imo ad intelligendam successionem pene necessariū est, ab initio repetere principum Magnopolensium lineam, & partitionem principatus, qui ex quatuor riuus iam in vnam domum Magnopolensium concurrunt. Henricus filius Burewini, nepos Pribislai, i. in hac gente Christiani principis, stipes est in hac nobilitate. Nam frater eius Nicolaus, obrutus ruina domus in Godeburch, nullam reliquit prolem. Hic ergo Henticus ex vxore Sophia, filia regis Sueciz, sustulit filios Iohannem, Nicolaum, Burewinum, Pribislau, diuifores terrarum in quatuor principatus, non æquos tamē. Nam senior Iohannes accepit Magnopolim, à quo est successio principum hodie florentium. Nicolaus accepit in Gustrow principatum Wandalix, Burewinus dominatum Rostockensem, Pribislau Richenberge, cum oppido Parchim & coniacetibus. Ex his est quadrifaria partitio: cæterum Stargardensis principatus postea accessit. Nominabimus successionum capita, res gestas suis locis coaptabimus. Iohannes Henrici filius, dominus Magnopolensis, diu litteris institit apud Patifios, factus in Theologia magister: reuersus in terram, irrisione suorum litteras contemnentium, appellatur patrio nomine *Knefe Janike*. Ex vxore de Henneberge genuit sex filios, quorum exitum suprā memorauimus. Henticus autem solus posteritatem habuit, & successionem ex omnibus eius filiis. Reliquit ille filios, Henricum, pro magnitudine animi & rerum dexteritate Leonem, & Iohannem fratrem eius, qui prolem non reliquit: & pro ingenti fratris gloria ille omnino siletur. Henricus filios reliquit Albertum, & Iohannem, primos ducali titulo insignitos. Albericus 111. tres filios reliquos reliquit, Henricū, pro zelo iusticiæ, cognomento suspensorem, Albertum regem Sueciz, & Magnum. Iohannes dux, Alberti frater, reliquit Vtricum, Iohannem, Rodolphum & Albertum. Rodolphus primū Scarenfis in Suecia, deinde Zuerinenfis episcopus fuit. Albertus in Tarbatensem Liouoniz electus, post annum interit. Hic primus sedit in terra Stargardensī, ibique reliquit filios Vtricum & Iohannem. Vtricus reliquit Henricum, & is Vtricum: in quo defecit linea. Cæterum Iohannes Vtrici i. frater, reliquit Iohannem, in quo & illa linea defecit: & venit principatus ad Magnopolenses. Alberti i. ducis lineam attinamus. Is reliquit Henricum suspensorem, qui filium habuit Albertum: in quo stetit illa linea. Secundus filius erat Albertus rex Sueciz, qui filium habuit Ericum: in quo stetit & illa. Cæterum Magnus est propagator posteritatis in hodiernum, qui reliquit filiū Iohannem: is Henricum & Iohannem. Iohannes sine prole defecit: Henricus genuit Albertum, Iohannem, Magnum, Baltassar. Tres abeunt sine prole: solus Magnus reliquit Hēricum, Ericum, Albertum. Hæc est Iohannis successio, qui in diuisione fratrum accepit Magnopolim. Cæterum secundus Henrici, quem stipitem inuenimus, erat Nicolaus. Is in partitione hæreditaria accepit Wandaliā: quæ ex omnibus latissimarum nationum prouinciis, sola verum & antiquum nomen retinuit, vt Wandalia diceretur. In ea sunt oppida, Gustrow, Plawe, Malchin, cum cæteris. Is reliquit filios Iohannem & Henricum: Iohannes reliquit Nicolaum & Iohannem. Henricus reliquit Henricum & Nicolaum parricidas, ideo non crescentes. Nicolaus, Iohannis filius, vindicauit patrū in patres. Iohannes frater eius peruenit ad annos Christi MCCCXVI. qui multa egit cum Iudæis in mirabili sacramento. Is reliquit Nicolaum & Bernhardum: Nicolaus reliquit Laurentium & Iohannem. Iohannes sine prole, Laurentius reliquit filios Baltassar, Nicolaum, Wilhelmum, omnes sine prole. Bernhardus in Warle reliquit filium Iohannem, is Nicolaum, is Iohannem: & in eo defecit linea: & rediit totus principatus ad Henricum Magnopolensem, Magni patrem, Henrici, Erici & Alberti auum. Tertius Henrici

Magnopolensium principum enumeratio et series.

Wandalia reuocantur ubi remansit.

Henrici stipitis filius Burewinus, terram Rostockensem accepit, & ad annum Christi
 MCC LX. peruenit. Is reliquit Walde marum, qui peruenit ad annum MCC LXXI.
 Is quoque Nicolaum, cognomento puerum: in quo stirps defecit, & rediit ad Henricum
 Leonem in Magnopolim. Quartus stipitis filius erat Pribislaus, qui accepit Richêberg
 & Parchim cum pertinentiis. Is reliquit Pribislaū. Prædia partim pignolata, partim di-
 uendita, redegerunt illum in pauperiem: ideo cum vxore concessit in Pomeraniam ad
 focerum, ubi in arce permissa sine liberis obiit in paupertate: & agglutinatur portio eius
 Wandaliæ. Hæc summam dicta hunc teneant locum: cæterum de rebus singulorum
 gestis, quæ tradita sunt nobis, suo tempore recordabimur. Sed quoniā pauca de duobus
 10 Pribislais leguntur, ea ipsa huic narrationi contexamus. Resedit in patre non nihil genti-
 litij erroris: nam imaginē D. Mariæ in clypeo pictam deferens, pro numine veneratus
 est. Rodolphus Zuerinen. episcopus arcē in Butzow extruxit: Pribislaus diurnum opus
 noctu iussit demoliri. Quumque nec sic episcopus à cōmunitione cessaret, eunt per pro-
 uinciam cepit episcopū, in æquo cōstituens militē seculi ac pontificem: nec dimisit nisi
 ære suo redemptū militariter. Episcopus seruiebat temporari. Quumque in longū duraret
 20 cōtrouersia, contempsit reconciliationem Pribislaus. Nunciatur episcopi præfecto, viro
 militari, inermem tendere Pribislaum per vicina loca. Aggressum armis capit, reddens
 vici vicem: vt se captiuitate laxaret, dimisit patruelibus, accepta pecunia, Parchim, Pla-
 we, Goltberge: nec remansit in eius dominio aliquid, præter oppidum Sterneberge cū
 pertinenitiis: quod postea dimisit Henricus de Magnopoli. Ita se exuit omni principatu,
 non sano capite. Filius patri cognominis, accepit vxorem filiam Mestini ducis Pomerani-
 æ: & in dotem dedit patris filie oppidum Bolgardæ: quæ fuit omnis possessio patris
 ac filij, in qua defecerunt, in pauperie sine prole morientes.

*Postine Christi
 stiamus imagi-
 nem pro numi-
 ne habere?*

*Episcopi belli
 gerere, belli le-
 gibus soluti
 volunt.*

CAP. 43.

*Henrici filij
 parricida.*

I 2 9 4.
*Annalium lo-
 cus de nefaria
 parricida.*

H V N C principatum Wandaliæ tum renebat dominus Henricus, princeps mode-
 stus, ex nepotibus Burewini primi. Iste Henricus quū filios insolentiores haberet, Hen-
 ricum atque Iohānnem, eosque crebrius super insolentia increparet, nec permitteret v-
 sibus eorum plenos sumptus, stringeretque fræna libidinis, vt paternis monitis ad fruga-
 liorem vitam redirent: improbi iuuenes pessimo consilio, patrem in venatione agentē,
 sumptis armis oppresserunt: quò maturius ad principatum rerumque administrationem
 30 peruenirēt. Speraruntque rem atrocissimam aut oculi posse, aut calibus venationis (qui
 varij sunt) imputari. Sed vicini principes Magnopolēses, rem exemplo & facinore per-
 niciosissimam non passi transire inultam, propinquos suos armis aggressi, terra ciece-
 runt. Illi fugati, ad patruum Nicolaum, qui Parchim incolebat oppidum, se contulerūt,
 multa questu in fratruelē suos de Magnopoli. Purgationem impositi criminis attulerūt:
 persuaseruntque homini, vt quanta potuit arma, reducendis illis commodaret. Nec
 defuit illis Albertus dux Saxonie, qui innoxios crederet: alioqui perniciosissimum fue-
 rit, atrocissimos parricidas, in quos lex singularem excogitauit pœnam, armis tutari.
 Sed dux ab illis tum persuasus, misit eorum auxilio vnum ex præfectis suæ ditionis, ar-
 mis satis stipatum. Congrediuntur Magnopolensibus, & inclinante illis fortuna, pro-
 40 pinquos suos in fugam verterunt, captis ex eorum satellitiis trecentis. Annus erat nona-
 gesimus quartus post mille ducentos, quum hæc agerentur, permanitque res atrocissi-
 mis digna pœnis tum inulta: nam Magnopolenses eo tum vulnere accepto conqueue-
 runt. Mirum quomodo res vna diuersis narrationibus texatur. Annales Magnopolen-
 sium, quibus fides in eare maior est, sic habent, Cæso Henrico patre, Nicolaus Iohān-
 nis primogenitus, parricidarum fratruelis, iunctissimus erat vindex de nece patris. Oc-
 cupat quas potuit munitiones parricidarum, Zwaen, Lawe, Warne, quum se illi vt po-
 terant tuerentur. Moritur in eo luctamine Nicolaus alter ex parricidis. Henricus Ma-
 gnopolensis fe rebus immiscuit, vt terris velut ad prædam expositis, partem detraheret.
 Interueniunt tractatus Rostockij, opera Wislai Rugiani principis, & Bugslai Stetinen-
 sis ducis: quum parricida reposceret sua, Nicolaus indignum diceret successione parrici-
 dæ. In hac contentione disceditur. Nicolaus clausa licet ciuitate elabatur, & noctu per-
 uenit in Gultrow. Sequitur eum Rugianus princeps, pacis sequester, & velut hostis ab
 Nicolao capitur. Congrediuntur inde Nicolaus & Henricus Magnopolensis, luctati
 de ditione parricidæ. Prælio victor Nicolaus multos capit. Inde circumfert exerci-
 tum Nicolaus. Henricus Magnopolensis iam visus est tueri partes Henrici parricidæ.

Non tamen oblitus suorum cōmodorum, vicissim & ille multa occupat: oppidū Warne duo Henrici occuparunt fraude clerici, qui clauium formas cera expressas tradidit illis. Nicolaus per lacum ex Rabele & Plawe, & Russus à terra oppugnans recepit oppidum, captis qui inerant præsidio. Pacantur deinde res inter Nicolaum & Héricum Magnopolensem: parricida autem (vt dignum fuit) in tenuitate sine prole permanfit. Quo etiā tempore, mortuo Wilhelmo duce Brunfwickcensi, vix ex ephēbis veniente, Henricus & Albertus fratres eius (quorum Henricus maior natu, dominatum in Embecke, cum adiectis ditionibus, Albertus terram Göttingensem, quæ dicitur Transyluana regio, tenerent) facta prius inter fratres familiæ herciscundæ exequutione in vrbe Brunfwico: eam partitionem quum antea approbasset publicum eius vrbs concilium, magistrique fraternitatum (Geldas vocant) subscripsissent, mors interueniens fratris iunioris, qui Brunfwicum teneret cum parte sua, quasi in paterna domo minor persequerans, priora subuertit consilia. Magistri fraternitatum societatūve in Henricum seniore inclinauerunt: cui etiam litteras dedissent, inque vrbe vocassent, reclamante publico ciuitatis concilio, quod in Albertum, modestiorem principem, magis propenderent. Ergo quum in manibus Henrici vrbs esset, illiq; infrunita multitudo accederet per magistros societatū, senatus vel effecit, vel vt fieret dissimulauit, vt noctu ingressus Albertus, per portam nouæ ciuitatis, prætorii eius partis insidere cœpit pro arce. Henricus mox sibi fuga consuluit. Albertus tum rerum potius, captis memoratis fraternitatum magistris, quadraginta ex his proscripsit, duodecim sceleratiores destinauit ad necem: è quibus vnus paulo antè peregrinatus non redibat. Vndecim neci adiudicātur: iugulati decem, vndecimus miserationis temperamento cæditur gladio. Ea etsi nihil ad Wandaliā, quia tamen tempori incidunt, hunc teneant locum.

CAP. 44.

Lubicenses
duce itinere la-
tronibus ce-
dentes prodit.

P E R eadem tempora, quum latrociniorum publicis itineribus nullus esset finis, ciues Lubicensēs (quos potissimum damna feriebant) renouatis fœderibus cum vicinis principibus de Magnopoli deque Wandalia, vt vno animo publicos omniū hostes infestarentur, equestri familiæ suæ præfectum, virum militarem, animo & manu promptū, cum expeditis misere in terras Wandalarū, vt infestarentur prædones. Ille ignarus viarum, ductorem accepit, qui per compendia perque semitas illos perduceret in hostes. Ductor ille duplex animo, vir totus nequam, quum fidem iurasset, præcessurum se pollicetur, specularumque quid apud hostes ageretur. Sacramentum eius malignum animum non mutauit: credidit vir fidelis homini perfido. Ille profectus ad hostes, omnia Lubicensium consilia detexit. Tanta manu in illo loco affuturos edicit: si modò viri sint, omnes se faciliè perempturos. Illi accepto quot superuenirēt, aucti numero & armis, in locum à proditore constitutum adequitāt. Ibi Nicolaum Lyndowe, præfectum Lubicensium, cum expeditis suis excipiunt: numero autem præstantes & ferocia, minorem Lubicensium manum oppresserant, vt ne vnus superesset. Vigebat tum in vrbe Lubica cōtrouersia inter episcopum & populum, de causa fratrum, deque maiori (quæ accesserat) causa molarum, de proprietate earum. Interdixit iterum pōtifex diuinis per ecclesiā officiis. Populus interposita appellatione fratres habuit adhaerentes: qui (vt solent populum à clero distingere) nunc in causa populi inhære populo, quo modo in priori populus inhærebat fratribus. Sensit iam dudum ecclesia murem esse in pera, qui etiam Romanæ ecclesiæ formidinem iniiciat. Archiepiscopus Bremensis Giselbertus excommunicauit fratres, interdicti ab episcopo positi violatores. Interdixit terminorū suorum (vt vocant) quæstus, per districtus suffraganeorum. Nihil ea re facti sunt emendatores. Ciues absentium canonicorum curias primū spoliatas subuerterunt. Ita triumphat populus insolens in clerum, quum nihil minus habeat diuinū officium per fratres. Vide otium quid prestet, & cibus alienus, ait Comicus.

CAP. 45.

1301.
Henricus post
diuturnam ca-
pitia tatem do-
mum rediit.

H E N R I C V S interea dominus de Magnopoli, qui per annos viginti sex (hoc est à passagio, quod ad annum sextum & septuagesimū Gregorius x. indixerat) in hunc vsq; annum, primum post mille trecentos, in captiuitate permanfit: hoc anno incolumis rediit in sua. Quo tempore famulus vnus, qui indiuisus semper domino comes adhæsit, Martinus, artem textoriam perdidicit, in feris & auro operatus, dominumq; secum eo labore sustinuit: iam enim veteres captiui minus cœperant custodiri. Vnde factum est, vt varia fortuna saepe & multum per itinera delitescens, Romam perueniret: ibique reperi-

- perit scribam concilij Lubicensis, Alexandrum. Ille comperta principis fortuna, quem iamdudum sui interiisse suspicabantur gementes, sumptibus pro eo in itinere factis Lubicam vsque perduxit. Ibi venerabiliter exceptus à clero & populo, per aliquot refocillatus dies, iumentis, vestibus & insigni familia decoratus, remittitur in sua. Noua ibi gaudia, inaudita tripudia filiorum de patre, & iam nepotum de auo, totius populi de principe. Pendebat à collo coniunx charissima, non passa diuelli: affuere nurus gratulabundæ. Nam qui perierat putabatur, inuentus est: & qui ab omnibus iam inter mortuos deputatus est, cum viuētibz viuere cernitur. Quanto illi gravior restituta patria, & ille vicissim patriæ, quàm si nunquam fuisset amissa: Sic se res habet: rei precium iustum
- 10 nemo dicit, nisi postquam ea diutius caruerit. Miratur multa per absentiam suam diurnam innouata: videt nepotes ex filiis, audiit casum filię luētuosum, componit quæ videbātur ordinem egressa. Rei nouitas à me impetrat, vt aliā quoq; eius rei narrationem, etsi non tam verisimilem, tamen magnis authoribus proditam, nō omnino præteream. Ferūt in seruitute iam senescentem, interpellatum à Saldano domino suo, tum primū in eam dignitatem prouecto (erat autem vigilia Dominicæ Natiuitatis) Velicēne in honorem Christi tui, cuius iam Natalicia inter Christianos instant, liber esse? Ad quod ille, in manu tua est domine facere de seruo quod voles: veruntamē redire ad meos quis dabit? Vxor mea, liberi mei, iam me dudum inter mortuos deputauerunt. Non est ita, inquit ille, comperi ex peregrinis tuæ gentis, omnes incolumes tuo tabescere desiderio. Et
- 20 vt intelligas me tuorum natalium & rerum esse conscium, meministi, quum sub parente tuo in Liuania militares, magistrum quendam machinarum magnam parenti tuo in hostes operam nauasse, & magnam sæpe in hostes stragem fecisse? Ego sum ille, qui postea inter Tartaros magnam assequutus prouectionem, nunc (vt vides) maiorem in hac gente teneo. Liberum te esse constituto, dans etiam viaticum, ob vetus commilitium. Ille gratias agens proficiscitur: & ab vrbe Ptolemaide nauigans, iterum in mari capitur, & velut fugitiuus reducit. Saldanus reductum iterum dimittit in Cyprum: quo in loco amitam fertur reperisse nuptam regi (quod suprà memorauimus) quæ refocillatum mittit ad fororem in Massiliam. Ibiq; per dies moratus, mittitur inde in Hennenberge, ad materni generis cognatos, à comitibus cōmendatus senatui in Magdeburgo.
- 30 Ille misisse illum fertur in patriam cum honore: reperisse Hēricum filium in oppugnatione arcis Glesme. Sed ille ad primā vocem non credit redire patrem, bis antè delusus cū matre ab adulterinis, qui se diuisis temporibus fingerent Hēricum: ambo digno exitu perempti, alter aquis, alius igne consumpti. Pater oppugnantem hortatus, iubet erigi furcam, vt terreantur latrones. Ad cuius conspectū, demissi animis, aut lentius pugnantes capti, aut in gratiam se dedentes, numero x l. sunt appensi. Interim seniores ex militariibus, qui Henricum familiarius nouissent, missi ab vxore & filio, conspiciantur si verus sit qui speretur. Vbi renunciatum est esse, gaudio pleni occurrunt, & in oscula ruunt, - *Lachrymas miscent, dant gaudia sletus.* Hæc est altera narratio à prima: sit liberum lētori de rebus iudicium. Mihi hæc nimium videtur ad studium efficta. Nam in alia narratione mox sequitur, Anno non longius proximo, audit ex arce Glesme multa fieri latrocinia, legibus & bonis moribus obuia. Ea quum non nisi armis reformari posse viderentur, contraxit copias. Occurrit ad eius oppugnationem Alberto de Brandeburgo marchioni, cuius filiam alter ex filiis tenebat coniugem. Expugnant, & solo linquunt equatam. Eisdem copiis duxit in Wismariam, cuius ciues iam in bonum modum auditi, quū sentirent opes de mari crescere, contumaciam quoq; in suos principes crescere illi senserunt. Nam veterem arcem Mekelnborg, cuius oppidum iam paulatim euaniuit, de vicina ciuitate euerterunt. Sed Henricus perpulit armis, vt in quē vellet modū renouaret: eiusq; rei fide facta dimisit exercitū. Interim Albertus Brandenburgensis marchio oppugnabat dominū de Rostockio, eo quod filiā iam desponsatam contempserit, accepitq; coniugem relictā Bugisslai principis de Wolgasto. Pulchra nimirum compensatio. Olim marchio vetus filiam Bernhardi ducis Saxonie dare Wandalarū principi, quem ille canem vocitabat: vnde etiam multa tum prouenire mala (quod diximus suprà suo loco) nunc rebus conuersis, princeps Wandalus contemnit filiam marchionis. Sed quum ille armis contemptū suū vindicare constituisset, dominus de Rostockio regi subiecit se Danorū, vt eius defensione tutior esset. Ericus rex rem tantā nō leuipendit: sed exercitu

*Quemadmodum
dicitur in
beratus sit.*

*Ante Henricum
reductum duo
filii: nomen
fuerant cuncti.*

*Rostockienſis
ſe in Dani
enclauam con-*

misit per mare, quem opposuit marchioni. Aliquot excursionibus prædium est: sed facile peruenit res ad compositionem, ubi maiores ex aduerso eluxere vires: permanensq; principatus aliquandiu in subiectione.

CAP. 46. WENTZESLAVS Rugianorū princeps, per ea tempora cōcessit in fata, filiū sibi æquiuocum relinquens in principatu. Alius quoque Wentzlaus rex Bohemiæ moriēs (vt supra ostendimus) filiū sui nominis hæredem reliquit. Sed ille eodem anno cāsus à suis, filiū non reliquit, peruenitq; regnum iure feudi ad Romanum Imperium. Albertus tum Imperator, propinquum suū, & (quod alij annales habent) filiū, cui maiorem ex filiabus Wentzlai despondens, velut Romani regni feudatariū prouexit in

Bohemiam vter regno & illius capella. regnum. Eam coniugem quū annis nouem tenuisset, & iam Albertus morte esset absumptus, regina contempsit maritum, moribus degenerem, viribus impotentem, patri per omnia dissimilem. Eiectus ille regno, etiam ecclesiæ iudicio diuortiat̃ à muliere. Iam Henricus de Lutzenburgo comes, Alberto successit in Romano Imperio. Is filiū Iohannē, euocata Spiram puella, illi maritum reddidit, regemq; duxit per arma in Bohemiam. Ita peruenit corona Bohemiæ ad sanguinem Lotharingæ. Hæc repetenda putauit, quod aliquāto diuersus in nostris annalibus quā apud Ænēam in Bohemia legerebatur. Videbatur in Henrico Romanum Imperium pulchrè profecisse, quū etiam Bohemiæ coronam sanguini suo commendasset, ita perpetuū futuram sub Romana ditione. Sed quoniam nostris diebus obedientiam Imperio Bohemia retraxit, non iniuria hac tempestate contemnitur in Romani principis electione. Lubicam interea urbem

Lubicam summi cladis.

Otto dux de Luneburgo non æquis aspectabat oculis, indignatus illi ex causis quas annales non commemorant. Vnde factum est vt trecentos equites emiserit, cuius eius vrbis deuastare. Fecerit illi quod solent: egressi ad vrbes territandas, prædā vndiq; collectā pauci abegere: cæteri latuerunt in insidiis. Armis præfectus eques in vrbe, cum ea quā potuit de repente expedire manu, equitibus peditibusq; stipatus egreditur, & incautus peremptus, excipitur à latentibus, quū ille persequeretur abigentes pecora. Ibi fortiter pugnans cadit cum centum ciuibus: cæteri malè saucij dissipantur, & in urbem reuertuntur. Militares autem ducis aliquot amissis equis, & nonnullis cæsis captisque, redeunt victores in sua. In Liuania interim, defuncto apud ecclesiam Rigensem secundo Alberto, Iohannes comes de Zwerino, frater Helmodi, ad archiepiscopatum prouehitur. Iam enim nobililiter per Saxoniam ea prouincia cæpit esse conspicua, postquam iam per annos centum frequens in eam fuit militaris expeditio, crebriorq; mercatorum ad sua lucra negotiatio. Illoq; per mortem absumpto circa annum Domini

1304. 1111. post mille trecentos, papa illi ecclesiæ prouidit, quod forte esset electio minus legitima: præfectusque est Io. Brand curialis. Interim Lundensī ecclesiæ, diu sub tyrannide regis laboranti archiepiscopum dedit pontifex, Isacium quendam, legatione quondam pontificis functum in Dāniam in causā eiusdem ecclesiæ iam suæ. Portenta per ea tempora memorantur. Nam ad oppidum Vredeland veteris Marchiæ, in solo Wandalico,

Lapidibus ignitis pluit, quibus omnia conflantur.

in die sancti Remigij cecidit grando de cælo, in qua igniti lapilli, qui plurima excitauerunt incendia, ubi stramina & paleas aut aliam arsuram materiam inciderunt. Nihil fuit innoxium quod illis contingeretur. Tecta rusticarum domorum, scænum in horreis cū frugibus cōcrematur, ipsa in agris pecora lædebantur. Res prioribus seculis incomper-

1306. ta. Quo tempore, quū annus ageretur MCCXVI. quū iam multis vicibus, per multa tempora intentata terræ sanctæ recuperatio nō proficeret, milites hospitalarij sancti Iohannis, insulam Rhodi, expulsi qui tenuere Turcis, cum adiacentibus aliquot occupauerunt, & vsque in hodiernum conseruauerunt. Vnde etiam tempestate Philippus rex Franciæ, exosus perfidiam Iudæorum, omnibus regni finibus iussit excedere. Sed nobis paulo retro redcundum est.

CAP. 47. QVVM in Romanorum Imperio adhuc permaneret Albertus, Rodulphi filius, Wentzlaus rex Bohemiæ non satis faciebat imperata. Redibat in memoriā amplitudo paternæ ditionis: vt quo modo pater, ita & filius minoris cæpit ac debuit, pendere Romani Imperatoris iussionem. Tædebat quoque Bohemiæ populum, libertati (vt putabatur) natū, amplius quā vni suo regi parere. Vnde bellū exarsit non mediocre. Wentzlaus venerē supplicat̃ aduersus Imperatorē, ex Marchia Brandenburgensi & omni Wandalia maritima. Aderat Albertus Brandenburgensis marchio, Imperatori suo oppositus.

Bohemiam Imperatori minus ducto audient.

tus. Venerant cū illo Iohannes & Henricus, domini Magnopolenses, & Vlricus de Wandalia, quæ sola vetus nomen feruat. Etiam cum in modum aucta erant arma Bohemi, vt videretur terræ sanctæ oppugnandæ exercitus esse copiosus. Albertus autem Imperator totis Germaniæ reliquæ viribus incubuit pertinacem regem ad obedientiam reuocare. Inerant agmini suo Austrij, olim Norici, Bauari, Suzui, Franci, nō dico Gallos. Quumq; sub aspectu mutuo starent agmina, videns Wentzlaus quia multum superaretur hostiū multitudine, euitans grandem quæ imminabat sanguinis effusionē, submisit qui placato Imperatore rem per æquas cōditiones interciperent. Id factū est. Octauo tandem anno post mille trecentos, Burchardus Lubicensis episcopus, cum clero suo iustificatus in
 10 Romana curia, recepit possessionem ecclesiæ & prædiorum eius: nec tamē iactare potuit de lucro. Piscatum erat aureo reti: & illo amisso, ea fuere litis impendia, ea plebis in res ecclesiæ violentia, vt non faciliē lucra damnis compensarentur. Et tamen decorū est, imō etiam debitum, pro iure ecclesiæ & eius libertate, ad sanguinem vsq; decertare. Sic factus est Christo martyr Thomas Cantuariensis. Proximo anno per omne regnū Franciæ capti sunt Templarij, annitente Clemente v. Romano pontifice: qui hoc secretis apud reges Franciæ & Hispaniarum nunciis egit, quum detecta esset eorum perfidia, & in Crucifixum dominum blasphemia. Nemo leuem putet occasionem subuertendi ordinis, quem antē Romana ecclesia tantis euexit priuilegiis. Regibus Franciæ, Angliæ, Hispaniarum (apud quos in regnis demorabantur, extrusi terra sancta) ea primum vā-
 10 sania perclaruit. Illi nunciis apud Clementem detexerant, pontifice mirante: sed vicit eum consonum à tribus regibus testimonium. Et vt res fieret conspectior, pertracti sunt ex his nonnulli ad pontificem, qui execrationem Christianismi faterentur. Alij tamen quæstionibus subiecti, nihil omnino fateri voluerunt: nec poterat à robustioribus vlla quæstionibus confessio extorqueri. Vnde factum est vt multi fabularētur, propter prædia & arces quas tenebant in regnis, reges in eos conspirasse. Sed vanum vulgus æquē ad credulitatem fabulationemq; promptum est atque temerarium. Magister eius ordinis, cum aliquot fratribus Parisij publicē concrematus est: Cæteri per regna, ac bellum aut grauior aliquis tumultus fieret, vno die capti oppressique sunt.

Thomas Anglus quasi martyr.

Templarij obiecta saluo crimine alij ingenui scribunt.

CAP. 48.
Senes à liberis propter egestatem interficiuntur.

Miserima plebi conditio.

CAP. 49.

R E M à multis seculis retro commemoratam, de barbarie, in qua vetuli etiam paren-
 30 tes à filiis mañantur, & senes iam labori inutiles ad mortem vrgentur, hac tempestate quidam ex rustica Wandalorum gente (qui in durissima seruitute vix panem excudunt omni labore & sudore quotidiano) cōprobauit. Nobilis domina, vxor comitis de Mansueld, filia comitis de Lucho, quum parentes inuisere conflictuisset, iter faciens per ricam Lunenburgensem, in vicino fruticeto audiuit vocem gemētis & miserabiliter precantis: missoque vno ac altero ex familia, iubet contemplari quid esset: nec demorata reditum, quum moram facerent, ipsa aditura iussit aduerti currum. Conspectit senē iam annis pressum, labori inutilē, ligatis manibus ciulantē, orare vt vitæ eius parceretur. Luta vidit vitum scrobem effodere: quem interpellans rogat quid moliat. Ille nihil ratus illicitum, planē confiteretur, patrem suum, iam labori defunctum & inutilem, quique
 40 panem suum quærere non possit, sepulchrum. Illa redarguit impium, quod parenti non parceret. Non times, inquit, improbe Deum, cuius est mandatum de honorandis parentibus, & de nemine occidendo, minimē verò patre? Ad hæc ille suspiciens, Non possum, inquit, ò domina, auferre panem paruulis, quos multos alo domi, & dare inutili seni: vtriusque autem enutriendis non sufficio. Quid faciam? Tum ingemiscens domina respexit in suos, dixitque, Videtis quæ sit horum pauperum conditio, quibus nemo impendit misericordiā, magis emunguntur ad sanguinem? Illa prolatis aliquot argenteis, dedit filio, vt patri vitam permitteret. Pollicetur ille, quoad durauerint argentei, patri prospecturum. Illa abiens pauperum secum sortem humanitus miseratur, multa loquēs inter amicos de pressione misera rusticæ plebis. Sed nemo percipit corde. Quantos pu-
 50 tanus ea conditione emori coactos?

I O H A N N E S marchio Brandenburgeris, cum vicinis Wandalis per ea tempora
 luçtatur assiduē. Ingressus autem principatum qui nunc dicitur Stargardix, opportuno loco firmavit arcem, quam gentis vocabulo Lubitze appellauit, ab arce & oppido. In hac autem molitione idem Iohannes vitam finiuit, & germanus eius Otto rem à fratre inchoatam consummauit. Quo etiam tempore, in terra Holfatiæ, in solo Wagriorum

*Frates mon-
achos in suis
fundatores in
grati.*

Wandalorum, in oppido Vthin (quod iam dudum ecclesia Lubicensis in proprietatem tenuit) fondatur collegiū canonicorum, quod durauit in hodiernum, diuq; perstat (vt cōfidentur) permansurum. Fundator erat senior ille Burchardus, qui (vt diximus) octogenarius peruenit ad episcopatum, & sedit anno vno & quadraginta, multis interim litibus & laboribus fatigatus, sed non fractus. Fratres autem in vrbe Lubica iam ad ius suum restituti, quartam mortuorum deposcente, nescientes quid hoc esset, dare recusarūt: nondum satis promulgata Clementina constitutione de super edita. Deuoluitur causa ad Romanam curiā: fratres instruuntur vt iuribus pareant. Illi queruntur se esse deceptos, quod causam dedere in manus aduersariorum. Iam deputant aduersarios, quos ante cognouerant suos fundatores: postea tamen varia priuilegia, & nouissimē mare magnū accipiunt, in quo (si fieri posset) ecclesiam omnem demergerent. Per eadem tempora quum Otto Brandenburgensis marchio bellum in Wandalos perseueranter ageret, arcemq; ad fratre inchoatam perfecisset, domum reuersus suum & ille obiit. Iohānes autem filium reliquerat paruulum. Sed Waldemarum amborum frater germanus, subiit gubernacula, nepotem ex fratre enutritus. Is rem super concordia & federe cum rege Danorum Erico, ab Ottone fratre inchoatam impleuit, veniens cum splendore multo ad oppidum Rostockium. Sed quum neq; rex à mari neque marchio à terra sinneretur vrbe ingredi, quod vererentur ciues opprimi suam libertatem, in vicino vrbi loco (rosarium vocant) tetenderunt: ibiq; rem curialem multo splendore (quod in Dania scripsimus) peregrerunt, creatis à rege militibus, quod erat constitutum, & donariis largissimē per omnes gradus nobilitatis distributis. Eam tamen rem ab vrbis diffidenter regi, cui suberant, impositam, per suspicionem opprimendæ libertatis, postea (quod suo loco dicemus) rex magnificē in Rostockenses vindicauit. Sub eo sydere fundatam ferunt eam vrbe, vt vix transiret vnam Saturni reuolutionem sine manifesta purgatione.

*Rostockiam
male sydere
fundatum.*

CAP. 50.

*Wismarienses
principem suū
oppido excludunt.*

HENRICVS dominus de Magnopoli, filius captiui, quum iam secunda vota iniret, accepta coniuge germana Rodulphi ducis Saxoniz, nuptialem solennitatem in sua vrbe Wismaria constituit peragere. Sed ciues exemplo Rostockensium se in eam protueriam erexere, vt portas seratas haberent, timentes suæ libertati frænum iniici. Indignatus ille, quomodo vindicaret suorum ir. se contumaciam cogitauit. Oppugnauit vrbe terra mariq; cinxitq; obsidione, duo ad orientem & occiduum erigens præsidia, quibus affligeret vrbe: suos nihilominus inde tutatus. Rex Daniæ Ericus armatam illi misit classem, vt arceret à mari. Sed vicinæ vrbes, suam perinde causam arbitrantur vicinum incendium, armarunt illæ quoque naues, vt regis occurrerēt: & variis casibus sunt confictæ. Dux autem terra perurgens obsidionem, elicit ciues ad pugnam, ostentans illis bene gerendæ rei occasionē. Illi procurunt, vt solent, sine ordine auidē ad pugnam, quæ illis polliceretur ex aspectu rei victoriam: stratagemata militantium non intellexerunt. Effusi portis intercipiuntur, mactantur, vrgentur in lacus, vt mergantur. Ita insignem ciues accepere cladē. Quum verò Danorum rex scriberet Rostockensibus, vt sub obtentu gratiæ suæ, & sub amissione bonorum omnium quæ in regno tenebant, Henrico principi parerent ad omnia, portas & munitiones non claudentes, quem ille faceret tutorem Rostockensem. Subiecit enim ille se principatus regi, vt tutus esset à vicinis. Eares consternabat Wismarienses. Igitur Waldemarum ducem Slesuicensem, & Nicolaum principem de Werlo interposuere tractatores: qui rem his conditionibus compararunt, iuraret senatus cum parte ciuium, non se contumeliæ gratia, sed iusto timore, ne vrbs in alteram recideret ditionem, clausas illi habuisset portas: quæ à domino suo tenerent iure pignoris, redderent absque omni redemptione: debita quæ princeps inter ciues cōtraxisset, laxaret senatus: clausas portæ in Magnopoli essent, in manu principis, vt liber esset illi ingressus & egressus die noctuq; inde vt curia principis eo loco per Rostockenses deiecta instauraretur. Sed in capite vacillatum est, quum contenderent ciues hoc in pactis non conuenisse. Patiuntur tamen, vt princeps suis sumptibus instaret, & portam erigat in Wenekamp: cui opposuit alteram quoque turrim, & reddit clausas portæ Magnopolensis. Nam tunc habuit quod quærebat, vt esset aditus, & abitus illi liberrimus. Rex Daniæ Ericus iam ob similem causam Rostockensibus hostilia & periculum capitis nunciavit, cum omnibus principibus, qui superiori anno ad eius vrbs viciniam regis curiam honestabant.

*Pacti conditio
est.*

HVIC

H v i c regi Henricus se coniunxit, societatem iniens belli, quod à mari (in quo rex CAP. 51.
dominaretur) potissimum possint vrgeti. Primum ergo principes iunctis armis ducunt
in Rostockium. Rex quidem tonabat à mari: Marchio cum vicinis principibus perur-
gebat à terra. Obsidione ciues leui pendere, quandiu portu haberent à mari patentem.
Eam viam interclusuri principes, ad ostiū Wernouiz castra mouent: ibi ad vtramq; ri-
pam firmanz præsidia. Ostiū maris immersis nauigijs & grandibus faxis occludere per-
tentarunt: & ad tuenda præsidia militibus impositis, reducūt exercitus. Quibus dilap-
sis, ciues cum apparatu bellico egressi oppugnarūt munitiones ad ostiū fluminis, facileq;
deiecerunt. Iam verò fluminis impetus facile dispulit obstacula quæ deiecta erant: & re-
diit res ad statum pristinum. Ciues quoq; tutandi portus gratia, & vt emineret nauigan-
tibus noctu lucerna de sublimi, turrim in sublimi crexerant, communierantq;. Sed Eri-
cus rex Danorum, proxima ætate ad nauigās cum apparatu bellico, ad ostiū Werno-
uiz sese collocabat: turrim oppugnans machinis & petradijs, facile expugnat: auctaque
munitione, quatuor per totidem angulos præsidia collocat: fossatis profundissimis val-
lisq; cōmuniuit, vt ab insultatione securi sint vrbicorum. Et imposita valida manu, quæ
tutandis satis esset, commeatuq; & armis impleta munitione, reduxit classem in regnū.
Ciues vbi prospexere se inclusos, quod neque terra neque mari sinerentur egredi, sece-
re quod solent irritati canes, in proximum versī se vindicant. Itaque tumultuantes, in se-
natum suæ vrbis arma vertunt, pro arbitrio fingentes quaslibet causas. Multos ex eis cō-
trucidarunt, paucos per amicos clanculo seruatis, donec ira deferuisset. Mansit eius
plantarij radix diu amarissima, quæ semel imbuta sanguine difficulter euellitur. Erat au-
tem tertius decimus post mille trecentos à nato Christo annus. Denum missis ad Dano
rum regem nuncijs gratiam eius implorant, quando regnis eius ad faciendum quæ-
sum carere haud poterant. Sed proderit ista ab origine explicare.

*Obsidet Ro-
stockium.*

*Rostockimfes
à Dano preso
inter se tumult
uantur.*

1313.

CAP. 52.

O P E R E P R Æ C I V M est diligentius statum illorum temporum intueri. Quū per
eam ætatem Nicolaus, cognomento Puer, dominio Rostockensi præset, & iam cir-
cumspectans cōthoralem, sponsam primam comitis de Lindow repudiasset, & alteram,
(quæ filia esset Alberti marchionis) non accepisset, sed filiam Buglai ducis Stetinen-
sis: marchio cum comite contemptum sui armis vindicare. Placati tamen ære, & im-
posito terræ tributo, reducerunt exercitum. Sed quum tæderet tributorū, sumpserunt consi-
lium, vt Nicolaus cum suis se subiceret Erico Danorum regi ad defensionem, simul vt
securi essent ab Henrico Magnopolensi, quem metuebant. Ea tum causa esse poterat, vt
urbem Rostockensem iam subditā, non premeret rex tam magno nobilitatis & princi-
pum conuentu, sed pro temporum ratione, in solstitio æstuali mallet celebrare in ten-
torijs (quod nobilitas ipsa magnificentius ducit, quā in fumosis vrbibus demorari) &
curiam instrueret. Sed tum insensus erat rex Rostockensis, quod bello Wismaricē
litteris eius non paruissent, sed vicinis tulissent suppetias. Ergo mouet rex in eos, illa mo-
lius cum Henrico Magnopolensi, quæ proximè diximus. Sed tum se immiscuere ma-
iora mala. Nam tumultuati ciues, pessimo consilio discesserunt à rege, cui essent sacra-
menti addicti: & Nicolaum dominum suum duxere in prætorium, vt de sublimi susci-
piat ciuium suorum in foro stantium sacramenta. Quid, inquit, opus est seruire ex-
traneo, quando legitimum principem habemus in medio? Refragati sunt quoad pote-
rant viri consulares, prospicientes futurum: sed raptabantur inuiri, vt nolentes volentes
facerent quod cæteri, nisi protinus mori mallerent. Inde facta est oppugnatio munitio-
num in Wernemunde: & reparauere munitissimam (vt putauere) turrim ex lateribus
demolite turris, ad ædes diui Petri: & quotquot vndeunque corraderet poterant, nau-
ibusque circumpositis cum armatura, communierant. Rex vbi audiuit, vocat arma
principes sui fœderis, vt vniuersi in diem Iohannis ad solstitium, in zabulum maris Bal-
tici, ad Wernouiam armati assistant: misit ille validam in classe manum. Venere cæteri,
& in primis Henricus Magnopolensis. Ibi primum fame pugnandum erat: pro magni-
tudine enim munitionis, non facile poterat expugnari. Tribus fere mensibus durabat
oppugnatio: quum interim fame laborarent, fecere deditionem. Tum clamor in vrbe
exoritur, senatum prodicione reum occultè sentire cum rege, iussu eius traditam mu-
nitionem. Mox capiuntur, domus deprædantur, confiscantur bona: gladijs & rotis fra-
uiunt in captos. Henrico Runge nomen erat primipilario: quod inausum ideo com-

*Car Rostocki
esset Dano in-
misi.*

*Denum Ros-
tockium obsida
ne premunt.*

*Rostockiis op-
pugnatur.*

memoratur, quòd nostra ætate rediuuium nomen eidem esset vrbi velut renatum ab inferis. Germanum habebat in senatu, virum bonum, pro quo apud improbum interuenere nonnulli. Potes, inquit, germanum eximere periculo. Ille crudeliter, Vadat, inquit, focus complicitibus. Aspirabat sanguinarius in eum locum, quem illo viuo tenere non poterat. Interim vrbs oppugnatur. Multa sunt leuia praelia, nihil magni geritur. Sed ex promisso ære, res quietatur. Dum hæc aguntur ad Rostockium, Iutæ proceres profusa consuetudine conspirant in regem, litteris desuper confectis. Moritur inde dux Lalandæ, & relicta eius litteras regi consignat. Scæuitur in coniuratos: quod in Dania diximus.

*C. AP. 53.
Rostockenses
noua statuta
condunt.*

*1314.
Rostockiis do-
la occupatur.*

C. AP. 53. ROSTOCKENSES, velut mare motum non faciliè consistit, neque ipsi consti-
tere, bono ciuitatis concilio partim eiecto, partim casu. Noua condidere statuta, quòd
nemo allegeretur in cõcilium publicum nisi ex consensu seniorum in societatibus (Al-
dermannos illi vocant) quòd nulla multa indiceretur ciui ex eorundem consensu,
quòd nemo ciuium fidem interponeret pro militari: essetque inualidum, si quid contrà
tentaretur. Publico sigillo iussere placita communiri: ferro & clauibus multis litteras in-
cludere. Interim eiecti consules egerunt apud Henricum dominum de Magnopoli, vt
quoniam vicarium illum rex fecerit in terram Rostockensem, iustitiam illis impartire-
tur, paratis excipere & reddere quod iustitia deposceret. Audit illi iustas preces, &
commonefacit, efficiant ope intus amicorum, vt porta vna, nocte ille pateat, venturum
cum armis, vt violentos compescat. Obseruant occasionem quum portæ sancti Io-
hannis custos abesset: qui in vrbe principis nomine præfectus esset, clam portam cum
suis apprehendit, suspicante nemine quid ageretur. Erat vigilia Dominicæ Epiphaniæ,
instante xiiii. anno post trecentenū. Venit in vesperi clausis portis vir militaris, nun-
tians stare ad portam duos currus, subuehēdo commearui in Dobran principi: ne qua
mora fieret expectāti, aperiretur. Qui clauēs seruauit, nihil suspicatus, mandat seruo, cu-
ret vt currus inducantur. Introeuntes rotam dilabi curauere, vt staret referata. Aderant
equites pedesque, qui vrgerent ingressum: & iam emensi dimidium itineris ad forum,
se in ordinem contulerunt pugnaturi. Ciues ad arma conclamant, occurrunt, repellūt.
Creuit ad portam pugnantium multitudo abintus & de foris, quum accederent quos
princeps præmisisset. Ibi de sublimi portæ deiectis saxis ciues retruduntur: hostes de-
nuo vrgerent ingressum. Pugnatur vtrinque acriter: & iam princeps propinquabat. Sed
& maiores in vrbe excitati, interposita publica fide, sciscitantur ex iis qui venerāt, quid
peterent, quid ageretur. Et quum starent vtrique ad pugnam parati, vt & magna san-
guinis commixtio in oculis esset, responsum est de parte principis, venisse se regio man-
dato vt iustitiam redderet cuique pro suo iure, etiam si id poscerent, Lubicensi. Henri-
cus Runge, ascenso curru carbonario, ciuibz edicit venisse principem, vt sine armis,
sine sanguine, iustitiam redderet, quam nemo bonus recusaret. Fecit armorum mo-
tus, vt iustitiæ nomen non recusarent. Ille autem primipilarius, male sibi conscius, se-
stinabat abire, & elapsus est. Princeps diuertit in hospitium, & ceteri pro commodo:
centum armati mansere in publico ad principis custodiam. Orta luce deputauit ex suo
concilio quatuor viros, qui iustitiam exhiberent. Venere propulsi sub aspectum, parat
respondere querulantibus. Nemo accusabat. Absoluti sunt, & suis reddituri rebus. Tum
illi accusauere nonnullos, quorum alij iam dilapsi, alij præfentes profectiuntur: alij et-
iam gladio feriuntur. Ita rebus quietatis Henricus pro rege solus omnia administrat,
quòd portum maris cum præsidio, regij, & marchionum manus, & ipse Henricus iun-
ctis viribus teneret.

*C. AP. 54.
Episcopus Lub-
icensis, cum fra-
tribz mendic-
antibus con-
tendit.*

1315.

C. AP. 54. BYRCHARDVS interea Lubicensis episcopus, vir multis ex rebus memorabi-
lis, ad hoc diu dilatus in terris, vt fratrum rebellionem & sæuientis tumultuantisque lai-
cipopuli in clerum temeritatem cohiberet, castigare, reprimeret. Iam tertio interdi-
xit in ecclesia diuinis officiis, quòd fratres minores, de ecclesia sancti Iacobi, tumulto
iam extructo, & cunctis ad funeralia in ea ecclesia parrochiali præparatis, corpus ca-
dauerum rapuerunt, impressione facta per ciues. Episcopus iam grandæuus, iam ma-
lis affluens, tertio clerum vrbe eiici indoluit. Erat autem quintus decimus post annos
mille trecentos. Sed non durauit ea controuersia, quum cernerent implacabile peccus
ponificis nõ cedere malis, sed contrà audientius ire. Eodē tempore magister Templario-
rum,

rum, cum quodam præceptore, ad ea usque tempora seruati, si forte respicerent, quia incorrigibiles erant, Parisij publice concremantur. Et ne quid desit malitiam in Polonia exorti hæretici ecclesiam turbauere in oppido Znidenitze. Multi ex his conuicti flamma vitam finierunt, missi ad diuturniores ignes. Quo etiã tempore Philippus rex Franciæ, quum compertum haberet, leprosos inficiendis per prouincias fontibus operã impendisse per omne regnum, iussit omnes capi, ac flammis ulticibus consumi. Quum autem ea tempestate Henricus Romanorum Imperator, eius nominis v i i. in Italia edomanda laboraret, ciuitates Italiæ, retinentes antiquæ sub i i. Friderico constitutæ diuisionis memoriam, in se mutuò seuirent, facile fuisset Imperatori, ad omnia quieto, videre Italos suis se viribus lacerantes. Sed quum omne illud studium in edomandis Florentinis impenderet, iamque satis attenuati viderentur, vt pene in deditionem Imperatoris venire cogerentur, fame pressi, exquisita solitæ sibi artis industria, venenum parasse feruntur, idque quàm occultissimè per minimè suspectos magistros ingerebant. Ille satis abscurum, dum ad balnea quæriri frustrata remedia.

*Hæretici
leprosi combu-
runt.*

*Venefici Flo-
rentini fami-
liæ.*

LIBRI SEPTIMI FINIS.

20 ALBERTI KRANTZII

W A N D A L I Æ L I B. VIII.

V v m iam immineret noui Romanorum regis electio, congregatis ad eam rem in Francfordia principibus, Waldemar Brandenburgensis marchio, quum adesse vel nollet vel non posset, instructum misit procuratorem militem cum mandatis, inclinante in Fridericū Austriæ ducem, Alberti Imperatoris filium, marchione. Dedit oratori suo sigillatam sine scriptura membranam, vt si in alteram cerne-
ret personam rem omnem inclinari, inscripta quam tenebat mem-
brana, nomen eius infereret, quem cernebat votis exuperare. Iam ventū erat ad electio-
nem, scindebantur electorum vota. In Ludouicum Bauarū videbatur pars maior propendere, quamuis marchionis vox si Friderico accessisset, magnū illi adieciisset pondus. Nam Rodolphus dux superioris Saxoniz, quia aderat electioni proximæ factæ superioribus annis, nunc pertinere videbatur (ex placitis conuentis) ad ducem inferioris Saxoniz. Sed tum nuncius marchionis quum in partem Ludouici tradidisset instrumentum domini sui sigillo communitum, illius res iam præponderabat. Quum autem marchio intelligeret, suum ad electionem missum procuratorem, non satis egisse ex sententiã sua, victum proiecit in carcerem, & fame extinxit. Ea tum electio magnas in regno fecit
commotiones: nam habuit pars quæque assertores suos. Principes enim qui pro Friderico senserant, quum obtenderent marchionis absentiam, Rudolphi Saxoniz ducis impertinentem præsentiam, iterare constituerunt electionem, euocato ad eam Erico duce inferioris Saxoniz. Qui quum creassent Fridericum, iam biceps aquila duobus per Germaniam regibus inuolabat. Fiunt plurima per Germaniam inde mala, magnis sæpe motibus concurrunt: donec Fridericus bello captus, in manus perueniret Ludouici perinde victoris. Sed eam rem in Saxonia plenius peregrimus, nunc ad hoc solum commemoramus, quia marchionis factio ea tum est nata controuersia.

*CAP. I.
Contentio in
Imperatoreli
gendo.*

*Aquila bi-
ceps.*

P o l o n i, sicut & Bohemi, reges habuere per interualla creatos à Romanis Imperatoribus: sed quum illos tæderet geminæ subiectionis, omnis regibus duces creauere. Lakoldus hæc tempestate dux erat Cracouiæ, & qui per omnem Poloniam facili principaretur. Hic à Iohanne Pontifice Romano suscepit coronam, quod Ludouicum, quia execrabatur Papa, non duceret legitimum Imperatorem: euitans etiam ne per eam occasionem subiectus Romano imperio censeretur. Iam enim pontifices in eam venerat maiestatem (quam principes seculares dicunt præsumptionem) vt reges crearent, citantes verbū primi post Christum pontificis. Ecce (inquit Petrus) duo glady hic. Contra quod

*CAP. 2.
Poloni ducem
quæm regem
malant.*

*Iudica leſor
vari torquē
ſacram ſcripta
ſum, & herē
ſci ſint habeo
di.*

*Cordati prin-
cipi papa mi-
nus cōueniē.*

*Equites Chri-
ſtiani Pruſſia
ſerunt.*

*Maſſageta ad
Chriſtia bello
adducunt.*

*Bellum morte
dolorum diuini
ſunt.*

*Brandenbur-
genſis marchio
pater in ſua
ſubſtituitur ſue
ſui.*

principes ipſi verbum æterni pontificis, *Mitte gladium tuum in uaginam*, de gladio carnali, humano & ſeculari interpretantur: quali nō liceat ſummo pontifici in eo pugnare. Vt-
cunq; , romani pontifices iam cœperant reges creare : quod dudū in patrimonio quod
vocat diui Petri cœptum quum proſperaretur, in alios quoq; exequuntur. Tentauit an-
te hæc tempora ¶ 111. Bonifacius in rege Franciæ deſtituēdo, vt Albertus Ro. rex ea le-
ge Imperator eſſet, vt pariter regem ſc Franciæ & gereret & defenderet. Sed ea tū pon-
tificis molitio illum habuit exitū, vt omiſſo pontifice cum minis atq; promiſſis ſuis, ſie-
ret Imperator gener regis. Lakoldus autem à pontifice rex nominatus & cōſecratus, vt
videretur Eccleſiæ gratus, omne regnum fecit beato Petro tributarium, vt per ſingula
quotannis capita, ſoluatur numus vnus, qui appellatur ſancti Petri. Fecit idem ante hæc
tempora longè Karolus Kaſimirus ex monacho rex : quod ſuo oſtendimus loco. Sed
temporum intercapedine res (vt ſit) in abolitionem venerat : nunc renouata per Lakold-
um, commotione proculdubio pontificis, priuſquam coronam illi imponere uoluif-
ſet. Idem in Angliæ reges factitarunt. Ergo quod medijs temporis negligētia intermiſ-
ſit, huius regis diligentia renouauit, ne ſanctō grauius ſuum ius exigente, pœnas luerent
ſacrilegij, ſi (quod eſt in prouerbio) ſacris ſuam cœram ſubducerent. Quid vero rerum
geſſerit hic rex, quia non tenemus, tranſire cogimur : veruntamen eius ſiet per ſequen-
tia ſuis locis iuſta commemoratio. Iam verò dudum fratres ordinis Theutonicorū ſub
Friderico imperatore ¶ 11. terram Pruſſiæ acceperant, commendatam à vicinis prin-
cipibus, vt gentem incredulam ad fidem pertraherent, & in ea conſeruarent, amplifican-
tēq; ſines Chriſtianifimi per vicinas Letuanorum prouincias.

C A P. 3. P E R hæc tempora, quum annus à Chriſto nato decimus nonus poſt mille trecent-
1319. toſ ageretur, Iohannes rex Bohemiæ, Henrici Imperatoris filius, iam multis præliis per
Italiæ clarus, iunctis fratribus memorati ordinis Theutonicorū, terram Letuanorum
magnis agminibus inuadit. Maſſageta, verus genus barbarorū, in ſinibus illis fecere re-
liquias : hodie corrupto nomine vocant Samagethas. In ea gente munitiones perſe-
gerant : nobiles terræ ceperant, nullis aliis conditionibus ſe redempturos, niſi vt Chriſti fi-
dem ſuſciperent, eamq; ex animo tuerentur. In eas cōditiones diſmiſi plurimi baptizati
ſunt, & in religione ſanctæ proficientes, vſq; in ſinem vitæ perſisterunt. Quo tempore e-
tiam noſtris in ſinibus ad littora Baltici maris graue bellum inſurgebat inter Danorum
regem & Waldemarū Brandenburgenſem marchionem, antea memorabili exemplo
iunctos amicitia : quo nunc triſtior erat belli facies. Sed tum inueniē pars quæq; auxilia
ſua. Regi militabant Ericus Saxoniæ dux, Wentſlaus dominus Rugianorum, Gerardus
& Iohannes Holſatiæ, & Henricus de Zwerino, comites. Ciues Gripſwaldenſes vrbe
ſuam regi, vt ad nauigaret, exhibuere. Marchio ducebat in agmine Ottonem de Stetino,
Werſlaum de Wolgaſto, fratres duces, cū vrbibus Roſtockio atq; Sundenſi. Lubicen-
ſes etſi vocarentur vtrinque in partes, neutrales tamen conſtitere : quòd cum regē per
decennium deſenſorem accipiunt ſuæ vrbis (quod in Dania ſcripſimus) & marchioni
ex aduerſo, propter imperium, cui ſuberant, repugnare nō oporteret. Multa viciffim ir-
rogata damna, multa leuia fuere prælia, multæ (vt fieri ſolet) prædæ. Sed plurimos labo-
res belli diremit mors vtriuſq; : nam proximis diebus ambo in fata conceſſerunt. Wal-
demarus autem marchio moriens nullum reliquit hæredem. Mira rerum conuerſio ac
reuolutio. Non multos ante annos, nouē & decem erant huius tituli marchiones, adulti
ac minores ætate : nunc in eam orbitatem venit prouincia, vt ſine principe terra recide-
ret (velut feudum) in ius Imperatoris Ludouici Bauari. Ergo ſoleni principū conuentu
in Numburgo habito, Ludouicus Romanorū rex, Ludouicū filium ſuū de marchiona-
tu inueſtiuit. Hęc eſt ſecunda huius principatus in nouā familiā tranſlatio. Nam ab Hen-
rico primo, Romanorū rege, inſtitutus marchio tranſmiſit illum ad filium : inde ad ne-
potem Theodericum, qui ſub Henrico ¶ 1. per occaſionem ſuperbæ increpationis in
principem Wandalorum, tota gente rebellante, exutus omni principatu (quum gens om-
nis ad paganiſmum relaberetur) amiſſa ciuitate & omni ditione, ad præbendam viue-
ret in Magdeburgo. Sed reparatis poſt interualla rebus in Wandalia, Otto de Balenſte-
de & de Anehold comes, inſignius autem filius eius Albertus, reparauere principatum
iam tum ſub Friderico ¶ 1. cuius ſucceſſio ad hæc vſque tempora peruenit.

¶ 4. H E N R I C V S, Hērici captiui filius, pro magnitudine animi & rerū omniū dexteri-
te cogno-

te cognominatus Leo, mortua breui prima coniuge Beatrice, filia Alberti marchionis de Brandeburgo (ex qua vnica fustulit filiam Mechthildim, post nuptam Ottoni Lunenburgensi duci) accepit secundam coniugem Annam, germanam Rudolphi ducis superioris Saxoniz: ex qua fustulit Henricum in pueritia decedentem, Albertum & Iohannem, successores, & geminas filias: qua etiam decedente iam senex duxit tertiam, relictâ Wilsai principis Rugianorum. Huius præclarum facinus est, terram Stargardensem primò tulisse gladio de manibus marchionum, inde etiam coemisse precio ad securitatem posterorum: quamuis neq; sic conquiescerent marchiones. Militauit non sine gloria regi Bohemiz in Rudolphum Imperatorem. Marchiones renouabant veterem questionem de Stargardia, & magno agmine duxere in provinciam. Cepere arcem Vorfthena gen: oppidum cinxere Waldegge: ibi pertinaciter oppugnatione geritur & defensio. Cuniculis rem secretò tentant hostes: obsessi intelligunt & que taciti. Vbi rem pene videbantur expleffe, obsessi locorum gnari occurrunt, & relesato super foramine aquam immittunt, & omnes præfocant qui inerant milites marchionum. Mora inde castra, & peruenere in urbem Brandenburgum eiusdem ditionis, in Stargardia. Inerat Henricus dominus Magnopolensis, cum Rudolpho duce Saxoniz: sed quoniam necdum conuenit exercitus, prodire in aciem non intenterunt. Missis tamen quibusdam leui prælio cõgrediuntur: & capti sunt ex agmine marchionum triginta milites. Inde quoq; mouentes transferunt vadum in Vorfthee. Ibi quoq; nouissimum agmẽ carpebatur ab insectantibus: & capti sunt milites sexaginta. Expectabat dominus Magnopolensis agmina sua, in quibus erant comites Holfatiz, Iohannes & Gerhardus, & de Zwerino. Obuium habuere venientes dominum Iohannem Wandaliẽ principem, qui tum de Werle titulum habebat: nam Wandaliz titulus olim honoratissimus, tum cæpit in contemptum venire. Nicolaus eius germanus alio agmine diuerso itinere ducebat: militabant autem marchionibus. Iohannes collata obuiis manu comitem cepit de Zwerino: sed quum iterum per occasionem congredierentur, captus est ipse Iohannes de Werle princeps, & protinus in conspectum domini Henrici: & in redemptionem suam dimittere cogitur Henrico Malchin, iussus deinceps sequi Henrici castra. Ita ubiq; cessit fortuna Magnopolensi. Dum res in compositionem adducitur, reddidere marchiones inuafam terram, literis & priuilegiis rem fulcientes. Proximo anno Henricus de Magnopoli inuicauit in urbem suam Wismariam Ericum Daniæ regem, Waldemarum de Brandenburg marchionẽ (cuius de morte proximè per anticipationem diximus, vt sæpe necesse est in historia) Ericum & Iohannem duces Saxoniz, Iohannem & Iohannem dominos de Werle, Gerhardum & Iohannem comites de Zwerino & Wittenburgo: facta est ibi reconciliatio per Henricum, regis & marchionis, qui occultis simultatibus laborabant. Discedens inde Waldemar febrem corripitur, nec diu superat rebus. Comperta eius morte, Henricus secretò mandauit partis suæ præfecto, curaret de munitione Wernouiz callidè excludere præfectum marchionis: tenebant enim communi trium iure clauem maris. Imminabat tum expeditio comitum Holfatiz Gerhardi & Iohannis in Thietmarsia: quæ infelicitate cessit: cæsi ibi plurimi, inter alios comes de Wunstorp. Sed dominus Henricus & ipsi comites, quum tenerent stationem, retrocesserunt, cæsis qui introitus excurrebant. Vix redierat Henricus in terram suâ, audiuit marchionitas nouos motus post Waldemarum confiscare: nam Wartislaũ Steinenfem principẽ sibi sociare. Ille verò vocatis in belli societatem Holfatiz comitibus, aggreditur perduelles: obsedit Tempfism, & cepit: nõ nullas ibi firmauit arces, vt in fide cõtineret vacillantes. Nec longũ tempus in medio, quũ in munitione Wernemundæ dissideret præfecti principum. Henrici præfectus eiecit regium, & tenuit inde solus maris præfidiũ: pcessit in ducẽ Steinenfem, & crexit arcẽ Vertrade inuito duce, ac tenuit Ioannẽ de Werle patrũ sibi perpetuo iure deuinxit, data illi arce Wredenhagen. Inde quoq; dissidiũ erat, quod creuit in graue bellũ inter eundem Henricũ, & Wilsaũ de Rugia principẽ. Inuicem erexere fortalitia ad cõfinia Rebenissẽ, & in mutuã prædam excurrũt. Conspirauere in Henricũ omnes in circuitu principes, & condita die vastarũt terram: peruenerũt Magnopolim, & omnia subuerterũt: Henrico ad omnia quiescente, quia imparatũ occupauerant. Quib. in sua digressis, ad proximos vertitur, & Wandaliz reddit vices. Quumq; Rugiz princeps decederet sine liberis, Henricus, & dux Steinenfis, & Iohannes de Werle, ingressi terram, gladio illam sunt partiti.

*Henricus Leo**Aqua suffocatur qui cuniculos agebant.**Cõpositio belli**Pax in principum concensu facta.*

CAP. 5.

*Vrbem Sunden-
ensem multi
ex potentes
frustra obse-
derunt.*

Anno 1516.

PER eadem fere tempora memorabilis illa obsidio multorum principum ad urbē Sundensem intentata est. Christophorus Daniæ rex erat in fœdere principum. Memor quod ea vrbs pisco bello steterit, in fratrem suum Ericum, quum partibus marchionis fauisset: eam nunc rem vltione persecutus rex, venit à mari classe valida ad nauigans: à terris autem domini de Magnopoli & comites imminabant Holfatiæ. Sed omnes oppugnatorum copias agmine suo præuenit Ericus dux Saxoniz, qui primus adequitās, locum castris venientium metabatur. Ciues hunc solum cernentes, cōcepta fiducia egressi pugnantes eum, priusquam alia manus aduentaret: collatā manu dux ipse capitur, & in ciuitatem pertrahitur. Superuenientibus a mari & à terra ceteris ad oppugnationem, cecidere animi: intentauere tamen ad quod venerant. Ciues filii munitionibus, urbem suam tutati, nihil tum incommodi accipientes: ducis enim captiuitas, quæ debuit accendere præliantes, fecit seigniores. Aliquantis ergo oppugnationibus factis, exercitus nihil sperantes reduxerunt. Mirum in tanto multorum principum agmine, tantam tum fuisse ad res gerendas tarditatem: aderat enim rex Daniæ Christophorus, magnis regni sui viribus: Brigerius rex Sueciæ, cum non contemnenda classe: Albertus dux superioris Saxoniz, Ericus inferioris, solus (vt diximus) infelicitè captus: Sueno dux Slesuicis, Canutus Pors, dux Hollandiæ: Gerardus & Ioannes, conites Holfatorū: Adolphus comes de Scowenborg, Guncelinus comes de Wittenburgo, Henricus comes de Zwerino, & Henricus dominus de Magnopoli, Pribislaus dominus Wandaliæ. Magna proculdubio manus conspirantium in perniciem vnus ciuitatis: sed tum nihil dignum memoratu à tam magno agmine est peractum. Captum autem ducem ciues tradiderunt principi suo Wertzao, duci de Wolgasto, qui illum peruenire curauit in manus Ludouici marchionis de Brandenburg. Nec ante triennium laxata est captiuitas eius: tum enim pro redemptione fertur exoluisse argenti puri marcas sedecim milia. Magnum profecto æs; quod exhaureret diuitis arcam principis.

*Seu captus
magno redimi-
tur.*

CAP. 6.

*Matrimoniu
extirpationis
prium.*

*Inhibita Dano
in iura.*

NEC longum tempus in medio, quum bellum graue exarsit inter Ludouicum marchionem, & Henricum dominum de Magnopoli ex finibus (vt est coniectura) ditionū. Produxere in inuicem armatas acies: concurrerant ad oppidum Granzoi, in terminis marchiæ: ibi collata manu configunt pertinacissimè. Captus aliquando marchio peruenit in manus hostium: sed glomerati milites eius, ad nihil aliud cōtenderunt, quàm principem suum de manibus hostium extortum reducere. Perfecit improbus labor, vt manibus illum hostium extraherent. Capti de exercitu marchionis, de Regenstē, & de Mäsf uclde comites: ediuerso captus est à militibus marchionis Iohannes Holfatiæ comes, qui exacto in captiuitate triennio, ea demum lege relaxatur, vt accipiat vxorem Katharinā relictam Iohannis marchionis de Brandenburg: dos erat redemptio captiuitatis. Non grauis conditio sic capti, qui lucro tulit vxorem. Quanti pugnauere capitis periculo, non hoc cōsequuti quod ille captus? Per quod tempus, quum cōtrouersia inter Danorum regem Christophorum & Henricum dominum de Magnopoli ex quibuscūq; causis suborta durasset, rex finem rebus dare constituens, permisit in compensationem damnorū quæ memorato domino fuissent irrogata, omne ius quod in Rostockcensi dominio illi esset. Submisit enim iam dudum se dominus Rostockij Danorum regi, quum à marchione (quod suprà diximus) sibi timeret. Quo iure, mortuo domino de Rostockio sine prole (puerum cum dixere, siue quod ab ea ætate defecisset, siue ob aliam causam hoc illi nomen inderetur) peruenit dominium ad successionem dominorum Magnopolensium. Quo constituto, rex exornata classe nauigauit in Trauenam: ad locum qui Denscheborg dicitur, tentoria fixit, expectans Romanorum regem Ludouicū, qui se ad colloquium occursum per nuncium significauit: conceperat enim filiam suam regis Ludouici filio despondere. Sed quum aliquandiu rex Ludouicus expectatus non veniret, rex Daniæ, passis in altum velis, vestigia retro legit, reuersus in regnū, ne dignatus quidē inuisere Lubicam, quamuis ex tam propinquo constitisset. Ante oculos illi erat ius quādoq; regum Daniæ in eam urbem, regno detractum, reiectūq; iugum subiectionis: de quo aliquando reuocando iam secum cogitabat, non passus subicere oculis urbē, quam sine recordatione iniuriæ cernere non posset.

CAP. 7.

ROSTOCKENSES autem ciues quum intelligerent se in ius domini sui Henrici Magnopolensis peruenisse, iam fortè domino eorum vita functo, vel quod eius potentiam

tiam ad ea quæ poscebant authorizanda, imparem putarent, oraueret, ut liceret eius per-
 missu demoliri munitionem, quam rex Daniæ Ericus firmasset ad ostium Wernouiz. Il-
 le ut nouis ciuibus gratificare tur, accepta ingenti ab illis pecunia, permisit. Passa fuit, imò
 exegit ratio temporum, quodd tunc impetrarent, quod posterioribus seculis (& potissimū
 nostra ætate) nullo auro compensarent: frænum erat in maxillis proteruentium ciuium.
 Sed tum ciues ad vota impetrato quod poscebant, mox solo æquarūt omne ædificium,
 vsq; ad solam turrim, quæ specula remansit ad nauigantibus de mari, ut nostris ibi delu-
 cernam cernerent, cauentes terræ propinquare, simul ut portum inueniant, alioqui in-
 uentu non facilem. Idem dominus Henricus quum grandi pecunia indigeret, nec suffi-
 10 cerent prouentus suorū dominiorum, à monasteriis suæ prouinciæ & omnibus ecclesia-
 sticis deposcit vnus anni prouentus. Illico omnes vno ore ecclesiastici reclamarūt, quod
 non liceret Deo dicata vsibus profanis applicare, nec liceret, nisi summo desuper cōsul-
 to pontifice, in talib. quicquam constituere. Ille verò quum instātius vrgeret, iam manū
 intentans quadā vi, ut inuiti facerent quod sponte facere recusatē: interdictum est sacris
 per omnem terram. Tum mansuetus Henricus cœpit esse tractabilior, egitq; cum pa-
 tribus Cisterciensis ordinis (qui soli in eo habitant principatu) ut accepto molendino in
 Godebusch, præsenti onere principem supportarent, alleuarentq; inuenta vndecunque
 pecunia. Circumspicientes illi repperunt qui pecuniam numeraret, ut rugientis clamo-
 res leonis comprimerent. Erat autem tum vicesimus tertius post mille trecentos annus,
 20 quū gelidissimo frigore mare confringeretur, ut pedestri per glaciē itinere de littore no-
 stro in Daniam inq; Prussiā mare transiretur, dispositis per opportuna loca in glaciē ho-
 spitiis, si quid commeanit. interuenisset. Propinquabant Henrici Magnopolensis no-
 uissima tempora. Vbi senit vrgeri se ad mortē, ut omnia vitæ tempora fortiter ac strenuē
 peregerit, volebat vltima nō negligere, vbi æternitatis inest ratio. Igitur vocatis proximis,
 pro testamento ordinauit construī monasterium sanctæ Claræ, in curia sua oppido Re-
 benisse, cui prædia ad sufficientiam delegauit. Monasterio Dobran, in sepultura patrum
 suorum, se condi iussit, legans monile, licitatum ad quadringentas argenti marcas: dex-
 trarium quoq; suum, centum argenti marcarū pretio æstimatum. Arbitror illa tempesta
 te marcam argenti cum vsuali tum incidisse: quod longē contra est in diebus nostris, vbi
 30 vsualis ascendit ad duodecim, ut æquiparet vnā argenti. Iussit aboleri idem Henricus
 impositionem ruricolis inolitam (canum fruges vocant) & quieuit cum patribus suis.

*Rostockensis
 arcem impu-
 ti solo equant*

*Clerus ad co-
 pendum imp-
 ger, ad dandū
 tardus.*

*Henrici Ma-
 gnopolens-
 mors.*

C A P. 8.

*Iudeorum hor-
 rendi facinus*

*Aliud iuda-
 rum facinus.*

Q V V M Wandaliā, veteri nomine in ea regione prouinciam, administraret Ioan-
 nes, Nicolai proximi præsidis germanus frater, Iudæi, qui ab antiquo ibi mansitabat, pia-
 culare crimen (ut sæpe aliās) commisere in venerabile Christi sacramentum, in Cracone
 eius ditionis oppidulo. Effractis ecclesiæ foribus & sacris inde postibus, furatid sunt tre-
 mendum Christi sacramentum in pyxide, multis sacris ad causam infirmorum hostiis.
 Quasdam punctiōibus torserunt, alias scissuris lacerarunt in contumeliam Christi: ce-
 teras ut conculcauerunt, sparserunt publico itinere, ut Christianorum etiam pedibus cal-
 carentur. Senferē primi sacerdotēs furtum, & quid suspicarentur non habebant. Detu-
 40 lere rem maioribus in oppido: perlata est ad Gustrowense capitulum. Clerus indicto ie-
 iunio postulauit à Deo reuelari, quid factum esset de venerabili Sacramento, furē mne
 argentum, an sacramentum inuitalset. Quum deferretur res ad os domini Iohannē præ-
 sidem, cœpit statim suspicari quod erat, iussitq; rapi Iudæos in quæstiones. Statim faten-
 tur crimen, detegunt conscios: corripuntur omnes noxij in prouincia. Sacratæ hostiæ
 quærantur in zabulo: crebrescunt miracula, fit populorum concursus, ex votis piorum
 instruitur capella, Christo laudes personant. Iudæi exquisitis suppliciis fracti, rotis necan-
 tur. Nec longum tempus in medio, ad annum Christi tricesimum post mille trecentos
 50 in Gustrow, similis execratio Iudæorū detegitur hoc ordine: Erat Iudæa mulier, ad Chri-
 stum suscepto baptismo conuersa. Obuiam habuit in vico Iudæam, germani sui con-
 iugem Eleazari: ea inuitabat conuersam in domum suam, humanitatis specie. At illa,
 Deum, inquit, meum timeo: ideo me retraxi à communione Iudaica. Stomachata Iu-
 dæa refert, Quia pro facinore & flagitio exclusas es à synagoga, ad Christianos te contu-
 listi, ut laxius luxurieris. Quid, inquit illa, dicis o venefica? Cogit me calumnia tua fateri
 quod nunquam passa sum, cur à vobis discesserim. Meministi, quum venerabile Christi
 sacramentum à Christiana muliere coemptum pungeretis in synagoga, astante me,

*Indem in-
pignobila
permanet.*

& velut infantis vagitum audiēte. Terruit me iniuria, mouit me rei miraculum: vīstauit Deus cor meum, vt proinus fugerem à vobis in ecclesiam, affecuta misericordiam cum baptīsmate: quam vtiā tu & tui omnes ex animo requireretis. Hæc erat vera à vobis declinandi causa, non quam odiosa fingis. Audiuerē nonnulli verba mulierum, & cepit obseruari Christiana ad veritatis indagationem. Res peruenit ad Iohannem principem: & zelo Dei feruēs exclamat, Num perfidum genus potest à contumelia conditoris cohiberi? Illico iussit omnes in vrbe teneri Iudæos: & adhibitis quæstionibus cepit indagare veritatem. Sed adeo callum pectoris in gente obduruit, vt quamuis res in vero fuerit peracta, neuter sexus, nulla ætas fateretur. Adducta est Christiana mulier quæ vendiderat: profugerat enim quum audisset rem deregi. In conspectu domini Iohannis confessa est crimen suum, vitam deprecata: quia fallente diabolo corruisset, emendatura vitam salutari poenitentia. Erit, inquit ille, digna operis tui remuneratio: tantum deprecare Deum, vt propiciatus tibi veniam largiatur: iussitq; mox concremari. Tum missis militib. ad maiorem gentis Eleazarum, suaderi fecit, vt detecta hostia (quam male extraxerint) saluet se ac gentem suam, suscepto baptīsmate. Ille respondit, nunquam se cōtra veritatem dicturum, etiam si ignominiosè sibi ac suis sit moriendum. Nobilis vxor Ioannis interpellabat coniugem eiusdem, si ea flexa virū emolliret. Quod vbi perpexit Iudæus, exclamat, Cōstans esto mea Methilda, nihil te terrear: pro veritate morientes in sinum Abraham mox euolabimus. Iussit apparari in conspectu pyram ingentem, vt præsentī supplicio terreantur, omnes concremandos, nisi detegerēt venerabile Christi Sacramentum: nemo mouetur. Iussit cæteros in ignem proiici, seruatō Eleazaro cum vxore. Nunc, inquit Iohannes, tuum est eligere quid malis, viuere in honore, an mori in cōtumelioso supplicio. De tegenti quod requiro, & deinde baptizato, copiosam facio prouisionem, vt cum vxore vitam agas non iniucundos: induratus autem concremaberis. Ille quassans caput nihil dicere proiicitur vxor in ignem, non mouetur: mox & ille concrematur, quum se contra veritatem loqui non posse testaretur. Miratus Iohannes cepit intra se cogitare, ne fortè sacerdos, qui conuersam baptizarat, odio in Iudæos flagrauerit, quū muliercula rem confixisset. Vtroq; aduocato dixit, Nisi fuerit à vobis decretum quod detulistis sacramentum, iam compertum habeo à vobis compositam fabulam: proinde Iudæorum innocuā necem sanguis vester expiabit. Territi respexere in alterutrum: tum sacerdos, Habes præsentem, quæ fatetur quid viderit: audisti venditricem, quæ non negauit: ad me crimen quid pertinet, qui nihilum ac debui feci? Audistis, ait ille, decretum. Mulier nihil diffisa ait sacerdoti, Modò sit nobis ingressus in fratris synagogam, inueniemus, miserāte Deo, quod quærimus. Deuotissimè se negotio coaptarant, præmisso ieiunio, ac facta communione cum precibus. Et assumptis viris grauib. ex oppidi consularibus, foderūt diu: demum quum iam obrepisset desperatio, inuenerunt vitro testam, pælo inuolutam hostiam, quatuor locis cruentam. Aduocatur clerus, pulsantur campanæ, in laudes Christi ora laxantur. Capella in loco inuentionis de oblationibus accurrentium erigitur, ecclesiastica stipendia fundantur, ad concinendas Deo laudes. Permansit capella in annū tertium post quingentos ac mille: tum enim confligente oppido ab igne fulguris cum ecclesia parochiali deperit, in vigilia apostolorum Petri ac Pauli.

*Inuenitur ho-
pia sacra cruen-
ta.*

CAP. 9.

LETVANIA, terra hæcenus (nisi ex quadam parte Christi fide illustrata) quū maiori parte provinciarum vanis adhuc ritibus infordesceret, idolis dedita, per hæc tempora spem suæ conuersionis præstare videbatur. Nam Fridericus Rigenfis archiepiscopus, certo nitens fide dignorum testimonio, scribit Iohanni xxix. summo pontifici (tum in Galliis Auenione curiam fouenti, propter Romanorum tumultuationem) dignetur sua sanctitatis mittere episcopum & abbatem ad postulationem Letuanorum, in quibus ostium fidei vīsus sit aperire Deus. Nam eius gentis principes hoc polliceri videbantur, si Romani pontificis illis accederet autoritas, erigere ecclesias, fundare monasteria in animo haberent. Nihil cunctatus pontifex annuit postulatis, mittens episcopum cum abbate & clero competenti: qui vbi in Liouoniam peruenere, perducti sunt annitente archiepiscopo Rigenli memorato, in conspectum Letuanie principis, exposito legationis sue mandato. Quum barbarus vir iam animum mutasset, in hanc sententiam fertur respondisse, Papam vestrum nec noui, nec nosse cupio: fidem ac religionem, quam paterna traditione accepi, in ea permanebo, certans pro illa à sanguine vsq; ad mortem. Legati vbi audiue-

*Letuanii ruan-
gelium ample-
ctuntur.*

audierant, deiectis in terram frontibus non læti redierunt, tantum itineris, tantum periculorum, per mare, per terras emens. Sic se res habet: antiquis ille hostis, princeps tenebrarum, Ægypti tyrannus Pharaon, non dimittit populum Domini nisi in manu forti. Fratres domus Theutonice non illis erant viribus, ut sine proximorum regum auxiliariis armis gentem barbaræ ferocem & multitudinem innumerabilem inuaderent. Poloni enim tum aliis impliciti bellis, rem sinebant intactam, quæ totius regni vires deposcere pro sui magnitudine videretur. Oratores summi pontificis sine fructu redierunt, ipsi tamen mercede sua apud Dominum non fraudati. Scriptum est enim, *Reddet Deus mercedem laborum sanctis*. Laborum, inquit, non eueniunt: non enim est in homine

Nondum satis viris ad subiugandos euangeliis idolo latrant

via eius.

LAKOLDVS interim rex Polonorum, memor quid regnum suum aliquando à marchionib. de Brandeburgo pateretur, quum incurfione facta rex caperetur, & marchia noua regno adimeretur: in eam rem armis vlciſcendam vires multas collegit. Accessere illi Letuani, quorum regis filiam timebat vxorem. Accessere Vngari, quod rex illorum filiam Lakoldi coniugem haberet. His agminibus cinctus, mouit in marchiam. Fratres Theutonici iterum incolume præstitere Letuanis, quod bellum à gente in se auertere non auderent, præsertim quum in auxilium prodirent regis Polonorum. Præterantem autem marchionem regem Romanorum, excommunicatum haberet) literas ea de re accepissent. Ergo Poloni his ausi viribus, nec vllis tardati repagulis, in marchiam duxere, prædis & captiuitatibus omnia vastantes. Abducti viri, mulieres, iuuenes, virgines, sedes cum iunioribus, sine numero: pecora cum omni suppellectili. Obsessa ab illis vrbs Prinslaui, & aliquandiu oppugnata. Erat inter Polonos qui illam Christiani populi, præsertim ab infidelibus Letuanis, cladem miseraretur, sciens quàm onerosus quamq; odiosus esset rex Dawida Letuanorū suæ ditionis Christianis. Loco ad insidias prouiso, eundem regem Ploscouia egredientem, admissis equo infestissima hasta incurrit, & gladio perfossum extinxit, cinisimè cursum vertens, ut celeri ad cursum iumento hostium vindicum manibus eriperetur. Hic erat exitus perfidi regis, qui Christianismum suscipere contemneret, illuderetq; vanis promissis de longissimo venientibus itinere: quiq; subiectis Christianis grauis immineret. Poloni euastata prouincia, quum nemo prodiret in aciem ex aduerso, agmina sua reducere. Sic etiam hodie res geruntur in eis regionibus. Non stataria pugna totis configunt aciebus: excursionibus agunt inuicem, & redeunt: idem passuri ab hostibus sequentibus, posteaquam illi exercitum suum iam dimiserunt. Ita Russi, Letuani, Turci, Tartari, hodie pugnant: nisi enim casus faciat obuios, non demorantur hostem, donec prodeat in aciem.

Papa imploræ auxilia aduersus excommunicatum contrahit.

Letuanus contra societatis ius seditur.

Quo tempore, quum Henricus Magnopolis dominus, bellum renouaret in Iohannem Wandaliæ dominum (quoties antiqui vulneris memoria recrudesceret) infestis cohortibus concurrerunt ad contermina pagi, quod dixeret Frederckstorp. Ibi multis in prælio captis, Henricus Iohannem coniecit in fugam, coegitq; malis in cum plurimis, ut domi quietus maneret: non enim equis aut viribus aut simili ad prælia erat fortuna. Per idem tempus Nicolaus de Wittenburgo comes: pars est ea comitatus Zwerinensis per partes diuisi, quum multi essent filij cohæredes, quo consilio, non est omnino dicendi locus. Sed tamen si principatus per Germaniam indiuisi manerent, longe formidabilior esset virtus eius, quam sit modo, quum sit multis partib. dimembrata: ut crebrius in se versis viribus abutatur, cuiſcereturq; quam ab exteris superetur. Non sic Francia, quæ semper studet vnico per omne regnum principatui. Vnde fit ut crebriorib. victoriis illustretur, minus ciuilib. bellis laceretur. Sed hæc aliàs. Nicolaus comes de Wittenburgo (quod dicere institui) tum rebus excedens humanis, duos reliquit filios, Nicolaum & Guncelinum. Quod in eam rem ab annalibus receptum cōmemoratur, ut videamus quib. tum scissionib. etiam comitatus vnus esset diuisus, quum alij de Zwerino, alij de Wittenburgo comites censeretur. Quæ etiā tempestate iam de ecclesiâ Caminenſi erat contentio, verus palestra litigantiū. Vacuata erat morte episcopi cathedra: canonici elegerūt de suo numero, Iohannem de Gortingen, virum præstantem, & illo in ecclesiâ loco dignū. Papa prouidit ecclesiæ de quodam fratre Io. ordinis prædicatorū, q. vel electionē præueniret, vel quid in ea viti deprehēderet, aut q. plenitudine suæ potestatis (ut solē) vteretur:

C A P. II.

Germania per Annapolitæ excubuit.

Victoria pape potestas à Germanis circumgrabitur.

nondum extantibus principum Germaniæ concordatis, quæ repagulum obiciunt. Hic frater veniens in ecclesiâ, tam erat gratus quàm sus (vt ferunt) in vicum Iudæorū. Quid enim nunc facerent? Qui cum suis deq; suo corpore electis vix agunt pacificè, quid facerent de alieno? Sed Papa vbi intellexit, litem diremit, vt prouideret memorato fratri Iohanni de ecclesiâ Verdensi tum vacante. Patientiores illi videbantur ad alienum pontificem quàm Caminenses.

CAP. 12. VENERATUM Lubicam Bertoldus de Hennenberg comes, nobilium solēni secum apparatu ducto, secum etiam adducens Ludouici marchionis puerum nouennem filium: vt inde traiceret in Daniam, desponsaturus puero filiam regis Danorum Christophori. Ad eam solennitatem, honoris gratia, multi euocati principes venerāt: inter quos Henricus dominus Magnopolensis, acer in armis, qui magnam marchię Brandenburgensis sibi partem per arma conquisisset. Interpellat eum rex secretò, velut cassib. in regno clausum (incertum an comitis memorati consilio) vt accepta pecunia, eam reddat ditionem marchioni, aut (si id mallet) in manus regias. Sciens Henricus graue esse pernegare illi qui etiam cogere possit, quum esset in alieno, respondit regi, vna se nocte deliberaturum, faciliè de his rebus cum illo transigere. Ille mox vbi ad suos rediit, iubet sub noctem expediri nauim secretò: festinusq; rediit in terram suam. Comes vbi expleto in Dania negotio suo Lubicam redierat, euocat Henricum principem memoratū: cumq; illo agit, vt Henricus acceptis viginti marcarum millibus Brandenburgēsis monetæ, reddat principi suo terras ademptas. Insuper fœdus perpetuæ pacis iniierunt, vt in reliquum tempus, suo quisq; contentus, communes hostes iunctis virib. persequerentur: inq; eas conditiones discessere. Quo etiam tempore Werlaus dominus Rugianorum excedēs è terris, non reliquit sui corporis hæredes. Cuius terræ dominium vicini principes omnes ambierunt: rex Daniæ, dux de Wolgasto, dominus Magnopolensis, princeps Wandaliæ, pro se quisq; contenderunt. Sed regi, quòd maiorib. esset viribus, quòq; antiquū in eo feudum collocaisset, maior eius pars tum concessit. Nomen enim (quod diximus) habet illa insula & vetus & illustre, quòd Gothi primum egressi Suecia, diu ibi habitantes, in magnam gentem coaluerunt. Longobardi quoq; longo pòst tempore in ea commanere: sed virique ad maiora egressi regna, genti Wandalarum suam prouinciam reddiderunt.

*Rex d. Danii
principe mor-
tuo occupat.*

CAP. 12. MAGDEBURGI per ea tempora archiepisculatum administrabat Burchardus de Scrapelaw comes, vir singularis & industriæ & religionis: qui annis in pontificatu nouē atq; decem cum laude peractis, illum habuit exitum, quem Christianis temporibus nemo pontificum esse expertus. Vir erat sobrius, pius, castus, fortis, prudens, & qui iura ecclesiæ suæ magno semper labore tueretur: multa illi foris bella, multæ ab ciuib. dissensiones: ministeriales quoq; ecclesiæ suæ illi se aliquando opposuere. Sed non potuit de loco moueri constantiæ quadrangulus: vbiq; victor superabat. Ciues illi Magdeburgenses infesti fuere, quòd improbam eorum voluntatem refrænare: linguæ maliloquæ mender plurimum illi in populo odium consciuere. Cessit & abstinuit vrbe: clerus quoque concessit: non tamen omnis vno erat animo in pontificem suum. Erant inter ciues quib. fideret archiepiscopus, qui multa pro illo ad populum intentabant, vt reconciliaretur suo domino. Pollicentur omnes, si veniat in conspectum, nihil mali passurum, multorum etiam nubilos vultus discussurum, cum præsentem se melius omnia quàm per interpositos acturos. Itaq; fidem facit communitas, viris probatis (quibus sciebant archiepiscopū crediturum) se cum sinceritate cum illo in gratiam redituros. Venit ille, & rebus (vt videbatur) omnibus complanatis, cōcordia integratur, iurante vtraq; dissidentium parte super venerabili Christi Sacramento. Credit archiepiscopus rem germanitus compositā, stirpitus extincta odia: abijt, reditq; ex commodo in ciuitatem, nihil etiam mali suspicatus. Recrudescunt iræ in populo: erant incontentores pessimi, produnt se multorum diu latentia odia: iam præsentem in palatio suo circumsistunt, velut captum asseruant in conclau. Capitulum vel aberat, vel non omnino (vt debuit) fideliter assistit pontifici. Audit ille indignantium murmura: rationem se omnium pollicetur redditurum. Emollire tentat sequientes, blanditur, pollicetur: nihil proficit. Reperit mane scriptum creta in foribus cubi culi, *Verbum quod supra Christi corpus iurasti, non implesti*. Iussit deleri: renouatur. Iam videt quid moliantur: alloquitur propiores, redditæ eorum rationem: furdo fabulam nar-

*Magdeburgenses
sui archie-
piscopi durissi-
me traclant.*

rat

rat. Alio vidit item tempore scriptum, *Frangenti fidem, fides frangetur eidem*. Iam certam sibi paratamq; cernebat perniciem: itaq; Domino se & causam suam recommendans, expectabat euentum. Sub noctem rapitur in carcerem tenebrosum, squalidum, profundum: oneratur catenis, maceratur inedia, mille excruciatum modis, vir Deo dignus, quē improbi diu habere pontificem non mererentur.

A die nati Iohannis ad festum vsq; Matthæi sedebat in tenebris, lucerna lucens. Iam CAP. 13. consilium parricidæ firmauerunt. Eliguntur viri quatuordecim, de Magdeburgo octo, de Hallis quatuor, de Caluis duo, veste per omnia simili: & laruis induuntur, vt eam inter sese nosse non possent, quis esset quisq;. Clauas manibus præferentes irruunt in carcerem, clamoribus testati nequitia ebrietatem. Vincunt pontificem, ludibundi chorizantium in morem circuierunt: & vt in tenebris poterant, clauis sæpe innoxiiis latentem tetigerunt. Iam vertigine in errorem acta, vt internosci quis cederet non posset, vnus ex his claua ferit caput pontificis: nec opus fuit idtum iterare. Vertiginem tamen continuauerunt, donec mortuum esse non dubitarent. Egressi ponunt laruas, nec inter eos quis necem peregrisset, sciebat: nisi quodd omnes æquē noxij & essent, & haberi voluerunt, qui vno consilio grauissimum parricidium & atrocissimum facinus peregerunt: nec refert cuius manu interierit, quando omnium conatu consummatū est scelus. Linquitur sanctum in carcere cadauer anno pene toto. Ignorabat capitulū vacare ecclesiam: iam pene in obliuionem venerat pontifex: quum ciues, velut ignari rerum, inspectare vadunt Pontifex in carcere à laruis uoluit occideri. quid agat carceratus. Reperiunt iam fectore grauem vermibus. sceleris, diuturnitate pene consumptam carnem: enunciant defunctum in carcere. Non potuit internosci pontificis nisi in capite signum. Extrahitur, in medio templo iumularum, lachrymantibus per circuitum bonis omnibus, quodd vir iustus & pontifex inter suos, tam miserabiliter laceratus periisset. Sed illi tamen sequuti sunt casus, vt non latentur de grauissimo in pontifice scelere. Interdictum per vrbes diuinis officiis: excommunicati omnes conscij. Episcopus Mersburgensis, cum amicis suis non paucis, gladium distinxit (vt vindicare) carnalem. Sed qui cæsus est, meliora peruenit ad regna, accepitq; præmia patientiæ, iustitiæ, sanctimonix, vir imprimis inter sanctos martyres numerandus. Eligitur in eius locū decanus, vir decrepitæ ætatis. Ascendens ipse pro confirmatione capitur à Romanorū rege, in odium summi pontificis, qui gladio suo abuteretur in eundem Ludouicum regē. Horrendum Christiani dissidij spectaculum. Nam & ipse Burchardus archiepiscopus parens papalibus literis, regem ipsum excommunicabat. Electus in carcerem tractus, non diu superuixit. Papa filio Lantgrauij Hassiæ (Latini dicerent comitem prouincialem) de illa prouidit ecclesia. nam ipse tum Lantgrauus Auenione fuit, ex quibuldā causis cum coniuge.

I A K O L D V S per ea tempora, rex Poloniæ, totius regni sui viribus intrauit Prussia, CAP. 14. quodd fratribus ordinis Theutonicorum ex causis tum aduersaretur: igne ferroq; omnia sedebat. Quantas voluit prædas abegit, nec erat ex fratribus qui obganniret aut egrediretur: imparati enim occupabantur. Sed quum rex victorem reduxisset exercitū, fratres ipsi, coadunatis vndiq; viribus, ducunt in Poloniam, lege talionis reddentes quod sunt Poloni Theutonicis equitibus bellum inferunt. passi. Munitiones, quæ non sunt satis in Polonia fidæ, obuias deiecerant: quæ ferro expugnari non poterant, iniecto igne cremabantur. Nam sunt pleraq; omnia illius regionis lignea præsidia. Ita fratres par pari referentes, & ipsi præda onustum reducant exercitum. Neq; rex, dimissis quas antè habuit copiis, audet se credere campo, aciem opponēs graffatoribus. Posteaquam illi in sua sunt regressi, rex longe contractis armis, ab Vngaris, Leuanis, Turcis (quibus suas copias coniunxit) iterum mouit in Prussia. Tum verò sauebat in omnem ætatem, neq; sexui neq; religioni parcens. Incensis iniecto igne oppidis & arcibus, magnis vastationibus omnem perdidit terram Culmensem, quaq; ierat, reliquit omnia ad inum vasta. Ipse magister fratrum Wernerus, quum armis par esse nō posset, misit oratores, qui treugas cōstituerent in diem Pentecostes. Quid enim (inquit ille) mutuis abutimur viribus in altitros, per intestina vulnera Christianismū lacerantes? Cur non potius, rebus compositis, socia arma cōuertimus in infideles? Conuenit inter eos vt magister arces duas obsidum loco regi traderet, Dobrin atq; Brandenburg. In eas tum conditiones rex reduxit exercitū. Interim magister ipse, quum non satis fratrib; placeret, ab eorum vno in arce metropoli Marienborg trucidatur. Assumpto deinde per electionem nouo magistro, renouatur bellica expeditio: & primò arcē Brandenburg regi obli-

Rr

*Theutonici-
quies Polo-
niam vastat,
et acie dimi-
cant.*

gatum armis recuperant, vi bellica fulminantes. Inde ducunt in Poloniam, & quæ præcis
superfuer e vastationib. euertunt: oppida & arcēs vorax ignis consumpsit. Peragrantēsq;
nullas regis copias experti obuias, prædis onustum exercitum reducere. Vix se in sua di-
spersæ receperant, rex iterum sequutus redeuntē, compenſat quæ fecerant. Sed fratres
per æſi damnorum, aliquando aciem opponere regi constituunt, digladiaturi cum Polo-
nisi: igitur educunt in hostem. Concurrentes autem magno prælio decertant: cecidere
vtrinq; plurimi, sed maior pars ex Polonis. Erat quidem incertum vbi victoria constit-
ſet: sed vbi erat, cruenta fuit. Nam mutuis cædibus oppressi plurimi, superſtites relique-
re fatigatos: promptissimus quiq; ex ordinis præceptorib. in acie cecidit. Ea strage per-
acta, aliquando rebus per conditiones compositis, vtriq; quieuerunt.

CAP. 15.

1330.

*Polonus viſio-
riam de equi-
tib. reportat.*

HENRICVS dominus de Magnopoli, per hæc tempora circa tricesimū post mil-
le trecentos, concessit in ſata, relinquens duos paruulos, Iohannem & Albertum. Com-
mendabat autem moriens, vrbium ſuarum primariis Roſtockij atq; Wiſmariz præſidi-
bus, vt turelam filiorum impuberum, ſuorum principum, fide credita implerent: quoad-
uſq; iam adulti noſſent rebus ipſi ſuis præſſe atq; proſpicere. Albertus autem prior vxo
rem duxit, germanam regis Sueciæ Magni. Ipſe tum gubernacula apprehendens, pruden-
ter & fortiter terram ſuam gubernabat. Vix duo interſecbat ex hoc tempore anni,
& recrudescere bellum inter Polonos & Pruſſos. Nam rex Lakoldus, memor acceptæ
cladis in Pruſſia, vindictam exercere conſtituit (ſœlix ſuperq;, ſi ſudorem & ſanguinem
pro Chriſti religione amplificanda tantum profuſiſſet) magnis iterum agminibus con-
tractis Pruſſiam ingreditur. Ipſi fratres iam proſpicientes regis molitiones, auxilia etiā
ipſi arma cōtraxerunt: militari enim genere nati omnes qui arma portant. Facile cognā-
tionem quiq; ſuam ad arma dēuocabat, oſtenſis magnis de præda præmiis: occurrunt
venientibus ex aduerſo hoſtibus. Tum verò vbi concurrunt, acris pugna conſurgit: mag-
nis vtrinq; viribus, magnis animis, & odiis concertantur ingentibus. Stabat diu anceps
victoria: ipſæ acies pertinaces, certæ non cedere, diu paribus certauere viribus. Cecide-
re hinc atque inde plurimi: ſed tum victoria Polonis prouenit. Cæſi, ex aduocatis Ruſſe
de Plawis, & iunior comes de Honſten: comes de Aldenburgo graue vulnus accepit in
faciem. Multi viciffim tum capti: ſed exuperabant damna fratrum. O quantus poterat
eo ſanguine parari Chriſto exercitus! Sed non hoc agitur, vt ſemper viciniſſima ſaluti ge-
rantur inter homines, etiā ſi hoc ab initio profiteantur. Hoc erat illud tempus quo
ſub Iohanne eius nominis **XXII.** ſcindebatur eccleſia, de viſione ſeparatarum animarū:
quum nonnulli ex fratribus minoribus pertinaciter tuerentur, illam diſſerri vſque ad
nouiffimam diem: quibus multum in hætere videbatur pontifex. Sed fratres ex aduer-
ſo prædicatores docebant, mox reſolutam corpore animam iuſti, celos ad beatam vi-
ſionem penetrare: quibus prælati & doctores fere omnes in palladio Pariſienſi ſubſcri-
pſere: qui etiā ea de re miſere literas pontifici. Scripſit & rex illorum temporum Fran-
ciæ Philippus. Tergiuſerſationes diu erant plurimæ multorum, quum fraticelli garri-
re non intermitterent: ſed præualuit veritas, dicente Chriſto ad latronem, Hodie me-
cum eris in paradifo.

CAP. 16.

*Expediſio in
Lituaniam.*

LETVANI pro magna parte in perſidia natui erroris permanentes, pacem habue-
re, dum Poloni atq; fratres Theutonici ordinis colluctarentur. Quibus rebus poſt mul-
ta ac diuturna mala iam pacatis, marchio Brandenburgēſis Ludouicus, Romanorum
regis filius, & Henricus dux Bauariæ, magnis agminibus adunatis, mouere in Letuaniā.
Acceſſere illis tam magnis copiarum ductoribus fratres Theutonici ordinis: & armis
iunctis, iam ſuæ profeſſionis negocium agere inſtituerunt, obuias quaſq; munitiones de-
moliuntur: deditiōis nulla eſt alia conditiō, quā vt ſacram Chriſti fidem ſuſcipiant:
profiteſtes, ex more Chriſtiano baptizātur. Multus populus in ea barbarie accepit con-
ditiōem. Nobilitas ceſſit retro, non auſa opponere venientib. aciem. Henricus memo-
ratus dux Bauariæ, vt magnæ & laborioſæ ac ſumptuoſæ expediſionis monumētum re-
linqueret, in hoſtica terra crexit & communiuit arcem, quam de ſuæ gentis vocabulo
Bayerborg appellauit: impoſitoq; præſidio fratrum ordinis Theutonici, victores tum ex-
ercitus reducere. Sed non erat vnus expediſionis negocium, tantā barbariem ab inoli-
tis errorib. tam citò reuocare: iterum atq; iterum vrgende cōmouendi: erant armis nō
modò exteris, ſed vicinorū de regno Polonorū: qui quādiu rem diſſimulatē egerūt, nihil
ſtabile,

stabile, nihil permanens in ea provincia poterat constitui. Vix prima terræ limina senserant motum: nam nobilitas, quæ præsentibus cessit, facile reuocauit infrunitum populum ad consuetos errores.

VENERANT per id tempus Romanorum regis oratores Lubicam, Iohannes de CAP. 17.
Hennenberg comes, & duo milites, cum mandatis & literis, ut ipsi quibus possent viribus instarent, senatusque Lubicensis anniteretur, ut Otto frater regis Danorum Waldemari, nuper captus prælio à comitibus Holsatiæ, bonis conditionibus laxaretur. Ostenditque senatus se cooperationi spontaneum, effecitque ut super ea re apud comites instantia fieret. Peruenit aliquando res in tractatum & disceptationem, nec inueniri poterant viæ ad eius relaxationem: tam difficiles fecere conditiones, tanta allegabant pro suo iure. Frustrati oratores cum Lubicensibus, infecto negotio redierunt. Erat tricesimus 1335.
quintus post mille trecentos, quum prodigij loco habitum est, cetera grædia innatafle Trauenam, peruenisseque ad vrbs vicinam, longitudine octo & decem, viginti, quatuor & viginti pedum: quæ fuit necdum adutorum, sed media ætate crescentium magnitudo. Quo etiam tempore cepit inter reges Franciæ & Angliæ diuturna illa de regno Franciæ Quid sibi iuris in Francia Angliæ tribuat.
conflictatio. Obierat sine mascula prole rex Franciæ Karolus: successit Philippus de Valesia comes, proximus (ut ferebant) ex masculina hæres linea: sed propior erat ex matre rex Angliæ Eduardus, cuius erat genitrix filia regis Franciæ Philippi, cognomento Pulchri. Id bellum in multa tempora est protractum, per multorum regum successiones: in quo infinitus sanguis profluxit. Erant quidem & antea de Normandia inter reges memoratos bella grauissima: sed nullum huic, magnitudine odiorum & temporum diuturnitate compar. Tempora signasse nobis sit satis: nam Francorum res scribere non suscepimus, contenti profectis.

LUDOVICVS interea Brandenburgensis marchio, vxore defuncta, respexit ad CAP. 18.
secunda vota. Erat puella insignis, hæres vnica Stirie, forma & pudicitia singulari, iam nupta filio regis Bohemiæ. Ea quum viri quereretur impotentiam, materque esse vellet, egit occultis apud Ro. regem literis, ut filio eius marchioni iam viduo vxor esset, dotem allatura non vulgarem. Placuit res regi, filioque suadet ut eò animum inclinet. Ille raptum detestatur, esse in regno plurimas suo thoro dignas, virgines ac viduas: nunquam se per se celari inire thorum. Pater contrà, non esse raptum, vbi mulier agens lege, contendit iure diuorciari. Quid multa: persuadet filio. Ille volentem rapuit puellam: quæ vbi in tutum peruenit, à priori diuortiata marito, per sententiam iungitur coniunx Ludouico marchioni. Non tulit iniuriam rex Bohemiæ Iohannes: contrahit ex Vngaris Francisque ingentia auxilia, ac duxit in Ludouicum marchionem. Ille non imparatus, copias ingentes in armis habuit: excipit Ioannem regem cum agminibus venientem: & manu collata Bohemum agit in fugam. Serpsit in longam memoriam ea iniuria, nec facile potuit obliuione deleri, quæ tam atroci facinore sumptuque, infinito ei constiterat. Ioannes rex magno bello inter reges Franciæ & Angliæ se immiscuit, ibique pugnas acri prælio perijt. Wentzlaus iniuriam suam exequutus est post patrem: sed quum interim defuncto Ludouico Romanorum regi successor quæreretur, Wentzlausque rex Bohemiæ, filius Iohannis (mutato nomine, ut Karolus diceretur) in eum dignitatis gradum prouheretur: excitauit Karolus Ludouico æmulum, qui se diceret Waldemarum marchionem, non vita functum, sed peregrinatione subtraçtū, quum pro eo ex composito aliud cadauer tumularetur. Quum multi principes astipularentur tam multis & magnis rerum indicis, ille falsitatem conceptam peruestiuit. Romanorumque rex non inuitus audiuit hosti æmulum esse excitatum. Itaque filium conceptæ inter eos amaritudinis in longum ducit. Quum autem Ludouicum marchio, patris hæres, imperij teneret insignia, communium interuentu amicorum ea re gratiam sibi Karoli comparat, ut eam tradat regi iam electo. Karolus eo præstrictus beneficio, antiquat aboletque iniuriam: coniugem quam tulit, habere permitti: inuestitque Quidam se pro mortuo marchione gerit.
de Brandenburgensi deque Stiria, vtraque Marchia & de Bauaria paterno principatu, posthabito adulterino marchione. De quo plura in Saxonia: sed hæc per præoccupationem dicta, longo tempore sunt subsequuta.

PER ea tempora conuenit Lubicam memorabilis cæteris principum inferioris Saxoniæ, qualis ex omni hominum memoria nullus extitit. Conuenerant enim archiepiscopus Bremensis, Brandenburgensis, Suerinensis, Raceburgensis, Lubicensis, & Hal-

*Pax in sex
annis.*

berstadenſis, epiſcopi: & ex ordine ſecularium, Brandenburgēſis marchio Ludouicus, de Brunſwico, de Luneburgo deq; Sterino, de Wolgaſto, de Saxonia duces: de Hoſſatia, de Zwerino, comites: de Magnopoli, deq; Wadalia, domini: milites militaresq; ſine numero. Colloquiū fuit de generali terrarū pace, deq; innocuo itinercantium tranſitu, vt interdican- tur latrocinia: iurataq; pax eſt in ſex annos. Hunc autē tam celebrē conuentum illuſtrauere nuptiæ domini Nicolai, principis Wandaliæ: cui Albertus Magnopolis dominus, germanā ſororem dedit coniugē. Anno dc inde pximo rediit in eam vrbe Ludouicus marchio memoratus, literas præferens imperiales, quæ illum declararet eſſe deſenſorem Lubicæ: q̄ longe poſita in vltimis imperij finibus, multis vnde cūq; afficeretur incommodis: pro qua re cenſum illi annuū Imperator ab vrbe deputauit. Audierat enim quia ciues ſuperiorib. annis, in eam cauſam Erico Danorum regi pecuniam dederint. Ille tum à ciuib. permagnificē excipitur, & exquiſitis honoribus, per dies quib. apud eos commanebat, habitus eſt: cum multa gratitudine ſe ſemper vrbis futurū ſpondet & protectorem & prouectorem. Venerant eō comites Hoſſatiæ Henricus & Iohannes: cum quib. inter alia egit, vt Waldemarum Daniæ regem, Chriſtophori filium, diu regno exulantem per Gerhardi comitis nuper in Dania cæſi factionem, reducerent in Daniā: idq; polliciti comites perfecerunt. Waldemarus autem Slefviæ dux, pridem rex appellatus, his nunc rebus accedens in Sunderborg, regi deſpondet germanam ſuam, coniugem: vbi etiam nuptiis regali luxu peractis, regem dux deducebat in Wiborgum. Eō totius regni proceres euocati ſacramenta renouant, abolitis omnibus iniuriæ fomiti- bus.

CAP. 20.

*Hamburgi
inter clero &
populum tur-
multus.*

Hoc eſt illud tempus, quo in Hamburgo pernicioſiſſima clero turbatio vige- bat, exorta de prædiis & domibus in vrbe clero quouis titulo obuinentibus. Præte- debat clerus, deberi quoq; ſibi ius ciuilitatis non diſſimile laico populo, quod ſacerdotia publicis rebus ineſſent: ſenatus cum ciuib. repugnabat. Miſcuerunt ſe ciuilib. cauſis (vt ſit) nonnulla iniuriarum capita in clerum, quum populus non contentus iure agere, vim infererebat: præpoſitus in eccleſia publicē conuiuiatus, puluereq; in contumeliam aſperſus, quod ille iniuſdictionem in quodam adulteros ſeuerius intēdiſſet: decanus etiam gladio petitus in eccleſia diceretur, alij ſacerdotes affecti verberibus & plagis. Itaq; interdicitur in vrbe ſacris, cedit capitulum loco: fratres cum laico populo proteruiunt: prædicatores tamen in viam redeunt primi, minores diutius inſaniunt. Archiepiſcopus Bremeniſis, lo- ci ordinarius, Burchardus, cœpit rem totius controuerſiæ ſeriō cum ſuis tractare. Ade- rant conſulares nunciij cum mandato etiam in ſcriptis, præter ſuam conſuetudinem. Fit ad plenum concordia, literis de ſuper editis ſub ſigillo eiſdem archiepiſcopi. Mittuntur Hamburgum, approbantur à ſenatu: & ex ſuperabundanti literæ de rato remittuntur, ſi quid ab oratoribus ſupra mandati formam videtur approbatum. Omnia in tranquillo eſſe iam putantur: ecce recrudescit vulnus, ſubito reſiliunt à prioribus placitis: ciuium ob- tendunt diſſenſum, qui non ſinant in eam formam durare compoſitionem. Deuoluitur cauſa in Romanam curiam, diu ibi litigatur: miſſi ex capitulo, miſſi ex ſenatu duo conſu- lares: duo inuicem germani altrinſecus tuentur aduerſas partes. Clerus iuſtiori cauſa ad victoriam peruenit: decernuntur literæ accipiunturq;. Interim populus ſæuiens in præ- dia eccleſiæ, armatus exiit, incendio, gladio, præda, ſæuit in agros eccleſiæ: & omnibus peruaſatis, reducit abrepta in vrbem. In decimum octauum annum durauit ea contro- uerſia: & in fine poſt multos labores, poſt longa exilia, impenſabilem litium graues, poſt dam- nairogata eccleſiæ, à non magnis perſonis res intercipitur, tractatur, componitur. Cle- rus, & imprimis capitulum, reſiliit à iure ſuo, traduntur literæ: fit ad eam quæ placuit lai- cis formulam, rerum compoſitio. Sic ſe res habet: vbi populus Deo timorem & iuſtitie reſpectum poſthabet, ſola vi nixus, magno detrimento laborat clerus.

CAP. 21.

*Captus Ma-
gnopolis.*

ALBERTVS de Magnopoli, ſunctus legatione regis Sueciæ, leuiti ſui, in Turin- giam, vt nuptias conciliaret, à Guntero comite de Swartzenborg, cum omni ſuo capi- tulo comitatu. Erat (vt coniiicitur) controuerſia de veteribus patrum ſignatibus. Sed quum ad Romanorum regem eo itinere tranſiret, ſuæ putauit rex integritatis, vt in colu- men præſtaret & liberum. Tentauit hoc literis & nunciis: quæ vbi nihil peregerant, ex- pleuit armis, vt laxatus in ſua ſediret. Hic Albertus tres ex coniuge ſuſtulit filios, Henri- cum natu maiorem, qui poſtea coniugem accepit Ingelburgam filiam Waldemari regis Danorum: Albertum, qui in regem Succæ excreuit, cōiugem autem duxit Rixam, ſiliā

Ottonis

Ottonis comitis de Zwerino: & Magnum, qui filiam Bugslai ducis de Wolgasto Elizabetham habuit. Filias verò duas: quarum natu maior Ingelburga nupsit Ludouico marchioni Brandenburgensi: alteram Annam, quam accepit Adolphus comes Wagrieg in Holsatia. Sed filius Albertus, Henrico natus ex filia regis Danorum, quanquam morte aui materni Waldemari Danię rex declararetur, eamq; Karolus rex Romanorū sua sententia fulciret, non potuit tamen in possessionē peruenire: q; Margareta altera regis filia, ingentis spiritus fœmina, plusquam virili animo Daniam sustinuit gubernare: perfectiq; industria singulari, vt tria regna post multorum memoriam seculorum fœmina (quod diu viri non poterant) coniungeret. Sed hæc per anticipationem quandam sint dicta: ceterum decursus rerū alia in tempora incidit: quod in Dania signauimus. Nunc verò contenti commemoratione principalium nuptiarum, reliqua suo ordine exequamur.

Mulier trium regnorum dandi nomen sibi obperat.

CAP. 22.

ALBERTVS autem & Iohannes fratres, cum primum Karolus III. in Romanorum regem esset assumptus, solenni comitatu curiam regis, quam tum Pragæ in Bohemia fouerat, adierunt. Aucti sunt à rege ducali dignitate, vt duces in reliquum Magnopolenses & scriberentur & essent, multis congenitilium suorum ducibus potentiores. Reuerſi in terram suam quæſtionem mouerunt Ottoni de Zwerino comiti, super terris & ditionibus quas Henricus Leo ante ducētos & suprā annos, tulisset Pribislao tritauo suo. Sed longa possessio aliquot seculorum quomodo potuit iure submoueri? Nam tamen superiorem se gerens Albertus pro aucta dignitate, à comitibus feudi dominus voluit recognosci. Qua ex re oppidum cum arce Wittenburgum oppugnans cepit. Creuerat per ea tempora in immensum opinio adulterini marchionis Waldemari, quem excitabat fouebatque occulte Romanorum rex Karolus, vt laborem crearet Ludouico, qui olim illius fratri Iohanni (quod diximus) tulit uxorem. Induxisse ferunt eundem regem qui ad se venerant, in quibus Albertum ducem Magnopolensem: & quos poterat principes, inflammabat ad roborandas partes falsi marchionis. FALCILE credunt omnes quod verū esse cupiunt. Qua ex re Albertus dux, placens Karolo, quum caperet partes adulterini marchionis, Ludouicum & omnes ei fœderatos in se prouocauit. Rex Dania Waldemarus, Ludouico studens marchioni (vt pote sororio suo) in Wandaliā duxit à mari, insulam Pole ad Wislariam deprædatus. Sed adueniens cum expedito agmine Albertus dux, regem fugauit, cōpulsitq; in naues redire, multis antè vel in ipsa trepidatione demersis, vel in congressione gladio cæsis. Iam creuerat existimatio de adulterino marchione, vt etiam vrbes Marchiæ, induc̃tæ principum autoritate, illum susciperent. Archiepiscopus enim Magdeburgensis, Rodolphus dux Saxonix, Albertus dux Magnopolensis, fuere cæteris credulitatis authores: quem enim non caperet tantorum principum autoritas? Etiam sacramenta præstita sunt huic fantasmati, siue magis idolo. Vindicabat vt poterat eam rem Ludouicus, perierunt vtrinque multi: vt non impune cederet quod rex intenterat. Sed Ludouicus iam terris Bauariæ & paterna hæreditate cum dote Stirix contentus, Romulo fratri (qui hoc nomen Romæ natus accepit) Marchionatum tum permisit. Ille viribus contractis, adulterinum illum marchionem terris suis expulit, profugientem in terras comitis de Anhold, in oppidum Dessow. Ibi latens in calamitate moritur, fumo discusso, postquam omnes illum deseruissent. Quo tēpore Iudæi per Germaniam grauissimo odio laborabant, quòd dicerentur venenallē fontes: fidem faciebat grandis illa quæ tum sœuebat in omnes mortalitas. Alij hoc auaritiæ principum (vt fieri solet) inter fabulandum dedere, vt Iudæos propter opes, quas multas cumulaucrāt, infestarentur. Mirum fuit cernere alacritatem miserorum ad mortem. Chœreas ducebāt: & primum paruulos, inde vxores, postremò seipsos præcipitarent ad incendia. Plaufere miseri, seruientes oculis astantium, ne qua in recedere viderentur Christianis martyribus. Martyrem verò non facit pœna, sed causa.

Wittenburg expugnatur.

Danui in famam actus.

Iudæi mira in morte apprehensa alacritati.

CAP. 23.

PER quod tempus quum itinera publica inter vrbes Lubicam, Hamburgum, Lunenburgum, crebris in cursuionibus latrocinantium essent turbatissima, eaq; de re suspecti vehementer haberentur vicini militares, quòd aut conscij essent malorum, aut receptatores improborum: apud comites Holsatix Nicolaum & Henricum crebrius accusantur. Sed illi, vt rem preciosam suam tuerentur honorem, perstabāt, pernegantes omnia de quibus infamarentur. Comites non destitire propugnantibus honorem suum: peruenitq; res in multam controuersiam, vsque in apertum bellum. Quam rem quia in Saxo-

Latrocinia crebra.

nia diximus, hinc transilimus. Sed circa idem tempus, duo ex Wandalia principibus affinitatem inierunt cum Iohanne Largo, comite Holfatię in Wagria, ductis duabus eius sororibus in coniuges. Per quam affinitatem factum est ut laxaretur vinculis Otto, filius regis Danorum Christophori, frater Waldemari: quem pręlio captum Holfati diu tenuerunt. Miserunt autem illum ad propinquum suum Iohannem Wagrię comitem. Ille autem laxatus vinculis, quum in conspectu eius esset virum Danię regnum (unde facillē consequeretur ducatum, qui in eo multi fuerunt olim) maluit accepta veste sacrę religionis, Deo atq; diuę Marię in ordine fratrum Theutonicorum militare: idq; ex sententia perficiens, fratri Waldemaro reliquit soli sceptrum regni: in quo defecit sanguis regius. Nam filius eius Christophorus (quod in Dania diximus) inito pręlio transigitur bombardā, tum recens inuento bellico tormento. Filia verō eius Margareta quum ex rege Norwegię filium aleret, noluit germanę filium ex ducibus Magnopolensibus, ad successionem admittere. Unde factum est ut post eam ad externos sceptrum peruenirent.

Filius regis
fratris regis
audis.

CAP. 24.

Duces Steti-
nenſes oppidi
Grimme occupa-
uerunt.

Crenator
proditor.

Albertus Ma-
gnopolens. la-
trones bello
persequitur.

NICOLAUS dominus de Werlo erat ex veteris Wandalicę nobilitatis. Is inter alia tenebat in sua ditione oppidum Grimme: de quo illi mora est controuersia a ducibus Stetinenſibus, qui clam missis satellitibus oppidum occupauerunt. Ille Albertum ducem Magnopolensem propinquum suum interpellabat, quod non satis fideret viribus suis, quibus impar erat hostibus. Albertus implorantem non putauit deserendum. Contra ita ergo copiis cum apparatu bellico, ad oppugnationem contendit oppidi memorati ab hostibus. capti, ut recuperaret. Violentissime oppugnans, igne iniecto, & omni telorum genere non cessante, tandem expugnauit, recepitq; Inerat valida militum manus, ab ducibus immixta memoratis. Pars capta, pars oppressa incendio: pauci elapsi manus viliſſime euaserunt. Primarium eius oppidi virum, cuius tradimento oppidum peruenit ad hostes, in conspectu omnium dux iussit concremari. Idem Albertus quum iam dudum indoluisset ex commatibus de Wittenburgo & Raceburgo latrocinia publicis itineribus fieri, in societate belli sumpto Henrico de Zwerino comite, dictas terras expedita manu peruagatur: latibula quę receptare, aut forte emittere latrunculos solebant, euerit: & ut futuris temporibus viam obſeraret incurſionibus, in solo Raceburgensiu fortalitium erexit. Per crebras tamen pontificis querimonias, quum nollet ecclesiasticis rebus præiudicare, munitionem a se erectam postea euerit. Quumq; dux inferioris Saxonię Ericus iniquo animo ferret memorati Alberti vim in suo, hostiliter in eum inuehitur. Sed Albertus idē quum esset iustitię tenax propugnator (ut erat) etiam videri voluit publicę securitatis. Interpellato Ottone de Luneburgo duce, quem in societatem belli deuocauit, terrę memorati ducis maioribus etiam viribus adoritur, ut eiiciat latrunculos, publicos omnium hostes. Penetrare arma eorum in Darſing, peruaſere oppidum Raceburgum, totum quod erat obuuium grassantibus cecidit in prædam: immune tantum permanſit eius loci cœnobium. Tacitus prætereo militarium nomina, quę sunt in annalibus de improbitate notata, ne maiorum noxa inurat maculam honestati posterorum, quibus annalium priorum scriptores male consuluerunt.

CAP. 25.

Stetinenſium
Pomeranorum
guatelligia.

PER occasionem ducis Stetinenſis hinc memorati, continuanda est nobis series ducum & nobilium eius regionis intermissa. Ad annum Christi milleſimum trecentēſimum, Bugſlaus quartus tum rebus præerat: qui mortuo fratre Bernaim sine prole, reliquit filium Werzlaum, moriens ad annum nonum post mille trecentos. Nullas res gestas, quę plurimę & quidem clarę fuere, commemoramus: quod postulantibus & requirētibus nobis, nullę sunt allatę ab eius regionis hominibus antiquitates. Si nobis inuident, ipsi scilicet exequantur maiorum suorum clara facinora annalibus, tradita: si tamen ante operis editionem ad nos peruenerint, propitio Deo locum suum assequuntur. Bugſlaus quem diximus, præter Bernaim sine prole morientem, fratrem habuit Otonē, qui peruenit ad annum quintum & quadrageſimum post trecentos: & tum moriēs, reliquit filiū Bernaim: is reliquit Otonem & Casimirum. Otto 11. sine prole tranſiit, septuagesimo septimo post trecentos. Casimirus reliquit filiū Zwanteborū, in quo defecit illa linea. Werſlaus, quartus in linea recta principū Stetinenſiu, reliquit filios, Bernaim, fundatorē ecclesię sancti Oſtonis in Stetino, qui vixit ad annum 1171. post trecentos: huic erat frater Bugſlaus quintus, qui ex vxore, regis Polonię filia, reliquit Bugſlaum & Werſlaum, in quibus successio nulla fuit. Cæterum idē Bugſlaus filiam Catharinā dedit coniugē

Karolo

Karolo Bohemiæ regi, Imperatori Romanorum, eius nominis 1111. qui genuit ex ea filium Sigismundum. Ex alia eius filia natus est Ericus dux Pomeraniæ, postea rex Daniæ: erant enim Sigismundus & Ericus consobrini. Bernaim, quem diximus eius nominis 1111. reliquit filios Zwanteborum, Bugslaum & Casimirum, quorum nouissimi duo sine prole decesserunt. Cæterum Werflaus v. alius frater 1111. Bernaim, reliquit filios Werflaum & Bernaim. Bernaim reliquit filium sui nominis, in quo stirps defecit. Zwanteborus 1111. peruenit viuendo ad annum MCCCC. reliquit filios Casimirum, Albertum, Ottonem. Albertus & Otto sine prole obierunt. Casimirus peruenit ad annum XXXIII. post MCCCC. & reliquit filium Ioachim, qui peruenit ad annum LI. & reliquit filium Ottonem 1111. in quo linea illa defecit: transiitq; ducatus Stetinenfis ad duces tum Pomeraniæ Ericum & Werflaum. Quorū linea hæc est: Bernaim 1111. fundator ecclesiæ sancti Ottonis, præter Bugslaum (de quo supra) fratrem habuit Werflaum v. qui reliquit filios Bernaim & Werflaum (quod ante diximus) reliquit filium sui nominis, in quo linea stetit. Werflaus v. 11. reliquit filios, Werflaum v. 11. & Bernaim, in quo iterum defecit successio. Werflaus autem VIII. genuit Ericum & Werflaum, ad quos peruenit ducatus Stetinenfis. Sed erat illis magna & diuturna lucta & cōcertatio cum marchionibus Brandenburgensibus, Friderico primum, deinde Alberto fratre: res autem post diuturnum bellum, pactionibus est dirempta, nostra memoria: quod suo tempore commemorabitur. Werflaus iste genuit Hartmarum & Zwanteborum in pueritia deficientes. Ericus reliquit Bugslaum, huius temporis ducem magnificum: nam cæteri filij Werflaus, Bernaim, Casimirus, in adolcentia defecerunt. Filii autem contigit in illustres domus collocari: nā fratribus Magno & Balthassar Bugslaus geminas dedit sorores coniuges: tertiam accepit Henricus dux Brunswickensis. Bugslaus ex filia regis Poloniæ coniuge, Casimirum, Georgiū, Barnaim, Ottonem, Bugslaum, sustulit: filias Annam, Elizabeth, Sophiam.

REGES tum Bohemiæ & Vngariæ, zelo diuinæ religionis attracti, contumeliā Creatoris in vicinis Letuanis non dissimulantes, iunctis armis terram inuadunt, Christianis sacris (quando aliter fieri non poterat) gentem per arma aggregaturi. Multam latet vastitatem ediderunt: nemo visus est ex aduerso aciem opponere: sed omnis nobilitas iam in angustiam coarctata, cessit in munitionem fortissimam, cui naturalis plurimum fidebant. Ad eam oppugnandam reges cōtenderunt: obsidetur, oppugnatur valdidissimè. Quum magister ordinis Theutonicorū per Prussiam vel familiaritate nobiliti obsequiorum, vel inuidia longinquorum regum (quibus eius terræ dominium inuideret, nec facillè permitteret) cogitauit quomodo solueret obsidionē. Scribit regibus memoratis in castra, magnis terræ Prussie gentis oppugnatae agminibus inuadi: esse periculum, nisi occurratur in tempore, omnē Prussiam sub illorū iuga venire: esse effe imparem tantis hostiū copiis. Reges ubi audierunt, succurrendū esse rati terris Christianis, ne rursus in gentilitatē recidant, soluant obsidionem, ducunt in Prussiam: eò venientes nihil audiunt hostile, serò intelligētes quid ageretur. Interim obsessa nobilitas Letuanorum elabitur.

40 Reges qui pirdē cassibus inuaserūt eam, frustrati, reducunt exercitus, magnis laboribus & impensis in ventum factis. Fratres ipsi, ubi regum in se iustam indignationem, & sui magistrī (Ludero nomen erat) occultam machinationem intellexerunt, in ipsum quod fecerat vindicant: detrudunt magistratu, carceri includunt: quam fere in omnes suos poenam, quoties scilicet, detorqueant: sic enim beant suos indignati præceptores. Prodigium tum visum ferunt supra oppidum Prinlauiæ. Nocte intempesta sancti Thomæ apostoli visa est crux sublimi cælo, ad caput oppidi memorati, longitudine pedum quadraginta, colore cælesti ad lasurium. Visum est portendere marchioni illum maximum, qui per eam tum prouinciā excitabatur, tumultum. Quo etiam tempore inferioris Saxonie duces, Ericus iunior & Albertus patruus eius, non vnum sentiebāt super

50 latrociniis publicarum viarum. Nam Albertus ea pro viribus infectatus, ope finitimarū vrbium (quæ illius signis accesserant) expertus est sibi nepotem in ea causa aduersantem. Albertus quoque dux Magnopolensis, singulari tum affectu respexit in finitimas vrbes: Lubicam in primis fovebat: sæpe in ea diuersatus, conuentus ibi principum agebat, tam gratus ciuibus, quam illis inclinatus. Nec erat qui rem in vllam sinistram pertraheret suspiciōe. Nūc sumptuosum visum est principibus negociū, in præclaris vrbibus

CAP. 27.

*Estones in Li-
uonia rebellio-
nem faciunt.*

conuentus agere: ideoque parentibus in oppidis crebrius solent conuenire.

ESTONES (gens est in Liuonia ad mare habitans, iuxta Reualiam, iam dudum ad Christi fidē coacta) hoc tempore cœperunt rebellare: vrgebat miseros grauissima qua premebantur seruitus. Vt se in libertatem vendicarent, agmine facto proximos primum, deinde longinquos, quotquot repererant Theutonici nominis, interemerunt oppresseruntque, euerfis & incensis oppidis. Iam enim in eam multi se, mercandi gratia, terram collocare mansuri Theutonici: alij non pauci per tempora moram facientes in ea, quæstui instabant, ex commodo redituri in patriam. Sed tum omnes extra oppida munita & arces inuentos oppressere: munitionem sibi firmabant ad mare. Sed quum bruma iam horridior appeteret, vt paludes & inuia pridem loca transiri poterant, fratres Theutonici ordinis, qui illam quoque (vt diximus) terram tum tenuere, superuenere rebellibus: & rusticā illam manum faciliè armis perfergere, multis (dum repugnarent) captis, aliis uicis. Primipilarios autem, & qui capita & auctores extitissent rebellionis, exquisitis perdidere tormentis, & ad pristinam seruitutem cæteros retraxere. Canes nostri tolerabilius pascuntur illis hominibus: tā misera seruitute premuntur. Ferunt qui dominantur, nisi in manu forti non posse populum illum in fide contineri. Similis erat conditio nostris quoque locis Wandalorum: qui nisi tributis supra vires fuissent onusti, ad rebellionem toties non peruenissent. Interim vero Waldemar Danicæ rex cum Erico Saxonie duce iuniore tum Lubicam venerat: ibi se triduo rex ad navigationem instruebat, transiturus in Prussiam expedita suorum manu: habebat enim (quod diximus) Ottonem fratrem iam in ordine Theutonicorum. Constituit autem cum memorati ordinis fratribus inuadere Letuaniam, Christo militaturus, & diuæ Virginis. Sed quoniam vel treugæ erant, vel aliis iustis causis expeditio tum nulla parabatur: dimissa ibi militari manu, Erico duce & decenti familia ingressus est longinquam in terrā sanctam peregrinationem: perueniensque ad Dominicum sepulchrum, ibi de manu Erici ducis, factus est miles Christi, qui antè fuit rex seculi: auratum enim cingulū rex deferabat. Nec intelligo quid sibi velit in principe, præsertim rege, minoris dignitatis accessio, si non est respectus Christianæ pietatis.

CAP. 28.

*Secula flagellatio-
num, quales
fuit Roma ci-
uitatem uisitan-
tur.*

SECTA flagellantium tum vehementer increuit per prouincias, incertum quo auctore primum instituta, nisi illo, quem cæteris non vigilantibus, tradit euangelium supereminasse zizania: vnde & Acephali (hoc est sine capite) sunt appellati. Homines rudes, qui per Germaniæ agros flagellis se attriuerant: cruces in veste præferebant: ad vres gregatim ibant processione disciplinæ, caput operimentis ad oculos demissis, luminibus in terram fixis, tristes & mœsti semper cernebantur. Flagella tribus restibus erant trinodia, nodi ferrum in crucis formā eminens habebant: liuentes ex crebris ictibus ac vulneribus scapulas & dorsa prætulere. Ecclesiam ingressi, positi vestibus, subligacula linea ab umbilico demissa sumebant. Ita egressi per cœmeteria nudi sternebantur, alij proni in faciem, alij in latus, nonnulli in dorsum: quidam extentis in altū palmis, poenitentiae formam ad singula peccatorum genera in gestu significabant. Progressus ex omni numero vnus, singulos tangebatur, dicens, Der tibi Deus remissionem tuorum peccatorum. Surge. Inde in ordines digesti, præcipientibus duobus, versum choros itabat. Vbi Dominicæ passionis in cantu quædam incidisset mentio, mox vnā prorunt in terram, non (vt solemus) primum geniculantes, sed vno impetu, velut præcipitata ligna vel saxa, ruebant. Quem quisque stans locum fortè habuit, scrupum, lutosum, in eum nihil cedens se proiecit: tum signo dato surgebant. Ferrea corda mollebant conspectu hominum gestus. Neminem rogabant aliquid, oblata sponte cum gratitudine sumebant. His tamen religionis signis vitia tegebant, & alebant occultè. Aliquando à duobus fratribus ordinis prædicatorū interpellati, quid nemine mittente docere & prædicare præsumerent, indignati in eos inuehuntur: & quum alius sibi fuga vix consuleret, velocissimis fretus pedibus, alium lapidibus obruerunt, iuxta Mosam.

CAP. 29.

*Letani bello
laciuntur,
ut Christiani
fiant.*

SVBLIMIS tum magister ordinis fratrum Theutonicorum per Prussiam vocatis ad arma fratribus, etiam de Liuonia, validissima manu introiuit Letuaniam, ipso die purificatæ virginis, vsurus beneficio brumæ transeundis aliis inuiis paludibus. Ieiunauerat omnis exercitus in solo pane & aqua, vt pro sui nominis gloria Deus, interuentu diuæ genitricis, de perfido populo victoriam concedere dignaretur. Tracken vocant munitissimum

nitissimum oppidum, cum imposita arce. Ibi hostes fidei adunati ausi sunt obuiam prodire venientibus, congressi fortiter pugnant: sed tamen cessit victoria fratribus, octo millibus hostium prostratis. Per proximam estatem, ne protinus respirarent, renouauere expeditionem: & facta per terram ingenti præda, ad duo millia mortalium, secum in Prussiam pertraxere, vt baptizarentur, & ritus perdiscerent Christianissimi: quo facilius ad suos reuersi, ostenderent quid pietatis, & quantum suauitatis, nihil oneris, haberet formidat ab illis religio, de multis austeritatibus in ea gente diffamata. Annus erat quintusagesimus primus post mille trecentos, quum grandis vbique per Germaniam læuaret epidemia. Lubicæ tum præfagium mirabile ferunt moriturosum exitit in cōuentu prædicatorum, quod nouitate sua narrationem à nobis impetrauit. Audiuit frater ex conuersis, qui curam haberet præ cæteris coquinæ, nocte vna subter se, quum in strato esset in hospitali domo, strepitum, & interea vocem loquentis ad fenestram coquinæ, Coce para cibum abituris fratribus. Et ille deintus, Quot sunt transituri? Tum ille, Tringinta sex de conuentu, & duo aduenæ cum illis profecturi. Miratus ille frater de interpestæ noctis cibo, & quid illi, talium rerum curam habenti, nihil tale esset à priore insinuatum: cepit cum horrore cogitare, esse fantasticam rem quæ videretur. Tum curiositate ductus, deque lecto surgens intuetur per foramen quod visum admittebat in domum hospitalem: videt assidere menzæ in albis numerum fratrum quem audierat, velatis frontibus, vt fieri solet iam tumulandis. Horrens de visionis forma, rediit in stratum: nec erat cui rem detegeret. Sed quum euentus omnia probasset, funeratis triginta sex de conuentu fratribus, & duobus qui de Hamburgo venerant: iam palam edixit quid antè vidisset.

Non cessabant per ea tempora publicarum latrocinia viarum inter Lubicæ, Hamburgum & Luneburgum. Ericus dux Saxoniz, quum à multis infimularetur de fauore & occulta intelligentia rerum, ipso facto ostendit se osorem. Nam militiz suæ præfatum Hartwicum Ritzerow, quem honoris gratia nomino, cum equestri Lubicensium familia (cui præfuit Henricus Luto) misit in terram Wittenburgensem: ibiq; subuerti mandauit munitiones receptatrices latrunculorū, præsertim eam quæ dicebatur Nyenkerke. Fecere mandata veri fideles, & quos receperunt ex noxiis, contrucidabant: quia capi non patiebantur. Multos ibi repperunt vinctos miserabiliter mercatores: quos itineribus extractos, improbi vt emungerent ære, ibi tenuerunt. Præsidia erant aliis quoque locis, eadem infamia conspersa, Tessin, Kennin, Keissin: eodem omnia sunt tenore deciccta, quod tum fauebant principes latronum insectatoribus. Quo tempore ferunt re ostentui ac prodigio similem in Hachmolen oppido ad Weseram contigisse: quæ ideo in cūmemorationem adducitur, quod similis ætate nostra contigerit. Quidam in arca quum foueam teneret rebus seruandis, frugibus, aut aliis idoneam: eam iam corrupsisse obsoletam innouare constituens, immisit fossiorem qui pugaret. Ille, nescio quid passus, subito intercipitur mortuus. Descendit alius, vt videret quid prior pateretur: & ille quoque statim expirauit. Mirati qui supra stabant, quum clamoribus nemo responderet, & hunc mortuum intellexere. Tertius fune immisus, iubebat ad primum signum se retrahi: vix mediam peruenit in specum, & eam spiritu cepit intercipi, clamans vt extraheretur. Eductus vix spiritu retinuit, multos postea dies clanguens. Basiliscum inesse putabant, qui visu interficeret immisos. Quumq; idem proximis hunc annis Buxtehuda oppido Bremensis ditionis accidisset, phylci causam dixerunt auctorem in imo corruptissimum, qui concretis humoribus pessimis magis atq; magis putrescens, adeo cæperit esse venenatus, vt statum draconis aut visum basilisci superaret. Et, quando ostentorū incidit memoria, illud quoq; referamus, quod per eam ætatem in oppido Wittenburgo ferunt contigisse. Incendiu ædiū furtim procuratū, imponebatur in eo oppido innocenti. Ille quam sanctè iurās, eius se culpæ non esse affinem, purgationem asserbat vulgare de ignito ferro: quā iuribus interdictam aut ignorauere, aut contempere qui iudicio præerant laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat itinere non paruo: tum manibus excutens, nihil læsionis præferebat. Euanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus pene totus intercesserat, quum alius iam silicibus viam straturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & inuento ferro adhuc ignescentem dexterā adurit. Mirati qui assistere, rem præferunt loci præfecto. Illi mox incidit suspicio, illū esse hominem criminis

135 i.

Spectrū inuolatū noctis oblatum.

CAP. 30. Saxo latrones fouet saltu creditur.

Lethali iussu status calidus laus.

Scolus diuina indicio proditum.

reum quod innoxio imponebatur: mox iubet ad quæstionē abripi. Cōfiteretur crīmen: & ultimo supplicio, fractis rota cruribus interimitur. Ita diuino iudicio est, p̄ditus noxius.

CAP. 31.
Brandenburgensis cū Magnopolensi bel-
lum gerit.

Q V V M magno inuicem bello cōflictiati essent Albertus dux Magnopolensis, & Romulus marchio Brandenburgensis, quum se pro marchione rex Danorum Waldemarum interposuisset, magnis est præliis sæpe cōflictatū. Nam rege Danorum magno suorum agmine in marchiam ducenti, Albertus dux se opposuit. Sed quum audiret alia de parte non minori exercitu aduentare marchionem, ne inter hostiles exercitus clausus interciperetur, dimisso rege, obuiam pergit Romulo: cum quo manum conferens, victor cepit supra quadringentos ex agmine marchionis. Audiuit interea regem obsidione oppidi Berlin demorari: in quem ducens Albertus, cum eo quoque parat cōflic- 10 gere. Sed interueniunt, qui rem placidis tractatibus intercipiunt, vtrunq; principem eō inclinantes, vt arbitratur Magni Succie regis (cuius germanam tenebat Albertus coniugem) omnis controuersia fopiretur. Cuius deinde interuentu res ita finiit: marchio remittat ius omne in terra Stargardix: filiam accipiat Alberti ducis in dotatam: dos sit redemptio quadringentorum ab Alberto captorum, cum oppido Lentze: (Leontium dixerere Latini) cæterum donatio propter nuptias (vitalitia vocant) oppida Werben, Zehusen, Parlborge, Arnshorg. Inde, quia res de adulterino marchione necdum sopita erat, rex Waldemarum, Romulus marchio, Ericus dux Saxonix Ro. regem Karolum cōueniunt, expostulantes cur tantum excitauerit bellum per occasionem bufonis, hominis vtrique impurissimi. Ille se principum sacramentis adductum asserit, Ottonis Archi- 20 episcopi Magdeburgensis, Rodulphi ducis Saxonix superioris, Alberti comitis de Anhold. Tum illi, Potest quidem res fucata aliquandiu prætēdi: sed veritas inuicta permanet. Et quoniam compertum habemus de luce veritatis, hominem esse nebulonem, decernat Romanorum rex, irritam esse sententiam quam pro illo contra Romulum tulit, iubeatque omni omnium odio esse persequendum. Nihil moratus rex Karolus, facit quod postulat. Sed iam se nebulo condidit in tenebras suas, in oppidum (vt diximus) Desslow. Multæ eius generis fuere fictions, & erunt nō pauciores. Sic illud tentabatur Augusto Cæsari: sic est tentatū de multis. Sed facilē vmbra discedit, vbilux clarescit veritatis. Iam in suā quisq; ditionem ex principibus, quos ille error agitauit, concesserant.

Suppositiuum marchio Waldemarum compta fraude expellitur.

CAP. 32.

I N regno Polonix Bulco dux Zuidinicensis, quum neque regi suo, neque Karolo Ro. ac Bohemix regi satis pareret, Karolus cum statuit ad iuga reducere. Audet ille occurrere in armis, & conferre manum: sed prælio rex superior factus, eō perpulit ducent, vt illi cederet ditioni. Permittitur tamen quoad ipse viuat, rebus præesse, sed morte eius ad regem reuertatur: inque eam rem obides traditi litem direxerunt. Interea lancea Christi, dexterum brachium sanctæ crucis, cum vno clauo, mensale Christi, quo fertur vñus in nouissima cæna, gladius Karoli magni, qui Gaudiosa diceretur, & ossa eiusdem Karoli, cum multis reliquiis, de Nurenberga vrbe per Karolum regem in Bohemiam sunt translata, ac in regiam arcem, quæ Karlsteen dicitur, recondita. Sic paulatim explu- 40 matur aquila. Mirum dictū: Rex Karolus ad subigendos barones & nobiles regni Bohemix, vsus est opera & consilio vnus fratris religiosi de ordine Cisterciensium: nomen illi Theoderico Kagelwid, cœnobio Leuin erat innutritus. Cuius quum esset industria regi comperta, magnus cœpit haberi apud illum, vsque adeo vt curiam eius multis annis rexerit: ita ingenio, prudentia & rerum dexteritate pollebat. Perpendit de minimo rex hominis industriā. Arci præfecit quæ tenui erat prouentu: & transiens è vicino rex, experiri constituit quid faceret ille arcis suæ præfectus, & si ex tempore consulere posset necessitati. Nihil antè præmonito superuenit cum regio comitatu: iubet apparare mensam. Ille subito accepit consilium. Mittit qui ad proximam villam cogant omnes 50 suos, quarum aures caudalque præcitas iubeat introferri. Paruum erat detrimentum villanis, quibus suus numerus in pecudibus constabat. Acceptas aures cū caudulis, mox iubet coquum vario genere impiperare, & quanto potuit celeris ac promptius regi ad mensam importari. Delectatus rex hominis ingenio cum vrbānitate (nam ex ridicula repauit tum regē cum familia) eum deinde maioribus rebus præfecit. Vbiā aliquot annis rem omnem ex dignitate gesserat, suum peculium nō mediocriter adauxit. Non potuit inuidiam euadere virtus. Inuenti sunt qui calumniarētur apud regem, carperentque quoddā frater vnus, tantis auctus opibus, regiam administrationem non satis ex fide 60 ageret.

Reliquiæ ex Germania ex Bohemiā translata.

Monachus è claustro in an- lam industria merito tradidit.

ageret. Crebrescunt accusationes, aggerit quisque suum, crimina cumulantur in unum caput. Rex sciens hominem facile se ingenio suo expediturum de obiectis difficultatibus, iubet adesse, cunctis eius calumniatoribus in conspectu regis altatibus. Præfinit illi diem rex, quo de sua administratione calculum ponat. Ille sub hoc, Quod serenissime rex precipis in diem fieri, possum etiam hoc momento expedire. Expectabat rex quid faceret: iussitque quado vellet, poneret rationem. Nihil motatus Theodeticus ait, En brevis est calculus. Ad te veni rex simplici religionis habitu, & pauculis in loculo denariis: quæ si mihi permiseris, omnia reliqua quæ teneo, tua sunt: tibi rex habeto. Exhilaratus Karolus, hominisque faceta, simul & facilitate delectatus, ait circumstantibus, Quis ex vobis est, qui talem mihi suarum administrationum faciet rationem? Illi verecundati, deiecit in terram vultibus siluerunt. Ea de re charior cepit esse regi: primum ad episcopatum Mindensem, deinde etiam Magdeburgensem prouectus. Sed ille utroque relicto, redibat ad regem.

Calculus brevis.

Eo tempore ciues Lubicensis, quum nullus esset finis latrociniorum in viis publicis, ducem Magnopolensem Albertum interpellarunt, ut eius permissu & auxilio latrones persequi & sinneret, & curaret. Ille non modò placide sed etiam cupide est assensus: expeditoque agmine iunxit arma ciuibus: & euerfa sunt latronum illa latibula, Dufow, Laffow, Radewin, Domnitze, Meyenborg, Muggenborg. Quotquot verò in his deprehenderant criminum reos, mox ultimo affectos supplicio, appendereunt in vicinis arbores. Quo etiam tempore, moriente Otrone comite de Zwerino (cui cognomen Rosæ indiderant) peruenissetque comitatus ad fratrem eius Iohannem de Tekeneborg comitem: æstuabat miro desiderio dux comitatus illum sibi adiungere, quod natus esset filio eius Alberto, qui postea rex factus est Sueciæ, filius ex filia eiusdem Otroni de Zwerino comitis, qui hæreditario posteritatis iure ad illum spectare comitatus putabatur. Itaque armis intentauit occupare. Firmavit obsidionem: erexit præsidium aduersus oppidum & arcem, ut impediret ingressum & egressum. Sed lacus adiacens magnam dedit ciuibus facultatem exeundi importandi, ut non solum pro arbitrio, quæ vellent, inuherent & eueherent: verum etiam ausi sunt ludificare obsidentes. Nunc muliebris veste, nunc piscatorum habitu fallebant hostes. Visi sunt ad piscesprehendendos exisse: hostes captos traxere in urbem. Ita obsidionis labor fuit sine fructu. Tentata est tractatibus res omnis componi: & conuenit, ut Iohannes comes accepta ingenti, quæ tum expromitebatur, pecunia, cederet iuri suo. Fidei iussores interuenere, qui nisi constituto tempore æs expromeretur, ipsi captiuorum loco, vel obsidum, vocati, venirent in domum comitis adiecti. Prouenit iusta duci in comitem querela, cuius prætextu expromissum æs ad plenum non solueretur. Ius quoque in hodiernum prætereunt feruntur comites memorati.

CAP. 33.

Eueruntur latronum latibula.

Zwerinū frastra obsiderunt.

LUBICENSIS interim ciues latrunculis publicarum viarum infesti, hoc omni agunt conatu, ut eorum receptacula demoliantur, principum fauore, aut (quod minus erat) conuenientia. Perniciosum illud latibulum Gorlose oppugnant, circumfidentes diu: stat sententia non cedere loco, nisi sit euersum. Qui intus fuere, satis fidebant ueri ab armis, si à fame securi essent. Quorum vnus quum rebus diffideret, extrema tentauit. Diffiliens enim muro, videntibus qui obsideret, inuitis omnibus elabitur: nouit ille semitas sequentibus incompetas. Hoc autem euerso fortalicio, in Stauenaw, æquè noxium furum receptaculum duxere. Inde egressi duo fidentiores aduersus quatuordecim, qui primis castris adequitauere metandis, conflixerunt: & quoniam ultimus timor (qui dare solet vires) perurgebat, fortissimè dimicantes, manus eorum euasere: ceteros in utroque reptos noxios, suspendio necauerunt. Contenderat tum rex Karolus in Italiâ, vtroque Romæ ex more coronari acciperet: ante hoc verò tempus iam dudum summum pontificem in Auinionem consalutauit. Sed Romanorum futurum Imperatorem Roma videre debuit. Igitur ex Herbipoli quam tum obsederat, moturus per Bauariam, mitit ad Ludouicum pridem marchionem, iam (ut putabat) reconciliatum, ut incolume illi per terram suam iter præberet. Non satis quidem ex dignitate regia videbatur, in proprio regno à quouis poscere securitatem: nam is tum erat regni status, ut non indignum putaretur sibi consulere ad securitatem. Ludouicus dux per contumeliâ excepit venientes, impropere, nihil eorum quæ sibi rex pollicitus sit implese: non se agnoscere regem, qui ipsum non haberet ducem: mirari quod facie illi prætenderet amicâ, cui hostilia omnia demonstrasset in facto. Rediere ad regem vacui oratores. Tum ex consilio principum remadat duci, aut

CAP. 34.

Latronum latibula eueruntur.

Rom. per iter à Banaro legatum missus petio.

incolume iter per terram præstet ituro, aut ad pugnam se paret. Id verò quid opus fuit in mandatis præferre: ferro iter fuit aperiendum. Sed nouit ille Ludouici potentiam. Regressi ergo ad ducem regij, mandata exponunt. Ille cachiano excipit, non se credere dicens, regem ea esse temeritate, quòd Bauarum impugnet: vanum esse metum què tenet incutere, quo modo erant vana promissa quibus eum hæcenus lætauerit.

CAP. 35.

*Bauarus Rex,
regi formido-
losum,*

T A L I B V S responsis dimittit nuncios: & nihilominus omni qua poterat armorum copia se præparat, vt regi, si infestus veniat, occurrat. Duxit rex in ducem octo armatorum millibus stipatus. Sed vbi competit ducem supra millia viginti in armis habere, atterere vires mutuis præliis consilium non fuit. Erant inter principes qui rem tractatibus componendam sibi desumpserunt. Suadent Ludouico, deferat regi: honorè illius esse generalem omnium principum prouectionem: non conuenire rebus regni, vt principes regi rebellent. Siquid illi à rege poscendum videatur, iure non armis agat: se annisuros, vt ab rege æqua omnia impetret. Regi quoque persuadent, vt ducem suo dignetur honore, promissa implens, ad iusta omnia sit exorabilis. Spondet rex, omnia se ex consilio principum gesturum. Igitur flexus Ludouicus, regem non solum ire finit, sed etiam copias auget vsque in urbem deducturis regem. Ita rex per Italiam, quam satis comperitam habebat, ducit exercitum: nam sub patre Iohanne, Bohemiarum rege (quem Itali Henrici Imperatoris aui sui fideles, sub rege Ludouico inuocauerant) hic Karolus diu copias ducebat. misit autem Pontifex Auenione cardinales Romam, qui Karolum corona donarent Imperij cum conthorali. Quod quum solenni apparatu esset impletum, sciens Karolus quid ex se Romani essent petitori, vt quædam veteris obseruantie instituta reboraret, in praiudicium Romani Imperij & ecclesiarum: quæque postulanda dare nec posset nec vellet, firmassetq; animum aduersus preces, etsi quid forte violentius intentare voluissent: simulauit aliquantam se inter eos moram facturum. Venandi specie vrbe egressus, iubet paulatim copias consecrari: ita Romanorum manibus elabitur. Erat rum quinquagesimus sextus post mille trecentos annus. Quo tempore diuinum officium, decem & octo annis in vrbe Hamburgo intermissum, redditur, ex causis supra suo loco memoratis.

*Rex Romæ
pulo per simu-
lationem dece-
pit egreditur.*

I 356.

CAP. 36.

*Conuentus
principum in
Lubica.*

I N Lubica tum omnes vicini principes celebrem cœtum habuere ad mutua interloquia, super generali terrarum omnium statu, tranquillitate & pace. Aderat rex Daniæ Waldemar, eius conuentionis institutor, Romulus marchio Brandenburgensis, Ericus dux inferioris Saxonie, Casimarus dux Stetinensis, Werflaus dux Wolgastensis, Ericus dux Slesuicensis, Nicolaus & Henricus comites Holsatiae, Adolphus comes Wargrizæ & Holsatiae. Salubriter ibi omnia constituta, grauissimis pœnis sunt sancita in eos præsertim qui fouerent, receptare latrocinantes. Ibi de more ludi militares, hastis incurrunt inuicem quotidie, choreæ dominarum, & apparatus vbique splendidi. Quo tempore mercatores in Flandria diuersantes, ex vrbibus orientalibus (vt illi vocant) cum Bruggensibus grauem habuere similitatem: quæ vsque adeo inualuit, vt populariter locum deferentes, in Dordracum Hollandiæ oppidum se contulissent, ibi publicum emporium constituentes. Tribus annis eo loco commorantur. Flandrenses autem, præcipue Bruggenses, quum satis intelligerent quid Flandria, & quid potissimum vrbs eorum haberet incrementi ex mercatoribus, & quid ea demigratione haberent detrimētī, Lubicam se contulerunt: quò etiam cæterarum vrbium euocatis oratoribus, transfigitur super omni controuersia, & in antiquum statum redit emporium. Nunc Stapulā vocant, mutuo de Germanica lingua (vt in aliis quoque sæpe fit nationibus) vocabulo. Aggestionem & comportationem sic vocant mercium omnium, quæ id genus sunt, vt seruando seruari possint. Miserunt autem vrbes orientales duos ex cõsularibus viris, omnium nominibus, oratores, qui reponerent mercatores in pristinam fruendarum libertatum possessionem, alterum de Lubica, alterum verò de Turiaco, Prussiarum quandam celebri oppido, nunc (vt aiunt) per incrementum Gdani ruente. Hoc est illud tempus quo Karolus iam Imperator, reuersus de Italia, constitutiones fecit de omni gradu & ordine principum, deque electione regis: renouauit & reformauit vetera principum placita. Qua de re diximus quantum videbatur, satis in Saxonia. Extat Bulla aurea, quæ cuncta plenius eloquitur.

*Karolus edi-
dit aurea bul-
lam.*

CAP. 37.

A S S I D V V M erat illo tempore bellum magistro & fratribus ordinis Theutonico-
rum in

- rum in Prussia, pro fux professionis debito, in perfidam Christogenem Letuanorum. Sæpe congressi miscuere prælia: & manus conferentes illum habuere exirū, vt rex ipse *Rex Letuanorum captus, deinde eius filius.* generis Kinstock captus, perueniret in manus magistri memorati: duciturq; in Burgum Mariæ, Marienburg vocant. Mansit ex die Palmarum in profundam hyemem: sed tum corruptis ære custodiis elabatur. Magister autem magna collecta manu fugitiuum insequitur, priusquā resumptis viribus grauior incumberet: omnibusq; perualtatis, peruenit ad obsidionem arcis munitissimæ Kanwenpelle, sciens ibi regis inesse filium cum multa nobilium manu. Et quum nemo oppugnantes impediret, arcem expugnauere: captumq; regis filiū mandat ac custodiendum permittit duobus ex proceribus & omni
- 10 populo militibus: victorem exercitum cū captiuis reducere in Prussiam. Hoc etiā tempore Lubicæ per incuriam famulorum succensum prætorium conflagrauit: nam de camino vehementius & incautius incenso, scintillæ cadebant frequentes in loca carbonū repository: & ignitis omnibus, priusquā cereretur, inextinguibile promicuit incendiū. Alij de pulueribus de salis petra exortum ferunt ignem: sed ad illos quomodo peruenit? Nisi consultò immisus ignis, non facile capitur: ea est custodiendorum impenſa diligentia. Albertus per ea tempora dux Magnopolensis, vt sæpe aliàs, controuersiam tum quoque fouebat aduersus Ericum Saxoniz ducem: sed interueniente rege Danorum Waldemaro res pacatur. Quumq; conditionibus ab rege prolatis male pareretur, renouatur bellū: quod in Saxonia scripsimus. Maritimæ tum vrbes, quarū præcipua &
- 20 quædā velut regina Lubica, apertū tum bellum indixere Danorum regi Waldemaro, quòd non sineret innoxios in regno mercatores sine nouis impositionibus agere. Nam prisci reges, quū hoc maximè contenderent, vt aquilonis regna mercatoribus frequentarentur (vnde & regibus vestigalia, & regnis incrementa proueniunt) inuitauere alienigenas in ea mercatores, datis immunitatibus & priuilegiis: quæ rex tum Waldemarus non iniolata sineret. Qua de re ciuitates illæ pro suis mercatoribus hostilia regi nunciuauerunt, & nauibus expeditis duxere in regnum. Nec segnior rex nauibus impositum exercitum obuiam iussit proficisci, cui filium suum præfecit Christophorum. Congrediuntur nauali pugna fortiter cæcantes: durassetq; in longius tempus pugna, nisi regis filius Christophorus ictus bombardæ grauiter vulneraretur. Quo accepto incommodo regia
- 30 classis se pugnam subduxit, victoriamque nõ incruentam, sine magno quoque fructu, reliquit hostibus. Christophorus accepto ex vulnere breui diem suum obiit. Classis autē vrbiū, non contenta hostes in fugam egisse, ad prædam in terras applicuit: & expolitis copiis in longinqua excurrere. Regij opportunitate accepta, quum cernerent classē ciuitatum egressis militibus non satis custoditam, inuadunt: & sex ex omni numero maiores naues impositis suis abduxere. Redeunt autem qui prædatum abibāt, ægrè reliquis in nauibus omiſsa præda reuertuntur. Eius classis præfectus Iohannes de Wittenburgo proconsul Lubicensis, reuersus publicè de negligentia & incuria accusatur: productusque in iudiciū, capitalem accepit sententiam, publico gladio cæsus. Seuerum reuera iudiciū, si malignus aberat animus.
- 40 I A M Theodericus Kagelwyd, de quo præfati sumus, frater ordinis Cistercij, adeo commendatus Karolo Cæsari, primū ad episcopatum Mindensem peruenit: deinde vbi Otto Magdeburgensis episcopus diem suū obiit, canonici Ludouicum Halberstadsensem episcopum postularunt. Cui rei magnopere ciuēs reclamabant, iam bellorum per Ottonis tempora pertæsi. Venerat interea nuncios à sede apostolica, qui literis productis in medium, ostendit, ad instantiam Imperatoris, apostolica prouisione, ad ecclesiam istam esse translatum Mindensem episcopum Theodericum. Ciues rem maximis votis probauere, quòd scirent consilia pacis esse in homine. Canonici duras partes fouebant: nam postulationē quam fecerant, de mera summi pontificis gratia pendere cognouerant: nec reluctandū sibi esse, quòd papam & Imperatorem in ea re vnum sentientes, sibi experirentur aduersari. Itaq; Theodericū qualicunque animo susceperē, virum plebeij generis, de Stendalia natum. Id solet commouere genus hominum militare: grauius enim talibus subesse patiuntur. Ille autem prudenter rebus omnibus compositis, quæ pristino bello extra ordinem reperit disiecta, vbi intellexit se minus gratis oculis aspici à capitulo & ministerialibus, prudenter rebus suis consulens, ecclesiā commendabat capitulo, terram autem militaribus & senatui Magdeburgensi: ipse ad Impe-

Prætorium Lubicæ conflagrauit.

Vrbes maritimæ Danorum indicunt.

Lubicensium naues à Danis captae.

CAP. 38.

ratorem rediit in Bohemiam, affuturū se suis repromittens, vbi opus videretur. Itaq; septem annis ecclesiā suam absens gubernabat: prius tamen quā abiret, ecclesiā maiorem renouatū ipse dedicabat. Per quod tēpus suborta de nuptiis Elizabeth, germanæ sororis comitum Holsatiæ, grauissima controuersia, omnes regni proceres Sueciæ ex facere pacto transierunt ad Henricū Holsatiæ comitem, quum nuptiæ de parte regis non procederent (quod in Saxonia inq; Suecia explicuimus) quū Henricum comitem proceres Sueciæ regem suū esse voluissent. Ille verò misit eos ad Albertum Magnopolensem ducem: vnū ex tribus eius filiis, quem mallet, optione proposita deligerent: quod essent illi nati forore Magni regis Sueciæ. Illi verò ad Albertū, trium per ætatem mediū, inclināunt: quem etiam pater suus prouexit in regnum. Hæc est illa veteris Wandali-
gentis renouata gloria, quod non solum Aphricæ olim regnauerit, verū etiam Rus-
siæ, Poloniæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Bulgariæ imperitent: nunc verò transmissio mari, reg-
num suum in Suecia vsq; perduxerit, & imperiū suum vsq; ad omnium aquilonarium
nouissimos Phinnos prolatauerit: nam ea fuit prima iam regis Alberti in ea gente, expeditio
militaris. Per ea quoque tempora, tanta fuit Erico duci inferioris Saxoniæ in senatu
Lubicensem confidentia, vt per aliquot menses abfuturus prouincia (transire enim
in Daniā ad regem Waldemarum constituerat) senatui Lubicensi omnem suam per-
mitteret ditionem: orans, vt fideliter illius ac sua tuerentur. Illi suscipiunt: efficiuntque
vt quamvis Erico male vellent & Magnopolenses & Holsati, eo tamen respectu con-
quiescerent, quod scirent non passuros ciues rem suæ fidei permissā labefactari.

CAP. 39.

Studiosus qui-
dam, alter Eu-
dymus.

REM incompta nouitate mirabilem, silentio pretereire non oportet. Ferunt iuue-
nem scholasticis disciplinis Lubicę intentum, secretius, vt sine interpellatione dormita-
ret, se reclusisse nemine sciente. Quum non appareret quid de illo esse actū, requisierit:
non inuenientes, arbitrati sunt clam vrbe profectū in patriam: transierunt septem illo
fopore anni. Iam per casum euenit, vt quispiā scrutaretur curiose quid concamerato in
muro capsa contineret: vidit iuuenem soporatum: & quum ignotus illi esset, grauiter
concussū exciuit de somno. Iam redegerunt in memoriā qui illum prodire viderant,
ante septennium disparuisse iuuenem: quem eundem non mutata, non macerata facie,
certissimū iudicarunt. Stupor apprehendit omnes. Ille miratur quid stupeant, arbitratus
se noctem vnā cum parte diei somno consumpsisse. Vbi audit factū, stupet cum stu-
pentibus: nec edicere potuit quid amplius esset passus, quā solent homines profundo
somno (lethargum vocant) soporati. Viderint physici, si poterat humidus ille locus fo-
uere & continuare tam diuturnum somnum, sine cibo & corporis maceratione. Hoc
est illud tempus, quo summus pontifex Gregorius x. curiā suā de Auinione Gallia-
rum vrbe reduxit in vrbe Romā, per occasionem quā in Saxonia diximus. Quo
etiam tempore ciues Lubicenses duram habuere controuersiam cum familia Holsa-
tiæ militarium de Bœck wolde, cōiuentibus ad omnia comitibus, quum illos minime
audirent. Erat boni nominis honestus ciuis Lubicensis, cognomento Moerkercke, qui
quum in prædiis memoratorum de Bœck wolde redditus coemisset, literasque de more
accepisset, quod retardatā solutionem ipse sua authoritate pignorationibus extorque-
ret. Hoc quum semel atq; iterum faceret, indignati sunt memorati, prædictorū prædiorū
domini, quod in suo ciues tam agerent imperiosē. In insidiis se collocant cū quan-
ta poterant manu, vt ad similem causam exciperent venientem. Quumq; ille pro con-
suetudine pignoraret, illi de insidiis prodeuntes inuadunt, cædunt, capiunt, abducunt: &
vinculis cōstringentes memoratū ciuem, multis cōtumeliis afficiunt. Ferunt expandisse
hominem in chordas, despuisse in faciem, & omnibus probis & contumeliis affectum,
viribus omnibus exinanivisse. Interuenere deinde ex amicis nonnulli, qui fidem inter-
posuere, viuū aut mortuū se reddituros, vt in sua domo recrearetur. Ille ex vulneri-
bus & iniuriis multiplicibus contabescens, quum dies propinquaret eius reducendi, spi-
ritum efflauit: qui fidem suā obstrinxerant de reducendo, mortuū retulere. Illi re-
cepto caduere, quod non poterant in viuētem, in mortuū sauerunt: defectum ca-
put palo infixērunt, quo modo solent ciues agere in prædones. Tota cognatio, imò vrbs
vniuersa fremuit ob iniuriā. Et quoniam non publicum erat bellum, sed priuatum la-
trocinium, hoc vindicare constituentes ciues, vrbe educunt, & omnia euasunt memo-
ratorum de Bœck wolde prædia, euertuntq; prædia igne iniecto: aliquot ex his captis,
præsertim

Lubicenses il-
latam cui in-
iuriā volu-
erat.

præsertim quos tanti facinoris auctores sciebant, publico gladio ceciderunt, quasi iterum prædatores, & publicæ pacis, nuper à principibus constitutæ violatores.

D V R A V E R A T per hoc tempus bellum in regem Danorum Waldemarum, vr- CAP. 40.
bium quas vocant Wandalias. Nauigat expedita ad militiam classis in Daniam: sunt *Wandalorum
in Daniam ex-
pedita.*
excursiones, oppugnantur arces capiunturq; Copenhaugen, Elschenor, Nicoping, Falsterbode, Schonoer, Alsholm. Aberat rex, non citò (quod in Dania diximus) rediturus. Opinionem illi indidere, quòd veneno eum sui in se clarentur: quocirca magnum foris tempus consumplit. Proceres regni rem in colloquia deduxere: conuenerant vt ciues, redditis quas nunc militari manu sumplerant arcibus, Scaniâ per annos sedecim teneât
10 cum omnibus obuentionibus regiis, in compensationem damnorum quæ rex mercatoribus irrogauerit: vt interposita fide publica de literis sigillatis, exacto tempore memorato, pignus ciues redderent acceptum: inque eas conditiones tum est pax firmata. Lubicensis ex suo numero præfecerunt Scaniæ quos voluerunt. Per quæ etiam tempora Letuani, quibus perpetuū erat bellum cum fratribus de domo Theutonica per Prussiâ, hoc anno LXX. post mille trecentos, magnis agminibus ingrediuntur Prussiam vastâ- 1368.
bundi. Non erat fratribus tanta virium aut armorum copia, vt illis obuiam prodire con- *Letuani vrsi-
sam ingreſſi
bella ſeſeunt.*
siderent, sed arcibus & oppidis communitis sua, vt poterant, tutabantur. Tres tamen arces expugnauere hostes, & sublata præda ignem iniecerunt, æ quaruntq; solo. Progressi in Maſouiâ, oppidum Polchos occupauere, in ipsum seueriſſimè ſequentes, vt neq; religioni neq; sexui neq; ætati parcerent: omnia illis paria fuere, vorax gladius & sequutus ignis omnia perdiderunt. Firmauerant fratres arces suas: nouam Gadesweder appellauere. Eam nouam munitionem Letuani inuadentes, quòd necdum eſſet ſatis confirmata munio, occuparunt: & imposito quod ſatis putauerunt præſidio, retro abierunt. Sed rigefcente bruma cum peruicaciter aliâs intransibiles paludes, fratres agmen immiſcere fuorum: vnde expugnato, & occiſo trecentorum hominum (quod Letuani impoſuere) præſidio, locum receperunt: & aucta eius munitione, in reliquū tempus tenuerunt. Quumq; proximo anno Letuani in Prussiam rediſſent agmine magno, ipſique fratres iam aucti viribus arma tenerent multorū auxiliaria, auſi ſe credere campo, hoſtibus occurrunt in Rudow, non longè ab vrbe Montereſio: ibiq; conſertis prælio manibus, magna vtrinque ſtrages peracta eſt, ſed maior infidelium: vt non dubia, ſed cruenta eſſet victoria fratrum. Cecidere ibi aliquot præceptores, præcipuè marſcallus vir ad arma fortiffimus. Nam (quod fieri ſolet) in magnis periculis promptiffimi quiq; corruunt primi. Ducenti tum fratres deſyderati ſunt, cum multis militibus ac militariſ: ſed impar erat ea ſtragi Letuanorum Ruſſorumq; qui illis auxilio venerant.

Cruenta victoria.

A L B E R T V S dux Magnopolenſis certamen de finibus ditionum habebat cum vi- CAP. 41.
cinis de Stetino atq; Wolgaſto ducibus: congreſſiq; ſunt in loco de quo illius contentio fuit, iuxta Dangarden. Ibi quum multa fortiter fierent, & aliquādiu ſtaret incerta victoria, Albertus mox victor emicuit, ducibus memoratis in prælio captis: multi præterea *Albertus Magnopolenſis
duas victorias
clari.*
capti militares, in quibus Widekindus de Buggenhagen marſcallus: non pauci ex fortiffimis eo prælio vtrinque ceciderunt. Dum verò hoc bello implicitus teneretur dux Albertus, obſeruans huius opportunitatem temporis, Magnus dux Brunſwickenſis, multis inter auxilia ductis, Albi tranſmiſſo, ripariam terram Alberti cepit euafare. Cōglobati quos tutandis finibus hoc metuens reliquerat, hoſtibus ſe obicere: magniq; animis conſiſ, retro ad naues coegerunt. Ibi dum trepidant, ſe merguntur, alij capiuntur, inter quos duo de Depholt nobiles domini: ipſe Magnus vix cū paucis elabitur, primo tranſmiſſus nauigio. Ita vno tempore diuerſis locis, duplex Alberto prouenit inſignis victoria, quum principes & nobiles multi capti traherentur. Nec diu poſt idem Magnus congreſſus Ottoni de Scoſwenborg comiti, ſororio ſuo, ſatis iniquo bello, quòd neque dotem neque paraſerna permitteret Ottonis coniugi. Sed tum mercedem accepit, cæſus in prælio: quod in Saxonia retulimus.

Albertus iniuriam belli gerens occumbit.

S E V E R I S S I M O tum in ſuos ciues iudicio Lubicenſes ſunt abuſi, dum Hoſtato- CAP. 42.
rum querimonias ſtudent excludere. Erat vir honeſti nominis ciuis, qui epiſcopum Lubicenſem Bertramum ſæpe interpellaret ſuper redditibus, quos in illius prædiis habebat exoluendis. Obſcruit epiſcopus, nec vllam præbuit aurem monenti. Ille verò accepto (vt putabat) nutu vnius ex proconſulibus, vocatis in ſocietate facinoris duodecim.

Sf ij

Lubienſes a-
trox deſun-
ciſſibus ſuppli-
cium ſumunt.

ex conuicaneis in prædium epifcopi Koldenhoff contendit, inde pignorationem faciēs pro retardatis cēſibus. Querulatur ſuper ea re epifcopus grauiffimē, violaffe ciues iurata pacem: & quod in alios ſoleant diſtrictiſſimē vindicare, iā ipſos cōmiſiſſe. Comites quoq; Holſatię eā rem ingrauarunt, fruſtra queri ciues de militariſſibus, quando etiam ipſi ab iniuriis ſui pontificis nō temperent, quē rectius ipſi ab aliena vi tuerentur. Quid faceret ſenatus? Graue erat innoxios viros, qui rem nō inſolita neq; per leges illicitam feciſſent, vltimo ſupplicio perdere: præſertim quodd permiſſi ab vno (vt ferebant) procōſule (quod tamen ille diſſitebatur) dicerentur. Grauius viſum eſt in fe admittere nobiliū ac militariū cauillationem aſſiduam, vbi de violatione conſtitutæ nuper pacis, & depredatione publicarū viarum quererentur. Igitur turbata licet omni ob eam rem ciuitate, ap-
prehenſis tredecim illis ciuibus, quamuis permiſſionem ſuperioris prætenderent (quam ille non fateretur, in quem proclamauere) publico iudicio condemnati, ſuſpendio peri-
muntur. Seuera nimirum & nulla miſeratione temperata diſtrictio. Vt cunq; *ferent ea*

Principes ad
ſuorum ſcelera
adueniunt.

facta minores: Vincet amor patriæ. Nec longū tempus in medio, quum ex militariſſibus Holſatię quiſpiam maiorem etiā vim intendiſſet vni ex ciuibus, querulati ciues apud comites, vt exemplo ſuo ſtatuarent in eum qui publicam pacem violaffer: multa in tergiverſationem dicta, ſed erat reſponſi tum formula, Si cum arborum foliis excreſcunt abunde in arboribus ciues veſtri, conſtituaris in illos quod viſum fuerit: noſtri miniſteriales magno nobis conſtant, multis laboribus & periculis in viros euadunt, nō tam facili momento perendi. Quo tempore quum ſummus pontifex Grego. XI. ex omni omnium
provinciarum clero decimam depoſceret, reſtitere tres archiepiſcopi de Rheno, clerū ſuum prohibitione conſtringentes, ne quid ſolueretur: ſatis emunctam argento Ger-
maniam: iam omne aurum a barbaris (vt erat Italorū iactantia) ſubtili ſe ingenio abſtuliſſe. Obierat per id tempus archiepiſcopus Moguntinus. Papa, vt haberet qui illi in tri-
bus archiepiſcopis vel vnus gratificaretur, prouidit de eccleſia illa epifcopo Bambergē-
ſi: ſed capitulum poſtulauiſſe Spirenſem, qui etiam prædiorum & arcium poſſeſſiones prior apprehendit. Alius tamen magna Miſnenſium marchionum ortus familia, multis
damnis, incendiis, & depredationibus terras infeſtabat. Erat Imperator Karolus in parte Ludouici Bambergēſis epifcopi: omnemq; Turingiam, eccleſiæ Moguntinæ pa-
rentem, vaſtabat, Erphordiam arctiſſima obſidione premebat. Inerat Adolphus de Naſſa
Spirenſis epifcopus, nunc poſtulator: ciues ille in fide continebat. Lacerabatur in-
ter medios infelix eccleſia: quæ his malis nata eſt, quod in diebus etiam noſtris Adol-
phus de Naſſa cum Diethero de Iſenberg decertaret pro illa, quum ciuitas ipſa cape-
retur: quod ſuo tempore in commemorationem deuocabimus.

Papa decimam
decimarum ſi
tauiſſe poſtu-
lat, ne illi ſum-
mus pontifex,
Niam. 18.

CAP. 43.

Imperator ſi-
laus inuicem
ſibi vult ſuc-
cedere.

BOHEMIÆ regnum tum cœpit adminiſtrare ſub patre Karolo filius eius Wentz-
laus: quem pater non contentus vni regno hæredem relinquere, voluit etiam Roma-
ni poſt ſe moderatorem eſſe, iuuenem inerrem, & in quo *paterne amor fecit non cerne-
re verum.* Melius etiam nunc haberet Bohemia, ſi natus nunquam fuiſſet homo igna-
uus: ſub cuius torpore increuit illa grauis Chriſtianiſmo diuiſio de ſecta Huſſitarū, quæ
duratin hodiernum. Sed hæc poſtea. Tum verò Imperator cœlum ac terram fatigauit,
vt inclinaret principes electores ad ſurrogandum etiam ſe vno regem Romanorū: ſuc-
ceſſione non contentus, etiam acceſſionem agitabat. Melius aliquanto *Fridericus, no-
ſtri temporis Imperator:* qui annitentibus hoc ipſum de filio eius Maximiliano principi-
pibus (quod tamē poſtea permiſiſi) diu ſeruare reſtiſſe. Sed tum Karolus grandi ære ex-
promiſſo, in ſuam traxit principes electores ſententiam. Scribit aperte in Bohemia ſua
Æneas, poſtea Pius papa II. centum aureorum millia cuique electorū à patre Karolo
conſtituta, & in pignus tradita quæ ſunt ad Rhenum vectigalia, certiffimum quon-
dam Imperij patrimonium, nunc electorum principum diuiſa hæreditas. Sic expluma-
tur aquila. Suſcepere in pignus: ſed inde firmauerunt, vt ſacramentis præſtitis, ab Ro-
manorum rege nunquam liceat repoſci. Iam dudum antea credidit Blōdus Romanum
Imperium (cuius ille declinationem ſcribit) coruiſſe. Poterat ſtetiſſe videri, quamdiu
tanto fulciretur vectigaliū patrimonio: poſteaquam ita illud direptum eſt, ſi antea cor-
ruit, nunc iacet obrutum & ruinis ſuis ſepultū. Hæc dolentes reſerimus: quando nō ſu-
per eſt ſpes recuperandi. Igitur Fridericus Coloniēſis archiepiſcopus ſuo in nouū Roma-
norū regē ſunctorum officio, coronat Wetzlaū Aquilgrani, adhibitis cōſueris, & nuper à
patre

Imperij dila-
tatio ex de-
clinatio.

patre Karolo in aurea bulla constitutis apparatus. Erant tum per autumnum grauissimæ tempestates: magnam turrium partem vehemensissimum turbo deiecit: eversa in nemoribus per saltus arborea robora sine numero. Prælium id erat in vrbe Lubica maioris in populo tempestatis & tumultuationis. Nam populus tum discessit à patribus graui tumultu: qui nisi prudenter anteuersus fuisset, magnum vrbi inuexisset incommodum. Sed eam rem tum exequemur, si quæ fuerit rerum occasio, à nobis prius explicabitur.

Populus discedit à patribus.

LIBRI OCTAUI FINIS.

10.

ALBERTI KRANTZII.
WANDALIAE LIB. IX.

AM Lubicensis ciuitas, Wandaliæ totius corona, in eum excreuerat modum, vt & Imperatori desyderium vidēdi creauit, multis in circuitu ad inuidiam vsque prouecta. Erat autē 1xxv. post mille trecentos annus, quum Karolus Imperator, omnes Imperij obiens prouincias, Wandaliæ quoque sua constituit visitatione illustrare. Nam primus, Fridericus, bello infectatus Henricum Leonem, armatus illam

CAP. I.

1375.

Karolus Imperator inuisit Lubicam.

obfederat: quum nec sexagesimum à prima fundatione, toties incendio conflagrata, impleisset annum: deditamque accepit, ingressus pacifice, auctis eius vrbis insigniis & priuilegiis. Deinde vero Otto 1111. filius Henrici Leonis, et si frequenter in Saxonia esset, & vsque in Hamburgū descenderet, Lubicam inuicere non dignatur: quod per sua tempora regi Danorum parceret, cū quo illi certa essent fœdera in æmulū Imperij Philippum. Amborum autem præuius Lotharius, qui Imperium teneret post Henricum v.

ideo adire dissimulauit, quod vix prima tum haberet Lubica à Critone Wandalo iacta fundamenta, neque adhuc in memorandis vrbibus nomen habebat: nam sub Henrico primū Leone caput extulit: qui natus erat matre Gertrude, filia Lotharij Imperatoris memorati: auiam quoque habebat filiam Magni ducis, qui ex stirpe Hermannii ab Ottone 1. sublimati erat nouissimus. Igitur Karolus 1111. Romanorum Imperator, Imperialem urbem Lubicam sua dignatus visitatione, magnificē excipitur: quam rem quia in Saxonia explicuimus, nihil est opus iterare. Sed per hoc tempus (quod dicere cœpimus) tumultus grauis secessione plebis à patribus Lubicæ exoritur. Multas & magnas fecerat senatus impensas. Iam crebris expeditionibus per mare, per terras, iam suscipiendo pro dignitate Imperatore, æs contraxerat alienum non mediocre. Institue-

Seditionis in populo Lubicensi cause.

rat ergo, vt supra solitam, quam faciunt annuam ciues collectam, per singula ciuium capita solueretur vna Lubicensis marca: & vt futuro tempore prospiceretur, aucta est parumper mensura, quam molentes publicis vsibus seruituram detraxerant in molendinis. Eam rem acerbissimis animis accipere plebei, præsertim artifices, qui manibus questum faciunt, aut minutis ex rebus panem conquirunt: euiscerati se queruntur, sanguinem prius quam pecuniam daturi. Concurrit in ædem Diuæ Katharinæ, fratrū minorum ecclesiam: ibi, quantum poterat constare inter tumultuantes, omnium postulatio & concors desyderium erat, impositum onus detrahendum: non se suscipere nouum iugum: ni desituit senatus institutum, nouo sibi consilio opus esse. Incertus multorum (vt fit) clamor, conuitia & iniurias immiscuit. Sed quum graues se viri patribus ac plebi interponerent, priusquam ad vim & arma currerent, rem experiri pacatis statuerunt tractatibus. Placuit plebi, priusquam discederet, in eam causam congregata, euocari proconsules, & ab illis destitutionem noui oneris poscere: si annuat, habere quod optant: sin minus, tum se nouum capturos consilium. Vocati proconsules adfuerunt audentior vnus ex cæteris (cuius aluerant fiduciam, iubentes pro omnibus loqui cæteri) postulat pro omnibus, iugum quod antè ciues satis importabile ferebant, nō ag-

Sf iij

gruari, nouitate destitui: satis esse patribus quod perpetuo magistratu & imperio quodam fungantur in omnes: non etiam hauriant plebis viscera, sudorem extorquentes, alioqui cruorem sequuturum: iam inter omnem plebem cōuenisse, nisi solitis rebus sint contenti, nouo sibi opus esse consilio. Tum placide proconsules, nihil in: nisi pro communi utilitate, imò necessitate vr̄bis cōstituisse, si patiantur ciues ratum esse: alioqui scite se nihil inuitis ciuibz aut uelle aut posse: quæ in præsentiarum de voluntate ciuium esse cognouerint, fideliter se relaturos in consilium: nihil se dubitare senatum boni consilium, ciuibz suis non reluctaturum: id quæ se spondent proconsules mox annisuros. Quæ responsio emolliuit dissoluitq; congregatos: abire in sua quisque pacator. Publicum deinde vr̄bis consilium ciuium suorum voluntati concessit: & interit magno spiritu & molimine suscepta conspiratio.

CAP. 2. N E C erat pacatior res in ecclesiasticis ibi: nam etiam de pontificatu eius ecclesiæ
1377. cœpit esse controuersia. Obierat per id tempus anni LXXVI. Bertramus Lubicensis

ecclesiæ episcopus: & eligitur Iohannes Cleendens de canus, qui ex itinere in vr̄bē deflexit primum ad Imperatorem in Bohemiam, ab eo accepturus literas ad summū pontificem commendatitias. Sciebat nunc pontificem, Germaniæ prælati super denegatione decimarū auersum, non facili sine Imperatoris nutu annuere electioni. Quumq; ibi esset, audit iam à summo pontifice esse prouisum ecclesiæ, de fratre quodam ordinis prædicatorum. Ita tum Romani pontifices electionis arbitrium ad se deuocabāt, ecclesiæque abstulerunt eligendi facultatem. Hoc quū intellexisset vir per omnia modestus, vertit iter retro, non perditurus operā & impensam tanti itineris ad vr̄bem: & frater ille breui post cōlitteris descendens, ita excipitur, quo modo inter fratres secularis prælati illis imperaturus exciperetur. Sed quid facerent? Apostolicis mandatis parendum fuit.

Quumq; se minus acceptū & clero & populo uidisset, præcipue (vt ferunt) quū cerneret vr̄bem nō esse de temporali (quod sperabat) episcopi dominio, in patriā aspirabat, prouisionem accipiens de ecclesiā Misnensi. Et quoniam semel in manus summi pontificis peruenit Lubicensis ecclesiā, papa, ad instantiam Imperatoris, cedente Nicolao ordinis prædicatorū fratre, prouidit Conrado de Gizenheim, eiusdem Imperatoris secretario: qui ad eam perueniens ecclesiā die Dominicæ ascensionis primam in ecclesiā suā pontificalem missam peregit. Arcem Dänenberge per hoc tempus in solo Wandalico tenebantur comites, inde titulū mutuantes per suam successionem: quorū interitu recidere videbatur feudū ad proximū principatum vel marchionis vel ducis Luneburgensis: occupauerant autem militares, qui vel emptionis vel aliū quemuis coloratum titulū præferrent. Sed quum ad Imperatorem Karolū res esset perlata, aliisq; viis ad iustitiam, qui occupauere, pertrahi nō possent, eratq; fama, latrocinantibus publico itinere inde fauorem ostendi, indicta est ab Imperatore vicinis principibus expeditio militaris, vt munitissimam arcem obsidentes oppugnarēt. Aderant cum expeditis hi principes, Albertus de Luneburgo & Saxonia dux, Rodolphus de superiori Saxonia, Werzlaus de Wolgasto, & Ericus inferioris Saxonix duces, ipsi quoq; Lubicenses Imperatoris iussu p. c. edu-

xere armatos cum bellico apparatu ad oppugnationem, quæ tum habebant multis principibus opulentiore. Nec poterat diu arx obsistere tantis viribus: uenit in deditionem qui tenuerunt. Imperator ipsam arcem consignauit Luneburgensi duci, cui etiam hodie paret. Interim concessit in Tagermunde Karolus. Ibi in conspectu memoratorum principum, disceptantes super electoria dignitate, Rodolphum & Ericum Saxonix duces ita composuit, posteaquam rem omnis controuersiæ ad planum audiuit, vt alteris eligerent vicibus, nunc hic nunc alter, titulūque haberent communem. Et durauit ea compositio ad tempora vsque Sigismundi: qui vacante superiori Saxonix principatum dedit nepoti suo Friderico Misnensi marchioni, exclusis inferioris Saxonix ducebus. Sed illi à questione necdum quieuerunt: quod suis locis commemorabitur. Quo tempore quum in vr̄be Lubica necdum esset abolita memoria controuersiarū superiori anno initæ, communitas ipsa nouum inuit consilium. Nam contributione facta per fraternitates & societates officiorum, solennes ac splendidas instituire epulas in domo spaciōsa ad solum carbonarium, senatumque omnem ad epulas iquitatū humanissimè exceperunt, vt omnis amaritudo de cordibus stirpitur & funditus euellatur.

CAP. 3. L E T V A N I per eam ætatem fratribz Theutonicæ domus per Prussiam colluctati, magnis

Patres plebi obsequentes, maiorem seditionem sedati.

Papa ecclesiā vr̄bē libertatem opprimat.

Episcopi cum mendicantibus parum conueniunt.

Arx Lettensium obsidens obsequatur.

Saxonia duces de electione conueniunt.

magnis copiis hostilem terram ingressi vastant, diripiunt, cædunt, incendunt. Non erat ea vis fratribus, vt egressi hostibus se obiiicerent. Arcem præcipuam Sithen obfederant, breuîq; expugnauere hostes. Hinc mouentes Munsterberg contenderunt, obuia cuncta sternentes: magnam ex hominibus pecoribusq; prædam abigentes, in sua redierunt. Anno qui proximus erat, fratres quanta poterant manu, vnde cunq; contractis auxiliis, duxerunt in hostem. Regem tum habuere Letuani Allegertum, virum indultû, & qui ingenio potius quàm viribus pugnandum arbitraretur. Vidit ille magnam hostium manum: perpendit si ad congressum perueniatur, non sine magna strage rem dirimi. Occurrendum putabat, si posset: dolo treugas submissis oratoribus postulauit, ostendens inter alia, se non habere animos alienos Christianismo. Facile credere fratres Theutonici quod verum esse cupiebant: concessere inducias treugarum. Quo tempore simulans rex se de legib; pacis acturum, inuitat præceptores, fide publica interposita, in tentorium, vt apud se epulentur. Non detrectant illi, sperantes sine sanguine rem omnî transigere. Incertû si interim obfides acceperint, dum apud hostê epulâtur. Magna fidẽ Theutonici generis: Italici ne inter amicos securi sunt ad epulas. Dum illi sedent ad mensam, rex iam submisit validam suorum manum, quæ interceptet omnem hostium commeatum. Id fiebat sedulò, cæsis qui ad custodiam erant deputati. Venerat qui sedentibus ad mensam fratribus iniiceret, treugas esse ruptas à Letuanis. Rex iram in suos prætendit: hoc se nec iussisse, nec ratum habere: proinde in malam rem prouenire violatorib; suam temeritatem. Et fratres illius, interceptis omnibus commeatib; & efculentis, cum rubore reducunt exercitû, frustrati magnis in eam expeditionem impensis. Venerat coddẽ dux Austriæ Fridericus cum expedito suorum agmine. Duo millia ducebat in armis, vt fratribus auxilio esset ad subigendam perfidiam Letuanorum gentem. Auerti illis copiis fratres, aliasq; auxiliares vires acceperant. Suos quoq; perarmanes & fratres suos de Liuania euocantes, ducunt in hosticam terram. Grogil, Pastow, oppidorum sunt nomina, ad quæ tum est depugnatum. Elicuere barbaros in aciem: & congressi magnam eorû multitudinem prostrauerunt, vindicantes proximam illusionem. Pene ad internecionem cæsi sunt qui tum se illis in aciem opposuerunt: cæterum præda onusti redeunt in sua.

Letuani in Prussiam.

Letuanorum regu delat.

POLONIÆ per ea tempora præfuit dux, quem Albium cognominauere, pro eo quod pridem candidam ordinis Theutonici vestem suscepisset. Sed quoniam principibus omnibus regij sanguinis viris morte subtraçtis ad eum deuolutus est, rediit ad seculum, non inuitis fratribus, si forte tantam ditionem ordini suo supponeret. Sed ille cum Vngarorum rege pactum iniit, vt acceptis in præsens duodecim aurcorum millibus, & annuis mille, ordinem, quem dimiserat, sponte reciperet. Idq; quomodo omni ex parte placuisset, dimisso tam magno principatu, religionem regno præposuit. Non desistere interrim fratres Theutonicæ domus per Prussiam, Letuanis Christi hostib; ire obuiam, quoties auxilium aliquod affulsit ab exteris Christianis. Aderant tunc cum expeditis copiis Florentius, dux Lotharingæ, & ex Italia nepos Urbani pontificis, pro remedio peccatorum suorum aduersus infideles arma moturi. Cum quibus memorati fratres expeditionem ingressi, terram hostilem petierunt. Letuani proceres, cum agminibus suis ausi obuiam ire, se in campum contulerunt, pugna sortem experturi. Collatis ergo aciebus confixerunt duro prælio: sed affuit Christianis desursum auxilium: & profigatis hostibus, ad octingentos ex nobilibus habuere captiuos. Qua elati victoria exercitum vastationibus occuparunt: & multis ex aduerso confurgentibus cæsis, ingenti præda onusti, victorem in rura reduxerunt exercitum. Captiuos autem qui non Christianismû sponte subierant, quia non est legis nostræ, inuitus vt quis conuertatur, accepta pecunia relaxarunt. Quo tempore quum ageretur LXXVI. post mille trecentos annos, mercatores orientaliū (vt vocant Flandrenses) ciuitatum, hoc est nostrarum (qui illis sumus orientales) urbium, Bruggis male habiti in captiuitatem pertrahuntur: lapidem vocant carcerem publicum. Comes Flandriæ Wilhelmus quum suis assisteret, grauis immincebat mercatoribus. Querimonia fuit de priuilegiis ab olim cõcessis, quib; exteri mercatores inuitati, ad perquirendas eas terras venerant. Et quoniam in vim contractus iam isse videbantur, irreuocabiliter deberi mercatoribus asse rebant. Longæ inde altercationes, multæ ambages, sequentibus annis vix enodata. Ferût tum Gandenses, contra morẽ suum, ppeniores fuisse mercatorib; orientaliibus. Venerant proximo tempore Flandrensiū nunciij in urbẽ

CAP. 4.

Ambitione & auaritia omnes laborant.

Quid verò est arma cogere, nisi iniunctum conuerti?

1378.

Flandrenum cum externis mercatoribus dissidium.

Lubicam, controuerſiam illam dirempturi: aderant cæterarum oratores vrbium. Præ-
tenderant Flandrenſes in ſui purgationem, non eſſe ſuum hoc factũ quod accide-
rat: ſed
comitis mandatum, cui parere habebant neceſſe: oſtenſis literis eiũdem comitis. Sed
quum multa vltro citroq; dicta eſſent in vtranc; partem, ille fuit exitus, vt ipſe vrbes, miſ-
ſis quatuor ex ſuo ordine primariis viris, de Lubica, de Turrena Pruſſia, de Tremonia,
ab Hamburgo, ſingulo de loco proconſule vno, rem omnem pro dignitate terminarẽt.
Venerant in oppidum Bruggenſe: ſtipitis complanarunt quæ erant in quæſtione, reſti-
tutis mercatoribus ad vſum & poſſeſſionem antiquæ ſuæ libertatis.

C A P. 5. A L B E R T V S pereat tempora dux primus Magnopolenſis, princeps inſignis & vi-
torioſus, iam grauis annis, quum intelligeret ad eſſe finem vitæ, vocatis filiis Henrico at-
que Magno (nam Albertus tertius, iam rex in Suecia rem gerebat) Videtis, inquit, filij, cur
ſum meum ſatis laborioſum: per multa ego bella pacem vobis conquiſiui à vicinis prin-
cipibus: vos partam ſeruare, iuſtitiã ad omnes implete, quæ ſit vobis pro muro: iuſticia
publica (quod in vobis eſt) ſecura ſint, vrbium vicinarum intelligentiam ne contemna-
tis: nam ſubditæ parebunt ad æqua omnia. Facile hoſtium eritis victores, ſi cupiditatem,
ambitionem & cætera in vobis vitia viceritis. Morte patris inſequuta, Henricus ſenior
gubernacula ſubit, princeps memorabilis, paternæ virtutis imitator ſtrenuus. Quo tem-
pore in vrbe Lubica excitato incendio, ſtabulum iumentorum publicorum cum omni-
bus incluiſis equis conflagrauit. Hamburgẽſes tum ad oſtium Albiſ fluminis, propter na-
uigantes, excitarunt turrim, vt ſignum eſſet de mari quærentibus portum: ſed tum ex eo-
rum negligentia qui inerant, conflagrauit. Quo periculo commune facti, totam fecere
lateritiã, ne tam facile cibum igni daretur. Communitas tum etiam Lubicenſis, meior
quod proxima impreſſione, ad arbitrium ſuum eſſent deſtituta quæ ſenatus conſtituiſ-
ſet: nonnulla iam ſuſceperant capita, quæ à cõſulatu ſimili more impetrare, aut etiam ex-
torquere conſtituerant. Primipilarij erãt mechanici artiſani, & in primis lanij, qui diſtra-
hendis in vrbe carnibus ad cibum quæſtum faciunt. Mercatores vrbis, & primarij ciues
familiarum, ſtabant ad cauſam mediij inter ſenatum & plebem. Conuenerant in ædem
(vt antè) diuæ Katharinæ. Ibi ad vnam partem ſtabat conſilium ciuitatis publicum, ad al-
teram plebs ex mechanicis, quos vel artiſanos vel manuales vocant: vtrorumq; mediij i-
bant primores vrbis ciues, qui rebus ad medium reductis in certa capita deduxerunt pla-
cita plebis: annueratq; ſenatus, ceſſeratq; ciuium voluntati. Sed in eo fuit controuerſia,
quod cõmune literis, ad perpetuam rei memoriam, ſigillo publici cõſilij roboratis rem
firmari voluit: ſenatui ſatis eſt vſum, inſcribi ad memorialem librũ ciuitatis: idq; prom-
ptè pollicetur. Sed quum vulgus grauius vrgeret literas expoſcens, ſenatus non expedie-
ratus ad omnem plebis concedere libidinem, in controuerſia res permanſit. Arman-
tur mechanici, tumultum & impetum facturi: mercatores quoq; cum primorib; vrbis,
opportunis quatuor in vrbe domibus armati, ſecretius conuenerant, ſtaturi pro ſenatu, ſi
quis ſe commouiſſet. Qua ex re reſpreſſi mechanici nihil intenterũt: ſed ad tractatus de-
nuo redit. Tum grauius increpitum vulgus à maioribus ciuib; dimiſit animos, vbi vi-
dit pro ſenatu ſtare inter ciues præſtantes: rediitq; res ad priora capita, quæ memoria-
li ciuitatis libro, ad perpetuam rei memoriam, inſcriberentur. Tum verò lanij, qui cæte-
ram plebem concitauere, iubentur humiliati poſcere veniam à publico conſilio. In pœ-
nam conſtituitur ad publicam vtilitatem, viginti equites, quoties iubeantur, expediant:
idq; non oneroſum illis, quum aliàs equitem quiſq; miniſtrum domi alat, qui per vicina
loca bobus & agnis importandis inuigilet.

C A P. 6. W E N T Z L A V M Bohemiã regem, per ea tempora, Romanum etiam regnum ſu-
ſtinuit principem, non præſidentem, ſed deſidentem, & qui (vt diximus) magno conſti-
tuit Romano Imperio, propter illum diſtracto Imperij patrimonio. Carè nimium em-
ptus etiam optimus princeps poterat videri. Nunc verò ignauum pecus, ne inter homi-
nes, minimè principes & reges, numerandum, cuius tot ſunt fœda facinora, quot clarif-
ſimorum omnium poſſunt numerari virtutes. Sceleſtiſſimorum hominũ probauit con-
ſortia, viſiſſimos habuit in deliciis. Ferunt (quod dictũ quoque nefas eſt) coniugem pro-
priam in lupanar iuſſiſſe proſtitui: optimam verò fœminam flagitia mariti execrantem,
quum ſe aliàs in libertatem vendicare non poſſet, inedia ſibi finem feciſſe viuendi. Inter-
rim publici Pragæ gymnãſij controuerſiã neglexit contempſitq;: homicidia in vrbe non
vindicaui.

vindicauit. Grauiſſimam Bohemorum ſuorum & Germanorum lethalem diſſenſionem diſſimulauit: vnde ortum eſt initium execrandi ſchiſmatis Huſſitani. Sæpe quum cerne-
retur ab omnibus non ſolum inutilis, ſed etiam damnofus regnis & Bohemiæ & Roma-
norum, à zelofis viris tentatus eſt veneno: ſed ille ſemper ſuperauit veneficia vomitus be-
neſicio. Immanis illa belua perire non potuit: vbi alij in quibus momenti aliquid videre-
tur multi periiſſent: ſed ſeruatum eſt pecuſ hoc ad perniciem multorum capitum, imò
animarum. Quo tempore à ſummo pontifice Vrbanò v. i. defece-
runt Cardinales, tyranni-
de eius conſpecta mirabili, & quòd per impreſſionem Romanorum creatus diceretur
vnde nouum & magnum ac diuturnum in eccleſia conſciſcitur ſchiſma. Miſerabilis
10 tum Chriſtianifimi ſtatus, quando neq; in eccleſia neq; in Imperio eſſet, qui catholicæ pa-
ci & reipublicæ Chriſtianæ ſtuderet. Hoc etiam tempore Flagellantium ſecta, de qua ſu-
periori libro diximus, increuit (quod enim malum non augeſceret ſub talibus Chriſtia-
niſimi capitibus) & per orientalem Franciâ diſſuſa multiplicabatur. Sed erratum in Ger-
mania cardinalis de latere legatus, qui omnes eius ſecte fautores, nutritores, defenſores,
mucrone feriit eccleſiæ, contemnentes & nihili pendentes.

*Deſcendit Caſ-
di. ab Vrbanò.*

CONRADVS magiſter domus Theutonice in Pruſſia, bellum diu antè cœptum
in perſidos Letuanos perſeueranter egit: factaq; expeditione valida in terram hoſtilem,
expugnauit arcem non contemnendam Anenpil: inq; ea quadringentos præſidio impo-
ſitos cepit, ſecumq; abduxit. Inde progreſſus cum agmine, proximum fortalium defen-
10 ſoribus vacuum reperit. Nam viſo hoſtili agmine, diſſiſ ſuæ munitioni, non putabãt ex-
pectandum. Incenſum ergo ipſi potius quam hoſtes æquauerunt ſolo. Ita per multam
eius regionis prouinciã victorem circumducēs exercitum, nullam expertus eſt aciem
aſcendere ex aduerſo. Magna tum erat & inaudita vermium in aere multitudo: adeo vt
muſcæ, cinifès, bruci, & id genus noxiolorum volatilium operiret intercluderetq; ſolem,
ne ad nos dimitteret radios. Magna ſequuta eſt (quod neceſſe fuit) ex putredine aere cor-
rupto, mortalitas. Ludouicus rex Vngariæ tunc aduocans Lupoldum ducem Auſtriæ,
& in ſuppetiis habens Genuenſes, perpulit Venetiarum urbem vt imperata faceret, vt
quantum expoſceret illi æs numerent, multa centena millia aureorum. Perpulit vt muta-
tam ſigilli inſcriptionem, qua fe dominos maris iactarent, in reliquum præferrent: mar-
10 chiam darent Teruiſanam Auſtriæ duci. Credo hoc in annalibus Venetorum non legi,
quòd ea quæ ſuperbo populo ad ignominiam ſunt, ſilentio prætereunt, damnantq; fa-
ctis. Nam omnia aut in gloriam ſuam obuertunt, aut ſi non poſſunt, iubent ſilentio præ-
mi. Quo etiam tempore, inter Ruſſos & Tartaros maximum à memoria hominum ha-
bitum eſt prælium, in loco qui dicitur Flawaffer, vt ſolent ambæ nationes magnis agmi-
nibus non ſtantes pugnare, ſed incurrentes iaculari & ferire, mox retrocedere. Ferunt
ducenta mortalium millia eo concidiſſe prælio. Ruſſi tamen victores prædam non par-
uam abduxere in pecoribus: nam reliquam pene nullã poſſident. Nec tam diu lætati
ſunt ea victoria Ruſſi. Nam Tartari, Letuanis in ſocietatem accitis, ſequuti Ruſſos iam
reduces, & prædam, quam amiſerant, retulerunt, & magnam in Ruſſos ſtragem perege-
40 runt. Erat autem annus LXXXI. poſt mille trecentos à Chriſto nato. Quo etiam tempo-
re in Lubica cœtus agebatur & cœuentus vrbium omnium de ſocietate, quam Hanſam
dixere. Ibi Brunſwick cenſes, iam per annos octo ab ea ſocietate diſcluſi, nec in vlla mer-
cariorum ſocietate à communione intus vel foris admiſſi, quum reconciliari poſcerent
de ſeuiſſima tumultuatione, in qua ſenatus ſui partem occiderant, partem eiecerant vr-
be: publicam penitentiam & ſatiſfactionem peregerunt. Qui ad hoc communitaris no-
mine miſſi ſunt, iuſſa fecere, hac formula: Nudis pedibus, nudo capite cæreos de eccleſia
beatæ Mariæ in prætorium publicè cunctis ſpectantibus detulere: & genibus nixi, ve-
niam ſuæ communitaris nomine poſtularunt, & meruerunt. Ex quo tempore denuo ad-
miſſi ſunt in communionem Hanſæ, hoc eſt ad participationem priuilegiiorum quæ in
10 quatuor emporiis, in Flandria Bruggis, in Anglia Londoniis, in Norwagia Bergis, in Ruſ-
ſia Nougardiz permiſſa ſunt olim mercatoribus, ab retro principibus & terrarum gu-
bernatoribus, vniuerſis eius communionis participibus.

*CAP. 7.
Bellum in Le-
tuanoſ.*

*Veneti ab Va-
gato attriti.*

*Prælium inter
Barbaros me-
morandum.*

*Brunſuicenſes
eximen publi-
cè ſatentur.*

*Hanſa quid
ſibi velit.*

*CAP. 8.
Opes in Eccle-
ſia diſcordia
ex ſchiſmatibus
ſunt.*

▼ L I V O N I A per eam tempeſtatem iam eccleſiis inſignita, tum paſſa eſt quod ſolent
locupletes iam vacuatæ ſedes, vt de ſucceſſore cõtendatur. Tarbatēſis eccleſia tum vaca-
bat: ad quam canonici de ſuo gremio elegerant Iohannē Damerow, quem confirmauit ſummi.

Romæ Urbanus v. i. Sed fratres ordinis Theutonicorum quum contenderent illâ quoque ecclesiam sub candidum vocare pallium amplificandis rebus suis, procurarunt ut Clemens v. i. in Francia commoratus Auinione, magno illo schismate quandam Ioannem Hebet præficeret ecclesiæ memoratæ: eumque fratres cum literis venientes, per arma imposuere arcibus ecclesiæ, ut viribus eorum prouectus in ecclesiam, non cunctaretur sacri ordinis subire communionem. Aliquandiu conflictatū est super eare: sed nihil profecerunt. Contendunt iamdudum Theutonicæ domus fratres, omnes (si fieri potest) episcopatus terræ ordini suo inferere. Iam archiepiscopatū Rigensem complexi sunt, & Curonensem: de Oslensii & Tarbatenti & Reualiensis sæpe frustra tentauerunt. Illa tamen ætate Rigenfis archiepiscopus necdum erat insecatus: nam illius ope ac viribus exactus est cliens ordinis memoratus. Ploskaw vrbs est Letuanix, non longinqua Liunionæ quæ tum in id superbix excreuerat, ut principem suum Sirgallum multis in vrbe contumeliis affectum, iumento per contumeliam impositum vrbe eiicerent, imprecatione terribili facta si vnquam rediret. Ille contumeliam irrogatam questus amicis in circuitu: & omnium iudicio reprimenda videbatur ciuium contumacia. Igitur Sirgallus Russorum Liunionæque armis contractis, vrbem memoratam obsidione premebat. Aderat magister fratrum Theutonicorum per Liunioniam huic obsidioni. Secretò ab intus ad illum missio nuncio, ciues se illi permiscere, si tueretur. Ille, ut bonum virum decebat, hoc respondit, non esse integritatis suæ, illum in castris deferere, propter quem in arma venisset. Igitur frustrati ciues obsidione fortiter pertulere, nec potuit capi vrbs memorata: rebus infectis, quum nullus fructus speraretur, soluta est obsidio, in aliud tempus vltione dilata. Obierat per id tempus Henricus Magnopolensis dux, Alberti primi ducis filius, princeps optimo ad iustitiam zelo: qui tanto infectatus est odio publicorum itinerum latrones, ut nulli deferens nobilitati, quotquot eius culpæ deprehendit affines, nullius viis ministerio, nec expectata ad expurgandam conscientiam opportunitate (dictitans ut apud Deum peniteat, meliori nunc moriturus exitu, quàm si in conflictu à mercatoribus cæsus perisset) ipse suis manibus alligauit iugulandos. Vnde improbi ducto cognomine, ducem illum iugulatorem siue suspensorem appellauere: quod illi in contumeliam, boni omnes ei verterunt in gloriam. Successit in principatu frater Magnus. Reliquit Henricus ex filia regis Danorum Waldemari, coniuge, filium Albertum, bonum principem & regno dignum: nisi Margareta, altera eius regis filia, relicta regis Norwagiæ, iam vidua, regnandi auida, Albertum exclusisset. Sed neque diu erat in rebus humanis Albertus. Magnus verò Henrici & Alberti regis germanus, fratri morienti succedens in ditione, ex vxore (quæ fuit soror principum de Rugia & Wolgasto) sustulit filium Ioannem, spem generis. Nam ex eo sunt moderni principes, per Henricum Iohannis filium. Magnus autem cum Alberto de Luneburgo duce profectus deuotionis gratia Aquigranum, quum inde rediret, febre correptus rebus excessit, ad annū Christi lxxv. post mille trecentos.

CAP. 9. **QVVM** per id temporis Letuania magnis & multis afflictâ cladibus & damnis attrita satis videretur, inflexa ad suscipiendum populariter Christi sacrum baptisma, ut malis, quæ pateretur, finem faceret. Idque quum reges fratres lagai & Stirgail, missis nunciis ostendissent, designato loco in insula Kirsfemil: Conradus fratrum ordinis Theutonicæ magister, verum credens quod cupierat, quodque euidenibus signis persuadere sibi poterat (expedito tamen in omnem euentum suorum agmine) coassumptis duobus episcopis qui rem sacram facerent, in locum contendit constitutum. Vbi præstolatus triduo, quum ad præfinitum tempus nemo adesset, suspicari cœpit quod res erat, dolos sibi machinari, & strui insidias: quarum insimulabat matrem regum memoratorum, mulierem origine Russam, quæ inuideret Theutonicis, quod imponerent iugum filiis suis. Idque cōpertum iam pene habens euidenissimis argumentis magister memoratus, rediit in Prussiam: & nouis copiis vndecunq; adauctis, fretus etiam auxilio Vitoldi, vnus ex primoribus Letuanorum, cuius patrem Kinstotum memorati reges perdidērūt. Quo capite hostibus regum fratrum domus Theutonicæ per Prussiam se coniunxit, necem patris perinde vindicaturus. Duxeruntque primum coniunctis armis in arcem & oppidum Tracem: quibus nō difficile expugnatis, eiectisque & partim cæsis qui inerat, imposuere suorum quod satis putabant præsidium. Inde profectus cum agmine suo Vitoldus, obsidione cinxit oppidum Ville: quod non difficulter expugnatum diripuit incenditque, magnâ inde

Ciuiū in principem contumelia.

Principi in latrones feruor

Theutonicorum equitum in Letuaniam expeditio.

inde hominum pecorumq; vim abducens. Quum autem ille exercitum iam in sua redu-
xisset, Letuani reges adunatis viribus arcem Trackem recepturi, cingūt obsidione: tam-
que duris insultibus p̄urgebant custodes qui defenderāt, vñ nisi incendio vel fame peri-
re mallent, dedicationem facere cogentur p̄ctis vestibus & incolumitate corporū: qui-
bus abeuntibus arcem reges recipiunt. Prima verò nocte conq̄assatis muris per crebrā
oppugnationem, & encruatis viribus per tonitrua bombardarum, omnia cotrue-
rūt, op-
pressis aliquanto pluribus ex Letuanis, quā esset numerus abcedentium. Eodem tem-
pore Melchior dux Brunswickensis, frater Ottonis Neapolitani regis, ex Transsylvanis
ducibus, episcopus factus Zwerinensis, toxico periit fraude suorum: medoni, quem ille
10 cupidè in oppido Rostock biberat, mala venena miscuere. Ille vbi male sibi sensit ex po-
tu, profectus in Butzow, arcem ecclesiæ, cepit cruciatibus magis ac magis distorqueri.
Cernens autem fraga venalia ad oppidum suum (quod ignorabat ille, addito veneno fa-
cerent ipsum furere) iussit comparari: & absumptis ad refrigerium magna vi fructibus il-
lis, adeo intumuit, vt ventrem vix vestes continerent: crepuitq; spiritum efflans. Hic fuit
exitus nobilis viri, inter pontifices non contemnendæ religionis. Per quod etiam tem-
pus in vrbe Vratislauia Slesiz primaria, sæuiente populo, & à clero extorquente quod il-
le nec deberet nec vellet prestare, nec posset, nisi summo pontifice consulto, perfoluere,
vrbe eiicitur: consentiente & omnia in peruersum autorizante ignauissimo rege Wen-
tzlao. Omnia tum cleri bona sunt confiscata. Ad quem tum refugeret oppressus clerus?

*Episcopi vrem
no sumpto
mors horren-
da*

20 Romana ecclesia vacillabat, errabatq; inter duos pontifices: Romanorum rex tum au-
thor videbatur & caput omnium malorum: non erat opus alia tum re quā patientia.

S I G I S M V N D V S, & ipse filius Karoli I I I I. marchiam Brandenburgensem à pa-
tre, qui illam ab nouissimo Ottone (quod in Saxonia diximus) comparauit, non magno
accepit. Sed moriente per hæc tempora Ludouico Vngariæ rege deuotissimo, quum filias
tantum ducem relinqueret, & nullum marem heredem, Sigismundo permisit primam
coniugio, eumq; post se designauit Vngariæ regem. Sed maximo interim labore cruen-
tisq; præliis ad eam possidendam peruenit. Obiecerant se ex regni proceribus non pau-
ci, designati Bohemum regem: euocaruntq; Italia Karolum Neapolitanum, cui sceptrā
deferrebant. Sed Sigismundus inuictō per omnia hostibus colluctatur, peruenitq;
30 vt regem illum suum Vngari agnoscerent. Sed ea res tantum laboris & impensarum ha-
buit, vt cogereetur marchiam Brandenburgensem Ludoco marchioni Morauiz, propin-
quo suo, in pignus & hypothecam pro accepta ab illo grandi pecunia tradere: apud quē
memoratus principatus aliquandiu permansit. Hade wegis erat altera regis Vngariæ Lu-
douici filia, quam pater antè desponderat Wilhelmo Lupoldi ducis Austriæ filio. Dos e-
rat Polonia: quod id quoq; regnum erat in manibus Ludouici regis, coemptum (vt dixi-
mus) auro ab duce Candido, qui sacrum diuæ Mariæ ordinem anteposuit scepro. Erat
in Polonia Wilhelmus aliquandiu se pro rege gerens, priusquam in thorum acciperet
puellam memoratam. Non sunt passi Poloni Theutonici generis hominem sibi regem:
pulsūq; pariter speratis nuptiis priuauere. Circumspiciētes autem alium sibi regem, fu-
40 turum puellæ maritum, inuenere. Erat ex regulis Letuaniz lagail maior natu duorū fra-
trum, ex pers Christianæ religionis. Hunc quum virum strenuum, & iusti tenacem agno-
scerent, fecere illi conditionem, si vellet sacrum subire baptisma cum religione Christi,
& regnum illi, & sponsam regiam obtulere. Ille non diu cunctatus, magnas accepit con-
ditiones: baptizatus in ecclesia Cracouiensi, nomē accepit Boleslai: quod in ea gente ve-
tuste, celebre & regium erat. Ita factum est vt cum rege suo Letuaniz pars ad Chri-
stianismum perueniret, inuitata præmiis, quæ nullis antea potuit impelli armis.

*Sigismundus
Bohemus inuictus
imperat.*

*Poloni regem
Theutonici
respuunt.*

I N Liuania per idem tempus grauiter tumultuatum est, quum canonici ecclesiæ O-
siliensis Henricum episcopum suum caperent, captumq; tenerent in Hapfel: quumq; nō
satis fiderent arci, propter vim archiepiscopi Rigensis, quem timebant, transmissō mari
50 in insulam Osiliam eum arci inibi ecclesiæ Arnsborg vinctum incluserunt. Captus autē
ideo perhibetur, quod ecclesiam in manus ordinis perducere conatus crederetur. Nec
diu post repertus est mortuus in latrina, incertū iniectus ab aliquo, an ipse euadere clau-
stra conuissus, in eam sponte descēdens perierit: exitus pontifici antè incomptus. Quo
tempore in Letuania Vitoldus Kinstoti filius, quum in arce oppidi Villæ cōmaneret, de
patre suo (quem xmulī captū occiderunt in carcere) vindictā meditatus, præuenitur ab

C A P. II.

*Clericorū in-
ter se de impe-
rio certamina
ex predictis
act.*

*Vitoldus in
Letuania ca-
pit.*

oppidanis: qui magis inclinarent fratribus regulis hostib. eius, qui filij essent Aligerti fratris Kinstoti. Nam collecti ciues stratagema excogitarunt, specie prætenta, quasi furem confugientem in arcem insectarentur: arcem perinde occuparunt, trucidatis qui cum Vitoldo inerant: ipso vix periculum effugiente. Captam verò arcem memoratis regulis Vitoldi fratribus (in quos erant propensiores) consignarunt. Vitoldus autem, patrios circueiens amicos, auxilium implorabat: contraxitq; eam multitudinem, ut iam fideret fratruelibus suis aciem obiectare. Illi autem quum in castris suis iam Christiani haberent fratres domus Theutonice de Liouonia, & ciues Villæ, multosque præterea auxiliares, manus cum Vitoldo contulerunt: & cæsis in medio plurimis, ipsum in prælio corpore Vitoldum, carceri, in quo finierat pater eius, mancipantes: de quo post aliquanta tempora 10
 1384. pactis conditionib. laxatur. Hoc est autem illud tempus anni LXXXIII. post mille trecentos, quo cursus ille in Wilfenacum, oppidum Prignisæ Wandalico in solo, cæpit per eam occasionem vulgari. Erant nonnulli ea regione habitantib. vel hostes vel latrunculi (incertum enim reliquerunt qui signarunt annales) qui incensa villa Wilfenaco, ecclesiâ pariter in cineres redegerunt. Sacerdos quum ad proximam villam confugisset, effectq; noctu in strato, audisse fertur vocē, Surge, præpara te sacris ministeriis, dicturus missam in altari exultare nuper ecclesiæ. Primam vocem arbitratus ludificationem, contempsit: repetita secundo, repetita quoq; tertio: nec potuit negligere ita firmatam denunciationem. Surgit, & ex more soluto laborum penso, ad ecclesiæ locum proficiscitur. Stabat altare post incendium, duo ibi cærei ex latere utroq;: in medio mundum vidit lindonē, 20
 inq; ea trinam hostiam, quæ videbatur in vnam coaluisse, eamq; cruentam. Stupescactus rei nouitate, vnde hostiæ cruentæ post incendium, reuerenter inclinans, & componens quomodo poterat, concito petit loci antistitem Hauelbergensem: quid audierit, & dein de quid viderit, enarrat. Miratus & ille proficiscitur cum clero: videt, miratur: cuncta percunctatur. Vbi præter diuinum miraculum nihil videt, recondit hostiam crystallo: & vicinis primū locis, inde remotioribus Dei mirabilia nunciantur. Accurrunt vndecun-
 que populi, ab usq; Vngaria, Francia, Anglia, Scotia, Dania, Suecia, Norwagia. Multa ferunt renouasse Christus Dominus in reuelatione corporis sacri, sub altaris velamento mirabilia: sed (vt sit) vanitate partim populi, accedente auaritia cleri, facta & insecta nunciantur. Fuere aliquando doctores super ea re contradictiones: scripsere nonnulli quid videretur: sed populus semel incallescens aut deuotione aut superstitione, non facile reuocatur: nisi quod clarescente nuper in Sterneberg miraculo cursus prior elanguit, quamuis non omnino interierit. Tum etiam monasterium Præmonstratensium Sacræ vallis in oppidum Luneburgum translatus est: vbi manet vsq; hodie.

Auaritia postquam cæpit, parit miraculum: miraculum vero superpositionem gignit. Loc. 1.

CAP. 12.

Iustum principis habetur opinio.

MAGNVS dux Magnopolensis, Alberti filius, ea tempestate rebus præerat in ducatu suo, princeps viuacis ingenij, & qui nō patreretur aut dissimularet vllam iniuriæ etiam significationem, non modò irrogationem. Multos ipse præuenerat male sibi cupientes: vnde factum est, vt neq; subditis populis neq; vicinis principibus satis charus esset: cuius tamen temporibus nihil memorabile peractum referunt annales. Non malum hercle signum neq; obscurum de virtute principis testimonium, qui tranquillitatem temporū 40
 suorum promereretur: neq; enim fieri poterat, vt inquieto sub principe quietus esset rerum status. Sed ille non diu rebus præfuit, paucis exitum eius complorantibus: hærebant enim mentibus omnium memoria fratris Henrici, & patris amborum Alberti: quæ collata Magno, minus illū fecit esse spectabilem. Successitq; principatui Albertus, filius Henrici, eius quem cognominauere supenforem. Nam alius interim Albertus in Suecia tum maxime rebus floruit: & Magnus filium reliquit Iohannem. Erat autem LXXXV. post mille trecentos annus, quum ciues Lubicenſes, memores paternæ virtutis, ad hunc Albertum mirifice afficerentur, intelligentiam præcipuam fouentes ad illum, ad persequendos publicorum itinerum vastatores. Inierant fœdus vna expeditione, iunctis Wismarium Rostockcēsumq; oppidanorum armis, latibula furum, & quos affines cul- 50
 pæ cognouerant, subruentes: euerteruntq; hæc tum in terris præsidia, Stortzow, Gemetow, Prenſberg, Trutzem, Redem: his enim locis erant receptacula piscantium publici itineribus: quas munitiones tum memorati principis auxilio, vrbium dictarum emissarij subuerterunt, ac solo coarctarunt. Sed nunquam poterant tam acerbis odiis à quo uis insectari, vt stirpitur euellerentur: hoc cælum, hoc terra suggerit. Alioqui nisi natiū effert

I. atrocitandi ingenium natura vitium.

esset genti vitium, multis diu colluctationibus principum esset eradicatum. Gigantibus contigit, qui aduersus naturam decertat.

SIGISMUNDVS rex Vngariæ, Karoli Imperatoris filius, de regno plurimum laborabat. Nam Elisabet Bosniæ regis filia, relicta Ludouici, socrus Sigismundi, ac ipsa eius coniunx Maria, in Sigismundum initio conspirarunt, & regno Vngariæ extruserunt, quæ magna illis procerum pars inhæreret: & aduersus illum implorant Karolum de Italia, regem Neapolitanum, legitimum sanguinis successorem. Is erat defuncti regis Ludouici ex fratre nepos. Illum ergo sibi regem creare in Sigismundum sunt conuisi: mox enim veniens in regnum, ab omnibus rex consalutatur. Sed quod multis antè acciderat, Karolus ipse cuitare non potuit. Elatus enim rerû successu, verbis temperare non poterat, apertè gloriatus, se breui Romanorum regem futurum, consalutariq; Karolus v. semper Augustus: nam paruo Wenzlaum negotio exuturum Romanorum regno, qui Sigismundum eius fratrem iam eiecerit Vngaria. Ea verba perlata Mariæ Sigismundi coniugi: etsi per matrem auersa erat marito, cœpit tamè Sigismundi sortem commiserari: quæ non satis esse visum est Karolo exuere regno, quod per illam haberet dotale, nisi etiam absentem infectaretur conuiciis. Hic dolor quum altius descendisset in pectus femina, aliquando erumpens, significationem sui fecerat. Erat ex amicissimis Karolo regi, qui iam comperitum haberet iactantiam eius multam illi apud plurimos congerere inuidiam: apertius familiariusq; super ea re conuenit. Ille vt erat superbia tumidus, amicissimè commonentem, sublata dextera grauitè cecidit in maxillam. Astabat famulus ei qui cæderetur. Non attendens esse regem qui istum faceret, non expectata iussione domini, educto gladio caput cædens percussit, adeo vt vulnus descenderet in oculum. Relictæ viduæ Ludouici hoc nonnulli suspicantur esse consilium. Karolus viuendi finem fecit. Alij non vulnere sed veneno ferunt extinctum. Sed hic tamen erat exitus, vt Karolus tum mortuus, locum faceret redituro Sigismundo. Italici qui cum rege venerat, male ab Vngaris habiti perierunt. Ipsum defuncti corpus diu stabat inhumatum, quod excommunicatus Karolus ab Urbano v. i. diceretur. Solent autem principes seculi, dum florent, eam rem leuius pendere. Tum verò Sigismundus in regnum redibat: quod & in Saxonia diximus, & suo loco, quantum ea res deposcit, attingemus.

CAP. 13.

Coniunx in
maritum con-
spicit.

Karolus in-
ferentia sua pe-
nit.

LV BICENSIS tum ciuitas, magna ciuium & hostium quorundam conspiratione, pene sepulchrum fuisset optimatum, nisi miseratus Deus prodicionem institutam in lucem venire voluisset. Mechanici quatuor, quorum alius glaci tornator, alius pelliû variarum opifex, duo pistores, initium magnæ coniurationis in senatus & primorum ex ciuibus caput fecerunt. Pertæsum erat improbissimis latronibus, quod sub gubernaculo senatus agerent, & non ipsi rem pro arbitrio moderarentur. Ipsi gubernacula apprehendere constituerant perditissima via: quocirca iniere cõsilium atrocissimum. Quotquot verò ex ciuibus cognouere suis attentamentis idoneos consentaneosq; quib. idem cum ipsis nouerant inesse odium in senatum (facile enim quisq; in vrbe sui similem agnoscit) in societatem coniurationis acciure, sacramento prius adactos, vt quæ essent audituri, si non probarent, perpetuo tamen tegerent silentio. Paucos reppererunt quibus non probabatur institutum: quippe deletum ipsi habuere inter notos. Idem foris inter Holstos quidâ Deteuus Gudendorp (qui pessimo postea exitu se prodidit) faciebat, vt collecta manu improborum equitum, ad constitutam diem irrumperet vrbs portam, grassaturus cum coniuratis in capita & fortunas præstantiorum ciuium: vt prædis explerentur, & coniugib. atq; filiabus ciuium (vt in tali re) abuterentur. Præfinita est dies sabbathi, quæ fuit Lamberti diui martyris, ad cædem, hora diei octaua, quum portæ paterent. Id tradimentum, etsi multorum conspiratione foris & intus validum esset, in vrbe tamen secretum permanit. Sed erant foris inter militares viros, quib. detecta res horrorem inculsit. Tum miserati bonorum virorum maximam perniciem, subuersionemq; optimi in vrbe status, ac innocentum virorum necem miseram, tum feminarum & puellarum miserabiles abusus: multis scripsere (sine nomine) ciuibus, vt vigilarèt, cauereatq; proximâ vrbs ruinam de intestino malo: nemo quicquâ suspicatur. Erat ex militarib. vir cordat^{us}, qui perpenderet in vrbe nihil esse formidinis, parum vigilantæ, nihil de propinquo malo suspitionis: suscepit, rem tantam, proximo ante constitutum diem vespere detegere. Adequit in vesperum domum proconsulis Ioannis Perseualen, præsentiam eius requi-

Vir cordatus
detegit prodici-
onem.

T t

rit: non adesse significant, occupatum publicis in prætorio consilii. Tempus est, inquit, tempus bonis omnino consilii. Filium eius iubet assistere, iam virum ætate maturum: a stabat autem incognitus à poscente. Vbi cognouit adesse (quia velata erat facie qui venerat.) Ante omnia, inquit, parentem adesse vellem tuum: sed quoniam ille deest, tu suscipe quæ dico: afferat mihi potus (qui concitus veni per viam) vt bibam. Allato proinus vitro, gustauit: tum clara voce, Tibi, inquit, vitro, nulli mortalium dico, nisi cautè prospèctum sit, cras ante meridiem hæc vrbs sepulchrum est ciuium suorum, consulariū, & primariorum omnium: adeo omnia intus & foris scaten tradimentis. Et mox in parietè vitro proiecto concitus obuerso exiit iumento. Consternatis omnibus ad rei nouitatem, proconsulis filius sine mora petit prætorium, admitti postular: rem esse magni momenti & quæ moram detestetur. Admittitur: quid acciderit, quidve audierat, plenius omnia exponit. Obstupere omnes: statuerunt peruigilem agere noctè. Admonuere ciues bonos clanculo, vt essent in armis, si quid noueretur. Itaq; factum est vt media consilij publici pars peruigilaret, circuiretq; in vrbe, perlustrans si quid compertum esset, portarum claustra seruaret. Vbi diligentius intendunt, magna deprehendunt manifestæ coniurationis indicia. Quumq; ipsi coniurationis principes noctu per urbem equitantes consulares exadiret, alter ex illis Ioannes Calefeld (nominandū enim est monstrum) pistor in Klingenberg, expers factus, forenses arbitrabatur confcios suæ cōiurationis. Vbi sublustri lunæ lumine videt consulares equites in armis, & familiam eius ordinis, consternatus ait, Pretiose Christi sanguis, diu nimium est dormitatum. Sed primum concrepare arma audita in domo tornatoris memorati: cuius mox ostiis effractis, omnia inueniunt ad arma expedita. Apprehensum latronem horrentib. inuadunt verbis. Ille sine mora scelus confitetur, proditq; mox tres primos coniurationis socios. Quorum vnus ille pelliū tractator, vbi primum vidit peruigilare consilium ciuitatis, mox (quod erat) coniecit detectū esse conspirationis facinus: sine mora per tenebras, vt potuit, in fugam se cōiecit. Captus primus demittitur sine gradib. in ima tartarei carceris: quo casu breui exanimatur: duo alij mox vincti iunguntur. Urbis portas stare diu clausas iussere, ne quis elaberetur. Multi mox conspirationis participes, aut detecti confessione captorum, aut suis iudiciis proditi capiuntur. Primi tres (quorum vnus iam mortuus) quadripartiuenter impositi rotis: alij, contractis ossibus rotarum collisione, alij gladio cæsi, meritas pœnas luunt. Qui foris expectabant irruptionem equites, rem in vrbe detectam intelligentes, iter cum rubore fluxerunt. Testati, qui importatis lignis aut frugib. rustici currus agebāt, se vidisse mane primo per vmbram equites multos, qui quid sibi vellent ignorassent. Per multos dies sæuitum est in coniuratos: vt quemq; alij detexere, pro qualitate culpæ, aut rotis collisi, aut gladio cæsi, perierunt: tanta multitudine, vt iam pigeret cædis senatum. Edixere ergo, omnes sibi culpæ confcios ante vesperum abire: qui mane reperirentur, hostium loco habendos. Cessere multi, de quibus nemo male suspicaretur. Ita purgata improbis hominibus ciuitate, diem illum Lamberti quotannis diuino in ecclesiæ officio celebrem cōstituerunt: gratias agentes misericordie Deo, qui grauissimam ciuitati perniciem auertisset.

*Coniurati pa-
uor magno mo-
mento pendat.*

CAP. IY. CONRADVS sublimis magister Theutonicæ domus per Prussiam perpetuo bello Letuanos infectatur. Duxerat hoc tempore in Vitoldum regulum, cuius fratruces (vt diximus) iam Christo crediderunt. Hic autem emissus ab illis carcere, omni crudelitate grassatur in Christianos, in illos vindicans ab fratruclibus acceptam iniuriam. Tum vero ausus concurrere prælio ordini memorato, iterum capitur: & nullis aliis conditionib. impositis libertati redditur, si modo iuret, idq; ex animo impleat, Christi sacramenta subire. Ille leuissimo vir animo, per quicquid sanctum est, iurat, se omnia ex fide facturum. Sed quid nocet perfido perfidia, si non Deus vindex est? Credulus magister illi tres arcus permittit iam Christianis infestas, ex quib. ducat in populum suæ nationis Christolucrandum, utq; gladio illum adigat sacram subire religionem. Ille omnia pollicetur. Magister vbi reduxit exercitum, Vitoldus mox oppressis qui in arcibus erant Christianis, incensas æquat solo, & ad suos in perfidiam reuersus, magis atq; magis infectatur Christianos. Magister vbi comperit, renouata expeditione iterum ducebat in hostem: peruenit autem vastans ad fluuium Wargan. Ibi Stirgail frater regis Poloniæ, male Christianus, magno agmine præstolatur eius aduentum, vt transitum vadi interceptiat. Sed collatis prælio viribus, cessere Letuani, incolumem transitum magistro permittentes.

Transmissio

*Vitoldus de-
mo capitur,
& Christiani
non incitant
de fallit.*

regulo, contendunt in hosticam terram: & magnis editis vastitatibus, ingentem hominum ac pecorum prædam eduxere. Erant enim mortalium captorum duo millia.

CAP. 18.

Catilina Lubici confu.

CONIVRATIONIS Lubicanæ quam paulo antè descripsimus, conscius Dedeuus Gudendorp, iam detectus, publicum hostem agebat vrbs illius, non parcens viatoribus & vnde cunq; transcurrentibus ciuibus. Sæpe fugatus ab equestribus Lubicensiū ministris, statuit per insidias aliquando illos interciperè. Misit ex suis, qui prædam agerent ex villa Curo w: si quis interim superueniret illis maior viribus, cederent, pertraherentq; sequentes in locum insidiis constitutum. Serò (vt fieri solet) abactio iumentorum in vrbe Lubica nunciatur: serius colliguntur armati: nam & de oppido Molne aduocandi erant equites ministri. Iam gregati sex & viginti de Lubica equites prodire, sequuti præcedentium vestigia: sed nisi ad insidias stetissent hostes, iam dudum in sua securi abissent. Turmas tres præfectus ipse segregauit: nam ex vtroq; latere dimisit oâtonas, cum mandato, vt obuij hostibus facti, ad medium, quod ipse præfectus tenebat iter, inclinarent. Transierunt viam multam. Ipse præfectus, qui medium insecutus est iter, vestigia hostium ex vngulis (vt fit) equorum deprehendit: & iam inciderat insidiantium latibula, decimus ipse interceptus numero quàm duplo maior. Itaq; quum se viribus imparem cerneret, adactis & admissis iumentis, oppidum Kiil recto cursu petiere. Facile cursu superant sequentium vestigia, optimis vecti iumentis: sed iam oppido propinquantes, quum celerissimo cursu quiddam hostile præferrent, nescientes ciues quid ageretur, portas clausere & irrumpere tentantibus. Coguntur frontes hostibus aduertere: quib; fortissimè congre diuntur, aliquot ex eo numero prostratis: sed ipsi Lubicensium equites, iam pugnan do fessi, quum longe numero superarentur, ad vnū omnes cœduntur. Post moram interpositam oâtoni, vestigia sequuti, perueniunt ad vicina oppidi. Cernentes ibi constratos socios decem, ingressi oppidum, coarguunt oppidanos, quòd manibus latronum inclusissent suos propugnatores: illi præferunt ignorantiam rerum quæ gererentur. Itaq; acceptis vehiculis, sociorum corpora Lubicam deuehunt. Visa est luxgubris vtriq; sexui, & omni ætati, illa suorum equum reuectio. Tumulati sunt solenni funere, in ecclesia Sancti Iacobi. Idem tamen ille Dedeuus non multis post annis interceptus ab equitibus ministris Lubicensium simili exitu, obtruncatur, multas concisus in partes.

CAP. 19.

1386.

*Vetus Austria
ea domus cum
Helueticis
militar.*

Hoc etiam tempore, hoc est à Christo nato ad LXXXVI. annum post mille trecentos, Lupoldus dux Austriæ de genere Rodulphi Imperatoris, cum filio & omni nobilitate bellum inferebat Swiceris (Switenfes vocant alij, veteres dixere Helueticos) feroci in hunc diem hominum generi, & in montibus suis effereat: quibus etiam ætate sua C. Cæsar Galliarum præfes manus conserbat. In eorum ex quibusdam causis duxit Lupoldus Austriæ dux, quòd ab auis & attauis vetus esset similitas in gente. Rusticam libertatem liuentibus semper oculis aspicit nobilitas, sibi natum quicquid viuunt, rata. Totis principatus sui viribus Lupoldus orditur bellum, vicinis principibus & nobilibus in societatem belli deuocatis. Swiceri etsi magna mole virtutis suæ se in hostem appararēt, tria tantum millia in conspectum hostis emisere, vt per contemptum in illos duceret. Reperit sine dubio oppositos sibi viros, sed qui planis campis equitatu hostium premerentur. Cæsis primo prælio aliquot suorum Swiceri retrocedunt, pedem referentes, vt maioribus suorum agminibus excipiantur. Austrij sequuti in montes, mox circumfunduntur hostium magnis agminibus: non pauciores in armis habuere Swiceri triginta hominum millibus. Intercepti ergo Austrij pene ad internecionem cœduntur, valde raris elabentibus: dux ipse cum filio & sedecim primæuæ nobilitatis viri comites atque barones, ipsi principes, aut principum affines. Cruenti huius prælij memoriam armis suis Austrij duces præferre creduntur, quum candidum clypei campum sanguineo colore in transuersum fusa planicies fuscet: vindictam meditati tantæ cladis, quam necdum peregerunt. Nam etiam hoc tempore (quod suo loco dicemus) insigni clade memorantur Austrij ab Swiceris affecti. Quo tempore in vrbe Wismaria insignem conuentum principum iussit sollicitari Albertus rex Sueciæ. Aderant omnes de propinquo principes, Wenzlaus dux Saxoniz ac Lunenburgæ, Bugslaus dux de Wolgato, Ericus inferioris dux Saxoniz, Nicolaus & Adolphus Holfatorum, Otto de Hoia, Gunterus de Rupin comites, Laurentius comes Wandalarum: omnis effusa nobilitas, milites, militares, vicinarum vrbiū honesti ciues, principum, nobilium, militum, militarium virorum coniuges. Omnia ad magni

*Conuentus principum
Wismaria.*

magnificum apparatus composita, militares in foro ludi, dominarū in locis conuenientibus choræ canentiū in omni genere musicorū læta symphonia. Omni genere vrbani-
tatis, in mediū certauere honestate vestiū, robore vini, alacritate iumentorū. Vox vbiq;
lētitiæ personabat: eminebant multis in rebus plurimum, quicq; in suo genere decori. O-
cto continuatis diebus solennitas perdurabat: inde in sua quisq; læti & alacres rediere.

- Q V O tempore Conradus de Gisenhem Lubicensis episcopus, quum rebus excedere CAP. 20.
ret humanis, locum fecit Iohanni Clendest decano eius ecclesiæ, pridem electo, & iam
renouata electione iterū assumpto: ciuis honesto inter suos inibi natus loco, & iam con-
sequutus benedictionem peruenit ad episcopatum. Anno qui proximè sequutus, idem
10 Albertus rex Succiar, Margareta, regina iam & Norwagiæ (cuius filius Olau⁹ proximè re-
bus humanis excessit, matri relinquens principatus) Ericus dux Saxoniar, Nicolaus & A-
dolphus comites Holsatiæ, milites ac ordinis eius viri sine numero, multorum principū,
comitum ac vrbium vicinarum oratores Lubicam venerant in cœtum: causa potissima,
tractare de communi terrarum pace, per mare quoq; seruanda, vt persequutio commu-
ni odio fieret in publicorum itinerum latrones. Ciues Lubicenses inter alia questī sunt,
non licere sibi per comites Holsatiæ insectari publicos hostes, quibus per fugia præbeāt.
Quumq; comites responderent, non mox esse publicos hostes, qui vnus vel alterius le-
uissimorum hominum fabulis & suspicionibus contaminarentur: odium sibi quoq; in-
esse malignorum, quos vera scelera noxios faciunt, non quos vana leuissimorum homi-
20 num vox vna contaminat. Ibi tum inter omnes conuenit, vt sine vlla tergiversatione pu-
blicè odiosi homines insectarentur, nec à quouis vel receptentur vel defendantur: rece-
ptores & defensores communi cum illis odio insectandos. Hoc etiam tempore manda-
tum egreditur ab omnium communis Hansæ Theutonicæ ciuitatum congregatis Lu-
bicæ oratoribus, ne quis mercator eius communionis vllam societatem aut commercium
habeat cum Flandrensisibus, ob causam sæpe renouatam, quod priuilegiis & immunita-
tibus dudum concessis frui non sinerent: quæ quum inuitandis primū in eam terram
mercatorib. data sint, nunc illis in vsum deducendis reuocari non possint: quia transi-
bant iam in naturam contraclus, *Facio vt facias*. Eadem tum prohibitio fuit de emporio
Russiæ in Nougardia Russiæ vrbe tum potētissima. Sic se res vertūt: vbi tenuis primor-
30 diorum status permittit venientib. immunitatem, inuitans vt veniant, iam florescentib.
rebus, qui inuitauere, vix patiuntur secum consistere, desiderium vertentes in contem-
ptum, & deinde in fastidium. Nunquam tamen constans earum rerum aut diuturna fuit
permanentia, vt cum voluentibus sæculis noui mores, nouæ semper res placent, priorib.
antiquatis: ita quæ in pretio pridem fuerunt, inde vilescunt. Quæ rerum fluxa va-
rietates sit in omnib. rebus humanis, tum maximè apparet seseq; prodit in mercaturis: quæ
mille modis vertuntur. Vnde nouis semper opus est ingeniis ad rerum crebram versurā.

- S I G I S M U N D V S Vngariæ rex, iam æmulo suo Karolo de medio factō, reuersus CAP. 21.
in regnum, contemptui tamen fuit vxori suæ, quam fecit insolescere dotis magnitudo, &
quod virum profligatum, ipsa vel maximè curasset reuehi in regnum. Ausa mulier nouā
40 cadere monetam iussit inscribi, Maria rex Vngariæ. Increpita tamen à marito, per mode-
stiam erubuit, ac compressit insolentiam: quum procerū nonnulli arbitrantur grauius
perinde marito insensam, suggererent illi de eius subuersione: quod in Saxonia scripsi-
mus. Sed tamen labor fuit Sigismundi non vulgaris aduersus Ladislaum Karoli filiū, qui
post patrem de Italia veniens cum non contemnendis viribus, regnum ambiabat. Sed
iam Ludouici relicta, primū aduersata Sigismūdo, iam verò reconciliata, pro illo con-
tendens, regni proceres inclinauit Sigismundo. Vnde factum est vt frustra Ladislaus cō-
tenderet. Qui vbi se frustra cernebat fatigari, laderam insignem ciuitatem, quam de re-
gno tenebat pene solam, accepta ab Venetis pecunia illis vendidit. Sic lacerantur regna.
Quo tempore Bugslaus dux de Wolgasto vxorē accepit germanam Henrici de Brun-
50 wico ducis: filia fuit Magni, quem prælio superauit & oppressit Otto de Scowenborg co-
mes. Ea primū habuit maritum de Manfuele de comitem: quo mortuo ad hunc perue-
nit ducem: mulier (vt ferebant) incredibili pulchritudine. Nuptiarum solennitas in oppi-
do Tzelle implebatur, terræ Luneburgensis, magnifico nimirum & principe digno appa-
ratu: quem non mediocriter illustrauerunt multorum præsentiar principū. Wentzlaus in-
terim Romanorū & Bohemiæ rex, quū lethaliter soporatus, præter voluptatem nihil ad-

Conuentus
principū Lubici
ad latrones
excitandos.

Hansæ contra
Flandrenses.

Rerum huma-
narum inco-
nstantia.

Insolens regi-
na à marito
monita respi-
cit.

Wentzlaus
propter ex-
nam proceres
regno abdicat

mitteret, inuisus esse cepit omnibus. Captus à baronibus regni includitur, ne regnum ipsum perfunderet. Sed ab Iohanne duce Lusatiae & Procopio Morauiae, vinculis per arma est exemptus, & libertati redditus: sed nihil immutatis moribus, deterior semper euasit. A fratre deinde Sigismundo captus, & Alberto Bauariae duci custodiendus traditur: sed dum negligentius in custodia teneretur, corruptis custodibus, elabitur: regnoq; restitutus est, nihil emendatior. Quum autem nulla in re posset ad cor deligigi, principes electores congregati, hominem Romanorum regno destitutum, Ropertum Bauariae ducem reponentes.

CAP. 22.

Qui iure magna imperia parari soleant

A L B E R T V S dux Magnopolensis, Henrici filius, optimi principis non degener ples, natus matre quae filia erat Waldemari Danorum regis, quum ille moreretur, materni generis iure regnum sibi arbitratum deberi. Sed quoniam magna imperia non tam legibus quam armis quaeruntur, magno exercitu duxit in Daniam. Procere diuisi fuere: pars fauebat Alberto, maior numerus propendebat in Alanum, Margaretæ filium, quæ & ipsa erat dicti regis filia. Itaq; tum magis pactis quam armis, arma propulerunt. Sed Albertus, quum adhuc floresceret per ætatem, viuendi finem fecit, solum filium relinquens Iohannem: cuius primum tutores, deinde ubi adoleuit, ipse omnem principatum, absente Alberto Sueciae rege, cum Alberto Magni filio administrarunt. Nam regi sua portio, suum semper ius saluum remansit: ad quod etiam, quum regno extruderetur, est reuersus, posteaquam varia in regno iactatus fortuna, captus laxatusque est captiuitate. Erat à Christo nato post mille trecentos LXXXIX annus, quum idem Albertus rex iam diu feliciter in Suecia regnans, implicaretur bello cum Margareta Danicae Norwagiaeque regina, orta similitate, quod dictus rex munitionem erexisset opportuno loco, vnde posset Danorum in sua transitum arcere. Regina autem, nulli cedens viro, prudentia & animi magnitudine multos exuperans, non passa vllum ab rege preiudicium, aduersus nouam regis arcem, in suo solo crexit aliam, vnde commectus posset intercipi in nouam regis arcem conuehendi. His de rebus primum praefectorum iurgia, deinde etiam excursionis sunt iniuicem: quæ adeo creuerunt in immensum, vt ipsi inter se principes, hinc rex, inde regina, totis regnorum viribus concurrerent. Eduxere acies, stabantq; murum sub aspectu, diu minantes. Palus erat in medio, quæ diremit exercitus. Spectabant acies in alterutram, quæ prior in aduersum transgrederetur. Erat regis animus maior, quam qui vl la possit re deterri. Prior ille eduxit: sed ea laboratū est difficultate in transfunda palude, vt facile Danis victoria relinqueretur. Capitur rex cum filio, & in arctissima custodia recluditur, septem annis in carcere manens. Quum interim multa fierent, & tractatibus & armis, ad eius relaxationem, non poterant ullæ conditiones reperiri, quæ nisi dimisso regno, scemineum animum posset permollire. Multa mari praelia, multa sunt Daniae per Vitalianos (sic enim appellabant satellites, propria sorte militantes) irrogata damna. Laxatus tandem, dimissionem regni pactus, cuius maiorem iam partem regina occupauit: vt vna femina tribus imperaret regnis. Rediit in Magnopolim suam cum filio Emerico, ad spem regni enutrito. Reuersus autem coniugem duxit alteram, filio quoq; despondens vxorem: quod suo tempore commemorabitur.

1389.

Dania regina bellū cū Suecia rege gerit.

Suecia rex cū filio captiuus.

CAP. 23.

Gelria dux bello aduersus Letuanos captiuus.

Indecorū oratio ob impietatem inter necem

M V L T A interim in Letuaniam militarium manus longè aduecta peruenerat, quæ pro redemptione peccatorum suorum in perfidos militaret. Inter quos Wilhelmus dux Gelriae, qui cum expeditis egressus, diu feliciter pugnabat in hostes. Demum communi mare, aliquando inclitante hostibus victoria captus est, & in arcem Falkenberg reclusus. Id molestissimum fuit omnibus Christiani nominis viris, & in primis fratribus Theutonice domus per Prussiam. Quocirca expeditione quanta potuit maxima facta, ducit in hostem, obsidentq; arcem qua ille captus teneretur, pugnantes, nec deficientes, quoad illam plurimo labore expugnarent: & tum in libertatem captum ducem reduxerūt. Ille tamen (militari ritu) se non est liberum arbitrat, priusquam eius qui illum cepisset, manu laxaretur. Hoc procurantes fratres memorati, laxatum cum honestate dimiserūt. Pragæ interim in Bohemia Iudæi ipso sacro die Paschæ expediti sunt, cæsiq; à Christianis ad internecionem, quum adhuc illa vrbs ferueret plena Christi religione, necdū perducta ad superstitionis sectam Hussitarum: quæ dissimulante Deo, vsq; nunc in ea obscurit, ita vt Christi corpus & sanguinem pueris & dementibus tribuant, inhærentes (vt solent Iudæi) literæ dicenti, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, &c. Sed tum ibat Christi sacerdos sacram Eucharistiam deferens, pro ritu Christiana-

Christiano, ad ægrotantem. Veniens autem ad propinquum vicum Iudæorum, pueri Hebræorum, nimirum blasphemii parentum instincti, sacerdotem luto lapidibusque insectantur. Iam tum sub ignauissimo rege, omnia dissimulante, nihil in ea vrbe videbatur illicitum. Indoluit plebs fidelis, quæ ex more sequebatur, irrogatam Christo & saceris eius contumeliam, repressis pueris, & cum contumelia abactis. Quumque adulti Iudæi pueros tuerentur, primum rixa, deinde orta est seditio. Effere scente autem Christiano populo in deuotionem recentem assumpti per sacram Paschæ diem corporis dominici, excandescunt in iram in Iudæos: & concursu ex omnibus ordinibus factò, immiscuere se plurimi literis studentes clerici: & sæuientes in Iudæos, quicquid obuium
 10 fuit, prostrauerunt. Incensus autem domibus eorum, sceminae cum paruulis se sua sponte iniecerunt incendio, ne probris Christianorum expositæ, ad extremum necarentur: illæ verò ab temporali igne gradum sibi strauerunt ad æternum.

BOLISLAVS rex Poloniæ (qui in paganismo dux Letuanorum, Iagail nomen habuit) tum iniquo ferens animo, Letuaniam suam à fratribus Theutonicis assidue bellis pestundari, sperans populum per aliam viam ad sacram Christi religionem perducere, cum arcem & oppidum Villæ cõmunerat. Duxere eò magno molimine fratres Theutonici, vt oppidum cum arce caperent. Omnem apparatus expugnandarum munitionum producere, machinas, bombardas: & quicquid eius rei habuere, laboriosissimè intentabant. Sed memoratus rex validum immiserat quatuor millium armis expeditorum præsidium militum: qui similibus freti ad defensionem rebus, peruicere, vt nulla tũ insigni reperiacta, insecto negotio, fratres reducerent exercitum. Erat per id tempus magno bello implicita Brandenburgensis marchia. Nam Sigismundus rex, quum pulsus Vngaria, multis rebus ad recuperationem regni indigeret, eam accepta pecunia permisit marchionibus Morauiz, Iodoco atque Procopio fratribus. Qui vbi audierant per tempora vacantis ducatus de Luneburgo mutatos limites ditionum, & in ipsius Marchionatus ditionem esse terminos prouectos, magno militum agmine descenderant, ad recuperanda quæ ad Marchiam ab olim pertinerent. Nonnulli militares, qui in annalibus ex nomine designantur, relictis dominis prioribus, ad marchiones transierunt. Datur & aliis pecunia principibus ex arca Morauiorum, vt vel duces bello destinerent, vel interim
 30 ab eorum se retraherent commilitio, quiescentes. Captæ aliquot arces, & vicissim damna sunt irrogata non pauca. Sed marchiones sine magno fructu à cœpto destiterunt. Per idem tempus ciues Hamburgenses, non satis annuentibus de Luneburgo ducibus, Henrico & Bernardo, quum tamen militarium (quorum id solum in iure fuit) accederet voluntas, fortalitium erexere ad Albim, in locis palustribus australi ripa fluminis, non longe ab Horburg arce, nunc ducatus Luneburgensis: nam diu archiepiscopis Bremensibus seruiebat: Glindefinor loco nomen est. Præsidium verò nouum dixere Morborg, non magnæ munitionis fortalitium: quòd magis ad speculam staret quàm ad præsidium, exilem etiam nunc fructum importans possessoribus.

IOHANNES de Stargardia dominus, filius erat Iohannis primi, cum Alberto fratres ducis Magnopolensis: qui in sortem suscepit terram Stargardiæ, retinens tamen titulum ducatus Magnopolensis. Tum magnis est annixus viribus, vt captum Albertum Sueciæ regem vinculis exueret. Tentabat primum, vt regni proceres regi conciliaret: sed nihil profecit: armis agendum fuit. Ita iam pridem regina callidissima scemina proceres sibi inclinauit, vt nullent sceminae subesse quàm regi: cepit eos falsidium quoddam Theutonici principatus. Sola vrbs regni præcipua, Stocksholm, emporium terræ vnicum, in fide regis permansit. Sed prima expeditione, quum nauigare Iohannes, sæua exhorta tempestas: quæ sub oculis cernentis quosdã suorum abrupit in profundum, alios compulit in portus hostiles, vt manibus eorũ concedere cogerentur: vix ipse ductor cum paucis cursum retro legens, in pacata peruenit. Sed anno sequenti idẽ Iohannes, expeditione
 50 ne iterum instituta, filios secum duxit in hostem, Iohannem & Vlricum. Aderant quanta poterant virtute, ciues Rostockenses & Wismarienses, pro rege nativo principe suo: omni nisu contententes vt captiuitate rex laxaretur. Maris insulas, Bornholm & Gotthlandiam, expositis in terram militibus populantur: & prædis conuectis in naues, iter cœptum continuant. Inde in Sueciam venientes, reperiunt ad urbem, quam solum in fide diximus remansisse, Danos iam obsidionem firmantes, duo è regione erexisse præsi-

CAP. 24.
Theutonici
irritam expedi-
tio.

Marchia
Brandenburgensis
bello implicata.

CAP. 25.

Bellum pro Sue-
cia regi libe-
randæ.

*Rostockensis
fratrum præ-
diorum tem-
re laxant.*

dia. Aggressi alterum, facile expugnant: alterum verò firmioribus nixum radicibus, quòd in rupe extructum cerneret, facile, si perseverassent, fame in deditiorem perpulissent. Id veriti Dani qui inerant, colloquium deposcunt: treugas in sequentem annum constituunt, multa polliciti ad victi regis relaxationem. Credidit princeps, & ab oppugnatione destitit: in qua si perdurasset, facile peruenisset ad optata. Magnum erat rerum momentum in ea vrbe de toto regno. Sed quum nimis Iohannes ad reditum festinaret ante formidatas ex tempore tempestates, rem magno molimine ceptâ, & magna momenta habituram, turpiter euanesce permisit. Interim vrbes Rostockium & Wismaria proclamationes faciunt in suis & vicinis locis, quotquot sorte propria nauigaturi sunt ad militiam in Danos, & prædas in tria regna facturi, portubus & vrbibus suis vtantur: vt malis vexari Dani cum Suecis, ad relaxationem capti regis inclinent. Venit subito in-
condita gregariorum manus, missiq; in mare, excursiones plurimas fecere in Daniam & cætera regna. Sed semel permissa venia in hostes, facile homines sine lege viuētē abutuntur, sine discrimine obuios quosque in mari depradantes, neque ipsi memoratarum vrbium ciuibus deferentes. Multa inde vrbibus prouenire incommoda, multæ ab exteris querimonix. Nonnullæ excitatæ ex illa radice in lite causæ, quæ per iuris strepitum agerentur apud Imperatorem, per multa mox sequuta tempora durauere. Sed prima fuere lucra durarum vrbium ciuibus, qui merces vndeunque raptas, vili precio ab eius generis mercatoribus comparauere. Vitalianos se appellauere, qui non aliam ob causam bello se immiscerent alieno, quàm vt vitalibus alerentur: cōmeatum enim hoc
nomine appellarunt. Qualis est etiam nostris temporibus peditum militia, qui venalem sanguinem per omnes circumferunt provincias.

CAP. 26.

*Lubicenses
mercium com-
modam velu-
ram efficiunt.*

F O S S A T V M ciues Lubicenses per id tempus aggressi sunt agere, ex oppido Molne ad eum riuum quem Delmenow vocauere, excurrentem in Albim. Ducis Saxonix Erici consensus accessit, quòd eius commodum res inferuitura videretur: ex Lubica per riuum Stekenissa, in Molne vsque prouectæ merces, inde per dictum fossatum in Delmenow riuum, inde verò Albim transfuerentur. Sali importando de Luneburgo plurimum eas res inferuit, & ponderosis mercaturis: quæ nulla festinatione, minore autem gr̃is impensione, hoc itinere, per riuos quàm per currus deuehuntur, longo quidem circuitu, sed sumptu modico, ex Lubica in Hamburgum. Non considerauere per id tempus qui rei præfuerunt (aut certè dissimulanter transiuerunt) quòd eo fossato tangerent terram Magnopolensem in quadam parte. Albertus enim Sueciæ rex, tum agebat cum filio in captiuitate. Iohannes Magnopolensis dux adulescentior, quòd suæ ditionis res non videretur, silentio pertransiuit. Sed post ea tempora, iam labore consummato, quū Albertus rex in terram illam è Suecia rediret, cerneretq; sibi præiudicatum, non dissimulauit: sed literis & nunciis rem agebat, vt quia sine nutu suam terram contrectabant fodientes, velut constituturi sibi in alieno seruitutem, eoq; vterentur itinere: dedit optionem, vt aut redigerent in pristinam formam, aut pro illius interesse constituerent quod æquum videretur. Ciues quum se nihil in eius præiudicium egisse contenderent, neque terram eius fodisse, sed solum, quod ad ducem pertineret Saxonix, contrectassent: neque tamen rex conquisceret, sed armis ius suum exequuturum se ostenderet: defensionis suæ aliquot gregariorum militum ciues inuocauere. Nihil tamen vel hinc vel inde armis attentatur: sed vanis inuicem minis se diu ternerunt, & quanto minori poterat princeps ille placari, quum interim stipendiis impensis alerentur in vrbe gregarij. Et tamen interueniente bonorum virorū consilio, res eò concessit, vt post multos sumptus in eam causam factos, regi constitueretur quo ille quietus esset. Sed hæc suo tempore: nunc ad nostra redcamus.

*Albertus Sue-
cia rex ciu-
bus Lubici-
ensibus expo-
sit.*

CAP. 27.

*Sigismundus
Turcos bello
lucisatus in
Vngariam ad-
ducit.*

S I G I S M U N D V S per ea tempora, rex Vngariæ, quū iam quietus domesticis malis compressis ageret, in perfidos Christiani nominis hostes Turcos conuertitur, vocatis in societatem belli lodoco atq; Procopio propinquis suis, Morauix principibus. Et quoniam inexpectatus in hostica mouit, nullum reperit hostium agmen ex aduerso, quod se illi in pugnam obiceret. Igitur transmissio Danubio terram omnem vastabūdus per-
uadit: infinitam prædam conuectans, victor exercitum reducit onustum. Vix ille exercitum suum dimisit, & ecce Turci Tartaros in communionem expeditionis assumptos secum trahunt in Vngariam. Quæ pridem in suo passi sunt Turci, in hostico tum exer-
cent

teent solo, maiora Vngaris damna atque discrimina irrogantes, quam pridem ab illis suscepissent. Valuit ea diu diuersitas. Sed tamen Sigismundus, sepe renouata in hostes expeditione, eò rem perpulit, vt suis finibus contenti abstinerent alienis: quiescentes per tempora quibus ille soli Vngariæ præfideret. Quum autem maioribus rebus teneretur implicatus, Bohemiæ & Romanorum regno iam districtus, audaciâ resumpserit: quod suis per ordinem temporibus recēsebimus. Sed vt de Vngaria, ita quæ de sua illi fuit Bohemia laborandum. Per omnia quidem fortunæ ludibria variè iactatus, sed tamen victor animo semper euasit. Quum Vngariæ proceres, qui contra se senserant, morte mulctasset, periissentque per eam occasionem decem & octo ex nobilitate primarij, c-
 10 uenit vt regina quoque Maria fato fungeretur: quæ sola videbatur obistere multorū conatibus. Tum verò captus rex, & in custodiam datus mulieri, cuius inter cæteros maritus periisset: donec decernerent qua illum morte perderent. Ibi tum regi profuit facundia linguæ & placidi sermonis eloquium, vt suaderet fæminæ vincula sua laxare: quod illa non distulit. Ita regno redditus est. Deinde nihil minus de Bohemia sua laborauit: fratrem Wenzlaum cepit & abduxit. Sed ille quoque vinculis elabatur, male seruatus in Vienna Austriæ. Pluribus præliis confligit, parum ad victoriam fortunatus. Non enim responderat animi virtuti, corporis dignitati, viri fortuna: quæ in magnis præliis sæpe illum destituit.

*Sigismundus
à suis Vnga-
ris in vincula
conclusus.*

ERAT annus à nato Christo nonagesimus secundus, post mille trecentos, quū Io-
 20 hannes archiepiscopus Rigenfis graui mole vrgeretur à fratribus domus Theutonicæ per Liouoniâ: hoc solum molientes, vt ordinem diuæ Mariæ, quæ gerunt, in scille & in ecclesiam suâ desumeret. Quumq; nulla vi percelli potuisset, nec tamen quietē sibi futuram à memoratis pressuris cerneret aut speraret, ingressus nauim, Lubicam petiit, anno integro ibi demoratus. Quumq; nihil pacatū illi ex sua prouincia renunciaretur, contendit in Bohemiam, Romanorum regem aduersus ordinē implorare, vt laboranti à fra-
 30 tribus ecclesiis ferret opem. Vbi peruenit, effecit per amicos, quos in regis curia aut reperit, aut sibi comparauit, vt primū bona omnia fratrum & totius ordinis in Bohemia ad firmam ponerentur: vt eo incommodo cōmoniti fratres, ad æquas cum ecclesia cōditiones descenderent. Misitq; rex litteras summo pontifici, exhortatus, vt ecclesiam & archiepiscopū eius à pressuris fratrum suo gladio tueretur. Non quieuerit fratres, quom-
 40 in & ipsi oratores mitterent ad summum pontificem, ostensuros quid cōmodi, quantum salutis in eo constitutum esset, si Rigenfis ecclesia, quæ metropolitana sit, sacri ordinis veste decoraretur. Tum vnā futuram per omnem eam prouinciā manū, quæ nunc sparsa sit: cui neq; Rusi neq; Letuani hostes nocere possent. Nunc sua quicq; via ducens, nec vnū terra sentiens, facilem præberet hostibus aditum, aleret discordiam, augeter audaciam in circuitu nationum, vt in ecclesiā Christi perinde fidentiores confurgerent. Tam verò tum est causa apud summum pontificem exornata amplificataq;,
 vt Iohanni archiepiscopo de alia non minori ecclesia prospiceret, constituens eum no-
 50 uæ gentis Letuanorum patriarcham: Rigenfi autem ecclesiæ præficeret hominem iam sacri ordinis participem. Tempore ex illo ecclesia cum suo pōtifice sub ordinem venit. Erant tamen exinde aliquot pontifices & prælati, qui ordinem sumere detrectarent: sed nostris temporibus plena est absorpta ordinis Imperio ecclesia. Iam quod erat archiepiscopi, maioritatem in omni terra præferre, prouenit magistro. Magni quidem nominis vmbra seruatur ecclesiæ & archiepiscopo: sed res tota cum imperio concessit in ordinem, in personam magistri. Gymnasium, siue palladium seu publicam dixeris academi-
 60 am, tum firmatur in Erphordia, vrbe Turingiæ præcipua, & per 1x. Bonifacium priuilegio theologicæ facultatis adornatur: quum antea aliquandiu sine illa constisset, quod vererentur pontifices hæresum nouarum pullulare venena.

CAP. 28.
1392.

*Quæ ex vici-
nis in Ecclesia
ordinibus ex-
cogitantur fœ-
dus redant.*

*Papa ordinis
extraxerit ma-
ior plusquam
equum est, so-
net.*

FRATERNOTUM bello marchiones Morauicæ sunt conflictati. Fratres ipsos duo
 70 alij fratres germani, maioris potentia, & firmanut & animarunt. Nam Iodocum ad arma roborabat Sigismundus rex Vngariæ, Procopio verò aderat Wenzlaus rex Bohemiæ & Romanorum. Nunquam acriora sunt odia, quam vbi fratres certant de pari imperio. Facit & accendit odia parilitas natalium, & perinde excrescens in alterutrum contemptus. Lacerata perinde Morauia, incensæ domus & arces. Sensere vicinum incendiū adiacentes prouincie: detonabant, donec ambo malorū fessi, fratres se esse ger-

CAP. 29.
Bellum inter
fratres.

manos, recordarentur. Per quam ætatem ciues Sundenſes (ad mare ſupra Rugiam no-
ua vrbe habitant) quum ad ſe nihil pertinente bello implicari tentarentur à vicinis, ipſi-
que per mare Vitaliani graſſantes, ciues eius vrbs in mari crebrius adortos deprædaren-
tur: ſumpta audacia, nauim bellicis apparatibus inſtructam, impoſitis viris nauticis ar-
mauerunt, & in communes omnium prædones emiſere Vitalianos. Conſeruere in ma-
ri manus: & ipſi Sundenſes effecti ſuperiores, nauim vnã gregariis plenam ceperunt,
inç; vrbem ſuam protraxerunt. Non ſunt inuenti carceres, quibus ea multitudo inclu-
deretur: didicerunt ab ipſis gregariis, quomodo ſolerent captos includere mercatores.
Vaſa quæ porui aptata ſunt, & deinde mercibus etiam cæteris includendis (tonnas vo-
cant) vna extremitate ad capacitatem humani capitis emittendi perforarunt: extante 10
capite ſingulos ſingulis incluſerūt. Ita compoſitis in ordine vaſis, quum alteram ſuper
alteram ex ordine componerent: donec publico iudicio condemnatos, extra vrbem
productos, gladio ceciderunt. Quo tempore maxima mortalitas vrbes Wandaliz fini-
timas (quas maritimas vocant) ſine exemplo peruaſit. Numerata ſunt Lubicæ hominū
capita octo & decem millia, numerus exercitui idoneus.

CAP. 30. WENTZLAUS Bohemiæ & Romanorum rex, quum ſocordiam ſuam nõ egreſ-
ſus, ad curam reipublicæ Romanæ non intenderet animum, proceres etiam Bohemiæ
pertæſi ignauix eius & leuitarum ſine modo, captum aliquando (quod diximus) tene-
runt in arce Pragenſi. Non enim incuria ſola regno tulit incommoda: acceſſit grauis re-
rum iactura: vt nihil dignū rege eſſet in homine. Iohannes frater eius, dux de Gorlitze, 20
fratris dolens iniuriam, contraxit exercitū: perurgebat proceres, & præcipuè ciues Pra-
genſes, vt captū apud ſe regē relaxarent: aliquanto melius conſulturus rebus, ſi Wentz-
laus in vinculis manente, ipſe regni ſubiſſet gubernacula. Sed præualuit in eo reſpectus
regij nominis, indignumq; viſum eſt facinus, regem ita à ſubditis coartari: quibus ipſe ad
iuga cogēdis natus eſſet. Quo tempore ciuitas præcipua regni Sueciæ Stockholm, vel
ſola in fide capti regis permanens, fame vrgebatur, obſidionem paſſa Danorum inſtitu-
to: quod neque mari neque terra illi quicquam poſſet importari. Ciues Roſtockenſes
& Wiſmarienſes, pro relaxando multa (vt par erat) contendentes, octo, frugibus &
rebus ad victum neceſſariis naues onerarunt, præpoſueręq; ex ſuis gregariis manum va-
lidam. Enauigantes autem ſub brumam, ipſo gelu comprehenſi in portu, glacie ſtringe-
bantur: vt Dani expugnandi intenderēt. Sed qui prærant nauibus, ſtratagemata multa 30
excogitantes (quæ in Suecia ſcripſimus) ſeſe à Danis continuērunt: perfecēruntq;
vt laxato frigore naues incolumes perducerent in portum oparum: recrearuntq; fa-
me laborantes. Propulere autem paulo ante hoc tempus ciues Sundenſes ſenatū ſuum,
quod vulgi clamoribus vanis & poſtulationibus iniquis non cederet. Sed iam ſaniorē
in ſenſum redacti, recepere propulſos: & qui ſupererant, cum honore reductos in ſuam
reſtiterunt ſedem. Erat vir primarius, qui conſulatū diu ſolliciter gerebat, & iam diu-
turno fractus exilio, mortem obierat. Eum extumulatum cognati in ſedem conſularem
reducere: id honori tribuentes familiæ, vt innoxie pulſus, cum honore reductus omni-
um oculis cerneretur. Habuere tum iidem ciues grauiffimas cum quibuſdam militari-
bus ſimulates, quod inſimularent eos fauoris in publicorum itinerum latrones. Educen-
tes igitur ciues memorati cum vicinis Griepſwaldenſibus, arcem Gutzkow obſeſſam
ab hoſtibus ſuis, obſidione liberare conſtituerunt. Congreſſione facta cum obſidentibus,
illos vertunt in fugam, aliquot ex illis caſis. Qui profugerant, iterum ſocia arma cō-
trahentes, iumenta non diu poſt Sundenſium abegerunt. Sequuti ciues, quum eos me-
dio deprehendiſſent itinere, manus contulere: ductorem eius agminis capiētes, ſecum
vinculum abduxere. Qui quum hoſtilia aduerſus illos hoſti de more militariſter egiſſet,
ciuili, non criminali iudicio ſubiiciendus credebatur. Erat autem tantæ diſſenſionis inde
ſomes, quod captos nuper in mari quoddā ex cognatis ſuis, qui inſto bello in hoſtes mi-
litaſſent, velut publicos prædones gladio publici iudicij perdiſſent. Sed quoniam mi-
litares viri, dum in hoſtes vadunt, multos ſibi hoſtes armorum licentia conſtituunt, qui-
bus hoſtilia non denunciauerunt: ſit vt à ciuib; intercepti, non iure militari, ſed plebe-
io, inter prædones capti, cum prædonibus pereunt iudicati.

*Non de capti-
ui ſupplicij
forma.*

*Disturna Du-
norum obſi-
da.*

*Mortuus eſt tu-
mulo extra-
clui in ſenato-
ria ſede loca-
tur.*

*Bello capti,
predonum in-
ſtar ſupplicio
aſſiciuntur.*

CAP. 31. MARCIA Brandenburgēſis iterum per hæc tempora innouauit principes ſuos.
Peruenerat feudi iure ad regem Romanorum Ludouicū, per mortem Waldemari de-
cedentis

cedentis sine prole. Ille permisit Ludouico filio, & ille fratri Romulo: vnde peruenit ad Otonem quendam: qui illum principatum vili licitatus, vendidit Imperatori Karolo. Ille eum permisit filio Sigismundo: à quo peruenit ad Iodocum Morauie marchionem. Hic iam eius dominio exaturatus, tradidit illū (vt ferunt) in pignus Wilhelmo Misnensi marchioni, acceptis ab eo quadraginta millibus sexagenarum ex grossis Bohemie. Sed Sigismundus posteaquam ad Romanum peruenit imperium, eam vel ære redemptam, vel quouis iure reuocata, permisit Friderico Burgrauio Nurenburgensi: quod suo tempore dicitur. Nunc illud sumus cōmonendi, Iodocum illum Morauie principem, cuiam aliquando Romanorum esse regem consalutatum. Nam sæpe ab amicis commonitum, à principibus stimulatū Wentzlaum, quum nulla superesset spes reparandi & ad sanam mentem redigendi, principes electores Francfordiæ congregati, solenni decreto exauctoratum regno destituerunt. Et cum de nouo creando non satis inter eos conueniret, archiepiscopi Moguntinus & Colonienfis Iodocum Morauie marchionē prætulerunt: alij Sigismundum Vngarię regem, Wentzlai germanum fratrem, extulerunt. Sed ea tum res non alium exitum habuit. Audiuit Wentzlaus quid de se & Iodoco propinquo suo actum esset: & euocatum Iodocum vbi in penitiora perduxit, his interpellat verbis, Et si satis (inquit) scio non esse è dignitate mea quod in me ferunt electores peregrisse, leuat tamen iustum hunc dolorem meum, quod familiam nostram nō egressi, tibi illum honorem vicissim detulerunt: qui tibi felix proueniat. Nam non est mortali quiscquam, cui malim illum prouenisse. Iodocus, qui necdum electionis decretum (vt optime perfectum) accepisset, omnium ignarus, male sibi timuit ab Wentzlaio, homine vario & vafro: quæ vitia cum ignauia permixta fuere. Procidit ad genua regis, quam sanctè iurans, nihil se eius rei vel egisse cum quoquam, vel antè sensisse. Orat ne quid illi tale imputetur, quod an omnino fuerit, an quomodo factum sit, penitus ignoret. Ille refert, Pone metum mi Iodoco: nam neque Imperium inuitus depono, neq; si illud retinere cuperem, iura in te sanguinis violarem: bono sis animo, Imperiumq; tibi mandatum alacris suscipe: mihi mea satis est Bohemia. Viris, armis, opibus regni mei, tanquā tui, perinde vt ere. Lætumq; ac donatum à se dimisit. At ille sex tantum menses postea superuixit, in Brunnā vrbe Morauie specie regis tumulatus.

*Marchionem
Brandenburgium
Sigismundum
venerat,*

*Wentzlaus
rex ob igna-
uiam deponitur.*

*C A P. 32.
Burglai incho-
atum opus Ro-
stockenses
desiciunt.*

*I 395.
Albertus rex
liberatur.*

*Grædo modis
Augusto pro-
digiosa,*

B V G S L A V S dux Wolgaftenfis, eo tempore, quum opportuno loco portum & sinum deprehendisset in littore suo, cœpit erigere munitionem, quam fossatis vallisque firmavit: meditatus aliquando loci opportunitate naues de mari receptas, facile aduocare mercatores, qui nouā eo loco vrbe[m] molirentur. Id conspicati Rostockenses, & (quod res erat) facile concipientes, magno vrbi suæ futurum præiudicio: cum apparatu bellico egressi, omnia fossata repleuere: erectum præsidium solo æquauere, vt ne vestigiū appareret cœptarū ibi munitionum: testati omnia se perperellos, priusquā noua ibi molitionis denuo iaci fundamenta paterentur. Tulit eam rem princeps perquā indignè: sed quando maioribus implicandis videretur de incerto laboraturus, prudenter dissimulauit, antiquauitq; ex causis pristinū institutum. Erat tum annus à Christo nato nonagesimus quintus post mille trecentos, à captiuitate regis Suecię Alberti iam septimus, quum de eius relaxatione multa variis locis placita haberentur. Tandem interuentu septē vrbiū, Lubicę, Sundensis, Griepswaldensis, Gdanensis, Turrianę, Elbingensis, & Reualię: quæ se vades in hanc rem interposuere, spondentes, vt rex laxatus intra triennii reginę voluntatem expleret, de sua filiisq; ac concaptiuorum redemptione: aut vrbes sexaginta millia marcarum argenti persoluerent: aut (quod tertium fuit) vrbe Socksholm cum pertinentiis suis, in manus reginę consignarent. Prospexere iam sibi ciuitates memoratę, vt sigillo regis ac filij eius litterę signarentur: quibus memorata vrbs Socksholm, in omnem euentum in arbitrio esset & manu ciuitatum, suam pro rege fidem obstringentium. In eas condiciones rex cum filio & cōcaptiuis laxatus, proficiscitur in suā Magnopolim, non satis æqua mercede muneratus, pro tanto labore administrati regni per tempus non paruum. Tum verò Vitaliani milites in mari digrassati, quum intelligerent de pace rem esse pene perfectam, videbant regno suo & libertati finem iam imminere. Idcirco futuris consulentes temporibus, prædam ex Norwagia facere maturabāt, nauigantes in emporium Bergenſe: quod in Norwagia scripsimus. Cecidit per id tēpus circa Assumptionē diuę Marię grando, humanę faciei præferēs imaginē: quod prodigi-

gij habuere loco qui superstitiones persequuntur. Discreuere in glacie facie viri ac mulieris; barbati virorum, feminarum verò crispantibus inuoluta peplis imago, in grandine cernebatur. Fidem fecere viri probati, qui manibus tenere mirantes.

CAP. 33. **A L B E R T V S** Sueciæ rex, dux Magnopolensis, per absentiam suam, quum esset in regno, disturbata multa vidit: quæ vel in ipso principatus corpore, vel in propinquis dominiis erant in deterius prolapsa. Quæ de re conuenit in oppido Parlberge Wilhelmum Misnensem, iam Brandenburgensem Marchionem: colloquiumq; fuit inter eos de rebus ad pacem pertinentibus. Affuere vrbium Wandalicarum oratores, idem agentes. Conuenitq; inter omnes, vt pax vbiq; publica vigeret, itinera omnia securarentur, comuni odio infecta ab omnibus prædones, darent improbitatis suæ iustas penas. Et iam

*Bacchanalia
nomen Christi-
anum usurpa-
re licet, quæ ce-
lebrare non
pudet.*

in dies Bacchanales, siue Saturnales malimus appellare (carnispruium vulgus appellat) Albertus rex, coniuge dudum viduatus, secundis sibi, Ericoque filio (quondam concaptiuo) primis nuptiis consulturus, celebrem vicinis principibus in Zwerino conuentum indixit, euocauitq; honoris gratia quamplurimos. Cōuenere frequentes: acceptiq; coniugem dominam Elizabeth, viduam, sororem ducum de Luneburgo, Henrici & Bernardi. Filio autem dedit filiam Bugslai ducis de Wolgasto. Aderant principes ac dominæ, regales nuptias mirificè honestantes: & iam omnibus ex condigno peractis, rediit in sua quisq;. Vxores ducum de Luneburgo introierunt oppidū Vltzen. Euestigio Henricus quoque dux Luneburgensis (ne quis vel minimum suspicaretur) ingreditur post illas, primores oppidi euocās in prætorium: & instituto cum illis sermone, suis post paulo in sinuat vt morentur, nec abire sinant præsentis, quoad iusserit. Ipse cum expeditis portam vrbis cepit in castellum, communireq; fossatis & vallibus, in morem castelli: & imposito præsidio, iussit quemq; in domum suam descendere. Ipse mox Winsen petēs, firmavit omnes naues sale onustas: omnibusque per agros præcepit, ne quid adueherent deueherentque Luneburgensibus, pœna capitis constituta in cōtumaces. Statuit enim perdomare oppidum Luneburgum, sibi (vt putabatur) minus audiens & effræne. Ostia fluminis Delmenow, immisissis grandibus faxis fecit intransibilia. Interim Lubicenses & Hamburgenses, vicinum Luneburgi oppidum non deferendum arbitrati, quum hostilia ducibus ex more nunciaissent, Hamburgenses obsedere arcem Horburg, instantissimè oppugnantes. Interim tamen communibus vtriusq; vrbis, Lubicæ & Hamburgi, viribus, obstructo per ducem flumini, fodientes, aliū & commodiorem exitum in Albim aperuere: vnde frustratus ducis conatus videretur. Obsidionem autem arcis memoratæ non satis constanter Hamburgenses (vt ferunt) fecere: (sed eam quum diuturnā prospicerent, deferentes, laxantesque ad conuendam prædam excurrerunt: identidē fecere Luneburgenses. Quarum rerum fastidio duces ipsos ad pacem inclinauere: factæque sunt treugæ triennales, si fortè intra id tempus omnia sopiantur.

*Luneburgum
sua cum ciuita-
tibus bellum
erit.*

CAP. 34. **E R I C V S** Alberti Sueciæ regis filius, spes vnica regni (quod de sanguine regum illorum per matrem patremq; prodiret) non diu post initas nuptias, quum in Gothlandia (quæ adhuc Alberto patri parebat) ageret, diem clausit extremum. Visus est tum rex animo recuperandi regni concidisse, iā vetulus, iam laborū pertæsus. Margareta regina, ad eum nunciū defuncti Erici erecta, nihil intermisit quod ad firmandos in fide regni proceres pertineret. Quo etiam tempore, quum dominus Iohannes de Sinten, quondā Rigenfis episcopus, tum patriarcha Letuaniz, diem suū obiisset: canonici sex, qui propter ordinis suscepti grauamen ab ecclesia exularunt, eundem Iohannem suum archiepiscopum reputantes, tuncq; primū ecclesiam vacasse arbitrati: nouam electionem fecere. Sed nihil ea profuit molitio: summo pontifici pridem suā auctoritatē interponente ad eum confirmandū, qui in ordinem Theutonicorū in sua persona ecclesiam redegerat. Circa quod tempus in Zwerinensi ecclesia, non mediocris erat tumultus. Rodolphus enim episcopus, dominorū de Stargardia frater, à capitulo suo, omni administrationis honore in temporalibus & spiritualibus destituitur, arce ecclesiæ Butzow exiit: sola illi curia permittitur in Zwerino, præbendali portione illū munerantes, & nihil præterea permittit. Qui ei rei præerat, ex canonicis vnus, ab Alberto rege capitur, carceri incipitur: & iam seuerius in eum aliquid cogitabatur, quasi domini sui proditorum. Sed ille felici fato vinculis vtunq; elabitur, euanesceus ex omnium oculis. Interim fratres destituti pontificis, ex vna, & Ericus dux inferioris Saxoniz, & Albertus comes Holstizæ dio-

*Disfectorū pa-
pe imperium.*

fatiz diocesim Ingressi, omnia canonicorum prædia vastant, diripiunt, incendunt, abdu-
ctis etiam colonis. Ea merces fuit præcipitis in pontificem consilij. Principum enim si-
lij, utroq; gladio pugnantes, sunt cæteris formidabiliores: nec impune tanguntur. Nemo
tamen dubitat, magnas tum perpulisse causas capitulum in illud consilium.

GREGARIJ interim milites, qui se Vitalianos dixere, iam navigationibus assueri, C. AP. 35.
& prædis in mari opulenti, quum iam pax reddita orientali mari non eos pateretur: in
oceanum Britanicum dilapsi, Phrisiæ latera pro domicilio habuere. Phrisij tum Hollan-
dinis infesti, eam gentem tum primùm ad nauigandum ingressam oppugnavere. Inter
Phrisios capitaneus erat Hitzke Prouest, qui quatuor ad mare præsidia tenebat, prædo-
num receptracula, furum laibula, Bruke, Wimûde, Auribashoue, & Margenhoue: hoc
prætexu multi mercatores vrbium Wandalarum, deq; cæteris Prussiz & Liunioniz vr-
bibus nauigantes, direptiones sunt nauium atq; rerum perpeffi. Quam rem vrbes me-
moratæ (vt dignum erat) indignissimè pertulerunt. Capta est nauis de Reualia nauigās,
inæstimabilis precij merces deuehens, pellibus, cæra, cupro perquā onusta. Qui inerant
mercatores, quum nosset vel soli rerum pretium, loquuti sunt prædonum magistris.
Istas, inquit, merces, iam vestras (quia distrahere vobis in animo est) hoc saltem nobis,
quondam earum dominis, permitte, vt à nobis accepto æquabili pretio, quod reliquū
est mercaturæ, nobis lucrum prouenire sinite. Visi sunt æquum postulare. Igitur octo
millia nabulorum (genus est grandioris ex auro numismatis per Angliam Franciamq;) 40
constituuntur illis in pretium. Erat vix quinta iustæ æstimationis: & receperunt merces
illi suas, constituta pecunia ad eorum beneplacita. Sed quum ea res crebresceret, pertæ-
deretq; ciuitates, euocati Lubicam cæterarum vrbium oratores de communionē. Wis-
marienses autem & Rostockenses, iam propter suos Vitalianos (qui omniū sine discri-
mine merces, vnde cunq; direptas, in ea loca deuehere) omnium odio laborabant, iam
alieni ab cæterarum vrbium societate. Decernitur in eo conuentu, quòd Lubicenses è
mari suo, & ciuitates Prussiz ex oriente, maiores ad pugnam, communibus omniū im-
pensis instruerent, mari latrocinij purgandō, naues, aut saltē suis incolumē præstare na-
uigationem. Ea res aliquādiu visa est profuisse: sed maioribus erat conatibus agendum.

F R A T R E S Theutonizæ domus per Prussiam, qui hæcenus terrestrem egere mi-
litiam, nunc etiam experturi nauelem, fecere expeditionem in Gothlandiā: quòd ciues
30 vrbium Prussiz, qui tum ordini parebant, quererentur fieri crebras mari incursiones ab
Vitalianis, qui eam insulam ab rege Alberto tenebant. Mortuo enim Erico filio, Alber-
tus rex (vt diximus) posthabuisse visus est regnum. Sed fratres tum expeditis nauib; ac
militibus, ingressi insulam, faciliè expulere gregarios: suisq; deinde iunxere ditionibus,
scilicet redeuntes, quum reliquissent ibi militum necessariū præsidium. Albertus au-
tem rex, vbi comperit, assumpsit de Rostockio Wismariæque proconsules, viros marini
iuris non infcios: nauigauit in Prussiam: querebatur sui iuris captam insulam, eamque
sibi deponens restitui: aut, si magno ibi ordinis commodō eam putabitur incolere, sol-
uant iustæ pretium æstimationis, & se illis permittente, suo sibi iure possideant seruent-
40 que. Fratres autem prætenderūt, insulam à publicis hostibus infestam, quum iam in iu-
re regis non esset: seque ab illis iure gentium bello cepisse, & nunc iusto satis titulo pos-
sidentes: satis ibi magno tempore digrassatos Vitalianos, omnium detrimento nauigan-
tium. Quòd si rex illos eiecisset, eius paterentur esse dominio: nunc autem rege quie-
scente, se illam ex manibus publicorum hostium cepisse, suo deinceps iure futurā. Bene
proinde regem facere, si quod iure belli quæsierint, id illos patiarur possidere. Rex præ-
ter verba nihil ab illis reportans, inanis rediit in sua. Germanius interea dux Wolgastensis,
ad mare habitans, iam etiam naues non paucas tenebat, acceptas à suis Sundensibus.
Mare ingreditur, purgandi eius gratia creditum est: idq; omnes præferebant, ei ciendi
gratia grassantes Vitalianos. Sed illis non inuentis, quum milites frustra egredi non pate-
50 retur, passim obuios habuere pro hostibus. Aggressi mercatorum naues, quas in Nord-
fund deprehenderant, capiunt; expoliant, aut (si minus) expædant. Sui iuris capta fa-
ciunt, & velut iustam prædam in sua ducere connituntur. Iam de suo reditu disponen-
tes, vident ad nauigare classem de Lubica, quæ Norwagiam peteret. Siue ergo illam in-
uaserint priores, siue ab eis in suspitionem prædatorum venerint (facile enim agniti sunt
non esse mercatores) & ita à Lubicensibus sint inuasī, incertum est: hoc tamen certū est

V u

*Uniuersa episto-
po illa "con-
dicator.*

*Phrisij in Hol-
landiis.*

*Cam prædani
bus denissa o-
ratione agen-
dum.*

*Refertur de da-
lendu prædo-
nibus.*

C. AP. 36.
*Gothlandiam
Theutonici oc-
cupatam, Al-
berto repeten-
ti denuigant.*

*Wolgastensi
piratica exer-
cent, à Lubic-
ensibus præsi-
diis.*

contulisse inuicem manus. Sed multis ante cæsis, Wolgastenses dissipatæ sunt naues, & ventis dissectæ classis. Quædam in Norwagiam dispulsæ, difficilem habuere regressum: aliæ in Phrisiam dilapsæ: dimissis ibi nauibus, pedites, qui inerant, redierunt. Vna de maioribus in Daniam appulsa, octuaginta uehebat satellites. Eam manum capi iussit regina, publicoq; cædi gladio, sciens cui inisterint nauigantes quæstui. Ita palam illa fecit, quo iure quouë animo ea classis in mari fuerit. Iam impleri cœperat triennium, quo rex Albertus, reginæ arbitratu, de sua captiuitate exiret, eiq; satisfaceret. Igitur septem vrbes quæ fidem interposuere, regem ad eunt: optionem ex tribus faciunt quid malit, aut in captiuitatem redire, aut sexaginta argenti marcarum millia numerare, aut vrbē Stockholmi & perinde regnum dimittere. Nō erat obscurum quid eligeret, iam filio mortuo, ipse grandæuus & laborum pertæsus. Itaque minimo se laxans, vrbem reginæ permisit, quum reliqua regni iam illa teneret. Ita est regno ad plenum absolutus.

Tota Suecia
Danicæ regno
accidit.

CAP. 37.
Theutonicoꝝ
in Samogithia
expeditio.

I AM Letuania labore bellorum plurimo à Christianis fatigata, nihil intermittentibus domus Theutonicæ fratribus per Prussiam atque Liouoniam, annitente præsertim rege Poloniæ, iam Christiano, eadem origine (vt diximus) ex Letuania progenito: quum Vitoldus dux Letuanorum, memorati regis fratrucelis, iam Christi baptisinate Alexandri nomen accepisset, generalis ad omnes propinquas, Christianæ pietatis compotes prouincias, nunciatur pax & tranquillitas. Conuenitq; inter omnes, vt quas artes memorati fratres bello occupassent in terra, iure perpetuo tenerent, communibusq; armis adessent Alexandro, ad eas quæ superessent perdomandas. Quumq; an-
1399. no tum proximo (qui erat à Christo nato post mille trecentos nonagesimus nonus) ingens rigor brumæ & à multo tempore incomptum frigus esset, vt à Lubica Sundis, & inde in Daniam pedestri perueniretur itinere: fratres domus Theutonicæ, per Liouoniam naucti viam, per paludes (quæ aliàs essent intrasibiles) duxere in Samogithas: Mafagetharum id genus ab olim arbitror. Quindecim millibus suorum eductis terram ingrediuntur hostilem, obuios omnes diripientes: qui se defensionis parauerant, sternerentes obuios, quatuor ex his millia perdidit: prædam ingentem abduxerunt. Fratres quoque ex Prussia, alia parte ingressi, sibi oppositis finibus vastitatem intulerunt. Conuenerat enim inter eos, vt medios amborum inuaderent barbaros: vt malo perdomiti, Christianissimum (quando alia non erat via) cogerentur amplecti. Indocile enim barbarorum genus, nisi per arma, ad iuga Christi cogi vel pertrahi vel inuitari non potuit. Nimirum magnus est amor paternarum traditionum. Nam & Itali diu pertinaces erant, hominum genus (vt sibi videntur) omnium ciuilius & honestius: quanta millia martyrum perdidit priusquam Christo crederent?

At quibus
quæstus armis
coacti sunt?

CAP. 38.

Principum ad
uersus latro-
nes bellum.

Sigismundus
ad secunda vo-
ta.

ALBERTVS iam inani titulo rex Sueciæ, dux Magnopolensis, conuentum celebrem habuit (quod anticipando attigimus) in oppido Perleberg, cum Wilhelmo Misnæ & iam Brandenburgensi marchione. Is enim data pecunia, pro rei magnitudine nō magna, coemit à Iodoco Morauicæ principe hunc Brandenburgensem Marchionatum. Sed quum interea vacaret (vt asserunt) imperio ducatus superioris Saxonie, Sigismundus Imperator illum permisit Wilhelmo Misnensi, ea lege, vt ille vicissim dimitteret marchiam Brandenburgensem: quam dictus Imperator tum contulit Friderico Nurenbergensi Burggraui. Nunc verò Wilhelmus cum Alberto rege, in oppido memorato, hoc egit, vt interdicerentur arcerenturq; quæ multa fiebant ex Marchia, præcipue Prignilla, latrocinia in viis publicis. Firmauerunt autem inter se principes, omni conatu persequentes prædones. Dum ea potissimum geruntur, improborum manus, quæ in Lentze, oppido veteris marchie ad Albim, recepta est, egreditur: & munitionem, quam Albertus rex in suo loco aduersus illos erexit, deiiciunt, vastantq; in circuitu omnia. Indignati principes quod per contemptum ista suum fieri interpretarentur, misere qui oppidum Lentze cum arce expugnarent, captosq; in ea latrones suspensio perderent: nec secius ac mandatum, est peractum. Ita dignum moribus & factis exitum inuenerunt. Quo tempore pene continuato, dux Ludouici Vngariæ regis filia, altera Poloniæ, altera Vngariæ reginæ, in Domino obdormierunt: quæ maritis dotem ingentem, singula regna, attulerunt. Sigismundus Barbaram Cicz comitis filiam accepit in secunda vota: quæ ei peperit filiā solā Elizabet, spem regni: quā postea accepit Albertus dux Austriæ, per eam factus regnorū Vngariæ & Bohemie successor, & sua virtute prouectus

prouectus ad Imperiū: quod suo tempore dicemus. Bolislaus autē ex secunda coniuge sustulit filios, Casimirū, qui ad nostra tēpora regnans peruenit: & Ladislaū, qui cum titulo Vngariæ periit, magno prælio oppressus à Turcis: quod suo tempore nō transibitur.

ALEXANDER dux Letuanorum, pridem dictus Vitoldus, vir armis innutritus, & qui iam Christianus, illam acrimoniam ostendere cupiebat pro Christo, quam quondā prætenderat cōtra ipsū: magno suorum agmine duxit in Tartaros, Christianitatis vīque hodie expertes. Fertur equitum peditumq; plusquam centum millia eduxisse. Obuiam illi progressi Tartari, manus cum illo conseruerunt. Prima illi prospera pugna fuit: magna enim hostium strage peracta, victor in campo stetit, hostibus fugatis. Deinde re-

10 nouato per aliam vicem prælio, quum fortiter virinque præliantibus cecidissent multi, sed incomparabiliter maior erat strages Tartarorum: feruntur trecenta millia Tartarorum duobus præliis concisa. Tertiō quoq; manum conferre ausus Alexander, non eadem prosperitate fuit: nam conglobati Tartari, aliquando se vindicare. Fusus exercitus Alexandri, cæsiq; ad internecionem pene omnes: vix ipse octauus euasit, versam in se expertus fortunam. In Wandalia verō etsi satis iam videretur factum, capto oppido Lentze cum arce, supererant prædantium reliquiæ in vicinis arcibus, Wustrow, Mesekow, Mänkemoelz, Kummerlofsz: tartarea & latrocinii digna nomina, quæ ex veteri Wandalico remanserunt vocabula. Sed Albertus rex in societatem eius expeditionis Laurentium Wandaliz principem euocauit: armaque illi iungentes, obsident, oppugnant, & euertunt illa latibula. Qui verō inerant, quum diffiderent, non expectandum rati, abierunt. Illi iniecto igne concremarunt, soloq; æquarunt. Venerant interea Wis-

CAP. 39.
*Lituani in
Tartaros expe-
ditio non val-
de felix.*

*Theobaldus
Gostlandicus
emuit.*

11 QV o tempore vrbium Wandalicarum oratores nauigarunt in Daniam, conuenientes reginam Margaretam, iam tribus regnis imperantem (quam adorti sunt reperientes in Zelandia) vt apud illam transigerent, & repararent quæ diuturno bello infracta

30 fuere mercatorum in regnis priuilegia. Tum verō conuenit, vt antiquata memoria veteris similitudinis, vrbium mercatores in regnis ad veterem reponerentur vsus immunitatum, quodque communi odio infectarentur qui supererāt piratas ex Vitalianis. Aderant tunc Rostockenses & Wismarientes, qui pro suo principe zelantes, magnis in com- modis affecterant regnorum habitatores. Sed tum reconciliati reginæ, cum aliis meruerant admitti ad vsus veterem libertatum. Per quæ tempora Vlricus & Iohannes, Stargardiz principes, Iohannis r. ducis Magnopolensis filij, duces & ipsi Magnopolenses, Stargardiz dominatu contenti, assiduo bello ad latera marchiz detonabant, vexantes vexatique. Est oppidum Prinflauia, cuius ciues ad arma satis prompti, prouocauere sapius vicinos quam ipsi excitarentur. Quocirca principes memorati expedito suorum ag-

CAP. 40.
*Oratores vrbium
in Daniam,
ad pacem cum
regina utendi.*

*Prinlauiensis
insidius circum-
uenti, in ho-
stium potesta-
tem veniunt.*

40 mine duxerunt in illos. Sed veteri vli stratagemate, ad fallendos vrbicos præcipites, pauci se ostendunt, qui pecora abigerent, maiori agmine ad insidias collocato. Ciues vbi abacta pecora audiunt, non ferentes iniuriam, mutuo se hortantur hostes insequi, vt recepta præda etiam prædatores inuadant: facile se illis numero & virtute sperant superiores, coniectato numero, quem oculis illi cernebant. Effunduntur portis, hostem insequentes. Illi non multum properarunt, expectantes vt cæteri effusus sequantur ex oppido: ita protraxere ad locum insidiarum. Inde exorti qui latuere, oppidanos inuadunt, ad vnum capiunt omnes: mox homagium ab ipsis sumunt in agro, cumque illis ingrediuntur oppidum. Ibi exactioe per singula ciuium capita instituta, LX. millia sexagenarum de grossis Bohemiæ extorquent. Sed quoniam æs promptum non erat, ob-

50 sides sumplere ex primoribus, quos ipsi delegerunt. Hic Iohannes ex vxore Wilheida, forore Iagail & Stirgail, ducum Letuaniz, genuit filium Iohannem, in quo stirps illa stetit. Nam frater eius Vlricus genuit Henricum, & is Vlricum: qui solis filiabus relictis, transmisit dominatum ad Magnopolenses. Audacem tum operam nauusit Baltasar dominus Wandaliz, Laurentij filius, quum nescio quid causæ in ciues Lubicenses prætenderet. Nam cum expeditis militibus ingressus eorum claustra (præsidia sunt ad agros

& immunitates vrbium) pecora Lubicensium abegit: & vt maiori contemptui signum faceret, villam Wislo incendit: & nemine persequente, prædâ quò voluit abduxit. Cautiores tum fuere ciues, edocti priori periculo, ne in latentes (vt sæpe fit) tumultuariè egressi, incidere in insidias: alio tempore causam illam, cum Baltasar tractaturi: quod euenit. Is Baltasar fratres habuit Wilhelmum & Nicolaum: omnes sine prole moriuntur. Sed & Nicolaus fratrueis sine prole defecit: & transiit principatus ad duces Magnopoleses, in personam domini Henrici: qui pater erat Magni & Baltasar, ducum nostri temporis.

LIBRI NONI FINIS.

ALBERTI KRANTZII WANDALIÆ LIB. X.

CAP. I.
1400.

Wentzlau regno abdicatur, & Valentinus comes sufficitur.

ANNUS erat à Christo nato MCCCC. quum iam principes electores incorrigibilem cerneret Wentzlaum Bohemiz & suum regem, regno illum destituunt, sæpe commonitum à summis pontificibus, ab ipsis electoribus, priuatim ab amicis. Incredibile memoratu est qua fuerit ignauia, quæue solius ventris cura, qua leuitate, & vbi in ira excaudit, etiam qua crudelitate. Beluinam ferociam, & suillam inertiam, diuersis per tempora moribus præferebat. Ferunt inter proceres sæpe iactantem, si quando cum exercitu peteret Italiam, adessetq; vrbium & agrorū vastationibus, edicto prouisorum nequis vino noceret, ne inuaderet: capitale futurum, si quis iniussu eius cellam vinariam inuaderet: cæteræ omnes res militibus ad prædam essent expositæ. Insignis nimirum & rege digna cura. Quum iam ciuitates Imperij nouare sacramenta nouo regi iuberentur, soli Nurenbergenses pertinaciter inhærebant Wentzlaui, asserentes, se viuente rege suo, nisi iussu eius, alteri non iuratuos. Quumque grauius vrgerentur, misere oratores, qui super ea re sententiam & nutum regis acciperent: offerentes aurorum viginti millia, si illos absolueret. Ille cōtempso auro mox absoluit, iubens vt optimi vini de Rheno (Bacharachense vocant) aliquot plaustra sibi mitterent. Ita summa illi de vino cura fuit. Hoc ergo rege per solennem sententiam destituito, principes electores, ommissa controuersia quam de Sigismundo & Lodoco habuissent, concorditer Robertum Bavariz ducem, comitem Palatinum Rheni, ad Imperium prouehunt. Rex factus, coronatur ab Friderico Colonienfi archiepiscopo, ex more, Aquisgranensi. Sed coronam Imperij Romæ sumere non properauit, propter ecclesie schismata. Tum verò sub eodem Wentzlaui iam deposito, coaluit illa scedisima lues Hussitarum per Pragam primum, inde diffusa per omne regnum. Quam Wentzlaus extinguere in stirpe non curauit, fratri Sigismundo iam adultam reliquit: quæ necdum, permittente Deo, est extirpata. Initium eius simultas scholasticorum fuit. Nam quum Imperator Karolus publicum Pragæ gymnasium collocasset, idque summa cura ad bonum modum prouexisset, quum esset Imperator (in tantis reipublicæ curis) maximo affectu deditus literis, aderat aliquando disputantibus in philosophia magistris: & capris altercationis dulcedine, permansit auscultans in quartam horam. Quum ab aulicis admoneretur esse iam dudum cœnæ tempus, quòd fastidio premerentur rixosorum disputationum, ille respondit, Vos cœnam queritis: iste meus cibus, audire de literis, exuperat omne ciborum desiderium. In hoc gymnasio quum Theutonici Bohemis præualuisse videbantur, indoluere Bohemi, quòd ab aduenis autoritate in sua superarentur vrbe. Ex quibus quidam, iam antea in Angliam studio literarum peregrinatus, Oxoniæ incubuit literis: ibiq; Iohannis Wiclef, perniciosissimi hæretici, librum, qui inscribitur, De vniuersalibus realibus, comparauit: in quo de iure diuino, ecclesiastico & ciuili, deque ecclesia & clero multa perfidissimè disseruntur. Hunc velut thesaurum Pragæ intulit, amicis solis communem fecit: & ex eo sumptis suæ perfidie argumentis Bohemi

Hussitana schisma & occasio.

Ioannis Wiclef scriptum.

Bohemi Theutones quotidie magis ac magis fatigarunt: impetraruntque à Wentzlaorege, moribus suis cōgruentissimo, vt in morem scholæ Parisiensis ea quoque guber-
 netur. Quo impetrato Theutones à gubernaculis excludere. Multæ interea contentiones,
 multa conuicia, & inter iuuenes aliquando homicidia fiebant, ad omnia dissimulante
 ignauissimo rege. Theutones, vbi quid ageretur intellexere, iam apud nonnullos prin-
 cipes & prælatos rem detexerunt: locumque sibi parauerant, interposito iuramento
 super vnanimitate. Supra duo millia vno die abierunt: trium dierum itinere pergentes,
 Lipsensem scholam iam impetrato priuilegio erexerunt. Bohemi iam in vrbe sua soli
 (quod voluere) manentes, venena sua iam liberè, nullo reclamante, seu reclamare au-
 dente, disseminauerunt.

*Theutones sua
 dios Praga Li-
 psiam migrâr.*

IOHANNES Hus in hac hæresi primus emicuit, vir obscuro loco natus, ex villa CAP. 2.

Hus (quod anserem sonat) cognomen mutuatus. Hic quum esset peracri ingenio, & lin-
 gua satis disertus, multumque dialecticis vteretur, & peregrinis opinionibus delecta-
 rerur, auidè admodum Wiclefistarum doctrinam arripuit: eaque primùm (quod dixi-
 mus) Theutonicos magistros vexare cœpit, sperans per eam occasionem Theutonico-
 sos scholam relikturos. Vbi iam soli Bohemi, pulsus Theutonibus rem egerunt, laxa-
 tis habenis Iohannes Hus in populum disseminat zizania sua, Iohannem Wiclef effe-
 rens in sermonibus ad populum: asserens, se, quum ex hac luce migraret, in eum cupe-
 re locum peruenire, quem Wiclef teneret: homo perniciosissima hæresis: cuius libri

Londoniis ab archiepiscopo Cantuariensi & pluribus episcopis, prælatis & doctissimis
 ex omni Angliæ regno, igne consumpti, quadraginta quatuor articulis in eo deprehen-
 sis. Huius nunc hæresim Bohemi renouarunt: quorum errores hi fuere potissimi, Pa-
 pam cæteris esse parem episcopis: purgatorium ignem nullum esse: vanum orare pro
 mortuis, & avaritiæ sacerdotalis inuentum. Dei & sanctorum delendas imagines. Men-
 dicantium religiones malos dæmones inuenisse: sacerdotes paupertatem seruare, solis
 eleemosynis viuere decere, & oportere: auricularem confessionem nugacem esse:
 sufficere sua quicunque Deo in cubiculo cordis confiteri peccata: cœmeteriorum inane
 vsum: sacerdotem quocunque loco Christi sacrum corpus conficere: in canoni-
 cis horis frustra teri tempora: ieiuniis ab ecclesia institutis nihil inesse meriti. His atque

*Doctrina ipsi
 stifici dæmonia
 ta capta.*

aliis erroribus per dies magis atque magis inforduerunt. Archiepiscopus Pragensis, vir
 bonus, obuiam initio rebus malis ire contendit: sed dum à rege non adiuuatur, oneri
 impar fuit. Serpebat in diem malum vehementius: populum ac terram omnem vehe-
 menter infectis. Eiectus vrbe Hus, in villa originis suæ (protegente se loci domino, quem
 sibi deuinxerat) maximos agebat conuentus, multos suos disseminabat errores. Sed
 necdum de calice verbum: donec Petrus Dresensis, ex Misna reuersus Pragam, hære-
 ticos admoneret. Lætati illi, inuentum esse articulum, quem Evangelico testimonio
 tuerentur: illum igitur deinceps inter primos habebant. Wentzlaus ad omnia defecit.
 Sigismundus Turcis implicitis, initio curare nō potuit: nam nimium deinde inualuerat.

*Calicis usus
 in Evangelio
 habet testimo-
 nium.*

PER id tempus, quum Lubicensis impignoratam à ducibus Saxoniarum teneret CAP. 3.

cem Bergerdorp cum suis atinentis, imposito viro militari Ottone de Ritzero, cu-
 stodiam eius permiscere: qui fidelitatis iuramentum & castrensem (quam vocant) fi-
 dem illis exhibuisset. Sede bat ille in arce, nihil de quoquam mali suspicatus: quum ef-
 fect nihil quod appareret hostilitatis, inter Saxoniarum ducem & ciuitatem Lubicensem. Ericus
 iunior dux Saxoniarum, quum esset in oppido memorato, Ottonem arcis custodem
 deuocauit, sermonemque contulit cum illo familiariter: quid in arce ageret, quid ve-
 li operis esset, perquam dulciter percunctatur: & inter loquendum cum illo arce petit
 ascendens. Nemo illi portas habere clausas putabat necessarium. Pignus erat Lubicen-
 sium: nihil erat in medio dissensionis. Sequuti sunt ducem aliquot ex famulis, vt Ot-
 tone facillè superiores viribus essent. Quum iam starent in arce, dux conuersus in Otto-
 nem, Istud, inquit, patrimonium meum est, quod hæcenus seruasti: mihi deinceps ser-
 uandum linque: tu quò vis abire potes. Tum ille stupefactus, Non hoc, inquit, ex animo
 dictum accipio. Ille verò, Audis, inquit, quid tibi dico? Abi quò libet: ista ad me arx per-
 tinebit, à me seruabitur. Confusus ille actotus in se deiectus, quò se verteret nesciebat:
 precatur, obsecrat, per quicquid est sanctum orat, ne se patiatur de perfidia notari: ni-
 hil mouetur princeps. Abi tristis: & Lubicam protinus ingreditur, facilitatem suam ac-

*Seru arcem
 Lubicensibus
 collide admiis*

cusans: se suaq; omnia Lubicensibus permittit, deceptum se, nulla vsum fraude. Quid facerent? lubent, prastita fide hospitio immorari. Ille autem melacholia in immensum vexatus & tortus, breui mortem obiit. Dux occupatam arcem quaua fide tenuit, seruauit: inde non amico in ciues animo (quos ipse prior iniuriis affecerat) permanfit, quum rem pignoratam non soluta pecunia per insidias intercepisset. Sed quum ipsi Lubicenses perfidiam multis literis apud principes accusassent, erant qui illum grauius increparent, quodd fidem & integritatem suam mala fraude temerassent foedastetque. Effectumque est, vt pecunia quam de hoc pignore desumpsit, cumlaretur ei summae quam de oppido Molne pignurato similiter deberet: vt in luitione eius pignoris, vtraque pecunia numeraretur. Hoc peracto tenuit arcem, donec illa per arma adimeretur: quod suo 10 tempore dicitur.

CAP. 4. BRANDENBURGENSEM Marchiam tum tenuit Wilhelmus monoculus, Misne Marchio, qui fratrem haberet Baltazar: Lantgrauum vocant, comitem provincialem dicerent Latini. Tertius eius generis frater erat Fridericus, qui solus reliquit prole masculam: nam fratres duo sine legitimo hærede decesserant. Fridericus autem reliquit filios, Fridericum, Wilhelmum, Georgium: à quibus deinceps magna nobilitas prouenit. Interea in Bohemia Iohannes Hus, & Hieronymus eius discipulus, doctrina & lingua magistrum exuperans, factionem suam miris modis adauerunt. Quum ergo Pragenfes in vrbe noua haussissent calicem vertiginis huius, tumultuatum est, & in vrbe veterem decursum populariter. Concilium publicum iam erat congregatum, tractans quomodo his malis 20 obuiaretur. Quum increbresceret tumultus irruentiu de ciuitate noua, dilapsi quauis que poterant: lepte reperti ex patribus, fenestris precipitabantur. Principes Misnenses primi ad arma versati, tunc ecclesiasticae vnionis iniuriam vindicare stauerunt. Wilhelmus ipse, accitis in belli societatem ex fratre Friderico nepotibus, duxit in Pragam, obfeditque vrbe aliquandiu: & omnia in circuitu vastans, magis ostendit quid sentiret, quam efficeret quod vellet. Quo tempore Bernaim, dux de Wolgasto, iunctus Baltazar domino Wandaliæ, auctiorem illum fecit & animosiores in hostes suos Lubicenses. Quadringentis enim lanceis progressi, annisi sunt vrbe Lubicam territare. Ductorem habuere quendam, qui stipendium aliquando equestre Lubicæ fecisset, dimissus ob improbitatem: is itinernum gnarus, tum principes ducitabat. Ingressi sunt autem per vias 30 ignotas, quas nemo suspicaretur. Ciues autem animo & armis fidentes, ad signum campanæ ad arma vocati, quotquot poterant in equis, cæteri pedites magno agmine prodierunt. Prima illis cura obseruare locum, illumque firmare, quo hostes ingressi, tum cæteris opportunis præsidium immittere. Quo constituto fidentiores, ducunt in aduersum hostem. Principes manum cernentes, cui impares essent, retro abiere, non ausi manum conferre: locum quærunt quem introibant. Quumque illum septum viderent præsidio, recta contendunt in Louenborg, Ericum ducem (quem scierant Lubicensibus esse obliquo intuitu) orantes vt per sua claustra emitteret. Non grauante ille facit quod rogatur, quodd & principibus promptè consuleret, & non amico esset animo in vicinis ciues. Ita manus insequentium ciuium tum euasere. Multos tamen ex itinere amiserunt: multa incurfantes, ex insidiis diripientes, abstulere. Cometes per ea tempora in quadragesima 40 toto fere mense terruit orbem, quum primus ageretur post mille quadringentos annos. Sequutæ sunt quatuor principum neces, & mala in orbe plurima: quæ solet crinita stella, quum cernitur, omnium iudicio doctiorum portendere.

*Tumultus Pragen-
ge ex doctrina
disiunctus.*

*Lubicenses la-
cesit hostes
repellunt.*

Cometes.

1401.

CAP. 5. TAMERLANES per ea tempora Tartarorum ductor, maximas res gessit in regnis orientis. Congressus Turcorum Imperatori, magno prælio victor illum capit: & inclusum cauea, velut feram circumducit. Damascum, vrbe Syriæ præpotentem, cepit, diripuit. Omnium artium præcipuos in ea magistros, vtriusque sexus, traduxit in vrbe suæ gentis: quam de parua amplificauit, vt esset nomen suum in ea. Quumque sectam Mahumeti ipse probaret, quingentos tamen sacerdotes eius gentis, contingentes in mesquita eius vrbs, in censo templo concremauit, diuitans se missum à Deo vindicè in Saracenos & Christianos, suæ cuiusque legis violatores & præuaricatores. Hierosolymam expugnare contendit: sed quum bruci & cætera muscæ exercitum eius vexarent, admoniti se interpretatur à Deo ea re temperare. Saldanum Babylonis ad tributa coegit. Rediit ergo per Persidè, duxit Susam: & omnes eius regionis clarissimas vrbes posuit in direptionem suis. 50

*Tamerlanus
Tartari mira
vis gessit.*

fuis. Ita per vices succrescunt, qui secula terreant. Sic dispensat ille magnus arbiter orbis. Talis fuit (vt ad vetera redeamus) magnus ille Nabuchodonosor, Cyrus, & Alexāder Ma- *Eximia Del Anglia.*
cedo: inter Romanos Iulius Cæsar: & (vt multa transiliamus) talis fuit ante aliquot secula ingente Mahumerica Saladinus, & nunc vindex orbis terrarum iste Tamerlanes. Sic admonet per quem reges regnant, & potentes iusta decernunt. Prætereo multa fabulosa de hoc fortissimo principe. Hoc solum dico, non esse inuentum alium ab aliquot seculis in villa gente ducem, qui paria, aut plura, aut maiora, tam breui perfecere. Fœlix, lieu nimium fœlix, si in via veritatis, & zelo iustitiæ tantos pro vero Deo labores exandasset. Nunc verò copiosam ille recepit quam quærebat mercedem, mundi gloriam: &
10 hæc interim pars eius. Cuius successus, quia in Hierosolyma scripsit nuper Sebastianus Brant, multorum præterea aliorum commemoratione res peracta est, & nostris aliena institutis, transcat.

ERANT per id tempus ex Vitalianis, aut aliunde gregati piratæ, qui obseruauere in mari Britannico transeuntes ex Anglia mercatores. Iam verò Hamburgenses ea de re præmoniti, nonnullos etiam ipsi in onerariis nauibus duxere satellites, vt incolumi à piratis nauigatione suas per mare merces deducerent. Variam vaccam dixere nauim, quæ pro Hamburgensibus pugnauit. Quum autem ad ostia Albis obseruarent excubarent; piratæ, sub insula Saxonum (sic enim appellat Ptolemæus: nostri sacram vocant terrâ) congressi sunt piratis: & diu pugnantes, supra quadraginta ceciderunt ex piratis. Qui remanere capti, numero septuaginta (quorum primpilarij Wichmannus & Nicolaus Stortebeker) Hamburgum perduci, publico cæsi gladio penas dederunt. Regressi in mare iidem Hamburgenses, aliam manum eiusdem gentis sunt experti. Præerat Gotfridus Michaelis, & Wichboldus (vt ferebant) bonis litteris instructus, artium magister ferebatur. Congressione facta capiuntur ad octuaginta. Simili cum prioribus exitu, iudicio publico conuicti caduntur gladio, capitibus fixis ad maris ingressum. Attulerant hi diui martyris Vincentij sacras reliquias, quas littora Hispaniarum prædando vnde cunque, cum cætera præda intulerant: fili martyris diui patrociniò, incolumem habere nauigationem, quodque eius ductu victores essent in omni piratica. Sed sanctus ille tam diu tutatus est, quoad peruenirent, qui dignam prædonibus mercedem redderent: nam solutis quas debebant legibus pœnis, poterant à Deo misericordiam impetrare. Inter multa autem eius vrbs præclara facinora hoc vel præcipuum est, vt incredibili odio habitatores eius infestentur piraticam. Quippe nauticus populus, nisi incolumem per maria inueniat nauigationem, quaestu suo magna ex parte fraudatur: quocirca armis insequitur mare tenentes infestum.

VLRICVS interim dominus Stargardix, assiduis conflictationibus vrgebat marchiam, quòd multa, quæ suæ ditionis crederentur, marchiones possiderent. Sciebat illo tempore marchionem aliis implicitum bellis, minus posse tutari vicina sibi loca. Vnde factum est, vt oppidū Vredeland, vtrique ditioni confine, obsidens, oppugnaret. Ciues quoad poterant resistere, vt fidem domino suo iurata implerent. Sed dum ille fortior imminet, quàm possent illi hostem propulsare, murum ascendens capit. Inductum exercitum suum, iussit omnia quæ reperta essent diripere: prædamque exportatam, incenso oppido, partitur inter militantes. Vfus autem victoriæ cursu, rursus duxit in oppidum Strutzburgum eiusdem ditionis. Non minorem intentat sauitiam: nam captum oppidū militibus in direptionem permisit, expoliatumque incendit. Ea quum rescisset marchio, vltionem in opportunum tempus distulit. Quam etiam tempestate, quum tertius aegeretur eius seculi annus, ciues Magdeburgenses in clerum sauiuerunt, occasione (vtinā non friuola) sumpta de moneta: de qua non satis inter clerū ac populū conuenit, quū ex sententia pontificis sui, cui populus reniteretur, clerus pederet. Eiecti vrbe, pŕfugerunt quò quisque poterat, maiores quā minoribus. Duorū ex canonicis curiæ, quos in omni causa suspectiores habebant, direpte incensæque conflagraru. Exportarunt autē omnia, etiā pretiosa ornamenta, quæ ad cultū sacrorū pertinerent, quū actiorem ciuium insolentia, quæ tum euenit, pŕspicerent. Per idem tēpus Margareta trium regnorū aquilonariū potens regina, iuuenē, qui forma corporis & ætate vero filio eius nō dispar videretur, quū secretissima quæque, & quæ non solent nisi inter matrem & filium constare) signa prodidisset, instructū ab Olau filij nutrice, quæ se filium eius simularet, ipsa mortis filij certissima, conuictū de falsitate, in
V u iiii

CAP. 6.

*Pirata prelio capti, publico efficiuntur.**Hamburgenses piratu infestissimi.*

CAP. 7.

*Marchia oppidi aliquot copiamur.**Clerus Magdeburgo exul.**Quis alium simulabat, erat maior.*

Falsterboden iussit concremari. Non multo dissimilis res ante tempora aliquot prouenit in Flandria, de sene, qui se Balduinum quondam comitem, & deinde Constantinopolitanum confingeret Imperatorem, multisq; principibus fidem faceret. Veram veri Balduini filiam fallere non potuit: quæ deprehensa falsitate, apud Insulam præclarè oppidum, iussit de eo supplicium sumi suspendio. Ita est exitus dignus falsariorum inuentis.

CAP. 8.

*Lubica homo
simulata fars.
Et ut in crema-
tur.*

VENERAT Lubicam ea tempestate Wilhelmus quidam, homo candida veste indutus, abstinentiæ & signis austeritatis in penitentia vultum præferens: quo multos in opinionem suæ sanctitatis induxerat. Latuit aliquandiu vulpinus animus in ouina pelle: sed diu nequitia tegi non potuit. Prodidit se ad fœminas, quibus de sua sanctitate persuasisse videbatur: nam illas ad impudicitiam variis modis pertentauit. Qui rumor vbi primum inter fœminas percrebuit, ad viros perducitur. Illi comperta nequitia ridiculi hominis, ad inquisitorem hæreseos pertrahunt. Erat ex fratribus in theologia magister, qui etiam doctus putaretur, qui inquisitionis demandatum sibi ferebat negotium. Ille primum in abdito pertentauit hominem: & vbi reperit de quibusdam vacillantem, pertractum in publicum, de multiplici hæresi conuicit, moti nimirum capitis hominem: sed in quo frater ille festam ostentationem faceret. Conuictum iudicialiter hæreticum, carceri condemnauit. Conuersionis suæ promissionem fecit: & inde, accepta de more in vestem cruce, ad peragendam aliquandiu in carcere penitentiam includitur, inde post aliquot dies, si plenè conuersionis spes esset, emittendus. Sed vbi primum venit in carcerē, videntibus carcerariis, crucem abruptit, pedibusq; deiecit, per contumeliam conculcauit. Hoc quum inquisitori renunciaretur, productum ē carcere tanquam relabentem in pristinos errores, tradidit curiæ seculari: quæ igni concrematus est. Ego non sani cerebri hominem arbitror extitisse, quòd ætate nostra simile aliquid compertū sit. Alioqui, si pertinaciter hæresim defendisset, quid sibi voluisset contumelia crucis, quam etiam hæretici omnes venerantur? Magis ergo à melancholia, quàm spontaneo errore, aut pertinaci opinione, illos crediderim delirasse. Et (ne monstris aliquid desit) Wisnarienses ciues per ea tempora, militem quandam auratum Magnopolensem, quòd cuiusdam vxorem rapuisset, non repugnantem, suspendio necarunt, aurato militi sortem insolitam. Albertus rex neq; precibus nec minis potuit inflectere viros, vt illi iudicium de suo milite permitterent. Indurauit eos, quòd mundum muliebrem, aurisq; & argenti plurimam suppellestem, cum muliere deprehendissent apud illum. Poterat ille de raptu fœminæ iudicari: sed illa non furti, sed rerum amotarum fuit actione impetenda. Hoc etiam anno clerus Magdeburgensis, quem diximus exactum vrbe, à populo recipitur cum honore: reus refusus damnis, quæ ad iuris formam, præstito sacramento, se affererent per fugam amississe. Nam de vi deq; metu notoria res erat, nec negare poterant.

*Æques aurati
suspensuri.*

CAP. 9.

*Hæreseos in-
simulati cre-
mantur.*

IAM per Wandalicas vrbes diffusa erant venena sacrilegarum hæresum: quæ se paulatim ostendere atq; prodere cœperunt, ad multorum perniciē: iam hoste maligno vindicante, quòd dudum pulsus his regionibus, fidei catholicæ cedere cogebatur. Sundis repertus est presbyter, qui pertinaciter errores noxios tueretur: ab inquisitore cōuictus, monitusq; vt resipisceret, in errore perdurauit. Quocirca curiæ traditus seculari, penas dedit per ignem, antea ad iuris normulam degradatus. Rostockij inde comperta est mulier simili pertinacia, in erroribus indurata: & quum nequaquam resipisceret, igni cōcremanda damnatur. Iam stabat supplicio proxima ad ignem, quum filius eius frater ordinis Cisterciensis, cum lachrymis & singultibus marem moneret, rogaret & obsecraret, ne se temporali & æterno traderet incendio, respiciens dum tempus sit. Indignabunda in eum mulier respiciens toruis oculis, Abi, inquit deterime mortalium: nunquā tu hoc vtero portatus, his es lactatus mamillis: pro vero suppositus es a dultirinus. Sic etiam suos diabolus martyres ad supplicia fortes facit. Abiit ille tristis & lachrymis infusus: illa igni iniecta concrematur. Et ne vicina Wisnaria scelericius ageret, comperit transiēs idem inquisitor, Bernardum quandam socium Lubicani Wilhelmi, eadem vanitate pertinaciter delirantem, vt quondam ille. Monitum, conuictum, damnatum, nihil emendatum, iussit curiæ prouenire seculari: quæ illum digno consumpsit exitio concrematum. Annus iam agebatur in nouo seculo quartus, quum per occasionem quam in Saxonia diximus, Gerhardus Slesuici dux, Holfatiæ comes, in Thietmaros duxit, quòd contumeliis scriptorum illum fidei fragum appellassent. Qua etiam veterum simultatum recordatus, simul

*1404.
Slesuiciensi à
Thietmaris
ceditur.*

simul etiam antiquæ in gente patrum suorum memoria, subiectionis recordatio excitabatur. Sed insolentia suorum, ultra quàm debuerant sæuientibus, indigenas fecit concurrere, ut egressurum per angustias ducem cum suis pene omnibus, ad interuentionem cederent, paucis elabentibus. Quod temporum tantum rationem habentes, admonemus lectorem: in Saxonia reperiet qui uolet explicitum.

BALTHASAR Laurentij filius, Wandalæ princeps, nondum pacato erat in Lubicenensium animo. Recruduit memoria, quia perdurauit causa controuersiarum. Duabus ante hoc vicibus (quod antè commemorauimus) ausus propinqua urbis vastare, etiam iumenta abegit: quod unum est promptissimum militiæ genus in nostratibus. Indolere ciues de repetita iniuria: & quum non alia spes esset iustitiæ ex eo consequendæ, armis vindicare constituunt iniuriam. Vtricum Stargardiæ principem interpellant, ut permisso illis ad tempus in hostem oppidò Sterneberg, castra ibi sua figerent. Quo impetrato, Lubicenses propinquant, iumenta abigunt, prædam per agros omnes conuectant, igne & ferro cuncta fœdantes. Inde mouerunt in locum, quem uerbate glebæ, villarum frequentia, hortum vocant rosarum: eum simili vastitate deformant. Nec eo cõtenti, in oppidum Gultrow agmina sua conuertunt, etiam obsidioni apparatus facientes. Quod ubi Balthasar uidit, commonitus malis suorum, submisit amicos qui treugas interponerent, temporaq; constituerent rebus omnibus ad liquidum componendis. Ea re patrata ciues victorem reducunt in urbem exercitum. Quum verò septimus ageretur eiusdem annus sæculi, Albertus Sueciæ rex, dux Magnopolensis, rebus excessit humanis in senectute bona, relicto ex se Alberto filio ex secundo matrimonio, quum Iohannes fratruelis ex Magno regis fratre supersesset. Hi duo principes Magnopolim ex æquo diuiserunt: sed maritimas urbes Rostockium atq; Wismariam, pro indiuisis tenuerunt: quod lex reputat pro indiuiduo possidere, quum rem communem duo tenent. Terribilis tum & nouitate sua singularis casus, priuatam Wismariz domum euerit. Faber erat lignarius in ea urbe, qui per interualla miserabili frenesi vexaretur. Correptus aliquando furore ubi stabat in solito labore, securim prehendit, domum repetit, liberos duos per medium secuit: tertium quum simili furia esset consumpturus, mater iam pregnant, cum ciulatu misero uirum à tergo comprehendit. Ille uinis fœminæ excussus, in eam vertit idum, sternerens uo impetu duos. Ita cruentus prodit in publicum, laboris focios, quo reliquit loco adit. Rogatus ab illis quid ita cruentus videretur, horrore uerbi cœpit relipiscere: & in se reuersus recordatur quid fecerit. Domum ilico repetit: sparfos uidit paruulos, & in medio matrem, crudeliter confectos. Territus suo factò, cultrum proprio suo defixit in petore. Quid hoc parricidio horrèdus: quid miserabilis potest excogitari? Miserum per furorem ita primum in affectos, demum per horrorem, in seipsum desæuissè. Superat ea tragœdia Medææ fabellas.

SVNDENSIS urbs in solo Wandalorum, in signi per hæc tempora facitote male inclaruit. Pastori, qui per omnes ecclesias in ea urbe vnus est, ciues non satis ad iura ecclesiæ obsecundarunt: oblationes imminuerunt, excusso numismate minuto cupreo. Forunt aliquâto tempore collectum à pastore, in fusile m ollam versum, qui pro documentum stabat diu post ea tempora. Concilium urbis publicum (consulatum uocant) etiam rationem facti prætereendere videbatur, ne communitas sumptuosius funerationibus graueretur. Nullum enim finem faciebant, semper crescentibus exequiarum pompis sumptibus, quum alter semper alterum exuperare contenderet. Pastor vir genere militaris, animo ferocior quàm sacerdoti conueniret, quum imminutionem sui iuris & ecclesiasticæ consuetudinis nō pateretur, nec monitionibus proficeret: urbe egressus, cœpit militari manu iniuriam suam & ecclesiæ iura vindicare, incendiis, rapinis & vastationibus omnia complens, imò fœdans. Audita ferunt nonnulla à quibusdā ex clero in urbe probrosa, quæ populū inflammarent, quum incensæ villæ urbis flammis collucerent. Reperit Conradus Bonow (id enim pastori nomen erat) extra urbem nonnullos ex ciuibus, quum hostiliter adequitasset, facultate pauperes, officio baiulos operi suo pro mercede instantes. In eos inuectus, non militariter, minus sacerdotaliter, crudelissimè sæuiuit. Truncatis manibus & pedibus, in cruore palpitantes miseros reliquit. Mouisset fœuitiæ feras beluas. Populus ea re instinctus, vertitur in tumultum: sed ante omnes baiuli,

CAP. IO.

Lubicen. in
principem
Wandalorum

1407.

Faber furiosus
luctuosam misera-

CAP. II.

Sacerdos ecclesiæ
sua militari
riter defendit.

Tres proby-
ri cremati.

qui socios sui laboris pertinacius vindicarent. Omnis in vrbe clerus vnam cogitur in do-
mum. Propositum erat, incensa domo, vnà omnes concremare. Sed visum est crudele
præcepsq; cōsiliū, quod multi innoxij, multi ciuium filij, propinqui, affines inessent ac
fratres. Extracti omni ex numero tres, ecclesiarum trium rectorēs: qui excitato medio
in foro igni iniecti sunt. Triste innoxiorum supplicium, & crudele populi factum. Ex his
audita ferebant probrosa, quum arderent villæ. Nam dixisse quendam serunt, Ecce col-
lucent cærei funerales. In baiulos reiciunt cæteri hanc scruitiam. Mox ob horrorē cru-
delis parricidij, Zwerinenſis episcopus vrbi sacris interdicit. Diu pertinaciter tulere pœ-
nam. Sed quum supplicem nuncium Romam mitterent, veniam postulantes, papa mit-
tit ex fratribus prædicatoribus cum facultate audiendi, pœnitentiam pro qualitate facti
cuiq; imponendi, & demum reconciliandi: vt sacris restituis, communioni Christianæ
vrbs cum ciuibz redderetur. Grandis pro magnitudine facinoris indicta est satisfactio:
episcopus post eam diem nunquam in ea vrbe diuinum peregrin officium. Inscripta est
memoria satisfactionis testudini cathedralis ecclesiæ Zwerinenſis, vt ab omnibus perle-
gatur in populi contumeliam. Excecranda nimirum res, & quæ de populi temeritate &
pastoris scruitia in id crudelitatis exarsit.

CAP. 12.

1408.

Tumultus ple-
bis Lubicenſis
in patres.

QVVM autem ageretur annus octauus eius à Christo nato seculi, Lubicenſis ciui-
tas grauem perpeſſa est commotionem, tumultuante plebe in senatum, quod exactio-
nibus & nouis impositionibz. grauari viderentur, collectis dari solitis tum adauctis: quod
magnum æs ciuitas ipsa deberet, nec posset emergere, nisi ciuium auxilio prouentus au-
gerentur. Inerant in ea ciuium communitate nonnulli, magistratuz gerendi & concilij
publici supra modum cupidi, qui plebem in ſuſſam inflammarent, à ſenatu rationē & cal-
culum rerum ab aliquot annis depoſcere. Vgēbat plebs clamoribus: minitari, tumultua-
ri, & incertis affectibus ferri cœperunt, neſcientes quid mallent: nouarum rerum cupidi
videbantur, alij aliud depoſcentes. Erat miserabilis ſtatus ciuitatis, quum ſine ordine cum
cetera gererentur, ſine formidine, ſine honeſti reſpectu: licet re omnia in perturbata ciuita-
te videbantur. Inſtabant tamen, rationem impenſarum & calculum acceptorum à ſena-
tu poſtulantes. Nimirum grande æs impenſum erat excipiēdo Imperatori, quod nec-
dum ſolutum eſſet: grandius acceſſit in nouo ſoſſato magnis ſumptibus factō. Potuere il-
li quidem ponere omnium iuſtam rationem, habita temporum conſideratione, & cau-
ſarum quæ interueniant, quæ proximis annis vrbi ad grauifſimas impenſas excreuere:
ſed pernicioſum erat exemplo, tumultibus vrgere ſenatum ad omnia. Simul & hoc pro-
ſpiciēbatur, nulla modeſta ratione placari populum potuiſſe, qui ſuę libidini ſtuderet, cu-
pidus rerum nouarum. Acceſſit, non expedire in vulgus proferre omnia, quæ à tam
honeſto concilio gererentur. Vbi nullis rebus cōquieſcere aut ſedam tumultus poterat, ſed
etiam in diem eſt viſus augeſcere, ſenatus maxima pars ſibi ſuiq; conſulens, cum cogna-
tione proxima, pariter & affectibus, loco ceſſerunt, Luneburgo atq; Hamburgo vicinis
vrbibz hoſpitaliter excepti. Permaſit earum memoria familiarum, quæ tum vrbe ex-
ceſſerant. Nam poſt reditum (qui in octauum annum differebatur) ſceminę redeuntium
vxores, & ex his progenitæ, in teſtimonium auctioris honeſtatis, capitis integumento di-
ſcrimen etiam hodie præferunt, in communi ſurgente capitis velamento. Id pulchrum
viſum ſceminis, vſq; hodie in ea vrbe conſeruatur, ſeruabiturq; diu. Domicellę videri vo-
lunt præ cæteris, non iſdem familiis prodeuntibus: contemnuntq; præ cæteras. Sed
ſceminæ honeſtati in pluribus deſertur.

CAP. 13.

Patris domi-
bus ſe inclu-
dunt.

QVI remanſere in vrbe conſulares, vix quarta totius pars (nam & opulentioreſ, &
veterum familiarum viri, cum vxoribus & propinquis exibant) domibus ſuis ſua ſponte
incluſi, nunquam in publico, nunquam ſunt viſi in prætorio. Cives tumultuationis prin-
cipes, & qui ad gubernacula vehementeſ aspirabant, vocata cætera plebis multitudine,
conſilium inibāt de agendis. Viſum eſt aduocare loci episcopum, & teſtimonium ſumere
ſedium vacuatarum: vt eius velut autoritate, nouum videantur creafſe concilium.
Vocatus ille venire non reſcufauit, ſi forte placare poſſet humili & modeſta ratione tu-
multuantes. Veniens deduxit ſecum ex prælatiſ eccleſiæ ſuæ, quos maximē iudicauit po-
pulares. Circumſtant cives tumultuationis authores, cum multa plebe: oſtendunt pon-
tifici & clero ſedes vacuatas, & inania conſularium virorum ſubſellia: non expedire, ne-
que proptius fieri poſſe, vt tanta communitas ſine publico conſultu reſolueret. Teſtes
vocat

vocant præfulem cum canonicis suæ deſtitutionis deſolationiſq; à ſenatu, qui ſua ſpon-
te, non fugatus, non extruſus, inde diſceſſerit: opus eſſe nouo creando concilio: quod il-
lius authoritate & directione perciperent. Pontifex vir modèſtus, cœpit molli oratione
præſendere populo, quantum eſſet mali, duci temeritate, non conſilio regi: rem quæ ef-
ſet inchoata, niſi prudentius conſuleretur, vergere ad perpetuum inclyræ vrbiſ excidiū:
quodd inſteſtino malo periculoſius vrbs intus vreretur, quàm poſſet foris ab vllis hoſtibus
impugnari. Proinde ſi ſuum ſequerentur conſilium, ſe paterno in eos eſſe affectu: qua il-
lis affectione ſuper omnia conſuleret, abſtineant ab nouo creando ſenatu, ſuum ſibi ſe-
natum honeſtis rationibus ſinant reconciliari: in quam rem omnes ſuas operas pollice-
ri. Cæterum nouo creando nulla via incumbere, quodd Ro. regem, & omne regnum,
ſimul etiam vicinas & longinquas ciuitates, temerario in ſe factò & præcipiti conſilio,
concitarent: paci conſulerent, & ſuarum rerum tranquillitati: omnia illis in integro eſſe,
ſi modò pariantur pacis interuenire conſilia. Commouit plebem manuſecta pontificis
oratio: ſed non ſunt paſſi proficere, quibus ambitio gerendi magiſtratus imperabat. Ita-
que reſpondent pontifici, qui contemptu vrbiſ ciuiumq; ſua ſponte ceſſerint, lætæ con-
ſcientiæ ſignum præbentes, reuocari non poſſe: teſtimonium ſolum ab illo & à canoni-
cis requirebant, quodd vidiffent ſubſellia vacuata. Illico à tabellionibus & publicis perſo-
nis documenta petunt ſuæ proteſtationis. Epiſcopus nihil proficiens rediit in ſua: illi
nulla interpoſita mora, creauere nouum concilium. Designati proconſules, nominati
conſulares. Aderat temerarius quidam ex ordine ſacerdotum, qui præſumpta quam nō
habebat authoritate, in ſedes duxit adulterinos proconſules, cum conſulibus. Tempo-
re ex illo cœperunt quaſi legitimè gerere magiſtratum.

*Pontifici ad po-
pulum oratio.*

*Non ſenatus
creatus.*

S E R P S I T longius hoc malum. Nam pernicioſi exempli exciti vicini Wiſmarienſes
& Roſtockenſes, ſuis ſenatibus cœpere authoritatem imminuere, conſtitutis vtrobique
ſexaginta viris, qui capiendis conſiliis & rebus gerendis intereſſent. Tolerabile primò vi-
ſum, admittere ciues, vt ſint conſeji rerum gerendarum: ſed inſoluerunt per licentiam
Nam audacia creſcente, primùm in vrbe Roſtockio publicum cœcilium ciues deſtitue-
runt, in eius locum alios ſublegentes. Nec impune erat bonis viris adminiſtratione abſti-
nere, ſuis ſe domibus continere, in publico non verſari. Nam noui magiſtratus, ne vide-
rentur ſine cauſa adminiſtrationem arripuiſſe, veteris concilij participes alios vrbe ei-
ciunt, alios publicis carceribus inferunt. Sic pro libidine noui conſules cuncta geſſere. In
Wiſmaria paulo modeſtius agitur. Deſtituerunt quidem & illi ſenatum: ſed non vltra ſe
uierunt, contenti quodd publica abſtinerent rerum moderatione, ſuis priuatis intende-
rent. Eam vrbicorum audaciam quum principes Magnopolenſes, Iohannes & Albertus
fratruſces, indignè ferrent, ſuorum aduocato procerum non contemnendo numero (ita
tamen vt pacati inermes incederent) Wiſmariam primùm petiere: nouum aduocauere
vrbiſ concilium, ſciſcitati qua ſe authoritate rebus adminiſtrandis in ſua vrbe ingererēt,
deſtitutis per temeritatem qui antea rem geſſiſſent, quas cauſas rebus itamutandis præ-
tenderent. Dum illi reſponſa parant, promiſcuum in vrbe vulgus cœpit tumultuari, diſ-
currere per vrbem, arma circūferre, incertis clamoribus omnia perturbare. Veriti prin-
cipes, ne vulgus, pelagus, indeclinabile virus, turba ſine conſilio, aliquid in ſe ac ſuos ten-
taret, quod non facile reformaretur: ſtratis iumentis, intermittentes quæ cœperant, Wiſ-
maria excedunt: nec breui indignationem ponunt, cogitantes quo ordine perturbatio-
nem reuocent in tranquillum. Lubicenſes ciues tum aduerſus Ericum ducem Saxoniz
educunt, quodd oppidum Molne, dudum Lubicenſibus impignoratum, vi recepiſſet, ar-
bitratus in perturbatione ciuitatis, nihil eſſe penſi apud nouos gubernatores de iis quæ
foris gererentur. Sed Lubicenſes omni qua poterant ſuorum vi egreſſi, ducem in oppi-
do oppugnarunt: effeceruntq; vt inde eiicerent, profugientem in ſua. Sed ille vbi vidit
oppidum tutari non poſſe, immiſſo igni ipſum incendit, vt impliciti reſtinguendo incen-
dio fugientem ſequi omitterent. Incendio reſtingto, ducunt Lubicenſes in Razeburgū,
id quoque oppidum cum arce impugnare ſtatuentes. Sed oppidani viribus freti obuiam
prodeunt, ante oppidum pugnam conſerturi. Quum necdum magnum Lubicenſium
agmen ſe oſtendiſſet, contulerunt manum: ſed vbi maius acceſſit agmen peditum, re-
tro pedem ferre ſunt coacti, in oppidum per pontem feſtinantes. Eum quum ingens
multitudo magna mole preſſiſſet, ſubſedit, multis ciuib; in lacu demerſis. Inde arcem

C A P. 14.

*Tumultus pla-
bis in vicinas
Lubice vrbes.*

*Principes dant
tumultum ſu-
dere ſtudent,
perſeſcitantur.*

*Lubici in E-
ricum ducunt.*

Ritzeroꝝ, quòd eam noxiā sibi sensissent Lubicenses, demoliantur, illo quoq; respectu, quòd eius dominus Bergerdorp per incuriam (vt diximus) amiserit. Sed vicinæ vrbes, Luneburgum atq; Hamburgum, quòd suis rebus & publicis commodis opportunū crederent præsidium, denuo communierunt, imposueruntq; tutandis finibus manum promptorum militum. Rediit tamen postea idem fortalicium in manus militarium, qui inde nomen habuerunt: maximoq; malo nostris temporibus inde excitato, dum Lubicenses idem fortalicium ab eius nominis militibus emissent, fratresq; adulti, pro impubere germano legitima tutela fungentes, omni iure diuenderent: impubes autem ad legitimam perueniens ætatem, quum sua parte rescindere contractum niteretur, nec paterentur emptores: ille militari manu (ne dicam latrociniali) vindicauit in omnes itinerantes, nulli ætati, sexui vel ordini parcens. Spoliati, capti, vulnerati plurimi, sacerdotes, virgines, mercatores: & infelici multorum sorte renouata sunt in publicis viis mala, quæ antè diu quiescissent: dum multi, per illum compita & secreta itinera perdocti, vsque hodie latrocinantur.

Denuo grassatur latrocinium.

CAP. 15.

Hamburgenses plebs tumultuatur.

DVM in Wandalicis vrbibus sæuiunt (vt diximus) excitati ciues Lubicæ, Wismarie, Rostockij: Hamburgenses, nihilo cæteris modestiores, & ipsi concitant tumultum, sexaginta viros constituunt, qui publicis consiliis interfuturi, etiam imperarent consularibus. Quendam per id tempus tumultuationis principem, nimis exorbitantem, fenatus capi iussum, carceri includit: sed concita plebs mox excitato tumultu, perpulerunt vrbis consilium, vt sine mora laxaretur. Adeunt proconsulem, virum in vrbe primarium: mo-
nent sub obtentu vitæ laxare vinculum: alioqui illi & multis præterea aliis imminere capi-
tis periculum. Allege rat senatus in suum collegium quosdam ex ciuibus. Inerat vnus nō
satis ex sententia sexaginta virorū coopatus, vel quòd illis singulariter aduersaretur, vel
quòd ex eorum primariis vnus extitisset, quem nollent interesse publico concilio. Impu-
denter poscūt nominatim vt illum è suo numero dimittant, alioqui grauius inde aliquid
consurrecturum. Lubent illum dimisso subsellio domum repetere, & publico abstinere.
Audacia etiam vltrà progreditur. Præcipiunt de Lubica viros consulares, ibi exulantes,
vrbe excedere ante horam præfinitam, nec redire: capitis periculum denunciantes red-
euntibus. *Quod genus hoc hominum? quæue hunc tam barbaram morem?* Hospitio prohiben-
tur innoxij. Per quod tempus Lubicenses ipsi (populus sine consilio) quum etiam nouus
ille suus consularis displiceret, adiiciunt viros sexaginta, qui rebus intersint. Super hos
quoq; atq; super concilium publicum, alios creant viros duodecim, quos vocant Plenipotentibus: quibus eam attribuunt facultatem, vt deliberata in senatu, & à sexaginta viris
maficata, ipsi vel approbent vel reiiciant, moderenturq; suo arbitratu omnia: in foelici
vertigine, in circuitu (vt solent ambulare impij) volutati.

Tumultus in plebe nullum modum.

CAP. 16.

*Polonus Chris-
stianus, cui
Christiani
fratres bel-
lum gerit.*

POLBNOVVM per hæc tēpora Bolislaus rex, natione (vt diximus) Letuan^o (qui ac-
cepta filia regis Vngarorum Ludouici, tum etiam Poloniam tenentis, dotem accepit re-
gnum Poloniz) baptizatus, ac Christo credens, iam fratribus domus Theutonicæ per
Prussiam bellum intentauit grauissimum. Causam belli tanti supprimunt annales. Ego
ex Letuania ortum puto, quòd fratres omnia in ea terra bello occupata sibi desumeret:
quod rex in patrio solo dissimulare haud poterat. Nam regi Vitoldus dux, & ipse baptiza-
tus; Alexandri nomen accipiens, adhærebat, fratruelis eius: quòd & illi graue videretur,
memoratos fratres, tam latè in suo dominari, in paterna ipsorum ditione Letuaniz. Er-
go rex contractis ex Polonia eq; Letuania armis, tam ex Christianis quàm adhuc gentili
err ore fordenibus, quum illi (vt diximus) accederet Vitoldus, eiusdem nationis dux, in
Prussiam mouit. Occurrere illi non dubitauere fratres, magno & illi cōtracto ex auxilia-
ribus agmine. Cruentum prælium magnis agminibus confectum. Diu anceps inclinabat
nutabatq; huc atq; illuc victoria: sed regi se tandem permisit. Occisi ex fratribus non pau-
ciores quadringentis, infinita ex Prussis multitudo. Sed neq; Polonis incruenta fuit vi-
ctoria: fortissimus quisq; aut cæsus, aut periculo proximus erat. Peracta victoria vltierus
rex progrediendum putauit: peragrabat villas & oppida, vbique diripiens & inflammans:
vrbes obsidione cinxit, ac expugnabat. In arcem (vocant Mariz, quòd diuè virgini totus
sit ordo Theutonicorum consecratus: magni magistri hic domicilium erat, huc omniū
certa spes ac refugium) acriter ac diu impugnatur oppidum cum arce: sed virtute militū
qui inerant animosè defensum, prouidentia maxime baronis de Plawis, qui sublimis tum
magistri

*Poloni victo-
ria cruenta.*

magistri germanus erat frater. Hoc excepto praesidio, cessit tum omnis prouincia Prus-
siae Polonis victoribus: quum reliqua omni ditione exuti fratres ordinis Theutonici di-
uæ Mariæ, eam solam arcem metropolim conseruarent. Sed non is diu rerum status
permanfit: nam uiuida uirtus fratrum, & patrocinium diuæ virginis, non patiebatur diu
iacere rem labefactam.

A C C E S S I T autem hac ætate Wandalis notum decus, quòd ex principibus Po-
meraniæ adoptione Margarete reginæ, trium aquilonis regnorum, Danię, Suecię, Nor-
wagię (quæ sceptræ coniunxit eadem Margareta prudentissima mulier) rex ascisceretur
Erius. Quum enim prolem superstitem non haberet, adoptione sibi quærebat filiũ. Cu-
10 ius primus in regno conatus erat, ducatum Sleswickensem, quem Gerhardus pridem
Holsatię comes, à regina & filio eius Olauo dux institutus, inuestitusq; tenebat. Dicebat
autem rex omne beneficium fuisse personale, nec transisse ad posteros. Contrà verò me-
morati duci liberi, Henricus, Adolphus & Gerhardus, obtenderant, feudum legitimo
iure ad filios pertinere. Quæ res infinitos peperit vtriusq; labores. Quæ quia suis locis in
Dania, & inde, quod ad Holsatiam pertinet, in Saxonia explicuimus, hoc loco transili-
mus: insinuare contenti quod ad decus actum Wandaliæ pertinebat. Quæ tempestate
causam suam eiecit Lubica consulares, apud Ropertum Romanorũ regem peregerunt.
Datus est iudex curiæ regalis Gunterus de Swartzenborg comes, Heidelbergæ tum rex
curiam habebat. Citati aduersæ factionis principes, quatuor suos misere proconsules,
cum totidem ciuibus. Impetitiq; ab Iordano Plescowen, vno propulsorum proconsu-
20 lum, nihil iustitiæ consonum responderunt: & ideo dictante iustitia sententiam cõtra se
reportarunt. Redeuntes in sua, nõ satis planè quod actum erat exposuere: sed quoad po-
terant, velamen obtenderunt: vt communem plebem in sententia & fide sua retineret.
Quo tempore apud ecclesiam Lubicensem, per incuriam pueri, candelam non satis cau-
te asseruantis, excitato incendio, scholam cum dormitorio concremarunt: vt venustio-
ri deinde stemmate conflueret.

CAP. 17.

*Erius trium
regnorum do-
minatum ada-
ptionem accipit.*

*Consulares
Lub. exules a-
pud R. o. regem
questi, iam obui-
nem.*

CAP. 18.

*Sigismundus
in Venetos.*

S I G I S M U N D V S tum rex Vngariæ bello premebat Venetos, quòd finem non fa-
cerent alienos fines pro suo more inuadendi. Obsederat urbem classe non parua: quod
& socer eius ante illum rex Ludouicus faciebat. Populatur insulas, & omnia vicina quæ
30 illis parerent, euastauit: intercepti in mari multos è ciuibus. Ingrauescente bello, quum
non mouerentur, cruenta prælia fecit: aliquot captos, pedibus manibusq; truncauit. Tã
acerbo tum odio superbũ populum insectabatur. Sed qui solet esse in cæteris exitus, tum
quoq; fuit, vt datis in sumptus bellorum aliquot centenis millibus pacem coemeret. Per
quod tempus fratres noui ordinis ex Suecia sanctæ Brigittæ, in inferiorẽ peruenere Sa-
xoniã, permissuq; Erii ducis, annitente Razeburgensi episcopo, loci ordinario, nõ lon-
gè ab oppido Molne noua moliri cæpere fundamenta extruendi monasterij, quod hodie
visitur, virorum ac feminarum: suo in choro sexus alter altrinsecus modulatur. Erat
tum decimus noui seculi annus, quum Roperto Romanorum rege satis absumpto, Sigis-
mundus Vngariæ rex, frater Wentzlai ignauissimi, filius & ipse Karoli I I I I. Romanorũ
40 Imperatoris, rex Romanorum, magno principum electorum in Francfordia consensu
eligitur, & ab Friderico Colonienfi archiepiscopo Aquisgrani de more coronatur. Forti-
tis, prudens, animosus, & magnanimus princeps: sed in quo fortuna aliquanto maior, &
felicitas dexterior desideraretur: qui magnis sæpe congressionibus Turcis est collucta-
tus, adhuc virum suarum detrimenta abs Tamerlane sentientib. Quæ ex re nunc, Chri-
stianorum malo auditis eorum viribus, non tam est facile illis confictari. Per quæ etiam
tempora Fridericus & Wilhelmus marchiones Misnæ, & Balhafar Lantgrauius Turin-
giz, infelices Iudæos, per omnem suam ditionem insequeuti eiecerunt, quòd Christiani-
um puerum emercati, in contumeliam domini Saluatoris, morti destinant. Sed in-
notuit res principibus, qui nefandum facinus præoccuparunt. Rusticum pueri vendito-
50 rem (incertum an & parentem) fractis per rotas membris, quadripartiti iusserunt, Iudæis
exterminatis, & rebus eorum (quas non paucas habuere) confiscatis. Compertum idem
sæpe nefas infamauit perfidam gentem, quòd Christiano sanguine abutantur ad restrin-
guendum cruorem qui perpetuò illis fluat, quorum patres clamauere, *Sanguis eius super
nos, & super filios nostros.* Ferunt alij, solam Saluatoris in ea re ab eis quæri contumeliam:
quod & ipsum creberrimo vsu compertum, multis se præferunt habere indicijis.

I 410.
*Sigismundi ele-
ctio in Rom.
regem.*

*Iudæi ob msa-
riam eadem
pelluntur.*

Xx

CAP. 19.

*Arx Plawen
latronum lu-
stris expugna-
tur.*

*He ferunt
diuturnorum
bellorum reli-
quia.*

CAP. 20.

*Causa Lubice-
ensis Com-
missa.*

*Munera etiā
integerrimos
ab equo & in
ve abducunt.*

*Lubicensium
improbitas ho-
nisti arte de-
lusa.*

WILHELMVS Misenſis, & nunc Brandenburgensis marchio, quum comper-
tum haberet, ex Wandalia finibus, ab arce Plawen multa in marchiam, inq; vicinarum
terrarum publica itinera, plurima fieri latrocinia: euocato in armorum societatem Gun-
tero Magdeburgensi archiepiscopo, duxit in arcem memoratam: nec potuit oppugnan-
ti tantis viribus, machinis & apparatus diu obſistere. Expugnata iam arce, captus est in
ea vir militari genere & fortibus factis clarus, sed nunc fauore latrociniorū resperſus: du-
ctusq; in arcem archiepiscopi Caluen, supra annum carcere maceratur, donec arce ſuo
redemptus laxaretur. Progreſſus ad interiora terræ princeps memoratus, alias eadem la-
borantes infamia deiecit arces, pulſis & proſcriptis ex omni ſua ditione habitatoribus:
quorum etiam hodie familiæ perdurant. Inerat illis adhuc recens Wandalicæ ſtirpis ſan-
guis, qui magnis animis ſtimulabat aliena inuadere, quum terram filiis hominum in præ-
dam eſſe poſitam, arbitrantur. Quumq; aſſidua inter marchiones & Wandalia princi-
pes de finib. eſſet contentio, viri militares, aſſueti bello, ubi illud conqueuerat, veteri li-
centia, ex itinerantibus, quo modo ſolebant ex hoſtibus, retulerunt (vt illi putant) iuſtam
prædam. Nam quo modo mercatores per pericula maris & terræ, fraudes quas miſcent,
ſolent expurgare, dicentes, ſibi magno merces ſuas conſtare, quas per mare, per terras,
magnis diſcriminibus attulere: hi quoq; caput ſuorum obtinendū pericula, ad oſten-
dendū iuſtum eſſe quæſtum dirceptionis inter homines, quo modo inter beſtias, volu-
cres & piſces, ubi potentiſſimis ad prædam natura conſtituit imbecilliora quæque. Sed
quid attinet apologeticū ſcribere furum: Ad temporū facinora proſequenda veritatem. 20

AGEBAT VR tum Conſtantiæ apud Sigifmundum Romanorum regem cauſa ſe-
natus pulſi Lubicenſis. Nam exulantes inſtiterunt vt Roperti ſententia, pro illis lata, exe-
cutioni mandaretur. Erat qui pro nouo eius vrbs concilio verbum fecit, vt euocaren-
tur audirenturq;. Euocati venerant noui concilij quatuor proconſules: & hoc iam cura-
uerunt, vt non apparerent in conſpectu principis vacui. Factum eſt vt de integro reſu-
meretur omnis cauſa, ſub nouo commiſſario. Sperabant enim noui præſidis aures no-
uis allegationibus, vel auri ſonitu onerare. Audita & examinata bene cauſa, tranſiuit ſen-
tentia priori compar: condemnatiq; ſunt noui cōſules, ſuos, quos eieccere patres, cum ho-
nore recipere, & irrogati illis damna reſarcire. Inſistere tamen noui, qui venerant pro
communitate, conſules, vt ſententia quoniam lata mutari non poterat, vel ad tempus e-
ius ſuſpenderetur exequutio: inq; eam rem (vt ferunt) expromiſſa ſunt x x v. aureorum
millia. Prætenderant autem communitatis oratores, prædicti quatuor noui conſules, ſe
medio tempore daturus operam, vt communitas, acerbiſſimè in ſenatum excitata, com-
placaretur. Rex ipſe, iam magnis ubiq; impenſis oneratus, gr̃is promiſſi mentionem non
reiecit. Habebat in animo iuſtitiam exulantum non lædere: ſed vrgebat æris in præſens
neceſſitas maxima, vt ad tempus ſeueritatem mitigaret. Compoſitio autem talis facta eſt
inter ſiſcum & noui concilij oratores, vt cameræ regali ſoluta x x v. millia aureorum, ni-
ſi eiſdem ciuib. ante certum tunc conſtitutum terminum renumerarentur, ex tunc im-
periale bannum, quo condemnata eſſet ciuitas, ſublato cenſeretur: perpetuoq; exilio,
qui pulſi ſunt, tenerentur. Deceuerat enim rex certiffimo propoſito, numeratam pecu-
niam (qua in præſens indigebat) ante terminum reſtituere, nequā in parte iuſtitia læde-
retur. Et quoniam literis opus erat ad inducendam communitatem facere collectā, de-
dit rex illas puras: ſed alias adiecit, quæ conditionem haberent. Profeſtus eſt quidam ex
baronibus, regio ſuſcitus mandato, ad accipiendam pecuniam, peruenitq; Lubicā cum
oratoribus memoratis: qui magnis buccinis cōcrepabant in populo, magna ſe reſportafi-
ſe aduerſus exules priuilegia, nunquam illos redituros, imperiale bannum iam eſſe ſubla-
tum. Plaudebat populus ſe impetraſſe quod volebat: nec grauabat inſtituta in eam cau-
ſam collecta, expromiſſam ſummā congerere. Regalis etiā nuncius quō nō refragaretur,
iniecta eſt offa in os leonis, ne rugiret. Accepit ergo promiſſam Romanorum regi pecu-
niam, & reuerſus eſt ad dominū ſuum. Sed quum cernebat exulantes, maiestatem regiā 50
multis & magnis rebus implicitam, poſſe ſuam antiquare cauſam, ipli inuenere viā, quō
ſibi non deſſent. Adeunt regem Daniæ Ericum, Romanorū regi Sigifmundo ſanguine
propinquum: erant enim conſobrini. Efficiunt apud illum, vt pro rege Romanorum ex-
hibeat reddere Lubicensib. ſummā memoratā, quō conditio adiecta impleteretur: ac
inde noua Lubicensiū indulta euaneſceret: quod ita factū eſt. Ita fraus fraude depellitur.

Exhi-

Exhibitam pecuniam Lubicenses recusauere. Et quoniam per regem Romanorum, ea impleta conditione, non steterat quominus reciperent, delusi sunt, nihil habentes in priuilegiis memoratis. Sequuta est mox captio ciuium in Scania piscantium. Non pauciores quadringenti erant ex mercatoribus, quorum arreptæ merces conscriptæ sunt: aliquot ex his carceri iniecti, alij sacramentis præstitis, vt in regno liberè diuerterent, sunt permitti. Alij etiam Lubicam remissi, vt inter electum concilium & communitatem agerent de pace: quam si perficerent, omnia ilico sua essent reddenda cuique: si minus, ipsi in constituta loca, ad captiuitatem redirent. Aderant regi ex propulsis nonnulli, qui ciuium tunc in regno mercantium discrimina nossent, & regi indicarent: quorum indicio alios carcere macerabat, alios sinebar liberè diuerfari, alios remittebat de pace acturos: Ea verò regis instantia et si speciem violatæ fidei prætereundum videretur, quòd ciues iam in eam euocati terram, ad vsum veteris libertatis dicerentur: tamen quia saluti prospexit in clytæ vrbis (quæ sub tumultu antibus periclitata perisset) maioris boni prouentu leuata est culpa minor: si modò in culpam reputetur, quòd iam impleta Romanorum regis conditione, imperiale bannum reualefecerit: quod poterat rex Danicæ etiam in suo (si volebat) regno exequutioni demandare.

Hoc est tempus Constantiensis concilij, quod indictum fuit ad vnionem catholice ecclesiæ, in qua res se gesserant pro summis pontificibus: Romæ, x. i. Gregorius: A. uinione, x. i. Benedictus: quibus in concilio Pisano depositis surrogatus erat v. Alexan-

CAP. 21.

Ecclesia Ro-
mana triops.

20 cui defuncto successit Iohannes x. i. i. vir consilio acer: qui magnam in spem venerat, alijs depositis solus remanere in pontificatu: quòd & iustiorẽ causam foueret, & modestius se in concilio (cui aderat) gereret, præsentiam suam exhibens: quod neuter fecit competitorum. Gregorius quidem oratores cum mandato miserat: Benedictus in duritia sua inflexus permanebat: Iohannes ipse (vt diximus) in persona aderat, solenni apparatu inchoans concilium, publica processione solenniter exhibita, & inuocatione Spiritus sancti impleta, quum ipse diuinum ad altare perageret officium. Et in prima sessione obtulit cessionem scripto: quam etiam iuramento firmavit se facturum, si Benedictus & Gregorius idem facerent. Sed quum Gregorius oratores adessent, Benedicti autem frustra expectarentur, persensit interim Iohannes quid ageretur, dubia forte 30 mansurum cum cæteris, si cessionem impleret. Nullos enim reperit, vel per paucos, qui sponderet illi, si deponeret, reddituros summum pontificatum. Igitur mutato habitu, clam noctu cum paucis profugerat, Italiam repetiturus: descenditque in Schiaithusen. Conclium verò comperto eius abitu, videbat quid moliretur: citatum nec comparentem, mandatis prosequuntur. Sed hæc omnia frustra: nisi de consensu (imò iussu) patrũ, Sigismundus rex, militari manu post illum missa, detinuerat eum. Perductus autem in Maenheym peruenit, deinde in manus Palatini, qui illum in Heidelbergam diu seruauit in carcere: donec corruptis custodibus, dissimulante etiam principe, elaberetur. Comperta erant horrenda & pontifice indigna facinora de Iohanne: quæ patres in concilio permouerant, vt carcerali custodia iuberent includi. Alioqui si suæ libertati permissus esset, intentasset lites & armis, quæ catholica pacis desideratam, & diu quæsitam vnitatem, omnino disturbassent. Illa fuit acrimonia, ea fortuna & vis pecuniæ: vt facile quiduis effecisset.

Papatus arte
v. i. magis
quàm iure
queritur.

CAP. 22.

VLRICVS & Iohannes fratres, domini Stargardicæ, bella per ea tempora gesserunt aduersus Balthasar dominum Wandalicæ. Suberat belli inter alias causa & illa, quòd nuper Lubicensibus, in eundem tum Balthasar ducentibus permiserint loca suæ ditionis, unde laxaderetur ipse non mediocriter. Exarsit bellum in acerba altrinsecus odia: & multis inuicem damnis irrogatis, vicissim terras suas vastitati subiecerunt. Aliquando præliis leuibus congressi, varia sorte dimicarunt, aliquot cæsis, alijs etiam captis: inter quos interceps quidam cæteris longè locupletior: quem ære Balthasar quum emungere statuisset, ad imum in quæstionibus habuit, vt suarum vires facultatum confiteretur. Ille atrocius instanti durior resistit, nec fatetur etiam ad necem extortus: moritur ille in tormentis. Indigna mors milite, indigna causa quæstionum. Sed suberat acerba partium odia: inde ferocius bellum exarsit. Cœpere autem præliantes de Stargardia principes dominum de Wären, virum nobilem aduersarum partium: erat enim dicti Balthasar frater uelis. Sed communes amici rem intercepere: peruentumque est aliquando ad fœdera pacis renouanda. Cōpensantur (vt fieri solet) captiui, & alter alteri obiectu relaxatur: rebusque

Nimia tormentorum
fama.

Xx ij

compositis, in reliquum vitæ tempus, optimo exemplo, concordēs & inuicem amici visitarunt. Quo tempore Lubicam venerant oratores regis Romanorum, duo præstantes viri, alter miles ecclesiasticus, alter cum pleno mandato, ad componendas res inter exulantes & communitatem vrbis. Publico illi ante omnia edicto statuerat, nequis sub capitis sui periculo vlla faceret conuenticula, quò liceret quietis omnibus de publica pace statuere. Oratores iidem primùm conuenerant eiusdem vrbis nouum concilium, super sedecim millibus aureorum: quam summam pridem quatuor missi proconsoles, Romanorum regi dicerentur expromississe supra x x v. millia, quæ numerabantur. Interim verò nunciatur regis oratoribus, fieri concursum iterum ciuium, & conuenticula coniuratorum: quòd sibi timentes nonnulli, quum mali sibi conscij essent, de suo periculo trahebant cuitando. Oratores præcipiunt nouo concilio ciuitatis, vt acceptis ad rem sufficientibus viris ipsi profiscantur, & captos contumaces, in vincula coniicerent. Non poterant regali edicto non parere. Capiuntur viri octo & decem: ex quibus duo mechanici operis, pistior & aurifaber, quòd eius conuentionis capita censeretur, publico iudicio condemnati, vltore gladio feriuntur: ceteri proscripti sunt, in æternum exilium demigrantes. Constituerant autem memorati oratores de rebus omnibus inter dissidentes, vt redderent suis locis exulantes viros consulares, cum suis. Et dum in eo laborant, nouum ciuitatis concilium misit nuncios in Daniam, ad relaxandos ciues nuper in Scania captos. Ostendit illis Danorum rex, iure se tenuisse ciues, quòd pareret mandato regis Romanorum aduersus contumaces, impleta per eum conditione exhibitæ pecuniæ: qua soluta euanescerent promissa eiusdem regis Romanorum, conualesceretq; bannum imperiale: paratum esse etiam nunc numerare pecuniam, nequid per eum deesset. Oratores ab vrbe, expediendæ pecuniæ nullum se habere mandatum præterdunt: solum orantes, vt capti ciues, qui fidem sequuti regiam venissent in Scaniam, relaxarentur. Rex illos relaxari non posse respondit, nisi in vrbem antè reciperentur eiectioni: vt paritum esset literis regis Romanorum. Ita re infecta frustrati domum reuertuntur.

CAP. 23.

In. Hinc exurbatur vrbe Praga.

Wiclessi cadauer conuertitur.

In. Hinc degeni in causariu exuritur.

Se tueri, isti fere est.

BOHEMI interea in erroribus suis computruerunt, excrecente in malum vehementius hæresi: quam cceptam in literarum studio Pragæ (ex contentione indigenarum cum aduenis Theutonicis) foris propagabat Iohannes Hus presbyter, tum quidem exurbatus vrbe, quum sanum adhuc saperent ciues antiquæ ciuitatis: sed foris grassabatur in villa vnde illi fuit origo, defensus à loci domino, quem sui erroris pallio inuoluit. Patres tum in concilio Constantiensi (cui aderat rex Sigisimundus, vt præsentia sua firmaret omnes ad agendum quod reipublicæ conducebat) facta Iohannis contumacis destitutione solenni, de summo interim pontifice deligendo deliberabant, prius tamen hæreses extirpare conati. Venit in medium perfidi Iohannis Wiclessi Anglici mentio: ex cuius pestifero dogmate (quod supra significauimus) coaluit omninis error Bohemorum. Hic autem perniciosissimus hæreticus, fauore regis Anglorum Eduardi tutus euasit, dum viueret, incendium. Mortuus autem, quum regnaret Richardus, extumulatur, & condemnatis erroribus iam tum concremat. Citabatur autem Iohannes Hus in concilium de Bohemia: nec detrectauit venire, secum ducens Hieronymum discipulum, qui etiam exuperaret eruditione & eloquio magistrum. Non enim arbitrabatur Iohannes, suis auditoribus & clientibus satis posse facere, si iudicium detrectaret ecclesiæ. Veniens autem accusabatur de multis, quæ docuisse diceretur. Palam ille confitetur omnia, vera esse dicens, & à se vsq; ad mortem defendenda. Molliter cum illo agit & manfuit: instruitur, rogatur, obsecratur, vt ecclesiæ matri se reddat. Nihil proficitur: ad omnia manet immotus. Iam dudum articuli eius damnati erant ab ecclesiâ: quos quum ille tueretur, nec omnino resipisceret, condemnatur hæreticus. Et quum ecclesiâ non haberet amplius quod faceret, pertinacem tradidit curiæ seculari. Potestas loci acceptum condemnauit ad ignem, educumque iussit coneremari. Hieronymus silens astabat, necdum conuenteret, quòd resipiscere speraretur: sed quum postea interpellatus errores magistri defenderet, edoctus tamen resipiscere videbatur ad tempus. Nouissimè ad priora relapsus, quem magister suus exitum, inuenit discipulus, post illum concremat. Bohemi ubi audiunt exitum suorum magistrorum, furere incipiunt: armantur, concurrunt, faciunt: ecclesias & omnia sternunt obuia. Wentzlaus rex partim ignauia, partim timore se continet: vi magna res geritur: obsidentur ciuitates: coguntur in sectam: ni con-

ni consentiant, vastantur. Trucidantur mortales sine discrimine ordinis, sexus & ætatis. Latus serpit malum: foras educuntur armati exercitus. Romanorum rex Sigismundus imploratur: tardius venit. Interim illi sæviunt, & crescunt robore & numero. Nam hoc tempore idem Sigismundus, quò reges Franciæ & Angliæ, iamdudum conflitantes, ad vnionem reduceret, vtrunq; statuit interpellare pro ecclesiæ fulcimento, vt & Turcis & Bohemis occurratur. Nihil ille omisit, quod ad optimi principis sollicitudinem pertineret, quò vnitatem pacis confereret. Transiuit in Franciam: transfretauit in Angliam. Sed euauit tantus labor Anglorum pertinacia.

10 E R A T à Christo nato post mille quadringentos sextusdecimus, quum per instantiam oratorum in vrbe Lubica regionum, à Sigismundo missorum, & per accedentem pressuram Erici regis Danorum, ciues iam flexis ceruicibus detumuerunt, & iam rebus compositis, redire in patriam exulantes conserferunt. Perueniant vocati in villam Crummessæ, pausantes ibi, donec de omnibus conueniret. Exierant ad illos amici salutantes: venerant alij simulantibus quod non erant. Aliquot ibi dies detriti sunt. Tum verò die Martis post Trinitatis, primo mane, iussi per regiones oratores propinquabant vrbi, stantes ad capellam diui Georgij: quem in locum ab vrbe illis occurrerant memorati oratores cum nouo concilio. Excipiuntur cum honore, & iunctis lare ribus vrbem introibant. Primus miles proconsulem seniore habuit collateralem: deinde Iodocus canonicus alium sibi proximum iunxit proconsulem: inde noui proconsules, veteres consulares, suo ordine singuli singulos deduxerunt. Ea pompa per vrbem peruenitur ad ecclesiam diuæ Mariæ. Ibi consularibus in suas sedes restituitis, solennis de summa Trinitate missa peragitur. Qua expleta, simili ordine proceditur in prætorium. Locantur in sua subsellia veteres consulares: nouum concilium stabat in fronte sedis: nudatis capitibus, veniam de omnibus quæ patrata sunt, humiliter deprecantur. Tum Iordanus Plescow, primus redeuntium, Vt nobis, inquit, peccatoribus de multis erratis misereri dignetur altissimus Deus, remittimus vobis ex animo cunctas offensas, futuri vobis semper amici intimiores quàm antea. Ceciderunt multis lachrymæ, audito tam molli propitiatio- nis & tam facili verbo. Multi ex his per octennium integrum morte perierunt: soli octo redierunt cum cognationibus suis. Igitur vt expleretur antiquis sedentium ad concilia 30 numerus, ex defunctis nuper (hoc est ex nouo concilio) quatuor allegerunt, coaptarunt- que in suum numerum, vocatis primum sex illis consularibus, qui toto tempore manserunt in vrbe. A diecerunt ex aliis sex, ex mercatoribus quatuor: ex iis qui patricij vocari amant, duos. Igitur rebus in hunc modum compositis, regij oratores non vacui, sed magnificè munerati, redierunt alacres ad regem.

W I S M A R I E N S E S ciues, qui exemplo (vt diximus) Lubicensium tumultuati, senatum suum submouerant, quosdam etiam vrbe eiicientes: quum insuper principes suos, excitato (vt diximus) tumultu profugere coactos, in se amaricassent: viso Lubicensium exitu, quum male sibi timerent, nec opem iam sperarent ab Lubicensibus (quibus antè videbantur innixi) de reconciliatione sua apud principes cœperunt cogitare. Submissis 40 autem amicis ad principes, peregerunt, vt quum veniam precaturi accederent, non repellerentur. Id effecit expromissio decem millium marcarum, vt aboleretur offensæ. Concilium nouum vbi à principibus constitutum locum acceperat, cum præstantioribus vr- bis eò contenderat: venientesq; in conspectum principum, veniam postulaturi, pedibus illorum prouoluuntur. Boni principes, increpitos breuiter assurgere iusserunt: & veniam impatientes, cum illis vrbem ingrediuntur. Duces ipsi, Iohannes & Albertus, prætorium ad eunt, subsellia de locant consularibus, iubent iuxta se veterem & cæctum senatui confidere: & vacuatis sedibus, principes pro suo arbitratu ex honestioribus ciuib; allegerunt: & aliis administratione destitutis, veteri senatui, omnem reipublicæ administrationem permittunt. Per eandem ætatem, priusquam Romanorum regis oratores Lubica decederent, quum de sedecim millibus aureorū impeterent quatuor illos noui quon- 50 dam concilij procōsules (qui tum fuissent communitatis ad eundem regem nuncij) nec haberent quod satis ad rem responderet: protracti sunt, eisdem oratoribus iubentibus, in carcerem: in quo permanserunt ab Assumptione diuæ Virginis, ad diem sancti Michaelis. Tum ab eisdem relaxati, pollicentur se Romanorum regi quamprimum præsentaturos: quod & fecerunt. Et ita rem peregerant, vt cum gratia regis & incolumitate corporum

CAP. 24.

1416.

Exiles Lubicenses domum reuertuntur.

Sancitur Lubica concordia.

CAP. 25.

Wisnarienses alieno exempli respiciunt.

Lubicenses non prociislib. magno sua temeris ac cōstia

redirent in sua, non sine magno suarum facultatum dispendio: ita ut magno mercati viderentur tanti temporis administrationem. Vt illorum exemplo discat ceteri modestius agere, non se sua temeritate rebus immiscere gerendis. Rostockenses ciues necdum sanam mentem receperunt, senatum suum exultantem recipere recusantes: quum tamē vicinarum vrbiū praesidiis annitentibus multa fierent. Sed illi non recedigarūt quod omnium iusto odio laborarent. Post multa verò ad cor reuersi, quamuis iuramento se abstinerent nunquam passuros in urbem redire, reuocarunt exulantes. Non enim debuit sacramentum esse vinculum iniquitatis. Ideoq; vñ meliori consilio, decretum mutauere. Restituit autem in suum locum gubernacula permiscere, cedentibus etiam qui occupauerunt vacua subsellia. Wisnariensibus erant infensi, quod sine illis ad reconciliationem (contra promissum) venissent: non tamen principibus suis eam irrogare cōtumeliam quam Wisnariensēs: & ideo facilius, exoluta pecunia, gratiam redemerunt, solutus sex milibus marcarum Sundensium. Iam ergo Wandalicis in vrribus res pacata vñ debantur. Nam quæ vnus exemplo Lubica intinuerant, eiusdem non prosperis successibus commonita respuerunt. Quo tempore Iohannes dux Magnopolensis coniugem accepit dominam Katharinam, germanam sororē Erici ducis inferioris Saxoniae, se tertio consanguinitatis gradu contingentem; aut (quod est probabilius) tertio affinitatis gradu. Erat enim relicta domini Iohannis de Werle principis, cuius fratres Balthasar, Wilhelmus. Quocirca commonitus ab ecclesia, nec emendatus, diu est subiectus excommunicationi, paupendens. Demum misso ad summum pontificē nuncio (qui tum prius electus est) Martinum v. apostolica dispensatione acceptam coniugem retinebat: & ex ea sustulit filios Henricum, spem generis, & Iohannem sine prole deficientem.

*Vapa matris
monia ab Ec-
clesia damna-
turam habet.*

CAP. 26.

*Gdanensis se-
ditionis au-
ta supplicio
efficitur.*

IN Prussia quoq; Gdanensem urbem (quæ inter alias recens & hesternæ computatur) gratis tum commotio quassabat. Ciues se opposuere patribus propter monetā, quæ tum instituta grauior videbatur populum. Consulares plebe fauiente per tumultum, sua sibi consuluerunt. Arcem petentes dominorum suorum, in eam urbem florentem, per benignē excepti fouentur hospitaliter. Commendator vir animosus, septus ea quam potuit breui contrahere multitudinē, descendit in urbem: primum leuibus verbis tumultum sedauit: deinde acrius inuectus corripuit. Demum vbi cecidisse videt animos populares, euocari iubet delatos sibi factionis principes: quorum ex numero secleratores octo & decem publico iubet feriri gladio, ad quadraginta proscriptis. Ita reddita est vrbi tranquillitas. Mirum est tam breui coaluisse urbem in id quod tum erat, & nunc magis apparet roboris ac magnitudinis. Viuit hodie, qui audisse testatur auum suum retulisse, quod ex patre accepit, venisse se Gdanum, sui tum oppidi nunciū & oratorem, concilium adiuisse eius tum loci publicum: id erat coactum in priuata domo, quæ vnica tum ex lapidibus lateritiis stabat ad forum: nam ceteræ cannis palustribus & limo horuerunt, rusticam antiquitatem testantes. Ingressum vidisse patres conscriptos, in mensa, quæ fuit in conspectu, cultellis ad componendum symbolū per plana demissis, ad metam ludere: eam tum fuisse grauitatem publici concilij. Ab illis exordiis intra vnum seculum in id roboris urbem coaluisse, non sine causa miramur, ut electis dominis suis, fratribus Theutonici, regem Poloniæ (cui etiam nunc parent) inuocauerint. Quam rem suis infra locis exequimur. Lubicensis verò senatus iam positus, rem publicam ad ministrabat: necdum tamen priuatarum quisque rerum suarum possessionem tenebat. Nam per annos octo multæ sunt in vrbe factæ possessionum translationes: nec poterant in sua causa sibi ius dicere. Placuit communi senatus & ciuium voluntate, ut compromitterent in vicinatum vrbiū ad hoc specialiter missos oratores. Venerant de Hamburgo, Rostockio, Sundis, Luneburgo, Wisnaria, Griepswaldo, ad hoc missi cōsulares. Sedent in consularibus subselliis missi ciuitatum oratores: stat vna ex parte senatus Lubicensis, ab altera ciues ipsi. Modestē impetunt, iustitiam de suo poscentes: nec minus ciues pro sua parte respondent, aut se coemisse expensā in publicos vsus pecunia, aut alium de iusto titulo peruenisse in suam possessionem quod vendicabatur. Tanta erat rerum intricatio, tanta perplexitas, ut vniuersa quindena in eius rei discussione consumeretur. Diligenter auditis impetitionibus, pensatisque responsionibus, & quæ quisque in auxilium sui iuris adducebat: conuenit inter arbitros ut rem qualitercunque componerent, constitutis pœnis in eos grauissimis, de voluntate partium, qui rebus conuenis aliquan-

*Gdanensis or-
bis peruenit
in amplissi-
ma.*

*Reductio Lub-
icensis sua re-
fuge.*

aliquando niterentur contraire: omnibusq; iam prout res passa est compositis, in sua redierunt. Quo tempore Vlticus dominus Stargardiæ, princeps alius optimus, in armis promptissimus, & ad victoriam felicissimus, sæpe parua manu maiores fudit copias: inclusus sæpe hostium agminibus elabitur. Erat magnitudini animi comes dexteritas: sed qui armis vinci non potuit, fraude suorum (vt fama est) toxico petiit. Per idem tempus Conradus Bonow, pastor ecclesiarum Sundis (cuius occasione grande, quod diximus, malum concrematorum in ea vrbe sacerdotum prouenerat) ab Degendero Buggenhagen, viro militari primario eius terræ, quem Marfcallum vocant, cæsus interiit. Armis enim pugnans armis occubuit, ad verbum de ore veritatis. Hoc est illud tempus anni 1417. Martino V. papa.

70 xvi. in nouo seculo, quo diu tentata, & magnis sumptibus & laboribus intentata pax ecclesiæ catholicæ redibat, electo in summum pontificem Martino, prius Odone, cardinali de Còluma, viro ad omnia probatissimo: qui per annos xli. vnicus & indubitatus pontifex rexit ecclesiam sanctam Dei.

In Bohemia iam prescentibus malis, in id temeritatis hæretici peruenerunt, vt confusis ordinibus in ecclesia, laici se administrandis sacramentis ingererent. In ipsa vrbe Praga inuentus est hæreticus, ordine laicus, artificio furor, qui non cedens sacerdotibus, cepit attrahere dominica sacramenta. Wentzlaus rex, aliàs ignauissimus, quum hoc audisset, magno lethargo excitatus aliquando se commouit: nam captum sacrilegum igne iussit concremari. Mons est Bohemiæ (Cudwis vocant) in cuius oppidum venerat 80 miles hæretica forde maculatus: ecclesiam ingreditur ad sacrum mysterium, magis vt irrideret quàm veneretur. Sacerdos sacro sanguine iam accepto calicem constituit in cornu altaris: accedit miles, calicem aufert, & cum turba famulorum tabernam gratulabundus ingreditur, lucratus aliquot dierum impendium. Primus hantiens de calice, socios inuitat in idipsum: ita ludibrio sacra vasa habuere, irridentes. Sequutus morrens presbyter, obuium habuit germanum fratrem suum. Sciscitatur ille quid mæstus esset: audit Dei contemptum, & militis insolentiã. Consolatur fratrem: non se gustaturũ panem, priusquam Dei iniuriam vindicaret. Socios laboris interpellat, qui in fodiendis muneris operantur: durum à stirpe genus. Spontaneos ad vltiscendũ Dei & ecclesiæ contemptum habet: obseruant militis exitum de taberna. Adoritur primus sacerdotis germanis iniuriam, abstulisset. Ille nec respondere dignatur seruilis homini. Corripit mox inuasor gladium, & militem obruncat. Famuli necem domini vindicare conati, ad vnum omnes viri viginti opprimuntur. Octauus decimus erat annus in hoc seculo, quũ in vrbe Lubica (quod fæpe antè & post) solennis erat conuentus oratorum, ab vrbibus de cõmunione Hanfæ Theutonicæ, de Westphalia deq; Traiectensi diocesi, de Saxonia deq; maritimis Wandaliæ, de Prussia deq; Liuania, super rebus mercaturarũ, in diuersis, quæ rum quatuor florere, emporiis, in Flandria, Anglia, Norwagia, & Russia. Hi quum conuenissent viri prudentes, primũ missis è suo numero quibusdam in Daniam, pertentant res tum magno bello tumultuantes componere: quòd ciuitates Wandaliæ (quod 1418. Miles temerarium facinus capitulit.

90 in Dania diximus) se iam rebus implicuissent pro ducibus Sleswicenses. Sed nihil tũ inagnum ex ea legatione prouenit. Quod autem ad negociationes & mercaturas pertinet, multa conuenerunt salutaria, de nauibus, deq; nauigantibus & negociationibus, de communicandis priuilegiis aut denegandis, de quæ aliis rebus quæ intercurrũt negotiis mercatorum. Eaque diligenter sunt redacta in scripturam: cuiq; in suam ciuitatem datur exemplum constitutionum. Recessus ipsi vocant: quamuis iustus statuta ac placita dicerentur: quia illis, velut legibus, vtuntur ad omnia negotia & causas disceptantium in iudicio coram fœderioribus, qui concilio publico asciscuntur in locis memoratis, vbi est solennis mercium & rerum conuectatio (Stapulam ipsi vocant, Emporium dixere Latini) quibus in locis communiti sunt mercatores principum priuilegiis, quæ communia sunt ei generi hominum de communione Hanfæ.

100 Vratislavia vrbs est Slesic in solo Wandalico, modò regi parens Vngariæ: olim pertinebat ad Bohemiam, cui est coniunctior. In eam vrbe, graui tumultuatione populus patribus hoc tempore insurrexit. Æs grande alienum qualibuscunq; ex causis contraxit ea ciuitas, vel in muris & propugnaculis extruendis, vel aliis rationabilibus ex rebus: quod quum communitati detegeretur, vt one mutua releuaretur.

CAP. 28. Tumultu Vratislavia, in eam auctores animaduertunt.

tur respublica, indignata plebs grauiter patribus, excitato tumultu deiecerat eos administratione, quasi qui priuatis impendiis publicam pecuniam infundissent, iustos abire domum, & publico abstinere. Nouum tum per tumultum populus creauit conciliū pro suo arbitratu, statuens annum in reliquum esse administrationem: quo honor magis per multorum ciuium capita crebresceret. Arbitrati sunt perpetuum consulum non esse aliud quam occultam tyrannidem, quæ se aliquando cum magno ciuium proderet incommodo. Qui verò creati fuere noui consules, quum cernerent debita legitimis ex causis cōflata, nec posse ciuitatem ex his emergere, nisi communi per omnium ciuium capita instituta collecta: idque iustis rationibus ciuibz persuadere conati, extrema sibi mala exciuerunt: nam conciti plebei ea re in furorem, ad vnum omnes crudeli cæde mactant. Sigismundus rex, vbi illi res innotuit, magna suorum manu urbem ingreditur. Circumfistunt eum feminæ ciulantes, quoddam mariti innoxij indigna sunt cæde perempti. Mouit regem atrox facinus, & exempli pernicies, si impune hoc illis esset: mouit iustus dolor fœdinarum gentium. Iam comperta habuit nomina noxiorum, qui eius fuissent principes factionis. Iubet omnes in prætorium euocari, & latitantes extrahi de latibulis, deliberas quid de illis ageret. Discreuit autem facinora singulorum, compertum habens non pari esse gradu noxios omnes. Vigintifex extractos publico iussit damnatos cædi gladio, cæteros proscriptiōe damnauit: & ex primoribus vrbis nouum ipse delegit concilium, cui facultatem administrandi solitam attribuit.

CAP. 39.

Nomina baptizati, quoniam quædam nomina, de sume.

BOLISLAVS per hæc tempora Polonorum rex, tantam infidelium multitudinem iussit baptizari, vt pro numero eorum nec nomina reperiret, quæ imponeret singulis. Omnibus iussit vnum nomen dedit, fœminis item vnum, vt discrimina inter se fortirentur: nec sic sufficere nomina videbantur. Turcorum gentis eam fuisse multitudinem tradunt annales. Nam ea tempestate confracta videbatur potentia Turcorum, capto Imperatore eorum ab Tamerlane, filiusque varia sorte dispersis: & ideo Christianis tum principibus aperta videbatur ad victoriā via. Vnde factum est vt Sigismundus quoque, Vngarorum & Rom. rex, tam crebros de illa gente duxerit triumphos. Quo tempore Hussitæ in Bohemia hæretici, de morte sui magistri furentes, eamque vindicare in fideles catholicos statuantes, in ipsa Praga facto concursu, per agmina inuadunt fideles. Cartusiam appropiunt: quos reperire perimunt: ipsam à fundamentis euerunt. Idem in omnia religionum loca factitauerunt, nulli parentes ætati aut sexui: vt erat genus Bohemorum semper ferum & crudele: nunc autem accedente perfidia hæretica, adeo intruduit, vt intolerabile fiat vniuersis. Magno semper odio religiones illi hæretici profsequuntur, infestati ante omnes fratribus prædicatoribus & minoribus, quorum opera peritille magistrum suum Constantiæ queruntur. Magnam Christiani sanguinis vim profuderunt, magnam Christi sanguini iniuriam intulere quotidie, magnam reliquis sacramentis contumeliam. Concilium Pragensis vrbis publicum obuiam ire malis initio cōtendit, principibus nouæ factionis clam in prætorium euocatis: primum verbis placare, & ad sanam mentem reducere contendit: quo frustrati, spiculatore immisso iubent pœnas sumere, clanculo illis obtruncandis. Cruor qui per canales manauit, prodidit. Vbi innotuit esse cæcos, populares occurrunt: & ipsos patres, nisi fuga sibi consuluisent, ipso oppressissent in prætorio. Cæcorum corpora feretro imposita, sustulerunt in humeros, circumferentes, quasi Christi martyribz laudes concinunt. Hi sunt sancti, qui pro testamento Dei sua corpora tradiderunt. Frater erat quidam Augustinensis, qui nimio zelo ferueret in nouam hæresim diuulgandā: hunc viri fideles clam de medio sustulerunt. Anus nactus caput occisi circumtulit, & hæreticorum turbam ad arma conuicit, vtni tumultum versis, scirent in omnes fideles. Multa tum ac varia prælia sunt facta in gentem perfidam. Duces Saxoniz, marchiones de Misna, Colonienfis, Treuerensis, Moguntinus, archiepiscopi, aliquando diuisim, quandoque iunctis agminibus, in perfidos sunt inuecti, sine magno fructu. Ipse Romanorum rex Sigismundus, iam malis coactis per magnum tempus, par euerendis non fuit. Fama est principes Theutonicos aliquanto seriosius rem aggressuros, si quas bello terras occupassent, iure gentium tenere licuisset. Sed non patitur regnum lacerari rex, testatus suum esse patrimonium, quod alienigenis permittere nec vellet nec liceret. Si pro Deiglōria & honore orthodoxæ fidei militare constituerent, esse paratum illis in cælo præmium: se quoque non ingratum futurū iis qui

Sibi magis quam Deo catholici militauerunt.

qui præcipuâ operam impenderent edomandis ceruicibus perfidorum. Hæretici mirâ vñ fortuna, aut pares aut superiores confligentibus euasere. Rodolphus dux Saxoniz, quum aliquando inter proceres Bohemorum, defensores nouæ seclæ, de mādato regis verbū faceret, vt ad meliorem eos sententiam reuocaret, breui pōt moritur, signis extantibus in corpore sumpti veneni: quodd illud toxico peremisse Bohemi putarentur.

- IOHANNES interea & Albertus, duces Magnopolenses, Ericus dux Saxoniz inferioris (cuius germanam Iohannes teneret coniugem) exercitu contracto peditum equitumq; duxit in marchiam Brandenburgensem. Aderat illis Otto dux Stetinensis, copiis non contemnendis. Erat autem expeditionis causa, vt Iohannem Stargardiz dominum vinculis criperet: captū autem tenebat marchio memoratus. Erat enim perpetua illis palæstra principatus Stargardensis, de quo sine fine luctabantur. Quū marchia Brandenburgensem sub Sigismundo teneret Iodocus Morauię princeps, cōmendauit illam abiens Iohanni & Vlrico fratribus, Stargardiz principibus. Marchię proceres, quū inuiderent, transeuntem Iohannem, quū ad Iodocum marchionem proficisceretur, capiūt, & in arce Plawe septē annis captū detinent: donec magno se lueret ære. Eius quoq; filius Iohannes, quum in eisdem pugnaret hostes, capitur ad villā Koblanke, & in captiuitate permanfit annis nouem, ad tempora Iohannis, qui Friderici marchionis erat filius: qui accepta non parua auri mole, captū laxauit. Sed in hac quā dicimus expeditione, laxari nō potuit. Ne tamen frustra venisse viderentur, oppidū Strutzeburgum obsidione cingunt, oppugnant. Ciues interiti, quū haberent etiā militarem manum secū inclusam, defensionī insisterunt: quotidie muris inambulabant, omni telorū genere supernē iactō in hostes. Bombardas aliquot in propugnaculis habuere: vno sæpe ictu vicenos opprefere: ita vt laxare obsidionem cogerentur. Et qui paruulo in oppido oppugnando nihil profecerūt, animos posuere maiora pertentandi: retroq; ducentes agmina sua, sine magno fructū redierūt, quū non paruū suorum acceperissent detrimentum. Marchiā tum habuit cōmendatā ab Imperatore Sigismundo, Fridericus Burgauius Nurembergen sis: qui hoc beneficiū promeruit, defuncto sine prole Wilhelmo monoculo Misnensi, cuius principatus transiit tum ad filiū fratris: à quo iam in ducem Saxoniz creato, transtulit Imperator marchionatū ad dictū Fridericū: & perseuerauit in ea domo marchionatus ad nostra tempora, diutius (vt confiditur) permanfurus. Hic est annus xix. post mille quadringentos, quū palladium Rostockense, & publica academia, gymnasiū literarum, per Martinū v. summū pontificem concederetur. Principes ipsi Iohannes & Albertus, ecclesias permiscere magistris distribuendas: senatus vrbs constituit annua stipendia legentibus: multi ex vicinis contulere non pauca, in dotem eiūdem palladij priuilegiati. Sed ea nō diu permāsit ordinatio, surgente noua tumultuatione in vrbe: quod suo tempore dicemus. Quo tempore Fridericus Brandenburgēsis marchio in Wandaliā duxit exercitum, memor quodd paulo antea Magnopolensibus sua esset impugnata ditio. Accessit altera causa, vt arcem Gorlosc, latrociniorum fautricem, aut captam euerteteret, aut deditam in possessionem caperet. Nec eum fefellit expectatio sua. Captam enim euertit: & in ducem quoq; Stetinensem eadem expeditione duxit: captumq; oppidum in signe Tangermūde (quod ad ducem pertinebat) suæ fecit ditionis. Ab inhabitantibus olim hæreticis hoc oppido cognomen accessit, vt discrimen esset ad illud quod eiūdem nominis ad marchiam pertineret. Lubicenses tum ciues, quum piratæ tenerēt infestum mare (ab Holsatis, qui tum Danorum regi confugerent, immissi) ipsi quoque stipendiarios misere in mare, qui incolumem nauigationem præstarent mercatoribus. Contulere manus satellites piratis: victi piratæ fugam ineunt: insequuti sunt Lubicenses in Sacrum quem vocant portum (est autem oppidum maritimum Holsatiæ) coegerunt nauibus relictis terram petere. Nec quievere Lubicenses, quo minus & ipsi in pedes coniecti oppidum ingrediuntur: xxxi. ex fugacibus capiunt, cæteris dilapsis. Publico iudicio accusatos de piratica conuincunt, gladium perpetuū vtrorem. Capitaneus Lubicam aduehitur, ibique pœnas persoluit legibus. Venerat ea tempestate de Praga homo hæreticus, in dioecesi natus Bremensi, oppido Vorden: applicuitque Magdeburgum, semina perfidiæ sparsurus: detegitur archiepiscopo Guntero. Capitur, & examinatur: compertus est qualem eum rumor detulit: conuictusque, quum pertinax permaneret, degradatus, curiz seculari & igni traditus euolauit.

CAP. 30.

Ducis Magnopolis in marchiam.

419.

Academia Rostockensis.

Lubicenses in piratas.

CAP. 31. SIGISMUNDVS rex quum fortiter instaret Hussitis, arcem Pragensem, quã pridem occupauerant, de manibus eorum eripuit, & in montibus Cudwis castra foues, parabat ducere in cæteros fidei desertores. Venerat eò ad regẽ vir militaris Zeucho, probata apud regem fortitudinis: qui deceptus Hussitarum errore, perditẽ pro illis agebat: sed apud regem simulauit pœnitentiam, prostratusque veniam postulauit errorum. Rex non suspicatus fuisse fraudem, non difficiles illi habuit aures, nec magnas obtinuit reconciliationis condiciones. Receptus est in gratiam, quod vir fortis esset: & vt cõspicius esset cæteris, cum literis & mandatis mittitur à rege ad custodiendam arcẽ Pragensẽ, in qua multa erant congesta ecclesiarum & monasteriorum pretiosa ornamenta, sacre vestes ac vasa. Ille vir bonus, audacissimus latro, itinere medio magnam conflauit manum perfidorum: profectusque Pragã petiit arcem, & exhibitis literis regis intromittitur cum omni suorum manu. Mox eiicit quos reperit custodes: sanctorum reliquias igne concremauit, aurea & argentea vasa, vestes sericas, & quicquid erat pretiosum, inter suos diuidit: arcemque tuetur aduersus regem, pro quo credebatur aduenisse. Sed fraus fraude compensatur. Abierat aliquando Zeucho in longinquum, relictis arcis custodiis, quibus fidebat. Io. Polentz de Lusatia, quum sciret illum abiisse, armis, vestibus, equis, signis militaribus, se per omnia simulauit Zeuchoni: arcemque petens poscit intromitti: nemo suspicatus est præter Zeuchonem esse alium, quod ad omnia signa constarent. Intromissus, pro rege recepit arcem, eadem arte vsus qua illam Zeucho regi abstulisset.

CAP. 32. LVVICENSES & Hamburgenses ciues, iunctis armis, hoc tempore arcem Bergerdorpe oppugnauere, quod (vt in Saxonia diximus) clam multa inde latrocinia & excursions fieri dicebantur per publica itinera. Equites habuisse feruntur DCCC. pedites duo milia. Oppidum facile captum diripiunt, apparatus arcem oppugnandi faciunt: nec poterat virorum (licet fortium) qui arci præerant, instantia tueri eam ab tantis impugnantium viribus. Dedita arce potiuntur, posteaquam ad extrema venerunt qui custodiebant. Mox in Ripenborg ductum est: quæ arx, alteri longè impar, multo poterat minus resistere venicibus. Vtraque potit, ipsi gubernatores duarum urbium, alternis immittunt præfectum, mutatis per sextum quemque annũ vicibus. Per quæ tempora Groningenses in suæ gentis oppida duxerunt: Lewardiam occuparunt, Scauriam oppugnant, & in suam potestatem redegerunt, iustum præferentes imperiũ in eos. Mira Phrisorum vanitas. Liberatẽ præferunt fabulosam à memoria Karoli Magni, cuius literas se tenere iactitant. Sed exemplar earum literarum adeo ridiculum, vt nullam fidem sed cachinnum faciat: ita ab annis qui annotantur, à personis quæ in testimonium consignantur, cumultuarium est: fictor literarum quisquis ille fuit, præter voluntatem mentiens, nihil videtur habuisse. Emendicatum exemplum apparet de quibusdam literis quas Karolus IIII. dedisse videtur ex aliis. Nam principes qui pro testimonio inferuntur, non Magni, sed quarti Karoli tẽpora recordantur. Sit gens vetusta, & (si volunt) fortis & honorata: præconem suum essent Cornelium Tacitum, qui illorum recordatur in temporibus Veronis, & cum laude commemorat, quod eorum oratores donati sunt à Nerone ciuitate, quum delectaretur libero eorum iudicio & facto. Viderunt enim in consessu principum gentem peregrinam: & quum interrogassent quid sibi vellent peregrinorum consessus, essetque responsum, hoc fidei præstitum eius gentis à qua missi venerant: tum Phrisiis sua sponte alle disse, præferentes, nullam esse gentem Germanis fide præstantiorem: eoque delectatum Imperatorem eos insigniter donasse.

CAP. 33. WARSŁAVS dux Wolgastensis Degenardum Buggenhaghen, virum militarẽ, primarium eius terræ, qui (vt suprã diximus) Conradum Bonow Sundensem pastorem & turbatorem oppressit, ad epulas inuitauit, quas in quodam molendino iussit apparari. Euocati eòdem duo Sundensis oppidi proconsules, non venere, quod fortasse quid ageretur suboleuissent. Non in simulamus principẽ proditiõis: sed exitus declarat non fuisse illum ignarum machinamenti. Venerat Degenardus, & cum principe suo conuiuatur, nihil mali suspicatus. Inter epulas, venit ex familia principis, qui diceret, magnum adequitare globum armatorum. Mox confurgens Degenardus, quod erat suspicatur, vindices venire necis nuper à se peractæ. Vbi parat abitum, à quodam astante percussus in caput enic, cecidit. Irruere armati, & in conspectu principis innoxiam oppresse-

runt.

runt. Fama volat in urbem: mox ex urbe in cæli arcem mittitur nuncius de nece domini, & ut diligenter tueantur, moniti sunt arcis custodes. Nec diu post venit Degenardi cæli scutifer cum valida manu, missus à principe, ut arcem Wolde dictam, eius nomine acciperet in potestatem. Sed exclusus frustratur, quum essent (ut diximus) arcis custodes præmoniti. Quo etiam tempore Iudei per Bauariam, arma pecuniâq; subministraverunt Bohemis hæreticis, quò promptius infestarent fideles catholicos. Gaudium erat infelicitium & perditorum hominum, quòd Christiani mutuis fe viribus attererent. Sed Fridericus dux Bauariæ, re comperta, ludæos omnes captos misit in carcerem: rebusq; exutos docuit alienis malis non gaudere, nec insultare Christianis. Nam bona eorum 10 omnia (quæ non pauca fuere) iussit ilico confiscari.

As catholici habentur, qui Turcicum faciunt hodie ambiant.

DVRABAT per ea tempora bellum inter Danorum regem Ericum & duces Sles- CAP. 34.
wicenses. Hamburgenses tum pro suis (ut debuere) zelantes principibus, immiserant mari duodecim ex grandioribus naues. Propria sorte nauigabant spontanei quique, sibi habituri quicquid lucrarentur, nec à quoquam stipendia accepturi. Litus occidentum Iutiæ infestum fecere: obuiam Danorum manum cõsistentes superauere, demersis tribus ex eorum numero nauibus, in quibus non pauciores ducentis ex Dania perierunt. Interim Henricus dux per terram duxit in Iutiam: populabundus vbique ingreditur: oppida ære multauit, quum redimerent incendia & prædas: villæ per agros direptæ sunt: multi ex incolis, qui ditiores putarentur, abducti captiui, ut in tempore excussi redimerent ære suo captiuitatem. Interim Bohemi Hussitæ, quum ex arce Pragensi ab reg- Danorum in Iutia clades.
niis infestarentur, obsidione cinxerunt & expugnauerunt arcem memoratam. Om- Hussitæ capta arce, prelio sunt superiores.
nem regis familiam crudeli nece peremerunt, & suis impositis, præsidium firmauerunt. Rex ubi comperit, magna suorum stipatus manu ducit in peridos. Illi concepta audacia, quum etiam de foris auxilia non deessent, ad regem exeunt præliaturi, aciem illi op-
ponere ausi. Gaudet ille foras prodiiisse temerarios: quos in urbe opprimere diffi-
culter potuit, confidit in acie casuros. Sed illi ferarum immanium in morem prosiliunt, regiq; incumbunt violenti, & quàm putabantur fidetiores. Cadunt vtrinque plurimi: sed maior fit strages regionum. Ita diaboli milites catholicis etiam tum præualuere Christianis, Ferunt supra decem in eo prælio comites tum oppetiisse, cum innumera manu militum;
30 ac militarium simul & gregariorum peditum.

S VNDENSES ac Griepwaldenses ciues, quum ferrent indignissimè necem opti- CAP. 35.
mi & eis amicissimi viri Degenardi, nec essent in eius cognatione qui vindicarent, arma corripunt, arcem oppugnant, captamq; dilapsis prius patricidis, communiunt: breuiter interposita mora, Meserow, quò se contulerant memorati licarii, ducunt, cingunt, oppugnant. Vbi videt loci dominus iam pene captum fortalitiu, lacum qui adiacerat, pertransire hinc, ut elabereur, conatur. Sed nauicula non ferebat armatum: euerfa demergit armis grauem. Sedecim in arce capiuntur: qui in urbem protracti, publico iudicio condemnati, quum prius alligati equorum pedibus per urbem traherentur, rotis excarnificantur. Cadauer nuper demersi militaris, iam pene corruptum, cor-
40 rio insuitur, & rota suffixum, volueribus cæli ponitur exedendū. Ita memorabili exemplo, necem amici militaris persequuti sunt ciues. Interim Hussitæ Bohemi, miris per regnum scuitis debacchati, in catholicos ferebantur. Exusta oppida, direptæ vrbes & vicini: ecclesiæ concremata, monasteria omnium ordinum (quibus infestiores fuere) penitus deleta. Sacræ virgines confustratæ, occisi sine numero monachi, sacerdotes: nulla vis obstitit. Sepenumero impares, maioribus superatis viribus, victores. Sigismundus rex, iam bello Turcorum magno per Vngariam implicatus, adesse non potuit: quocirca principes electores inuitauit ut armis obuiam irent. Tentatum est sæpe frustra: sæpe magnis cladibus cæsi sunt exercitus catholicorum. Aliquoties & ipsi hæretici superantur: sed semper ad arma confurgunt fortiores. Iam montem Cudwis munitissimum, quem Hussitæ nulla hostium vi deleri possunt.
50 rex firmabat præsidio, hæretici occupauerunt. Fridericus & Wilhelmus Misnæ marchiones validum in Bohemos exercitum produxere: & transitis montibus, ad oppidum Bruxe hostibus occurrerunt. Hic iam miserante Deo, quum magna esset peracta in peridos strages, fugam inierunt, intra oppidum se recipientes. Sequuti principes obsederunt, & impedimentis bellicis adhibitibus etiam oppugnauerunt. Vbi muri iam pene cessisse bõbardis videbantur, hæretici captos quos tenere ex catholicis, gran-

*Militarii op-
pida expugna-
tur.*

tribus affixere clypeis, vt non nisi per eorum corpora muri confringerentur. Calamitofe vt poterant acclamaere, non sibi parcendum dicentes, vt vindictam sumant de hostibus Christianorum. Sed prouenit, largiente Domino, & fortissimis viris instantibus, vt oppidum illis non læsis caperetur: qui arma contrà tulere, cæsi sunt omnes ad vnũ. Sed hæc victoria non confregit animos perfidorum.

CAP. 36.

*Expedio in
Mafitas ne-
quicquam fu-
scpta.*

In perfidam Bohemorum hæreticamq; gentem Martinus papa, plenissimis indulgentiis concessis, inuitauit principes & omnes Christianos. Conuenit innumera ad diẽ multitudo equitum peditumq; magnis vbiq; animis, in eam expeditionem. Alij pecuniam, alij arma, alij reliquũ apparatus contulerunt: multi pro se misere equitem aut peditem, subministratis sumptibus. Conuenerant frequentes cũ magnis agminibus principes: solus Romanorum rex expectatur, ille moram excusat in Vngaria. Sed tantẽ multitudinis exercitum diu alere sine fructu & labore, infinitum videbatur. Placuit euocatis proceribus, etiam rege non expectato, concilium agere super administrando bello. Dum in cõcilio deliberatur, incertum vnde, ab hostibus an per incuriam, tentoria principum terribili incendio concremantur. Stabant stupentes, incerti vnde hoc malũ oriretur. Dum trepidant arma & equos educere, emerfere hostes ex vicino oppido Sachs: & implicitis catholicis fumo & labore superuenerant, & imparatis manus conferentes, multos perdidierunt. Ita magno molimine instituta expeditio, dum caput desyderaret, cessit in vacuũ: perire impensæ & operæ plurimæ. Nam qui sibi fuga consulere potuit, satis tum erat fortunatus. Christiani verò principes, omnis Bohemis in se versi, mutuis

*Christianorũ
inter se princi-
pum discordia*

se armis lacerauerunt. Nam Fridericus Brandenburgensis marchio in Ludouicum Balaruæ ducem conuertit arma, quæ in Bohemos comparauit: ingressusq; terrã ducis, obuia omnia prostrauit: nec erat qui illi aciem opponeret: breuique magnã eius ducatus partem bello cepit. Arces, oppida, vrbes, numero sex & triginta, in ditionem marchionis, per id tempus cõcesserunt. Fuit per eam tempestatem in maritimis regionibus, tanta aquarum inundatio, vt Deucalionis aut Noæ tempora in memoriam redigerentur. Non longẽ Dordrac, insigni oppido Hollandiæ, magna pars terræ palustris interit. Sedecim ferunt parochias cum innumera populi multitudine (quod dictũ quoq; miserabile est) interceptas. Monstrant accolæ locum, mari per æstum (vt solet) relabente. Magna se per hæc tempora manus militariũ virorum coegerat, vt nõ ad prædã sed ad prælium exisse videretur, equites centum & octuaginta: qui obseruato itinere venientium

*Prædones 2 lo-
co quod se re-
perant, capti
abducuntur.*

cum mercaturis curruum, inter Albim & oppidum Molnæ, breues sibi nundinas cõstituerunt. Non potuit tantum agmen ire tacitum. Præmoniti Lubicensis Hamburgensesque, in armis erant opportunis locis tendentes: occupauere vada & pōtes, quibus redeundum videbatur eius generis mercatoribus. Necdum enim venerant in manus eorum optatæ merces: & iam omnia vada audiunt infessa ab vrbicis. Quid facerent viri aliàs audentissimi, sed tum in casses pene coniecti, numero longẽ maiori inclusi? Recto

*Ericus dux
prædones
perfurũ præ-
stat.*

itinere Louenborg petunt, Ericum ducem adeunt: securitatem postulant, & impetrat. Nam se in manus eius constituunt captiuos, ne sequentibus vrbicis consignentur. Venerunt pacati in vrbes: se curaturum vt militares illi de iustitia respondeant: amicamque inter eos compositionem se facturum pollicetur. Non acquiescunt, asserentes, si publicos ille hostes tuatur, pro hoste habendum: cognitum esse, eadem seueritate leges distingere receptatores latronũ cum ipsis. Replicat dux, nihil illos perperam egisse, quibuscunque ex causis venerint: cogitationis poenam mereri neminem. Quinque nullis verbis exaturari possent vrbici, Ericus dux de voluntate hospitum suorum pacificatur vitam & incolumitatem eorum: in quam rem fide publica interposita traduntur. Sed quum intelligerent ex illis nonnulli se in vrbes deducendos, suspectam habentes fidem ciuium (quod sibi male conscij essent) dilabuntur numero viginti: cæteri diuiduntur ex æquo inter ambarum vrbium armatos. Equi & arma, more militari, in distributione venere satellitum expeditorum. Aliquandiu carcere macerati, dum ex suo libertatem redimerent, præstita securitate de non vindicando, in sua quisq; sunt redire permissi. Erat verò ex Marchia, Prignissa Magnopoliq; quos illa vetus Wandaliæ nationaque conditio pertinacius vsque in præsens comitatur.

PRAGA

communitates longis & infructuosis grauare impensis, vt exorto murmure consurgeret plebs in patres: pace interim foris constituta, diu intus illi tumultuarentur. Ita interpretati sunt plurimi tum regiam mentem.

CAP. 39.

*Polonus male
in fratres
Theutonicos
animus.*

BOLISLAVS interim Poloniz rex, Isagail antè dictus, & (quod sæpe commone-
mus) genere Letuanus, quum iniquam mētem & alienum semper haberet animum in
fratres Theutonicos per Prussiam, quibus etiam magnam ditionis partem ademisset: il-
li verò ab recuperando suo non quiescerent: ipse tum rex vocato in societatem belli Vi-
toldo (quem Alexandrum in baptismo dixere) fratruele suo, arma cōuertit in Prussiam.
Ferunt in exercitu eius fuisse ducenta millia pugnatorum. Fratres ipsi viribus & nume-
ro impares, animis etiam superiores sibi visi, fixerunt castra ad riuum vnde hosti transi-
tus erat. Quumq; hostilis exercitus quotidie incretceret, nec iam diutius sustineri posse
videretur, retro pedem firmes tulere: & transitu permisso, ad communiendas vrbes &
arces suas conuertuntur. Transito amne, rex obsedit arcem Lokow: sed ea tam erat cō-
munita, vt nullam oppugnationem formidaret. Consumptis in eo labore diebus octo,
frustratus rex soluit obsidionem: duxitq; in arcem & oppidum Resenburg. Habitato-
res loci diffisi, iam rebus in tuta exportatis, oppidum reliquere. Arx erat pontificis: nec
ille defendere sifus, incustoditam reliquit. Rex suos in arce & oppido collocauit: vltra
progressus omnem terram Culmensē igne ac ferro vastauit. Incolæ id veriti, res om-
nes & pecora cum affectibus exportarunt in insulam quam duo flumina Vistula & Treu-
nienitz efficiunt: inque eam multi commigrarunt. Vada autem fluuiorum ita commu-
niant, vt difficillimus fuerit hostibus transitus ad illos. Dum ita sequebant in Prussia Po-
loni, fratres exercitum octo millium expeditorum mittūt in Poloniam, qui egregie cō-
penfabat damnis damna. Immunita in regno (vt sunt fere) omnia oppida diripiunt: mu-
nitiona expugnant, satis vbique prosperè. Quinq; vrbes oppugnatione facta ceperunt.
Crone monasterium, quod rex ipse incastellauit, exercitus fratrū expugnauit, cēso cū
multis loci præfecto: solo munitionem æquant. Interea rex in Prussia Culmensē vr-
bem expugnat, firmatq; suo præsidio imposito: ecclesiā maiorem in castellum com-
munit, per domos canonicorum castra dispartitur. Magister autem, quantas potuit vi-
res contrahens, regem in ea obsedit vrbe. Quanto enim erat exercitus regis numero-
rior, citius erat expugnandus fame. Inque eam necessitatem breui regem perduxit, vt
prior pacis faceret mentionē. Constitutis autem treugis copias magnas dimisere. Sub-
missisq; viris prudentibus, rem omnem & controuersiam his conditionibus pacaue-
re, vt fratres quibus arcibus, quas in sinibus suis aduersus Letuaniam crexere, Nessel &
Drauenburg, euersis & demolitis, regi ducique in Prussiam, quoties vellent, iter per-
mitterent. Dura erat conditio: sed necessitas aliam non habuit legem. Dum hæc age-
rentur, superuenere principes Theodericus archiepiscopus Colonienfis, & Ludouicus
dux Bavariz, missi ab electoribus principibus, vt intercepto bello de pace agerent, in-
struati mandato regis Romanorum. Hi renouatis tractatibus, reuocatisq; pactis prio-
ribus, in tolerabiliore rem redegere conditiones. Quibus per omnia firmatis, in sua
quique redierunt.

*Theutonici in
Poloniam.*

*Rex obside-
tur, & petit
pacem.*

CAP. 40.

*1423.
Io. dux Ma-
gno-polensis mo-
ritur.*

PER hæc tempora, qui fuit annus à Christo nato vicesimus tertius, in nouo seculo
quadringentesimo dilapso, Iohannes dux Magnopolensis, in arce Zwerino diem suum
obiit, duos paruulos relinquens, Henricum & Iohannem: quorum Henricus ad nostra
tempora peruenit, pater eorum principum qui nunc rebus præfunt, Magni & Balfasar.
Sed tum paruuli sub matre Katherina educantur. Rerum autem gubernacula acce-
pit Albertus dux, Alberti regis filius: sed ea non diu tenuit, subtractus ex hac luce sine
liberis. Quo tempore in Bohemia, rebus semper in deteriora prolabantibus, hæretici
creuerunt, crudeliter digrassati in omnes fideles catholicos, sed seuerius in religiosos:
quum dicerent factitias religiones esse adinventiones diaboli: vnam esse veram & soli-
dam & synceram Christianæ pietatis religionem: quam in magno ecclesiæ monaste-
rio, sub abbate Christo, omnes profiterentur in Christo baptizati. Obsederunt tum
hæretici magnis apparatibus arcem regni præcipuam Karlstein. Inerat cum valido
præsidio Iohannes Polentz, regis capitaneus: sed à fame illi periculum imminabat:
nec par esse potuit obsidentibus, vt in aciem educens illis se obiectaret. Coangustatus
ergo, inuenit qui soluta obsidione commeatus illi importarent. Fridericus Misna, &
Fride-

*Monachi, te-
pste, ut faciat
quod mms in
pera.*

Fridericus Brandenburgēsis marchiones, & Ludouicus dux Bauariæ, tribus agminibus adoriuntur obfidentes, & factō impetu in eos, aliquot millia fundūt, vertuntq; in fugam obfidentes. Ita arx præcipua, quæ multa seruabat pretiosa regni Romani insignia (quæ illuc Karolus III. inuexerat) de manibus perfidorum eripitur. Quo tempore Fridericus de Brandeburgo marchio, in Parberg cum Alberto duce Magnopolensē, de diuturno inter eos bello pacando colloquium habuit. Suberat belli causa, quodd militares finem non facerent depredationum assuetarum, principi quidem suo se purgantes, aliis tamen innocentē suæ fidem facere non poterant. Compertum est, utriusque principis consiliarios non æquē ad concordiam laborare, quodd quibusdam pacis tempora quam 10 belli erant grauiora. Hoc quum marchio comperisset, omni suorum cœtu cōcilij dimisso, idq; ex Alberto ducē deposcens, solo negotia pacis pertractauit: & conuenit inter ambos, ut Fridericus duas arces, Domze & Gorlose (quas ex Magnopoli per bellum acceperat) de benignitate redderet, filiamq; paruulam illi coniugem desponderet. Iohannem tamen iuniorem Sargardiæ dominum, quem captum tenuit, necdū relaxauit: prætenfis quibusdam ex ratione causis, ut in alterum diem hoc sequeretur. Erat tū bruma gelidissima: quæ usque adeo mare cōstrinxit, ut equites mare transirent ex Prussia Lubicam. Littoralibus credo locis constrictum mare, iter præbuisse terrestre. Nam 20 mediis in fluctibus raro est tanta quies, ut constringi patiatur.

*Qui principes
bona consilia
sunt, paci sepe
obstant.*

*Mira maris
congelatio.*

LIBRI DECIMI FINIS.

ALBERTI KRANTZII

WANDALIÆ LIB. XI.

MAGNOPOLENSIS insignis Wandaliæ ducatus, per Albertū ducem, Alberti regis filium, administrabatur. Nam nepotes eius ex Iohanne fratre uel, Henricus & Iohannes, impuberes tum fuere, educati sub matre Katherina. Albertus autē, vix exacto anno à die desponsatæ sibi impuberis puellæ, diem suum obiit. Intacta puella rediit in paternam domum, ad patrem Fridericum marchionem. Oppidum Wittenburgum cum pertinentiis, donatione propter nuptias habebat deputatum. Sed quoniam in sponsalibus res hæsit, nec est peruenit ad nuptias, arbitrati sunt Magnopolenses, donationem factam nō constare. Est enim propter nuptias vocitata, etiam si antē fiat. Cōmiserat autem Albertus moriens, terram & tutelam nepotum ex fratre, gubernatoribus urbium Rostockij & Wismatiæ: non ut administrarent principatum, sed ut consiliis & auxiliis fouerent paruulos. Mater autem paruulorū domina Katherina, Matthiam Axkowen militem, virum ad omnia fortem, præfecit rebus gerendis, & eius ductu & ministerio, cuncta pro imperio ipsa gerebat: mulier prudēs, & quæ æquaret, multosq; superaret virtute. Quo tempore Ericus rex Danorum causam suam apud regem egit Romanorū Sigismundum: euocauitq; duces Sleswici, ut de ducatu coram illo rege transigatur. Crediderim arbitrum causæ factum regem Romanorum. Alioqui Dania nunquam subesse passā est Romanorum imperio, ut tum rex legitimus videretur in causa iudex: sed quodd de voluntate partium susceperet arbitrium. Idq; ut credam, inde adiutur, quodd si Dania vel iure vel consuetudine vteretur Romanorum, plana causa videbatur & expedita, ut filij patri sutrogarentur. Sed quoniam ius aut consuetudinem Romani feudi Dania non agnoscit, putabant regij concessionem Gerardo patri factam, non esse realem, sed personalem. Abiudicauit tum rex Romanorū ducibus Sleswiciensem ducatum, ex qualibuscunq; documentis, quæ pridem attulisset quidam, ad hoc in Daniam missus, decretorum doctor. Sed deuolutum est laudum, reductumque tanquam ad arbitrium boni viri, ad discussionem summi pōtēficis: qui causam Theoderico Colonienſi archiepiscopo cōmisit audiendam. Indignatus autem Romanorū rex, quodd auderet falcem papa in non suā messēm dimittere, expostulare iussit

CAP. I.

*Danici apud
Ro. regem ar-
bitrum cōtra-
dit.*

Yy ij

ad hoc missum oratorem. Poterat autem, nec omisit, summus pōtifex (quod optima ratione potuit) suum factum tueri, quod arbitrium ad se de iure deuolutū examinari mandasset. Sed hæc in Saxonia partim, etiam pro sua parte in Saxonia explicita, nunc breui commemoratione satis est attingere.

CAP. 2.

Incendium nullo ope humanarum resistimus.

TRIBVS vno tempore locis satis distantibus (quod prodigij loco habitū est) exorta ferunt incendia, quæ nulla vi restringi poterant. Gdani in Prussia, Tandem in Wandalia, Duderstat in Saxonia, ecclesiæ & monasteria, vnâ cōflagrarunt cum multis mortalibus. Ferunt (quod diximus) nulla vi aquæ, nulla deniq; subuersione domorum succurri potuisse: donec à fundamentis omnia consumerentur quæ illud incendiū attingerat. Rem tum quoq; nouam, & insigni multorum fama diffusam, ferunt in Liouonia vrbe Rigenfi contigisse. Magister fratrum ordinis Theutonicorum quum vellet nuptias cōferre inter iuuenem professione mercatorem, & mulierem, quā idem magister nō odisset, refragareturq; iuuenis, quod dubiæ videretur mulier pudicitia: quæ contemptum suum prolulit ad vindictā, vt olim vxor Ægyptij in Ioseph, & Pasiphae in Hippolytū: deferens iuuenem magistro fratrum, de furto illum impetiuit. Ille iussit publico condemnatum iudicio, necari iuuenem suspendio. Iam moriturus iuuenis, Quoniā, inquit, in hoc mundo iniuste condemnatus morior, ad iustum iudicem voco magistrum in diem tertium decimum. Moritur iuuenis: magister auditam euocationem contempsit, vixitq; letus discutiens melancholiam. Venit dies constituta, & ecce subita ægri tudine corripitur. Certus quod moreretur, astantibus dixit, En morior, video qui me vocauit astantem. Quō dicto obmutuit, & paulo post viuendi finem fecit. Fabula vulgatur per omne Liouoniæ theatrum. Mulier inde ab alio mercatore de vero furto impetitur. Inuenit fidei iussores, vt iure responderet. Intra diem viriles sibi vestes aptauit: vt clericus tonsoratur: abire in Prussiam, non expectato iudicio quod formidabat.

CAP. 3.

Prinslauia obsessa ciuibz male defendens viuis capitur.

WERSLAVS Wolgasti, Casimarus & Otto, fratres, Stetinenfes duces, quum assiduo de finibus bello colluctarentur aduersus marchionem de Brandeburgo, expedito exercitu Prinslauiam urbem clarā marchia: obsederunt oppugnaruntque. Ciues defensionis suæ nō tam prompti quā debueret, videbantur: æquiores in hostium partē, quod crebrius exacti & emuncti ære, præsentem nō amarent principatum. Vrgebat foris hostis: intus, quem marchio vrbi præfecit, vir militaris, hortatus est vt defensionis suæ non deessent. Sed dū acrius hostes instant quā illi se tuerentur, capta est vrbs: capitaneus equo consensu abiit. Sequuti sunt illum ex ciuibz præstantioribus viri duodecim, arcem illius cum eo ingressi. Ille non auersatus venientes, dexteram iubet protēdere in fidem marchionis, vt eius essent potius, quā hostium captiui: quod segniter vrbe tuentes, hosti illā prodidissent. Principes autem qui urbem cepere, positis ad opportuna loca custodiis, iubent adesse ciues in cōuentu fratrum prædicatorum: quod locus ille capacissimus, minus etiā armis formidabilis videretur. Prodiere frequentes in conspectū principum ciues. Tum admirans multitudinem Otto, fertur dixisse, Si viri fuissetis, nō tam leui momento urbem caperemus. Illi demissis capitibus sacramenta præstant victoribus, vt deinceps in eorum fide permanerent (homagium vocat) facturi deinceps quod ab eis iuberentur. Et vt prodigia inferamus, erat per id tempus puellam Hollandia, oppido Schiddam, Christo deuota: quæ intra octo & viginti annos nullo corporali cibo resecta, solo Dominici corporis sacramento per singulos dies dominicos accepto victitabat: corpus attenuatum solis neruis cohærebat & ossibus, carnes cōsumptæ vires ademerant. Curiose experiri statuit sacerdos, siquid subesset aliud: affererat aliquando puellæ hostiam non consecratam, vt probaret si Dominici corporis sola virtus feminā sustineret. Ferunt mox destitutam viribus, factam velut in agone: & nisi citius Dominici corporis præstatione succurrisset, animam protinus efflasset. Idem quoque aliis in locis vsu compertum ferunt. Viuit hodie puella, aut paucos ante annos in Perusio Italiæ ciuitate defuncta est, de qua similia ferebantur per omnia.

CAP. 4.

Magnopolensis hostium prælo superant.

NON facile poterat vetus odium compacari, quod erat inter Magnopolenses, & vicinos marchia: habitatores. Transactum videbatur inter Fridericum & Albertum principes: quod proximè diximus: Sed Albertum iam factu de medio, quum etiam Fridericus marchio longe videretur abesse, recruduit bellum. Nam Iohannes Gantz de Poteste junior

iunior baro nobilis, non contemnendam manū militarem duxit in Magnopolim, quod contemneret terræ gubernatorem: facile ratus terram sine principe peruadere. Sed Matthias miles, gubernator, expeditiuit nō leuē militarium suorum numerum: & obuiam profectus manum conferit venientibus. Ibi fortiter vtrinque digladiatum est: sed marchitæ numero & viribus impares, cessere: capti ex eis plurimi. Ipse baro ductor cū multis venit in manus Magnopolensium: insigniter ære emunctus, priusquam laxaretur. Magno deinde molimine Christophorus & Wilhelmus, domini Wandalorum, duxere in Prignissam, quæ est iuris marchionum: peruenereq; ad vicina oppidi Wistock: ibi prædas conuectabant, omnibus in circuitu euastatis. Iohannes Friderici marchionis filius, venientibus se opposuit: & in vicino oppidi Prifwalk congregiūtur. Bellatum est vtrinque strenuē; cecidit in acie fortiter pugnans Christophorus princeps de Warne. Erat ex capitaneis Magnopolensium, qui turpi fuga cum quadraginta lanceis desertor factus est principum suorum: venissetq; in manus hostium Wilhelmus, nisi Henricus Molsæni, vir fortis, pro suo domino se obiectasset periculo, captus, vt ille euaderet. Iohannes quoque de A, vir militaris, & iam consul Rostockensis, filii capitur. Intercepti cum comitatibus septingenti currus: tantus fuit gerendi belli comearus, tanta in dies prouisio. Hac victoria primū insignitur Iohannes iunior marchio, referens ex hoste spolia multa. Aderat illi senior de Potest baro, vt capturam filij proximam insignior nunc victoria aboleret. Ita vertente fortuna, vt nunc hac nunc illac se vertat, mobilis volucrisque victoria.

Iohannis marchionis prima victoria.

CASIMIRVS de Stetino, & Werlaus de Wolgasto duces, assiduīs irruptionibus marchiam vexauere. Quod quum Fridericus (qui tum in superioribus agebat Bauiariæ) intellexisset, ducto inde agmine, quod etiā in Marchia vehementer adauxit, mouit in hostes memoratos, in ducatum Stetinensem: obseditq; arcem quam vocant Quatuor rotarum (Quadrigariam dicere possumus) circummittens expeditos, qui omnibus peruastatis, prædam in castra comportarent. Obfessi misere qui principibus suis rem exponerent, commonerentq; conueatum importare, quod sibi à fame videretur laborandum. Illi verò non segnes, ex Pomeranis, Prussis, Polonis, magnum exercitum comparauere: vt hosti obuiam eūtes, soluerent obsidionem. Exploratum Fridericus habuit quanta manu superuenirent: circumspicientq; vidit, sibi, quod hosti minabatur, imminere, defuturum comueatum, si à maioribus hostiū copiis circumfederetur. Castra igitur loco mouit, & in tutiora duxit: si forte hostis sequeretur, manum cum eo cōfeturus. Ferunt, in obsidionis loco, quum duces superuenirent, tanta Fridericum celeritate profectum, vt apparatum oppugnationis hosti relinqueret, bombardas cū machinis, & cætera id genus. Russorum tum urbem clarissimam (Nouguardiam vocant) tanta lues inuasit epidemix, vt intra sex menses octuaginta hominum millia perirent, tanta (vt ferunt) celeritate, vt ambulantes in plateis mox deciderēt, & ad sepulchra mortuorum, qui sani tumulandis aliis aduenerant, cū mortuis mortui tumularentur. Auxit aeris corruptionem multitudo insepulcorum cadauerum: quæ ita profundauit corruptionem, vt maximam celeremq; vim occidendi homines haberet.

C A P. 5.
Friderici marchionis breuis expeditio.

Miræ possibilis res.

I A M verò in Bohemia tantum excreuit potentia perfidorum, vt non cōtenti in regno omnia pro arbitrio euertere, foras exercitum ducere contenderunt, vt etiam vindictam in hostes suos molirentur. Memores quā frequēter ab Friderico Misnæ marchione sint profligati, in illum ducere primum statuerunt. Quatuor lancearum millia feruntur eduxisse: ea fuisse ferunt viginti, aut (si minus) sedecim equitum millia: naix lancea quinque iumentis fulcitur, aut (si minus) quatuor. Ea manus obsedit oppidū Misnæ Duxa. Id veniens Fridericus, urbem vt poterat communiuit, forti imposito præsidio, quantum defensionī satis esse putaret: armauitq; sex suorum millia, quæ ex opportunis locis incurrerent obsidentibus, vexarentq; abintus defotisque, vt obsidionem desererent. Impugnata est acriter vrbs, & aliquandiu fortiter defensa. Sed vbi præfectus iam rebus suis intra urbem diffusus, siue quod foris hostibus se consideret esse grauio-rem, noctu cum præsidio militum egreditur, ciues cohortatus vt fortiter tuerentur urbem: futurū pollicitus, vt foris inuasit hostibus, is illis faciliē labor crearetur, quo oppugnandæ vrbs animus deponerent. Erant in ea vrbe quoque qui hostibus fauerent: & quibus vnus clam muro delapsus, hostes admonet fortiter oppugnēt, abesse præsidium

CAP. 6.

Hostis in Misnæ.

Duxis oppidū expugnatur.

quod inerat: facile de manibus ciuium urbem capiendam, si persequerent. Illi actius intendunt vires, sine requie oppugnant: & pertinaci instantia perficiunt, vt defatigati propugnatores ciues tuta requirant. Hostes muro, inde vrbe potiuntur: scilicet sine exemplo in omnem ætatem, vtrumque sexum, omnem ordinem: strages sine vlla miseratione peragitur. Multi ex ciuibz ecclesiam in castelli modum tentauerunt communitate, inde se defensori. Superuenerunt hæretici, & igne iniecto omnem illam multitudinem incendio consumpsere. Pereunt ecclesiæ cum priuatis domibus: deliciuntur muri: & miserabili strage peracta, fit vrbs sepulchrum suorum ciuium: ita ab alto dissimulante Domino, vt per occultam iustitiam aut purget scoriæ peccati, aut excipiat abundantius in cæterum sanctorum martyrum vasa gloriæ. Romanorum rex, & cæteri principes, 10 rem tantam reiciunt in summum pontificem, & ecclesiasticos principes: ad quos aiunt pertinere, incendium ab ecclesiasticis ortum restinguere. Vt quid enim terrarum domina, aut prouinciarum imperia? Num vt nepotes extollant, & inter principes collocent? Num ideo permissa sunt illis vestigalia, vt inde luxuriarent, superbiant, impinguecant? Iustanimum querimonia: sed inexcusabilis ignauia, propter hoc permittere scilicet impiissimæ gentis in populum catholicum. Dum istam stragem hostis Bohemus peregrillet, in sua reducere contendit exercitum victorem, prædis onustum. Erupere aliquando Misnenfes armati, & opportunis locis, velut ex insidiis, inuasos hostes ad tria millia prosternunt: sed nihil ad eam stragem, quam illi intra vnam urbem excitauerunt. Felicius in oppugnantes duxissent, quam post victoriam, post suorum cladem inuolassent. Quæ tam diu causa continuerit, incertum est. Poterant prospicere multitudinem, cui pares esse non poterant: sed iam prædis oneratam, iam incuriosam ab hostibus adorti, fuderunt.

Clarus Roma mensis solentis vultu vinctus & opibus abditus.

CAP. 7.

Germanici flares.

Nec diu rebus erat quies. Aberat ea tempestate Fridericus, in conuentu principum Nurembergæ detentus, vbi de gerendis rebus consultabant Germanorum more: qui longis conciliis, & frequentibus conuentibus, magis distinent quam finiant res acceptas, dietam (vt vocant) ex dicta creantes. Bohemi hæretici in castris agebant, ducturi (vt erat opinio) in oppidum Misnæ Wilsenæ. Oppidani diffisi munitionibus (quod munitionem suam cernebant euerfam urbem) dilabuntur quod quisque poterat, oppido dimisso sua quicque in munitiona deportant. Interpellabant ex his nonnulli dominam Friderici coniugem, ostendentes quod immineret periculum. Fœmina prudens nuncios circumagit, omnem terræ militiam contrahit, vicinos comites inuitat: ex oppidis, ex agris omnem pugnatorum manum contrahit: magnum perinde conflat exercitum, ductorem creans Bussionem Vicedom, virum (vt fama erat) acrem, & armorum scium: cui signa militaria in acie permittit, iussitque ad terræ ingressus, & ad custodiam opportunis in locis adesse cum expeditis. Tanta autem conuenerat armata multitudo, vt facile consideret hostibus ire obuiam. Igitur per montes duxere in Bohemiam: inueniunt in castris communitis hostes sub diuo agere: sed adeo firmatis mansere castris, vt inuadi non possent. Altis fossatis, sublimibus vallis, sudibus præacutis sese cinxerunt, vt telis hostes petere, ipsi lædi non possent. Grandibus catenis cinxere munitionem, vt nulla vi ad eos posset penetrari. Stetere tamen Misnenfes cum auxiliariis in campis, aciem, velut pugnaturi, ostendentes. Bohemi (vt est genus hominum indomitum & effræne) non passi diutius ad pugnam prouocari, educunt & ipsi in aciem: principia ferratis catenis firmant, vt difficili caput aciei non possit: cæterum ipsam perfringere hostium aciem conantur. Vix cepta est pugna: & ecce signifer Bullo, vel rebus diffidens, vel prodicionem exercitus (quod multi putauere) faciens, ipse in fugam cum suis se coniicit. Magnum rerum momentum vbi signa cedunt. Stetere aliquandiu primi pugnantes: sed postremi cernentes fugam Bussionis, cum non parua suorum manu & ipsi fugiunt. Bohemiam cedentibus imminet macantes, quando auctis omnes in fugam respiciunt. Cæsa feruntur duodecim millia eo die, cæteris turpi fuga prolapsis. Ferunt deinde aperta voce signiferum prodidisse exercitum hostibus, vt se vindicaret de principe suo, qui nuper germanum ciuem, prodicionis reum, capite damnauerit. Quam necem (vt ille dicebat) iniustam, quam armis vindicare non posset, hoc ferunt modo perniciosissime vindicasse. Hoc vno non contemnendo, sed memoriæ perpetuè commendando exemplo, principes ecclesiastici & seculares sibi caueant, ne nimium iis quos vel in propria, vel al-
terius

Infusa magnam hostium stragem faciant.

Signifer proditor.

terius eis sanguine seu affinitate iuncta, personis læserunt, fidant, vt eis rerum summam (præsertim in bello) imprudenter credant.

IOHANNES Friderici Brandenburgensis filius, pro patre absente relictus Marchie gubernator, non potuit dissimulare captam nuper de principatu suo urbem Prinslauia: subauscultans, percunctatur ciuium inclinationes. Quos ubi audiuit, marchioni potius quam Stetinensium ducibus propendere, constituit illis noctem qua valida manu urbem ingrederetur, eiicere præsidium quod Stetineses imposuere, & urbem in suam redigere potestatem. Ad fluuium Vkere parentem illi portam ciues fecere. Ingreditur noctu cum expeditis: accurrit ciuium multitudo, Brandenburg insonuere. Exterriti ducales rem pene amissam intuentur: tenere portam vrbis incastellatam munitamque. Sed Iohannes cum ciuibus virtute fortiter oppugnat. Extracta est in aliquot dies oppugnatio: verum quia diuturna esse non potuit defensio, fame obfessos perurgente, aggressi ciues, stramina cum paleis viridique aggesto ligno, fumum condensum excitauere, presseruntque obfessos vehementer. Illi iam rebus distit, deditiois mentionem fecerunt, pacificantes, vt cum vestib. & armis in sua proficiscantur incolumes. Dimissi quum in sua contenderent, obuios habuere principes suos cum expeditis, qui obfessis opem ferrent. Sed illi necessitatem & extrema omnia obtendentes, ostenderunt non sua culpa properatam deditioem. Principes incastellatam fatigati, retroducunt agmen. Vrbs in antiquam marchionum redit ditionem.

ANNVS erat post MCCC c. septimus & vicesimus, quum Bohemi, iam iamque potentiores, tanta excreuerant armorum pericia simul & audacia, vt in Austriam, ad vicinam Viennam, grassantes peruenirent, omnia igne & ferro sedantes. Incensa oppida, euerse vrbes, deiecte arces: nullam viderunt opponi sibi aciem. Ferunt luscum habuisse ductorem, cuius auspiciis ubique vincerent. Vnus qui supererat oculus, ipse quoque in prælio amittitur: cæcus tamen in expeditionem egreditur. Tzischia viro nomen. Vbi audit constitisse aduersas acies, ordinem requirit hostium: & prout audit, iubet hæc & illa fieri: nec illum fefellit existimatio. Semper Tzischia ductore redeunt victores: angelum de celo missum in homine loqui arbitrantur. Diu præfuit ordinibus. Vbi iam senectute grauis ad mortem peruenit, iubet adesse amicos: mandat mortuo sibi cutem carni deradi, eam pro corio induci tympano: quod ubicunque hostes audierint, pollicetur fugituros. Moritur ille: faciunt amici quod sunt iussi: reperiunt quod ille promisit. Ita, permittente Deo, regnat diabolus in membris suis. Ducunt Bohemi in Morauiam Slesiamque, nulli sexui, ætati vel ordini deferunt: pereunt quibus superueniunt omnia. Misit Lusatiamque peruagantur: oppidum Bruxe oppugnant, ciues animose tuerent. Quum ad reliqua festinarent, exerunt in vicino monte præsidium, vnde ciues fatigaret: sed illis in alia declinantibus, imposuere suorum validam manum. Ciues egressi cum aliquantis satellitibus, oppugnant nouum præsidium: & captos in ea viros viginti perdunt. In Lusatia Christi hostes mouent, obsedere Lubanam urbem: ciues pro viribus tuerent. Aliquando concepta fiducia ausi egredi, hostes laceflunt: & prima quidem parte stragem faciunt. Sed conglobati hostes retro agunt ciues, vrgentes in urbem: sequuntque cum illis ingrediunt portas. Iam vrbe per eam occasionem capta, fit strages infinita in omnem populum. Pastor ecclesiæ de eminentiori loco, hortatur ciues sonora voce, pro Christi honore fortiter decertare: pollicetur regnum, quibus ab improbis hæreticis mors irrogatur. Non ferunt improbi libertatem sacerdotis: captum quatuor alligant equis, in diuersum actis, vt crudelissimo exemplo interiret. Clerus omnis in ecclesiam se recipiens, laudes concinit summæ Virginis, implorans auxilium, *Salve regina* sonoris vocibus decantans. Inter agendum assunt cruentis hostes gladiis: raptos pueros dissecant medios, confodiunt sacerdotes, profanant templa, cadaueribus, cruore, replentur omnia: incenduntur ecclesiæ, subuertuntur monasteria, monachi & sacerdotes contrucidantur. Anus feminae, virginis, obruunt: puellæ & iuniores feminae ad libidinem referuntur. Infelix tragœdia subuersarum vrbium exuperat omnem fidem: tam crudeli sæunt exemplo. Ea vrbe ferro & igne consumpta, in aliam vertuntur, cui nomen Golberg: quam simili strage ac sauitia perdiderunt. Non sufficit lingua nec calamus, crudelis populi sauitiam explicare: paruulos cum matribus vnâ perimunt. Incredibile memoratu, quo furore in monasteria debacchantur. In sola Morauia, per vnâ hanc ætatem,

Y y iij

C A P. 8.

Prinslauia a Brandenburgensi occupatur.

C A P. 9.

1427.

Hostiam duci cæci res ferunt gressu.

Hostiam duci cæci res ferunt expeditiones.

Hostiam duci cæci res ferunt bellorum fractum.

Vestra vero qualis lenitas!
decem vrbes muratas subuerterunt. Miserabilis res, & quæ lachrymas excuteret etiam alienissimò: omnem pietatem, omnem humanitatem protinus abiecerunt: Christianos se obliuiscuntur, omnibus infidelibus immaniores, imò bestijs omnibus ferocitate incomparabiles.

CAP. IO.

Id est, defenso non specie sibi subigeret.
PER ea tempora Rufforum ciuitas Plefcouia, cum suo regulo gessit hostilia in Liuaniam, incertum quid obiciens. Quieuit ad eum motum ordo fratrum Theutoniconi, quò implorari expectabat ab ecclesia, vt illam quoq; sub alas colligeret. Sed tum respexit episcopus ecclesiæ Theodoricus ad Vitoldum Alexandrum, Letuanix duce: qui imploratus, ecclesiæ opem tulit: exercitumq; educens vrbem obsedit, coegitq; tolerare impetum, erumpere non ausos. Sed quum minus Russi formidarent capi ciuitatem munissimam, segnem egere custodiam. Capta est ergo virtute Vitoldi Alexandri, & militibus in direptionem permissa: vnde locupletati Letuani alacres redeunt in sua. Ciuitas ipsa, cum regulo suo, ad iusta respondere iubetur episcopo memorato. Interim verò durauit adhuc ciuitatibus Wandalix bellum, quod susceperet in Dabiani. Hac verò ætate

Ciuitatē Wandalicā expectatio.

anni vicefimi septimi, vrbes emisere classem non contemnendam: quæ insulas regni adorta, quantam voluit prædam exportauit. Oppidum quoq; Flensborg ea tēpestate obsidetur a ducibus atq; vrbium auxiliariis: qua in obsidione excitato tumultu, quum Henricus dux impiger ad omnia accurreret, scalamq; extremæ munitionis conscenderet, vt quid intus hostes agerent specularetur, superueniretq; qui principem increpans nominaret: per seipsum rimam cuspidē percussus, lethale vulnus accepit: quod in Saxonia diximus. Hanc quoq; per ætatem, quum grandem ciuitates maritimæ classem cōfecissent, vt mare securas nauigantibus præstarent: venturas enim flumina onerarias naues de occiduis partibus, magnas multorum opes subuecturas. Sed qui classi præerant, obliui mandatorum, quum infeliciter cum Danis conflixissent, Hamburgēsis captis fugam non satis decoram inierunt, quas tutari debebant naues, tum hostibus permittentes. Vix enim discessere de solito suæ stationis loco: ecce adnauigant quæ expectabantur naues, & Danis incurrentibus ad prædam patuerunt. Ita duplici per vnum diem victoria tum Dani sunt potiti, aucti rebus non paucis. Sed non est æquis oculis visus, quum rediret, Lubicēsiū præfectus, vir consularis: carceri traditus, dum mandatorum factus immemor, magis ad fugam quàm ad custodiam (cui deputatus erat) respexit. Diu illum Lubicenses vinculis macerarunt. Nouissimè educus, domi suæ includitur vsq; ad mortem.

Dani gemina victoria illustrati.

CAP. II.

SIGISMUNDVS pereat tempora, Romanorum & Vngarorum rex, Bohemiam suam visus est posthabere: sed in Turcos misit exercitum fortem Vngarorum, virū Florentinum (vt tradunt annales) præficiens copiis omnibus. Monstri simile videri potest, inter tot duces fœlicis Germaniæ sortisq; Vngariæ, hominem miti molliq; cœlo genitū placuisse regi, prælatumq; ceteris Florentinum ciuem, molliusculum utiq; virum, & sub suo cœlo eneruem, fortibus Germanorum & Vngarorum copiis ductorem præfectum. Quis non miretur, vel regis consilium, vel procerum patientiam, vel hominis temeritatem intuitus: Et tamen prosper prædicatur exitus talis consilij. Nam ne vel regem in de-

Florentinus præficitur Cæsariano exercitui.

deu errasse, nec se præsumptione culpandum volens ostendere, ita peruigilabat, omnia consilio procerum prospiciens, vt magnam Turcis cladē intulisse dicitur. Diueris præliis, quadraginta hominum millia perdidisse commemoratur, nec ipse tamen incruentā referens victoriam. Per quæ tempora Philippus dux Burgundiæ, quum partes foueret Suederi electi Traiectensis, in Rodolphum de Depholt (quem dixere postularum) duxit. Obsidere venit (quod constabat) oppidum Amesfort, tribus millibus distans a Traiecto. Introiuit prior Rodolphus ipse cum expedita manu, & obsidionem expectabat. Venit, obsedit, oppugnauit: muros etiam cepit, nemine se intus commouente. Introierunt, defilientes muro, iam supra quingentos, ex agmine Philippi. Iam vnā accurrunt qui intus erant, se continentes, donec haberent quos inuaderent. Capiuntur ad vnum omnes qui introierunt: & qui pertinaciter repugnarunt, capi non passi, cæduntur. Viderant alij de muro quid intus ageretur, & Philippum admonuere. Ille obsidionem soluens, duxit in Hollandiam suam, frustratus. Per eandem ætatem quum premeretur Ericus rex Danorum bello ab vrbibus Wandalicis, cogitauit illas a se auertere, aliam viam intentans, quàm si per arma occurreret. Nam literis missis in communitates vrbium memoratarū, accusauit consulares, quòd aduersus antiqua fœdera & permissiones in regno plurimas

Burgundi expectatio irrita.

Danum literis scriptis ciuitatē inter se committit.

(quæ

(quæ magno essent vrbibus incremento & profectui) iniquo ab senatibus vrbium bello premeretur. Nisi ipsi bello auerterent suos consulares, & ad leges pacis & fœdera implenda conuerterent, cogitatum se quomodo inuitatis aliarum nationum mercatoribus, excluderet omni regno suo ciues vrbium Wandalicarum. Huiuscæ literæ non codè vbiq; vultu aspiciuntur. Lubicenses necdum obliiti fuerant recentis de similitate vulneris: vnde factum est vt conquiscescerent. Sed non eadem quies per omnes vrbes,

WISMARIENSES ciues per occasionem literarum tumultuari cœperunt, insi- CAP. 12.
mulantes prodicionis consulares oratores, qui pridem missi fuerant ad regem, quod non ex fide rem cum eo pertractassent. Sexaginta igitur viri, qui senatui aderant (imò etiam
10 superfuissent) imperantes, captos Iohannem Bantzko proconsulem (qui furentiū iam pene manus euaserat) & Henricum de Haren consulem in carcere mittebant: & post interuallum dierum, etiam sceleratorum vinculis & carcere inclusos infamā, velut proditores vrbis: inde pro ductos in forum, publico condemnanti iudicio. Non profuit viris bonis, quod ex sententia senatus, & vicinarum vrbium vnanimi consilio omnia dicerentur egisse: publico cæsi sunt gladio in foro. Sed pro cōsulis filius, iniquam patris necem viriliter exequutus, vindicat. Compensationem facere cogebantur erecto in loco cædis lapide, qui ad nos vsq; perdurauit. Rostockcenses quum similes ab rege literas accepissent, nec haberent eo nomine, quod suo senatui opponerent, occasione tamē literarum erigentes in senatum cornua, rebus innouandis studuerunt, sexaginta viris euectis, qui
20 de publica vtilitate agerent cum senatu. Quorum ea fuit opera, vt antiquum vrbis statū repeterent, ciuibz multas repescerent iam restrictas libertates: non intelligentes, temporum rationem exegisse rerum in plerisq; mutationē. Quis enim pro mutatione temporum neciat alia expedire? Sed illi tum sexaginta conscripta capita senatui obtenderant, volentes ea in reliquum pro legibus in vrbe obseruari, iubentes ea senatus auctoritate promulgari, vt vim legis haberent. Senatus vbi vidit nihil iam moderabile à populo posci, nec haberent quo vim eorum intentatam effugerent, deliberandum sibi super ea re desumpserunt: causam esse magni ponderis, curandum ne in retanta præcipitaretur sententia: proximo conuentu cum illis de super fraternè communicandū, vt ea constituerent, quæ omnium paruulis & successoribus essent toleranda: orare vt ipsi quoque
30 ciues rem tantam maturè pensitarent: se esse paratos ad omnia, quæ publicæ vtilitati & ciuium voluntati accommoda viderentur. Huiuscemodi verbis flexere instantiam & rigorem ciuium, impetraueruntq; vt res in dilationem poneretur. Postera luce primus inter proconsules, quasi magnum foris immineret ciuitatis negotium, abibat: per cuius absentiam, quod res omnis ex eo pendere videbatur, nihil fieri poterat. Quumq; nec sic conquiscesceret vulgus, magisq; incenderetur tumultuareturque, duo etiam alij secesserunt. Quartus qui supererat, nec ipse solus rem tantam agere poterat, ibat post collegas.

TAM ciues Rostockcenses, mobile & tumultuarium genus, sibi illud per abitum CAP. 13.
proconsulum reputabant. Euocata communitate proconsules suos citabant absentes: non comparentes, tanquam reipublicæ & communis vtilitatis desertores præscripterūt.
40 Hamburgenses & ipsi se commouerunt, sexaginta viros exuscitantes: quorū prima fuit opera, Iohannem Cletzen, virum cōsularem (quem apud Flensborg copiarum suarum habuere præfectum) quum per indulgentiam minus suos in quiete & castris continuisset, præbuisseq; diceretur occasionem ad necem ducis: iussere productum in iudicio, capitale subire sententiam. Ferunt tamen illi non tam fuisse causam mortis quæ prætendebatur, quam liberam eius linguam, quod in senatum vrbis abusus ea libertate diceretur, mendacij in simulans publicum concilium. Quæ res effecit, vt minus se opponerent patres in eius necem populo conspiranti. Plexus est ille gladio publico. Tum quoq; Sundis tristis se commouit crinnys. Nam audaciam sumpserat quidā de literis regis, vt cruentum inirent consilium opprimendi consularis. Emergit vtcunq; crudele institutum: ca-
50 ptiq; sunt viri sex. Coactores erant cereuisiæ, qui sibi incōcessa licere volebant. Quæ quū ab senatu rescirentur, tam atrox opprimendorū patrum inire consiliū, in quo facile assensuram plebē sperabant: multitudinemq; facile fieri nouarū rerum cupidam, q; iam literis regis ad tale aliquid inuitarentur. Capti viri sex, & in quæstiones positi, omnē factionis ordinem edixere. Parsum est, ne in plurimos seuiretur. Sed quomais cōperum haberēt nō tam insigni paucitate rem constitisse, noluerunt tamen diligentiorē indaginē facere,

*Cædi iniuria
illata monu-
mentum.*

*Rostockcensium
tumultuatur.*

*Hamburgensium
tumultuatur.*

*Sundensis enim
malo laborant.*

ne in magnam multitudinem res perueniret. Admonitos voluere cæteros paucorū supplicio, vt cauerent in reliquum. Temperatum quoq; est ob eam causam supplicium, vt non rotis, sed gladio poena sumeretur.

CAP. 14. **ROSTOCKENSES** verò (quorum abiisse proconsules cessisseq; loco diximus, propter popularem tumultum (quum non quiescerent) sexaginta in ea vrbe viri euocabant in prætorium consulares qui remansere: nam & ex hoc ordine nonnulli cesserunt vrbe. Illos quoque exautorauere, quòd imputarent etiam illius cursum rerum quas nolabant. Destitutos ergo administratione domum abire iusserunt, non reddituros ad publica negotia, nisi reuocarentur: nouo concilio sibi opus esse putantes, quum non possent sua temeritate creare. Hoc enim viderunt, sine principum autoritate (qui tum, vt diximus, pueri sub matre & tutoribus agebant) vt aliquam speciem iustæ electionis haberent. Iohannem de A, virum consularem (inter militares & ipsum notissimum militarem) & dominæ ducum matri satis commendatum, euocabant: eiq; primi proconsulis locum attribuerunt, vt ille suo arbitratu cæteros designaret. Ille de sexaginta virorum consilio, quinque veteris concilij participes euocauit, vt sextus ipse alios octo ac decem ad plenum concilium assumeret: itaq; factum vt ad legitimum patrum conscriptorum numerum allegerentur. Ex quinque autem veteris concilij participibus, duos etiam tum proconsules cuexerunt, Gerhardum Wiman, & Henricum Berndes. Hi tum tres noui concilij proconsules, rem administrarunt. Wismarienses statim sequi viciniæ vrbs exemplum, destituto veteri senatu (propter confederationem, quam cum Danorū rege, literis prodentibus iniisse dicerentur) nouum creauere concilium. Sed prudenti in ea parte vsu instituto, principum tutorem militem obzaratū habuerunt, quò per authoritatem principum geri omnia viderentur. Effectiq; hic milites, vt princeps per senior Henricus, vix octennis puer, nouum concilium sua manu in sedes & subsellia collocaret, quatuor ex omni numero, eorum arbitratu, proconsules designaret, quibus gerendam in reliquum rem publicam commendaret. Ita prosperatum est regis Danorum in illas vrbes propositum, vt eiicerentur qui rem in vrbibus administrarunt.

Idem f. Wifmaria.

CAP. 15. **IGITUR** quamuis innouatum esset in plerisq; Wandalicis vrribus publicum patrum concilium, non tamen desit bellum susceptum in regem Danorū, quo minus proxima ætate grandem ex dictis vrribus classē armarent ducentarum sexaginta nauū. Generalis in omni classe capitaneus cōstituitur Gerhardus dux Sleswickensis, qui prætoriam nauim militaribus Holsatiæ impleuit: duxeruntq; in insulas Daniæ prædatum. Nemo illis classe occurrit: duodecim millia erant ad pugnam militum. Duxere in portū quem vocant mercatorum, quòd ibi, velut regni capite regia haberetur. Sed multum diuq; ibi laboratum est inaniter, quum non procederet obstruendi portus consiliū. Conseruere enim trabes in mare demissas, ibiq; velut in solo pignantium, bombardas imponere. Viriliter pugnant: nec tamen Dani, qui naues suas opportunis locis in portu constituerunt, communieruntq; tum quievere. Multa vtrinq; accepta incommoda: sed maiora de parte Danorum fuerunt. Non poterāt tamen vrbici ad interiora penetrare, prohibiti fixuris trabium, & assiduīs ictibus bombardarum. Quare de re, vt portum interciperent obstruerentq; ex singulis vrribus vnā (& eam veterrimam) delegere nauim, quā in portu demergerent: vt omnem aditum exitumq; intercluderent Danis, iniectis in naues grandibus saxis. Diuisere ex æquo, maris quæ obstruerent intervalia. Et alius quidem vrbiū militibus satis prospera fuisse quæ instituebant: soli Wismarienses incautē nauim suā in longum per incuriam demisere: quæ fuit agenda in transfuersum. Igitur Dani ista molientes vrbcos viriliter impugnauiere, perfecerruntq; vt intermisso opere, tanti conatus & impensæ frustrarentur. Interim quos dixere Vitalianos, quū sua forte militarent ciuitatibus, nec satis prædarum inuenirent in Dania, concessere in Norwagiam, emporium Bergenſe expilaturi. Quod quia in Norwagia diximus, nunc transcentes, ad alia diuertamur. Adolphus interea dux, iam duorum fratrum mortuo Henrico, natu maior, terrestri expeditione per Iutiam regem infestabat. Tempora nunc signantur: nam res explicatur in Saxonia.

Nauis ad portum obstruendū demergitur.

CAP. 16. **HENRICVS** per hæc tempora archiepiscopus Rigenſis conciliū celebravit provinciale, cum suffraganeis suis, multis inibi decretis, quæ ad statum ecclesiæ pertinerent. Operæpretium visum est, sedem apostolicam aduersus oppressores ecclesiæ inuocare, detege-

detegereq; per nuntios calamitosum ecclesiae statum, quòd ab iis qui auxilio terrae sint
 10 impoliti, opprimi tentaretur. Delegerunt ad eam legationem decanum Reualiensem,
 cum aliquot de singulis ecclesiis collegis: quibus Rigenfis Tarbatensisq; proconsules, ex
 filiis suis clericos Romanam curiam viuiros iungere, vel vt in aliquod Italiae palladium
 collocati literis indulgerent. Erat ea societas itinerantium sedecim personarum: profe-
 cta terrestri itinere ad initium quadragesimae (quòd mare tardius per glaciem nauiga-
 bile) iumentis vecti Grebbin, ad exitum vsq; Liunionae, peruenierunt. Ibi ab arcis praefe-
 cto Gossuino de Alschenberg, ordinis Theutonicorum fratre, crudeliter inuaduntur.
 Primum ademptis literis perlectisq;, terrae proditores arguuntur: & quicquid ab illis in
 purgationem diceretur de priuilegiis clericorum, praesertim Romipetarum, irridetur
 20 magis quam auditur. Mox rebus omnibus & non parua pecunia nudati, vestibus demum
 exuuntur, ligatis manibus pedibusq; in profluentem riuum (Liua vocant) sub glaciè de-
 truduntur, crudelique merguntur exemplo. Ita frater ordinis diuæ Virginis, manus suas
 consecrauit sacerdotum & innoxiorum iuuenum miserabili necè. Idem ille carnifex, et
 status egregium facinus, scribit terrae pontificibus, Noueritis, inquit, nuper à me depre-
 hensos provinciae proditores, clericos vestros, rebus & vita exuisse, nullius iussu aut con-
 filio: sed (quòd tutandis finibus praefectum scitis) publico functus ministerio, publicos
 hostes feci de medio. Eam rem nemini praeter me imputandam ego profiteor: nam pub-
 licam peregi vilitatem. Hoc (togo) quid erat, nisi addita calamitati miserorum insulta-
 20 tio: quum ignoret nemo, non esse autorem qui factus est exequutor.

QVO tempore perfidi, & omnibus verè catholicis perniciosi ac formidabiles, Hussi
 17, Bohemi haeretici, iterum ausi exercitum educere, Slesiam inuaserunt. Quinq; vrbes
 non contemnendas armis cepere: sine discrimine omnem aetatem & sexum & ordinem
 mactauere. Lugubris per omnia tragoedia, ea conari Christiano nomine praeditos. Ec-
 18, clesias, monasteria, sine vllò diuinæ religionis respectu subuerterunt: inq; Christi & san-
 cto- rum contumeliam, acruatis vindique Christi domini & sanctorum imaginibus, ac-
 censo igne, suppriorum quendam ordinis praedicatorum pariter concremarunt. Hæc
 qualibuscunq; tum oculis aspectans Romanorum rex Sigismundus, impune permittit,
 vel quòd ab ecclesiasticis Imperij vectigalia & patrimonium tenentibus non adiuuare-
 30 tur, vel quòd Turcis ad Vngariam in magno bello implicaretur. Poterat vtraq; causa con-
 currere: nam constitit hoc tempore magno exercitu Turcis regem conficere, deieci-
 se illorum arcem, quæ suis finibus immineret: vnde etiam multa illi regno intulere disci-
 mina. Per quod tempus multa vicissim illata sunt incommoda regi Daniæ mercatori-
 busq; vrbium Wandalicarum. Nam cunctis quiescentibus, Vitaliani, qui sua sorte pro
 parte vrbium militarent, non quieuerunt, sed praedis institere ex Dania Norwagiaque:
 quod suis locis commemorauimus, nunc transilientes. Wisnarienses, cum suis gregariis
 ingressi tum mare, grandem ex Suecia nauim, quæ regi censum ac tributa deferret, videt
 40 adnauigare. Inerat validum praesidium trecentorum militum, quum quod acciderat præ-
 uidissent, cauere volentes. Igitur manu conferta durum ineunt praelium. Wisnariensium
 41, plures vulnerati, & aliquot caesi: tamen victores ad extremum, naui cum rebus potius
 tum: captisq; supra ducentos in portum Wisnariensem adnauigant, spolio inter se viri-
 tum & pro cuiusq; merito (iuxta ritum suum) partito. Interim, ne quid intermitteretur
 quod bello finem properaret, vrbes sex Wandalicæ Wilhelmum ducem tum Lunebur-
 gensem inuitant, vt quadringentis lanceis (hoc est equis bis millibus) lutium ingrediatur,
 ibiq; per mensem totum persistens hostilia intenter, præda potiturus ad sua comoda,
 50 lungunt se illi Holsati. Stipendium duci constituitur viginti (vt ferunt) millia. Ille spon-
 det, ex fide implet: multa oppida expugnat & arces: nec quiescit, quo minus vastitate om-
 nia turpet. Etiam plura etiam hostibus inferre poterant discrimina, nisi iam dies con-
 stituti laboris exisset. Promissio ære cum multa gratitudine persoluta, dux onustus præ-
 51, da reuertitur in sua, nouum sibi per absentiam suam creatum comperiens laborem:
 quem in Saxonia explicuimus.

SUNDENSES per id tempus insigni potiti sunt victoria. Aberat rex Daniæ Ericus
 18, apud Romanorum regem, & deinde in peregrinatione terræ sanctæ. Quum familia re-
 ginæ multas in conspectu naues, quæ starent in anchoris, haberet, quibus (si vellet) vte-
 retur: aliquam bello nauare operam instituit. Igitur quinque & septuaginta nauibus

*Theutonici
 fratres, sua ad
 papam crimina
 deferentes,
 nefaria truci-
 dant.*

CAP. 17.
*Hussia in sta-
 sian.*

*Imperij patri-
 monium potius
 sicq; tenent.*

*Wisnarienses
 hostium nauem
 interceptum.*

CAP. 18.
*Danorum nauis
 regia classis ab
 exiguâ Soderen-
 su superatur.*

perarmatis, vrbem Sundensem ibant exterrere. Improvisi adnauigantes, quas in portu repererunt noctu naues, incendio perdunt. Iam luce appetente, in pontibus ad vrbem Dani hostes confluere, ictibus crebris bombardarum iacientes in vrbem. Ciues apparatus nauium nullum habentes, vrbe se continuerunt. Iam conuictis exaturati in ciues abire parant, quum ventus aduersus detruderet eos in Panim fluium. Interim venire aliquot de Lubica naues, & supererant incendio quædam non concremata: armantur ex omnibus septem. Spontanei prosiliunt ciues ad pugnam: qui paucis plures inuadere ausi nauibus, armati capiuntur. Expectant de latibulis suis prodituros Danos: venientes inuadunt, plures quàm septuaginta, solæ septem naues, animo quàm viribus promptiores. Configitur intrepidè: merguntur ex Danicis aliquot, & vna de maioribus capitur. Impositi in eam ex ciuibz decem viri, qui iam captos tutarentur ab aliis, ne lædantur. Sed Dani qui inerant, non satis obstricti à victoribus, ventum nacli secundum abeunt, custodibus secum abductis pro captiuis: quod enim dexteram Dani non dederant, captos se negant. Cæterum ex remanentibus Danis capti plures, alij fuga elabuntur. Victores ciues supra trecentos in vrbem duxere captiuos: quos ære multatos, in Daniam remisere. Eam rem grauitur, quum rediret, tulisse regem ferunt, indignatum reginæ, quod illud vel procurasset vel non interdixisset negocium. Addunt nonnulli, prægnantem fecinam indignè ab rege attractam, inde mortem obiisse, quod tenera mulier & prægnans, toruo etiam vultu poterat satis lædi. Erat Portugalæ regis filia, nomine Philippa: dotem (vt ferunt) attulit denarij aureum vnum, magno pondere & valore millia multa pensantè.

Victores capti
ni abducuntur.

CAP. 19.

Stetinesis ab
publico ara
rium tumultu-
atur.

Rostockensis
à federatis se
distingunt.

CAP. 20.

Expeditiones
ab Hulsitu sa-
pientia.

CASIMIRVS & Otto duces Stetineses, eam ad expeditionem, quam in Bohemos instituerant, æs ex subditis ad magnos sumptus deposcissent, Stetinesesq; ciues satis ad rem spontaneos haberent, quod fiderent ciues plurimum in ærario repositum esse thesaurum: quum ea pecunia numeranda esset, collectam senatus ciuibz indicere constituit: quum in ærario non ea quæ putaretur, pecunia esset. Indignati magno murmure ciues, inuecti in senatum, vbinam ex multo tempore collectum æs impendissent quæsiere, calculum rerum omnium sibi fieri postulantes. Rei nouitatem de testati primi ex proconsulibus duo, quod nolent rem exemplo perniciosam posteris relinquere, quum etiam furorem populi formidarent: ad suos se principes contulere, vim quæ illis intenta retur, querulantes. Principes rem non contempserunt: sed mox omni quum poterant contracta suorum manu, vrbem ingrediuntur, nihil veriti furorem populi. Iubent ex tumultuantibus duos, qui capita viderentur, capi, iudicioq; condemnatos (quod tumultu excitaissent) rotis supplicium persolvere, proconsulibus in sua subsellia restitutos. Inuenere illi viam, quæ mox principibus duodecim millia numerarentur: quibus illi acceptis, suis ciuibz gratificati, iubent omnia in tranquillo permanere: acerrimis in eos pœnis promulgatis, si qui ex hoc die ausint tumultum in populo concitare, ad perturbandum tranquilum vrbis statum. Quieuit perinde vrbis per aliquanta tempora. Vrbes interea quæ vocantur Wandalicæ, diuturno bello in Danos fatigatæ ac fatigantes, sæpe pacis (vt mercatores) habuere mentionem. Constitutus locus in Nicoping: miserunt oratores ex quaq; vrbe. Diu tractatum de compensandis damnis, de satisfatione in regem, quod fœdera rupisse ciuitates dicerent, de quæ illis reformandis. Hæc enim omnia rex deposcebat. Quum cæterarum vrbium oratores deliberandum sibi desumerent, ipsi Rostockenses (vt semper) præcipites (quod etiam aliunde premerentur à propulsis proconsulibus) pacem ab rege voluere, regisq; constituta vel soli acceptauere. Rex diuisione ciuitatum lectatus, mox Rostockensibus pacem permisit, eamq; statim iussit præconari. Cæterarum vrbium oratores, quum referendum sumerent, in sua reuersi, quæ maioribus deliberare: miseruntq; omnium nominibus Sundensem proconsulem, qui regi satis familiaris, cum illo cuncta perageret. Sed & ille, vbi regem in suam sectare non potuit sententiam, transiuit in placita regis, pacè & ipse pro sua vrbe approbans. Hamburgenfes cum suis ducibus stabant, nec nisi omnium communi pace, poterat aut volebant de pace tractare. Nulla enim principum mentio aut ratio habita est, in iis quæ apud regem gererentur: & ideo illi placitis in reliquum, propter suos dominos, abstinere.

HVSITÆ per catempera, populus malo Christianorum natus, quum non satis Turci & Tartari & Sarraceni, viderentur esse ad supplicium Christiano populo, ipsi intra viscera Christianismi sauerunt. Mira Dei dispensatio, quæ filios iræ ita mittit in filios regni:

regni: ut tunctionibus & pressuris expoliant lapides, ædificandos in muros supernæ Hierusalem. Nam anno tricesimo post mille quadringentos, solita rabie excitati inuadunt Slesiam, noua immunitate debacchantes: Lusitiamque peruadunt, oppidum Gobbia crudelissimè diripientes, sæuientesque in omne genus hominum. Perierunt hominum multa millia in populosissimo oppido, factaque est vrbs illa ciuium suorum commune sepulchrum. Monasterium quod Celle dicitur, à fundamentis euertunt: monachos exquisito genere supplicij, primum manibus pedibusque truncatis, abiciunt. Vrauslauensem urbem frustra oppugnant: sed suburbia & omnia vicina, longè lateque adiacentia populantur, excindunt, flammis vrunt, plebe ad internecionem caesa. Sæuierunt ubique Orphani: sic enim se gaudebant vocitari, quòd sine patre essent princeps, sine matre, ecclesia, quam illi contempere: & iam in Misnam agmina conuerterunt. Principes inferioris (ut vocant) Alemaniz, Wilhelmus dux Brunswickensis, Guntherus archiepiscopus Magdeburgensis, Iohannes Halberstadenfis, Magnus Hildesheimensis, episcopi, Ludouicus prouincialis Turingiz, Ioannes marchio Brandenburgensis, multi præterea comites & barones, magnis agminibus duxere in Bohemos. Et quoniam in Misna confugiendam videbatur, voluerunt principes (ut iure militari) in cuius principatu prælium iniretur, accipienda forte damna refunderet, caueretque de infecto. Marchiones illi, se tam magnis & multis principibus, de damno cauendo putabant impares: simul quòd non eorum expeditio, sed communis populi Christiani causa ageretur, & (si bene pensarent) singulorum res essent in medio. Superatis enim continetibus, facile Bohemos esse peruenturos ad proximios. Proinde Christi causam nosse, non Misnensium, et si in illo solo configeretur. Qua contentione in immensum crescente, quum finem non inueniret, tanta dissoluitur expeditio, effusi in ventum labores & impensæ. Wilhelmus dux, omnium ad pugnam propertissimus, sed desertus à sociis, impar hostibus, omiſsa expeditione, inibat peregrinationem, profectus in terram sanctam: & inde reuersus, Sigismundo Romanorum regi aliquandiu militauit: aliquot prælia in Bohemos, sed leuia fecit. Quum igitur Orphani tantum propter se collectum à principibus exercitum, configere in se non audere interpretarentur, in superbiam versi, atrocibus ubique desæuiunt. Iam opinionem induerunt, quòd inuicti omnibus ut essent, viderentur. Euerſa oppida, & expugnatae arces: nonnullas vrbes ciues sua sponte deferentes, in tutiora se loca receperunt. Oppidum Plawæ funditus excisum, habitatoribus ad vnum casis. Euerſa monasteria, monachis crudeliter peremptis. Ausæ sunt ferocissimæ iam beluæ longius ducere: in Franconiam usque peruenere. Ad Bambergam oppugnationem tentauere: sed ciues auro redemerunt incommoda infanda. Nurembergam præcipuam urbem adorantur: maluerunt & illi auro quam ferro pugnare. Itaque accepta ab illis ingenti pecunia, inde mouerunt. Iam amplius quam vni vexandæ prouinciæ satis sibi virum habere videbantur: tripartito agmine se diuidunt: pars in Vngariam, alia in Poloniam, tertia in Austriam duxit, igni ferroque omnia fœdantes vastantesque. Mirum & incredibile, ni cerneretur, tantam vnius esse prouinciæ potentiam: sed excreuit ferocia per caterorum ignauiam. Et miramur olim Wandalos per Germaniâ, Gallias, Hispanias, tanta patrasse, Africam imperio tenuisse: quâdo eius gentis vna portio, Bohemi, tantum valent in florescentes iuxta se prouincias, quibus nemo par esse possit bello? Virgam parauit pater ad castigandos liberos: quibus etiam manus videtur alligasse, hoc est gratiam repugnandi non dedisse. Hoc enim est illius alligare. Sed caueat virga: castigato filio, proicitur in ignem.

Adulteria etiam matrum non sunt probanda.

Principes impensa metu, à bello quod præputant, deterrentur.

Nempe filij patrem priores preueniunt.

CAP. 21.

Bellum nouum in Rostockensibus.

DUM in Dania de pace tractatur inter regem & vrbes Wandalicas, Rostockenses nouo à terris bello inuaduntur. Proscripti proconsules, apud dominam terræ & administratores effecerant, ut constituto ad id die quo intra urbem quietiora omnia putarètur, conuiuii die (quo de more calendas peragerent) magnam manum militarem cum aliquot principibus aggregarent, inuasuri urbem. Nam erant intus proscriptorum cognati & amici, qui rem vna curandam susceperant. Conuenerant ad eam rem in armis Otto dux Luneburgensis & Brunswickensis, Ericus dux inferioris Saxoniz, germanus fratris dominiæ Katherinz, Hermannus episcopus Zwerinensis, Iohannes comes de Hoia, & ipsi duces paruuli Magnopolenses. De direptione urbis agebatur, quando aliter ad sanam mentem ciues redigi non poterant: ut vel sic reponerentur exules proscripti. Wilhelmus erat dominus Wandaliz, qui magnam inde prospiciens futuram sanguinis effu-

fionem, & bonæ vrbis subuersionem, rem ciuibus detexit. Habuere ciues in armis plurimos: portæ vrbis impolitæ præfidiis seruauerunt diligentius, arma in propugnaculis prompta fuere. Tam erat res in arcto constituta, vt priuquam rescirent ciues, nonnulli vrbem ingressi, statuerunt deintus rem inchoare per tumultum, dum superueniret qui foris tendebant. Aliquot nunc armati se ostenderant, quum scirent paratum agmen extra vrbem signum irruptionis demorari. Sed quoniam ciues & ipsi vigilabant, deprehensi in vrbe qui se commouerant, & publico iudicio damnati, ex cruciati perierunt: alij quæsi, inter amicos latuerunt. Qui foris erant principes, iam signa sua laxauerant, de proximo irrupturi: sed vbi intellexerunt consilium in vrbe nudatum, flexere iter in ostia fluminis ad marci: ibiq; quæ inuenere diripientes, laxatis nauibus, & in portu demersis, portum occludere (ne frustra venerint) sategerunt: & eo pro viribus intentato opere, abiierunt. Ciues postero die exierunt magno agmine, flammis, ferro æuientes in militares quos agmini interfuisse sciebant, mansionibus eorum subuersis, abactisq; prædis.

CAP. 22. VITOLDVS per hæc tempora (qui & Alexander dux Letuaniz, pollicitus est Romanorum regi Sigismundo, si se regem declararet, centum expeditorum millia per annum integrum suis impensis (quæ in ea gente non magnæ sunt) in Bohemiam militaturos mitteret. Rex conditione comprobata, quum cuiperet Bohemis frænum iniicere, misit archiepiscopum Saltzburgensem, cui adiunxit Gunderum Magdeburgensem, qui regis vice coronationem solenni ritu impleret. Sed inuidit fortuna tantis successib. Quum enim essent in itinere archiepiscopi, magna iam parte peracta, occurrit illis nuncius, Vitoldum iam emigrasse de mundo. Itaque infecta re vertunt iter retro. Interim Suitergail (cuius exitum præoccupantes diximus) frater regis Poloniæ, qui fratruelis esset defuncti Vitoldi, ducatum eius inuito rege fratre occupauit. Iam enim inter fratres diuturna erat simulas. Nam rex Poloniæ Bolislaus olim Jagail, fratrem Suitergail, captum diu tenuit in vinculis. Nunc ergo rex armato in illum duxit exercitu, properans eicere principatu Vitoldi, priuquam in illo confirmaretur. Suitergail autem, quum esset & ille impiger ad arma, occurrit fratri: & magno inito certamine, varia diu forte certatur. Vincitur nouissimè rex, & à fratre vicissim captus in vincula abducitur, passus quod inferre cogitabat. Per quæ tempora dominus Christianus Koban, Martino pontifici iam diu commendabilis, Osliliensis factus episcopus, ecclesiam suam visitauit. Cernens fratrum de ordine Theutonicorum molitionem, inde declinauit ad regem Daniæ Ericum, quum haberet nonnulla eius negotia, apud sedem apostolicam promouenda. Quæstus est ecclesiæ suæ pressuram ab ordine: orabat regē, vt absente se ecclesiam suam dignaretur habere commendatam, quod in mari & ad mare pro magna parte sita. Id veritus magister ordinis, diocesim illam ingressus, omnia eius præfidia accepit in deditionem, firmavit quoque suis impolitæ militibus.

CAP. 23. PERVASIT metus Bohemorum omnes Germaniæ prouincias, quando nihil erat inuium tantæ ferocitati. Vnde factum est, vt omnes vbiq; vrbes nouis se fossatis & propugnaculis communicent, ad resistendum vesanis, si fortè accurrant, Erphordia, Iena in Turingia, Magdeburgum, Brunsvicum, Luneburgum: inq; eam rem desumpserunt vicinos in suburbis hortos, & vineas, cuiuscūq; essent ditioris, monasticæ, ecclesiasticæ, aut iuris priuati. Inde Luneburgum magnis cœpit sumptibus munitiones sibi circumducere. Vnde contractum est tam grande æs alienum: quod postea constabat diuturnam & sumptuosam litem, inter ecclesiasticos & oppidum memoratum. Quo tempore quum ægeretur xxxi. annus, Romanorum rex Sigismudus magnum agebat Nurenbergæ conuentum principum vtriusq; ordinis. Conuenerant eò frequentes archiepiscopi, episcopi, duces, marchiones, & omnes pene regni principes: aut, qui adesse non poterant, emisere oratores. Misit eòdem papa Martinus Iulianum cardinalem. Crediderim tum Eugenium in sede fuisse. Afferrebat cardinalis diaconus plenissimas remissiones in perfidos Bohemos. Conuenerat tum inter omnes, vt in proximam ætatem generalis fieret exeditio in Hussitas: inq; eam rem cruciata prædicatur indulgentia. Consecutores statuuntur cum omnibus casibus, etiam papæ reservatis, ad omnes qui se cruce signarent ad militiā, aut quemuis pro se mitterent, aut de suis facultatibus contribuerent. Magno conatu res inchoata, non tam lætos habuit exitus quā alacria principia. Poterat aliquot fieri prælia ad reprimendos Orphanos: sed nihil magnum fiebat ad subigendos aut edomandos.

Perman-

Permanere enim in dura vsq; modò ceruice: nisi quòd post hæc tempora tam longinquas excursions non fecerant. Eodem tamen tempore, dum hic principum conuentus ageretur, egressi Orphani in Slesiam, omnia crudeliter subuertunt obuia, præter vrbes muratas. Duxere in Marchiam: oppida ibi Landesberg & Strusberg cepere, ex suo more cuncta subvertentes, ecclesias cum monasteriis, nec ordini nec sexui nec ætati deferentes. Sed principum expeditio in eos flaccescebat: cuius hæc erat causa, quòd rex Romanorum contenderet per ea tempora in Italiam pro corona imperij. Papa autem obliuati cœperat nouo (quod tum sollicitabatur) concilio Basiliensi, quod ex decretis proximi, iam tum erat inchoandum. Vnde factum est, vt summis principibus aliò respicientibus, minus procederet intentatum Bohemis bellum. Hamburgenses tum lucum habuere cum Thietmaris, qui non æquo ferebant animo turrim erectam ad exitum Albis fluminis, quòd portum de mari requirentes, in oculis signum habeant. Ipsi verò sunt arbitrati, liberè suæ in mare navigationi restringendæ esse extructam. Quocirca eam aliquandiu impugnauere: sequutaq; est (quod in Saxonia diximus) ea satellitum in Thietmarsia excursio: quorum tum præfectus erat vir è senatu Hamburgensù consularis, cæsus cum plurimis in ea terra. Quod ibi explicuimus.

W A N D A L I C Æ vrbes etli crebrius de pace apud Danorum regem facerēt mentationem, nec dum tamen finem habuit bellum. Sundenfes & Rostockenses se iam cæteris subdixere: cæteræ ducibus non defuere ad finem. Quarum tum ope Flensburg, oportunum eo bello oppidum, obsidetur: (quod in Dania diximus) diuturna obsidione, magno sumptu, demum fame expugnatur. Aderant Phrisij, bonam in perficiendis fossatis nauantes ducibus operam. A mari quidem perurgebant vrbici, à terra Holsati, cum auxiliariis. Dudum tamen antè captum est oppidum, quàm mons ipse, firmatus in arcem, veniret in potestatem. Habebat enim validum ad tuitionem militum præsidium: & semel importati (per negligentiam obsidentium) commeatu, diu frustabantur obsidentes: donec continuata obsidione, fames perurgeret obsessos: pactiq; vitam, vestes & arma, montem dederunt: qui perinde ducibus parebat in finem. Quo tempore concilium Basileg inchoatum, primam impendit operam (si fieri posset) Bohemos in vnitatem reducere. Quæ etiam res institutam in eos militarem expeditionem remoratur, ne bello exasperati magis auertantur. Misit conciliū solennes in Bohemiā oratores, sacre theologie & decretorū magistros, qui cum præsentibus agerent per modesti: vt inflectant duras eorum ceruices ad ecclesiasticæ pacis vnionē. Sed tamen mouit patres, non esse ex dignitate concilij, adire in suo regno pertinaces. Inde enim elatiores futuros, nec sine periculo posse fieri missorū putauere. Statuerunt, mediū in locum, ad Egram vrbem, eos euocare: quod ita factum est. Scribebantq; qui rem verbis ageret, in vnitatem ecclesiastica Christum commorari: in dissensione regnare diuisionis autorem: tunicā Christi inconstutem, sine magno sacrilegio scindi non posse. Flexi sunt, vt fide publica, à principib. quos nominauere, interposita, eò mitterent Procopiū capitaneū, cum aliquot doctis artium magistris: nam aliarū facultatum doctores nec habent, nec habere curant.

Vbi aderant Bohemi, modestè interpellati, super vnione redintegranda, commonentur vt Christiana mansuetudine cum illis agant, præsentē Christo, ad cuius honorem conuenissent. Et vt quietius res agatur, scripto monentur edere quib. ab ecclesia discrepent. Multa quidem alia edidere: sed quatuor capitum fuisse pene omnia. De communionē sub vtraq; specie. Quem primum posuere: quum ille nouissimus accesserit articulus, monente quodam non magni nominis viro. Sed illum prætulere, quòd expressiora in eum confirmandum, euangelij testimonia se putarent inuenisse. Secundus, de cumulatione ecclesiasticorum beneficiorū: quam omnino detestantur. Tertius de correctione subiectorū in prælatos: quam licitam vbiq; & semper esse voluerunt. Quartus de missionē ad prædicandum: quam facultatem omnib. patere contendunt. Responsum est illis summa mansuetudine, ostensumq; abunde, quid in quaq; re sentiret & doceret ecclesia. Illis quoq; replicantibus, per mensem extracta est disputatio. Interim populares multum fiebant sermones, flectendis ceruicibus, qui aderant laicorum. Sed illi inflexi permanere. Conuenit tamen inter vtrosq; vt interposita fide publica ab duobus qui aderant marchionibus, Friderico de Brandenburgo, & Wilhelmo de Baden, vrbibusq; Nuremberga & Egra. Omnes hi fidem obstrinxerāt, ituros & redituros securè Bohemos, habendosq;

*Nulla ciuium
quam facturi,
nisi violati es-
sent.*

*Papa conciliū
sum rationib.
incommodum
aueratur.*

CAP. 24.

*Flensburg obs.
sedatur.*

*Cum ergo in-
tio exasperati
sunt?*

CAP. 25.

*Missionē in
Holsatiam
fuit, sed inu-
ti, agant po-
tiusq;.*

*Cum præfatus
non nisi magna
cautione agen-
dum esse, Com-
stantie ostendit.*

pacificè, neque contumeliis in verbo, aut nutu, aut facto leuissimo afficiendos. Si quid horum violaretur, memoratos principes omni iure esse Bohemorum captiuos, vrbes futuras in Bohemorum potestate. In has leges cum oratoribus concilij Basileam proficiscuntur, honesto locantur hospitio, suis sumptibus abunde omnia illis suppeditantur. Conuenere cum illis frequenter ex concilio deputati doctores, qui omnibus illorum obiectis satisfacerent ad liquidum, monerent, obsecrarent. Quum præsentens dispositioni notarij exciperent omnia, sæpe ruborem retulere, nihil habentes quod obicerent. Sæpe victi, manum tamen dare recusant, multis vtentes tergiversationibus: & ad suos, quod vbiq; vincerent referebant. Nec sum animi dubius, ita visum pertinacibus, quod superarent: quia liquidæ rationis lumen non nisi humilibus solet provenire. Igitur sine fine abeuntes, in sua securi redierunt.

CAP. 26. TRANSIBAT eo tempore in Italiam Sigismundus rex, coronam Imperij Romæ sumpturus, simul vt moneret pontificem, concilio suam (quam antè dederat) auctoritatem permittere. Sed tardum erat iter transcuntis, quod Veneta & Florentina communitates, magno bello tum agitarent duces Mediolani. Auxerat Italarum potentiam, nostrorum Imperatorum partim socordia partim auaritia. Iam in eum modum excreuerat qui pridem erant capitanei, deinde tyranni, vt nunc legitimi principes haberentur. Vnus iste Mediolani dux (quem proauus Sigismundi Henricus v. i. e. uexit) videbatur; qui Imperio nostro faueret, idq; non aliter, quàm vt Venetis Florentinisq; maiorem opponeret potentiam. Sed non ita aduenerat Sigismundus cinctus copiis, vt formidabilis esset, si dens agminibus, quæ ex constituto erat ex Philippo duce accepturus. His promissionibus diu frustratus, multum temporis truiuit in itinere, expectans hoc aut illud, quando suis viribus non fidebat. Duxit vtinamq; Pisas, & ibi Florentinis colluctatur: qui iam (si diis placet) gloriatur, quòd in conspectu Romanorum regis suos adequitare videret satellites. Nec Eugenius papa festinabat Imperatorem per Italiam deducere, q. Venetus ipse esset, nec æquis cernere poterat oculis Venetorum inimicū, etiam si quod petebatur, palam negare non auderet. Ad id iam peruenit Rom. Imperium imbecillitatis, vt quum aquila plumis pennisq; sit nudata (quas tenet principes electores) aliena indigum ope videatur: quod ab initio solebat laborantibus esse præsidio. Hoc autem est Karoli iiii. testamentum, qui patrimonium Imperij distraxit, dispersit, vt ignauum post se filium Wentzlaum in Romanorum culmen eueheret. Hæc sunt Bohemorum in Imperiū magna beneficia.

CAP. 27. TRICESIMO secundo demum anno post mccc. Hamburgensium in Dania captiui laxantur, ære suo redempti. Habebant ipsi quoq; Hamburgenses ex Danica milita tres captiuos, quorū duos in eas conditiones (tertio retento pro obfide) dimittebant, vt facta compensatione, Henricum Hoier proconsulem cum conceptiuis ciuibus remitterent: alioqui in captiuitatem ipsi redirent. Res diu protelatur. Demum in eam formulam peruenit, vt quoniam multi essent capti ciues, & pauci vicissim militares, ciues decem millibus, & militares sex redimerentur, facta inuicem compensatione. Per quæ temporaria paupervis viribus annuitur concilium in Italiam reuocare. Formidabat enim Germanos, quòd ope cæterarum nationum Italicas vires præscinderent, & aliquando summum pontificem, de prouinciarum auro (vt Hussitæ aiunt) triumphantem, filiosq; & nepotes glorificantem, ad maiore modestiam Christiꝝ schola dignam reuocarēt. Concor data inter sedem apostolicā & Germanicam nationē, olim iniata, posthabentur: petit vecundia de frontibus multorum. Et queritur Bohemos ad ecclesiam nolle redire, quando illis moribus viuunt, qui non sint exemplares. Interea Sigismundus rex Romā perueniens, coronā accipit Imperij, & (quando aliud impræsentiarum non poterat) communitatibus Italix reconciliatur, Venetis ac Florentinis: procuratq; concilio Basiliensi accedere, quā reuocabat, apostolicā auctoritatem. Quo tempore visæ sunt catacætæ cæli supra Bohemiam adaperæ. Tantū increuere de niuib. deq; pluuiis flumina, vt primū Albis in Bohemia excreuens, multas cum hominibus villas consumpsit: deinde in Misina pontem Dresensem deuexerit, homines & iumenta perdiderit. Nec minus Salaintumuit ad urbem Hallensem: muros ascendens æquauit, imò etiam superauit: ac dulces aquas salinæ miscuit. In regione Turingorum, supra quadraginta villæ perierunt: homines & iumenta pariter inuoluuntur. Serferunt & occidit palustres terræ inundantiam fluuiorum, frequens malum habitantiū ad aggeres fluuiorū. Vix enim tanto firmari possunt robore, vt

non

Et papa ope
su cremat.

Capit ecclesia
partim stru-
dit laborat.

Captiuorum
commutatio.

Vnde inchoat
da se Ecclesia
reformanda
ratio.

Aquarum flu-
uies quæ da-
ma inferant.

non pondere subdant, rumpanturq; imminentium aquarum impetu. Ita cernimus interitille nostris ad Albim finibus multas per vtrunque ripam terras, olim cultas frugiferasq; nunc piscatorum tantum casellis infestas, vix tenues reliquias longissimarum olim per ripas terrarum. Quid non edax consumit vetustas?

L E T V A N I A magnis iam motibus quassata tremiscit. Suitergail regis Poloniæ frater, iam ante (quod diximus) captum fratrem magno vix ære redemptum laxauit, quum ante ipse integro septennio in vinculis eiusdem sui fratris perstitisset. De ducatu autem Letuaniz bellum illis erat, quem mortuo Vitoldo, vtriusq; fratruel, Suitergail sibi vendicauit. Rex autem pro Sigismundo, Vitoldi paruulo filio, contenderat, iustiori consilio vsus: impium dictitans legitimum hæredem discludere, præsertim quod fratrem suum Suitergail, virum insolentem, minus expedire putabat tantis præesse populis. Magnis vtrinq; nisibus bellum paratur. Rex totis Poloniæ viribus pro puero contendit, quum haberet in illo principatu Letuaniz, qui secum idem sentirent. Suitergail quum fe suis agminibus, tantis resistere exercitibus non satis speraret, vndiq; sibi auxilia deuocauit, ex Russis Tartatisq;, & iis qui suæ gentis necdum erant Christiani. Quumq; fratres domus Theutonicæ etsi in fœdere essent cum rege, male tamen affectos sciebat eidem regi, interpellauit eos super belli societate: illi non cunctanter accessere. Iam par, etiam superior fratre rege & aduersis partib. putabatur. Eduxere inuicem sua in aciem agmina: magnis viribus, paribus animis, acerbò vtrinq; odio diu contenditur. Cadūt sine numero ac nomine plurimi, vtpote inter colluuiem tantorum mortalium. Cessit victoria Suitergaili, fugato rege cum suis. Rex indignè ferens fratres Theutonicos, sibi (vtputabat) fœderatos, in aduersis castris militasse, renunciabat eorum fœderibus, quæ archiepiscopus Colonienfis & dux Bavariz compegissent, instituit hostium loco habendos in reliquū. Sed illi fisci nouo fœdere ducis, rem duxere leuiorem. Iam magnum Prussiz paratur bellum, rege Poloniæ hostilia nunciante. Auxilia vndiq; perquisiere fratres memorati, & ad stipendia vocabant per omnem maritimam regionem satellites. Concurrit ingens multitudo: magno vtrinq; apparatu bellum instruitur. Rex Bohemorum Hussitarum etiā auxilia vocat, homines iam vbique formidatos, sæuos, terribiles, & (vt fama erat) irrepressibiles, vbi sæuitiam intenderant. Peruenere prædantes vsq; in Montem regium. Occurrunt quibus poterant viribus fratres Theutonicici: sed leuibus tantum præliis, non totis aciebus configebant. Sex erant Bohemorum millia, qui tum etiam in Marchiam debacchantur. Oppidum Soldin euertunt, & in eo cum ecclesia monasterium fratrum solo æquant. Ita singularibus odiis infectantur religiosos. Sed Poloni interim in Prussia percurrentes, campo se non crediderunt, sed custodiam arcium & vrbium egerunt: quas firmo imppositorum præsidio militum communierunt. Cupiebant sæpe obuiam ire hostibus stipendiarij erumpentes: sed non sinebantur, quod detrimenta accipere poruissent, magna inde commoda referre nullo modo possent. Sed cruentum hoc Christianorum bellum, ab amicis interceptum peruenit ad treugas, ne Bohemii, liberius quàm Christiano populo par esset grassati, maioribus incommodis afficerent vicinam rem vbique Christianam.

M A R E quod vocant alij Wandalicum, alij Germanicum, alij etiam Sueuicū (nonnulli dixerè Balticum, alij etiam Sarmaticum) mare nostrum, infestum tenuere Dani nauigantibus, durante bello inter regē ac duces de Sleswico, quib. bello sociæ essent Wandalicæ vrbes. Danis præerat Broderus Zuen, miles classi præfectus. Iunxit fe illi socium Ericus quidam ex Holsatia miles, nunc regi parens, non contemnendam manum & ille ducens. Obseruauere in mari mercatorum de Liuania transitum, deq; Prussia, vel in eas prouincias nauigantium. Quatuor non contemnendæ magnitudinis naues, mercibus onustæ preciosis, de Riga venerant, mutuo (vt conuenerat) auxilio future, vbi vis hostilis ingrueret. Inuaduntur ab hostibus, cesseruntq; maiorib. circumfusæ & inclusæ viribus. Tres cum iis qui inerant mercatorib. capiuntur: vna delabitur, peruenitq; incolumis in portum Lubicensem. Opimam prædam Dani alacres partiunt: mercatores deputant concaptiuis, vt suo fe ære redimant. Interim opibus aucti, alacriores redeunt in mare. Lubicenses autem & ipsi de rebus aliis cogitant. Naues Reualiam petere solitas, gratiores, perarmant, impoſitis satellitibus, qui facile hostibus pares videntur. Adiungunt celeres ad cursum alias: & cunctis ex sententia comparatis, armatis stipendarios mer-

CAP. 28.

Bellum inter fratres.

Theutonicici & quales sed uis uolunt.

Hussitari auxilio etiam Bohemum vocant.

CAP. 29.

Dani nauigantes mercatores spoliant.

Lubicensi
prelio nauti-
li aduersaria
classis presi-
cium sequunt.

catoribus iungunt in naues onerarias: cæteras solis ad pugnam implent armatis. Proce-
dunt in mare. Videt adnauigare Ericus classẽm, cui Dani, qui tum nauigant, pares non
videbantur: admonetq; expeditionis socios, vt tempori cedant. Brodero omnia leuipen-
dente, Ericus retro cursum legit. Adnauigant ex Lubicensi classẽ maiorẽs primæ naues:
quas finit Broderus præterlabi, postremas constituens inuadere. Latuerunt armati, soli
erant in transitis nautæ. Aggreditur capere: exiliunt armati: & conferta pugna facillẽ supe-
rant, cui & numero & animis præstabant. Insiliunt barca[m] militis, captumq; in vincula
coniiciunt. Ducentos quadraginta viros, cum eo peruenisse tum ferunt in manus Lubic-
ensium. Onerariæ suo proficiscuntur itinere: cæteræ in Trauenam retro duxere. Fama
volat captum cum commilitonibus militem, qui nuper tres è Liouonia naues cepisset. To-
ta obuiam ciuitas effunditur, hostem captum videre percipiens. Omnes vinculis alligan-
tur, sinunturq; pro cuiusq; fortuna ære se suo relaxare. Miles diutius in vinculis manet,
quod nauticus vir esset, qui laxatus quieturus non videretur. Tentata est eo anno iterum
concordia, missis in Daniam ex Wandalicis quatuor vrbibus, Lubica, Hamburgo, Lune-
burgo, Wismaria, in arcem Zuineborg, ad regem oratoribus. Sed frustra iactata verba:
faciem regis oratores non viderunt, nec ille verba eorum dignatur audire. Mediatores
transierant inter vtrosq; qui vel nolebant vel non poterant rem pro dignitate compone-
re. In alium conuentum sequentis anni res differtur.

Damni lega-
tos de pace nõ
admittit in-
consequam.

CAP. 30.

PER ea tempora Siboldus Phrisius & Emilo, ad fluuium Amasim fortalitia tenuer-
unt, in quibus præbuerunt (vt ferebatur) piratis receptacula: qui omniuaq; digrassati,
mercatoribus incommoda multa intulerunt. Senses primi ea damna Hamburgenses
cum Bremenibus, qui de Albi & Visurgo (nunc Weleram vocant) mare innauigabant.
Quum finem vellent incursionum, ex memoratis vrbibus, per fluuium quisq; suum, ex-
pedierunt armata nauigia: congressiq; in mari piratis, multos ex his nautali prælio perdi-
derunt: quadraginta ex his captos Hamburgum protraxere, publico ibi iudicio damna-
tos, gladioq; caesos. Corpore interim in Phrisia capitanei inter se ciuili bello dissidere,
quum cæteri, quorum euerse sunt arces, inuiderent Siboldo, Emiloni & Vdoni, Phrisio-
rum primoribus: nec fidebat populus capitaneis, qui arces tenerent, bello par esse. Ergo
memoratas vrbes, bello socias populus Phrisiorum asciiuit, vt ope mutua subuerterent
quæ ad receptacula starent piratarum arces. Hamburgenses atque Bremenfes, quod diu
concupiuerunt, iam oblatum ab incolis suscipiunt: certi Phrisios nunquam melius quàm
ope Phrisiorum posse expugnari. Emittunt armatas cum apparatu oppugnandi naues.
Constituit tempore ad arcem Siboldi oppugnandam à mari venerit, Phrisiorum à ter-
ra equites peditesq; consistere. Siboldus & Vdo capitanei, iam antea rerum gnari, non
se patiuntur obsideri: sed comparatis vndecunque auxiliis, obsidionem à terra soluere
intentabant. Iam arx terra à mariq; oppugnatur, & pene capta est: quũ audiunt oppugnan-
tes Phrisij adesse Siboldum & Vdonem manu valida. Parte igitur ad expugnationẽ iam
pene captæ arcis relicta, quum ex nauticis Phrisij trecentos accipissent sagittarios, mai-
ori copiarum parte Phrisij Phrisiis obuiam proficiscuntur: nec longè ab oppido Norda
concurrunt, manusq; conferunt. Itaque paribus animis viribusq; aliquandiu stabant
acies obnixæ. Sed inclinauit fortuna Siboldi: ipseque & Vdo, cum primis suorum cæsi,
victoriam hosti relinquunt. Capti aliquot, cæteri fuga salutem quaerunt. Interim arx expug-
nata æquatur solo. Inde ductum est in arcem quæ Amasi adiaceret, vnde nomen illi
fuit Emeden, Emilo capitaneus vbi audiuit exitum consortium, nec munitioni satis fide-
ret, nec auxilia multa de foris speraret, in fidem se contulit Hamburgensium. Illi ac-
ceptum in suam ciuitatem perduxerunt, hospitaliter & benignè habitum: arcemq; im-
posuere suorum validam cum præfecto manum. Sed indignati Phrisij, quod non illa arx
(vt cæteræ) dirueretur. Ad hoc enim contenderant, vt omnes æquo iure & viuerent &
habiterent, nulla in omni ditione arce remanente. Phrisij ergo appetente iam vere du-
xere in Emeden, euerfuri viribus & armis. Sed qui inerant fortiter resistere: ausi etiam
erumpere, supra centum ex Phrisiis oppressere, iis qui ad oppugnandum venerant.
Eam aliquandiu tenere arcem Hamburgenses, vt incolume inde mare præstarent nau-
igantibus, magno suo impendio. Inde post aliquot annos, Vlrico cuidam ex Phrisi-
is primario, viro castrensi, fide permittunt. Vir hæreditate locuples erat: aliunde quo-
que rebus abunde cumulatis, ab Friderico 111. Rom. Imperatore, promeruit dignitate
comi-

Dellum ciuile,
in Phrisia.

Siboldus &
Vdo cæsi.

Emeden oppu-
gnatur.

comitali exornari. Cuius filij hodie comites sunt, vocaturq; Phrissæ orientalis. Sed hæc dudum postea: redeamus in ordinem temporum.

C A S I M A R V S per hæc tempora, dux Stetinenfis, princeps acerrimus (qui Stetinenfi vrbi arcem, quã antè non habebat, imposuit, & subesse docuit populum, alias per opes & mercaturas insolescentè) iam moriturus, vocat eius vrbis proconsules, commen-
 10 datq; eorum fidei liberos tutandos. Tum ex eis quidã, lingua promptior, & principia familiarior, Quomodo, inquit, princeps illustis, filiis vestris præesse iubemur, qui ipsi feruenter, vt constituitis, subesse cogimur? Arcem nullo commodo vestro, magno autem incõmodo nostro, vrbi imposuistis, ex qua magis ac magis ciues vestri, in tempore coan-
 gustati, migrabunt in loca liberiora. Nõ patitur mercatura eas militarem iniurias. Si ex
 hac vrbe præsidium futurum sit liberis vestris, in antiquam oportet libertatem reduca-
 tur. Suasit ac persuasit principi, vt iuberet nouam in vrbe arcem mox demoliri, permis-
 sa ciuibz (quod literis testabatur) veteri, qua semper sunt gauisi, libertate. Iam treuagæ
 erant in diuturno bello, quod inter Danorum regem ac duces Sleswici, astipulantibus
 20 vrbibus Wandalicis, cum magno partium (vt fieri solet) detrimento: & tamè Dani per
 inducias nihil abstinuere affluetis prædationibus. Questi sunt vrbici per literas: nihilo
 secius agebatur. Semel enim magno turbine commotum mare, longo vix tempore re-
 dit ad tranquillitatem. Multa viris ad arma consuetis, permittenda sunt ab inuitis prin-
 30 cipibus: multa sunt illis ignorantibus: quum interim sacramento se rei purgare nõ for-
 midant. Venerant & redibant incolumes Dani in vrbem Lubicam. Noluere viri boni;
 etsi crebrius sui ciues per mare vexarentur, par pari referre: sed dissimulabant, interpre-
 tantes (quod res erat) multa inuitis, multa nescientibus fieri principibus. Itaque longani-
 miter præstolantur reparationem.

R O S T O C K I O proscripti proconsules causam suã in concilio Basiliensi prosequuti, delegatum accepere abbatem sancti Michaelis in Luneburgo, virum doctum, decre-
 torum doctorem: apud quem causa de integro ventilatur. Et ex partium productis testi-
 10 ficatisq; iudex ille sententiam protulit, iustificans exulantes, & (è diuerso) condemnans
 nouum concilium cum cõmunitate: & censuris perurgebat, vt parerent iudicato. Illi à
 sententiã appellarunt sedem apostolicã. Quam iudex appellationem reputauit friuolam,
 30 iam sapius per concilium Constantien se declarato, quod papa subisset concilio in spi-
 ritu sancto congregato. Itaq; reiecta appellatione censuras prosequitur, & ad diuinorũ
 interdictum, inde etiam post tempora contra participantes procedens. Paruerũt diui-
 norum rectores mandatis ecclesiæ, loco cedentes, ne ad inconcessa per tumultum virge-
 rentur. Erant ex minore sacerdotũ ordine, qui appellationi inhærentes, diuina peregre-
 runt. Doctores & magistri in nouo gymnasio, diu seruauere patientiam, donec contra
 participantes ageretur. Comminatur eis cõcilium, nisi concedant loco, adimenda illis
 priuilegia: quibus si in contemptu matris abutantur, ipso facto possent videri amisisse.
 40 E diuerso pollicetur nouum ciuitatis cõcilium, dissimulent, vtanturq; patientia: omne
 se pondus eius rei in se suscepturos. Sed tum quod grauius videbatur, præponderabat.
 Cessere loco, magno suo & successorum incommodo. Peruenerant Griepswaldis: ibi-
 que aliquandiu se continuerunt. Interim Sigismundus Romanorum Imperator, vt Ro-
 stockenses iudicatio parere perurgeret, banno supposuit imperiali, nisi intra constitu-
 tum diem parerent: permittiq; omnis generis mortalibus, vt personas & res contuma-
 50 cium Rostockensium impune inuaderent, caperent, spoliarent, detinerent. Ciues au-
 tem solo mari videntes, quin pacem ab rege Danorum haberent, omnia parui fecerũt
 quæ Imperator comminaretur. Ipsa verò doctorum, magistrorum in colloco fundata
 vniuersitas, irreuerabili iactura afficitur. Perdidit enim annua, quæ apud senatum ce-
 rant collocata stipendia: amisit ecclesiarum quæ principes contulerunt gubernacula,
 vt suis vñibus haberent prouentus. His enim omnibus renunciare, priusquam in eam
 70 vrbem reciperentur, cogeantur. Sed hæc infra.

H O C tempore, qui fuit x x x i i i, post mille quadringentos annos, Bohemiz ba-
 10 rones & proceres magna parte fideles catholici, alios quoque antè deceptos ad sanam
 mentem redegerunt: collectoque agmine magno (quod Taborigitate & Orphani ha-
 stenus hæretici fecerunt) ipsi armis cogere cœperunt hæreticos, vt ad matrem ecclesiam
 remigrarent: & vt à capite ordiantur, duxere Pragam. Intromissi autem in vrbẽ veterẽ,

quam magna parte tenuere Theutonici, viri fideles, cum aliquanta parte Bohemorum
 cohabitantium, primo mane (qui fuit dies Dominicæ ascensionis) nouam ciuitatē, quæ
 tota hæreticis redundabat, inuadunt, nihil tum formidantem. Sed ubi perfenſere hære-
 tici quid ageretur, obſeruatīs ſuis portis ad deſenſionem conſtiterunt: oppugnatur ab
 vrbe veteri porta nouæ ciuitatis, & conuellitur. Magno impetu fideles incurrunt hære-
 ticos, vt illi ſolebant: ſæuiunt ſine diſcrimine in omnem ordinem, ætatem & ſexum: nec
 illi ſegniter ſe tuerunt: victores & ipſi cadunt. Ferunt, eo die ad duo & viginti milia hæ-
 reticorum concidiſſe. Magna ibi præda per multos annos ex vicinis prouinciis & vrbi-
 bus cōuecta fuit: ibi quicquid Taboritæ & Orphani, ex captis direptiſque vrribus præ-
 tioſum inuexere, cumulatim reperiunt. Eam victoriam viri fideles Deo inſcribere, nō 10
 ſuis (vt par erat) viribus. Inde verò, continuato victoriæ curſu, mouentes ad alia hæreti-
 corum præſidia duxerunt. Arx erat itinere medio, Raſin dixerunt. Eam opportuno lo-
 co ſitam, rebus catholicorum multum profuturam rati, oppugnauere. Eius arcis domi-
 nus aberat cum confortibus hæreticis in expeditione militari: breuique venit in manus
 catholicorum. Eam improbis, quos necauere, purgatam, ſuis attribuit fidelibus aſſer-
 uandam. Inde ad vrbeſ Broda, parentem hæreticis duxerūt, inſtituta oppugnatione.
 Ciues, quid ageretur non ignari, pollicentur ſe mox in eccleſiæ obedienciam reditu-
 ros, & redeunt parum accipientes incommodi. Deinde ad eam, quæ Colonia dicitur con-
 tendunt: nec ibi plurimum difficultatis experti, in gratiam recepte ciues, fidem facien-
 tes ſe in reliquum orthodoxæ fidei parituros. Audiere Orphani, & Taboritæ hæretici 20
 (his enim nominibus ipſi ſe nominarunt) quid de ſuis ageretur. Succurrendum rati, ob-
 ſidionē vrbis Pilſenſis (quā anno integro continuarunt) relinquunt, obuiā ituri Bohemi
 Bohemis. Omnem in curribus bellicum ſecū duxere apparatū, & inter vrbes memora-
 tas, Brodam & Coloniam, inuicem occurrunt. Hæreticis acceſſere ſui, qui ſparſi per prou-
 incias, pridē omnia ſubuerterunt. Magno vtrinque apparatu, ſingulari diligentia præ-
 lium inſtruitur. Conſerunt manus, & acriter inuicem præliantes, monſtrare ortho-
 doxi, non poſſe Bohemos niſi à Bohemis vinci. Itaque immaniſſimum illum exercitum
 hæreticorum catholici proſtigant, cædunt, opprimunt, inſinitam ſtragem faciētes. Pau-
 ci per fugam elabuntur. Cruento latē campo cernitur quid actū ſit. Incredible memo-
 ratu quæ vbique lætitia inter fideles catholicos de victoriā, quæ laudes & hymni in Dei 30
 gloriam vbique concinuntur: veniſſe nunc tempus miſerandi, reſpicere ab excelſo nunc
 Deum, qui hætenus deſpexerit peccatores. Quantæ piorum eleemoſynæ, quot dulces
 lachrymæ per ora volutæ, ſancta teſtantur gaudia? Hæreticorū vrbes plurimæ ſua ſpōte
 ſe dedunt fidelibus: abiecta erroris nube, rediiſſe teſtantur Dei fidei: clariffimam ac o-
 ptatiſſimam lucem. Pro magnitudine continuati mœoris, erat meſura lætitiæ.

CAP. 34.

Conuentus de
 Hanſa Lub-
 ice de pace cum
 Dano facien-
 da.

L V B I C Æ per id tempus ſolennem conuentum agebant omnium de communio-
 ne Hanſæ Theutonicæ mercatores, vrbiūque & ſenatuū in eis oratores, tractantes
 de multis præiudiciis mercatorum, deſque infraſtationibus immunitatum, quas ab olim
 principes, quum inuiterent mercatores, contuliſſent eiſdem: ſimul etiam conſultantes
 de diuturno in Daniam bello: quod iam diu nulla poterat compoſitione terminari: quū 40
 rex aduerſum duces Slefviæ, & armorum potentiam, & reportare apud Romanorum
 regem ſententiæ, vim obtenderet in ſpeciem iuſtitiæ ſuæ: duces autem (quibus ciuita-
 tes quatuor deeſſe nolebant) feudi ſucceſſionem obtenderant, omni legitimo iure cō-
 probatam. In eo tum cœtu aderant Magdeburgenſes, eccleſiaſtico ob pulſum archiepi-
 ſcopum interdicto ſuppoſiti: propter quorum præſentiam, toto menſe Lubicæ diuino-
 rum facta eſt intermiſſio. Placuit tum communi conſilio, legationem ſolennem facere
 in Pruiſſiam, vt interpelletur magiſter ordinis Theutonicorum ſublimis, ad habendam
 intelligentiam cum vrribus memoratis, cenſereturque protector earum ad iuſtitiam: quòd
 in diuerſis locis mercatores eorum premerentur ab iure & iuſtitia ſua. Miſſi ſunt Colo-
 nienſis, Lubicenſis, Hamburgeniſis, Gdanenſis proconſules, ſolenni comitatu: excepti- 50
 que magnificè audiuntur. Placidè illis ad omnia reſpondetur. Non recuſauit magiſter
 tantæ communionis iuſtam deſenſionem excipere, gauſus honore delato: federa in-
 eund ad certam formulam, quæ literis inuicem datis roborarentur. Placuitque vt idem
 ſublimiſ magiſter, principibus, in quorum finibus ſint emporia, ſuperiis quæ iuſtis que-
 relis mercatores deſerebant, ſcriberet, mitteretque, ubi opus eſſet, oratores. Idque mox
 de lite-

Oratore Han-
 ſæ ad magi-
 ſtrum Pruiſiæ

deliteris tentatum: quum decernerentur ad reges Angliæ Daniæq; ducem Burgūdiæ, aliaque in loca opportuna vrbibus & cōmunitatibus. Hisq; constitutis ex sententia, domum regressi sunt oratores. Interea alij ex eodem cœtu oratores missi sunt ex constituto in Daniā, in arcem Werdinborg, Lubicæ, Hamburgi, Luneburgi, & Wismariæ profecti, secum honoris gratia ducentes duos pontifices, Verdensē & Raceburgensē. Rex autem iam aduocauerat ex amicis principibus Bauariæ, Pomeraniæ, Stetinensē, Magnopolensem, Saxoniæ duces: Hildesheimensē, ac de suis Lundenburg, Roschildensē, Aboensē, Ripensēque pontifices. Quumque diu multumque inuicem consulissent sermonem, nihil venitin medium, in quo vtrisque partibus complaceret. In eū tum modum discessum est, vt concepta regiē dignitatis maioribus quisque suis referret, certificaturis deinde regem, quid ex his complaceret, idque per literas. Redeuntes ergo Lubicam, ex Dania ac Prussia oratores, referebant cœtui, quid cuique in sua legatione contigisset, quidve sit peractum. Placuit ex hoc numero deputare, qui anno proximo in singulis emporiis ciuitatum sint futuri oratores, quidve per singula sit constitutum: in Angliam, Flandriam, Norwagiam & Nouguardiam. Quibus iam pro tempore resolutis, in sua quisque abierunt.

BOLISLAUS rex Poloniæ, qui cum prima (vt diximus) coniuge, filia Ludouici regis Vngariæ (cui etiam Polonia tum parebat) regnum Poloniæ in dotē baptizatus accipit, vir octuagenarius, per hoc tempus emigrauit, relictis duobus impuberibus filiis, ex secunda coniuge. Ex filiis maior, duodennis, in regnum patris sutrogatur, Polonorum rex futurus. Hic est Casimirus, regum qui hodie rebus per Vngariam, Bohemiam, Poloniam Letuaniamque potiuntur, parens. Mira fortunæ iactatio, imò Dei omnipotentis gubernantisque vniuersæ, per quem reges regnant, occulta dispensatio. Ex Letuanorum genere rex ortus, linquit hæredes Poloniæ: cuius nepotes nunc (vt diximus) Vngariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Letuaniz, magnis regnis, dominantur. Alter filiorum Bolislai erat Ladislaus, is qui regnum Vngariæ Alberto defuncto sibi vendicauit, relicta Alberti (quæ fuit filia Sigismundi) vxore petita. Sed quo minus assequeretur, properatus exitus erat in causâ, quum pugnans ad Turcos (quod dicemus) opprimeretur. Sigismundus verò, iam Romanorum Imperator, conuentum solennem agebat principum vtriusque ordinis in Franckfordia, super multis in Romanorum Imperio fluentibus sine ordine, vt reformationi aliquando intenderetur. Constituit enim summę prudentiæ vir industrius, iam ætuo maturus, à suo ordiri gradu, hoc est à culmine: vt omnia componens, cæteris iustiori causâ immineret. Ergo primum de Imperiali fastigio iubebat attendere, vt à capite edatur ratio, quid ad Imperatorem pertineret, quæ vigilantia, quæ instantia, quæ singulorum in suis iuribus defensio: tum vicissim quid à suis debeatur Imperatori, quæ obsequia, quæ obedientia, quæ subiectio: tum de Imperij iuribus, vt illa aliquando in eis locis recuperentur: de Imperij neruis, de vectigalibus: sine quibus ne inferior quidem principatus posset consistere. Sed hæc omnia admonere potuit: cæterum quibus cogere renitentes, & iussioni non parentes, illi tenuere, quibus hæc ipsa imperaret. Quis enim leonibus, vrsis & lupis (vt ille in figura monstrabat) extorquebitaquilæ primarias pennas: Commonuit præterea quemque sui ordinis, vt regni principes iustitiam fouerent, itinera publica secūra præstarent, latrones insectarentur. Comites, barones, milites, vnumquemque pro suo gradu iussit esse commonitum: & vsque ad defensores ciuitatum, municipiorum & oppidorum, officia distribuit: satis quidem intelligēs per prudentiam princeps, quibus esset opus, si modò adessent, quibus illa ab nolentibus & iniustis extorqueret. Sed quoniam neque principes electores, neque alij proceres regni satis cumulare aderant, iussit rem omnem in dilquisitionem secum quemque ponere, & in proximam diui Georgij diem in eundem redire locum: vt interea, qui abessent, commoniti, ad eundem conuentum prodeant. Sic agitur inter Germanos, vt cœtus semper ex cœtu oriatur, quasi fœtus ex matre. Sed tantundem alio conuentu princeps oculatissimus futurum præuidebat: noluit tamen committere, vt sua vice in regni administratione quicquam omisum vel putaretur vel diceretur.

ANNUS eratæ Christo nato MCCCXV. post mille quadringentos, quum vrbes Wandalicæ, diuturni belli, cui se implicauerunt (inter Daniæ regem & duces Sleswici) finem eernerent: & cooperarentur, vt fieret omnium rerum compolitio. Nauigabant ducū &

Oratores Hani
se in Daniam
reinfellares
unt.

CAP. 35.
Bolislau Pol
onia rex mor
itur.

Vera reforma
tione institui
enda ratio.

Imperator cū
Glande non ta
men regnauit
vni.

CAP. 36.
finem 1435.

Belli inter Danum & ciuitates diuturni sunt.

memoratarum vrbiū oratores in Daniam, constituto illis ab rege loco in Werdin-
borg: in eo deferentes honori regio, quodd illum in regno suo adirent. Tractatū est diu
sine fine, Daniz proceribus semper in id contententibus, vt ius quęsitum regi apud re-
gem Romanorum in duces, procederet, illique cederent ducatu: tum vt vętigalia rex
pro suo arbitratu vel tolleret, vel augetet. Sed dū multi dies in eo sine fructu cōsumun-
tur, nec aliud posset persentiri, nisi quodd dies ex die tenderetur, & inutilis mora nece-
retur: testati ducum & vrbiū oratores, sæpe diūque regem sequutos in Daniam, mul-
tum eius semper honori delatum: quando irrisum iri venisse videantur, curaturos vt ir-
rideri & diutius contemni non possint. Iam abitum parabant, expectantibus Danis vt
illi denuo ad tractandum quærerent occasionem, nec tamen aliud cerneretur quā de
proximo abituros. Danorum proceres iamdudum bellorum pertaxi, regem adoriun-
tur: tempus esse aliquando de pace cogitandi, & ex animi sententia agendi: multos suo-
rum esse praeliis consumptos, euastatas insulas, suum quenque priuatim sentire incom-
modum: regem imprimis de omnibus curantem, onus vel maximē sentire: orare vt si bi
suisque cōsulat ad temporum tranquillitatem. Permittit rex, vt arbitratu suo proce-
res de pace constituent. Tum omīssis ambagibus reditur ad cōpendia: iuri, quod apud
regem Romanorum quęsierit, non incumbitur. Sinit rem in quo est statu, vętigalia ve-
tera ab mercatoribus vrbiū in regno pendenda, regnicolas in vrribus nullis grauā-
dos nouitibus, suis ab antiquo immunitatibus quemque gauisurum. In eum tum mo-
dum rebus compositis, læti oratores in sua reuertuntur, portantes pacem in patriā. Pro-
perabat hęc concordiam tumultus exortus in Suecia. Timuere Dani ne fortē ciuitates
Suecis coniunctę grauiore incurberent regno Danorum: quocirca finem fecere
bello diuturno.

CAP. 35. THEVTONICORVM fratrum per Liunioniam tunc magisterium administrabat
vir præcipuus N. de Kersebrock: qui se immiscuit bello fratruclium de ducatu Letua-

*Contentio de ducatu Letu-
niæ.*

niz contententium. Suitergail frater regis quondam Poloniz, pellere paterna succe-
ssione conuissus Sigismundum, Vitoldi ducis filium (inque eam rem multis laboribus cō-
tendit) iam se fratribus memoratis per Liunioniam coniunxit, fœdera cum illis, sanciens.
Probabat eam rem sublimis Prussiz eiusdem ordinis magister, auxilio ei demittens in
bellum multos ex fratribus. Venere ad famam tanti belli multi militares, fratrū cognati
cumque illis noui ex Westphalia Gelriaq; fratres, qui sacram vĕstem in patria suscep-
issent: primitias belli miseras assequuti. Ex omni Liunionia magister fratres armabat
sexcentos: deq; ciuitatibus accepit auxilia, Estones, Liuones, Lettos: & omnem pedi-
tatum expedit cum militaribus terrę suę, & omni exterorum auxilio. Sigismundus
quoque non minor apparatu bellum instruxit, Polonos, Massagetas, Prussos, & ma-
gnam Letuaniz partem in arma ducens. Suitergail ipse, belli caput, suis Letuanis
coniunxit Russos, ipsum Nougardiz regem Georgium: & ex paganis non paucos ducē-
bat. Constituere locum dux & magister Liunioniz, in quo copias coniungerent. Vbi cō-
uenere, magister se non antē castra morurum dixit, nisi prius dux ipse Rigenisibus, ma-
gistro aduersantibus, hostilia nunciās, pacem interdiceret. Fecit dux quod magister vo-
luit. Remisit autem magister senioremm commendatorem, triginta iunq; illi equitibus,
qui ordinis interim arces tuerentur à Rigenisibus: quos per absēntiam suam, iam hostili-
bus denunciatis, prauiderat non quieturos. Duxere malo omine in hosticam terram.
Sigismundus nemorosa tenuit loca, passus hostem præter castra ducere. Illi vastationi-
bus de more insisterunt. Iam antē curauerat Sigismundus dux, vt vada & exitus omnes
impediti & obferati hostibus essent: quo constituto, sequutus est vastantes omnia latē.
Iam etiam deicētis per nemora arboribus, prouiderat Sigismundus vt nūquam hosti-
bus fuga esset. Venere agmina sub aspectum mutuum: & iam primo mane prælium in-
eunt non statarium (vt solebant vereres Romani, quum vir virum legeret) sed barbari-
co incurſu & recurſu. Prima quidē initia belli satis prospera fuisse fratribus & duci Sui-
tergail: sed ingrauescente pugna vertitur fortuna. Cadit magister cum vniuersis fratri-
bus & omni suorum numero, circumuentus ab hostibus. Suitergail vix cum paucis elab-
itur in arcem: vbi tamen breui obſessus, ad extrema est perductus. Nec tamen hosti-
bus incuruenta fuit victoria: nam de parte Sigismundi cecidit dux ipse Masouiz cū Prus-
sis: rex quoque Nougardiz cum Russis, de parte Suitergail, occubuit. Ferunt, peractū
prælio

*Theutonico-
rum
fratrum &
magistri clade.*

prælio, viginti millia iumentorum in manus venisse victoris, non de agris, sed ad arma natis iumentis. Magister fratrū sublimis in Prussia, ubi lugubrem nuncium de interitu magistrī de Liouonia & fratrū accepit, ne quid ea prouincia acciperet detrimenti, creatum ex fratribus à se magistrum, cum ducentis militibus in Liouoniam fratribus, ne deserta videretur terra. Sed qui superfluere ex Liouonia fratres, non passi suo iure fraudari, marscallum terræ magistrum elegerunt: eumque multis precibus & muneribus à sublimi magistro confirmatum acceperunt.

POLONIAM per ea tempora, quod sub rege puero ageret, & Vngariā, quod eius rex longe abesset (implicitus negotiis Romani Imperij, & Basiliensis concilij, quod tum cum Eugenio pontifice de potestate luctaretur) Turci transgressi constitutos limites, infestauere. Imperator autem in Vngariam, quod ipse adesse non posset, pro se misit generum suum, Albertū Austriæ ducem, cum expeditis copiis, quas auget in Vngaria. Progressus ille magno in hostes animo, magnoque agmine: sed tamen numero & viribus par esse non potuit, qui aliquot centenis millibus solent in campum prodire. Aggressus autem prælium, gregarij militis peditumque virtute satis feliciter in hostes pugnans, multisque millibus stratis, equites Turci subiit. Iam milites Christiani pene erant in pedites Turcos defatigati, quum equitatus adueniret recentibus viribus. Pugnatum est tamen in eos fortiter: sed facile fuit & numero & viribus minores superare. Itaque signa militaria ducis Christiani venere sub pedes. Iam ad cædem & fugam Christianorum omnia videbantur spectare. Tum vir vnus (quod incredibile dictū sit) prælium restituit. Erat ex peditibus Christianis vir procerus corpore, & animi pariter viribus inuictus. Is securim ita distrinxit in obuios Turcos, vt decideret sine numero plures, viamque fecit sequentibus de Vngaris, vt signa iam conculcata, denuo recepta surrigerent, recrearentque animos militis Christiani. Itaque velut missō cælitus præsidio redeunt in hostes, & victoriam, quæ iam pene hostium erat, extorquent de manibus: magnaque cæde peracta, hostes in fugam vertunt. Cæsa sunt eo die octo & decem Turcorum millia, quum Christiani etiam magnam suorum partem desyderarent. Celebris vulgatur fama viri fortissimi, qui cruentissima cæde in hostes peracta, viam fecit recuperandis signis. Et ad Sigismundum perlata, quum omnium conformi testimonio fulciretur, euocatur hominem auratum militem fecit, datis illi prædiis & possessionibus ad eum modum, vt honorem illum pro dignitate tueretur: res & principe & milite digna fortissimo.

PER id tempus erat Prussis & Liouoniæ mercatoribus, iusta in Anglos querimonia & Flandrenses. Quorum Angli pridem nauigatione in Liouoniam instituta, quum in mari quod Rigenſe vocant profundum, tranquillo serenoque aere fruerentur sine ventus, obuiosque viderent de Liouonia mercatores, onustis nauibus occiduas petere partes, amica salutatione de naui iubent propius assistere: inuitantque (per maris quietem stantes ad anchoram) suas in naues ad epulas. Nihil illi veriti fraudis, quod omnia essent pacata ad illos, descendere in eorum naues. Illi boni viri acceptos, nihil morati, in mare proturbant: captisque cum onere nauibus, in Angliam redeunt. Atrocissimæ fraudes, dolosissimæ technæ. Prussos quoque iidem Anglici non bene habuere, quod tum crebris in Franciam nauigationibus Anglici diuturnum bellū continuauerunt: obuiosque in mari mercatores vnā interceptere. His de rebus, atque de nonnullis alijs, de violatione veterum in regno immunitatum, querela erat orientalibus vrbibus in Anglos atque Flandrenses. Misere oratores Calisiam ad Anglos: oppidum est in latere Flandriæ, quod iam dudum Anglici tenuerunt. Peruenitque eo fuit, vt rex Henricus literas daret de aliquantis millibus nabulorum exoluendis: quæ etiam literæ nunc extant, quod necdum pecunia est exoluta. Quum verò apud Flandrenses, in oppido Bruggis agerent oratores vrbium orientalium, lugubre facinus in oppido Slusa ad maris ostia patrabatur. Rixati inuicem, alter ex orientalibus, ex Flandrensibus alter, ad verbera peruenerunt: occidit orientalis Flandrensem: mox à ciuibus ad arma conclamatur. Quousque, inquit, detestabile hominum genus orientalium ferimus, vno omnes excidio perdendos? Mox armis correptis, occidunt omne obuium ex mercatoribus nautisque nostræ nationis. Alij quadraginta numero, alij supra centum ferunt peruisse orientalium: quum nonnulli per fugam elapsi, nauibus suis inuicti seruarentur. Eam

CAP. 36.

Turci in poloniam & Vngariam.

Vir vnus prælium restituit, qui primo periculis afflictus.

CAP. 37.

Angli Liouonios mercatores persequuntur.

Lexati 2 Flandrenses violant.

rem indignissimè (vt debuerant) tulere orientalium oratores: questi concilio publico Bruggensi, quòd in eorū quarta de Flandria Slusenses fortiterunt. Non minus & illi doluerūt atrocem nationis iniuriam. Sed princeps super atrocissimo facinore erat interpellandus: qui magno Franciæ bello implicitis, quum minus attenderet nauticorū hominum rixam, sciensq; quòd Bruggenses maligno essent in Slusenses animo, dissimulauit. Bruggenses verò, & orientalium iniuriæ & propriæ indignationi seruientes, eduxere in ostenses suos Slusenses, & magno illos affecere incommodo. Consulares oppidi, quòd iustitiam non fecerint, proscribere: reos atrocibus suppliciis perdiderunt.

CAP. 38.

Militum temerarium sacili atrociter vindictum.

E o tēpore Matthias Axkow miles, pro paruulis curator terræ Magnopolensis, de prædiis ecclesiæ Lubicensis duos ecclesiæ colonos abduxit: & velut suos obediētiarios, carcere maceratos, omni pene facultate emunxit. Indoluere canonici iniuriam, & apud terræ dominam literis & nunciis rem querebantur. Minus audiebantur, quòd factum administratoris inter militares non improbareretur. Volebat idem miles, vel ex voto vel ex deuotione, adire locum in montanis Zuitensium: ad sanctū vocant Theobaldum, vbi singularis etiam colitur memoria Dei genitricis. Pertransiuit ille peregrinatus Basilicam, vbi iamdiu concilium agebatur. Aderat dominus Iohannes episcopus, & dominus Nicolaus Sachow, decanus Lubicensis: non ignorauere quid miles ecclesiæ suæ irrogasset. Effecere vt captus in Rynfelde carceraretur, nec laxaretur priusquam se sacramento constringeret, infra certum terminum ecclesiæ Lubicensi satisfacere: quo non impleto rediret in locum ab illis constituendum. Ibat votum persolvere: redibat. Compositionem intentauit: nec processit. Iubetur captiui loco Luneburgum introire, nec nisi eorum abire voluntate: sic enim se iuramento constrinxit. Cogitabat interim cum amicis deliberans, vt (militari more) captus, alio captiuo compensatus, laxaretur. Obseruauere si quem ex canonicis alterna vice caperent, cuius redemptione compensata, miles laxaretur. Erat eiusdem ecclesiæ præposito, viro præcipuo, domino Bertoldo Diuiti (sic enim cognominatus est) non nihil in Holsatia negotij: constituerat quibusdam militaribus de Bockwolde, in diem Magdalene, ad locum in Holsatia præfinitum occurrere. Id rescierant Magnopolenses: vt semper par parem fouer ac prouehit. Exhibant duobus itineribus intercipere virum, alij per urbem Lubicensem (nemine quicquam tale suspicante) alij per oppidum Raceburg. Et obseruato egressi præpositi itinere, non longe à Swarto v primi intercipiunt virum: & transuadato infra urbē flumine Trauena (vt habuere rem paratam) captum deduxere in arcem Zuaen, turri carcere mancipantes. Sed erat vir grandæuus: in humido loco ultra mensem infuetus, cibario pane pascitur, incluso aere, & accessere incommoda vinculorum. Itaq; febre contracto diem suū obiit, vix quinque septimanis à die captiōis expletis. Si quid ultra ea sit adiectum incommodi, vt mors approperearet, ipsi qui contrectauere, nouerint. Facile tamē coniectura quisq; assequitur, si non aliud quàm vt miles laxaretur, prætenderat, opus fuisse illis magis viuū quàm mortuū. Audierant patres in concilio manentes, quid de suo præposito esset actum: perfecerunt ob facti atrocitatem, per omnem terram sacris interdicti. Ea res perfecit, vt & de prima iniuria, & nunc adaucta per capturam & mortē præpositi, quum sacramenta exhiberet miles & ipsa terrarum domina, quòd neq; cōsilio neq; iussu neq; ratificatione rem probassent, satisfactione impleta, & sacra terre redderentur, miles captiuitate laxaretur. Extat capella ad orientem in maiori ecclesia: in qua, institutis sacerdotibus (quibus stipendia prouiderentur) vt Mariæ laudes inibi perennet, in memoriam defuncti in captiuitate præpositi exadificata.

CAP. 39.

Anno ventis niuib; & gelu infestissimum.

H o c verò anno per autumnum tantæ fuerūt tempestates, quibus nulla hominum memoria similes vnquam vidisset. Deiecta per neimora ingentia arborum robora, intumescere cuncta flumina, rupti sunt aggeres: infinita hominum iumentorumque multitudo intercepta perijt. Ad Albim, Visurgum, Rhenum deinde cecidere niues profundissimæ, vt per aliquot dies inuia essent itinera. Sequutum gelu incertum, vt multi per itinera perierint viatores: durauitq; in mediam quadragesimam. Quo tempore nouissimus Wandaliæ princeps Wilhelmus clausit diem extremum, sola post se filia relicta. Peruenit ille principatus ad duces Magnopolenses & Stargardiæ, non tam successione hæreditaria quam placito inter se principum, accedente proculdubio Imperiali confirmatione ac placito: de cuius præiudicio agi videbatur in euacuatione feudi.

Firma-

Wandalia principatum multo hæc masculis alienatur.

Firmauerunt inter se literis principes memorati, quòd dum principatus aliquis ex tribus sine masculo hærede manserit, ad alios deuoluatur. Inque eam rem iussere dominitrium principatum, suos quisque militares singulis principibus suum præstare homagium. Qua etiam ratione (quod suo loco dicemus) principatus Stargardiae peruenit ad duces memoratos nostra memoria. Hoc ergo præcipue tempore duces Magnopolenses, Henricus & Iohannes, iam ex ephebis euadentes, administrationem terræ suæ ipsi facere ceperunt. Duxit autem Henricus senior coniugem dominam Dorotheam, filiam Friderici marchionis de Brandeburgo, germanam Iohannis: incertum an eandem, quæ impubes desponsata erat patrueli eius Alberto. Ea genuit Henrico Albertum, Iohannem, Magnum, atque Baltasar: quorum postremi duo nunc rerum potentiuntur, fratribus antè defunctis.

LIBRI VNDECIMI FINIS.

A L B E R T I K R A N T Z I I

W A N D A L I Æ L I B. XII.

O H E M I A M suam Sigismundus post Imperiale susceptum diade-

CAP. I.

*Hæsitare non
nauit regi sa-
cramentum.*

ma, longo post tempore inuisere constituit. Iam enim magna pars procerum ad sanam mentem rediit. Audita ergo Taboritarum Orphanorumque insigni cæde, quam supra commemorauimus, legatos in Bohemiam mittit: multos fieri iubet conuentus: quibus perfidi fidelibus immixti, multis rationibus suasi, iam etiam pro magna parte persuasi videbantur: renouatis regi suo sacramentis, quod in reliquum ecclesiæ & regno ad iusta quæque parerent. Dum hæc agerentur, persensit Imperator, in vrbe Praga reuiuiscere plantaria mala, quæ extirpare contendit: quum nonnulli, vel sibi rimentes, vel quibus tranquillitas grauis videretur, in regem coniurauere, 30 statuentes illum tollere de medio. Id ubi rescisset, proinde constituit, ne magno tumultu coniurationis capita tenerentur. Capri sunt quatuor & viginti per summam (vt poterat) quietem: qui publico iudicio condemnati, gladium senserunt vitorem. Sed non erat ex fide, quæ videbatur, omnium procerum cōsensio. Pro maxima causa fuit occupatio rerū ecclesiasticarū per tēpora belli. Tot subuersa collegia, tot monasteria, solo tenus deiecta, multis ea & magnis prædiis in opulentissimo regno abundabant. Ea iam erant in manibus laicæ nobilitatis: & pleraque iam à patribus accepta, per hæreditariam successionem, difficillimè dimittebantur: quæ vsque hodie res detinet multos in perfidia, malentes errare in opulentia, quàm penitentes egere: maligno ad salutem consilio. Sed 40 tum Sigismundus apud Ratisponam agebat: ubi eum multi procerum conueniunt, suumque regem consalutant. Exinde poscentibus Vngaris, nauibus per Danubium destitues, Budam petiit. Vbi reformato rerum statu, vocatis ad se Bohemice proceribus, in Alba regali sexaginta millia numum inter eos distribuit, dicta die qua vellet Bohemiam ingredi. Nec moratus Iglauiam venit: ubi consilio cum Bohemis habito, legatorum in Bohemiam gesta comprobauit. His compositis, Sigismundus Imperator anno sexto & trigésimo supra millesimum & quadringentesimū ab ortu saluatoris, Pragam venit: qui paulo antè hostis censebatur, extremis honoribus est exceptus. Barones ac ciuitatum primarij iurauerunt, & magistratus quos ipse constituit, acceperunt. Redierunt tunc mendicantes, & monasteriorum abbates. Iamque reges ei populi que Christiani de recuperato 50 regno congratulabantur. Eugenius quoque pontifex maximus auream rosam, indicem suæ lætitiæ, ad eum misit. Sedit rex in foro Pragensi pro tribunali: adesse iussus est Iohannes Rockifana, qui tum primum visus est gerere in nouo schismate: qui que legatus ibat in Egram & Basileam, trecentis equitibus comitatus. Is tum cum quatuor presbyteris nomine totius cleri Pragensis, præstitit ecclesiæ Romanæ obedientiam, quum adessent duo ad eam rem commissarij, qui illos ab sacrilegio & reliquis irregularitatibus

*Faci macula
alutaria no-
lunt regere.*

I 436.

Aaa

abfolverent & cenfuris. Sed non fuit ſyncera conuerſio : quia necdum abibant legari, abſque idem Rockiorum & laicum ſub vtraque ſpecie communicaret. Idque malū poſtea recruduit, nunc ſub oculis Sigifmundi aliter diſſimulatū.

CAP. 2.

1437.

Hanſæ oratores apud Angliam conqueruntur.

MERCATORES Hanſæ Theutonice (quos vocant in occidentis orientales) anno proximo, qui fuit ſeptimus trigefimus poſt mille quadringentos à Chriſto nato, in Anglia uſu priuilegiorum & immunitatum fraudati : quum nouis adinventionibus grauarentur in regno, queſti per literas & nuncios ciuitatibus Wandalicis & Pruſſiæ (quarum eſt crebrior in eo regno diuerſatio) vt de remedio cogitarent : alioquin in eo regno durare non poſſent. Ciuitates autem Wandalicę ſublimem in Pruſſia magiſtrū ordinis Theutonicoꝝ (quem pridem caput ac tutorem eius communionis, ad tutanda mercaturę priuilegia delegarunt) inuitauere, vt literis & nunciis eam rem perageret apud Anglorum regem. Nec moratus deputauit ille ex ordinis ſui fratribus quendam decretorum doctorem, qui cum proconſule Gdanenſe eius legatione ſuingeretur ad regem. Venerunt Lubicam oratores memorati, & adiuncti ſunt illis ex vrbiſus Lubica, Hamburgo, ſinguli proconſules, cum illis proſecturi. Inſtructique ad cauſam, deſcenderunt in Hamburgum, inde nauigaturi ex Albi in Angliam. Peruenere incolumes in regnum, Londonias, regi ſuam inſinuantem præſentiam, audientiamque poſtulantem. Diu rex diſſimulauit, aut iuuenili conſilio non magni faciens vrbiū oratores, vel ex dignitate ſua eſſe arbitratus, non mox in præſentiam admittere peregrinos. Amant enim reges 20 qualicumque conſilio plurimum ſibi deſerri. Crebrius interpellantes, impetrauere poſt multos dies, vt procetes ſublimis concilij participes, agerent cum oratoribus memoratis, curarentque vt regni honor, regnicolarum commoda nihil ſumerent detrimenti. Expoſuere mandata oratores, deſexere ſuorum querimonias. Multa obtenderunt deindultis ab olim immunitatibus, quum in regnum mercatores inuitarentur. Accepere reſponſa, quibus oſtenderent Anglici ſine cauſa mercatores queri : id in alieno petentes, quod minimè ipſi in ſuo permittant alienis. Replicatum eſt de vtroꝝque cauſa, & qualitate locorum. Oſtenſum non noua nunc peti, ſed vetera permitti. Multa obtenduntur ab Anglicis : multi in diſputatione vana dies pereunt : plures in otio, quòd inter eos nihil ageretur : cauſis vndeque prætenſis, quòd maiora illis incumbere agenda, quòd abeſſent nonnulli ad rem neceſſarii. Oratores patienter tolerant, & in ea expectatione æſtatem triuere totā. Sæpe interpellant : non audiuntur : aliquando reddita ratione diſferuntur. Viderat eam procrastinationem acinamem dilationē vir in concilio regis primarius, Cardinalis Romanus, nomine Henricus : & vehementer motus ait confortibus concilij, Non rectè, inquit, agimus in exteris illos oratores, quos ſine cauſa diſſerimus, procrastinantes, & obtendentes, que quicque noſtrum (ſi æqui ad cauſam eſſe velimus iudices) videt non illis facienda. Meminerimus oratoris officia non niſi ad mandata porrigi : ipſi æſtitemus quā grata nobis eſſet in alieno talis dilatio : æquis & hoc intueamur oculis, quid à nobis exigatur. Certè hoc quod noſtra ſpõte præſtare debuimus. Vetera illi depoſcunt, nos viciffim ab illis noua. Intendite quid cuique noſtrum ſua præſcribat intelligentia. Quocirca deſcendentes in æquum, finem aliquando rebus demus. Satis magno ad Franciam labore implicamur : non etiam orientales in nos prouocamus. Huius viri flexi ſermone conſiliarij inclinant poſtulatibus : perfectumque eſt vt regis literis vetera firmarentur indulta, vt viciffim Anglicis ea permittantur in terris orientalibus, quæ ab olim ſeruantur tenuiſſe. In ea tum vtrinq; placita diſceditur : oratores in ſua quique redierūt. Remanſit autem Gdanenſis proconſul in regno, priuatis ſuis rebus intentus, quòd mercator eſſet, & res ſuas cum ſociis iam præſens complanare ſtatuiſſet. Poſtea terreſtri rediens itinere, captus ab hoſte in Cloppenborg ære mulctatur.

CAP. 3.

1437.

Tumultus in Thietmarſia.

LVBICENSES cum Hamburgeniſibus hoc tempore Thietmarſos, inſtino bello inuicem debacchantes, ad concordiam reducere ſunt conſiſi. Erant diuiſiones ibi familiarum ſub duobus capitaneis. Eruento ſæpe bello concurrentes, multos perdiderunt : & creuit in immenſum tumultuatio. Nec vllus erat ſinis, priuſquam alterius partis capitaneus, aduerſa factione inſidiante, de medio tolleretur. Fuere tamen poſtea nō nullę conſiderationes, imò crebra inter eos latrocinia. Sed interuenientibus præfatarum vrbiū cōſularibus, māſueta ratione in quietē rediguntur. Oſtenderāt illis, quā ab omni humanitate aliena, quā diuinæ legi cōtraria, quā omnibus execranda eſſent homicidia : ora-

dia: orabant, vt pro communi omnium conditore, pro sua tranquillitate, pro Christiana pietate, abolerent odia, paterenturq; vt certis constitutionibus audacia multorū frænaretur. Iam maiores terræ pertæsi laborum persuaso populo, constituendi super ea re arbitrium oratoribus vrbium permiscere. Illi non vñros responderunt ea facultate, nisi ea de beneplacito omnis prouinciæ constituta firmarentur. Cōstituere autem vt ex hoc die homicidium quodlibet centum marcarū multa puniretur: insuper infamis & proscriptus, sine spe redditus in perpetuum homicida haberetur. Placuit constitutio, & totius terræ consensu, literis de super cōfectis, approbatur populi siue prouincialium omnium publico sigillo. Hoc etiam tempore, quum duritia ciuium Rostock censum, nullis rebus emollita, quotidie in malum increfceret, magistrorum, doctorum & scholarū vniuersitas, literis concilij de participatione interdicta iam commonita, cessit loco, & in vrbem Griepswaldensem sese collocabat, magno suo malo. Ita male remuneratur obedientia, quum interim cōtūnacia transeat impunita. Sed poterat videri iustum illis latibulum, si appellatione interposita, & ad summum pontificem prosequuta, sub illius protectione (qui tum à concilio dissidebat) latuissent. Erat autem tricesimus septimus post mille 1437. quadringentos annos, quum loco cederent.

Aberas prophetaum magis ster.

1437.

NON cessauit interim Sigismundus Imperator compacare Bohemiam suam, crebrius euocatis quorum fidem duxit suspectiorem. Magna mansuetudine perfecit vt multorum rigidas ceruices, ad obedientiam reuocaret. Vnus erat omnium pertinacissimus Iacubicus, qui nec vocatus venire, nec à pertinacia sua deflectere volebat. Constituere volebat in illo Imperator exemplum pœnæ, quo alij terrentur. Auxerat animos improbo viro, arcis suæ munitio, quam putabat inexpugnabilem. Colligens ergo milites ad defensionem plures, commeatibus & armis arcem impleuit: vt obsidionem & oppugnationem Imperatoris, diu se fideret posse tolerare. Imperator rem ferriò aggressus, obsedit pertinacem: oppugnauitque vehementer arcem, sisus nihil esse iniuium virtuti. Erexit furcas, vt supplicium in oculis haberent victi contumaces. Mouit ea res quam plurimos ex obsessis: ducenti ex his exire ad Imperatorem, gratiæ eius se submittentes. Dedit veniam Imperator ad cor reuersis. Remanentes acrius impugnavit: effectique perseuerans oppugnatio, vt semper nouis accedentibus viribus, fatigaretur obsessi. Ad extremum arx capitur: ipse Iacubicus, cum ducentis sexaginta appensus in furcis, exemplum fuit pertinacibus, Christo, ecclesiæ, Imperatori, & regi suo. Deinde quum quæta omnia viderentur, suspectam tamen duxit Imperator fidem aliquantorum: quos facile ad rebellionem redituros præuidebat. Etiam assiduam illi bellum erat in Vngaria aduersus Turcos. Delegit illos ad militiam Turcanam, quos regno deesse Bohemiæ satius putabat: iniungens illis vt in compensationem malorum quæ Christianis irrogassent, ea in Turcos per operam bonam purgarent, compensarentque. Collectam perinde non paruam manum misit in Vngariam, suppetias laturam in Turcos. Qua Vngari manu aucti, alacres ducunt in Turcos: magnamq; in eos stragem peregerunt. Multi tamen ex Bohemis ibi perierunt, bono Imperatoris instituto: vt vel vincentes, vel cæsi prodesse. Sed nimium profundas egit hoc malum radices, vt stirpis non facile posset eradicari.

Audit ergo tandem Gamalielus consilium.

MAGNOPOLENSIVM interea iuuenum principum (qui tum primū terræ gubernacula apprehenderunt) prima opera fuit exterminare latrocinia, quæ ex marchia Brandenburgensi crebra tum fuissent, in Magnopolensem Stargardicæ principatus. Quo circa apparatus belli secum è suis vrbibus duxere, Wismaria, Gustrow, Parchim, Sterneberg: duxeruntque in arcem, quam nouam dixere domum, in signe prædonum habitaculum. Aberat arcis dominus cum omnibus fere qui militiæ seruiebant, solitum agitans quæstum, vt rusticam plebem exacturus. Non enim præuidebat, neque formidabat, tantos sibi venturos hospites. Primo igitur mane oppugnationi institerant. Pauci relictæ arcis custodes, quum quid apprehenderent illi prorsus ignorarēt, eis exercitationibus non satis assueti. Itaque non difficile tantis viribus arx indefensa capitur: captam verò direptamque iniecto igne concremarunt, vt solo æquaretur. Reuersus arcis dominus vidit quid factum esset: tacitusq; (vt erat profundi sensus) cogitabat quonā modo se de hostibus vindicaret. Nouerat qui in ea expeditione militassent. Multam autem, ex frequenti militiæ commercio, vndique cum multis inibat familiaritatem, quòd

C A P. 5.

Bellum in Latrocin.

Arx intenditur ex æquatur solo.

esset largus distributor in prædæ partitione: Quosdam in arce Stauenow cum militatibus, qui tenebant, agentes, ministros habuit obæatos, peregritque apud illos, ut constituto die veniens parata omnia inueniret. Callebat ille quibus horis pons in arcem dum cens demitteretur: obseruantque tempora, quum primo mane primus ab arce descenderet, ille de latibulo prodiit, & cum suis ingressus arcem apprehendit. Tres qui inerant militares, acceptis (de more) dextris, suos fecit captiuos, & abire quò vellent iussit, ipsæ formæ sibi retinuit: in æquo constituens, dolo an virtute hostibus suis quid admiceret. Quo tempore Brandenburgensis marchio, quum extantibus causis aduersaretur duci Saxonie Bernardo (qui Erico fratri iam defuncto successit) ad arma conuertitur. Iohannem crediderim, Friderici senioris filium, dominæ Dorotheæ (quæ fuit regina Danorum, Christophori & Christierni regum coniunx) patrem. Ordinavitque expeditionem, dicam magis excursionem, in eam ducis terram quæ ultra Albim est: & omnibus persuasit, ingenti que præda inde abacta, oppidum Erteneburg immisso igne fecit conflagrare, ut ex eo die nunquam respiraret: paucis castellis, non in oppidi, sed in villæ formam remanentibus. Quæ res effecit, ut Bernardus dux ad vicinas vrbes se inclinarret, cumque illis intimam iniret intelligentiam & confederationem: de qua literæ extant, satis vtrique affectuose coniungentes inuicem partes.

CAP. 6. SIGISMUNDVS Romanorum Imperator, gratificatus per ea tempora archiepiscopo Colonienfi, germano illius fratri Walramo, à quibusdam extorribus canonicis per temeritatem ad ecclesiâ Traiectensem electo, dedit regalia: renitente summo pontifice Eugenio, qui Rodolphum de Depholt (quem dixere postulatam) iam æmulo eius Zuedero per mortem subacta, confirmavit. Et pro ea re papa scripsit Imperatori, quid ita se opponeret eius ordinationi, qui omnia curasset, Rodolphumque confirmasset, ut terra frueretur optata pace. Iam ex multis annis ventilata diuturna perturbatione, propter duos in differentia electos: sed præualuit apud Imperatorem respectus archiepiscopi Colonienfis. Vtriusque tamen de episcopatu contendentes miserandam sortem, quòd Rodolphus à duobus sibi succedentibus æmulis iactaretur: Walramus autem perinde infaustus, quòd de hoc & deinde de Monasteriensi contendens episcopatu, neutrum assequeretur, fratre Theoderico ad omnia intensissimo. Per quæ tempora de concilio Basiliensi multum contendebatur, quod Eugenius in Italiam trahere volebat, & congregati non cederent voluntati pontificis. Misere vtrique ad noui Imperatoris electionem. Nam Sigismundus Imperatorum viuendi finem fecit, exaugescente morbo, qui accesserat senectutis incommodo. Barbara autem Imperatrix, de retinendo Imperio sollicita, nobiliores ad se vocat: mulier iam anus, nouum coniugium animo cõplexa, filiam (cui omnia pararentur) ex animo dimouet. Non latuerunt agrotantem Imperatorem furentis fœminæ conatus. In Morauiam se vehi iussit, visurus filiã, antequam vita excederet: nam ibi habitabat tum Albertus, quum illam illi prouinciam Imperator attribuisset. Filia cum Alberto marito ad eum venit in vrbem quam Zuoi-mam vocant. Albertum ille successorem suum nominat: Vngariæ & Bohemiæ primores rogat, ut supremam eius voluntatem exequantur. Regna quibus præfuerat, genero quasi per testamentum reliquit, dicens beatum esse regnum cui Albertus imperauerit. Supremis iam, ut conceperat, ordinatis, inter amicorum manus defecit. Corpus eius in Varadino (vt vltima voluntate constituerat) tumulatum est. Reginam morte Imperatoris insolefcentem, quum iam nouum maritum quæreret, cui regna sociaret, procures vinciri iubent. Vnã ipsa captiua, & Imperatoris cadauer deuehuntur. Miserabile spectaculum, & humanarum rerum singulare documentum. Occurrunt lugubres Vngari, nec tenere lachrymas in tantum rerum nouitate possunt. Hinc defuncti regis desyderium lachrymas excutit, inde reginæ vincula excitant commiserationem. Libera deinde in Bohemiam se recepit apud Grecium regina, ibique inter greges exoletorum consenuit. Nobilis genere, maior coniugio, sed infamis vita mulier, futuræ vitæ parum credula: quæ stultas vocitauit omnes fœminas, quæ voluptatibus non inferuient. Hanc tam sceleratam fœminam, in domicilio hereticorum ex peste apud Greciũ defunctam, ea digni sacerdotes Hussitæ Pragæ intulerunt, & intra sacra regum tumulo condiderunt, digniorum porcorum sterquilinio. Sed (vt dicere cœpimus) morte Imperatoris, quòd de successore deligendo principes conuenissent, tã pontifex quàm conciliũ misere orato-

Ann. Stauenow
nouu à præda
ne capitur.

Discordia fu-
per ecclesia
Traiectensi.

Sigismundus
Imp. obiit.

Imperatrix
Barb. pudica.

oratores Francordiam, studiis partium suarum inferuituros: sed principes protestati, inierunt neutralitatem. Interim quas pro Græcorum receptione, promulgatis per provincias indulgentiis, collectas pecunias cognouerant, pro se pontifex, & è diuerso concilium, sibi attraxere. Præualuit in ea pontifex, missis galeis quibus Græci adueherentur: primumq; venientes Ferrariâ ad pontificē, inde Florentiâ propter pestem fe cōtulerunt.

Papa ab ecclesia, caput à corpore, disjunctus.

OPERÆ PRECIVM est agnoscere, qui ex Græcia venerint patres & principes, pro quibus tantus est impensus conatus. Ipse dominus Iohannes Imperator Constantinopolitanus aduenerat, dominus Demetrius despotes illustrissimus, dicti regis germanus, quiq; suis cum proceribus. Patriarcha Constantinopolitanus, cum infra scriptis

CAP. 7.
Qui ex Græcia ad conciliū venerunt.

- 10 archiepiscopis, episcopis, abbatibus & officialibus curiarum: Archiepiscopus Trapezuntinus, Ephesus (qui locum tenuit patriarchæ Alexandrini) Chilitensis, Heraclienfis, Monembussienfis, Sardensis, Nicenus (qui locum tenebat Hierosolymitani patriarchæ) Nicomedienfis, Tarnobensis, Lacedæmonienfis, Mytlenensis, Noldebacensis, Rhodiensis, Amantiesensis, Suranensis, Nelaufenensis, Dronienfis, Antralenfis, Athenienfis, Distrinensis, Charisienfis, Corinthius, Seruienfis, Ripæ magnæ, cum multis aliis de sua provincia: Vngioblachienfis, Iohannensis: omnes archiepiscopi, cum multis sine nomine episcopis. Officiales patriarchatus Constantinopolitani, qui Græcè Staurophori appellantur, & interpretantur cruciferi, magnus Scacclarius, magnus Chartophylax, magnus ecclesiarcha, Protodicus, Nemerophylax cum quinquaginta
- 20 clericis: Abbates, Magnus protosyncelus: abbas Gerontinus Pantocratoris, abbas Athanasius Periuolupti, abbas Nathanael sancti Theodori: pater pœnitentiæ Imperatoris, qui locum tenuit patriarchæ Antiocheni: pater pœnitentiæ patriarchæ Constantinopolitani, Macarius dictus, cum aliis multis abbatibus. Ambasiatores dominiorum & provinciarum, ambasiator Imperatoris Trapezuntini, vir nobilis: ambasiator Imperatoris Hybericæ, & cum eo archiepiscopus Ditræ regionis, & alij episcopi: ambasiator magni principis Walachicæ, ambasiator domini Zechorum, & totius Migroliz: ambasiator domini Gothorum Michaelis. Hi omnes principes ecclesiastici & seculares traxere in comitiua & ministerio octingentas personas: in quibus multos nobiles de Græcia & Armenia, viros annosos, barbatos, ipsa canicie venerabiles. De partibus Russiæ
- 30 venerat per Liuoniâ, & inde per mare, Lubicam, inde per Germaniam, dominus Isidorus metropolitanus de Kiua, & domini totius Russiæ consanguineus, Imperatoris Græcorum: dominus Abraham, archiepiscopus de Muscouia: dominus Parcanus, præpositus Muscouienfis: Gregorius archidiaconus totius Russiæ, dominus Fona dux de Iotheria, & plures alij præpositi, & doctores, & abbates, cum fere ducentis equis. Prædictus autem archiepiscopus Isidorus priuauit in ipso itinere archiepiscopū Nouguardensem administratione archiepiscopatus, & abbatia satis vberè, pro eo quod detrectaret ire cum illo ad concilium. Hæc idcirco recensuimus per catalogum, vt intelligamus rem summo dignam apparatu, ad suscipiendam tantam orientis ecclesiarum, & seculi dignitatem pariter & nobilitatem: simul vt dolentes videamus, quid
- 40 quantumve in capta Constantinopoli amiserit Christianitas, vt summo dolore prosequamur tantam iacturam Christianitatis. Excepti sunt hi permagnificè Ferrariam, & in præsentia summi pontificis dignanter consalutati. Erant in eis nonnulli, qui linguam callerent Latinam: erant tamea plures ex Latinis, qui Græcè nossent. Itaque cœptis tractatibus, scire cepit in eoloco pestis epidemiz: quæ ratio fuit transferendi concilij Florentiam: ibique cœpta Ferrariæ sunt continuata. Diuq; disputatum super articulis & punctis discrepantiæ Latinorum Græcorumq; de processione Spiritus sancti, deq; symboli Niceni, quod Græci queruntur mutatum. Ostensum liquidissimis rationibus, discrepantiâ esse magis in verbo quàm sensu. Cuius erat Florentinus, Nicolaus Euboicus, vtriusque linguæ peritissimus: qui multis assistentibus, vtriusque linguæ gnaris testibus, accepta Latine, reddidit Græcè: & rursus Græcè accepta, reddidit Latinis Latine, summam apud omnes laudem meritis. Aderat Ambrosius Camaldulensis Abbas, itidem in vtraque lingua disertus, summam & ille in ea disputatione gloriam consequutus. Itaque tum Græci Romanis adunantur, siquæ vna orientalium & occidentalium ecclesia: quæ vtriam mansisset. Sed Græci semper leues, quàm facile susceperunt, tam facile dimiserunt vnitatis professionem: quod antè etiâ quàm fre-

Sed certamdem verba mutata!

quenter fecere. Pœnasque dederunt nimium acerbis: nam sub Turco immanissimo gemunt damna seruitutis.

CAP. 8.

Albertus Vngarie & Bohemiarum rex.

1438.

ALBERTVS Austriæ dux, gener vnicus Sigismundi, iam antè proceribus vtriusque regni ab illo commendatus, quum viveret Sigismundus, Vngariæ, deinde Bohemiæ regnum, non tamen sine labore, assequitur: quum essent qui non æquum in eum gererent animum. Erat tum x x x v i i i. post mille quadringentos annus. Sex erant in medio menses inter Sigismundi obitum, & dum Albertus gener primum Vngariæ, inde Bohemiæ, postea etiam Romanorum regnum prosperis successibus est conlequutus: princeps longiori dignus vita, & in quo spes erat recuperandum de Imperio iurium perditorum. Nihil ille pro multitudine rerum quæ humeris eius incubuere, pro- 10
que vitæ in regno breuitate, potuit de Bohemia constituere. Geminas ille ex Sigismundi filia coniuge reliquit filias, & paruulum Ladislaum, in vtero posthumum suum. Maiorem natu filiarum Wilhelmus dux Saxoniarum accepit uxorem, minorem Casimirus rex Poloniæ, Bolislai regis filius. Ex prima procreatur domina Anna, quam duxit Iohannes marchio Brandenburgensis, elector princeps. Ex altera autem Alberti filia nati sunt qui hodie tribus regnis præfuit, Wladislaus, qui Vngariæ & Bohemiæ, Iohannes Albertus, qui Poloniæ regnat, & Alexander, qui Letuaniam regit, nihil fratribus principatu minor, & qui Gnezensem tenet ecclesiam metropolim cardinalis. Sed ad Albertum Romanorum regem reuertamur, qui qua celeritate ascendit, eadem descendit. 20

Alberti postulat.

Alberti mori.

Peponibus enim (vt ferunt) in Vngaria delectatus, dysenteriam incidit: ex qua secundo anno regnorum suorum mortuus, apud focerum Sigismundum tumulatur, relicta vxore, filia Sigismundi, prægnante. Quum autem de morte Alberti iam fama volitaret, agebatur conuentus principum procerumque tam in Vngaria quàm in Bohemia: electioni regum factum esse locum autumant. Relicta Alberti, missi oratores postulat expectari diem partus: posse donari regnis legitimum hæredem. Nato autem puero nomen dedit Ladislao, quò Vngaris memoriam renouaret sancti quondam regis eorum Ladislai. Tum renouari iubet legationem: mittit oratum, non contemni hæredis legitimi infantiam: misereantur pupilli, abstineant iniuria: regem se iam habere: quid de alio contendat: electioni nullum esse locum, vbi Deus illis regem dederit. Illi contra, magnum esse tempus in medio antequam adolescat, vir sit: regnum nunc depolice- 30
te virum, in quo vigeat cum consilio robur: inde Turcos scire, inde tumultuari Bohemos: quis inter ista puero locus? Igitur Bohemi, reiecta reginæ legatione, eligunt sibi regem Albertum ducem Bauariæ. Sed ille præmonitus ab Romanorum nouo rege iam Friderico i i i. gratias agit regni proceribus, quòd se illo dignetur honore, memoriam se semper futurum delati ab illis muneris: se pupillo locum dare. Vngari statim accipiunt paruulum, regemque consalutant. Iam verò mater paruulum suum Friderico Romanorum regi mittit tutandum.

CAP. 9.

Fridericus i i i. Romanorum rex.

FRIDERICVS eius nominis i i i. dux Austriæ x x v. aut circiter agens annum, natus (vt ex inscriptione sigilli apparet) sexto decimo post mille quadringentos anno, Romanorum rex post Albertum designatur, princeps quietus, & qui maturus iam in 40
adolescencia agebat: moribus grauis, & rebus magnis gerendis apparebat idoneus. Apud quem Bohemi instant, vt eorum etiam regnum (quòd apud illum educaretur paruulus eorum rex Ladislaus) susciperet tutandum. Recusat legitimis ex causis, homo quieti promptus: quòd sua tempora minimè vulerunt. Sugerunt vt sibi suoque nomine desumat regnum: idque Bohemi propensius orant. Iniuriam se non facturum legitimo hæredi respondet. Igitur Bohemi à Bauaro & iam Austriaci contempti, proceres ex corpore regni eligunt administratores, donec rex ipse maturefcat. Itaque Ladislaus in potestate manet Friderici: cumque eo iam annum agens duodecimum, Romanam proficiscitur. Rediret: reposcitur ab Vngaris atque Bohemis, certatim regem suum enixeque poscentibus. Imperator causas necit ex causis. Vnà è tribus partibus vnus 50
poscitur Ladislaus: nam Vngari, Bohemi, Austriaci, principem suum volunt intra prouinciam educari. Imperator timens puero, apud se retinet. Austriaci etiam bella cient, suum exhiberi principem requirentes. Imperator illis aliquandiu opponit arma. Confligunt acri prælio: vincitur pars Friderici. Sed interuentu principum puer in manus comitis Ciliæ datur, donec de tutela eius plenius transigatur. Sed hæc postea. Rostock-
censes

Magna de puero Ladislao breuiss.

centes per ea tempora, quum multum diuq; suis proconsulibus (quos proscriptere) repugnarent, domiti vtriusq; gladij stritura (quod & interdictum illis esset vbique diuinis, & nihilominus banno Imperiali subiacerent) anno nono & trigesimo post mille quadringentos, interuentu vicinarum vrbium, pactis conditionibus eos in urbem recipere, inq; sedes consulares repouere. Sed cum illis in administratione mansere, qui per diuturnam eorum absentiam rebus præsuerunt. Tum verò ecclesiastico in vrbe sublato interdicto, festinauerunt doctores & magistri, qui publicum in eo loco fouerēt palladium: iamq; per proximos annos, mandatis concilij parentes, in Griepswaldum concesserant, redire in locum suum. Prudentius & ex re sua fecissent commodius, si non ipsi reditum tanta potestulassent instantia. Facile enim futurum erat, vt ciues magno eorū desiderio flagrantes, orarent vt redirent: tum pristinis libertatibus, & stipendiis receptis, & nō aliter, reditum pollicerentur. Nunc verò cælum & terram pro reditu sollicitantes, cogeantur reb. suis carere, stipendiis & ecclesiis, quæ pridem tenuissent in dotem. Præterant autem rebus literariis quidam ex ciuibz eius loci, qui eo diutius carere non paterentur, magno eius gymnasij detrimento. Inuitati enim ipsi dixissent legem & conditiones: sollicitantes autē ardenrer, cogeantur suscipere quas illi voluere condiciones. Sed hæc sunt in præterito.

I 439.

*Rastockensis
vrbis suis ciui-
bus placantur*

VENERAT per eandem ætatem, statim post paschalia, Lubicam Christophorus dux Bavariz, natus germana sorore regis Danorum Erici: qui iam multis affectus laboribus regno cessit, multisq; affectus in eodem, quæ illi obicerentur alia super alia, ex eo die quo primum est ingressus regna. Nam diuturno cum ducib. Sleswici & Wandalicis vrbibus bello, successit in Suecia noua perturbatio, quum ibi proceres nouum sibi gubernatorem constituissent. Itaque regnis ille cessit, patriæ regionis angulum deligens ad quietem: proceribus iam inclinantibus in Christophorum, quem illi successores delegerant: quod in Dania diximus. Qui ex paschalibus in diem vsque Visitationis Mariæ Lubicæ commoratus, in regna perducitur: electus rex consecratur, & regnorum mox trium administrationem accepit. Tum Adolphus dux Sleswici, suscepit ab Christophoro beneficium sui ducatus, homagium præstans & fidelitatis iuramentum: reditaq; sunt illi omnia quæ antiquo iure ad ducatum pertinerent, quæque diuturno bello à Margareta primum regina, & deinde Erico rege, eius adoptato filio, erant adempta, per annos supra triginta durante bello: omnia recepit ad pontem vsque in Koldingen, qui est limes ducatus. Proximo deinde anno, in marchia Brandenburgensi (quam nouam dixere) ciues Berlineses in suum sunt tumultuati senatum, magno vrbis incommodo. Dum enim illi mutuis & intestinis armis fouent dissidium, Fridericus marchio interueniens vtriusque, imposuit vrbi arcem, frænum antiquæ libertatis. Senlere tum in commune omnes, quantum sit malum intestino bello laborare: finem vt (quod Veneti scribunt in titulo sancti Marci in locis subiectis) graue sit non sapientibus, non habere rectorem. Quem interea Berlineses susceperunt, dum libertati suæ nullum modum posuere: exemplo futuri comparibus vrbicis, ne per licentiam insolescant. Nihil enim magis expedit communicatibus vrbium quàm æquabiliter viuere, agnoscere quemque sui ordinis gradum. Eardum in obliuionem transeunt, vt vel gubernatores permissa abutantur potestate, vel minores lasciuiant nimia libertate, venit rerum arbiter aliunde. Ad hoc enim est potestas omnis à Deo constituta, portans gladium ad penam malorum, laudem verò bonorum.

CAP. IO.

*Christophorus
vrbis regnum
præstat.**Slesuiciensia
sua tandem re-
cepit.**Dissentientes
à communis libe-
ris desinunt.*

POLONIAM & Vngariam ea tempestate vexauere Turci, quod regem habere non viderentur qui timeretur. Ladislaus enim, Alberti regis filius, puer erat, cui proceres Vngariæ parebant. Sed erat alius Ladislaus, aliquanto ætate maior, Bolislai Polonorum regis filius, Casimiri frater: qui & ipse contenderat de Vngariæ regno. Hunc multi procerum regem volebant, hoc connitentes efficere, vt relictam Alberti regis coniugē, Sigismundi filiam, haberet uxorem: inq; eam rem multa fiebant. Hic autem Ladislaus, frater Casimiri regis Poloniæ, magno exercitu in Turcos ducens, consortem habuit expeditionis Iulianum cardinalem, qui diu in concilio præfedisset Basilienfi: qui aliquot præliis in Turcum feliciter gestis, magnam hostibus stragem intulere. Hellepontum iussi sunt seruare Veneti, ne ex Asia maiores copię prioribus accederent: idque, vt nonnulli ferunt, non ex fide agentes, vt ipsi aiunt, impedire non potentes, dum Turci acrius instant quàm possent ipsi resistere: exercitus fidelium medius inter duo agmina

CAP. II.

*Turci in Pola-
niam & Vn-
gariam.*

*Christianus
strages.*

hostium includitur, cui alius à fronte, alius (qui mare transierat) exercitus imminet à tergo. Ibi cum multis milibus cecidit rex Ladislaus. Cardinalis & ipse dum se fuga proripit ab hostibus, intercipitur ab Vngaris sparsis de prælio: qui dum iumentum aquaret, aggressi hominem, quem putarent auro refertum, occidunt. Ferunt hosti relatum in pertica caput regis, diu fuisse ludibrio. Hic erat exitus infelicitis pugnae: in qua Ladislaus puero regnum Vngariae, quod cognominis eius alius Ladislaus in quaestionem vocauerat, sine controuersia redditur. Quo etiam tempore Delphinus Franciae Ludouicus, non ignorante (ut ferebatur) Friderico Romanorum rege, magno agmine vastabat Elzatham: disturbaturus concilium Basiliense, ad portas pene urbis adequitabat. Nam patres qui tum reliqui fuerunt, pertinaciter tum commanere putabantur, quando omnes principes, & imprimis Fridericus rex, neutralitate sublata à natione Germanica, pareret pontifici. Armia-
censes Galliarum populum tum Ludouicus Delphinus in arma ducebat, crudelem, ut
tum habebatur. Quod genus hominum etiam ad Suzatum Westphaliae pugnabat pro
archiepiscopo Coloniensi: quod in Saxonia attigimus.

CAP. 12.

*Salinae Lun-
burgensis ma-
gno prouenerunt.*

L V N E B U R G V M præclarum inter Saxoniae urbes oppidum, Wandalicis urbibus pro multo rerum commercio connumeratur. Ea tempestate cum cæteris, timore Bohemorum, magno impendio cepit communiri. Parauere tum viam, qui præfuerant, salinam (quæ in eo oppido, largiente Deo, usque hodie largissimè fluit) aliquanto vberiores quàm antè oppido fructus facere: inq; eam rem apostolica vti auctoritate, archidiaconatum qui inibi erat, sub titulo Modestorpe, in ruralem præposituram conuerti curauere: eiusq; loci ius patronatus perpetuè sibi coniungi curauerunt. Quo iacto monumento, paulatim cœpere semina serere, ad præscindendas vberes ecclesiarum & monasteriorum fructus, quos de salina iure dominij capiunt. Perfeceruntque ut magna & diuturna lite, quæ inde surrexit, excitata, & qualitercunq; terminata, nunc iam ad eius oppidi vsus bonam acceperunt de salina portionem. Inde multos in circuitu honores & legalem in omnibus curialitatem monstrant, plurimo multorum fauore prouecti. Rem tum ferunt non longè Lubica calamitosam, in villa Quale miserabiliter obuuisse. Erant rustici ibi nuptiae, ad quas (ut fieri solet) apricandi causa matronæ ac virgines honesto virorum comitatu de Lubica venerant. Ignis à camino grandior quàm ferebat vsus, excitatus, tectum rusticum ex calamis apprehendit. Id serius ad vespertum, quum resoluti omnes in latitanti essent, nemo attendit. Sedebant conuiuantes, aut circuire choreas (ex more rustico) ducentes: alij variis discenti cachinnis incuriosi ibant. Cecidit superne tectum, iam igne totum comprehensum: & mox fumo complente omnia, fores inuenire nemo potuit, alio alium in tumultu & pressura impediens. Igitur inuoluti fumo & igne, miserabili confusione perierunt, viri ac mulieres, senes, pueri, iuuenes, puellæ, numero centum octuaginta. Sponsus & sponsa in triclinio, per angustam nudi vix euasere fenestram. Postera luce euerfis omnibus, illæsa ab igne corpora multa repperunt: quæ solus fumus interemisset, quum respiraculum nullum haberet. Miser, & sine exemplo calamitosus nuptiarum exitus, villam diu insigniuit: ut nuptias Qualenses appellarent, quoties infortunium aut grauem per metaphoram casum designare voluissent.

CAP. 13.

*Quis labori-
bus dux præ-
fuit.*

V E T E R E M quæstum difficile fuit intermittere Prignissæ habitatoribus, Wandalorum vere propagini: qua de re, siue causam prætenderent, siue nullam habentes, ad prædationem publicorum itinerum (quem illi propè iustum habent quæstum) semper sunt expediti. Eo tempore cxx. equites venere in Magnopolim, ducem præferentes tanti equitatus Henricum, quem dixerunt Pinguem: cuius in nominis vmbra latuerunt, illoditiores & hæreditate pinguior. Nemo enim paulo honestior in latrocinii nomen suum commodat: sed hominem rusticani generis præficiunt, quæ sine nomine sequuntur nominatissimi. Aliam tum proculdubio in animo expeditionem habuere: quæ dum ex sententia compleri non poterat, fecere quod poterant. Euectiones currum incurrerant inter Lubicam & Wisnariam: mercatores cum mercibus vna euexere. Interpellatus Henricus dux Magnopolensis, quoddam ditione illius, per districtum eius incedentes & redeuntes, latrocinium illud commississent: ille plurimum sibi displicere rem improbam ostendit: non se tamen satellitio mercatorum militare. Si in manus eius incidissent, vel adhuc incidere, cernerent omnes quo esset in latrones animo: ipsum se in suo non parua ab illis incommoda accepisse. Mittuntur in eam causam inuicem literæ: pares redeunt.

Capiti

Capiti tamen & abducti mercatores laxantur: sed de rebus adeptis nihil. Multa per ea tempora sunt innouata in regnis Daniæ Sueciæq; Wandalicis urbibus & earum mercatoribus aduersa. Christophorus enim nouus rex, liuenti semper oculo Lubicam fertur aspexisse. Multum vndeque thesaurum congestit: quem quum in suspicionem adduceretur paulatim præmittere, ex commodo sequuturus: quod Ericum eius præcessorem & auunculum factitasse meminerat. Sed ille iam perueniens ad extrema (nec enim diutius quam annis nouem præfuit) iussit adesse ex primoribus procerum. En, inquit, ego morior. Thesaurum, quem me composuisse arbitrabamini vt emitterem, habetis eo loco. Eum mihi impendere semper in animo fuit ad recuperandam regno urbem Lubicensem: quæ (vt audio) Danici iuris aliquando fuit.

POTERAT Adolphus Sleswici dux, comes Holsatiæ, qui diuturnum cum Danis bellum gerebat, ad coronam trium regnorum tum peruenisse. Erant ex Daniæ proceribus qui animum eius super ea re pertentarent, ne facta iam de illo electione (si recufaret) contemptum rependeret pro honore. Sed ille nouerat vicinos suos, quibus esset tan to tempore conficiatus: pariter cernens viduæ reginæ consulendū, vt vnum eundemq; & illa maritum, & prouinciæ regem acciperent. Misit eos ad nepotem ex sorore, Christianum de Oldenborg comitem, nobilitate, forma, moribus præstantem: qui ea regna cum coniuge mox est allequitus. Aliquis tamen illi labor incessit in Sueciam: quod in ea diximus. Quo etiam tempore Brandenburgensis Marchio Albertus, cuius frater Fridericus, princeps elector, nouæ præerat Marchiæ, & alius Fridericus cognomento pinguis, veterem tenebat: ipse interim Albertus Burgrauus Nurenbergæ, illum dominatum pro suo gubernabat. Erat illi tum difficillimum bellum cum oppido Nurenbergensi, quum nescio quid iuris prætenderet, quod imperialis illa vrbs pernegaret. Fridericus Romanorum rex ad omnia quietus permanebat, luctari finens vtroq; Magnis vtrique contractis viribus aliquot præliis conflixere: multi Alberto principes & nobiles tulere suppetias: multi quoque comites, barones, milites, in aduersis castris militauere. Contulerunt aliquando rotis viribus manus, semel experturi fortunam, quâ vergeret. Inclinauit acies marchionis: cæsi captiq; sunt plurimi, vt iam omnis pene fortuna eius esset in desperatione. Sed ille in vltimis pene malis erectum tenuit animum. Celerrimè contra omnium opinionem, vndeunque viribus reparatis, victoribus iam immincebat: iterumque configens cum hostibus (qui iam pene contemptum eius induerant) claram de illis victoriam, & quæ pristinis incommodis maior erat, reportauit. Igitur aleam fortunæ sœ liciter versans & repetens, recuperauit (imò exuperauit) victor, quod victus amisit. Is solus inter fratres (quod dicemus) masculam prolem reliquit, perueniens ipse fratrum morte ad dignitatem Imperialis electuræ: quod magnum hodie habent, etiam si non sit magnus à quo illi magni volunt videri.

HENRICVS dominus Stargardiæ, qui se quoq; (ex pacto inter se principum) Magnopolensem ducem in titulo præferebat, princeps ad arma industrius, & qui in armis plurimum esset versatus: tantum experimenti de labore contraxit, vt noctibus quàm frequenter inambulans, stellarum situm & ordinem annotabat, vt tempora cum horis discerneret: cæterum ad res ciuiles tam imperitus, vt currentem monetam nō discerneret. Nihil enim tam angusti animi reputabat, quàm amare diuitias. Sed erat aliquando dispensator rerum eius, & iactiles nummos ex cupro ad numerum leui comparatos, longo ante se ordine calculans habuit. Dux ipse iam æris indigus, quum putaret aureos, acceperat in vnum. Hos, inquit, interim meis vsibus defumo: tu alios require. Mouit astantibus risum: quum dispensator diceret non esse illos vsui ad comparandum, sed solum calculandum, proiciens abiit. Is tum in Lubicenses contraxit nonnihil irarum. Mouit in septa eorum per Magnopolim: præsidium, quod Vredeborg vocant, in flammis vertit. Duxerit illum duo ex iis qui pridem stipendia Lubicæ fecissent, sed per culpam ciecti ministerio, nunc hosti se applicuere: ostendentes quæ prædia pinguiora, vnde exitus. Itaq; prædis vndiq; coaceruatis abiernit. Comitabantur illum (quod sciebatur) ex non longinquis, Magnopolensis militiæ vires. Lubicensium duo præfecti, ex ipsa vrbe alter, alter ex Molne, iunctis copiis, ex intervallo ingressi eorum prædia qui interfuere, parem egere prædam: mansiones multorū subuerterūt. Sed ipsi domini protinus elabuntur, ne in manus venirent: frequenter ita cōparatis habitaculis, vt quoties timor ingruit, in saltū aut nemora aut in

*Christi
mariæ a
reparit. De
mestum.*

CAP. 14.

*Christianum
vocalur ad
tria aquilena
regna.*

*Nurenbergensi
bellum ciui-
tati tandem
infelix.*

CAP. 15.

*Sydera Lu-
strans, inter-
venis cecidit.*

*Lubicenses hu-
sti se adorto
par referunt.*

profundas paludes sit promptus elapsus. Solent enim inuicem se militares crebris vrgere capturis. Deprehensus ea tempestate Lubicæ quidam falsator monetæ, qui longe extra provinciam, etiam vltra Rhenum, falsum curauit excudi numisma, quod in Prussiam deueheret. Erat enim Gdanensis, vir boni nominis, & de quo nemo suspicaretur male. Hoc in Vngarico auro, hoc in argento deprehensum. Atroci ille perit publicè supplicio, bullienti in foco caldarie immissus.

CAP. 16.

I 4 § 2.

*Fridericus
III. in Italiâ.*

ANNVS deinde erat à Christo nato quinquagesimus secundus, quum Fridericus Romanorum rex, anno regni sui duodecimo, Italiam peteret, Romam aditurus pro Imperij corona. Venerat ille pacificus, & ideo non metuendus: primus nostrorum regum, qui pacatus ibat per provincias Romano Imperio subductas. Vsq; ad illum omnes conati sunt aliquid ad recuperandum: ille primus spem posuit. Copias quas pacatus habuit, etiam dimisit: alios præire, alios iussit subsequi, ne vlli grauis aut formidabilis videretur. Albertus dux Austriæ, frater germanus, euntem deduxit. Aderat vnâ Ladislaus puer egregius, & inter nobiles ipse nobilissimus, ipsa ætate gratus: duodecimum agebat annum. Leonora regis Portugaliz filiam, Fridericus antè sibi despondit, & in vrbe Senensi exceptam secum perduxit Romam. Accepta autem cõsecratione transiit Neapolim: ibiq; peractis regio paratu nuptiis, conthoralem accepit: quæ illi peperit suo tempore Maximilianum filium, nunc regem Romanorum: & filiam, quam desponderat Alberto Bauariæ duci de Monaco. Inque Germaniam redeuntem Fridericum excepit bellum, quod Austrij pro suo principe Ladislao, quem (vt supra ostendimus) petiere, intentabant. Multisq; laboribus vix eò peruentum est, vt comes Ciliz adulescentulum exciperet, do nec de illius tutela inter principes conueniret. Quæ ex re vir ille excelso animo comes ita cæpit insolescere, quod in potestate haberet tantum futurum regem, vt ferre nemo posset comitis superbiam. Eò res deducitur, vt destituto comite, alteri ex principib. puer commenderetur. Comes idem quum in Vngaria se insolentius gereret, à nobilissimo adulescente, Iohannis Cuniad Waiuodæ filio (qui multa præclara facinora gesserat) meritissimi de Vngaria, obtruncatur: quod similes insidias adulescentis patri, memorato Iohanni, comes sæpe diceretur intentasse. Omnes ilico proceres, indignum facinus rati, tantû cecidisse virum, perfecerunt vt publico iudicio damnatus idem nobilissimus adulescens, gladio feriretur. Frater is erat Matthiæ, postea per Vngariam diu sceleriter regnantis: qui etiam tunc, ne vindex fraternæ necis (quod minari videbatur) fieret, captus & asseruatus est, donec mortuo Ladislao ad coronam vocaretur.

CAP. 17.

*Theutonico-
rum multi
confectione con-
dunt.**Theutonici ni-
hil de imperio
volunt remitte-
re.*

PRUSSIA per ea tempora, quum pacem foris haberet à Polonis & Letuanis, intus cæpit domestico & intestino bello perniciosissimè laborare. Nam militares terræ cû ciuitatibus, arbitrati se ab ordine Theutonicorum grauius in diem oppressum iri, inita cõfederatione aduersus ordinem, literis inuicem datis, fœdus firmare. Non potuit ea res, quæ inter multos ageretur, diu tegi silentio: peruenit ad magistrû & fratres Theutonici ordinis. Cæperunt rem improbare, quod conspiratio esset in iustos dominos: aduersus quos inire ligam, quid aliud videri posset quàm in caput domini coniurare? Iubebant incindi illicita fœdera: recusabant. Per lata causa est ad Imperatorem Fridericum: omnia enim prius iure quàm armis experiri statuerunt. Iustificata est ibi pars ordinis, irritumq; fœdus pronunciatum. Ordo ipse literas sibi tradi poscit: non paretur. Aggrauatur deinde manus ordinis in rebelles, & multiplicatæ sunt iniuriæ. Querelæ ad Romanâ curiam perueniunt: ibi quoq; superior ordo fuit in causa. Creuerant perinde animi do minorum in subditos, quod vbiq; causa eorum iustificaretur. Immiscuere se (vt fieri solet) iuribus iniuriæ: crebrescunt odia in partibus. Orant deinde ciuitates cum militatibus, vt in antiquam quietem res perueniat: abstineant iniuriis, & moderato examine iustitiam foueant in subiectos. Semel exasperati domini fratres, acrius atq; acrius in bellum exardescunt: quotidie minæ, quotidie iniuriæ. Miserunt vrbium & militarium cætus viros religiosos abbates: qui pedibus prouoluti magistri & commendatorum, gratiam & quietem postularunt, & per viscera misericordiz Dei, magnum (quod impendere videbatur) malum auerti obsecrabant. Stetit sententia, non nisi literis exhibitis, & aliis (quas indixere) conditionibus impletis, pacis esse vllam spem. Iam secretò inuicem militares cum vrbibus condixere. Vbi omnia quæ ad petendam pacem pertinerent, frustra fuere, nihil tale formidantibus fratribus (quum nõ tam paratam ad bellum partem alteram arbitraren-

bitrarentur) vno pariter die tot arces cum oppidis amittere: quæ magno impetu inuasa à militariibus & vrbicis, in potestatem accipiuntur. Illico exardescit cruentissimum bellum in multis annos protelatum: infinita cædes hominum, vastationes agrorum, euerfiones arcium, concremationes oppidorum, ac mala sine fine, quæ bellum vehit. Euocauere fratres multos ad auxilia principes: venere militares & stipendiarij sine numero. Cœpit res fieri grauior, quàm vt à militariibus & vrbibus Prussic posset sustineri. Inuocauere Casimirus regem Poloniæ, illiq; se subiecere ad defensionem, vt ab illo iam legitimo domino protegerentur. Multiplex interim bellum varia fortuna gerebatur: nunc victi, vicissim victores. Incredibile est memoratu quo ardore animorum, quib. odiis, sæpe sit prælium. Ambarum aliquando partium duces cecidere: multi consumpti mortales, multi terra profugi: præsertim rustica plebs, amissis rebus, sparsa per orbem, vastos agros reliquere: quæ suis temporibus (quia diuturnum est bellum) exequemur.

*Quicquid detti
rant reges ple,
clinet Achius*

Hic annus quinquagesimus tertius, fatalis, & Christianismo grauissimus putari debet, & infaustus: in quo tantum vulnus accepit, quantum vno anno antea nunquã. Mahumetes magnus tyrannus Turcorum, quum diu multumq; pulsasset latera orientalis Imperij, cuius Imperator Constantinus Palæologus, iam patri eius Amurati, Turcorum Imperatori, factus est tributarius. Fœlices Græci, si ibi res constitisset. Indico recens bello idem Mahumetes, Constantinopolim vrbem, diu florentissimã, & in qua orbis Christiani caput alterum poterat videri, obsedit terra mariq; durissimè oppugnauit. Sensit enim Græcanicorum effeminationem mollietiem. Tum demum auxilia poposcit Græculus Imperator ab ecclesia, serò reuersus ad cor. Nicolaus summus pontifex, missis ad illum literis, primum exprobrabat discessum ab vnione catholicæ ecclesiæ, quam Florentiæ Græci, Armeni, inde excessissent: inde pollicitus est auxilia. Sed dum ille molitur & apparat, iam actum erat de rebus. Genuensium classis præfectus, quum esset in vrbe iam obfessa, ab ipso Imperatore præficitur murorum custodiæ. Sed dum Turcus neque dies neque noctes intermitit oppugnationem, semperq; nouis manibus adortus fatigat defensores, quum crebris ictibus bombardarum muri quaterentur, vehementius vrgent oppugnantes, quàm est à propugnantibus restitum. Cessit vulneratus statione sua præfectus muris: quum in antemuralibus cum ipso Imperatore pugnasset, portam referari impetrat clausam. Dum ille ingreditur, sequutus est eum Imperator, iam hostibus terga nudans. Tanta est in portis fugientium pressura, quum hostes à tergo imminerent, Imperator vt ipse premeretur ad mortem. Sequuti mox Turci per eandem portam, capiunt vrbem. Tum infinita cædes debacchantium in capta vrbe Turcorum: profanata sacra omnia, irrisus & consputus in imagine crucis Christus Dominus: incensæ ecclesiæ, occisi sacerdotes cum monachis, stupratæ virgines sacræ à spurcissimis canibus, omnia sacra contaminata: matronæ cum puellis ludibrio fuere impurissimis latronibus. Defectum Imperatoris mortui caput, hasta suffixum in castris circumsertur. Et vt omnem protinus nobilitatem extinguat, iubet præconis voce nunciari, quisquis se nobilis ære persoluto volet redimere, in prompto permittere victorem. Erupere de latibulis miseri, sperantes libertatem: detecti principes ciuitatum, suo produntur indicio. Mox omnes gladio iubet feriri. In Christi sacerdotes crudelius desæuiens, plebem iussit in Asiam venundari, fœminas & puellas vt mancipia distrahi. Sacra templa contaminans, in prædam (vt cætera) permisit: imagines omnes exuri præcepit: nobile ac sanctissimum æternæ Sapientiæ dedicatum templum, spurcicia Mahumetana contaminat. Continuo in Peram Genuensium coloniam, Constantinopoli vicinam, delatus, tam horrenda commisit, quæ ne literis debent commendari. Potitus Græciæ capite, omnia facilius membra in suam redegit potestatem. Nam & Peloponnesum (quæ & Moræa) postmodum omnem armis deuicit, & populum in ea captum in seruitutem redegit. Idem in Achaia, Acarnania, Epipro, & maiori Macedoniæ parte fecit. Bulgariam quoq; rotam, quæ iam annis octingentis à Bulgariis, tanquã limitaneis militibus, excubitoribusq; Christianorû, aduersum ceteram barbariæ infesta fuerat, mox Christianis abstulit: & Rasciã, Seruiã, & quicquid ab Andropoli vsq; ad amnē Danubiû interiacet, inuasit. Walachia præterea paulo pòst, timore concussa, p magna parte ad ipsum defecit. Lesbon (quæ & Mytilene) nobilè Genuensiu insulam, maxima cum humani sanguinis effusione cepit, eiusq; infelices animas in Asiam omnes transportauit. Nec faciliè cõmemorari posset virorum nobilium ac sacerdotû

CAP. 18.

1453.

*Christiani
Principes sen-
sim omnes,
Turci vel tri-
butarij vel sa-
derati.*

*Constantino-
poli expugna-
tur.*

*Turca victo-
ri dolus &
barbaries.*

*Reliqua Græ-
cia bello sub-
gitur.*

multitudo, quos vbique cruentissima cæde capi fecit: senes, iuvenes, viros, ac mulieres in plateis (vt oues) vidit trucidari, nullum matronis, nullum virginibus seruans honorem. In Rascia principibus illis quos despotas vocant, oculos erui iussit, multaque inaudita alia & dictu horrida commisit.

CAP. 19.

Lunenburgensi clerico non patitur suæ opes minui.

P E R idem tempus, in oppido Luneburgo, senatus instituto impensarum grauissimarum calculo, quum videret æs alienum grande conflatum, idque ad tutelam vrbs, & ad conseruationem salinæ (quæ vel sola sustinet eius oppidi salutem) cæpere de prouentibus prelatorum, ecclesiarum & monasteriorum in eadem, facere falcidiam sine modo grandem. Id quum indignè ferrent quibus detraheretur, instituta lis est in Romana curia: conuicti, condemnati, vt soluant quod debebant. Quum prætenderent qualescunq; iustificandarum suarum rerum causas, induruerunt, & censuras tulerunt diu contumaciter. Demum literis in eam rem impetratis, communitas requiritur, vt senatum suum commonefaciant reddere quod ecclesiasticis deberetur: & vbi vel nollent vel non possent, administratione destituant, aliosq; qui id impleant, surrogent in eorum locum. Iam sciebant huius rei promotores, quid in communitate sentirent nonnulli honoris cupidi, qui per ambitionem ad vrbs gubernacula contenderant. Requisita communitas arripuit diu quæsitam occasionem: senatum destituunt. Iam enim quid ageretur gnari, veriti popularem tumultum, sibi fuga pro magna parte patres consuluerunt. Fuere tamen in eis, qui cedere vel pro ætate, vel corporis imbecillitate, nec vellent nec possent. Erat ex proconsulibus quidam, qui pro animi magnitudine & cōstantia etiam nollet (quum potuisset) cedere, quod sibi nihil male conscius erat in omni causa, paratus etiam pro iustitia, ne periclitetur, occumbere. Cæteri qui remāscere, multantur ære: vnus ille omni honore & publica longiore dignissimus, carceri includitur. Seruat turreis ea nomen tum primū inclusi, quod noua necdum alium seruasset carceratum. Is tamen vel carceris duritie, vel aeris inclusi intemperie, vel (quod multi suspicantur) de manu medici dato veneno, vitā amisit in carcere. Itaq; nouum eius vrbs creauere concilium, viros nihilominus sexaginta deputātes, qui publica negotia vnā & nollent & gererent, visuri nequid respublica caperet detrimenti. Homines rerum imperiti multa incuriose tractauerūt. Principium administrationis suæ, vt principibus redderent magno ære impignoratas arces suas, quod illos sibi fauentes asciscerent. In summa æris inopia magnoq; ære alieno tantam facere largitionem, quæ prudentia fuerit, omnes iuxta intelligunt. Sed indigere noui homines plurimo fauore foris, vt rem suo arbitratu gerant. Piscatum intelligimus aureo reti, & idipsum nihil capiens hæsisse in profundo. Multæ in omnem partem factæ sunt impensæ in Romana curia, & apud Imperatorem, apud nonnullos principes electores. Quæ æs alienum, antea grande, tum fecere ingens ac grandissimum, ipsos eleuantes, qui emergere cupiebant, immergens. Interim nouum concilium quadam in vertigine voluebat, nesciens quod exiret: septi erant difficultate, quam resolueri non poterant. Multi de vicinis principibus intrabant vrbs & exibant, cum eisdem agentes. Id cōspicata communitas cepit rebus suis diffidere, verita ne ante expectatum vrbs in alienas collata manus, lueret damna seruitutis. Igitur colloquentes multa deliberauerunt: nisi in vrbs reuocaretur vetus (quod erat pulsum) cōcilium, esse actum de libertate. Idq; placuit communitati, pulsos reuocare consulares. Rediere vocati: & assistente communitate, facile fuit eiicere qui antè se eiicissent: videbant enim rebus pacem non dari, nisi illis abactis. Effugabantur: sed quidam ex his modestiores retinebantur. De sexaginta quoq; viris actum est similiter. Peregrinantur tum illi, vt antè priores, sed sine spe reditus. Inualuere tamen censuræ ecclesiasticæ: processum in participant. Id vero tumultum conciuat in vicinis vrbs, Lubica & Hamburgo: quum pars censuris parendum, pars etiam aliud sentiret. Fiunt in illis vrbsibus ciuium concursiones: nec satis constabat inter senatus & communitates. Valuit illa diuersitas: quum interim principes non longinqui, manus iniicerent rebus eorum qui participarent excommunicatis & anathematizatis. In quibus Fridericus & Wilhelmus pater, duces Brunswickenfes.

Senatores Lunenburgenses abdicantur.

Populus malo suo doctus senatus reuocari.

Pontificis auctoritas praeuocatur a patre eius.

CAP. 20.

B E L L V M interim trahebatur cruentum in Prussia, quum varia sæpe fortuna præliarentur. Vrbsibus & militarib. rex Poloniæ præfuit, quod pater eius (vt diximus) aliquando totam pene Prussiam bello occupasset. Misit ille copias, quæ ordini manus conferrent: multi principes miseræ suppetias fratribus. Sed multo maior erat manus, quæ vtrif-

que stipendio conducta militabat. Vnde factum est vt grande æs alienum ordo, propter stipendia militum, contraheret. Erant ex Suxuis, Bauaris, Francis, qui equites peditesq; ara mererent: & quum expromptum æs omne iam esset, distraxere ex auro argentoq; quæq; preciosa. Sed neq; ibi finis. Auclta sunt in eum modum stipendia, vt iam prompto ære exolui non possent. Ipsam arcem primariam ordinis (Mariæburgum vocant) incomparabili robore & pulchritudine insignem, & quæ parem in multis prouinciis creditur non habere, sedem magni magistri, satellites hypothecam pro stipendiis cumulatim accipere: egresso magistro cum fratribus, quum fluerent omnib; per ora lachrymæ. Aliquant diu seruauere ordini, si forte soluendæ pecuniæ viam inueniret. Vbi omnis expectatio
 10 vana fuit, hosti exhibuere luendam hypothecam. Rex, quum esset æris cumulati summa maxima (quadringenta triginta millia Vngaricorum aureorum ferebantur) remisit illos ad Prussicæ vrbes. Ciues Gdanenses rati finem esse bello, si primam arcem pars sua teneret ab hostibus, pacti sunt cum militibus, vt in tribus terminis ea pecunia solueretur. Sed adiecere milites conditionem, nisi secundus & tertius terminus in suo puncto seruarentur, amissis quæ prius dedissent, irrita pacta essent. Tum verò in vrbibus, præcipuè Gdano, corrosa est pecunia omniuaq; & inde tertiam in primo termino persoluerit. Ad secundum terminum accepere mutuam pecuniam, pignora dantes: vtcunque poterant, eam quoq; summam perfecere. Iam pene consumpta erat spes omnis vltioris pecuniæ, quum tertius propinquaret dilationis terminus: & amissio priorum timebatur, nisi ille impleteretur. Singulis tum ciuib; perquisitis, danatur cuiq; de publico litere, vt vix
 20 summa difficultate æs corrogaretur. Tam erat propinquus terminus, vt iam lætarentur sperantes milites se priorem lucratos pecuniam: quum ecce restans summa numeratur. Iam arx, regis imposito præsidio, extra manus erat ordinis: quæ res vnum omnes affecit dolore. Amisere antè plurimas arcēs cum oppidis, periere multi ex fratribus viri incomparabiles: nulla magis affecit iactura, quàm eius arcis amissio. Qui pecuniam accepere, ommissa militia patriam reuifunt: sed ferunt ita inter alios vixisse contemptos, vt Ethnici perfidiiq; haberentur. Multos ex his malo ferunt exitu perisse, quòd rem Deo & hominibus ingratam peregissent. Continuato deinde bello, ordo ipse magnis virib; oppidum ante arcem recuperauit, & aliquandiu tenuit: vnde etiam spes nō defuit, aliquan
 30 do arcem ad se redituram. Sed inexpugnabilis illa fuit, triplici muro, magnis fossatis, & ipso flumine (Agaton vocant) circumfluente. Crebra tamen oppugnatione intentata, quū omnis labor in ventum exisset, oppidum quoq; sine arce infructuosum, iterum amiserit, non multum de illo contentendes. Erat autem annus LVI.

*Theutonici fra-
tres dum mo-
derationem ne-
gligunt, euentus
suus.*

I 456.

CAP. 21.

*Calixtus in
Turcū indul-
gentias largi-
tur.*

MAGNITUDO ipsa rei, alioqui instituto nostro peregrinæ, non patitur vt silentio prætereamus quod tum in omni mundo celebre fuit factum. Calixtus pontifex tum nō defuit concitare principes in Turcum, missis prædicatoribus qui commouerent populum, datisq; indulgentiis, vt per vrbes signo ter in die facto, precibus iuuarentur fidelium, qui in perfidum hostem Turcum pugnarent. Misit quoque patriarcham Aquileiensem, qui classe sedecim triremium, cum auxilio Vngarorum & Wandalorum, Turcum
 40 triennio vexaret. Belogradum vocant urbem Christianam, quam tum oppugnabat ille hostis. Iohannes Cuniad Waiuoda, pater Marthiæ regis Vngarorum, inerat cum valido præsidio. Aderat quoque Iohannes Capistranus, ordine minor, in theologia magister, qui fidelem populum incredibiliter animauit in hostes. Exibant in pugnam obfessi, acriter præliabatur: stabat ille in muris clamans, *O Iesu respice: ades populo tuo pro te laborasti. Vbi sunt misericordia tua antiqua? Veni, protege populum: nequando dicant gentes, Vbi est Deus eorum?* His ille vocibus intonabat: pugnantes sensere auxilium de cœlo. Profligata est longè maior manus hostium à paucioribus: cæsa multa Turcorum millia. Omnia impedimenta oppugnationis capta: fugere superstitēs, & ipse imprimis Imperator trepidus se contulit Constantinopolim. Ferunt hostem ea tum de strage consternatum, adeo
 50 vt si fideles adaucti numero victoriam essent prosequuti, facile Græciam & omne tum Constantinopolitanum Imperium fuisset hosti extorquere de manibus. Sed torpore tum Christiani principes, nec satis acri iudicio perpenderunt nominis detrimenta Christiani. Huius cladis memoriam crebrius repetisse nunquam sine lachrymis ferunt Turcorum Imperatorem, quum barbam mulceret, suspiriis testatus dolorem. Philippus dux Burgundiæ fertur in eam militiam dedisse nomen, quòd meminisset genitorē suum

*Turci ad Bel-
ogradum cessi-
serunt.*

Bbb

*Cum impijs
de mure, ad
alterum vo-
pium dele-
dum, pium
fci
lucet est.*

Iohannem, fortiter aliquando cum Francis in gentem pugnasse, etiam diu captum suo se ære redemisse. Sed cuanuit sanctum propositum. Habuissent tum Christiani principes supra auxilium de cælo speratum, magnum illum regem vsoneasson præsidio: qui de suo latere pollicitus est pontifici & Venetis, se inuasurum amborum hostem Turcū: vt interceptus duobus agminibus, facile superaretur. Fecit ille quod promisit, oppugnās & magnis viribus frangens Turcum. Sed de Christianorum parte quies illi interim fuit. Vnde factum est, vt taderet eiusdem Mahumetæ legis principem, sui confortis regnum eneruare. Composita perinde pace cum illo, etiam affinitate illi cœpit esse propior, in perniciem Christianismi.

CAP. 22.
I 4 § 8.

*Adolpho mor-
tuo, de eius di-
tione contendi-
tur.*

L V B I C Æ per id tempus, quum ad annum **LIX.** Barbaræ virginis die, debitum carnis soluiisset Adolphus, dux Sleswici, comes Holsatiæ, sine prole, conuentum egere Holsatiæ super deligendo (vt ipsi vocabant) principe. Nec tamen electioni eorum locus erat, vacante feudo ducatus regi Danorum, vt vel coronæ adunaret (quod diu reges contenderant) vel alium de illo ducem inuestiret. Holsatiæ autem comitatus suos habere videbatur hæredes, quod comites de Seowenborg, ex mascula linea, aliquot gradibus contingerent defunctum Adolphum. Rex autem Daniæ Christiærnus, ex fœmineo latere filius erat fororis defuncti, nisi feudi natura repugnaret, longè propior comitibus memoratis. Sed tum Holsatiæ militares, suum esse arbitrium rati deligere quem vellent, super ea re consultauere. Instabat Otto comes senior, qui tum octo filiis præditus esset. Sed is tractatus tum sine fine fuit. Deinde super eadem re in Todeſlo non longe post conueni-
runt: ibiq; tum præſente Arnolſo Lubicensi episcopo (qui feudi dominus esset) vt accepta pecunia trium & quadraginta millium aureorum, iuri suo cederent, in personam domini regis memorati, transfuſo. Ferunt nonnullos tum ex militibus, satis a rege muneratos, datis literis, quod inclinarent in eam partem. Erat ea res paci accommoda: videbatur enim non quieturus rex, sed armis ius suum proſequuturus, præſertim renouato bello de ducatu memorato. Itum est per compendia, quum rex iam prole beatus, speraretur ex filiis suis vnum ducatu præſeſſe. Sed aliter id euenit: quod suo loco commemorabitur. Nunc id inſinuaſſe hoc loco ſit ſatis.

CAP. 23.

Bellū in Pruſſia diuina.

*Exſeuſe
ſituum.*

*Gdanenſiſti-
mum malum.*

D V R A B A T bellum acerrimum inter ordinem Theutonicorum & vrbes in Pruſſia, quod tum terra mariq; gerebatur. Nam fratres volentes maris vſum intercipere hoſtibus Gdanenſibus, miſere de Monte regio naues in mare armatas: ea enim vrbs adhuc ordini parebat, ſicut & modò, ſedem fouens magni magiſtri. Aduerſus quos miſere Gdanenſes alios leuſis armaturæ ſatellites, vt clauum clauo retunderent. Sed illi aliquandiu fecere imperata, hoſtibus obnixi: vbi verò nihil iam lucri interuenit præter ſimplex militandi ſtipendium ac donatuum, reſpexere ad mercatores tranſeuntes, arbitrati ſperantesq; quod incertum maneret cuius partis ſatellites incurſſent. Lubicenſes verò, quod ſui mercatores crebrius quererentur de irrogatis in mari deprædationibus, nec ſatis dicerent à quibus eſſent inuaſi, armabant nauim valida militum manu: & ad præſtandam ſuis incolumem nauigationem, in mare miſerunt. Aderant Gdanenſium ſtipendiarij ad ſolitum quæſtum: congreſſi Lubicenſium militibus ſuperantur: & caſis aliquot in ipſa pugna, quinq; & triginta capiuntur: & Lubicam perducti, gladio ſunt vltore proſtrati. Eodem anno quum bellum hoc in Pruſſia longius traheretur, grauiffimus imminēbat hoſtibus commendator de Elbingen, vir bello induſtrius, qui multis ſtratagematibus hoſtes ſeſellit & ſuperauit: vir lulcus, ſed qui vnus oculi iacturam, pectoris providentia compenſabat: vt olim Philippus Macedonię rex, pater Magni Alexandri: vt Hannibal Carthagenenſium, vt Sertorius Hiſpanorum, ex Romanis duces. Hi enim omnes luſcedinem capitis, acrimonia pectoris compenſauere. Hic tum commendator expedita ſuorum manu ad Gdanum properabat, ſi fortè ad pugnam ciues pellicere poſſet. Diu ſe continuare, ſcientes vaſtrum belli ducem. Obtraxit hominem, qui urbem ingreſſus diceret, Si ſinem bello quæritis, ecce commendator de Elbingen parua manu vicino loco conſpectus eſt. Sciebant ciues quantum belli momentum eſſet in eo viro: ſpontanei, ſed ſparſi egrediuntur in hoſtem. Ille venientes prælio excipit, vel cadens acrius repugnantes, vel bello capiens: magnūque explevit numerum captiuorum. Laborare interea intus Gdanenſes domeſtico diſſidio: nam cõmunis male parens ſenatu, pro

pro suo arbitratu multa sibi volebat licere. Inter arma enim silent leges. Eminebat cæteris vnus ferocior, qui maximè popularis haberetur, & cuius ductum plebs inconcinnâ sequebatur. Eum ablegare conantur sub honoris specie, vt eo facilius absente, vterentur plebe ad opportuna rebus negotia. Arcem vnam tenere, quam ex ciuibus præfecto indultio viro dicerent indigere: rogant hominem, vt line pro vilitate publica hanc vrbi operam cõmodare, vt custos eat eius arcis per aliquot dies, quòd viro fortissimo & prudentissimo opus esset. Homo ambitiosus, honori suo delatum munus cupide amplectitur. Vadit, arcem conscendit, custos eius factus, vt interim abesset: ne tumultum in populo conciret. Statuerunt sub capitis periculo, quòd interim sciebant hominem pro soli
 10 ta temeritate non impleturum. Ille iam arcis custos, maiori vsus licentia, constituta lege se minus teneri arbitratu, commisit in eam. Ea fuit, ne quis literas ab ordine allatas aperiret, sed senatui clausas perferret. Ille quò accepisset literas, aperuit, nihil veritus, quòd sciebat auctoritate suam in plebe vel maximam esse: & iam satis longe abesse vrbi, nequam formidaret legum vindictam. Vbi iam publico documento constabat illum præuaricatum in legem capitalem, literas concilii mittunt hominem magnæ rei gratia euocant: adesse non moretur, opus esse illius præsentia: rem esse magnam, quam eo præsentem facilius, sine illo nequam possent transigere. Iterum ille honori suo delatum arbitratu, homo cupidus honoris. Venit accelerans, nihil attendens quòd legis vinculis teneretur. Vbi venit, mox vinciri iubent, accusant capitaliter. In promptu fuere testimo-
 20 nia, quæ reculare non poterat. Illico damnatus capitis, priusquam rescirent populares, gladio vtore penas dedit. Exinde obsequentiorem habuere patres plebem, subducto homine tumultuoso, qui multitudini præstaret audaciam.

Homo tumultuosus prudenter circumuenitur.

PER ea tempora Nicolaus de Cusa cardinalis, Theutonicus (quod est monstrum coruo rarius albo) vir doctissimus, legatione fungitur summi pontificis per Germaniam: quòd Pius pontifex Germanis, quàm à multa memoria vllus pontifex, affectior esset: quòd Germaniam ille Germanicus nosset, diu versatus in eius prouinciis. Multa vir religiosissimus legatus constituit in prouinciis, quæ apud metropoles seruantur. Peruenit Magdeburgum, & vsq; Hildensem: citra descendere non potuit, quòd concitus in Italiam reuocaretur. Quum venisset ad ecclesiam suam Brixinensem in Alpibus, deq; illa dispone-
 30 re voluisset, pro veteri pontificum iure: non est passus Sigismundus dux Austria, vt ea in Germaniam tenderetur consuetudo, quòd Romani cardinales ecclesias Germaniæ haberent in commendis, quo modo abbatias & monasteria Italiæ, Galliarum, Hispaniæ, Angliæ: quæ vna causa est in eis prouinciis creari cardinales, non in Germania. Graue oritur dissidium inter cardinalem & ducem: vterque suum gladium distingit in alterutrum. Captus cardinalis, custodiæ mancipatur. Pontifex execratione & maledictis insectatur ducem. Mittit ille in vrbem pro se oratorem, qui pontifici reddat sui facti rationem. Erat homo quidem doctus, sed pertinax, qui venerat orator, & qui pontificem in missoribus se minorem cognouisset: audentius tuetur causam commendatam. Vbi non profecit, appellationem interponit, quæ extat, eamq; in vrbe publicat. Interim Papa & du-
 40 cem & nuncium eius execrationib. duris insequitur. Fugit Gregorius (hoc enim illi nomen erat) in Bohemiam: ibi ducta vxore contemnit pontificis execrationes. Interim omnis ducatus parens Sigismundo, ecclesiastico supponitur interdicto, vetitis omnib. vllam habere communionem cum incolis: neq; terram illam pertransire fas sit peregrinis. Sed facile principi cum principe conuenit, vbi Chrysofomus venit in medium.

CAP. 24.
N. de Cusa legatus in Germaniam.

Germania cardinibus caret.

Pontifici bruta fulmina, auro retunduntur.

IDEI vero pontifex Pius totum se contulit ad curam republicæ Christianæ, conuentum indicens Mantuanum: in quo magnus conuenerat nobilitatis cœtus, maior oratorum multitudo. Nulla enim natio, nulla gens fuit, quæ non aut principes aut eorum loco miserit legatos. Actum est in illo celeberrimo conuentu, vt bellum communi omnium decreto Turcis indiceretur. Dictæ sententiæ, quæ id ratione geri possit: propositum periculum, quod ceruicibus Christianorum ab illo hoste immineret. Motæ sunt omnibus lachrymæ Pio dicente, quum eorum calamitates exponeret, qui à barbaris in grauissimam seruitutem quotidie abducerentur. Incensi animi, quum ostenderet Turcos, occu-
 50 pata Græcia & Illyrico, interiorem Europam penetraturos. Nihil ab eo fuit prætermissum, quod ad mouendos cunctorum animos pertineret: sed id frustra fuit. Nam principes omisso externo summè necessario, intestinis se bellis confodiebant. Interea pontifi-

CAP. 25.

Bellum in Turcos frustra suadetur.

Bbb ij

*Turcica domi-
natio propaga-
tur.*

ce ex Mantuanis Romam redeunte, ad eum illi oratores Hyberorum (quos Georgi-
nos vocamus) præsidium implorantes: qui & ipsi tum Christum, quamuis procul ab apo-
stolica sede veritatis auxilium in Turcos orantem. Sed postea compertum est, quod Ismael
Sinopenfium dominus, qui diu restiterat, non expectato Mahumeti Turci impetu, sese
suaq; omnia illi permisisset, & Trapezuntinus Imperator, vni ex Turcorum principibus
filium suum despondisset. Quæ res fidem eius non synceram monstrabat: nisi optima in-
tentione speraret puellam blandimentis virum ad sacra Christianæ fidei pellicere. Multa
metus & regnandi cupido indigna admittunt. Sed non est cœlesti regno idoneus, qui
pro terreno cœlestem regem contemnit. Quia tamen longum est Christianos non modo
sed consulturos de sumendis armis congregare: non mirum si apud obses-
sum Ismaelem Sinopieum ducem, plus instans metus, quam spes dubia & longinqua po-
tuerit. Quo etiam tempore Vscanassani principis oratores, quos ad Calixtum destinaue-
rat, ad Pium pontificem venerunt: quos cum admiratione, ob intervalla locorum vnde ve-
nerant, aut propter insolitum habitum, Romani inspexere cupidius. Feruntq; Vscanas-
sanum scripsisse ad pontificem, se quidem victoriam ex hoste reportasse, adiutum preci-
bus illius ad Deum: eiusq; beneficii, diuini potius quam humani, se aliquando memorem
futurum. Sed nos in Wandaliæ nostram reuertamur.

*Vscanassani su-
per appellati.*

CAP. 26.

*Hamburgum
Dano subdita-
tur.*

HAMBURGVM, vetus & honoratum oppidum, quod comitibus Holsatiæ ab o-
lim paruit, regi Danorum, tum Holsatiam tenenti, homagium præstare deposcitur. O-
stendere ciues indulta ab olim sua, & obseruantiam supra hominum memoriam longe-
uam, quod subiectionem suam fidelibus verbis, non sacramentis firmare consueverant.
Vergebat diu rex, asserens non esse homagium sine iuramento: & quomodo possent esse
sine homagio subditi? Illi permodestè reddidere, homagium esse fidelitatis exhibitio-
nem, siue iuramento, siue verbis constantibus & fide bona præberetur: orare ne vergean-
tur à suis discedere consuetudinibus honestis, rationabilibus, & præscriptis legitimè.
Rex, aliis princeps humanissimus, placatus acquieuit. Quo tempore per quadragesimam,
quomodo Ioannes Verdenfis episcopus, qui Luneburgensium causæ inhaereret, cum
eis excommunicationi implicitus, ab rege Danorum (quem in eadem causâ interpel-
labat) de monasterio Reinevelde veniens Hamburgum pertransisset, & eius præsentia
diuinum officium interrumpatur, seruato propter eum diuturno interdicto: nonnulli
leues homines, cum pueris, currum abeuntis feruntur luto fixasse iniecto, lapillisque
turbasse. Quam ille rem nescio quibus imputans, postea armis vindicauit carnalibus,
missis satellitibus, qui ad Albim fluuium, in eius dioecesi, Hamburgensium colonos sub
præsidio Morborch deprædarentur. Questus est Danorum regi, quod in securitate ab
illo præstita, in oppido illi parente, affectus esset ea contumelia. Tum verò iacta sunt
fundamenta eius compositionis, quæ postero anno est impleta in eandem Lunebur-
gensium causam.

*Episcopus illu-
stra iuramentum
mar & vin-
des.*

CAP. 27.

*Thrononici
prælium detra-
ham.*

*Gdani prodi-
torum casti.*

TRAHEBATVR interim bellum in Prussia, inter ordinem & ciuitates illi pridem
parentes. Venerat anno primo & sexagesimo rex ipse Poloniae, magno suorum stipatus
agminem pene omnia quæ volebat, ei subdita fuere, præter postremam ad Liunioniam
& Letuaniam terram: in qua aduersi nihil habitatores terræ pertulere. Ne tamen fru-
stra venisse videretur, misso haraldo prælium fratribus, ubi vellent, paratum exhibuit.
Illi prælio nil nisi vulnera & necēs & captiones cernentes posse referre, prælio tum ab-
stinuere, remandantes, non se vti solere hostium ad prælia consilio. Rex illas copias
suas reduxit in regnum. Sed in vrbe Gdano ab improbis ciuibus nulla quies. Immisit
Dominus vertiginem bellantibus, quomodo interim leges silere putarentur. Comperit
habuere, multa ex vrbe illa suis hostibus consilia rerum gerendarum innotescere: ut o-
mnia eorum incepta prius manarent ad hostes, quam in opus peruenirent. Deprehensus
est quidam ex scribis publicis, quem de familiaritate ad quosdam de ordine habue-
re suspectum. Ideo obseruatis gressibus & nutibus ex eo omnibus, in ipso conatu homi-
nem deprehendunt, literis in manibus eius perceptis. Prodidit ille consilij confici-
os: qui tum publico iudicio condemnati perierunt, gladio cæsi. Sæpe deinde congres-
sus ciues hostibus, varia dimicauere fortuna, nunc victi, nunc victores. Capti aliquan-
do ciues non pauci de Monte regio, & de oppidis cæteris ordini parentibus. Supra
mille

mille hoc anno perierunt vno prælio, quum victoria ciuium esset Gdanensium. Interea
 lis quæ pendebat in Romana curia inter prælatos & Luneburgense concilium, de sali-
 na, facta in regem Danicæ, Zwerinensem, ac Lubicensem episcopos compromisso, per
 laudum ore regis promulgatum sopita est, vtriusque partis (vt fieri solet) magno, sed ec-
 clesiasticorum maiori deterimento. Sed ea fuit pœna vallatum, vt non liceret sine maio-
 ri discrimine inde discedere. Multa tum accesserit senatui & publicis oppidi vîsibus, quæ
 antè fuerant prælatorum. Certa quota permîssa est detrabi fructibus ad certos annos,
 in supplementum impensarum & æris alieni: quod multis ante litem annis, & in ipsa lite,
 per Luneburgenses impensum diceretur. Duodecim erant anni deputati. Sed illis ad fi-
 nem deuolutis, noua quæstio, quum necdum impletum esset æs alienum. Nam sua tum
 10 autoritate consulares aliam fecere falcidiam ad sequentes annos, nisi mallent certa im-
 pensâ pecunia (& ea non parua) redemptionem suam iterare: hoc est, quod suum iam e-
 rat, tertio comparare: nulla facta in exolutione æris alieni contributione, ex magnis op-
 pidi peruentibus, pridem detractis summæ rerum. Tenuere patres in eodem oppido
 plures in carcere ex iis qui se vrbe dudum eiecissent: & iam sine facto de tota causa, e-
 tiam cum vinctis transigere voluerunt. Dederunt arbitrium & optionem duorum, do-
 mibus se suis semper continere, aut in perpetuum exire cum rebus exilium. Elegit pars
 maior abire. Itaque impositi euecturis, in oppidum Vîsen perducuntur. Sciebant minus
 se esse gratos vicinis Lubicæ & Hamburgi ciuibus: ideo delegerunt interiorem petere
 20 Saxoniam. Idq; tum factum est.

In oppido Gripswaldensi ducatus Wolgastensis (quem alij dixerè Bardensem) per
 eam ætatem floruit vir integerrimus, literis instructissimus, eius oppidi proconsul, vete-
 ri familia ortus, legum doctor accuratissimus. Is quum multa ei oppido commoda com-
 parasset, priuilegium ibi publicumq; gymnasium constitui procurans, idq; curans quâ
 diligenter, vt stipendiis & prouisionibus doctores tulerentur: non potuit euadere inui-
 diam virtus, quod esset iusti tenax, non permittens quæ multorum ferret libido. Primum
 principi terræ, cui fuit antè pro virtute charissimus, cœpit exosus haberi. Quod quum in
 oppido collegæ eius in proconsulatu comperitum habuissent, aut procurarunt, aut dissi-
 mulari sit, vt sceleratissimis duo latrones ad eum in publico officij loco cum collega seden-
 30 tem ingrediuntur: paucis verbis intentatis, ferro caput atrociter cædunt, humiq; mor-
 tuum deiecerunt. Qui assederat collega, vir innoxius, obstupescit viso scelere. Sed quid
 faceret vnus inermis, armatis duobus? Non satis tum vnde res prodiret intellexit. Scie-
 bant duo alij amborum collegæ quid ageretur, non ignorantes quàm esset cæsus pro sua
 virtute, ciuibus charus: metuentes si prodiret occultum consilium, ipsi lueret. Quod ita
 demonstrauit exitus. Tamen vt impunitatem sibi concirent, effecere vt dux Ericus vali-
 da manu urbem introiret, homagium deposceret (quod necdum præstiterunt) & tumultu
 omnem sub capitis periculo grauissimè interdiceret. Voluisse tum principem ferre
 vrbe eiecisse omnem cognationem occisi, suggestionem duorum proconsulatum necis con-
 sciorum: sed obiecit se pars cætera concilij, non passuros se testari, quenquam nisi legiti-
 40 mis causis proscribi. Quid enim illis imputari, qui atrocè in propinquo suo tulissent iniuri-
 am? Conquieuit princeps, & iam (vt putabatur) omnia fuere tranquilla. Sed antequam
 æstas ipsa decurreret, inuenerunt necis innoxie fautores aut (si quid amplius) etiam curato-
 res mercedem suam. Tanta autem creuit audacia improbis hominibus, vt atrocissimis
 patricidis, qui manu rem peregerat, quiq; optimum virum in publico sedentem officio
 peremissent, se curatè in vrbe reddere iam constituissent. Ingemuere omnes boni, v-
 bi intellexerant. Sed quatuordecim viri de cognatione cæsi adierunt senatum, postulan-
 tes ne impium facinus (quod iam rumor dispersisset) de publica securitate latronum, y-
 llo modo linerent impleri: ne obuerfari quotidie ante oculos cernerent, qui non solû fa-
 miliz suæ, sed vniuersæ reipublicæ patronum optimû sustulissent. Intemuere duo illi cõ-
 50 scij necis proconules, indignati, etiam comminantes iis qui legem senatui præscribere
 contenderent. Sed communitas, vbi intellexit quid ageretur, quum improbitatem pro-
 consulum comperit habere, sumptis armis vtrunq; suis in ædibus contrucidarunt. Ad-
 iecerunt, vt iam mortui, publico tamen iudicio condemnati, rotis imponerentur, velut vr-
 bis proditores, coruis exedendi. Ita sanguis boni viri exquisitus est, iusta vltione sequuta.

Hoc etiam tempore in vrbe Prussicæ Gdano tristis regnabat erinny. Improbi ciues

*Clari ex papa
 li Luneburg
 si concilio
 componitur.*

CAP. 28.

*Indigna viri
 integerrimi
 dei.*

*Tanta res
 impense feris
 auctor.*

*Scelus ab ipsa
 plebe tandem
 vindicatur.*

CAP. 29.

Bbb iij

*L. X. viri in
Giano ob con-
spirationem
inuitam cadun-
tur.*

I 462.

*Kolberga p-
me occupatur.*

CAP. 30.

*I 464.
Verbum cru-
cis vere fluti-
tia.*

*Veneranda ho-
minum visio,
quæ præsent,
nobis præbent-
tur.*

*Hæc illius op-
to venimus.*

conspirarunt opprimere senatum, quod haberent nescio quid in eos, nec illos rectè ad-
ministrare rem publicam calumniarentur. Incertum an cupidine dominandi exorta in
ciuibus, aut certè perpenso in ordinem Theutonicorum fauore ea moliretur, siue quod
eos belli tam diuturni pertæderet: res enim obscura est. Quum tale inter ciues cõsilium
diu volueretur, peruenit ad quandam ex ciuibus, qui vrbis interitum inde prospiceret.
Igitur prodidit quod comperit. Deprehensa sunt capita eius coniurationis viri sexagin-
ta: sed erant eius cõsiliij participes plures (vt ferebatur) quadringentis. Confessi sunt e-
nim, quum tenerentur, iam quadriennio in eo laborasse, vt res aliis viis decurreret, occi-
so senatu, qui illis videretur ad iustas condiciones minus inclinatus. In confessos vltimũ
supplicium decernitur: gladio illi pereunt. Cæteris per edictum innotescit, abeant vrbe
in æternum exilium male sibi cõsij, qui viuere malint: alioqui ex hora constituta reper-
tos, legibus pœnas daturus. Illi abierunt. Per idem autem tempus anni sexagesimi secun-
di, profunda iam hyeme, quum tenebræ noctis essent iam profundiores, vrbe in Kolber-
gam in Pomerania, quæ quum iuris esset ecclesiastici, parũ tamen pareret ecclesiæ: non-
nulli militares inire cõsilium vrbis capiendæ, & in manus principis perducendæ: vt frẽ
num haberet in naribus populus, illis visus plusquam satis sit liber, imò libertate insole-
scens. Iam ad mouere muros scalas, vt transcendere. Sed exciti ciues rem pene ferẽ
cognouerunt. Itaq; prouolant in muros: & deturbatis hostibus, vrbem suam defenderunt.
Fugiant hostes, proiectis etiam armis, quæ attulerant. Tempore ex illo, oppidi illius vir
primarius, Iohannes Slec proconsul, exosus ecclesiastica omnia (quod ea de parte labo-
rarent) etiam cenfaret, aut certè cõscios, quum non proderent, capitibus per catenam col-
ligatis, de muro iussisse pendere. Quo etiam tempore Wismarie tumultuatum est in v-
num ex proconsulibus, quod dicerent illum falsas confecisse literas. Illo pernegante, ni-
hil quietiores fuisse res comperiuntur. Vim ergo formidans tumultuantis populi, vrbe
concessit, perueniens Lubicam: vbi reddita ratione aliquandiu confedit. Filius eius cle-
ricus, quod minaretur patris iniuriam se exequuturum, capitur ac incarceratur: sed ali-
quandiu clausus, viam inuenit vt elaberetur. Princeps terrę suscepit defensionem expul-
si: conciliij Lubicensis interuentu in vrbem suam recipitur. Iniuria autem antiquatur:
& rebus rite compositis, redeunt omnia in integrum & tranquillum.

ANNVS erat sexagesimus quartus, quum in quadagesima nuncius apostolicus
cum mandatis veniret in ciuitates Wandalicas, vt exciret populum in expeditionem
quam papa Pius instituerat, belli societate inita cum duce Burgundie Philippo, & Vene-
torum principatu, in perfidissimum hostem Turcum. Episcopus erat Cretenfis, qui man-
data apostolica circumferret. Sed magno & inconsulto feruore publicantium multi in
cassum instituere professionem, sine comæatu, sine armis: quum ignoraret homo Ita-
licus, linguæ non gnarus, quid clamatores ad populum tulissent. Ridiculum vulgus ex
omni ordine concurrat. Stabant ad ædes sacras, stipem publicam petentes: hoc comæa-
tu grande iter, longinquam & diuturnam expeditionem inire volentes. Non erat ea culpa
apostolici nuncij: sed imprudentia fuit clamantium, & quid denuntiarent ignoran-
tium. Feruebant in eam rem omnes: nemo passus est auerti. Sacilegium ducebant, si quis
verbo interposito cõnareret quenquam auertere, minus expeditioni profuturum. Ipsi
sibi somnia finxerunt, monitos se per visionem dicebant crucem sumere: alius in vesti-
bus, alij etiam in cutem impressam crucem se reperisse, sunt ementiti. Fabula per omnes
vrbes celeberrima. Mira colluuiis hominum ad id iter festinantium. Nonnulli ex ditio-
ribus equites ibant armati, portantesque in zonis vnde viuerent: sed longè maior pars
erat eorum qui sine armis, sine comæatu mendicantes abirent: quasi in terram ituri,
vbi obuia illis omnia fierent ad nutum. Omnes vtriusque ordinis, qui desperatione
meliorum rerum tenebantur, eò contenderunt, quasi aut locupletandi in terris, aut v-
bi id non fieret, mox cælo collocandi. Peruenere in vrbem Romam sine numero
multi. Miratur papa colluuiem inermium pauperum, ridebat in scitiam & simplicitatem:
& vt vrbem exoneret, permittit illis remissionem peccatorum. Venerant alij An-
conam, quod iam se papa deferri curauit ægotantem, quum expectaret venturum du-
cem Venetorum. Nam Philippum Burgundie iam senescentem, & laboris fastidio recu-
santem, frustra expectabat. Venientes peregrinos, armatos inermesque, iussit benedictione
collata

collata redire. Ipse papa biduo antè vidit in portu nauigantem ducem Venetorum: & iam febre exanimatus, quicuit in pace, reductus Romam, tumulatus à nepote Senensi cardinale. Sumpus autem, quos in eam rem composuisse ferebatur, partim duci Venetorum permitti, partim ad regem Vngariæ mitti mandauit. Ita magno molimine cepta expeditio cessit in vacuum. Alemanni imprudentes ridiculi fuere (vt solent) Italici. Pannosi, inermes, pauperes, Turcum expugnare statuerunt.

*Et ridiculibz
die fierent A-
postoli, bellum
vs inermes.*

C A P. 31.

A d componendas deinde res in Prussia, diuturno bello labefactatas, rogatu senatus Lubicensis, dominus Arnoldus, eiusdem episcopus ecclesiæ, duobus assumptis canonicis, viris probatissimis, vnà cum deputatis ex concilio senatus, nauigauere, & scilicet cursu peruenere. Turriacum oppidum præclarum mediterraneum petiere. Iam antè literis apud regem Poloniae, & magnum magistrum ordinis (capita partium) pertentatis, si paterentur in causa tractari. Quumq; nõ refragarentur, venere solennes vtriusq; partis nunciij cum mandatis. Multum diuq; tractatum, variz exquisitæ viæ rerũ componendarum gratia. Sed dum altera pars restituendis ordini rebus immoratur, altera non dimitteret quæ iure belli cepisset, laboratum est in contradictorijs. Concepta fuere nõnulla puncta, eaque disputando diu ventilata. Sed dum non conuenit, multo per singularem diligentem tempore consumpto, abierunt itinere quo uenerant. Anno tamè qui proximè sequebatur, quum iam secum maturius partes deliberassent, in eadem conditiones rebus compositis, longum bellum est terminatum, cum detrimento maximo ordinis memorati. Saxuerat tum pestis grauissima per Wadalicas vrbes, cui ab hominum memoria nulla par erat lues: nullis ea remedijs potuit placari, refugerat omnem opem medicam. Potuere ex ipsius beneficio naturæ pauci superare vim veneni. Sed ubi manus medentis accessit, illico furens venenum atrocius, in omnem partem corporis squiebat. Profuit abstinere medicamentis: opem ferre nõ potuit vlla cura. Multa hominum centena millia breui periere hoc malo.

*Bellum Prus-
sacum compo-
nitur.*

*Pestilentia re-
medijs offer-
tur.*

C A P. 32.

O t t o dux Stetinensis, eadem lue peremptus, sine prole decessit: creditumque est feudum ad Imperatorẽ rediisse. Quo prætexu Fridericus Brandenburgensis marchio, princeps elector, ab Imperatore de illo ducatu inuestitus, in ditionem suam capere contendit. Restitere illi duces Pomeraniæ & Wolgastensis, fratres, legitimã à sanguine successione præferentes. Res ad arma peruenit. Magno venit armorum apparatu marchio prouinciam occupare: non minore animo duces, qui tenere, contendunt defendere. Obsessæ arcès, & oppugnata: pauca quædam uenere in potestatem marchionis. Vrbeim Stetinensem, prouinciæ caput, oppugnare institit: & nisi fornicibus testudinibusq; de super ductis ab alto clausa esset, potuunda ea confidebat. Volebat ab militariibus terræ sacramenta fidelitatis. Illi interdictum sibi ab ducibus, ne facerent, prætenderant. Et erant propensiores omnes in suæ gentis principes Wandalicæ originis, quàm subesse exteris Francis. Diu vario labore res in longum ducitur. Interim ciues Sundenses cum suis proconsulibus rem in differentia habuere. Neque foris satis pacata illis erat prouincia, quòd princeps eorum Werslaus ciuium insolentiam molestè ferret. Tumultuati enim ciues destituere proconsules, viros ætate graues, & qui laboribus (vt ipsi ferebant) impares essent: trouos instituire, qui armati prodirent in hostes. Durauit in eum diem, ex antiquo contracta cum militaribus controuersia: de qua superius aliquot locis commemorimus. Exibant ergo armati ciues hostibus occursum: iungebant agmina bello socij Gripeswaldenses. Duxere in arcem Torgelow: eiecerunt hostes, & solo æquarunt munitionem. Multa præterea latibula, vt illi vocauerunt, latronum: vt alij, hostiũ, euerterant. Et rebus ex sententia gestis, cum præda reduxere copias.

*Bellum de du-
catu Stetinensi,
si, duces sunt li-
bera mortua.*

*Sundici ciues
bellum.*

C A P. 33.

R e x Poloniae ea tempestate non satis æquo ferebat animo, quòd Marinus de Fre- geno nuncius apostolicus, qui iam dudum in Suecia multas opes contraxit, etiam suas in Polonia constituisset oues tondere. Teneri iussit hominem, vt omnibus diligentius perquireret quos in vfus veniret tanto molimine acruata per prouincias pecunia: præferens suo regno magis opus videri tali supplemento quàm Italiæ, quòd quum illa in pace degeret, ipse à Turcis Tartariisque quotidie laboraret. Ea fama quum percrebuisset in Lubica, venit nuncius regis Danicæ, & ipse ponens ad firmam res, quas dudum in Suecia collectas idem Marinus iam haberet in Lubica. Apostolicus quoque collector, qui tum aderat, decanus Hamburgensis, Lubicensis canonicus, ministerium suum impleuit,

*Papa longio-
res quam regi-
bus fuit ma-
nus.*

*Ones utringue
sancuntur, si
non etiam de-
glabuntur.*

ut fidelis esset Romanæ ecclesiæ. Nam & ille manus iniecit eisdem rebus. Sed Marinus, ut erat multarum rerum iam sciens, prouidusq; futuri, elusit manus omnium. Reges tamen (ut credo) memorati, de tonsis ouibus lanæ bonam tulere partem. Collegit idē ex Dania libros, quos à memoria Gothorum ibi diceretur reperisse. Poterat quidem reperisse libros: non abnuo. Sed Gothos intulisse illos Daniæ negauerim: quod Gothi, qui Italiam spoliauerant sub Honorio, neque de Gothia recens prodierant (ut patriæ meminissent) neque vnquam redierunt in patriam. Iam enim ante duo annorum millia (quod in Suecia ostendimus) ante illa vastatæ Italiæ tempora exibant patriam: diffusique per Gallias & Hispaniam, ne memores quidem fuere antiquæ patriæ, ut in eâ vel cogitatione respicerent, minime verò redirent. Sed hoc magis crediderim, Danos ex littoribus Galliarum, quæ Normandia est, quum spoliarent monasteria & ecclesias, tum codices illos cum cæteris preciosis rebus prouincia extulisse: quod in nostra Norwagia docuimus, tempora ibi signantes.

CAP. 34. LUBICENSES tum Anglicis oratoribus in Hamburgo multa tractantes, quum non satis de rebus conueniret, sine fine discesserunt ab eis. Erat autem controuersia de libertatibus mercandi, ut nostris in Angliā, ita Anglicis in urbibus oriētis & districtibus earum. Nec volunt intelligere Anglici, nostros in Angliā inuitatos immunitatibus promissis & præstitis, quæ iam transferunt in naturam contractus. Anglici nullis apud nos promissionibus, ut veniant, sunt inuitati: venerint, nō venerint, in æquo nostris est: quū malint tamen non venire. Quo tempore Lubicenses, morte iam subtrahito strenuo milite Clamero de Busch, Mauricium comitem de Pirmont fortem ad arma virum, equitem, suorum susceperunt præfectum, speciosum in iumento sessorem, quum armis ornaretur. Amauit vir nobilis in vrbe versari. De reliquiis Francorum is erat, quos per Saxoniā (quæ nunc est Westphalia) sparsisse memoratur rex Karolus, cognomento Magnus. Testatur nomen Gallicum Pirmont, quasi monsignicus. Naturales filios duos habuit in ministerio: quorum alter cognomen paternæ ditionis præferebat, in linguā nostram translatus, ut Fuerberg diceretur. Redibat tamen ille comes post aliquot annos in patriam, amans patrio conditi sepulchro, in oppido suo Luden: & arma tumulata cum illo, quod posteritatem non relinqueret, quæ admitteretur ad successionem. Quanquā Italia gens aliud in simili casu sentiat: quæ ut antiquas referat perennetque familias, non refugit bastardis deferre successionem. Ni faceret, iam plures antiquæ domus, quæ extant, dudum corruissent.

*Potius Pierre-
mont quasi
montis Lapidem*

*Nobilitatis
Italice pars
ex non legiti-
mi constat.*

CAP. 35. INSIGNE per ea tempora latrocinium & incurfus militaris facta est in merces, quæ magno precio & numero de Francfordia Lubicam petiere, in Roseborg, non longe ab oppido Molne. Magnitudo æstimatæ mercis inuitauit ad prædam, coralli, margaritæ, sericum, piper, & his conformia, sine pondere distrahebantur celeri mercatu. Suboleuere quiescentem quæstum amabant, ex Prignissa Magnopolisq; viri militiam sequentes armatam: distincta partiraque præda abierunt. Non potuit insigne facinus latere. Compertum est in eo fuisse consortio, qui nō putarentur, etiam de domo principis, ipso proculdubio nihil sentiente. Nam qui talem ineunt quæstum, vesperi se aspectibus principum offerunt, noctibus totis inambulant: mane primo negociantur, & in vesperum iterum astant principibus. Constituere Lubicenses educere suorum agmen, & perquirere mansiones participum ac conficiorum. Quum resciret hoc princeps, nō est passus ad iniuriam suam illos grassari, sine discrimine, in noxios pariter & innoxios: effecit ut res in tractatus coniceretur. Conuenere in villam Slukup, mille in Magnopolim passibus à Lubica. Ostenderat ibi princeps, multum sibi displicere quod actum à quibuslibet perperam diceretur. Quumque res nimis esset in propatulo, nec tergiversatione celari poterat quod sol testis ipse vidisset: eò deuentum est, ut quæ ex rebus indistracta manerēt, redderentur in oppidum Scouenberg: cætera pro suo valore soluerentur, datis etiam ad causam fideiusoribus. Ita mercatores etsi non totam, magnam tamen rerum suarū partem recuperarunt. Magnopolensibus ex illo die fama inhæsit, ut diu Piperarii dicerentur. Ita visum est mansueti principi, tum de rebus transigere. Quo tempore senatus Lubicensis coemit arcem Ritzerow cum pertinentiis suis, ab duobus fratribus, qui de tertio impubere, tanquam legitimi tutores curabant, ut pro illo quoque quod ageretur ratum esset. Sed non ibi res constitit. Nam idem vbi adultam contigit ætatem, reclamaui vendi.

*Præda ablata
pars mercato-
ribus restitui-
tur.*

venditioni, postulans (quod iure potuit) infra quadrienniū in integrū restitui. Sed si coram iudice legitimis hoc viis postulasset, iustiorē causam habuisset. Semel ac iterū literis egit: & ubi non successit res votis suis, ad prædam & latrocinia publicarum viarum peruenit, pessimo suorum consilio: ut itinerantes innoxios viatores in locum statueret sibi (vt putabat) debētum. Potuit impetere fratres, qui partem illius acceperant in arce: sed maluit Lubicenses ad soluendū locupletiores. Hac occasione ille vada & itinera quæ perquisisset occulta, multi sunt facti cum illo & post illum prædones. Illi verò quæ tui multi se immiscuere de familia vicinorum principum: qui quæ peruia nossent saltuum itinera (quæ venantes transissent) multa diu impune fecerūt latrocinia. Sed magna pars

*Hereditas
primatus ad La-
trocinia se con-
fert.*

10 condignam reportauit de quæstu mercedem, gladio publico in vrbibus cæsa.

In regno Bohemiæ iam dudum Ladislaus, Alberti regis filius, Romanorum, Vn-

CAP. 36.

gariæ & Bohemiæ ipse iam rex, in vrbe regia Praga sedebat, annum agens ætatis decimum octauum, iam plenam attingens pubertatem: vt de nuptiis eius cogitaret. Missi sunt in eam rem ad regem Franciæ Ludouicum solennes oratores, qui germanam illius regi suo sponfam depocerent. Non grauātē ille permisit nobilissimo adulescenti puellam æquē nobilem, coniugio sociam. Parantur iam omnia ad eam deducendam itinere (vt sponfam in Bohemiā: nam circa regem Ladislaum, iam omnia ad nuptias parata constabant. Vix ingressi sunt iter puellam deducere, & ecce nuncius alius venit obuiam, funus denuncians pro nuptiis. Nam Ladislaus rex paulo antē infirmitate (in-

*Bohemus conis-
gium inuitum
moritur.*

10 certum vnde correptus) diem suum obiit. Medici quum non auderent, secretò, quamdiu in Bohemia essent, veneni signa dati in corporeprehendisse ferebant: ubi in tuto fuere, apertè prædicabant, rapas Bohemicas, quas ille cupidè esitabat, toxico fuisse infectas. Ita in hoc funere multiplex spes intercudit. Quale enim fuisset, Francorum vires tribus illius magnis principatibus accessisse: quantus in Turcos futurus malleus? quantus Christianismi propugnator? Sed illius morte res Bohemis secundabant, nulloque magis Polonis. Nam rex Casimirus eius germanam tenebat coniugem: vnde nati filij, regna nunc tenent Vngariæ Bohemiæque, quæ auunculus habuit Ladislaus.

*Vngaria ex
Bohemia regū
linea mater-
na.*

Eius morte Fridericus Imperator, proximus virili genere hæres, regnum Vngariæ petiuit: nam Bohemiā, quæ illi (vt diximus) in morte Alberti offerebatur, non magnopere desiderauit, propter perniciem regnicolarum. Vngariā etiā armis vindicare constituit: sed interuenere qui rem pactis conditionibus destinerent. Titulum Fridericus desumpsit, regem ex illo die se scribens Vngariæ. Sed Matthias, Iohannis Cuiusdam Waiuodæ, fortissimi viri filius, merito paternæ probitatis proceribus conciliatus, regnum vix carcere laxatus apprehendit, ac tenuit: rediturum ad Fridericum & eius posteritatem, si sine virili prole decederet Matthias: cuius perinde spem fecit, quod cælibatum polliceretur. Bohemiā verò Georgius Pogibracius (quem Iersicum dixere) hæreticorum defensor, voluntate procerum accepit: verumque monstrauit quod in Bohemia sua concludens Ænæas dicit, regna & imperia, non legibus, sed armis quæri defendique. Sed non ea lege natus erat Fridericus, vt dimicaret: pacis ille

*Si violandum
iurē est, &c. ha-
dusq; usurpa-
tur.*

40 consilia probauit, cum magno suo & Romani Imperij detrimento. Georgius Bohemiā possedit, Matthias Vngariā, noui homines, non alta nobilitate prodeunt. Sed Matthias rex, strenuè pugnans in Turcos, paterna insequutus vestigia, non degenerem se magnis documentis ostendit. Georgius verò rem malam fecit in regno deteriorē. Iam enim hæreticos sub Sigismundo procerum voluntate satis edomitos, erigere fecit caput. Sed Paulus summus pontifex, publico consistorio Georgium declarauit hæreticum, regnoque destituit per solennem sententiam: exequutorem autem sententiæ non inuenit.

VENERAT per id tempus Lubicam Fridericus marchio Brandenburgensis, prin-

CAP. 37.

50 cept elector, cum genero suo Iohanne duce Saxoniz, Bernardi filio, vt videret literas, quas à maioribus illius, Saxoniz ducibus, senatus Lubicensis teneret in oppidum Molne cum attinentiis suis: quas idem Iohannes dux antè poposcisset exhiberi, cum episcopo Raceburgensi, nec impetrasset. Ostensa sunt literæ marchioni, quò hoc depoceret. Agnouit magnum æs, quò esset illa ditio obligata: & contulit fructum sorti: nec vlla de parte reperit genero suo profuturam, etiam si promptam numerare posset pecuniā, quæ obligatū cum attinentiis oppidū diceretur. Accessit enim sorti principali, ex iustis causis,

non contemnenda pecunia: vnde pene impreciable factum potest videri hoc oppidū, quod fructu non magnum sit. Ea tamen tum fuit verborum alterna communio, vt non sine causa de diligentiori munitione curarent & oppidi & arcis Bergerdorpe. Multa per
 1467. id tempus anni septimi & sexagesimi instituit pontifex Paulus, vt atrocissimo Chriftianorum hosti Turco occurratur, crebris literis agens apud Imperatorem Fridericum, vt expeditio bellica ex viribus Germaniæ fieret in hostem. Sed furdo narrabat fabulam, quod nec ille armis delectaretur, nec neruos belli ex Italia Germaniæque teneret. Quod enim volitaret implumis aquila: Italiam papa cum principibus aliquot & communitatibus tenet. In Germania verò patrimonium Imperij, principes occupant electores. Indixit tamen Imperator cōuentum principum in Nurenbergam, ad diui Iacobi diem, in
 10 quem misit papa cardinalem cum potestate de latere. Et quoniam frequentes tum non conuenerant principes, renouata est in diem trium regum proximè tunc venturū. Multa quidem instituuntur tractatibus: sed sine fructu semper est exitus. Bene promittebāt multi: sed ea fuit grauitate & maturitate Imperator, vt omnia ex certa prouidentia in suum differret diem. Erat autem vana promissio multorum, & inanis expectatio.

CAP. 38.

I 468.

Res sumaria
 quanta cura
 esse debeat.

W A N D A L I C A E vrbes quatuor, Lubica, Hamburgum, Luncburgum, Wismaria, quæ vno pondere à longa memoria monetā habuere, anno octauo & sexagesimo, paupers leuato malleo (quod auri noua pondera deposcebant) nouum instituunt cudere numisma, grossos (nostri solidos vocant) ad differentiam minoris numismatis, quod Cauium dicitur. Sed non poterant occurrere malis quæ præuenire cupiebant: nam minoris semper fuisse in vicinis prouinciis argentei numi. Vnde factum est vt improbi mercatores (peculatores dicam) de numismate mercem facerent, deuchentes, ubi in confatorio ipsi sua lucra cū publico detrimento facerent. Res proculdubio magni momenti, si bene pensetur. Nam ille solidus numus, quanto ante annos centū fuerit quā nunc melior, incredibile bellū memoratu: vt intelligant quid amiserint, qui annuus census vel principes in tributis, vel priuati haberent in redditu: sic semper rebus comparatis, vt cū numismate & omnis mercatura & successus in quæstu singulorum decreverent, inuisibiliter euanescentibus de manu quæ antè tenebantur. Res proculdubio magna, de moneta constutere feliciter, & quæ iam tum Romanos rerum dominos fatigauit. Mercatoribus ea tempestate Wandalarum urbium, & quæ suæ sunt communionis ciuitatū,
 30 magno prouenerat incommodo, quod rex Daniæ Chriftiernus, circa festum Iohannis Baptistæ, quatuor Anglicorum naues, de Prussia nauigantes cum rebus non paucis, in suo iussit districtu teneri & diripi: quod proximo anno Anglici in Illandia regis præfectum occidissent. Id factum Anglici detorquere conati in mercatores orientales, magnis clamoribus apud regem suum Eduardum instabant, vt quomodo Anglici generaliter pro Anglis aliis tenerentur ab rege Danorum, orientales omnes pro orientalibus, & ipso Danorum rege, tenerentur: adicientes, nostros occulta cum rege Danorum machinatione id procurasse, vt Anglicæ naues caperentur. Nec poterat prodesse, quod aliena erat mercatoribus nostris causa pro qua tenerentur, alienus princeps qui teneret. Effecere per importunitatem, vt nostri mercatores in Angliæ corpore & rebus capti tenerentur. Tum verò egregia fide Colonienſes, in prosperis consortes, in aduersis fecerere nostris alienos: curantes vt tum ipsi, nostris captis, immunes essent captiuitatis. In eam rem multi scripsere principes regi Angliæ, seculares & ecclesiastici, vt immunes essent laxatiq; mercatores. Nihil omnia profuerunt: donec intentatis & frustratis viis omnibus, in apertum bellū res exiret. Tum prospera nostris in mari fuisse omnia: facile in mari pugnantes cum Anglicis tranſegerunt. Ea perfecit res vt aliquando in æquas cōditiones Angli cum nostris descenderent, passi rem æqualiter terminari: quod dicemus.

Arma dabunt
 cui iura negant.

CAP. 39.

Bohemi in Austria.

В О Н Е М И quoque regem habentes, quum ab Imperatore monerentur vt legitimum se regni successorem agnoscerent, & ecclesiæ Romanæ parerent, terrorem renouarunt, expeditione facta in Austriam. Imperator autem, qui iam cum Matthia Vngariæ rege vnum sentiret, pacatus ad illum, eoque in societatem belli aduocato, expediti
 50 x i i i. millia, vt Bohemis occurreret. Sed illi apparatus belli agnoscentes, retro duxerunt in Bohemiam. Et insequutus est illos rex Vngariæ, inque ipso comprehensio itinere ad prælium coegit. Conseruere manus, & diu certarunt: multiq; in fine ex Bohemis desiderati sunt: quos in acie ipsa mars communis consumpsit. Profugerant in monasterium

nafterium quoddam Bohemi, quod firmis sepfere prædidiis. Rex obsedit: consumpsissetque vniuersos, nisi interuētu principum res in alias detorta vias abisset. Albertus dux Saxonie filiam tenebat Iersici regis: erant & alij qui pacem rebus dandam putauerunt, quò communibus omnium hostibus Turcis fortius occurreretur. Durauit etiam hoc tempore bellum, quod Fridericus marchio Brandenburgensis in duces Pomeraniæ pro ducatu Stetinensi commouisset. Habebat autem belli socium Henricum ducem Magnopolensem, qui germanâ eius sororem teneret coniugem: qui etiam sua de parte pollicitus est affini suo bellû vrgere. Aggressi sunt vnâ rem. Marchio in arcem Quatuor rotatum ducēs, armis illam capit, itemque Torgelow, & oppidum cum arce Gartzze. Iam factò ingressu in ducatum, multa cœperunt marchioni esse prospera. Henricus autem dux de sua parte oppugnauit oppidum Trepetow, magnis conatibus insilstens vt caperet. Sed prospicientes id duces ex aduerso fratres, Ericus atque Werzlaus, validum imposuere militum præsidium. Diu fortiter res geritur: sed iniecto igne, pastores casæ & iuncea tecta igne concepto conflagrarunt, ita vt qui inerat, cogentur abire ac cedere flammis. Capto dux imposuit, quod satis esse putauit tutando, militum suorum præsidium. Superuenerunt hostiles copię: & qua facilitate est amissum, nunc recipitur. Redit igitur in potestatem dominorum, quum pro magna parte ipso in certamine cæsi essent qui tutandum acceperunt. Sed tamen priusquâ reciperent, stratagemate vsi sunt non incognito. Currum præire iussērūt, scenum aut stramina, aut in his fruges inuehentes. In ipsâ porta (vt erat constitutum) excidit rota, plaustrum subfedit: hostes sequuti occupauere aditum, & oppidum hoc ingenio tum receperunt.

Brandenburgensis Pomerania bellum infort.

Oppidum stratagemate captum.

PERICLITATUR eo tempore nauis oneraria mercibus onusta, in faucibus scopulorum Succię ac Phinniæ, quæ de Lubica Reualiam peteret: vectabat innumerû in mercibus thesaurum, sed maiorem in mercatoribus & filiis honestorum Lubicæ ciuiû. Adulescentes, ferminæ, virgines, mercatores, nauarum, numero ducenti mortales, lachrymabiliter perierunt, magno suorum luctu. Inde constitutû est, vt post Martini festâ nulla nauis in Liuioniâ soluat ex portu Lubicensi. Quo etiam tempore Thietmarsî, palustris populus, & franorum impatiens, quum ab rege Danorum (quòd militares quosdâ Hollatiæ ad sua confinia oppressissent) libi timerent, misere triginta viros Lubicam, qui fœdera sancirent in decem annos cum ciuibz & cõmunitate. Placide excepti sunt, & hospitaliter habiti: responsumq; rēportauere pro eo tempore, quo & illi cõquieuerent, & ciuitas non grauâtē ferret. Et (vt incidentia temporis contingamus) hic est ille annus 1468. LXVIII. quo Karolus dux Burgundiæ in Leodienses mouit, adiutore fretus rege Franciæ. Et incredibilem stragem fecit in acie, miserabilibus verò sæcuiuit in capta vrbe. Multa millia dorso colligata misit in profluentem, pro eo quòd episcopum suum, de Burbon ducem, consobrinum Karoli, dominum suum, indignè habuissent.

CAP. 40.

Statutum de navigationis tempore.

1468.
Leodij periturum excidium.

LIBRI DVODECIMI FINIS.

ALBERTI KRANTZII
W A N D A L I Æ L I B. XIII.

50 **V**IDIT hoc tempore per mediam brumam Roma peregrinû quem CAP. I. non expectabat, qui deuotionis gratia urbem inuiseret, exoluturus vota quibus teneretur. Fridericus Romanorum Imperator is erat: qui paruo comitatu ingressus Italiam, contendit ad urbem, nemini formidabilis, paucis etiam (credo) venerabilis. Excepti illum Paulus pontifex per benignè, multa gratificans, nec minus multa cum illo conferens de reipublicâ Christianâ (cuius erat illi gemini præsidēs) salute. Peregrinû Romipetâ pro suo tumore Itali transire sinebant, si non irridebant. Meminisse poterant ex annalibus, non ita consuesse ex Germania Romanorum Imperatores descendere, sed cum magnis armatorum copiis, vt dignitatem Romani Imperij

Italiam non vult Imperator, nisi à quo uenisset.

tuerentur, cogerentque contumaces Italos imperata facere. Viuere tum cernebāt Fridericum, quod antea difficulter credidere: qui nulla insigni edita opera se viuere declararet. Solebant enim per contemptum ex Germanis Itali requirere, viuerētne an mortuus esset Imperator, quem nullis suis iniuriis, nullis reipublicę Christianę detrimentis, commouentem se audissent. Sed effecit matura principis prudentia, vt omnia certo cōsilio in suum diem posita crederentur. Ea tamen euanuit expectatio. Promulgari tum iussit Paulus pontifex plenarias indulgentias in subsidium aduersus perfidos Bohemos. Peruenere nuncij Lubicam. Constituta est, quę fidelium in ecclesia caperet & seruaret elemosynas, cistella: sed erant qui noctibus piscarentur bituminatis virgulis, vt parum aut nihil eo in loco permaneret. Rex tamen Vngarię Matthias acri studio persequitur hostes ecclesię, magnam regni partem Slesiam suę faciens ditionis. Crediderim vrbes cum militia sua parum reluctatas, maluisse subesse Vngaro Christiano, quàm hæretico Bohemo. Interiora tamen regni ab illo intacta mansere.

*Forum furta
fures furantur.*

CAP. 2. **T R A X I T** etiam tum Fridericus bellum in duces Pomeranię: magnificę copiis obsidere constituit arcem Vkerunde, vbi riuus Vker influit Oderam: quod ciuibz Stetinensibus aditum maris intercluderet, faciliusque capta arce, per illam edo maret vrbe. Prospexere rebus duces memorati, validum pręsidium militum ei impo-
nentes arci: sed à fame periculum fuit. Igitur currus per opportunitatem emisere i. x. qui victualibus importatis, arcem consolarentur, dequę fame proximē formidata redimerēt. Intercepti sunt illi ab hostibus, cęsis aut captis qui pręsidio essent euersionibus.
Nam & Magnopolēsis dux in eam expeditionem renouatam suas quoque copias edu-
xerat, quas ex omni militia eque vrbibus suę contraxerat ditionis. Varię oppugnationis est
intentata. Inerat arci bombardarum magister, habitu religiosus: de quo mira ferebant,
quod certus esset ferire quicquid peteret. Hoc compertum est, magno sæpe damno il-
lum affecisse obsidētes. Sed bello in longum tracto, rex Polonię milit oratores qui rem
omnem interciperent, pollicitos regis sui nomine, omnem operam rebus ex vtriusque
partis æquitate dare finem. In eas condiciones tum Fridericus marchio copias reduxit.
Sed ille tum fuit rerum cursus, vt idem marchio princeps illustris, infirmitatem incide-
ret, quę etiam illum non diu pōst consumpsit. Ferebant hostes melancholia vexatum,
quod bello non prosperē res cēssissent, ad extrema peruenisse. Vt cunque fuerit, ille fa-
to suo functus est. Albertus eius frater, & ditione & honore electurę successit fratri,
quod Fridericus filium nullum reliquisset. Ille verò (quod suo loco dicemus) in ducatū
memoratum arma protulit: sed permansit ducatus in manibus hæredum: peruenitque
ad Erici filium Bugslau, qui tenet in hodiernum.

*Bellum Pome-
ranicum non
diuturnum.*

CAP. 3. **L U B I C E N S E S** tum se interposuere controuersię quę erat inter regem Danię
Christiernum & proceres regni Suecię: egeruntque literis, vt quoniam in regnis fie-
ri, propter odia partium, non potuit, ambę partes eligerent Lubicam conuenire, & tra-
ctatus super omnium differentia, quę erat inter medios, inire. Ad constitutum terminū
venit prior rex ipse cum aliquot episcopis & Gerhardo fratre: & longanimiter per dies
octo præstolatus, quum non comparerent Sueci, parauit abire. Medio tempore egerūt
Lubicenses apud regem de multis incommodis ac damnis, quę in mari mercatoribus
suis per satellites regis irrogata dicerētur. Et quum esset humanissimus ille princeps, pas-
sus est superari rationalibus querimoniis: cēssitque vt in compēsationem daret aliquot
millia damnificatis. Sed non erat aurum quod expromptum numeraretur. Conuenit
vt Lubicenses aliquot millia persoluerent de publico, militari, qui tum arcem Kyl cum
oppido teneret: reliquam summam, quam essent accepturi, ciues paterentur in eo pi-
gnore, quoad lueretur, permanere. Ita factum est, vt ciues accepto in ditionē suam op-
pido memorato cum arce, sacramenta susciperent ab inhabitantibus, pręsente rege, op-
pidanis, vt illis parerent, donec pignus lueretur: & mercatores certam spem habuerē, il-
lo exitu sua recipere. Quum autem rex iam accinctus esset ad abeundum, venerē Sue-
cię proceres, moram suam purgantes de aduersantibus aut non auxiliantibus ventis. In-
tentata fuit compositio, vt reconcilientur. Sed quum iam haberent Sueci regem suum
quem delegissent, nec ab eo vt discederent, omnino sēcti poterant: abire inuicem si-
ne fine. Quo tempore fratres minores de obseruantia in oppido Todeslo erexerē tugu-
ria, vt in reliquum ex paruis initiis ad maiora peruenirent. Sed rex non interpellatus ea
dere,

*Summa regis
Christierni
humanitatem
æquidat.*

de re, non patitur in oppido: permisit autem in monte ad oppidi vicina. Sed neque hoc satis processit. Intentauere non longè ab Hamburgo iacere fundamenta: sed id fratres in vrbe concitatis amicis, auerterunt. Ita ministerium Christo in sacra religione debitū impeditur: imò ipse Christus in iis qui propter se pauperes sunt, contemnitur, præsentia qualicumque honestatis specie.

*Fratres fratres
vbi inuident.*

VENERAT anno proximo, qui fuit LXX. duo comites de Hénceberg Lubicam: quorum alter iam ex aliquot annis fuit & est archiepiscopus Moguntinus. Tum literas Imperiales prætulere ad causam propinquæ suæ, dominæ Dorotheæ, Adolphi quondam ducis relicte, super donatione propter nuptias, quæ illi cōstituta fuit in oppido & arcē Rendesborg. Sed quū Gerhardus comes de Aldēburgo, regis Christierni germanus frater, per ea tempora rebus in Holfatia præesset, nō respondebatur iuribus eiusdem dominæ. In quā causam ad liquidū terminandam, memorati comites in Lubicam euocauere Gerhardū antedictū. Aderat euocatus: sed literis Imperialibus tardiores aures videbatur habere. Regina autē Daniæ quū non pateretur nobilem dominā, de rege bene meritā, queri diutius, cōuentione facta accepit dotalia memorata: & expromisit de suo MCCC. aureos pro retardatis: cōstituitq; se soluturā annuos octingentos. Ita cōpositione peracta, redierunt in sua comites. Dictū mirū est, quibus tunc modis per Holfatiam Gerhardus regis frater, egerit, vt fratreditione excluderet. Iecit eius rei fundamenta apud Phrisios & palustres Wilstriz, in quibus robur & vim esse cognouisset. Vniuersam vbiq; plebem rusticam sibi cōciliabat, militares sibi aduersantes contempsit. Sed tum euocatus à fratre in Zegeberg, aliquādiu pro capto asseruatus ibi permanfit: actumq; est cum illo, vt dimissa prouincia protinus rediret in suū comitatum. Phrisiones autem, qui se Gerhardo constrinxer, renouatis regi sacramentis, in gratiā rediere. Euocauit idem Gerhardus comes postea Lubicensiū & Hamburgensium consulares nuncios, vt cū eo Bremā in colloquium venire nō grauarentur: esse rem tanti, vt eius magnitudine facillè tanti labor itineris cōpensaretur. Non recusauere occurrere vocanti, Bremā adeūtes. Quō quū peruenissent, causatus nō tam se Bremēsisbus tum fidere, vt mœnia eorū subiret: quando tantū itineris superassent, nō grauarentur ire ad designatū extra mœnia locum, inuisereq; occurrentem. Nō bene certi fuere nuncij illi, quid sibi veller loci in literis designati commutatio: ne tamen suspicione sinistra fidem nobilis viri cōtaminarent, præterderāt, se à maioribus vt temporis, ita loci præfinitū habere mandatū. Si dignetur inuisere locū à se in literis constitutum, illos expectaturos: si minus, redituros breui in sua. Ita nullo facto conuentu, tantum itineris in vanum permensis, in sua redierunt. Non deerant qui fubesse aliquid suspicarentur ex Gerhardianis machinationibus.

*Gerardi Holfati conditus in
franguntur.*

P A V L V S interim summus pontifex nō destitit agere omnia ad rem Christianam (quæ tum à Turcis laboraret) fulciendam. Instituit, & ipse obiuit, in vrbe solennes stationes, & precarias, vt Deus offensus hominum sceleribus placaretur. Commonitum crebrius per literas Imperatorem, ad hoc cōnitus est perducere, vt principibus regni in cœtum euocatis, Turco bellum indiceret. LXXI. anno in Ratifponam, vbi tum conuentus agebatur Imperij, misit cardinalē Senensem, Franciscū de Piccolominibus, Pij pontificis nepotem, qui diu literis in Vienna indulgens, linguā calleret Germanorum: quō cum principibus ipse etiā sua voce ageret in eo conuentu. Duxit ille in comitatu Iohannem antonium, Campanū episcopum: cuius in eo conuentu habita extat oratio, plena laudibus Germanorū, plena antiquitatibus, vnde acceptis, incertū. Sed idem fuit exitus in eo conuentu, qui inter Germanos solet. Audiere principes summi pontificis sanctum proposuit: audiuere Christianissimi multiplices ab Turcis pressuras & calamitates, quoties ille hostis excursoribus millia multa de prouinciis Imperatoris abduxerit. Sed lethargum consopiatorum nulla vis potuit excutere. Conuenere vtriusq; ordinis principes, vt decima per omnes prouincias in eam rem solueretur. In quam impositionem archiepiscopi Rhenenses tum non satis erant voluntarij, quōd annatam papa acciperet, ingenti Germaniæ emunctione, vt habeant cardinales vnde alant bestias suas. Itaque in eo nodo res tum refedit, vt non vltà procederetur. Quo tempore duo perierunt principes inferioris Germaniæ, ætate & virtute & potestate non impares, æquē digni vita, Otto Luneburgensis dux, & Vlricus Stargardiz dominus, dux Magnopolensis: florentes annis, moribus graues, robore viri: quorum maturitas plurima terris suis commoda

*C A P. 5.
Bellum Turci-
cum, hortante
licet papa, non
suscepit.
I 4 7 I.*

*Papa tyrannum
injicitur,
excitatur.*

vifa est polliceri. *Stat sua cuique dies.* Sed Otto in eo faciliior, quod filium relinqueret paruulum, hodie patri succedentem. Vlricus autem in masculam prolem non habuit, sed geminas filias: quarum altera monialis consecratur in Rhene, altera nupsit Euerwino comiti de Bentheim. Dux autem Magnopolensis Henricus principatum accepit, ex patris antè dudum initis, quod militares vtriusque ditionis in eum casum vtrique principi iam dudum sacramenta præstitissent. Quo etiam tempore, in Bohemia, mortuo Ierico hæretico, successit Wladislaus primogenitus regis Poloniæ, natus sorore Ladislai, nouissimi ante Iericum regis, qui perinde auum maternum haberet Albertum Imperatorem. Sed eam rem indignissimè tulit Matthias rex Vngariæ, qui magnis rebus in Turcum gestis, a Pontifice & Imperatore spem factam gereret eius regni consequendi. Nec ab re Christianissimo principi & fortissimo regi ea prouincia fuisset commendata, vt perfidos in regno hæreticos ad iuga Christi (quod ille vel solus posse videbatur) coegisset. Sed tum (quod solet læsa potentia) concitauit arma Matthias in nouum regem, qui nihil magnum pro regio nomine faceret: sed omnia, velut à pedagogo puer, filius rex ab rege patre deposceret. Bohemia enim fiscum non habet: quum imminet expeditio, viri tum congerunt. Vix habet mensa regalis, quod minori agrè satis esset. Ita cum rege agitur, ageturque, donec virum assequatur id regnum, in quo viuida virtus aliud deposcat cogatque.

Matthias catholicus alium regnum innadit.

CAP. 6. IOHANNES Alberti filius hoc tempore Brandenburgensem Marchiam, pro patruo Friderico in Franconia egrotante, administravit. Venit pater Albertus, princeps atque armis instituit post fratrem vindicare ducatum Stetinensem. Sed tum interuentum magnatum arma conquirere: conuenitque est inter principes, in eam formam quæ non displiceret dissidentibus. Fama diu volitauit ita rem esse compositam, vt duces Pomeraniæ pro Stetino feudum recognoscerent de manu marchionis. Ea fama dum multos post annos penetrasset ad regis Romanorum curiam, oratores domini Bugslai ducis, tum in regis curia versati, male inde audiebant, quod dominus eorum, qui se principis citra regem subiecisset, regni princeps iure non censeretur. Eam rem quum ad suum principem retulissent, motus indignitate rei, impetrauit ab rege commissarium, qui testes factæ compositionis, ad perpetuam rei memoriam audiret. Is erat Lubicensis episcopus. Testes citabantur: imprimis Magnus dux Magnopolis, multi milites, & militares euocati aderant, qui compositioni interfuissent. Repertum est nihil de feudo innouatum. Tantum hoc in forma comprehensum, vt meliora de marchionibus & sentirent, & pro viribus curarent duces Stetineses. Extulere improbi homines per ea tempora carmen famosum, quod in Albertum per summum sacrilegium esset compositum: quum assimilarent Dominicæ passionis seriem, Christo clerici, & principem Pilato subscribentes. Non erat id leue crimen in contemptum Dominicæ tragædiæ, quæ vertebatur in risum: nec principis ibi mediocris erat iniuria. Hinc verò quæ tum proxima fuit, ad ingredientem annum LXXI L. terribilis comes apparuit, diu cælum occupans: nec erant vulgaria quæ portenderet: nam sequentes anni satis explicuere quæ ille portendisset. Quo tempore etiam Lunenburgenses, iam in exitum prope decursis annis qui in laudo permitti essent ad falcidiam, ostenderunt nullo se pacto ad constitutum posse peruenire, nisi nouo etiam nunc remedio immoerentur. Prælati vicinis maioribus iam in suam sententiam pertractis, effecerunt vt noua iterum fieret fructibus detractio, aut in locum eius iterata redemptio: vt quæ iam dudum fuissent cuiusque, nouo iterum precio mercarentur. Quid facerent tenues, vbi iam inclinatos flexosque cernerent maiores? Ad nutum habuere vrbicuios aut creauere prælatos, aut aliis ex causis obstrictos habuerunt. Vnde factum est, vt alij sequerentur etiam non volentes. Hac in re prosperati, necdum exaturati, instituere (quod indultum ab Imperatore ferebant) grauissimum vectigal, de omnibus mercibus quæ oppidum pertransirent, quæ non pauca fuere. Non repugnauere principes, quod aut nescirent, aut quod nihil illis deperiret. Sed vicinæ vrbes pro suis mercatoribus, Lubica & Hamburgum (quibus grauissimum id erat detrimentum) se opposuere: nec poterant euincere, nisi remisso tale, quod per eas vrbes distraheretur. Vnde factum est, vt magno principum fauore, emercatum vectigal deperiret euancesceretque.

Examinati testes ad perpetuam rei memoriam.

I 472. Cometasterribilis.

Lunenburg: grauissimum vectigal.

CAP. 7. FLAGRAVERAT tunc maritimum bellum inter Anglos & orientales vrbes. Multa An-

ta Anglis adempta à nostris, multa irrogata incommoda. Nauigabant nostri multo satel
lite in mare misso: sed & Anglici suas naues perarmabant. Hoc igitur anno, quum mer- *Angli Lubicenses naues adimant.*
ces suas Lubicenses per mare mitterent in Flandriam: nam terre streiter (quo nunc plu-
rimùm vtuntur) tum erat impacatum per Gerhardum de Aldenburgo comitem. Tres
insignes ad pugnam instructas naues milite complent, vt & securitatem suis præberent,
& in hostes (si qua fors esset) pugnarent. Præfecti nauibus, ignaui homines, dum in por-
tibus terram ingressi descendent, naues suas liquere incustoditas. Superuenerunt Anglici in
portum: & maiore ex tribus, quam abducere non poterant, incensa, duas secum captas
in Angliam perduxere. Onerariæ verò iam dudum earum præsidio peruenerant quò vo-
lebāt.

10 Ita præfectorum incuria, & contumelia & damnificatio Lubicensibus irrogatur.
Venere per illam ætatem ab Imperatore literæ ad concilium Lubicense, super decima
ad bellum in perfidos Turcos ab laico populo perfoluenda. Difficile fuit insolitam rem
ibi primùm intentare. Quievere autem, secundam expectantes iussione, interim ex-
plorantes quid apud alios in ea re ageretur. Ab ecclesiis autem quo minus tum exigeren-
tur, obstitere archiepiscopi ad Rhenum, etiam appellationis obiectioni parati occurrere.
Hoc etiam tempore publicatum est per ducem Magnopolensem nouum vectigal in
Greuesmolen: nam hoc erat duci ab Imperatore ad comæatum concessum, dum ef-
set in conuentu Ratisponensi. Ita de visceribus pauperum & terras perambulantiū mer-
catorum omnia eliciuntur: & satis spontanei essent, si perinde publica itinera secuta ef-
20 sent, Lubicenses tamén veterum priuilegiorum obtentu, immunes transierunt. Nec
sinit nos silentio transire nouitas, rem aliqui institutis nostris alienam. Erphordia vrbs
Turingiæ primaria, multa lignorum strue cōgesta, tum incensa horrendo igne pro ma-
gna parte conflagrauit. Beatæ Mariæ & sancti Seueri collegiata ecclesia, cum ponte
mercatorum, vno incendio consumuntur. Vir (vt ferebatur) militaris conduxit precio
perditissimos homines ad id ministerium, quum male vellet vrbi. Deprehensi nonnul-
li: in quibus religiosus ordinis Cistercij. Excruciatus, exquisitis suppliciis, post degrada-
tionem excarnificatur.

*Clerici ad Tur-
cum bellum
decimæ dare
constat.*

*Erphordia cō-
flagrauit.*

CONSTANTINOPOLITANI Imperatoris filia, nobilis puella, tum venerat **CAP. 8.**

Lubicam, ab vrbe Roma, à summo pontifice, ecclesiæ opibus dotata, desponsataque lo-
30 hanni Muscouiæ principi: deducta satis apparatu decenti in curribus & equitibus. In-
geniosa (vt ferebāt) mulier, magno (vt par erat) honore suscepta, & suæ nobilitatis respec-
tu, & summi pōtificis honore, & quòd speraretur mercatoribus nostris in Russia futu-
ra ad omnem gratiam & beneuolentiam propensa. Sed nihil tale experti feruntur: nec
potuit scemina illis rebus præesse. Nauigio de Lubica Reualiam deducitur, inde pede-
stri itinere venit Tarbatum: vbi ab Russis excepta, principi suo perducitur. Ea quoque
spes fouebat pontificem Sixtum, quòd inclinaret maritum puella ad suscipiendos ritus
ecclesiæ Romanæ, in quibus ea fuerat educata apud sedem apostolicam. Sed concessit
illa, nolens volensque, in ritus Russorū orientales, in quibus & pater eius victitabat. Qua
etiam ætate iam inclinante, circa festum natiuitatis Mariæ, anni secundi & septuageli-
40 mi, Gerhardus comes de Aldenburgo, necdum posita spe recuperandæ Holsatiæ, occul-
ta iam antè cōsilia fertur habuisse cum palustribus Wiltziæ, & vicinis Holsatis, qui cum
propemodum amarent. Venit ergo à mari nauigio Hulem, aduectis è ligno iam fortali-
tatis aptatis, ad oppugnationem paratis: vnde repentina quouis in loco munitionem
poterat erigere. Arrexere aures per vicina loca Phrisij, & læti venientem exceperunt: ve-
nit in spem, ex eo angulo, totam in potestatem facere Holsatiam. Sed rex Daniæ, ger-
manus eius, vbi comperit, continuò aduolauit. Et quum expeditam suorum manum
non habere, nec tempus se ad bellum comparandi Gerardo veller permittere, loquu-
tus cum vicinis vrbibus, repentina ex illis expeditionem produxit: pollicitus magna,
quæ post in abolitionem transierunt. Non defuerunt lachrymæ regi, querulanti perfidi-
50 diam in se fratris. Per terram Lubicenses, per defluentem Albim mouere Hamburgens-
es. Regem pene obsederunt palustres in Irzeho: sed vbi conuenerunt copiæ ex vrribus,
in suas paludes retro abierunt. Sequuti, qui Gerhardum expellerent: & in oppido Hu-
sem pene intercepissent: sed elabitur dissimulatione (vt creditur) regis, quòd nō de san-
guine, sed de possessione terræ dimicaretur: & longo per deuia circuitu, per oppidū Lu-
neburgū in sua regreditur. Tum rex in capita eius factionis iussit animaduerti, permissa

*Catholica ec-
clesia nō vna
sententia.*

*Gerhardus ab
Holsatia occu-
panda fratre
bello auertit.*

venia populo. Aufugerant ex his nonnulli, quorum sunt bona cōfiscata. Captos autem quosdam ex Phrisiis, & nonnullos ex palustribus Wiltstrix, iussit necari. Ipse caput maiorum Henneke Wulf, in Thietmarliam celeripetuectus equo elabatur: vbi non post multos dies, dum insolentia cōfucta vteretur, cæsus est ab incolis. Ipse Gerhardus abiit, non rediturus: rex in sua ditione Holfatix permansit. Quo tempore etiam Gelria concurritur ab Karolo duce Burgundix, quod Adulphum ducem (qui proprium patrem teneret vinculis alligatum) ab se vocatum, captiui loco teneret in Flandria: & ducatū eius interim per arma in deditionem accepit.

*Celria in Bur-
gundi postea
tem vocat.*

CAP. 9. Eo bello quod adhuc inter Anglos & orientales duravit, quamvis iam tractatus in Traiecto super omni controuersia agerentur, nullis tamen intercedentibus treugis de Prussia naus armata mare tenebat. Iam antè capta per capitaneum Gdanensium, Paulum Beneken, ab Anglicis hostibus naue, quam dixere Iohannem: cui intantum Angli, dum tenerent, fidi, vt omnem interdiceret nauigationem orientalibus vna illa naue posse duceret. Sed ea tum per capitaneum memoratum capta, vñtur in hostes pro sua. Quidam tum Florentini Brugis agentes, quos Financiarios (hoc est cāpsores) dixere, aufigaleam suo nomine, armis domini Karoli ducis Burgundix insignitam, signis eius per aera volantibus in mare mittere, inque ea cum propriis mercibus iungere merces Anglicorum, sub sua securitate (accepta ab Anglicis de periculo pecunia) in Angliam deportandas. Innotuit res Paulo, naus ex Prussia armatae magistro: vidit nauigantem ex Zelandia in Angliam. Adortus præuia (vt fit in mari) salutatione, vnde & quò nauigaret sciscitatur. Lombardus patronus per contemptum respondit, quòd reputaret facile viribus se absorpturum, vbi intentaret, hominem cum armis. Paulus posposcit, vt quoniam Anglicas merces, & perinde hostiles, deueheret, eas volens (si videretur) traderet. Contempsit Lombardus Alemanum, & viribus suis & principis insignibus armis, quæ visebantur, fidens: nec dignatus aliter respondere, bombardam emisit. Paulus iam paratis in naui suis ad arma, iudicat esse pugnandum: admoit nauim suam, etsi magnam, tamen galeæ biremi fatis imparem. Nexus inuicem mutuos iecere in naues, pugnaturi. Lombardus satis fidens armis & viribus, quòd numero militum & magnitudine naus præstaret, suos in prælium hortatur. Vbi contulere manus, & aliquandiu pugnassent, superiores visi Lombardi. Prussii laxatis nauibus, pro victis abiere. Exultat Lombardus victor, insultat cedentibus. Paulus grauiter inuectus suis, Hoc est, inquit, quod polliciti estis pugnam clamore poscētes, vt cum dedecore victi abcedamus? Hoc clamor, hoc alacritas repromisit: Damno iunxistis ignominiam, in reliquum hostibus contemptui futuri. Illi sublato iterum clamore precantur, iterum ducat in hostem, purgatos primam ignominiam, aut vnà omnes morituros. Incaluisse sensit animos: noluit deesse poscentibus, quum nosset acrimoniam. Exasperati conuitio videbantur. Itaque poscentes reducit in prælium. Iterum congressi, egregie pugnantes abolent priorem ignominiam: capiunt galeam, aliquot cæsis in prælio. Ducunt in Albim fluium: securitate accepta ab archiepiscopo Bremensi, in Zuïngam fluium se contulerunt. Ibi quamvis in vrbibus Lybica & Hamburgo interdictum esset, nequis de mercibus compararet, quòd timeretur grauior exitus: inuenere tamen emprores vnde cunq;. Qui inerant satellites, magno ex præda accepto donatiuo locupletātur. Confestim Lombardi re comperta aduolant Traiectum, vbi cum Anglicis tractabant oratores vrbium orientalium: queruntur iniuriā & vim illatam. Illi, quòd alteram partē non audirent, respondere nihil poterant. Hoc tamen dixere, se non in iudicium, sed ad cōpositionem differentiarum venisse, vt cum Anglis tractent: in suis quenq; locis impetrent quos reos haberent. Misit dux Burgundix, ab illis imploratus, nuncium suum in Hamburgū, vt Paulum ibi diuersantem conueniret. Nec aliud reportauit quàm quòd ex hoste, qui hostilia non redderet, sed defenderet, hostiliter inuectus prior ab illo, tulisset iustam & omni iurgentium debitam prædam. Misere Lombardi Gdanum: & idipsum aliis fortē verbis audierunt. Intentarunt apud Karolum ducem, quòd in eius finibus, in eius securitate, sub patrocinio signorum suorum attentata diceretur captura. Importunitas Lombardorum (quorum interdum opera indigent principes, ad conficiendam paratam pecuniam) effecit, vt res mercatorum nostrorum in terris ducis diuersantium, ad firmam ponerentur. Sed vbi instructus erat princeps, ad liquidum iussit relaxari.

*Iurgentium
in prælium ex
hoste capitane-
du.*

Qvo

Qv o tempore, circa festum Michaelis, ex constituto conuenere in Treueri Imperator Romanorum Fridericus, cum principibus curiæ suæ, & dux Burgundiæ Karolus, eo splēdore quo nusquam visus est princeps alius in apparatu armorum, in æstimatione vestium & omni principali magnificentia. Obuij fuere medio quodam ad urbem itinere, quum descendēs equo dux procidit Imperatori: ille leuat ad osculum aflurgentem. Deducit Imperatorem dux in hospitium, longo desuper habito certamine. Celsit vrbe dux Imperatori: & propter armatam, quam multam duxit militiam, foris in monasterio tetenderat. Conuenere crebrius ad colloquium, palam quidem de bello in Turcum gerendo, deq; rebus Franciæ colloquuti: clam verò inter eos agebantur alia, quæ vulgò sciri fas non erat. Vnum (vt fama fuit) tum erat in conceptu, vtilitate maximū, si processisset. Karolum quidam putauere Imperij creandum vicarium, vt omnia quæ trans Rhenum ab olim Imperio pertinerent, reduceret, deq; rebellibus Imperio curaret. Per intergrum mensem crebræ fuere principum colloquutiones, crebra volabant inter eos munera: sed longè superabant quæ dux Imperatori largiretur, diuissimus & munificentissimus princeps. Verbum quoque de nuptiis inter vtriusque prolem tum factū multi autumant. Sed tamen de maioribus inter eos actis videbatur non conuenisse: ita fuit amborum discessus, sine illa quæ in accessu patebat alacritate. Per eam verò quæ proxima fuit brumam, Anglorum & orientalium oratores, quum ampliori ad rem cōficiendam pacemq; componendam mandato opus videretur, iterum eodem loco cōuenere. Sed orientales, vt in arctum Anglos tergiuerantes compellerēt, missis in Franciam nunciis, cum rege fœdus inierunt. Ferunt lætatum regem, cōcessisse quæ peteretur. Quo apud Anglos comperto, & ipsi ad componendam pacem æquiores fuere. Permissumque est regio mandato, vt in cōpensationem damni mercatoribus nostris in captiuitate sua interrogati, decem millia talentorum ex Sterlingis colligerent, de vctigalibus regi debitis: & inde compensarent suorum damna, qui passi dicerentur. Inq; formam veterum obseruantiarum res omnis est redacta. Ea fuit summa sexaginta millium aureorū de Rheno. Nam talentum Sterlingorum sex valet aureos.

CAP. IO.
Caroli Burgū
di cum imper
ratore collo
quiti, non val
de amico ixi
ta.

Angli cū ori
entalibus cen
tronesius diu
mani.

Qv v m ageretur quartus & septuagesimus annus eo seculo, archiepiscopus Colonienſis Robertus, quum ciuitati ipsi male vellet, nec satis videret quomodo aduersante
30 sibi capitulo, & militia pene omni, se in illam vindicaret: inuitauit Karolum Burgundiæ ducem propinquum suum: qui princeps in prælia promptus, iam aliquot annis paratum habuit agmen expeditorum militum. Nec diu dubitauit inuitatus, quòd ciuitatem Colonienſem, quæ male archiepiscopo suo pareret, Imperio (cui subest) detrachere, pro minimo duceret. Itaq; obfedit Nussiam, quæ quinq; millibus ad defluentem Rhenum in eadem ripa consistit: arbitratus, vbi illam occupasset, quæ supra erat Bunnam, facile comprehendere: quibus vtrinque captis, iam satis capta censeretur Colonia. Sed eam reperit in oppugnatione Nussiæ (quæ olim Nouesium dicta est) difficultatem, vt alia non pertentaret. Inerat enim validum præsidium militum, sub præfecto capitaneo Herman
40 no, Hassiæ Lantgrauio: qui nunc tenet archiepiscopatum, tenuitq; diu à morte Roberti. Variæ sunt oppugnationes: deiiciuntur muri, pluteis intus aggeres reparantur, turres crebris ictibus deformantur. Erumpunt aliquando obfessi, & manu collata hostibus non parua irrogant incommoda. Multa vtrinque prælia agunt vicissim inter obfidentes, Angli, Lombardi, magnis agminibus. Ab Rheno & terra firmatur obsidio: fame expugnare contendit, quando vis armorum non profuit. Interim Christiernus rex Danorum, ab vrbe Roma descendēs, ex ipso itinere vocauit duces, de Magnopoli Magnū, de Brunſwico Fridericum (Iohannem Saxoniz ducem, ex vrbe Roma indiuiſum itineris comitem habuit) Gerhardum fratrem de Aldenborg, Iacobum de Rupin comites. Et declinat cum his principibus videre castra ducis, si fortè posset rem tantam tractatus intercepte, gratiam initurus apud ambas partes: quòd armorum fastidio, & rerum dispendio, satis motas arbitraretur esse partes. Tentatum est, sed non prosperatur opus: quòd certo certior dux esset aut deditum oppidum accipere, aut armis capere. Interea malignum vulgus omnia pro suo captu interpretatur, & eloquitur, initum à principibus fœdus cum duce, vt veniat per Westphaliā oppugnare Wandalicæ vrbes: quarum libertas oculis principum grauis diceretur. Sed illi tum abiere sine fructu, magnis in Colonia factis sumptibus. Interea Colonia, Imperialis ciuitas, implorat Im-

CAP. II.
I 4 7 4.

Colonienſis
archiepiscopus
regem Har
gundi viribus
vexat.

Nouesium ob
fidetur.

*Imperator Le-
onardus Co-
loniensis
supplicat fere.*

peratorem: sciebat enim illa de imponendo sibi iugo contendere. Diu promiserat adven-
tum Imperator: sed, ut erat cunctator semper maximus, nec haberet in promptu, quæ
ex longissimo erant arma contrahenda, diu distulit. Venerat tandem cum principibus
electoribus per Rhenum defluens. Erant arma cum illo Moguntini & Treuerensis archiepis-
coporum: ipse dux Saxonie Ernestus, & Albertus Brandenburgensis marchio
electores, cum suis agminibus affuere: Monasteriensis episcopus, Henricus de Swartze-
burgo, expeditissimas copias ductabat equites peditesque: octo millia ferebantur sub si-
gnis eius militare. Iunxerant se castris illius quingenti de Lubica expediti pedites: sed
ad Imperatoris signa concedere iubebantur. Nihil motus dux oppugnabat oppidum,
& paratus videbatur conferre manum Imperatori. Sed omnia consilio priusquam armis, to
Imperator experiri constituit. Inito tractatu treuergæ fuerunt. Sed per eas insolentiores
quidam leuibis præliis pugnam ciebant. Eliciti Picardi venerant equites, post se singu-
li peditem habentes in iumento, qui in loco pugnae desiliret: vrgebant præliantes, non
datis signis. Albertus marchio circuibat castra, præcipiens ne quis sub pœna capitis se
commoueat: temeratores treugarum si lucrent pœnas temeritatis, ad rem non pertine-
re. Ita sub oculis agminum Imperatoris nonnulli pedites, qui per iocum concitatis præ-
lium, aut cæsi, aut in profluentem Rhenum detrusi, pœnas luunt. Tractatus inter Impe-
ratorem & ducem ibi finierunt, ut Maximilianus Imperatoris filius, Mariam Karoli du-
cis vnicam filiam sponfam, inde coniugem haberet: in qua rem soluta est obsidio. Prin-
cipes dimissis copiis in sua redierunt.

*Pax inter
principes con-
stitutur.*

CAP. 12.

*Conuenit
Hanſa Lubica.*

*Magnopolensi
pretiosasupel-
lex intercepta.*

COETVM habuere celebrem in Lubica vrbes communionis Hanſæ Theutonicæ
anno proximo. Ibi Colonienſes, iam fe antè ab reliquis segregantes in Anglia, ad eam
redire communionem manibus pedibusque contenderunt, alioqui non vsuri in An-
glia immunitatibus ab olim indultis. Diu reluctatum est: ostense sunt crebra illorum
in socios communionis tergiversationes. Scripsere pro illis Imperator & archiepiscopus
Colonienſis. Sed quum diu illis pernegata esset reconciliatio, satisfactione præmissa,
passi sunt redire in idipsum. Quo tempore inclytus princeps dux Magnopolensis, con-
iugem accepit filiam ducis Pomeraniæ. Nuptiarum solennitas indicta fuit in oppidum
Stettinum, ad conuentum multorum principum. Paucis ante diebus idem dux quen-
dam militaris ordinis de terra Bardenſi captiuum habuit, emunxitque argento pluri-
mum. Ille rerum suarum non immemor, obseruabat tempora quum dictus princeps io-
calia sua, in auro, argento, serico, cæteraque veste, præmitteret ad locum nuptii desti-
natum: & præueniens omnia interceptit (æstimatione rerum supra quatuor aureorum
millia) sic compensans quæ pridem accepit captiuus, detrimenta. Sed facile fuit prin-
cipi perficere, ut ea de re sine magna quaestione satisfactionem acciperet. Eodem tem-
pore, per negligentiam incuriosæ familiæ, Bergis emporii Norwigiæ perierunt incen-
dio mercatorum casellæ. Ibi ingens multorum de Wandalicis vrbebus ciuium spes in-
tercidit, inestimabili rerum damno, dum promptuaria mercatorum cum scripturis ob-
ligationum pariter interirent. Tantum valet vnus aut paucorum capitum focors vino-
lentia. Cremabilis materia ex lignis cõgesta domus, trabibus supra se collocatis: quo mo-
re & in Alpibus posita domus rustica visuntur.

CAP. 13.

*Burgundus
ab Electore
conspicitur.*

PER fabulam quam diffudit vanus rumor, de principibus conterminis Karolo du-
ci foederatis, tum prouenit ut res seria tractaretur. Nam cœpere tum vrbes attentius cõ-
muni, quum circumspicerent oppugnationis vndecunque periculum. Valla iccere
ex profundis fossatis, portas in morem turrium erexere: instituentes quasi impenden-
te bello rem per arma præparare. Nisi enim in pace belli tempora cogitentur, male res
geritur: tum apparari munitiones, vbi vsus venit, serum est. Ceptum autem tum ne-
gocium continuatur, dum etiam ab Karolo timor euanuit. Nam ille bello magno in Lo-
tharingiam in se excitato, Switenſes monticolæ, *durum à stirpe genus*, est expertus: &
omnes, qui in magno foedere cum illis essent, sensit hostes. Tractum est aliquandiu bel-
lum, multis præliis conflictatū, inclinante semper fortuna ducis, dum viros experiretur.
Nouissime obfederat Karolus vrhem Nanſeium, quod transiit illi pernegaret. Cepit
aliquando: & denuo amisit. Demum oppugnans, & fame perurgens, audit contra se ve-
nire hostes cum duce Lotharingiæ Renato. Properabant tribus agminibus magno fœ-
dere colligati, obsidionem soluere vrbe memoratæ. Signa prætulere Switenſes, quibus
diuam

diuam Virginem, Dei genitricem præferunt. Ea visa volitare per æra, nonnullos feruntur terruisse. Sed dux interritus, præmittit agmen suorum expeditum, quod primam pugnam distineret, dum ille cum totis copiis pararetur in ordinem. Confluxere infeliciter præmissi Karoliani, vt pote pauci in multos: & pulsi, concessere in maiora castra. Hostes sequuti incubuere, perurgebantq;. Ingrauescit prælium: cædunt, cædunturq; victi victoresq;: sed tamen inclinauit acies Karoli. Quod vbi rescitum est, suasere proximi duci vt fugam iniret. Diu non potuit in animum demittere fugæ consilium, dux inuictissimus. Serò intentauit: & ecce diffusi per campos hostes, omnia occupauere. Transire parantem Karolum, & transilire iumento fossatum, occupauere rustici pedites: nec discernentes quis esset, sternunt securi percussum. Pauci, & pene nulli nouerunt quò Karolus perueniret, quem exitum habuerit, viueret interfilæve: cæsi capiq; suorum plurimi, quum ex fuga se recollerent. Comperitum est ex puero, qui assiduus duce m sequebatur, quò loco cecidisset, Nudatum corpus, & vulnere geluq; tumidum, non discreuere etiam qui familiarissimi extitissent. Sed frater eius Antonius, & Philippus, secretorum corporis eius conscii, agnouere Karolum. Diu non est creditum, esse interceptum aut oppressum Karolum: viuere multi ferebant. Mercatores Hispani, Lombardi & Galli, id verterunt in quæstum, mercantes & vendentes super eius editu.

Varij de Bur-
gundi exitu
Germanici.

WANDALICARVM vrbium mercatores tum in quaestione verfabant noua in CAP. 14.
regno Daniz vectigalia. Nam rex Daniz Christiernus, ab vrbe Roma descendens, ex-
plo regionum quas peregrinatus viderat, per Italiam perq; superiorem Alemaniã, suam
quoq; prouinciã instituit. Nec opus erat indulto in eam rem Imperiali, quod Dania Im-
perium supra se non recognoscit: sed tamẽ ab exemplo & ab æquo, quod videbatur con-
stituit in suo. Excepere incolæ memoratarum vrbium, prætendentes priuilegia ab olim
indulta: literasq; in eam partem obtenderant: promissionem etiã regis præferentes,
quod nullis nouis ab illo vectigalibus in futurum tempus grauarentur. Replicatum est
quod ex nouis superuenientibus causis, vbi euidentia facti testaretur, posse constitutum
odiosum antiquari. Quis enim sibi legem dicet, à qua non liceat rationabilibus de causis
discedere? Audiuerẽ eam disputationem Sueciæ proceres, quid eum erant conuentũ
euocati, ad tractandum de sui quoq; regni nouis grauaminib. Cum ergo ista quæ ob-
tenderentur mercatoribus audirent, in dubium videlicet vocari literas, scãdãlizati abire-
runt, nunquam se regi parituros testati, qui non constanter inhæreret ne literis modò,
sed verbis. In quo enim firmari in reliquum fidem conueniret, si constantia labascit cum
sigillo literarum, sed recedat & abire volenti, quæuis occasio satis videri solet? Facile ta-
men cæpto destitit princeps semper humanissimus, & qui præter profusionem suarum
rerum, non haberet quod in eo carperetur. Quo etiã tempore Maximilianus duxit con-
iugem Mariam, vnicam ducis Karoli filiam, per quam dominus factus est, imò (vt nunc
cernitur) temporaneus administrator terrarum quibus Karolus præfuit. Picardiam ta-
men, quam de manu regis Franciæ per arma Karolus tulit, rex ipse mortuo Karolo sta-
tim sibi vendicauit. De aliis quoq; prouinciis tum cæpit inter regem & ducem Maxi-
lianum graue & diuturnum bellum, quod varia fortuna gerebatur. De Arthesia quidem
dux laborabat, sed eam defendit. Burgundia ducalis magno primũ labore defensa est:
quam rex Franciæ recidisse contenderat ad coronam, posteaquam marem hæredem
Karolus non reliquit. Nam femina ducatum hæreditare non potuit. Sed de his aliq.
Quod verò ad nos pertinet, alio etiã tempore dicitur.

Regibus, qui
non aliquid
introducunt,
frustra vetus
mos profertur

Belgium in France
cia & Belgium.

NOVGARDIA metropolis Russiæ tam potens, vt in prouerbio effertent ciues eius, *Quis potest contra Deum & magnam Novgardiam?* Crediderim, si semper & vbique manserint hæc duo copulata, vt Deum habeat vrbs & protectorem & adiutorem. Potuit aduersus eam hoc tempore Iwanus (quem nos Ioannem dicimus) magnus princeps Musgouiz, qui optimates vrbs per speciem conuiuij, quum nihil hostile timeretur, eua-
 50 cavit: egressos, quum nihil suspicarentur, abduxit in Musgouiam. Quumq; paratas habere copias, oppugnare urbem, & euertere comminatur, nisi se dedat, ciuitatem. Quid faceret populus abductis iam principibus? Territi omnes, quum non cernerent salubriore exitum, se illius gratiæ permiserunt. Ille primores qui remanserant, iam dedita ciuitate, cum familia misit post alios in Musgouia: inde verò trãlatis alijs, qui eius vice vrbe pro te-
 100 nerent. Ita ciuitas potētissima, nõ tam armis q̃ ingenio seruit hodie: nec mercatores indo-

Novi gardia
per speciem cō-
minij occupa-
tur.

*Tragica in l.
talsuactionis*

*Papa gladio
vtriusq; utitur.*

CAP. 16.

*Imperator cō
Matthia per
nuncios expo-
stulat.*

*Nō minus in-
ter Christi-
anos quā a-
liis populus
dissidiorū est.*

nostri multum prosperantur, rebus assidue in deterius prolabantur. Nam minus ibi mer-
curaturæ procedebant, postquam cœpit sub seruitutis iugo gemere ciuitas. Vult ante om-
nia liberum mercatura populum, qui non armis prematur: male enim conuenit armis
& mercaturis. Nam alterum manum militarem habet in promptu, alterum genus sola fi-
de nititur. Habuere tempora illa ubiq; monstruosa plurima. Nam quod anno proximè
supra, Florentiæ in Italia gerebatur, monstri esse simile quis neget, vbi archiepiscopus Pi-
sanus strangulatur cum primoribus? Duæ potentes in ea vrbe familiæ de primatu con-
tendebant, de Patzijs atq; Medicis: res non insueta ciuitatibus Italia. De Patzijs instituire
factionem, vt pellerent familiam de Medicis. Quocirca Iulianum in ecclesia trucidauit
Laurentius vix in ecclesiæ elabatur armarium. Venitur ad arma, coniuratio deprehen-
ditur: præualuere partes de Medicis. Archiepiscopum Pisani aduersæ familiæ prima-
rium virum, & rerum quæ gerebantur non modò cōscium, sed authorem, cum aliquot
primoribus correptum iugulauere, ex palatio pendētes. Cardinalis sancti Georgij tum
iuuenis, credebatur cōsiliorum particeps. Prope erat vt simili temeritate opprimeretur:
sed prudentia exuperat feruorem. Papa in eos vtrunq; distinxit gladium: sed qui abie-
rant, non redierunt. Rebus vtrunq; pacatis, familia de Medicis tum exuperat.

VNGARIÆ rex Matthias quum Imperatoris Friderici (qui se ferebat hæredem)
permisū, quoad viueret, teneret Vngariam, nec liberis daturus operam videbatur: quū
per hæc tempora coniugem accepisset filiam Ferdinandi regis Neapolitani: videbatur à
pactis discedere, & hæreditario iure regnum sibi vendicare, quando etiam de hæredib.
cœpit cogitare. De quo per nuncios ab Imperatore interpellatus, hoc respondit, magno
se labore & multis periculis semper obiectasse communibus omnium hostibus Turcis:
pro qua re datam sibi spem regni Bohemicæ: à qua nuper excidisset, quum Wladislao, fi-
lio regis Poloniæ permitteretur. Vngariam saltem, quam tanto labore defendisset, sibi
permittendam. Sed regna quia non legibus sed armis accipiuntur, intentauit Imperator
bello inuadere Vngariam. Quanquam tempus tum non erat pulsandi murū illum Chri-
stianitatis, quum satis ab latere Turcorum quateretur. Facile tamen se rex ab Imperato-
re defendit, sæpe prælio factus superior. Res inde in treugas, deinde in leges pacis com-
ponitur: necdum rege præferente hæredem, videbatur ante tempus Imperator queri.
Per idem tempus in Liuonia ab fratribus ordinis Theutonicorum controuersia excita-
tur archiepiscopo Rigenſi Syluestro, eiusdem ordinis participi. Antea quidem magistri
cancellarius hic erat: nunc eius prouectione in eum gradum euectus est, vt esset caput
provinciæ. Obnoxius ordini putabatur, vt vicissim illi ad nutum obsequeretur. Sed quū
honorem ecclesiæ tutatus non satis gratificaretur per omnia magistro, ille, oblitus quod
archiepiscopus sit, hoc solum, quod frater ordinis sit, intuetur. Captum in arce propria
tenuit sub custodia magister pontificem. Nam vergentem in senium, & iam decrepito
proximum, desipere dicebat, neq; ordinis neq; ecclesiæ res pro dignitate gerere. Inter-
dicitur ob eam rem sacris per omnem diocesim: nihil hoc mouit fratres: ipsi de capiēdis
in potestatem ecclesiæ arcibus intenti circumserebantur. Ferunt, in arce Koggenhusen
firmissima (quam ingressus magister archiepiscopum vinciri iussit) reperta ecclesiæ pri-
uilegia, & multas literas ab ordine & ab alijs prælatis datas ecclesiæ, tum ibi per magistrū
concrematas. Magno & diuturno ex hinc bello diocesis Rigenſis concutitur: ciuitas ipsa
pro ecclesia se opponit ordini. Magnis animis potius quā viribus arx ecclesiæ, quam
iam tenebat magister, oppugnatur, vt ex manibus ordinis recuperetur. Sed in eo rerum
turbine Syluester moritur: alius per capitulum electus surrogatur. Sed erat vir primarius
& doctus in vrbe Roma, ordinis dicti procurator, qui ecclesiam ab summo pontifice im-
petraret, non repugnantibus vtrinq; partibus, tam ecclesiæ quā ordinis: quod speraret
ambæ suum in eo prælatum inuenire. Nam habuit ecclesia nonnullos in vrbe Roma, qui
auribus noui archiepiscopi rem omnem detegerent: vt facile fideret qui pro ecclesia sta-
bant, illum ecclesiæ non defuturum: & quum esset ordinis in vrbe procurator, illi quoq;
commendatus erat, vt bene de illo speraret. Vtriusq; ergo visus est idoneus, qui pacem re-
bus daret. Erat enim iam antè minoris in Italia ecclesiæ episcopus: quam facili dimisit,
quum hanc archiepiscopalem accepisset. Rectè autem ciuitas fecisset cum capitulo, si vi-
rum hunc apud sedem apostolicam manere paterentur, ibi rebus eorum vtiliorem futu-
rum, quā esset apud ecclesiam. Institerunt autè multis ad eum datis literis, missis quoq;

non

non vulgaribus nunciis, ut veniret: pacem, ut sperabatur, allaturus. Sed longe aliter pro-
uenit, quod suo tempore dicitur. Quum verò annus ageretur LXXIX. per brumam so-
lito acrius rigentem, Russi in Liunioniam eruptione facta crudeliter defœuerunt, in om-
nem quoque ordinem sæuientes. Nemo illis aciem venientibus opposuit: ordinis fratres sa-
tis habuere tutari arces. Itaque infantes palis infixæ sunt, vbera fœminis detraxere, viros a-
trociter necare: & prædis abactis, incendio relicto abierunt.

*Russi in Liun-
iam grassan-
tur.*

QVO tempore bellum acius exarsit inter Imperatorem Fridericum & Matthiam CAP. 17.

Vngariæ regem, non suo tempore excitatum, quum interim Turcus Christianas provin-
cias popularetur. Causa autem noui belli hæc erat: Bernhardus Granensis archiepiscopus,
10 primus in Vngariæ regno prælatus, quum cerneret Matthiam regem non ex fide pa-
ctis conuentis inter Imperatorem & se satisfacere, ducta vxore (quod diximus) filia regis
Neapolitani: quum fuisset ipse archiepiscopus compositionis arbiter & opifex inter
reges memoratos, insignia regni, coronam, & non contemnendum regni thesaurum, pro-
fugiens in Austriam, detulit Imperatori: volens quod in se esset, pactis satisfacere. Mat-
thias rex non ferens iniuriam, ea armis repetebat. Vnde diuturno bello quasiata Austria,
penetota concessit in ditionem regis. En hic est Christianitatis defensor Imperator, hic
est qui omnes tueri suscepit ab iniuria: patriam ditionem male defendit ab proximo re-
ge. Interea Mahumetes Turcorum Imperator triremibus LXXXVI. Rhodum Christiana
nam insulam petiit, urbem magna vi obsedit, & oppugnavit. Sed fortissimis Christi mili-
10 tibus fratrum hospitalis S. Iohannis fortiter repugnantibus, nihil profecit: cœlitus enim ro-
borati, sine intermissione pugnauere, magno facti Turcis miraculo, quod non fatigarentur.
Eodem illo tempore, inter vrbes Wandalicas & Hollandinas, in Monasterio, Westphalia
vrbe, factæ sunt iterum treugarum in annos XXXIII. prorogationes, inchoatæ anno
(qui proximus tum erat) LXXX. ad initium Maii. Verus enim cōtrouersia in eis fuit, longæ
1480. ambages, multæ querelæ. Maximilianus dux, legitimus tum provinciarum admini-
strator (nam dominum illum dura cernice populus noluit agnoscere) literis desuper da-
tis, rem inter partes auctoritate sua iussit conquirecere.

*Hæc non erat
in pactu.*

Turcus Rhodum bello petiit.

OCTVAGESIMVS agebatur annus post MCCCC. à Christo nato, quum ordinis CAP. 18.

Theutonicorum per Liunioniam magister, dominus Bernardus de Borg, proximo supra
30 anno acceptam ab Russis iniuriam constituens vindicare, magna vi Russiam repetiuit:
armatis omnibus, quos potuit, rusticam multitudinem coniunxit: XXX. fuere millia, qui tum
signis eius paruerunt: valida manus, si quod instituerat prosequeretur. Verum quum es-
set rigidissima tum bruma, multi, manibus pedibusque frigore constrictis, sibi adesse non
poterant, nedum hostibus nocere. Plesgouiam urbem, quum processisset, in conspectu
habuit: eamque fuisset tum facillimum deditam accipere. Sed voluit Reualicis episcopus
(qui tum aderat) nescio quod antè sacrum solenniter implere officium. Dum ille cuncta-
tur, aucti numero Russi se opposuere, qui antè ad deditionem promptissimi videbatur.
Erat tum nonnullis suspicio, quod ecclesiæ Tarbateni plurimum ea expeditio minare-
tur. Admonitus episcopus (qui & ipse aderat) dimissa expeditione retrocessit, ditionis sue
40 fines tutaturus. Ita expeditio illa, magnis intetata conatibus, per inutilem cunctationem
euanuit, ac prorsus inutilis fuit: nisi quod Russis monstrata est Liunionia, quanta esse po-
tuit, maxima potentia: quod aliquanto melius ignorassent. Venerat ea tempestate Lubi
can Iohannes de Cardona comes, præceptor ordinis S. Iohannis, qui plenarias indulgen-
tias ab Sixto IIII. summo pontifice datas, in subsidium Rhodiorum, ut Turco truculen-
tissimo hosti (qui tum in Europa plurimum debaccharetur) resisterent. Est autem Rhod-
us insula in mari Ægeæ, sub Lycia provincia, in circuitu habens multas alias sibi paren-
tes minores Cyclades, claustrum Christianissimi in mari. Nisi enim ibi essent milites Chri-
sti, totum mare impacatum, iter in terram sanctam non haberet.

*Theutonici
magistri in-
no expeditio.*

*Plenaria in-
dulgencia præ
Rhodum.*

QVO tempore, quum iam antè rex Neapolitanus, fretus genero rege Vngariæ, in Cy- CAP. 19.

prum occupandam (quæ insula Venetis pareat) respiceret, ut eam manibus eorum aufer-
ret: Veneti fœdus iniere cum Turco, quod ille in regem Siciliæ incitatus, percelleret eum
Cypri obliuisci. Turcus dominandi libidine inflammatus, in Apuliam maximas tum mi-
sit copias: expugnauitque Hydruntum, magnam eius provincię ciuitatem. Episcopum lo-
ci singulari supplicio feruntur hostes ex carnificasse, viuū (ut ferunt) ex coriatur: clerū om-
nem equorum pedibus conculcauere, iuuenes & puellas abducunt venundare: & imposito

*Venetis cum Tur-
co fœdus iniit.*

vrbi validissimo præsidio, quieturus ibi non videbatur. Mouit ea res pontificem, ut com-
mōneret omnes Christianismi principes. Sed nemo facile exaudiuit: quum taciti præ-
tenderent, hætenus aliis provinciis hostem illum incubuisse, nec tum potentem Italiam
se commouisse: nunc, quoniam incendium ad eam peruenerit, expurgatur. Vbi nunc
comes ille Hieronymus, qui magnis principibus ex barbaris onore par esse debuit, de di-
ui Petri patrimonio: Cur non ille præpotens accurrit, restinguens incendium? Rex ipse
Neapolitanus, qui aliena cogitauit inuadere regna, tum non potuit satis tutari sua. Mira-
res, & quæ stuporem ingerat cōsideranti. Vbi periculum longè est, fumus fortissimi: quū
propinquat, soluimur in formidinem, ne fœminis pares. Sed & illud intueamur: Quis ni-
si populus Italiæ vocat Turcum hostem immanissimum in Italiam? Monstra sunt hæc, &
nullis comperta ludibria. Vngarus infestat Turcum: Imperator illum inde reuocat. Pon-
tifex concitat principes in Turcum, ipse inter nepotes desidens. Venetus inuitabat ho-
stem in provinciam. Lethargum patimur: non expurgicimur nisi ingruente incendio:
quod vti nam restinguere possemus, quum propinquauerit.

*Christiani à
Iulio potissi-
mum leduntur*

CAP. 20.

*Vngarus Bos-
nam recipit.*

M A T T H I A S interim rex Vngariæ magnis viribus Turco colluctatur, Bosnam de
manibus eius eripiens: quam aliquandiu hostis possedit, à tempore occupati regni Con-
stantinopolitani. In nostris quoq; sinibus (ut huc tandem redeamus) tum non omnia fue-
re pacata. Nam Gerhاردus de Aldenburgo comes, vir malo fato natus, quiescere nō po-
tuit: Wildeshusen oppidum Bremæ non longinquum, in cursuionibus sæpe vexauit. Sed
hoc tempore expurgatus, eius præsidium vnum (Flesborg ille vocabatur) occupauere: &
proximam ecclesiam ab illius militibus in castellatam, iniectione igne cōcremarunt. Qua-
draginta satellites, diuersis viis, incendium fugientes, capti cæsiq; sunt. Sed non mouit il-
lum iactura tot perditorum hominum, quorum ubiq; magni exuberant greges. Non er-
rat illi homini vlla quies amica. Cætera eius præclara facinora, quia & in Saxonia attigi-
mus, nunc breui temporum commemoratione contenti, transimus. Tum verò Griep-
waldenses episcopum suum Caminensem, dominum Marinum de Fregeno, hominem
his terris per publicatas indulgentias non vsquequaq; in optimis notissimum, etiam sa-
cris in locis, affectere contumeliis, lapidibus & luto infestauere: quod mandatis alienis &
in solitis eos adoriretur. Quis autem potuit sperare Caminenses, populum ad iurgia na-
tum, cum homine omnium versutissimo pacifice agere: Quomodo enim æquanimiter
ferrent pontificem Italicum, qui raro sunt pacati pacatissimo? Sed ille iniuriam suam vin-
dicaturus, simul quoddam ad rubrum in vrbe galerum aspiraret (nam multis ecclesiis obse-
quii videbatur ornasse) Romam cōtendit: ibiq; dum multa molitur, diem suū obiit: satis
exiliter tumulatur, qui magnis splendoribus, apostolicus nuncius, puincias multas obibat.

*Indulgentia-
rii populum pa-
rum graui.*

CAP. 21.

*Musgonia dux
Theutonico-
rum aditur.*

I 4 § 1.

M A G N V S Musgoniæ princeps, quem ante occupatam Nouguardiā hoc solo com-
pertum habuimus, quod ab vrbe Roma vxorem, filiam Imperatoris Constantinopolita-
ni, teneat: post captam verò eam vrbe, nimis esse notus cœpit Liouonia. Nam post pri-
mam excursionem, quam ante duos fecit annos, proximo anno per magistrum Liouonię
ordinis Theutonicorum tentatam cōpensari, nunc 1 x x x i. anno, nimis crudeliter de-
struens, in eam provinciam reuertitur: more gentis, latè excurrens, magnam vim homi-
num rusticanæ plebis abegit, velut pecora in extremam seruitutem protrahens. Nec er-
rat tamen multo melior eorum in patria conditio, nisi quod nunc ab affectibus quisque
suis disungebantur. Nam etiam ibi canibus similes habiti, vix panem fursureum esitare
sinuntur ad fatietatem. Ita sudorem miserorum extorqueant, diem suū obiit: satis
exiliter tumulatur, qui magnis splendoribus, apostolicus nuncius, puincias multas obibat.

*Pelotus in
iuratus ani-
maduersus.*

stituti parricidij testimonia, iussos comprehendi consilij cruenti conscios, gladio ultore percussit. Ita proditionis consilium, quod iuste debuit, intercepit malignitatis auctores. Princeps autem Mulfouizæ, ubi non processit institutum, nihil se intellexisse protinus simulabat.

Hoc anno Mahumetes, Turcorum Imperator, dum multa molitur in obsidionem Rhodi, eamq; maioribus parat oppugnare viribus, simul in Italiam respiciens (cuius iam primum cepit angulum inuadere) finem viuendi fecit, magno Christianorum commodo. Acerrimus ad prælia princeps, & victor per Europam & Asiam, ampla coniunxit imperia paternæ ditioni. Tum verò filij eius duo, dum de regno & paterna successione non idem sentiunt, vires cœpere mutuas tenuare. Nam maior natu Baiazit, festinans ad occupandam paternam successione, intermisit ab illo cœpta bella. Interim Hydruntum, magnis viribus à rege Neapolitano oppugnatum, dum Turci non inittunt suis suppetias, facta deditione recipitur ab regis filio Alphonso. Minor autem Imperatoris Turcorum filius, dum fraterna factione vndiq; se cernit exclusum, ad magnum Rhodi magistrum peruenit, illi se permittens, promittensque, si Christianorum ope reducatur in regnum, Constantinopolitanum Imperium se redditurum. Magister, cautus se imparem tanto negotio, maioribus cum commendare Christianissimi principibus repro mittit: mittitq; Imperatori deditum. Ille etsi in culmine sederet Imperij, magnis tamen rebus gerendis se non esse natum sæpius ostendit. Acceptum Turci magni filium introrsus mittit Francorum regi, simul vt se (pro animi sui non æqua magnitudine) tantis pro alieno principe exonerat impendias. Iactatur nobilissimus adulescens inter principū manus, ad modū pilæ: quibus si ad quod debuit, animus esset, magna rerum momenta præstare potuisset ad Christianismi subleuandam, quæ in ea parte iacet, dignitatem. Sed rex tamdiu seruauit hominem, quoad regni cancellarius illum diuenderet summo pontifici, pactus vnū aut alterum pro amicis rubrum galerum. Per quam occasione venit idem filius Romanæ, vt à pontifice Innocentio seruaretur: qui illi in palatio supra se mansionem deputauit. Frater eius iam Imperator, ubi intellexit quo loco esset, aliquantis millibus annuis expromissis (hisq; non paucis) egregie compensauit impensas pro illo factas.

INTEREA Matthias Vngariæ rex non quieuit, vsus temporum opportunitate, quòd sciebat nouum Turcorum Imperatorem satis implicari domesticis rebus. Magnis tum exercitiis mouit in ditionem Turci: eiecissetque illum facile proximis Christianis prouinciis, si non idem vexatus ab Imperatoris Romanorum copiis, huc vires conferre cogeretur, ad propulsandum bellum ab Austria. Quid dicemus? Diaboli hanc esse artem, ad impedienda bona, an hominum malitiam ad vindicandas iniurias? Qui debuit ipse gladium in hostem distingere, nec conatur vlla parte, ipse distingentem, quo minus prosperetur, inuadit. Entempora: en mores: Non est satis per ignauiam à bono quiescere: nisi pro viribus renitentes hosti, & in illum multa inolentes impediamus. Et quomodo potuit ignorare Romanus Imperator in Austria, tum districtum & implicitum hosti Turco Matthiam Vngariæ regem? Magis est verisimile, tum certo consilio ab Imperatore inuasam Vngariam, quum eius regem alibi nosset bello magno implicari. Tulere tamen Walachiam superiorem tum de manu Baiazit. Quo tempore apud principes nostrarum partium cœpit haberi solenne, capillos truncare sibi suisque. Misere inuicem sibi literas, inclusis forcipibus cum mandatis. Ita ludunt nostri, dum res seras pro omnibus tractant, qui colluctantur infestissimo Christianis Turco hosti. Ea tum res agebatur de capillis serio tutandis. Sed siue vigilantibus per vim & iocum, siue dormitantibus, vt cunque truncare studuerunt, militariis viris ineptum arbitrat, si vt puellæ comas ornent. Galea enim decet militare caput, non rosea aut sericea corona.

DEPREHENSVM ferunt eo tempore Wismaric insignem furem (quæ res singulæ nouitate deposcit vt eam miscamus rebus magnis) ordine sacerdotem, illa facie & honestate præfensa, vt quiduis facilius quàm illum furem crederes. Quem in mentione cum principibus adducere iniurium videretur, nisi & ipse princeps furum extitisset. Facie & apparatu venerabili, à nemine habitus est is qui repertus. Apud ecclesiam conducto manens hospitio, talem in vultu & omni gestu præferebat honestatem, vt aliquando vices imple ret in ea vrbe sacerdotis parochialis. Vestes quotidie mutabat: iam rusticus, iam mercator, iam sacerdos (vt erat) habitus fuit: noctibus ambulabat pro suo quæstu.

Cingulum ferebat vncis per ordinē in circuitu pluribus, vt in eo incinctus, haberet quo plurima efferret, velut multis vsus manibus. Omnium generum suppellectilem, merces omnigenas, vestes ad sartorem, necdum ad plenum perfectas, libros, & quicquid obuiū erat, congregabat. Per vicinas vrbes circuibat: omnes locupletes in singulis descriptos in ordinem, in libro præferebat. Quos iam expilauit, signo factæ veluti solutionis adhibito abstulit: cæteros pro debitoribus inscriptos habuit, nulla tamen summa designata. Nec fuit in hoc maritimo tractu ciuitas, quam non multiplici furto peruasisset. Sarcinulam nunciij Gdanensis (in qua aliquot erant florenorum millia, quæ ab occiduis mercatorib. in orientem deportaret) hic noster mercator, in habitu conspectus inter alios mercatoris, quasi suam (dum nuncius obuerso dorso stare) ad lauacrum mane extulit, multis pro ea re in suspicionem adductis. Reperit aliquando sacerdotis vestem lineam cum almu- 10 cicio, & iuxta ferratam militis tunicam: vno vtrancq; , sed dissimilem vestem, sacco implicuit. Infinita sunt eius generis ludicra furta. Finaliter proditus est vili libro, quem vicino abstulit. Wismariæ inscalatus, in Sconenberge turri mancipatur, in qua moritur. Qui documenta, ptulerunt rerum suarū, sua receperunt quæ extabant: cæterum proptia pecunia nō redibat. Poterat ille inter multas cistas discernere quæ ex omnib. pecuniā contineret.

CAP. 25.

Amnena caritatis.

ERAT per ea tempora in Vandalicis vrbibus annonæ insignis caritas: quæ vtrunque fuisset tolerabilis, nisi eam vehementer auixisset grande eius precium in Hollandia & cæteris occiduis partibus. Ibi enim quum bellum esset inter Maximilianum ducem, Karoli successorem & generum, ac regnum Franciæ, portus eius regni clausi erant vicini 20 prouinciis, præsertim hostilibus. Vnde factum est vt Holladia, terra populosa sine frugibus, quum multis indigeret, eas ex orientalibus expetiuit regionibus, magno illarum precio constituto, vt hinc aducherentur. Decepit auaritia ex nostratibus plurimos, vt futuræ fami non prospicerent. Iam esse cœperant mercatores nonnulli principes & militaris generis homines, vbi gustarunt magni precij dulcedinem. Compertum est postea in rustica plebe, quod nisi ē vicinis vrbibus alita fuisset, multa millia fame periissent. Ita illi quoq; accepto precio fruges dimisere. Docuitq; is euentus principes & omnes vrbiū rectores, vt talibus in futuris casibus prospiciant. Nunquam tamen tam graue precium excreuit in occiduis vrbibus, quam diu patet Franciæ portus Hollandinis: vbi illi seran- 30 tur, semper hoc malum apud nostros erit in foribus. Nec enim sperari potest vt cesset auaritia in omni ordine mortalium. Luctra enim dulcia sunt vniuersis, maximè verò mercatoribus: quod genus hominum illis rebus solet excrecere in sublime, dum fursum suo quisq; instat quæstui. Vetus apud Ciceronem de his testimonium, nihil proficere tales, nisi admodum mentiantur. Is tum rerum euentus de caritate annonæ, magna præstitit rerum momenta in vrbibus Rostockio, Lubica ac Hamburgo, quæ inde exequemur.

CAP. 26.

Magnus dux titulus auctus.

MAGNVS dux Magnopolensis, insigni princeps & ingenio & animo, dudum mortuo patre & maioribus natu fratribus, rem omnem in ditione gubernabat: auctori titulis quàm omnes patres eius, quod Wandaliā & Stargardiam, principatus non paruos, paternæ ditioni coniunxisset. Is ad res quæ tum imminabant agendæ, ex omnibus subiectis per ditionem memoratam triformem, Magnopolim, Wandaliā & Stargardiam, iussit 40 fieri collectam. Multis enim principum conuentibus in superiori Alemania, magnos ille sumptus fecit. Rostockcenses, fracti (vt ferebant) nonnullis ab olim principum suorum indultis, non tam spontaneas præbuere aures ad contributionem. Multæ in eam rem litteræ, plures ibant nunciij: intentatæ erant minæ nolentibus. Summa erat rerum omnium, quamuis iidem Rostockcenses, audiri postulantes, & in tractatum controuersias deducere conati, petegerunt vt conuentum princeps indiceret illis Wismariæ. Aderant euocantes vicinarum vrbiū consulares oratores. Sed quicquid ageretur, hic erat exitus, vt ingenti persoluta pecunia principi suo, se morigeros exhiberent. Non satis æquo fertur princeps tulisse animo, quod negociis quæ illi essent cum suis subditis, immiscerentur alieni. Tamen quia rogati venerant ab amicis, pacis componendæ erant adiutores. Per 50 quæ tempora, quum in Prignissa, veteri Wandalorum solo, non deficerent qui publicis viis insidiarentur, Iohannes Alberti filius, marchio Brandenburgensis, mandauit Wedegoni de Gantz episcopo Havelbergenfi, vt assumpto Wilhelmo de Poppenheim milite (quem veteris Marchiæ capitaneum ob eas res creauit) curaret ea facta vindicare latrocinia, & vt prospicerent ne in reliquum fierent. Illi assumpere vrbicos eius ditionis: &

mouen.

Bellum in latronem.

1 mouentes in eos qui culpæ dicerentur affines, quindecim eorum mansiones igne ac ferro exciderunt: captos, quorum erant facinora iam notoria, gladio feriri iuebant: & magnis institere conatibus, ne quid tale in futurum ageretur. Frustra autem cōtenditur aduersus ferreæ naturam. Tum quoq; quod in suos fecit Magnus dux Magnopolensis, ut ære emungeret, fecere & in Marchia & in Magdeburgensi ditione, principes earum partium. Sed rei incomperta subditis nouitas, indignationem & murmura plurima in subditis excitauit. Nec tamen erat altera via, nisi ut mandatis principum pareretur. Iam enim talis erat eorum principum potentia, ut sine magno rerum dispendio contrarie illis nemo facile posset. Nam archiepiscopus Ernestus, Ernesti ducis Saxonie filius, principis electoris, ipso suæ familiæ stemmate erat formidandus alioqui sæpe contumacibus Magdeburgensibus: & Iohannes marchio magnam Franconie & Bavarie partem post se trahere videbatur.

2 P E R idem tempus erant non pauci qui Lubicensibus male vellent, militaris generis homines, ex Magnopoli, Prignitia, & conterminis regionibus: quod Hartwicus Ritzewo, iam ex ephebeis euadens, cepit à Lubicēsis, suæ hæreditatis partibus, quod suum dicebat, vendicare. Fiebant crebræ per illum & complices eius itinerum direptiones, curruum deprædationes: aliquot etiam cædes hominum immiscebantur. Iam verò factò grege, idem astipulatores (qui vnde cumq; quærunt latrocinandi occasionem) pecora Molnensis oppidi abegerunt. Id est enim principium belli, & nostri æui militariibus 20 valentissimum militiæ genus, vnde reliqua facinora ordiuntur. Non poterat occultum esse vnde venerint, quò deuenirent, qui eam rem peregissent. Igitur Lubicenses, misso equitatu suo, quendam militarem magni generis, cæterum ignauum hominem (qui ipse iam dudum in iumento non fuisset, nec regendo sufficeret) apud quem recepti fuissent prædatores, in urbem duxerunt, vltimo supplicio hominem destinantes: quò receptatores nihilo leuius puniuntur lege, quam prædones ipsi. Magnus dux à cognatione eius viri interpellatus, se interposuit. Ea de re conuentum cum Lubicensibus opportunis locis habuit. Inculcavit eos, quòd in terris suis vim intentassent, nulla facta prius coram se quæstione: non illos hoc in suo æquanimiter ferre, si quis intentaret: cur quod ipsi suam ducerent iniuriam, in alio non viderent per iniuriam fieri? Cæterum eum esse hominem 30 in quem vim intendissent, quem omnes scirent culpæ non affinem. Illi præterunt, Imperiali se esse communis iudicto ad eam rem, quòd quum longè in vltimis Imperij finibus vix hæreant, nec ab Imperiali brachio possint tam facile defendi, suam illis vicem Imperator permiserit: ut latrones vnde cumq; persequantur. Captum verò, etiam si non se ipse deprædationis improbitati aliàs miscuerit, quia tamen receptabat, eodem esse crimine inuolutum. Durius princeps reluctatur, ostendens, si quid grauius fiat in captum, se arma correpturum. Iam (ut diximus) annonæ caritas famem minitabatur inopibus: & nisi ex Magnopoli, frugifera terra, prouenisset Lubicensibus annonæ, inedia populus laborasset. Nam de Liuania, Prussia, Pomerania nihil tum importabatur, cunctis properantibus in Hollandiam: vbi insignis erat frugum caritas, & precium grande. Quo respectu 40 tum quieuerunt Lubicenses, in vinculis tamen suum captiuum tenuerunt.

A L B E R T V S per id tempus, frater Magni, dux & ipse Magnopolensis (sed qui principatu Wandaliæ contentus, fratres suos de Magnopoli curare permisit) quum esset insensus Hamburgensi capitulo: quòd decanus eius ecclesie, apostolicus exequutor, quendam ex militariibus suis, ex quadam coram eo principe pendente causa, excommunicasset, de q; ea re aliquoties ad capitulum scripsisset, sed literæ in apertum non peruenierunt. Quum se princeps perinde contemptum reputaret, ad solita principibus in se vindicandis arma cōuolauit. Expedita suorum valida manu, quum spontanei facile ad prædam accurrerent Prignitiæ habitatores, per media pacatus deducens, mouit in prædia quæ essent eiusdem ecclesie Hamburgensis: quiescente ad omnia & coniuente, qui tum arcis 50 Tritow præfectus esset, quòd excommunicatione laborasset & ille ab Hamburgensi capitulo. Itaq; omnem prædam ex prædiis ecclesie in pecoribus, veste, pecunia, & omni supellectili conuectantes qui longè aduenerant, in sua reduxerunt, nemine obluente, aut se quouis modo commouente: quòd facile omnes paterebantur ecclesiam damnificari. Modestus erat qui non cachiinum damno adiecerit. Sed Albertus dux, qui ea procurasset, non diu superfuit, apud alium interea iudicem de iustitia responsurus. Ne queri

CAP. 27.

Lubicenses à Magnopoli impediuntur, ne in latrone animaduertant.

CAP. 28.

Albertus Wandaliæ dux Hamburgensi ecclesie insensibilis.

Lubicenses cū
Saxone expo-
suerunt.

quidem passi sunt damnificatos, qui ad eam rem conuenerunt: summam ducentes iniuri-
am, quod ecclesia grauissimè licet damnificata, suam amicis iniuriam querendo nudaf-
set. Magno insuper redimere coacta est ecclesia, quod querelem intentare vel cogita-
set. Lubicenses tamen, quod ad sua de Molne damna pertinere non dissimulantes, ea de
re Iohanne ducem inferioris Saxonie conuenientes in cœtu desuper instituto, quod
per terram eius violenti prædones venerint & abierint cum præda: ille se consilij: facti
nescium quam sanctè asseuerabat: non illis se esse viribus, vt omnes omnibus vias occlud-
dat. Sed tamen militares in terra eius & vicina Magnopoli, dimissis solitijs mansionibus,
in tuta se receperunt: quod exemplū eius vererentur, quem iam dudum Lubicenses cap-
tum tenerent. Quo tempore Magnus dux eundem illum vinctum suum ab Lubicen-
sibus se poscebat, instituto cum illis cœtu in villa Slukup. Quum acriter perurgeret, vt
vel vinctum redderent, vel bellum expectarent: non se passurum vt tanta in eum iniuria
impune decurrat: multa plebs sua sponte ab vrbe egressa aderat (vt solent) apicandi cau-
sa per ætatem. Sed tamen satis erat intelligere plebis motum ex ea causa, si bellum infla-
ret. Igitur formido eruptionis in suam terram ducem, & impendens fames Lubicenses
perurgebant, ne quid alterutri intentarent. Interim in vinculis suis captus permanebat.
Repetitæ sunt aliquot vicibus super eadem re conuentiones, inter ducem & Lubicen-
ses, in Wismaria: quum se medios interponerent Hamburgenses & Luneburgenses, ne
in apertum bellum (quod multa iam signa prodebat) res tanta profiliret. Sed neq; tum
rebus compositis, in treugis tamen causa permanfit.

Animi exultu
pari pacis ve-
luntati colunt.

CAP. 29.

1483.

Hamburgitu
multum ob-
vione penuria.

CARITAS autemannonæ, quam diximus per ea tempora viguisse, anno LXXX-
III. in Hamburgo, cum concurrentibus tunc nonnullis aliis causis, terribilem, & in om-
nibus bene institutis vrbibus formidabilem tumultum exciuit. Pauperes quidem vul-
go tum grauius pensensa, & acerbius incensa, stimulauit plebem vt se commoueret: quod
dicerent populares caritatem inde auctam, quod fruges vndiq; coemptæ, in Islandiam
(nouam tunc mercatoribus nostris prouinciam) deucherentur: quum locupletiores in
populo, magno communitatis incommodo, intenderent priuatis lucris. Ea fuit prima sti-
mulandi ratio. Accessit altera causa, quæ audaciam dabat improbis hominibus nouas
res querentibus, quod tum administrator ecclesiæ Bremensis, dominus Henricus de
Swartzenborg, episcopus Monasteriensis, quosdam abbates & prelatos alios misit ad
reformandum conuentum monialium in Herueshude, scribens Hamburgensi consula-
tui, vt è suo numero quosdam deputeret, rebus per mansuetudinem & bonis modis ad
intentum finem perducendis. Deputauit senatus duos ex ordine suo, qui audirent, & re-
ferrent. Ventum in monasterium primo mane. Excurrebat promiscuum vulgus pluri-
mum cum consularibus: antè etiam venerat viri ac mulieres, patres, matres, germani, fra-
tres, consobrini, cognati & propinqui monialiū. A tumultu infanientium feminarū res
inchoatur, acclamare tumultuantes quoq; viri: incertum quid quisq; loqueretur. Indi-
gnatos facile erat intelligere, qd de reformatione ageretur: nō erat qui audiret quid à præ-
latis ad virgines diceretur. Orabant illi, vt viri consulares quietum listerent populum: ni-
hil proficiunt. Fœminæ conuictis & contumeliis in turpitudinem prolabentes, infanie-
rant: prætenderant consulares populo, se esse missos ad audiendum, & referendum fe-
natui: nihil futurum in ea causa nisi de consensu populi & ordinatione senatus. Nihil p-
fuit ea modestia, tumultu semper accrescente. Redierunt consulares in vrbem, prælati
se receperunt in tuta, in curia tamen monasterij manentes, expectantes, si fortè increpan-
te Domino ea tempestas conquiesceret. Retulere missi consulares quid viderint, quid-
ve audierint de motu populi. Postera die ciues magna conglobari multitudinem, prodie-
runt indignabundi in locum publici consilij, cum clamore vociferantes, non se passuros
monasterium visitari aut reformari per episcopum: hoc ad abbatē in Reyneuelde perti-
nere. Nisi protinus abeant qui missi sunt de curia Monasterij, etiam ante cibum sumptū
abacturos non sine incommodo. Si aliquot cædantur sacerdotes, non esse rem nouam: so-
mercatores Bergenses nuper cum milite mactasse episcopum: non minores illis, si com-
moucantur. Senatus placidè respōdit, se literis commonitum ab archiepiscopo, suos ad
audiendum quid gereretur, deputasse: nihil in omni re intentandum, sine monialium
ac congregationis eorum consensu: necdum se cōperisse quod in detrimentum sit monaste-
rij. Si omnino velint abire prælatos, permittant illis tēpora, nihil temere agāt: posse omnia
melius

melius per modesta consilia quàm per tumultum agi. Interim condiscant ad quæ pertineat visitatio. Ea quò renuntiarentur missis prælatis, illi quietè abierunt. Mittunt moniales ad abbatè in Reyneulde, orantes veniat: rem esse magni ponderis ac præiudicii. Venit ille, & magnis munerib. honorificè excipitur. Vbi audit rerum pòdus, & quòd archiepiscopus fungeretur officio, excussit manus, ne se inuolueret rebus supra caput. Tum vero sine honore dimittitur, ne impensis eius persolutis. Ea res quum à maioribus in vrbe ciuib. imputaretur senatui, audita sunt indignantiù multa murmura, quæ exacerunt tumultuantes, & audacià præbebant popularibus: quò etiam maiores cernerèt indignatos intendendæ rei in senatù. Hæc erant semina mali: inde excrescentè audacià intueamur.

10 Q V V M ea quotidie non modò in plebe, sed iam etiam in populo iactarentur, quòd se etiam maiores immiscerent vulgo, & magis atq. magis semper augeterent indignationum murmura: inuentus est homo factiosus, qui in magno ciuium conuentu, facto per manum silentio, diceret, Audite, & intèdite quomodo miseri ciues premimur. Nos fame torquemur: & hesternà die magna vis boum Albim traiecit, cum innumeris suis: nisi in tempore prospiciamus, in extremam calamitatem deuoluimur. Insimulare volebat senatum, acceptis muneribus, ea dissimulare quæ famem augeant. Idem homo natus magistrum, quum de more testimoniales per mare literas iret deponere, protinus auertit, Quid, inquit, perdis pecuniam scribas ditans? Senatus Hamburgensis literæ quid apud exteros habent momenti? Idem in omni ciuium conuentu increpabat, incu-

C A P. 30.

Seditiosa ad
populum con-
cio.

20 labatq. publicum vrbs concilium de nulla prouisione: nihil eos nisi sua curare commoda, priuata sectari lucra, de communis commodo neminem cogitare. A usus quoque in conspectu vnus ex proconsulibus, in publico piscium foro, còciem increpare, quòd conuenientia senatus ipse fruges exportaret, vt in calamitatè famis omnes descenderent. His de rebus ille conuentus apud senatum secretò, non negauit: sed aliorum detorsit interpretans. Iam enim sciebatur quàm esset homo ille in excitada multitudine perniciosus. Nam increpatus aliquando quòd verbis non parceret, fertur libera voce respondisse, scire se omnium rerum facilem exitum: insinuans factionem, & coniurationem, quam haberet cum participibus. Ea de re iussus est quàm secretò minimò: ciuiù tumultu deprehendi, & in carcerem trudi in vigilia Dominicæ ascensionis, quum populus in diuinis ageret. Iam dudum autè quum intelligeret senatus, ob annonæ caritatem (quæ non ibi modò, sed in omni circum prouincia grassaretur) esse plebis indignationem grauissimam, de nauigatione nostratum in Islandiam (quòd eò multæ fruges & farra deueherentur) euocatis in prætorium ciuib. proposuit quid ea de re fieri perliceret: senatum in æquo constituere: ipsi in medium consulerent quid publicis mercaturæ vsibus expediret. Interloquuti ciues responderant, in omni vndiq. emporio flaccescere mercaturam, iacere mercatorum negotia in Anglia, Flandria, Hollandia. Si Islandia interdicatur nauigantibus, vix superesse locum vnde panem conquirant nauigantes: facile nauigationem ex Albi deperire, vacuum nauibus Albim de proximo fore, vsum mercædi penitus interire. Igitur placere ciuib. respondend, vt durante annonæ caritate temperamentum eu-

Tumultuosus
ciuium in vrbe
la concitatur.

40 hendis frugibus adhibeatur. Cæterum vbi fertiliora tempora proueniunt, cur nò etiam mercaturæ vsibus inferuiatur in ea prouincia? Hoc ciuium placito constitui sub maximis pœnis, vt nemo exportare fruges contendat. Id quum esset constitutum, etsi serio impleretur, non cessauere tamen vulgi murmura: facta & infecta vulgabât, negotium perambulare in tenebris: palam simulari obseruantiam constituti, clam verò noctibus fruges magno pondere exportari. Semel enim motum hoc pelagus, non erat facile redigere ad quietem, quòd venter fame pressus vrgeret: ne c quiescerent maligni, quibus quæstus vi debatur vberimus in rerum nouitate. Erant qui ambitione contenderent ad gubernacula: alij in sua lucra respexere. Crèdum est ab iis qui oculatiores essent, nonnullos esse confcios nouorum consiliorum, qui id nollent resciri.

C A P. 31.

50 Q V V M igitur esset in carcere princeps tumultuationis, Hentricus van Lo (semel enim hoc monstrum est nominandum) congregantur factiosi coniurationis participes: & inito consilio, mox per eandem diem carcere laxare còstingunt primipilariū suum. Et quia proconsulum vnus cum consulari (quod sciebat) erat exiturus, tracto secum familia equitum publico militantium stipendio, distulere quousque quæstus abisset familia. Ad horam primam post meridiem conuenere, proconsulem seniorè per id tem

D d d ij

*Recessit vi-
ctum i carcere
per vim edu-
cunt.*

pus domi requirentes: quo non inuento, ad aliorum cum clamore contendunt domicilia. In ipso ad ecclesiam iniungere reperere ex tribus qui vrbis praeferre, tertium proconsulum: tumultuose circumfistunt, euntem clamorose deducunt, postulantes vincum suum relaxari. Ad limina coemeterij offendent alium ex proconsulibus, virum ætate grandævum, & moribus non insuauem. Iam satis habuere duobus inuentis: ducunt inuitos ad turrim in qua captus teneretur. Præpositus & decanus Hamburgensis ecclesiae, vbi audiuerat proconsulum casus, sperauere quòd concitatum populum miti placaret alloquio: sed ne verbo locus erat. Ita excipiuntur venientes, vt summis vix nifibus proximas in ædes euaderent, alioqui male habendi. Iunior ex duobus qui deducebantur proconsulibus, insigni in caput verberare ictus est: cruorem fronte detergere non sinitur. Igitur carcere per vim adaptato vincum suum extrahunt: senem illum proconsule sinunt itinere suo, quòd vellet, abire: iuniorē iam cruentum adigunt, vt à dextris euntē deducat per mediam urbem carcere solutum in domum eius: ibi iterum quòd dare manum velut honori tibi compellitur. Ereptus carcere, conuersus in populum gratias agit: proconsul mortuus abit. Nec cessabant coniurati (id enim resciebatur) conuenire in forum lupulorum, in tabernariam cellam coctorum, tota die euocationi suorum intendētes (vt quàm multi for midabiles haberentur) dato signo tumultuationis per campanam de turri, quod vel solū terrificum fuit in earum rerum statu. Tum senior ille proconsul, quòd comperisset se nō penitus à tumultuantibus contemni, misit oratum ad illos quendam ex familia, ab armis & concursu discedant: senatum proxima Veneris die conuenturum, constitutumque cum eis quod ex æquo bonoq; sit. Nuncium reiecerunt, ne audire dignati: adiciētes, proconsulem ipsum, si quid à ciuibz deposceret, non indignè ciues quæsiturum, vt ad illos prodeat. Venit vir bonus, viribus defectus, & impetrauit vt discederent. Pauci inerant in ea multitudine ciues nominati: ex vulgo promiscuo & omni infimæ plebis colluie eorum fuit multitudo. Crediderim notos non prodisse sub oculis.

CAP. 32.

*Recessit in-
uendit tumultu
su factum.*

NON grauare lector, si loquacius rem explicuero nostra ætate exantlatā, in com-
monitionem omnium bene institutarum urbium, vt diligenter prospiciant, qui reb. præ-
sunt, popularem tumultū. Die Veneris (vt voluere factioni) in ecclesiam diui Nicolai con-
uenit frequens senatus in chorum, & ciuium magna multitudo in ecclesiam. Ibi prin-
ceps factionis, adiunctis nonnullis ex ciuibz, venit in medium senatus, articulos aliquot
de ciuium voluntate enuntiās, quibus decretum interponi voluere, vt in reliquum pro-
legibus obseruentur: & in fine lectionis omnium, sublata voce rogat, Itane iubeant ciues:
Qui propius astiterē, assensu sunt: qui longē stabant, quum audirent proximorum as-
sensum, & ipsi acclamauere; quamuis quid esset ignorarent quod proponeretur. Postu-
lauit senatus, vt quoniam multa essent capita, scripto ederentur: quod & factum est. Ri-
dícula multa inferuere. Consulares interim oratores, qui aberant in conuentu cætera-
rum urbium Lubicæ, quum quid ageretur intelligerent, ad reditum non festinauerunt.
Nec poterant absentibus illis constitui, quæ à ciuibz suggererentur. Igitur reuocati à sen-
atu, redierunt in urbem: cum cæteris interloquuti (quod necesse fuit) tēpori seruie-
runt, publicantes in vigilia Pentecostes quæ constituisent. Nec tamen quieuerē factio-
si. Iam enim à tempore primi tumultus, à vigilia Dominicæ ascensionis, portarum sibi de-
sumpsere claustra, quòd diffiderent senatui: formidantes, ne de foris aduentarent qui il-
lis opponerentur. Nocturnas egere vigilias, aucti numero supra solitum, suo arbitratu
constituētes vt armati etiam vigiles excubarent, aduersus omnem vim quam somnia-
bant. Capita placitorum iam enuntiata, pro arbitrio variabant, volentes vt campanæ pul-
sum ad concursum, non vltimo supplicio (vt erat constitutum) sed decem marcarum
mulcta plecteretur. Et quod de conventionibus prohibendis erat institutum, antiquari
& cancellari postularunt. Hic se vulgo opposuere ciues maturi: sed tamen & ipsi rem cō-
temperarunt, cedentes maiori turbæ (quæ erat cunctis formidabilis) quòd saeuientem in
plebe tempestatem reddita serenitate placarent.

CAP. 33.

*Consilium de
optimatibus
uocatis iniur*

NEXTUM habuere quod quærebant factioni, rerum omnium gubernacula, extor-
ta manibus consularium, administrationem reipublicæ, opes alienas: ea enim ab illis quæ-
rebantur. Præuiderant ad ea se non peruenturos, quamdiu superessent qui obfisterent.
Constituerunt magnā publici concilij partem, cum optimatib. inter ciues, de medio tol-
lere, idq; in eum vespertū, quū de more senatus circa festū Ioannis, cū potiori ciniū locu-
pletiorum

pletiorum & honoratorum parte, publica statione consueffent conuenire. Idq; consilium vt tegerent, alia constituere nouitate palliare, ne sine causa tunc in armis esse viderentur. Erat in plebe qui confingeret, de Lubica, ex fratre (qui inter equestres senatui militaret) acceptisse le literas, eum proconsulem; qui cum contumeliis & verberibus illatis abisset, interloquorum cum Lubicensibus & amicis cæteris, constituisse diui Iohannis solennitatem cum Hamburgensibus agere. Qua ex re intelligi voluit, venturum cum valida armorum manu ad vindicandam iniuriam; quò nemo miraretur, si factò in eam diem concursu armarentur. Eum tumorem vir malignus dispersit in populum. Audiuerunt ciues boni, & rem proconsulibus non contegendam putauerunt, nec negligendas technas quæ instruerentur. Hortati sunt illum ipsum disseminatorem, vt ipse proconsulibus deferret, viri boni functus officio. Ille ait iam se illorū vni rem detexisse, respondisse proconsulem, rem iam esse in senatu cognitam: iam literas exisse super ea re ad senatum Lubicensem, quæ nouum institutum remorarentur. Ea res quum per ciues bonos illi proconsuli, quem improbus fictor nominasset, deregeretur, nec ille verbum vllum sibi factū diceret: iussit frequenti senatui adesse verbi disseminatorem. Rogat ille proconsul, si vnam eam de re verbum cum illo habuisset: fateatur non habuisse. Quum cætera perquirent, vbi essent ad se de Lubica missæ literæ, dixit esse laceratas. Iam vno de mendacio conuictus, fidem sibi derogabat. Iterum si legere nosset interrogatur: filium suum legisse contendit. Iam erat compertum, ne illum quidem literas nosse. In summa compertum est, eum hominem contextuisse fabulam. Iubetur senatus & ciuium consensus recipi in carcerem, satis indignantibus factiosis. Sed propter consensum cæterorum ciuium tum quicquere: habituros se fidebant per aliam viam occasionem, qua & illum carceri eximerent, & quod voluere perficerent.

Improbis hominibus mendacis in plebe in patres irritantur.

RETUERE tumultuantes iterum ciues ad senatū, onerati in Stora flumine grandes quatuor cum frugibus naues, quæ & ibi & per Albis fluij ripas onerandæ, in occiduas essent partes nauigaturæ. Obtinuerat volente senatu, vt acceptis nauigijs, quæ publice utilitati inseruirent, armaturis & commeatibus implerent, facerentq; quod ex re illorum esse videretur. Illi mox complent armato milite, & enauiant. Vna ex omnibus inuenta est naus non magna, frugibus onusta, quæ de Wesera vi ventorum appulsa, statet ad anchoram: erat tamen magister ille naus ciuis Hamburgensis, præferebat solitas dari ciuibz literas. Eas quum illi ademissent literas improbi ciues, mox extulerunt in publicum, præferentes plebi esse literas ad euectionem frugum permissuas, in præiudicium populi fame laborantis: vt conuinceretur senatus contra placita conuentus fecisse. Id quum in foro venalium piscium piscator factiosus magnis buccinis conciperet in publicum, interrogatus à bonis viris, si legere nosset, vt videret quid sit scriptum. Ille negauit se nosse: sed literas quas tenebat, mox ostendit. Videbant omnes qui rem intelligerent, esse literas in solita forma dari consuetas, vt pro ciue agnosceretur ab amicis. Euocati in prætorium ciues, rogantur quid de aduecta naui cum frugibus fieri placeat. Vt in ipso loco capaciore ciues liberius interloquerentur, cessit senatus (de more) in cameram. Tum verò tumultuantes de plebe qui foris starent exclusi, volebant vi irrumperere in prætorium. Vt prohibiti ab iis qui inerant ciuibz, tum quicquere, in tempus aliud differentes quod constituerunt. Senatus rediit in subsellia. Placuit vtrinque aduocare piscatorem, qui literas à senatu magistro naus datas, & deinde mercatorum missuas de naui teneret. Vocatus venit, asserens literas sibi in eam formam à conciuibus demandatas, vt si eas consulari traderet, in fluuium exturbarent, non parentem iussioni. Ciues boni qui aderant, interloquuti, ad causam reuoluerunt, placere, idq; æquum videri, si magister naus iure iurando doceret, non se ad Albim fruges collegisse, iret quò veller. Quo præstito, iusserunt illi reddi literas, iuro quò veller. Idq; ita ex ordine ciuium, non senatus constituto, factum est.

VENERAT interea dies ad eadem constituta: sed ita prouisa sunt ab senatu & bonis ciuibz omnia, ne quis se audeat commouere. Postera die per casum in loco fabricandarum nauium in castellis ortum incendium, de negligentia familiarum. Tum magnis clamoribus factiosi efferunt in publicum, non fuisse vanum tumorem, nec fictam fabulam, quod de Lubica vinctus ille nunciasset. Non sine dolo locupletiorum esse ortum incendium in castellis pauperum: venturum aliquando diem, vt eorum domus incense perquirantur. Sed quum die vndecima mensis Iulij senatus haberetur, & adessent cognati eius

CAP. 35. Dies ad eadem senatus constituta.

procoſulis qui foris agebat: magno impulſu ductor factionis ſemel nominatus, cum pau-
cis rerum conſciis, ſed magna multitudine gregarie plebis (que quid ageretur ignoraret)
aduenit: præferebat ſcriptos multos de ſuo ſenſu articulos, quos depoſceret omnis ciuiū
communitas in obſeruantiam admitti. Erant comprehenſa quæ Flandriam, Hollandiā,
Phriſiam contingerent, de quibus conſtitui nihil (tanquam de alieno) poterat. Senatus
tamen per modèſtiam reſpondit immodèſtè poſcenti, de cunctis honeſtis, & quæ ſuæ ef-
ſent poteſtatis, pro viribus acturum ſenatum. Sed tumultuantes nulla re exaturandi, in-
ter alia poſtularunt vt vir bonus & grauis ciuis, qui communitati conuicia dixiſſe accuſa-
retur, euocaretur ad reſpondendum querulanibus de iuſtitia. Euocatur ille ad proximū
diem, publica fide interpoſita: venientem nemo incuſauit. Quum verò clauſis prætorij
foribus ſenatus interloqueretur, auditur clamor foris tumultuantium, euocato reo mi-
nitantium. Illico laxantur fores, & aſcendit cum cæteris reus euocatus, vir honeſtus. Cui
à ſenatu dicitur, quia nemo illum accuſauerit, ſenatum ad partem loquuturum cum iis
qui illum expetierunt, vt intelligat quid ex illo depoſcant. Aderat ductor factionis qui
interpellatus manſerit, reſpondit tumultuoſè, depoſcere communitatem, vt acculan-
dus ille prodeat in conſpectum multitudinis & totius communitatis, in forum lupulo-
rum aut in eccleſiam diui Nicolai. Non nimis humiliatum, ſi (vt antè) ſenatus dignatur
ciuibus occurrere: ille quoque prodeat in conſpectum ciuium: non eſſe magnum homi-
ni priuato, ſi id agat, quod fecere publici concilij participes. Poſtulant datur benignè reſ-
ponſum, non poſſe modò ea de re conſtitui, alioqui non quieturam communitatem. 29
Sed tum ſoluto concilio diſceditur. Proxima die Mercurij principes coniurationis cir-
cuſiſtunt duos ex proconſulibus abeuntes à ſenatu, friuolè depoſcentes, vt ciuis nu-
per incluſus carceri laxetur. Illi præferunt, quod ad ſe pertinet, ſponte permiſſuros. Sed
quid reſponderent ciuibus, quorum ſit voluntate carceratus: non eſſe paucorum diſſol-
uere, quem multi colligaſſent. Tum dimiſſis proconſulibus, fortè vident carcerarium: il-
lum vi cogunt laxare vinculum. Quid faceret miſer? Eduxit vinculum de camera, vt ad fo-
cum eſſet. Poſt meridiem factioſi coegerunt iudices à concilio deputatos, vt venientes
laxent vinculum: necdum enim leges conualuerunt aduerſus arma. Senatus tamen placi-
dè egit cum factionis ductore, vt proximam diem Veneris demoraretur: tum in præto-
rium conuenturi, cum ciuibus omnia ex ſententia tranſigerent. Id tamen inuiti permi-
ſere nonnulli factionis participes, aſſerentes, & cum clamore teſtantes, nullam ſibi in lo-
co illo conſtitutam eſſe ſalutem. Tumultum & arma voluere, non pacem cum legibus.
Is tum fuit in ſignis Hamburgi ſtatus, vt plus poſſent temerarij factioſi minis, quàm ſena-
tus iure & legibus.

CAP. 36.

PROXIMA die iuſſit ſenatus viros conſulares, qui conſueſſent, cum artiſanis ma-
rutina (vt vocant) celebrare colloquia, euocare quemque ſuos, & cum illis agere: vt quo-
niam proxima die agendum eſſet cum tota ciuium communitate de communi omnium,
vrbisque & rei publicæ proſpectu, ad eſſe ipſi quoque in prætorio non grauarentur, fami-
lia domi relictæ: vt cum ciuibus alioqui magna multitudine acturis, neque numero neque
clamore familia fieret impedimento tractatibus: vt per tranquillitatem ex publico eom-
modo conſtituantur omnia. Illi bene pollicentur, feceruntque quod monebantur. Ad-
erat dies conſtituta: & iam ſenatus clam emiſſis per omnem vrbem ſcrutatoribus, explo-
rari iuſſit quid ageretur, ſi qua conuentio, ſi quid armorū eſſet: & nihil intelligentes, pro-
diere in locum conſilij publici. Aderat euocati ciues, incluſi cum ſenatu in prætorio. Iam
agere cœperant ſuper rebus controuerſiarum: & ecce foris murmur exoritur. Venerat
faber nauticus cum ſuo comitatu: accurrerat promiſcuum ſine nomine vulgus. Et quū
prætorio clauſum cerneret ille primipiliarius, conuerſus in ſuos, Oportet, inquit, nos
intereſſe conſilij communitatis: vult ſine ſequi præeuntem? Illis annuientibus vi domum
irrupit, & preſſuram facto cuneo agens, vi introibat. Ex aduerſo ciues, qui erant in præ-
torio numeroſi, facto & ipſi globo, ſe illi oppoſuere, reprimentes violentos. Itaque ex-
truſus ille & excluſus eſt cum grege ſuo. Renouabat vim iterum, pandens oſtia: & iam
maiore facto impetu peruenit in medias ædes. Sed ciues qui inerant, iterum & illi facto
globo hominem cum ſuis expulerunt, retriſeruntque abeuntem cum ſuo grege, quum
fremereſt frenderetque, nec iam ſatis haberet quod ageret. Conſtituit autem facto de
turri ſigno communitatem aduocare: foribus obſeratis de ſingulari prouidentia, ibi eſt
cluſus

Yonem ad
plebu conſpe-
ctū euocatur.

Carceris co-
ſci cogunt
vinculum di-
ſſolui.

Sens animi
ignobile vul-
gu.

elusus frustratusque. Tum quò se verteret, aut quid ageret, non satis inuenit: nam ductor suus cum cæteris ciuibus erat in conspectu senatus. Sequuti sunt hunc violentum multi ciues, vt viderent quid arriperet. Visum est vniuersis ex re esse, vt quoniam vim exercerent conspiratores, aduersum eam se tueri, vt prodiret senatus cum ciuibus in forum lupulorum, ibi conspiciant latera senatus omnes boni: vt videretur qui essent tumultuantes. Complacuit etiam missis ad eam rem duobus consularibus, fabrum illum nauticum teneri: idque confestim factum est. Pertrahitur in ecclesiam diui Nicolai, & inde in sacristiam. Commendatur ibi proconsuli, viro per etatem decrepito, qui tumultui adesse nò poterat: adhiberet familiā cū ciuibus, nequa vis fiat. Interea alius quidā ex
 10 factiosis visus est abire cōcito, vt signū campanę daret ē turri diui Petri. Ipse anhelitus & vultus trepidantis prodidit hominē. Boni viri, medio itinere, agnoscētes esse ex primoribus tumultuantū, vt qui flagraret in malū) quū cernerent festinantē, facīle cognouere nihil illū in animo versare moderatū. Itaq; tentum seruauere cum consorte, iunxerēq; primarium coniurationis virū: vt tres sub custodia haberentur ad senatus beneplacitū.

Tres coniurati detinentur.

CAP. 37.

C O N V E N I T frequens senatus in forum memoratum. Aderāt boni ciues & mercatores magno numero, parati (si opus esset) aduersus coniuratos configere. Nonnulli male sibi conscij fugam inierunt, quum viderent sua cōsilia non procedere. Erant non pauci ex iis qui naualibus conferendis operantur, fabri ferrarij, & multa colluuiēs hominum: qui bipennibus & palis armati, magistrum suum (si possent) eripere venerant. Vbi
 20 audierunt custoditum, & tantam esse ciuium cum senatu confestum, euauerunt diffipati. Interim senatus cōgregatis in foro ciuibus, rogat quid de iis fieri placeat, qui aduersus placita conuenta deprehensi sunt in nouo tumultu, & de profugis & eorum complicitibus. Responderūt ciues, de violentis in legem cōmittentibus iustitia fieri, & de profugis proscriptio nem. Cæterum quia primipiliarius ductor cum cæteris bonis ciuibus in prætorio fuisset, in conspectu publici cōsiliij, nec vim intulisset: si iterato sacramento veniam posceret, non esse negandam. Idem de multis aliis, qui fortē coniurationis conscij veniam postularent. Venit in conspectū ductor cum aliquantis cōplicitibus: & renouato sacramento per singulos, dimittuntur. Cæterum is ciuis quē nuper violenti tulissent de carcere, iterum carceri redderetur, passurus quod iustitia mōstraret. Illico senatus
 30 petit prætorium, iam victor tumultuantium. Iudices confident pro tribunali: accusantur duo factionis principes deprehēti: & conuicti de manifesto crimine, vltimo supplicio adiudicantur, gladio feriendi. Producti in ædem carceris, si ex more Christiano purgare velint cōscientiā, permīssum spaciū. Inde in vicinum forum producti (monem vocant) astante senatu cum ciuibus, vltore gladio puniuntur. Proscripti sunt illico qui profugerint cæteri. Alij eius factionis conscij, intra domos suas includuntur, cum quibus & ille primarius ductor: publicum vitare iubentur vsque in tempus impetratę veniæ. Postera die frequens cum ciuibus senatus conuenit, super omnibus quę pridem placuissent. Eaq; descripiunt in tabulis, publicē appenduntur in oculis omnium: quę quā
 40 hā sunt, etiam hodie videri potest. Adiecit senatus, si quis aliquid pro communi quiete, salutē, incolumitate reipublicę salubrius nouerit, his vsurum senatum cum ciuibus & verorumque liberis. Hac re constituta quieuit turbo vehemensissimus, restinctumque est incendium vrbis maximum, duorum hominum cruore.

*Dicitur de cōiuratori sup-
plicio senten-
tia.*

Senatus consilium in tabularum relatum.

CAP. 38.
Magnus Lubiciensis agri placatur.

D V X interim Magnopolensis Magnus, causam suam in Lubicenses quiescere nò sinebat, de capto militari viro, quem tulerant in vrbem ex sua ditione. Conuenerant iterum ea de re acturi in Fredeborg: aderant pontifices, milites, vrbici, qui ad pacem multa cum partibus egerunt: sed non tūta conuenit inter eas. Alio deinde indicto conuentu in Wismaria, quum multa millia dux deposceret, ad compensandam quam irrogassent iniuriam, & Lubicenses obtenderēt Imperialem vicariatum, & multa in cassum essent attentata: in eam formam exierunt placita, vt captus ipse, facta Lubicensibus securitate, cum amicis & fideiussoribus interpositis dimitteretur: omni antiquata iniuria res in planum redierunt. Venit coniunx eius Lubicā: & currui impositū reuexerat maritū in domum. Effuerunt motus populares, vt iam frigidiores sinerent ciues quod antē noluerunt. Quo tempore in Bohemia, vrbe Praga, recruduit vetus illa hæreticorum ferocia, ita vt impetu facto in catholicos concies, maxima multitudo opprimeretur. Pulsi denuo religiosi, excisa iterum vix bene restaurata monasteria. Rex, veluti idolum
 50

Hofita in Bernia.

sine vita, ista intuetur, nec se commouet: impune vsq; hodie ea transierunt in regno latrocinia. Vellem maiorem in modum liceret efferre virtutem Polonorum: sed vsq; in hodiernum nihil magnum ex ista promicuit familia. Tum verò in Anglia mortuo rege Eduardo, qui Henricum v. l. & vicit, & in carcere extinxit. Duobus ille paruulis relicti in spem regni, neutrum meruit habere successorem. Nam frater eius Richardus, quum paruulos curasset è vita tolli, coronam arripuit, & in triennium tenuit, donec cum vita amitteret, victus in prælio ab Henrico v. l. rege moderno. Longa tragedia, & cognita dignissima, de Henrico v. l. (cuius iste rex septimus trahit sanguinem, natus vterino fratre eiusdem sexti) quomodo Eduardus dux Eboraci Henricum vicerit, vinxerit, extinxe rit, germanum fratrem Thomam, damnatum in iudicio per lamenti, vino demersum oppressit: ipse fugatus, quomodo redierit: & longè post, quidam sub nomine filij eius, bellum concitauerit, in quo captus perit. Ea verò, quia aliena sunt nostris institutis, præterimus.

CAP. 39.

*Rostockij con-
stitui canoni-
corum collegi-
um: ubi non pauci
sunt.*

ERANT per hæc tempora viri boni ecclesiastici in consilio ducis Magnopolensis domini Magni, qui optimo zelo propagandi diuini cultus, suggererent magnificentia eius, optimum factu esse, si in oppido illustri Rostockio (ubi publicum florere gymnasium) ad æternam sui suorumq; memoriam, ad stabilimentum sublimis academiz, de parochiali sancti Iacobi curaret fieri collegiatam ecclesiam: in qua diebus ac noctibus diuina laudes perennarentur, & apud quam magistri & doctores, posteaquam esset pertæsum laboris in doctrina, se collocarent ad quietem: qui nunc expletis marsupijs, disperguntur in omnem terram, abducti secum quæ diuturno labore conquisissent. Placuit res principi. Effluerunt in re, quam diuinus cultus & splendor religionis omnibus facit esse commendabilem. Profectus Rostockium, rem detegit magistris ac doctoribus. Aguntur gratiæ illustri magnificentia eius: sed tamen admonetur curare, ne dum benefacere satagit, res in deteriores exitus prolatur. Perpensus est tum exitus, qui postea se ostendit. Ille hoc sibi curæ semper fore respondit. Contulit princeps ad partem cum nonnullis ex proconsubilibus, eandem rem & animi propensionem detegens. Nemo potuit principis institutum improbare: rem esse salutarem & bonam fateatur, si suo modo sine turba possit expleri. Interim varij (vt sit) sermones alternant super ea re in comestationibus & conuentibus multorum vtriusq; ordinis: quum nonnulli, qui magni viderentur, imprudenter pertinaciusq; responderent laicis ea de re loquentibus, siue nolentibus siue volentibus æquæ rem processuram. Id verbum amarius multi secum versant: & iacto in vulgus sermone, plebem faciunt ardentem insanire: vt omnes se protinus firmem mortituros, priusquam hoc induant iugum seruitutis, vt patiantur ecclesiasticos in sua vrbe latius dominari. Tum sibi quisq; fingit prouentura inde vrbigræuamina: somnia canunt, & enunciant pro veris, ardentesq; animos inflammant. Ea prima malorum semina: docendus est enim populus, non exasperandus. Facile enim veteri odio noua conerescunt irarum incrementa. Præcesserant causæ aliz, quæ animos principis à ciuibus, vrbicorum auerterant à principe: vt cumulatis rebus, hoc semper interpretarentur cives, libertati suæ insidiatum iri: hoc solum conari principes, vt in æternam seruitutem pertrahant. Id vt suspitione colligerent, effecere priores quæ inciderant perturbationes.

CAP. 40.

*Merces nau-
fragæ perpa-
ucos principes
occupauerunt.*

*Digna Impe-
ratoris vox.*

EXACTÆ nuper pecuniæ præter consuetudinem, nouo oneri, accessit littoralis causa naufragiorum, quod appulxæ nuper littori merces naufragæ, à præfectis locorum, velut bona vacantia sumerentur, & in loca principum deueherentur, publicis vrbibus applicandæ. Ea de re quum litteris & nuncijs quererentur vrbium consilia, repescentes miserorum res naufragas, quas nulla lex limit in committum aut siscum recidere, imò sine discrimine reddi iubent suis dominis: Quid, inquit Imperator, iuris habet fiscus noster in calamitate aliena? Princeps non magnopere refragatur, quibuscumque ante permutua colloquia purificatis. Interim Rostockenses præfectum arcis Zuaen, virum militarem, cum famulo, velut publicos prædones, in dominio principis captos, in suam trahunt vrbem, publicosq; iudicio condemnatos, gladio feriunt. Ea res principem vehementer exasperauit, quod in obsequio suo, in terris suis, vim illam suæ intulissent familie: prædones enim non censerit, nisi qui sua temeritate inuadunt aliena. Qui verò principis parent imperio, non de suo facto culpam incidunt, quod habent parere necesse, sed de superioris præcepto. Agglutinatur indignationi indignatio. Erat aliquando in familia principis iuuenis acer, qui captiuum hominem manibus ducis abstraxisset, noctibus cum eo inambulans.

bulans. Eam rem quam grauitur dux ferret (vt debuit) in patrem eius iuuenis permisit vt eius familia quandoq; vlcisceretur. Erat is satis pro capto locuples, non longè ab vrbe Rostockio, in finibus suburbiorum demoratus. Innotuit vtique; Rostockensisbus, venturos noctu ex ducis familia armatos, qui curiam illam expilarent. Id impedire conati, equilestem familiam emisere. Occurrunt inuicem per tenebras, priusquàm nosset, non longè ab ea rurali curia. Ibi vt in tenebris cōtulere manus, & incerto euentu & praelij & noctis, de familia ducis prostrernitur vir militaris, duci charus, quem ipsi etiam Rostockenses extulerunt præcipuis laudibus: de aduersa quoq; cohorte vicissim cecidit vnus ab suo grege dissipatus. Ducales vbi vident cecidisse præcipuum virum, abstinuere congressu, nec Rostockenses acerbè insequuntur. Eam quoque rem inter acerba dux collocauit, quòd suos, hostem in sua ditione requirentes, impederint, vnum è suis primum virū oppresserint, hostes suos defenderint: hostes perinde factos, & sacramentorum, quibus suis dominis astringerentur, transgressores. Interdixit ex omni sua ditione, in eam urbem frugum & rerum omnium aduectionem: & capitis denuncians peticulum, voluit in suo pro hostibus haberi. Tum de prædiis quoq; cepit agere ciuiū, quæ fuerint olim feuda: & quoniam illis non essent feudi iure permilla, cecidisse illa volebat in commissum. Illi prætendunt, feudum esse voluntate priorum principum legitimè extinctum: præferunt literas: princeps non attendit. Ita cumulatis vndique turbationum causis, res futuri collegij amaris initis sunt auspicatæ.

- 20 **P**ER ea tempora, in Liunia, durante bello quod ordo fratrum Theutonicorum suscepit in ecclesiam, ciuitas Rigensis pro ecclesia (vt debuit) decertans, arcem Dune-
Cap. 42. Fratres Theutonicorum magister munera abdicatur.
 magistro non beneuolentibus destituunt. Conuenere ex constituto commendatores in oppidum Wenden, in quo est arx præcipua magistri & sedes principalis: sed (vt cōsueuere) arcem venientes non conscenderant. Ingressi verò domum priuatam, conclaue petierunt, inq; eo rerum gerendarum ordinem secum constituunt. Tum omnes in arcem pedites ascendunt. Miratus magister excipit, quid ita insolito ritu pedites, non (vt solent) equites ascendant: cur aliud præter domum diuæ Mariæ delegerint hospitium. Illi paucis, esse inquit sibi rem cum illo agendam seriò, conclaue ac domū concilij ingrediantur. Ibi confederunt suo quisq; ordine. Tū senior, Domine, inquit, & frater Bernarde (id erat magistro nomen) commendatores vos absolunt ab administratione rerum & magisterio: cedite, date locum alteri. Domine ac frater Iohannes, assurgite. Cōmendat vobis diua Virgo locū magisterij: vestriq; ordinis præceptores vos hoc loco iubent considerare. Magistrum stupor apprehendit, nihil tale vel timentem vel prauidentem. Quid faceret? Parendū fuit. Melius tamen secū quàm cum aliquot præcessoribus suis actum reputans, quos carcer consumpsit, mox cedit alteri locū. Tum fratrui eius dominus Simon, Reualiensis episcopus, vix permissus equos educere, mox aliud perire mœrens hospitium. Bernhardo autem de Borg optio datur, in qua de more quietem sibi petat in arce. Ille quā vocant arcem Mariæ postulat, & accipit. Iohannes cognomento Fridach, nouus magister, ex illo die rem omnē administrat. Iam verò Rigenses nouū archiepiscopum suum, dominum Stephanū, multis euocationibus pellectum habuere in vrbe sua: aucti perinde animis, bellū continuauere. Sæpe congressi hostibus, iam victores, iam victi abibant: multā in vicina loca ediderunt vastitatem. Sed archiepiscopus in ipsa vrbe, temporum fluente curriculo, paulatim negligitur: exceptus primū lautissimè, inde ne panem habuit, quem edicaret. Nam omnia ecclesiæ prædia aut igni cōsumpta aut vasta fuerant, aut hostibus paruenerunt: ita vt cunctis apud potissimè deficientibus familia eius nonnunquam ad rapinam vrgeretur. Qua ex re contracta (vt consentaneum fuit) graui melancholia, diem suum obiit. Erat tum in ecclesia præpositus, antè quidem solis ecclesiæ rebus innutritus, inde cœpit armis esse terribilis: aliquot arces ab ordine vi capiens, alias deditione aut hostium circumuentione redegit in potestatem. In-
- 40 stante autem electionis tempore conueniunt canonici, postularuntque eligentes in archiepiscopum, germanum fratrem domini Monasteriensis, comitem de Swartzenburgo: miseruntque solennes ad illum nuncios, orantes ne ecclesiam metropolitamicam contemneret. Ille dum secum deliberat, quòd difficile esset in longinquā provinciā ire ad bellū grauiissimū, rem & laboris & sumptus infiniti, non promptè est assensus. Interea

Magni animi ab Rostockensisbus alienatur.

Cap. 42. Fratres Theutonicorum magister munera abdicatur.

Archiepiscopus suus inopiam patitur.

Strenui ex suo cordatibus belati.

Rigenſis ar-
cem deſolatione
capit.

quòd bruma rigefceret, nec terra nec mari iter eſſet capitulo in vrbem (quòd hoſtes ter-
ram, gelu mare tenerent) ordo quendam ex ſuis aſſectis, dominum Michaelẽm, natum
Reualie, commendatiis principum literis mittit in vrbem: qui, quòd nemo veniret qui
electiõnem præferret, tanquam de vacante eccleſia prouiſionem accepit. Obiecerunt
ſe quidam in vrbe, ſed ſine viribus, ſine nervis ad cauſas in vrbe agendas. Interim Rigen-
ſes ciues arcem cuius vrbis, quæ ordinis eſſet, iam dudum obſedere, muros ac turres bom-
bardis deformauere: ſed fame, & machinis, quibus ſordes & cadauera iniicerent, præua-
luerunt. Qui inerant cuſtodes, viri fortes, quandiu cibus ſuper eſſet, ſeſe ſunt tutati. Ex-
trema fame vbi acceſſit, quidam perierunt, alij diſtentiis ventrib. imbecilles facti, ad mor-
tem propinquarunt: demum pacti vitam, qui ſuperfuere, dedunt arcem. Ciues arcẽ de-
moliuntur, ex lapidibus lateribusq; mittunt Lubicã pro gratulatione. Quo peractõ, iam
per omnem terram congregati prælati & proceres, cum conſentiente ordine, conſtitue-
runt vt rebus in præſenti ſtatu quieſcentibus, expectaretur euentus de archiepiſcopo:
vt eo reddito, de omnibus decernatur: ſi qua pars minus pareret conſtituto, in eam om-
nis ſine exceptione terra conſurgeret.

LIBRI DECIMITERTII FINIS.

ALBERTI KRANTZII

WANDALIÆ LIB. XIII.

CAP. I.

Collegij apud
Roſtockenſis
cauſa odium
incendit.

A V S A Roſtockenſis collegij nouiter erigendi, Deo hominibusq;
gratificanda, magnis diſſidentie cauſis intercedentibus, cœpit vrbis
eſſe odioſiſſima. Principibus vero nouæ cauſe in eam rem effer-
reſcendi fuerũt ex refragatione & obluſtatione plebis ſeſe obiectan-
tis. Tameſi diuinus honor & religionis amor prima cauſa (vt eſſe de-
buit) fuerit rei molientiæ, adiuuit tamen ſeruorem deuotionis, obſti-
natorum reluctance, vt non paterentur ab improbis rem diuinam im-
pediri. Iam fœdera ciuitatum Wandalicarum enunciata, intumefcere fecerunt vrbis ha-
bitatores. Quum enim multa ſigna eſſent innouandarum per prouincias rerum, quòd
multi & inopinati motus vñdecunq; conſurgerent, viſum eſt ex re inter ſex vrbes mari-
timas (quæ ab veteri ſolo nomen ſeruant, vt Wandalicæ vſque modò vocitentur) ſœdus
ſanciri in annos & tempora, quòd in primis poſt diuinum vbiq; præcipuum honorem,
quæq; ciuitas ſuo principi non recuſaret præſtare quæ iuſta ſunt ac debita. Supra id ſiqua
ciuitas aliunde prematur, vbi vicinæ vrbes eam ad parendum iuri exhibeant, idq; reie-
ctum ſit, tum ſe mutuo auxilio deſenſuras. Id tum fœdus publicatum arrexat aures Ro-
ſtockenſium. Periclitatur interim nauis de Norwagia piſcibus onuſta, ſub littorib. Ma-
gnopolenſis ditionis. Iuſſiſſe fertur princeps eiecta per littora bona colligi, & in ſua di-
tionem, ad tempora diſcuſſi negotij perducı. Detracta veſtis naufragis: exciſi digiti auro
inſignes. Adiecere fabulantes, quò rem atrociorẽ facerẽt (quod ipſe non crediderunt).
eam fuiſſe ſcruitiũ colligentibus naufraga, vt annatantes in lignis aut ciſtis viuos (quib.
ſe alligatũ denuo detrufos in mare, vt demerſos potius quam viuos ſpoliarent. Sed quũ
monitus dux literis & nunciis, vt calamitoſis naufragis ſua permitteret, diſtulit, ex cauſis
quæ illi quàm cæteris fuere notiores. Tũ Roſtockenſes, qui ex aliis cauſis extra ſui prin-
cipis gratiam agerent, non ignorantibus (vt ferebãt) vicinis vrbibus, præfectũ de Zuaen,
militarem, alterius prouinciæ virum (qui de littore res naufragas ſui principis iuſſu deue
hi curauit) capiunt, & in ſuam vrbem pertractum, cum famulo, enſe publico cœdunt. I-
dem nonnullis aliis de præfecto in Bukow, viro ab olim non in bonis notiſſimo, ſerunt
demandatum, vt curarent: ſed differebant, donec princeps miſſis ad ſecuritatem arma-
tis, hominem Zwerinum iuſſit deduci. Talibus alimentis excreuit diſſidentia: vt cauſa
collegij, alioqui (ſi æquis aſpiciatur oculis) non grauis, exardeſcentibus odiis, pro grauif-
ſima duceretur. Interim ſerunt principes Magnopolenſes, habitu ſuorum militariũ con-
uentu

Naufragi in
ſi, per ſummũ
inimicitiam
rem ſpoliatũ.

uentu maximo, iniurias suas ab ciuibus detexisse cum amaritudine plurima, eorum de-
super consilia requirentes. Nolebant sensati principes, rem grandem sine maturitate
contingere. Quid sibi velint noua ciuitatum fœdera, non esse obscurum. Tum viri gra-
ues in concilio deliberantes, respondent, esse conspicuum vniuersis quid Rostockcen-
ses sint de suo principe meriti: inque eam rem bello castigandam si propendeat prin-
cipes, nosse illorum quemque quid sua contineat ad principes obligatio. Veruntamen
quia fœdera ciuitatum hoc præferunt, vt iustitiam delinquentes exhibeant, eam si pro
dignitate assequi poterunt principes sine gladio, longe desiderabilius, quàm per fer-
rum & ignem extorquere. Erant qui dicerent, Ergo principes nostri vrbicis illis, rusti-
cano generi, auscultabunt de iure? & illi de principibus iudicabunt? Non ita illos con-
didit omnium parens Deus. Qui dubitat arma corripere, suo detrimento fortè vide-
bit exteros ad arma vocari. Hac tum varietate ad deliberationem maturam concilium
dissoluitur.

*Refertur de
castro idu Ro-
stockensium.*

P E R intervalla temporum, in oppido Hamburgo, dispenfante Deo, prouenit, vt au-
thores grauissimi tumultus (qui rem sine exemplo crudelem concepissent) aut diuino
nutu, peste quæ intercessit, de mundo sublati, aut furiis agitantibus, publico iudicio
damnati perierunt. Nonnulli in vrbes (vt sperabant) immunes delapsi, ibi etiam conui-
cti, gladium vltorem persenserunt, quum confiterentur palam, constitutum in coniura-
tione de nece primatum. Alius etiam, qui proconsulem, in extractione factionum prin-
cipis de turri, grauissimè in caput cecidisset, admissio furto profugit vrbe: & clam saepe
rediens, aliquando deprehenditur, publico damnatus pro scelere iudicio: in sublime su-
per omnes iubetur appendi, quoddam domesticum furtum inisset. Sed tamè officiariorum
suorum interuentu (erat enim doleator) gladio cæsus pœnas dedit. Ipse coniurationis
princeps, hætenus impune habitus, ne maiori tumultu res quieta turbaretur: quum ta-
men furæ illum exagitarent, nec posset quiescere, per hanc occasionem luit supplicium.
Venere principum & virorum militarium multiplices literæ, querulantes quod in vrbe
Hamburgo, male per eundem habita sit honesta domina, vxor Henrici Frigdach, viri mi-
litaris, seruescete iam tumultu. Ea res paulo superius repetenda est. Nundinis sancti Vi-
ti, quum seruesceret ille tumultus, & idè ille iam magnus in vrbe haberetur, vsque adeo
vt montes & maria polliceretur (iam inter suos cõstituens distribuere publica officia &
ministeria, in molendinis & hospitalibus, in portis vrbis) venit in vrbem memoratus cū
coniuge militaris, quædam pro suo commodo comparare. Interpellauit secretò ducto-
rem factionis, quod seruus eius diceretur, redimeret apud se clam seruitutem, vt nihil
opus sit eam rem in publicū efferri. Nō potuit homo tumidus patienter accipere quod
de seruitute diceretur: qui sibi tam videbatur magnus, vt vrbe totam vel solus susti-
neret. Assumptis aliquot ex suo consortio ciuibus, & sacerdote, quem sibi scribā (quum
publicè dominaretur, & omnia administraret) destinauerat, ingreditur hospitium mili-
taris viri, & intentato iurgio, maximis probris honestum virum lacescit. Ille videns
quid ageretur, quod iam homo stolidus, dominationis pene certus in vrbe, omnia pro
libidine ageret: modesto edito responso, breuiavit sermonem: & ex eo expeditus in-
fensa naui rediit Harborg, vxore sequi iussa. Iam aliis viis in eum ius suum exequen-
dum deliberauit. Post duos dies quum vxor sequi contenderet virum, memoratus fac-
tionis princeps, vel quia obseruaret eius vestigia, vel fortè incidens in eam cæpto iur-
gio, mulierem infectatur. Illa libertate fœminea, & suo generi solita, Magnum, in-
quit, & incomparabilem hic cerno virum, qui vrbe supra senatum gubernet, solus-
que in ea dominetur, oblitum quoddam seruus sit eius, nec legitime natus. Excanduit ille,
& in longum extracta verborum iniuria ac contumelia, cum consortibus suis (quos
pro multitudine vbique promptos habebat) illam circumfistens, probris lacescit: in-
uitans ad concubitus eius populares, sublati etiam honestæ fœminæ vestibus, nec ho-
minem, sed equam assimilat.

CAP. 2.
*Hamburgen-
si tumultu
auctores perunt
tandem debita
lunt.*

*Capit consilia
rationis atro-
cissimum scē-
lus designat.*

Q V I D faceret prudens fœmina, hominibus nequam vallata? Seruauit patientiam
cum modestia verborum. Tali septa consortio ducitur ad domum proximi consularis,
qui iudicio præfuisset proximè. Quo non inuento, aut inueniri non passio, ad iuniorem,
in eadem commorantem platea, magnis clamoribus pertrahitur proconsulem. Ingens
concurrerat hominum multitudo: prodiiit qui quærebat, constans & intrepidus. Iam

CAP. 3.

princeps ille de medio proclamabat, securitatem & conductum præstans proconsuli. Id tamen ille nec postulauit, nec præstrepitu potuit exaudire. Ibi quum magna turba staret circumfusa, accusator fuit ille qui irrogauit iniuriam, de multis conuiciis & cõtumeliis sibi ab illa illatis, deposcens in publicum cum sceleratis carcerem includi. Proconsul dimissa turba seucauit hominem in domũ. Clamor exoritur, Sequere, sequere illum. Sequuti sunt duo, qui postea publicè pœnam dabant: quod diximus. Ibi sepositis per modestiam dixit, viderent quid & cum quo agerent: esse fœminam, & quæ nec sui esset iuris, nec in iudicio posset consistere: de iniuriis, quid esset ille ab ea consequuturus iure ciuitatis, se nec scire, nec dicere, quod non multo tempore cum habitasset locũ. Prudenter facere hominem, si consilium mutaret in alterum diem, certior factus quod nõ abiret. Non recusauit, si in ædibus suis asseruare illam proconsul vellet polliceretur quæ. Ille respondit domum suam custodiã non deputatam: vadem se fieri & fideiussorem, si hoc illi videretur. Annuit ille ductor, inque eam formam dimittit fœminam. Proconsul illam cum honesta familia, adiunctis dominabus senioribus, mittit in domum straturarij, orans fœminam vt pro sua prudentia, patientiam ageret vnus noctis. Humanissime ibi excipitur (erat enim prægnans) vino & confectionibus honoratur. Postero die deputati duo consulares rem omnem composuere, vt fœmina data manu, quod in se esset, remitteret iniuriam, & ille vicissim: & ita abiit. Sed post tempora, iam cæteris rebus satis quiescentibus, vñere literæ aliæ super alias à nobilibus & militaribus viris, super iniuria & contumelia irrogatis viro primum militari, deinde coniugi eius. Ductor ille accusatus, non sine voluntate ciuium mittitur in carcerem publicum: & accusatus in iudicio, quod libertatem nundinarum violasset, capitali supplicio damnatur. Sciebat infinitam multitudinem ductori suo non defuturam. Prouisum est vt & in iudicio, & in executione, non pauci iuuenes opportunis locis essent in armis, si qua vis fieret, prohiberi. Accepta sententia, mox ducitur ad supplicium in ipsa meridie sub prandio. Aderant consulares, qui quocunque loco tumultus audiretur, curarent decollandum. Venerant ad vrbs portam: & infinita effunditur multitudo, foris, si quid posset, vim intentatura. Prouisum est, vt quamprimum exequutor cum damnato primam pertransisset portam, clauderetur: & eodẽ momento, ea quæ fuit in conspectu, clauditur: inter medias exceptit ille gladium sine turba, dimissus cum capite truncus in terra. Vxor ubi audiuit, primum distulit sepelire: deinde admonita ab amicis, tulit corpus, & sepeliuit. Alius quoq; non diu post vir grandæuus, quum deprehensus esset in molendino, quod statuta mensurã esset supergressus, culpans quod à consularibus factũ esset, in publico constituit mensurare. Ea de re monitus, nec cessans, accusatur: & tanquam seditionis reuolutor gladio cæditur. Ita meritam recepere mercedem tumultuationis principes.

CAP. 4. V R B E S Wandalicæ tum queruntur apud Daniæ regem Iohannem, quod Iacobus, Mauricij de Oldenborg filius, comes, eius fratruelis, mare teneret nauibus impacatum, multa quæ damna irrogaret transeuntibus mercatoribus: quod caufaretur ope ciuitatum se patrimonio exutum Delmenhorst, quod Bremensis ecclesiæ administrator, episcopus illi Monasteriensis ademisset. Rex Daniæ in conuentu procerum, quem tum in arce Kopenhauen haberet, præsentibus vrbiũ oratoribus, respondit se rebus componendis futurum mediatorem. Interim Iacobus in Norwagia diem suum obiit, relictis in mari cõparibus suis, Pining & Zandero Hoboden, nato Luneburgo: qui regi Christierno multa (vt ferebat) mutauisset: sed in eum tum venerat ex mercatore cursum, vt in mari manu militari, ab hostibus regni Anglis quæreret compensationem. Quem fecerunt, in eo quæstu nauigantem cum expedita manu, quum audacius mari inuolaret, euerfa per tempestatem naui, quum liberiori quàm par erat, vteretur velo, periisse cum omnibus. Ceperat tamen antè ab Anglis plurima. Nam in Anglos (quod in Dania diximus) pene iustam habebant Holsatiæ principes querimoniam. Hispanos autem quo sitiure infestatus, nisi quod forte Angliam hostilem terram peterent, non intelligo. Hoc enim genus hominum posteaquam ad prædam semel armatur, si non potest ab hostibus, certè ab obuiis quibuscunque requirit vnde viuat, ne in vanum laborarit. Largam enim iustitiam illi sectantur. Ea verò quæ tum in mari Anglicis adimebantur à Danis, imputata sunt nostris in Anglia mercatoribus, quasi intelligentiam habentibus cum vicinis Danis. Nec vlla ciuitatum ad eam rem purgatio satis valere potuit, quo minus Angli, ca-

Supplicium
de conuictio-
rum principis
sumptum,

Pirata etiam
amicis non par-
cunt,

gli, canum more, ab aliis morfi, in quos se vindicare nō possunt, scuiunt in proximos. Eā semper & in literis & tractatibus obiecere nostris cantilenam, manum nostratum occultē cum Danis operari.

10 **BELLV** verò quod tum in Liuania conqueuit, non sunt passi diu iacere fratres Theutonici ordinis, quōd arcibus & prædiis suis spoliati, deteriorem fouere conditionem viderentur. Audito ergo quōd suus, quem voluere, archiepiscopus prosperaretur, bellum renouare conantur: præsertim iam aucti viribus tantis, quōd diocesis Rigensis, plena militaribus viris (qui hætenus ecclesiæ inferuerint contra ordinem) nunc essent illis accessuri. Quid faceret ciuitas, quæ cum capitulo sola manebat? Iam enim potestatus rem-infiniti sumptus & laboris posthabuit. Defensionis finibus constiterat ciuitas, iam arbitrata ad plenam libertatem peruenisse, sublatis duabus arcibus: quarum altera ad portum in Dunemunde, altera in ipsa vrbe constituta, sæpe quod nolent videre, faciebant. Variè diu conflictatum est: sed ciues intra vrbe[m] se continuere, vsi ex commodo nauigatione. Ordo autem vt aditum maris nauigaturis interciperet, infra arcem Dunemunde, ad eandem fluminis ripam communiuit præsidium, ex suppositis inuicem roboribus (trabalem vocant domum) eaque pro arce sunt vsi, ad frangendam libertatem enauigandi. Sed parum profecit. Eo enim præsidio non obstante, præternauigauere qui volebant. Huius tamen exitum belli, per aliquot annos extracti, posterius suo tempore dicemus. Nec enim conqueuit ordo, nisi arcibus ademptis, & euersis in
20 certam formam renouatis, ac redditis.

In Magnopoli interim, exasperatis licet principibus, quieta fuere arma. Sed episcopus Zwerinensis, à duce Magno communitus, pœnale monitorium decreuit, vt paratè piæ ac religiois causæ, quam dux instituerat, de erigenda parochiali diui Iacobi in ecclesiā collegiatam. Obiecere Rostockcenses appellationem qualemcunque: & in ea coquiescentes, episcopi mandata neglexere. Ille exercebat in eos ecclesiæ gladium: sed illi, quum appellationem legitimam rite obtendissent, inuenere clerum qui illis adhereret. Interim populus cum patribus, ex aliis causis prouocati, totis se nîsibus opposuere erigendo collegio. Erant qui perinde in confortes publici concilij vindictam quandam sunt meditati, quōd male inuicem concordēs essent sedentes in senatu. Inflammarere
30 turbam, qui vltionem cogitabant in compares, vt totis nîsibus plebs ecclesiasticæ causæ reniteretur, quōd in ea omni causa insidiaretur ciuium libertati: Non quæri à principibus ecclesiā, sed vrbis plenum dominium: vt iniiciatur frænum libertati. Non agi de collegio, sed de arce quandoq; in vrbe collocanda, & transferenda episcopali cathedra de Zwerino in Rostockcium. Ita sibi somnia finxerunt, quæ pro veris habuere, à nemine cogitata. Interim disseminatur per maleuolos in vrbe, rem esse compositā inter principes & quosdam ex proconsulibus: esse illos proditores vrbis, qui clam cæteris de præiudicio vrbis egissent cum principibus. Primùm secreto murmure, deinde aperta etiam indignatione inuecti sunt audaciores in bonos viros, quōd stimularetur vulgus à quibusdam in concilio. In hoc turbido vrbis statu, dux prosequendo negotio multas causas prætenderat, quōd plenum videretur opus pietate ac religione: deinde quōd plurimum vbique fauorem ex pio meritis opere, ex aliis causis obuios sibi Rostockcenses ad iuga compelleret. Profectus deuotionis gratia in vrbe[m] Romam, episcopum Raceburgensem & multam ex militia secum duxit familiam. Expleta deuotionis causa, fundandi collegij sanctum propositum per supplicationem insinuauit summo pontifici Innocentio, orans deputari exequutores. Facile inclinabat pontifex rei, in qua diuini nominis amplificatori gloria quaereretur. Dedit exequutores, & inter alios Raceburgensem episcopum: qui in ipsa vrbe desuper fulminauit processum: ne, siquid summo pontifici, aut illi exequutori in itinere humanitus accidisset, causa non integra, sed iam inchoata censeretur. Hoc interim processum, posteaquam in sua redierunt, requisiti Rostockcenses, non habuere quod opponerent. Fremebat vulgus, dissidebant in concilio patres: e quibus qui sanius rem intuebantur, suaserē vt se parituros ostenderent: quia tum nulla ratione possent mandatis apostolicis contraire. Verbo assentiri, nihil nociturum causæ: em denique nunquam perficiendam, populo reclamante. Aliis aliud est visum: si semel paruerint, semper parituros: volebant enim ascendere ex aduerso. Sed superati ratione cesserunt, simul quōd sperarent vulgus exasperandum in eorum capita qui
Ecc

CAP. 5.
Theutonici et
eclēsia, cuius in
toris se haberi
volunt, bellū
inferunt.

CAP. 6.

Episcopi anathema parui
pauit.

Collegij Rostockcensis
sentio, pape
antertat in
grauit.

Pape imperiū
verbo non de
treclandū, sed
re.

eius sententiæ fuissent authores : quibus (vt diximus) male voluerunt. Vocatur in prætorium communitas, res quàm potuit maxima modestia proponitur : esse causam cui papa & Imperator & omnis mundus fauerent, quam nemo nisi malignus de iure impediret. Sed esse illis omnibus communem sententiam, vt totis animi corporisque nisibus reluctarentur, ne vnquam procederet in effectum : idque tum posse iure fieri, si nunc verbo assentiant, vt euitent iuris pœnas : rem tum nunquam futuram. Sin verò nunc reluctetur, recusantes parere, tum se pœnis laqueatos, finaliter ad omnia compelli. Ea tum vtcunq; est accepta oratio : vt tamen ciues senatui dicerent, curarent omnia prudenter : sed super omnia noscent collegium se in vrbe nunquam passuros, proque ea re omnes in commune morituros. Itaque senatus requisitus & monitus processu, respondit, se, vt viros deceret Christianos, mandatis apostolicis parituros. Desuper sumebant documenta publica qui missi fuere : iam non erat quod opponeretur Rostock censibus.

CAP. 7. **I**NTERIM, quum dux contenderet eam rem in executionem deducere, missis nunciis Rostockenses orabant, vt paulisper rem pateretur differri, donec ipso tempore mitigatus populus a seruire renisitionis frigeret, accepta maiorum instructione. Dux ipse cessit, nihil properans : sed expertus est in vrbe omnia in diem fieri deteriora. Non potuit ignorare quod publicè gereretur, neminem inueniri qui ea esset fiducia, vt de collegio verbum ausit facere : ita inflammati omnes malo dæmone furebant ad causam. Non erat vel ecclesiasticus vel secularis, qui causam auderet poscere cur tantopere refragarentur : capitale erat, vel minimam dare significationem de contraria illis sententia. In eo statu res per annum quintum ac sextum supra octuagesimum permansit, vt dux sæpe interpellans non aliud potuerit extorquere, quàm illos paruisse : non posse tamen redigere populum in quietem, vt patiat executionem. Quæ si intentata fuerit, omnium fore cômune periculum, & qui exequatur, & qui patiantur. Sperari posse, quòd seruor ille tempori immoriatur. Sed non iam diutius sibi passus illud princeps, quum speraret præsentem se multa facturum, quæ absens non posset, constituit vrbem ipse ingredi : inq; Domini nomine re inchoata, prosperum sibi exitum repromisit. Igitur incipiente iam septimo post octuaginta anno, sub octauis Epiphaniæ, principes fratres cum coniugibus & familia insigni, duobus iunctis pontificibus, Zwerinen si ordinario, & Raceburgensi apostolico exequutore. Aderant prælati alij cum multis militatibus, iam formidante senatu pessimos exitus, quum interim vulgus quid ageretur ignoraret. Fremuere tamen qui in senatu rem auersarentur : nec potuit manere oculum quod tanto instituebatur apparatu. Princeps Magnus, seu ocat senatu aperit ad quid veniret : rem diu literis agitaram, aliquando miserante Deo consummandam. Respondet illi, illustrem eorum magnificentiam in sua posse vrbe quod decreuerint : sed tamen vehementer formidare aduersa omnia. Dux vocat eos per risum pusillanimes : se curaturum omnia. Tum de præbendis quid constituerit edocet, nil ciuitati præiudicij, magis incrementa inde habituram, nullis ædificijs à se in vrbe aut muro erigendis : nō hoc peti, vt minoretur rebus aut viribus vrbs ipsa : profectum eius se requirere, quæ nulli magis quam sibi suisque crescat. Hortatur in crastinum assint, rem tum inchoandam communiter auspicientur. Illi suo principi refragari non posse respondent : pollicentur se, quod illi complacere facturos. Mens omnibus male ominatur : nouerunt enim iras ciuium, quas ex his plerique vehementer inflammassent.

CAP. 8. **D**IES erat Veneris sub octauis trium regum, quum duces ipsi fratres, Magnus & Baltasar, duo pontifices, prælati plurimi, milites ac militares, & ipse vrbs senatus, solenni processione perueniunt in ecclesiam diui Iacobi erigendam in collegium. Ibi Zwerinen si episcopus, sacris indutus, officium peragit de Spiritu sancto : omnes suo ordine offerunt ad altare munera. Expleto diuino officio, Raceburgensis episcopus exequutor apostolicus, literas producit plumbatas : eas legi iubet, inde exequutorias. Quibus iam in publicum recitatis, commissionem sibi factam exequitur : parrochialem ecclesiam erigit in collegiatam cum insignibus. Capitulum creat de præsentibus ecclesiarum pastores, adiunctis quibuscumque alijs. Prepositū facit, decanū instituit, & quemq; suo ordine duxit in subsellia. Inde in sacristiam, velut capitularem locum, deducit, mandans vt ex illo die nocturnum atque diurnum officiū peragatur in ea ecclesia, cū ritibus & solennitatibus quæ consueuerunt in ecclesijs eius diocesis obseruari. Astitere ex laicis nonnulli, quibus

1487.
Magnus
dixit quod
cogitaret, vt
ipsa decreta
essent.

Erigitur
parrochialis
in collegiatam.

quibus natare lachrymis oculi non pro deuotione cernebantur: sed tum quæta fuere omnia. Duces cum pōtificibus redeunt in hospitium, deducti ab omnibus qui affuere. Principes solennibus epulis omnes volebant adhiberi: pauci se subduxere. Alacres ipsi rem sine tumultu gaudent inchoatam, sperantes in eo statu permanfurā. Omnes secum boni idem sunt tacite deprecari. Erant in eis qui non idem precarentur, iam cōminantes in cordibus suis. In ea verō mensa qua prælati confederant, dominus Thomas Rodē, principum cancellarius, pastor ecclesiæ beatæ Mariæ, tum nouus præpositus, confederat in capite. Nonnulli per iocum (vt inter epulas fieri solet) dixere nouum collegiū nouis martyribus condecorandum: in quibus primus iure esset præpositus, cuius nomen

10 conforme Cantuariensi Thomæ, id præferret, vt pro libertate ecclesiæ (quo modo ille) caderetur. Ille iocantem non iocans repressit, Tu, inquit, inter ludicra ridens ista narra- *Ridentem dice-
re vera quid
uoluit?*

ras: at ego uehementer capiti meo timeo. Arrisere alij, quum ille tristi vultu permaneret, quod illum nescio quæ signa & animi præfagia, ad vicinam mortem constarent. Per eum diem & qui sequebatur, nihil tumultus erat, etsi frenderent plurimi in vrbe.

D I E Dominico, quum iam plana & quæta omnia viderentur, & duces primo ma- CAP. 9.

ne, gustato post diuinum officium cibō, abire pararent: in nouum collegium, ante mis-
se collegialis officij (quum tertia de more pensio solueretur) venire aliquot ciues in eccle-
siam, indignatione flammati, proculdubio sumpto prius inter se consilio, disturbare
rem diuinam aggrediūtur. Duo nequam chorum ingressi, libros cantuales cum strepi-
tu deiiciunt, iubentes mala in hora omnia cōticescere: mox in ecclesia murmur per po-
pulum increbrescit. Ad diem enim festum seruauere malignum propositum, quō popu-
lum omnem, aliis diebus intentum labori, haberent ad tumultum: simul sperantes, vt in-
terim principes abirent. Inchoato iā tumultu, in ipsa ecclesia gregatim cursitantes, que-
suerunt nouos canonicos, imprimis præpositum & decanum: quod scirent illos rei insti-
tutores apud principes. Alij portas vrbs seruauere. Præpositum, iam antè diuino in ec-
clesia sua beatæ Mariæ officio audito, quum abire constitueret cum principibus, aut e-
tiam antè: factō grege, quum domum eius tumultuantes irrumperent, diu frustra lati-
tantes extrahunt, & in turrim quæ posita est ad Wernouiam includere constituunt. Ita
enim conuenit inter illos. Sed quum magna in turba incertus clamor diuersa iaceret,

30 & multis iniuriis per capillos tractatus, verberibus pulsatus, spūis illius afficeretur, per
viam impulsus durissimè. Ibat tamen vtcunque volens: sed erat, qui inter alios acclama-
ret sub glaciem mittendum. Id veritus, medio itinere iam restitit trahentibus, vt à mul-
tis etiam inuitus traheretur. In hoc luctamine quidam, elata super multorum in medio
capita, quam tenebat claua, capiti renitentis illis, vt viribus deficeret iam cadens, iam-
iamque moturus. Quod videntes qui duxere, in latus plateæ ad canale cadentem im-
pulerunt, ictibus crebris tundentes, vt mortem properarent. Qui cedere non poterant,
lapidibus petiere iacentem: alij spūis iam mortuum, iam in latum pedibus compres-
sum miserabiliter afficere. Fœminæ, alioqui molle & compatiens genus, tum furue-
runt, non cedentes insanix virorum. Iacebat in eo loco ab hora diei nona in vesperti-
nam. Adeo instigante diabolo, liuoris venenum omnes peruasit. Interim nouus decan-
us, qui pridem fuit archidiaconus, vir grandævus, olim & ipse principum cancellarius,
multum vbiq; quæsitus, prodente nescio quo, inter anus in hospitali Sancti spiritus de-
prehensus latitare, extrahitur: & multis affectus contumeliis, in turrim quæ stabat in e-
minentem vrbs loco, deducitur: curantibus nonnullis, qui proximi irent, quique bene il-
li vellent, ne insigniter læderetur. Ibi clausus aliquot menses permanfit. Principes audi-
to tumultu exire properabant, deducti à ciuibz ad portas, quæ referabantur. Ducis cō-
iunx, iam consensura curram, a tumultuantibus incurritur. Erant qui conarentur sub-
uertere curram, quod latere ibi dicerent vnum ex canonicis. Vix vrbe & illa educitur,
quum in forum congregati ciues, incerto clamore tumultuarentur. Necdum quid in a-
nimo habuere promicuit, nec vnum omnes sentiebant. Crediderim, idq; certus enun-
cio, non vnum voluisse vel paucos: ita confuso clamore omnia turbabantur. Procon-
sulum vnus, postulato silentio, fecit verbum, pacati manerent in reliquum: vnum senti-
re omnes, collegium aboleri: & quod in tumultu factum sit, omnes fecisse velle videri.
Eo sermone aliquantum mitigati discescere in sua quisque. Sed agentibus eos infernis fu-
riis, quies esse qui poterat? Ad vesperein inuenti sunt vtcunque, qui pastore suum, cru-

deliter cæsum, & per cõrumeliam horis sex in publico relictum, in ecclesia in qua pastorem gerebat curam, tumulauere.

CAP. IO.

*Duo procon-
sules Rostock-
conspicui fe-
rentis colunt.*

Ex hoc die quis rerum fuerit status in ea vrbe, difficile est memoratu: quando iam silentibus legibus nihil fuit interdictum. Tum verò se aperuere odia quæ latuissent in senatu, apparuit: quid sentirent qui usq; in illum diem dissimulantes siluerunt. Tum effusa sunt odia in capita duorum proconsulum, quos effudit per mutua odia criminationibus infectari tum cõeperunt: illos fecisse principibus nescio quam spem rerum perficiendarum, sine qua ne inchoassent rem tantam. Quid multa? Designatur ex nomine: quorum alter iam dudum senior, omnia pro prudentia inconsultis aliis gessisse: alter principum receptor & hospes, multa cum illis secretò peregisse diceretur. Rotas & cruces pinxere in foribus ædium: & nocturnis clamoribus id perfecerunt, vt iusto timore concussi viri boni, in tutum se receperunt, urbem exeuntes, concedentes in proximam Wis mariam. Tum verò in absentum capita concerpere congesta maledicta, esse illos vrbis proditores, qui omnem in vrbe perplexitatem conciuierint, dignos quorum cõfiscarentur bona. In eo tumultu hyems peragitur. Lubicenses nihil quod sui esset officii, intermittere, nitentes nuncium ad principes, qui placidis verbis molliret iustas iras: oraret quoq; vt rem ab improba plebe & tumultuante vulgo gestam non imputaret multis bonis viris, qui impetum frenare non poterant. Duces responderunt, non se ignorare vnde prodierint illa consilia: neminem se expurgare de malignitate posse, quando omnium esse crimen publica denunciatione sunt testati. In hoc apparere commune vrbis consilium. Quibus factum diceretur, illustrem eorum magnificentiã satis intelligere, multa esse dicta ac facta, quæ tempus imperaret, ad placandum tumultum, aliis in deteriora prolapsurum: ita tum discessum est, vt dicerent principes, ad omnia se æqua & iusta præstari tractabiles. Interim ciues in locum cedentium proconsulum tres alios creauere, non sine suspitione, quòd videretur tum apparere, qui essent qui rem omnem vsque in eum diem gubernassent, vt in reliquum quoque curarent.

CAP. II.

*Obsidentur Ro-
stockium.*

APPETENTE deinde tempore quo fruges essent in agris, equorum futura pabula, duces magno instructu urbem obsedere. Bugslaus dux Pomeranus, principum affinis (quòd geminas eius germanas gemini fratres tenebant coniuges) belli se socium adiungit, obsidionem faciens de sua parte ad orientem. Duces autem Magnopolenses ex Wernouix latere, ad portam diui Nicolai, & per reliqua imminebant. Ferunt qui in vrbe tum fuissent, tantam primo aditu omnium fuisse consternationem, vt si mox principes oppugnationem fuissent aggressi illo tantum aditu, in magnas angustias urbem perduxissent, ac fortè cepissent. Nihil erat apparatus: nemo præuidebat quod tum videbant, nemo timebat: ita sibi communiti videbantur, homines stolidi. Sed accepto tempore ad colligendum se, sunt animati, vt inde se parant ad defensionem. Continuatür aliquandiu obsidio: & iam ceteræ ciuitates in castra mittebant oratores, causam controuersie cõeperunt contrectare. De venia ducum ingressi urbem, cum eo senatu agunt: & in dies singulos egressi contrectant cum principibus, si qua compositionis forma reperiretur. Sed nihil tum potuit inueniri, quo magnis & iustis causis exasperati principes placarentur. Portum maris iam duces tenuerunt, illumque merfis ingentibus saxis obstruxere, firmato magis præsidio quod inuenerat. Sed tum ciuitatum oratores frustra abierunt. Continuatür aliquandiu obsidio: demum sua sponte soluunt duces. Sed tum ex proximis præidiis vrgebantur ciues, ne quis vel caput educeret portis. Nam portus seruantes, & omnem à terra aduectionem interdcentes, custodientesque, satis putabant fame extruciandos. Sed erat intus frumentum non paucum. Exhibant quoque turmatim ciues cum peditibus, inuehentes de rusticis prædiis quæ inuenerant. Hoc obseruauere duces: & magno equitatu peditatūque concurrere egressi in loco Panlow. Ibi confertis manibus aliquandiu pugnatum est. Inuecti principes cum equitatu in pedites Rostockcensium, quòd stipendiariis plurimis vterentur, qui rerum gnari essent, stabant immoti: factaque est maior in equites principum quam pedites vrbicos tum iactura. Aliquot cæsi, nonnulli capti in urbem pertrahuntur: pauci ex Rostockcensium pedite perierunt, capti cæsiq;ue. Nam equitatus eorum longè impar hostibus, non nisi paucis manum conferuit. Sæpe deinde treugæ, renouata bella extraxerunt aliquot annos: vt diu res in controuersia maneret.

*Ciuitates fo-
cia belli com-
ponefrustra
nituntur.*

*Rostockensis
prælio non in-
feruere.*

ANNO

A N N O illo quo principes obsidionem vr̄bis facerent, ante tamen eam expeditionem, ad diem Dominicæ ascensionis (erat enim septimus octuagesimus) fuit magnus in vr̄be Lubica conuentus vr̄bium de communione Hanſæ Theutonicæ. Tractatū eſt de æquabili partitione in Angliā collectæ pecuniæ, ad compenſanda mercatorum dama, quæ Londoniis accepta fuere ad annum nonum ſexageſimum. Collegere autē ex conſtituto regi vectigali, ex mercibus propriis, decem millia ſterlingorum in talentis. Operæ precium putauit agnoſcere vnde ductum ſit vocabulum ſterlingorum. Declarat quidem hoc nomen, ab olim orientaliū magnam fuiſſe in eo regno authoritatem, quo modo & in Flandria. Nam numiſma ex eorum nomine inſcriptum videmus, Oſterlingorum: vt truncato capite, ſterlingi pro Oſterlingis vocitentur. Demonſtrant Anglici eā originem, qui hodie ſcribunt talentū eſterlingorum: nos verò breuiantes, dicimus ſterlingorum. Eam tum permiſſione regiā collectam pecuniam, ex formula compoſitionis in Traiecto, magiſtri mercatores, ſuis vſibus pro dimidia abſumpſere, non ſatis palam in quos vſus: & tamen impenderant, non dico ligurierant. Erant autem triginta aureorum de Rheno millia quæ ſupererant: tantundem perierat. Reſiduum damniſſis impenditur, pro modo damni declarati. Ad eam cōuentionem miſſi ſunt oratores ab Maximiliano Romanorum rege, pro comodo Brugenſis oppidi in Flandria, vt emporiū ibi ſolenne (ſtapulam vocant) ex more renouaretur. Obiecta tum ſunt illis plurima, cur fieri aut difficulter aut omnino non poſſet. Cōuenit tamen finaliter vt pollicerentur orientales, ſi ab occiduīs quoque impleteretur. Relicta ſunt Lubicæ ad eam rem documenta, literæ ſigillatæ regis memorati ſigillo: vt ex authoritate principis, etiam ſubiecti diſtinctionibus eiſum impleant alſtringerenturq; Sed quominus tum exequutioni mandaretur, ex Flandrenſium parte defecit, qui nouo bello inceſſerant regem Romanorum, includentes eum diu Brugis. Venerat quoq; nunciuſ & orator epiſcopi Monaſterienſis, vir militaris, qui quereret magno ſuo impendio arcem Delmenhorſt ad ſecuritatem itinerantium mercatorum ſuſtinere: prouiderēt illi, quorum comodo inſeruiret, ne ſui diſpendio domini res fieret. Reſponſum retulit pro tempore neceſſarium, ſed non multum rebus accommodum, vt ſine magno fructu rediret.

Mercatoribus in Angliā dāna reſponduntur.

L V B I C E N S I B ſum, omnium ciuitatum nominibus, denunciatur bellum, ab filio Olauī militis, ante multos annos tumultu mercatorum Bergis in Norwagia caſi: quod ille filius, nunc primū ex ephēbis euadēs, iuſtitiam de paterna nece depoſceret: alioqui ipſe ſibi futurus exequutor in omnes qui de vr̄bibus nauigarent. Scripſit pro eo rex Daniæ Iohannes, iuſtus querimonias eius commiſeratus: effectumq; eſt, vt cum eo ad complementum ſatiſfactionis (vt tum putauere mercatores) ageretur. Creditum eſt illum ad omnia deinceps quieturum. Sed ille obtendens neſcio quid, quæſtionem renouauit: & proxima æſtate duas ex Liuonia naues onerarias, Lubicam petentes adori- tur, & capit. Quæ inerant merces, in manus regis peruenerunt. Sequenti anno tū quoque alius ex Liuonia, olim mercator, inde militans, quum aduerſus Rigenſes intentaret querimoniā, itidem duas cum mercibus naues capit, perducunturq; merces in Kopen- haugen. Sed ille vltore gladio, vt pirata, caſus, luit ſupplicium: mercatores autem nihil ſe queruntur recepiſſe, quam uiſi inſtantiffimè poſtularint, miſſis ad hoc nunciis. Incertum ſi iure regni res furtiue cadant in commiſſum, aut veteris quid ſubſit querimoniz in ciues Lubicenſes & ſenatum. Et (vt continuata mala cumularentur) tertio deinde anno quidam ex Reualia Liuoniæ natus, Lubicenſium vr̄bi inſeſtus, pro fratre (vt ferebat) male in ea habitō, itidem geminas mercatoribus abſtulit naues, ita tamen vt regiæ cuſto- diæ merces omnes deſumerentur. Captus erat ab regiis militibus: cauſa eius in iudicio ventilatur, vt luiturus ſupplicium putaretur: ſed libertati donatus (neſcio an & in iudicio) abibat. Mercatores etiam hodie queruntur, nullam ablatorum damniſſicatis eſſe ſa- tiā reſtitutionem: eaq; cauſa cum multis pendet indeciſa.

Pirata ſupplicio afficitur, res laquei non reſtituitur.

Q U U M verò bellum ducum Magnopolenſium in Roſtockium duceretur in longum, aliquando ciues finem dare bello ſtatuentes, conduxere ducentos equites aliunde ſibi militaturos. Sed venerē cum illis plures quam alij ducenti, qui remiſſi ſunt commeatibus datis: deq; Lubica nauibus impoſiti, Roſtockium perueniunt: nam ad pacem faciendā videbantur aduocati. Quumq; in ea eſſent vr̄be cum duobus pene millibus conductorum pedum, expectabatur ab iis qui Roſtockcenſium fouerent cauſam, vt tertiā

peruadentes Magnopolensem, bello sine properarent. Sed tum Rostockenses suspensitregis & dilationibus, quod arbitrarentur sibi quoque perire quæ in vastatis agris deperirent: conductam militiam sibi fecere inuilem: nisi quod quadã intentata per eam cõminatione, bello finem asciscerent. Itaque post aliquot menses, conducti equites Lubicam redierunt, nihil magnum exequuti. Interim rex Danorum Iohannes, & item Iohannes Brandenburgensis marchio, omnis causæ facti arbitri, in Wisnariã, rex in persona, & marchio per excellentes oratores, cõparuere. Ibi examinato negotio, per principibus laudum exiuit, condemnatis Rostockensibus ad aliquot millia principibus numeranda. Sed qui quererentur se grauari, laudum ad arbitrium boni viri sunt reducere conati. Iam quidem antè, priusquam Rostockenses tumultum facerent in vrbe, dominus marchio in Wisenacola, ad præsentiam ducum memoratorum ac Rostockensium (qui in suam partem consulares oratores, de Lubica, Hamburgo & Luneburgo adesse rogant) causam omnem controuersiarum inter memoratas partes tractabat. Sed nihil tum fieri potuit, neq; ad exitum res peruenit aut tunc aut nunc. Vniuersitas autem doctorum, magistrorum & scholarium, aliquandiu se ab oppido retraxit, dum obfideretur, dumq; ibi militares versarentur: sed postea, quum res in treguis esset, locum suum repetentes redierunt. Non enim vile, sed damnosum duxere, diu vacare gymnasium: quod scholares dilaberentur, dispersi (vt fieri solet) in omnem regionem.

Arbitri inter
duces & Ro-
stockens.

CAP. 15.

Theutonico
equitum bel-
lum recende-
scit, quod mox
per arbitros
componitur.

IN Liouoniam iam redierat, qui archiepiscopatuum Rigensem in vrbe impetrauit, dominus Michael, qui etiam nunc præsidet ecclesiæ. Isteque intentabat res inter ordinem & ciuitatem componere: sed nimium discrepabant, & visus est vni parti non æquus esse arbitri, qui ordinem indutus gestaret, & ab ordine promotus censeretur. Igitur bellum etiã eo præfens recruduit, quod ordo amisit arcem reposceret, ciuitas belli iure captas non redderet. Magister ipse totis annis viribus, insulam Parwalk occupauit, ibiq; fixit castra: vt vtrinque riuum asseruaret, ne quis Rigensibus in mare aditus pateret. Antè quidem Rigenses id veriti, ibi in arena fecere munitionem, arbitrati tueri ab inuito ordine. Sed primo statim ingressu captum est: qui autem inerat fatellites, pacti vitam & libertatem, dedunt, dimittunturque: sed rustici, qui cum illis erant, sine respectu humanitatis, sub glaciem detruduntur. Ea est autem miserorum conditio, vt mors illis sit in desiderio, & vita in fastidio. Itaque colligati, pede crucem figurant, & insiliunt. Misericordia fors pauperum. Miserant tum Wandalicæ vrbes oratorem in eam prouinciam: qui adiunctis sibi terræ prælatis, rem in treguas inq; compromissum (si fieri posset) perduceret. Iam verò Rigensium fortuna inclinauerat, fessique videbantur, intus vexati à stipendiariis, & foris ab hostibus. Nam collata non diu antè manu, cladem perpeffi sunt ad nouum molendum, arcem ordinis. Captiui insignes, quos tenuerunt, dilapsi sunt. Commendator de Goldingen, erutus captiuitate, ipsis in niuibz obriguit: reductus in urbem semimortuus, statim vita functus. De Mitow autem commendator venit in castra. Ita vbique Rigensibus aduersa fuere, capti etiam (quod diximus) in insula præsidio eorum. Compromissum est ergo in prælatis terræ, qui causam terminarunt, archiepiscopum Tarbatensem, & Curonensem episcopum. Reddita est ordini arx Duenemunde: ipsa quæ in vrbe fuit, renouanda, non in arcis sed domus formam, præfinitam accepit in laudo consistentiam. Ita factò, comperere Rigenses, quantum sit mali non in suo tempore finem rebus dare.

CAP. 16.

1491.
Commentus
committitur
Hansæ in An-
twerp.

ERAT iam annus xc. i. post mille quadringentos, quum inter Anglicos & oratores urbium consulares, de Lubica, Hamburgo, Colonia, Gdano, omnium de communionem Hansæ Theutonicæ nominibus ageretur in Antwerpia. Venerant eò Lubicenses & Hamburgenses, vt voluere, mercatores magno apparatu & sumptu, vsui uenientis supra L. Tractauere cum Anglicis fere per mensem, quum antè etiam totum ibi mensem, antè aduentum Anglicorum, ociosi contriuisent. Sed nihil tum potuit concludi, quod paria paribus semper Anglici referrent atque obicerent. Damna sunt interrogata post initam pacem nostris, ab Anglicis in mari. Reiecerunt illis damna, quæ accepissent Anglici à Danis: nec fuit constantia reluctari, quum ea res de more coniecit. Venerunt Antwerpiam Bruggensium oratores, suam apud oratores ciuitatum causam agentes de emporio: sed medio adhuc bello tenebantur. Iussiq; sunt bene sperare, vt rebus cõplacatis, impleantur expromissa nuper in Lubica. Cũ Hollandinis quoq; tum ad partem

tem Håburgenses, de eorū præiudicio, quòd non sinerēt liberam (vt ab olim) rerū impor-
tatarum mercaturā. Speciosa quiddē verba data pro verbis: sed nihil à sua consuetudine di-
scesserunt: nihil est emendatū, ex iis, quæ in quaestione vertebātur. Interim Rostock cen-
ses ciues grauiter intus tumultuantur. Nouæ personas cōsulares de nescio quib. insimula-
bant rebus: domib. suis incluserunt, literas dare cōpulerunt, quib. testificarentur aduersū
seipsos, quòd nō iniustē concilio exclusi, administratione essent destituti, pecuniāq; exa-
cti. Sed vicinarum vrbiū consulares misere ex suis quosdā in eam vrbe deputatos, qui rē
inter consulares & communitatem componerent: qui magno labore, non minori peri-
culo, toto triduo laborantes, vix perfecerunt, vt redditis chiographis, in subcellia sua ad
10 concilium reponerentur. Erat per omne tempus princeps factionis in vrbe quiddā ex la-
tomo caufidicus, ex caufidico coctor, tum ductor factiosorum: qui multis tergiversatio-
nibus rem distinebat, cum viris LX. quos de more ciuitatum commotarum statuerunt.
Confortē ille suum effecit proconsulem. Sed ille prudenti vsu consilio, quū videret am-
bos male habituros, si non ille ductor periisset, effecit vt iustus tamē de causis captus, quū
nullum faceret finem rerum in perturbatione continuatarum, cum altero operis sui cō-
sorte, in ipsa turri, sine turbis, celsus gladio, lueret suppliciiū. Ex eo autē die pacatiora sunt om-
nia in vrbe facta, postq̃ duorū sanguine restinctū est diuturnū vrbis cōmotē incendiū.

IN quintum annū extracto bello, quod tamē treugis multis intercipitur, tandem pri-
mo & nonagesimo anno terminatur, inter duces Magnopolenses & ciues Rostock cen-
10 ses. Ea verò lege componitur, vt collegio in suo statu permanente, aliquot millia princi-
pibus darentur: pulsī ē statu reciperentur, & cum iis qui in nouum erant allecti conciliū,
considerent. Principibus is articulus in formula non placebat, quòd qui in eum ordinem
peruenerint, occupata subcellia retinerent: sed erant qui non aliter cōsiliū posse rebus ar-
bitrarerent. Passi sunt principes, eam quoq; rem contra sententiā animi decurrere. Nec
diu post, in eadem provincia, nouū & inauditū piaculum cōmiserat Iudej, in oppido Ster-
neberg, principatus Stargardix. Nam cōcepto ab impiissimo sacerdote Christi sacramen-
to, impij sunt abuti, Vbi viderent male sibi rem cedere, reddiderūt sacerdoti. Ille fodit in
terrā miserē ac miserabilis: quē sanum destituit consilium, postq̃ impium iniuit commerc-
cium. Ad pœnā illum præparabat cui contumeliam est ausus irrogare: alioqui inuenisset
30 alteram viam seruandī sacramētī, nisi in suam pœnam fuisset ex cecatus. De fossulo autē
publico loco diuinissimū Christi sacramētum, mirabiliter innotuit: effossumq; defertur
in ecclesiam. Iudæi concremantur. Presbyter ipse Rostockij degradatus, crudele luit (vt
erat meritis) supplicium. Nam ignitis per viam forcipib. tractus, lōgo itinere perducitur
in montem Caluarix (capitum ipsi vocāt monticulum ante vrbein): ibiq; congelis lignis
concrematur. Satis insigni (vt ferebant) cordis compunctione cordaliter instinctus, sup-
plicium æquanimiter exceperit, inter omnia sæpe repetēs, etiam maiorib. se dignum cru-
ciatibus: quos volens expendere, si modò peccatricis animæ miseratur Deus. In quē ea
compunctione defecit. Cæptus est inde concursus vndecunq; populi in locum Sterne-
berg: facta & infecta miracula denūciāt improbi sacerdotes: multiplicātur oblationes
40 venientium. Principes segregata inde portione, collegium suum in Rostockio perinde
firmant, coemptis redditibus, quos in eo seruientes quotidianis distribuunt impendiis:
ornamēta sacrarum quoq; vestium inde procurāt, ad incrementum diuini cultus in eo.

D V C A T V M oriētis Wandaliæ, quæ Pomerania est, tum administrabat princeps
egregius Bugslaus, Erici ducis filius: cuius temporib. in vnum se ducatus Stetinēsis reci-
derat. Pro quo cum marchionib. de Brandenburgo est depugnatum: sed tamē perman-
sit (vt diximus) apud Ericum. Deinde verò mortuo Werslao fratre sine virili prole, Wol-
gastensis (qui etiam Bardensis dicitur) tenens & principatum Rugiæ & dominium vrbis
Stralēsundēsis, cecidit Erico. Ita illo decedētē, ad vnum Bugslā, filium eius, omnis illa di-
50 tio quatuor principatū cōcessit: qui cum summa omniū laude ita rem gessit, vt (qd̃ illa
regione in solitū erat) summa itinerū esset securitas. Exterminauit militares illi quæstui
in seruētēs: alios in exiliū ire iussit, alios feriri gladio: vt ex lōgo tēpore meminerit nemo, p
longissimū ei⁹ ditionis tractū, vllō quicq̃ ereptū latrocinio. Contenderāt aliquādo vicini
principes idē in suis ditionib. efficere: sed vicina principatū & multitudine principū non
finit: nā ex multis angulis erumpūt improbi. Facit hoc principatū multiplex imperiū.
Vnde & in Frācia, Hispania & Anglia, hoc genus latrocinij publici pene incōpertum est.

Ecc iiij

*Tumultus Rostockij coor-
tus, duorū sup-
plicio cæpti
tur.*

CAP. 17.

*Quinto deniq;
anno finitur
bellum Ro-
stockeum.*

*Indecorum ap-
dax facinus.*

*Hæc adiecta
solum narra-
tionis titulum
element.*

CAP. 18.

*Pomerania la-
tronibus infus-
tissima.*

*Latrocinij
causa.*

Erat per ea tempora in his Wandalicis vrbib. annonæ insignis caritas, propter ea quæ tū-
 ſæuierunt inter reges Romanorū & Francorum bella: vt portus Franciæ occlusi, nullas
 emitterent in Flandriā Hollandiamq; fruges. Tum Hollandini noxiū genus hominum,
 (quod populandis terris natum est) diffusum per regiones orientis, Liouoniam, Prussiam,
 Pomeraniam, coeuebant omnia quæ ibi essent frumēta. Inde quum nihil adueheretur
 nostris ex illis regionibus, nec parcerent etiam mercatores per vicina loca aceruere frug-
 es, & in Hollandiam transportare, vbi magnum illis esset precium: inde nata est flebilis
 illa caristia, quæ multam perdidit plebem in agris: peremissetq; incomparabiliter maio-
 rem, nisi ex vicinis vrbibus esset consultum. Videre fuit in eis vrbibus iacere ad porticus
 ecclesiarum, illam colluuiem pauperum fame deficientium, quum principes terrarum
 illi rei minus prospexissent. Ferunt & ex his nonnullos esse factos mercatores cum mili-
 taribus, miserabiliter rerum perturbato ordine: dum se principes priuatorum sordidis
 quæstibus, & priuati principum honoribus impudenter immiscerent.

CAP. 19.

RESPEXERE per idem tempus Wandalicæ vrbes, ad euentū eius belli qđ Henri-
 cus dux Brunſwickensis tum ad Brunſwicū gerebat, concursū & accessione omniū vici-
 norum principū. Quod si op^o in manib. illis fuisset prosperatū, vt oppugnata obſeſſamq;
 vrbē caperet, de ea quæ reliqua videtur, paucarū vrbium qualicumq; libertate, tū delibe-
 ratum fatis fuisset. Sed quum is esset exitus quē in Saxonia diximus, quieta mansere cete-
 ra. Marchio aut Brandenburgensis Ioannes, per aliquot superiores annos, vrbib. veteris
 Marchiæ id frænum iniecit quod antē ignorabāt. Nam eas, quæ videbantur supra cæte-
 ras eminere, vehementer emunxit: vt cæteris facili parificaretur. Cæterum in omnib. inf-
 gnis tum videbatur tenuitas. Principes quoq; Magnopolēſes ſuo Roſtockio manum nō
 retraxere, omni ſolicitudine providētes ne ad priſtinam populū rediret inſolētiā: iam
 de axiſa (ſic. n. vocant vectigal potabilium) curantes: iam verò de prædiis quæ olim erant
 feuda, cum illis diſceptantes. Conuocauit aut aliquando dux Magnus, cum fratre, ſplēdi-
 dam ſuæ ditionis militiam, & introire vrbē ſuam ex quibuscunq; cauſis inſtituit. Sed Ro-
 ſtockenſes incertum quid ſuſpicātes, portas ſeruauere clauſas. Eam rem plurima profe-
 quuti ſunt principes indignatione, q. vrbem ſuā pacatus introire nō ſineretur. Noua inde
 diſidia. Vnde etiā aliquot cōuentib. factis & interloquiis, eo res rediit, vt cōſtituto die vr-
 bem egreſſi primores ſenatus cum ciuib. proiecti ad pedes principum veniā precaren-
 tur: qualis etiā erat cōpoſitionis formula ad magnam illam collegij cauſam terminan-
 dam, aliquot millib. etiā nunc ad nouam cauſam perſolutis. Ita curarūt in hodiernum
 principes, ne de facili reſurgāt ad priſtinā frontoſitatem, in quā videntur faciles & proni.

*Vrbibus veteris
marchiæ
frænum iniecit*

*Roſtockenſes
principi, quem
exceſſorū ſup-
plicii ſunt.*

CAP. 20.

PER quod tempus, quū in Flandria excitaretur apud ſublime Philippi, iunioris ducis
 Burgundiæ, cōcilium, cauſa capte olim antē viginti annos galeę, ſiue biremis, à Paulo
 Benekē homine orientali, de Prussia nauigante: renouarunt eam quæſtionem Florētini
 mercatores, inſtituto proceſſu aduerſus orientales mercatores, qui Brugis diuerſaretur:
 impetētes q. bellum fuisset generale totius nationis, capitaneus generalis, qui nauim ce-
 piſſet: perinde omnes de natione teneri de damnis tum irrogans. Mercatores, homines
 litis imperiti, fecerunt tamen quod debuerant: mittentes nuncium, non procuratorē, ad
 excuſandum, non reſpōdendum: qui priuilegia nationis obtenderet. Se illis locis cōmo-
 rari ad vſum mercaturæ: de facto aut cōſilio ſuarum ciuitatum non ſe intrōmittere, nec
 ad ſe pertinere quod egerit. Paulus: nullam cum illo cōmunionem, nullā habuiſſe intelli-
 gentiam. Si patiātur aduerſarij vt ſine lite cōſiſtant, id ſe cupere & orare. Si minus, vt iux-
 ta cōtinentiam literarum & priuilegiarum, indulto tempore, illos patiantur abire. Repli-
 catum eſt, fuiſſe Paulum cōmunem totius cōmunionis & nationis ad bella capitaneum,
 idq; de literis docebat Gdanenſium: ideo teneri generaliter oēs de natione. Adhibuere
 proceſſui ſuo nōnullas ſolennitates, vt colorarent: ſed litigarunt ſine aduerſario, nulla li-
 te conteſtata, nullo procuratore ex aduerſo. Sic peruentum eſt ad qualemcunq; ſenten-
 tiam. Eam quum exequi tentarent iidē actores Florentini, rogati à mercatorib. vt ſuper-
 federent, quoad ciuitates orientales admonerentur. Multis dilationib. protracſa res eſt.
 Quum iam vrgeret vehementius viderentur, miſere ciuitates Wandalicæ oratorē & nun-
 cium ad principem Philippum, qui prorogationem cauſæ poſtularer, donec anno proxi-
 mo ciuitatum de cōmunione Hanſæ Theutonicæ cætuſ & cōuentus fieret: tum con-
 ſtituendū de tota cauſa. Vix magna difficultate impetratū eſt à parte vt pateretur: permiſ-
 ſum

*Florentina bi-
remis capta in
diciū.*

sum tamē post multā causā intricacionem. Erant. n. nō pauci in cōcilio hominēs, qui cau-
sam Florentinorū fouerent: q. versura, quā fuit Lombardorū, assecurantū merces Ang-
licorū, pertineret ad nōnullos boni generis: quorū erat patrimoniu in mensa eorundē.

E O D E M tempore, quom annus ageretur xcvii. per eundem ciuitatum Wanda-
licarum (totius tamen Hanſæ Theutonicæ nomine nuncium, adiunctis dominis Colo-
nienſibus, qui in Anwerpiam illi constituto die concurrerunt: actum est cum Anglicis
de perpeſſo damno in mari, deſq. infractiōe & violatiōe libertatum & priuilegiōrū in
Anglia noſtris hominibus indultorum. Sed poſtea q. per menſem integrum verbis sunt
reddita verba, nihil tum poterat concludi: quōd Anglici cauſarentur ſufficiens de parte

CAP. 21.

1497.
Cauſa ualde
implicata non
poſſit expediri

10 ciuitatum non eſſe mandatum. Promiſſa cautio ſufficiens de rato non eſt acceptata. Ita
tum diſceditur, rebus ad treugas ſolitas in duos annos reiectis. Per idem tempus miſſus
eſt idem ille Wandalicarum vrbiū nomine, qui ſuprà, nuncius in Franciam, ad maris
Admiraldum, virum nobilem: vt quereretur multas in mari ex Frācia fieri deprædatio-
nes, aduerſus perpetuam pacem, quæ eſſet inter coronā & ciuitates. Satis habere in pro-
ptu caſdem vrbes, quæ par pari redderent: ſed deſerte maiſtati regiæ, ne ante ſe quā
querantur, vindicarēt: orare vt rebus finem faciat. Compertus eſt ille Admiraldus in vr-
be Pariſiorum: ibiq. præſente archiepiſcopo Lugdunenſi (qui & cardinalis Romanæ ec-
cleſiæ) & aliquot ex Parlamento præſidentibus doctōribus, reſponſum eſt nuncio: Non
placere regi ſi quæ ſiant aduerſus fœdera, quæ ille manere cupiat inuiolata: conſtituiſſe il-
20 lum qui talib. rebus proſpiceret: ſed maiorem eſſe quorundam audaciam quā cætero-
rum diligentiam. Cauendum ne Germani ſint qui iſta faciant, & primi veniant ad quere-
lam. Curandum ab ea parte omni diligentia, ne ex Galliis iſta ſiant. Cæterū ſi quid ad-
uerſus interdicta factū dicatur, eſſe iudices: non denegandam querulantib. iuſticiam.
Replicatum eſt de dilatiōe exequēdæ iuſtitię: multos antē à Francis damniſicatos, iam
expendiſſe plura in proceſſum quā ſors ipſa ſit, & tantūdem conſequi. Sed deinceps
ſollicitior omnium rerum habenda cura promittitur. Extare prouiſionē regiā, ne qua
armata educatur nauis de portubus Galliarum, niſi inuentis fideiſſioribus in eo portu,
qui ſatiſſent, eam claſſem aut nauim non damniſicare fœderatos: curandum noſtris, vt
publicetur de more in Parlamento. In eam tum ſpem diſceditur. Id tamē proueniſſe cer-
30 nimus ex ea rum denunciatiōe, vt ex illo die in annum nunc quintum, nihil ſit piratarū
ex Francia repertum in mari: quod ſeliciter dictū velim, ne in reliquum cōperiantur.

D E I N D E ad annum proximū conuenere omnium de cōmuniōe Hanſæ Theu-
tonicæ vrbiū conſulares in Lubicam oratores: ibiq. primū (vt aſſolet) de comuni-
bus mercaturæ rebus & proſpectibus multa conſtituuntur, deplorantib. emporiū Ruſ-
ſiæ Nouguardia. Iam diu conſenuit ea querimoniā. Nam qui nouiſſimis annis ibi reman-
ſere noſtri mercatores, male ſunt habiti, in vincula ademptis rebus omnibus cōiecti: nec
ſatis potuit ſperari de illa rerum reſtitutiōe. Nam perſonæ diu in vinculis habitę ex man-
dato magni principis Muſgouiæ, poſtea dimiſſæ, quom reditum pararent in patriam, ma-
gna vi tempeſtatis interceptæ perierunt in mari. Retenti aliquot obſides, incertum quā-
40 do liberandi. Eam mercatorib. illatā calamitatem inde multi autumāt, quōd inter Dani-
æ regem & eundem Muſgouiæ principem multæ fuere legationes, ſpecie quidem de
rebus Succiz: ſed multorum præterea aliorum tum putāt habitam rationem. Rex enim
Daniæ fertur inſimulaſſe Lubicenſes, quōd proceres Succiz in ſe multis fouerent occul-
tis conſiliis, ne regi pareant: quæ ſuſpicio multorum fuit origo malorum. Et tamen in exi-
tu rerum compertū habebat idem rex, ſine cauſa inſimulatos bonos viros. Sed tū in mul-
torum animis ea pertinaciter inſedit opinio, ambafiatā crebram inter principes memo-
ratos effeciſſe, vt tum noſtri mercatores in Nouguardia tenerētur. Verū Rualiz irro-
gata cōtumelia eidē Muſgouiæ magno principi, magis potuit animū eius exaſperare: q.
improvidē ſerū eſſe dictū, quū in horrendo flagitio deprehenſus ibi Ruſſus incendio
50 conſumeretur, ſi ipſum tenerēt principem, in eo flagitio, quo modo canē concremarēt.
Id quom renūciaretur, fertur excauiſſe in irā vehementer, & ex eo die machinatum
deteriora omnia. Magnę ibi amiſſæ merces: ſed maius malū calamitas vindictorū: maxima
verō iactura per eā occaſionem in mari percontium iuuenum. Ipſum verō principem,
quū audiret indignam vocem, ita ferunt ira incaluiſſe, vt fracto quo utebatur baculo vir
grandæuus, inque terram cōiecto, in cælum ſuſpiceret, diceretque frendens, *Vindica*

Ciuitates illæ
ſe apud Fran-
corum regem
queruntur.

CAP. 22.

Simulatum
cauſe inter Da-
num & Muſ-
gouiæ princi-
pem.

Deus, & indica causam meam. His rebus ferunt incensum in nostros. Tum verò ciuitatum oratores decreuerunt ambasiatam mittere in Liouoniam, quæ cum Liouonienfibus ageret super tota causa, ad res componendas inter eundem magnam principem, & ciuitates de Hanſa. Tranſierunt illi magno per terram itinere ad contermina Ruſſiæ: & cæpto aliquando tractatu, quum viderent per fraudem ſe corona cingendos & includendos, abducendosq; retro tulere pedem, nulla memorabili re conſtituta. Nihil enim barbaro illi de fide, nulla cum minus res angit: qua ex cauſa periculoſiſſimè cum illo agitur.

CAP. 23.

*Vlebs de clero
conqueritur.*

*Hamburgi inter
clerum & po-
pulum discordia*

PER eandem tempeſtatē clerus in vrbib. Lubica atq; Hamburgo, ſocietius agere vi-
debatur quibuſdā quàm vellent. In Lubica quidam abuſi ſunt permiſſa libertate, q. cere-
uiſiam inuectā, ſine discrimine minutatim venderēt: & rem vſib. permiſſam neceſſariis, 10
verterunt in quæſtū. Conſtituit ſenatus, vt quoniam priuilegio abuterentur, amitterent,
ſoluerentq; in reliquum axiſam (ſic vocāt vectigal) cum cæteris. Omne onus rei publicæ
incumbere populo, quū clerus nihil faceret: nihil in tantis opib. clerū conſerre publicis
impenſis, videri vſum ſunt. Clerus papalia & imperialia ſui ordinis præſerebat indulta,
permiſſionis onero diuturnū, & in his orare vt ſinerentur permanere: alioqui noſſe illos
quomodo quæq; oporteat pro ſuo ordine decertare. Magno quidē apparatu res inchoa-
ta, interuentu pōtiſicis conqueſcit, abuſib. reformatis. In Hamburgo moleſtior erat cau-
ſa, q. populus cum patrib. in ſuſpicionē venerat, per clerū fieri occultis machinationib⁹,
vt in Romana curia & ſenatus & ciues vexarentur: idq; ex literis inconſultē ab vrbe miſ-
ſis, in nomē quorundam falſo efferebatur. His literis quaſi Euangelio creditū: pro cōper- 20
to fuit, omnia ex clero in illos machinari. Ex hac radice amara pullularunt germina peſſi-
ma. Conſtituit ſenatus inter ciues, vt in domibus, quas paucas habebat clerus, nemo quæ-
ſtum faceret. Erant nōnullæ coctiles ad faciendam cereuiſiā (in quib. potiſſimus & vber-
rimus eius vrbis eſt quæſtus) & aliæ caſellæ: per eam conſtitutionē vrgerē volētes, vt cle-
rus eas domos diuenderet, & in laicas manus reduceret: quod ex quadam concordia ſe-
ri oportere prætendebant. Interea id quoq; poſtulātū à clero, vt muris, & foſſatis, & pro-
pugnationibus, ad communē deſenſionem magno ſumptu factis, facerent contributio-
nem. Dum ea res in deliberatione pendet, patres ipſi (quod factū pernicioſum erat) voca-
tis in prætorii ciuib⁹, articulos ſupra ſexaginta cōtulerant, in clerū conceptos, ſingula
capita declarantes. Id quid erat aliud, quàm ardentem odiis populū in clerū protinus 30
inflammare: Clerus deputatis nonnullis adiit ſenatū, intelligere cupiens quid ea ſibi vel-
let accuſatio apud ciues, non vocatis qui reſponderent. Iudices non erant, qui querimo-
niam acceperunt: ipſos patres pro ſua prudētia futuros mediatores, ſiquid inter clerum
& populū eſſet quæſtionis. Si docere volebant populū, aduocandi erant qui reſpon-
derent: ſi inflammare, hoc eorum grauitati & prudētiæ non cōgruere: noſſent quid de
eorū ad ciues præcepto iura cōſtituiſſent, vbi ex indirecto adimitur clero ſua libertas. O-
rare vt ad amicū ſuper omnib. cōtrouerſiis tractatū clerus admittatur: exhibitū quoq; (ſi
hoc mallet) clerū eſſe paratum ſubire cōpromiſſum. Vtrunq; negatum eſt: neq; n. in re
(vt dicebāt) ſemel imò crebrius acta & cōſtituta, literisq; de ſuper ſigillatis cōprobata, aut
tractatū aut vllum paterēt cōpromiſſum. Clerus concordia, quam illi prætenderāt, nul- 40
lius eſſe momēti aſſeruit: etiā id non de ſuo capite, ſed ex iuris diſtinctione, per arbitriū
diſcuſſionē poſtulabat declarari. Sed nihil tum ꝑfuit. Inter alia quoq; oratū, agnoſcerent
ſacerdotiū, etiam de veteri iure, pettinere ad publica bona: nō eſſe alienū vrbis clerum, in
qua ius habeat ciuilitatis: multi ciuiū filii, ſed & aduenæ ius tenerēt ciuitatis: quæ foris ac-
ciperent, intus inſumerēt. Vt ſaltem permittatur libertas clero in vtendis domibus, quæ
religioſis foris daretur, qui totos dies eueherēt. Nulla æquitas impetrauit. Nam radix a-
mara (quā diximus) ignoſcāte clero, omnia ea ſubuerſit. Per qualemcūq; tamen viā eſſe-
dum eſt, vt ex octo coctilib. quatuor diſtraherētur, cæteræ ad eum diē quo de omnib. cō-
ſtitueretur, tenerentur. Promiſſumq; clero q. de veteri more de eorū redditib. curaretur,
ſeruareturq; in reliquū quod ab olim eſſet ſeruatū, nullo nouo dato, nec veteri detracto. 50

CAP. 24.

*Flouentina na-
ui cauſa vr-
ſum agitur.*

INTEREA mittunt ciuitates Wandaliæ omniū nominib. legationē ſuam in Flan-
driam, ad tranſigendū ſuper negotio proceſſus cōtra mercatores habiti, in cauſa capte o-
lim biremis. Aderant Gdanenſes, ſuperuenere Coloniēſes. Primū cum Anglicis Brug-
gis agebatur, vt erat diſceſſum ante bienniū. Sed prima (vt ſolebat) cauillatiō de mādato
ciuitatū, in quo diuturna & perplexa erat diſputatio: gaudentib. Anglicis qualicūq; oc-
caſione

casione distingere tractatū causæ principalis, in qua non bene sperabant. Vt tamen ventū est ad principalia, eadē quæ solet tergiversatio, de violatione immunitatū, quæ nostris p-tineret in Anglia. Misere regij nunciū ad regē, scripseruntq; oratores ciuitatū: sed illi remātere sine responso. In summa hoc agebatur tacite, vt perterfēs vrbū oratores docerēt, regē in suo regno requirere, si quid vellēt: quod summ^o pōtūfex, qđ Imperator, qđ reges Christianissimi nō recusant, si quid ex eo velint. Exiit tamē is erat tractatū qui solet, vt in bienniū treugis constituit, gauderet quæq; pars sua immunitate, pendentes quoq; causę cōquiescerent. Hoc nouissimū et si instāter petitū crebriusq; repetitū esset, nō satis apparēbat quid animi in ea parte haberēt Anglici, omnia reiiciētes in sublimē Parliamentum.

10 Q V V M ad regē Angliæ iret nuncius, ne quid tēporis infructuosē labatur, causa Florentinorum mercatorū longo circuiū est acta. Misit princeps domin^o Philippus ex suis, qui se mediatores facerēt ad rem componendā, p- sidentem Flandriæ, supremū baliuū, & aliū doctore: qui postea Bruggensis proconsul, rem omnē perfecit. Sed illi tum nihil fa- cerē poterant, q; parti adtrici nihil impendendū esset ab orientalib. Cum Bruggensib. verō actū est, vt si illi quouis pacto inuenirēt viam adimendę nostris molestiæ: de processū, manerēt nostri mercatores in prouincia, & ciuitati vt possēt, cōmodarent: alioqui populariter exituri in Franciā aut Hollandiā. Illi diu deliberauere. Venit in memoriā negotiū emporij nuper Lubicano conuentu conclusum, sed de Flandrensiū bello non con- summatum. Visum est Bruggensibus, si id procederet, inuenturos viam qua adimerent

CAP. 25.

Cf Bruggen-
sibus orienta-
lis pacificatur.

20 nostris omnem de processū molestiā. Diu laboratum est cum aduersa parte: magno ære fuerat quietanda. Ibi multum fluxit temporis, priusquā constitueretur qua summa mercarentur Bruggenses pacem orientalibus, ab sententiā. Conuenit deinde, vt magno ære expromisso Bruggenses acciperēt literas. Facta est illis certitudo ab oratorib. Hansæ, cōseruandum Bruggis ius emporij ad formā constitutam in cōuentu Lubicano. Causa in sublimi concilio diu ventilatur, maximē annitente domino Rolando doctore, & procō- sule eius oppidi: qui & ipse in cōcilio esset domini ducis. Dedit Philippus dux literas, con- firmavit patris sui constitutū super eadem re. Oratores aut orientalium, omnib. in oppi- do Bruggis cōstitutis, principi in Gandauo se obtulerūt, gratias agentes q; rebus finē de- disset: orātes vt à magnifica & illustri dominatione sua cōstituta, perpetuū robur obtine-
30 rent: polliceri de sua parte, vt hinc ab nostra diligētis quoq; curetur. Admonuit, nō habere se in vniuersis suæ ditionis prouinciis vllam vrbe, cui sit magis affectus quā Bruggensium. Et tamen Hollandini cum Phrisiis, non diu pōst obtinere declarari in sublimi concilio, se non cōtineri in generali ceterorū constitutione, vt exempti haberētur ab obseruatione iuris emporij: Stapulam illi vocāt. Idq; princeps, solenni misso ex corpore cōcilij nunci- cio, curauit orientalib. intimare, cum postulatione vt pro exemptis illi haberentur. Sed non poterat illi dari fructuosum de super responsum, q; abessent multi quorū interesset.

CAP. 16.

Q V O tempore per brumam Hamburgenses cum plebe patres, nouo more & pru- dentibus viris alieno, capitulū ecclesiæ illius coangustabant, vt cōciterent, extorquerēt iusto metu quarundam rerum expromissionē. Nam instructis antē & inflammatis odiis
40 ciuium ad hoc euocatorū, magna manu collecta, senatus cum illis postulauit, capitulum adesse in capaci refectorij loco: ignorāte clero q; tanta essent aduēturū multitudo: alio- qui sibi quisq; cōsuluissent. Non erat insolitū venire totū vrbis conciliū, ad tractandum cū capitulo: idq; tum expectauere. Illi verō multitudo circumfusi venerāt. Ibi quū aliquan- tæ querimonix, in clerū p-sertim & capitulū, speciatim quāsdā personas ex nomine de- signatas, intenterāt, q; p-pterā clerus (& p-sertim in eo maiores) in populū ciuitatis & conciliū ageret, suggerentib. illis vt in senatū causæ in Romana curia excitarētur: & quæ in manib. fuissent personarū de capitulo, vt faciliē terminarētur, eō esse missas, vt vexaretur vrbis conciliū: ita vt male iudicātes fecerint causas suas. Priuatim ciues nonnulli suas
50 quoq; querimonia detexerūt in personas: & iam inflāmati ira & odio ciues, nō sunt pas- si responderi obiectis. In summa, post multos clamores & incōditas rixas, ciues ipsi vrgen- tes capitulū conculserūt, ea constituentes quæ sequuntur: Si vnā secū in vrbe vellēt in reli- quum cōmorari, quatuor ista capita subirēt: causam Ellinghusen dux ex capitulo perso- nę exciperēt terminandā: quæ insinulabātur, q; malitiosē illam nō terminarint, quū po- tuissent. In causa fontis: quæ pendere dicitur, agerēt pro decreto senatus. In causa mona- chorum, traderent literas sigillatas. Et si cōprobaretur, vnū illum qui abesset ex capitulo,

Hamburgen-
sis populū: cū
clero expostu-
lat.

*Ecclesia est in
rep. non cūtra.*

qui criminaretur, falsum deposuisse in Romana curia, illam causam capitulū in se suscep-
tam, eius nomine terminaret. Simplici & violenta concussione vsi, voluere sine cōtra-
dictione, vt antequam discederent, capitulū assentiretur: adicientes, quod si nō satis nu-
merosi adessent, curaturos vt adesset maior multitudo. Quid facerēt inter angustias de-
prehensi capitulares: Ibant quō necessitas & iustus metus impulit. Eam tamen in causā
fontis adhibere speciem, vt senatus quasi medius inter capitulum & ciues, quos ea res
tangeret, esset. Sed ita mediator factus est, vt ne vnum assem remitterent: ludibrio habi-
tati ad incommoda videri possunt. Quis in extrema barbarie grauius aliquid formidaret?
Ne publico non actum videretur concilio, aderat senatus hęc audiens: passus etiam disti-
mulanter, vt staret in cōspectu ex eorum familia turgidus minister, qui armis & igne mi-
naretur prædiis & personis capituli. Egregiam verō laudem, & memoria dignam sempit-
terna, ab iis viris qui publicē præsident, tale aliquid institui & autorizari.

CAP. 27.

*Repulse dolor
in archiepiscopo
patum patio-
ne, iustitiam
canja.*

PER eadem illa tempora Iohannes comes de Aldenborg, quū non æquo ferret ani-
mo, fratrem Ottonē, Bremensem canonicū, in electione archiepiscopi esse præteritum,
ciq̃ prælatus virum plebeiij generis, antē diu maiorē ecclesię prepositum: cōparatis armis
mouit in Phrisiam illi propinquam, quæ ecclesiæ debuit parēre: Stadland, Blexen, Bud-
diaden vocant, q̃ ad Iaderam fluium colunt. Eamq̃ accepit in deditionē, ac tenuit, inca-
stellatis ecclesiis: quod præsidia alia ibi non essent. Magnus iunior dux Saxoniz inferioris,
quū antiqua ditione teneret Hadeleriam, vicinā illi Wurfatiā cogitauit inuadere, pa-
tre ad omnia quieto. Id Bremenses Hamburgensesq̃; non passi, inito fœdere cum archie-
piscopo Bremensi, communib. viribus ducunt in Hadeleriā, eamq̃; vi occupāt. Magnus
dux apud vicinos principes cōquestus, quod patrimoniū illi suum adiungeretur, effecit, vt
ex communī principum fœdere literæ conscriberentur ad eam gregariorum peditum
manum, quæ se Guardiā appellauit. Plurimū tum terroris nomine ipso præferebat, quod
rex Danię recēs per eam occupasset Sueciā. Venit sub brumam ea hominū colluuiēs, &
ex Aldenborg in diocesim Bremensem traicere tentauit. Id quū non posset, obseruata p
incolas aduersā ripa, retrouertit iter per Verdensē ciuitatē: nemine prohibente transie-
runt. Nam episcopus Hildesemēsis, idemq̃; administrator Vrdensis, tentauit se illis obui-
cere. Vbi verō auxilium quod expectauit, nō sensit, noluit alienam causam facere suam.
Itaq̃; Bremensem diocesim quā poterant contingere, vastauere. Ex terra Luncburgensi
aduersa sunt illis quæ poterant alimētā, ex vicinis vrbibus nihil sunt assequuti: & ideo in-
signiter esurierunt. Oppida Stadiū & Buxtehude tentantur: sed immiscere Hamburgenses
vtriq̃; præsidium, vt defenderentur: neq̃; gelu tantum durauit in glaciē, vt vndiq̃; oppu-
gnaret. Vnde etiā factum est, vt vetus quæ dicitur terra, maneret immunis. Quid facer-
et archiepiscopus à militariib. suis non satis defensus, qui maluissent ex Saxoniz ducib.
vnum archiepiscopū? Id etiam tum intentabāt. Sed respexit ille in ducē Brunswicken-
sem Henricū, cuius filium, cōsentiente capitulo, nec audēte repugnare militia, elegit ad-
iutorem. Illico Henricus dux arma contrahit, equites peditesq̃; vt exigit diocesē hostes: à
vicinis ciuitatib. pactus pecuniā, si illos fugaret gregarios, ita vt non alibi formidētur. Pa-
ratus inuadere, ab oratorib. regis Danorū reuocatur, qui eam manū conduxit ad stipen-
dia. Igitur armis dux abstinuit, passus eos transportari in Holsatiā per Albim, prius tamē
recuperata Hadeleria pro Magno duce. In quorū abitu exulta sunt monasteria vetus &
nouū, iuxta Buxtehude, puellis se in oppido cōtinentibus, Tzeuena & Porta cœli: distipa-
tis virginib. leuiorem sensere manū. Hartzeuelde exurit. Beatæ Mariæ apud Stadidm
ciues, verū hostibus fore receptaculum, antē confregerunt. Hic fuit exitus vastitatis.

CAP. 28.

INTERIM Hamburgenses, quum ignorarēt quid sibi ea res vellent de cōducta per
regem Guardia magna, quū essent extra grauiā sui ducis Friderici (quod piscātes ex ea vr-
be in Sacra, vt vocant, insula, tumultū conciuissent, in quo ducis officinarij caperetur) nō
satis constitutū habebant: quid sperarēt formidarent vbi prospera fuissent militanti-
omnia. Vrbem suam per mediā brumam vallis & fossatis communierūt, magno nimirū
& sumptuoso opere, quod extat. Misere tamen nuncium qui rem apud ducē compone-
ret: idq̃; factum est paulo anteq̃; expeditio procederet in Thietmaris. Pendebat omnis
res ad exitū belli in ea terra. Sed per eam stragē, quam in Saxonia ibi factam diximus, res
quieuerunt. Iohannes tum etiam, comes de Aldenburgo, quū prosperis reb. Thietmarfor-
um animū induerent Phrisij, rursus est exactus, terraq̃; quam occupauit, in pristinū sta-
tum

tum est redacta. Sed quā Albertus dux Saxoniz Phrifiā occidentālē tum rediēs cum exercitu, pulsīs aduerfantibus, haberet ad vota, oppidum Groningen, opitulante Edzardo Phrifiē orientalis comite, oppugnauit. Quumq; ibi res nō procederet, ipseq; Albertus in castris finem viuēdi faceret, nihil etiam renouatur in aliis palustrib. Hic est rerum status vsq; in M. D. annū. Cætera Deus beneuorat. Quod verō ad causā cleri pertinet in Hā-
 10 burgo, ille quum esset cōmonitus (vt diximus) ante duos annos à senatu, vt ad munitionē vrbis cōtribueret, dum muri, turres, valla, fossata firmarentur, respōsum dedit, Quamuis ostendant vtriusq; fori placita iura, quid ille casus deponat, nō vsurum tamē clerum eo perfugio, si liceat ei cōtrahere cum senatu (*faciendo vt faciant*) & gratia ei repēdatur pro facto: nō refragaturum quominus faciat pro virib. Et quā à ciuib. suggereretur vt ab om-
 20 ni clero vnus anni redditus deponeretur, triēnio per partes dandus: nimis hoc visum est exorbitare, quum ex ciuib. nemō tantum susceperit oneris. Et quum obiiceretur de annuo multiplicatoq; ciuium impendio, replicatum est à clero, nunq̃ prætēmissum clerū, quominus in omni arduo negotio, quod immineret, contribuerit reddituariis ex marca solidum, aut conforme aliquid. Obtenditur multa esse annua millia, quæ clerus intra vr-
 bem possideret: vt eius rei certum aliquid comperiretur, simul vt intelligeretur quātum posset de suo clerus conferre, siquid magnum ediuerso promitteretur. Inuentum est, nō esse quartam eius summā partem quæ à laicis putaretur esse apud clerum. Post omnem tamen diligentiam, quum non posset clerus ea re commercari quod cuperet, spontanea
 20 contributio conqueiuit: deq; iuris dispositione apud comprouinciales facere spon-
 dit capitulum diligentem persequutionem, & ex commodo fe illis responsurum.

*Gronigen à
saxone oppu-
gnatur.*
1500.

*Quid à clero
Hamburgensi
populus posu-
erat.*

CAP. 29.

L V B I C E N S E S mercatores iam diu fauorē nullum sensere in Daniæ regno, quā
 naufraga bona nō redderentur iustis dominis, & nonnullæ naues captæ cum mercib. nō
 restituerentur: insuper immunitates mercatorib. in regno dudum permixtæ & indultæ,
 male seruarentur: quum magna rerum pars clam rege, & eius iniussu (quod postea appa-
 ruit) ageretur. Querulantib. aut non tam promptē de iustitia satisfieret, q̃ rex suspitione
 in Lubicensem senatum non vacaret, per illum occultis agi machinationib. vt Sueci mi-
 nus parerent, magis autem rebellionem regi ostenderent. Nouissimē, quum iam rex mis-
 sis in Lubicam oratoribus, pōtifice, milite ac viro militari, insinuaret illis perfidiam in se
 30 procerum Sueciæ, quib. dolis & insidiis pertentassent vitam illi eripere, qua vi & iniuria
 reginam conthoralem detinerent: his reb. cogi regem arma in illos parare: hoc vicinita-
 tis affectione deponere, ne regno inuehant cōmeatus. Id si minus putauerint regiæ dan-
 dum amicitia, sciant pro hostib. se habiturum quoscūq; in mari inuenierit hostib. robur
 inuehere. Vbi quum Lubicenses obtenderent causā ad se nō pertinere, nec sibi place-
 re rebellionem Suecorum, aut regis in personam & reginæ collatam iniuriam: cæterum
 mercatores, omnib. rebus neutrales, incolumē habere nauigationē fas & iura sinant: re-
 gij oratores mandata sua renouant, & abeunt. Idem nō diu post ex Scotia missus à suo re-
 40 ge miles, per oēs maritimas vrbes publicabat, regi suo esse in animo, auunculū suum, Da-
 niæ regem, ab iniuriis Suecorū vindicare: proinde si quis inuentus sit qui arma, cōmea-
 tus, aut res vllas solatio Suecorum importet, pro hoste habendum. Mercatores magno
 fe rerum detrimento queruntur arceri, q̃ habeant merces & pecunias & socios merca-
 turæ suæ in regno. Rex iubet asseruari mare. Apprehensa est Lubicana nauis de Liouonia
 ciuitate Rigenfi denauigās. Ea ab regiis capitur, q̃ diceret merces veſtare Suecicas. Ma-
 gnus in vrbe ciuium clamor exoritur, senatum nimiam prætendere ad iniuriam ciuium
 patientiam: aliter sensurum, si illorum priuatas opes rex inuaderet. Missæ ad regem lite-
 re, missi nunciij. Quum nihil impetrarent, obseruatum quo tempore Dani multis eorum
 nauib. in portu essent Lubicensi: oēs sub arresto ponūtur: nauæ & mercatores, porrecta
 50 dextera, pro captiuis, donec laxentur, habiti. Vbi pernotuit res in Daniā, mirati sunt mul-
 ti curid paterentur, qui cōmeatus oēs vrbi inueherent. Sed tamen quia res aliter ad iusti-
 tractatum perducī possent nō videbātur, fecerat senatus quod à ciuib. velle cogebatur. In-
 terim vadunt & redeunt literæ inter regē & vrben: & quum nihil amicū hinc atq; illinc
 resonaret, parantur arma in inuicē. Primi Lubicenses accipiunt gregarios pedites vnde-
 cunq; accurrentes. Malignum genus, vulturio olfactu sentit vbicunq; paratū cadauera.
 Cōscribunt nauticum populum, aliquāta millia. Inferit se reb. primū destinēdis, inde (si
 fieri pōt) etiam cōponendis, dominus Fridericus, Sleswici & Holstati dux, germanus frā

*Ret Lubice-
sum non val-
de bono loco in
Dania.*

*Danici bellum
in Suecos pa-
rat.*

*Lubicenses dē
num à Danis
acceptis dam-
no cōpensant.*

FFf

ter regis. Vadit in urbē suo stipatus cōtilio: incipit causam pertractare. Sed illas tū volue-
re Lubicēses cōditiones, quas dux neq; expromittere neq; ad effectum perducere fide-
ret. Fiunt vtrinq; quum nihil cōcluderetur, prestantiones ad effectum, vt quazq; pars iusti
speciem obtenderet. Aderat. n. pro parte regis nōnulli ex terrā primorib. Sed quoniam
amborū principum vaum est per Holfatiā concilium ꝑcerum, quicquid mediatoris of-
ficio dux interponeret, ita est acceptū, quasi ex altera parte sonaret. Vnde factū est vt ni-
hil inter illos tū ageretur. Ita tamē discenditur, q; si regi videretur, iterū super iisdē reb. cō-
uenirēt. Missus ex primorib. vnus, qui regē doceret super iis quz essent in cōtu vētilata.

CAP. 30.

ERAT cōintempore in ꝑuincia nō longinqua, reuerendissimus dominus Raimū-
dus, tituli sanctæ Mariæ Nouæ presbyter cardinalis, Romanæ sedis in Germaniā de late-
re legatus, qui lubilicū publicaret per Germaniā, pacaretq; ꝑuincias, & oēs dissidētes
in Germania cōponeret: vt vnanimi cōsensu bellum perfidissimis hostib. Turcis indice-

*Papa legatus
in Germania
cum indulgen-
tiis, ad res cō-
ponendas.*

retur: in cuius belli necrum, omne ex ꝑuinciis aurum collectū ex facultatib. legati re-
poneretur. Is nihil duxit antiquius, quā arma, q̄ inter regem Daniæ & potentem urbē
acuerentur: manib. excutere properauit, quantum valetudo permisit aduersā: erat. n. ꝑ-
dager. Et statim ante paschalia magno honore excipitur à ciuib. in urbem. Peractis sacris
ex more per diem festum, vt à summo Deo ordiatur, instituit & in ea urbē & in omni cir-
cum regione, apparatissimis stationib. inuocare pacis authorem Deum, vt inspiraret consi-
lia pacis. Euocat vicinos principes, dominum Magnum, principem & ducem Magnopolo-
lensem, & memoratum dominum Fridericum Sleswici & Holfatiæ ducē: quos treugis
faciendis, & deinde reb. cōponendis, habuit adiutores. Exciuit præterea ecclesiasticos
viros industrios, ꝑcerendis reb. idoneos: & ingenti sacrorum apparatu venerabile Christi
sacramentum effectur manib. episcopi Lubicensis per urbem. Præcedit clerus in vestib.
sacris, sequitur & circumfunditur populus: Christo vbique laudes ꝑsonāt. Impleto per urbē
circuitu reditur ad maiorem ecclesiā. Ibi sub diuo, in area cœmeterii, ad latus ꝑōnificalis
curiæ, suggestum fecere multorum capax. Aram instruxere, auleis à latere & à tergo pen-
dentib. Ipse legatus sacra peregit pontificaliter, magna circūstante populi corona, ac plu-

*Vniuersi concio-
nie Latine va-
rij variis in lo-
cū interpretati.*

rima deuotione diuina mysteria fulciete. Habebat in ministerio & in familia comitē de
Kirberg, officio sacerdotem, ducē verbi ad populū: qui cardinalis ipsius sensa Latino ser-
mone ꝑposita, alternans, populo interpretaretur. Alij quoq; ad populū, qui multus
erat, nec vnus posset exaudire, in parte diuersa loquebātur. Proximis verò dieb. agi ce-
pta est causa, & per dies multos vix ad placita temperamenta perducitur. Aderat pro par-
te regis episcopus Ottoniensis, de regia mente plenissimē instructus: iungitur illi, honoris
gratia, vir primarius ex Holfatiā. Deteguntur querimonie, fiunt hinc atq; inde responsa:
crescunt partium indignationes, augetur irā. Dum hæc agerentur, vifum cardinali ex-
re, vt angusto & breui consilio res agantur: sic. n. promptius mandata exponuntur, synce-
ꝑus partes loquuntur. Delecti numero tres ex mediatoribus, ecclesiasticus vir, & duo se-
culares, qui cum partib. loquantur secretius, & fidei commendata perferāt, non effusū

*Perdifficili
controuersia
vni concilio.*

priusq; opportunum videatur. Teruntur aliquāti ea in re dies: magnæ ꝑtenduntur con-
ditiones, si ex aduerso pareatur iussionib. Sed mira erat rerum perplexitas: dum retexere
parant, magis atq; magis intexunt, & inuoluunt magis q̄ euoluunt. Caput erat omnium
rerum, si Lubicenses Suecia abstineant, donec perduelliones ad iuga cogantur. Id diffi-
cile vifum mercatoribus, magnā rerum suarum partem tenentib. in Sueciæ regno. De-
mum in has leges vtrinq; consentiunt, vt naue onerata in Sueciam mittant Lubicēses ex
suis consularēs oratores, qui reginā ē manib. corū extrahant, ꝑrsuadeantq; regni ꝑceri-
bus, vt ad pacis tractatum occurrāt in diem Laurētij in urbē Sundenf. Mittit quoq; reue-
rendissimus dominus cardinalis nuncium speciālē ad liberandam reginā. Deinde sup̄ ir-
rogatis damnis ea capita sunt à partib. approbata, vt designatę naues cū reb. restituantur:
de alijs proximē conueniant vtriusq; partis oratores in Holfatiā, atq; obscura dilucident:
mercatores in regnis fruantur immunitatib. pristinis: & alienum Lubicensis debitum
exoluatur. In eam rem nouissimam fiunt fideiussores, d. Fridericus regis germanus, epi-
scopi, Ottonensis, Lubicensis & Sleswickensis, milites alij, ac militares Holfatiæ. Quib.
etiam ea lex dicta est, vt nisi in diem sint æra soluta, vbi admonerentur, ciuitatem ingre-
diantur, non egressuri anteq̄ omnia numerentur. Quumq; differretur solutio, vocantur:
veniunt. Dux ipse vocatus non aderat: nam tenor literarum (vt apparebat) illū exemi. Fit
de inte-

de integro cunctorum numeratio: ambigua tamen quædā referuantur arbitris electis.

CARDINALIS legat⁹, treugis peractis, ac vbi in literas à se sigillatas forma cōpositiōis cōiecta est, diuinū officium in gratiarū actionem fecit iterari solēni ritu. Vise sunt multorū lachrymæ gaudiosæ. Tum verò p^r Hamburgū iter faciens, vbi ex dignitate suscep-
tus est, egresso foras omni clero in albis: quū primores populi, senatus, ac tūes maiores ordine suo staret ad portas, mediū excipientes venientē, quum longo ordine stantes pla-
team pene implerēt. Ducitur in ecclesiā primam, ibiq; orans procūbit. Leguntur ad hoc cōstitutæ preces. Habēda fuit oratio Latina: sed eā differri fatigat⁹ itinere iubebat. Ingres-
susq; hospitii, curiā domini cantoris ad montē, salutatur à senatu cum munerib. primū
10 cōmeatuum. Inde quū iam ad proximā dominicam, solennē processionem & sacra pōti-
ficalia, lustrata ciuitate pagere disponeret, ordinatū est sublime suggestū in cæmeterio
maioris ecclesiæ ad vicinā curiā lectoralē: ibiq; post lustrationē sacra ipse peregit legatus,
solēni semp benedictiōne subiūcta, in qua erat plenaria remissio. Comes illi ministrabat
p^r diacono: dux Brunfwickcēsis Christophorus, adiutor Bremenſis, & iam postularus &
cōfirmatus Verdenſis, subdiaconiungebatur minſterio, adulescēs quindecim circiter
annorū. Verbū cardinalis Latine prolātū ad populū, comes faciendus interpretatur popu-
lo. Quotidianæ tamē erant aliis quoq; in ecclesia horis ad populū exhortationes p^r quæ-
stores. Ex causis maiorib. eo in loco attrēctabat inter ducē Luneburgensem, & ciuitatis
Lubicā atq; Hamburgū, super iure aggeris in Gamme: sed nihil potuit perficere. Magnū
20 ducē inferioris Saxonie clero Lubicensi recōciliauit, quū multi redditus ex agris eius ef-
sent à clero coempti, & ex multo tēpore non soluti. Aderāt Magnus & Ioannes duces fra-
tres, filij Ioannis: & cōstitutis pactiōibus, res cōuenisse videbatur. Clerū Hamburgēsem
quū laborare intelligeret sub dura manu laicorū, perfecit vt causa in cōpromissū deuol-
ueretur: qua etiā via nō diu pōst tolerabiliter sedata est, per diligentia duorū ex Lunebur-
go p^rconſulū. Religiosū illi legatus visitauit, verbo exhortationis vsus, vt disciplinā regu-
latē amarent, repararet, obseruaret. Maiorib. etiā præcepit sub excōmunicationis pœna,
vt intra mēsem susciperēt Martinianā. Intra annū inchoarūt, quū etiam p̄dicatores refor-
mationis verbū prætenderēt. Clerū eius loci adhortatur, vt in sanctitate & iustitia Domi-
no seruiat, præcipiē nihilominus cōcubinariis, vt intra mēsem domus suas purgēt con-
30 cubinis, sub excōmunicationis latæ sentētiæ pœna. Ibi sunt multi laquei animarū, quos
magno suo periculo dissimulat vulgus sacerdotū. Profectus inde cardinalis legatus Sta-
dium peruenit: & introductus ex more, solennē ibi quoq; peragit stationē: & causam ibi
cepit agere inter archiepiscopū Bremenſem & Lubicensē, quū adessent euocati Hā-
burgo & Luneburgo cōsulares oratores. Causa fuit cōmissorū vectigaliū, quū nuncius
soluendi vectigalis eam vrbis portā diceretur ingressus, quæ declararet nauim iam fuisse
prætergressā oram fluminis Swinge. Multa vtrinq; collata sunt: sed nihil poterat ad exi-
tum peruenire. Erat enim fascis vna pannorū iam per manus discepta. Compromissum
est sub spe satisfactionis principalium: sed quum non acciperent, cuanuit.

MAGNVS interim dux Magnopolensis, quū intelligeret argenteā monetam, quā
40 excudi iussisset, imparē Lubicensi in pōdere & valore (illius tamē in ſtar habentē in æsti-
matione) plurimū sibi importare detrimenti: cōstituit, ea posthabita, & ad veram æstima-
tionem retracta, æquare malliū suum vrbib. in moneta Lubicensib. concurrentib. Idq;
priusq; impleret, reb. excessit humanis, cōploratus à multis, qđ iam publica cōmoda im-
primis curaret. Ipsi quoq; Lubicenses plurimū laborauere, vt eā excluderēt monetam, q̄
auro parificata, antiquos tamē redditus nō minueret: q̄ res nō adeo à maiorib. perpen-
dici non pōt quantū detrimenti importauerit cunctis. Consiliū in eo fuit, vt auri Rhenē-
sis valore retracto, argentū in precio versaretur, argento soluerēt fructus & redditus: illa
tamen æstimatione habita, nequid solito minus esset in argento, néve posset cum lucro
deuehi in officinas monetariorū. Cōsiliū quidē rectum, sed quod exequutioni difficil-
50 ter possit mandari: & adhuc quæritur quomodo in vsum perducatur. Hoc. n. prospiciūt
futurū, vt exteri, qui auro solent emercari, aliō diuertāt, priusq; aurum suū à iusto valore
sinant retrahi. Sed hæc inkerim. Princeps memoratus, vbi finierat, tumultus in Dobran
Wismarie, vocato magno principū cœtu & omni ordinis militaris multitudine, meruit
solennes, & in hac prouincia necdum cōspectas habere funerales exequias. Germanus
eius dominus Balhasar, & maior filius Henricus, reb. præfuere. Officiū diui Georgij tem

Fff ij

CAP. 31.

Apparatus & ceremonie in legati pontificij aduentu.

Questores indulgentiarum.

Causa verbis non laquei miseri vos implicat.

CAP. 32.

Magnopolensis duci mori.

Rei numeraria adsequenda difficilis.

Quib. ceremoniis Magnopolensis parentium fa.

pro peragitur: die dominico ad vespertū, solenne vigiliarū, mane proximo missarū solennia hoc ordine implebatur. Ante lucē missa solēnis de sancta Trinitate peragitur: officiū impleuit abbas Dobranensis. Interim ad omnia ecclesiā altaria, fratres minores, eius loci, de Rostockio deq; Zwerino euocati, ministeriū sacrum Dominicæ oblationis, alter post alterum peregerūt. Ad altare summū tum oblationes sunt. Primi principes, Balthasar germanus, Henricus & Albertus filij: nam Ericus aberat in studio literarū Bononiæ. Inde multorum principū oratores, domini Magdeburgensis archiepiscopi, domini Ioachim marchionis, domini comitis provincialis de Hassia, domini Henrici Luneburgensis, domini Bugslai Stetinensis, domini Magni inferioris Saxonie ducū. Hos sequebantur ecclesiarū prælati & canonici, tum etiā plenius q̄ alias congregati: q̄ imminēbat electio, vacante per mortē Conradi sede Zwerinensi. Inde viri militares terrarum principib. parentium. Quo longo ordine expleto, venire feminæ ducis germanæ, fratrum coniuges, nunc altera relicta vidua Magni. Sequitur cætus dominarū militariū, vno habitu, demissis pepsis. Pullati oēs viri ac feminæ, nec erat in omni cætu color alius: nisi qd̄ solus episcopus Lubicēsis rubro galero, & dominus Raceburgēsis lafurio viderētur pallio. Ascendit deinde pulpitu in ecclesia media quidā euocatus aliud ex doctorib., qui Latino eloquio ad circūfūsum vndiq; clerū funeralē declamaret orationē, ad perennandā memoriā defuncti principis. Ea extat scripto nō paucis tradita, huic operi ad imitandū inserta.

CAP. 33.

Oratio funebri in ducem Magnopolensis obitu.

IN acerbo plurimoq; mœrore, quē ab exitu inelyti principis domini Magni, verget magni, ducis Magnopolensis, Wandalie principis, comitis Zwerinensis, Rostockij & Stargardie terrarū domini, cōtraxi, illustres principes vtriusq; ordinis, magnifici illustrissimorū & illustrium principū oratores, vosq; omniū ordinum viri primarij, hoc me vel maxime cōsolatur, leuatq; dolorem, q̄ necdum in hoc amplissimo cætu cōuentuq; maximo, sed nec in omni, quæ latissima fuit, eius ditione, neq; in omni circum regione, ad quā virtutū eius fama manauerat, videā neminem, qui nō mecum qd̄ doleam doleat, nō pariter ingemiscat. Quis. n. nō animo moueatur, cernens vnus in morte tantā rerum fuisse interceptam congeriem: tam ingentē virtutum subductā supellectilem? Inelyti principes mei magnā in eo fecere iacturā, q̄ alter germanū vnanimē, in quo totus acquieuit, omni rerū cura vacuus (q̄ a nemine rem melius, prudētius, fructuosius posse geri certus sciebat) alij dulcissimū parentē, cuius solitudine ac pudentia ad magnū educaretur imperiū, amiseret: ipsa verō patria magnum rē ac nomine parentē, desiderantissimis oculis requirit: cuius auspiciis in id decoris peruenit, vt (qd̄ pace omniū dixerim) nulli prouinciæ videatur esse secunda. Vniuersi verō prouinciales in hoc ipso principe, verum columē & amplissimum decus cernunt interisse. Sed tamē cōsolatur hāc animorū perturbacionē illustriū respectus successorū, qui rem ab illo bene cōstitutā, & perseueratē tuebuntur, & prouehent in sublime. Quāq; in tantarū recordatione virtutū, nō ille nobis lugēdus est, qui factō sanctus suo ad meliora migravit: sed immēse nobis Deo & habēde & agēde sunt gratiæ: qui talē nobis habere cōcessit, in quo omnium memoria bonorū inueniret qd̄ imitetur: malorum verō turba, quæ mundo deesse nō patitur, habeat quod expauesceret. Vnū hoc hominum genus cōperio, qd̄ in cōmuni omnium luctu videatur nō mœrere. Sed si intelligat quos ille reliquerit & virtutis & ditionis successores, statim illos ineptæ latitiæ pœnitēbit. Censurā iustitiæ & religionis nō intermissam, sed sentiāt demutatā. Mihi verō in hac cōmemoratione virtutū optimi principis, quē hodierni de posteritati ad memoriā Summo Maximo Deo, subnixis precib. ad misericordiā cōmendamus, vehemēter eximēscendū, ne (vt sum) impar recēscendis viribus, damnum laudib. eius ingerat: quæ sui pro magnitudine Tullianum siccarēt eloquium, & vim Demosthenicā fatigarēt. Sed mihi voluntati & iussioni illustrium principum meorū, qui id mihi muneri imposuere, oblectandum nō erat: qui (vt sunt omni humanitate præditi) in mea culpa ipsis sibi ignoscunt. Nā vt honori inferuiā defuncti principis pro viribus, ipsa nō vulgaris in immeritū me dignatio atq; propensio deposcitur, quæ me sæpe magnis conditionib. sibi facere voluit deuinctorē. Hoc mihi in primis providendū, vt quoniā dicendo tantā rerum maiestatem æquare nō possum, fastidio leuem audientes. Carpēdus nobis dicēdi limes de rhetorū præceptis p̄nitus, vt ab omni retro nobilitate sermo ducatur: vt si quid min⁹ in Germaniæ sita radice fulcitur, q̄q; in huius principis laudib. nihil opus sit suffragiis vti commendatis. Hoc agāt qui sterile nacti cāpum, alienis impēdiis cōuēcti cōmendandū.

Mihi

Mihi verò in hoc principe cōmemorando, ne dies me deficiat formidandū, si cuncta vir
 tutibus eius, ppria in mentionē adduxero. Veruntamē hoc mihi, animo veterū nobilita
 tē recensenti, veniā spondeo, si à clarissimis maiorib. nō eū degenerasse, sed maiorem in
 modum cumulaſſe claritudinē docuero: in tantū vt etiā si maiores (qui fuisse clarissimi)
 virtute mediocres extitissent, ab illius splendore & incōparabili gloria satis illustratētur.
 Suffecerit autē in tanta rerū perspicuitate, vel summa rerū cōtigisse capita: ne longa rerū
 ferie in fastidiū duci videantur, qui vel cōperta tenent quæ dicemus, vel pro linguæ La-
 tinæ incolita inculcatione, pigrescant qui nō callent. Domus ac familia Magnopolensiu
 principū, q̄ habeat radices altissimas, necdū satis inclaruisse multis autumo, qui magnā
 10 sibi fecisse rem sunt arbitrati, si ad Vr̄sinorū vrbe Roma familiā pr̄clarā, illā ducant refe-
 rendam. Amant hoc in laudib. suis proceres memorati, si magni per Germaniam prin-
 cipes de illorū origine gloriētur. Sed in clytæ Magnopolēsis domus & maior est antiqui-
 tas, & longē prouectior nobilitas. Trecenti necdū anni sunt, q̄ in vrbe Roma primum
 est auditū nomen Vr̄sinorū. At ego à mille annis & longē supra, hāc nobilitatē & domū
 principalē, optimis & certissimis documentis affirmo. Nā quū in vrbe Roma, ante Chri-
 stum natū, vera & vetus nobilitas Fabiorum, Æmiliorū, Corneliorum, cæterorumq; id
 genus claresceret, iam tū Magnopolēsum principū illustis familia, Danorum regib;,
 ac Saxonū vetustissimo generi, de gloria deq; imperio colluctabatur. Augusti, sub quo
 natus est in terris Christus Dominus, tempora recordemur, qui in orientem ad Parthos
 20 vique victrices aquilas proferebat (Parthos, vt ait ille, reposcere signa, quæ cæso Crasso
 abstulerunt) in occiduum ad extremam Hesperiam, fines Romani propagauit Imperij.

*Nec verò Alcides tantum tellurū obibat,
 Feceris atipedem cernam licet, aut Erymanthi
 Pacaris nemora. —*

Ad aquilonem limitē Imperij Albim iussit esse fluuiū. Testis Strabo. Ultra illū inuictos
 habitare viros, quorum nec vires experiri, nec arma voluit cōcitari. Sub illo autē Drusus
 Nero priuignus magnis per Germaniā rebus gestis, limites seruauit à patre constitutos,
 Magnopolēsiū abstinens armis: nec vnquā Romana signa Albim transierunt. Vt eru-
 bescant, qui Iuliū Cæsarē suo fingūt arbitrato, in illis prouinciis arces & vrbes fundauisse.
 30 Sed hæc aliās. Succedētib; seculis, quando iā vires cū industria gentis creuerunt, ab
 exemplo nationum aliarū, ausa est hæc gens arma inferre fortissimo Imperatori Marco
 Antonio: quod bellū antiqui rerū magnitudine & difficultate, bellis Punicis cōparatū.
 & quāuis illū faciant exitū, vt bello victa gens manus dederit Imperatori, si tamen Mar-
 comannorū quispiā scriptitasset, alium rerū tenorē legeremus. Marcomannicū vocant
 bellū, in Ro. historia non incognitū. Sub Constantino verò Magno, iam maiora animo
 concepit cōgregata nobilitas eius nationis. Nā sumptis armis confedit ad Danubiū, fr̄e-
 dius offerens Imperatori: qđ ille non recusabat: vt quoties opus eueniret, eius armis &
 læcertis vteretur. Didit mirū in quantā breui multitudinē gens coalescit, & iā respicere
 cepit in longinquas prouincias, quib; Gothi dominarentur. Igitur magnis agminibus,
 40 sub Imperatore Valentiniano i. cōtendit ad Rheni ripas, ibiq; tanti reuerētia Imperato-
 ris gens pacata cōfedit. Sed illo iā de medio factō, sumptis iterū armis, in Romanas prou-
 incias trāsmisso Rheno peruenit: ibiq; diu populando, iā Francis, Germanis, nunc Go-
 this cōgressa, magnas res peregit. Pars gentis nobile regnū in Gallis fundauit, inq; eo cō-
 fedit. Cæteri Galliis peruagatis in Hispanias transierunt: ibiq; opulētā pr̄zda vnde cūq;
 cōuecta, in Bætica prouincia (quæ ætate nostra Granata dicitur, paucos ante annos, pul-
 sis Mauris, per illustrissimū regē Hispaniarū Fernandū Christianismo reddita) sedes ac-
 cepere. Nec lōgum tēpus in medio, quū per Bonifaciū comitē, illustrē Aphricæ rectorē
 (diui Augustini epistolis notissimū) magnis cōditionibus accita, fr̄etū gens armata tran-
 siuit: breuiq; omnē Aphricā, tertiā mundi partē, suæ fecerat ditionis. Quæ res si testimo-
 50 nio videbitur indigere, locuples testis est Imperator Iustinianus, in ea parte vbi de præ-
 fectō prætorij Aphricæ agit ad principiū. Nec est prætereundū, quanti gēs habita fuerit
 sub florentissimo Imperij Ro. statu, quū ei præfesset Magnus Theodosius: qui huius gētis
 ducē fortissimū adeo sibi cōciliavit, vt esset Imperatoris gener. Nec habuit amplitudō la-
 tissimū tum Imperij (quippe à quo tēpore deinceps Blondus esse orsus eius inclinationē)
 quē in domū suā generum acciret potentissimus Imperator: quē etiā moriens, Honorio

filio ad Imperiū occidentale reliquit tutorē: cū quo stante stetit, & cū corrūte cecidit Ro. Imperiū. Rem dico in Ro. historia cōpertissimā. Nec longū tēpus in medio, quum Odoacer huius gētis rex, de reliquiis Attiliani exercitus, primus regū externorū, puinciarum dominā Italiā, in suā redegit potestātē, tenuitq; per annos quindecim. Multa cur sim transuolans præterit oratio, ne cadat in fastidium. Sequuntur inde tempora Karoli Magni, quæ peculiarē Magnopolensiu præferunt mentionē. Nā quum rex ille Francorum, & Germanorū, Ro. Imperiū suæ ditioni cōiunxisset, diu cōflictatus est Saxonibus: quorū euastata prouincia, primus exterorū, factō ponte Albim fluiū transiit cū exercitu. Sed nō potuit, nisi in fœdes accitis Magnopolensibus: quorū adiutus armis, reliquā barbaricè perdomuit: abiensq; vicinarū arbitriū puinciarum, apud illos reliquit. Sequuta sunt inde Ottonū trium eius nominis Imperatorū tēpora, plena reb. magnis. Cū Magnopolensibus varia sæpe fortuna pugnatū, & aliquādo duces Imperatorū ab hac gente castris sunt exuti. Tanta erat pro legib. patriis proq; veterū religione perseueratā. Et hæc omnia, ac multo plura, gesta sunt in paganismō. Cæterū ubi semel Christianas leges penitus acceperant, eadē cōstantia perdurauit, vt nulla gentē posset aduersitas à suscepta religione dimouere. Cœpit feruere potissimū in principib. diuinæ feruor religionis. Testātur crebra p prouinciā, virorum ac mulierū fundata monasteria. Sed & alia in re nō minor se prodidit optimorum principū ardor in diuinā religionē. Rarus. n. in hac domo princeps, qui non suscepta longissima peregrinatione in sanctā terrā, adorare voluerit in loco ubi steterunt sacratissimi pedes Domini Saluatoris. In quib. nō est præter-
eundus illustris princeps dominus Hēricus, qui sumptis armis, aliquandiu felicitate pugnant in perfidissimos hostes Christiani nominis. Ad extremū capus, pro diuini nominis honore x x v i l. annis vincula portauit seruitutis, aliquāto gloriosius quā portaret torques aureas pro rebus seculi. Nā labor & patientia pro honore Christi, apud Deū & homines illi in gloriā cedunt. Lōgo tamē postliminio reuersus ad suos, filios ac nepotes reperit incolumes. Cūq; his paternā ditionē felicitē cōponens, longæuus senex vidit filios filiorū, quorū manibus tumulatus, patrio sepulchro conuiescit. Prætereo multas principū huius generis victorias, præclara facinora: quæ si pergo omnia recensere, dies me deficiat. A finitibus verō, & mixti sanguinis ad principū domus per Germaniā claritudine quis recenserebit: in quibus vel vnū attigisse sit satis, vnde faciliē dimetiemur cætera. Inuenta est huius domus clarissima femina, quæ ad Ro. culmē Imperij thoro peruenit. Gisla erat, quā Conradus eius nominis i l. cōiugio expetiuit, & accepit, indeq; filium sustulit Henricū i l. Imperij successorē: qui ea fuit felicitate, vt petentibus Romanis, ex sua Germania daret Ro. pōtīfices, Imperiūq; deriuaret in longā posteritatē. Nō quieuerit huius domus illustres principes, donec cæteris patriæ ornamentis adicerent, proauorū memoria, publicū literarū gymnasiū, in oppido suæ ditionis Rostockio. Vnde quot prodierint excellētes viri, decora prouinciariū, quis enumeret? Sed iam tēpus erat, vt omisissis veteribus, ad illustrē principē dominū Magnum, cuius gratia sunt introducta omnia, steterat oratio. Cuius præclaris rebus memorādis facilius ad omnia dicēdi cāpus patefcit, q; ea sum dicturus quæ omnīū testimonio faciliē probentur, pene audientibus quā dicēti notiora. Quis. n. prudentiā eius in circūspiciendo, quis vigilantiam in rebus procurandis, quis dexte ritatē in exequēdis ignorat? Auspicatus felicia gubernandi tēpora à diuina religione, more patrū peregrinari in terrā sanctā nō desistit, vt auratum cingulū ad Dominicū mereretur sepulchrum. Sequutus est illū, nō multis post antiq; frater clarissimus, generi suo respondens: vt in nullo deesset patrum splendor. Sed ad Magnum redeo: qui pro ætate rebus omnibus germano quietissimo præfuit, componendæq; prouinciæ sollicitus incubuit. Sed in primis diuinæ religionis cultus illi potissimū cordi fuit. Monasteriis virorū ac feminarū, à disciplina regulari collapsis, vt repararentur, vehementer intendit. Fremebant viri militares, p carne ac sanguine, fredebāt vicinarum vrbium ciues: sed nihil erat, quod religiosum principē à sanctimonix proposito potuit dimouere. Quumq; amplificando religionis cultui totus incumberet, descēdit in animū eius, præclarū suæ ditionis oppidū Rostockiū, iam publico literarū insigne gymnasio, etiā ecclesiastico collegio perornare. Ibi verō ciues aliorum rebus interpretatis, q; frænum assuetæ eorū libertati iniectū iri putarent, totis se viribus opposuere. Suscepit optimus princeps ob cā rem, alterā in vrbē Romam profec̃ionem, vt à capite ecclesiæ

Religionis aut
de omni tona
et. præterquā
vnde. l. x. m. l.

Magnum Mo
nasteria reser
uauit.

eliesæ rem ecclesiasticâ deriuaret. A sequeutus quod voluit, quâ in ditione suâ reuertere
 tur, multis viis placidè re pertentauit. Deniq; regia via progressus, apostolica mada ta le-
 gitimè iussit exequi. Ibi primùm graue ciuium murmur oritur & indignatio, quæ statim
 exarsit in aperta tumultuatione: in qua, immanissimò scelere, primus ecclesie præpositus,
 populi sæuicis pastor, crudeliter mactatur: alij vinculis traditur. Princeps egregius, qui
 ipse reb. in vrbe gerendis præfuit, cessit furori infancientiũ: & grauissimo in eâ vrbe bello in-
 tentato domuit perduelles. Cõmune fratrum principũ ad omnia consiliũ: cõmune ambo-
 rum in prælia periculum: cõmunis gloria post partâ victoriã. Nec longũ tẽpus in medio,
 quũ impia Iudæorum secta, in oppido Sterneberg, sacerdotẽ nacta male Christianum,
 10 abutitur venerabili Christi sacramẽto. Res vndecunq; prodians exciuit zelũ optimorũ
 principũ: viros ex omni prouincia doctissimos adesse curauerũt: examinata res perquã
 diligenter. Vbi scelera clauertunt, iussere in noxios legum pœnas desequire. Iudæi cõcre-
 mantur: apostata sacerdos, sacris exauctoratus per pontifices, quia sine exẽplo deliquit,
 crudeliter est excarnificatus. Fama rei impleuit puincias, testata sunt vbiqu; Dei mirabi-
 lia, sit concursus ex longinquo, votis se damnat & exoluunt: congerit fidelium deuotio
 plurima in templa donaria. Principes ea in pios vsus cõuerti curauerũt, habita in primis
 noui collegij ratione: cuius inde ministri alimenta, ipsum verò sacrarium ornamenta af-
 sequitur plurima. Libet verò huius principis equabilem ad omnes virtutem latius euolu-
 uere. Superioribus ille tantum præstitit, quantũ sibi voluit deferri à subiectis. Vocatus
 20 ad Imperij cœtum aderat: talemq; se gerebat, vt ab omnibus non mediocriter coleretur. Testantur filiarũ nuptiæ,
 clarissimis principum familiis cõciliatæ. Prouincialibus verò suis eam curam adhibuit,
 vt pace & bello essent ad omnia promptissimi. Tacitas multorũ hĩc mihi videre videor
 cogitationes, qui graue prouincialibus extitisse querantur. Quibus paucis ego respon-
 deo, non posse tabida morbo aut vulnere corpora, nisi ferro & igne curari. Grauitas pu-
 tabatur: medicina fuit, vt in ordinẽ quæq; sua reuertantur. Sed hic interim. Scelera &
 latrocinia ita odibat & infectatus est, vt fontes debita pœna exciperet. Oratoribus prin-
 cipum & cõmunitatum placidas aures præbuit, hilarẽ vultum nõ negauit: datiq; pro re
 ac tẽpore responsis ita dimisit, vt miraculo prudentiæ eius pleni abirent. Sensi ego, sensi,
 30 quĩ crebris ad cum legationibus fungeret, ab ea cui operas præstiti cõmunitate, diuinã
 principis sapientiam. Debeo hoc memoriẽ eius iustum publicẽ priuatimq; testimoniũ,
 vt ab illo vnquã sine administratione discederẽ. Sed quid attineret ista cõmemorare scien-
 tibus, nisi quia dulce est in recordatione virtutũ eius cõmorari? Illæ cum præsentẽ nobis
 faciunt, corpore subtractũ: illæ abire animo nõ sinunt: illæ sunt quæ optimum principẽ
 interire non permittunt. Exhibent nobis illum bene institutũ: rei status optabilis, & vi-
 uax virtus, quæ in animis omnium fecit illũ mori non posse. Viuit princeps optimus fac-
 liciter (vt confidimus) inter cœlestes: & viuat quæsumus, de omnibus bene meritis, deq;
 sua prouincia, summis semper laudibus prædicandus. Viuum & verum exemplar prin-
 cipum omniũ, in quo quod imitentur, cum laude inueniunt: forma virorum omniũ mi-
 40 litarium, cui imprimantur, cui se studẽant configurare: decus & ornãmẽtum patriæ sin-
 gularẽ. Triumphet inter superos sælix anima, quæ nobis abiens magnũ sui dereliquit
 desyderium: illaq; collocauit rerum fundamenta bonarum, vt semper cum dulcedine
 illius memoriam repetẽtes, eius cõmemorationem nunquam intermittamus. Dixi.

H A C expleta oratione, pro defunctis solenne instruitur officiũ, sacra faciente pon-
 tifice Lubicensi. Ad cuius mediũ de more sit oblatio, eo quẽ dixi ordine. Sed nunc per
 omnem ecclesiã, ad singula altaria, fratres prædicatores, indui sacris, paucis officiũ pere-
 gere. Desertur oblatio. Et iam illo perfoluto ministerio, tertium inde officiũ de Domina,
 pontifex Raceburgẽsis, loci ordinarius, peregit, quũ ad altaria per ecclesiã singula, se-
 cularẽ sacerdotẽs perfoluerẽt diuinũ missæ officium. Sed hic iam apparator sit oblatio
 50 iumentorũ, insignibus & armis ornatorũ. Stabat ab initio, in medio choro, cenotaphiũ
 erectum in sublime, serico auroq; textis pannis ornatũ, insignibus principatuum defun-
 ctĩ per omnes angulos incinctũ, cereis ardentibus grossis c. l. (vt est coniectura) variatũ.
 Stabant pullati viri x i. qui ardentẽs facies sustinerent, prominentibus per capita cucul-
 lis, risti specie. Prodire hoc ordine caballi ad altare summum: ex cuius latere in direc-
 tum parui egressus, ne longa circuituione opus sit: & tamẽ girabant per omnẽ ecclesiã.

Fff iiii

CAP. 34.

Hæc omnia la-
 ctur, vt sit sci-
 entia, non nisi lo-
 uissimũ pecca-
 tu expianda
 prodesset ipsi
 tradunt itaq;
 legi.

Duo viri militares ductabant iumentū mediū, pullis induti, pulla tectum veste: sed arma Magnopolis in fronte, in thoris, in clunibus. Inde quatuor viri gestabāt totidē signis militariis, hoc est (vt nostri vocāt) banneriis, arma & insignia Magnopolis. Totidē deinde cādelas viri quatuor gestāt cereas, armis memoratis insignes. Secundum deinde iumentum simili apparatū, arma Wandaliz praeferbat: signa militaria, cerei, eisdē vt prius ordinibus, arma praeferebāt & insignia. Tertiū iumentum quodq; virorum, armorū, cereorum, eodē numero, insignia praeferbat comitatus Zwerinēsis. Quartū habebat in fronte arma dominatus Rostock censilis. Sequuntur militaria signa, cerei, eadē qua prius instructione. Quintū ferebat in fronte, thoris & clunibus insignia dominatus Stargardēsis. Sequuntur signa cū cereis ad instructionē primi ordinis. Sextū iumentū ceteris insignis, 10 quo ipse dux utebatur ad splendorē, prodit armatum rutilante ferro: arma viri sellā (vt poterant) ornauere inania. Arma & insignia, quae erāt singulorum praecedentiū, in fronte, & thoris, & clunibus equi cōiuncta visebantur. Idē signis militariis & cereis, hic, vt antē, ordinatis. Sequuntur duo milites, vt ceteri pullati: qui sublimē vexere clypeum, insculptum & incisum, armis omnibus cōiunctis. Inde verō marcallus baculo, & cancellarius sigillo praetenso, procedunt, pulla ad talum veste. Iungitur domestica principis familia. Inde principes, deinde oratores principum: post illos ecclesiarius prelati & canonicus: deinde militares lōgo ordine incedunt. Postremō duces foeminae, & magnus ordo dominarum. Expleto iam missarum officio, signa quae diximus militaria omnia, in chorum conferuntur cum cereis: iumenta reducuntur in stabula. Procedunt pōtices cum 20 abbatibus, faciuntq; cōmensationē precib. Quibus expletis canitur antiphona, *Media vita*. Vbi concinitur, *Sancte Deus*, proicitur in terrā pars tertia signorum militarium, cum gemitu aspestantium: *Sancte fortis*, pars alia deiicitur: *Sancte & misericors saluator*, pars reliqua, cum insculptis armis in clypeo deiicitur. Et iam vno impetu oēs cerei, vsq; huc ardentes, cum gemitu extinguuntur. Finis hic pompe funeralis. Quum chorus omnis pullis staminibus, & omnia pulpita ab initio vestita stecissent, abeunt in sua quisq;.

CAP. 35.
Pomerani cū
Sundenfis dis-
sidium compo-
ni nequit.

BUGSLAVS Pomeraniæ Stetinenfisq; dux, quū in suæ ditionis præcipuā urbē Sundensem, ex multo tēpore collectā foueret indignationē, erupit hoc tēpore, quum interdiceret illi aduechi cōmectum, nec pateretur ciues liberē per terrā diuerfari, nonnulliq; ex familia principis male haberent viatores, alij etiā incurfionibus vexarent. Pertaxi re- 30 rum ciues, media bruma, ad diui diē Antonij, hostilia nunciant principi, & literas (vt vocāt) diffidationis. Mox armati Rugiā ingrediuntur, rusticū populum in sua verba iurare cogunt. Militares, qui in terra multi sunt, se in tuta recipiunt: nōnulli diffugiunt, alij capiuntur: numero x l. ecclesiā cōmunierunt, breui tamē expugnandi fame vel fumo. Colloquuntur. Sundenses prætendunt literas cōfederationis iuratae, vt à ciuitate nunquā discedant, quas etiā princeps cōfirmarat. Rogantur si velint implere fidē literarū. Illi respōdent, habere se principē, cuius sunt sacramētis alligati, non se posse ab illo discedere. Sed quū durius premerentur, porrecta dextera subeunt ius captiuitatis. Princeps vbi audit, iusto dolore tangitur: paratur graue bellū. Sed interueniunt duces Magnopolēses, alter sororius Bugslai, alter germanz filius. Fit cōuentus in Rostockio: in longum retentur 40 iniuriæ, quō dicentis per parte principis verba exciperēt notarij. Sundenses petunt copiā scriptorū: decernitur, & datur. Postero die scripto praeferunt responfā, quoniā sic placitum videretur principib. Nequaquā finit pars ducis actoris. Eodē tenore contendit fieri responfā, quo sit impeditio præmissa: praesertim quō copiā acceperint. Sundenses refragantur: ciuitatū nunciū cōsulares interponunt partes: nihil agitur. Sed ne frustra cōuentum sit, placuit vt ē scripto informetur animi principū mediatorum. Igitur submitunt illi ē suo cōcilio, qui cum patribus separatim agant: idq; per aliquot dies tēpora terit. Videbatur conuenisse, quum iam literæ recessus essent cōcipiendae. Ibi verō labor, ibi cōtradictio sine fine. Vix in diē nouissimum, quū ad abitum omnes starent parati, cōuenit, vt pax redderetur urbi, quæ vt sincera sit, obsequiis & permolitione primorum in cōcilio est procurandum. Nec longum tempus in medio, & domina Sophia eiusdē Bugslai germana soror, relicta domini Magni, foemina prudēs, & multis clara virtutibus, virum sequitur per viam vniuersæ carnis. Grauis foemina, in qua posita erat spes concordiz filiorum & patrum. Tumulatur Wismariz (quod optauit) apud fratres prædicatores.

W A N D A L I Æ L I B. X I I I I. F I N I S.

IN-

I N D E X

I N A L B E R T I K R A N -

T Z I I W A N D A L I A M , D V P L I C I N V M E -

R O D E S C R I P T V S , V T P R I O R P A G I -

nam, posterior lineam significet.

ABOLON episcopus Da
nica ecclesia, bello geren
do aptus 111.44, 119.
16, animi praesentia sin
gulari 112.27, bellandi
cupidus 124.34
Abolon ingentem pra
da ab iis qui in palude latebant auferit 125.
18, Pomeranos profligat 138.5
Abolon pōtīfex pacis pro Rugianis sequester
116.57, Regem è periculo, in quod coniece
rat, eripit 120.8
Abolon temeritatem sibi obiectam fert pa
tienter 119.40, Wandalarum fugientium
nonisimos cadit 122.38
Abolonis arte pace impedita, oppidum captū
diripitur 124.13
Abolonis strategema in militum paucitate
140.17
Aboloni provincia quā alij detrectabāt, man
datur 121.36
Adelbertus Boemiae episcopus, martyr 36.51
Adelbertus patriarcham se fisci studet 56.51
Adelbertus Polonum in Christo gignit 42.47,
Apud Prussos pro Christo caditur 54, Eius
corpus Bolislaus à celsoribus redimit 43.1
Adelberti martyris brachium dono datur 47.
12, Eius tumultū imperator inuifit 46.46
Adiutor episcopo additus, nouo in Ecclesia exē
plo & nomine 330.15
Admiraldus in Francia regno 327.13
Adolphus Adolphi filius 107.7
Adolphus Adolphi filius Holfatia comes 74.12
Adolphus bellum non necessarium amplecti
tur 148.39
Adolphus bellis multis fortiter gestis fit mona
chus Franciscanus 157.50, 160.38
Adolphus comes Holfatia viro cedit 77.19,
Deinde redit 78.3, cum Zuenone Dano in
gratiam redit 83.25
Adolphus duci Lubicam, quam denegarat, con
cedit 97.38
Adolphus Gelbriensis patrem in vinculis tenet
298.6
Adolphus Holfatus Lubicam nouam condi

dit 85.30
Adolphus Holfatus Nicloro auxilium contra
pacē denegat 80.18, Eidem reconciliatur
81.34, parua manu Danos vincit 83.5
Adolphus in praelio aduersus Pribislaum cadit
106.23
Adolphus Lubicensium libertatem minuire co
natur 142.32
Adolphus Lubicensibus fit hostis 154.50
Adolphus primus Holfatia comes 74.7
Adolphus Sleuicenfis ducatus restitutus ho
magium Christophoro praestat 277.26
Adolphus tota Holfatia pellitur 149.10
Adolphi Laudes 107.8
Adolphi Holfati in dissimulando metu pruden
tia 82.35, magna apud Henricum Leonem
auctoritas 86.1
Adolpho Gelriae ducatus restituitur 34.39
Adolpho Holfato mortuo de eius ditione cōsen
ditur 284.10
Adolpho Holfato tributa Lubice conceduntur
136.50
Advocatorum terra 6.2, 41.41
Aeneas Syluius Boemorum historiam scri
psit 1
Aeneas Syluius coarguitur 6.20, in Boemo
rum origine labitur 13.3
Albertus Bauarus oblatum Boemiae regnum
summa aequitate vsus respuit 276.33
Albertus Gothlandia accepto pretio cedit
225.22
Albertus Magnopolensis captus Roman. regis
auctoritate liberatur 190.48
Albertus Suecus cum Lubicensibus de rino sa
cto expostulat 218.34
Albertus Suecia rex in praelio cum filio captus
7 annos detinetur 216.31, Multi eum li
berare conantur 217.43, Opera septem vr
bium liberatur 221.41
Albertus Sigismundi gener socero in regnū om
nibus succedit 276.7
Alberti imperatoris nepos, eo trucidato qua pae
nitentia scelus expiavit 164.29
Alberti Magnopolensis morturi ad filios oratio
296.10

INDEX

<i>Albis fluminis cursus</i> 6. 8, descriptio	37. 29,	<i>simul & oppugnatur</i>	111. 14, Deditione
<i>Romani Imp. terminus</i>	45. 4, Excitatus ag-	<i>capitur</i>	38
<i>geribus continetur</i>	181. 6	<i>Arconenses armis coacti Christianos se fieri</i>	
<i>Aldenburgum Holfatie oppidum</i>	38. 34, tria	<i>velle simulant</i>	75. 30
<i>habet nomina</i>	39. 11	<i>Armis ad Christum cogi quidam debent</i>	224.
<i>Aldenburgi episcopus primus</i>	43. 44		30
<i>Aldenburgensis ecclesia post</i>	90, annum resti-	<i>Armis in Hufstas comparatis principes se mu-</i>	
<i>tuitur</i>	95. 8	<i>tuo atterunt</i>	146. 20
<i>Aldenburgenses sunt quos Dani Brannefios ap-</i>		<i>Armis queruntur provincia & regna, non le-</i>	
<i>pellant</i>	122. 51	<i>gibus</i>	142. 24, 302. 25
<i>Alexandri III. Papæ & Friderici I. Imp. dis-</i>		<i>Arrianum dogma Wadali sequebatur</i>	17. 26
<i>sidium</i>	101. 27	<i>Arx capitur, in quam se latrones recipere sole-</i>	
<i>in Anglia mirabiles motus</i>	314. 7	<i>bant</i>	204. 30
<i>Anglus & Danus mutuis se prædationibus ve-</i>		<i>Asiatica expeditio DCM. hominum constans</i>	
<i>xant</i>	292. 31		143. 28
<i>Anglus Francia regnum suum esse cur contem-</i>		<i>Asylum apud Wandalorum idolum</i>	93. 11
<i>dat</i>	189. 15	<i>Attilam Aetius Burgundionibus sociis delevit</i>	
<i>Angli damno à quibusdam affecti æque in om-</i>			30. 40
<i>nes grassantur</i>	318. 55	<i>Astrox de ciue Lubicæsi sumptum supplicium</i>	
<i>Angli duas Lubicenses naues captas abducunt</i>			201. 52
	297. 1	<i>Auaritia studiū principes ab Hufstis seuerius</i>	
<i>Angli Gallorum metu, orientalibus se præbent</i>		<i>persequendis deterret</i>	242. 51
<i>aquiores</i>	299. 20	<i>Augustinus Hippone moritur</i>	21. 15
<i>Anglorum in Liouones & Prussos perfidia</i>	269. 36	<i>Augustulus Ro. Imperium ab Augusto auctum</i>	
		<i>ruere sinis</i>	23. 20
<i>Anglorum in paciscendo morositas</i>	324. 50,	<i>Aures velleris dignitas equestris</i>	34. 13
	327. 6, 328. 55	<i>Aurelius dux à Burgūdi factione interemptus</i>	
<i>Annata, quam papa exigit, archiepiscopi Rhe-</i>			33. 26
<i>nenses se grauari conquerruntur</i>	295. 50	<i>Auspiciū belli gerendi ex equo captatur apud</i>	
<i>Anni mira intemperies</i>	270. 46	<i>Rugianos</i>	110. 48
<i>Annona caritas seditionum occasio</i>	306. 36	<i>Austria quando ducatus esse cepit</i>	160. 20
<i>Antiquitates fabulis multis scatent</i>	63. 42	<i>Austrij Ladislaum ducem suum armis repolcū</i>	
<i>Antwerpia conuentus Hansæ habetur</i>	324. 44		276. 52
<i>Aphrica ad Imperium Bellisarij virtute redit</i>		<i>Austrij ab Ungaris delentur</i>	160. 13
	25. 50	<i>Axifa quid sit</i>	326. 24, 328. 12
<i>Aphrica olim Arriana, hodie Mahumetana</i>			B
	25. 3	<i>BÆticam occupans Wandali</i>	19. 5
<i>Aphricam Wandali occuparunt</i>	7. 20	<i>Baldunum se quidam proficis suspenditur</i>	
<i>Aquarum inusitata elunies</i>	262. 48		230. 1
<i>Arbores idolo sacre</i>	93. 6	<i>Baltici maris etymon & situs</i>	36. 14
<i>Archiepiscopus controuersia bello agitur</i>		<i>Bannum imperiale in Lubicenses</i>	237. 2
	151. 4	<i>Baptizare aliis quàm sacerdotibus permittitur</i>	
<i>Archiepiscopus exigua mæsis & magni sudo-</i>			112. 11 & 49
<i>ris, oblatas respuitur</i>	315. 45 & 54	<i>Baptizatorum innumera multitudo</i>	242. 20
<i>Archiepiscopus repulsa, belli causa</i>	330. 15	<i>Barbā promittere quibus episcopis liceat</i>	123. 2
<i>Archiepiscopus coronæ Boemice fur</i>	303. 12	<i>Bardewicum ab Henrico Leone expugnatur</i>	
<i>Archiepiscopus in obsidione, non in cathedra</i>			144. 10
	168. 7	<i>Bardi apud Saxones vnde dicti</i>	58. 23
<i>Archiepiscopi in episcopos quod munus</i>	92. 19	<i>Bauarum rogat Imperator ut iter facere per eū</i>	
<i>Archiepiscopus sibi à Papa iniuriam factam</i>		<i>liceat</i>	197. 48
<i>interpretatur, dum apostolica utitur pote-</i>		<i>Basiliense conciliū Rostockienfes damnat</i>	265.
<i>state</i>	92. 13		26
<i>Archiepiscopi Rhenenses à Papa appellaturos se</i>		<i>Belgio multi in Wandaliā migrant</i>	100. 46
<i>ostendunt</i>	297. 15	<i>Belogradum à Christianis cum magna Turco-</i>	
<i>Arcona Rugianorum caput</i>	110. 13, conflagrat	<i>rum clade defenditur</i>	283. 40
			Bellum

IN WANDALIAM

- Bellū in latrones, quod Ericus non probat* 1 92.
26
- Bellum inter Brandenburgensem & Magnopolensem* 181.26
- Bellum inter Danum & Lubicenses cōstitutum* 331.52, *Afegre tandem à legato pontificio componitur* 332.31
- Bellum inter sacerdotes de archiepiscopatu, quomulti nobiles impliciti sunt* 167.1
- Belli gerendi apud Wandalos ratio* 113.42
- Bellonem Fugarum Odoacer Boemius profligat* 162.49
- Beneficarij episcoporum* 102.12
- Beneficiū princeps ab episcopo de suis ipsius opibus accipit* 87.39
- Benno cōgestate à predicando euangelio impeditur* 52.45
- Benno in ecclesia consecranda populi turba opprimitur* 53.2
- Bergedorpe latronum arx* 244.21
- Berlinenses disidentes à Friderico subiguntur* 277.31
- Bernardus bellum Asiaticum suadens, non valde certa vaticinatur* 79.25
- Bernardus miracula multa edit* 79.10
- Bernardus Saxo Imperatori parum dicto audiens 50.34, anaritia sua Ecclesiæ profectū retardat* 52.42
- Bernardo de Anehold Saxoniam, Henrico Leone pulso, Imperator tribuit* 134.48
- Berno episcopus sacris operans pene capitur* 105.12
- Bernonis episcopi singularis cōstantia* 147.46
- Berosus Babylonius quo tempore scripserit* 2
- Bilug Obotritus episcopo negotium facepsit* 48.36, &c. *Eius sororem quam in matrimonio habebat, repudiat* 49.44
- Bilug quàm latam teneret ditionem* 50.20
- Blondus de Wandalorum migratione* 1
- Blondi error corrigitur* 3.22
- Blondi error de Bulgarorum origine* 128.34
- Boemia quarum rerum ferax* 10
- Boemia regni titulum subinde praefert, & abstinet* 131.3, 158.12
- Boemia descriptio* 5.53
- Boemia dux rex ab Imperatore appellatur* 61.14
- Boemia ducum series* 42.5
- Boemia regina maritum ad cōgressum ineptū regno expellit* 174.10
- Boemia regnum in familiam Lotharingæ venit* 174.15
- Boemia rex primus Christianus* 15.37
- Boemius Polono bellum infert* 53.30, *Imperatoris impressionem excipit* 32
- Boemi uxor inedia voluntaria moritur* 206.54
- Boemo cur nibilloci in eligendo Imperatore* 174.19
- Boemi aduersus pontificiorū vim armis seueri cogitant* 238.52
- Boemi bello victi baptizantur* 41.52, *Christianismum semel suscepit tuerentur* 42.4
- Boemi origine sunt Wandalis* 1
- Boemi saepe victi saepe etiam rebellant* 130.52
- Boemi sua gentis uersutatem stultie confingunt* 6.52, 7.24
- Boemorum feritas* 159.2
- Boemorum rex idem & pontifex Bitislaus* 131.23
- Boemos Imperator & Fugarus bello adortuntur* 292.50
- Bohemica lingua Wandalicā est* 26.54
- Bolislauus Boemius fratrem necat* 42.6, *armis Christi nomen amplificat* 46.10
- Bolislauus Polonus moritur* 267.17
- Bolislauus Polonia rex à patris pietate degenerat* 61.38, *In nobiles & eorum uxores seuit* 62.6, *Eius infausta mors* 63.10
- Bonifacius, vir alioqui pius, in Valentinianum rebellat* 20.25, 31
- Brandenburgensis cum Dano in gratiam redit* 181.34
- Brandenburgensis in ducem Stetinensem ducit exercitum* 243.40
- Brandenburgensis Lubica defensor* 190.7
- Brandenburgensis marchia oppugnata* 217.21
- Brūdeburgensis marchionatus in varias familias incidit* 180.45, *Domino subinde mutatur* 224.35, *Belli occasione prabet* 243.10
- Brandenburgensis Nurebergēsis infestus* 279.22
- Brandenburgensis Saxoni bellum infert* 274.8
- Brandenburgensis Stetinensem ducatū occupare conatur* 289.27, *Eum quadam ex parte armis subigit* 293.8, *Re non perfecta moritur* 294.28
- Brandenburgensis uxorem Boemo ad uenerem impotenti adimit* 189.25
- Brandenburgensi nouem annos nato Dani filia desponsatur* 186.8
- Brandenburgenses arte Wandali circumueniuntur* 166.3
- Brandeburgum urbs est Wandalicā* 63.19, *Stargardia est* 181.15
- Bremenfis archiepiscopus duci innisus* 92.29
- Bremēsis ecclesia magni ditionibus locupletatur* 65.10
- Bremenfes canonici minium sibi uolunt sumere* 159.42

Bremensium sententia de honore qui principibus ab episcopis haberi debet 84.42, *Vera eorum mens* 85.10
Brigitta monachorum ordo 235.34
Brugenses cū orientalibus paciscuntur 329.14
Brunswickenses publicè ob seditionem supplices 207.42
Brunswici Geldarum magistri pœnas luunt 172.19
Bugislaus Pomeranus Rugiam Dano subiectā innadit 137.50, *Belli tempore crapula indulget* 138.8, *Acceptam cladem dissimulare conatur* 139.1
Bulgari Græcæ ecclesiæ adharēt 128.30, *Iustinianum imperio pulsū restituit* 129.19
Bulgarorum rex filium in paganismum relapsū exoculavit 128.27
Bulgaros esse Wandalos 128.14
Bulla aurea à Carolo III. Imperatore 198.50
Burchardus atatis & pontificatus diuturnitate aliter Aaron 176.3
Burgundia Burgundo mortuo, ad Gallum rediit 34.36, 301.41
Burgundia in ducatum redactæ duces 32.42
Burgundia regum largitionis in extruendis & locupletandis ecclesiis 32.6
Burgundiam regnum olim Wandalis constituerunt 18.3
Burgundiones à burgis dicuntur 7.17, 16.10
Burgundiones Wandalorum pars 2
Burgundiones Wandalorū sunt posterī 7.17, *Eorum nomen permutatum* 29.45, 30.16
Burgundus cum Aurelio contendit 33.20, *Ad colloquium à Delphino accersitus necatur* 34.1
Burgundus amplissimis muneribus Imperatorem afficit 29.13, *Ad Nansiū casus, etiam cadavere reperto, à multis vivere creditur* 301.6
Burgundus episcopum frustra armis conatur promovere 254.43
Burgundi metum multa oppida communiuntur 300.43
Buthue Godscalcō patre casō à civibus expellitur 58.54, *Obfessus, à Magno Saxone auxilium petit* 59.1, *Deditione facta, contra fidem trucidatur* 60.10

C

C*Æsar Germaniam tantum attingit* 45.1
Cete grandia, pisces anadromi 189.11
Cardinales nō in Germania, ut in Gallia, &c. 285.33
Carmina apud Germanos pro annalibus 2.12, 8.24
Cani per contumeliam vocatus Mistrwoi, mi-

nas iactat 51.12
Canonici duo Lubicenses à milite male habiti 270.9
Capistranus precibus pugnat, dū cetero manu dimicant 283.42
Carolus III. Roma coronatus populo inscientē discedit 198.19, *Filium inermem Romæ regē creari curat* 202.55, *Disputationibus libenter interest* 226.42
Carolus Neapolitanus in Vngaria regnum euectus, sua insolentia trucidatur 211.19
Carolus Magnus in Wilfos exercitum duxit 39.29
Carthago à Wandalis capta 21.10
Casimirus Polonus à suis eiectus, deinde reuocatur 47.24
Casimirus Polonia rex, regum multorū pater 267.21
Casimirus Pomeranus uanæ uis iactantia, turpiter aufugit 120.17
Casimiri potentia aduersus Theutonicos impletur 281.6
Castinus à Bonifacio in Africā victus, deinde à Valentiniano captus 19.50, 20.20
Catholicorum de Hussii casu latitia 266.29
quibus Ceremonius Magnopolens parentatum sit 337.52
Cereusia unde nomen habet 61.5
Christianus homo quōtāni apud Rugianos sacrificatur 76.42
Christiani status inclinationem principes papæ tribuunt 252.10
Christiani ad fratres opprimendos impiorum armis utuntur 41.13
Christiani aduersus Christianos impiorum auxilia accersunt 185.14
Christiani Iudæo duce militant 16.53
Christianorum culpa multi nō sunt Christiani 65.38
Christianorum clades papæ potissimū tribuenda 304.4
Christiana religio tyrannidis nomine male audit 195.5
Christianam impio nubere bona intentione 286.7
Christianismus apud Wandalos promouetur 44.9
Christiernus Danus humanissimus 394.42
Christiernus Danus Burgundum Colonienfibus placare frustra contendit 299.44
Christiernus uno largitionum nomine culpandus 301.33
Christiernus uxorem cum trium regnorū dote accipit 279.16
Christi hostes absque armis expugnare velle ridiculum

IN WANDALIAM.

diculum 289.6
Christi iugum graue admodum 194.15
Christo nascente quis apud Danos regnauerit
 9.29
Chrysophorus tribus regnis preficitur 277.
 22
Cilie comes à Wainode filio occisus, paulo post
sua cadis vindices natus est 280.25
Circipanorum situs 38.28
Cinus optimi nefaria cades 287.13, à plebe
vindicatur 51
Classis virentibus ramis coniecta hostes fallit
 9.36
Classis urbium Wandalicarum in Danū 255.
 30
Clerus ecclesiæ quis vocet 189.25
Clerus Hamburgensis ad tributorum onus à ci-
uibus sollicitatus 328.27, *quid respon-*
deat 331.7. *Cum populo in gratiam re-*
dis 333.23
Cleri Lubicensis sordidus questus tollitur pa-
gina 328.9
Clerus principem egenem gratis subleuare nō
vult 183.16
Clerus Vratislaniensis male accipitur 209.15
Clerici de imperio, vi & proditiōibus dimi-
cant 209.47
Clericis graue est aliquid de suo in publici gra-
tiam largiri 330.8
Clodonius ad Deum uxoris opera conuersus
 31.4
Clotildis Francia regina Burgunda 30.53, *Pa-*
rentum necem filiorum opera vindicat 31.
 39, *Proinde è sanctorum catalogo expun-*
cta 32.30
Collegium canonicorum Rostocken. discordia
malum 316.25, *instituitur* 320.49, *Ex-*
citato tumultu interturbatur 321.16
Collegij Rostockensis prepositus de futura ne-
ce male auguratur 321.6, *Crudeliter ne-*
catur 29
Colonienfis archiepiscopus bellum pro ecclesia
facultatibus suadet 108.27
Colonienfis proprium gregem pastor bello ve-
xat 299.28
Colonienfes in re incerta amici parum certi
 292.41
Colonienfes rebus secundioribus recipi in socie-
tatem postulant 300.22
Comam tondendi mors oritur 305.42
Comestabilis, qui hodie connestablius 19.42
Commerciorum permutatio 70.2
Comites feudati à drechō domino 100.21
Comitū dignitas apud Imperatores olim que
 19.30

Cometa ætissima quaque portendens 296.
 37
Cometa toto mense conspicuus 228.41
Concio Latine habita, per interpretem ver-
nacula lingua plebi exponitur 332.27,
 333.15
Conradus Imper. Albertum Saxonia preficit
 77.15
Conradi episcopi virtutes & vitia 104.3
Consiliarij principum, paci facienda nonnun-
quam obsumt 249.8
Conspiratio horrenda Lubica suscepta, illustra-
tur 211.30
Constantia causa Lubicensis agitur 236.21
Constantinus de Bulgaria triumphat pagina
 129.43
Constantinus magnus Wandalis sedes conce-
dit 7.13, 15.47
Constantini morbus & mors horrenda 129.
 44
Constantinopoleos capta misera clades 281.
 32
Consules noui à plebe, quæ eos creat, necan-
tur 242.10
Consules Wolgasti à plebe trucidantur 213.
 24
Coradinum Friderici nepotem Carolus necat
 165.20
Corbia Picardorum egressi monachi Rugianos
Christo lucrificiunt 40.25
Craconia Polonorum, insignis literarum stu-
diū 5.36, *Aquo condita* 13.34, *A Boemi-*
co ingo vindicatur 42.29
Craconiam Boemus recipere conatur pagina
 53.31
Craconienfis antistes fit archiepiscopus pagina
 48.5
Crematur qui se pro alio venditabat pagina
 229.52
Crito latè dominans 60.18, *per dolum ebrius*
maffatur 66.18
Critoniū uxor Henricum mariti hostem amat
 66.13
Critonem à Christianismo auersum Wandali
sibi preficiunt 58.51
Cruciata indulgentia laxissima in Hussitas pro-
mulgatur 260.51
Crucis supplicium tollitur 95.20
Crudele supplicij genus in proscriptos Danos
 61.5
Cuniculos suffodientes aqua ab hostibus suffo-
cantur 181.11
Cusannus Cardinalis 285.23, *A Sigismundo*
capitur 35

D		<i>Dani Wolgasto frustra obfesso agrum vastans</i>	
<i>Dalmatie diuifio</i>	130.13	139.14	
<i>Danifcimum Gdanum eſt</i>	131.52	<i>Danorum equitatus plurimi ſit</i>	123.34
<i>Danus ab inferendo Wandaliſ bello deterretur</i>		<i>Danorum priſca viriſ elanguis</i>	120.49,
98.11		125.51	
<i>Daniſ cauſum ſuam apud Romanorum regem</i>		<i>Dania à Wandaliſ vaſtatur</i>	61.9, 95.42, Pi-
<i>agi non recuſat</i>	249.42	<i>ratarum inſidiis expoſita</i>	113.40
<i>Danus cum Saxone bello victam Rugiam par-</i>		<i>Dania tripertito diuiditur</i>	97.8
<i>titur</i>	115.6	<i>Dania regnum in contentionem venit</i>	81.52,
<i>Danus de ciuitatibus Wandaliſ his victor</i>		86.4, <i>Controuerſia dirimitur</i>	87.1
254.27		<i>Dania rex opera ſuſ ſuſ interſcitur</i>	160.55,
<i>Danus & Adolphus Lubicam obſident pagina</i>		161.12	
155.4		<i>Dania reges quam Wandaliaſ parti tenuerint</i>	
<i>Danus ſilio ſuo Saxonis filiam uxorem accipit</i>		76.17	
115.12		<i>Danica ſamina maribus in ſuccedendiſ iure cur</i>	
<i>Danus Henrico Leoni rebus affliſtis opem de-</i>		<i>pares</i>	45.44
<i>negat</i>	134.54	<i>Danica res hoſtibus Wandaliſ enunciantur</i>	
<i>Danus in Germania dominatum obtinere ſtu-</i>		122.30	
<i>det</i>	151.33	<i>Decima ad bellum Turcicum imponi non po-</i>	
<i>Danus in Wádalos claſſe magna nauigat</i>	114.	<i>teſt</i>	295.48
5. <i>Magna virtute & induſtria ex eorū ma-</i>		<i>Decimam ad bellum aduerſus Turcos, Lubicem</i>	
<i>nibus elabitur</i>	ibid.47	<i>ſes dare inſiſ cunctantur</i>	297.11
<i>Danus Lubicenſum captiuos detinet ex forma</i>		<i>Decimas epiſcopi in quos uſus in ſumebat</i>	102.
<i>banni imperialis</i>	238.18	12	
<i>Danus patri in celo & ſilio in terris regnantiſ</i>		<i>Degenardus proditoriè caſus</i>	244.46, Eius
<i>gratulatur</i>	118.25	<i>cedes vindicatur</i>	245.31
<i>Danus malo in Lubicam animo</i>	181.50	<i>Delphinus Burgundo inſidiatur</i>	33.37
<i>Danus quotannis in Wandalos bis nauigabat</i>		<i>Demyn oppidum incenditur</i>	117.8, Et ruruſ,
115.31		<i>quum à Saxone obſideretur</i>	125.2
<i>Danus cur ſe Wandalarum regē inſcribat</i>	10.	<i>Delmenhorſt arx ad ſecurū mercatoribuſ iter</i>	
8, 141.14		<i>preſtandum</i>	323.24
<i>Danus Wandalos cedit</i>	96.3	<i>Detleuus Lubicenſis, patria hoſtiſ</i>	214.3, Ob-
<i>Danus Wandaliſ carum ciuitatum oratores nō</i>		<i>truncatur</i>	ibid.28
<i>admiſſit</i>	264.13, Tandem pacem cum illis	<i>Deum malum quendam Wandaliſ, ut alterum</i>	
<i>facit</i>	268.12	<i>bonum, habebant</i>	76.37
<i>Dani cuiuſdam induſtria turri igniſ immitti-</i>		<i>Deum vnum etiam ſatentur, qui multos colū</i>	
<i>tur</i>	111.8	93.20	
<i>Dani ad pacem componendam poſtulata</i>	258.	<i>Dextera danda eſt, ut quiſ verè captuſ dica-</i>	
40		<i>tur</i>	258.13
<i>Danum tota pene Wandaliaſ deſerit</i>	pagina	<i>Diluiuium ingens in Hollandia</i>	246.27
154.5		<i>Diſpenſationes inter dictorum coniugiorum o-</i>	
<i>Dani à Brandeburgenſi caduntur</i>	148.30,	<i>lim nulla</i>	99.11,
<i>ad Roſtockium</i>	155.19, ab Hoſſatiſ	<i>Diſſidium comitorum de Imperatore deligen-</i>	
30	247.	<i>do</i>	179.31
<i>Dani Chriſtianiſmum, in regem conſpiratione</i>		<i>Donatio propter nuptiaſ, ſponſalibuſ ſoliſ non</i>	
<i>facta, abiiciunt</i>	44.26	<i>ſit rata</i>	249.38,
<i>Dani externiſ bellis implicandi, ne ciuilia mo-</i>		<i>Druſi & Tiberij cum Wandaliſ bellum</i>	16.
<i>ueant</i>	125.50	20	
<i>Daniſ filie Imperatoriſ ſiliſ deſpondentur</i>	135.	<i>Ducatuſ appellatio, poſito nomine regio, repe-</i>	
52. <i>Alteriſ remittitur</i>	143.13	<i>titur in Boemia</i>	61.28,
<i>Dani nauigantibuſ mercatoribuſ opes auferūt</i>		<i>Duces belliſ forteſ, luſſi</i>	284.46
263.43		<i>Duces duorum exercituum, ipſi colloquio bellū</i>	
<i>Dani praliſ victiſ liberoſ Wandaliſ vendunt</i>		<i>dirimunt</i>	70.38
12.1		<i>Dux marchionatuſ Brandeburgenſiſ ab Huſ,</i>	
<i>Dani Saxoneſ bello terrent</i>	41.4	<i>ſiſ capitur</i>	251.47
		Eccleſia	

Ecclesia Catholica in oriente & occidente
alia atque alia 297.37
Ecclesia Latina Græcam appellat degentem
128.30
Ecclesia Romana vel triplex vel absque capite
237.17
Ecclesia apud Wandalos persecutio 51.24
Ecclesia iura sacerdos militanter defendit
231.39
Ecclesia non prodest variorum ordinum insti-
tutio 219.20
Ecclesia ordinarij pastores de Theutonicis que-
runtur 256.1
Ecclesia opes efficiunt, ne plebeius ad pontifica-
tum facile euehi queat 199.50, 330.15
Ecclesia opes interuersæ veram concordiam im-
pediunt 271.34
Ecclesia orientalis cum occidentali unio parum
firma 275.53
Ecclesiarum apud Wandalos difficilis restituo
52.4
Ecclesiarum numerus per Wandaliā auge-
tur 95.23
Ecclesijs eligendi pastores facultatem papa adi-
mit 204.19
Ecclesiastica apud Danos traditio, ut episcopus
exercitus præsit 148.26
Effigies nulla apud Wandalos quosdam idolo-
latrias 93.18
Egri, locus constitutus ubi Hussite adfuerunt
cum pontificijs collocaturi 261.34
Emden in Frisia quam originē habuit 264.
52
Episcopus à Brandeburgensi bello capto oppidū
extorquet 160.9
Episcopus à suis canonicis male tractatur 222.
48
Episcopus bello captus custodem sibi conciliat
148.36
Episcopus consecrationem cur differt 142.5
Episcopus contumeliam quam excommunicatus
acceperat, ulciscitur 286.31
Episcopus dñatur, quod armis pugnet 241.9
Episcopus de recuperando prouentui præcipue
solicitus 52.17
Episcopus episcopi necē gladio ulciscitur 187.
26
Episcopus sanguinis fundendi auidus 138.30
Episcopus veneno sumpto fraga addens miserē
moritur 209.8
Episcopi egregia dotes 126.40, 147.35
Episcopi in oppugnanda urbe opera & audacia
139.21
Episcopo decorum est certare, non cedere, iure

suo 175.12
Episcopi belli duces strenui 123.2
Episcopi beneficijs siue feudis nobiles sibi deuin-
ciunt 102.13
Episcopi de finibus contendunt 43.32
Episcopi in decimis exigendis plus æquo atten-
ti 102.3 &c.
Episcopi se principibus maiores perhibent 84.
52
Episcopi utrum principibus homagium debe-
ant, an contra 100.28
Episcoporum prouentus 44.18, 48.46
Episcopis facultates si adimantur, periclitatur
religio 49.13
Episcopis temporalis dominatio quo cōsilio tri-
buta 39.46, Opes quorsum data 44.15
Episcopalem dignitatem recusans à demonio
torquetur 42.22
Episcopales redditus apud Polonos & Pomer-
anos 100.31
Episcopales sedes in Wandalia restituntur
83.35
Eques auratus suspenditur 230.27
Equi primum à Dania ad bellum euecti 75.
23
Equitum Theutonicorum mag. Christiano-
rū in Letuanos expeditioni inuidet 192.32,
A suis abdicatus in vincula conicitur 41
Equitum Theutonicorum ordo nascitur 143.
36
Ericus à Margareta adoptatus, tria aquilona-
ria regna obtinet 235.7
Ericus predones ad se confugientes non vult
dedere 246.38
Ericus Danus Kanuti fratris mortem ulcisci-
tur 75.20, & 54, Expeditione sua Chri-
stianissimum parū promouet 75.37, Dania
positur 76.13
Erphordie incendium 297.21
Erphordie Turingorum academia instituitur
219.45
Estones nimia seruitute ad rebellionem adigū-
tur 194.2
Euangelij præco simul & miles est 134.1
Eucharistia miraculum 141.35
Eucharistiam utraque specie administrandam
esse, ex Euangelio docetur 227.38
Eudoxia post Valentiniā mortem Wanda-
los in Italiam accersit 22.8, Genferici nepo-
ti nupsit 25.9
Euermodus episcopus miraculis clarus 127.
23
Eugenius Papa Imperatori parum æquus 26.2
25
Excommunicationis fulmina bruta 147.25
Ggg ij

I N D E X

Excommunicati ubi ad sunt, in ea urbe res di-
uina intermititur 286.30
Expeditionum in Syriam susceptarum nullus
fructus 174.43
Explorator hostes vera dicendo fallit 95.50
Exploratoris missi perfidia 59.32
Eydora & Trauena ad Holsatiam tutandâ op-
portuna flumina 83.16
Eydora flumen, Saxonia & Dania limes 98.
 41

F

F *Actio, pœnis de autore sumptis, concidit*
 325.13
Faldera sacerdotibus pulsus perfugium 75.41
Falderense cœnobium miraculis clarum pagi-
na 77.49
Falstrenses calumnia circumueniuntur 98.23
Ferri candentis & vomeris examen 95.19
Feudatarios episcopi, nobiles, sui duntaxat iu-
tandi gratia constituunt 87.38
Flagellantes in Gallia pullulant 207.11
Flagellantium scēta 194.29
Flagella diuini furoris 229.1
Flandrenses cum mercatoribus orientalibus
disident 205.47. Eorum legatos violant
 269.48
Flandrenses Maximilianū mortua uxore pre-
esse sibi nolunt 34.45
Florentinus Germanis anteponitur in ducen-
do exercitu 254.33
Florentini Hēricum Imperatorem veneno ne-
cant 179.10
Florētina biremis à Gdanensib. capta 298.15
Florentina biremis capta causa discipatur
 326.34, 328.52, Absoluitur 329.13
Fœderis faciendi apud Wandalos ceremonia
 116.5
Fœmina regem captiuū redimunt 45.41
Francia cur bellis ciuilibus raro obnoxia 185.
 46
Francia multarum gentium horreum 306.
 195. & 28
Francia rex Maximiliano sponsam adimit
 35.20
Francici regni apud Parisos caput 20.25
Franci suam ipsi originem ignorant 27.50
Franconia Germanorum, olim Francia erat
 30.2
Frater à fratre excacatur 42.39
Frater à fratre iniusto bello laceratus, illius ex-
ercitum alloquitur 72.55
Fratrum duo paria bellum mutuo gerunt 219.
 49
Fridericus Imperat. se Boemia regem inscribit

291.31
Fridericus in Asia flumine submergitur 143.
 31
Fridericus I I. ecclesie Roman. molestissimus
 152.33
Fridericus III. Romanorum rex 276.38
Fridericus III. de Imperij amplitudine instau-
randa desperat 280.10, Leonoram Portu-
 galensis filiam duci uxorem 15
Fridericus Romam coronandus pacatē contem-
dit 293.48
Fridericus Stadio potiri Henrici V. ope fretus
studet 64.51
Friderici cum Burgundo congressus & collo-
quium 299.1
Fridericum Imperatorem se esse qui astimula-
bat, comburit 168.41, *Alter aufugit*
 47
Frisij Hollādinis molesti 223.7, *Bello iactan-*
tur 264.26
Frisiorum de sua libertate iam inde à Carolo
Magno fabula 244.31, *Eorum legati apud*
Neronem 244.40
Furiosus quidam Wismaria familiam misere
trucidat 231.26

G

G *Aguini scriptoris Galli de Wandalis error*
 27.33
Galli vno die tota Sicilia trucidati 167.47
Gallia multarum gentium bello dimicantium
palestra 18.37
Gaudiofa, Caroli Magni spatha 196.36
Gdani primores qua arte hominem tumultus
autorem oppido emiserunt, deinde necarūt
 285.1
Gdani seditionis autores pœnas luunt 240.24,
Proditores caduntur 286.47
Gdanensis conspiratio deprehensa & oppressa
 287.55
Gdanensis nauis prefectus Florentinos nauali
pugna vincit 298.15
Gdanensis urbis parua initia 240.32
Gdanēses à Theutonicoꝝ prefeco censi 284.
 48
Gdanensium stipendiarij dum piratica in seſſi
essent, à Lubicensibus capti capite luunt pœ-
nas 284.34
Geldas quid vocent Brunswickenses pagina
 172.11
Geliam Burgundus occupat 298.5
Gelrienſis bello in Letuanos captus liberatur
 216.41
Genſericus Wandalus Aphricam tenet 21.37
 Romam

IN WANDALIAM.

Romam & Campaniam diripit 22.10, Italia-
liam innadere cogitans superatur 23.11
Georgiani Christiani quales 286.1
Gerardus Holfatius iniquo in fratrem Danum
animo 29.5, 17, Lubicensibus & Hambur-
gensibus suspectum se prabet 23, Holfatium
recuperare à fratre Dano prohibetur 297.
40
Gerardus Sleswici dux Thietmarfos adortus,
omnes fere suos amittit 230.53
Germani amplissimorum regnorum autores
21.30
Germani defatigati benedictione papali recre-
antur 288.55
Germani in Lusitaniam navigant, & Physipo-
nem Saracenis adimunt 79.54
Germanorum in consulando tarditas 252.
25, 267.49
Germanorum simplicitas à Papa ridetur 288.
51
Germania non, ut Francia, uni paret 185.
45
Germania pretiosissimis reliquiis spoliatur,
que in Boemiam transferuntur 196.34
Germania concordata ad moderandam papa-
nimiam potentiam 185.55
Germania principatum unum esse prestat
185.43
Germanica ecclesia non sinis Romanam quic-
quid lubet sibi sumere 285.30
Geroldus post Vicelinum 91.8, archiepiscopo
licet refragante episcopatum obtinet 31,
Cum Archiepiscopo expostulat 55
Geroldus in tenni episcopatu non potest se su-
stentare 91.46, Qua de re conqueritur 94.
20, Moritur 103.40
Geroldi importunitas, ut sibi rectè providea-
tur 94.38
Geroldo predium petenti reluctatur archiepí-
scopus 94.47
Gladium geminū episcopi stringunt in promo-
uendo Christianismo 159.40
Gladiferi fratres cum Theutonicis iunguntur
161.47
Gladiferorum fratrum ordo 134.5
Gondebaldus Burgundia rex lubricæ fidei 31.
15, fratres & nepotes crudeliter necat 30.
50, 31.17
Gondiacus Burgundionum rex primus 30.20
Godscalcus pietatem, quam oppugnaverat 54.
6, promouet 55.3, & 10, A suis interfici-
tur 57.26
Godscalci ad Deū conuersi laudes 55.55, Eius
necem filij vultificuntur 57.52
Godscalci posteritas deficit 73.33

Godscalci vidua ludibrio habetur 57.46
Godfridus à latronibus, quos insequatur, tra-
cidatus 67.25
Gothi Wandalorum partem patria expellunt
29.1
Gothorum prima à patria migratio quàm ve-
lusta 290.7
Grando humanam faciem preferens 221.54
Graci qui concilio Florentino interfuerint
275.6
Graci Latinos in symbolo Niceno falsi reos a-
gunt 275.47
Gracia captivitas cui rei tribuatur à Latinis
276.1
Gracia nobilitas dolo à Turco circumuenitur
281.37
Graciam Constantinopoli capta Turcus subigit
281.46
Guardie milites 330.47
Guido ex caufidico in papatum euectus 165.
15
Guncelinus Pribislauum obsidionem relinquere
cogit 105.3
Guncelinus Zwerinensis comes constituitur
100.10
Guntamundus rex catholicus 24.46

H

HÆreseos accusati concremantur, fortiter
supplicium perferentes 230.36
Hæretici in Polonia comburuntur 179.2
Hamburgi populus à clero disidet 190.21
Hamburgi quomodo seditionis autores ad sup-
plicium perferendum diuinitus sint adduc-
ti 317.14, Autor ipse plectitur 318.
20
Hamburgi tumultus ob annonæ caritatem or-
tus, prolixè describitur 308.20, &c.
Hamburgensis ecclesia ab Alberto vexatur
307.43
Hamburgensis ecclesia limites 40.10
Hamburgensis seditio 234.16
Hamburgenses clero sui nimias opes conantur
circumscribere 328.22, & 329.50
Hamburgenses Dano subiectionem agnoscunt
286.20
Hamburgenses virum consuletem capite ple-
ctunt 255.40
Hansa mercatorum quid sit 207.48
Hansa apud Lubicam conuentus 241.33
Hansa ciuitates apud Francia regem querun-
tur 327.11
Hansa mercatores privilegia suis restituntur
225.27
Hansa oratores in Anglia conquerentes vix
Ggg ij

- aliquid iuris obtinent 272.16
Hansa socij Anglicanam pecuniam partiuntur 323.3 & 12
Hansa socij Flandrensibus insens 215.22
Haraldus Daniæ rex a filio opprimitur pagina 44.36
Hartwicus a patriarchatu excidit 148.11
Hartwicus Rützero Lubicensibus obvenditum patrimonium infestus 290.53, 307.3
Harwardus Saxo Danos patriam ingressos delet 50.10
Heidelberga papa carcer 237.35
Helmoldus de mari Baltico error 36.10
Helucij iam a multo tempore similitatem cum gente Austriaca exercent 214.34
Heluciorum virtus Burgundæ consecit 300.48
Henricus bello captus, 26 annos detinetur 165.30
Henricus Carinthia princeps, Boemia rex 164.18, Unde ab *Henrico* Imperatoris filio pellicitur 38
Henricus Catulus Banaria dux Saxonia excidit 77.15, Quam postea *Alberto* adimit 78.1
Henricus Godscalcii filius ad Danum agnatum profugit 58.22
Henricus Godscalcii filius paternam ditionem Crisone tandem deleto recipit 65.50, magnam ditionem tenet 71.18
Henricus Imperator Boemum subigit 53.40
Henricus Leo *Henrici* Catuli filius 78.8, Quam infestum haberes Imperatorē 134.40, Ducatu exiit 46, Lubicensibus, quum opem ferre non posset, deditionem facere permisit 136.42
Henricus Leo ab Anglicano exilio reuersus *Hollatiam* recipit 144.1, Lubicam deditione capit 10.5
Henricus Leo *Wandalas* ad fidem denuo cogit 53.19
Henricus Leo *Wandalas* in metu continet 83.29, *Alberti* conatum prudenter auertit 86.41
Henricus Leo *Zuenonem* in *Daniā* reducit 96.47, *Brunswici* moritur 148.3
Henricus Magnopolensis egestatis subsidium gratitum a clero nullum accipit 183.113
 15, Eius filij 188.11
Henricus Magnopolensis *Laurenzibus* inimicifimus 208.22
Henricus Magnopolensis quod de *Brandeburgensi* ditione cepit, pretio accepto reddit 186.12
Henricus multas tenens ditiones, non caret inuidia 107.35, & 50
Henricus *Wandalus* magnum in *Rugianos* duci exercitum 68.50, *Dano* bellum infert 70.23
Henrici *Brunswickensis* filius episcopo adiutor creatur, ad vires comparandas 330.36
Henrici Cardinalis in cōsulendo probitas 272.32
Henrici Lubicensis pontificis magna apud *Imperatorem* gratia 136.41
Henrici Magnopolensis mors 183.22
Henrici Magnopolensis post *XXVI*. annos de captiuitate redeuntis historia duplex 172.49
Henrici *Wandalis* principis filij nefarij parricide 171.24
Henrico *Leoni* *Banaria* restituitur 96.40
Henricum Magnopolensem omnes innuadunt 181.51
Hercinia sylvæ *Boemiam* cingit 6.7
Hermannus *Turingus* *Philippo*, quæ oppugnabat, reconciliari cogitur 158.20
Heruli sunt *Wandali* 23.27
Hieronymus *Pragensis* *Iohannis* *Hlus* discipulus 228.17, *Constantia* concrematur 238.52
Hierosolyma amissa 143.26
Hierosolymitana expeditio magno conatu suscepta 79.29, *Germaniam* latronibus, illuc proficiscentibus, exhaurit 39
Histori scriptores vix partium studio vacui 112.28
Historiarum scriptores suam quig. gentem suam pra fidem commendant 13.1
Hollandia de *Francia* frumentum mercatur 306.21, & 29
Holladi caritate annonæ reliquas regiones vexant 326.3
Hollandinorum magna naues 247.50
Holfatia hodie quæ anti *Wagria* 38.33
Holfatia comitatus *Dano* cedit 284.21
Holfati comites in latronū causa Lubicensibus ponnihil adueniantur 25.75
Holfati cum *Danu* aquo marie dimittit 123.26
Holfati decimas dare recusant pagina 101.52
Homagium principi episcopus denegat 108.50, Quod tamen coactus tandem facit 109.32
Homicidij apud *Thietmar* suos patris 273.8
Hominis obscuri dignitatem quandam adepti insolentia 317.28
Homi-

IN WANDALIAM.

Flominium debet episcopus agnoscit ei duntaxat qui bona contulit, successoribus non item 127.48

Honoricus in Aphrica catholicos persequitur 24.24

Hospitalitas in Wandalis summa 92.45

Hofis contemptus quàm sit periculosus 168.20

Hofsem externum esse saepe conducit 140.40

Huni à Carolo magno deleti 132.20

Huni in Germania numerantur 2

Husitane doctrinae praecepta capita 227.22

Husita ob Ioannis Hus mortem senium 242.28

Qua arte capiunt arcem, eadem amittunt 244.3

Arcem Pragensem occupant 245.20

caduntur 266.7

27

Husita denuo arma corripunt 313.53

Husita fere superiores 245.41

Husita in Slesiam 257.21

Husita magnis conditionibus cauent, atque se pontificis committant 261.53

Husita suorum cades, qua clam fecant, viciscuntur 243.39

Husita unam omnium Christianorum religionem volunt esse 248.48

Husitarum dux cacus aciem instruit, & vincit 253.23

Husitarum expeditiones & crudelia facta 253.47, 258.53

Husitarum in Eucharistia danda error 216.53

Husitarum magna victoria 252.37

Husitarum metus urbes passim mununtur 260.37

Husitarum oppidum expugnatur 246.3

Husitarum secta qua occasione emerfit 226.39

Husitas Boemus in Turcos ducit, ut siceos conficiat 273.34

Hydruntum Turcus caput 303.53

1

Iacubicus Husita obfessus capitur 273.20

Iadera urbs Veneris venditur 215.47

Iarimarus Rugianus in Danum, cui antea summa fide obsequeretur, bellum gerit 162.23

Iarimarus Danus captivitate se audaci facto liberat 12.11

Ida nobilis femina, illustrium virorum uxor & mater 64.36

Idolum sive antiquum factum ex sancto Vito martyre 40.32

Idola prudenter evitanda, ne quem casu oppri-

mant 112.3, & 48
Idololatrias vexare vix habetur peccatum 93.

55
Idolorum vanitas idololatriae pudori est 112.8

Ierficus Husitarum defensor Boemiae rex 291.36

Ieiunium antequam bellum in populos impio geratur 194.53

Imaginem impie à Christiano coli qui deprehendatur 171.10

Imagines plurimum capitum quibusdam diis tribuuntur 93.20

Imperator alieno tempore Christianos principes adoritur 303.7 & 16

Imperator Boemo immorigero bellum inferit 174.53

Imperator cur iniquo in Danum animo 137.39

Imperator Dano Pomerranum hostem cenciat 137.30

Imperator & Danus belli causas quarum pagina 143.1

Imperator Graecus Turco tributum pendit 281.16

Imperator imperij opes profuse dilapidat 202.45

Imperator Nussio à Burgando obfessa auxilium fert 200.3

Imperator prae Dani proceritate pene contemnitur 135.39

Imperator Ungaro bellum in Turcum gerenti molestus est 305.31

Imperatoris laudabile apophthegma 314.46

Imperatores libenter alios principes regio nominant 72.12 & 42

Imperatores hodierni exiguas aduersus Turcos vires cur habcant 292.7

Imperij auctoritas apud Italos labefacta 262.14 & 27

Imperij opes lacera frustra colligi posse putantur 267.36

Imperij Romani inclinatio 15.36

Impia promissa non sunt praestanda pagina 25.34

Immunitates semel concessae non renouandae 215.29

Incendium mercatoribus detrimentosum pag. 300.35

Incendia Lubica crebra 235.22

Incendiorum mira vis, qua nulla se resingui poterant 250.5

Induciarum violatores à sociis cedi sinuntur 300.12

Inducis hostes non sunt armandi 9.52

- Indulgentia plenaria ad Liwoniam subigenda* 134.
12. Adversus Hufitas 146.6, 294.7,
Pro Rhodiis 303.42
Indulgentiis inuitantur qui pro religione bellū gerunt 157.40
Indulgentiis quaesita pecunie dilapidantur 275.3, 289.54
Indulgentiarum questor populo inuisus 304.
25. Inglorius moritur 33
Indulgentiarum questores Danaidum doliū habent 294.8
Iniuria potentioris musuanda est 145.53
Interdictum in Daniam vibratum 165.14
Interdictum papa exigui terroris 285.41
Interdictum papa opes prae exponit 282.49
Interdicto principes a clero coguntur in ordinē 183.14
Inuestitura cum libertate electionis stare potest 142.25
Inuestitura episcoporum, res magne controuersie 84.8, & 28
Inuitos ad Christiū cōvertere nefas est 205.45
Ioannes Henrici Imper. filium Boemie regnum occupat 164.38
Ioannes Hofatus captus uxorem, ut liberetur, ducit 181.34
Ioānes Hus wicleffitarum dogmata amplectitur 227.11. Constantie concrematur 238.48
Ioannes Scotia profectus, in urbi predicatione strenuus 57.4. Pro Christi martyri occumbit 38
Ioannes XIII. papa concilij auctoritati subest 237.22, Depositor 238.33
Italia à Turcis remota, populos illius propinquos tamen pecunia emungit 289.52
Italia lucuosos factionibus laborat 302.5
Italia non legitimis scatet, & quidem in primariis familiis 290.30
Italiam papa & alij Imperio adeptam tenet 292.8
Itali cateris gentibus inuisi 304.2, & 9
Italis risus est Germanorum simplicitas 289.5
Tubilen anno in Germania publicatur 332.11
Iudaei Bauari Hufitas pecuniis & armis inuadunt 245.5
Iudaei Christianū hominē crucifigunt 169.15
Iudaei mira constantia supplicium perferunt 184.17
Iudaei Praga intereione delentur 216.50
Tota Gallia 174.46. *Misnia & Turingia pelantur* 235.47
Iudeorum in Eucharistiam audacia & supplicium 183.33, 325.25
Index aëreo quem iniquē damnabat, ad certam diem citatus, tum moritur 250.17
Julianus Cardinalis bello Turcico cadit 278.2
Iulineses Wandalorum postremi Christiani sunt 46.6
Iulinesium uetus gloria exoleuit 120.45
Iulinum oppidum, quod Danus incendit, non est postea suo splendori restitutum 124.53
Iulinum oppidum quondam Wandalorum ciuitas 44.50, 45.10, incenditur 139.50
Iure gentium praeda ex hostibus capta tenetur 298.48
Insurandum apud Wandalos prohibitū 76.
45.93.15.98.49
Justinianus erga Bulgaros ingratus & perfidus 129.1
Iuta Absolonis odio tumultuantur 137.20
Iutiam insulam Wandali populantur 96.11
Iutu, quos Pomerani spoliauerant, Absolon fert opem 121.54
- K
- Kanutus Danie rex bellum in Iulineses parat* 54, miraculus post mortem clarus 60.52
Kanutus primi nepos, cum Henrico Wandalorum varia fortuna bellum gerit 70.31. *Ei suam ille moriturus ditionem commendat administrandam* 71.1. *Suos obrectatores graui oratione compescit* 72.50
Kanutus latroni consanguinitatem proferenti non parcis 73.40
Kanutus publice fidei religionem seruari suadet 71.40. *Obotritorum rex ab Imperatore appellatur* 72.50
Kanutus Wandalorum principatum ad reliquas ditiones accipit 73.35. *AEmulos de ditione contententes domas* 50
Kanuti indignam mortem quadā omnia praecedunt 74.41, à Magna fratre uel perfidiosis illatam 53. *Post mortem inter diuos connumeratur* 75.3
Kanuti integritas Magna Dani filio inuisa 71.45. *autē dignitas multorum odia conciliat* 74.2. *Eius pietas* ibid.
Kanutus alius Adolphū perfide deserit 82.29
Karentini Arconensium clade terris ditionē faciunt 112.14
Kislini populi ubi 38.28
Kislinorum ager Nicloti filius adeptus 100.13
Kolberga in Pomerania sacerdotes produtionis suspecti 288.21
- L
- Ladislaus Boemus in ipsa pubertate ueneno necatur* 291.20
Ladislaus posthumus Boemia rex 276.25. *Adulescens à variis, quorum princeps erat, expeti-*

. I N W A N D A L I A M .

expetitur 276.50
Ladislao puero alter Ladislau negotium de Boemia regno facessit 277.46, 278.5
Ladislau adolescentem comes Cilia educat 276.55
Laico homini concessum de eligendo episcopo arbitrium 149.53
Lapides igniti 174.38. cum grandine cadunt.
Laquei animarum in negotio calibatus 333.30
Latrones conuocati à rege, incanti se produnt 10.10
Latrones Lentze cum principum copiis audet congregari 224.45
Latrones multis in ipsis principum aulis 290.38, 291.7
Latronum duces quinam esse soleant 278.44
Latronum multitudo ex diuturnis bellis superest 236.13
Latronum receptacula euertuntur 197.16
Latronibus alij principes fauent, alij inimici sunt 193.48
Latrocinium, nationum quibusdam vitium 210.54. *Wandalis familiare* 169.39.
Huius rei causa 92.49
Latronibus non deest iuris species quam obiciunt 236.14
Latrocinia crebra ex marchia Brandenburgensi 273.43. *Cur tam crebra apud Germanos* 325.54
Latrocinia exercet, cuius fratres eo impubere hereditatem vendiderant 290.55
Legati de latere fulmen negligitur 207.14
Leodum à Burgundo deletur 293.32
Leprosi in Gallia comburuntur 179.4
Letnania descriptio 132.32
Letnania princeps misus qui euangelium predicarent, superbe respondet 184.53, à Christianis accersitus, à quodam postea contra societatis ius interficitur 185.23
Letnania princeps oblato Polonia regno fit Christianus 209.40
Letnani quas merces suppeditent 132.50
Letnani Linoniam populantur 155.24. *Prussiam bello deuastant* 201.13, *À Christianis magna strage cæsi* 205.26, *Christianos se fieri uelle simulant* 208.38
Letuanorum multi armis coniecti baptizantur 188.46, *Magna pars cum rege baptizatur* 209.45
Letuanorum patriarcha instituitur 219.37, 222.42
Liber faidicus Toleti repertus 161.31

Libri in Dania reperti non sunt Gothorum 290.5
Libera ciuitates arces sibi imponi grauius ferunt 265.8
Libussa regina de quarendo marito inuentum 13.50
Litem principes de rebus peruectus mouent 191.16
Lingua Latina una est, Romana nempe, & cur 3.2
Lingua Wandalica in quibus sit gentibus 2.53
Linguis duabus apud Boemos conciones sacra habentur 6.13
Lipfensis schola ex Pragensis ruinis edificatur 227.7
Littera diu apud Wandalos nulla 18
Liunia non pridem Christiana 133.35, *Quatuor habet discrepantes linguas* 133.21
Liunia pars à Musgonia principe occupata 5.12
Liunia plebei indigna seruitute à Christianis dominis premuntur 304.41
Lombardi trapezita multos obnoxios habent 327.1
Longobardi à Dania prodierunt 23.35
Lotharij Imperatoris morte Christianismi restitutio impeditur 77.10
Lubica Wandalis primaria urbs, 144.9, opportuno locosita 65.26, *Henrico Leoninissa* 87.22, *Incendio deformata instauratur* 97.22, *Sacerdotis uirtute seruatur* 99.25
Lubica imperialis ciuitas constituitur 137.2, *In varias manus venit* 144.53, *In Danipotesatem* 149.20
Lubica tertio conflagrans 156.17, *quater conflauit* 165.41, *Sub Henrico Leone florere cepit* 203.31
Lubica noue situs iam ab ipsis Cimbris notatus 77.41, *Episcopatus sedes constituitur* 101.11, *Maiores ecclesia construitur* pagina 127.8
Lubica plectuntur qui concordiam sacri impediabant 338.8
Lubicam condere Criso, ubi nunc est, cepit, & ante eum Cimbris 65.24
Lubicam Henricus Leo comitatum introducit 46.10, *Henricus Leo cum Adolpho partitur* 144.42
Lubicam honorifica deditione imperator capis 136.6, *Henricus Leo cum Adolpho partitur* 144.42, *Adolphus obsidet* 145.40

<i>Lubicensis episcopatus à duce episcopum accipit</i> 126.20. Non satis pinguis visus 142.12	<i>pagina</i> 214.34
<i>Lubicēsis episcopus plebē lenire conatur</i> 233.3	<i>Lusitaniam Alani & Sueni occupant</i> 19.8
<i>Lubicensis negotiationis felix initium</i> 86.32	<i>Lutbertus Tiedmari mortem ante praesentit</i> 88.54
<i>Lubicensis plebs concitata, leni oratione placatur</i> 204.4. Insolecit 206.22	<i>M</i>
<i>Lubicensis praefectus re male gesta in carcerem abducitur</i> 254.28	<i>Magdeburgum archiepiscopus sedes cum suffraganeis</i> 43.27
<i>Lubicenses in manus Adolphi deditione veniunt</i> 46.29. Praesidio Danorum cesso in libertatem vendicant 152.42. Cum sociis Danū praelio superant 153.29	<i>Magdeburgi inter clerum & populum graue dissidium</i> 229.45
<i>Lubicenses Dani regiam euertunt</i> 156.13. In arcem Dorfsow 165.1. In latronū manus, quos insequi volebant, proditore itineris duce veniunt 172.28	<i>Magdeburgensis archiepiscopus durissimè à suorum quibusdam tractatur, & crudelissimè necatur</i> 186.31. &c.
<i>Lubicenses riuo arte factō vecturam commodiorem reddunt</i> 218.23. In Wolgastensem piraticam exercentem 223.46. Urbem egressi hostes in fugam agunt 228.26	<i>Magdeburgensis post dissidium concordia</i> 230.32
<i>Lubicenses Balisufarem ad sedus petendum compellunt</i> 231.9. In piratas 243.43. Magna multitudo in latrones prodeunt 244.21	<i>Magistratus nimia in episcopo eligendo auiditas</i> 103.52
<i>Lubicenses donum ab exilio reueruntur, & cū ciuibz in gratiam redeunt</i> 239.11. Noni eorum consules magnam pecuniam pendunt 55. Exules donum reuersi sua repetunt 240.43	<i>Magnopolis à Pribislao edificatur</i> 115.22. Accepit euangelium per annos 4. abiecit 148.10
<i>Lubicenses Danorum praefectum in mari capiunt</i> 263.53. Cleri sui nimias opes circumcidunt 278.20	<i>Magnopolis Obotritorum oppidum à Pribislao capitur</i> 104.45
<i>Lubicenses ex Angliā infecta discedunt</i> 290.14. Apud Danum vixus obtinet 331.20. Danos in suo portu detinent, ob nauim suā ademptam 47	<i>Magnopolensis ditio sit ducatus</i> 191.14
<i>Lubicensium naues aliquot Dani interceptunt</i> 199.31. Consulū causa apud Romanorū regem agitur 235.16. Eorum cum Dano bellum 247.40	<i>Magnopolensis aliarum ditionum accessione locuples</i> 306.36. In naufragio immittit 316.40
<i>Luctuosum inter Christianos schisma</i> 187.30	<i>Magnopolensis cum Magdeburgensi bellum componitur</i> 196.11
<i>Lucius Prone sacer à Geroldo euertitur</i> 93.25	<i>Magnopolensis ducis supellex à milite capta</i> 300.29
<i>Ludouicus imperator Bulgaros superat</i> 130.1	<i>Magnopolensis mortuus incomparabili caeremoniarum splendore sepelitur, quarum descriptio est</i> 334.1
<i>Ludouicus nobiles Gallos qui conspirauerant, variis rationibus conficit</i> 34.22	<i>Magnopolensi episcopo 300. mansi</i> 100.20
<i>Luneburgi clerus & populus in gratiā redeunt</i> 287.2	<i>Magnopolenses praelio victores</i> 251.4
<i>Luneburgensis ciuitatum odia in se concitat</i> 222.25	<i>Magnopolenses vix tandem cum Magno in gratiam redeunt</i> 313.43
<i>Luneburgensis clero multa manent adempta</i> 287.6	<i>Magnopolensium ducum series</i> 156.41, 170.7
<i>Luneburgenses re pecuniaria laborant</i> 296.40	<i>Magnus Dania regnum postposito haredē obtinet</i> 55.12
<i>Luneburgenses fenarum pellunt, quem postea malis edocui, renouare coguntur</i> 282.16	<i>Magnus canonicorum collegium Rostocky in suis iuere cogitat</i> 314.20. Rostockenses inuitos ad parendum impellere statuit 320.33
<i>Lupoldus Austria dux ab Heluetiis caditur</i>	<i>Magnus Kanuti parricida ab Erico deletur</i> 76.11
	<i>Magnus Saxo Wandalos subigere cogit</i> 58.49
	<i>Magni voluntas à Rostockensibus valde alienatur</i> 314.48, 315.10, 316.47
	<i>Magno duci Magnopolensi cum Lubicensibz. si multas intercedit</i> 307.27, 308.10
	<i>Mahumetis Turci Imperatoris mors</i> 305.5
	<i>Mahumetanus Christianorum preces non negligit</i> 286.15
	<i>Mannus quid sit Italis</i> 64.21. Germanus 18
	<i>Mannus Tuisconis filius</i> 2

Mansf

IN WANDALIAM.

Mansi trecenti episcopo attributi 94.25
Mansi ecclesis assignati 87.37
Marca argenti olim alia quam hodie 183.28
Margareta cum Alberto Sueco bellum gerit 216.28, *Danie regnum duobus aliis iunctis tenet* 191.6
Margareta Wolgastensis 80. velut pradones supplicio affici iubet 224.4
Marchia noua Brandeburgensis 279.20
Marchia vetus à Brandeburgensis premitur 326.19
Marchia & marchionis nomina unde 63.45
Marchio Brandeburgensis Danum Wandalia expellere conatur 148.17
Marchionatus Brandeburgensis origo 64.45
Marcomannicum bellum Romanis formidolosum 12.39, 335.34
Marcomannorum gens quasit 12.27, *Nomen unde fluxerit* 64.20
Mari congelato ex Prussia Lubicam venit 249.16
Mari gelu constricto diuersoria iter facientibus disponuntur 183.20
Maria Magdalene quibus fauet, eos opposita nube à sole defendit 153.29
Maria burgum hypotheca subiiciunt & amittunt Theutonici 283.22
Maritima vrbes cum Dano bellum gerunt 199.19
Marforum & Holfatorum appellatio unde 4.14
Marsus dictio multorum populorum nomina claudit 2.41
Martiniana constitutio Germanica ecclesia precipitur 333.28
Martinus Henricum Magnopolensem dominum captiuum aluit 172.52
Martyr Christi Vitus pro Deo colitur 40.31
Massigeta olim, qui hodie 224.24, *Bello ad Christum adducuntur* 180.25
Matthias Vngaria regnum accipit, Imperatori se calibem victurum pollicitus 291.32.
Quod quum non prestaret, ab Imperatore accusatur 302.17, *Boemum regno spoliare conatur* 296.9
Maximilianus à Belgis non dominus sed administrator habetur 303.25, *Brugis captiuus à ciuibz* 35.4
Maximiliano Burgundi filia desponditur 300.17
Meinardus Liouum apostolus 133.41
Mekelnborgre & significatione cū Magnopolis 147.50, 154.42

Mercatores ad mentiendum prouisi 306.33
Mercatores Lubicenses pignoribz capiendis militarium hominum animos irritant 200.36
Mercatores orientales Brugas desinunt adire 198.37
Mercatores sua, etiam cesis latronibus, non recipiunt 323.40
Mercatorum auaritia in caritate annonæ pag. 326.6
Mercatoribus cum militibus parum conuenit 302.1
Milites Christiani pluuiam precibus à Deo obtinent 12.47
Militaris vita vel in Christianis plurimis improba 8.3
Ministeriales monialibus attributi 41.41
Mira hominis per colloquij speciem capiendi ars 45.28
Miraculum hostia, quod prudentiores pro scito habebant 210.15 & 30
Miracula etiam habet demoniorum superstitio 112.46
Miracula induratos non mouent 62.43
Miracula de eucharistia finguntur 325.39
Miracula ultrarei fidem predicantur 141.45, *Cleri auaritia & populi superstitione fere inclarescunt* 210.29
Miszla ecclesia occultus hostis 49.54
Misna arx ab Henrico condita 41.36
Misni & oi Wandalus sponsam petens repulsa irritatus in Saxonem rebellat 50.53, *Ecclesiam persecutus, tandem respiciit* 51.46
Moguntinensis episcopatus belli materiā præbet 202.4
Molne Lubicensibus oppignoratum Brandeburgensis non redimit 291.52
Monachus Cisterciensis industria & solertia in aulam euehitur 196.39, *Quam ecclesie anteponit* 197.11, 199.53
Monachus peritus bombardæ magister 294.23
Monachus voto solutus regnum inuit, & uxore ducit 47.45
Monachi Benedictini idem in vrbe quod in syluis sibi non licere indignè ferunt pa. 155.44
Monachi dominicani epulum Lubica quotannis præbent 153.33
Monachi mendicantes quid in Ecclesia proficiant 167.35, *In suos fundatores ingrati pag.* 176.5
Monachi mendicantes episcopo Lubicensi aduersantur 178.47
Monachi mendicantes hoc sunt in ecclesia, quod

mus in pera 172.41. Reliquo clero parum
grati 186.2, 204.22
Monachi monachos apud se herere nolunt
295.1
*Monachorum & monacharum eborus com-
munis* 235.37
*Monachorum varios ordines Hussita negant
diuinum esse institutum* 248.48
*Monachus non voto susceptus sed pro suppli-
cio imperatus* 39.28
Monasterium Cisterciense in Dobran 108.14
*Monasteria vacua nulli monachi volunt re-
petere* 271.34
Mons regalis à quo conditus 162.45
Mons regis Theutonorum equitum sedes
131.49
Monte dissiliente vallis dehiscit 161.27
Moranorū rex clade accepta fit eremita 41.21
*de Morbo hominū probi varīe iudicant homi-
nes* 89.36
*Mortuus à tumulto extrahitur, ut sedi suae in
senatu restituatur* 220.37
Multania Pragae influit 6.10
*Musgonia princeps Imperatoris Constantinop.
filiam uxorem ducit* 297.30, *Liouiam
populatur* 304.35
Musgonia principū ditio 5.10, *Indignantis
vox* 327.55
cum Musgonia principe agere parum solum
328.6

N

NAbulus numus aureus Anglicus 223.19
Nansecium à Burgundo obfessum 300.52
Nanseica pugna Burgundus cadit 34.31
Nero Linij scripta abolere cogitauit 14.52
*Neutralitatem Germani in dissidio papa & cō-
cilij sequuntur* 275.1. *Tollitur autem à Fri-
derico* 278.9
Niclotus de Wandalorum disione contendit
73.51, *Rebelle Adolphi ope domat* 86.17
Niclotus Kifinorum princeps in praelio cadit
48.55
*Niclotus Obotritus de colendo Deo parum soli-
citus* 94.14
*Niclotus Obotritorum princeps impius Canu-
pio succedit* 76.22
*Niclotus Wandalus se aduersus Saxonum vi-
res munis* 80.15. *Prior bellum inferi* 31.
Saxones adortus cadit 99.51
Nicloti filij bellum mouent 102.41
*Nicolaus Dania rex in Canutum ob leuem cau-
sam iniquior* 74.16
Nicolaus Holstatius cur Puer dictus 166.44
Nicolaus Wandalus iocose seria tractat 166.
2 & 20

*Nisi manducaveritis carnem, &c. male intelle-
xitum* 216.54
*Nobiles in Germania qui legitimos liberos non
habent, quomodo tumulantur* 290.27
Nomina in laus desinentia, Wandolica 14.39
Nordalbingia Holsatia est 51.23
Normannorum expeditio in ipsam Gallia 40.
42 & 50
*Northusen & Molhusen urbes Saxonicae, in Tu-
ringia ditionem transeunt* 158.50
Noua statuta à Rostockensibus fiunt 178.10
Nouguardia à Musgonia principe occupata 5.
20, 301.48
Nouguardia mercatores indigne tractantur
327.46 & 52
*Nouguardiam Russorum caput mira lues inua-
dit* 251.35
*Nouum concilium Rostockij & Wismariae con-
stituitur* 255.10 & 19
Nurenberga lancea Dominica frusto nobilis
32.37
Nussia à Burgundo obsidetur 299.34. *Libera-
tur* 300.19

O

OBotriti ubi sint 38.31, *Sunt Magnopolem-
ses* 57.46, 154.42, *Iniquam sortem
suam apud Carolum queruntur* 39.42
*Occidentali imperio per annos amplius trecentos
nemo praestit* 23.21
Odera flumen describitur 37.26
Odoacer Boemus multas ditiones tenet 158.
28, 162.42, *Uxorem inducta pellice repu-
diat, quo facto à Philippo alienatur* 21
*Odoacer Wandalus Italiam subigit, & in pa-
tria regnum seruat* 23.28 & 42, 24.55,
Imperatori se subesse negat 163.15, *Do-
lo ad praestandum illi homagium adducitur*
33. *Pugnans interficitur* 48
Odoacrem Itali vocant qui Odinkarus est 163.
14
Oppidi capiendi ars & strategema 293.18
Oppidū suae est atas & quasi obitus 4.12
Opum magnitudo quid in ecclesia pariat 207.
53
*Oratio in Magnopolensis funere, quae Wan-
dalica historiae epitomen quandam habet*
334.20
*Orientalē Ecclesiam Latinā pro schismatica
habet* 133.32
Orosij iniusta in Stiliconem maledictoria 17.5
Orphanorum nomen Hussitis impostū 259.9
*Otto amplissimam ditionem relinquit, ut equi-
tum Theutonorum sodalitiū ineat pag.*
197.7
Otto comes octo filiorum pater 284.19
Otto

IN WANDALIAM.

Otto Danie regis filius bello captus dimittitur
192.3

Otto Lunenburgensis Lubicenses clade afficit
174.20

Otto Magnus, imperator 43.16

Otonis II. filia à Boemi filio è monasterio raptur
46.21

P

Palude difficillima Danicus exercitus detinetur
123.48

Panius fluvius 53.52

Panius fluvius quorum populorum limes 38.28

Papa de provinciis Italicis aduersus imperatorem contendit 159.22

Papa non eodem animo esse solet papatum consecutus, quo antea fuerit 159.30

Papa sibi à mendicantibus monachis metuit
172.41

Papa gladium utrumq. sibi vendicat, sacre scripturæ loco abusus 179.55, 302.15

Papa in patrimonio S. Petri fraudum facit initium 180.2

Papa leges fixas refigit 222.46, Quod ecclesia damnat, ratum habet 240.19

Papa opes detinens, alius laborem & sumptus ferendos mandat 252.10, 257.29

Papa concilium Basiliense celebrari non vult 261.7, Et cum patribus illud celebrantibus disidet 274.29 & 55

Papa reformationem omnium maximè reformidat 262.39

Pacta omnia nihili facit 262.43

Papacum concilio Basiliensi de potestate contendit 269.9, illudq. Delphini armis turbat
278.7

Papa regem regno nequicquam abdicat 291.45

Papa ad bellum Turcicum Christianos nequicquam cohortatur 295.39

Papa Turci filium apud se honorificè habet
305.25

Papa fulmina principes qui sapiunt, nihili faciunt 180.4

Papa immodica exigenti obsistunt Rhemenfes pontifices 202.20

Papa nuncius provincias expilans, in Polonia carceri mandatur 289.49

Papa autoritas qua ratione à Catholicis elidatur 319.52, 320.5 & 21

Papam errantem Sorbona Parisiensis redarguit
188.31, Patres concilij damnatum capi iubent 237.19

à Papa qui audeat appellare reperitur 285.38

Papa reges creandi potestatem sibi sumunt papa

gina 179.58

Papatus obtinendi rationes quales 237.30.

& 39

Parentes senio confectos filij per egestatem trucidant 175.29

Pater cæcus à filiis contemnitur 166.39

Pater & filius aduersas partes bello civilis tuentur 46.8

Patres, bello non succedente, alia via aggredi Hufitas statuunt 261.38

Patriarcharum partes 56.51

Paulini Nolani pontificis pietas 22.27

Pellus mortuo detracta, tympano inducitur, cuius sonus terroris hostibus 253.28

Perfidia publica in Iudaos commissa pro ludo habetur 213.35

Philippus Bonus Burgundia dux, plurimarum ditionum princeps 33.13

Philippus Rauensensis à rege suo desciscit, eius perfidiam detestatur 35.12

Philippus Rom. rex Boemo regnum ademptum cuidam Theobaldo tradit, nempe literis & scripto 158.40

Pestilentia remediis atrocior redditur 289.21

Picardiam Fræcorum rex bello subigit 301.37

Picardiam mortuo Burgundo Francie rex inuadit 34.36

Pietatē in parentes & hospites Germani, etiam idololatra, colebant 110.2

Piperarij per ludibrium dicebantur Magnopolenses 290.11

Pirata ne fini è Francia, qua ratione prospiciatur 327.26

Pirata Vincentij martyris praesidio freti 229.25

Piratica olim laudi etiam data 8.1

Piratica Winulis non datur vitio 75.22

Piscis leoni similis 167.45

Plebs communis papa & regum prada 290.2

Plebe insolitorum vectigalium impatiens 307.4

Plebs tumultuantis furori etiam principes cedunt 321.45

Plinij de Wandalijs locus 2.8

Pogaga Plumenfe idolum 93.17

Polaborum regio 38.32

Polonus ex duce rex ab imperatore creatur 46.53

Polonus à Marchionibus Brandenburgens. interficitur 169.1

Polonus Brandenburgensem prouinciam inuadit 185.11

Polonus non fert Theutonicos diutius in Letunia grassantes 217.13, Bellum illis inferit 234.38, Item a sumpto Visoldo 248.7

Polonus de cõitatus supplicium sumit 304.55

Hbb

INDEX

<i>Poloni & Theutonorum mutua depredationes</i> 187.35, <i>Sed bellum hoc tandem componitur</i> 289.17	<i>pag.</i> 228.18
<i>Polono Theutonici pugna potestatem non faciunt</i> 286.42	<i>Praga trucidatur cum suis, qui calicem sacerdoti ademerat</i> 341.15
<i>Poloniarces non extrahunt</i> 5.40, <i>Cur comam alant</i> 47.48	<i>Pragensis schola in star Parisiensis constituitur</i> 227.1
<i>Poloni & Russi originem habent Wandalicam</i> 28.55	<i>Pragenses Hussitas in se caecorum doctore irritant</i> 247.1
<i>Poloni regi genere Germano subesse nolunt</i> 209.38	<i>Pradam ex loco sacro tollere Christiani religio est</i> 113.12
<i>Poloni fratres sese mutuo captivos tenent</i> 260.21	<i>Pradones belli legibus non tractandi</i> 220.50
<i>Polonorum in bello rapacitas & crudelitas</i> 37.12	<i>Presbyteri atrocissimo cruciatu afficiuntur</i> 51.31
<i>Polonia rege acie suo ducem proprium creat</i> 41.25	<i>Pribislavus a stina ad regnum vocatur</i> 14.9
<i>Polonia nomen & situs</i> 5.28, 13.22	<i>Pribislavus Buthe filius post Canum Polabie praest</i> 76.20
<i>Polonia dux Theutonorum ordinem, relicta diuisione subit</i> 205.29	<i>Pribislavus in Wandalia cum paucis Christianus est</i> 92.41
<i>Polonia & Vngaria regina sorores moriuntur</i> 224.51	<i>Pribislavus feliciter cum Holsatis dimicat</i> 103.4
<i>Polonia regni & familia amplitudo</i> 133.2	<i>Pribislavus a tribus potentissimis oppugnatur</i> 105.37
<i>Poloniae regnum papa tributarium</i> 180.8	<i>Pribislavus suis exutus apud Pomeranum haret</i> 107.3, <i>Sua ab Henrico placato recipit</i> 108.3
<i>Polonicus census Roma cur pendatur</i> 47.51	<i>Pribislavus & Werslavi fratrum filij bello dissidentes ambo capiuntur</i> 140.53
<i>Polonicae mulieres maritis militia morantibus pudicitiam prostituunt</i> 61.50	<i>Pribislavus oratione terribili hostes deditionem faciunt</i> 105.37
<i>Polonici regni sacra insignia</i> 47.9	<i>Princeps ad suorum scelera conuincit</i> 20.2.17
<i>Pomeranus homagium Brandeburgensi fecisse falso dicitur</i> 296.23	<i>Principes a persequendo Hussitis cur abstinere</i> 259.15
<i>Pomeranus malo in Sundenses animo</i> 338.30	<i>Principes catholici in Hussitas expeditione suscepta, re inopinata terrentur</i> 146.14
<i>Pomerania filia Magnopolensi nubis</i> 300.27	<i>Principes ciuitatum libertati insidiantur</i> 326.14
<i>Pomerani Danis circumuentus imminet</i> 119.36	<i>Principes ipsi omnes consiliarij inter se pacem faciunt</i> 249.10
<i>Pomerani principes cur a Dano alienati</i> 112.52	<i>Principes multa suis militibus permittere coguntur</i> 265.18
<i>Pomeranos Caesar sibi aduersus Henricum Leonem conciliat</i> 136.6	<i>Principes multi Lubica coacti pacem faciunt</i> 190.5
<i>Pomerania ducatus constituitur</i> 136.25	<i>Principes opem zelo magis quam Dei feruntur</i> 242.51
<i>Pomerania ducatus quo tempore cepit innotescere</i> 71.26	<i>Principum auaritia & nimia seueritas Wandalos a Christo alienat</i> 50.39, 51.42, 55.39
<i>Pomerania & Stetini ducum enumeratio pag.</i> 157.18	<i>Principum conuentus Wisnaria festos dies agit</i> 214.50
<i>Pomerania principes cum Pribislao</i> 105.47	<i>Principatus tres Wandalia, Stargardie & Magnopolis eadem lege instituntur</i> 271.1
<i>Pomeraniam Danus adortus aliquot oppida capit</i> 152.20	<i>Prinlausiam duces Stetineses Brandeburgenses adiungunt</i> 250.26, <i>Brandeburgenses eam recipiunt</i> 253.3
<i>Pompa solennis Lubica descriptio</i> 332.21	<i>Prinlausiam hostes callide circumuentus ciuibuscapiunt</i> 225.38
<i>Pontifex in pontificem nihil terribum fulmen contorquet</i> 147.24, <i>Oppidum obfessum capit</i> 151.12	<i>Proconsoles Rostockenses sanienti plebi cedunt</i> 222.11
<i>Pontifex inuito populo obtruditur</i> 167.54	
<i>Pontificis fulmen ab alio maiore fit irritum</i> 147.29	
<i>Portentum Christiana cladis praenuntia</i> 79.45	
<i>Praga grauis tumultus, ob doctrinae dissidium</i>	

Prodigium

IN WANDALIAM.

Prodigium crucis in cælo conspicua 193.5
Prone Deus Aldenburghensium 76.25, 85.24
Prussi pelles quas magno emimus, nihil faciunt 36.45
Prussi tandem armis domiti Christiani fiunt 159.15
Prussia à Letuanis deuastatur 204.55
Prussia magna ex parte nunc Polono subest 132.28
Prussia sita & lingua 131.38
Prussiam Polonus Theutonici adimit 235.1
Prussorum, licet à Christo alienorum, mores humanissimi 36.42
Prussorum victus & vulnus 36.54
Ptolemæus quo tempore scripsit 1.49
Puella in agmine puellari aquilifera 11.27
Puella per totos 28. annos nullū cibum gustans 250.42
Puella in Bohemia bello viros superant 11.3, 14.25
Puellam mariti impotentis tædet 189.25
Purgatio ignito ferro vulgaris 195.49

Q
Valenses nuptiæ, prouerbum pag. 278.26
Qualem sibi ducem latrones soleant præficere ibid. 46
Quæstor indulgentiarius præda partem papæ seruat 289.54

R
Raceburgensis comitatus 145.30
Raceburgensium comitum posteritas deficiit 45.38
Radigast Wandalarum Deus 57.42. Obotritorum 76.26
Rani populi, qui & Rugiani 38.37, 68.14
Raneberg mons à Ranis deletus 68.14
Reualia à Dano edificatur 134.26
Recessus appellantur Hanse placita 241.45
Reformatio vera à capite debet peti 267.31
Rege puero fere exoriantur bella civilia 57.11
Regi frater succedit præteritis liberis 61.22
Regina aduersus maritum insolecit 215.37
Regni & sacerdotij luctuosum disidiū 159.20
Rei numaria constituende difficultas 292.18, 333.50
Rei pecuniaria egestas regem ab equo nonnihi abducere videtur 236.34
Religio apud Wandalos labascit 49.38
Religio quo demum tempore Wandali stabilita sit 97.49
Religionem armis an verbo introducas, non parum interest 75.13
Rethra Wandalarum vrbs que fuerit 39.4
Rethre Wandalarum metropolis 57.43

Reuelationes sibi quisque pro sua libidine fingit 288.43
Rex à subditis in carcerem coniectus 220.17
Rex promissis non stans, indignus cui pareatur 301.31
Rigain Linonia muro cingitur 134.19. Fit archiepiscopus ibid. 31
Rigenes ecclesiam aduersus Teutonicos defendunt 315.21, 316.5
Rigenes bello fracti cum Theutonicis deteriore sua conditione paciscuntur 324.30
Rhodus Turcis admittitur 174.44. Aduersus quos defenditur 303.19
Rodolphus sororis maleficio ad prolem inceptus, bona sua episcopis largitur 32.22
Rockiana Huisita ad ecclesiam Romanā se recit re simulat 271.51
Rostockium infausto sydere conditum 176.23. Incenditur 116.33
Rostockium à Dano obsidetur 177.2. Dolo occupatur 178.18
Rostockij academia instituitur 243.30. Male sibi prospicit 273.10, 277.7
Rostockij arx oppidis formam accipit 108.11
Rostockensis se in Dani clientelam confert 173.54
Rostockensis tumultus sedatur 277.1
Rostockense bellum componi tentatur 324.5. Vix tandem componitur 325.20
Rostockenses cur Dano iniusi 177.36. Refrumentaria laborantes deditionem faciunt ibid. 52
Rostockenses arcem euertunt, quam relinquere magis è re ciuitatis fuisse 183.3
Rostockenses prædones ad arma vocant 218.8. Portum vicinum fieri non patiuntur 221.38
Rostockenses suos exules recipiunt 240.6. Se à reliquis Wandalis sciungunt 258.42
Rostockenses omnium publico odio pene excinduntur 259.5. Omnium præda exponuntur 265.42
Rostockenses episcopi anathema appellatione effugientes parui faciunt 319.24. Obfessi se non ignauè defendunt 322.49
Rostockenses principibus suis portas occludunt 326.25
Rostockensis & Hamburgensium tumultus 255.17 & 40, 256.4
Rostockensium facinus principes vindicandū esse statuunt 317.3
Rostockensib. non placet apud se canonicos institui 314.28
Rugia mortuo principe in Dani manus venit 186.22

Hhh j

I N D E X

<i>Rugia quando ad Christum conuersa</i>	162.35	<i>pagina</i>	120.52
<i>Rugiani Dano aduersus Pomeranos militantes</i>	118.51	<i>Saxo Wandalicum bellum omittere cogitur</i>	125.7
<i>Rugiani in Danum rebellionem faciunt</i>	117.28	<i>Saxonum auaritia successum verbi Dei impedit</i>	53.55, 56.36
<i>Rugiani idolum suum noctu equitare credunt</i>	110.44	<i>Saxones quatuor ordine imperatores</i>	63.26
<i>Rugiani Lubicam obsidentes ab Henrico Wandaloprofugantur</i>	68.5	<i>Saxonestributa magis quam Christianismi incrementum quarunt</i>	75.16
<i>Rugiani soli in Dani fide permanent</i>	<i>pagina</i> 154.9	<i>Saxones Wandalicum nomen aborbent</i>	154.11
<i>Rugiani principis sui Waldemarum filium trucidant</i>	68.42	<i>Saxonia ab Henrico IIII. vexatur</i>	60.37
<i>Rugiani Waldemarum principis sui filium necant</i>	68.44	<i>Saxonia Henrico Leoni adempta Bernardo datur</i>	134.48
<i>Cuius rei veniam ab irato patre supplices petunt</i>	69.46	<i>Saxonia ducatus in controuersia</i>	77.12
<i>Rugiani Wandalorum postremi in Christum credunt</i>	75.9	<i>Saxoniae dux à Sundenfibus captus</i>	181.6, <i>magno liberatur</i> <i>ibid.</i> 21
<i>Rugianorum idolum & superstitiosus cultus</i>	110.20	<i>Saxoniae duces de electoratu inter se contendunt</i>	204.43
<i>Rugianorum orator pacis conditiones parum firmas offert</i>	116.1	<i>Saxonia principes ad Wandalos Christo subigendos armantur</i>	80.13
<i>Rugianorum superstitio</i>	67.45	<i>Saxonum auaritia Christianismo obest</i>	78.20, 81.22
<i>Rugianos superatos Henricus pia fraude circumuenit</i>	70.3	<i>Scania Lubicensibus ex pacto traditur</i>	201.10
<i>Russi Plinio & Straboni qui</i>	4.40	<i>Scania allecum piscatu celebris</i>	121.28, 237.3
<i>Eorum pugna vetustissima</i>	45	<i>Sclani appellantur, qui antè Wandali, à Saxone</i>	7.40
<i>Ad Græcam ecclesiam pertinent</i>	36.41	<i>Sclani Italiam à Sarracenis tuentur</i>	29.27
<i>Russi Liouoniam crudelissimè vastant</i>	303.2	<i>Sclani sunt Wandali</i>	26.45
<i>Rufforum & Tartarorum CCM. in prælio caesa</i>	207.33	<i>Sclauoni hodie, Wandali antiquitus fuerunt</i>	3.30
<i>Rustri sunt Frisij</i>	92.24	<i>Sclauorum nomini etymon Hebraum tribuitur</i>	6.34
S		<i>Sclauorum nomine mancipia unde soleant significari</i>	7.48
<i>Sacerdos furandi arte nobilis</i>	305.48	<i>Scelus diuinitus indicio patefactum</i>	195.46
<i>Sacerdos in Theutonicos bellum fortiter gerit</i>	315.48	<i>Scholastici qui olim fuerunt, opes hodie & nomen retinent, munus docendi reliquerunt</i>	156.4
<i>Sacerdotes ex Zegeberg & Lubica aufugiunt</i>	77.30 & 37	<i>Scythia multarum gentium mater fingitur</i>	28.41
<i>Sacerdotes Itali à Polonis trucidantur</i>	43.11	<i>Sebastiani Brant Hierosolyma</i>	229.10
<i>Sanctitatem quidam præ se ferens crematur</i>	230.6	<i>Seditio grauis & diuturna Lubica exortapagina</i>	232.17
<i>Sarmatia quàm latè pateat</i>	231.45	<i>Seditio Wandalicas urbes certatim perueniat</i>	233.23
<i>Sarmatarum nomine qui veniant</i>	5.8	<i>Seditionis in Lubicensi pop. cause</i>	203.37
<i>Saxo Danum subacta Dania potiri non patitur</i>	113.11	<i>Seditionem pacare contententes principes periclitantur</i>	233.34
<i>Ab eius federe discedit</i>	117.40	<i>Senatus nouus Lubica creatur</i>	233.18
<i>Eum fastuosè pene contemnit</i>	124.26	<i>Senatores Lubica plebe tumultuante excedunt</i>	232.36
<i>Saxo arcem quam Lubicensibus pignori dederat, calidè occupat</i>	227.44	<i>Senogalli ubi hodie, & quas olim regiones infederint</i>	10.43
<i>Saxo ex oppido Molne occupato à Lubicensibus expellitur</i>	233.47	<i>Seuerini de Odoacri dominatione vaticinium</i>	24.14
<i>Saxo & Danus armis communibus Rugianos aggrediuntur</i>	116.17		
<i>Saxo iniuria male audit, quòd latrones foueat</i>	195.24		
<i>Saxo Pomeranos sibi aduersus Danum asciscit</i>			

Sexa-

IN WANDALIAM.

Sexaginta viri ad res administrandas electi
255.9, & 19, & 40. Multis locis proficiuntur
233.24, 234.16, & 30
de Sicambriis falsa à quibusdam proferuntur
28.4
Sigismundus in Vratislavienses seditiosos animaduertit 241.15
Sigismundus mortua uxore, quæ regina erat, à cinibus in vincula coniicitur 219.8
Sigismundus pacem ubique constituere studet
239.4
Sigismundus Turcicas eruptiones cohibet 218.
48
Sigismundi Burgundia regis pietas, in filiū crudelitas, paenitentia & mors 31.21, & c.
Sigismundi oratores Lubica ad dissidium componendum 238.2
Sigismundi uxoris mores parū pudici 274.48
Sigismundo Imperatore mortuo uxor capitur
274.43
Signifer transfuga 252.45
Singulari certamine pugnantes ambo cadunt
9.18
Simulacrū triplici capite 93.20, Aliud septem-
gemino vultu 112.36
Singulare Wandali & Dani certamen 8.43
Siue dea Polaborum 76.26
Somnum septennem quidam dormit 200.21
Sophia Magnopolensis Magni vidua moritur
338.50
Sortium vsus Germanis frequentissimus 109.
45
Spectri nocturni inusitata species 195.10
Specus lethalem halitum emittens 195.33
Stadium alij atque alij vicissim tenent 146.52
Stadenfis comitatus contentiois archiepiscopo cum duce materiem præbuit 91.16
Stadenfis capti Adolpho se deditionem facturōs pollicentur 46.25
Stanislaus à rege crudelissimo trucidatur 62.
48. Eius corpus intactum seruatur 63.4
Stanislaus Craconia antistes mortuum ad testimonium dicendum excitat 61.22
Stanislaus regem Bolislaum ab ecclesia submo-
net 62.16
Stargardensis Lubicensibus infert damna &
accipit 279.47
Stargardia dominus marchie aliquot oppida
capit 229.35
Stargardensium cum Balasare Wandalo bel-
lum & pax 237.42
Stetinum in deditionem Danus accipit 121.
14
Stetinisims 121.9
Stetineses oppidū Grimme capiunt, quod non

multo post recipitur 192.15
Stetineses tumultuantur 258.25
Stetinesium & Pomeranorum ducum genea-
logia 192.10
Sterlingi Anglici numi unde appellati 323.7
Stilico vir summa autoritatis, Wandalus fuit
16.26
Stiliconis iniuria cades magno constituit Italia
17.42
Stirgail Polonus ob morum feritatem necatur
213.13
Stochsholm Suecia emporium 217.45, Obsi-
detur 220.25
Stralsunde vrbs conditur 151.54, Eius ety-
mon 152.1
Succini descriptio ex Tacito 132.7
Sueci suum regem habentes, nolunt Dano sub-
esse 294.52
Succi de Dano quàm male meriti 331.28
Succis qui commæatus inueherent, eos hostium
loco habiturum se Danus denunciat 331.
32
Succorum rebellionem Danus Lubicensibus tri-
buit 331.26
Suiregail Polonus capitur 268.52
Sundenfis vrbs à Lubicensibus capta diripitur
156.26
Sundenfis vrbs à Dano adiunctis auxiliis fru-
stra oppugnatur 181.1
Sundensem urbem quinam obsederint 181.
13
Sundenfes offensa clero crimen grandi pœna
luunt 232.9
Sundenfes pauci Danos multis partibus plures
superant 257.52
Sundenfes Rugiam armati ingrediuntur 338.
33
Suspendium mortis genus infame 15.29
Syderum obseruatio ex crebro itinere noctur-
no 279.39

T

Tiadmarus stipem cū miraculo erogas 81.
44
Tamerlanis Tartari ferocia & res gesta 228.
48
Tartari unde prodierint 5.4
Tartari in curribus degunt 132.38
Tēpestatis & inundationis magnitudo 104.16
Templarij obiectis criminibus ad vnum om-
nes delentur 175.14
Theodericus Brandeburgensis diuione sua pul-
sus 63.35
Theologia magister uxorem ducit 157.4
Theutonum appellatio unde 2.48
Theutonici fratres cur in Prussiam venerint
Hhh ij

INDEX

162.19, *Apolono casti* 188.17
Theutonici equites Letuanum cum filio capiunt 199.2, *Cuius arte decipiuntur* 205.5
Theutonici equites potentia & opum congerendarum cupidi 208.1, & 7, *Præsentibus non contenti* 219.20, *Ob nimiam regnandi libidinem iniusti* 234.40
Theutonici Letuanica expeditione non multum proficiunt 208.50, 209.1
Theutonici Gothlandiam occupatam sibi habent 223.30
Theutonici cum Polono pacem faciunt 248.31, & 38
Theutonici sue ambitioni perfidiam & cadem adiungunt 256.1
Theutonici idololatris aduersus Christianum auxilium ferunt 263.15, *Ciuitatibus Wandilicis aduersus Danum rogati accedunt* 266.46
Theutonici bello gerendo ad inopiam rediguntur, dum nihil moderatum largiri voluit 283.1
Theutonici ecclesia defensores, in pastorem seniant, & ecclesiam vexant 302.30. *Rursum* 319.4
Theutonici sua in Russos expeditione parum proficiunt 303.30
Theutonicorum dominandi cupiditas 254.6, 260.30
Theutonicorum equitum clades 268.43
Theutonicorum equitum magister, Hanse defensor 272.10
Theutonicorum insolentia multis intolerabilis 280.34
Theutonicorum in captos rusticos crudelitas 324.28
Theutonicorum magister à quodam suorum trucidatur 187.53
Theutonicorum magister abdicatur 315.22
Thietmari vita & mors 88.8
Thietmaricum Lubicis sibi sedes incunt 293.29
Thietmaris factionibus laborant 272.48
Thietmarorum praelio secundo Frisii insolescunt 330.55
Thietmaros transfugas Danus cadit 153.31 & 47
T. Linus inuidie nomine multis iniustus 14.50
Thomas Anglus martyr pro iure ecclesie 175.12
Traiectensis ecclesie dissidium in intestinum 274.20
Trapezuntinus Imperator affinitatem cum Turcis init 286.6
Trafimundus Arrianus catholicis infestissimus 25.25

Tributorum acerbitas Wandalos à religione deterret 58.38
Tributo graviori impediuntur Wandalis ne Christiani fiant 93.38
Troianorum se multi posteros haberi volunt 28.1
Tuisco apud Germanos gentis pater 2.5
Tumultuanti plebi optimates gratificari coguntur 321.52, 322.21
Turci in Polonia victores, unius militis virtute superantur 269.20
Turci Poloniam & Ungariam vexant 277.44
Turci minor natu filius inter Christianos versatur 305.5
Turcorum, Tartarorum, Russorum & Letuanorum pugnandi mos 155.36, 185.34
Turcica expeditionis ineptus conatus 288.35
Turcicum bellum à papa nequicquam suadetur 285.54

V

Valentiam Gothi occupant 18.55
Valentinianus dum se acerbiores Bonifacio præstat, Africam amittit 21.5
Vado marchio Stadenfis 64.43
Veneficium Florentinorum ars 179.12
Veneti à Sigismundo vexantur 235.27
Veneti scriptores que sibi dedecori sunt, silentio prætereunt 207.30
Venetorum cum Turco fœdus 303.51
Venetorum culpa Christiani à Turcis casti 277.52
Venetos Ungarus multis danis afficit 207.26
Venetias extruendi occasio 22.22
Vermium prodigiosa in aere multitudo 207.23
Vesontione concilium à Friderico cogitur 10.133
Vicelinus euangelium strenue cum aliis disseminat 77.3, 79.3
Vicelinus inuestituram à principe, quamvis non faciendum iudicans, accipit 84.43
Vicelinus in paralyfim incidit 87.15
Vicelinus quando obiit 87.49, 89.53
Vicelinus paralyticus etiam lingua destituitur 89.30
Vicelinus post mortem de iniustis non persoluit expostulat 90.7, *Mulieri in somnis visum reddit* ibid.38
Vicelini in prædicando euangelio strenua diligentia 73.23
Victores à victis captivi abducuntur 258.10
Virgo rapta raptorem patri irato placat 46.37
Vitaliani qui ducbatur 216.35, 218.19, *Capti nouo carceris genere detinentur* 220.7
Vitaliani Anglie mercatoribus insidiati capite plectuntur 229.13
Viterbiensis

IN WANDALIAM.

Viterbiensis Ioannes Annius diligenter antiquitates perscrutatus est 2.25
Vitoldus Christianus factus varia fortuna cum Tartaris pugnat 225.6
Vitoldus Polonus ab oppidanis circumuenitur 209.53
Vitoldus regii nomen affectans moritur 260.14
Vitoldi in promittenda fide vanitas 212.40
Vngarus Boemia quandam partem bello capit 294.10
Vngarus Bosnam Turco adimit 304.15
Vngari à Tartaris in patria vexantur 155.40
Vngari ab Henrico Imperatore fusi 41.29
Vngari à Scythia migrarunt 36.34
Vngari, Scythia, Germaniam, Macedoniam & Græciam vastant 130.23, In Pannoniis sedes locant *ibid.* 32
Vngari Sigismundum Boemum regnare noluit 209.26, 211.5
Vngarorum adhuc impiorum in Saxoniam irruptio 41.2
Vngarorum tres primi ordine reges sanctitate insignes 130.35
Vrbanius V I. Papa tyrannus à cardinalibus deferitur 207.7
Vratislavi bello quod iniuste inferebat, cadit 15.21
Vratislavia grauis seditio 241.52
Vratislavia Silesiorum conditor 15.7
Vrba à fero homine cicuratur 213.17
Vrsina gentis apud Romanos vetustas 335.17
Vrsulam virginem Christianam cum suis comitibus ad Coloniam cadunt Humi 11.37
Vsoncaffon licet Mahumetanus, cum Christianis aduersus Turcum consilia communicat 284.2
Vsoncaffon nuncios ad papam mittit 286.12
Vxor maritum regno expellit 211.5, Postea reuocat 16

W

Wago Aldenburgeris episcopus cum rege de possessionibus in graue certamen venit 48.31
Wagria ante desert, frequens esse incipit 43.47
Wagria est quam Dani Brannesium dicunt 123.16
Wagria hodie Holsatia 38.33
Wagria Saxonica distioni accedit 78.18
Wagriam incolæ Saxonum odio relinquunt 78.19
Walachia superior Turco adimitur 305.42
Waldemar Brementem archiepiscopatum quum inire studeret, multis molestiis affici-

tur 150.23
Waldemar Dania rex ab exilio domum rediit 190.14
Waldemar solus Dania regnum tenet 97.18
Waldemar marchionem, qui mortuus erat, quidam fingit 189.41, Reperit quibus fidem facias 191.20, Tandem expellitur *ibid.* 39, 196.22
Wladislaus Iersico in Boemia succedit 296.6
Wandalus apud Saxonem sacramentum dicit 66.28
Wandalus Wandalorum pater, Noa nepos 28.46
Wandalis rebellione facta à Dano cadunt 8.40
Wadali à Francis in Gallia cæsi, in Hispaniam migrant 18.21, Inde in Africam ad opem Bonifacio ferendam 20.48
Wandali obsides dare recusant 117.21
Wandali bello fracti Christiani fiunt 41.33, Mox Christianismum abiciunt *ibi.* 50
Wandali Christum amplexi ecclesias construunt 43.19
Wandali Brandeburgensi & Saxoni suberant 50.44
Wandali post LXX annos ad paganismum relabuntur 51.39, 58.6, Et ad religionem, quam abiecerant, egrè redeuntur 53.12
Wandali latrocinii assueti 95.37
Wandali Ottoni Imperatori fortè in Calabria operam nauarunt 51.4
Wadali Bernardo duro duce mortuo libertati student 57.17
Wandali Henrico Godscalcii filio ad Christum reuocanti non parent 66.36, Caduntur 51.
Wandali piratica culpam in Christianos conferunt 93.51
Pacem violant 99.14
Wandali sacra peregrina apud se fieri non putabantur 109.50
Wandali à Saxone solliciti, in Danum, à quo subacti fuerant, bellum gerunt 113.16
Wandali Daniam ingressi Esneri virtute repelluntur 118.48
Wandali nomen omnes hodie refugunt 158.26
Wandalorum nomen ad quas gentes pateat 210. & 45, In Africam extinctum 26.15
Wandalorum sedes latissimè olim patuerunt 27.16
Wandalorum ad Christum conuersio difficilis 40.6
Wandalorum à Danorum exercitu clades 115.45
Wandalorum varios populos variè ad Christum

INDEX

<i>vocant</i>	75.10	207.2	
Wandalorum in pacis faciendis astus	98.50	Werlo arx obsidetur	102.47
Wandalorum cū Holfaiis & Thietmaris an-		Wernonia fluminis	148.24
ceps certamen	106.10	Werlaus Pribislaū fratrem ad arma libera-	
Wandalorum vires accise	107.37	di sui causa malo consilio excitat	104.26
Wandalorum gens in Saxoniam pene coaluit		Werlaus Rugianorū domin ^o moritur	186.21
126.8		Werlaus quod rebellionem suasisset, suspendi-	
Wandalis ludus est cū Danis dimicare	113.50	tur	105.38
Wandalis liberior conditio promittitur ut ad		Werla ^o vnus ex Nicloti filiis, deditioe facta	
Christum accedant	94.2	obes in hostium potestate manet	103.13
Wandalia latrocinii infamia	67.23	Wiclessi cadaver comburit	238.37
Wandalia multis per pronicias diffusa	1.25	Wiclef liber de vniuersalibus reatibus	226.52
Wandalia tanta putanda, quā latē eius lin-		Wilsī sine Luticij populi qui sint	38.30
gua patet	3.53, 4.6, & 20	Wilforū de primatu inter se bellum	56.17
Wandalie pars non parua à Saxonibus occu-		Wilforū siue Luticorū quatuor populi	56.14
pata	38.47	Wibus Goshlandie emporium	38.12
Wandalie princeps de Werle agnominatur,		Winuli, qui Wandalis sunt, Turingiam bello	
quod Wādalici nōmē dedecorisit	181.22	infestant	35.45
Wandalie reliquum nomen	170.45	Wolgaenses oppidum suum amplificans &	
Wandaliam rursum Danus subigit	10.7	munium	125.38
Wandalica superstitionis descriptio	76.24	Wisigothi Baticam ingrediuntur	20.52
Wādalica ciuitates in Daniā nauigāt	201.3	Wisarienses à principe suo quem exclusērāt,	
Wandalica mulieres ac virgines arma tra-		casi 176.34, Redunt in gratiam ibid.	42
stant	10.50	Wisarienses opulentiam nam Danis inter-	
Wandalica vrbes etiam hodie	4.5, & 6.	cipiunt	257.36
Wandalica vrbes apud Danū de eius fratre		Wisariensium ciuium tumultus	255.7
conqueruntur	318.36	Wisaria tumultus sedatur	239.35
Wandalicum genus etiam Suecia imperat		Wittenburgum expugnat	191.20
200.12			
Wandalicarum urbium aduersus immodicā			
principum dominationem syncretismus			
316.35			
Warcislaus in orientali Wandalia fidem susci-			
pit	71.20		
Wineta vrbs olim amplissima, hodie nomine			
duntaxat nota, describitur	37.45		
Wenden apud Saxones, Wandalici nominis			
reliquias habet	3.46		
Wentzelus Boemus delatum imperiū recu-			
sat	164.2		
Wentzlaus Boemia rex ignauus	202.35		
Wētzlai Boemia regis turpissima vita	206.46		
Wentzlaus Boemus in sanctorum catalogum			
reclatus	42.19		
Wentzlaus regno abdicatur	226.18		
Wentzlaus, velut alter Esau, principatum a-			
liquot dolis vini postposit	226.30		
Wentzlaus regno se destitui pra ignauia non			
indignatur, & ultro ei qui sufficiebatur ce-			
dit	221.9		
Wentzlai Epicureum apophthegma	226.24		
Wētzlai interfecti scelus occultatur	164.12		
Wentzlaus veneno nemo potest extinguere			

INDICIS WANDALIE FINIS.

POLONIÆ,

POLO NIAE,
GENTISQVE ET
REIPUBLICAE POLO-
NICÆ DESCRIPTIONIS,
LIBRI DVO.

*Quorum prior Polonia & vicinarum regionum descriptio-
nem, hominum mores, victum & ingenium: alter reipubli-
ca administranda formam complectitur.*

Opus nunquam antea visum.

FRANCOFVRTI,
Ex officina typographica Andreæ Wecheli.
M. D. LXXV.

LECTORI S.

ABSOLUTA iam Wădalia, Lector, venit opportunè in-
mentem, esse apud nos opusculum hoc de rebus Poloni-
cis, doctè & accuratè, ut te iudicaturum confido, exa-
ratum. Id nobis Gallus quidam nobilis, vir eruditus
& pius, quumè Polonia rediret, liberaliter & amicè
tradiderat. Illuc enim profectus, quo tempore Henricus III. hodie
Frăcia rex, Polonico regno inaugurabatur, magna Aquilonarium
regionū parte peragrata, Turcica postea ditionis fines ingressus, Con-
stantinopolim usque imperij caput ac sedem, peruenit, ut longinqua
peregrinatione, hodierni exiliij diuturnum hoc & molestissimum ta-
edium (quo pij è Gallia, hostium perfidia & proditione pulsī, patria
& domo abesse coguntur) aliqua ratione leuaret. Id ergo quum ex il-
lis locis in Germaniam Gallia proximam se reciperet, hacq; iter habe-
ret, multa nobiscum de rebus, quas toties mutato cœlo variis locis vi-
dit, locutus, tandem hoc scriptū protulit, quod longe narrationis vi-
ce à nobis accipi voluit, qua disceremus quicquid ex eo multis percun-
ctationibus, de Polonia situ, fertilitate, moribus, institutis, &c. sub-
inde rogitantes scire cupiebamus. Id quum perlegissemus, videreturq;
dignissimum quod ob perspicuam breuitatem in lucem prodiret, huic
Krantz, ij Wandalia subiiciendum esse duximus: à quo non paucis lo-
cis sua historia, rerum à Polonia regibus gestarū, aut qua alioqui ad
Poloniam pertinent, mentionem fieri, dum eam excuderemus, ani-
maduertimus. Ut propter argumenti similitudinem, tanquam illius
appendicem, tibi non iniucundam & deinde fore existimemus. Qua
in re cum tuis studiis cōmodare conati sumus, tum nobilis illius, viri
amicissimi, honesto desiderio (qui de omnibus eruditus hoc facto bene
se mereri arbitratus est) obsecundare contendimus. Opus quidem
ipsum Martini Cromeri esse, ex ipso statim initio, atque adeo primis
verbis satis apparet: qui & ad calcē scripti ostendit quo consilio, hanc
quasi historiae suae epitomen conscribere voluerit. Quin & illius esse, is à
quo accepimus, disertè monebat, eoq; nomine nobis diligentius legen-
dum esse pradicabat. Accipies igitur docti hominis eruditū & per-
utile opus, nobilis illius beneficio non immemor fruēris, nostrum
deniq; consiliū (uti spero) probabis, diligentiamq; ama-
bis. Vale. Prid. Id. Martias.

POLONIAE, GEN- TISQVE ET REIPVB. POLONICÆ DESCRIPTIO.

LIBER PRIMVS.

20

30

40

D R I M O libro eorum quos triginta de origine & gestis Polonorum conscripsimus, ostendimus, Polonos gentem Slauiam & Sarmaticam esse: & quum ea transmissio flumine Vistula, quodam tempore in campestribus extremæ Germaniæ locis confedisset, siue inde (à Campis inquam) siue à Lecho duce vernaculum nomen accepisse, regionique nomen dedisse. Eius autem non iidem semper fuere fines. Primis enim temporibus ij longè lateque versus occasum atque septentrionem patebant, ita vt à Sarmaticis montibus, & exortu Vistulæ, ab altera quidem parte secundum vtramq; fere eius fluminis ripam, & læuam litus sinus Venedici (seu maris Germanici) ab altera verò secundū dorsum Hercinici syluæ (quo Boemia clauditur) & Albim fluuium, infra Boemiam, vsque ad eius ipsius, siue adeo Visurgi fluminis ostia, quidquid terrarum in medio est, Poloniæ ditionis esset. Quin & adiacentes Cimbricæ Cheroneso insulas Poloni quodam tempore tenuisse memorantur. Tametsi Poloniæ ac Polonorum nomen non ita pridem vsitari cœpit ab exteris. Nam antiquitus vicini populi, Germani præsertim, cum aliis quibusdam peculiaribus, tum communi sibiq; vsitato, Venedorum seu Vinidarum, aliqui verò etiam Vandalorum nomine eos appellarunt. Posterius verò, iam inde à Caroli Magni temporibus, partim exter-
nis eius ipsius Imperatoris, successorumq; eius ac finitimarum gentium armis & pactio-
nibus, partim domesticis principum & populorum defectionibus indidem magnopere accidi cœpere fines Poloniæ: sicuti nos in illo ipso opere persecuti sumus. Quib. detrimētis quidquid olim tenuere Rugij, Rauj, Obotriti, Vilzi, Vetalabi, Luticij, siue Luzicij, Heueldi siue Retarij, Vinuli, Lucizaucij, & si qui alij fuerunt eiusdē oræ populi, Sclauicæ nationis, amissum est. Morauia deniq; Pomerania vltior, Cassubia & Silesia fere omnis detracta: ita vt linguæ Polonicæ vsus in iis locis partim abolitus omnino sit, partim Germanicæ linguæ admixtione corruptus. Silesij tamen & Cassubij, qui vltimi omnium vel auulsi sunt vel desciuerunt, magna ex parte genuinum Polonorum sermonem adhuc retinent: Morauj ad Bohemicam dialectum magis deflexerunt.

Poloni vnde dicti.

Polonia finis.

Venedici seu Vinida & Vandalis.

Hæc autem Poloniæ detrimenta, his duobus tribusve seculis, Prussix, Russiæ Podoliæq; permagna accessione, vltra Vistulā à septentrione & ortu cōpensata sunt. Nisi quòd hinc quoque rursus Lituani, securis fœdere & societate Polonis, Polocensem tractum fere omnem & Volyuiam (quæ Russiæ pars est) & magnam partem Podoliæ, auro-
rum nostrorum memoria ad se reuocauere: quemadmodū suo loco exposuimus. Hæc
nos itidem atque illa superiora in hac Poloniæ descriptione præteribimus. Quamuis enim Lituani iam inde a centum septuaginta annis certo ac sempiterno fœdere sese Polonis adiunxerint, & ad communionem iuris ab eis admissi sint, peculiarem tamen linguam institutaq; sua retinent, communemq; principem non regem, sed magnū ducē
appellant. In qua describenda prolixior non ero. Nec Prussiam quidem ducem ex-
la.

Prussia ducem.

A ij

Etius describimus. Licet enim ea iustis armis repressa maiestatem regis Poloni à ceterum fere annis comiter agnoscat, neque linguam tamen, neque instituta & leges Polonorum accepit: sed subactis & deletis olim priscis Prussis, à Germanis fere habitatur & administratur, ea parte excepta quæ finitima est Masouia: quæ à Polonis colitur antiquius, & Polonici fere iuris antiquitus fuit. Nec ceterioris autem Pomeraniæ partem eam in qua est vrbs Lemburgum & arx Bichonia, hac descriptione amplectemur: quod ea beneficio regum superiorum, in ius ducum vltioris Pomeraniæ cessit. Quo nomine & ipsi beneficiarii sunt regis Poloniæ, iurantque ritu solenni in verbâ eius, quemadmodum & dux Prussiæ. Valachiam quoque prætermitemus: quæ fuit & ipsa aliquando in clientela regum Polonorum, sed suis tamen legibus, sua lingua, suisque ducibus vtens, qui Vayvoda seu Palatini dicuntur. Qui duo primum fuere, Transalpinensis & Moldauicus, qui à nostris peculiariter Valachiæ Palatinus dicitur, ille verò alter Montanicus. Verum existit postea tertius Bessarabicus, ad Pontum Euxinû, diuiso inter fratres principatu Moldauico. Ac Bessarabia quidem iam pridem subacta est à Turcis: reliquarum duarû Palatini & ipsi iam dediti sunt eiusdem gentis.

Valachia, & partes eius.

Polonia sive gradatione celi.

Nunc igitur Polonia quæ quidem vno regno & iure continetur, secundum longitudinem terræ habitabilis, è sententia Geographorum, à tricesimo octauo gradu, ad tertium vel quartum fere & quinquagesimum, ab occasu æstiuo versus ortum hybernû obliqua protenditur, per ducenta fere milliaria Polonica, quorum vnumquodque quatuor Italica in se continet. Latitudo autem eius, quâ maxime orientalis & quâ occidentalis est, plus minus triginta milliarium est. Et occidentalis quidem habet imam poli elevationem quinquaginta duorum, summam quinquaginta quatuor fere graduum: orientalis verò imam 48, summam 50 graduum. In medio verò, quâ latissimè, amplius nonaginta milliariis patet, & quum in meridiem paululum recuruat, tum in Septentrionem ad mare Balthicum (seu Venedicum) & secundum extremam oram Masouia: dorso imminet, imam quidem poli elevationem habet 50, graduum, summam verò quinque ferme & quinquaginta. Ita vt figura eius modicè intensi arcus speciem præ se ferat. Cuius neruus paululum reductus, ad meridiem & occasum hybernum quadam tenus spectet, exterior verò curuatura in septentrionem & ortum æstiuum obuersa sit.

Etiam ter.

Cingitur autem Polonia ab occidente sole incipientibus, marchia Brandenburgensi & Pomerania vltiore (quæ Stetinensis & Stolpensis dicitur) deinde mari Venedico & Sarmatico, & Lituania: hinc solitudinib. Scythiæ Tauricanæ siue Oriacouienfis, Biologradiensi Turcarum satrapia, & Valachia: inde verò Vngaria, & Silesia, Boemiæ ditionis. Et ab hac quidem, & marchia, & Pomerania, & Lituania, palustres densæque sylvarum eam fere dirimunt: mare, à Suecia Daniaque: ab Vngaria verò, syluestrium montium cacumina, itemque ab occidentali parte, Valachia. Nam à reliqua, quæ in ortum & Pontum Euxinum vergit, Nestor siue Tyras fluius eam diuidit. Podolia, quâ ad Scythiam vergit, fines, propter vastitatem & solitudinem campestrem, nobis satis certi & explorati non sunt. Prussia verò ducalis sic est implicata regio, difficulter vt queat distingui. A Masouia quidem sylvarum eam dirimunt.

Podolia.

Prussia.

Polonia pars.

PARTES Poloniæ sunt, maior & minor Polonia, Cuiavia, Russia regia, Podolia, Masouia, Prussia, & pars Silesiæ. Quæ & ipsæ deinde satrapiis, vel (vt vulgo loquuntur) Palatinatibus ac territoriis fere distinctæ sunt. Maior Polonia duas satrapias, nimirum Posnaniensem & Calissiensem complexa, occidentalis est, Silesiam, Marchiam, Pomeraniam vltiorem eo ipso latere arctius, itidem Pomeraniâ, meridionali itidem Silesiâ attingens. Magis autem ad occidentem vergit Posnanienfis satrapia, Calissienfis contra ad ortum & Septentrionem, qua parte sunt Paluci & Cassubia, tractus terræ non cõtemnendi. Introrsus ad orientem solem Polonia maior, à meridiè ad septentrionem progrediendo, Siradiensem primum deinde Lenciciensem satrapiam, hinc Cuiaviam, postremo Pomeraniam citiorem (quæ Prussiæ regiæ pars est) habet finitimas: quanquã Pomerania aquilonare quoque latus eius aliqua ex parte claudit. Minor Polonia orientalis est, Cracouienfis, Sandomiritensis & (quæ huius pars quondam fuit) Lublinensis satrapiis definita, hoc ipso ordine quo nunc simul enumeratæ, versus aquilonem & ortum æstiuum solis. Quæ à septentrione Masouia & Lituania, seu partium eius, Polecenia, ab ortu Russiæ, à meridiè verò Vngariæ, vsque ad Silesiam (quæ ab austro & Affrica fere

fere eam attingit) finitima est. Sunt etiam satrapia Cracouiensis partes tractus Sciritius & Submontanus, uterq; Vngariae & Scepusio finitimus. Ac Sciritius quidem ad occidentem vergens, Cracouia vicinior est: Submontanus verò Prussiae & Sandomiriensis satrapiae iungitur. Lublinensis item satrapiae pars est Polosse, reliquum quod à Lituaniis detractum non est, à syluis ita dictum.

S I S E S I A quae est Polonicae ditionis, sic implicata est Cracouiensi satrapiae, ut ab ea magna ex parte ambiatur. Satrapiam ea nullā habet, sed in Cracouiensi fere censetur. Habet autem tria territoria, Osnencinense, Latorichense & Seueriense, quae superiori tempore singulos habuere duces: nunc praefecturae sunt. Meridionale & occidentale latus eius ipsius Silesiae, cetera tenet Silesia Boemicae ditionis, nempe Cassinensis, Polcinen-
 10 sis, Ratiboriensis & Oppolienensis: ab ortu verò hyberno Scepuliensem tractū vix & modicē attingit. Est autē Scepusium nō contemnendus tractus terrae, quum Polonici olim iuris esset, ad Vngariam traductus: de quo in historia attingemus. Deinde verò nonnulla pars eius, cum tredecim oppidis, & arce Liblio (sive Lubentia) rursus Polono regi, cer-
 to pacto & Vngariciis regibus, addita est, atq; etiam nunc à Polono praefecto administra-
 tur, & Cracouiensis satrapiae tractuiq; Sciritio versus meridiem adiacens.

I N T E R minorem verò & maiorem Poloniā (primarias totius partes) intermediae sunt satrapiae Siradiensis, Lenciciensis & Rauensis, nullū cōmune nomen habentes. Quarum
 prima ad meridiē & Siletiā, tertia ad septentrionē & Masouia vergit: Lenciciensis inter
 20 has media est. Nonnunquā ex, vnā eū Cuiaua, maiori Poloniae, sicut Russia & Podolia
 minori recensentur. Cuiaua ab ortu Masouiae & Rauensis satrapiae, à meridiē Lencici-
 ensis & Calisiiensis iungitur. Cōtinet autē in se duas satrapias, Breitenensem, quae magis ad
 ortū & meridiē vergit, atq; Inouladislauensem (sive Inuoladislauensem) quae magis
 est occidua: cuius nō exigua pars est Dobrinum, trans Vistulā, latere orientali confine
 Masouiae: occidentali verò, septentrionali Prussiae. Masouia latere orientali Lituaniam,
 & maxime Polecensem eius tractū: meridionali, Rauensem satrapiā: & versus ortū hy-
 bernum, Poloniā minorem, eiusq; satrapias Sandomiriensem & Lublinensem: septen-
 trionali verò vtramq; Prussia attingit, duab. satrapiis distincta, Polcensis nimirū, quae oc-
 30 cidentalis est: & Cirnensis, quae orientalis est. Peculiariter autē Masouiae nomen retinet,
 propterea q; diutius ducū suorum, de Polonorū principū stirpe oriundorum dominatu
 segregata, postrema omnium, nostra memoria, defecta ducibus, Poloniā redintegrata
 est. Rauensis quoq; satrapia quondā pars Masouiae fuit, suorumq; duces habuit, sicut & Plo-
 censis. Prussia regia, praeter meridionale latus (quod iam est expositū) ab occasu marchiae
 Brandenburg. & vltioris Pomeraniae confinem habet: à septentrione, sinu Baltheo: ab
 ortu, Prussia duceali cingitur. Tribus autē satrapiis distincta est, Culmensis, Marieburgen-
 sis & Pomeranica: quarū haec occidentalis est, reliquae duae, interpolito flumine Vistula, or-
 40 rientales. Ex his autē Culmensis ad meridiē spectat, Marieburgensis verò ad septentrionem.
 Warmia & ipsa pars est permagna & copiosa Prussiae regiae ad aquilonē sive euro-
 aquilonem spectans, duceali fere vndiq; cincta, & ab ea quodā tempore maiorem in mo-
 dum accisa: Marieburgensem quoq; satrapiā modicē cōtingit, sed in nulla satrapia cen-
 setur, subiecta episcopo suo: qui tamen regi Polono paret. Michalouienfē autē territorium
 est in satrapia Culmensi, Masouiae ac Dobrino finitimum.

D V C A L I S Prussiae (ut ea quoq; quod magis perspicua sit haec Poloniae descriptio, hic obiter attingamus) praeter regiam Prussia limes est à septentrione mare Sarmaticū, eū
 lacu Curonienfē, & ora Samogitiae, ceteraq; Lituania: à meridiē verò Masouia. Satrapiā
 ea nullā habet, praefecturae multas. Olim Prussia, priusquā subiugum Christi missa est,
 alios fines habuit, & aliter diuisa fuit. Nā Culmensis tractus & Pomerania, Poloniis, non
 Prussiae, partes tum fuere. Fuit autē ea decem regionibus sive tractibus descripta, videlicet
 50 Posnaniensi, in quo est Marieburg, Christiburg, Quizinū, sive Marieverderū: Pogesani-
 ensis, in quo est Elbinga & Hollādia: Erminio, seu Warmiensi, qui retinet etiā vetus nomē,
 Naranguo, vbi est Balga, Brandenburg, Cruciburgū: Sambiensi, in quo sunt Mōs regius
 (sive Königsberga) & Lochstere: Nadeanēsi, quo Tapelaweci, Insterburgū & Vonidē-
 sia cōtinentur. Salanenfi, in quo est Ragnera & Labia. Sudnio, qui & ipse nomē suū reti-
 net, & ad Aquilonē ortūq; secundū mare lōgissimē recedit, Barthenagua, Rasteburgū &
 Resta cōtinetur, & Salinde: q; nescio an is sit in quo Galindos populos ponit Ptolemæus.

In his Sudnius tractus fuit primarius, opib. & viribus maximè pollens, ita vt ad sex millia equitum, peditum verò ingentem numerum conficeret. Cæterorum quilibet cùm ter mille equites, peditum verò decem millia conficere fertur.

Russia regia. R V S S I A regia latere occidentali minori Poloniæ iungitur, à septentrione Russiæ, Lituaniam & Volsiniam habet: quæ partim etià Oriëntalis est, Chelmenſi præfertim tractui, qui non contemnenda pars est Russiæ. Ab Austro Vngariæ & nonnullam Valachiz partem attingit, eo tractu terræ qui Porne appellatur. Nam cætera Valachia, siue Moldauia (quæ Podoliz quoq; iungitur) magis est orientalis Russiæ. Continet Russia duas satrapias, nempe Selsenſem, quæ ad Volsiniam & Lituaniam vergit, & eâ quæ propiore vocabulo Russica & Leopoliſis dicitur, australe magis & orientale: nisi quòd Chelmenſis tractus eius ad septentrionem, etiam vltra Belsenſem prominet. Reliquum autè orientale latus eiufdè Russiæ, ac totius Polonici regni, claudit Podolia. Ea verò ab Aquilone & Euro Lituanicæ Podoliz, à cætero ortu vastis cæpis Tartaricis atq; Turcicis, à Meridie verò Valachiz iungitur: totaq; vna satrapia censetur, quam Podolicâ vocant. Olim Podolia & Russia, tam ea quæ nunc Poloniæ pars est, quàm ea quæ est in ditione Lituaniz & Moschorum, suos habuit duces. Quorum stirps quum in immensum propagata esset, partim ipsa sese intestinis odiis atq; ciuilibus bellis confecit, partim à Tartaris extirpata est, partim Polonorum & Lituanorum, ac de se ortorum Moschorum adiuncta est imperio. Extant etià nunc in Lituanica & Moschica Russia permulti ducale nomen, sed pleriq; nudum propemodum retinentes: in regia verò nulla eorum superest memoria.

Russia duces iam nulli.

H I nunc sunt Poloniæ fines, hæ partes. Est autè regio tota fere plana & aprica, maximè quâ ad occidentem solem & septent. vergit, & quæ penitus oriëntalis est Podolia, ac vel nomine ipso decliuitatem præ se fert, vicinarum, Valachiz, Russiæ & Vngariæ montanarum intuitu. Minor Polonia itidè atq; Russia, quo propius accedit ad fines Vngariæ, hoc magis montosa est & syluestris: quo longius autè inde recedit, eo leuius acclius est, magisq; culta & meliore gleba. Tametsi in medietullo quoq; Sandomiriensis satrapia aliqua ex parte leuiter montosa, seu verius accliuosa est: & Prussia pleraq; omnis, excepto Marieburgensi tractu, collibus molliter & ad fertilitatem amœnitatemq; cõmodè distincta est: itemq; pars nonnulla Cuiouiz. Montes Sarmatici, qui Poloniâ & Russiâ ab Vngaria dirimunt, ardui & syluestres, nõ ignoti sunt etiam veterib. geographis & historicis: & in his celebris est in primis Carpathus, quem nos Cremparum (ni fallor) vocamus: Bieleiadi, Modra, Turza, Vapienna prorsus ignoti sunt. In medietullo verò minoris Poloniæ Lyſeius est, quasi tu dicas Caluū seu Caluastrum: in quo monasterium est S. crucis nomine lignoq; celebre, & Vancub arce Cracouiensi illustis, & is in quo sitū est Cestochouiense monasteriū, què clarum vocant. Syluestris sanè fuit superioribus temporib. pleraq; omnis Polonia. Ex eo verò tempore ex quo habitari cœpit, an postea pestium bellorumque incõmodis eò sit redacta, nescio. Sed Sigismūdi, filiiq; eius (qui nunc regnat) Sigismundi Augusti, optimorum & miſſimorum, sapientumq; regum studio, diuturnam pacem naçta, nunc vbi diligenter excolitur, frumenti ferax, & pratis abundans. Nec tamen deest etià nunc syluarum copia. Neq; enim penitus ex excinduntur & extirpantur, partim propter pascua & mellificia, partim propter ædificiorum materiam, & ligna temperando frigori vtilia, partim etiam propter saxosi vel arenosi soli sterilitatem & venationes.

Polonia magna hodie quæ olim culta.

Arbori in Polonia genera.

S V N T autè syluz piceæ, quernæ, faginæ & abiegna. Ac piceæ quidem fere in planis & arenosis locis, abiegna & fagina in montanis, quernæ in vtriusq; sed vberiore gleba præditis. Multi sunt in planis iuxta ac montanis locis mixtum omni genere arborum feretæ, & pascuis optimæ. Ex his abietes, tiliæ, piceæ, quercus, apum aluearibus grauidæ sunt, materiamq; ædificiis nauium ac domorum, tabulisq; & vasis aptam, quercus verò & fagi etiam pastum vberem porcis ferisq; suppeditant: omnes autem focorum & fornacum ignibus alimenta subministrant. Tanta enim est vis frigoris in illis regionibus, interdum vt radicatus arescant arbores, & aqua ex editiori loco effusa, priusquam terram contingerit, in glaciem cõcreſcat. Lacus quidam, & paludes, & flumina, duobus tribusve mensibus hybernis, nonnunquã autem vel in v. vsq; mensẽm glacie concreta, non modò peditibus verim etià equitibus, & curribus ac plaustris grauius onustis, longo spacio peruia præbent itinera. Equidem quodam tempore, vltima die mēſis Martij, Viſtulam in Maſouia, per firmâ adhuc glaciẽ, cū curru & quadrigis, & aliquot equitum comitatu transiui.

Ingeni frigoris.

transiui. In tanta autem cœli intemperie pomaria tamen sunt non infrequentia, sed fructuosa magis quàm culta, ad Vistulam præsertim, & in suburbanis Cracouiensibus, Sandomirienibus, Varsouiensibus, Gedanienibus, Elbingensibus, item & Frauenburgensibus. Veliscensibus, & Bochniensibus, totoq; tractu submontano atque Scirienſi. In quibus prunorum, malorum, pirorum, perlicorum, ceraſorum & nucum bonitas & varietas certat cum Vngaricis & Italicis. Sunt & vites, quarum vuz in minori Polonia elui quidem non insuaves sunt, præsertim si æstas & autumnus temperiem suam seruet: sed vinum inde expressum acerbius, præsertim vbi defæcatum est. Aliquanto suauius & copiosius exprimitur apud Croſham Silesiæ in finibus maioris Poloniæ: apud Tornauia quoq; in Prussia, nuper adeo vineæ colæceptæ non infelicitè, vt audio. Neq; negat solum Polonicum castaneas, mora, cotonea, ficus, amygdalas, pepones, melopepones, herbas & flores omnis generis, & alias hortenses Italię delicias, & palatinarumq; lenocinia, si adhibeatur cultura diligentior & à gelu custodia.

Feracitas.

Nec metalla fossiliaq; defunt in montanis, plumbi quidem intermixto argæto, apud Itrussum, Slawconiam, Chranouiam & Nouagoram, oppida satrapia Cracouiens, & in finibus Silesiæ: argenti viui, apud Tustanum in Russia: æris, & lazurij, & item plumbi, apud Cheucinos: ferri, plurimis in locis syluestribus: nitri, apud Visciciam, & alibi: salis apud Bochniam & Viliſcam in satrapia Cracouiensi, & apud Haliciam & Colmiciam, & aliis compluribus locis Russiæ. Ac in Russia quidem id ex aqua, è profundis puteis hausta decoquitur, & partim in modum farinæ minutū relinquitur, partim in frustula conformatur. In minore verò Polonia, partim & ipsum ex aqua in speciem farinæ candidū decoquitur: partim lapideæ duricie solidum, instar ingentium faxorum, in subterraneis specubus altè lateq; excauatis, & villas, templa oppidaq; superædificata sustinentibus, ferro excinditur, cōminutumq; & mola tritum, ad vsus hominum accommodatur. Ferunt in salinis Bochniensibus reperiri quiddam pici concretæ simile, quod vocant Carbunculum, quod tritum & epotum soluat aluum. Ibidem exaudiuntur nonnumquam canum, gallorum, & aliorum animalium assimulatæ voces, in remotissimis specubus: idq; mali & incommodi alicuius imminens portentum vulgò habetur.

Sali conficiendi ratio varia.

Voces in salinis.

In maioribus quoq; Polonia apud Inicum, salinæ sunt, verum tenuiores. Sunt etiam in confinio Vngariæ & territorio Osniciensi aquæ salinæ, quæ in salem decoqui possunt. Apud Biezzam verò, in submontana regione, vitriolum effodi, ac in viridem lapideamq; duriciem decoqui nuper cœpit. *Cuperus asserit*, hoc est æris aquam, Germani & nostrates item appellant. Antiquitus autem fit ad æris metalla in Scepusio. Marmoris quoq; & alabaſtri moles quibusdam locis excauatur. Est in maiore Polonia, prope Suenum oppidum, collis vbi res incredibilis, sed à multis memoratur. Ollæ, amphoræ, cacabi, & aliarum figurarum vasa fictilia sponte nascuntur, & sub terra effodiuntur mollia: sed mox in aerem prolata, dureſcunt. Porro in mari Sarmatico, apud Gedanum & Montem Regium, vrbes Prussiæ, colligitur succinum siue electrum (ambram exteri vocant) quod fluctibus appulsum ad litora, homines nudi obuam euntes, paruis retibus extrahunt. Molle primum, sed mox in aere dureſcit, tornoq; & scalpro variè conformatur. Est autē fuluum & candidum: candido maius pretium. Ferunt, si incendatur, odore eius venenata necari. Visuntur in eo nonnunq; formicæ, muscæ, culices & alia insecta: nō arte, sed vel opificio naturæ, vel fortuitis casibus, inclusa. Aiunt id in fossa quoq; altius humo reperiri.

Vitriolum.

Marmor, alabaſtrum.

Electrum.

AQUI s irrigua pleraq; est omnis Polonia: sed fluuios nauigabiles nō multos habet. Precipui sunt Vistula, Donaicius, Sauus, Varta, Noteſius, Neſter, Prutus, Brigus, Bozus, siue Bogus, Priperius, Narua, Paſſana & Alla. Nam Odera (quem veterib; Gutatum, seu Viadum esse volūt) in Morauia existens, & Silesiam diuidens, nusquam nunc attingit fines Poloniæ: neq; Neper, qui Boryſthenes est, neq; Nemon, qui Chronen vel Chronis, maxima flumina, neque Pregola. Ac Vistula quidem in Silesia Cassinensi, è Sarmaticis montibus exoricens, versus septentrionem primum, mox versus orientem aliquatū per, deinde à Sandomiria, versus septentrionem rursus, per minorem Poloniā decurrit. Hinc ad occasum æstiuum flexa, Masouiam & Cuiouiam partim alluit, partim interluit, Prussiamq; Culmenſem alluit. Ad extremum, vbi Torcuam præterit, læuāq; ripa Pomeraniam attingit, in ortum reflexa parumper, deinceps Prussiam diuidens, versus septentrionem partim in mare, infra Gedanum, partim in Habrum lacum quinq; ostiis sese exone-

Flumina.

Vistula quam originem ex consensu abeat

rat. Ac fontes eius sunt longitudinis grad. 41. min. 20. latitud. grad. 54. min. 20. Cætera in medio sunt non longè ab his distantia. Fluens autem amplius centum milliarium Polonicorum spatio Vistula, Solam, Pronsam, Scanam, Donaiecium, Vislocam, Ropaanciam, Nidam, Sauum, Vaprum, Pilciam, receptis Dreucicia & Velboria, Bsuram, Naruam cum Bugo, Vernanciam, Beulam, Oslam & Motlauiam fluuios excipit: & Ofnencium, Cracouiam, Cazimiriam, Sandomiriam, Varfauiam, Plofenu, Vladiflauiam, Toruniam, Culmam, Grudentum, Guifsum, Guemum, siue Meuam, Nouum Marieburgū, Derfauiam & Gedanum vrbes & oppida non ignobilia præterfluit: arces item Liponeciam, Nepoline, Corcinum, Zauichostum, Cernenfenum, Zacrocinum, Vylsegradum, Sochacionicum, Dobrinum, Dobrowincos, Kazrauzum, Slazowiam, Vyboniam, Nich- 10 fousiam, Starigradum, siue Altzaufen, & Surre, & adhaerentes eis vicos alluit.

Donaiecium.

D O N A I E C I V S, quod nomen paruum Danubium significat, ex eisdem Sarmaticis iugis, non longè à Vistulæ fontibus, paulo orientalius exortus, per Secupsiū & Submontanum tractum decurrit, Sorstenumq; & Mussinam & Methuniam arees, & Sandeciam vrbes (vbi Proputo augetur) præterlapsus, non longè ab Opatouerio vico Vistulæ miscetur. Sauus è Bichciadis iugis long. grad. 40. latit. 48. min. 30. nascens, & ver- 20 sus septentrionem & occasum æstiuum profluens, postquam Lesium, Sebenum, Sauocum, Brozoniam, Prenusliam, Raduinum, Iacollawiam, Lezeiscum, Russiæ regiæ arces & oppida, prætergressus est, Vislocinūq; & Viarum in se recipit, apud Sandomiriam

Sauus.

Varta.

oppidum long. grad. 44. latit. 50. min. 20. Vistulam & ipse subit. Varta apud Cromolo- 20 niam satrapæ Cracouienfis oppidum orta, long. grad. 40. min. 50. latit. grad. 50. min. 30. per maiorem Poloniam, versus occasum æstiuum, fere in Notesium decurrit: Olsitium Ceustechouiam, Mestouiam, Siradiam, Vartam, Vnconiam, Colmu, Corinū, Pifdros, Stenum, Guicum, Posnaniam vrbes, Obornicos, Slebniciam, Wconcos, Siraconiam, Moezicodum, oppida & vicos, cum adiunctis arcibus, præterfluens, Lesium, Sebenum, Wef- 30 mam, Veticiam, Profsiā & Ofram maiores fluuios excipiens. Notesium verò apud Crufniciam Cuiauz oppidum, Goplo lacu existens, & ipse per maiorem Poloniā, versus occasum hybernum means, Pacollum ambit, Labissinum, Nachum, Pilam Vicedrenum- que arces & oppida præterlabitur: receptaq; Varta apud Costrunum vrbes marchiz Brandenburgensis, in Oderam, è Silesia accurrentem, influit, long. grad. 37. latit. 52. min. 30

Natesium.

Nestes à veteribus Tyras.

45. Nestes (quem Tyras veteribus vocari voluit) in Russiā è Sarmaticis iugis, non longè à Tybifici & Sau fontibus ortus, initio versus Aquilonem profluit. Deinde ad Ortum conuersus, Bistriciam, Lipaseretum, Russicum, à Valachia Sbracium, Smotricium, Vsciam & Meraquam (ignobiliora flumina) absorbet: & Zidacioniam, Holliciam, Cessibiefos, Cernonum, Choruium Valachiz & Bessarabiz longo spatio diuidit. Ad extremū deflexo non nihil in meridiem aluco, supra Bialogradum vrbes Scythicam (quæ Mon- 40 castrum dicitur) in Pontum Euxinum, siue Obidonum lacum, influit, long. 53. min. 15. latit. 47. min. 30. Bugus in Russiā & ipse, non longè ab Olasco oppido, long. grad. 47. latit. 49. min. 30. exortiens, & primum in occasum, mox septentrionem, secundum occi- dentalem latum Volyniz tendens: postremò ad occasum reflexus, vbi Poleccesem Litua- niz tractum, receptis Vlodana, Belfo, Rata, Swinia, Muchancio fluuiis, emensus, & Bu- 40 scum, Grodecum, Gradlum, Lubonikiam, Russica Brestaq; Laonium, Drochicum, Polscensiam & Camenitiam Masouiticam oppida, prætergressus est, Socroccium vicum, long. grad. 43. latit. 52. min. 20. Naruæ à septentrione & ortu æstiuo è Lituaniam profluente ægrè miscetur, nigrore suū retinens aliquandiu: nec multo inferius Vistulā subit.

*Narus flumi-
nis mira natu-
ra.
Priperium.*

E S T autem peculiaris Naruæ natura (sicut & Dlugossus annotauit) quòd nō fert venenosa animalia, vsque adeo vt serpentes qui Bugo delati adhaerent, edito sibilo refu- 50 giant, quum primum aquam fluminis huius attigerint. Priperius in Chelmenis tractu, è palude non longè à Lubonia existens, long. grad. 46. min. 30. latit. 50. min. 30. præter oc- ciduum & septentrionale latus Volyniz, diuersus à Bugo, per Russiā Lituanicam longo spacio versus orientem solem progreditur, & cum nonnullis aliis, tum Styro, Slucio & Be- 50 rezma, prægrandibus fluuiis actus, Neprunsino Borysthenem subit, long. grad. 51. min. 120. latit. 54. fere. Bozus autem, siue Bogus, è palude ortus in finibus Podoliz Polonicæ, long. grad. 48. min. 30. latit. 49. min. 30. per Lituaniam longo tractu ad Ortum tendit: ad ex- tremum, deflexo in meridiem cursu, & ipse in Borysthenē non longè ab ostiis eius, long. grad.

Bogus.

grad. 56, latitud. 47, min. 20, sese exonerat. Prutus ex iugo montium Sarmaticorum, longit. grad. 46, min. 50, latitud. 47, min. 30, versus aquilonem in Porne delapsus, & Colomram Salitiamque præterlapsus, inde per Valachiâ, siue Moldauiam, primum orientalis, deinde australis, versus Bulgariam in Danubium decurrit, longit. grad. 52, min. 15, latitud. 45 fere. In Prussia verò oriuntur Alla & Passaria, non longis quidem spatiis, sed nauigabilibus alucis fluentes. Et Passaria quidem infra paruum Olosticum existens, Morango, Lubstania, Stunsberga, & Helgebaila oppidis præteritis, Habum lacum subit, longit. grad. 42, min. 40, latitud. 54, min. 30. Alla verò supra Allisteinum oppidum oriens, præteritis Vartemburgo, Gulestadia, Heilsberga, Varmienfibus, & Bartensteno, Sipelbeino, Fridelandia, Allemanigo, ducalibus oppidis, apud Velam Prægola, ab ortu hyberno per ducalem Prussiam decurrenti miscetur, & cum ea infra Kunisberg (hoc est Regium Montem vrbe) long. grad. 43, latit. 54, Habo recipitur.

Atque hæc de fluminibus. Lacus piscosis abundat Prussia: in his nominatissimus est Habus (cuius modò mentionem fecimus) ad quindecim milliaria in longitudinem secundum mare patens, & ab eo angusta insula, quæ Neringa appellatur, distinet: in latitudine verò duo milliaria plus minusve. Ac Elbingam quidè vrbe non longo spatio apicet, eiq; portum efficit, eiusdem nominis flumine nauigabili influente. Tolchomitam verò, Fraumbergum (cui basilica Warmienfis in modum arcis munita impèdet) Balam, Brandenburgum, Fishausum, & Lochstere, oppida & arces alluit, & infra Regium Montem mari miscetur. Hoc nominè alter est longè amplior Curonienfis, in Prussia ducali: in quo sunt ostia Nemeni fluij. Secundū hunc est Draufenus, siue Drusenus, in Marienburgensi sitrapia: vnde Elbingia flumen profluit. Partecinus, Lubnus, Renfina & Viecininus, in Culmensi: in Pomeranica verò Stworzouagaci (quasi quis stratum vel factitium aggerem dicat) inter Choiniciam, Slochouiam ac Tucholiam oppida, septem milliariū spatio longus, quinque latus. Vnde Berda fluius, profuens per Crempianum, Lubonum & Charsiconum, non multo minores lacus, tum Vistulam influit infra Bydgostiam. Nec ignobiliore his sunt Vidice, Lubscus & Olsieninus, in eodem tractu. Alij minores sunt, & in ducali Prussia multi & grandes: quos omittimus. Habet & maior Polonia & Liunia celebres piscosiosq; in quibus Lupus princeps est, quinque milliaria patens in longum, semis in latum. Secundum hunc sunt Blendinus, Rouifinus, Slesinus, Sauius, Piediucia, Nyefamyus, Vomescia, Lomanice, Lubstonus, Dramiscus, Noblim, Tu lauus, Iolen & Lednicia. In cuius insula Gnesnensis basilica initio condita fuisse, indeq; propter difficilem aditum, in eum in quo nunc est locum, translata esse putatur: quemadmodum Dlugossius memorat. In Cuiouia verò Tur, Lauiscus, Bielscus, Lubotin, Orlie, Berdouus, Borimontus, Cremanta, & in Dokiuenfi tractu Gorzuus, Moronus & Scampscus, minores aliquanto superioribus. Pro lacubus minor Polonia, Silesia, Russia ac Podolia piscinas habent, arte manuq; factas, permultas & grandes. Non carent tamen & lacubus, Lublinensis maximè & Chelmenfis tractus. E quibus Biale, hoc est albus (per antiphrasim sic dictus) prætereundus non est: cuius aqua Aprili & Maio mensibus succos reddit lauantes.

Piscēs autem pinguissimos profert, qui prasini, & à nostris Clescij vocantur. Est in Belsenfi, lacus Crinice, non amplius, verum profundus. De quo illud memorabile annotauit idem Dlugossius, quòd certis temporibus, altero vel tertio quoq; anno, cum multu fluctus attollens, exhauritur propè adfundum vsq; aquis vicini mōtis cauernas subeuntibus. Atq; ibi tunc facillè prehendantur pisces in aqua vadabili. In cæteris lacubus, atq; etiam in maiorib. piscinis & fluminibus, hyberno tempore commodiores fere sunt piscationes quàm æstate, pertusa certis interuallis glacie, retiq; per maius foramen immisso in aquam: quod longis funibus, hominum equorūve opera, longo spatio tractum, alio foramine piscib. onustum extrahitur. Sunt autem eadem genera piscium in lacubus & piscinis: vtrobique. n. sunt lupi, prasini, perca, rhōbi (si modò sic appellandi sunt ij quos nos carassios dicim⁹) rince, anguilla, rubeculi, carpones: quos reginas vocat Itali, Latini cyprinos: quemadmodū vult Ioānes Dubram⁹. Tamen si min⁹ frequētes hi sunt in lacub⁹ quàm in piscinis, in quas, tanq̃ in viuaria, studiose recondūtur. Ferunt etiā murenas lacus nonnulli: ex namq; esse putātur, quas saluizas & siclauias nostri vocāt. Piscis est dulcis & fapidus, alecū similis, fluuiatiles verò sunt cū iisdem fere oēs, tū delicati impri-

- mis, salmo, siue efox, truta, barbo, siue mulus (Vartenfes baruenam vocant) sturio, fundulus, oculata (quam lampredam quoq; vocant) alosa, siue barbocha, cuius iecur potissimum est in deliciis: à nostris mentus vocatur. Item lipien, sinu, sliz, berzana, veleia, jaydez, & quæ biala ryba. Cancris & anguillis abundat in primis Nida fluius. Marini etiã piscibus abundat Prussia litoralis. Nobiles autem præcipue sunt balcees, quos harin-guas Germani vocant: quorum sale conditorum maximus est vsus in tota Polonia atq; Lituania, Boemia, Silesia, Morauia & Vngaria: tanta eorum copia est: tametsi aliunde etiam nauibus in Prussiam importantur. Non est hic prætereunda quarundam aquarum non vulgaris natura. Est in Scepusio riuus ex arduis montibus profluens, cuius gutta in lapideam duritiem concreverunt: ita vt ex iis sponte existant fulcra, sustentantia canales, 10 quibus riuus ille ad moletrinas deducitur. Est & fons pestilentem aquam & auram continens: cuius non modò gustu, sed etiam afflatu animalia quæuis necantur. Sunt etiam nonnullis in locis scaturigines tepidarum aquarum, fulfuris & aluminis odorem redolentium: quibus scabies & vlcera hominum & iumentorum curantur.
- Ferarum genera.** SED nos ab aquatilibus ad terrestria animalia transeamus. E ferarũ genere profert hæc regio copiam leporum, dorcarum, sciurorum, ceruorum quoq; & aprorum, & luporum nonnullis in locis. In primis autem Nepolomicensis & Radomienfis saltus nobiles sunt harum ferarum venationibus. Onagrorum etiam & bisontium Prussia ducalis præfertim, eiq; finitima Masouia, ferax est, & in primis Podolia: vbi agmatim in campis non modò cerui, onagri & bisontes, verum etiam ferri equi pascuntur. Est autem 20 bisons prægrandis, verum perniciosissima fera, magnis & introrsus leniter incuruis cornibus armata: quibus equum cum fessore correptum in sublime iactat, & arbores mediocri crassitudine euertit. Magnitudinis eius illud est argumentum, quòd in capite eius inter cornua, duo, nec scio an adhuc tres homines confident. Habet villosum corium, & sub mento palearia. Onager vero *Los* appellatur. Fera est lógis cruribus, aliquanto maior equo, capite cornuto, colore cæzio & fusco: cuius vngula certo tempore expetitur, indeque annuli conficiuntur salutares comitali morbo laborantibus. Ferunt etiam capreas montana loca Vngariæ finitima. Cæterum vri, hoc est boues syluestres (quos nos *Peros* dicimus) in solis Moscouiticis syluis apud Vyitatis reperiuntur. Et harum quidem ferarum carnes aptæ sunt humano esui. Cultui verò pelles subministrant pantheræ, siue ij 30 sunt lupi ceruarij, maculosi ventribus & pedibus (qui *Risse* appellantur à nostratib.) martres siue mardures, quæ *Cimæ* dicimus, vulpes, lupi, lutræ item & castores amphibia: atq; horum etiam caudæ inter delicatos cibos & pro piscibus habentur, reliqua carne inuili admodum. Extruit autem sibi hoc animal cubile ligneum in marginibus fluminum & lacuum, cameris compluribus aliis super alias distinctum: ac secundum incrementum & decrementum aque, domicilium mutat: ita vt cauda natante reliquum corpus in sicco maneat. Pellem habet in dorso hispidam, sed mollem: vnde fimbriæ fiunt exornandis vestibus hybernis & pileis. Vrforum quoq; volæ cum digitis esitantur, pelles etiam stragula vestis vsum præbent. Quin & vestire famulos ij, qui feroculi videri volunt, cæperunt. Cuniculi, lepores & sciuri, cultui iuxta ac esui apti sunt. Sunt etiam in Podolia ani- 40 malia sciurorum vel cuniculorum magnitudine, in cauernis degentia, varias & maculas pelles habentia, quæ & ipse ad vestitum & pallia scæminarum expetuntur. Omni autem genere ferarum magis abundat Lituania, propter vastitatem syluestrem.
- Bisontes qui venatione capiuntur.** DE bisontium venatione scire operæ pretium est, quòd in campis Podolicis segregati ex agmine, singuli ab equitibus sagittariis, certo ordine dispositis, cõficiuntur. Vnus enim post alium feræ adequitantes, iaculantur, citatisq; equis refugiant. Efferata autem illa ictu, refugientem insequitur. Interim ferit eam alius: quem illa rursus, priore dimisso insequitur: donec defatigata labore & vulneribus concidat. In syluis verò ij deprehenso opportuno alio loco, deiectu arborum, à rusticanis hominibus ad id coactis, quasi intra scæpes includuntur, plures etiam quàm singuli: ita vt inde effugere non possint. Deinde 50 extructo ex tempore principi & primoribus theatro editori, venatores singuli cum venabilis ad suam quisq; arborem disponunt. Mox ab equitib. strepitu & clamore, admissuq; canum, fera ex latibulo excitata, in medium propellitur: quæ à venatore post arborem latente (vt cuiq; maxime appropinquare) ferro petitur: efferataq; ictu, arborem, cuius obiectu ille tegitur, cornubus petit. Et quum ea sit gracilior, quàm vt ambobus cor- nibus

nibus in eam possit impingere, fronte ac toto corporis nisu in eam incumbit, cornib. vtrinque prominentibus. Vrget interim semel adactum in præcordia venabulum venator, sensim cedens appetenti se feræ, ac circum arborem gyram. Nec desunt canes grandiores, moribus adiuuantes: donec ea exanimata vel defatigata prorsus concidat. Quòd si venator ictum frustratus sit, aut minus opportunè intulerit, aut à feræ etiam correptus & proculcatus fuerit, aliquis è vicinioribus pannum rubrum feræ obiecit: hoc enim colore maxime efferatur. Ibi ea, dimisso priori, hunc petit, recipiètem se ad arborem suam: & ab eo feritur & conficitur. Lingue etiam contactus vitatur maxime: qua longius exerta attrahit ad se hominem, si vel extremam vestis eius oram contingat. Est enim scabra.

10 Vrsi verò, quamuis prægrandes, etiam viui capiuntur reti implicati, venatorib. compluribus simul accurrentibus, & ligneis furculis caput pedesque feræ ad terram deprimentibus: donec ea chordis constringatur. Constricta in arcam ligneam concluditur, vt se commouere nequeat, & auehitur. Vnde post, vbi libitum est, ad spectaculum & vrbana venationem emittitur. Sic autem colligatur, vt vno tractu chordæ ex arca prominentis soluatur. Vidimus aliquando in spectaculo equulum, & quidem castratum, cum vrsò prægrandi commissum. Qui ex intervallo accurrens, obuerso tergo calcibus vrsum percrebat, & refugiebat, vrsò ad stipitem, laxiore tamen chorda obligato.

Sed alia persequamur. De iumentorum genere, bobus & equis abundat Polonia: camelis, asinis & mulis caret: ouium item & caprarum ferax est. Auium quoque 20 magnam habet copiam. Præter alites autem (nempe gallos gallinaceos, domesticos iuxta & Indicos, paoues, anseres, anates & columbas) in delitiis hæ sunt: pygargus, quam quidam bistardam vocant, eo quòd tardior sit propter molem corporis, & vix à terra euolet. Grus, cygnus, perdix, bonosa, coturnix, sturnus, siue stornus. Minorum quoque aucularum ingens est copia. In his nobilis in primis ea quæ in folis Louicenisibus campis, cum niue existit ac disparet, auicula passere non multo maior: quam à niue *Sinegula* appellamus. Turdus rarior est, itemque *pardus*, quam vocamus vernacula lingua. Auis est sylvestris, gallina non multo minor, in campis Russicis & Podolicis. In iisdem repertiuntur coturnices virentibus pedibus, quarum elus spasmus inducit. Ex auiibus maiores & tenuiores sub hyemis initium gregatim auolant, vereque nouo red- 30 cunt. Nonnullæ minores, veluti hirundines & cypheli, implicitis inter se pedibus conglobatæ, in lacus, paludes & piscinas sese immergunt, ac vere nouo (vt est credibile) emergunt. Hyberno quidem tempore, retibus extractæ à piscantibus, sine vllò sensu & motu, & ad ignem admotæ, vel in hypocaustis calidis positæ reuiuiscunt & euolant: sed statim lesæ frigore, vel ignis calore atque vapore solito emoriuntur. Cæteræ hyemis tolerantiores, in syluis vel circum domos & villas vitam degunt. Nec plura nunc de situ, vbertate & omni descriptione Poloniæ.

De gentis autem origine, & rebus domi forisq; gestis, alibi diligenter diximus. Illud hic adieciisse non ab re fuerit, sicut originem ita & linguam communem esse cum Boemis, Russis, Moschis, Croatis, Morauis, Castubiis, Bulgaris, Illyriis, & vniuerso 40 mine Slauico: quamuis diuersæ sint harum gentium dialecti, ita vt nonnullæ ægrè se inuicem intelligant. Sunt tamen non modò mercatores Germani multi sparsim in vrbibus habitantes, verùm oppida pene tota & pagi pleni vntentum lingua Germanica, in submontana regione, eique finitimis Russiæ & Scephio, itemque in extrema ora maioris Poloniæ: deductis eò (sicut & in Silesiam & Prussiam) quodam tempore Germanorum coloniis. Quin & Poloni ipsi, propter multum vsum & commercia cum Germanis, libenter discunt linguam Germanicam, libentius etiam Latinam, propter sacro- rum ritus & sacerdotia, scribendi que vsum: qui vulgarissimus est antiquitus hac lingua, cum in priuatis scripturis & epistolis, tum in actis publicis, ac decretis editisque principis & omnium iudicum & magistratuum. Sed Prusi in conscribendis actis Ger- 50 manica lingua magis vtuntur, loquentes mixtim fere Polonica & Germanica: olim peculiarem habuerunt, ab vtraque penitus diuersam. In Russiâ iam fere vsitator est Polonica dialectus, quam vernacula, ex quo gens ea Polonorum celsit imperio: Polonis, propter vbertatem soli, libenter ibi figentibus domicilia. Sunt etiam in Russiâ Podoliaque Armeni, Hebræi verò longè frequentiores, etiam in cætera Polonia (præter Prussiam) sparsim oppida & vicos incolentes: qui sua vtrique lingua

Domestice animantes.

Lingua Polonica multis gentibus communis.

Iudei in Polonia permixti.

vtuntur, sed & Polonica & Prussica, Hebræi verò & Germanica.

Cracouia. P A G I S autem & vicis potissimum, atq; etiam oppidis, gens Polona antiquitus habitabat, quibus fere castella & arces adiunctæ sunt, minorum & præfectorum domicilia. Vrbes munitas atq; cultas non multas habet. Princeps est Cracouia in minore Polonia, regum & regni domicilium, quæ cum ædificiorum priuatorum iuxta ac publicorum splendore atq; munitione, tum rerum omnium ad victum cultumq; corporis pertinentium, & mercium exoticarum copioso emporio, magnisq; ad vitam degendam commoditatibus, adhuc hominum frequentia, ciuilitate & elegantia, facile primum locum obtinet, & cum claris Italix Germaniæq; vrbibus certat. Neque caret Italis mercatoribus, Germanis autem antiquitus abundat. Habet opportunitatem Vistulæ fluij, quo pisces, 10 ligna & omnis ædificiorum materia, & alia quædam è vicina Silesia importantur: nonnulla etiam cum aliò, tum in Prussiam deportantur. Habet item suburbana ampla, & cum hortis delicatis, pomariis, tum viuariis piscium & prædiis culta, ac temperie cæli amœna, duob; oppida adiuncta: à meridie quidem Cazimiria, ponte iunctam, interlabente Vistula: à septentrione verò Cleopariam, non tamen cinctam mœnibus, vt est Cazimiria. Habet & arcem peramplam à latere australi in edito colle, Vistulæ imminente, mœnibus turribusq; munitam, & magnificis regie & basilicæ (in qua sedes est episcopi) duorumq; præterea delubrorum, & aliarum priuatorum domuum ædificiis exornatam. Habet academiam quoq; omni disciplinarum genere, studiis & professione florentem. Sit autem est Cracouia non procul à finibus Silesiæ, Vngariæ & Russiæ, longit. quidem 20 grad. 42, latit. verò 50, ac fere dimidio.

Lublinum. S E C V N D V M hanc sunt haud ignobilia oppida, in eadem minore Polonia, ac dice cesi Cracouiensi. Lublinum tricesimo sexto milliariorum versus ortum estium, longit. 45, latit. 52, fere grad. non spatiosum quidem, sed bene ex ædificatum, & externarum gentium, Christianarum iuxta ac barbararum emporio nobile. Deinde Sandomiria, Sandecia, Tarnouia, Biezza, Rislicia, & Ilessum & Ofnendinum in Silesia. In maiore Polonia Posenia vrbs est, æmula Cracouiæ, sexaginta fere m. ab ea distans, long. quidem grad. 39, min. 15, latit. verò 52, min. 30, commerciis & emporio Germanorum exulta. Quæ & ipsa academiam expensis & sumptibus Ioannis Lumbratij episcopi nostra ætate fundatam, sed à successoribus eius neglectam habet. Habet & arcem & basilicam, sedemque episcopi, 30 cum oppidis Siodia & Valiseno, interlabente Varta flumine disiunctam. Secundum hanc sunt oppida Calisia, Gnesna, vetustate, & archiepiscopi sede, & basilica nobilis. Vichona, quam Freistadiam Germani vocant: Costenum & Slupcia in Cluscia, Leopoli longit. grad. 40, latit. 49, sitæ quinquagesimo à Cracouia milliariorum. Vrbs est satis munita, & emporio ciuiumq; humanitate florens: basilicæq; & sede alterius archiepiscopi, ac duorum episcoporum, nempe Armenici & Russici, non ignobilis. Sunt etiam oppida Crofna & Premisla: hæc quidem duobus episcopis, Latino (siue Catholico) & Russico, cohonefata. Chelma quoque eadem duos habet episcopos: sed propter oppidi seu vici immuniti infrequentiam, Tartaricasq; excursions, Latini cathedra Chelma nostauim trans lata est. In Podolia Camenecia est, natura loci manuq; permunita, triginta milliaribus bene longis distans Leopoli: habetq; & ipsa suum episcopum. In Masouia Varsovia est, longit. grad. 43, min. 10, latit. 52, pari fere spatio (hoc est quadraginta milliaribus) à Cracouia & Posna. Deinde Poltonia, Plofanum, basilica nobile & episcopo: & Loniza. In Cuiaua sunt Brestæ & Vladislauia, sedes & oppidum episcopi.

Dantiscum. I N Prussia verò Gedanum, seu Dantiscum, 80. à Cracouia milliariorum, à Posnania vero 40. long. quidem grad. 51, min. 30, latit. verò 54, min. 30. Vrbs est è tribus oppidis coagmentata, portu, naualibus & horreis nobilis, copia & varietate mercimoniorum, partim maritimorum, ex toto occidente & septentrione, partim terrestrium & fluuiatiliu, ex diuersis mundi partibus, & maxime Vistulæ præterlabentis opportunitate, abundas, munitione firma, ciuium industria cum humanitate & frugalitate coniuncta, magistratuumq; diligentia & auctoritate etiam firmior. Gedanum proxima dignitate est Torunia, 50 viginti quatuor milliaribus introrsum, versus Posnaniam & Cracouiam, ab eo distans, in ripa Vistulæ sita, long. grad. 41, latit. 53, duobusq; oppidis distincta: olim emporio & omnibus rebus florentior. Sed Gedani incrementa eam non paruis detrimentis affecere, & infrequentem reddidere. Quod ipsi itidem Culmæ prius vsu venerat. Quæ ciuitas ea digna-

dignatione fuit antiquitus, vt ab ea cætera omnis Prussia atq; etiam Masouia ius peteret: quod etiamnum Culmen se dicitur. Nunc ea pro amplitudine sua est valde infrequens: parer autem episcopo, qui inde nomen habet: tamen cathedra eius est in oppido Culmensi, vno milliaro inde distante. Elbinga etiam Prussia: vrbs est gemina & permunita, nec inculca: nisi q; eius luminibus officiant (vt ita dicam) ab altera parte Gedanum, ab altera parte Kunisberga, vicinæ, & maiore portuum commoditate copiosæ vrbes. Est autem Regius Mons dualis Prussia: caput, tribus oppidis & arce magnifica, dudumque etiam basilica & sede episcopi Sambienfis insignis: terrestri quidem itinere decem octo milliarium, per Habum verò aliquanto minore intervallo à Gedano distans, long. grad. 10 43, latitud. 54, min. 50.

Elbinga.

Mons Regius.

MINORIBVS autem oppidis est frequens admodum vtraq; Prussia, & quidem nec incultis nec immunitis, & satis copiosis. In regia primariū est Marieburgū, cū ipsum per se copiosum & frequens, & mœnibus turribusq; permunitum, tum arce amplissima & munitissima nobile, situm ad Nogatum, brachium Vistulæ, sexto ab vrbe Gedanum milliaro, versus ortum hybernium. Aliquanto enim supra id oppidum Vistula in duo brachia diuiditur, & insulam efficit, vbertate glebæ pagorumque frequentia nobilem: quæ obiectu præalti ac firmi aggeris, & magno hominum labore, non sine periculo, ab inundatione fluminis defenatur. Maior ea est. Minor autem vocatur ea planities quæ ad Gedanum est, inter idem flumē dorsumq; montis * * vsq; ad mare, palustris fere olim, nunc

Marieburg.

20 autem fossarum ductibus exculta, & facta compascua. Marieburgo non multum vlla recedit. Allesberga, siue Heilsberga, episcopi Varmienfis domicilium. Cathedra enim supra Frawburgum est, quemadmodum superius attigimus. Initio verò Brunsbergæ ea fuit collocata: quod & ipsum inter primaria Prussia: oppida numerari potest. His non multo ignobiliora sunt Gutelstadiæ, Allestenum, Resla, Vormitia, Mellacum, Varteburgum, Seburgum, in eodem tractu Varmienfis: in Pomerania, Tucholia, Choinucia, Stargiata, siue Stargradum, Nouum Guenum, Derfauiæ. In reliqua Prussia New marcū, Brodincia, Stuma, Grudentū, Lubania, Raziū, & inter hæc interiectū ducale Quiziniū (quod Germani Maricuerder vocant) non ita pridē sedes Pomesanienfis episcopi: cuius diocesis insula quoq; maiorē & Stumenfē territorium cōplectebatur: nunc ea caret episcopo;

30 HÆC omnia oppida & ipsa per se mœnibus cincta sunt, & fere arces validas & bene exadificatas adiunctas habent. In cæteraq; Polonia non infrequentia sunt oppida, aut si vicos appellare malum: sed sine vllis fere mœnibus, nec nisi ligneis ædificiis: præter templa & castella, siue arces adiunctas. Sunt item arces nonnullæ in editiorib. locis & rupib. extructæ, nullis adiunctis oppidis. Sunt & monasteria ad munitionem & commoditatē habitatorum exadificata, & vicis & pagis non longē distantibus frequentata. Qualia sunt Tinecense, Mogilenfē, Micihouienfē, Androuienfē, Brescense, Stamenticenfē, Capruvnicenfē, siue Procrvwnucēfē, Lysecenfē, Cōstochonienfē, Vitouienfē, Suleouicēfē, Landenfē, Lubinenfē, Ceruencenfē, Paradisēfē, Mogilenfē, Tremesniēfē, Secechonienfē, Zwerinenfē, Sarnouicēfē, Oliucēfē, Cartusienfē, Peplinēfē, Vangionecēfē.

Monasteria.

40 Pagi ad lacus fere, & riuos, & flumina siti sunt, sparsim duplici vt plurimum ordine digestis agrestium domiciliis. In his casæ sunt humiles pleræq; omnes, stramentis interiectæ: præter prædia domosq; dominorum, quæ sunt ampliores cultioresq;. In Prussicis tamen pagis agrestes Germani non incultē habitāt. Oppidani verò cultius etiam, lateritiis fere domibus interiectū trabum firmatis, & ad omnem cōmoditatem instructis: quæ tamen pleræq; stramentis tectæ sunt, nonnullæ lateritiis tegulis. Vrbes sunt longē cultiores: nisi q; habent domos angustiores. Cæteræ verò Polonia: vrbes primaria: laxioribus domibus, nec minus cultis habitātur. In quib. quum Germani mercatores superiori ætate laterib. & lapidib. elegantius ædificare cœpissent, nunc Poloni quoq; eodem studio tenentur, illosq; superare contendunt: nec in vrbib. modò sed etiā in villis lautius habitare student.

Rustica domicilia.

50 **EST** autem permagnus hypocaustorū vsus maiore parte anni in tota Polonia, præter Cassubiam & Prussia: partem vnā: vbi agrestes per hybernium tempus accenso in medio domicilij foco, cum pecudib; iumentis ac cæteris animalib. & auib. domesticis, in sordib. & fæcore, atq; etiā fumo (licet nō desint ampla fumariorum deguntificut: & in Samagicia & aliis ad septentrionem vergentibus regionib. Quāq; hypocausta quoq; agrestium duntaxat pleræq; fumosa sunt, vt quæ furnis ad coquendos cibos & panes intus

Hypocausta Polonorum agrestium fumo.

- extructis, calorem excipiant, & fumarii fere careant, & anserum, anatum gallinarumq; cum pullis suis, ac ouicularum quoq; & capellarum, vitulorum ac fucularum admissu & receptu, propter hybernum gelu, sordida. Balnearum quoq; ex calfactoriarum frequens est Polonis vsus, ætate iuxta ac hyeme, ad abluenda & leuanda sudore corpora: in quib. mares seorsum lauant à fœminis, nec sine subligaculis. Vestium genus neq; vnũ est, neq; certũ, aut suum cuiq; ordini, conditioni, ætati aut generi hominũ: ita vt fœminæ quoque passim cum alio cultu vario, tum virorũ amiculis vtantur: quanquam id nouũ est: reticu-
Delata. lis tamẽ aut linceis velis, siue flammeis capita integunt. Color hominũ fere candidus est, capill^o flau^o, vel magis albicãs, statura mediocris, aut mediocrẽ paulo excedẽs, habi-
Hominum ha- bitudo. tudine corporũ succulãta. Nisi q; fœminis, & maximẽ puellis nobiliorib. vrbanisq; studiũ est, vt se reddant curatura iuniceas: quemadmodũ inquit ille. Alioqui formæ atq; teneritudinis nõ magna ab iis adhibetur diligẽtia. Fucare faciẽ, vel capillos tingere, indecorũ habetur: sed est in viris iuxta ac fœminis naturalis quædã formæ bonitas, ingenio rubore tincta.
Vicinitas. V I C T V S genti antiquitus, vulgo & in plebe, agrestis præsertim & vicana, succidia, lactariis oleribusq; potissimũ constat. Nunc multi veruecina quoq; & vitulina, & bubula carne, & piscib. victitant (quarum carniũ fora nõ solum in oppidis, verũ etia in pagis apud templa & parœcias, festis præsertim dieb. instituũtur) anseribusq; item & gallis gallinaceis domi natis. Oppidanis, & vrbanis, atq; nobilitati victus est dapilior, nunc etia lautior: mensæ domesticis & feris animalib. auibusq; & piscib. instructæ, in quib. est permagnus aromatum, sacari & aliorum exoticorum condimentorum vsus. Nec o-
Genuia. leribus exquisitis & pistaciis exarent: nec desunt bellaria aliaq; lautitiæ, cum domi na-
Medo, seu a- que mellea. ta, tum exoticæ. Triticeï panis viniq; vsus non ita pridẽ inoleuit apud elegãtiores. Nunc quidem vtroq; multum vtuntur vulgò in conuiuïis, etia opifices vino, præsertim in mino-
Libertatem educatio. ri Polonia vicina Vngariæ & Morauia, non obstante pretio. Ceterũ siliginis panis, cer- uisæ promiscuus est vsus in tota Polonia. Est autem is potus in Prussia quidẽ ex hordeo, in cætera verò Polonia, etia tritico minutatim molito, aqua decoctus cum lupulo. Mel quoq; itidem cum lupulo aqua decoctum, in frequenti vsu est, Russis præsertim & Podo-
Libertatem educatio. liis, apud quos permagna est apum & mellis optimi, ex dictamo & aliis bene olentib. her- bis & florib. collecti copia. Nec Prussis & Masouiis deest, qui & ipsi itidem id decoquũt: Medonem vulgò vocant. Solet autem is condiri Varsoviæ succo è cerasis rubive malis 30
 expresso, aut aromatib. ac pro ratione cõdimentorum, *Kersstrangi, Malmici ac Tromici* no- men accepit. Quo fertiliores autem sunt hæ regiones, eo magis indulgent homines vulgò crapulæ, prolixioribusq; conuiuïis & compotationibus: quem solum ducit fructum laborum atque diuitiarum suarum.
 Nec minor est luxur virorum iuxta ac fœminarum, in cultu corporis vestimũque numero iuxta ac pretio, nostro hoc præsertim seculo. Nec solũ exoticis pannis & pelli-
 bus, verũ etiam serico & purpura, & aureo panno vestiri, & argento, auro, margaritis, gemmis exornari mos inoleuit: inferioribus quibusq; præstãtium genere, honore vel fa- cultatibus exempla cupidè amplectentibus, nullis autem legib. sumptuariis modũ in vi-
 ctu cultuq; corporis cuiquã ordini aut homini præscribentib. Ingenia Polonorum sunt 40
 aperta & candida, & falli q; fallere magis apta, ex æquo facilè irritabilia & placabilia, mi- nimè proterua, imò valde tractabilia, si commodè & placidè tractentur. Exemplis aut in primis cõmouentur: & sunt principib. suis & magistratib. satis morigeri. Ad comitatẽ, ciuilitatem, benignitatẽ, & hospitalitatem præpti, ita vt ignotos & externos non modò li-
 benter suscipiãt hospitio, sed etia inuident, & omni officio prosequantur: & nõ modò ad conuiuũ atque familiaritatem quorumlibet faciles, verũ etia ad mores & imitatio-
 nem eorum cum quib. viuunt, externorum præsertim, flexibiles. Externa. n. quã do-
 mesticæ magis admirantur. Quo fit vt cupidè peregrinentur (dispendiorum rei familia-
 ris negligentes, egestatisq; & omniũ que peregrinantes consequuntur incommodorũ
 tolerantes) & nõ modò doctrinæ, militiæ, gerendarũ rerũ studiis animos excolere stu-
 deãt, sed etia linguas earũ gentiũ ad quas peruenerint, cupidè & facilè cõdiscant. Quin-
 etia in victu cultuq; corporis & morib. noui aliquid afferre peger quisi: studet, indeq; e-
 legatĩ laudẽ q̃rit. Quidã ad opiniones quoq; p̃serpsi, vtinã quidẽ cũ delectu iuuentutis.
 L A X I O R est paulo & negligentior educatio: sed ea naturæ bonitate compensa-
 tur. Ad scholas quidem & magistros mittere mares liberos, & Latinis litteris teneat at-
 tulanã

tulam imbuere, omnibus, pauperibus iuxta ac diuitibus, nobilitate ac plebi (oppidanæ præferim) studium est. Multi pædagogos domi alunt. Itaque ne è media quidem Italia Latiove quis reperiat tam multos vulgò, cum quibus tamen Latine loqui possit. Puellæ quoque vel domi vel in monasteriis, legere, scribere, ac telâ sericumque tractare condiscunt. Aduliores puellæ quidem rei familiari curandæ admoventur, mares verò opificio cuiquam, vel mercaturæ, vel procerum sacerdotumve opulentiorû ministeriis addicuntur. Com plures tamen studia bonarum litterarum ac doctrinæ accuratius consecretantur, ij præferim qui iis præditi ex humilitate fordibusque domesticis emergere cupiunt, aut qui sua vel parentum voluntate ad sacerdotium animum adiiciunt. Docilia sunt sanè hominum
 10 ingenia, & valent quocumque intenduntur: sed alienis inuentis perdiscendis ea magis accommodant, quæ vel noui aliquid ipsi excogitent, & excellere vlla re concupiscant. Id adeo fit siue quæ vni alicui arti & studio fere addicti non sunt, sed multa obiter nosse cupiunt, siue incuria laborisve fugitatione, quæ plerisque in reb. peculiaris est huic genti: præsertim quòd homines ad quorum vsum pleraque referuntur, mediocritate contenti, aut sumptibus parcentes, artificum & operum excellentiam non magnopere requirunt: seu denique diuiores otio & deliciis sese dedunt, reliqua tenuioribus ingenij & industriæ exercitatione. Hos verò præditi vitæ comparandis distineri, & alienis nonnunquam ab ingenio suo negotiis implicari necesse est. Atque ubi id quod satis est comparant, & ipsi ferme superiorum similes euadunt: vel rei familiaris tuendæ cura, litiumque anfractibus, vel potentiorum
 20 confectione distrahuntur, idque siue ambitionis stimulis incitati, siue quòd se suosque ab aliorum iniuriis & contumeliis vindicent. Nescio. n. quomodo sit ut ad vitæ commodam & ornata non modò comparanda, sed etiam tuenda, non satis præditi sit (hæc nostra præsertim ætate) in solis animi & ingenij bonis, si desint cætera. Non tam autem ad artes

Artes mechanica.

Non defuere sanè nobis superiorum memoria insignes astrologi, dialectici & philosophi, atque etiâ theologi, ij præsertim qui vocantur Scholastici, quum instituta Cracouiæ ante sexaginta annos academia, magistri eius generis Lutetia Pragaque acciti, admirationi essent vulgò & primatibus. Humanitatis & linguarum eruditæ studia diu neglecta iacuerunt, nec solum apud maiores nostros, verum & alibi. Itaque non erat vnde nostri ea discerent. Quo factum est, ut illi quoque qui tunc docti dicebantur, & erant, nihil prope modum literis mandarent, nec in publicum sibi edendum esse putarent, si quid fortè sui suorumve exercitandorum causa conscripsissent. Neque sanè expedita erat edendi ratio, quum nulli essent typographi. Ita doctorum virorum memoria cum ipsis pariter extincta est. Nunc certè posteaquam animaduersum est in pretio esse linguarum, eloquentiæ humanitatisque studia, cupide quoque nostri homines ea amplexi sunt, sed ad vsum tamen ciuilem & vulgarem magis quam ad gloriam. Ne medicinam quidem posthabent, posteaquam
 40 ea, vulgatis delicatior & laxiore victus ratione morbis, in pretio esse cepit. In aliis min⁹ elaborant, propterea quòd ea minus conducere videntur ad commodam & ornata vitæ comparandam. Non est enim nouum, quòd hunc finem plurimi mortales studiis & laboribus suis statuunt, patresque similes illius habeant, de quo canit poeta quidam,

Sæpe pater dixit, Studium quid inutile tentas?

Ouidium.

Non desunt tamē tū in hoc, tū in omni genere doctrinæ magni quidam & excellētes viri, qui quū cōmoda vitæ honestissimis, disciplinæ & gloriæ, siue vtilitati publicæ posthabuissent, eò euaserūt, ut admirationi sint si nō suis, certè externis. Sed eos enumerare nūc necesse nō est. Res militaris quoniā cū instituto gentis tum temporum quadā ratione in honore fuit superiori, scilicet, extitere multivirtute bellica (ut in simplicissima) propulsandi
 50 magis quam inferendi belli ratione præstātes viri: & quibus in diuturna pace & otio, extāt etiā nunc nonnulli cum clarissimis gentium bellatoribus comparandi. Nec emarcuit vulgò in Polonis, in nobilitate præsertim & equestri ordine, vigor ille animorū, laudisq; bellicæ studium, si quā vsquam sese offerat idonea virtutis exercendæ materia. Meditationem & exercitationem viri sapientes requirunt. Multi quidē in pace domestica, libenter, oblata quauis occasione, peregre militatū proficiunt, nō sine rei suæ familiaris dispēdio.

B ij

Rem porro familiarem diligentius curare nō ita pridem, & eodem propē tempore, quo bellorum incommodis vacui, luxum splendoremq; consecrari cepimus. Et in ea verò minor est vulgò parta tuendi ac dispensandi quàm acquirendi diligentia.

Poloni olim raro litigabāt MAIORES verò nostri comparandis diuitiis non magnopere incubuere, satis habentes, sine magna cura & labore parare, vnde in diem propemodum, si non laute, non parçè quidē, cum suis viuerent. Itaq; tranquillores tunc res domi erant: minus appetebatur alienum, minus erat litium, minus iurgiorum, atq; cædium, minus fraudum. Maior autē erat fratrum & agnatorum, cognatorum affiniumq; inter ipsos concordia: maior non modò parentum, sed etiam quorumuis natu grandiorum reuerentia. Perrara finium regendorum iudicia, herciscundæ verò familiæ nulla propemodū. Cæterorum. n. cognatorū aut vicinorum natūve maiorū interuentu & intercessione amāter componebatur, si quid vlla de re exortū erat cōtrouersic, quod ipsi inter se vicini vel necessarij trāsire nequiuissent. Atq; id fiebat fere inter pocula, quibus etiāmnū non pauçè simulata-

Tolerantia. abolentur, & vel dissolutæ vel nutantes amicitie redintegrantur. Quāq; intemperantioribus computationib. nō rarò etiā cruenta pugna inter amicos & necessarios accenduntur, iurgijs plerūq; inter viliora seruitia coortis. Potantib. n. dominis, ne illa quidē à poculis arcantur. Quin illiberalis conuiuator habetur, cui cura non est vt seruitia conuiuarū

Potandi ratio bene pasta ac pota sint. Vigent aut passim cōporationes ad æquales haustus, nō solum in cōuiujs (quorū frequens est in omni genere hominū vsus) verum etiam in cauponis, ad quas vulgò cōporandi causa conuenitur. Eoq; profecta est hæc licētia, vt quod profestis dieb. partū est, festo die potando fere prodigatur. Atq; inde fit, prosperente etiā potandi profestis dieb. & otij consuetudine & inertia, vt angustiori re familiari vītur multi: præsertim quū nemini curæ sit quid priuatis quisq; gerat negotijs, vnde & quō sese sustenter, dum fructuosa sit dominis illa potandi licētia. Etenim non exigua vctigaliū publicorū iuxta ac priuatorū portio ē cauponis corrogatur. Exolescit tamē sensim apud honoratiores illa ad æquales haustū potandi cōsuetudo, eorū studio, qui apud eas gētes q̄ humanitate colunt, peregrinati sunt. Quò planiora autē sint omnia q̄ degēte Polonica psequimur, ordines & genera hominū describamus: q̄ descriptio Reip. quoq; fundamēta cōtinebit.

Ordines Polonorum. D I S T I N G V I T V R populus Polonus partim genere, partim ex religione sumpto vitæ instituto. Ac genere quidem in nobilitatem atq; plebem distribuitur: religionis autem instituto, in sacrum & profanum ordinem. Liceat enim nobis, cum qui sanorū atq; sacrorum administrationem non habet, profanum appellare, quando aliud nomen Latinum non habemus. Vulgò ecclesiasticum & laicum, vel spirituale & secularem statū & ordinem vocitant. De his posterius: nunc de nobilitate & plebe. Plebs Polona reb. cuiusq; modi ad vitam degendam vtilibus parandis & administrandis dedita est: nobilitas ad regimen atq; defensionem cæteræ multitudinis regionisve segregata. Atq; inde, qui sunt huius ordinis, antiquitus milites, nunc equites fere, ab equestri militia (cui sunt obnoxij) appellantur. Vernacula autem lingua *Zennianic*, quasi agrarij, vel (vt vulgò interpretantur) terrigenæ, à terra & agris hæreditarijs, p̄ciōne seu principis beneficio partis (quibus colendis sese sustentant) vocantur. In plebe numerantur quicunq; nobiles siue equites non sunt, siue sint agricolæ, olitores, apiarij & pecuarij, siue opifices & operarij, siue caupones, propolæ, vectores & mercatores: & siue in agris, pagis atq; vicis vitam degant, siue in oppidis & vrbibus. Ac vrbes quidem & oppida à mercatoribus, opificibus & propolis habitantur: vici autem, & pagi, & suburbana prædia, ab aratoribus, olitoribus, pecuarijs, apiarijs: caupones verò, molitores, operarij, vectores, iumentorumq; locatores vtrobique sunt. Sunt autem aliquanto meliore & liberiore conditione vrbani quàm agrestes. Ac censum quidem annum vtrique dominis suis pensitant: verum agrestes & vicani operas præterea gratuitas, ad colendos eorum agros, & alios vsus domesticos, partim ipsi per se vel mediastinos suos & operarios, partim iumentis etiā, sumptu & victu suo locant. Nec aliò cuiquam commigrare inconsulto domino licet: ita vt videantur esse glebæ adscripticij, nec mulrum à seruis differant, præsertim vt nunc sunt tempora. Habent sanē in eos domini vitæ necisq; potestatem, præsertim eos qui litterarum studiis sacerdotumq; ministerio sese addixerunt. Cuius generis magna est pars litteratorum & facerdotum, maxima verò vrbanis & oppidanis constat.

Equites. N O B I L I T A S autem genere censetur & meritis, adiuncto vitæ instituto. Habentur

Plebei. *Plebs propemodum serua.* tur

tur enim nobiles, quorum maiores aut parētes virtutis ergo in eum ordinem allecēti, militariq; ascripti, & gentilitio signo donati sunt, quicq; ipsi hāc meruēre virtute sua. Præstabilius tamen habetur nobilem natum esse, quā factum. Nasci autem nobilem patre simul & matre nobilibus oportet, legitimo coniunctis matrimonio. Quanquam nec plebeia mater liberorum nobilitatē minuit, dummodo pater sit nobilis natus factusve. Nonthi quamuis nobilibus & illustribus orti, non censentur in familiis, neq; nobilitatis prærogatiuis fruuntur. Conferendi porro huius decoris (hoc est nobilitatis) potestatem solus habet princeps: idq; vel suo ipsius iudicio facit, vel interueniente testimonio, & quasi adoptione, clarorum & principū alicuius familię virorum, stemma & gentē suā cum eo qui ita creatur nobilis, communicantium. Est autem pari dignatione Polonica omnis nobilitas, & quidem eo iure quo sunt apud alias quāsdā gentes, ij qui Barones vocantur. Nec est in ea vllum patriciorum comitūve discrimen, exāquata quodā tempore omni cōditione. Nuper adeo paucis quibuscūdam parentum vel ipsorumet amplitudine atq; meritis, & principum beneficio, comitū decus denuo partum est. Ducum genus nunquam fuit aliud apud Polonos, quā id quod à Bolellao Crinovſto principe propagatū fuit: verū id iam defecit. Nam de Prussorum duce pōst attingemus.

MVLTA autem sunt nobilitatis Polonę gentes, & quasi tribus, non locis, verū si-
gnis quibuscūdam gentilitiis (quę arma & insignia vocant) eorumq; appellationibus distin-
ctas: quę singulę rursus multas stirpes & familias nominibus & agnationibus disjunctas
completeuntur. Verbi gratia. Leliciorum gens, cuius signum est noua luna, superne stel-
lae inter cornua continens, in cœlestino scuto, Tarnouiam, Pileciam, Melsitiniam, & al-
lias non nullas honestas familias comprehendit. Signa verò gentilitia, siue insignia, par-
tim à rebus quarum sunt notę (quemadmodum Topororum ab ascia) partim ab euentu
(vt Leliciorum à visceribus transfixis) appellationem habent. Plurimorum ratio obscura
est: nisi fortē à primis conditionibus gentium ea sumpta sunt. Neq; enim olim (vt nunc) ab
arcibus, villis & pagis, quibus dominatur, nomina mutuabatur nobilitas: sed vndelibet
sumpta & indita, ad longam posteritatem, amisso etiam vel commutato patrimonio, re-
ctē transmittēbantur. Qualia supersunt etiam nunc multa cū alibi, tum in submonta-
no & Sciriciensi tractu: vt sunt *Jordan, Gladis, Farurcius*, & alia eiusdem generis. Nunc ma-
lunt pleriq; de arcium, oppidorum & pagorum nominibus, deflexa paulum voce, & *ski*,
siue *ki* syllaba adiuncta appellari. Ea verò deflexio vel adiectio syllabę, à Latine loquen-
tibus & scribentibus in *jus* commutatur: ita vt pro *Choniski* Chonius dicatur. Interdum
etiam sine hac deflexione, vel adiectione, arcis vel oppidi nomen, vnde quisq; ortus, vel
cuius dominus est, cum præpositione De, vel A, vel Ab, vel In, nominis loco vsurpatur,
à potentiorib; præsertim vel clarioribus: ita vt (verbi gratia) in *Tencni* vel à *Gorka* vel de *Za-
kliehin* quis appelletur. Obseruatur autem in his vulgò discrimen quoddam non magis
à Polonis quā à Germanis & Boemis, qui itidem appellantur huiusmodi appellationi-
bus. In enim præpositionem iis fere attribunt qui domini sint locorum, ceteras autem
etiam iis qui inde duntaxat orti vel oriundi sunt, etiam si ibi non habeant vbi pedem fi-
gant. Gentilitiorum autem signorum, quę quidem quærendo inuestigare potuimus, ap-
pellationes hæ sunt, in quibus enumerandis ordinem primarum literarum, vt vernacula
linguę proprietatem, seruabimus. *Abram* siue *Valdorff*, *Amadei*, *Bialnia*, *Biberstein*, *Bo-
dulia*, *Brog*, *Bogoria*, *Boitza*, *Bozefado*, *Buintza*, *Biluni*, *Czioleck*, *Copaznia*, *Connia*, *Ciclanico-
na*, *Corniez*, siue *Biez*, *Cholzova*, *Gotsitz*, *Coral*, *Corzack*, *Dambroiva*, *Dombuo*, *Doliwa*, *Do-
lenga*, *Drzwizca*, *Druznia*, *Driia*, *Dzialozsa*, *Godziemba*, *Gozdowa*, *Grabja*, *Griph*, *Sweichbo-
da*, *Griffuna*, *Grzimala*, *Habdane*, *Herberthowa*, *Helm*, *Iannia*, *Iastrzembiez*, *Jelita*, siue *Kosla-
rogi* *Iednorozich*, *Imossa*, *Korsboz*, &c.

AMITTITVR autē nobilitas decreto principis, ob admissum dedecus, & atrox
quoddam facinus. Contaminatur etiam, si quis desertis militiæ & agriculturę studiis, for-
didum quæstum faciat, tenuiorem præsertim, & minutoribus mensuris ac ponderibus,
vtere mercatura, & cauponatione, aut artib; mechanicis. Antiquitus sparum nobilitas
in agris habitat, in sua quisq; villa vel arce, rem familiarē operis & laboris. ascriptitorū
suorum curans: & agricultura, gregum, armentorum, & apiariorum fructu, itemq; vena-
tione & aucupio, non modò sustentans sese cum domesticis suis famulis, verū etiā ho-
nestas diuitias cōparans, vendendis iis quę supersunt vsui domestico, quęq; defunt, inde

*Feminarum
opera.*

cōparandis. Nec dedecet puellas nobiles, & locupletes matres familias, tractare lanificiū & linū, canabimq; & rē pecuariā, vendereq; ea q̄ ex huiusmodi re familiari & fructib. ei⁹ supersunt, & emere vicissim q̄ op⁹ sunt, & versari in publico. In primis aut ius vītarū est, li neas vestes cōficere in vsum domesticū. Quin & culinē curā gerūt, exceptis illustriorib. & senatoriis, quē hęc pleraq; dedignātur, aut pedissequarū opera peragunt. Conueniunt aut subinde vicini & necessarii inter se, ad vnū aliquē, ad conuiuia festasq; epulas, viri pariter cū fœminis. Nec turpe habetur puellarū adi⁹, colloquia cōmunia choreasq; a iuue nib. frequētari, parētib. earū cognatiue p̄sentib. Atq; ita plurima cōciliātur matrimonia

*Prodeundi in
publicū mor.*

IN publicum prodeunt fœminæ quidē carpentis, seu vehiculis, aut currib. vehun-
tur: mares verō vel iisdem, vel equis poti⁹. pedestrē incedere minus honorificū habetur. 10
Iam aut lautiores & elegantiores de nobilitate, in vrbib. domicilia figere, villis & rusticis
p̄diis relictis, incipiunt. Prodeuntē in publicū nobile virū iuxta ac fœminā, affeclis, cliēti-
bus & pedissequis stipari honorificū habetur: & in cū vsum alit quisq; domi suę famulitiū
p̄ mō facultatū, idq; simili figura & colore vestiū, non sine sumptu & luxu, vestiri vītarū
est. Alūtur & equi cōplures. Equitantē. n. aut volentē herū famuli nō nisi p̄ vrbē aut sub-
urbana pedestres affeclantur. Ac senatores quidē primarij, pedestres iuxta ac equestres,
medij fere inter affeclas mares incedūt, honoratiorib. antecedentib⁹, cætera verō in turba
cū pueris subse quēte. In cætera nobilitate affeclæ oēs heros sequuntur. Matronas aut &
nobiles puellas mares quidē antecedūt, fœminæ verō subsequuntur, pręter filias, & q̄ in fi-
liarū loco habētur puellas, pręsertim q̄ secundū antambulōes, p̄ximē matrē pręcedūt. 20
Speciatur aut in ministris & pedissequis, cū vl⁹ ad ministeria, tū statuta, forma gen⁹ &
elegātia. Nec deest copia equestriū ac bene natorū iuuenū, qui vel studio ciuilitatis, pru-
dētiæq; vīu rerū cōparandē incitati, vel tenuitate fortunarū adaclti, vel pręsidij cōtra vim
vicinorū potētiorū sibi suisq; cōparandi causa, nō modō in magnatū aulas & cliētelas ve-
rūt etiam in æquiliū, corū pręsertim qui magistat⁹ gerūt, aut aliquo sunt numero in aula
principis, aut opib⁹, industria gratiæve populari valēt, affeclationem & ministeriū, parua
vel nulla merē de sese ingerūt, vel à parentib. vel p̄pinquis tradūtur. Multi etiā de ditio-
rib⁹, necessariorū & amicorū liberos pio quodā & honesto iuuetutis educādæ studio vltro
sibi adiungūt. Nec pendendū est gen⁹ hoc seruitutis, sed liberitatis, & fociabiles. Nec rara
est in eo vicissitudo: ita vt cū quis habeat in ministerio, cui⁹ parentib. ipse inseruerit. 30
Honestaq; habetur hęc iuuetutis equestris educādę ratio, æquabilitatē etiam quandā in inq̄
quabilib. fortunis cōtinēs, multosq; ex humili loco ac tenui fortuna nō modō ad medio-
cres, verū etiā ad summos nōnunq; honores amplissimasq; facultates & opes ipsorū vīt⁹
horumq; beneficētia, puehit, idq; maximē cōciliandis luculētis cōiugijs vel sacerdotiis.
Honestatis magna semp est à nobilitate habita ratio: fraudē facere, p̄missū fallere, p̄cierra
re, mētiri, p̄brosū & infame semp habitū est, atq; etiā nūc habetur, q̄uis in maiore quā
olim, habēdi studio & licētia. Quōd si quid eiusmodi in p̄bri loco cuiq; obiciatur, pręfer-
tim ab eiuldē ordinis viro, nō tā legib. & autoritate magistratū, q̄ ferro manuq; vindica-
tur. Dissimulare quidē p̄brosū habetur: nisi fortē her⁹ iratus famulo suo cōuicietur.

*Clientum tur
ba.*

Plebeis minor est cura dignitatis atq; p̄posæ ambitionis, exceptis vrbanis fœminis: q̄ &
ipse bene clungūt, & vna aut altera pedissequa comitatē incedere veltariq; studēt. Vita au-
tē laboriosior & sollicitior tā mulierū q̄ virorū, nullo fere sexus discrimine: nisi q̄ fœminę
opificia nō exerēt, neq; velturā, nec negotiādi causa peregrinātur. Vicina tamē oppida
intra fines regni adēt, domiq; negotiātur: in iudicio stādii⁹ nō habēt. In plebevrbana nō
desunt qui rē lautiorē p̄ vicarios administrātes, ipsi otio delitijsq; vacāt, & quidē impēti⁹
ac sumptuosius q̄ multi de nobilitate. Nec multo minore aut libertate corū conuiuia fre-
quentātur. Et hæc enī quidē de nobilitate & plebe. Iā de sacro siue ecclesiastico ordine.
Quod vt plani⁹ fiat, de religionib. pri⁹ pauca attingam⁹. Christianā religionē Polona gēs,
abiecto semel impio demonū cultu, p̄ sexcētos fermē annos cōstanter retinet, religioseq;
colit, hæreticarū nouationū insolēs & impatiēs ante nostrā ætatē. Nup adeo Lutherana
primū, mox etiā Berengariana aut Zuingliana, Vicleficiaq; & Picardica labe, à mercato-
rib⁹ & bonarū litterarū studiosis iuuenib. leuitate animorū & curioso studio nouitatis in-
ductis, peregre inuectā, multorū animos infect. Qd̄ olim quoq; extremis Vladislai Iagel-
lonis regis, & primis filiorum eius Vladislai & Cazimiri temporibus (quum horum iux-
ta ac illius ætas contemneretur) vīu venit. Sed principum & sacerdotum virtute, studio
ac diligentia, cæterorumq; procerum grauitate & constantia, error altius radices agere
permis-

*Sacerdotum
religio.*

40
50

permissus non est. Itaq; retinuerunt etiam tunc cum prisca religione, etiam dignitatem
 auctoritatemq; suam & Remp. Quæ qui nunc viuunt, vñam posteris etiam suis relin-
 quât. Prussî aliquanto posterius Christi nomina dedere: citius autem & cupidius Lu-
 theranum dogma amplexi sunt, vrbani præsertim, propter mercatorum & opificum
 Germanorum frequentiam. Tametsi multi adhuc pia maiorum instituta retinent, & qui-
 dem religiosius fere quàm cæteri Poloni: præter Masouios, qui & ipsi sunt obseruanti-
 res cultus diuini; nec tam procliuues ad profanas nouationes. Abhorrere videntur &
 Russi in primis ab omni nouatione. Græcos autem ij sequuntur, quos ab initio religio-
 nis magistros habuere, & cum iis à nobis (hoc est à Romanæ & catholicæ ecclesiæ con-
 sensu) sese per sacrilegum schisma præcidunt, tanta pertinacia, vt nihil cõmune habere ve-
 lint cum Latinis. Sic enim nos per contemptum appellant, qui in cultu diuino Latina lin-
 gua vtuntur, & cū sapientissimis & sanctissimis maioribus ipsorum iuxta ac nostris sum-
 mam Romani pontificis dignitatem & auctoritatem in vniuerso Christianorum popu-
 lorum cõtæ agnoscimus. Nec in multis à nobis præterea hi dissentiunt, & quidem ritibus
 & institutis ecclesiasticis magis quàm dogmatib. religionis, excepta Spiritus sancti pro-
 cessione, ac diuortiorum ratione: quæ ipsi vulgant quamuis leui de causa: & si qua sunt,
 alia, per imperitiam ab ipsis præter Græcorum sententiam, vsurpata. Ante centum qui-
 dē & viginti annos in cõcilio Florëtino, transactis fere ac definitis inter Latinis & Græ-
 cos præcipuis aliquot controuersis capitibus, ita conuenerat, vt suis vtriq; moribus vte-
 rentur, salua inter ipsos concordia, & auctoritate atque principatu Romani pontificis.
 Verùm ea decreta publicè tunc à Russis recepta non sunt. Plurimi tamen ex iis, ex quo
 tempore Polonorum ditioe tenentur, ad nos iam & Romanæ ecclesiæ societatem &
 instituta transferunt, eodemq; cum cæteris Polonis iure sunt. Armeni oppida quædam
 Russiæ & Podoliæ incolentes, suis & ipsi ritibus linguaq; in sacris vtuntur: non abhor-
 rent tamen ij ab ecclesia Romana, & Rom. pontifice, quin & principatū eius agnoscunt.
 Hebræi verò quibus aliunde pulsî, Russiæ ac totius fere Poloniæ oppida referta sunt, suā
 retinent religionem, nisi fortè impietas ea dici debeat: feruntur etiam Tartari Cere-
 missi in vno aut altero oppido Podoliæ, suis vti ritibus, & impietate Mahumetana.

S E D nos mittamus barbaros incolas cū falsis suis religionibus, & ad institutum no-
 strum reuertamur. Tam apud Russos igitur & Armenos, quàm apud cæteros Polonos,
 qui Christi Dei ac magistri nostri institutis cõuenienter pietatem colūt antiquitus, cer-
 tus est ordo eorum hominum, qui religioni sacrisq; peculiariter moderantur & inferunt,
 à cætera omni multitudine non genere, sed eorum penes quos eius rei potestas est
 antiquitus, auctoritate & segregatione distinctus: quem sacrum, & ecclesiasticum, &
 spiritualem dici suprâ memorauimus. In quo non modò episcopi & sacerdotes, verùm
 etiam cæteri sacrorum administri & monachi monachæq; esse censetur, è plebeio iux-
 ta ac equestri ordine allecti. Vtrisque enim antiquitus iam inde ab initio patet aditus ad
 hunc ordinem. Patrum demum aut auorum nostrorum memoria ab episcopalibus nō
 tam functionibus quàm sedibus, & primariis quarundam basilicarum, siue ecclesiæ-
 rum (vt vulgò vocant) cathedralium honoribus (quæ prælaturæ & canonicatus dicun-
 tur) plebeij, Theologis, & Iureconsultis, & Medicis aliquot exceptis, excludi cœpere:
 quod iam ad abbatias quoque & monasteria (vbi ex professio mundana omnia abdicantur)
 inducitur, quàm rectè & vtiliter, non est huius loci neque temporis disputare. Huius
 ergo ordinis sacri, inquam, & ecclesiastici, quod sit peculiare munus & officium iam di-
 ximus in genere. Partes autem eius multæ sunt maiorum institutis, iam inde ab Aposto-
 lorum temporibus pleræque apud omnes Christianos populos distinctæ: fecernitur e-
 tiam vestitu & cultu corporis à cætera multitudine. Sed inter se non modò à cæteris sa-
 cerdotibus episcopi, & ab vtrisque monachi verùm etiam ipsæ inter se monachorum &
 monacharum sectæ, partim figura, partim colore vestium, partim toto vitæ instituto &
 aliis rebus distinguuntur. Quæ quoniam sunt communia Polonis cum cæteris Christi-
 anis populis, persequi prolixius hic necesse non est. Illud obiter attigisse satis fuerit, quòd
 habet antiquitus hic ordo in Polonia decimas omnium frugum & leguminum, & om-
 nium omnibus agris census, & alias quasdam pensiones certa lege institutas. Habet &
 agros, domos, prædia, pagos, vicos, & oppida cum arcibus, ac totis etiam territoriis, quòd
 commodius & maiore cum dignitate cultum diuinum sacræque administrare queat.

Græci Latini
non eodem
instaur.

Excepit trans-
substantiatio-
nem, celiba-
tus suorum, sū-
fessionis iuror-
um, &c. qua
in præcipuis
habent pōni-
fici.

Nouationes
in Ecclesiam
Romanā iam
à multis seculis
irreperit.

Dignus opera
vius mercede
sua.

Quo prolixior autem fuit hominum in ordinem sacrum munificentia superioribus temporibus, hoc erant & abundantiores ipsi, qui de suo liberales erant, licet minus curæ laborisque rei familiari impenderent. Nunc sanè passim in alienas donationes inuaditur, longè maiore avaritiæ infamia quàm egestatis releuatione. Multi tamen ex hoc ordine nullos veros habent redditus: sed partim episcoporum & potentiorum, nò modò sacerdotum cetum etiam profanorum stipendiis, partim cæteræ multitudinis quotidiana beneficentia vitam sustentant: quales fere sunt ij qui vocantur mendicantium conuentus, siue collegia. Sed nos distinctis ordinibus vniuersam rei rationem paucis concludamus. Igitur in magnarum omnium copia (vt fit) maior aliquanto fuit in Polonia superioribus temporibus, quàm nunc est, argenti & auri rei quæ numariæ penuria: 10. præsertim quum regio auri & argenti ferax non sit, & minus nota essent nostris maioribus transmarina mercimonia. Neque proprium habebant numum Poloni, sed externis, & maximè Boemicis vsi sunt aliquandiu. Cæpit deinde ante ducentos (ni fallor) annos, à Cazimiro Magno rege æs & argentum signari, ad exemplum Boemorum. Aureos vero numos primus omnium Sigismundus rex, defuncti pater, nostra memoria signauit, bonitate & pondere Vngaricorum: tamen si Alexandri quoque fratris eius aureum numum nuper vidimus. Sic autem iam creuit auri pretium, vt propè duplo carior nunc sit numus aureus, quàm fuit aurorum nostrorum memoria: id adeo, quia deterior nunc esse fertur grossus cum ponderis diminutione, tum æris admixtione. Est autem grossus genus argentei numismatis, cum admixto ære: vt nunc quinquagesima secunda pars aurei Vngarici, Sexagenæ siue copæ sexagesima, marcæ quadragesima octaua, floreni tricesima, fertonis duodecima, scoti verò dimidia. Sic vulgò dicuntur pondera: siue modi, quibus pecuniam numeramus & computamus. Sunt & minores grosso numi, medians quidem, grossi dimidium, nona fere parte superans cruciatum Germanicum: solidus, tertia pars: ternarius, sexta: obolus verò, decima octaua. Atque hic quidem æreus: ceteri habent tamen argenti non nihil. Argentei verò sunt trigrossus ac segrossus: hic quidem sex, ille verò tribus grossis æstimatione par. Vtrumque primus signauit rex Sigismundus. Sed iam pauci extant: constant verò ab avaris mercatoribus & argentariis apud gentes finitimas. Per magnus est nunc etiam apud nos vsus externæ monetæ vndelibet apportatæ, aureæ præsertim & argenteæ, quæ pro mercibus importantur. 30.

Grossus & reliqua numorum genera.

Quid è Polonia suppeditatur.

MAGNA sunt enim nunc, si vnquam aliàs, Polonis variarum rerum cum cæteris gentibus commercia, quanquam commutatione mercium permulta peragantur. Exportatur autem in primis siligo, triticum, hordeum, & alia legumina, linum, lupulus, coria bouum, sebum, alutæ, mel, cera, succinum, pix, cinis, mali asseres, cæteraquæ materies fabricandis nauibus ac domibus apta: taxei quoque & vermiculati asseres, parietum ornamenta: ceruisia, & herba quædam tingendis lanæ & serico idonea. Iam verò & bouum, veruecum & equorum permagna vis non modò finitimis, verum etiam remotioribus populis suppeditatur. Ac equi sanè, partim propter perniciatē, & laboris incommodorumquæ tolerantiam, partim propter molliorem incessum, à longinquiorebus 40. Italis expetuntur. Importantur etiam aliunde vicissim panni non modò serici, sed etiam lanci, lineique subtiliores, aulæ, tapetes, & alia parietum, equorum & hominum ornamenta: quorum opificia minus exquisita sunt apud Polonos, licet non desit materia. Margaritæ item & gemmæ & pelles labellinæ, pantherinarum, hermellinæ, marduring, murium Ponticorum, vulpinæ, lupinæ, vrsinæ, & aliarum ferarum, quarum maiorè copiam producunt interiores septentrionis orientisque syluæ. Hufiones quoque siue manani, & haleces, & alia fassamenta, & vento vel sole durati pisces: adhuc aurum, argentum, æs, orichalcum & chalybs, cum facta tum insecta. Boum etiam copiam augeat vber pascuis Valachia, siue Moldauiæ & Bessarabie: sicut equorum Vngaria. Vina plura ex eadem Vngaria & Morauia, ex Austria, Rhetia, Slaunia, Italia, Creta, & Græcia importantur 50. etiam, sed pauciora. Gedanum autem Rhenense & Gallicum, interdum Hispaniense nauibus aduehitur. Porro aromata, & varia eduliorum condimenta atque cupidinæ (quæ vnà cum vino & pannis aureis ac sericeis, gentem hanc atque regnum vehementer ex hauriunt) de longe ab oriente & occidente importantur. Harum autem rerum & mercium exportandarum & importandarum commercia sunt Polonis, maritima quidem cum

Aromata.

cum Hollandis, Flandrensis, Brabantis, & aliis Belgis, & omnibus Oceani Germanici accolis, Danis, Suconibus, siue Suecis, Noruegiis, Anglis, Scotis, Gallis, atque etiā Lusitanis & Hispanis: terrestria verò cū cæteris Germanis, Morauis, Silesiis, Boemis, Vngaris, Italis, Valachis, Moschis, Armenis atque Turcis. Sed iam hæc claudamus, libro altero reip. Polonæ rationem descripturi. Ac primū quidem de magistratibus & muneribus publicis sequemur: deinde verò iudiciorum, comitorum & belli rationem explicabimus: sic tamen vtrobique, vt Prussorū ad calcē operis certa de causā res narremus.

DE MAGISTRATIBVS ET REPVBICA POLONORVM,

20 **D**E tribus primis & simplicibus rerum publicarū formis, quæ vel vnius vel paucorum imperio, vel multorum omniumve quadam æquabilitate iuris continentur, vnius principatum semper Poloni (præter duo quædam tempora, de quibus memorauimus in historia) amplexi sunt, bonis plerumque & moderatis & à tyrannide alienis vsi principibus. Fuitq; cōtenta Polonia principis nomine & imperio, donec

Otto III. eius nominis, Imperator Rom. Boleslaum, cognomento

Chobrum regio diademate & honore dignatus est, paulo post susceptam Christianam religionem, hoc est anno post Christum natum 1001. Nec tamen ultra quartum regē

Regni Poloniae origo.

30 inde verò ante ducentos & sexaginta ferme annos reuocatum id à Premisso, manet in hanc diem: & quidem ad externos plerumq; liberis liberi populi suffragiis delatū, quum ad eam diem Poloni externum principem non habuissent, ac ne ex alia quidem familia per quadringentos amplius annos, quàm ex ea quæ à Piaslo duxit originem. A centum quidē & octoginta annis regnat perpetua successione Jagellonia familia, magnorum ducum Lituaniæ propago. Fuit autem initio liberior dominatus principis, & nullis

Regum initio amplissima potentia.

propemodum legibus astrictus, infinitam non modò aliarum rerum, sed etiam vitæ necisq; & aliarum rerum potestatem habens. Post susceptam verò publicè religionē Christianam, temperari ea cepit primū piis episcoporum sacerdotumq; monitis, quorum permagna erat autoritas vsusq; in Rep. rudis etiam tum & literarum expertis populi:

40 deinde verò bellorum crebrò incurrentium, vndique administræ nobilitatis meritis & obsequiis. Quum enim testatā facere vellent boni & religiosi principes suam erga Deū pietatem, omni ratione augendos & ornandos sibi esse ducebant religionum & sacrorum eius administratos. Quumq; nonnullorum sacerdotum quidem in pace, equestrium verò & militarium hominum in bello præstanti opera cum laude virentur, multa eis indulgebant, ac de iure suo remittebant: & ita quidem, vt etiam ad posteros eorum, siue functionis siue generis successores & hæredes, ea beneficentia pertineret: quæ postea in ipsos etiam ordines, sacrum & militare, vniuersè diffundi cœpit. Nunc sanè his finibus regia potestas est circumscripta, vrrex in subiectos equestris ordinis, homines atq;

Regis potestas in hunc.

50 bona non multum, in ipsos autem sacerdotes nihil prorsus iuris sibi vendicet. Inconsulto autem senatu neque bellum cuiquam faciat, neque fœdus publicè cum quoquam iacet, neq; vectigalia ac telonia noua instituat, neque alienet quidquam de bonis regni, neque rem vllam maiorem ad Remp. pertinentem faciat: ac ne iudicet quidem sere de capite, fama & fortunis cuiusquam equitis siue nobilis. Porro leges nouas condere, pecuniam extra ordinem publicè imperare, monetam signare, successorem sibi designare, ne cum senatu quidem potest, absque consensu cæteræ nobilitatis, siue equestris &

militaris ordinis: de quo fere magistratus publici & senatores leguntur: ita ut penes eum nunc sit propemodum summa Reip.

Regis electio.

*Iusiurandum
Regis & coro-
natio, item re-
ginae.*

Ius creandi regem penes senatum est: de quo paulo post dicemus. Atque id etiā cum equestri ordine communicatum est: ita ut demum in eo sit ratum senatus iudicium, si alienentur cetera nobilitas. Nō temere tamen disceditur à genere regio, si quod extat, masculo praefertim. A nouo rege iusiurandum exigitur in hanc sententiā, quod secundum leges & instituta maiorum regnaturus sit, & suum cuique ordini & homini ius priuilegiumque saluum conseruaturus, neque de regni finibus & bonis quidquam diminuturus: quin amissa etiam ab aliis pro virili sua recuperaturus: vicissimque senatus omnis in verba eius iurat. Inauguratur autem rex (si verbo hoc vti fas est) olim quidem in Gnesnensi, nunc verò in Cracouiensi basilica, ritu solenni Christianorum, ab archiepiscopo Gnesnensi sacris operante, ac duobus proximis episcopis. Vinctusque inter scapulas sacro oleo ante aram maximam (ubi etiam sacrosanctā eucharistiam venerabundus accipit) & corona aurea redinctus, accepto in dextram sceptrum, & in leuam pomo aureis, in editiore folio extempore praeparato collocatur: omnibusque rite peractis coronatus in regiam reducitur. Postridie pompa itidem solenni eques coronatus in forum vrbis deducitur, primoribus profani ordinis consiliariis sceptrum, pomum & gladium praefertibus: & in sublimi folio collocatur. Sedentem senatus paulo inferior ordine circumfedit. Deinde assurgens ille solus, quatuor mundi partes strictum gladium vibrat, eiusque contactu residens equites auratos creat: quod perinde est ac si baltheo militari donet. Ibi vrbani & oppidani magistratus in verba noui regis iurāt. Inde in arcem cum eadem popa reditur, & festis epulis indulgetur. Nec multo diuersa est reginae inauguratio, quae sit praesente & postulante pro ea rege: nisi quod in verba reginae non iuratur, nec ei deferretur vlla potestas & iurisdicctio.

*Vestigalium
pensionum
principis.*

VECTIGALIA principis aliquanto luculentiora & ampliora olim fuisse, quam nunc sunt. Pensitabant enim ei omnes agrestes & ascriptitij quotannis tributum *Perad-line* (quod nos *Rastrale* dicere possumus) in iugerum, duodenos grossos, & quidem latos, siue Pragenfes: qui quarta parte estimationis, eos qui nūc in vlu sunt superant, quod si bonitatem & pondus argenti spectes, quadruplo: quemadmodum earum rerum periti affirmāt. Melior tunc erat grossus quam nunc est. Pensitabant & alias numarias, frumentarias & aliarum rerum pensiones. Nec modò agricolae, sed & oppidani, quin & equites, siue milites, non penitus immunes erant. Et iumenta autem ei, quacunque iter faciebat, alij secundum alios suppeditabant: & canes cum venatoribus eius alere necesse habebant. Nec monastica quidem & alia ecclesiastica bona, initio prorsus erant libera ab huiusmodi oneribus & tributis: quorum appellationes videre licet in vetustis principū diplomatis, nempe *Przewod, Powos, Strosa, Stan, Powolowe, Targowe, Zrowa, Podwod, Poginia, Xarsas, Sepij, Podworewe, Opolic*. Liberae autem erant principi vbique piscationes atque venationes. Aliis non erant, ne in suo quidem cuiquam fundo, absque peculiari principis indulgentia. Multa quoque maleficiorum principi dependebantur. Quae quum ita essent, quumque permagna esset rerum omnium ad victum pertinentium vilitas, & necdum maritima cum externis populis commercia extitissent, aut vulgata certe essent: non distrahebantur fruges & alij fructus praediorum principis, quaeque ex pensionibus in cellam eius comportata erant: neque ad vnum aliquem totius regni locum (quod non sine graui agrestium praeslura futurū erat) conuehebantur, sed in praefecturis asseruabātur. Quumque ad officium principis pertinere existimaretur, nō vni alicui loco affixum haerere, sed obire omne regnum, & omnium vlibus sese exponere, querimonias afflictorum exaudire, ius dicere, tenuiores à potentiorum iniuriis vindicare: quoquo is venerat cum equitatu & comitatu suo aulico, eius praefectura fructibus & prouentibus alebatur, quoad ei ibi manere libuisset opusve esset, siue quoad horrea cellaeque sufficerent, seu denique de scriptis cuique praefecto, pro ratione praefecturae & prouentuum certis temporum spaciis. Atque hoc illud est quod scriptores externi, rerum Polonicarum imperiti, ante nostram memoriam in eam partem acceperunt, & literis mandarūt, quasi rex Polonus, egestatis causa, regnum suum obire perpetuò necesse habeat, quò à suis hominibus quasi precariò sustentetur.

C A E T E R V M postea quum principes certo se loco continere & peregre diutius abesse

abesse cœpissent, distrahi cœpere fructus prædiorum, qui præfectorum cum sua cuiusq; familia, moderatis vñsibus superessent. Remissa sunt deinde principum beneficentia sacro & equestri ordini, & vtriusque ascriptitiis & subditis, plerque omnes pensiones & onera. Nunc sanè equestres & ecclesiastici ordinis homines nihil regi pensant, ac ne oppidani quidem eorum aut agrestes ascriptitij (quos *Cmetones* vulgò vocant) præter binos grossos vernaculos de iugero, siue manso, siue lanco (quæ idem sunt) pagano, & co quidem solo, quem ascriptitij ipse sibi colit. Nam qui sacerdotibus & equitibus coluntur, itemq; suburbanis & scultetorum (de quibus pòst attingemus) agri, ab ea quoq; pensione penitus immunes sunt. Ne subseruiunt quidem principi, sacerdotum & equitum

10 homines agrestes & oppidani, præterquam ad arces tempore belli reficiendas, atq; etiam nouas (si id è senatus consulto fiat) condendas. Non ita pridem abbates & præpositi monasteriorum certas pensiones (quæ stationes vulgò dicuntur) regi denuo pensitare cœperunt: ascriptitij quoque ipsorum ad colendos principi agros, subuentiones & pensiones quasdam frumentarias reuocantur: quò præfectorum regiorum præsidio tutiores sint ab iniuriis improborum. His autem exceptis, soli præfecturarum ascriptitij, in suis quique præfecturis, agros colendo & pensitando, rem familiarem principis sustinent: quæ nunc tamen aliquatò exquisitius curatur quàm olim. Habet etiam è metallis mediocriter vectigal. Nam ea, in cuiuscunque fundo existant, solius principis sunt etiam nunc: nisi quòd is redimere eum fundum, vel alio commutare necesse habet. In metallis con-

20 ductiarum operarum vsus est: quarum impenſa deducta, reliquum cedit principi. Omnium verò metallorum in Polonia fructuosissimæ sunt salinæ. Quanquam habet in iis equester ordo hanc prærogatiuam, vt in vsum suum domesticum aliquantum minoris emat salem, quàm ceteri homines. E teloniisq; mercium & vectorum prouenit vectigal principi, reſectis inde prius viis publicis. Cæterorum hominum nemo ius habet vllum instituendi & exigendi telonij, præter peculiarem regis indulgentiam, idq; ob necessariam reſectionem viarum publicarum, pontium & aggerum. Naulum quidem à traiectione fluminum in suo cuique solo instituere licet. Duplex autem est telonium, vetus & nouum. Ac vetus quidem exile est, quod ab iis penditur qui inter fines regni negotiantur, Nouum verò maius aliquanto, quod bouum, equorum, coriorum, frumenti, ceræ, & aliarum mercium nomine, quæ ad exterarum oras exportantur, pensatur. Vtriusque autem immunitatem habent ecclesiasticis & equester ordo, modò ne mercaturam quis exerceat. hoc est, demum ea exportet, quæ ipse aliunde emerit, ac non de suo pararit. Si quis tamen boues emptos suo pabulo & frumento aluerit, perinde habetur ac si domi eius nati sint. Publicæ quoque ciuitates nonnullæ habet immunitatem, veteris præſertim telonij. Hæc igitur nunc sunt perpetua principis vectigalia. Extra ordinem nihil à quouam, nisi fortè à Iudæis, ei pensatur. Ex his autem vectigalibus princeps cum domestica familia sua sese sustentat: inde comitatui suo aulico stipendia præbet: inde in legationes, dotes & elocationes filiarum, arcium præſidia & facta teſta, machinas & apparatus bellorum, præmia bene merentium de ſe ac de Republica, & in alios vsus impenſas

40 facit. Inde & senatoribus fere ac magistratibus publicis, & compluribus sacerdotis, certi redditus antiquitus, superiorum principum pietate & beneficentia perpetua constituti & attributi sunt.

Et hæcenus de principe siue rege: iam de legibus. Legum scriptarum nullus fuit vsus apud Polonos vetustioribus temporibus, nec vllæ extant antiquiores iis quas Cazi-
mirus Magnus rex condidit (ne nunc quidem vel multæ vel exquisitæ sunt) sed vnica lex erat rex siue princeps. Qui quum vnus in tam amplo regno omnia neque præſtare neque providere, ac ne iudiciorum quidem difficultates rectè explicare poſſe videretur, & lubricus autem procliuiſq; ad tyrannidem ſtatus in ſumma poteſtate eſſe ſoleat: adhibiti ſunt ei conſiliarij, qui & conſilia actioneſq; eius ad ſalutem Reip. & iudicia ad æquitatis & iuſtitiaſ trutinam dirigerent, & monitis conſiliisq; ſalubribus, quaſi viuus quibudaſ legibus, pro re nata, cum animum eius informarent, tum poteſtate modificarentur. Hic eſt ſenatus regius, multo amplior modò quàm olim, certo hominum numero conſtans, quos ſenatores & conſiliarios regni appellamus: qui non niſi iurati ad hoc colloquium & ad conſilium admittuntur. Et perpetuum eſt hoc munus, certis annexum honoribus & magistratibus, partim eccleſiaſticis, partim profanis, ſiue (vt vulgò loquuntur) ſecula-

ribus. Sunt autem in senatu archiepiscopi duo, septem episcopi, palatini quindecim, castellani quinque & sexaginta. Archiepiscopi sunt, Gnesnensis in maiore Polonia, Leopoliensis in Russia. Est autem Gnesnensis prerogatiua quadam primas regni, & princeps senatus: ita ut vacante regno, penes eum sit potestas indicendi comitia, conuocandi senatum, senatusq; consulta definiendi & promulgandi: quæ plærq; etiam viuente, sed *episcopi* absente rege, facit. Episcopi verò sunt Cracouiensis in minore, Pofnaniensis in maiore Polonia, Wladislauensis in Cuiauia & Pomerania: qui tamen hoc tempore Pofnaniensem loco anteit: Plocensis in Masouia, in Russia Premisliensis & Chelmenfis, Camenecensis in Podolia. Qui omnes, quo ordine nunc à nobis enumerati sunt, eum perpetuò seruant in senatu dicendaq; sententia. Sunt quidem præterea tres Greci & Russici schismatis episcopi, in Russia, quos ipsi *Wladicas* vocant: nimirum Leopoliensis, Premisliensis & Chelmenfis: qui vnà cum sectatoribus suis, & aliis Russici itidem episcopis, qui sunt in ditione magni ducis Lituanorū, à Kiouiensi metropoli, & à patriarcha Constantinopolitano, quod ad religionem & initiationes attinet, dependent. Habent & Armeni suum episcopum: sed neq; hic neq; Russici pertinent ad regium consilium.

SECUNDVM episcopos in senatu proximus est, prerogatiua quadam loci & suffragij, vnus omnium, castellanus Cracouiensis: sequuntur palatini, hoc ordine: Cracouiensis & Pofnaniensis, alternis vicibus inter se priora & posteriora habentes suffragia. Deinde Sandomiriensis, Calissiensis, Siradiensis, Lenciciensis, Brestensis, Vladislauensis, Leopoliensis, siue Russiæ, Podoliæ: Lublinensis, Belecensis, Plocensis Masouiæ, & Ra- *palatini* uenlis. Castellani, præter Cracouiensem, Voiniciensis, Sandecensis, Biechouiensis, in satrapia siue palatinatu Cracouiensi: Pofnaniensis, Medirecensis, Regofnensis, Stemenfis, Præmontensis, Criuiniensis & Santocensis in Pofnaniensi: Sandomiriensis, Visticie- *castellani* sis, Radomienfis, Zanichostenfis, Zarnouiensis, Malogostensis, Polanecensis, Cechouiensis, in Sandomiriensi: Calissiensis, Gnesnensis, Landensis, Naclensis, Biechouiensis, Camenensis, in Calissiensis: Siradiensis, Rospirensis, Spiciminenfis, Velunensis & Conariensis, in Siradiensi: Lenciciensis, Brezinenfis, Inonulodensis, & Conariensis alius, in Lenciciensi: in Brestensi, Brestensis, Crusnicensis, & Conualiensis: in Imuwladislauensi, Imuwladislauensis, Bydgoctiensis, & Conariensis item alius: itemq; Dobrinensis, Ripinensis & Slonenfis, in terra Dobrinensi, quæ & hæc ipsa in hac satrapia cæsetur. In Russia, Leopoliensis, Premisliensis, Haliciensis, Sanocensis, & Chelmenfis: in Podolia vnus Camenecensis: in Lublinensi item, Lublinensis: in Belsensi, Belsensis: in Plocensi, Plocensis, Raciawzensis & Siepercensis: in Masouia, Cirnenfis, Vifnenfis, Varfauienfis, Vysegradensis, Lacrocinienfis, Ciechanouiensis & Linensis: in Rauensi, Rauensis, Sochacrouienfis & Gostinenfis: in Silesia vnus Ofniencinienfis. Palatinum ea non habet.

Ex his castellanis, qui primi in vnaquaque satrapia modò à nobis enumerati sunt, eū inter se seruant ordinem, quem palatini inter se, excepto Cracouiensi, qui palatinos omnes anteit, ut iam diximus: Voiniciensis item, & huic proximus Gnesnensis, prerogatiua quadam, inter Calissensem & Siradiensem castellanos interiecti sunt. Caterorū hic esse legitimus ordo existimatur, ut Rauēsi (qui superiorum extremus est) proximus sit Sandecensis, deinde Medirecensis, Viflicienfis, Biecenfis, Rogofnensis, Radomienfis, Zanichostenfis, Landensis, Stemenfis, Præmisliensis, Haliciensis, Sanocensis, Chelmenfis, Dobrinensis, Polanecensis, Præmentensis, Criuiniensis, Cichouiensis, Naclensis, Rospirensis, Biechouiensis, Ofneticiniensis, Bresmenfis, Crusnicienfis, Bydgoctiensis, Carmenensis, Spiciminenfis, Inowlodensis, Couatienfis, Santocensis, Sochacioniensis, Gostinenfis, Vifnenfis, Varfauienfis, Ralianzensis, Siepercensis, Vysegradensis, Ripinensis, Zacrocinienfis, Ciechanouiensis: Linensis, Slonenfis, extremi tres Conariensis. In quibus primum locum is qui est in Siradiensi satrapia: medium, qui est in Lenciciensi: vltimū, qui in Inowladislauensi obtinet. Sunt item in senatu magistratus quidam & administri principis, quos Officiales regni vocant: nempe Marefchalculus qui magnus dicitur, Cancellarius, Vicecancellarius, siue Procancellarius, ac Thesaurarius. Est etiam vnus de magistratibus aulicis, seu curiæ principis, Marefchalculus curiæ: ac duo præfecti vni capitanei, nempe maioris Poloniæ, & Cracouiensis. Quorum omnium loca & suffragia in consilio sunt, secundum castellanos, eo quo à nobis hic conscripti sunt ordine: nisi si quo alio eminentiori honore ij colonestentur: quod fit plerumq;. Hoc igitur est consilium

Magistratus
pertinentes ad
consilium pu-
blicum.

consilium publicum apud Polonos, & status regius siue regni, sex & nonaginta consiliariis constans: quorum alij vocantur maiores, alij minores consiliarij. Sunt autem maiores, archiepiscopi, episcopi, palatini, primarij aliquot satrapiarum: castellani, vsque ad Siradiensem, nisi fallor, & magistratus regni. Ceteri omnes, minores, qui posterius in consilium adhiberi ceperunt: & excluduntur nonnunquam à consilijs secretioribus. In hoc senatu etiam censentur Prussici consiliarij septemdecim. Verùm de his, & omni Rep. Prussica, separatim posterius persequemur.

Consiliarij maiores.

- CONVOCANTVR autem senatores à principe ad cōsiliū, per cubicularios, vel (si longius absunt) per epistolas principis signo signatas, & præsertim ad comitia. Nam
- 10 præterea, propter longā locorum intercapedinem, perraro, nec nisi ardua quapiam de causa, vel celebritatis alicuius causa (vt pote ad nuptias principis, seu liberorū eius, aut si quis socius dux in verba principis iuraturus sit) cōueniunt: sed cū iis qui adsunt, princeps pro re nata consultat. Nisi fortè res grauior incidat ac difficilior, quæ plurimum consilio sit explicanda. Tunc enim absentes singuli per epistolas regias cōsulantur, maiores præsertim. Porro secretarij admittuntur quidem & ipsi iurati in senatū, sed vt auditores modo, & quasi seminarium quoddam senatus: neq; locum habent in consensu consiliatorum, neq; dictionem sententiar. Nec certus est eorum numerus, sed arbitrio principis, è sacro iuxta ac profano ordine, promiscuè in hoc collegium recipiuntur. Ex his autem vnus primi siue maioris secretarij nomen & honorem obtinet. Patet etiam aditus in senatū duobus referendaris itidem atque secretariis. Iam & senatorum (primariorū præsertim) filios adolecentes, admitti in senatum non inusitatum est. Quanquā solent & hi sacramento adigi in numero secretariorum, quò liberius intersint cōsilijs publicis. Atq; hæc de genere, numero & ordine senatororū, siue consiliariorū regni suffecerint: si vnum illud addamus, quòd subseruiunt ij quoq; principi & reip. quoties opus est, domi quidè in iudiciis, foris autem in legationibus obeundis. Quum autem ij certis magistratibus & honorib. præditi sint, habent etiā præter commune senatorium munus, curamq; totius reip. certa officia, pro diuersitate magistratuum siue honorū attributa. Ac archiepiscopi quidè & episcopi officia quæ sint, nemini fere Christiano incognitū est: nec vllum ij peculiare habent in Polonia præ ceteris nationibus. Nisi quòd archiepiscopus Gnesnensis
- 30 perpetua quadā pōtificis maximi legatione fungitur: cuius nomine ampliorè habet iurisdictionem: de qua suo loco attingemus.

Consilij comitatus ratio.

Secretarij.

Referendarij.

- PALATINI autem est in bello quidem, esse ductorem copiarum, siue satrapæ: indequè nomen habet lingua vernacula, vt *Woiewoda* dicatur. Palatinus autem dicitur Romanorum imitatione, apud quos sub Imperatoribus non obscurum erat nomē honorisque comitum palatinorum. In pace autem, palatini est, in sua cuiusque satrapia conuentus nobilitatis instituere, iisq; & iudiciis præsidere, pretia reb. venalibus, præter tempus comitorū & belli, imponere, ponderum & mensurarū curā gerere. Iudiciorū quoque patrociniū & iudicia ad palatinum pertinent. Castellani quasi legati sunt palatinorū, ductoresq; & præfides nobilitatis, sub suo quisque palatino. Appellantur etiā castellani vernacula lingua (mutuato à Latinis vocabulo) à castellis siue oppidis, eorumq; territorijs, quæ singuli singula habet attributa: non q. iurisdictionem vllā in eis habeat, sed legationē tantū bellicā, cuius modò fecimus mentionē, pleriq; etiā redditus annuierarios. Inde suā quisq; denominationē sumit, videlicet vt Voiniciensis, vel Sremensis, vel alius quispiā castellanus vocetur: nonnulli tamè ex iis de pagis nomē habet. Vocatur etiā sepe sermone vernaculo, domini, addita denominatione castelli seu vici cuiusq; in *ki vel ski* syllabā deflexa: verbi gratia, *Pan Pofnanski*. Solus aut Cracouiensis castellanus, præter nomē & redditus nihil habet cōmune cum alijs: sed liberum is honorē abſque vllō prorsus muncere, præter id quod est cōmune omnib. senatoribus. Tam palatinum autē quàm castellanū, lege esse nō licet quenquā in ea satrapia, in qua nullū proprium habet fundū, seu bona terrestria. Vocanturq; ij vtrique (& itē episcopi) vulgò cōmuni vocabulo dignitarij (quasi dignitate & honore præditi) ad dito fere satrapie seu terræ nomine: magistratus verò siue officiales regni, ab officiis & functionib. quibuscūq; publicis, quibus funguntur, ad vniuersam remp. pertinentibus, hæc sunt cōmunem appellationē. Nā peculiariorū eorū nomina superius indicauimus: quib. singulis regni nomē adiungitur. Vt, verbi gratia, mareſcalcus & cancellarius regni dicitur, eodemque modo ceteri.

Palatini officium.

Castellani.

Marescalci regni officia.

OFFICIA VERO singulorum hæc sunt. Marescalcus quidem magister est aulae regis, & administer consilij publici, penes quem ius est cōuocandi senatum, iussu regis vel primatis. Præstant silentium & audientiam, faciunt potestatem dicendæ sententiæ, legatos externos introducendi, eiiciendi è cōsilio eos qui ad id non pertinent, pronunciandi decreta regia in causis infamiæ & capitalibus, moderandi pompis publicis, hospites illustres excipiendi, compescendi motus inquietorū & turbulentorum, nō modò circū senatum & in publico, sed etiā in priuatis principis cœnaculis & habitaculis, animaduertendi in delicta, quæ in loco domicilij regis vel comitiorū admittuntur: deniq; in comitiis & comitatu regio diuerforia distribuendi, & imponēdi reb. venalibus pretia: vnde etiā vectigal seu tributum forale ipsi prouenit. Marescalci est etiā in aulicis regis comitatū, & administris mēse regis, aliorumq; munerū aulicorum (profanos præsertim) iurisdicctio, censura & animaduersio. Eoq; gestat is in publicis conuentibus, & regi in propatulum prodeunt præfert ligneum sceptrum, seu baculum. Cancellarius & vicecancellarius, nominibus distinctis, sed potestate & munere æquali, literis & scripturis, diplomatiq; præfunt, quæ à principe & ad principem à senatu, item & ad senatū publicè proficiscuntur. In potestate habēt signa regia, cancellarius quidem maius, vicecancellarius verò minus. Atq; ij quæuis literarū monumenta, publica & priuata, quæ regio nomine eduntur, signandis ius habent: vsq; adeo vt multa incōsulto etiam principe signare, quæ verò contra leges esse videātur, iubenti illi negare possint. Dant etiā responsa regio nomine: & quib. de rebus consiliū haberi debet, in senatu proponūt. Deniq; senatus cōsulta, regiaq; & comitalia placita & decreta verbis promulgāt, literis mandant, & in publicum edunt. Sunt etiā ij cognitores priuatarum querimoniarum, & prouocationum ad vrbanis iudiciis ad regiū tribunal deuolutarū: secretariis, scribis, sacerdotib. & cantorib. aulicis, ceremoniisq; ecclesiasticis moderantur, is præfertim qui est de sacro ordine. Legenim (quamuis nō vetustū) alterutrū ex iis sacri, alterum profani ordinis esse oportet: quum antiquitus soli fere sacerdotes eo munere fungerētur. Sunt autē ij in proxima expectatione honorū sui vterq; ordinis. Sed heq; sacerdoti cū episcopatu (exceptis Præmissenſi, Culmenſi, Chelmēū & Camenecenſi) neq; profano, siue seculari, cum vllō palatinatu vel castellania, retinere munus hoc licet, præter peculiare indulgentiā, aut conuientiam. Est autem vſitatum, vt de vicecancellario fiat cancellarius. Theſaurarius indicat ipſo nomine munus suum. Est enim promus & condus theſauri regij, insignium regni, quæ sunt corona, pomum & sceptrum, supellectilis, & reddituum, scripturarumq; & monumentorum publicorum author & moderator: quorumuis quæſtorum, curatorum atque dispensatorum principis, & rationum reddendarum exactor: moneant officinæ magister, stipendiorum, tam militarium quàm aulicorum, solutor, reddendæ principi rationi obnoxius. De marescalco curiæ, & præfectis referendariis, & secretariis dicemus postea suis locis.

Duci exercitus seu campiductores.

NUMERANTVR etiam inter magistratus & officiales regni, duo duces exercitus, quorum alter, generalis & supremus exercituum regni capitaneus, alter campi ductor, seu campestris capitaneus dicitur. Ac ille quidem dux est & moderator belli fecundum principem, & vicarius principis. Ducit exercitum, capit locum castris, acies instruit, dat signum pugnæ & receptus, commeatus & annonæ curam in bello gerit: pretia reb. venalibus imponit, ponderibusq; & mensuris earum modum statuit, & in delinquentes animaduertit. Campestris verò huius est quasi vicarius, à principe datus: excubiarum potissimum explorationumq; curam sustinet, & mercenariis militibus, illo præferrim absente, præest. Neuter tamen in senatu locum habet. Quin temporarij oſe prohibentur, neque inter magistratus regni habitū superioribus temporibus. Longè minus autem alij, qui & ipsi nostra fere memoria pro magistratibus regni haberi & appellari cœpere: in senatu tamen & ipsi locum non habent, neque functionem vllam ad vniuersum regnum pertinentem. Nempe gladifer, pocillator, siue pincerna, structor mensæ (quem incisorem vocant) dapifer, subdapifer, magister culinæ, qui dapibus apparandis & cocis regis præest: quibus etiam regni vocabulum iam cœpit tribui. Et certè aut idem sunt terrestres Cracouiens satrapia, aut ea sola de omnibus nullos habet. Itaque nos quoque inter terrestres honores & magistratus eorum officia exponemus.

Terræſtris magistratus.

D I C V N.

DICVNTVR autem terrestres honores & magistratus, qui non vniuersi regni, sed terrarū atq; satrapiarum sunt peculiares. Officia terrestria vulgò appellantur, & his qui prædicti sunt, officiales terrestres. Hi verò sunt succamerarius, capitaneus, gladifer, vexillifer, pincerna, suppincerna, incisor, subdapifer, dapifer, tribunus, iudex, subiudex, notarius, thesaurarius, venator, agalo. Habētq; certas suas functiones siue curationes antiquitus, in sua quisque satrapia, siue tractu & terra, vt vulgò loquuntur: quarum quælibet olim, discepto in multis dominatus regno, suum ducem habuit. Eius autem hic fuerunt administri, pincernæ, suppincernæ, incisores, dapiferi, subdapiferi & thesaurarii. Tametsi etiam nunc hi suis muneribus fungi rectè posse existimantur, in suo quisque tractu, à quo denominationem habet, quoties eum princeps adit: nempe vt gladifer ipsi gladium in solenni pompa præferat, pincerna poculum administret, incisor (siue structor) mensam apponat, dapifer dapes inferat, subdapifer dapiferū cum scepro præcedat, suppincerna potus curā gerat, thesaurarius condus ac promus pecuniæ sit ac suppellectilis eius.

CÆTERI sanè funguntur etiam nunc fere suis muneribus. Ac vexillifer quidem in bello vexillum præfert exercitui suæ satrapie: tribunus custos est arcis, in suo quisque tractu, durante bello. Itaque vacationem habet militiæ. Venator venationibus & sylvis præest: agalo equitis, siue armento equorum: iudex causis & cōtroversiis priuatis nobilitatis disceptandis & iudicandis præsidet, vnā cum subiudice, qui eius est socius, non vicarius, loco tantum inferior. Notarius scriba est & actarius iudicij: sed habet quoque in iudiciis ipse ius dicēdæ sententiæ. Cæterum succamerarius (vt eius partes postremo loco explicemus) licet honore his omnib. antecēat, olim fortassis præfuit cubiculo & cubiculariis principis, in sua quisque terra. Nunc regendis modò finibus agorū & bonorum terrestrium præest: quem itidem, atq; iudicem, subiudicem, & notarium iuratum esse oportet. Habētq; x v. ad id munus obeundū vicarios, & ipsos iuratos, in singulis territorij singulos, qui camerarij vocātur, siue cubicularij: propterea fortassis quæ antiquitus ministri cubiculi principis ad id munus delegabantur à succamerario. Sed nunc is eos legit sibi arbitratu suo ex equestri ordine eiuldē territorij, mutatq; quoties vult. Habēt autem ius ingrediendi in senatum succamerarij itidē ac secretarij, in sua duntaxat quisque satrapia: eorūq; munus esse putatur, claudere & aperire fores curiæ, dum habetur senatus. Cracouiensis quidem succamerarius præ cæteris ea prærogatiua præditus est, vt salinarum arbiter sit & inspector. Capitaneorum officia statim exponemus.

CÆTERVM ij de quibus modò egimus, nō omnes in omnibus satrapiis sunt, neq; in singulis singuli. Et Cracouiensis quidē satrapia succamerarium, gladiferum, dapiferū, tribunum, iudicem, subiudicem, notarium & venatorē habet singulos. Pōsnaniēsis cæteros habet quidē itidē singulos, succamerarios verò, iudices, subiudices, & notarios binos. Habet enim hocce terra Vřchoniensis peculiares. Sandomiriensis satrapia cæteros quidē & ipsa singulos habet, præter tribunal, quē etiā Prissouiensē territorium non ita pridem suū habere cœpit. Calissiensis item eisdē omnes habet singulos. Siradiensis structore & dapifero caret: gladiferū, pincernam, dapiferū habet, singulos succamerarios, vexilliferos, iudices & notarios binos. Habet enim hos Velinenis terra suos. Tribuni etiam duo sunt in eadē satrapia, maior & minor. Lenciciensis gladiferum, structorem & subdapiferum nō habet, cæteros habet singulos: item Brestensis. Inowladislauiciensis verò gladiferum vnum habet, structorē, & subdapiferum nullum, reliquos omnes binos. Habet enim Dobrinenis terra peculiare succamerarium, vexilliferum, pincernā, dapiferum, tribunal, iudicem, subiudicem & notariū. Russia quinos habet succamerarios, vexilliferos, pincernas, dapiferos, tribunos, iudices, subiudices & notarios, nempe Leopoliensem, Premislensem, Sanocensem, Haliciensem & Chelmensem, gladiferum, & structorem, & subdapiferū nullum: Podolia itidem nullū de his tribus, quos duos habet, Camenecensem atq; Trebowlicensem. Lublinēsis satrapia gladiferū, structorē & subdapiferum nec ipsa habet: vexilliferū, pincernam, ac dapiferū, singulos: cæteros binos, Luconienis enim territorij peculiares habet succamerariū, tribunū, iudicē, subiudicē & notariū. Belsensis succamerarium, vexilliferum, pincernam, dapiferum, iudicē, subiudicem & notariū habet singulos, cæteros nō habet. Plocensis succamerariū, pincernā, dapiferum ac tribunal singulos, iudicem verò subiudicem & notarios binos. Habet e-

C ij

nim hos Zaworensē territorium suos: structore ac subdapisero satrapia Plocēsis caret: Raueusis verō structore, item & gladifero, subdapiserum vnū habet: reliquos autē ternos, territorijs distinctos, videlicet Rauēsem, Gostinēsem & Sochaciouiēsem. Masouia iudices habet vndeccim, totidē quot territoria, nimirū Cirensem, Visnensem, Varfouiensem, Nurēsem, Vysegradiēsem, Lacrociuiēsem, Chiecanomēsem, Lōsensem, Estrolecēsem siue Zēbrouiensem, Rosanensem, & Linensem, subiudices & notarios totidem, succamerarios vno minus (Zēbrouiensem. n. territorij eo caret) pincernas atq; dapiferos octonos: Rosanensem enim & Linensem, atq; item Zembrouiensem territoria hos non habent, vexilliferum ne Louiciensem quidem, subdapiserum autē neq; hæc ipsa neq; Nurēse aut Vysegradiensem. Cæterum suppincernas & thesaurarios totidē quot subdapiseros habet Masouia, nēpe quinq;: suppincernā itē Raueusis satrapia habet, Brestensis verō thesaurarium. Cæteræ oēs neutrum. Magistrum culinæ nulla, præter Cracouiensem, si modò regni is nō est: agafonem nulla, præter Russiā: venatores solæ Cracouiensis, Posnaniensis, Siradiensis atq; Lenciciensis singulos: Sandomiriensis verō & Masouitica binos, hæc quidem Viſnensem & Lonisensem, illa verō Sandomiriensem & Radomiēsem. Habent & Osuenciniensis, Zatoriensis atq; Seueriensis terræ suos iudices singulos: cæterorum terrestrium magistratuū nullū habent, capitaneis exceptis de quib. iā dicendū est.

Capitaneis, seu præfectis.

C A P I T A N E V S (quē præfectum iure dixerimus, addito nomine arcis cui præest) cultos est pacis & tranquillitatis publicæ, in sua quævisq; præfectura, q̄ à vitutē debet præstare & vindicare, & furibus latronibusq; repurgare. Itaq; iurisdictionē, coercionemq; habet latē patentem, nō modò in agrestes & oppidanos, verū etiā in equestris ordinis homines: quæ de resuo loco tractabimus. Ad hæc omniū aliorū iudicū, ecclesiasticorum iuxta ac p̄torū sententias ad extremū executioni mandat, si executores alij nolint, vel nō p̄ficiant. Gerit etiā curam cōmodorum & reddituū principis, qui ex re familiari & cēsisbus & pensionib. oppidanorum & rusticorū proueniunt: & omnino arces & villæ, seu rustica prædia, cum iuis lartis tectis, & oppida pagiq; principis, in ditione præfectorum sunt. Solus omniū Cracouiēsis præfectus, licet præsit arcis, & amplissimā iurisdictionem habeat (ita vt etiā generalis appelletur) tamen lartorum tectorum arcis & reddituū principis curā nō habet. Est enim procurator arcis, quē Magnum appellant, qui vtrunq; hoc onus sustinet. Nā Posnaniensis præfectus, licet & ipse maiores etiā prærogatiuas & iurisdictionē in tota maiore Polonia obtineat, atq; ob id generalis maioris Polonię vocitetur capitaneus: curat tamen larta tecta arcis Posnaniensis duntaxat, & redditus regis eiusdē territorij. Cætera enim territoria iurisdictioni eius subiecta, habent fere suos curatores,

Cracouiensis capitaneus primus.

Leges de præfectis.

quos etiā præfectos vel tenentarios appellamus: de quibus p̄st genus. Oportet autem præfectum esse equestris ordinis, agros & fundos p̄prios in ea ipsa præfectura, cui præficitur, habentem. Neq; externo autem neq; regio vel ducali genere orto conferri præfecturam fas est, nec duas cuiq; habere licet, ac ne vnā quidem primariam duntaxat, cum primaria castellania vel palatinatu eiusdē satrapie: Posnaniensi & Cracouiensi exceptis, in quibus non idē ius est. Nec Osuenciniensis quidē & Zatoriensis cadunt sub hanc legem. Habet præfectus quilibet suum vicarium, quem vicecapitaneum vel Burgabium vulgò vocant, nos sup̄ præfectum fortassis non inceptē dixerimus: penes quem est vicaria præfecturæ totius potestas. Habet & alterum administrum iudiciorum, quē iudicem castrensem vocant. Vtrunque autem suo arbitratu creat & abdicat: sed vtrunque iuratum itidem, atque ipsum præfectum, & ex equestri ordine esse, certaque bona terrestria in ea ipsa præfectura habere oportet. Nec eundem iudicem & sup̄ præfectum, terrestrem & castrensem iudicem esse fas est. Habet item præfectura quæq; actuarium iuratum (quem notarium castrensem nominant) præfecti administrum. Non sunt autem satrapie, verū arcibus ac territoriis fere (quæ distinctus vocantur) distinctæ præfecturæ: nonnullæ etiam in se complura territoria.

Index castrensis.

Præfecturæ primariæ.

S V N T autem hæc totius Polonię præfecturæ: In maiore quidem Polonia vnica generalis, Posnaniensis, Castrensis, Viſchouiensis, Calliciensis, Gnesnensis, Pyſdrensis, Cōnienſis, Kouienſis & Naclensis territoria complexa. In minore autem, Cracouiensis, quæ præter primarium, alia tria territoria (videlicet Prossouiensis, Tiazenſis & Lelouienſis) in se continet. Præter eam sunt Sandecenſis, Riecenſis, Sandomitenſis, Radomienſis, Cercinēſis (quæ & nouæ ciuitatis dicitur) Chericinēſis, Opocinēſis, Piſſnenſis, Lu-

sis, Lublinensis, & Lucouienfis. In Siradiensi verò satrapia, Siradiensis, quæ Salanienfe quoq; & Radonifcenfe & Petricornenfe territoria annexa habet: Velunenſis, item & Ofstresonienſis. In Lencicienſi vnica eſt, tria habens territoria, nimirum Lencicienſe, Brezinenſe & Orlonienſe. In Cuiavia, Breſtenſis, Crufuicienſe item & Coualienſe & Predecenſe territoria adiuncta habens. In uuladiſlauienſis, cum annexo Bydgostienſi territorio: & Bobrownicenſis, Dobrinenſe, Ripinenſe, & Lipnenſe territoria complexa. In Ruſſia, Leopoliſenſis, Præmiſlienſis, Sanocenſis, Halicienſis, Chelmenſis & Craſnoſtauienſis. In Podolia, Camenecenſis atq; Trebulienſis. In Beſlenſi ſatrapia, Beſlenſe, Buſcenſis, Grodlenſis & Grabonecenſis. In Plocenſi, vnica, cum tribus aliis territoriis, 10 Zawrenſi, Mauenſi & Srenenſi. In Maſouia, Cirnenſis, Viznenſis, Varſauienſis: cui Nurenſe quoq; territorium pareſt: Vyſſegradienſis, Zacrocinenſis, Crechanouiſenſis, Lonifcenſis, Roſanenſis (in qua eſt & Macouiſenſe territorium) & Liuenſis. In Rauenſi verò ſatrapia tres præfecturæ ſunt, Rauenſis, Goſtiuenſis & Sochaciouiſenſis. In Sileſia ſunt Ofuencinenſis & Zatoriſenſis, itemq; Seuerienſis. Quanq̃ hæc nō regiæ, ſed epiſcopi Cracouiſenſis eſt. Sunt aliz præterea præfecturæ de ſuperiorib. ſere detractæ, quæ magis propriæ, quamuis minus Latinè, tenutz, earumq; præfecti tenutarij vulgò vocantur: qui partim non habent ſua territoria, partim habent, verum ſine vlla iuriſdictione in nobilitate: ſunt autem curatores modò regionum prædiorū atq; reddituū & caſtelloꝝ plebiſq; diſiectæ, nō diſſimili conditione magni procuratoris arcis Cracouiſenſis. In iis leges eæ quæ 20 de præfecturis dudum commemoratz ſunt, locum non habent.

OMNIVM autē præfecturarum redditus partim ex agricultura & re pecuaria, partim è molis frumentariis & ſyluis, partim è cenſib. & penſionibus agreſtium & oppidanorum proueniunt, & vel certo pacto præfectis locantur à principe, vel eorū fidei committuntur, ita vt rationib. reddendis obnoxij ſint: condonantur etiam interdum ob eximia merita. Oppignerari quoq; præfecturas nō inuſitatū eſt, eas præſertim quæ iuriſdictione carent, quæq; nō ſunt primariæ cuiuſcunq; ſatrapiz. Sed ita demum id legitimū eſt, ſi rata redituum portio quotannis deducatur: quanquam hoc in deſuetudinem iam abiit. In iis verò quæ iuriſdictionem habent, ſi vſus reip. oppignerationem requirat, etiā 30 aſſenſu ſenatus comitialis opus eſt. Sola Sandomirienſis priuilegio quodam neq; oppignerari, neq; locari perpetua locatione poteſt. Habent & epiſcopi, & proceres, atq; equites locupletiores nonnulli, arces & præfectos ſuos, ſed hoc nomine principi nequaquā obnoxios. Nobilitatem autem præter ſcultaſtos ſiue aduocatos hæreditarios (de quibus poſtea dicemus) ſubiectam priuato nomine nemo habet: niſi forte in Ruſſia Cracouiſenſis quidē epiſcopus in Seuerienſi ditione habet. De Varmienſi dicemus alibi. Habet & præpoſitus Plocenſis. Habet arx Cracouiſenſis peculiariſter decem cuſtodes, qui Burgrabij (ſumpto vocabulo à Germanis) dicuntur, ſine vlla poteſtate, præfecti authoritati obnoxios: qui pacis iuxta ac belli tēpore nocturnas atq; etiā diurnas (quando opus eſt) excubias per adminiſtros ſuos ſeruant. Habentq; militiz vacationē. Et eo nomine am- 40 bitur à multis id munus. Salinæ & alia metalla habent ſuos curatores & adminiſtros iuratos, & rationibus principi reddendis obnoxios: verum inter nullos ij magiſtratus Poloniz reip. habentur. Præſt autem ſalinis Boehnenſibus & Velifcenſibus, earumq; adminiſtris & operis, vnus ſalinator, quem Zupparium Cracouiſenſem vocant: Ruſſicis item vnus, quem Ruſſicum appellant. Et eſt honorata hæc vtraq; curatio. Teloniz verò, ſiue teloniorum quæſtores, à reip. ratione ſciuncti ſunt, & arbitratu principis adhibentur & amouentur: ipſi quoq; rationib. reddendis obnoxij, ſi non redemerint telonia. Ne tributorum quidē atq; exactionum publicarum exactores inter magiſtratus adhibentur: & ipſi autem rationibus reddendis obnoxij ſunt: certoq; tempore definitam ac annuam ſere habent curationē. Hos omnes in hunc locum terreſtriū magiſtratuum conſicere li- 50 buit, propterea quòd eorum curationes ad præfectoꝝ officia nonnihil accedunt. Scribas quoq; ſiue notarios theſauri regij (qui ſunt vicarij theſaurarij regni) nihil vetat his adiicere, quorū vnus, quē rex ipſe edit, cæteris eſt honoratior. Eſt & ſcriba caſtrenſis (quē etiā notariū campeſtre vocant) mercenariorū militū coſcriptoꝝ, & ſolutor ſtipendiōꝝ.

SVM ETIAM à terreſtribus magiſtratibus nō multū diuerſa miniſteria quædam in aula principis, quæ officia curiz dicuntur. Quorum adminiſtri terreſtriū plerorumque & regni officialium (quorum ſunt cognomines) quotidianis miniſteris in aula principis

*Præfecturæ
reditu ex ad-
miniſtratis.*

*Sandomirien-
ſis præfectura
priuilegium.*

*Burgrabij
Cracouiſenſis.*

*Zupparij ſum
ſalinatorum.*

Teloniz.

*Scribæ theſau-
rarij.*

Officia curie.

funguntur, fidemq; suā principi ad suū quisq; ministeriū iureiurando obstringunt. Sunt autē ij: marescalcus, thesaurari⁹, siue vicethesaurarius, succamerari⁹, referēdarij duo, pin-cerna, strudor mensē, subdapifer, dapifer, magister culinæ, & præfectus curruū. Nuper etiā his accessere vexillifer ac ductor aulicarū copiarū. Qui oēs, abolito nomine curiæ, à superioribus magistratibus & officialibus cognominibus suis distinguuntur: nempe vt marescalcus curiæ, thesaurarius curiæ, atque eodem modo alij, dicantur. Nec scio an & secretarij in hunc ordinem referri debeant: licet nullum peculiare certumq; munus attributum habeāt, sed ad nutum principis, volentibus & fauentibus magistratib. regni (& maximē præsidibus cancellariæ) præsto sint in obeundis eius nomine legationibus, inscriptionibus & lectionibus publicis, in acciendis ac deducendis ad regem, vel in senatum, illustribus hospitibus & legatis principum, in exquirendis & referendis sententiis egrotorum, & à consilio absentium primariorū senatorum, in recognoscendis pro principe locis, factis & causis controuertis, regionum præsertim hominum ac administratorū inter ipsos vel cum magistratibus suis: & si qua sunt alia honesta & cum dignitate coniuncta ministeria. Primus quidem seu maior secretarius, absentium cancellariæ præsidum vicem supplet in aula & comitatu principis: nec tamen (vt illi) gestat signum regiū, sed quoties opus est, petito ab ipso annulo signatorio, tam diplomata publica quàm epistolas, ipso præseste signat. Quod si primus quoq; absit, peragit ea quispiam de secretariis cæteris, quem princeps iusserit. Habet quoque primus secretarius prærogatiuā capessendi honores publicos & magistratus qui fortē vacauerint (sed secundū cācellarium & vicecancellarium) cancellarium, & locum honoratū supra oēs officiales terrestres & aulicos, excepto marescalco. Marescalcus curiæ, absente marescalco regni, agit omnia q̃ illius muneris sunt. A præseste etiā socius adhiberi debet, ad ea quæ sunt maioris momenti peragēda: præsertiq; cum eo pariter principi creditum sceptrum. Thesaurarius itē thesaurarij regni absentis vices gerit: adhibeturq; & ipse à præseste ad pleraque omnia. Succamerarius est magister cubiculi atq; cubiculariorū, aliorumq; domesticorū principis administratorum puerorum, sub cuius potestate est supplex: ad lectum & cubiculū principis quotidianum cultum corporis pertinet. Lanitoribus idem præest. Referēdarij supplicum libellorum magistri sunt, & querimoniis hominum audiendis, cancellarij q; (vt verbo legis vtamur) referendis præstunt. Quinetiam in litibus vrbanis disceptandis præsto sunt eidē cancellariæ, eiusq; permisso nonnunquā exponit regi cum cōsilio causas prouocationū. Nuper adeo quoq; sententias rogari cœperunt in regiis iudiciis. Sunt autē duo pari potestate, alter ecclesiastici, alter profani ordinis. Ductoris copiarum, magistri stabuli, magistri culinæ, & præfecti curruum quæ sint officia, ipsa eorum nomina satis ostendunt. Cæterorum iam sunt explicata in terrestribus officiis & curationibus. Eadem enim sunt horum & illorum: sed cedunt hi illis præsentibus, in sua cuique satrapia siue terra. Hæc autem omnia honorata sunt ministeria: minus illa, interioris cubiculi seruatoris, curatoris lecti, atque dispensatoris.

CÆTERVM stipendiarij, & aulici principis equites, & sacrifici, quanq̃ honorato sunt loco, tamē inter officiales nō censentur: multo minus stipatores, siue satellites cubiculariūq; & pueri: sed perpetui sunt administri principis, q̃ præsto sunt ipsi inter faciēti, & quouis loco manēt, ad mēsam præsertim, vel dum prodit in publicum. Ac sacrifici quidē per vices operantur sacris quotidie, præseste rege, benedictioneq; & gratiarū actiones ritu Christiano ad mēsam eius peragunt. Aulici verō (sic nō vocantur) equites, equis stipēdia merent, præsidij honorisq; regij causa: & equestre cum vel curulē, equestres fere comitantur. Qui equitatus numerosus est atq; splendidus, nobili iuuentute cōstans, in qua sunt cōpures magistratus & officiales, non modō aulici, verū etiam terrestres: eijs marescalci duo moderantur. Cæteri nō habent necesse equos alere. Itaq; pedestres prodeuntem in publicum principem deducunt: in solennib. tamen pōpis non inusitatū est, vt equites quoque aulici pedestres equestrem principē antecedant. In longioribus autem itineribus, ij qui equis non merent, vel regiis, vel oppidatim suppeditatis, vel cōductiis equis siue etiā curribus vehuntur. Ex his stipatores, præsidij causa, sunt circum principē: quod tamen rectē est in Polonia, sed auget maiestātē principis. Cubicularij & pueri præsto sunt ad quauis domestica ministeria. Sed cubiculariorū peculiaris vsus est in acciendis in senatu ad regem consiliariis, & perferendis quoquo versus literis, mandatis,

- datis edictisq; regii. Quā ad rem oppidatim & vicatim eis mādato principis equi submi-
 nistrātur, quæ subuectiones, & lingua vernacula *podwode* vocantur, Cursum publicū (ni-
 fallor) Latini vocāt. Incedentem aut in publico principē, aulici quidē antecēdūt *Cursum publi-*
 res, præ longis securib; ⁹, more peditum Germanorū armati, & latera eius cingūt: cubicu-
 larii verō cum pueris subsequūtur: sed ita vt & aulici procerib; atq; senatorib; profani ordi-
 nis, & cubicularii pueriq; episcopis ac secretariis ecclesiastici ordinis, p̄xima principis
 loca honoris causā cōcedant. Nisi fortē regem regina sequatur. Tunc .n. episcopi quoq;
 & secretarii cum procerib; antecēdunt: reginā verō longus ordo sequitur nobilium ma-
 tronarum & puellarum. Hæc igitur est ratio vniuersa aulæ principis & comitatus regii.
 10 Mitto .n. cantores, abaci custodem, mapparum, canum, venationum curatores, dimen-
 sorū distributores, ianitores, tibicines, tubicines, opifices, & alia viliora ministeria: q̄ ma-
 gna est turba, & sumptib; principis alitur. Et quoniā omnia psequimur (volumus quidē
 certē) habet etiam regina suum comitatum, nec modō puellarum & matronarū, quæ in
 gynæceō sunt, sed etiā puerorum cubiculariorum & aulicorū, & in his peculiaries admi-
 nistros siue officiales: in primis magistrum curiæ (qui illis omnib; præest, reginamq; pro-
 deuntem cum sceptro antecēdit) & magistrum curiæ, matronam gynæceō moderantē,
 deinde cancellarium, siue secretariū: cuius partes sunt litteras nomine reginæ cōscribere
 & signare, & compellantib; eam respōsa dare. Quod quidem nescio an cum magistro
 curiæ cōmune habeat. Est autē hic discrimen inter cancellariū & secretarium, q̄ hic nō
 gestat signum reginæ, sicut ille: sed ab ea, quoties opus est, vtendum accipit. Habet & re-
 gina thesaurarium suum, & p̄cernā, siue pocillatorem, & structorem mensæ, & sub-
 dapiferum, & dapiferos, & culinæ ac stabuli magistros singulos, itemq; dispensatorem
 abaci, custodem mapparum, & ianitores, eodē quo regij sunt honoris discrimine. Quib;
 omnib; victus, vestit; & merces à rege præbentur, itidem ipsiusq; reginæ mensa instrui-
 tur, res vestitiaria, mundus muliebris & iumenta cōparātur. Quōd si ea regi superstes sit,
 de suo ac de fructib; & redditib; eorum bonorum, quæ rex ipsi dotis & donationis pro-
 pter nuptias nomine, pro magnitudine dotis, de amplissimi cōslij sententia attribuerit.
 Atq; de magistratib; regni terrestrib; & aulicis nobis hæc decursa sunt. De ecclesiasti-
 cis magistratibus, honoribus, ministeriis & curationibus, quales sunt, secundū archiepi-
 scopos & episcopos, suffraganeorū, abbatum, præpositorū, decanorū, archidiaconorū,
 20 scholasticorū, cantorum, custodū, cancellariorum, vicariorū in spiritalibus, officialiū,
 cōmissariorum, ministrorum, priorum, custodum, siue guardianorū, pœnitentiariorū,
 parochorū (quos etiā plebanos vocāt) nō est operepretium nos hic persequi. Ne de col-
 legiis quidē canonicorum, monachorum, fratrum cōuentualium, vicariorum, psaltarū,
 mansionariorum, & si qua sunt alia. Neq; .n. peculiare quicq; habet apud Polonos p̄ ceteris
 gentib; & nationib; Christianis, neq; ad rēp. prinēt: exceptis archiepiscopis & episcopis,
 & si quib; fortē peculiariter quædā reip. munera, quorū superi; mentionē fecim; mādā-
 tur. Magn; tamē (vt par est) honor eis & omnib; sacerdotib; habetur, solo sacerdotij nomi-
 ne: maior etiā olim habebatur, id qd ē vetustiorib; litterarum monumētis deprehēditur.
 40 PLEBES vrbane, oppidanæ, vicane, & agrestes, partim principi parent, partim pce-
 rib; & equitib; partim certis sacerdotiis attributæ sunt. Reguntur autem à suis quæq; do-
 minis, eorumq; pfectis ac pcuratorib; (quos factores vulgo vocāt) ex æquo & bono, siue
 ex arbitrio magis q̄ certis legib; Quāq; nō carent tamen suo quæq; iure, qd nō est vnus
 modus: quem admodum posteri; ostendēm; Præter dominos autem eorumq; pfectos &
 pcuratores, habet plebs quæq; oppidatim, vicatim & pagatim, suos magistrat; . Ac in pa-
 50 gis quidem scultetum siue aduocatū hæreditariū vocāt: qui est quasi ductor ac defen-
 sor coloniz: qui ipse p se vel p vicarium suum (quem & ipsum aduocatū sed iudiciale
 vocāt) cum adiunctis aliquot ex aratorum numero scabinis (sic appellatur iudices siue al-
 sculini, scilicet iudicii) ius dicit. In ciuitatib; autem, & oppidis, & vicis, præter hos sunt etiā cōsu-
 60 less: ita vocam; eos qui à veterib; decuriones appellantur. Penes quos est ciuitatis cuiusq;
 gubernatio, & iustitia, & in delinquētes animaduersio, publicorum cōmodorum admi-
 nistratio, curaq; adificiorum & sartorum tectorum. Inter eos autem vn; præsidet magi-
 ster ciuium, quem vulgō proconsulem vocitāt: qui eos, quoties opus est, conuocat, & in
 consilium adhibet. Nam leuiora quædā sine illis ipse gerit. Consulum non idem est vbi-
 que numerus. Habet item singulæ opificum societates & contubernia, in qualibet vrbe
 C iiii

*Iudicium in-
rio supremi
Teuthonici.*

*Episcoporum
electio canonici
et laici nulla.*

Nominatio.

Administratio.

*Sacerdotum
collatio.
Abbatum elec-
tio.*

Episcopi.

*Synodus &
magistratus
episcoporum
creandorum
potas.
Iudiciū sub-
iudici & nota-
rij electio.*

*Magistratus
prophetici &
arbitrarij.*

*Subiudici
magistratus
creatio.*

*Consules Cra-
couienses.*

*Iudicium iuris
supremi crea-
tio.*

& oppido, suos magistratus, & his aliquot adiunctos seniores. In maiorib. vrbib. sunt etiā ædiles vnus & alter, de numero decurionū delecti, pecunię publicę quęstores, & sartorum tectorum curatores. In oppidis autē & vicis communiter hæc à decurionib. curatur. Hi fere sunt plebeij magistratus: quos oēs, in oppidis præsertim, iuratos esse oportet, præter aduocatos hæreditarios. Nullos autē communes magistratus pagi inter se, neq; ciuitates habent: iudices prouocationū habent Cracouię, ad quos prouocatio est ab inferiorib. iudicib. non vno dō eiusdem ciuitatis, verū etiā cæterorū oppidorū minoris Polonię & Russię: quod vocatur iudiciū iuris supremi Teuthonici siue Magdeburgensis. Creandorum autē magistratuū non vna est ratio. Olim episcopi ex præscripto sacrorum canonum, à collegiis primariorum sacerdotū (quę capitula cathedralium ecclesiarum vulgō nominantur) legebantur. Nunc princeps vmbrauli quadam electione illis relicta, vel ne relicta quidē, solus arbitratur suo legit episcopum, & pōtifici maximo cōmendat (quod fiebat etiā à collegiis) vt eius authoritate approbetur, perficiatur, & ab aliis episcopis conscreetur. Cœperunt autē sic editi, siue nominati, indulgentia quadā admitti ad consilia publica, priusq; approbentur à pontifice, non item ad functiones sacras, & iurisdictionē ecclesiasticā, & administrationem bonorū. Sed collegium sacrum bona vacantia administrat: excepta Gnesnensi diocesi, quę peculiarem habet æconomū. Ius autē dicit vnus aliquis, quem collegium administratorem temporarium creauerit. Abbates & præpositi monasteriorum, prælatiq; (vt vocantur) & canonici, & cæteri sacerdotēs, partim à suis quiq; episcopis, partim à pontifice max. creantur. Sed monachi eligendi sibi prædisiis retinent: ad q; regia quoq; approbatio accedat oportet: qđ sanē recens est. Nonnullorū etiā prælatorum, primariorum præsertim, secundū episcopos, in vnaquaq; ecclesiā, & canonicorum edendorum, ius cum rege communicatū est, pontificum superiorū intelligentia. In parochiis verō & aliis minorib. sacerdotiis, vñtatū & legitimū est, vt ius eden di sit penes eos, vñde profecta est doratio cuiusq; sacerdotij: sic tamen vt penes episcopū sit approbatio editi, & reprobatio, si non sit idoneus: aut, si plures pariter edantur, diuidat. Vocantur autē patroni, vñtato iure pontificio nomine, qui ius hoc edendi habent: quib. inuitis obtrudi sacerdotē siue beneficiarū fas non est, ne pōtificis quidem max. authoritate, nisi ij sese indignos eo iure reddiderint, aut intra tempus legitimū vt eo neglexerint. Obtrusio pœna est proscriptio. Quę sic obiter & præter institutum propemodum hic nobis perscripta sunt. Ad proprios reip. Polonę magistratus reuertamur.

PALATINOS, & castellanos, & reliquum oēm senatum regni princeps legit, & iurcurando obstringit sibi & regno, siue reip. Idem confert præfecturas, cæterosq; oēs magistratū, honores & ministeria publica. Sed in magistratib. regni illud receptū est, vt nō nisi in comitiis renuncientur. In iudice verō & subiudice, & scriba siue notario terrestribus, ita est adstricta legib. potestas principis, vt nobilitas eius satrapię, seu territorij, cuius iudex, vel subiudex, vel scriba decessit, cōuentu instituto auctore & præside palatino, quatuor viros eligat, de quib. princeps vnum, quem vult, in locum vacante subrogat. Nec nisi iuratus tamē ad iudiciū admittitur. Abrogari verō magistratus aut honor vllus nemini pōt, nisi p maximam vel mediā capitis diminutionē, hoc est libertatis, ciuitatiue siue nobilitatis, & bonę famę amissionē: aut si quis alium magistratum honorē mve adeptus sit, quem cum priori retinere iure non possit. Præfectura & metallorū teloniorūq; curatione, princeps amouere quēlibet arbitratur suo pōt, nisi cui ipse pmiserit, ac diplomate cauerit, vt ad certū tempus, vel quoad vixerit, amoueri nequeat. Aulico item magistratu, siue ministerio, amouere quenq; ei licet. Non temere tamē id facit, nec ferē sine nota ignominiz. Plebeios magistratus partim domini vel præfecti creat, partim ipsi sibi oppidani & agrestes legunt in annos singulos: præter Cracouiā: vbi palatinus ius legēdi senatus habet, abrogādi nō habet: nec nisi morte, aut maxima medię capitis diminutione honor is amittitur. Sed ex omni numero viginti quatuor cōsulum, quotannis octo quos vult palatinus, reb. gerēdis præficit, quos præsidētes vocat: de quib. certo ordine vnusquisq; sit magister ciuiū in sex hebdomadas. Nec multū diuersa est ratio cōsulū in aliis quibuscūq; vrbib. Cazimirię, Cleparię & Proslouię. Magnus procurator arcis Cracouiēsis cū in legēdis cōsulibus, tum etiā in aliis rebus, præfecti vicē obtinet. Idem autē procurator aduocatū & scabinos iuris supremi Teuthonici, siue Magdeburgēsis, legit: cæteros autē scabinos, decuriones (siue cōsules) in sua quiq; ciuitate & oppido creat, & sacramēto adigūt.

Cracouię

Cracouiæ sanè & aduocatû iudicalem. Ceterû sculterus & aduocatus hæreditarius in quouis oppido, vico & pago, semel à domino cõstitutus, magistratû hunc obnoxium ipsi domino, ad equestre ministerium, reiç; publicæ ad expeditionẽ bellicam, etiã ad hæredes transmittit: quin & in externum transferre assentiente domino põt. Est tamen ius fasç; domino amouere sculterum & aduocatû hæreditariû cõtumacem aut inutile, perioluto ipsi pretio secundum estimationem, emolumentorû atq; gdficiorû. Quo quidem iure multi sic abuti corpere, ad augenda commoda sua, vt sculteris & aduocatis hæreditariis sine vlla culpa eiectis prorsus, vel in ordinem redactis, agros eorum prædiis suis adiunxerint, iudiciis verò iudiciales aduocatos arbitratu suo præficiant.

- 10 **R**EDITVS magistratûum regni exigui, terrestriû verò & aulicorû fere nulli sunt. *Magistratû redditu tenuis*
Nevrbanorum quidem, & oppidanorum, & agrestiu, vlli certi sunt, sculteris & aduocatis hæreditariis exceptis. Honorem Poloni satis amplum & luculentû, virtutis & honestorû laborû præmiû esse duxerunt, etiã sine cõpendio, qd minus generosi animi magis plerunq; cõscituntur. Sût tamẽ certæ mercedes, & quali sportulæ, quæ iudicib; iudiciorûq; ministris penduntur à litigantib;. Primores aliquot palatini & castellani, medioctres tamen habent redditus, partim ex agris & prædiis, partim è salinis vel teloniis, vel quibuscû aliis pensionib;. à principe antiquitus attributis. Episcopi pamplos habent: vnde non modò ipsi commodè viuere, verum etiã inferioris ordinis sacerdotes, socios & administratos suos, rectè alere & tueri, & oẽm cultum diuinum cum dignitate administrare, ædiumq; sacrarum facta rectè curare, & egenis deniq; liberaliter subuenire queãt. Habent. n. decimas omnium segetum, publico toti⁹ Poloniæ cõsensu, iam inde ab initio susceptæ religionis Christianæ attributas, & aliis quibuscû pensionib;. postea vel cumulas vel commutatas, indeç; cum aliis quibuscûlibet factorû ministris, tum parœcis certas portiones addixerunt. Habent & luculentos fundos, prædia, pagos, oppida, arces & territoria, partim pscorum principû & regum, partim priuatorum munificentia adiecta. Ne abbatû quidẽ & ceterorû sacerdotum (primariorû præsertim, quos plos vocãt) atq; etiã parœcorum piis & honestis vsibus malè prospexit principum iuxta ac priuatorum hominum similis pietas ac beneficentia. Ipsi etiam superiorum temporû episcopi, abbates & sacerdotes, successoresq; & posteris suis permultum addiderunt, patrimonialia sua, vel emptâ aliunde bona censũve, sacerdotiis adiungẽdo, templorumq; splendorem, donariorum omnis generis magnificentiâ (quò angustiorẽ cultum diuinum redderent) augendo.

- S**E D nos magistratû omni fermẽ ratione explicata, ad iudicia transeam⁹. Eorû autẽ ratio varia & pplexa est in Polonia. Habet ordo Ecclesiastic⁹ sua, quib; ceteri quoq; homines, nobiles pariter ac plebeij, obnoxij sunt aliquaten⁹, in iis pferim causis q̃ cum aut religionis, aut personarû, rerûve sacrarû ratione aliqua ex parte cõnexæ sunt. Quales sunt de institutis & ritib; religionis, quæq; his aduersantur: vt sunt impietas, hæresis, schisma, magicæ artes, incantationes, fœnus, sacerdotiorû cauponatio, quã Simoniam vulgò vocant. Itẽq; de decimis & fundis, & quibuscû censib; ac rebus ecclesiasticis: de cæde, vi & iniuria, sacris initiis homini, reive, aut loco sacro, seu sacerdotij fundo, illata: adhæc iuris patronat⁹ qd vocãt, & de sacerdotiorû iure quis cõtrouersit. Itẽq; de iure matrimonij, & nataliû, & miserabiliû egentiumq; personarû causæ, quæq; ex obligatione in foro ecclesiastico facta oriuntur. Testamẽtaræ causæ, psonorû hominû in hoc æquẽ ac psonis foris disceptatæ, dũmodo extra iudiciû testamẽta sint cõdita. Aliter. n. in eo foro disceptatû, in quo sunt cõdita. Nisi qd fortẽ legatû sit pietatis causa, & ad piam causam (vt viã loquuntur) hoc est tẽplis ecclesiarûve ministris, aut egenis: q̃ causa, ppria est ecclesiastici iudicij. Est autẽ ecclesiasticorû iudiciorû summa penes episcopos: quorû vices gerit cæcellarii, & ii quos vocãt vicarios in spiritualib;, & officiales. Inter quos vn⁹, qui est primarius, generalis appellatur: ceteri foranei. Monachorû quorundã & mendicantiû ordinû sodalitia, ab episcoporû iurisdictione, põt. max. priuilegiis pscus excepta sunt. Ab episcopis eorûq; vices gerentib;, puocatio est ad archiepiscopos, & ad Gnesnẽsem quidẽ, ab ipso etiã Leopoliensi archiepiscopo: idq; eo nomine, q̃ ille est legatus ppetuus siue (vt vulgò loquuntur) nat⁹ sedis apostolicę. Nec de puocationib;. mō cognoscit, verũ etiã euocare quẽvis, iudicio dũtaxat ecclesiastico obnoxii, omisã epi eius iurisdictione, & iudicare posse existimatur. Quin & ius visitadi alienas diœceses, & in epos etiã ipsos inquirendi habet. Pertinet autẽ ad eius provinciam hi episcopi, Cracouiensis, Wladislauiensis in Silesia Boemica ditiõis, Lubuslensis in marchia Brãdenburgẽsi, Vilmẽsis in Lituania, & Modnicẽsis in

Archiepiscopi Gnesnensis iurisdictione.

Samogitia. Olim Culmenſis quoq; in Pruſſia, & Camenſis in Pomerania ſub eo fuere: ſed auulſi ſunt poſtea. Ad Leopoliſenſem verò Præmiſſienſis, Chelmenſis, Camenecēſis, Lucēſis, ſiue Luccoriēſis, atq; Kiouiēſis. Extrema tandē puocatio eſt ad pontificē max. antiquiſſimo reip. Chriſtianæ inſtituto. Oēs aut eccleſiaſtiici iudices iudicāt, ſiue adeo iudicare debēt, ē præſcripto eccleſiaſticorū & pontificiorū canonū. Et præter diras, ſiue cenſuras, & interdiciſta eccleſiaſtica, habent ſua quanda coercionē in ſui quidē ordinis hominibus laxiorē, in pſanos aut reſtrictiorē: ita vt ad executionē rerum iudicatarum, vrbano- rum & terreſtrium magiſtratum opem ad extremum implorare neceſſe habeant.

Executio rerū
iudicatarum
ab eccleſiaſti-
ca iudicatur.

Terreſtria iu-
dicia.

H A B E N T & profani inter ſe, nobiles iuxta ac plebeij, ſua iudicia, quib. ſacris initia- rum, aut ſacerdotio præditū præſſe non licet. Ac nobilitas quidē terreſtrib. iudiciis pecu- 19
liariter ſubeſt, q̄ ad iudice, ſub iudice & notario terreſtrib. exercetur alibi quidē quater, ali- bi ſexies quotannis, alibi verò ſingulis menſib. niſi forte iudex aut ſub iudex aut notarius deſit, aut bellica expeditio vel comitia colloquiāve (de quib. paulo poſt dicem⁹) interue- niant. Tūc. n. ſilent iudicia nobilitatis nō terreſtria nō, ſed & alia. Sunt aut in qualibet ſa- trapia, ſiue palatinatu, certa oppida, in quibus ius hoc dicitur nobilitati, in eo ipſo territo- rio bona agrosq; habenti. Nec euocari quenq; è ſuo territorio licet, niſi ipſe certa obliga- tione nominatim ab hac prærogatiua reſceſſerit. Cæterum qui nulla habet bona terreſtria, cōueniri hoc iure nō pōt, ne ſacerdos quidē, exceptis cauſis finiū regendorū, & aſcripti- tijs alieni. p. fugi, caſi vel vulnerati: aut ſi vllō alio q̄ ſacerdotij nomine bona terreſtria poſ- ſideat. Oppida verò ac territoria iudiciaria hæc ſunt: in Cracouiēſi quidē ſatrapia, Cra-

Terreſtrium
iudiciorum
loci.

couienſis arx, Proſouia, Xianzē, Zelonia Bieczū, Cichouia: in quo oppido & Sandecen- ſe territorij iudicatur. In Poſnaniēſi, Poſnania, Coſtenū & Wichona: in Sandomiriēſi, Sandomiria, Radomia, Opocinū, Choncini, Viſlicia, Piſſnain: in Califfienſi, Califfia, Gnef- na, Piſſdrii, Comiū, Keuia, Naclū: in Siradienſi, Siradia, Sbadeonia, Petricouia, Radoni- ſci: itē Veluma & Oitroſſonia: in Lenciciēſi, Lencicia, Brezini & Orlouia: in Breſtēſi, Bre- ſte & Crufuicia, Coralie & Predecia: in Inowladislauiēſi, eiufdē nominis oppidū, & Byd- goſtia: itē Dobrinū, Ripinū & Lippinū: in Ruſſica, Leopoliſ, Præmiſſia, Sanociū, Halicia, & Chelmai: in Podolica, Camenicia ac Teobowlia: in Lubuiniēſi, Lubuinū & Lucouia: 30
in Belfenſi, Beſſum, Buſcū, Grodlimi: in Plocēſi, Ploſcū, Zawre, Mlana ac Stęſcū: in Ma- ſouiēſi, Crifeū, Vizna, Varſauiā, Nur, Vyſſegradū, Zacrocinū, Cechanouia, Lamſa, Zem- browia, Roſanū & Lyna: in Rauēſi, Raua, Goſtinū & Sochaciouia: in Sileſia verò, Ofuē- cinū, Zatoria & Seueria: ſingula peculiare habēt iudices, qui cum delectis de nobilitate ius dicunt, præſecti præſidēt. Olim in Sileſia ipſi duces in ſua quique ditione præſidebāt.

Cauſa.

H i ſ iudiciis diſceptantur plerūq; oēs cauſe nobilitatis, priuatæ ac ciuiles (quemadmo- dum loquuntur Iurecōſulti) ac ciuilitate inſtitutæ. Regendorū finiū controuerſia hoc ipſo quidē iudicio primū diſceptatur inter equites, vel inter equitē & ſacerdotē. Sed ad extre- mū ad ſuccamerariū terreſtre remittitur: qui in rem præſentē veniēs ipſe per ſe, vel p- vicariū, ad camerariū illius territorij eā definit, cæterisq; metis atq; ſignis fines cōtrouer- ſos deſignat. Atq; hæc eſt vnica ſuccamerariorū iuriſdictio. Cæterum ſi cum regiis bonis ſit cōtrouerſia equiti, non apud terreſtre & ſuccamerarij iudiciū ea diſceptatur: ſed prin-

Succamerarij
iudicium.

Commiſſaria-
lia iudicia.

ceps, equite poſtulare, edit recuperatores aliquot de ſenatu, ac terreſtrib. magiſtratib. ſi- ue officialib. eius ſatrapiz in qua eſt controuerſia, quos cōmiſſarios appellam⁹. Qui in rē præſentē quum venerint, vna die iudiciū id peragere neceſſe habent. Idē ſit, ſi ſacerdotis fund⁹ & ager eū regio cōtrouerſos fines habeat. Niſi q; epiſcopus quoq; ei⁹ diocæſeos, e- ditiſ ad principē recuperatorib⁹, vnū aut alterū de ſuis adiungit. Eademq; ratio eſt petēdi recuperatores ad principē in cauſa circūſundæ familiar, ſiue diuidendæ hæreditatis inter fratres. Quanq̄ hoc iudiciū etiā præſectus exercere pōt. Crimi- nales verò cauſe, de ſtupro, in cendio, iatrocinio, & vi armata alienis ædib. illata, ad præſectorum ſeu capitaneorū, in ſua cuiuſq; præſectura, iudiciū pertinent: ciuiles item quęcunq; aduerſus eos equites in- ſtituuntur, qui certos agros & bona terreſtria nuſq; habent, & qui licet habeāt, obligatio- 30
ne tamen ſua ei ſoro obnoxios ſe ſe fecerunt, aut merent publica ſtipendia, aut ſacris ini- tiato homini damnum vel iniuriā intulerūt, aut alium inſcriptitiū detinent, aut obſta- culis deniq; liberā ſtuum navigationem impediuerūt, aut ſi quis executionem rei iudicatæ p- hibeat. Neſcio an vllæ eū aliz cauſe ad præſectis iudicentur. Dicit aut ius præſectus in ar- ce, aut alio loco publico ſuæ quique præſectura, ſexta quaq; ſeptimana, per ſe ipſe, vel per

Capitaneorū
ſeu præſectorū
iuriſdictio.

vicarium

vicariū suum iudicē castrensem. Atque hæ sunt iudicij castrensis causæ. Officij verò sunt, rerū iudicatarū executio, viduarū de bonis dotalib. eiectarū, & aliorū (spoliatorum restitutio: itēq; in deprehēsos in ipso scelere, & recenti (vt aiūt) crimine, aut si quis rem alienā apud se deprehensam nō reddat domino repetenti: in turbatores conuentū & iudiciorum, & qui vetitis armis vtuntur: in tolerātes censuras ecclesiasticas vltra annū, in iniustos teloniorū exactores, & in sacerdotes qui iuri patronatus profanorū hominū derogant, aut profanos præter ius ad forū ecclesiasticū euocant, animaduerso. In quib. causis quouis tempore cuius querenti præsto esse debet præfecti autoritas, per se ipsum, vel per suppræfectū suum: cuius iurisdicō ad causas officij pertinet, si præfectus ipse ius nō dicat. Deniq; furti suspectosprehendendi, iudiciādi, & supplicio afficiendi ius habet præfectus & suppræfectus eius: equestres tamen non nisi eos qui ter ab eodem crimine damnatis editi, & in album furum relati sunt. Porro status controuersiq; (hoc est, quum de genere cuiusdam ambigitur) quæq; causæ infamiae, confiscationis bonorum vel capitis penam (præter eas quas dudum præfecti attributas esse exposuimus) annexam habet, atq; etiam de cæde equitis, ad solius principis iudicium pertinet: de quib. is in comitiis demū cum frequenti senatu cognoscit. Præter si maleficiū in loco domicilij principis, & sub aspectu eius patratū sit: tunc. n. si author recentis, & cæmenti (qd aiunt) facinore cōprehendatur, absq; citatione princeps ipse, per se, vel per marefalcū iudicat: de ciuilib. verò personis. duntaxat causis, quæ alioqui ad forū terrestre vel castrense pertinet, princeps itidē
20 quouis loco & tpe, cum iis quos ad manū habet cōsiliariis, citatū iudicat. Quæ citatio curialis & post curiā vocatur. Sed eius vsus ita restrictus est, vt ea in minore Polonia, cōtra eum qui in maiore tantūm agros ac domiciliū habet, nō valeat, neq; cōtra. Id autē iudiciū regiorum terminorū nomē habet: vbi etiā in præfectos & administratos suorū bonorū ac reddituū, quod ad munera eorū attinet, princeps ipse sibi & cuius postulātus dicit, vndi cumq; & quicūq; sint ij. Ac de, puocationib. quoq; ab officio castreli ad se delatis cognoscit. Iniustus tributi publici exactor, etiā apud epum, palatinū, vel castellanū loci rectē cōuenitur. BELLi autē & expeditionis publicæ tempore, quum silent omnia suprà memorata fora, penes principem est ius omne & iudicium eorum quæ in castris, & in ipsa expeditione flagitiose aut scelerate admittuntur. De iniuriis quidem damnisq; datis in expeditione bellica, palatini vel castellani cuius querenti contra suæ quicq; satrapiae vel territorij homines ius dicunt. Siquis autem non pareat, principi deferunt. Ab omnib. porro iudiciis nobilitatis, prouocatum est ad principem: nisi ea quæ sunt à terrestrib. iudiciis, in colloquiis prius disceptantur, si modò prius ea occurrant quàm comitia. Appellatur autem colloquium peculiare, palatini cum dignitariis (vt vocant) ac terrestribus magistratibus iudicium: quod semel quotannis autumni tempore, in qualibet satrapia seu palatinatu, exerce ri debet, prouocationum à terrestribus & castrensi bus eiusdem satrapiae iudiciis disceptandarum causa. Quod etiam terminos generales vocant: vbi & alienationes & obligationes bonorum terrestrium rectē fiunt. Ab hoc itidem ad regem & comitia est prouocatio. Quod si anteuertant id comitia, ibi rectē princeps cum senatu de omnibus terrestrium & castrensi um iudiciis prouocationibus cognoscit, non expectatis colloquiis. Silesij soli colloquiorum vsum nō habent, neq; principem, sed vicinorum duorum triumve principatuum iudicia appellant, in eisq; acquiescunt. Fuit aliquando in comitiis facta mentio instituendæ in Polonia nouæ iudicij decuriæ, quæ de omnibus prouocationibus absq; prouocatione cognosceret: quale est in Galliis quod Parlamentum vocant. Sed non placuit summam iudiciorum cuiquam præter principē credere. Quo fit vt principe dissentio tot iudiciis (quot in populo, & amplo regno, præsertim augete in dies cupiditate hominum, neq; vlla pœna temere litiganti, aut iniusto iudici imminente, existere necesse est) aliisq; multis & grauibus eiusdem regni & aliarū ditionum suarum negotiis distracto, lites in multos annos comperendinentur, non sine dolore & querimonia multorum. Vnde capitales existunt inter necessarios & cognatos inimicitiae, cædes innumerabiles patrantur, coactisq; hominibus & iustis prope exercitiis nonnunquam configitur, dum offensus longa iudicii expectatione, armis ius suum quisque persequi ac tueri contendit.

SED ad prouocationes redeamus. Earū est duplex ratio. Est. n. appellatio, quæ inter litigantes solos disceptatur, iustitiae an iniuste iudicatū sit. Motio verò est, in qua iudex

Castrense iudicium officium.

Regij iudicij causa.

Citatio post curiam, Regij terminal.

Exalatorum iudicium, iurisdicō bellica.

Prouocationes

Colloquia comitiales termin.

Iudiciorum comperendinatio.

Appellatio, Motio.

*Excommunicationes
ad quos sunt.*

neceſſe habet tueri ſententiã ſuã, vt ſi iniqua & legib. aduerſa fuerit, ipſe pudeſcat, mu-
teturq; qđ tamen iã exoleuit. Vtrobique aut iniuſtum decretũ reſcinditur, vel corrigitur.
Cognitionumq; de puocationib. non vna eſt ratio penes principẽ. Nam de iis quæ ſũt à
terreſtrib. iudiciis & cõſiliis, non niſi in comitiis cum frequẽti ſenatu cognolcit: de cę-
teris verò etiã extra comitia, cum iis cõſiliariis quos fortẽ ad manum habet, quouis tẽpo-
re & loco: ſed tamen intra fines regni modò. Foris. n. nemo equitũ ſiſtere ſe principi ne-
ceſſe habet vlla ex cauſa, exceptis iſcalib. Quæ prerogatiua neſcio an ad Maſouios perti-
neat. Tã in comitiis aut qđ extra ea, in iudiciis regiũ adhibetur ſub iudex, & notari,
ei ſatrapæ ſive territorij, in quo iudicium exercetur. Habentq; ij dictiõnẽ ſententię, præ-
ter quum de puocatione ab ipſorum iudicio facta cognolcitur. Habent & ſupplicum li-
bellorũ magiſtri, ſive referendarij. Atq; his fere foris atq; rationib. nobilitatis iudicia per-
aguntur. Nã barbarus ille mos, & à religionis Chriſtianę inſtitutis alienus, puocandi ad-
uerſarium ad ſingulare certamẽ, & ferro vſq; ad necẽ vel deditiõnẽ, de iure & iniuria, vo-
roq; & falſo decernendi, nihil habet cõmune cum iudicio. Quum aut liberim⁹ ſit armo-
rum nobilitati Polonæ vſus, ad iudicium tamen caſtreſe & terreſtre, & ad comitia nemi-
ni armato venire licuit antiquitus. Iudicator aut nobilitas partim ſuis legibus, quę pau-
cæ ſunt: & cõſtitutiones vel ſtatuta reghĩ vocãtur (tameſi Maſoui peculiares habet) partim
morib. & exemplis, & ex æquo & bono, ſive adeo iudicum opinione. Magna aut in iis iu-
diſiis vim habet res, in ſimili cauſa à principe iudicata: permagna item (ne dicam nimia)
iuſtiandũ, quo actor reum peragit aduerſarium. Magnus eſt etiã vſus præconis, quẽ Mi-
niſteriale terreſtre appellat, magnaq; ei fides habetur. Et eſt fere plebei⁹ & ruſtican⁹ ho-
mo, & à palatino creatur: ſed in omni ferẽ functiõne ſua vnũ aut alterũ equitẽ teſtẽ adhi-
beat oportet. ACTORI nulla eſt pœna, ſi cauſa cadat, vel eam nõ pſequatur: ac ne litis
quidẽ impenſas reo ſoluit. Reus victus ſi iudicatum nõ ſoluat, mulctatur, vel pigneratur.
Cõdemnatur aut actori in ciuili cauſa, quanticũq; iſ litẽ æſtimauerit. Si cõtumax eſſe p-
gat, cõdemnatur in duplum: quod Perlucrum appellat: prior. n. cõdemnatio lucrum do-
citur. Si duplum ad certũ diem nõ exoluerit, præfecti regiũ territorij in quo reus bo-
na vel domicilium habet, opem actor implorat. Decreto aut præfecti ei bona rei poſſi-
denda traduntur, adieſta certa multa (quã vadium vocant) ſi ſi phibuerit: ſin iterum id fa-
ciat, duplicatur multa: ſi tertium, triplicatur: quę Vadia duplicata & triplicata appellatur. 30
Quæ tamen iã ſublata ſunt. Sed ſi reus poſt interpoſitum vadiũ pergat eſſe cõtumax, p-
ſcribitur. Proſcriptus verò ſi vi ſeſe nihilominus ſuãq; tueatur, cũcti illius præfectũ re-
bilitas cõtra eum armatur. Ac ipſe quidem prehenditur: bona verò eius à præfecto poſſi-
dentur, donec de redditib. eorum non modò iudicatũ, ſed etiã multa & vadia ſoluatur.

*Duellum ſive
ſingulare cer-
tamen.*

*Iudiciorum re-
donis.*

*Executio rerũ
iudicarum.*

*Nobilitas pro-
beſis.*

*Capitane ne-
gigentia pœ-
na.*

*Plebis iudicia
ruſticana, &
urbana.*

Indicta verò cauſa, hoc eſt nõ citatũ neq; cõuiſtum equitẽ, qui mō agri aliquid habeat,
prehendere nulli magiſtratui, ac ne principi quidẽ licet: præter furem à ſeruis pene in-
ter cõſcios ter editum, aut in maleſicio quouis deprehenſum, aut qui ſatiſdare nolit, vel
nõ poſſit. Præfecto remiſſiori in executione rei iudicatæ, pœna eſt abrogatio præfecturę:
niſi fortẽ eam oppigneratã teneat. Tunc. n. centum marcarum multa ipſi à principe irro-
gatur, detrahenda de ſumma eius capitali, quorũ officium ſuum nõ fecerit. Oppidanis
verò & plebeis magiſtratibus equitem, etiam in ſcelere deprehẽſum, ſine præfecti au-
thoritate iudicare omnino fas non eſt. Sed ſufficiant hæc nunc de iudiciis nobilitatis.
Neq; enim omnem iudiciorum rationem perſequi hic nobis propoſitum eſt.
H A B E T plebs pecuſiaria iudicia, in pagis quidẽ ſimpliciſſima, quæ vel ab aduoca-
tis, vel ſcabinis, vel à ſcultetis, vel à præfectis ſive dominis, eorũve procuratorib. & ad-
miſtriſ, ſine ſtrepitu & figura iudicij exercentur. In vrbibus verò & oppidis exactiora
ſunt: quib. equites quoq; ſunt obnoxij, qui in iis domicilia & ius ciuitatis habent. Ea verò
partim penes aduocatum & ſcabinos, partim penes decuriones ſive cõſules, & magiſtrũ
ciuium ſunt, partim etiã penes magiſtros cõtuberniorum. Et cõſules quidem & magiſtri
cõtuberniorũ, ſine ſtrepitu & figura iudicij iudicãt, hi quidẽ ſinguli, cum adiunctis ſibi
primorib. ſive ſeniorib. eiũdem officiij, de leuiorib. cauſis ſuorum quicq; opificum: com-
ſules verò, de quib. viſis proprietatis duntaxat, poſſeſſionis & hereditatis, itemq; capita-
lib. atq; ſanguinariis, exceptis quę ad ſcabinorum & aduocati iudicium peculiariter per-
tinent. Parui momenti cauſas etiã magiſter ciuium cognolcit: à quo itidem, atq; à magi-
ſtris cõtuberniorum, ad cõſeſſum conſulũ eſt puocatione: ab his porro ad regẽ. Inoleuit
tamen

tamen multis in locis mos, vt prius præfectus vel qui præfecti loco est, appellatur: atque inde demum ad regem prouocetur. Idq; de regis modo oppidis intelligendum est. Nam quæ alij cuiuspiam subfunt, in iis, puocationes fiunt ad eorum dominos: ab iisq; sine puocatione iudicantur. Sed si quis, qui domino illi non subfit, iniuste contra se ab eo iudicari esse existimet, vocare eum potest eo nomine in ius terrestre vel ecclesiasticum, etiam si eius est ordinis. Porro episcopi & aliorum ecclesiasticorum hominum subditis, opus superioris, episcopi, vel archiepiscopi, vel potius eius Max, contra vim & iniuriam dominorum suorum implorant licet. In iurato autem iudicio (sic. n. vocatur id cui scabini cū aduocato iurati præfident)

Nobilitas episcoporum opida non subfunt iurisdictioni regis.

Iuratum iudicium.

- 10 accuriatur seruatur processus iudiciarius. Exerceturq; id ferè inter conciuces quinto de cimo quoq; die, nisi festus dies interuenerit: externis verò & hospitibus, postulantibus, quoties opus est, exponitur. Atq; hoc quidè emptum, illud expositum. Est & tertium genus iudicij huius, qd magnū vocant, ac ter stas temporibus, anni, ob grauiores causas, magistris ciuium præfident exercetur. A iurato autem iudicio legitima est puocatio, ad aliud quoddam iudiciū primarium vrbium. Quod quidè duplex est, itidè ac leges quibus oppidani & agrestes fere vtuntur: neq; n. iisdè cum nobilitate legibus tenentur. Ac in Masouia quidè, vbi ius Culmenfe viget, ad Vachauense & Plocense: hinc olim quidè ad Culmensem, nunc autem ad Toruniensem in Prussia magistratū, inde porro ad regem prouocatur. In cæteris verò partibus Poloniae, vbi iuris Teuthonici Magdeburgensis vsus est, olim ad Magdeburgensem ciuitatē puocabatur. Sed Cazimirus Magnus rex aliud quoddam iudiciū
- 20 in arcē Cracouiensem instituit, qd iuris supremi Teuthonici, siue Magdeburgensis, appellauit. In quo aduocatus cū septē scabinis, magno procuratore eiusdè arcis præfident, non tamè iudicante, iudicant de puocationibus quæ fiunt à quibusvis iuratis iudiciis. Inde verò puocatio est ad aliud iudiciū, qd sex ciuitatū dicitur. In quo, eiusdè Cazimiri instituto, bini certorum oppidorum decuriones, siue cōsules, Cracouiam conuenientes, in arcem ius dicunt sine puocatione. De quo in historia fusius psecuti sumus. Inoleuit tamè vt à priore illo iuris supremi iudicio, hoc præterito, ad principem etiam prouocetur.

Puocationis est legum ratio quibus oppidani vtuntur.

Iudiciū iurū supremi Teuthonici. Sex ciuitatum iudicium.

Vbi de puocationibus ab vrbibus iudicij principis cognoscatur.

Scultetorum iudicia.

Homicidij iudicium vrbium.

Executio vrbium iudicium.

Comitiorum ratio.

- Cognoscitur autem princeps de puocationibus iis quæ à iudiciis vrbanis & rusticis veniunt, vt omnino de controuersis plebeiorum suæ ditionis, vbi vult (etiam extra regnum) & cum quibus vult consiliariis. Sæpe etiam cancellariis & referendaris, aut secretariis, earum cognitionē delegat: sed ita vt ipse tamen ad extremū ius referentibus, statim controuersæ decernat, præsertim si causa ad equitē pertineat. Soli Cracouienses ciues hoc præditi sunt priuilegio, qd à senatu vrbano non nisi ad principē est puocatio, & qd eius, itemq; Cazimirienlis & Clepariēsis ciuitatis, causæ non nisi Cracouiæ iudicantur à principe. Habēt & scultei, siue aduocati hæreditarij pagorum & oppidorū, nonnullis in locis inter se peculiaria iudicia: à quibus, itè ad ius supremum Teuthonicum, & inde ad sex ciuitates, vel ad principē prouocatur. Iure autem suo quisq; iudicatur: præter qd causa cædis & vulnerū Polonico ratum iure iudicatur, quo reus actoris iure iurando peragitur. Ac in recenti quidè crimine cōprehensus, eadē capitis luit supplicio: post interpositam verò morā, ad certā & lege constitutā capitis æstimationē damnatur: quæ diuersa est equiti ac plebeio. Ac pro plebeio quidè capite, partim domino eius, partim liberis eius, cedit ea multa: pro equestri verò, solis liberis & hæredibus, exoluitur. Equiti tamè pro equitis cæde, poena est etiam carcer annuus. Sed Masouiorū legibus, carceris poena soluitur, qui profugus annū totum exulauit. Cæterum plebeio equitè interfecisse omnino capitale est, nisi transigat cum actore. Vulnerum certæ sunt æstimationes. Fit autem contemptu harum poenarū, & capiendæ ex multa pecuniæ, vt crebrescāt magis in dies iurgia cædesq;. Executio rerum iudicarum contra oppidanos & vrbanos penes magistratum est, in sua quemque ciuitate: aut, si negligat, domini vel præfecti auxilium imploratur.
- 40

- Est hæc tamen ratio de iudiciis. Comitiorum ratio nobis deinceps exponenda est. Duabus autem de causis ea habentur: propter cōsultationes de rep. & propter iudicia. Quoniam enim Polonis ea potissimum forma reip. placuisset, in qua penes quidè vnū esset iudiciorum & rerum omnium in bello & in pace summa: sed vt is rerum agendarū & iudicandarum cōsilia cum cōpluribus consiliariis cōmunicaret: si porro cum propter alias functiones publicas, tū propter curā rei suæ familiaris, ad latus principis assidui esse non possent: placuit vt quotannis ij, siue adeo quoties vsus postulare, ad certū locum & diē conuocarentur à principe, ad exercenda cum ipso iudicia, cōsiliaq; de rep. capienda. Hæc

sunt comitia publica, quem etiā generalē regni conuentū vocant: qui olim simpliciorib. & meliorib. seculis, bidui vel tridui spacio, vbi principi collibuerat, etiam sub diuo, vel in tentoriis, peragebantur. Augescentib. deinde iudiciis, & reb. augendis extrahi cōpere in longius tempus comitia: sic tamen vt in re noua aliquando annotatit Ioannes Dlugofus, in nonū diem ea producta esse. Atq; hec fuit vetustorum comitiōrū ratio. Posteriore tempore, hoc est aiorū nostrorū ferē memoria, cum vniuersa nobilitate, & vna de omnib. ciuitate Cracouiēsi (cetera plebe exclusa penitus) comunicata sunt comitia: cōperuntq; adhiberi legati nobilitatis, sine (vt vulgō loquūtur) nuncij terrarum, hoc est satrapiarum, & territoriorū, & senatus Cracouiēsis: principio quidem vna de re: quem admodum in historia ex Dlugosso retulimus. Deinde verō quū sine incuria principū, siue consiliariorū conuiuentia, multa, quę ad salutē & amplitudinē reip. pertinebāt, negligi, & nobilitatis pręrogatiuę imminui viderentur: ad alias etiā consultationes de rep. accedere cōperunt, nō vt cōsiliarij, sed vt monitores principis atq; consiliariorū, & custodes libertatis & pręrogatiuarū nobilium, & legū publicarū. Laudabile sanē & salutare in primis genti Polonę institutū, & ad optimē olim constitutarum rerum publ. Romanę & Lacedæmonię mores accedens. Quarum in altera ephori, in altera tribuni plebis, principum & potentum libidini, inertiq; & inutilli administrationi reip. obiecti erant.

Nuncij terrarum.

Conuentus particularis.

N v n c igitur sine nunciis terrarū non habentur legitima comitia: atq; eam ob rem, quoties ea debent institui (quod non fit sine primariorum consiliariorum assensu) indicuntur prius à rege nobilitati conuentus, quos vocāt particulares, ad certos dies certaq; oppida: maioribus quidem Polonis Srodam, Cracouiēsi verō satrapię Prossouiam, Sandomiriensi Radomiam, Siradiensi Schadeoniam: excepto Velunensi tractu, qui suū peculiarem cœtum habet. Lenciciensi Lenciciam, Cuiaviis Radeouiam. Dobrinenfes tamen separatim Ripini conueniunt: Russis Visnam, pręter Chelmenfes: qui & ipsi Chelmę suam habent: Podoliis Cameneciam, Lublinensi satrapię Lublinam, Belsensi Belsum, Plocensi Racianzum in eodem tractu. Masouiiis Versauiam: Rauensi nobilitati Rauiam, Sochaciouēsi Sochaciouiam, Gostineni Gambinū. His igitur locis nobilitas cum consiliariis & magistratibus terrestribus, siue (vt vulgō loquuntur) cum dignitariis & officialib. eiūdem satrapię vel tractus, ad templum conuenit, & implorata per sacrū publicum ope diuini numinis, legationem regiam audit, vbi, quando, & quibus de causis opus sit haberi comitia. Deinde legatos siue nuncios edit, eisq; vel pecuniaria dat mandata ad comitia, vel vniuersę potestatem facit curandi ea quęcunq; in commune ē rep. fore videbitur. Non vna est autem vbiq; nunciōrum creatorum ratio. Alibi enim consiliarij ceterę nobilitati pręscribunt certos homines, de quibus ea secedens, suffragiis, vel acclamatione nuncios deligit. Alibi consiliarij suos, nobilitas item suos pari numero edit: sed lege ab hoc munere excluditur qui priuatum habet negotium & litem in comitiis. Nec idem sanē est in omnibus satrapiis eorum numerus: verū pro numero territoriorum esse debere existimatur.

Nunciōrum terrestrium creatio.

Comitia regni.

N v n c his ita creatis in particularib. conuentibus, mox instituuntur alij cōuentus, quos generales vocant: in maiore quidem Polonia Coli, in minore autem Corcini: quę etiam noua ciuitas nuncupatur. Et ad hunc quidē Cracouiensis, Sandomiriensis, Russica, Podolica, Belsensis & Lublinensis satrapię: ad illum verō reliquarū proceres & nuncij recens creati, ac de nobilitate qui volunt, cōstituta itidē à principe die conueniūt: auditisq; iterū mandatis regis, mandata nobilitatis, & quę postulat vltus reip. inter se conferunt. Atq; inde itur ad maiora comitia. Quō vbi conuentum est, re sacra solenni itidē in templo publicē peracta, itur ad conclaue. Ibi principe & consiliariis in corona confidentibus, adstantibusq; penē secretariis & nunciis, cancellarius siue pro cancellariis principis nomine in medium proponit, quib. de rebus in commune consuli operępretium sit. Deinde consiliarij ab archiepiscopis & episcopis orsi, ordine dicūt sententias. Hinc nuncij, petita à rege venia secedūt in aliud cōclaue, iisdē de reb. inter se cōsultaturi. Reuersiq; siue eadē, siue alia die, p vñū aliquem exponūt id qđ ipsis in cōmune vifum est. Nec modō iis de reb. qđ principis nomine pposita fuere, sed etiā siqđ aliud ipsis in mentē venit de rep. postulat, vel admonent. Id verō si est eiusmodi vt consultationē requirat, & ab eorū sententione alienū non esse videatur, dicuntur etiā de eo sententię à senatorib*, exclusis nunciis, interdum etiam non exclusis. In omnib. autē consiliis postremus omnium dicit princeps.

Et quod

Et quod ei placuit, decreti comitalis & legis habet vigorem, siue id plurib. videatur, siue paucioribus, dummodo prioribus legib. nobilitatisq; prærogatiuis ne aduersetur. Tunc enim refragari placito principis non solum reliquæ parti senatus, sed etiam nunciis fas est. Itaq; in eiusmodi consultationibus suspendit fere sententiam suam princeps, donec inter nuncios & senatores eorum vel maiorem partem conueniat.

CÆTERA autem consilia de rep. quæ legib. discretè excepta non sunt, nec prærogatiuis nobilitatis præiudicant, cum senatu solo princeps communicat. Quemadmodum iudicia quoq; cum eo solo exercet, minimū biduo vel triduo singulis hebdomadis per tempus comitorum: interdum autem ea delectis aliquot è senatu delegat. Atq; ij quoti-
 10 die fere, festis diebus exceptis, iudicāt. Sed ab his quoq; ad regem de statu causæ cuiusq; in summa refertur, vel à litigantib. prouocatur. Quotannis quoq; nisi quid fortè impedi-
 at, institui comitia visitatū est. Nihil tamen prohibet quominus crebrius vel rarius insti-
 tuantur. Crebrius quidē vt fiat, requirit iudiciorū & prouocationū disceptandarū multi-
 tudo. Tamen si extrahuntur ea nonnunq; in quartum & quintū ferè mensem. Locus cer-
 tus comitiis habēdis olim nullus erat. Nūc ea lege in vnū conclusa sunt oppidū in vmbli-
 co fere & meditullio toti⁹ Polonię sitū, Petricouia. Nisi fortè principe assentiēte, senatū
 iusta aliqua de causa mutare locū placeat, veluti, ppter cōmunē cū Lituanijs conuentū.

*Iudicia comi-
talia.*

*Comitorium
locus.*

*Synodi sacro-
dotum.*

HABET ecclesiasticus ordo in Polonia sua comitia, quæ synodi, Græco, sed Latinis non inusitatum nomine appellantur. Earum alia provincialis est, alia diocesana. Hanc
 20 episcopus in sua quisque diocesi instituit: illam archiepiscopus totius provincie suæ episcopis & primorib. sacri ordinis indicit. Quarum causas & vniuersam rationē è sacris ca-
 nonib. petat qui volet. Hic illud modò annotandū est, q; licet archiepiscopus Leopoliensis suam habeat provinciam à Gnesnensi distinctā, in qua Russici episcopi censentur, tamē
 & ipse & socij eius episcopi, Gnesnensis archiepiscopi auctoritatē agnoscūt, tum in puo-
 cationib. & iudicijs, tū in synodis: ad quas ab illo euocātur, idq; Petricouia, Lenciciā aut
 Louiciā. Quib. locis provinciales synodū tertio quoq; anno, nisi res maiore celeritatē po-
 stulet, institui ius & mos est. In ea verò præsidēs ille ipse Gnesnensis archiepiscopus, cū cę-
 teris episcopis, vel eorū nuncijs primariorū sacrorum collegiorū (quæ metropolitana &
 cathedralia capitula vulgò vocant) legatis, abbatibusq; & præpositis monasteriorū suæ
 30 iuxta ac Leopoliensis provincie, iis de rebus consultat, quæ ad salutē & incolumitatē reli-
 gionis & sacri ordinis pertinere existimātur. SED nos à synodis & comitiis ad bellū trans-
 eamus. Id autē in hac gente à nobilitate geri visitatū & legiūmum est antiquitus. Ea porro
 cuncta equestris militat pro modo bonorū & reddituum. Sed quum nulla publicè sit insti-
 tuta bonorum æstimatio, modus hic fidei cuiusq; creditus, labet ē in deterius disciplina
 & fide, arbitrius factus est, nō sine reip. totius incōmodo & iniuria. Arbitrarium est
 & genus armorū. Tenuiores, & qui alere equum non possunt, pedestres militat. Sculteti
 quoq; siue aduocati hereditarij, & quicunq; fundos terrestres habent, nō sunt immunes
 à militia. Multatur autē agris & bonis omnib. si quis paterfamilias à bello abfuerit, aut filiū
 adultum fratremve, qui ipse separata bona & militandi necessitatem non habeat, pro se
 40 non miscrit. Cæterū impuberibus, pupillis, ægrotis, senio confectis, viduis, per neces-
 sarios & famulos militiam obire licet. Habent autē vacationē militiæ tribuni terrestres,
 præfecti arcium in finib. regni Scytharū, vicarij cæterorum præfectorū iurisdictionē ha-
 bentium, vicecapitanei & burgrabij, & qui resp. causa absunt. Habet item ordo ecclesi-
 asticus, præter eos sacerdotes qui bona terrestria, hæreditario seu alio quouis iure, & non
 sacerdotiorum nomine obtinent. Sculteti tamen & aduocati hæreditarij sacerdotū, & ip-
 si obnoxij sunt militiæ. Euocatur autē ad bellū nobilitas, antiquo more, dimissis quoquo
 versus p præfecturas literis signo regio cōsignatis: quæ in pertica resti alligatæ (vnde Re-
 stium nomen acceperunt) præconib. siue ministrilib. terrestrib. ad primores nobili-
 tatis, sublimes & cōspicuæ circumferuntur, & in foris vrbium & oppidorū vocaliter publi-
 50 cantur. Ter autē fieri oportet, interpolatis quaternis septimanis: nisi decreto comitali tē-
 pus id accidat, binæq; restes coniungantur. Post tertias demum restes domo se quisq;
 mouet, ad suæ satrapie conuentum certo loco indictum. Inde porro auctore & ductore
 palatino cum sui quiq; territorij castellano, ad constitutum à principe ad fines regni lo-
 cum pacati proficiscuntur. Verū id quoque (vt alia nonnulla recēdē à maioribus institu-
 ta) conuiuentia & incuria magistratuum in desuetudinem abiit.

*belli gerendi
ratio.*

*Cogendi ac-
citus ratio.*

*Bello captos
pec redimunt.*

NECESSĒ aut̃ habet princeps equestres homines ab hostib. in bello captos redimere, ac damna amissorū equorum, quæ ij extra fines duntaxat regni acceperint, exolvere. Captū aut̃ hostem, præsertim nobilē, is qui cepit principi tradit, acceptis pro eo duobus florenis. Vsu venit nonnunq̃ vt hæ copix diuidantur à principe, de sententiā amplissimī concilij. Ac cæteris quidem aduersus hostem proficiscētibz, vnus aut alterius satrapix nobilitas, vel plurium (si opus sit) ad præsidij eius oræ vnde item belli aliqua est suspicio, relinquatur. Hæc est apud Polonos belligerendi ratio, hoc robur militiæ in equitatu situm. Hæ sunt opes & vires gentis, hæ copix, externis prope incredibiles, & cū quibz vis maximarum gentium opib. ac diuitiis comparāda. Quib. olim principes Poloni res magnas & præclaras gesserunt, non domi modò illata bella propulsando, sed foris etiam quoquo versus longè lateq̃ fines Imperij proferendo, & amicis atq̃ sociis succurrendo, hostesq̃ vlciscendo. Sed quā abuterentur hi nonnunq̃ obsequio nobilitatis, camq̃ diuturnorū (ne dicam perpetuorū ac minimè necessariorū) bellorū incōmodis exercerent, lege cautū est intra hos ducentos annos, vt ne liceat principi bellū facere sine comitiis & assensu amplissimī concilij, & vt nobilitas fines quidē regni, quoties & vbi opus est, abiq̃ vllō stipēdio tueri necesse habeat, nō sine principe tamē, præterq̃ in interregno. Cæterū extra fines ne ad vllā militiā educi possit inuita, nisi acceptis in quemlibet hastatū equitē quinq̃ marci: quod perinde est hoc tēpore ac quinq̃ coronati Gallici seu Italici. Peditatus verò nullus est fere apud Polonos, nisi quē princeps stipendio suo conduxit. Mitunt quidē ei oppidani currus cōmeatu onustos, cum peditib. verū is peditatus exigū⁹

Equitatus Polonici.

Regia potentia nobilitas cancellis circumsidat.

Peditatus non valet Poloni.

Mercenarij milites.

Stipendia equitum & peditum.

Tributa sine exactionibus.

Iugurale. Ostiarium. Ducillare.

Capitale.

Tributum cærenum.

Contributio.

est autem trimestre stipendium in equitem quidem senū, in peditem verò quaternorum antiquitus constitutum. Per exiguum id sanē est, nisi in magna alioqui rerum omnium ad victum & pastum pertinentium copia & vilitate, longè leuius etiam pretiū rebus venalibus bellica lex imponeret, & charitas patriæ, studiumq̃ bellicæ virtutis & gloriæ, magis quàm vlla merces, multitudine & otio abundantem iuuentutem ad faciendam stipendia excitaret. In hoc aut̃ stipendium publicè confertur pecunia, tributo (quam exactionem vulgò vocant) agrestibus ac oppidanis, regiis iuxta ac equestribz & ecclesiasticis imperato: quo non inuiti agrorum domorumq̃ suarum vexationem redimunt. Quod in agris quidem iugurale est, eo quoddā certa pecunia è iugero pensatur. In oppidis verò, quoddā ostiarium soluitur, *Schoß* Germanico vocabulo dicitur: nos ostiarium fortassis nō ineptè dixerimus. Vtrobq̃ aut̃ qd̃ à cauponib. venalis cuiuslibet potus nomine penditur, ducillare vocatur. Pendūt & molitores de molendinis quiddā, & sculteti (siue aduocati) de suis agris, itemq̃ equites ij qui nullos habēt ascriptitios. Est & aliud quoddā tributū, in magna necessitate aliquādo plebi vniuersæ imperatū: qd̃ quia de singulis capitibus penditur, capitale dictum est. Non nisi in comitiis autem hæc tributa sciscuntur ac decernuntur, & quidem assentientibus consiliariis pariter & nunciis terrestribz.

IMPONIT nonnunquam & ipsa sibi nobilitas cum rege & proceribus tributum, de agris vel de censibus suis pensandum, si vsus postulet. Ecclesiasticus sanē ordo, vnā cum bonis quorumvis sacerdotiorum, jam inde ab initio susceptæ religionis Christiænæ non modò militiæ perpetuam (sicuti superius attigimus) vacationem, sed tributorum etiam publicorum immunitatē habet in Polonia: sed ipse superiori tempore, oppidanos & agrestes suos, tributis, quæ cæteris imperatū, vltro subiecit. Pensitat etiā ipse non nunquam, vrgēte necessitate & charitate patriæ, de suis sacerdotiis certā portionē redditū in vsus reip. quam pensionē, contributionē appellant. Eius autem decernendū ius est penes totam synodum, quam prouincialem dicunt, exigendæ verò, penes episcopum, in sua quemque diocesi, cum primario suo collegio, superiorum autem illorum tributorum, quæ

quæ plebi atque etiam nobilitati imperantur, exactio plerumque regis arbitratu, nonnunquam de senatus atque nunciorum sententia, per satrapias compluribus mandatur: dispensatio penes regem fere ac thesaurarium regni manet. Nonnunquam tamen & ipsa aliis mandatur. Atque hæc habuimus in præfens quæ de ratione belli ac de vniuersa republica Polona in medium afferremus. Prussia nobis reliqua est. Quæ quamuis eodem cum Polonis regno contineatur (regia præsertim) tamen quia peculiare consilium publicum, peculiæ leges, peculiaria iudicia & comitia, ærariumque & belli gerendi rationem habet: de his nunc separatim persequamur. Nec ab re fortasse fuerit, si de duca li quoque nonnihil attingamus.

Prussia

10 **I**CITVR ducalis Prussia ante nostra tempora, ordini Teuthonum crucigerorum (qui se de hospitali S. Mariæ militiæ Hierosolymitanæ dixerent) paruit. Cuius ordinis præfcs, magister generalis, socij verò administrationis, & præfecti, territoriorum præceptores & commendatores appellati sunt. Qui quum pro amicis Polonorum & locis facti essent hostes, armis eorum adacti, quodam tempore in verba regis Poloni iurarunt, & aliquando Maiestatem eius comiter conseruauerunt. Sed quum post aliquoties, & ad extremum nostra memoria, Alberto seniore marchione Brandenburgensi magistro suo, viro excelli animi, & rei militaris perito, authore, Sigismundi senioris regis imperium detrectassent, rex idem, vt se & posteros suos illa molestia liberaret, exterminato ordine (olim à maioribus suis in auxilium contra barbaros Prussos accito) illum ipsum Alber-

Teuthones crucigeri.

Albertus marchio dux in Prussia.

Prussia fensda in facta.

REGIA verò Prussia, quæ ex quo à Teuthonum crucigerorum imperio ad Polonium nomen (vnde fere detracta erat) intra hos centum annos sese recepit, recepta ea

Regia Prussia resp.

30 quidem est à Polonis in societatem iuris & reip. sed leges tamē suas & instituta retinuit, consilium quoque à senatu regni seiunctum obtinuit. Vitur autem cuncta Prussia suis legibus, quod ius Culmensē vocatur: quod quidem non satis certum est in hanc vsque diem. Eruitur id quidem è tenebris, & colligitur, sed nondum in lucem prodit. Hoc igitur iure Prussia ducalis iuxta ac regia vitur: sola Elbingensis & Braunsbergensis ciuitas Lubecensē amplexa est. Et quoniam vtrinque id paucis capitibus continetur, recurritur ad Saxonicum & Magdeburgensē (indeque etiam ad Romanum) quibus de rebus iure Culmensi aut Lubicensi & constitutionibus regis cautum non est. Dedit enim leges quasdam sapientissimus rex Sigismundus senior partim toti Prussiæ regiæ, partim Gedanensi ciuitati: quas auxit etiam filius eius Sigismundus Augustus, quū ibi esset, ante annos quatuor: quibus conscribendis nos quoque adiuimus. Habent præterea sua quædam plebiscita ciuitates, quibus etiam iudicantur: in primis autem Gedanensis: in qua propter frequentiam atque celebritatem emporij, & magnas cum exteris rationes, permultæ magnis etiam de rebus existunt controuerſiæ & lites. Distinguntur Prussi, itidem ac cæteri Poloni, sacro & profano ordine, nobilitate, ac plebe: sed paulo deteriore est conditione in Prussia sacerdos, plebs autem aliquanto meliore quam in reliqua Polonia. Nam & sacerdotes non sunt immunes à tributis publicis & expeditionibus bellicis, & plebs eodem cum nobilitate iure & iisdem legibus vitur, prærogatiuis modò quibusdam inferior: per quas tamen neque à bonis terrestribus, neque ab honoribus, neque à consilio publico excluditur, nec nobilitas eam dedignatur. Regis potestas minus est restricta legibus.

Regia consuetudines.

Plebiscita.

Nobilitas & plebs in Prussia.

50 **S**ENATVS Prussicus constat duobus episcopis, tribus palatinis, totidē castellanis, totidē succamerariis, & trib. primariis ciuitatibus: quarū bini consules & nuncij pro singulis habentur, & per alterutrū ferunt suffragia. Sunt episcopi, princeps senatus & moderator, Varmienſis, & huic proximus Culmensis, qui olim eum antebat. Quorum hic Teuthonū crucigerorū opera, quodā tēpore de Gnesnensi prouincia detractis, Rigen-

Senatus seu consiliary Prussia.

si adiunctus est: ille verò in nulla prouincia censetur, & soli paret Romano pōtifici. Palatini sunt, Culmēsis, Marieburgensis & Pomeranicus: castellani, Culmēsis, Elbingensis & Gedanēsis: succamerarij itidē atq; palatini: ciuitates, Torunenſis, Elbingenſis & Gedanēſis, in singulis satrapiis, siue palatinatibus, singulę eundē ordinē seruantes in cōsilio, quē sui palatini. Hoc est cōsiliū Prussicū: cōsiliarios terrarū Prussię vocant: quos & ipsos oportet esse iuratos in verba regis. Et habent ij oēs sua loca & ius dicēda: sententię in amplissimo totius regni Poloni cōsilio, nisi ipsi sese interdū segregarēt, ac per vnū vnā mallent dicere sententiā. Vidimus nos tamē singulos singula loca tenentes, & quid sibi videretur dicentes. Est aut Varmienſis episcopi locus ante Plocensem, Culmenſis verò cōtrouerſus cū Chelmenſi. Palatini cum inter ceteros palatinos ordinē tenere debent, quo ad societate & quasi corpus regni accesserunt: itidemq; castellani inter castellanos: succamerariorū & ciuitatū postremus est in senatu regni locus. Est aut palatinorū iurisdīctio & auctoritas amplior apud Prussos quā apud ceteros Polonos. Reliqui magistratus, nimirum castellani & succamerarij, eodē sunt iure. *PRÆTER* eos aut habet Prussia thesaurariū, præfectos arcium siue capitaneos, gladiferos, iudices & scabinos: verum ij nō pertinent ad cōsiliū. Thesaurarius totius Prussię vnus est, qui pecuniā omnē & rationes præfectis, & administris regionū bonorū & prouentū atq; etiā tributorū publicorū, exigit & administrat. Olim is dispēsator fuit seu procurator Marieburgensis. Gladiferos singulos habet Culmēsis & Pomeranica satrapia. Iudices nouē sunt in Culmēsi quidē & Marieburgensi satrapiis singuli, in Pomeranica verò septē, nempe totidē quot territoria. Sunt aut ea Slochouiense, Tucholienſe, Suecenſe, Derſauienſe, Zucouienſe, Pucenſe & Mirachouiense. Habent aut singuli iudices in cōsilio scabinos iuratos aliquot. Præfecti arcium & redituum regionū in sua quisq; præfectura curam & administrationē habent: iurisdīctionē nullā ferme habent neq; in nobilitatē, neq; in oppidanos: in agrestes habent: per amplā. Solus Marieburgēsis ne redituū quidē regionis curam gerit, neq; in agrestes iurisdīctionē habet, arcī modō præest ciuſq; præsidio. Redituū verò regionum & factorū rectorum arcis curationē habet thesaurarius. Sunt aut præfecturę in Culmenſi quidē satrapia Brodincienſis, Grudentina, Radinenſis, Golubēſis, Rogofnenſis, Bratianenſis, Concilienſis, Copriuenſis: in Marieburgensi præfectura est eiſdem nominis, totius Prussię primaria: deinde Stumēſis, Gnecenſis, Nouenſis, Stargardienſis siue Starigradienſis: in Pomeranica, Slochouiēſis, Succienſis, Tucholienſis, Derſauienſis, Opucenſis: Gedanensem verò, Turonēsem & Elbingensem præfecturas, ciuitates ipsę sibi regia indulgētia vendicarūt, & p magistratus vrbanos administrant. Episcopi cū collegiis suis suos & ipsi habet præfectos (quos Burgrabios vocāt) suosq; iudices & aduocatos, ac tentoria, ab omni magistratuū regionū regisq; ipsius iurisdīctione, præter puocationē, excepta. Varmienſis quidē etiā nobilitatē subiectam habet. Et ipsa aut & ciuitates oēs eiſdē ecclesię, decimo quoq; anno necesse habet ex pacto iurare in verba regis: sacerdotes verò primarij (qui prælati & canonici appellātur) quādo in id collegiū cooptantur. OMNES aut magistratus terrestres in Prussia quoq; a rege creatur, & quidem nō nisi indigenę: excepta pfectura Marieburgensi, cui Polonus præficitur. Iudex quoq; itidem a rege, ex aliquot a palatino delectis creatur. Sunt aut & hi magistratus perpetui: præter præfectos, qui regis arbitratu mutari possunt, nisi diplomate regio sibi prospexerint. Ciuitates a senatu siue consulib. reguntur: quorū non idē vbiq; certus tamē est numerus: & ipsi ius habent cooptandi quos volunt in sua collegia, quoties vacat locus: eod; sunt maiori dignitate & auctoritate, & obsequentiore habent plebē. His præſident magistri ciuiū, a consulibus, ac de numero ipsorū delecti, & ipsi itidē atq; cōsules perpetui: in primariis quidē vrbibus quaterni, in ceteris verò oppidis bini, per vices annuū gerentes magistratum. Habet item singulę ciuitates iuratos iudices, siue scabinos, cum pſide vno, a tenatu: qui & ipsi sunt perpetui, nisi fortē in senatū cooptentur. Neq; enim eundem consilē & scabinū esse licet. Primarię verò tres vrbes etiā præfectos habent singulos, quos vocāt Burgrabios, & eos quidē annuos fere: qui tranquillitatis publicę curam gerunt. causatq; priuatarū iniuriarū & sanguinarias iudicant, & pro iis multas irrogant. Hinc solum magistratum rex in ciuitatibus creat, sed non nisi vnum ē (sex vel octo delecti a senatu, ac de senatu eiſdem ciuitatis. Idem autem senatus ex omni ciuium numero, Gēti, ni quidem centum viros, alibi verò pauciores deligit, qui ſunt capita multitudinis,

rudinis, & quasi tribuni plebis: cum quibus communicat nonnunquam consilia de rep. & ex iis cognoscit postulata plebis. Vitantur enim coitiones multitudinis, propter exterrorum omnis generis hominum frequentiam, ne quando in seditionem erumpant.

Iudiciorum ratio.

IVDICIÀ nobilitatis iudices terrestres, cum suis scabinis, præfidente palatino, bis quotannis exercent in certis oppidis: à quibus est prouocatio ad cõsiliarios totius Prussiz, inde verò ad regem. Executio verò rerũ iudicatarum, multè & supplicia delinquentium, sunt penes palatinos. Quorum est officium in agris præstare tranquillitatem publicam. Infamiz tamen causa, & status controuersiz, ibi quoq; ad solius regis iudicium pertinet. In oppidis verò iudiciaria potestas fere omnis est penes consules, exceptis pau-

Iudicia urbana.

- 10 cis causis (quarũ mentionem dudum fecimus) ad Burgrabios pertinentibus. Sed eam tamen ipsi consules, quod ad priuatas hominum inter ipsos controuersias attinet, cum aduocato & scabinis (quæ iurata iudicia appellantur) communicant. Ab his verò iudiciis in primariis quidem ciuitatibus, ad consules siue senatum ciuitatis cuiusque, in ceteris autem oppidis ad consilium totius Prussiz, inde autem vtrinq; ad regem prouocat. Rex porro de quibus prouocationibus, vbi libet, & cum quib. vult, cognoscit. Plerunq; etiam cognitionem delegat cancellariis & iureconsultis. Alioq; priuatum neminem è Prussia regi euocare licet, exceptis iis causis quæ sunt fisci & iudicij regij propriæ. Magistratus terrestres iuxta ac vrbanos euocat, de iis duntaxat quæ in magistratu perperam & præter officium suum egerunt: vel, si mauult, consiliariis eas delegat, in comitiis co-

Commissaria iudicia.

20 gnoscendas. Delegat etiam vel iisdem, vel quibus vult, causas fisci sui, finium regundorum, cum suis bonis, ac diuidendæ inter fratres & cognatos hereditatis, quasuis item alias ab ordinariis iudicibus per prouocationem ad se deuolutas.

Comitia Prussica.

COMITIA bis quotannis habentur in Prussia statis temporibus, Maio quidem mense, Marieburgi: Septembri autem extremo, Grudenti. In quibus à consiliariis de republ. in commune consultatur, siue vltro, siue ex præscripto regio: de prouocationib. terrestrium & oppidanorum iudiciorum cognoscitur: & omnino iudicia vel à rege delegata, vel si qua sunt alia, exercentur. Nuper adeo in Prussia quoque nuncij nobilitatis & minorum ciuitatum in comitiis adhiberi cœperunt tributis sciscendi causa: cuius decernendi potestatem neque rex neque consiliarij soli sibi usurpant. Cum ducalib. quo-

- 30 que Prussiz, seu ducis ipsius legatis nonnunquã, vel ibidem, vel Elbingæ, ex fœdere constituta certa die conuentus habentur & consultationes de legibus, & aliis rebus communibus & controuersiis. Tributum ceruiziæ nomine plerunq; in Prussia sciscitur, & penditur non modò à cauponibus, verum etiam ab iis qui eam in suos familiæq; suæ priuatos vsus coquunt, ne nobilitate quidẽ, aut sacerdotibus cõsiliariisve exceptis. Vocaturq; id cisa vel accisa. Nonnunquam etiam de censibus, bonis, facultatibus facta æstimatione certa portio peditur. Decernitur autem siue sciscitur tributum id vtrunq; in vsus publicos, aliquando etiam in gratiam regis. Exigua namq; is habet vectigalia in Prussia, ex insula modò Marieburg, & aliquot præfecturis. Pensitant etiam ei publicè nonnihil ciuitates primariæ de vectigalibus vrbanis & agrariis sui quæq; territorij. Magistratus vr-

Tributum apud Prussias ac cisa.

- 40 bani, in sua quisque ciuitate, imperandi ciuib. suis tributis peculiaris in vsus publicos potestatem habent, adhibitis tamen capitibus plebis. Portus maris tres habet Prussia regia quidem Gedanensem & Elbingensem: quorũ hic in Habum lacum, ille in mare procurrit. Ducalis verò Prussia, Regiomontanum, quã Pregola fluuius Habum lacum influit. Atque hic quidem cum portoriis, & omni iurisdictione, & impendiis, in ducis: duo verò reliqui in ipsarũ ciuitatũ quibus adiacent, & senatus vrbani potestate sunt. Quod ad bellum attinet, si qua vis hostilis ingruat Prussiz, domesticis cõmunibusq; plebi cum nobilitate viribus depellitur. Ac nobilitas quidem cum proceribus, equestribus militat: agricola peditum suppeditant, ciuitates equitatum, & peditatum.

Portus Prussici.

Belli ratio apud Prussias.

- 50 A T Q V E hæc de Prussia, & in vniuersum de Polonia, nobis *στασις* (quod aiunt) *στασις* *στασις* sint exposita: quæ tum ciuib. nostris tum externis non ingrata fore speramus. Quibus fiet vt minus peregrinentur in historia nostra, & cognitatis vtrunque habeant aquilonares hæc regiones earumq; populos.

No. 4027

